# BIBLIOTHECA

# RERUM GERMANICARUM

EDIDIT

PHILIPPUS IAFFÉ

TOMUS SEXTUS

MONUMENTA ALCUINIANA

BEROLINI

APUD WEIDMANNOS

MDCCCLXXIII

# MONUMENTA

# ALCUINIANA

A PHILIPPO IAFFEO PRAEPARATA

EDIDERUNT

WATTENBACH ET DUEMMLER

BEROLINI
APUD WEIDMANNOS
MDCCCLXXIII

# PROOEMIUM.

Tandem aliquando triennio post Iaffei mortem inopinatam elapso sextus bibliothecae tomus monumenta Alcuiniana complexus prodit, quem editionis ratione designata ipse subsidiisque paratis magnam partem iam absolverat. Utinam summus ille in auctoribus medii aevi illustrandis artifex opus feliciter coeptum felicius consummasset, ne aliis difficillimo huic negotio fortasse imparibus ad id accedere opus fuisset! Gratiam igitur, lector benevole, pro iis quae bene hac editione gessisse tibi videbimur, Iaffei Manibus habeas, in vituperationem vero errorum vitiorumque, si qua tibi occurrerint, amici eius veniant, qui hoc volumen postumum prelo dandum curaverunt.

Priorem huius tomi partem Wattenbachius, posterioris et ipse corrector diligens, tali ratione confecit, ut prima parte omni codicum adiumento destitutus in vita Alcuini ab anonymo conscripta atque in poemate de sanctis ecclesiae Eboracensis emendandis ipse periclitaretur, secunda libris manuscriptis, quos Iaffeus contulerat, adiutus vitae Willibrordi ab Alcuino compositae operam daret. Reliqua Alcuini carmina Caroli Magni familiariumque eius studia investigantibus utilissima recipere non potuimus, cum et tomus vel sine eis nimio ambitu turgeret et corruptelis eorum multis magnisque sanandis codicum subsidia paene prorsus deessent. Nescio enim, ubi liber ille sancti Bertini lateat, ex quo primum Quercetanus maximam eorum partem hausit; alterum quoque

sancti Pauli Ratisbonensis quondam librum a Frobenio Forstero adhibitum Monaci frustra quaesivi.

Epistolarum Alcuini duas circiter ex tribus partes Iaffeus ita recognoverat digesseratque, ut paucis exceptis typis exscribi possent, reliquas epistolas, quibus manum nondum admoverat, ipse pertractavi et suis quasque locis inserui. Accesserunt vero ad codices mira sagacitate ab eo excussos supplementa quaedam praecipue Romae comparata, ut nunc nulla fere omnium epistolarum sine novo subsidio tantum ex priori editione repetita exhibeatur; accesserunt etiam editorum opera recentiorum, qui epistolas quasdam eo usque ineditas nobis praeripuerunt. Emittuntur igitur epistolae 306 multo emendatiores aut ab Alcuino scriptae aut vitam eius et studia illustrantes, quarum 34 hic primum impressae, 6 integritati redditae sunt. Ecce gravissimam actorum molem, e quibus et Caroli imperatoris res gestas et Angliae historiam accuratius perspicere liceat.

Restat iam ut gratiam referamus eis qui de hoc opere consarcinando optime meriti sunt: Guilelmo Arndt, Victori Gardthausen, Reinholdo Pauli, qui editores ipsos opera sua adiuverunt; Weidmannorum successori dignissimo ob pietatem erga Iaffei memoriam singularem, qua non sine magnis sumptibus hoc volumen perficiendum curavit, correctori tam accuratissimo quam scientissimo, typothetae denique patientissimo, qui impeditam passim notularum copiam solerter expedivit et recte disposuit.

Halis Saxonum XV Kal. Iunias 1873.

**Ernestus Duemmler.**

# INDEX.

# MONUMENTA ALCUINIANA

# VITA ALCHUINI AUCTORE ANONYMO.

---

*Operibus Alchuini historicis eiusque epistolis praemittimus vitam eius, quae unica extat, scripta iubente abbate quodam a monacho, qui discipulum se profitetur Sigulfi, dicti Vetuli. Eundem etiam abbas ille quondam patrem habuisse refertur; abbas autem Sigulfus post Alchuinum fuit Ferrariensis, successoremque, cum senio pressus munere se abdicasset, Adalbertum habuit, quem Aldricus excepit. Hos ambos tanquam filios a Sigulfo nutritos esse, cap. 10 narratur. Scripsit autem noster post a. 823, quo Benedictus Anianensis abbas mortuus est, abbatiam regente Aldrico, qui a. 829 Ieremia 7. Id. Dec. defuncto archiepiscopus Senonensis factus est. Unde cum Mabillonio et Henschenio concludas, abbatem, cui liber inscriptus est, ipsum hunc Aldricum fuisse, auctorem vero monachum Ferrariensem, qui c. 10 Aldrici ipse invocat testimonium, et nude appellat abbatem, quem, si alibi scripsisset, nomine monasterii addito designare debuisset. Neque obstare videtur, quod in Prologo quidem ipsum alloquitur abbatem, illo vero loco tanquam tertiae cuiusdam personae eiusdem meminit.*

*Auctorem noster, qui Alchuinum viginti iam annos mortuum ipse non viderat, solum nominat Sigulfum, Alchuini discipulum quam maxime familiarem: quae ab eo tantum didicerit, se narraturum esse profitetur. Et revera monacho vetulo digna sunt quae refert: multus enim est in laudanda Alchuini pietate, fabulisque et miraculis gaudet. De aliis autem magni momenti rebus, de gravi illa et fructuosa Alchuini cura, qua litterarum*

*studium diu neglectum imprimis instauratum est, nihil fere hic reperies. Insunt tamen de prima Alchuini institutione aliisque de rebus quae illum attingunt nonnulla, quae auctorem nobis minime spernendum reddunt. Fidei integrae esse videtur; sermone utitur minime puro et qui ornatum nimium affectet, ex sacrorum librorum commentariis desumptum.*

*Codex manuscriptus vitae huius superest nullus, nec, quod mireris, praeter unicum Remensem unquam innotuit. Primus eam edidit*

*(Q) Andreas Quercetanus vel Du Chesne, praemissam Operibus Alchuini in editione Parisina a. 1617 „ex vetusto codice S. Mariae Remensis". Codicem hunc auctoris aetate exaratum fuisse testatur Io. Mabillon, qui eum aliquando viderat, sed postea, cum eundem, ut cum editis conferret, perquireret, nancisci non potuit. Hodie vel latet adhuc vel periit, neque post Quercetanum quisquam eo usus est.*

*In Laurentii Surii De probatis Sanctorum Vitis operis editione Coloniensi a. 1618 p. 257—264 mensis Maii repetita est editio Quercetani, nulla quidem eius facta mentione, sed praemissis eisdem, quae et ibi leguntur, verbis: „ex vetusto codice S. Mariae Remensis". Verum non solum textus plane idem est, sed notae quoque marginales Quercetani repetitae sunt omnes. Accessit capitum divisio, quam tanquam vulgo receptam et hic servavimus.*

*Tertius eam a. 1677 edidit Io. Mabillon inter Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti Saec. IV. P. I. p. 145—161; quae editio Venetiis a. 1735 iterum prelo data est.*

*Quartus fuit God. Henschen a. 1685 inter Acta Sanctorum mensis Maii IV, 335—343.*

*Quintus Frobenius Ratisponensis abbas a. 1777 in Alchuini Operum Vol. I p. LIX—LXXIX. Hanc editionem repetiit I. P. Migne in Patrologiae cursu completo t. C. col. 89—106.*

*Novam editionem paraturus Iaffeus textum Frobenianum contulerat cum editione principe Quercetani, paucissimis locis curam*

*adhibere conatus. Nos priorum editorum laboribus religiose usi, textum, ubi opus esse videbatur et levi mutatione fieri poterat, emendavimus, orthographiam vero, etsi a Quercetano potius quam a primo auctore profecta est, intactam reliquimus.*

***W. Wattenbach.***

---

# PROLOGUS.

Superna Christi rorante dextera ac iuvante gratia, reverentissime pater aeque et amantissime, iubes, ut tibi de admirandae vitae initio fineque patris Alchuini, quae eius nosse potui narrante fidelissimo Sigulfo discipulo, sermone licet inculto et parvo[a], tamen veritate referto, scribam aedificationi nonnullorum profutura; asserens, te diu super hac re non modicam ferre sitim: non quia calore ignita superno tua viscera sanctorum innumerabilium vita, gestis piis et studiis nequeant refici, quos sanguine proprio vel saeculi suarumque abrenuntiatione voluptatum, agni coelestiumque constat virtutum consortia[b] mercari, quibus una suavi cum canore felicibus fruentes iubilo insatiabili vestimentis sive palmarum frondibus, — mens quibus luminis ornatur ferax — viam quae[c] arta extat et angusta[1], Hebraeorum pueris asinaeque terga Christo sessore premente[d] humili, planam et meabilem reddidere; sed quoniam mundo fluvide cum suis senescente vix admodum pauci reperiri queant, priscorum in omnibus ardua sequi vestigia qui possint, qui capiti summo quanto viciniores, tanto[e] actuum immensitate fuisse probantur inlustres, Domini tabernaculum instar columnarum firmissime sustinentes, ut[f] aquarum inundatione atque vento-

a. parco *legendum esse suspicatur Iaffeus.* b. consortio *Q. correxit G. Henschen.* c. viaque *Q. emendavit G. Henschen.* d. praebente *Q. emendavit G. Henschen.* e. tanta *Q.* f. ut *deest Q. addidit G. Henschen.*

1. cf. Matth. 7, 14.

rum impulsione nunquam labi neque moveri possit. Ac ideo necesse valde esse asseris, ut si[a] aliquem nostris temporibus imitatione pia sequendum Christi nobis gratia contulerit, huiusmodi lucerna non sub modio neque sub lecti quiete, sed supra candelabrum ponatur[1], ut ingredientes ecclesiam lumine illustrentur claro. Ipse siquidem familiae pater, qui prima hora, isdem et undecima vineae operarios conduxit, quibus et unam mercedem dare iussit[2]. Neque enim, si manus, aut circa Christi os barba pendens, niveive dentes, qui queant panis crustam parvulis masticare, vel oculi pulchriores vino quo nutriuntur virgines, esse nequimus; ob hoc a corporis Domini compagine separabimur optabili, in eadem tantum fide, spe et caritate iuxta apostolum radicati et fundati[3], ut multi unum efficiamur corpus Domini, manente claritatis differentia stellarum.

Nempe oculi fuerunt apostoli, solis aeterni splendorem mentis puritate utcumque contemplantes, sicut apostolorum princeps Petrus, virgoque Iohannes; quorum alter haeresium plurimarum devitans opiniones, ex duabus consistentem substantiis filii Dei unam viventis confessus est personam, dicens: *Tu es Christus filius Dei vivi*[4]. Alter in se ipso animam effundens suam, et cuncta creata transcendens, ad eum, per quem sunt omnia facta, conscendit, ac eius potatus uberibus inauditum saeculis eructavit arcanum, dicendo: *In principio erat verbum*[5] etc. Fuere pectus aereum clare praedicando martyres beati, ferreumque grassantium ignes persecutorum ferendo, ut Cyprianus, Laurentius, Dionysius, Mauricius. Extiterunt sancti confessores atque doctores, doctrinarum quo cibi conderentur venter, Martinus, Hilarius, Benedictus monachorum pater eximius, Ambrosius, Gregorius, Hieronymus, Augustinus. Hi ergo omnes duobus Samaritae munerati denariis[6], quicquid proprio valuere sudore, intra[b] stabulum vulnerato impenderunt, nunc expectata gloriose ditati mercede. At modo abundante iniquitate, apostoli iuxta prophe-

a. si *deest Q. addidit Mabillon.* b. in terra *codex; in margine scripsit Q. f.* intra.

1. Matth. 5, 15. 2. Matth. 20, 9. 10. 3. Eph. 3, 17. 4. Matth. 12, 16. 5. Ioh. 1, 1. 6. Luc. 10, 35.

tiam, et refrigescente caritate multorum[1], quasi pupilli absque patre facti, matris residentes in genibus, quae amarissimis hinc inde quatitur fluctibus stans in medio mari, priorum nos patrum muniri egemus suffragiis, eorumque nutriri vitalibus stipendiis, ne fame periclitemur in via cursus nostri laboriosa: quin potius relinquamus navem, saeculi onustam mercibus, vero haereamus ut capiti, dicamusque: *Trahe me post te, curremus in odorem unguentorum tuorum*[2]. Qui enim mons cervis amoenus celsa petentibus, dignatus est et herinaciis humilibus refugium patefieri[3], salvans homines et iumenta, noverunt qui se esse apud eum.

Ergo quos[a] et aevi nimium et propria gravat valitudo, antiquorum ad plenum quia nequeunt sequi, saltem illorum vestigia sequantur, quos secum convixisse suo in tempore et evidentibus indiciis Christo placuisse certissime probarunt, Benedicti[4] scilicet monachis et Alchuini per omnia canonicis imitatione digna. Cuius tuis devote parens, sanctissime pater, iussis, adgrediar calamo, non saecularis eloquentiae redolente stemmate, sed sicut corporis, ita sensus balbuto[b] scriptitare vitam; testans deum Iesum non elationis me fastu hoc arripere tentasse, sed multorum animabus prodesse cupisse. Scribam igitur fideliter, quae ab eius fidelissimo tantum didici discipulo, Sigulfo scilicet institutore meo, dilectissimum quem tu quoque habuisti patrem, qui prae cunctis mortalibus, post sancti Elcberti[c] discessum, solus ipsius meruit nosse secreta eximia. Te ergo, domine, te deprecor, pater venerande, tua ut sim hoc in sudore pia fultus intercessione, qui me hactenus ista silentem aperto imperas iam sonare ore.

a. quae *Q. correxit Mabillon.* b. *ita Q.* c. Edberti *Q. Nomen restituendum putavi, quod infra plus semel legitur, cum dubium non sit, virum eundem et hic et ibi indicari.*

1. Matth. 24, 12. 2. Cant. 1, 4. 3. Ps. 103, 18. 4. abbatis scil. Anianensis. FROB.

# VITA B. ALCHUINI ABBATIS.

1. Vir Domini Albinus nobili gentis Anglorum exortus prosapia, nobilior Christi Iesu regeneratus undis extitit vitalibus; qui cum matris ablactaretur carnalibus, ecclesiae traditur mysticis imbuendus uberibus. Cuius iam tunc Iesus sua possidens dignatione corpusculum, non hoc foetidis ab antiquo permisit hoste pollui lusibus obscoenisve actibus, quippe qui suam, antequam nasceretur, in eo praedestinaverat consecrare sedem.

Dumque adhuc esset parvulus, diurna sub luce per canonicas cum aliis saepe frequentabat ecclesiam horas; nocturnis autem perraro temporibus. Cumque alter eum a decimo annus teneret, contigit nocte quadam eum cum uno simplici et tonsorato rustico separatim una iacere in domo. Postulaverat siquidem rusticus ille simplex magistrum inlustris pueri, ob suae solitudinis nocturnae solamen, ut una nocte quemlibet ex schola puerum secum sua iuberet in cella dormire, eo quod quempiam suorum non haberet ad praesens. Cui nutu Dei Virgilii amplius quam psalmorum amator conceditur puer Albinus. Ecce vero circa galli cantum solito more pulsatur a custode signum nocturnarum vigiliarum, debitum a fratribus persolvitur officium: sed rusticus ille simplex latus se vertens in alterum, quippe nimium qui circa huiusmodi negligens, dormiendo stertebat; cumque iam invitatorius fuisset ex more cantatus cum antiphona psalmus, subito domus illa vere rustici spiritibus repletur tetris, qui eius cingentes stratum dicunt: *Bene quiescis, frater.* Quo repente expergefacto inculcant eadem: *Cur,* inquiunt, *fratribus in eccle-*

*sia vigilantibus, tu hic solus stertis?* Quid multa? Verberatur utiliter in tantum, ut sua cunctis ex mutatione salubri praestaret cautelam, et canticum: *Haec mutatio dexterae excelsi*[1], dum anticiparent oculi eius nocturnas vigilias. Dumque is verberaretur, puer nobilis tremiscens, ne sibi eadem fierent, haec, ut ipse post testatus est, corde dicebat imo: *O domine Iesu, si me nunc istorum eruis manibus cruentis, et post hoc sollicitus erga ecclesiae tuae vigilias ministeriaque laudum non fuero, plusque ultra Virgilium quam psalmorum modulationem amavero; tunc tale sortiar castigationis flagellum. Tantum, obnixe precor, nunc Domine libera me.* Denique arctius menti ut hoc imprimeretur ipsius, posteaquam a verberatione rustici cessatum iubente Domino est, spiritus nequam huc illuc oculos vertentes, vident diligentissime corpus pannis et caput pueri involutum omne, penitus inscium anhelitus. Princeps autem illorum interrogat suos: *Quis hic alter quiescit in domo? Est,* inquiunt, *Albinus hic absconsus puer in lecto.* Puer vero, ubi se latere non posse persensit, lacrimarum nimio perfusus imbre, quanto prius pavore suppressus, tanto magnis ut puer redditur perstrepens clamoribus. Illi vero immisericorditer hunc volentes et non praevalentes afficere, pertractant quid super eo agere debeant. Sed sententia Domini constricti, ne voto satisfacerent suo, aiunt imprudentes, prudenter tamen: *Non istum verberibus, quia rudis adhuc est, acribus*[a], *pedum tantum, in quibus duritia inest calli, tonsione cultelli castigemus, et emendationem sponsionis nunc suae confirmabimus.* Iamque nudatis vestimento pedibus malorum manibus, crucis se muniens Albinus velociter signo, psalmumque decantans duodecimum affectu omni, malorum subito disparuit turba, et rusticus semivivus una cum puero agili se praecedente gressu, sanctorum in basilicam confugit ad praesidia.

O insidiator calcanei, cuius est panis pulvis, non frumentum Domini, qui capite contereris[2]! O inimice piis! num tu demens, qui quondam coeli quaerebas indebite fieri sessor cel-

a. *acris Q. mutavit G. Henschen.*

1. Ps. 76, 11. 2. cf. Gen. 3, 15.

sissimi? Si Altissimo, ut iactabaris, similis incomprehensibili claritatis luce in monte Dei fueris, quid obscura sub nocte actus niteris diligenter mala tua cum accensione scrutari humanos? Nempe fatebor, tuorum, ut docent consequentia; tenebrarum te iuste factum iudicas principem propria praesentia. Nam etsi in angelo appares lucis, lucem nobis conaris auferre intimam pulvere tuo foetido. At si, ut es Aethiops, [claritatem spei [a]] pavorem incutiendo nimium, hoc in Albino agere tentasti puero, vinceris [b] humili ab homine, altum qui viceras hominem. Verum si cognovisses, Christum gloriae non crucifixisses, neque christicolae Albini, quo [c] sibi nolens arte mirifica fructus actuum praeparabas, callosas tondere plantas quaesisses. Abscondisti pedibus eius rete captionis, et ipse quasi avis, pennis sustentatus columbae, pedibusque cervi instar firmatis ac in excelsa constitutis, cum David a facie Saulis fugit, in solitudine commorari gaudens. Lacum aperuisti et effodisti [1], inque illum confusus cecidisti optata sine praeda. Sagittae in te retorquent tuae acumen, inaestimabili dolore afficiunt. Cecidisti in terram vulnerator gentium sanctorum, conculcaris cum Albini pedibus, amato proiceris e tumulo, quia fortis a fortiore victus. Grave sceptrum tuum, o exactor, et iugum humeris nostris impositum, superatum a puero patrem adhuc ignorante vocare suum et matrem. Spoliis tuis, obliviscens te et populum suum, mater ornatur ecclesia, spiritalium foecunda charismatum, insignia coelorum cum virtutibus Domino concelebrans laudum cantica. Gratias semper tibi, Domine, referimus, bone Iesu, una cum Patre, sancto et Spiritu per saecula, cuius est boni quicquid agimus, inchoamus et perficimus, iuxta eum tuam docens nos gratiam qui ait: *Deus est autem, qui operatur in vobis et velle et perficere* [2]. Et psalmista: *Deus meus, misericordia eius praeveniet me* [3]. Et item

a. cl. spei *hoc loco contextum turbant; addita crediderim ad explicandum verbum* lucem *proxime praecedens.* b. vincerisque *Q. correxit G. Henschen.* c. quos *Q. Totam sententiam tanquam sensu carentem eiciendam censebant G. Henschen et Frobenius. Quae hac Iaffei emendatione tolerabilis redditur.*

1. cf. Ps. 7, 16. 2. Phil. 1, 13. 3. Ps. 36, 11.

alibi: *Et misericordia tua subsequatur me omnibus diebus vitae meae*[1]. Et tu ipse dixisti: *Sine me nihil potestis facere*[2].

2. Haec ita se de initio pueri incipientis supradicti habentibus, coepit hinc sui quandam ad similitudinem domini, aetate et[a] sapientia cum vera et viva proficere philosophia, artius eius obsecundans iussis. Postque memoriter lectionem recitatam psalmorum, beati gentis Anglorum Bedae doctissimi discipulo Hechberto praesuli[3], meritis magistro simili traditur, quasi lactis inscius, fortibus iam alendus panibus; qui praecelsam in puero gnaviter, utpote oppido perspicuus[b], fulgere Christi conspiciens gratiam, coepit paulatim ei secretius secreta demonstrare sua: quippe quem imitatorem compertissime gaudebat fore sui. Erat siquidem ei ex nobilium filiis grex[c] scholasticorum; quorum quidam artis grammaticae rudimentis, alii disciplinis erudiebantur artium[d] iam liberalium, nonnulli divinarum scripturarum, post istas manibus confricatas patris, pectus in suum hordeacias quinas triticiasque septenas traiciebant, una gemino cum pisce, spicas. Omnes vero fide, spe, caritate, humilitate, ieiuniis, castitate, obedientia, et circa ecclesiae officia devotissima aeque et honestissima cura, omni cum circumspectione imbuebantur, verbis non tantum, quantum sancti patris Hechberti exemplis, digni per omnia christiani[e] praesulis, in quo ea, suis quae in praeceptoribus fulserat, doctrina non mediocriter enituit; in sancto videlicet Anglorum apostolo Gregorio, Augustino eius discipulo, Benedicto sancto, Cutbertoque simul et Theodoro, primi patris et apostoli ....[f] per omnia sequentibus[4]; et in viro Domino nimium amabili, Beda presbytero, proprio praeceptore suo[g].

a. *deest Q. addidit Frobenius. cf. Luc. 2, 52.* b. perspicuis *Q. emendavit Mabillon.* c. ei grex nobilium filiis schol. *Q. Quae sane intolerabilia. levi coniectura emendavit Henschenius.* d. caeteri *hic inserit Q. quod eiecit Henschenius.* e. christiana *Q. asterisco mendum indicans. Correxit Mabillon. Nec male Sur. editor: f.* ecclesia. f. *etsi nulla in Q. lacuna indicatur, verbum ut e. g.* vestigia *vel* exemplum *excidisse patet.* g. proprii praeceptoris sui. *Q. Correxit Henschenius.*

1. Ps. 22, 6. 2. Ioh. 15, 5. 3. Eboracensi a. 732—766.
4. Gregorius ille papa Romanus est qui a. 604 obiit, Augustinus primus episcopus Cantuariensis a. 608 mortuus, Benedictus dictus Biscop, primus

Qui, ab ineunte aetate quasi Samuel Domino consecratus, inscius coinquinationis ullius vestimenti, monasticis traditus a parentibus regulis, quicquid verbo docuit, exemplo roboravit; qui postquam bonum certamen certavit, cursum consummavit, fidem servavit[1], talentumque sui domini cum usuris duplicavit, die quo voluit et petiit, eo scilicet quo rex gloriae Christus triumphator super omnes ascendit coelos, ab incarnatione Domini 731[2], 7. Kal. Iunii, a sancti obitu vero Gregorii 127 anno consummatus, ad Dominum migravit nonagenarius[3], sicut quorundam adfirmatio est. Nam nono decimo aetatis suae anno levita, tricesimo vero sacerdos efficitur; a quo tempore, qui ante per triginta annos didicerat ecclesiae profutura, usque quinquagesimo nono, cum sudore non inerti, dignis memoria libris inserere proprio stylo studuit[4]; per alios autem triginta annos ferunt ea quae scripserat correxisse: discipulos quoque non mediocriter omnium liberalium artium studiis erudiisse; hanc antequam aegrotaret antiphonam ipsi valde festivitati convenientem dictans componensque sua cum melodia[5]: *O rex gloriae, domine virtutum, qui triumphator hodie super omnes coelos ascendisti, ne derelinquas nos orphanos, sed mitte promissum Patris in nos spiritum veritatis. Alleluia.*

Cuius iam, ut dictum est, sequens Hechbertus vestigia, totum thesaurum suum Domini deputavit eloquia, scripturarum rimando penetralia. Nam a luce diei surgente, si inevitabilis non obstitit praepeditio vel ulla solennitas praecellens aut festivitas magna sanctorum, usque horam quasi ad sextam, saepissime et

abbas Weremuthensis a. 703 mortuus, Cutbertus episcopus Lindisfarnensis a. 687, Theodorus Cantuariensis a. 690 mortuus.

1. 2. Tim. 4, 7. 2. Bedam a.735 obiisse constat, ut iam Io. Mabillon ad h. l. monuit. 3. Falsa haec traditio facile corrigi poterat ex lectione Bedae historiae, in cuius fine Beda testatur, se undesexagenarium operi supremam manum imponere anno 731, quo eius obitum auctor iste perperam reponit. MAB. 4. Huc usque ex ipsius Bedae l. c. verbis hausit; reliqua vero fabulosa unde acceperit ignoro. 5. Neque Beda hanc antiphonam composuit, sed eam, haud dubie iam ab ecclesia receptam, morti proximus frequentasse memoratur in epistola Cuthberti discipuli sui: *Secundum nostram,* inquit Cuthbertus, *consuetudinem et sui.* MAB.

nonam, suo residens in lecto, discipulis cuique convenientia scripturae pandebat arcana. Inde vero surgens secretissimamque ad orationem confugiens, holocausta medullata cum incensu[a] arietum offerens prius Domino[1], ac post iuxta exemplum beati Iob, ne forte filii eius in benedictionis[2] laberentur foveam, sanctificabat eos, offerens corpus Christi et sanguinem pro omnibus. Et sic tandem vespertina propinquante hora, praeter quadragesimam maxime, omni tempore tam aestatis quam hiemis parcum cum suis, digne tamen praeparatum sumebat cibum; linguae non parcens lectoris, utroque ut reficeretur pane. Videres ergo tunc ante patrem pueros praeparatis se conterebrare telis, discutientes in secreto, quid post ordinabiliter protelarent in publico. Nonne videtur tibi de hoc etiam posse dici: *Sicut aquila provocat ad volandum pullos suos, et super eos volitat, expandens alas, assumensque eos et portans in humeris*[3].

3. Hos autem omnes florida decoratus adolescentia Alchuinus, humilitatis sub lectione praeibat. Is denique[4] pater pauperum, Christi multus amator atque adiutor, bis in die secretissimam orationem erat solitus fundere, purissimi cum irrigatione fontis, genu utroque in terram flexo, manibusque diutius instar crucis in coelum erectis; ante scilicet quam cibum sumeret, et priusquam completorium cum suis omnibus celebraret. Quo celebrato, nullus discipulorum ipsius sine eius benedictione capiti suo data, ullo unquam tempore membra audebat committere stratui. Qui omnes quidem diligebat, maxime tamen Albinum, fidelissimum suorum actuum sequacem, propter meritorum distantiam. Cui virtutes inter alias hoc erat datum specialius, ut nihil per se eligeret agere, quod magistri auctoritas probans non conderet[b]; nullasque unquam hostis machinas insidiasve pertulit interius, quas absque ulla verecundia magistro celaret exterius. Qua de re actum est, ut stimulum, quem aliquando senserat, libidinis indomabilem arte hac mirifica vinceret gloriosissime, dum par-

a. *ita Q.* b. *f.* concederet *Mab.* condiret *Hensch.*

1. Ps. 65, 15. 2. ἀντιφραστικῶς maledictionis. MAB. v. Iob. 1, 5. 3. Deuteron. 32, 11. 4. nempe Hechbertus. FROB.

vulos ad petram Babylonicos elisit, conterens caput serpentis insidiantis calcaneo. Cavebat enim ne super illo verba dicerentur Christi[1], quia *omnis, qui mala agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur eius opera;* sed potius illorum in sortem veniret, de quibus subnectitur: *Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur eius opera, quia in Deo sunt facta.* O vere monachum monachi sine voto, cuius exempli sequax perraro reperitur monachus ex debito[2]. Imitemur ergo Albinum pium adolescentem Domini, fugiendo tenebras pharaonicas palpabiles; vertamusque noctem in diem, et post tenebras speremus lucem, carcere principis tenebrarum evaso. Recordemur squamarum Behemoth sedulo, quibus corpus eius se[a] invicem prementibus compactum redditur; una enim uni coniungitur et ne spiraculum quidem incedit per eas: una alteri adhaeret et tenentes se nequaquam superantur; cuius fortitudo in lumbis, cuius sunt nervi testiculorum perplexi: qui dormit sub umbra et secreto calami et locis humentibus[3]. Gaudemus tuam, Albine, correctam pueritiam ex hostis antiqui crudelitate[4], dum in bonum tuum malitia illius utitur Deus. Veneramur mentis in adolescente puritatem, atque constantissimam firmitatem magno in certamine, in quo duellionis spiritu saepius agitata caro ossa, in multis quae nequeunt in pace frui quieta, Domino custodiente in te manent illaesa[b]. Meruisti dominum Christum mentis tuae habere hospitem, quo te protegente aiebas: *In te eripiar, Domine, a tentatione, et in te transgrediar murum, qui posuisti immaculatam viam meam, brachiaque mea ut arcum aereum*[5]. Miles igitur iste videamus quibus ex adverso rursum laniari quaeritur spiculis, in modumque exercitus Iudae Machabaei antiquis patrum de victoriis armemur armis invictissimis.

a. sed *Q. quod iam editor Sur. correxit.* b. *Sententiam aperte corruptam ita emendavit Henschenius:* caro in — quieta, ossa D. c. intus manent illaesa.

1. Ioh. 3, 20. 2. Nempe in Regula Monachorum S. Benedicti praescribitur cap. 8, ut Monachi malas cogitationes cordi suo advenientes abbati non celent suo. MAB. 3. Iob. 41, 6—8. 40, 11. 12. 16. 4. vide supra cap. 1. 5. Ps. 17, 30ss.

4. 13. Kal. Decemb. igitur amissione orbatus patris Hechberti, Alchuinus munere divino Elcbertum[1] virum beatum et clarum loco amissi excepit, magistro per omnia similem. Cum ergo non modo sapientiae venustate, verum aliis etiam pollens virtutibus socios praecederet, nulli secundus apparens, sentit multis in rebus suo de profectu invidiae spiritu eorum corda turbari, in tantum ut eum claro nequaquam oculo adspicere, neque dulcibus verbis alloqui quirent. Sciscitans[a] vero magistri super hac re consilium, hortatur beneficiis[b] carbones ignis congerere super capita eorum[2]. Audiens denique patris saluberrimum consilium, non ante ab intentione rationis[c] cessavit, — considerans, ne aliquod sibi contrarium ex ore eius verbum audirent, eorum saepius substernens se vestigiis, iniuste licet cum ab eis argueretur — quam evidentem Domino[d] mentis sanitatem illis impetraret, adeo ut repente mutati secundum eum a magistro omnimodis habere gauderent. Trahiturque regulus manu ablactati pueri de sua, qua cubabat, caverna[3], et blandi columbarum illic statuuntur amplexus. Magnae sunt certe sanctorum virtutes, per quas corpora sanantur; at[e] non minoris admirationis ac venerationis aestimari debent, quibus medentur animae. Hac autem insignitum virtute Albinum mira cum pietate veneremur, qui noluit absincium saecularis litteraturae nosse, Dei[f] quatenus intraret in potentiam. Enimvero sprevit mundum in maligno positum[4], altior ut mundo factus iungeretur illi, excelsior qui est coelis factus[5]. Legerat in apostolo[6], quia *prudentia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta;* quam sequi si vellet illorum omnium generosissimus Albinus, pro talibus ausis non diu procrastinata vindicta eos percelleret. Iam autem lubricos adolescentiae calles digno cum praeconio 766 Nov. 19

a. Suscitans *Q. solus. Quod editor Sur. vel tacite correxit vel in apographo suo non invenit.* b. beneficus *Q. Mutavit Mabillon.* c. *f.* orationis *Frob.* d. a Domino *legendum videtur.* e. et *Q. Tacite mutavit Frobenius.* f. Deum *Q. Emendavit Mabillon.*

1. archiepiscopum Eboracensem a. 767—778, qui ab Alcuino Aelbertus vocatur. Deposito munere solitudinem petiit, ubi duobus annis post obiit. 2. Rom. 12, 20. 3. Isai. 11, 8. 4. 1. Ioh. 5, 19. 5. Hebr. 1, 26. 6. Rom. 8, 7.

transiliens, quasi sol in coeli arce media, magno iuventutis calore figitur. Iam quoque cum Moyse Aegyptiaca doctus sapientia, cuius amputaverat crines et ungulas, montem quo Deus videri posset, conscenderat; videratque virgam in colubrum, rursumque colubrum cauda tactum in virgam versum[1], abyssumque noverat invocantem abyssum[2]. Haerens illius vestigiis stat, qui supra montes euangelizat, adnuncians bona, quatenus speculatorum levatam posset audire vocem.

Legens igitur Iohannis euangelium ante magistrum una suis cum condiscipulis, pervenit ad eam partem, quam soli norunt mente comprehendere mundicordes, quae est ab eo loco, quo ipse supra pectus Domini recubuisse se dicit, usquequo cum discipulis suis trans torrentem Cedron Iesum egressum fuisse recolit[3]. Hac ergo euangelica cum debriaretur lectione Albinus mystica, sedens ante magistri lectulum, subito eius spiritus in exstasi ducitur; ac isdem qui quondam sub solis radio ante sanctissimi patris Benedicti, nunc ante huius oculos, curte[a] sive equarum sub uno parco omnis mundus collectus ostenditur. Qui dum in hoc, quod cernebat, attentam oculorum figeret aciem, vidit totam per gyrum hanc clausuram quasi sanguine circumseptam. Cumque hac teneretur visione mirabili, sui in eum oculos vertentes nimia cum admiratione condiscipuli, nempe qui nihil videbatur habere sanguinis, conantur quasi dormientem excitare; ad quorum sonitum oculos in Albinum beatus Elcbertus dirigens, eum diutius tacite conspicit dicens: *Legite filii; et istum nolite excitare, paululum ut somno indulgens efficacius me post audire queat tradentem.* Iam vero ad se ipsum Albino reverso, lectione accepta, iubente patre omnes egrediuntur foras, Albinum solum retinens secum. Cui pater isdem ait: *Quid vidisti? rogo ne me celes.* Volens autem omnino secretum habere quod viderat, timens ne forte elationis foveam incideret, respondit: *Quid? mi domine pater.* Ad quem rursus vir beatus: *Noli, fili, noli occultare mihi. Neque enim curiositate illud*

a. *forte* clausurae quasi sub uno parco *Sur., sed nihil mutandum esse puto.*

1. cf. Exod. 4, 3. 4. 2. Ps. 41, 8. 3. Ioh. 13, 12—18, 1.

*a te requiro vana, sed utilitate tua.* Videns autem Albinus se celare non posse, humiliter, quemadmodum mundum omnem viderat, indicavit. Tunc pater isdem dixit sibi: *Vide, fili mi, vide, ne praeter uni, quem post meum discessum fidelissimum habebis super tua persona, hoc indices vidisse. Ipsi etiam interdicito, ut usque ad*[a] *tuum obitum secretum habeat.* Cuius ille obtemperans consiliis, Sigulfo tantum super se sua indicavit in vita. Qui igitur scire desiderat, quomodo una sub clausura totum mundum conspicere quiverit, ad dialogorum sancti Gregorii recurrat librum[1]. Interim tamen noverit, in visione mundi non coelum et terram fuisse contractum, sed videntis animum dilatatum, qui in Domino raptus videre sine difficultate potuit omne, quod infra Deum fuit. Fortassis etiam quaeret aliquis studiosius, cur hac sub figura, curve circumdatum sanguine viderit. Noverit ille Christi sanguine totum sanctae ecclesiae ovile circumdatum, ita ut a solis ortu usque ad occasum redempti de manu inimici eius passione, quae tunc sine dubio ardentius Albini supersidebat animum, cum hanc ante magistrum legeret, dicere possint: *Confitemini Domino, quoniam bonus etc.*[2] Omnis ergo mundus sanguine Christi circumdatus una sub clausura cernitur, quando omnia, quaecunque a sanctis patribus significative sunt gesta et ab initio mundi scripta, sola Christi passione reserantur, qui est leo de tribu Iuda, radix David[3]. Sin autem per clausuram giratam, vitam carnalium suorum criminum circumdatam sanguine velit intelligi, quae[b] ob hoc sit ei ostensa, ut ab eo calcata contemneretur, proprio relinquatur iudicio.

5. Post haec, de virtute in virtutem succrescens, die purificationis sanctae Mariae levita sacratur. Febr. 2 Nam dudum eadem die comam capitis amiserat. Cumque iam beatum Elcbertum patrem suum infirmitate praenunciata celerius ad Christum

a. post *Mab. Hensch.* b. qui *Q.* quae *Hensch.* quia *Frob.*

1. Libri II c. 35. MAB. Ibi enim Benedictus vidisse narratur omnem mundum sub uno solis radio collectum, in quo Germani Capuani episcopi anima coelos adscenderit. 2. Ps. 105, 1. 106, 1. 3. Apoc. 5, 5.

transire nosset, qui cuncta, sicut supra dictum est, cum eius faciebat consilio, studuit illum diligenter sciscitari, quid, postquam sola separarentur morte, ipsum vellet iuberetque agere. Cui, ut iam claret, Domini dedit responsum: *Romam volo venias, indeque revertens visites Franciam. Novi enim multum te ibi facere fructum: eritque Christus dux tui itineris, perducens ac gubernans te illuc advenam, sis ut expugnator nefandissimae haeresis, hominem Christum quae conabitur adoptivum adstruere, et fidei sanctae trinitatis firmissimus defensor clarissimusque praedicator*[1]. *Perseverabis ergo in terra peregrinationis, multorum illuminans animas.* Benedicens autem illum patrum suorum superius memoratorum benedictionibus, ac Christo Iesu commendans, servaret ut ipse eum, laetus sanctus pater Elcbertus episcopus migravit ad Deum 6. Idus Novembris, quem pius Albinus ut matrem deplorans lacrimis, nolebat tamen consolationem recipere. Levita vero sanctis benedictionibus patrum haereditario ditatus iure dedit curam magnopere talentum sui domini multiplicare egregie. Docuit multos in Britannia, et non paucos post in Francia. Quo in tempore sociatur illi vir Deo amabilis, animi carnisque nobilitate insignis, Sigulfus presbyter, custos Heboricae civitatis ecclesiae, perpetuo ut illi iam haereret.

780 Nov. 8

Qui suo cum avunculo Autberto presbytero puer partes has petierat, Romamque ecclesiasticum ordinem discendum ab eo ductus fuerat, nec non Metas civitatem causa cantus directus.[2] In quo cum nimia panis penuria aliquo desudavit tempore, ac multo cum fructu, postquam suum transmisit avunculum sanctum virum ad Dominum, patriam repedaverat propriam.

Hi ergo tantum se dilexere mutuo, ut cerneres Rebeccam Isaac et Annam Tobiae copulatam. Cumque iam omnipotens Deus Franciam spiritalibus divitiis, ut pridem terrenis glorificare vellet, dans ei regem secundum cor suum, fide, fortitudine

1. cf. infra ep. 35: „Franciam veni ... ecclesiasticae causa necessitatis et ad confirmandam catholicae fidei rationem." 2. De schola cantorum Mettensi Carolo rege instituta cf. Monach. Sangall. I c. 10 (supra

ac amore sapientiae et corporis ineffabili pulchritudine in his praeclarissimum Karolum, monuit[a] mentem Albini, consilium et iussionem sui patris ut impleret. 780

6. Iussus igitur ab Eanbaldo archiepiscopo successore Elcberti, ut sibi pallium impetraret ab apostolico[1], venit Romam.
Cumque reverteretur accepto pallio, habuit regem Karolum 781
Parma civitate obvium[2]. Quem magnis rex alloquens suasionibus et precibus postulavit, ut ad se post expletionem missatici in Franciam reverteretur.

Noverat enim eum, quia olim a magistro suo ad ipsum directus fuerat[3].

Fecit autem Alchuinus, aliorum deservire cupiens profectui, ut sibi rogarat[b], cum auctoritate regis sui proprii et archiepiscopi; eo tantum iure, ut iterum ad eos reverteretur. Pervenitque Christo ducatum praebente ad regem Karolum; quem tenens rex loco patris amplectitur, a quo artes introductus in liberales, refrigerari paululum noverat, sed exsaturari ob fervorem satis nimium nequibat[4]. Tempore vero aliquanto cum eo peracto, dedit illi duo monasteria, Bethleem scilicet, quod altero nomine Ferrarias vocatur, et sancti Lupi apud Trecas[5].

At denique Albinus nolens sine auctoritate regis sui et episcopi proprium deserere locum, quo educatus quoque capitis

a. movit *scripsit Henschenius.* b. rogaret *Q. Mutavit Frobenius.*

Bibl. IV 640), Ekkehardi Casus St. Galli c. 3 (Mon. Germ. SS. II 102), Ann. Lauriss. mai. 786 addit. Engolism. (SS. I 171).

1. Adriano I. 2. Parmae Karolus Id. Mart. a. 781 privilegium dedit (Sickel Acta Karolinorum, K. 79). 3. cf. quae ad epist. 1 Iaffé de legatione Alcuini Romana Carolo iubente a. 773 suscepta coniecit. 4. cf. infra ep. 170, Einharti Vitam Caroli c. 25, Monach. Sangall. I c. 2, 9 (Bibl. IV 531, 632, 639). Theodulfus canit de eo a. 796 (ad Carol. reg. v. 131 sq.; opp. ed. Sirmond p. 185):

„Sit praesto et Flaccus nostrorum gloria vatum,
Qui potis est lyrico multa boare pede.
Quique sophista potens est quique poeta melodus,
Quique potens sensu quique potens opere est.
Et pia de sanctis scripturis dogmata promat,
Et solvat numeri vincla favente ioco."

5. cf. infra ep. 104, 105, 173.

comam amiserat ac in levitam consecratus fuerat, postulavit
789 magnum regem, ut daret ei licentiam remeandi in patriam. Quem Karolus voce blandientis alloquitur: *Sunt nobis, magister eximie, terrenae divitiae sufficienter, quibus te ut patrem honorare gaudemus; tuis nos oramus diu desideratis et vix aliquando inventis, tua cum pietatis merce inlustrari.* Cui Albinus: *Domine mi rex, tuae non dispono voluntati renuere, auctoritate canonum firmata cum fuerit. Libenter etiam paterna in regione mea non modica haereditate ditatus, hac spreta, tibi ut prodesse possim, hic pauper stare delector. Tuum est tantum, hoc a meo rege et episcopo impetrare.* Tandem igitur ratione victus, consensit ut iret, requiem non dans animis, iam secundo ad eum reverso firmiter impetraret[a], secum perpetuo ut duraret.

793 Evoluto vero non parvo tempore, postquam Albinus secundo
796 ad Karolum reversus est, sancti Martini apud Turonis praeficitur pastor monasterii isdem. Qui digne Deo istud cum aliis regens monasteriis[1], vitam subiectorum quantum valuit corrigere studuit; ac quos indomitos accepit, rationabiles honestisque moribus ut essent, et sapientiae inquisitores, sategit.

7. Interea haeresis inimica Deo, partibus quae pullulabat Hispaniae, asserens adoptivum filium Dei esse secundum carnem, ad aures perducitur Karoli. Quod ut experimento novit rex magnus et per omnia catholicus, totis nisibus decertavit, ut destrueretur semen diaboli, zizaniaque de frumento Dei funditus
800 eradicarentur. Advocans namque Albinum institutorem suum
med. mense Iunio Turonis, et miserum Felicem haeresis huius adstructorem de Hispaniae partibus, congregavit synodum magnam episcoporum in Aquisgrani imperiali palatio[2]; in quorum ipse sedens medio, Felicem licet valde repugnantem, de natura filii Dei secundum carnem cum Albino doctissimo disputando rationabiliter confli-

a. impetrare *Mab. Hensch. locum corruptum sic emendavit:* animo, nisi a secundo ad eum reversuro f. i.

1. Inter quae etiam Flaviniacense cf. Hugonis chronic. l. I, Series abbat. Flaviniacens. SS. VIII 352, 502. 2. cf. de tempore huius synodi quae adnotavit Iaffé ad ep. 147.

gere iussit. Tum quantum episcoporum tunc extitit silentium! 800 med. mense Iunio
O quam clara et inexpugnabilis, Karoli cum auctoritate, magistri sui fidei confessio atque defensio! Per plura autem Felix fugiens latibula, plurioribus ab Albino confossus est spiculis, in tantum, ut pene omnes civitates Israel consummaret, quousque filius hominis veniret[1]. Nam a secunda usque ad septimam sabbati parum aliud gestum est. Omnibus denique eius patefacta socordia, atque ab universis apostolica auctoritate haeresis confutata, soli sibi latuit deformiter, usque dum dicta Cyrilli martyris ab Albino sibi directa legit lamentabiliter: *Ea natura, quae per diabolum vitiata est, super angelos exaltata est propter triumphum Christi, atque ad dexteram Patris collocata*[a]. Hanc ergo legens sententiam, tandem se recognovisse et impie egisse, voce et nimio fletu testatus est. Sed quod ad aliud tendens pauca super hac re praelibavi, qui perfectius hanc scire sitit, legat eius epistolas ad Felicem et Elipantum, et ipsorum ad illum; et nosse incunctanter poterit, quod desiderat.

Largiente Christo hactenus paululum de vitae Albini initio, quae cunctis non esse cognita putavi, non ut volui, sed fideliter quemadmodum potui, scripsi. Hinc iam calamum labris quassatum[2] — neque enim indicavi, noverunt quae[b] super eo cuncti, parvo isti inserere operi — ad finem eius, despicate crepitando licet, pertrahere conabor.

8. Cum igitur senectute unaque infirmitate plus solito se sentiret affectum, diu ut secum tractaverat, velle se significavit regi Karolo saeculum relinquere, postulans licentiam apud Sanctum Bonifacium[3] monasticam vitam secundum regulam sancti Benedicti ducere, monasteriaque sibi commissa suos ut inter discipulos divideret, si fieri posset. Sed rex terribilis et pius unum cum omni postulationis affectu denegavit; alterum libenter audivit, flagitans quietissimus Turonis aeque honorifi-

a. collecta *Q. Mutavit Frobenius. Locum quem nec Henschenio neque alii editori requirere vacavit, nec nos quaesivimus.* b. qui *Q.* quae *Sur. rell.*

1. Matth. 10, 23. 2. cf. Isai. 42, 3. 3. id est in coenobio Fuldensi, quod Alcuinus et visitavit et donavit cf. ep. 186.

centissime ut resideret, sibique et omni sanctae ecclesiae commissae[a] non detrectaret: onera vero saeculi, quae ipse habuerat, discipulis, ut petierat, libentissime dispertiit. Fecit ergo et ipse Albinus, ut rex sapientissimus rogaverat, non quaerens
801 anno exeunte quod sibi foret utile, sed quod multis; ac Turonis diem novissimum praestolatus fuit[1]. Vita denique eius non monasticae inferior fuit. Nam qualis in patribus superius nominatis praecesserat, talis et in illo durabat; in ieiuniis scilicet, in orationibus, in carnis mortificatione, in eleemosynis, in psalmorum et missarum multa celebratione, et in aliis virtutibus, quibus possibile est humanam ornari naturam. Praeter enim dies resurrectionis et festivitatis, ieiunium protelabat in vesperum, parcens cibo, quo amplius delectabatur; quocirca tantam saepissime ori suo caelitus datam gaudebat habere dulcedinem, quantam nequit humanus sermo fari. Tunc vero quicquid volebat, labore sine ullo velocissime dictare quibat; ita ut dicere posset: *Dilexi, Domine, mandata tua super aurum et topazium. Quam dulcia sunt faucibus meis eloquia tua! super mel et favum ori meo*[2]. Iuvenis qui psalmorum modulationem secretam non tantum quantum aliam lectionem amaverat, modo iam senex nullatenus eorum decantatione saturari poterat. Secretissimam orationem semper in die, sicut supra de magistro eius taxatum est, cum manuum diutina crucis extensione, eodem modo multis cum gemitibus, nam lacrimas perraro habere poterat, fundebat; discipulis similiter tradebat, quorum nobilissimus Sigulfus erat Vetulus, magnanimusque VVithso[3]. Post hos Fredegisus et eius socii. At tempore iam ultimo haerebant ei assiduo Raganardus, VValdramnus, qui adhuc supersunt; Adelbertus quoque beatae memoriae, quantum poterat, Sigulfi tunc filius, post autem venerandus pater[4], et multi alii, quorum omnium utinam

a. curam impendere *inserit Henschenius.*

1. cf. infra ep. 170, 174—176. 2. Ps. 118, 127. 3. In epistola 107 loquitur de Wittone, quem alias Candidum vocare solet; de Fredegiso cf. epist. 179, 258. 4. tanquam abbas Ferrariensis, sub quo Sigulfus, qui ante eum abbas fuerat, monachus effectus est, cf. Servati Lupi opp. ed. Baluzius p. 54 (ep. 29): „Ferrariensis monasterii ... quondam nobilis ab-

noverit Christus nomina. Hi vero omni se circumspectione praevidentes studebant sollicite, ne quid coram eo reprehensionis agerent; multoties etiam et absque eo. Noverant enim eum vinctum esse Deo spirituque eius illustratum, licet corporalibus oculis, senectute atque infirmitate resistente, iam clare videre nequiret; ac ideo timebant actus suos eum latere non posse.

Spiritu siquidem repletus prophetiae quibusdam, quae eis essent ventura, praedixit, sicuti fecit Raganardo de Osulfo[1]. Nam isdem Raganardus quandam horribilem sopori deditus videns visionem, quam bonum est silere, eidem patri sequenti die cum pavore retulit, timens ne de se ageretur. At ipse pater magno cum dolore respondit: *O Osulfe! tu miser, quoties te monui, quoties corripui! Multum denique laborem in avunculum tuum habui, ut se corrigeret et viam mandatorum Dei operari coepisset; praedixique ei, quia nisi fecisset, priusquam de saeculo migraret, plaga leprae percuteretur; sicque factum est. Praedico ergo et tibi, fili mi, de Osulfo, super quo est haec visio, quoniam neque in hac regione, neque in qua natus est, morietur.* Quod postea probavit eventus. Mortuus est enim in Langobardia.

Isdem quoque Raganardus tentavit se nimiis vigiliis et abstinentiae nimia superfluitate, ignorantibus omnibus, affligere, ita ut pro hac intemperantia gravissime succumberet febri. Ad quem visitandum pater veniens Albinus iubet omnes praeter Sigulfum exire de domo eius, quem increpans ait: *Cur sine cuiusquam consilio tam intemperanter agere tentasti? Nam ego considerans te velle hoc agere, in domo, in qua dormio, te quoque dormire iussi: tu vero statim, ut omnes dormire noveras, candelam latenter accendens in laterna celabas, ac ad locum illum pergens tota nocte vigilabas.* Et quicquid occulte ibi fa-

bas et presbyter Sigulfus, qui usque ad senium canonico habitu laudabiliter vixerat, sponte se potestate exuit et ... monachicam religionem assumpsit atque donec diem obiret, suo passus est subiici discipulo."

1. Osulfum Caroli iunioris famulum commemorat Alcuinus in ep. 245, cf. ep. 222.

ciebat[a], noverat[b] quod solus Deus, et ipse ei indicavit, addens: *Quando mecum quoque ad mandatum pergebas, et te vinum bibere iubebam, arte calidissima dicebas: „Bibi, domine pater, meo cum avunculo sufficienter.“ Cum autem ad tuum venires avunculum, et ipse quoque hoc te iuberet, aiebas, mecum te bibisse. Voluisti nos deludere, et deceptus es. Cave ergo ista, postquam surrexeris de febre, ne tale aliquid indiscrete unquam coneris agere.*

Audiens igitur ista Raganardus ab ipso, qui vocabatur Vetulus, erubuit, multumque expavit, sciens se deprehensum. Suaque occulta latere Albinum non posse admirans dicebat: *Quomodo palam istud factum est?* Testatur hodieque ipse coram Deo, nullum cognovisse hominem hoc antea homine revelante, praeter solum Deum. Poenitens denique, quod egerat stulte, per omne post tempus vitae Albini nihil tale sine illius egit consilio atque imperio.

9. Saepissime etiam ad eum missi venientes regis aliorumque amicorum, cum adhuc ab eo longe essent, eorum praedicebat adventum causamque adventus, quid quoque adferrent, quidve secum vehere quaererent. Audientes autem ista discipuli quidam, usque dum probarent, senectutem eius quasi desipientem culpabant. Vir quoque Domini Benedictus[1] ei prae omnibus monachis familiaritate iunctus, ad eum gratia consilii salutis suae et suorum accipiendi, saepius Gothiae de partibus properabat. Quadam vero vice voluit taliter[c] venire, nemo ut hoc agnosceret Turonis, quousque ad ostium adsisteret domus Albini. Cumque adhuc haud prope esset, vocans Albinus unum suorum, ait: *Festina occurrere Benedicto abbati in loco tali et dic ei, velociter ad me perveniat.* Fecit missus patris Albini, ut sibi praeceptum fuerat, pervenitque post triduum, ubi ei dixerat, et Benedictum reperit, eique quod sibi iussum fuerat nunciavit. Stupens autem suum deprehensum conatum, cum

a. faciebas *Q.* b. noveras *Q.* *Locum corruptum Frobenius sanavit.* c. aliter *Q. Correxit Mabillon.*

1. abbas Anianensis.

velocitate pervenit Turonis ad eum. Cumque se alterutrum tripudiantes deoscularentur, infit Benedictus pater reverendus suppliciter: *Domine pater, quis meum vobis praedixit adventum?* Respondit ei: *Nullus homo verbis mihi innotuit.* Cui isdem: *Quis tunc, domine? forsitan literis cuiusquam audistis?* At ille: *Vere* inquit *nullis.* Ad quem vir isdem rursum: *Si neque ab homine ullo dicente, neque literis cuiusquam praescistis, precor, mi pater, quonam modo illud noveritis, edicite.* Cui Albinus: *Noli amplius hoc me interrogare.* Cum vero venerabilis vir Benedictus iam reverti vellet, petiit eum, ut quemadmodum speciali oratione pro se orabat, ei panderet. At ipse ait: *Hoc namque Christum rogo: „Domine, da mihi intelligere peccata mea, et veram confessionem facere, et dignam poenitentiam agere; et da mihi remissionem peccatorum meorum."* Cui vir Deo dignus Benedictus ait: *Addamus, mi pater, huic orationi unum sermonem: „Et post remissionem salva me".* At Albinus gaudens dixit: *Fiat, reverentissime fili, fiat.* Iterum autem vir idem flagitabat, ut sibi diceret, quando crucem videns se contra eam inclinabat, quae verba labris silenter depromeret. Ille vero hoc inquit: *Tuam crucem adoramus, Domine, tuam gloriosam recolimus passionem. Miserere nostri, qui passus es pro nobis.* Post haec deducens eum aliquantulum, remisit gaudentem Albinus ad sua suosque.

10. Rex siquidem magnus imperatorque iam Karolus potens, orationis gratia unaque desideratae conlocutionis mutuae cum Albino, sepulchrum sancti Martini suis cum filiis Karolo, Pipino ac Ludovico visitare studuit; quo in loco tenens manum Albini ait secrete: *Domine magister, quem de his filiis meis videtur tibi in isto honore, quem indigno quanquam dedit mihi Deus, habere me successorem?* At ille vultum in Ludovicum dirigens, novissimum illorum, sed humilitate clarissimum, ob quam a multis despicabilis notabatur, ait: *Habebis Ludovicum humilem successorem eximium.* Hoc tunc solus audivit Karolus; sed cum eosdem reges erecta cervice et Ludovicum humili, post orationis gratia in ecclesiam sancti Stephani incedere cerneret, se-

dens in loco quo sepeliri volebat, infit sibi adsistentibus: *Cernitis Ludovicum fratribus suis humiliorem? certe videbitis hunc patris celsissimum successorem*[1]. Nec non cum post communionem corporis Christi et sanguinis manu propria eis misceret, isdem Ludovicus humilitate clarissimus prae omnibus patri sancto se inclinans, eius osculatus est manum. Tunc vir Domini adsistenti sibi ait Sigulfo: *Omnis qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur*[2]. *Certe istum post patrem Francia gaudebit habere imperatorem.* Hoc nos iam factum et videmus et gaudemus. Depositi sunt qui videbantur cedri, et exaltata est oliva fructificans in domo Domini[3]. Ipse denique pater Karolum multa erudiens cura artibus liberalibus scripturisque divinis, adeo ut sapientissimus omnium Francorum efficeretur regum, qui fuerunt ab adventu Christi[4], docuit etiam eum, per omne vitae suae tempus, quos psalmos poenitentiae, cum letania et orationibus precibusque, quos ad orationem specialem faciendam, quos in laude Dei, quos quoque pro quacunque tribulatione, quemque etiam ut se in divinis exerceret laudibus, decantaret. Quod nosse qui vult, legat libellum eius ad eundem de ratione orationis[5].

Legerat isdem vir Domini libros iuvenis antiquorum philosophorum Virgiliique mendacia[6], quae nolebat iam ipse nec audire neque discipulos suos legere, *sufficiunt* inquiens *divini poetae vobis, nec egetis luxuriosa sermonis Virgilii vos pollui facundia.* Contra quod praeceptum tentavit Sigulfus Vetulus secrete agere; unde post erubuit publice. Advocans namque suos quos tunc filios nutriebat, Adalbertum et Aldricum, iussit

1. cf. Thegani Vita Hludowici imp. c. 3 (SS. II 591): „erat enim optimus filiorum eius." 2. Matth. 23, 12. 3. cf. Ps. 51, 10. Idem vaticinium de Ludovici Pii successione ad imperium tribuit Ermoldus Nigellus (I v. 565—598, SS. II 477) Paulino patriarchae Aquileiensi, ut iam observavit Muratorius. 4. cf. Theodulf. ad Carol. reg. v. 137 (l. l.)

„Et modo sit facilis, modo scrupea quaestio Flacci,
Nunc mundanam artem, nunc redibens superam,
Solvere de multis rex ipse volentibus unus
Sit bene qui possit solvere Flaccidica."

5. II 52 ed. Frobenius, v. infra ep. 244. 6. cf. c. 1, ep. 216, 243.

coram se secretissime Virgilium legere, interdicens eis ne quis ullo modo sciret, ne forte ad patris Albini notitiam perveniret[a]. Albinus autem solito more ad se vocans, ait: *Unde te habemus, Virgiliane? Cur coepisti ac voluisti contra meam voluntatem et consilium, me ignorante, agere ut Virgilium legeres?* Sigulfus vero se ad pedes eius proiciens stultissime se egisse confessus humiliter poenituit. Cuius satisfactionem benigne pius pater post increpationem recepit, monens eum ne ultra tale aliquid ageret. Testatur vir Deo dignus adhuc superstes Aldricus abbas[1], nec se nec Adalbertum cuiquam hoc innotuisse, sed usque tunc, sicut eis praeceptum fuerat, omnimodis siluisse.

11. Fratribus Cormaricensibus[2], quos valde diligebat, iusserat ipse pater centum modia vini dari. Cumque ad monasterium ducerentur, mandavit per Sigulfum Benedicti abbatis[3] monachum praevisoribus monasterii, ut tenerent interim ductores vini, quousque coram eis de vasculis, in quibus ipsum vinum adduxerant, in alia mutaretur; quia aliqui ex eis, inde furtive sumentes, in vascula, quatenus plena essent cum ad monasterium pervenirent, sabulum aquae miscuerant. Quod ita factum fratres certissime probarunt.

Aigulfus praeterea presbyter, Engelsaxo et ipse, ad eundem patrem visitandum Turonis venit. Cumque ante ianuam eius domus coepisset adsistere, ecce quidam Turonensium fratrum, simul videlicet quatuor iuncti, hunc respicientes, putantesque nihil eum illorum de locutione scire, colloquebantur ad invicem: *Venit iste Britto vel Scotto ad illum alterum Brittonem, qui intus iacet. O Deus, libera istud monasterium de istis Brittonibus. Nam sicut apes undique ad matrem revertuntur, ita hi omnes ad istum veniunt.* Ingressus est autem isdem presbyter domum Albini; post nonnulla alia retulit ei, quae

a. perveniretur Q.

1. Ferrariensis, postea Senonensis antistes, qui decessorem habuit Adalbertum hic laudatum. Hinc patet vitam hanc scriptam esse ante annum 829, quo Aldricus ex abbate factus est episcopus Senonensis. MAB. 2. Cormery, dioec. Turonicae. 3. Anianensis. Diversus igitur hic Sigulfus fuit a Vetulo, ut recte Henschenius animadvertit.

audierat. Cui Albinus: *Nosti* inquit *qui sunt?* At ille: *Vere neque novi, neque eos respicere prae verecundia quivi, quando ista dicebant.* Pater vero Albinus ait: *Certe ego novi, qui sunt.* Vocans ergo eos ipse propriis nominibus, ad se venire iubet, dicens: *Isti sunt.* Condolens itaque eorum stultitiae, pepercit eis dicens: *Parcat illis Christus filius Dei.* Dans autem eis singulos vini calices bibere, iterum foras leniter exire iubet. Aigulfus vero postea id diligentissime per alios sciscitans, eosdem fuisse probavit.

Neque illud silentio praetereundum ratus sum, quod multi noverunt. Custos denique sepulchri sancti Martini, praevidebat qui ceram et vestimenta omnia, quae ad ipsam basilicam pertinebant, intrans cum candela accensa secretarium, quo ista servabantur, infixit eandem stipiti; quam, cum egrederetur, oblitus est accipere. Firmans itaque ostium sera, abiit: candela vero ardens cecidit super ceram; cera quoque magnas dans flammas ad vestimenta, quae perticis haerebant, multa cum vi ignem emisit; vestimenta porro usque ad tectum. Quod custos sentiens cum clavi statim ad aliud monasterium fugit. Fit undique concursus, pulsatur ostium, nec ullo aperitur sudore. Clerici, preciosum quicunque aliquid in domo sua habebant, foras mittebant; ecclesia sancti Martini vestimentis quibusdam nudabatur, nec aliud quisquam sperare poterat, quam totius monasterii concremationem: nudabatur plumbo tectum. Aderat Albinus oculis iam non videns. Interrogat ergo, quid agatur. Cui unus discipulorum suorum Vetulus: *Perge* inquit *hinc, mi domine pater, ne forte aut plumbo superius proiecto usque ad mortem percutiaris, aut igne cremeris. Certus enim interitus*[a] *manet.* Cumque Albinus voluisset ire, iterum ad eum Vetulus: *Mi* inquit *domine pater, vade ad sepulchrum domini Martini et pro nobis intercede.* Fecit itaque ita Albinus. Cumque illuc pervenisset, extendit se super terram in cruce, gemitum emittens ad coelum. Miro igitur modo ac incredibili, statim ut Albinus se proiecit in terram, totus ille ignis ita extinctus est, acsi

a. Certum enim interitum Q. *Correxit Henschenius.*

immenso necaretur fluvio. Hoc cernentes clerici, magno cum stupore exultantes ad locum illum festinato perveniunt, ubi Albinus ante sepulchrum sancti Martini prostratus in cruce pro eis iacens Deum precabatur. Elevantes autem eum humo benedicunt Deum, qui per Albini preces totam fabricam monasterii sancti Martini, igne ne consumeretur, salvavit. Haec tua sunt, sancte Martine, digna exempla, qui ignes quondam cum quaereres fugere, non poteras[1]; ad Deum conversus oratione ignes illos extinxisti minaces. Vere celsa fides, quae suo calore igneos potuit extinguere globos. Nec mirum si elementa precibus ac iussis Albini propriam vim linquant, cum ipse in corde requiescat eius, qui diligentem se diligit, ambulantesque in igne flamma non permittit fuscari. Te in his adoramus, te glorificamus, teque laudamus, qui dignatus es sicut polliceri servis tuis tua servantibus mandata, operibus etiam in Albino tuo ostendisti evidentissime. Tu quidem dixisti, Christe Iesu: *Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam; videlicet ut glorificetur pater in filio*[2].

12. Illud quoque ad laudem Domini commemorandum est, quod multi saepius ad Albinum venientes infirmi, benedictione eius cum fide accepta, sospitatem recepere corpoream. Quodam etiam tempore, fertur ut a nonnullis praecipuis, quidam pauper oculorum lumen gravi habens obductum caligine, ad ianuam exterioris domus veniens Albini, flagitabat dari sibi aquam, eius qua loti forent oculi. Aiebat enim revelatum illi fuisse, quia si[a] ex ea oculos suos ablueret, visum reciperet. Ignorante ergo Albino colligitur aqua, qua faciem et oculos laverat, daturque occulte poscenti pauperi. Lavans igitur pauper ille aqua illa oculos cum plena fide, caliginem fugavit ac clarum lumen recepit. Illustramur et nos tuo, pater, sudore, lavanturque tua pia doctrina animarum nostrarum crimina, nesciente te ultra iam fatigari labore oculorum; tu quoque cor-

a. quasi *c; in margine addidit Quercetanus f.* quod si *laffe.*

1. Sulpicii Severi Epist. I (p. 140 ed. Halm). 2. Ioh. 14, 14.

porali visu minime cernebas, et aliorum[a] semper inluminare satagebas: quosque praesentialiter non poteras, literis absentialiter erudiebas, scribens multa omni ecclesiae utilia.

Postulante namque imperatore Karolo scripsit librum de sancta Trinitate utilissimum[1], nec non de rhetorica, dialectica[2] et musica. Scripsit ad Gundradam de animae ratione[3]. Postulantibus foeminis Gisla et Rodtrude[b] honestissime super euangelium Iohannis partim de suo, partim de sancto Augustino mirabile opus composuit[4]. Scripsit et in quatuor epistolas Pauli, ad Ephesios scilicet, ad Titum, ad Philemonem et ad Hebraeos[5]; ad Fredegisum[6] in psalmis; ad Widonem comitem homelias de principalibus vitiis et virtutibus[7]. Ad Sigulfum suum quaestiones in Genesi perutiles[8]. In proverbiis Salomonis et ecclesiaste[9]; in canticisque canticorum luculenta sub brevitate ineffabiliter[10]. Sub nominibus Franci et Saxonis de grammatica cum interrogatione et responsione facundissimum libellum composuit[11]. Collegit multis de patrum operibus homeliarum duo volumina[12]. Scripsit de orthographia[13]. In centesimo quoque octavo decimo psalmo stylo usus est aureo[14]. Sunt et alia multa, quae quisquis legerit et diligenter scrutatus fuerit, non modicam sui aedificationem reperiet, sicut in epistolis ad multos directis. In his ergo et huiusmodi reliquum vitae suae ducens tempus, caelestem in terris duxit vitam. Praestolans in novissima positus vigilia filii hominis adventum, intraret ut cum eo ad nuptias, lavabat singulas per noctes lectum suum lacrimis, sanctorum semper se muniens intercessionibus, quorum omni

a. mentes *hic inserit Henschenius.* b. Richtrude *Q. cf. infra ep. 168.*

1. Alcuini opera ed. Frobenius I 703 cf. infra ep. 191. 2. Ib. II 313, emendatius edidit Halm, Rhetores latini p. 523—550. 3. Ed. Frobenius II 146 cf. infra ep. 243. 4. Ib. I 462 cf. ep. 158. 5. Ib. I. 649. 6. ad Arnonem in codicibus et editionibus nostris cf. infra ep. 233, 234. 7. II 128 ed. Frobenius cf. ep. 237. 8. I 305 ed. Frobenius, infra ep. 49. 9. I 410 ed. Frobenius, infra ep. 187, sed agit tantummodo de ecclesiaste Salomonis. 10. I 392 ed. Frobenius. 11. II 365 ed. Frobenius. 12. Haec adhuc latent, sed cf. de codice earum Pragensi Archiv für ältere deutsche Geschichtskunde IX 469. 13. II 301 ed. Frobenius. 14. I 361 ed. Frobenius.

die celebrabat solennia, hostis ne ullis antiqui confoderetur iaculis, qui nequaquam eius irrumpere domum tam occulte poterat, ut ab ipso repente non deprehenderetur, crucisque signo pelleretur.

13. Quadam igitur nocte solito orationem cum psalmorum decantatione volens secretim fundere, aggravatur immenso somno. Surgens vero e lectulo, tulit cappam desuper se; cumque iterum aggravaretur somno, expoliavit se omnibus vestimentis, praeter sola camisia et femoralibus. Nihilominus vero perseverante somno, accepit turribulum, et pergens ad locum, quo erat ignis tutatus, implevit prunis illud, ac desuper timiama posuit, totamque cameram odore suavi perfudit. Qua in hora corporali se specie diabolus praebuit ei visibilem, homo quasi magnus, nigerrimus ac deformis barbatusque, blasphemiae in eum aggerens iacula: *Quid* inquit *hypocrita agis Alchuine? Cur coram hominibus iustum te videri conaris, cum deceptor sis magnusque simulator? Tu putas his tuis fictionibus acceptabilem posse te habere Christum?* Sed miles Christi ineluctabilis stans cum David in turre, quae est ordinata omni armatura fortium et mille pendentibus clypeis[1], coelesti dicebat voce: *Dominus lux mea et salutare meum, quem timebo? Ipse fortitudo vitae meae, quem formidabo? Intellige, Domine, murmur meum, adverte vocem clamoris mei, rex meus et Deus meus, quia te deprecor, Domine. Mane audies vocem meam, mane praeparabor ad te, et contemplabor surgens medio noctis ad confitendum tibi. Applicant mihi mendacium superbi: ego autem in toto corde scrutabor praecepta tua. Fiat cor meum perfectum in praeceptis tuis, et confundantur qui inique conterunt me, dum non confundar ego, quando aspiraverit dies et fuerint inclinatae umbrae.* Fugatus denique hostis, et ipse completa oratione quiescit. Hac in hora unus solummodo discipulorum eius Waltdramnus nomine, adhuc vivens, vigilabat, occulte cernens haec omnia, testis scilicet huius rei quae fieret.

Utebatur isdem pater, apostoli iuxta consilium, non propter

1. Cant. 4, 4.

gulae desiderium, sed propter carnis infirmitatem vino modico[1]. Fugiebat modis omnibus otiositatem; nam aut legebat, aut scribebat, aut discipulos erudiebat, aut orationi vacabat et psalmorum decantationi, inevitabilibus tantummodo corporis indulgens necessitatibus. Erat pauperum pater, humilibus humilior, divitum ad pietatem invitator, superbis superior, discretor quoque omnium, egregiusque liberator. Celebrabat omni die missarum solennia multa cum honestatis diligentia, habens singulis hebdomadae diebus missas deputatas proprias. Dominica porro die nullo unquam tempore, postquam lux inchoasset apparere aurorae, se tradebat sopori; sed velociter levitiee se praeparans suo cum Sigulfo presbytero missarum colebat solennia specialium usque horam tertiam; et tunc nimia cum reverentia publicam intrabat ad missam. Discipuli vero eius, aliis solliciti cum in locis essent, maxime ad opus Dei cum adsisterent, studebant ne quid reprehensionis in eis ab illo cerneretur.

14. Iam ergo Albinus corpore dissolvi cupiens, et cum Christo esse desiderans[2], exorabat votis omnibus eum, ut die, quo in linguis igneis Spiritus sanctus super apostolos venisse visus est et eorum corda replevit, si fieri posset, migraret e mundo. Vespertinum siquidem pro se agens officium, in loco quo elegerat post obitum quiescere, iuxta videlicet ecclesiam sancti Martini, hymnum sanctae Mariae euangelicum cum hac antiphona decantabat: *O clavis David, et sceptrum domus Israel, qui aperis et nemo claudit, claudis et nemo aperit, veni et educ vinctum de domo carceris, sedentem in tenebris et umbra mortis;* dicens post orationem dominicam hos versus: *Quemadmodum cervus desiderat ad fontes aquarum etc. Quam dilecta*

1. Tim. 5, 23 cf. quae de Alcuino canit Theodulfus (ad Carol. reg. v. 193 sq., opp. ed. Sirmond p. 187):

„Aut si, Bacche, tui aut Cerealis pocla liquoris
Porgere praecipiat, fors et utrumque volet.
Quo melius doceat, melius sua fistula cantet,
Si doctrinalis pectoris antra riget.“

2. Phil. 1, 23.

*tabernacula tua, domine virtutum. Beati, qui habitant in domo tua etc. Ad te levavi oculos meos. Unam petii a Domino. Ad te, Domine, levavi animam meam*, et reliqua huiusmodi.

Quadragesimae igitur tempus, sicut semper consueverat, 804
dignissime omni cum contritione carnis et spiritus mundationeque habitus celebrans, sanctorum basilicas, quae sunt intra sancti Martini monasterium, cunctis noctibus frequentabat, lavans se a culpis[a] suis multis gemitibus. Cum vero resurrectio- Mart. 31
nis Domini perageretur solennitas, nocte eius ascensionis deci- Mai. 9
dit in lectum[1], gravi fatigatus langore usque ad mortem, nec poterat loqui. Tertia tandem antequam migraret die, solitam exultationis voce decantavit antiphonam: *O clavis David*, versusque superius memoratos recitavit. Die autem pentecostes, Mai. 19
peracto matutinali officio, eadem hora qua ingredi consueverat ad missas, aurora patente, sancta Albini anima carne solvitur, ministerioque levitarum coelestium, beatum habentium secum protomartyrem Stephanum et Laurentium archidiaconum, angelorum cum exercitu ad Christum, quem amavit, quem quaesivit, perducitur, et fruitur eius gloria in coelo per omnia saecula feliciter, cui servivit in mundo fideliter.

15. Decessit igitur dierum plenus numero, 14 Kal. Iunii, anno ab incarnatione Domini 804[2]. Eadem vero nocte super

a. *verbum necessarium, quod apud Q. deest, inseruit Henschenius.*

1. Hic aut excidit aliquid, aut miro modo obscura est oratio. Re vera autem nocte ascensionis morbo decubuisse Alcuinum, docent verba in Annalium Petavianorum codice Masciacensi scripta, Mon. Germ. SS. III 170: „Obiit Alchuinus 14. Kal. Iunii, feria 1. pentecostes, inlucescente die, luna 6, anno incarnationis Domini 804, indicione 12, anno 36. regnante domno Carolo; accidit ei paralisis 8. Idus Maii, feria 5. ad vesperum post solis occasum, luna 25.“ Ubi erratum est in verbis *VIII. Idus Maii*, nam quod Labbeus edidit *VII. Idus*, feriae quintae, diei scilicet Ascensionis Domini, convenit. 2. Notatur obitus eius, praeter locum modo citatum, in cod. lat. Monac. 6399 (Frising. 199) fol. 32 v. manu saeculi noni: „XIIII. Kal. Iun. migravit Albinus levita Christi“; in Martyrol. Rhabani (Canisii Antt. Lectt. VI 713): „XIV. Cal. Iun. Depositio domini Alchuini.“ In Annalibus Iuvav. mai. 804: „Alchuinus obiit 14. Kal. Iun.“ et in min. 804: „Alchuinus obiit.“ Lauriss. min. „36. (anno Caroli) Alcuinus 14. Kal. Maii obiit.“ S. Columbae Senon. 804: „Alcoinus abbas obiit.“ S. Maximini Trevir. 804: „Alcuinus

804 Mai. 19 ecclesiam sancti Martini inaestimabilis visa est splendoris claritas, in tantum ut putaretur a longe positis tota igne cremari. Quibusdam denique per totam illam noctem ipse splendor visus est, nonnullis tribus apparuit vicibus. Aurora autem surgente globus ille iam amplissimus super eum venisse locum visus est, quo Albinus iacebat, animaque eius egrediente coelum penetrasse. Testatus est siquidem Ioseph archiepiscopus, per totam noctem et ab eo et a suis visum fuisse. Testantur multi et nunc corpore valentes. Plurioribus siquidem non ea nocte, sed praeterita, dominica prima scilicet post ascensionem Domini, ipsa claritas eodem, ut dictum est, modo apparuit.

Eadem quoque hora cuidam solitario in Italia posito caelestium levitarum ostensus est exercitus, laudes Christo ineffabiles in aere resonans; in quorum medio Alchuinus, splendidissima indutus dalmatica adstans, caelum cum eis ingressus, pontifici aeterno ut ministraret cum perenni gaudio: quod isdem solitarius fratri cuidam Turonensi, apostolorum solito frequentare limina, ad se venienti, eodem pentecostes die indicavit. Interrogans namque eum ait: *Quis est ille abbas, qui apud Turonis in monasterio sancti Martini conversatus est? Quo vocatur nomine? Vel si valebat, quando inde existi, corpore?* Ad quem frater ille: *Vocatur Alchuinus, estque magister optimus in tota Francia. Quando huc iter arripui, sanum eum reliqui.* Respondens vero solitarius ille, ait cum lacrimis: *Vere felicissima fruitur sanitate.* Indicavitque ei, quid eodem die viderat aurora clarescente. Ipse autem frater reversus Turonis, quae audierat, retulit.

Pater denique Sigulfus corpus patris cum quibusdam aqua honorifice lavans, posuit super feretrum. Habebat nempe et ipse tunc magnum dolorem capitis, sed fide animo sanus, citam reperit sanitatem capitis. Oculos namque super magistri lectulum elevans, cernit pecten[1], quo ipse suum solebat pectinare

abbas obiit." S. Emmerammi Ratispon. 804: „Alhwinus obiit." (Mon. Germ. SS. I 93. 103. 120; III 123; IV 6). Quae Duemmlero debeo.

1. idem fortasse, quod Riculfus ei donaverat cf. infra ep. 9.

caput. Istum ergo manibus sumens ait: *Credo, domine Iesu, quia si isto magistri mei pectine meum pectinavero caput, meritis illius statim sanabitur.* Ubi igitur prima vice pecten duxit per caput, quantum de eo tetigit, totum sanum habuit, sicque totum pectinando gyrans, omnem dolorem amisit. Alter discipulorum eius, Eangist nomine, dentium immenso graviter afflictus dolore, hortatu patris Sigulfi eodem pectine dentes tetigit; et continuo, quoniam cum fide fecit, sanitatem meritis Alchuini recepit. 804 Mai. 19

Audiens vero civitatis Turonis Ioseph episcopus, vir bonus et Deo amabilis, beatum obiisse Alchuinum, advenit celerius illuc suo cum clero, oculosque eius propriis rigans lacrimis deosculabatur diutius. Praecepit autem, sapienti usus consilio, ne in eo sepeliretur loco, quo isdem pater foris voluerat, sed intra sancti Martini basilicam honorificentissime; ut quorum in coelis iunctae sunt animae, una sint corpora domo in terris posita. Sicque factum est. Super cuius tumulum positus est, sicut ipse iusserat, titulus, quem ipse vivens dictaverat, lamina scriptus in aerea, parietique insertus[a].

## EPITAPHIUM ALCHUUINI.

Hic, rogo, pauxillum veniens subsiste viator,
  Et mea scrutare pectore dicta tuo,
Ut[b] tua deque meis agnoscas[c] fata figuris:
  Vertitur ó[d] species, ut mea, sicque[e] tua.
Quod nunc es fueram, famosus in orbe, viator,
  Et quod nunc ego sum, tuque futurus eris.
Delicias[f] mundi casso sectabar amore,
  Nunc cinis et pulvis, vermibus atque[g] cibus.
Quapropter potius animam curare memento,
  Quam carnem, quoniam haec manet, illa perit.

a. *Legitur hoc epitaphium* etiam in P (cod. Paris. 5577) fol. 17 v. 18. et in G (cod. S. Galli 272. membr. saec. IX) p. 53, ubi inscriptione caret. Hos Iaffeus contulit. b. Et *P.* c. *al.* cognoscas *Q.* d. Vertatur sp. *al.* Vertitur en sp. *Q.* e. sitque *P.* f. Dilicias *G.* Delitias *P.* g. adque *G.*

804 Cur tibi rura paras? quam[a] parvo cernis in antro
Me tenet hic requies: sic tua parva fiet[b].
Cur Tyrio[c] corpus inhias vestirier[d] ostro[e],
Quod mox[f] esuriens pulvere vermis edet?
Ut[g] flores pereunt vento veniente minaci,
Sic tua namque caro, gloria tota perit.
Tu mihi redde vicem, lector, rogo carminis huius,
Et dic: *Da veniam, Christe, tuo famulo!*
Obsecro, nulla manus violet pia iura sepulcri[h],
Personet angelica donec ab arce tuba:
*Qui iaces in tumulo, terrae*[i] *de pulvere surge,*
*Magnus adest iudex milibus innumeris.*
Alchuuin[k] nomen erat[1] Sophiam[l] mihi semper amanti,
Pro quo funde preces mente[m], legens titulum.

---

Hic requiescit beatae memoriae domnus Alchuuinus[n] abba, qui obiit in pace 14 Kal. Iunias[o]. Quando legeritis, o vos omnes[p], orate pro eo[q] et dicite: *Requiem aeternam donet ei Dominus*[r].

a. quem *P.* b. fiad *G.* c. tirio *P.* d. vestiri es *G.* e. vestirier in antro *P.* f. qm *P.* g. Et *P.* h. sepulchri *G. P.* i. terre *G. P.* k. Alchuine *G.* Alcuinus suberat nomen *P.* l. sopham *G.* m. hunc pia mente legens *pro* m. l. t. *P.* n. Alchuinus *G. P.* o. Iulias *P.* p. *omisit P.* q. eum *P.* r. Amen *addit G.* et lux perpetua luceat ei. Deo gratias ago et alleluia amen amen *addit P.*

1. cf. versus epistolae 28 adnexos: „Alchuine dicor ego."

# ALCUINI VITA SANCTI WILLIBRORDI.

*Alcuinus dum rebus divinis et variis studiorum generibus totus deditus esset, a rerum gestarum enarratione alienus fuit, nec nisi petentibus amicis vitas sanctorum scripsit, ecclesiasticae utilitati potius quam rerum gestarum cognitioni consulturus. Sed cum petente Radone sancti Vedasti, petente Angilberto sancti Richarii vitam scriberet, habebat quae expoliret et ornaret: Willibrordi vitam ante eum nemo scripserat. Quod ut faceret, rogatus est a Beornrado archiepiscopo Senonensi simulque coenobii Epternacensis, quod Willibrordus condidit, abbate a. 777—797. Scripsit in Francorum regno positus, vel intra annos 782—789, vel post a. 793, quo ex Anglia reversus est*[1]*. Id enim probare licet verbis cap. 23 „nostri imperii", dum quae cap. 30 ponit „nobis" et „hic", ex persona, ut ita dicam, auditorum scripta sunt, quasi ipse auctor Epternaci praesens esset. Rationem hanc scribendi in praefatione Alcuinus explicavit, eam scilicet, ut prior liber fratribus publice in ecclesia legendus esset, cui in fine addidit homiliam abbatis ore proferendam. Alter liber metrice scriptus scholasticis legendus erat; huic elegiam subiunxit de beato*

1. Secuti sumus in his Breve Chronicon Epternacense in Edm. Martene Coll. Ampl. IV 505, cuius rationes confirmari videntur tabulis Epternacensibus, quarum recensum dat Wurth-Paquet in libro: Publications de la Société etc. de Luxembourg XVI p. 14—16. Senonensium archiepiscoporum series per haec tempora admodum incerta est, ferturque Willibaldus quidam ante Beornradum praesedisse usque ad a. 792. Verum l. c. p. 14 Beornradus iam a. 12. Karoli regis, id est a. 782 — nam ab excessu Karlomanni ibi anni regni eius computabantur — archiepiscopus vocatur. Cf. etiam quae disseruit Sickel Acta Karolinorum II 277.

*Wilgilso, pio Willibrordi parente, quem nulla prorsus ratione cogente recentiores Wilgisum appellant. Hunc praecipua veneratione Alcuinus coluit, quippe qui cellam ab illo in Northumbria conditam ipse hereditario iure regeret.*

*Sed cum multa de Willibrordo compererit Alcuinus, plura facili negotio explorare potuerit, adeo negligens fuit, ut ne ea quidem, quae in Bedae historia ecclesiastica scripta ad usum parata praesto sibi erant, accurate transscripserit; Egbertum et Wicbertum cum commemoret, nihil tamen addit de laboribus, quos iam illi Fresonibus convertendis navaverant, nihil de imposito Willibrordo per Egbertum Fresonum convertendorum munere. Willibrordum bis Romam venisse, ignorat auctor; de fundatione episcopatus Ultraiectani et coenobii Epternacensis, de studiis, quibus fidem christianam Willibrordus propagavit, paucissima retulit; Bonifacii omnino non meminit. Id enim unice ei cordi fuit, ut virtutes sancti viri auditoribus tanquam exemplar proponeret; miracula praecipuo studio enarravit, magis etiam, quam quae ab aliis referri solent, puerilia. Modicae igitur utilitatis liber et proposito suo prorsus indignus, habet tamen quae nobis in tanta rerum caligine utilia sint et scitu digna.*

*Sermone Alcuinus usus est inculto et minime puro. In consecutione temporum mendosus est, ut particulam cum indicativo non raro coniungit; participiis utitur, ubi verbo finito opus erat, tempore plusquamperfecto, ubi simplici praeterito locus erat. In fine vocabulorum, ablativo praesertim, e et i vocales saepe confunduntur. Quae omnia in recentioris aetatis codicibus manuscriptis correcta sunt et mutata, vestigiis tamen prisci sermonis hic illic manentibus. Quod cum mature Iaffeus intellexisset, a recentiorum librorum usu prorsus abstinuit; contulit autem antiquissimos, qui et ipsam auctoris manum produnt, et dum correctoris manus plurimis locis verba ad grammaticae regulas revocare nisa est, vulgatae lectionis originem ostendunt. Has igitur correctiones cum Iaffeus admodum religiose adnotaverit, et nos ubique indicavimus; sed vulgatam librorum manuscriptorum editorumque lectionem addere omisimus, ne nimia notarum mole pa-*

*gellas oneraremus. Nullius enim est auctoritatis, omnisque diversitas non in rebus vertitur, sed in verborum forma.*

*Codices a Iaffeo collati sunt hi:*

*(W) codex olim Weingartensis, iam bibliothecae privatae regiae Stuttgartensis G 38, membranaceus in quarto. Folio primo inscriptum est „Monasterii Weingartensis A° 1630". Primi eum indicaverunt C. Dümgé et Fr. Mone in libro: Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde IV 334, qui miro errore vitam hanc dudum notissimam pro inedita habuerunt. Codex saeculo nono scriptus, ad auctoris aetatem proxime accedit et fundamenti loco ponendus erat. Complura in eo iam mature correcta sunt, tum menda librarii, tum quae auctor ipse peccaverat. Nam Alcuino omnia fere tribuenda esse videntur, in quibus cum hoc codice consentit alter, scilicet*

*(P) codex bibliothecae nationalis Parisiensis 10865 (Suppl. lat. 1002), item membranaceus in quarto, saeculi noni, quondam S. Maximini Trevirensis. Nam fol. 38 manu saec. XV inscriptum est: „Codex Sancti Maximini extra muros Treverorum." Libro secundo caret. Praeterea adhibitus est*

*(B) codex latinus Monacensis 4605, inter Benedictoburanos 105, Iaffeo iudice saec. XI, etsi in Catalogo codicum latinorum bibl. reg. Monac. I 2, 180 saeculo decimo vindicatur; f. 1—14 vitam hanc nostram continet, quae l. c. falso Thiofrido attribuitur. Textus multis in locis, ut purior sermo efficeretur, correctus est. Liber secundus et hic desideratur.*

*(G) codex S. Galli 565, membranaceus saec. XI, pag. 284 ss. vitam nostram praebet, sed cum a forma antiqua longius abeat, in sola praefatione conferenda adhibitus est.*

*Commemorantur praeter hos codices Parisienses 5278 saec. XIV, 5298 saec. XII, 5308 saec. XII et XIII; Londoniensis Arund. 91 fol. 212—215 saec. XII. Codicis Ultraiectensis saeculi XIII varias lectiones praebet P. P. M. Alberdingk Thijm in libro: H. Willibrordus, Apostel der Nederlanden, Amst. 1861, p. 292—294. De fragmentis duobus Dusseldorpiensibus*

*saec. XIV disseruit V. D. Ferdinandus Deycks in Indice lectionum Academiae Monasteriensis aest. a. 1856, qui cum textum ab editoribus traditum emendare niteretur, ipsius Alcuini censorem egit.*

*Primus vitae huius editor fuit Surius ad d. 7 Novembris, quae editio a vera operis forma plurimum recedit. Homiliam totumque librum secundum, quae apud Surium deerant, primus edidit Canisius Lectt. antt. VI 351 (ed. II. II 1, 458) ex codice S. Galli, eodem ni fallor, quem supra indicavimus. Deinde Io. Mabillon in Actis SS. Ord. S. Benedicti III 1, 559 ss. multa emendavit, codicibus usus Compendiensi et Uticensi. Operum Alcuini editores, Quercetanus et Frobenius, codices ad vitam Willibrordi edendam nullos adhibuerunt; Migne Patrologiae Vol. CI editionem Frobenianam repetiit.*

*Tribus post Alcuinum saeculis Thiofridus Epternacensis abbas, qui a. 1110 obiit, novam Willibrordi vitam scripsit, quae adhuc inedita iacet, et ut videtur merito iacebit. Nihil enim novi ex ea Io. Mabillon, cui praesto fuit, haurire potuit. Scilicet rudi Alcuini stilo iure offensus abbas, eiusque in rebus metricis ignorantia,*

> *„Carmine qui nostri replicat sacra gesta patroni,*
> *Sed non attendit quae syllaba longa, brevis sit,*
> *Et ceu Lucilius dum profluit est lutulentus,*
> *Invigilans curis aulae magis imperialis“*

*verba mutavit et ampliavit, novi quod rebus adderet, nihil habuit. Splendidum eius operis codicem Epternacensem, iam in bibliotheca publica Gothana asservatum, descripsit Frid. Iacobs in libro, quod F. A. Ukert edidit: Beiträge zur ältern Litteratur oder Merkwürdigkeiten der Herzogl. öffentlichen Bibliothek zu Gotha, Viertes Heft, Leipz. 1837 p. 345—349.*

*D. Heidelbergae Id. Apr. a. 1872.*

**W. Wattenbach.**

# PRAEFATIO DE VITA SANCTI WILLIBRORDI ARCHIEPISCOPI LIBRI PRIMI.[a]

Domino eximio, venerabili atque[b] laudabili Beornrado[c] archiepiscopo, humilis levita Alcuine[d] salutem.

Delatis ad nos vestrae excellentiae litteris, in quibus vestrum agnoscens in Domino studium et diuturnam in lege eius meditationem, magno me gaudio affectum esse fateor: sed tamen longe imparem me petitioni[e] vestrae consideravi, utpote nullo praerogativae munere eloquentiae suffultus[f], ad implendum quod iussisti[g]; ac nisi me[h] caritas urgeret[i], quae nulla negare solet, non auderem ultra meae paupertatis vires negotium attingere. Tamen vestris orationibus divina donante gratia[k], et sanctissimo patri[l] Willibrordo servienti[m], cuius me vitam, mores et miracula scribere pio studio rogasti, tuis parui, pater sancte, praeceptis[n], et duos[o] digessi libellos, unum prosaico sermone gradientem, qui[p] puplice fratribus in ecclesia, si dignum tuae videatur sapientiae, legi potuisset; alterum Pierio[q] pede currentem, qui in secreto cubili inter scolasticos tuos tantummodo ruminari[r] debuisset. Uterque tamen[s] propter occupationes diurnas[t], furtivis noctium lucubratiunculis[u] dictatus est, et[v] eo magis vestrae indigent defensionis[w], quo minus ab auctore proprio expoliti sunt. Meum fuit, praecipientis[x] non spernere auctoritatem; tuum est, oboedientis de-

a. *ita W et P, nisi quod in P scriptum est* Incipit pref. b. aque *W.* c. Beornraedo *P.* Beorbeato *B.* Beornredo *G.* d. Alcuine *corr. in* Alchuinus *W.* Alcuinus *P.* Alcuuinus *B.* Alquinus *G.* e. petitionis *W B. corr. in* petitioni *G.* f. *corr. in* suffultum *G.* g. *corr. in* iussistis *G.* h. at si minime *G.* i. urgueret *B.* k. adiutus *addit G.* l. patre *B et edd.* m. *corr. in* servientium *G,* serviente *B.* intercedente *edd. quod mihi quidem intolerabile visum est. Fort.* serviendo, *sed ab antiquissimoram codicum lectione recedere nolui.* n. precibus *G.* o. duosque *G.* p. ac qui *G.* q. piereo *W.* pyrreo *G.* r. ruminare *W B.* s. *ita edd.* tum *W P.* dum *B.* tuis *G.* t. *corr. in* diuturnas *P.* u. lucubratiunculas *W.* lugubratiunculis *B.* v. *omisit B.* w. defensioni *B. corr. in* vestra defensione *G.* x. percipientis *W.*

fendere inperitiam. Unam quoque priori libello superaddidi omeliam, quae utinam digna esset tuo[a] venerando ore populo praedicari. Item secundo adieci sermoni[b] helegiacum[c] carmen de viro venerabili Wilgilso[d], patre scilicet sanctissimi pontificis Willibrordi[e], cuius corpus requiescit in cellula[f] quadam maritima, cui ego, indignus licet, legitima Deo donante successione praesideo[g]. Sed et omnia quae vel prosa gradiente vel versu currente dictavi, tuae sanctitatis spectant[h] iudicium, utrum digna memoriae[i] an pumice radenda feroci; nec nisi tuo roborata examine procedant in puplicum[k].

---

## LIBER PRIMUS.

1. Fuit in Brittania insula, provintia Northarhumbrana[l], quidam[m] paterfamilias genere Saxo et nomine Wilgils[n], relegiosam[o] in Christo cum coniuge et omni domu sua, sicut post signis patefactum est, vitam agens. Nam relicto habitu saeculari monachicam elegit conversationem, ac non multo post, crescente in eo fervore vitae spiritalis[p], arciori animi studio solitaria se ipsum mancipavit districtione, in promontoriis[q] quae mari[r] Oceano et Humbri flumine cinguntur. Ibi etiam multo tempore in quodam parvo oratorio, sancti Andreae apostoli Christi nomine dicato[s], in ieiuniis et orationibus et vigiliis Deo serviens, ita ut[t] etiam miraculorum signis claruit[u], et nomen eius celebre[v] factum est[w]. Nec confluentes cessabat ad se turbas suavissima verbi Dei ammonitione cohortari[x]. Sed et illius gentis regi et optimatibus honorabilis effectus est, in tantum ut ei aliquas terrarum possessiunculas illis promontoriis[y] adia-

a. *om. G.* b. sermone *P.* c. heliacum *G et W. ubi alia manu corr. est* elegiacum; *ita B et edd.* d. Wilgiso *W B. edd.* Willigiso *G.* e. Willbrordi *P.* f. cella *B.* g. praesedeo *corr. in* praesideo *W.* deservio *edd.* h. spectent *B.* i. *corr. in* memoria *W.* k. *In W et P sequitur:* Incipiunt capitula. *Eorum lemmata, quae Mab. praebet, omisit Iaffeus.* Explicit prologus. Incipit vita S. Willibrordi episcopi *B.* l. Northanhumbrana *B. edd.* m. quedam *corr. in* quidam *W.* n. Wilgils *corr. in* Wilgis *W.* Wilgis *B.* o. *ea est in cod. W. scribendi ratio.* p. *corr. in* spiritualis *P.* q. *corr. in* promunctoriis *W.* promunctoriis *B.* r. *corr. in* mare *W.* s. Christi dedicato *B.* t. quod *Ultraiect.* ita ut *desunt Sur. Mendosa haec verborum coniunctio et infra recurrit, ut e. g. cap. 6.* u. *corr. in* claruerit *B.* clareret *Mab.* v. celebrae *W.* w. *corr. in* sit *B.* x. cohortabat *W.* cohortare *P.* y. *corr. in* promunctoriis *W P B.*

centes, ad aedificandam Deo ecclesiam dono perpetuo contulerint[a]; in qua pius pater modicam quidem, sed honestam, Deo servientium adunavit congregationem, in qua et post multiplices sancti laboris agones a Deo coronatus corpore requiescit, et posteri eius usque hodie ex sanctitatis eius traditione possident. Quorum ego meritis et ordine extremus, eandem cellulam per successiones legitimas suscepi gubernandam, qui hanc historiam[b] sanctissimi patris et summi doctoris Willibrordi te iubente, beatissime pontifex Beornrade, conscripsi: qui tanto patri et summi sacerdotii dignitate, et generis posteritate, et sanctorum locorum observatione, quae ab[c] eo in Dei honorem constructa esse noscuntur, secundum datam tibi a Deo gratiam heres dignissimus[d] exstitisti.

2. Et ut eiusdem sancti patris Willibrordi altius nativitatis originem, et mox in utero matris divinae electionis repetam praesagia, revertar unde egressus sum. Nam sicut sanctissimus praecursor domini nostri Iesu Christi beatus Iohannes baptista, ex utero matris sanctificatus, relegiosis parentibus ut euangelica narrat historia, Christum ceu solem praecedens lucifer, multis in salutem profuturus natus est, ita[e] et sanctus Willibrordus in plurimorum genitus salutem, relegiosis parentibus natus esse dinoscitur. Nam vir venerabilis Wilgils[f], de quo nobis paulo ante sermo fuit, ad hoc tantum Deo praedestinante[g] matrimonio iunctus est, ut talis ad profectum multorum populorum ex eo ederetur prolis[h]. Igitur uxor eius, mater scilicet beati Willibrordi patris, intempesta noctis quiete, caeleste in somnis vidit oroma[i]. Visum est ei, quasi novam in caelo videret lunam, crescente illa usque dum plena videbatur esse. Quam diligentius intuens, repentino cursu lapsa ruit in os eius. Qua devorata, eius intima splendore perfusa sunt. Evigilans vero, timore perterrita cuidam hoc relegioso presbitero[k] retulit[l] somnium[m]; illoque interrogante, si ea nocte,

a. contullerunt *W*. b. hyst. *PB*. c. hab *corr. in* ab *W*. d. dignisimus *W*.
e. item *corr. in* ita *W*. f. *corr. in* Wilgis *W*. Willigis *B*. g. praedist. *W*. h. proles *B*.
i. *ita pro* orama *WPB*. k. praesb. *W*. l. retullit *W*. m. somnum *W*.

qua ei visio facta est, suo more solito iungeretur viro, acceptaque[a] ab ea eius[b] rei confessione, ita respondit: *Luna enim quam ex modico vidisti in magnam*[c] *crevisse, filius est quem in ea nocte concepisti: qui luce veritatis caliginosos tenebrarum errores discutit*[d], *et quocumque perrexerit, comitante superni luminis splendore, plenum suae perfectionis ostendit*[e] *globum, coruscanteque rumoris eius candore et morum pulchritudine, multorum in se adlicit*[f] *aspectum.* Cuius ergo somnii[g] interpretationem rerum veritas subsecuta est.

657? 3. Factum est post circulum dierum, peperit mulier filium, sacroque baptismatis fonte regenerato, imposuit ei pater[h] nomen Willibrordus[i], et[k] statim ablactatum[l] infantulum, tradidit eum pater Hrypensis[m] ecclesiae fratribus[1], relegiosis studiis et sacris litteris erudiendum; ut fragilior aetas validioribus invalesceret disciplinis, ubi nihil videret nisi honesta, nihil audiret nisi sancta. Quem divina mox gratia ab ineunte pueritia, et sensu proficere et moribus pollere, quantum ad tales congruit annos, concessit; ita ut nostris temporibus novum Samuhel nasci putares, de quo dictum est:[2] *Puer autem Samuhel proficiebat atque crescebat, et placebat tam Deo quam hominibus.* Ibique in praedicto monasterio multis profuturus puer, clericatus accepit tonsuram, et pia professione monachum se fecit esse, et inter ceteros eiusdem sanctissimi monasterii adolescentes[n] enutritus est; sed nulli alacritate minor, nulli humilitatis officio secundus, nulli lectionis studio inferior: sed sic cotidie bonae[o] indolis puer proficiebat, ut teneros pueritiae annos morum gravitate transcenderet; factusque est grandevus sensu, qui corpusculo fuit modicus et fragilis.

a. *corr. in* accepta *P.* b. huius *B.* c. *ita codd.* magnum *Mab.* d. discutiet *edd.* e. ostenderit *W.* ostendet *P.* f. alliciet *edd.* g. somni *W.* somnium et *PB.* h. *ita W. cum Ultraiect. et Dusseld. probante Deycksio. Verum esse probat l. II c. 34.* mater *rell.* i. Wilbrod *P.* k. *om. W.* l. ablactavit *W.* m. hyripensis *W.* n. adoliscentes *W.* o. boni *W.*

1. Monasterium paulo ante conditum, ab Eboraco non multum distat; omen loci hodie est Ripon. 2. 1 Reg. 2, 26.

4. Igitur in sacris eruditionibus et in omni sobrietate mo- 677
rumque honestate, beatissimo usque ad vicesimum aetatis suae annum adolescente[a] proficiente, artioris vitae ardore succensus[b], et peregrinationis amore instigatus[c]. Et quia in Hibernia[d] scolasticam eruditionem viguisse audivit, etiam et[e] quorundam sanctorum virorum fama narrante conversatione incitatus[f], et praecipue[g] beatissimi patris et episcopi Ecgberti[h], qui cognomento Sanctus vocabatur, nec non et Wicbercti[i] venerabilis viri et sacerdotis Dei, quorum uterque ob caelestis patriae amorem domo, patria cognationeque relicta, Hiberniam[k] secessit, ibique[l] dulcissimos supernae contemplationis fructus, saeculo nudus, Deo plenus[m], solitaria[n] cotidie hauriebat conversatione[1]. Horum beatus adolescens emulari cupiens relegionem, cum coniventia[o] sui abbatis et fratrum in Hiberniam veloci cursu contendit, praedictorumque patrum se familiaritate[p] coniungens, quatenus ceu prudentissima apis[q], ex eorum propinquitate mellifluos pietatis carperet flores, et in sui pectoris alveario dulcissimos virtutum favos construeret. Ibique duodecim annis inter eximios simul piae relegionis et sacrae lectionis magistros, futurus multorum populorum praedicator erudiebatur, donec occurreret in virum perfectum et in aetatem plenitudinis Christi.

5. Tricesimo itaque et tertio aetatis suae anno maior egre-
gio viro fidei flamma crescebat in pectore, ita ut parum ei 690
videbatur[r] sibi soli tantummodo in relegionis sanctitate sudasse, si non et aliis quoque in praedicationis veritate prodesset. Audivit in borealibus mundi partibus messem quidem multam[s] esse, sed operarios paucos[2]. Sed ut somnii Deo dispensante

a. adoliscente *W.* adolescentie *B.* b. est *add. edd.* c. incitatus *P.* d. Hybernia *W.* e. *om. B.* f. instigatus *P.* g. praecipuae *W* h. *corr. in* Egberhti *W.* Ecbercti *B.* i. *corr. in* Wicberehti *W.* Uuictberti *P.* Uuigberchti *B.* k. Hyb. *P.* l. *corr. in* ibi *P.* m. plenae *W.* n. solitariam ... conversationem *W.* o. convenientia *WB.* p. *corr. in* familiaritati *W.* familiaritati *B et edd.* q. apix *corr. in* apex *W.* r. *corr. in* videretur *B.* s. *om. W.*

1. Eorum alter Fresonibus praedicaturus naufragio prohibitus est, alter per biennium ibi praedicationi operam dedit; v. Bedae hist. eccl. l. III c. 27 et l. V c. 9 et 10. Eodem teste ab Egberto Willibrordus in Fresiam missus est. 2. Matth. 9, 37. Luc. 10, 2.

690 inpleretur veritas, quod mater olim de eo se vidisse testatur[a], suae conscius voluntatis[b], licet adhuc divinae dispensationis ignarus, illas in partes navigare cogitavit, et clarissima euangelicae praedicationis luce torpentes longa infidelitate populos, si Dei esset voluntas, inlustrare[c]. Adsumptisque secum undecim fratribus, eo fidei fervore armatis[d] quo et ipse, navim[e] conscendit; quorum aliqui postea ob praedicationis euangelicae instantiam martyrio coronati sunt, aliqui vero episcopatus ordinem accipientes, post sanctae praedicationis labores in pace quieverunt.

Igitur viro Dei cum sociis sicut praediximus naviganti[f], donec prospero cursu[g] ostia Hreni[h] fluminis vela deposuit; ibique optata telluris statione refocilati sunt, et mox ad castellum Traiectum, quod in ipsa eiusdem fluminis ripa[i] situm est, pervenerunt; in quo etiam post aliquod[k] tempus, Deo donante et verbo fidei crescente, idem sanctus Willibrordus sedem episcopatus sui habuit. Sed quia eadem gens Fresonum, in quo[l] idem[m] aedificatum est castellum, cum rege suo Rabbodo paganis adhuc ritibus sorduit, visum est viro Dei Franciam contendere, ac ducem illorum adire Pippinum, virum strenuum, triumphis clarum et moribus probum. Qui eum cum omni honore suscipiens, sed nolens tanto doctore se vel suam privare gentem, loca ei oportuna intra terminos regni sui praevidens, quo potuisset idolatriae spinas exstirpare, et purissima verbi Dei semina per munda novalia habundantius spargere, ut impleret propheticum illud praeceptum:[1] *Novate vobis novalia et nolite serere super spinas.*

6. Cumque studiosissime vir Dei per loca singula discurrendo, optatum euangelizandi opus exercuisset, et semina vitae, supernae gratiae rore inrigante, longe lateque in agris multorum cordium ad eius praedicationem uberrime[n] pululas-

a. *corr. in* testabatur *P.* b. *corr. in* voluntati *P.* c. illustrare *P.* d. armatos *P.* e. navem *W.* f. *ita codices. Ablativus casus est.* navigante *Ultr.* g. ad *inserunt edd.* h. *corr. in* Rheni *W.* i. *om. WP.* k. aliquot *P.* l. *corr. in* qua *W.* quo *mansit in edd. cf. infra c. 8. n. h.* m. *om. B.* n. *om. B.*

1. Ierem. 4, 3.

sent, congaudens praedictus Francorum dux eius sanctissima devotione et verbi Dei clarissima multiplicatione, maioris profectus occasione[a] prudenti cogitabat consilio, eum Romam mittere, ut a domno apostolico Sergio[1], viro sanctissimo tunc temporis, in summi sacerdotii honorem ordinaretur; quatenus apostolica benedictione et iussione accepta[b], maiori ab eo missus fiducia roboratus, in opus euangelii reverteretur iuxta apostolicum illud[2]: *Quomodo praedicabunt nisi mittantur?* Quod cum viro Dei persuadere temptaret, rennuit primum, nec[c] se tantae auctoritatis honore dignum[d] esse referebat; enumeratisque apostolicae sanctionis praeceptis, longe se inferiorem huic virtutum catalogo asserebat, quem egregius mundi praedicator, filium suum Timotheum erudiens, oportere episcopum habere censuit. Dux vero contra relegiose[e] suasit, quod vir Dei verecunde negavit. Tandem omnium unanimitate victus, et quod maius est, Dei dispensatione coactus consentit, magis volens plurimorum humiliter oboedire consilio, quam suam pertinaciter defendere voluntatem. Et sic cum honorifica legatione, et muneribus apostolicae auctoritatis[f] condignis, Romam directus est[3]. 695

7. Sed die quarta priusquam illo veniret, beatissimus apostolicus angelica in somnis responsione ammonitus est, ut illum cum summo honore suscepisset, et quod multarum[g] esset animarum inluminator futurus a Deoque electus, et ad hoc venisset, ut summi ab eo sacerdotii honorem suscepisset, nihilque ei negandum esse quicquid petisset. Qua factus apostolicus ammonitione certus, cum magno gaudio et summo eum suscepit honore; et ut in eo fidei agnovit fervorem, relegionis devotionem, sapientiae plenitudinem, die conpetenti populo advenienti, advocatis venerabilibus ad societatem ministerii sacerdotibus, puplice in ecclesia beatissimi Petri principis apostolorum, cum

a. occassine *W.* b. *corr. in* suscepta *W.* suscepta *B.* c. et *B.* d. *corr. in* indignum *B.* e. relegionem *W.* f. *corr. in* auctoritati *P.* g. multorum *B.*

1. I. papa 687—701. 2. Rom. 10, 15. 3. Beda teste V, 11 Willibrordus bis Romam profectus est, prima vice iam a. 692, ut licentiam praedicandi et reliquias sanctorum, ecclesiarum dedicationi adhibendas, a Sergio papa acciperet.

695 Nov. 22. magna dignitate more apostolico eum ordinavit archiepiscopum[1], ac ordinato nomen imposuit Clemens, vestimentisque[a] suis sacerdotalibus induit eum et sancto, quasi superhumerali Aaron, pallio[b] dignitatis et indumenti confirmavit gloria, et quodque[c] voluit vel petivit, aut in patrociniis sanctorum aut in rebus ecclesiasticis, cum tota mentis alacritate tradidit illi, firmatumque benedictione, donis ditatum, cum salutaribus praeceptis iterum eum in opus euangelii remisit.

8. Accepta[d] etiam apostolicae auctoritatis benedictione, cum maiore[e] fidutia devotus verbi Dei praedicator ad praefatum Francorum ducem regressus et. Qui eum cum summa honoris magnificentia receptum, cum suae potestatis iussione[f] in opus euangelii direxit; maxime[g] tamen in borealibus regni sui partibus, quo[h] eatenus ob raritatem doctorum vel duritiam habitatorum, fidei flamma minus relucebat. Eo vir Dei instantius illis in regionibus semina vitae sparserat, quo plus necessarium antiquam ignorantiae famem[i] depellere perspexerat. Qualem divina gratia adiuvante illis in locis fructum fecisset, testes sunt usque hodie populi per civitates, vicos et castella, quos ad veritatis agnitionem et ad unius omnipotentis Dei cultum pia ammonitione perduxerat. Testes quoque ecclesiae, quas per loca singula construxerat: testes et Deo famulantium congregationes, quas aliquibus adunavit in locis.

a. vestitisque *W.* b. palleo *corr. in* pallio *W.* c. quodcumque *Mab.* quicquid *Sur.* d. Acceptaque *P.* e. maiori *P.* f. *om. W.* auctoritate *B.* g. maximae *W.* h. quibus *B.* i. famam *B.*

1. Beda V, 11 in ecclesia S. Caeciliae die eiusdem natali a. 696 eum ordinatum esse refert. Sed a. 695 ut probemus et alia suadent, et quae in margine antiqui Kalendarii Absternacensis coenobii a se lecta Bollandus refert, Actt. SS. Vol. I p. XLVI: „In nomine domini Clemens Willibrordus anno sexcentesimo nonagesimo ab incarnatione Christi veniebat ultra mare in Francia, et in dei nomine anno sexcentesimo nonagesimo quinto ab incarnatione Domini quamvis indignus fuit ordinatus in Roma episcopus ab apostolico viro domno Sergio papa. Nunc vero in Dei nomine agens annum septingentesimum vigesimum octavum ab incarnatione domini nostri Iesu Christi in Dei nomine feliciter.“ Quae certe, si genuina sunt, ab ipso Willibrordo scripta esse oportet.

9. Temptavit quoque[a] idem vir Dei ultra Francorum regni fines caelestis doctrinae flumina derivare[b]. Nam tunc temporis regem Fresonum[c] Rabbodum cum sua gente paganum non timuit adire, et quocumque perrexerat, verbum Dei cum omni fiducia loquebatur. Sed praefatus Fresonum[c] rex virum Dei humilitatis gratia benigne suscipiens, nullis tamen vitae fomentis saxeum eius cor emollire potuit. Et dum apud eum vir Dei fructificare non posse agnovit[d], ad ferocissimos Danorum populos iter euangelizandi convertit. Ibi tamen ut fertur, regnabat Ongendus[e], homo omni fera[f] crudelior et omni lapide durior[1]; qui tamen iubente Deo veritatis praeconem honorifice tractabat. Qui dum obduratam moribus[g] et idolatriae deditam, et nullam melioris vitae spem habentem offendit, acceptis tunc triginta eiusdem patriae pueris, ad electos a Deo populos regni Francorum revertere festinavit. Sed in eo ipso[h] itinere[i] cathecizatos eosdem pueros vitae fonte abluit, ne aliquod propter pericula longissimi navigii vel ex insidiis[k] ferocissimorum terrae illius[l] habitatorum, damnum pateretur in illis, volens antiqui hostis praevenire astutias, et Domini sacramentis animas munire adquisitas. 695

10. Et dum pius verbi Dei praedicator iter agebat[m], pervenit in confinio[n] Fresonum et Danorum[o] ad quandam insulam, quae a quodam deo suo Fosite[p] ab accolis terrae Fositesland appellabatur[2], quia in ea eiusdem dei fana fuere constructa. Qui locus a paganis in tanta veneratione habebatur, ut nihil in ea vel animalium ibi pascentium vel aliarum quarumlibet rerum

a. quoquae *W.* b. dirivare *PB.* c. Fraes. W. d. *Compendiensis codex hoc loco ista inserit:* Erat enim tunc in eius comitatu venerabilis vitae et nomine dignus Wlframnus, qui venerat a Senonum civitate pontifex eodem desiderii fervens amore, scilicet ut aliquas Domino lucraret animas. *Lege Vitam S. Wlframmi ad a. 720.* MAB. *Sed nulla ibi Willibrordi mentio.* e. Ungendus *edd.* f. ferae *W.* g. gentem *superscriptum est in B. Quod utique supplendum videtur. In edd. est* obduratum *et* deditum. h. *om. B.* i. itenere *corr. in* itinere *W.* k. vel in exsidiis *W.* l. illus *W.* m. *corr. in* ageret *P.* n. *corr. in* confinium *P.* o. Daenorum *corr. in* Dan. *W.* p. Fositae *W.* Fosite *P.* Fósitę *B.*

1. Hic praeter hunc locum ex solo carmine Beowulf dicto notus, Danos Fresonibus vicinos rexisse videtur. 2. nunc Helgoland. Hunc vitae nostrae locum respexerunt Altfridus in vita Liudgeri c. 19 et Adamus Brem. IV, 3. Cf. J. Grimm, Deutsche Mythologie p. 210.

695 quisquam gentilium tangere audebat[a], nec etiam a fonte, qui ibi ebulliebat, aquam haurire nisi tacens praesumebat[b]. Quo cum vir Dei tempestate iactatus est[c], mansit ibidem aliquot dies, quousque sepositis tempestatibus oportunum navigandi tempus adveniret. Sed parvipendens stultam loci illius relegionem, vel ferocissimum regis animum, qui violatores sacrorum illius atrocissima morte damnare solebat, igitur tres homines in eo fonte cum invocatione sanctae Trinitatis baptizabat[d]; sed et animalia in ea terra pascentia, in cibaria suis mactare praecepit[e]. Quod pagani intuentes, arbitrabantur eos vel in furorem verti, vel etiam veloci morte perire. Quos cum nihil mali cernebant[f] pati, stupore perterriti, regi tamen Rabbodo[g] quod videbant factum retulerunt.

11. Qui nimio furore succensus in sacerdotem[h] Dei vivi, suorum iniurias deorum ulcisci cogitabat; et per tres dies semper tribus vicibus sortes[i] suo more mittebat, et numquam damnatorum sors, Deo vero defendente suos, super servum Dei vel aliquem[k] ex suis cadere potuit; nisi unus tantum ex sociis sorte monstratus et martyrio coronatus est. Vocabatur vero vir sanctus ad regem, et multum ab eo increpatus, quare sua sacra violasset et iniuriam deo suo fecisset. Cui praeco veritatis constanti animo respondit: *Non est Deus quem colis, sed diabolus*[l]*, qui te pessimo errore, o rex, deceptum habet, ut animam tuam aeternis tradat flammis. Non est enim*[m] *Deus, nisi unus qui creavit caelum et terram, mare et omnia quae in eis sunt: quem qui vera fide colit, vitam habebit sempiternam. Cuius ego servus hodie tibi testificor, ut ab antiqui erroris vanitate, quam coluerunt patres tui, tandem aliquando resipiscas, et credens in unum Deum omnipotentem dominum nostrum Iesum Christum, et vitae fonte baptizatus, abluas omnia peccata tua, et proiecta omni iniquitate et iniustitia, deinceps novus homo vivas in omni sobrietate, iustitia et sanctitate. Hoc faciens, cum Deo et sanctis*

a. auderet *B.* b. praesummebat *W.* praesumeret *B.* c. *corr. in* esset *P.* d. baptizavit *P.* e. praecipit *W.* f. *corr. in* cernerent *P.* g. *corr. in* Rabbodoni *P.* h. *corr. in* sacerdote *W.* i. *om. W.* sortem *B.* k. *corr. in* aliquis *W.* l. diabulus *P.* m. *om. B.*

*eius gloriam possidebis sempiternam. Si vero me contemnis, viam salutis tibi ostendentem, scito certissime quod aeterna supplicia et infernales flammas tu cum diabolo, cui obtemperas, sustinebis.* Ad haec rex miratus respondit: *Video te minas nostras non metuisse, et verba tua esse sicut et opera.* Etsi noluisset veritatis praedicatori credere, tamen ad Pippinum ducem Francorum cum honore remisit eum.

12. Qui in eius laetatus adventu, rogavit eum destinato[a] verbi Dei opere insistere, eradicatisque idolatriae spinis, verbum Dei instanter per loca singula serere. Quod etiam pius praedicator haud segniter implere satagebat, circumiens[b] omnes illius terrae regiones, per urbes, vicos et[c] castella, ubi prius euangelizabat, exhortans omnes, quatenus bono animi proposito in verae fidei permanerent firmitate. Et dum per dies singulos numerus crescebat[d] fidelium, et maior credentium turba ad verbi Dei agnitionem confluebat[d], caeperunt plurimi[e] fidei fervore incitati, patrimonia sua viro Dei offere. Quibus ille acceptis, mox ecclesias in eis aedificare iusserat, statuitque per eas singulas presbiteros et verbi Dei sibi cooperatores, quatenus novus Dei populus haberet, quo se diebus festivis congregaret, vel salutares audiret ammonitiones, vel a quibus[f] sacri baptismatis munera accepisset et christianae relegionis regulas edisceret. Et ita vir Dei magis magisque de die in diem divina donante gratia proficiebat.

13. Contigit autem Pippinum ducem Francorum diem obire, 714
et filium eius Carolum[g] regno patris potiri. Qui multas gentes sceptris adiecit Francorum, inter quas etiam cum triumphi gloria[h] Fresiam, devicto Rabbodo paterno superaddidit imperio. In qua tunc gente sanctus Willibrordus[i] positus est praedicator, sedisque episcopalis[k] in Traiecto[l] castello delegatus est[1].

a. distinato *W.* b. circuiens *B.* c. *om. W.* d. *corr. in* cresceret ... confueret *P.* e. *om. B.* f. vel aliquibus *W.* g. Karolum *P.* h. gloriam *W.* i. Wilbrordus *P.* k. *ita WPB.* sedique episcopali *edd. Sed antiquissimorum librorum lectionem, etsi grammaticae repugnantem, mutare nolui.* l. Traiecto *W.*

1. Teste Beda V, 11 Pippinus Willibrordo Traiecti sedem episcopalem assignaverat, quam mortuo a. 719 Ratbodo recepit; a. 722 Carolus sollenni

Qui maiori euangelizandi occasione[a] accepta, nuper gladio adquisitam gentem sacro baptismate abluere conatus est. Nec quicquam in ea vetusti erroris tenebras ignorantiae latuisse sinebat, sed totam euangelica luce sine ulla dilatione perfundebat, ita ut in eo populo subito propheticum illud impleretur testimonium[1]: *Et erit in loco ubi dicetur eis: „Non populus meus vos“; dicetur eis: „Filii Dei viventis.“*

14. Plurima quoque[b] divina virtus per suum servum fecit miracula. Licet omni[c] miraculorum operatione[d] et signorum ostensione ministerium euangelicae praedicationis praeferendum sit, tamen quod[e] gesta narrantur, ad gloriam donantis Dei non tacenda esse censeo, sed magis stilo alliganda, ne pereant posteris seculis, quae priscis temporibus[f] acta esse noscuntur.

Quodam igitur tempore, dum venerabilis vir iter euangelizandi more solito egisset, venit ad quandam villam Walichrum[g] nomine[2], in qua antiqui erroris idolum remansit[h]. Quod cum vir Dei zelo fervens confringeret[i] praesente eiusdem idoli custode, qui nimio furore succensus[k] quasi dei sui iniuriam vindicaret, in impetu animi insanientis gladio caput sacerdotis Christi percussit; sed Deo defendente[l] servum suum, nullam ex ictu ferientis lesuram sustinuit[m]. Socii vero illius hoc videntes, pessimam praesumptionem impii hominis morte[n] vindicare concurrerunt. Sed a viro Dei pio animo de[o] manibus illorum liberatus est reus ac dimissus[p]; qui tamen eodem die demoniaco spiritu arreptus est, et die tertia infeliciter miseram vitam finivit. Et quia vir Dei iuxta praeceptum Domini suas iniurias ulcisci noluit, citius tamen a Domino vindicata est[q], sicut

a. occassione *W.* b. quoquae *W.* c. tempore *add. W.* d. operationem *W.* e. quae *edd.* f. *sequitur* quo *in W.* g. Uualachrum *corr. in* Walichrum *W.* Walachrum *edd.* h. *Hic in ed. Mab. insertum est:* ad quod statuto tempore omnis congregabatur populus, illud colens summa veneratione. i. confringere niteretur ac nomen delere de sub coelo *Mab.* k. ille *quod edd. omisso* qui *inserunt, in margine P scriptum est.* l. deffendente *W.* m. sustenuit *corr. in* sustinuit *W.* n. *om. B.* o. de m. i. *om. P.* p. dimisus *W.* q. *corr. in* vindicatae sunt *B. Pergunt edd.* iuxta illud: Mihi.

donatione facta ecclesiam Traiectensem stabilivit. 1. Os. 1, 10. 2. In insula Walcheren teste Browero Annalium Trev. l. XII (p. 549.) nobilis erat basilica, Epternacensi monasterio subiecta, Westkapelle nomine. Mab.

ille de iniuriis quas[a] in sanctos suos impii agere non metuunt: *Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus*[1].

15. Alio quoque[b] tempore iter beato viro facienti[c] ad quandam suae dicionis cellulam, quae ex nomine praeterfluentis aquae Suestra dicitur[2], sed[d] propter conpendium propioris viae per segetes[e] cuiusdam divitis angustam subintravit semitam. Quod earumdem custos segetum cernens, nimio inflatus furore virum Dei blasphemare caepit. Quem convicia viro Dei inferentem socii[f], qui cum eo erant, vindicare volentes[g], quos miti animo Dei famulus conpescuit, nolens aliquem sua causa perire, qui salutem[h] gestiebat omnium. Et dum insanientis animum nullo modo lenire[i] potuit[k], dans locum irae eius, via qua venit reversus est. Sed die postera idem[l] infelix, qui[m] famulo Dei convicia facere non abhorruit, multis cernentibus in eodem loco repentina morte periit.

16. Dum vir Deo[n] plenus propter euangelicae praedicationis instantiam loca circumibat[o] maritima, in quibus aquae dulcis penuriam patiebantur. Quod dum suos cernebat[p] conmilitones propter ardorem sitis graviter sustinere, vocato uno ex illis, praecepit ei intra tentorium suum fossam aperire parvam, ubi secreto fixis genibus orabat Deum, qui populo suo in desertis aquam produxit de petra, servis suis eadem misericordia de harenosa aquam produceret terra. Qui mox exauditus, et subito fons dulcissimi saporis fossam implebat[3]. Quod sui cernentes, gratias agentes omnipotenti Deo, qui sanctum suum magnificavit et eum exaudire dignatus est; bibebantque

a. *ita ex corr. W.* quae *WPB.* b. quoquae *W.* c. *corr. in* faciente *W.* faciente *B.* d. *expunxit B.* e. segetem *B.* f. *corr. in* socios *B.* g. *corr. in* volebant *P.* h. qui in salute *W.* i. linire *W.* k. *corr. in* potuisset *P.* posset *B.* l. id est *W.* m. quia *P.* n. Dei *W.* o. circuibat *P.* p. *corr. in* cerneret *P.*

1. Rom. 12, 19. 2. Suesteren, in pago Mosacensi, sanctimonialium monasterium, quod Pippinus Willibrordo concesserat. 3. Eadem cisterna, inquit Ioh. de Beka in Chronico, nunc in territorio de Heyligelo patenter ostenditur, quae ab inquilinis illic habitantibus moderno tempore Puteus S. Willibrordi dicitur. Mab.

usque[a] ad sacietatem, secumque ad praedestinati[b] itineris[c] necessitatem, quantum[d] sufficere videbatur[e], portare curabant.

17. Iterum sanctus Dei sacerdos in quodam loco iter agens, vidit mendicantes inopes duodecim, pariter postulantes sibi aliquid a praetereuntibus solatii. Quos ut fuit mitissimus, benigno aspexit animo, unique ex suis mandavit specialem suam[f] flasconem sumere, ac pauperibus miscere Christi. Ex qua[g] omnes illi duodecim usque ad sacietatem bibebant, et mirum in[h] modum, illis abeuntibus ex optimo vino flasco[i], de qua tanti bibebant homines, inventa[k] est plena ut ante. Hoc conperto benedicebant omnes dominum nostrum, dicentes: *Vere impletum est in nobis, quod in euangelio Deus Christus dixit*[1]*: „Date et dabitur vobis."*

18. Venit quoque[l] vir sanctus ad suum visitandi gratia monasterium[2], et post orationes ad Deum et salutationes fraternas et ammonitiones pacificas, circumiens[m] singula fratrum habitacula, si quid in illis emendandum fuisset, pius pastor explorare volens. Intravit quoque in cellarium, in quo modicum vini in una repperit tunna, in qua suum benedictionis gratia cum oratione inmisit baculum[n], et exivit. Sed eadem nocte in eo ipso vasculo vinum crescere caepit, et supereffundi vasis[o] margine. Hoc celerarius[p] cernens, insperata habundantia obstupefactus, nec celare audebat, quod divina misericordia per servi sui benedictionem geri cognoscebat. Cras[q] mane cucurrit, ante pedes sancti patris se prosternens[r], confitebatur quod videbat. Qui more solito Deo gratias agens, memorque iussionis dominicae discipulis suis praecipientis, ne cui transfigurationis gloriam ante diem resurrectionis[s] suae dicerent, praecepit[t] eidem celerario[u], ne cui miraculum, quod cernebat, ante diem obitus sui ediceret.

a. *om.* *B.* b. praedistinati *W.* c. iteneris *W.* d. quamtum *W.* e. videbantur *W.* f. *corr. in* suum *B.* g. *corr. in* quo *B.* h. im *W.* i. flasca plena fuit de qua *corr. in* flasco plenus fuit de quo *B.* k. inventa — ante *desunt* *WB.* l. quoquae *W.* m. circuiens *P.* n. poculum *B.* o. *corr. in* vas iu *W.* p. *corr. in* cellerarius *W.* cellerarius *B.* q. Cras enim *B.* r. et *superscriptum est in* *B.* s. obitus *P.* t. praecipit *W.* u. *corr. in* cellarario *W.* cellerario *B.*

1. Luc. 6, 38. 2. scil. Epternacense.

19. Sed et aliud huic simile per eius benedictionem Deus Christus operatus est miraculum. Pervenienti[a] servo Dei cum sociis suis ad domum cuiusdam amici sui, paulisper cupiens[b] in domo dilecti longi laborem itineris[c] refectione adlevare, sed patremfamilias nihil vini habuisse comperit[d]. Quattuor modicas[e] flascones, quas tantum in itineris[c] solacium secum sui socii ferebant, iussit afferri, easque[f] in eius nomine benedixit, qui in convivio nuptiali aquas convertit in vinum. Et mirum in modum post benedictionis gratiam quasi quadraginta viri ex illis parvis flasculis[g] usque ad sacietatem bibebant, et cum magna gratiarum actione laetis sibi invicem animis dicebant: *Vere dominus Iesus*[h] *implevit quod in euangelio promisit*[1]*: „Qui credit in me, opera quae ego facio, ipse facit*[i] *et maiora horum faciet.“*

20. Perrexit idem sanctus praedicator quodam tempore more solito ob euangelizandi gratiam cum festinatione Fresiam, et propter laborem viae in pratis cuiusdam divitis paululum lassos refocilare[k] equos volens[l]. Quos dives ille in pratis suis pasci cernens, superbiae spiritu equos caedere caepit et pascuis abigere. Quem vir Dei placidissimis verbis alloquitur dicens: *Desine nobis frater iniuriam facere; non enim propter lesionem*[m] *tui, sed propter necessitatem nostri, ad horam in his pascuis quiescere voluimus*[n]*. Instat in nobis opus Dei peragendum, cuius tu quoque mercedem habere poteris, si nos, quantum ad te pertinet, benigno adiuvaveris*[o] *animo; memor illius domini nostri Iesu Christi dulcissimae promissionis*[2]*: „Qui vos recipit, me recipit; et qui me recipit, recipit eum qui me misit.“ Sed magis mente pacifica nobiscum quasi amicus te ipsum reficiens, aliquantulum bibe, nobisque caepto itinere*[p] *pergentibus, tu Deo benedictus revertere in domum tuam.* Ille igitur in malicia pertinax, nolens pacificis viri Dei adquiescere verbis, sed convicia in-

a. *corr. in* Perveniens servus *B.* b. *corr. in* cupiebat *B.* c. itaneris *W.* d. *corr. in* comperiens *B.* e. *corr. in* medicos fl. quos *B.* f. *corr. in* eosque *B.* g. *corr. in* flascunculis *B.* h. Christus *add. B.* i. faciet *B.* k. revocilare *W.* l. *corr. in* volebat *B.* m. lessionem *W.* n. volumus *W.* o. adiuveris *B.* p. itenere *W.*

1. Io. 14, 12. 2. Matth. 10, 40.

geminans, obprobria iaculans: *Tu me*[a] *hortaris bibere et pacem tecum inire: scito certissime quod tecum bibere pro nihilo habeo.* Rapiensque ex ore eius hoc verbum vir Dei: *Si non velis*[a] *mecum bibere, non bibe.* Et statim paratis sociis perrexit viam suam. Ille quoque contumax domum suam festinabat adire[b], sed totus subito siti ardebat; cupiensque ardentem stomachum vino refrigerare, sed os quod viro Dei convicia ingessit, vini potionem recipere non valuit, et qui pacem cum servo Dei voluntarie[c] noluit, poenam in se ipso necessarie[d] sustinuit[e]. Vocati sunt medici, qui sitim sedarent, qui facultatem egroto bibendi praestarent. Anhelabant viscera, sed non fuit qui guttam vini fervescenti pulmoni infundere valuisset. Sero tandem aliquando poenitentia ductus in se ipsum reversus est, agnoscebat sanctum Willibrordum[f] esse quem offendebat, illiusque anhelante spiritu optabat[g] reditum. Qui sequente anno eadem reversus via, praecognitoque adventu eius obvius[h] ei homo egrotus venire festinabat, culpam confitens suam et quam patiebatur poenam aperiens[i], et pro amore Christi se solvere depraecatus. Quem vir Dei misericordia[k] motus absolvit, deditque illi cum benedictione de suo bibere calice. Qui mox absolutus bibebat, et sanus in suam reversus est domum.

21. Est in Treveris civitate monasterium puellarum[1], quod temporibus beati Willibrordi[l] episcopi pestis acerrima invasit. Cuius acerbitate[m] multae ex ancillis Dei moriebantur, quaedam longo[n] infirmitatis dolore iacentes[o] in lectulo, ceterae vero nimio terrore turbatae, quasi praesentem mortem metuentes[p]. Et quia prope est praedictae civitati sancti viri monasterium, quod appellatur[q] Aefternaco[r], in quo usque hodie sanctus ille requiescit corpore, et eius posteri traditione ex legitima patris[s] et piissimorum pietate regum tenere noscuntur: antedicti vero[t]

a. inquit *add. B.* b. adidire *W.* c. voluntariae *W.* d. necessariae *W.* e. sustenuit *corr. in* sustinuit *W.* f. Wilbrordum *P.* g. obtabat *W.* h. obius *W.* i. apperiens *W.* k. misericordia *W.* l. Wilbrordi *P.* m. acervitate *P. corr. in* acerbitate *W.* n. longe *B.* o. iacebant *B.* p. metuebant *B.* q. appellabatur *B.* r. *corr. in* Aefternacu *P.* s. *om. P.* t. *in B. expunctum est.*

1. Horreense ut videtur, nunc Oeren vocatum.

monasterii feminae, audientes sanctum virum venire illuc, statim miserunt legationem, postulantes eum non tardare[a] venire. Qui beati Petri principis apostolorum mitissimo doctus exemplo, de Ioppe[b] ob viduarum Christi petitionem venientis Lyddam, ut sanctam suscitaret Tabitham[c], sic festinus vir Dei audito desiderio ancillarum[d] Christi, non piguit venire ad illas. Et veniens, mox in eodem monasterio missa pro infirmis celebrata, aquam benedixit qua domus illarum aspergi[e] iussit, ac egrotantibus potandum transmisit. Quae cito divina donante misericordia convaluere, nec ulla in eo monasterio praedicta peste exinde moriebatur.

22. Contigit cuidam patrifamilias et domui suae dira demoniacae[f] inlusionis temptatio, ita ut aperte[g] malignus in eius domo spiritus ex horrore et maleficiis habitare agnoscebatur[h]. Nam subito cibos vel vestimenta vel alia domui necessaria, rapere solebat et in ignem mittere; immo parvulum inter amplexus parentum pausantem, illis dormientibus tulit et in ignem proiecit. Sed vagitu infantis parentes suscitati, vix parvulum de incendio eruerunt; et multa atrocia eadem familia a nefando spiritu perpessa est, nec a quolibet presbiterorum depelli potuit, donec vir sanctus Willibrordus[i] a patrefamilias postulatus, aquam illis benedictam direxerat, praecipiens omne[k] domus illius suppellectile[l] foras ferre[m] et aqua illa aspergi[n], praevidens in spiritu domum[o] flammis consumendam[p] esse. Quibus ita gestis, vacuam domum a loco lectuli ignis invasit totamque[q] consumpsit. Altera vero in eo loco cum sanctificatione aquae benedictae aedificata, nihil exinde[r] pristinae temptationis passi sunt in ea; sed cum omni tranquillitate et quiete degentes et Domino gratias agentes, qui illos per servum suum redimere[s] dignatus est.

23. Idem quoque vir Deo amabilis quaedam prophetico

a. tarde *PB*. b. Iope *W*. c. Thabitam *B*. d. ancellarum *W*. e. aspargi *WP*. f. domoniacae *W*. g. apertae *W*. h. *corr. in* agnosceretur *B*. i. Wilbrordus *WP*. k. omnem *B*. l. suppellectilem *B*. m. ferri *B*. n. aspargi *P*. o. in *add*. *W*. p. consummandam *W*. q. totumque *W*. r. in exde *corr. in* exinde *W*. s. redemere *corr. in* redimere *W*.

praedixerat spiritu, quae post rerum eventus vera probavit. Baptizavit igitur Pippinum[1] filium fortissimi Francorum ducis Carli[a], patrem huius nobilissimi Caroli[b], qui modo cum triumphis maximis et omni dignitate gloriosissime Francorum regit imperium. De quo Pippino patre eius idem sanctus vir praesaga voce tale coram discipulis suis praedixit vaticinium: *Scitote quod iste infans sublimis erit valde et gloriosus, et omnium praecedentium Francorum ducibus maior*. Huius itaque vaticinii veritas nostris probata est temporibus, nec opus est testimoniis adsequi, quod totius regni agnoscit auctoritas. Scit namque omnis populus, quibus nobilissimus victor celebratur triumphis, vel quantum terminos nostri dilatavit[c] imperii, vel quid pro defensione sanctae Dei ecclesiae apud extraneas exercuit gentes. Quae omnia melius oculis probari, quam verbis explicari queunt.

24. Fuit enim iste vir sanctus omni dignitate praeclarus, statura decens, vultu honorabilis, facie[d] venustus, corde laetus, consilio sapiens, ore iucundus, moribus compositus, in omni opere Dei strenuus. Cuius vero patientiae esset, ex ante dictis eius gestis ostenditur; vel quantam vero[e] habuisset industriam euangelium Christi praedicare, vel qualiter illum in opere praedicandi divina adiuvaret gratia, non necesse est nostro proseqni[f] stilo, quod totius populi testimonio conprobatur. Eius vero secreta conversatio in vigiliis et orationibus, in ieiuniis et psalmodiis, et[g] vitae sanctitate et signorum ostensione intellegi[h] datur. Caritatem scilicet assiduus labor ostendit, quem cotidie pro Christi nomine sustinuit[i].

Iste vero vir sanctus omnes dies vitae suae in divino proficiens opere, Deo amabilis et omni populo placabilis, temporibus Carli[k] antiqui, fortissimi Francorum ducis, senex et plenus

a. Carli *corr. in* Caroli *WB*. Karli *P*. b. Karoli *B*. c. delatavit *corr. in* dilatavit *W*. d. *om. PB*. e. *om. PB*. f. prosequere *P*. *corr. in* prosequi *WB*. g. ex *B*. h. intelligi *P*. i. sustenuit *corr. in* sustinuit *W*. k. Carli *corr. in* Caroli *WB*.

1. Pippinus in Annalibus Laurissensib. minorib. (SS. I 117) a. 768 in 54. anno aetatis obiisse dicitur. Natus est igitur a. 714 vel 715.

in omni perfectione dierum adpositus[a] est ad patres suos[1], 738? Nov. 6.
multiplicem laboris sui fructum accepturus a Deo, saeculum hoc relinquens ut caelum possideret, Christum sine fine in aeterna gloria visurus, in cuius dilectione, quam diu nobiscum vixerat, laborare non cessabat. Die sexta Novembri[b] mensis, id est octavas[c] Idus, ex hac peregrinatione ad perpetuam migrabat patriam, et sepultus est in monasterio Aefternaco[d], quod ipse Deo, ut praefati sumus, construxerat. Ibi usque hodie, divina operante misericordia[e], signa et sanitates ad sancti Dei sacerdotis reliquias fieri non cessant. Ex quibus aliqua huic nostrae de eo historiae[f] subicienda esse ratum aestimavimus, in gloriam et laudem domini nostri Iesu Christi, qui haec per sui servi patrocinia saepius operari dignatus est.

25. Conditum est venerabile[g] corpus in sarcofago marmoreo, quod primum toto Dei famuli corpori quasi dimidium pedis brevius inventum est, fratribusque ob hoc valde contristatis, et consilio suspensis quid agerent, et sepius tractantibus ubi aptum sancto corpori[h] invenissent locellum. Sed miro modo, divina donante pietate, inventum est subito sarcofagum tanto Dei viri corpori longius, quanto brevius ante apparuit. Et in eo viri Dei corpus cum ymnis, psalmodiis et omni honore condentes, sepelierunt illud in ecclesia praefati monasterii, quod ille summus Dei sacerdos in honorem sanctae Trinitatis aedificavit et dedicavit. Sed et miri odoris flagrantia[i] omnium per-

a. adpossitus *W.* b. *ita codd.* c. *corr. in* octavo W. octava *B.* d. *Afternaco B.* e. misericordia *W.* f. hystoriae *P.* g. venerabilis *W.* h. corpore *corr. in* corpori *W.* i. *corr. in* fraglantia *B.*

1. Annus quo obiit, incertus est. Plerique nituntur Bonifacii epistola 106 (Bibl. III 260), qua Willibrordus per 50 annos praedicasse dicitur: qui certe pro rotundo, ut aiunt, numero sumendus est. Verum cum Willibrordus supra c. 5 a. 690 tricesimum tertium aetatis annum egisse dicatur, infra vero libro II c. 24 completo 81 anno mense Novembri defunctus, veri simile videtur, eum natum fuisse vergente anno 657, obiisse a. 738. Consentit breve Chronicon Epternacense in Mart. Ampl. Coll. IV 505, ubi indictio quoque additur septima, cum Thiofridus abbas a. indicet 739. Annales Xantenses, quorum in priori hac parte exigua est auctoritas, annum praebent 736.

fuderat nares, ut perspicue[a] intellegeretur, ad exequia[b] viri sancti angelicum venisse ministerium.

26. Sed et cuidam relegioso sancti viri discipulo longius posito, in oratione vigilanti obitus illius revelatus est. Nam vidisse se testatur animam sanctissimi patris sui cum magna luminis claritate, cum consona canentium laude, angelicis exercitibus ad caelorum regna portari. Multi quoque fratrum testati sunt, crebro se super lectulum, in quo beatam[c] animam suo creatori reddidit, mirabile vidisse lumen, suavissimamque odoris dulcissimi[d] sensisse flagrantiam[e], ut omnino his signis crederetur, coelestes locum[f] frequentasse cives, in quo sancta anima migravit ad Dominum.

27. Per unctionem quoque olei, quod supra corpus sancti viri lucere solebat, multi infirmi, Deo donante et fide illorum cooperante, curati sunt. Paenitentes quoque saepius ad eandem venientes ecclesiam, circulis ferreis more solito circumdati[g], ruptis circulis[h] subito eorum vincula resoluta sunt. Cuius rei in ecclesia adhuc circuli pendentes testes sunt.

28. Quaedam vero mulier paralitica, septem annis[i] magnis cruciata doloribus, in tantum grassante in eadem cotidiana infirmitate, ut omni officio membrorum destituta alieno utebatur[k] ministerio, in solo tantummodo pectusculo vix anhelans spiritus suspiria fessa retraxit. Haec a propinquis ad ecclesiam, ubi sanctus Dei requiescit, ferebatur et prope locellum reliquiarum eius posita; quae[l] in eodem loco fusis lacrimis deprecata est, per intercessionem sancti sui famuli divinam ei misereri[m] clementiam. Quae a domino Deo exaudita[n], moxque ab omni infirmitate liberata, sospes cum gaudio gratias Deo agens, propriis pedibus, quae prius ab alienis portabatur, cucurrit ad domum.

29. Item adolescens quidam infirmus ad corpus beati pon-

a. perspicuae *W.* b. exequias *B.* c. beatissimam *W.* d. dulcissima *W.* e. *corr. in* fraglantiam *B.* f. hunc *superscriptum est in P.* g. circumdatis *WP.* h. *sequitur lacuna exigua in P.* i. annos *B.* k. *corr. in* uteretur *B.* l. *om. B.* m. misserere *corr. in* missereri *W.* n. est *superscriptum est in B.*

tificis[a] manibus deductus[b] amicorum, qui totis intremuit membris. Nec enim caput per se levare potuit, sed quasi collo fixum non esset, huc atque[c] illuc cadens volvebatur. Nam aliquoties ita exanimis factus[b], ut omnino mortuus videretur. Quem ut praediximus, sui prope[d] corpus sancti viri posuerunt. Sed misericordia Dei donante, omnibus qui aderant cernentibus ita subito sanus effectus est, ut nihil in eo pristinae infirmitatis vel doloris antiqui ultra remansit[e].

30. Quidam itaque[f] officio diaconus et non merito, in ecclesia sancti viri crucem auream, quam vir sanctus secum in itinere[g] portare solebat, cum aliis donariis ecclesiae, infelicissimo non horruit rapere furtu[h]. Turbatisque de hac re fratribus, utpote factorem impii sceleris ignorantes[i], tunc precibus[k] sancti Dei confidentes, illud tam nefarium scelus occultari non posse, fraterna tamen pietate hominem ad poenitentiam revocare nitentes[l], non perdere cupientes[m]. Ille vero qui hoc crimen commisit, obdurato corde salutem suam contempsit, sicut impius dicente Salomone[n], cum in profundum malorum venerit, contempnit[1]. Cogitavit infelix latere posse, quod clam absque oculis aliorum se fecisse sciebat; sed Dei oculum, cui omnia aperta sunt, latere non potuit, qui servorum suorum iniurias saepius vindicare non tardat. Nam miser ille, qui hoc perpetrare crimen non abhorruit, misera subito morte arreptus interiit, et in ipso vitae exitu aliquibus fratrum reatus sui crimen ostendit; et ubi abscondisset quod furtu[o] rapuit, indicavit. Videtis, fratres, quam terribili damnatus[p] iudicio, qui sancti Dei ecclesiam furtu[o] violasse non timuit. Idcirco obsecro, ut castam in hac domo habeatis conversationem, quatenus divina clementia per sancti Clementis viri apostolici preces in omni petitione honesta vos exaudire dignetur, sicut ante

a. pontificiis W. b. est *superscriptum est in B.* c. ad quae W. d. corpore *corr. in* corpori W. (*pro* prope). e. *corr. in* remanserit B. f. itaquae W. autem B. g. itenere W. h. furto B. i. *corr. in* ignorantibus B. k. *in cod. W. scribi solet* praeces, praecor. *Sed hanc Alcuini scribendi rationem non fuisse ostendunt versus, in quibus recte sillaba prior corripitur.* l. *corr. in* nitebantur B. m. *corr. in* cupiebant B. n. Salamone W. o. furto B. p. *corr. in* damnatur W. est *superscriptum est in B.*

1. Prov. 18, 3.

diximus illum exaudire preces infirmantium in hac eadem ecclesia, eosque cum diu desiderata sanitate domum redire concessit. Nec scilicet dubitandum est, quod veluti visibiliter corporeas illorum dignatus est sanare infirmitates, ita et occultas animarum nostrarum egrotationes, intercedente pro nobis sancto suo, qui hic corporaliter requiescit, et spiritaliter praesentem esse credimus, cottidie[a] exaudire non cessat, si firma fide et confessione vera cum lacrimis effundimus in loco isto ante conspectum pietatis illius corda nostra, qui divina clementia praestabilis est ad ignoscendum, si nos tardi non erimus ad deprecandum. Cui[b] laus et gloria in sempiterna saecula[c].

31. Restat igitur de beato Wilgilso[d], qui fuit huius sancti viri, ut ante diximus, pater; ut a quo huius historiae[e] primus[f] incipit capitulus, de eo novissimus[g] finiatur. Redit igitur annuus eiusdem beati Wilgilsi[h] sanctae migrationis dies, in qua[i] pius abba Alberctus[k], successor venerandi archiepiscopi[l], post sacratissimarum missarum[1] sollemnia et honorem Deo debitum, cum fratribus epulari et gaudere aggressus: sed in eo monasterio nil plus vini inventum est, quam duae[m] tantummodo flascones, quarum una[n] prandii hora epotata[o] est, altera in horam cenae reservata est. Igitur post vespertinam melodiam pro reverentia eius diei fratres ad[p] refectorium reversi sunt, et post sacras lectiones praefatus abbas fratres allocutus est: *Decet enim nos, o venerandi patres, cum gaudio spiritali venerabilium patrum nostrorum festivos celebrare dies, et aliquanto relaxius solito rigore nostris indulgere corporibus, non luxuriae*[q] *causa sed caritatis. Nequaquam vobis celassem*[r]*, si aliquid plus habuissem in hoc monasterio, quam hanc*[s] *solam*[t] *flasconem, quae*

a. cottidiae *W.* b. Cuius *WB.* c. Amen *add. B.* d. *corr. in* Wilgiso *W.* Wilgiso *B.* e. istoriae *W.* f. *corr. in* primum inc. capitulum *WB.* g. novissimum *B.* h. *corr. in* Wilgisi *W.* Wilgisi *B.* i. *corr. in* quo *B.* k. Alberchtus *B.* l. *om. WB.* m. *corr. in* duo *B.* n. *corr. in* quorum unus *B.* o. *corr. in* epotatus, alter ... reservatus *B.* p. *om. W.* q. luxoriae *corr. in* luxuriae *W.* r. celarem *B.* s. *corr. in* hunc solum *etc. B.* t. *om. W.*

1. Hic in privilegio Pippini regis, quod in saec. XII apographo servatum est (Sickel Acta Pippini 34), et in Chronicis Epternacensibus Albertus vocatur.

*nobis hora prandii restabat. Potens est tamen Deus per preces sanctorum suorum hanc eandem nobis habundare facere, illos honorificare et nos laetificare, et ostendere nobis licet indignis, suae pietatis*[a] *miracula; qui per benedictionem quondam sancti Willibrordi patris nostri, ex quattuor flasconibus quadraginta viros satiare dignatus est. Tantum cum gratulatione in spe bibamus, quod habemus.* Primo et secundo de eadem flascone omnes biberunt fratres: inventa est a ministro ita plena ut ante. Hoc audito abbas cum fratribus Deo agere gratias satagebat, biberuntque congratulantes[b] divinae clementiae, illa nocte cum sobrietate et laetitia quantum voluerunt. O felix pater, qui talem generat[c] filium, qui tali[d] herede a Deo dignus habebatur! In quo benedictio illa impletur[e], quae in Deuteronomio[1] legitur: *Benedictus tu et benedictus fructus ventris tui*[f].

32. Licet per totius orbis ecclesias convenit omni populo christiano sanctorum festa celebrare, victorias laudare, vitam imitari[g]; et quia in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum, in omni terra consona cunctorum viventium voce laudandi sint: tamen singulis in locis propter familiaritatem cohabitationis cuiuslibet illorum, et propter praesentiam sanctarum reliquiarum, quae in solatium illis vel illis condonatae sunt habitatoribus, speciali quadam veneratione apud cives suos familiarius honorantur. Igitur Roma urbs, orbis caput, beatorum apostolorum Petri et Pauli specialius quodammodo gloriosissimis laetatur triumphis. Unde ad eam gentes et populi cum devoto pectoris officio cotidie[h] concurrunt, ut maiori quique apud beatos apostolos fidei conpunctione vel sua defleant crimina, vel caelestis vitae habundantiori spe sibi aditum apperire deposcant. Mediolana olim civitas imperialis sancto Ambrosio gaudet defensore. Alpes Acaununiae[i][2]

a. piaetatis *W.* b. congratulatione *W.* c. genuerat *B.* d. tale *corr. in* tali *W.* e. impleretur *B.* f. Explicit vita sancti Willibrordi. *add. B. Homiliam quae sequitur, Iaffeus, qui antea eam omittendam duxerat, cum solo W. contulit.* g. imitare *corr. in* imitari *W.* h. cotidiae *W.* i. *corr. in* Agaununiae *W.*

1. Deut. 28, 3. 2. Agaunum est S. Maurice.

sanctorum Thebanorum felicius sanguine, quam nivali proceritate exaltantur. Beatius fecunda Pictavia beati Hilarii pontificis reliquiis exultat, quam venditionum et emptionum altercatione, in quibus saepe versatur iniquitas. Quid te, Toronica loquor civitas, muris quidem parvula et dispectibilis, sed sancti Martini patrociniis magna et laudabilis? Quis te propter te adierit[a]? Nonne propter illius certissima suffragia turbae ad te confluunt christianorum? Omnia Parisiacae civitatis suburbana, sancti Dionisi vel sancti Germani magnificis iucundantur auxiliis, et festivos[b] illorum dies maiori populorum concelebrant frequentia. Tota Campania cum populis suis propter Remedium venerabilem praedicatorem, ad Remanam[c] festinat urbem, apud eum quasi praesenti patrono sua vota ferentes. Sic divina clementia toto consuluit mundo, dans singulis provinciis vel populis, quo speciali gauderent[d] patrono.

Nobis vero sanctissimi Willibrordi non infima perdonavit auxilia, sed praeclara et gloriosa contulit suffragia. Gaudeamus[e], dilectissimi fratres, in Domino, et spiritali iucunditate laetemur, qui nobis talem vitae perdonavit doctorem, iustitiae praeceptorem, unanimitatis nostrae auctorem; qui nos in hoc sacratissimum ovile congregavit, et pietatis magisterio erudivit. Gaudeat et nobiscum omnis populus, qui ad natalicia sanctissimi patris hodie concurrit, et vigiliis apostolici viri pia devotione interesse studuit, et in praesentia domini nostri Iesu Christi et sanctorum angelorum et beatissimi huius pontificis stare satagebant[f]. Nullus obsecro dubitet in fide, nec[g] de veniae largitione haesitet, nec de piae petitionis fructu[h] et effectu, qui talem nobis concessit patronum. Illius nos precibus concedit exaudiri, quia quanto fiducialius deprecamur, tanto citius exaudiemur. Fides enim omnia impetrat, sicuti huius sanctissimi viri, cuius hodie festivum celebramus[i] diem, certissima ante oculos habemus exempla, qui mox ab infantia sua

a. adidierit *W.* b. festivas *corr. in* festivos *W.* c. *corr. in* Romanam *W.* d. gauderet *W.* e. Gaudemus *W.* f. *corr. in* satagebat *W.* satagebant *etiam edd.* g. ne *W.* h. fluctu *W. ubi superscriptum est:* alias fletu. i. caelebr. *W.*

per fidem Deo placere contendit. Nam patriam, cognatos et amicos fervente fide pro amore Dei dereliquit, terrena contempsit ut caelestia adquireret. Idcirco magnum laboris sui fructum invenit, et multas populorum turbas ad Christum convertit, et plurimos paganorum ab erroris iniquitate avertit, et divina cooperante gratia filios irae filios fecit esse misericordiae[a]. Inferna conclusit, caelum aperit, plurimas peragravit gentes, ut omnes in viam veritatis adduceret; nec sibimet ipsi[b] pepercit: populos adivit[c] feroces, si forte purpureas martyrii coronas inveniret. Quem Deus ob multorum servavit salutem, quatenus maiori praedicationis gloria honoretur, quam si solus martyrio coronaretur. In pace quievit, qui in spe laboravit. Vitam invenit aeternam, qui temporalem reliquit: nobis ablatus, angelis sociatus.

O beatissime[d] Christi sacerdos! non nos derelinquas laborantes in terris, sed precibus tuis de caelis adiuvare non cesses[e]. Vita tua apud homines semper probata fuit pro Deo: sint preces tuae apud Deum semper intentae pro hominibus. Meditatio tua fuit in lege Domini die ac nocte[1]: ideo sicut palma floruisti in domo[f] Domini. Sicut cedrus Libani multiplicasti filios tuos[2], qui ad te tota mentis intentione clamant: tu illos pia intercessione adiuvare digneris. Sentiamus tuum nobis clementissime adesse auxilium, qui tuis devotissime instamus officiis. O felix anima, quae saeculi labores dereliquisti, et caelestem cum multiplici sudoris tui fructu requiem intrasti: talenta tibi commissa multiplicasti, praemia promissa accepisti. In pauca fidelis fuisti in terris, supra multa constitutus gloriaris in caelis[3]. Gaudia domini Dei tui, quae semper optasti, semper habere caepisti. Te continuis, o pater, prosequimur laudibus, tu nobis[g] assiduis auxiliare precibus. Credimus[h] te in praesentia domini Dei tui omnia posse impetrare quae poscis[i], dum tanta potuisti in praesentia nostra per eius gratiam efficere miracula.

a. miss. *W.* b. se ipso *corr. in* sibimet ipsi *W.* c. adhibuit *W.* d. beatissimae *W.* e. cessas *W.* f. domu *corr. in* domo *W.* g. nos *W.* h. Craedimus *W.* i. poposcis *W.*

1. cf. Ps. 118, 92. 174. 2. Ps. 91, 13. 3. Matth. 25, 21. 23.

Tu modo civis angelorum, tu socius angelorum, tu laetus cum illis canticum novum cantabis: *Sicut audivimus, ita et vidimus*[1]. *Beati qui habitant in domo tua, Domine: in saeculum saeculi laudabunt te*[2]. Et: *Videbitur Deus deorum in Sion*[3]. Cuius beata visio plena est felicitas, sicut ipsa Veritas in euangelio testatur dicens[4]: *Qui autem diligit me, diligitur a patre meo, et ego diligo eum, et manifestabo ei me ipsum.* In cuius dulcissima dilectione iste sanctus vixit in mundo, ideo in eius aspectu laetatur in caelis.

Videte, fratres karissimi, quanta gloria est Deum sequi. Iste pro amore Christi patriam contempsit, peregrinationem elegit, divitias saeculi parvi pendebat, paupertatem voluntarie[a] amavit. Et cognovimus qualem honorem postea habuit inter homines, sed melior est gloria quam aeternaliter possidet inter angelos. Huius sanctissimi doctoris nos exempla de ignaviae torpore suscitent, faciant[b] nos forti animo pro vita decertare caelesti, et temporalia despicere et aeterna desiderare, et[c] quod in illo praedicamus, impleamus in nobis agones. Labores illius laudamus: vias nostras in vestigia eius corrigamus, quatenus qui sanctitatis eius sequimur exempla, beatitudinis sortiamur et praemia, per eum qui illum coronavit et nos adiuvabit[d], Iesum Christum dominum nostrum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in gloria sempiterna. Amen[e].

---

## LIBER SECUNDUS.

Ecce tuis parui votis, venerande sacerdos,
Cor quia de vero[f] fervet amore mihi,
Pontificis magni Wilbrordi[g] et praesulis almi
Percurrens[h] titulis inclyta gesta citis.

a. voluntariae *W.* b. facient *W.* *Haec usque ad* desiderare *desunt edd.* c. ut — nobis. Agones illius laboris laud. *edd.* d. adiuvavit *corr. in* adiuvit *W.* e. *Sequitur in W:* Explicit liber primus feliciter. Incipiunt capitula libri secundi. *Quae Iaffeus omittenda duxit. Deest liber II in P. et B.: solum W. contulit Iaffeus.* f. vestro *W.* g. Willibrordi *W.* h. p̄currens *W.*

1. Psalm. 47, 9. 2. Psalm. 83, 5. 3. ib. v. 8. 4. Io. 14, 21.

Sit licet inferior, strepitans cum murmure rauco,
  Illius egregiis[a] sermo meus meritis:
Protulit ad templum Christi, Wilbrorde sacerdos,
  Nostra fides vestrum parva minuta tamen,
Quae rogo suscipias clementer mente benigna,
  Criminibusque meis posce, precor[b], veniam.
Non sunt digna tuis meritis mea munera, praesul,
  Qui regnas summi dives in arce poli:
Ni pius in templo Deus aera minuta ferentem
  Laudasset viduam, quae sua tota dedit[1].
Aera minuta duo diversi ponderis ista,
  Sancte[c] pater supplex in tua templa fero.
Sed prius aes[d] retinet planis nummisma[e] figuris,
  Posterius sed iam Pierium rutilat.
Sunt qui in lege sacra[2] pilos pellesque caprarum
  Ad pia tecta Dei ferre iubentur onus.[f]
Non tamen hos sperni iussit lex sancta Tonantis,
  Sed grate accipere, mens pia quae tulerit.
Sic non magniloquas quaeris, pater optime, gazas,
  Sed vero[g] calidum pectus amore meum.

EXPLICIT PRAEFACIO LIBRI SECUNDI. INCIPIT LIBER SECUNDUS DE VITA SANCTI UUILLIBRORDI ARCHIEPISCOPI OPUS EGREGIUM DOMNI ALBINI MAGISTRI NOSTRI OPTIMI CALIOPI.[h]

1. Venerat occiduis quidam de finibus orbis
Vir virtute potens, divino plenus amore,
Ore sagax et mente vigil, et fervidus actu,
Ad te temporibus Pippini, Francia felix;
Quem tibi iam genuit fecunda Britannia[i] mater,
Doctaque nutrivit studiis sed Hibernia sacris,

a. egreius *W.* b. praecor *W.* c. Sanctę *W.* d. *ita bene emendavit Frobenius; haec W. et edd.* e. *corr. in* nomisma *W.* f. honus *W.* g. vestro *W.* h. Calliopiae *Can. Inscriptionem om. Mab.* Calliopici *Casp. Barth. Advers. p. 292. ubi hoc loco fretus Alcuinum Calliopium illum grammaticum fuisse contendit, qui Terentii Plautique comoedias recensuit.* i. Brictania *W.*

1. Luc. 21, 2. 2. Exod. 25, 3. 4.

Nomine Wilbrordus[a], meritis vivacibus almus:
Qui peregrina petens Domini deductus amore,
Semina perpetuae cupiens caelestia vitae
Spargere, qua rarus fuerat[b] prius accola verbi.
Quem Pippinus ovans Francorum rector honestus
Suscipit, atque illum sitientia rura rigare
Per loca mandavit iam singula rore superno,
Auxiliisque Dei famulum firmavit honestis.

2. Ille Deo plenus, lumen de lumine Christo,
Iam quascumque piis peragravit gressibus urbes,
Vel castella, casas, vel conpita[c], semper ubique
Sparsit euangelicae radios per pectora lucis.
Multorum donec fidei pia flamma reluxit,
Et nox caeca procul illo discessit[d] ab orbe,
Cotidieque ruunt idolorum fana profana,
Et populi Christus resonabat in ore fidelis.

3. Crescere Pippinus dum viderat inclytus auctor
Ecclesiam Christi, fidei et venerabile donum,
Congaudens nimium tali doctore salutis,
Ac melius ratus, cicius se mittere Romam
Praecipuum fidei praeconem, quatenus illum
Pastor apostolicus firmaret in ordine primo,
Esset ut ecclesiae praesul summusque sacerdos.

4. Pontificalis apex, Petri dignissimus heres,
Sanctus apostolicam tenuit tunc Sergius aulam,
Vir bonus et prudens, nulli pietate secundus,
Ante diem quartam facta est cui visio nocte,
Quam vir venisset Romam praeclarus ad illum.
Angelus e caelo veniens praedixerat illi:
*Ecce Deo carus properat hanc hospes ad urbem,*
*A duce Francorum missus sub munere largo.*
*Hunc tu mente pia saltim tractare memento,*
*Et mox pontificem summo sacrabis honore,*
*A te quae cupiet, capiat quoque dona sacerdos.*

a. Uuillibrordus *W.* b. fieret *W.* c. conpeta *W.* d. descessit *corr. in* discessit *W.*

*Iste Deo sociat populorum milia multa.*
Angelus his dictis caeli remeavit ad aulam.
5. Annuit angelicis monitis mox papa beatus,
Atque Dei famulum tractavit mente benigna:
Ut fuerat iussus, conpleverat omnia pruumptus,
Pontificemque illum magno sacravit honore,
Nomine Clementem patrio iussitque vocari,
Et quaecumque petit sanctus sibi, tradidit illi,
Plurima sanctorum praestans ei dona piorum.
6. His actis Domini famulus remeavit ad orbem
Francorum, veniens firmatus munere summo,
Et totus gaudens populus tunc accipit illum,
Flumina mellifluae cupiens haurire salutis:
Quae pater egregius cunctis inpenderat ultro,
Rore rigans supero cunctorum pectora Christi,
Et quocumque pius veniebat forte sacerdos,
Auxiliante Deo fructus carpebat amoenos,
Catholicae fidei donec impleverat urbes
Agnitione Dei, villas, atque oppida, rura.
7. Nec his contentus Francorum finibus, ultra
Spargere sed temptans divini semina verbi,
Gentibus antiquo captis errore Fresonum,
Vel Danis[a], multum populo per saecla feroci,
Quos tunc[b] haud potuit, reges quia forte scelestos[c]
Illi[d] habuere quidem, ad fidei convertere donum.
8. Sed Deus omnipotens animas donaverat illi
Gentibus ex ipsis aliquas, et mira peregit
Perque suum servum quaedam: qui in pace reversus,
Ad populum Domini spectans regionibus istis,
Ianua perpetuae Christo pandente salutis
Dum esset aperta piis monitis, sed semper ubique
Firmabat cunctos; Pippinus tempora vitae
Praesentis conplens, Carolo sua regna relinquit.

a. Dansis W. b. tum W. c. caelestes W. d. ille W.

9. Qui mox nobiliter regales rexit habenas,
Amplificans fines, gentes superando triumphis
Externas, etiam bello vicitque Fresones,
Et ferrata super illos carpenta subegit,
De manibus tulerat horum quoque frena tributi.
10. Tunc vir euangelicus remeans Wilbrordus et illis
Verba ferens vitae, sacro et baptismate tincxit,
Quos fidei donis primo sacer inbuit almis,
Et lux orta fuit residenti mortis in umbra
Iamque diu populo; verus sol Christus ubique
Eluxit, subito tenebris cedentibus atris.
11. Tunc data pontifici est Traiecto sedis in urbe,
Et gens tota simul Fresonum subditur illi,
Disceret ut magno fidei documenta magistro.
Mox constructa Deo viguerunt templa perenni,
Per loca sunt positi et doctores multa fideles,
Qui regerent populum, vitae qui verba docerent,
Qui baptisma darent, caeli qui pane cibarent,
Ne plebs esuriens a se ieiuna rediret,
Sed cunctis Christus potus, cibus esset habundans.
12. Hoc opus, hoc fuerat praeclaro praesule semper,
Plurima quod ferret animarum lucra Tonanti,
Et domino ad servos remeanti occurreret ultro,
Multiplicata ferens manibus utrisque talenta.
Circuit idcirco vigili tutamine mandras[a],
Nominibus meritis ut Christi augeret ovile,
Et quocumque pius perrexit praeco salutis,
Gratia Celsithroni semper praevenit euntem,
Effectum tribuens factis verbisque docentis.
13.[b] Plurima perque suum fecit miracula servum,
Quae nunc non libuit versu percurrere cuncta,
Sed strictim quaedam properanti tangere plectro,
Et gestis titulos paucis praefigere musis,

a. mandros *W. Sunt greges vel caulae ovium.* b. XXIII *W. ubi et in sequentibus capitum numeris erratum est. Sed cum eadem maneat divisio, singulos errores non notavimus.*

Ad prosamque meum lectorem mittere primam;
Illic inveniet iam plenius omnia gesta
Pontificis magni, studium, documenta magistri,
Progeniem, vitam, mores, mentemque benignam,
Devotumque Deo semper cor omnibus horis,
Legibus in sacris meditans noctesque diesque.
14. Ecce Deo carus praesul iam tempore quodam
Temptabat per se quoddam confringere fanum.
Hoc cernens idoli custos, succensus in ira,
Pontificisque caput gladio percussit acuto,
Sed nihil ex ictu sensit vir vulneris almus.
Quem voluere sui comites occidere statim:
Hunc tamen eripuit mitis de morte sacerdos.
Qui luit arreptus miseras mox denique poenas,
Postque dies ternas vitam finivit amaram.
Sicque suos sanctos Christus ulciscitur ultro.
15. Egit iter quondam venerandus forte viator,
Qua se per segetes propior[a] iam semita duxit
Cum sociis etiam, tenuit quas dives avarus:
Cui segetum custos callem prohibere[b] volebat,
Plurima conclamans sancto convicia verbis,
Nec non augebat factis obprobria diris.
Qui divertit iter, qua se via publica monstrat:
Mox perit infelix delusor luce secunda,
Iam quia non timuit servo maledicere Christi.
16. Dum divina pius caelestis semina vitae
Spargere per multas properaverat accola terras,
Pervenit qua nil steriles nisi gignit harenas
Infecunda soli species prope litora ponti,
Qua nec dulcis aquae inventa est sitientibus unda.
Vir cupiens sanctus sociis succurrere fessis,
Iusserat ut facerent intra tentoria fossam.
Quo facto praesul solum se clauserat intus,
Et genibus fixis lacrimas fundebat amaras

a. proprior *W*. b. prohibire *W*.

Ante·Deum, dulcem quae mox meruere sed undam.
Produxit subito fontem prius arida tellus,
De quo potabant socii secumque ferebant,
Indiguit quantum steriles via cepta per agros.
17. Occurrere Dei famulo ter forte quaterni
Iam miseri pannis vestiti et panis egeni;
Quos pius ut vidit, motus pietate sacerdos:
*Ferte meam,* dixit[a], *flasconem, ferte ministri,*
*Et miscete viris illam*[b]*; benedictio Christi*
*Sufficere in totos faciat*[c] *largissima, credo.*
Turba bibebat ovans quantum sibi quisque volebat,
Flasco tamen fuerat meliori plena falerno.
18. Venerat ad quandam cellam venerabilis hospes.
Omnibus ecclesiae rebus iam rite peractis,
Fratribus et solito mandata more salute[d],
Omnia perspiciens sacrae sedilia cellae;
Ingrediens etiam sociis cellaria paucis,
In qua sola parum vini vix tunna tenebat,
Quam Christi famulus baculo benedixit honesto,
Quem manibus semper sanctus portare solebat.
Nocte[e] sequente merum sed mox, mirabile dictu!
Solus in aede manens servator crescere vidit,
Donec mellifluo completa est nectare tunna.
Hoc laetus retulit venerando patri[f] silenter[g],
Cui pius antistes dederat praecepta tacendi
Usque diem mortis, nolens sibi quaerere laudem.
19. Vir fuit in populo largus pergentibus hospes,
Saepius hospitium cuius intrare solebat
Egregius praesul, partes dum venit in illas.
Ecce die quadam veniens, nil praescius ante
Vir fuit adventus; quapropter pocula vini
Non habuit caro veniente repente magistro.

a. flasconem dixit *W.* b. illum *W.* *In indice capitum scriptum est:* Quomodo ex eius benedictione flascona vini in duodecim pauperes sufficeret. c. *corr. in* faciet *W.* d. mandatam — salutem *W.* e. Noctem sequentem *W.* f. patre *edd. Certe dativus est.* g. silente *Can. Quod correctorem olet; cf. supra I 18.*

Hoc pater agnoscens, iussit sibi ferre quaternas,
Per loca quas pueri secum portare solebant,
Flascones pariter modicas, benedixit et inquit:
*Nunc miscete citi nobis, benedictio Christi*
*Augebit vinum, credo, pietate benigna.*
Sic fuit et factum, iam[a] bis simul ecce viceni
Namque fuere viri convivae, vina bibentes.
Sufficit his Christi per donum potio cunctis.

20. Lassus iter Domini famulus faciebat amatum,
Imbribus aetheriis cupiens sata lata rigare.
Prata pius[b] praesul cuiusdam divitis intrat,
Cum sociis modicum lassis[c] requiescere tempus.
Cedere caepit equos virgis[d], et abigere pratis.
Quem pius alloquitur blando sermone sacerdos:
*Desine, queso, tuis nos nunc depellere pratis,*
*Sed magis ad nostras epulas conviva venito,*
*Et bibe nobiscum, simus quoque semper amici.*
Respondit dives furiosa mente superbus:
*Nolo tuas epulas, tecum potare recuso.*
Mox rapuit praesul verbum de voce loquentis:
*Si potare negas mecum modo, non bibe, queso.*
His dictis Domini famulus perrexerat ultro,
Atque domum dives propriam repedavit iniquus:
Quem sitis inflammat nimio fervore repente.
Qui miscere furens famulos sibi vina rogabat,
Accipiens calicem sed nil sorbere valebat.
Ardebat sitiens stomachus, sed pocula Bachi
Respuit, et totus[e] flammis ardebat anhelis.
Nec valuit quisquam medicus relevare laborem,
Donec ipse miser culpam cognovit iniquam,
Atque Dei famuli ex dicto[f] tormenta luisse,
Optabat reditum quapropter praesulis almi.
Venerat ipse senex, alter dum venerat annus.

a. factum forsan iam bis ecce W. *corrupte*. b. prius W. c. lassam W. d. viridis W. *an* vir dis *i. e. dives?* e. et semper totus W. f. dictu W.

Cui miser occurrit, poenam confessus amaram,
Cui pius indulsit quicquid commiserat in se,
Atque manu propria potum porrexerat ipse[a].
Qui mox sanatus, fastidia longa relinquens,
Accipiens calicem pleno se et proluit[b] ore.

21. Est antiqua, potens muris et turribus ampla
Urbs Treveris[1], nec non[c] sacris circumdata cellis,
In quibus unatim populorum turba piorum
Laudibus invigilant Domini nocteque dieque.
Has inter fuerat sacrarum cella sororum,
Quas subito nimium quassavit pestis acerba,
Ex vita hac rapuit per quam mors ultima multas[d];
Semineces quaedam longo iacuere dolore,
Terror mortis erat nimius sed et omnibus idem.
Spes fuit in famulo Christi, vocatus et ille
Cum lacrimis citius fessis succurrere rebus.
At pius ille pater conplevit vota sororum
Adveniens, illas iam nec spes alma fefellit,
Sed precibus[e] sancti mox pestis acerba recessit,
Et Domino laudem reddunt pro sospite vita.

22. Tota domus patris cuiusdam tempore[f] multo
Saepius incursu vexatur daemonis atri,
Spiritus et variis dirus terroribus illam
Torquebat, vano nec iam phantasmate tantum,
Sed nocuit multum manifestis publice gestis,
Multoties manibus raptas[g] vestesque cibosque
Iniciens flammis; infantem nocte iacentem
Amplexus inter tulerat vis dira parentum,
Nisus in ardentem plorantem mittere pyram,
Sed vix ereptus manibus de morte suorum.
Hanc pestem nullus potuit sanare sacerdos,
Donec ipse Dei[h] famulus a patre rogatus

a. sibi *W.* b. protulit *W.* et *deest edd.* c. et *inserit W.* d. multos *W.* e. praec. *W. hic et infra.* f. temporis *W.* g. rapto *W.* h. *om. W.*

1. Locum Vergilii Aen. I 531 hic respexit.

Hanc precibus pestem sanctis purgavit, et illis[a]
Nomine sub Christi benedictam miserat undam.
Praescius et rerum praesul praedixerat atque[b],
Quod domus illa vetus flammis ab hoste fuisset
Consumenda[c] prius: *Ne te, rogo, terreat ignis;*
*Construis optatae melius tibi tecta salutis,*
*Quae munire cito benedicto fonte memento.*
*Post donante Deo serpentis peste carebis,*
*Et tua tota domus tecum gaudebit amata.*
Omnia mox patris conplentur in ordine dicta;
Ex hinc nulla domum tetigit temptatio talis,
Sed bene securus mansit habitator in illa.

23. Iste Dei sanctus praedixerat ante futura,
Quae post eventus[d] rerum modo vera probavit[e].
Iamque ducis Carli Pippinum nomine natum,
Ut pater optavit, sacro baptismate tincxit,
De quo discipulis praedixit talia vatis:
*Omnibus iste aliis fuerit sublimior infans*
*Francorum ducibus, quos saecula[f] longa tulerunt.*
*Hic reget[g] imperium felix feliciter istud,*
*Dilatans fines magnis hinc inde triumphis.*
Non opus est nostris illud monstrare camenis,
Quod toto veris celebratur in orbe loquelis.

24. Vir fuit iste Dei paciens, moderatus[h], honestus,
Moribus egregius, et in omni strenuus actu,
Corde pius, humili mitis rigidusque superbo,
Solator miseris, et[i] inops sibi, dives egenis.
Qui postquam vitae meritis perfectus in annis,
Bis octena pius conplevit lustra sacerdos,
Ter quater et menses, mensis iam iamque Novembri[k]
Idibus octenis, caeli migravit ad aulam,
Caetibus angelicis iunctus, caelestibus ymnis
Conlaudans Christum semper sine fine beatus.

a. illi *edd.* b. illi *edd.* c. consummenda *W.* d. eventu *W.* e. probabit *W.* probabat *edd.* *Cf. supra I c. 23.* f. *corr. in* saecla *W.* g. regit *W.* h. modoratus *W.* i. *deest W.* k. *ita hic ut supra I, 24 W.*

25. Quem fratres studio curarunt condere sancto
Psalmodiis, hymnis, magno cum laudis honore.
Sarcofagum brevius fuerat sed corpore patris,
In quo tunc fratres voluerunt condere corpus:
Effecti nimium tristes, mirabile dictu!
Ecce repente lapis se protelare locelli
Caepit, et ad formam se aptavit corporis almi.
26. Inter et exsequias miri flagrantia odoris
Ambrosio ecclesiam perfundit nectare totam,
Perspicue[a] angelicam monstrans venisse catervam
Ad patris officium laetis concentibus almi.
27. Iste pater sanctus, pastor, patriarcha, sacerdos
In propria pausat felix Aefternaco cella,
In laudem Domini quam iam construxerat ipse,
In qua signa Deus faciet nunc usque salutis.
Ex olei tactu multi sanantur egroti,
Quod[b] solet ad corpus magni lucere patroni.
Vincula rumpuntur per se properantibus illuc,
Qui sua cum lacrimis veniunt mala crimina flere,
Et laeti redeunt Christo donante soluti.
28. Inque[c] loco sancti quo stant sacra lectula patris,
Saepius aetherium lumen venisse videtur,
Hic quia pontificis linquens ergastula carnis
Spiritus astra petit meritis vivacibus alta,
Cum Christo et sanctis fruiturus luce perenni,
Quod lux demonstrat, crebro quae cernitur istic.
29. In quo multoties caelesti nectare dulcis
Flagrat odor, vere pigmento dulcior omni:
Testibus a multis fieri quae vera probantur,
Quorum vita fidem certam dat[d] casta relatu.
Quam requiem speras animam habuisse beatam,
Talia dum terris per sanctas signa geruntur
Relliquias[e], tanti meritis dignissima patris?

a. Perspicuae *W.* b. qui *corr. in* quod *W.* c. In quo *W.* d. certa dat *W.* certabat *edd.* e. *ita corr. pro* Reliquias *W.*

Qui nostros poterit precibus relevare dolores,
Si iam corde pio lacrimas effundimus illic,
Quo pater egregius sacrato corpore pausat.
30. Interea mulier totis paralitica menbris,
Continuis semper septenis languit annis,
Tabida[a] nec valuit quicquid sibi menbra movere:
Ultima vix moriens suspiria corde trahebat.
Ante Dei sancti corpus portata iacebat,
Effundens lacrimas fessa cum voce tepentes.
Sola fides viguit, posse sperare salutem[1]
Per famulum Christi, nec se spes ipsa fefellit.
Ecce repente salus leviter per membra cucurrit,
Igneus atque calor venas afflavit apertas,
Ossibus et nervis virtus redit inclyta cunctis.
Surrexit mulier toto mox corpore sospes,
Atque domum propriis gaudens se currere plantis,
Quae prius alterius languens portatur ab ulnis.
31. Ecce[b] quidam iuvenis valido languore[c] per annos
Heu! multos doluit; nervi vix ossibus haerent[2],
Intremuere simul vexati corporis artus.
Ceu caput avulsum vidisses vertice summo,
Sic huc, sic illuc dextra levaque rotatum:
Saepe etiam iacuit multam[d] moriturus in horam.
Iste miser talis fidei cum pectore firmo
Venerat ecclesiam, manibus deductus amicis,
In qua pontificis magni pia membra quiescunt,
Proque salute sua lacrimas fundebat amaras.
Quem mox audivit miserantis gratia Christi,
Et rediviva salus per menbra cucurrit ubique,
Convaluitque viro nervorum flexilis ordo,
Inrepit ossa vigor totis virtusque medullis.
Adstanti populo cunctis cernentibus ille est

a. *corr. in* Tapida *W.* b. Et *edd.* c. languere *W.* d. multum *W.*

1. Cf. Verg. Aen. II 354. 2. Verg. Ecl. III 102.

Incolomis subito factus, ac robore fortis
Perrexit sanus, quo se sua vota ferebant:
Omnipotenti Deo grates ob dona salutis
Semper agens Christo[a], Christo laus, gloria semper.

32. Altaris iuvenis corrupta mente minister,
Clam rapuit quidam sancti donaria templi,
Tollitur ac saevo quaedam crux aurea furtu[b],
Quam Christi famulus secum portare solebat,
Dum pius egit iter Christo comitante viator,
Relliquias propter multas quas condit in illa.
Mox tormenta luit sceleris praesumptor iniquus:
Ultio consequitur peccatum iusta nefandum,
Et perit infelix crudeli peste peremptus.
Mortis in articulo pandit tamen impia furta,
Et quo, quae tulerat, latuissent omnia monstrat.
Quo pereunte timor crevit cum laudibus ingens
Fratribus et populo, cernentes omnia Christo,
Quaeque sui servi fuerant[c], servante tueri.

---

33. Nobilis iste fuit magna de gente sacerdos,
Sed magnis multo nobilior meritis.
Ut dudum cecini[d], fecunda Britannia[e] mater,
Patria Scottorum, clara magistra fuit.
Francia sed felix rapuit, veneratur, habebat,
Illius atque hodie membra sepulta tenet.
Hunc Wilgils genuit proprio pater inclytus aevo:
Vir sanctus, sapiens, ac pietate probus,
De quo versifico liceat me ludere plectro,
Lector, ut agnoscas qualis et ipse fuit;
Et de quam sancta generis radice parentum
Iste Dei famulus progenitus fieret[f].
Vir fuit in populo dictus cognomine Wilgils
In Transhumbrana nobili[g] gente degens.

a. *erasum est in W.* b. *ita W. hic ut supra I, 30.* c. sui parui fierent *W.* d. ciceni *W.* e. Brictania *W.* f. fuerit *edd.* g. *ita W.* nobile *Mab.* gente degens valida *Cod. Uticensis.*

Moribus egregius, populo peramabilis omni,
  Vita fuit cui cum coniuge casta satis;
Quae iam mente pia fuerat subiecta marito,
  Ut quondam proprio Sarra viro fuerat.
34. Haec revelante[a] Deo cernebat mente futura
  In stratis recubans, somnia vera videns.
Namque novam sese lunam vidisse putabat,
  Cornibus erectis, ut solet esse nova.
Crescere paulatimque[b] implere et cornua caepit,
  Donec ei pleno lumen in orbe micat.
Illius haec subito sorbentis in ore ruebat,
  Viscera perradians luce micante sibi.
Evigilans somno mulier haec mente retractat,
  Quid sibi[c] quod cernit significare queat;
Atque sacerdoti[d] cuidam haec omnia pandit,
  Cuius in aecclesia vita probata fuit.
Haec ubi pensabat praedictus corde sacerdos,
  Coniecit[e] et rebus visa superna novis,
Respondit tandem mulieri talia vates,
  Inspirante Deo, flamine[f] veridico:
*Tu mulier lunam cernisti*[g] *crescere parvam,*
  *Et tota impleri cornua luce nova.*
*Illa nocte viro forsan commixta fuisti,*
  *Quae generas toto lumen in orbe novum.*
*Parvulus ex utero, mulier, tibi nascitur infans,*
  *Qui meritis magnus crescit honorificis.*
*Iste erit eximius doctor praesulque futurus,*
  *Splendescet*[h] *nostro lucifer orbe novus,*
*Et quos caeca prius populos caligo tenebat,*
  *Inradiat summi luce poli supera.*
Omnia vatidici conplentur in ordine dicta,
  Et rerum eventus somnia vera probat[i].

a. revaelante *W.* reserante *Mab.* b. paulatim *W.* c. sibi *om. W.* d. sacerdocii *W.* e. *Praesens tempus est.* Coniicit ex *edd.* f. famine *edd.* g. vidisti *edd.* h. splendescit *W.* i. probavit *corr. in* probant *W.*

Nascitur atque puer matre, et baptismate loto
Inposuit Wilbrord nomen habere pater:
Cuius vita, fides, mores, doctrina, camenis
Olim quippe fuit praetitulata meis.
Mox pater egregius linquens mala gaudia mundi,
Et servire Deo, mente, manu, cupiens:
Caelestem rapiens tota[a] dulcedine vitam,
Et se caenobio tradidit ipse sacro.
Fratribus adiunctus vixit sine crimine frater,
Iam paciens, humilis, pruraptus in omne bonum.
Post haec mente sacer famulus maiora secutus,
Theoricam cupiens solus adire viam
Incipit undisoni inter promontoria ponti,
Quae loca repperiens congrua corde suo[b],
In quibus aetherios possit decerpere flores
Et mundi curis liber abesse malis:
Totius hic solus transegit tempora vitae,
Nocte dieque magis proficiens meritis;
Plurima perpessus serpentis bella nefandi,
Qui solet in sanctos arma movere sua.
Sed Deus omnipotens sanctos qui iure triumphat,
Trophea concessit clara suo famulo[c],
Efficit et quaedam miserantis[d] gratia Christi
Per famulum verum signa stupenda suum.
Nec decuit modio abscondi tam clara lucerna,
Lectula nec supter subicienda fuit,
Sed ponenda magis supra fastigia tecti,
Spargeret ut lucem altius illa piam.
Quae tamen haut libuit currenti tangere plectro,
Inclyta vel musis signa aperire[e] meis:
Sufficit hoc tantum vitam cognoscere patris,
Quae placet altithrono semper ubique magis.

a. totam *W.* b. pia *W.* c. Concessit famulo clara tropaea suo. *Mab. Sed Alcuinum mendosa illa scripsisse puto.* d. misserantis *W.* e. apperire *W.*

Vita Dei famuli multis exempla salutis
 Praebuit, et testis[a] pectoris omnis erat.
Huic famulo Christi reges famulantur, et illum
 Per patriam populus totus amore colit.
Vir fuit iste Dei paciens, moderatus, honestus,
 Moribus egregius, mitis et ore pius.
Plurima qui postquam perfecto dona labore
 Commeruit Christo perficiente sibi,
Mox meritis, annis, tota et pietate repletus,
 Tranquilla tandem in pace quievit ovans.
Spiritus aetheriam laetus migravit ad aulam,
 Gaudia cum sanctis iam sine fine tenens.
Corpus in ecclesia curarunt condere fratres,
 Quae constructa maris stat prope litoribus,
Atque[b] sacrata, Dei genetrix clarissima Christi,
 Nomine fulgescit, virgo Maria, tuo:
In qua te nostris bene credimus esse futuram
 In Christo precibus, semper honore potens.
Tu mundi vitam, totis tu gaudia saeclis,
 Tu Regem caeli, tu Dominum atque Deum
Ventris in hospicio genuisti, virgo perennis:
 Tu nobis precibus auxiliare tuis.
Carmiger indoctus cecinit hos Alcuine versus,
 Cui, rogo, quisque legas, dic: *Miserere Deus.*

a. testes *W*. b. Atquae *W*.

# ALCUINI DE PONTIFICIBUS ET SANCTIS ECCLESIAE EBORACENSIS CARMEN.

*Eboracensis ecclesiae alumnus Alcuinus, decora eius versibus celebranda suscepit, non historiae ductus amore, sed grati animi et pietatis signum editurus. Ea de causa muneri suo deesse sibi visus fuisset, si res minus gratas, ut Wilfridi episcopi casus adversos et turbatum post Aldfridum Northumbriae statum attigisset. Miracula vero more suo praecipue sectatus est.*

*Res fere omnes e Bedae libris hausit, quibus admodum pauca addidit praeterquam in fine, ubi magistri sui Aelberhti archiepiscopi laudes celebravit, et creditam curae suae bibliothecam praedicavit. Et haec quidem sunt, quae ut carmen huic collectioni insereret, Iaffeum permoverunt; priora vero omittere noluimus, quia non omni pretio carent et ad cognoscendam Alcuini indolem faciunt.*

*Scripsit Alcuinus hos versus vivente, ut videtur, Eanbaldo archiepiscopo, qui a. 796 obiit; post mortem Aelberhti, qui 6. Id. Nov. a. 780 obiit, sed ni fallor, antequam in Franciam profectus est a. 782; nihil enim inest, quod indicet, auctorem ab Eboracensis ecclesiae clero esse separatum.*

*Nec versus nec verba vitiis sat gravibus carent, sed inest lepor quidam nativus, allicitque legentem commode procedens et neque inornata neque vero putida oratio. Vergilium tunc ab eo diligenter lectitatum esse, versus aliquot produnt, nec deerant inter libros Eboracensis ecclesiae gentilium poetae.*

*Primus carminis huius partem eam, quae non Bedae operibus innititur, edidit* M a b i l l o n i u s *inter Acta SS. O. S. B.*

*Saec. III P. 2 p. 558 ss. sed tanquam opus anonymi cuiusdam poetae. Acceperat enim a D. Christophoro Daubin transscriptum e codice monasterii S. Theodorici prope Remos, cui titulus inscriptus erat „Historia anglica carmine heroico a quodam sapiente facta.“ Qui titulus neque cum ipso opere congruit, et aperte repugnat versui 1529. Alcuinum auctorem esse, recte perspexit Thomas Gale, qui a. 1691 inter Historiae Britannicae et Anglicanae Scriptores XX p. 703—732 carmen hoc edidit „acceptum beneficio viri doctissimi J. Mabillonii.“ Edidit autem „ex mss. codicibus Remensi, et Sancti Theodorici prope Remos.“ Prioris editionis textus locis non ita paucis correctus est, quod exempli gratia passim, sed non semper, notavimus, et v. 61 in margine citatur codex Remensis. Duo igitur extiterunt codices, quorum ex illius aevi more alter non collatus est, sed tantum hic illic inspectus.*

*Uterque codex vel periit vel latet; superest cod. Cantabrigiensis Collegii S. Trinitatis O. 2. 26. chart. saec. XVII. a Iaffeo inspectus: ipsum scilicet exemplar, ad quod Galei editio facta est.*

*Repetiit hanc editionem Frobenius in Alcuini Operum editione II 242—258, notis quibusdam non inutilibus adiectis, sed errorum non prorsus immunis; Frobenianam iterum expressit Migne in Patrologiae tomo CI 812—846.*

*Nos codicum ope destituti, verba paucis quibusdam locis emendare conati sumus; in margine annorum numeros adiecimus, et locos historiae ecclesiasticae Anglorum indicavimus, quos versibus Alcuinus expressit.*

**W. Wattenbach.**

Christe Deus, summi virtus, sapientia Patris,
Vita, salus hominum, factor, renovator, amator,
Unica lingua Dei, donorum tu dator alme;
Munera da mentis, fragili da verba poetae,
Irrorans stolidum vivaci flumine pectus,

Ut mea lingua queat de te tua dicere dona:
Te sine nulla valet dignum quid dicere lingua.
Vos quoque suppliciter cives contestor Olympi,
O Sancti! populus fortis, gens diva Tonantis,
Victrices aquilas coeli qui fertis in arcem,
Aethereo regi regalia dona ferentes,
Qui vestri causa sacratum sponte cruorem
Fuderat in terris, ut vos salvaret ab umbris,
Inque Dei Patris secum deduceret aulam;
Mecum ferte pedes[a], vestris componite carmen
Hoc precibus: patriae quoniam mens dicere laudes,
Et veteres cunas properat proferre parumper
Euboricae gratis[b] praeclarae versibus urbis.
Hanc Romana manus muris et turribus altam
Fundavit primo, comites sociosque laborum
Indigenas tantum gentes adhibendo Britannas —
Nam tunc Romanos fecunda Britannia reges
Sustinuit merito, mundi qui sceptra regebant —
Ut foret emporium terrae commune marisque,
Et fieret ducibus secura potentia regni,
Et decus imperii terrorque hostilibus armis:
Esset ab extremo venientibus hospita portu
Navibus oceano, longo sua prora remulco
Navita qua properans ut sistat ab aequore fessus.
Hanc piscosa suis undis interluit Usa[1],
Florigeros ripis praetendens undique campos.
Collibus et silvis tellus hinc inde decora,
Nobilibusque locis habitatio pulchra, salubris,
Fertilitate sui multos habitura colonos.
Quo variis populis et regnis undique lecti
Spe lucri[c] veniunt, quaerentes divite terra
Divitias, sedem sibimet, lucrumque laremque.
Hinc Romana manus turbatis undique sceptris

a. *f.* preces *Frob.* b. raris *Mab.* c. *ita Gale.* Sepulcri *fort.* certatim *Mab.*

1. nunc Ouse dicta.

Postquam secessit, cupiens depellere saevos
Hostes, Hesperiae regnum sedemque tueri,
Urbis tunc tenuit sceptrum gens pigra Britonum.
Quae fere continuis Pictorum pressa duellis,
Servitii pondus tandem vastata subivit,
Nec valuit propriis patriam defendere scutis,
Vel libertatem gladiis revocare paternam.
Est antiqua, potens[1] bellis et corpore praestans,
Germaniae populos gens inter et extera regna,
Duritiam propter dicti cognomine Saxi[2].
Hanc placuit ducibus regni conducere donis,
Ut foret auxilio patriae pavor hostibus atque.
Ore favet vulgus clamoso mobile statim,
Et bona collaudat patrum consulta suorum.
Atria gazarum rumpunt regalia, genti
Mittere dona parant ignotae, quo magis illa
Annuat, ut placitae feriant sibi foedera pacis.
Ast indigna vident tantis exenia votis.
Legatos exire iubent, vada salsa carinis
Iam sulcare citis; dulci formidine vota
Ingeminant lacrimis, quoniam sic ipse monebat
Libertatis amor, patriae spes ac redimendae.[3]
Quid iam[a] plura canam? properans exercitus ecce Beda I, 15.
Venerat undosi vectus trans aequora ponti,
Subsidium sociis referens, hostemque nefandum
Expulit et vicit multis per bella triumphis,
Donec Picto ferox timido simul agmine fugit,
Contentus propriis sese defendere in oris.[b]
Haec inter maiora dari stipendia poscit
Externus sibimet miles; haec causa duelli
In sociam fuerat gentem convertere ferrum,

a. Quid tibi *cod. Remensis test. Galeo in margine.* b. *totus hic versus deest Mab.*

1. Cf. Verg. Aen. I 531 et supra V. Willibr. II c. 21. 2. Isid. Orig. IX c. 1, 100: „Saxonum gens . . appellata, quod sit durum et validissimum genus hominum.“ 3. Haec non leguntur in Bedae hist. eccl., quam in sequentibus Alcuinus sequitur.

Et segnem populum patrio depellere regno.
Hoc pietate Dei visum, quod gens scelerata
Ob sua de terris patrum peccata periret,
Intraretque suas populus felicior urbes,
Qui servaturus Domini praecepta fuisset.
Quod fuit affatim factum, donante Tonante,
Iam nova dum crebris viguerunt sceptra triumphis,
Et reges ex se iam coepit habere potentes
Gens ventura Dei. Rexit tunc temporis almus
B. 1, 23. Gregorius praesul[1], toto[2] venerabilis orbi,
Ecclesiae sedem Romanae maximus, atque
Agrorum Christi cultor devotus ubique,
Plurima perpetuae dispersit semina vitae.
Vomere nec solum Latios confregerat agros,
Sed bonus atque pius peregrini cultor agelli,
Oceani tumidos ultra sulcavit aratro
596 Pectora divini fluctus[a] gentilia verbi,
Arida mellifluis perfundens arva fluentis:
De quibus aequorei potus hausere Britanni
Iam sibi perpetuae Christo donante salutis.
B. 2, 12. Eduin interea veterum de germine regum,
Euborica genitus, dominus per cuncta futurus,
Pulsus in exilium fugit puer invida regna.
Oroma[b] gentilis qua viderat ipse supernum,
Nocte soporata, solus dum tempore quodam,
Anxia corda gerens curis, loca congrua adivit[c],
Et tacitus sedit sublustri lumine lunae:
Vir stetit ignotus habitu vultuque repente
Ante oculos iuvenis, verbisque adfatur amicis[d]:
*Quae te dura coquit, iuvenum fortissime, cura?*
*Rex Deus aeternus coeli qui sydera fecit,*
*Quae tu pulchra vides, solatia dat tibi certa.*

a. *ita emendavi;* fluctu *edd.* b. *ita etiam V. Willib. I cap. 2.* Orama *Gale.* c. deinde *Mab.* d. *Sequentia usque ad v. 1204 omisit Mab.*

1. I. 590 — 604. 2. ita pro „toti“ Alcuinus scribere solet.

*Ecce tuam vitam quaerenti servat ab hoste;*
*Insuper imperium latum tibi terminat undis.*
*Rex Deus ille tibi totum sit semper in aevum.*
Imponensque suo[a] capiti pro foedere dextram:
*Haec tibi*, dixit, *erunt nostri signacula pacti.*
Nuntius his dictis subito discessit ab illo,
Cui vigor affatim venas decurrit in omnes,
Pulsa procul fugiens et desperatio fibras
Liquerat. Eventus venientis dicta probavit
Hospitis: occubuit statim rex ense nefando
Invidus imperii vitae simul illius atque.
Tunc iuvenis rediens intravit amabilis urbes
Iam patrias, populi procerumque favore receptus.
Qui mox accipiens sceptri regalis honorem, 616
Quaesivit propriae genti bona, largus in omnes;
Nec per sceptra ferox, sed de pietate benignus,
Factus amor populi, patriae pater, et decus aulae;
Assiduis superans hostilia castra triumphis,
Imperioque suo gentes superaddidit omnes, B. 2, 9.
Finibus atque plagis qua tenditur insula longe.
Iamque iugum regis prona cervice subibant
Saxonum populus, Pictus Scotusque[1], Britannus.
Interea placida regni dum pace tribunal B. 2, 16.
Rexerat armipotens, sopitis undique bellis,
Iustitiae validis populos frenabat habenis,
Nec rapit arma furor, legum sub pondere pressus,
Ultrices timuit capitis quia quisque secures,
Provida ni toto servaret pectore scita,
Quae posuit populis rector servanda subactis.
Accipit uxorem australi de parte fidelem[2], B. 2, 9.
Moribus egregiam patrumque ab origine claram, 625
Omnibus ac sanctae fidei virtutibus almam.

a. tuo *Gale.*

1. Pictos et Scotos Alcuinus addidit. 2. Ethelbergam filiam Ethelberti regis Cantiae.

Cui datur antistes vitae servator honestae,
Nomine Paulinus, civis clarissimus urbis
Romanae, magno meritorum fretus honore,
Qui fuit ore simul verax et pectore prudens,
Iustitiae cultor, verus pietatis amator,
Catholicus doctor, coelestia dona ministrans
Gentibus aequoreis; solis ceu lucifer ortum
Praecurrens tetras tenebrarum discutit umbras,
Atque diem monstrat mundo venisse serenum,
Sic pater ille pius divino lumine verbi
Expulit humanis tetricas de cordibus umbras.
B. 2, 12. Quique die quadam constanti pectore regem
Aggressus retulit signum, quod diximus olim
Nocte subobscura iuvenem vidisse paternis
Finibus expulsum, posuitque in vertice dextram.
B. 2, 13. Territus agnoscens praedictae signa salutis
Rex, solio supplex statim descendit ab alto,
Et ruit ante pedes venerandi antistitis, atque:
*Omnia nunc faciam*, dixit, *quaecunque popondi,*
*Atque Deum coeli credens venerabor ubique,*
*Qui mihi concessit vitam regnique coronam;*
*Namque erit ille mihi solus Deus omne per aevum.*
*Sed modo dic nobis, sit qualiter ille colendus?*
Cui prompto gaudens respondit episcopus ore:
*Foeda procul fugiat primum cultura deorum,*
*Nec pecorum sanguis falsis plus fumet in aris,*
*Nec calidis omen fibris perquirat aruspex,*
*Nec cantus volucrum servet vanissimus augur;*
*Omnia sternantur fundo simulacra deorum.*
Hinc pius antistes fidei mysteria coepit
Testificare palam constanter in ordine cunctis,
Donec ipse fidem concepit pectore toto
Rex pius, et populo persuasit credere Christum.
Ecce sacerdotum Caefi[1] tunc temporis auctor

1. A Beda Coifi vocatur.

Errorumque caput fuerat, cui rex ait: *Eia*
*Arripe tela tibi prius inconsueta, sacerdos,*
*Et iaculo celsum primus tu pollue fanum!*
*Qui fueras scelerum doctor, nunc esto salutis.*
Annuit his dictis senior, paucisque respondit:
*Hactenus incerto mea stamine vita pependit,*
*Obruit et dubiis animum caligo tenebris;*
*Exhinc certa sequar, cupiens agnoscere verum*
*Aeternumque Deum, vel si sit*[a] *vita futura;*
*An tormenta malis, maneant an praemia iustis.*
His rapuit dextra dictis hastile minaci,
Atque marem conscendit equum non more sueto,
Cui per colla iubae volitant, tumet ardua cervix;
Pectore sublato velox fodit ungula terram,
Impatiensque morae quatiebat morsibus aurum.
Terribilis qualis curvo fit Parthus in arcu,
Vel si longa leves vibrat hastilia in auras,
Talis et ipse petit iaculo fastigia fani.
O nimium tanti felix audacia facti!
Polluit ante alios, quas ipse sacraverat aras.
Plena fides patuit, nec adhuc in fonte lavatus,
Explevit virtutis opus pietate fideli.
Turba salutiferum sequitur mox tota magistrum;
Viribus unanimis sternunt caeduntque sacellum:
Tunc erecta ruit fani structura profani,
Funditus in cineres etiam distructa fatiscit.
    Adfuit interea tempus paschale per orbem, B. 2, 14.
Quo rex cum populo statuit baptisma subire, 627
Euboricae celsis etiam sub moenibus urbis;
In qua tecta Deo iussit cito parva locari,
Sumeret ut sub eis sacram baptismatis undam.
Dum festiva dies inluxit temporis almi,
Cum natis ducibusque simul, cum plebe sequenti,
Undecimo regni Christo sacratus in anno est

a. *ita emendavi;* vel sistit *Gale.*

Fonte salutifero, praefatae in moenibus urbis,
Cuius abhinc culmen sublimius extulit ille,
Metropolimque sui statuit consistere regni.
B. 1, 29. Sic quoque Gregorius praesul decreverat olim;
Semina dum vitae Romana misit ab arce
Gentibus Anglorum, confestim praecipit urbem
Hanc caput ecclesiis et culmen honoris haberi,
Pallia pontificesque in ea vestire sacratos.
B. 2, 17. Sic pius antistis[a] primum Paulinus habebat,
Qui Domini legem meditans in nocte dieque,
Sedulus in populos sparsit praecepta salutis,
Plurima quapropter convertit milia Christo;
Et fidei flammis virtutis et igne coruscans,
B. 2, 20. Frigora bis ternis borealia depulit annis,
Rex quibus egregius regnaverat Edwinus idem,
Disposuitque suas iusto moderamine leges,
Inlicitans[b] servare fidem donisque minisque,
Ecclesiasque suis fundavit in urbibus amplas.
Ex quibus Euboricae, solidis suffulta columnis,
Nobilis illa manet celso speciosa decore,
Qua statione sacra fuit ille lavatus in unda,
Quamque diu vixit, Christi praecepta tenebat.
Illi quapropter clemens meliora parabat
Tradere regna Deus, luci sociata perenni;
Nam sibi praescriptae mortis dum venerat hora,
Belliger occubuit subito socialibus armis.
O res caeca nimis terreno fidere regno,
Quod praeceps fortuna rotat, fatisque malignis
Vertitur, et variis semper motatur in horis.
Ecce decem et septem postquam regnaverat annis,
633 Edwinus occubuit regum clarissimus ille,
Post quem non habuit praeclara Britannia talem.
B. 3, 1. 2. Hoc tamen Omnipotens fieri non passus inultum est,

a. *ita Alcuinum scripsisse puto, quod aliis in locis editores mutaverunt.* b. *f.* inculcans *Frob. Sed mutatione non opus est;* inlicitare *ponitur pro* illicere, *teste Glossario Cangiano.*

Sed dedit Oswaldum regis regnare nepotem.
Qui subito veniens externis exul ab oris,
Firmiter invictae fidei confisus in armis, 635
Agmina parva trahit[a] properans et pergit in hostem,
Vastantem patriam ferro flammisque cremantem
Milibus innumeris, spoliis nimiumque superbum.
Sed pius Oswaldus numero non territus ullo,
Alloquitur propriam constanti pectore turmam:
*O quibus est semper bellorum vivida virtus*[1],
*Nunc, precor, invictas animis adsumite vires,*
*Auxiliumque Dei cunctis praestantius armis*
*Poscite corde pio precibus, substernite vestros*
*Vultus ante crucem, quam vertice montis in isto*
*Erexi, rutilat Christi quae clara trophaeo,*
*Quae quoque nunc nobis praestabit ab hoste triumphum.*
Tunc clamor populi fertur super astra precantis,
Et cruce sic coram Dominumque Deumque potentem
Poplitibus flexis exercitus omnis adorat.
His etiam gestis promptus processit in hostem,
Caedibus inrumpens hostilia castra cruentis.
Ut leo cum catulis crudelis ovilia vastat,
Et pecus omne ferus mactat manditque trahitque[2]:
Haud secus Oswaldus rex stravit ubique phalanges
Barbaricas victor gradiens per tela, per hostes,
Caedit et inculcat, fugientesque atterit alas.
Praevenit Oswaldi sternendo exercitus hostes,
Sanguineos campis rivos post terga relinquens,
Donec ipse luens cecidit Cadwala nefandus
Perfidiae poenas, moriens in strage suorum,
Claraque magnifico cessit victoria regi.
Hostibus occisis regnum sanctissimus Oswald
Ingreditur, heros veterum condignus avorum:
Vir virtute potens, patriae tutator, amator,

a. *uncis inclusit Gale, ipseque verbum omissum addidisse videtur.*

1. Cf. Verg. Aen. XI 386. 2. Cf. Verg. Aen. IX 338.

Moribus egregius Christi mandata secutus,
Pauperibus largus, parcus sibi, dives in omnes,
Iudiciis verax, animi pietate benignus,
Excelsus meritis, submissus mente sed ipsa,
Hostibus horribilis, cunctis iocundus amicis,
Ut bello indomitus, sic pacta in pace fidelis.
B. 3, 3. Invaluit postquam sceptris et culmine regni,
Extruit ecclesias donisque exornat opimis,
Vasa ministeriis praestans pretiosa sacratis.
Argento, gemmis aras vestivit et auro,
Serica parietibus tendens velamina sacris;
Auri blateolis pulchre distincta coronas[a],
Sanctaque suspendit varias per tecta lucernas,
Esset ut in templis coeli stellantis imago,
Christicolasque greges duxit devotus in illas,
Ut fierent Domino laudes sine fine canentum.
O pietas, o celsa fides! nam quicquid habebat,
Prodigus in Domini gazarum sparsit honorem;
Quapropter titulis virtutum claruit, atque
Signorum celebri fama est vulgatus ubique,
Quae modo per mundum chartis inscripta leguntur:
Quorum[b] pauca libet lyrico nunc tangere plectro,
Et partes cantus calamo currente referre[1].
B. 3, 6. Tempore nam quodam praesul sanctissimus Aedan
Cum rege et populo paschalia festa peregit;
Eius rex monitis nam omni servivit in actu.
Plurima per plateas inopum tunc turba iacebat,
A rege stipem rogitans clamore frequenti.
Ingrediens recubat iam et rex simul atque sacerdos,
Argentique prius pensantem plurima discum
Pondera, cum dapibus statim direxit egenis.
Vidit ut hoc praesul, dextram comprendit et infit:
*Incorrupta, precor, maneat manus ista per aevum!*

a. *ita emendavi;* coronis *Gale.* b. Quarum *Gale.*

1. Multa hic ad Bedae narrationem addidit.

Quod fuit et factum; sancto nam rege perempto,
Gentili gladio praecisam a corpore dextram B. 3, 12.
Stipite suspendunt; veniens rex illius haeres,
Oswi germanus germani et sanguinis ultor,
Arripuit dextram, Bebbamque[1] ferebat in urbem,
Argenti condens loculo sub culmine templi,
Quod prius ipse Deo statuit sub nomine Petri.
Hactenus integram fore signo est ungula crescens,
Flexilis et nervus, viridis caro, forma venusta.
Cuius quanta fides fuerat vel vis meritorum,
Post mortem nituit magis ac magis undique signis. 642
Namque ubi pro patria pugnans a gente peremptus B. 3, 9.
Pagana cecidit, fiunt de pulvere multa
Signa salutifero. Quidam nam[a] forte viator
Egit iter iuxta fuerat qua scamma duelli,
Cuius equus subito totis lascescere membris
Coeperat et frendens ore spumare cruento,
Atque ruens campo volvi moriturus in illo,
Inque locum versans venit, qua rex pius Oswald
Occubuit quondam, tunc statim corpore sano
Exsurgens avide carpebat amoena virecta.
Intellexit eques quicquam praestantius illo
Esse loco; titulum ponens equitabat ab inde
Hospitium veniens quo tenderat. Ecce puella
Tabida paralysis gelido languore iacebat,
Ultima congeminans miserae suspiria vitae;
Cumque domus neptim patris turbata gemebat,
Suggerit hospes eam duci quo forte caballus
Sanatus fuerat; carroque imposta puella
Ducitur, ut iussit monstrans loca sancta viator,
Et sita corpus humi paulum dormivit ibidem,
Evigilansque suam persensit adesse salutem.
Inde petivit aquam, faciem sibi lavit, et ipsos

a. dum *Gale, sed uncis inclusum tanquam coniectura suppletum.*

1. nunc Bamborough.

Composuit crines, caput et velamine texit,
Ductoresque suos alacris deinde secuta est.
B. 3, 10. Alter iter faciens praefatae per loca pugnae,
Ecce loci spatium campo iocundius omni
Unius inspexit, viridique venustius herba.
Haec reputat secum: *Cecidit vir sanctior istic.*
*Arbitror. idcirco prodest haec terra saluti.*
Atque ligans panno tulerat de pulvere secum,
Venit et ad quandam lascescens vespere villam.
Plebs epulare casam villae tunc venit in unam,
Qua quoque susceptus veniens intraverat hospes,
Pulveris ac pannum posta suspendit in alta.
Contigit ut subito flammis volitantibus altum
Ignis edax[1] culmen raperet, nec viribus ullis
Extingui valuit, donec incendia totam
Consumpsere domum, nimium res mira sed acta est.
Pulvere sacratam postam timet igneus ardor
Tangere, sed penitus flammis intacta remansit.
Qua virtute quidem visa stupor omnibus ingens
Incubuit statim; tunc cognovere, quod ille
Pulvis erat sacro regis cum sanguine mixtus
Oswaldi, multis fuerat qui causa salutis.
B. 3, 11. Claruit his signis postquam locus iste peractis,
Ecclesiis Christi iocunda et reddita pax est[a],
Regis Edelredi regina Osthfrida[2] fidelis,
Quae fuit Oswaldi sancti iam filia fratris,
Curavit sancti sacris inducere tectis[3]
Relliquias patrui, dignoque recondere honore.
Ossibus allatis stupuit miracula late
Accola Lindissae, cernens super illa columnam
Ossa viri sancti summi ad fastigia coeli

a. *ita scripsi pro* pace, *quod ferri nequit.*

1. Cf. Verg. Aen. II 758. 2. Osthrida al. Ostrida vocatur in editionibus Bedae regina Merciorum, filia Oswii. 3. monasterii Peardaneu, nunc Bardney, in provincia Lindsey.

Luminis aetherei tota fulgescere nocte.
Maior relliquias quas tunc aulea tegebat.
Nam priscis odiis assumere primitus ossa
Inque monasterium saevi deferre negantes,
Nocte manere foras illa fecere coloni;
Sed dum divini viderunt luminis ignem,
Quae prius abnuerant, secum retinere rogabant;
Maneque sarcofago condentes lota parato,
Ecclesiae tulerant magno sub culmen honore,
Divitias terris curantes condere vivas.
In quo multa loco fiunt nunc usque patroni
Ob meritum tanti in languentes dona salutis,
Sanctae si fidei virtus comitatur eosdem.
E quibus hoc unum properanti tangere plectro
Sufficit, ut credas devotus cetera, lector.
    Febre puer quidam iacuit per tempora longa, B. 3, 12.
Coenobio languens citius moriturus in illo;
Ecce die quadam miser ad loca sancta sepulcri
Ducitur, Oswaldi meritis ne tangeret illum
Febris acerba, fides nam percipit[a] omne quod orat.
Credidit ut languens, citus ad sua tecta cucurrit,
Corpore sanato properans et pectore laeto,
Morbida nec audet plus illum tangere febris.
Postea rex felix ornaverat Offa sepulcrum[1]
Argento, gemmis, auro, multoque decore,
Ut decus et specimen tumbae per saecla maneret,
Praemia pro modico sumpturus magna labore.
Nec non terra micat coelestibus inclyta signis,
Corporis, ut dixi, quae sancti lota lavacro est,
Sumpsit et effectum vincendi tela maligni
Daemonis et sanos vexatis reddere sensus.
    Abbatissa quidem quaedam[2] loca sancta videre B. 3, 11.

a. *ita emendavi pro* praecipit.

1. Haec de Offa rege (757—796), qui Alcuino aequalis fuit, a Beda aliena esse patet. 2. Ethelhilda.

Advenit, sese et meritis committere sancti,
Iamque domum rediens tulerat de pulvere terrae,
Ablutis sacram quae ex ossibus hauserat undam.
Tempore transacto veniebat hospes ad illam,
Daemone qui fuerat nocturnis saepius horis
Vexari solitus: clamoribus ecce repente
Coeperat horrendis frendens loca lata replere,
Morsibus et furens semet lacerare nefandis.
Et cum nullus eum potuit constringere vinclis,
Vel miseri saevos flagris compescere motus,
Haec abbatissae quidam narrare cucurrit.
Illa videns miseros motus vocesque furentis,
Iusserat adferri sacro cum pulvere capsam;
Et cum virgo ferens veniebat et atria tecti
Intraret, subito tacuit furiosus et omnes
Composuit motus, somno quasi membra dedisset,
Quisque rei adstantes spectabant exitus esset.
Post horae spatium vexatus et ipse resedit,
Suspirans graviter: *Sanus sum*[a] *sensibus,* inquit,
*Redditus, et vacuas fugit vagus hostis in auras.*
Mirantur cuncti stupidis hinc inde loquelis,
Incolumem subito cernentes corpore toto,
Ossibus et nervis nec non et mente vigentem;
Inquirunt subitae causam mirando salutis,
Qui respondit ovans: *Ut venit virgo locellum*
*Portans et pedibus tetigit haec atria, statim*
*Discessere procul, qui me torquere solebant*
*Daemones, ut fugiunt veniente luce tenebrae.*
Cui portanda data est secum pars pulveris almi,
B. 3, 2. Ac post talis ei fuerat vexatio numquam.

Te quoque sancta, potens, virtutibus inclyta multis,
Crux veneranda canam, nequeam si promere dignos
Laude tua versus. Reparasti perdita pridem,
Nunc iterum per te cedit victoria regi

a. tum *Gale*, *errore typographico ut videtur.*

Oswaldo, ut quondam paucae cecinere camoenae[1].
Exin mirificis fulsit tua gloria signis;
Ad te tota fide famosa Britannia currit,
Quaerere pro variis sibimet medicamina morbis,
Et spe ad te etiam venientem fallere nescis;
Namque salutis opes redeuntes saepe reportant.
Non ego ruricula possum percurrere plectro
Omnia, multoties quae per te signa geruntur,
Et pecora atque homines, etiam iuvenesque senesque.
Denique praecisae de te ducuntur ubique
Particulae, per quas fiunt pia dona salutis.
Sufficit e cunctis hoc solum dicere signum.

Frater erat quidam casu confractus acerbo,
Infractique dolens penitus gemit ossa lacerti,
Cumque dolor nimius succreverat et tumor ardens,
Pectoris ingeminat lacrimans suspiria fessi;
De cruce cui quidam veteres iam vespere muscos
Attulit, in gremium sibimet quos proicit aeger:
Cumque iret cubitum oblitus deponere muscum,
Nescius in gremio somno praeventus habebat.
Evigilans medio morbosus tempore noctis,
Ecce aliquid gelidi lateri sibi sensit adesse,
Admotaque manu sanum se forte fuisse
Repperit, atque nihil fractura sensit ab illa.

Inclyta fama viri nec solum iure Britannos B. 3, 13.
Illustrat populos, trans insuper aequora ponti
Aspersit radios, quibus et Germania fulsit:
E quibus et quaedam populosa Hibernia sensit.
Sed nobis signum vero inter multa relatu
Hoc narrare placet; dirae dum tempore pestis,
Aequoreos populos lata quae clade peremit,
Scotorum genere scholasticus, acer in arte,
Hoc fuerat morbo patria percussus in illa,
Librorum studio doctus, sed nulla futurae

1. i. e. pauci versus, v. supra v. 245 ss.

Cura fuit misero vitae, sibi cumque videret
Mortis adesse diem, magno trepidare timore
Coeperat ob merita scelerum, ne ad tartara dira
Mortuus inferni raperetur, voce gementi
Alloquitur socium: *Frater, mihi mortis amarae*
*Articulus properat, citiusque ad tartara ducar*
*Perpetuae mortis, quia iam non tempore parvo*
*Criminibus tantum penitus servire solebam.*
*Proh dolor! haec propter novi feralia flammis*
*Tartara parta mihi. Totis mihi sensibus est hinc,*
*Si velit Omnipotens misero concedere vitam,*
*Viribus annisis mores mutare malignos.*
*Nec tamen esse mei meriti scio vivere tantum,*
*Ni mihi concedat vitae modo munus amatae*
*Sanctorum meritis miserantis gratia Christi.*
*Audivi quondam celebri rumore referri*
*Oswaldi regis laudes virtutibus amplas.*
*Tu quia de genere es Saxonum collega natus,*
*Forsan habes eius quicquam modo relliquiarum?*
Cui socius statim fidam profatur in aurem:
*Pars inventa sacri est mecum de stipite ligni,*
*Infixum fuerat caput occisi illius in quo;*
*Et si firma tenes fidei tu pectora credens,*
*Per tanti pietas meritum divina patroni*
*Huius adhuc vitae donat tibi tempora longa;*
*Insuper aeternae praestabit gaudia forsan.*
Nec mora quin toto dixit se credere corde.
Tum benedixit aquam socius, partemque sacrati
Roboris immittens aegro dedit atque bibendam.
Qui mox convaluit, mortique ereptus ab illa est.
Exhinc incolumis multo iam tempore vixit,
Ad Dominumque suam vitam converterat omnem,
Magnificasque Deo laudes referebat ubique,
Et Domini famulum magno celebrabat honore.

Sanctus ter ternis Oswald[a] feliciter annis B. 3, 9. 6.
Imperio postquam regnorum rexit habenas
Ipse, quas retinet famosa Britannia gentes
Divisis linguis, populis per nomina patrum;
Atque annos postquam ter denos vixit et octo,
Augustas sacra Nonas iam morte dicavit, 642
Ascendit meritis coelestia regna coruscis, Aug. 5.
Oswi germano terrestria sceptra relinquens.
Interea obtinuit multo iam sceptra labore B. 3, 13.
Principio, propriae rector novus Osui gentis;
Impugnatus enim fuerat hinc inde vicissim,
Saepius externis praedantibus undique fines.
Insuper a propriis perpessus bella propinquis,
Qui crudele[1] manu lacerabant viscera regni,
Cognato implentes sceleratas sanguine dextras;
Nec metuunt patrias gentilia castra per urbes
Invidia cogente fera deducere, vel sic
Viribus externis conantes sternere regem.
Cui fuit ante alios primis infestus ab annis B. 3, 24.
Hostis rex Pendan, fortis virtute doloque,
Occisor fratris regni et vastator acerbus;
Qui ter dena sibi conduxit milia[2] bello[b], 655
Ter denosque duces totidem deducere turmas
Disposuit, quorum certus fuit usus in armis.
Hac vastare manu veniensque evertere regnum,
Moenia destruxit, homines mucrone peremit.
Imbribus exundans torrens ceu montibus altis,
Sternit agros segetesque rapit silvasque recidit:
Sic dux ipse ferox devastans omnia pressit,
Dans simul in pessum pueros iuvenesque senesque.
Nullus eum sexus vel nulla retraxerat aetas
Ad pietatis opus, nullo[3] quia iure pepercit.

a. Osvald *hoc solo loco Gale.* b. bella *Gale.*

1. ablativus male formatus, quod nostro consuetum est et hoc loco metri causa servatum. 2. triginta legiones appellat Beda. 3. i. e. nulli.

655 Sed rector, cui cura fuit defendere gentem,
Seque suosque simul Christi tutarier armis,
Legit et ipse viros fortes, atque agmina tanta
Venerat haud trepido contra rex pectore promptus
Milite cum raro, primo sed numen Olympi
Fletibus et votis constanti corde poposcit.
His actis etiam hostiles ut vidit ubique
Innumeras acies latis discurrere campis,
Nov. 15. Has contra opposuit parvum licet impiger agmen,
Milia trina ciens tantum[1], sed prompta duello.
Nec mora quin mediis se immiserat hostibus audax,
Proturbans acies Christi testudine fretus.
Mox timor inpactas populorum dispulit alas,
Qui pugnae immemores, armis telisque relictis
Tuta fugae petiere loca et sua signa revellunt.
Pallantum cuneos victor rex caedit ubique,
Horrisona increpitans fugientes voce phalangas.
Arma cruore natant, mutantur sanguine fontes;
Fugit et ipse simul, tanta vix clade coactus,
Dux Pendan, cernens caedes stragesque suorum;
Nec tamen evaluit fugiens evadere mortem,
Sed gladio cecidit victrici occisus et ille.
Curritur ad praedam passim, et laus digna Tonanti
Redditur aeterno, semper qui liberat omnes
In se sperantes clemens et salvat ubique.
Hoc erat, hoc etiam multis satis utile bellum;
Namque suam gentem rex hostibus eruit acris,
Merciorum fidei sceptris et subdidit almis,
Sacrato faciens baptismatis amne lavari,
Perque illum, donante Deo, ditatur uterque
Magnifico populus coelestis munere doni:
Ille haeres patriae factus, hic civis Olympi.

1. tricies maiorem fuisse paganorum exercitum ait Beda, cuius narrationem hic multum auxit et adornavit noster.

Ambo gentiles gemino micuere triumpho,
Daemonis ille iugo, terreno hic hoste solutus.
Plurima continuis domuit post regna triumphis
Osui, nobiliter patrias et rexit habenas,
Aequoreasque sibi gentes hinc inde subegit;
Has terrore premens, illas mucrone coercens,
Victrices aquilas per regna ferebat ubique.
Legibus ille etiam fuerat iustissimus aequis,
Invictus bellis nec non in pace fidelis,
Donorum largus miseris, pius, omnibus aequus.
Imperium retinens septenos nam quater annos, B. 4. 5.
Compositis rebus felix in pace quievit, 670 Febr. 15.
Egfredo tradens proprio diademata nato,
Egfredo moriens regalia sceptra relinquens.
Tempore nam micuit Wilfridus episcopus illo, B. 4, 13.
Quem Deus omnipotens infudit luce superna,
Errorum tetricas terris ut pelleret umbras,
Per loca perpetuae quapropter multa salutis
Gentibus et populis doctrinae lumina sparsit.
Illius australis studio Saxonia Christum
Credidit, et claro perfusa est lampade vitae.
Nec solum populos animae de morte maligna
Illos antistes doctrinis eruit almis,
Sed nece de praesente simul salvavit eosdem.
Tempore contiguis illo nam sub tribus annis
Non ros, non imber sitientes inrigat agros;
Arida flammigeris tabescit terra sub astris,
Et victum pariter hominique feraeque negabat.
Atque famem sequitur morientum cladis acervus,
Praecipitesque ruunt multi de rupibus altis;
Ast alii rapidis sese mersere sub undis,
Ut sibi praeriperet longum cita mors cruciatum.
Ipsa namque die, qua gens susceperat illa,
Doctrinis imbuta sacris, baptismatis undam,
Descendit pluvia, et telluribus aura serena,

Et terrae rediit specimen viridantibus arvis;
Florigero campi montesque ornantur amictu:
Frugifer agricolis laetantibus inditur annus,
Inque Deum carnes cunctorum cordaque vivum
Exultaverunt, cecinit sicut antea David[1],
Certius aeternis inhiantes pectore donis,
Quo sumpsere prius sibimet terrena per illum.
B. 5, 19. Hic quoque compulsus Romam properabat adire,
677 Sed prius est ventis Fresonum vectus in oras,
Atque ibi mox populi convertit milia Christo,
Plurima perpetuae demonstrans dona salutis.
Et quocunque pedem movit, pia semina sevit,
Pectora perfundens arentia rore superno,
Inclyta coelesti complevit et horrea fructu,
Et celebri fama laeto laudatur in orbe.
704 Dum pius illud iter gestit complere sacerdos,
Ecce repente fuit morbo perculsus acerbo,
Perque dies multos valido crescente dolore
Venit ad extremum confecto corpore finem,
Bis binosque dies sensu sine corporis omni
Exanimis iacuit paene et spiraminis extors;
Voce carens, membrisque stupens, in pectore tantum
Frigida vix tenui duxit suspiria flatu.
Discipuli socii stabant hinc inde gementes,
Lugentesque sui funus lacrimabile patris.
Ecce! die quinta subito pater ipse resedit,
Atque levans oculos, socios conspexit et infit:
*Quid iuvat atroci tantum indulgere dolori?*
*Cui vult, omnipotens poterit mitescere iudex,*
*Extremamque novum vitam convertere in ortum.*
*Namque suum clemens legatum misit ab astris,*
*Qui steterat niveo nimium praeclarus amictu,*
*Et mihi flammigero praedixit talia vultu:*

1. Ps. 83, 3. Et hunc versum ex Bedae historia sumsit.

*„Me pius Altithronus Michahelem misit Olympo.*
*Dicere quod morbo nunc confortaberis isto,*
*Pro meritis sanctae matris precibusque Mariae,*
*Quae gemitus, lacrimas, sociorum et vota tuorum*
*Auribus e solio coelesti audivit apertis,*
*Deposcens tibimet vitam simul atque salutem.*
*Esto tamen quarto veniente[a] paratus in anno;*
*Ipse ego tunc iterum veniam te visere, nam tu*
*Tempore tranquillo patriae morieris in oris."*
Angelicos sequitur monitus mox vita salusque,
Nec non expletos post quatuor exitus annos
Praesulis egregii praedicto est fine secutus. 709 Oct. 12.
Sic et in ecclesia, quam Petri erexit honore,
Hripensi est positus, felix in pace sepultus.
Vir quoque temporibus sanctus fulgebat in illis, B. 4, 27.
Angelicam Cuthbertus[1] agens in corpore vitam,
Qui fuit a puero signis insignis apertis,
Moribus et meritis statim succrevit honestis,
Atque manens monachus primaevo tempore clarus
Doctor apostolicus fuit hinc et presbyter almus,
Et loca fructiferis replens inculta virectis,
Fontibus aeternis sitientia prata rigabat;
Divina et cunctos formans virtute sequaces,
Dogmatis aetherei radios spargebat ubique,
Discutiens tenebras errorum luce serena.
Est locus Oceano dictus cognomine Farne, B. 4, 28.
Insula fontis inops, et[b] frugis et arboris expers;
Hanc petit intrepidus Christi bellator opimus,
Contemplativos cupiens et carpere flores,
Ipse Deo soli solus servire sategit,

a. venienti *Gale. Emendavit Frobenius.* b. et, *quod versus requirit, deest apud Galeum, legitur apud Bedam.*

1. Eius vitam Beda et soluta oratione et versibus descripsit, quorum et Alcuinus ipse v. 685, 742 meminit. Ex his etiam miraculorum relationem hausit, quae in historia ecclesiastica non leguntur.

Ne mundanus honor mentem mutaret alacrem.
Hic heremita sacer non parvo tempore vixit;
Saepius angelicis felix affatibus usus,
Toxica mortiferi vincebat tela draconis.
Attamen abstractus multis rogitantibus inde,
Tandem consensit secretam linquere sedem,
Pontificisque gradum, populis et rege coactus,
Quandoque suscepit cunctis orantibus illum;
Nobiliter binis digne quem rexit in annis,
Plurima conquirens animarum lucra Tonanti,
Et bene commissum sibimet servavit ovile,
Ne lupus insidians Christi deroderet agnos.
Sed mox mundani culmen vitavit honoris
Ipse, petens iterum soliti secreta cubilis,
Atque ibi praesentis spectaverat ultima vitae,
B. 4, 29. Quaeque Dei famuli sacrata est insula morte.
Nam locus ille nitet signis hucusque coruscis,
687 Ex quo pontificis linquens ergastula carnis
Spiritus alta petens scandit super astra polorum.
Nec non et claris fiunt miracula rebus,
Facta loco sacrum pausat quo corpus humatum,
Cuius tota fuit coelestibus inclyta signis
Usque diem mortis primaevo tempore vita.
Omnia quae dudum praeclarus Beda sacerdos
Prosaice primum scripsit sermone magister,
Et post heroico cecinit miracula versu,
Qualiter angelicos monitus medicina secuta est,
Dum tumor in tenero succrevit corpore fervens,
Aut quomodo ipse puer ventis per caerula puppes
Iactatas precibus revocabat ab aequore quinas,
Qualiter aut animam ferri super astra videbat
Praesulis Aedani, teneros dum pasceret agnos.
Coelicolam quomodo terreno pane fovere
Dum cuperet, meruit coelestes sumere ab illo.
Ut beluae gelidum villo flatuque fovebant,

Cernentem fratrem morbo culpaque relaxat;
Utque precando famem proiectus ab aequore nautis
Abstulit, et certum praedixit adesse serenum.
Aut quomodo ex aquila delato pisce cibandum
Se sociumque suum praedixit, et est ita factum.
Aut quomodo ardentes avertit ab aedibus ignes,
Incumbens precibus, iuvenum quos dextra nequibat.
Daemoniaca quidem vel qualiter uxor ab illo
Sit sanata, prius quam tecta rogantis inisset.
Daemones aut quomodo Sanctus de Farne malignos
Expulerit, iuxta faciens sibi tecta manendi.
Ex sicco ut liquidam produxit cespite lympham,
Quae ad votum patris praestabat in ore saporem.
Qualiter ipse sibi messem sevisset in agro,
Et volucres verbo tantum pepulisset ab illa.
Ut mare cum beluis sancto servire solebat,
Plurima veridico praedixit et ore futura,
De se deque aliis, quae praescius ante videbat.
Qualiter uxori comitis, cui miserat undam
Sacram, restituit depulsa peste salutem.
Chrismate sic quandam sanaverat ipse perunctam
A morbo lateris capitisque dolore puellam.
Ut benedictus item delatus panis ab illo
Inmissis lymphis quendam sanaverat aegrum.
Qualiter aut iuvenem moriturum forte viator
Repperit, orando cui reddidit ipse salutem.
Ut pius atque pater, morbo vastante Britannos,
Praedixit matri natique domusque salutem.
Qualiter aut animam pastoris ab arbore lapsi
Angelicos coelo coetus inferre videret,
Atque suum aegrotans curaverat ipse ministrum,
Profluvii ventris fuerat qui tabe gravatus.
Qualiter undecimo post mortem corpus in anno
Integrum fuerat tota cum veste repertum.
Daemoniacus homo, supra quem funditur unda,

Sanatur, sacros patris quae laverat artus.
Aegra trahens quidam suspiria qualiter orans
Illius ad tumulum morbo sanatus ab illo est.
Languidus utque oculis tangens oraria vasis,
Illius ex visu dolor et caligo recessit.
Calciamenta patris resoluto corpore quidam
Induit, et sanis perrexit gressibus inde.
Qualiter infirmi curentur tegmine, sub quo
Spiritus astra petit sancti terrena relinquens.
Haec breviter tetigi, ne tota tacere viderer
Inclyta rurali perstringens carmine gesta,
Haec quoniam cecinit plenis cum versibus olim
Praeclarus nitido Beda sermone magister;
Ni praevenisset nostras prius ipse camoenas,
Inciperem lyricas omnes extendere fibras.
Non Pana rogitans, Phoebi nec numen inane,
Sed tua cum toto suffragia corde precarer,
Ut mihi rorifluam donares Christe loquelam,
Ad narranda pii digne praeconia patris.
B. 4, 19. Belliger Egfridus postquam hinc inde triumphos
Gesserat, et gentes domuit sub marte feroces,
Accepit sponsam Adiltrudam nomine dictam,
Nobilium genitam regali stirpe parentum,
Nobilior longe casta quae mente manebat.
Nam licet illa foret thalamo coniuncta superbo,
Regia bissenos pariter iam sponsa per annos,
Intemerata tamen permansit virgo per aevum,
Inter iura thori vincens incendia carnis.
Virginis alma fides, regis patientia mira!
Vincitur hic precibus, sed amore Tonantis et illa;
Ambo sacris fidei ferventes ignibus intus,
Permansere simul coniux cum coniuge casti.
Quamque integra foret vivens in corpore virgo,
Post mortem Dominus signis patefecit apertis;
Nam caro sex denos etiam tumulata per annos,

Incorrupta quidem tota cum veste reperta est.
Corpus erat vegetum nervis et flexile totum,
Et facies rutilo fulgebat sancta decore;
Et quod iure magis multum mirabile dictu est,
Ante dies mortis binos in corpore vulnus,
Quod medicus fecit nimio cogente timore,
Apparet sanum, tenuissima visa cicatrix,
Ulceris obtendens veteris vestigia tantum.
Vestis item, sacros quae texit virginis artus,
Expulit atrocem de obsessis saepe chelydrum.
Nec non tumba prior, tenuit quae virginis almae
Sacrosancta sinu sub terris membra recepta,
Extiterat multis optatae causa salutis,
Atque aegris oculis praestaverat ipsa medelam.
Istius ergo sacrae praedictus Beda puellae B. 4, 20.
In laudem fecit praeclaris versibus hymnum,
Quapropter tetigi parcis haec pauca libellis,
Utpote commemorans veteris proverbia dicti:
*Tu ne forte feras in silvam ligna viator*[1].
Tunc quoque forte fuit quiddam memorabile gestum, B. 4, 22.
Aestimo quod multis prodesse legentibus ista,
Si tamen haec quisquam reputabit digna legendo.
Extinctus regis frater fuit Aelfwine bello, 679
In quo miles item quidam prostratus in armis
Nobilis occubuit[2], crudeli strage peremptus,
Exanimisque diem duxit cum nocte sequenti;
Qui tamen, extinctos anima redeunte per artus,
Redditus est vitae, et sumpta virtute valescens,
Atque ligans sibimet refluentia vulnera, festo
Coepit abire gradu, sed captus ab hostibus atque
Ad comitem quendam reflexo est calle reductus;
Cui comes instituit de se narrare quis esset.
Ille tamen metuit clara se stirpe fateri
Progenitum, dicens: *Pauper sum et rusticus unus,*

1. Hor. I Sat. 10, 34: In silvam non ligna feras. 2. Immam appellat Beda.

*Atque maritali vivebam iure ligatus.*
Quem comes accipiens primo curare sategit;
Ne tamen aufugeret, vinciri iussit, at ille
Vinciri nunquam potuit, nam cuncta resolvi
Vincula sponte sua mirando more solebant.
Haec dum cernebant stupefactis mentibus hostes,
Artibus ex magicis seu scriptis esse putantes,
Saepius addebant priscis nova vincula vinclis.
Hoc comes ammirans secrete convocat illum,
Et cur non posset vinciri, inquirit ab illo,
An prius aut magicas didicisset forsitan artes?
Nosse nihil studiis se ex talibus ille fatetur:
*Est mihi sed frater*[1] *devoti pectoris,* inquit,
*Quem scio quod Christo pro me sollemnia cantat*
*Missarum, quoniam meme*[a] *putat esse peremptum.*
*Et si forte animam nunc altera vita teneret,*
*Illius illa preces propter missasque frequentes*
*Libera, credo, foret, poenasque evaderet omnes.*
Tunc cognovit eum responsis ille receptis
Dux fore praeclara genitum de stirpe parentum;
Et quamvis sibimet visus sit iure necandus,
Eripit hunc morti, cuidam sed vendidit illum[2],
Qui quoque tentat eum diris vincire catenis,
Nec potuit, quoniam praedicto more solutus,
Liber ab impositis remanebat corpore vinclis.
Saepius haec equidem sed praestitit hora diei
Tertia, qua frater missarum dona solebat
Corde offerre pio; dominus dum talia cernit
Mira, facultatem dat ei sese redimendi.
Liber et ille redit pretii sub iure redemptus,
Atque domum repetens narraverat omnia fratri,
Sed referente illo cognovit tempora frater

a. *ita scripsi, ut infra v. 898 legitur;* me *Gale.*

1. Tunna presbyter et abbas. 2. Fresoni cuidam Lundoniam ducendus venditus est.

Illa, quibus vinclis resolutum se referebat,
Haec eadem fieri, quibus et sollemnia semper
Missarum celebrasse Deo sese recolebat.
Praefuit Egfridus regno feliciter annis B. 4, 26.
Ter quinis, faciens victricia bella, quousque 684
Agminibus missis animo trans aequora saevo,
Praecipiens gentes Scotorum caede cruenta
Vastare innocuas, Anglis et semper amicas,
Mox adversus eum Pictis bellantibus, ipse 685
Occubuit victus misera cum clade suorum, Mai. 20.
Imperii linquens Altfrido regmina fratri,
Qui sacris fuerat studiis imbutus ab annis
Aetatis primae, valido sermone sophista,
Acer et ingenio, idem rex simul atque magister.
Praefuit ecclesiae venerandus Bosa sacerdos[1]
Condignis gradui meritis tunc temporis alto
Vir, monachus, praesul, doctor moderatus, honestus,
Quem divina sacris virtutum gratia sertis
Compserat et multis fecit fulgescere donis.
Plurima quapropter congessit lucra Tonanti,
Retia mundanas immittens sacra per undas,
Aequoreas Christo praedas ad littora traxit.
Vir sine fraude bonus, dives pietate superna,
Inque domo Domini fulsit ceu lucifer ardens.
Hic pater ecclesiae cultum decoravit, et illam
Moribus a plebis penitus secernit, et uni
Deservire Deo statuit simul omnibus horis,
Ut lyra continuo resonaret mystica plectro,
Aethereas Domini decantans laudibus odas;
Vox humana quidem superum pulsaret Olympum,
Omnia dispensans alternis tempora causis,
Lectio nunc fieret, sed nunc oratio sacra,
Quisque Dei laudes praeferret corporis usu.

1. Meminit eius, qui a. 679 Wilfridi loco ordinatus est, Beda 4, 12 et 23. 5, 3. sed paucis verbis.

Iusserat hunc[a] raptim complere negotia carnis,
Omnibus ut fieret parvus sopor, esca sub actu;
Non terras victusque, domus, nummismata, vestes,
Nec quicquam proprium sibimet iam vindicet ullus,
Omnia sed cunctis fierent communia semper.
Qui terrena sibi, coelorum vel petit haeres,
Gaudia, qui cunctis fieret communia regni[b].
Hic pius antistes magnis virtutibus huius
Implevit postquam praesentis tempora vitae,
Transit in aetheream laetus feliciter aulam.
B. 5, 12. Visio temporibus memorabilis acta sub isdem,
Ut reor in nostro sic erit si carmine scripta,
Proderit aeterna multis de morte vocandis.
Posset ut ergo animas vitiis sanare peremptas,
Mortuus ecce diu surrexit corpore quidam[1],
Multaque quae vidit memoratu digna ferebat,
E quibus hic nostris addemus pauca camoenis.
Ergo domum propriam communi in plebe maritus,
Atque suam rexit iusto moderamine vitam,
Qui post tactus erat morbo iam carnis acerbo,
Perque dies multos valido crescente dolore,
Infirmus recubans extrema pericula duxit;
Mortuus ac tandem primo sub tempore noctis,
Eius in extrema respirans parte revixit,
Atque resurgendo cunctos simul inde fugavit
Funeris exequias peragentes nocte sub ipsa.
Plus sed amore vigens coniux ibi sola remansit,
Quam nimium pavidam rediens a morte maritus
Coeperat hortari, reliquis fugientibus illinc:
*Quae mihi fida satis remanes ex omnibus,* inquit,
*Te rogo, ne metuas nunc me, dulcissima coniux.*
*Vivo equidem, vere surrexi a morte remissus,*

a. hinc *legendum videtur.* b. *Locum corruptum esse, iam Galeus asteriscis positis indicavit.*

1. Drithelmus vocatus, qui monasterium Mailros vel Melrose intravit.

*Sed mihi longe aliter nunc altera vita sequenda est;*
*Gaudia vel luxus meme damnare necesse est.*
Nec mora divitiis mox omnibus ille relictis,
Iura monasterii devoto est corde secutus,
Atque ibi tam duro domuit sub pondere corpus,
Ut facile ex vita possent cognoscere cuncti,
Quae vel quanta prius ductus de corpore crevit[1].
Isto namque modo quae vidit ferre solebat.
*Splendidus*, inquit, *erat, qui me de corpore duxit,*
*Et contra aestivum solis processimus ortum,*
*Quo ad latam vallem devenimus atque profundam,*
*Cuius in oblongum extensa est sine fine vorago,*
*Quae latus horrendum flammis ferventibus urit*[a],
*Atque aliud habuit glaciali grandine plenum.*
*Haec animabus erat hominum hinc inde repleta,*
*Quae nimis exustae dum flammas ferre nequibant,*
*Frigoris in medium miserae mox prosiliebant;*
*Cumque ibi nec poterant requiem reperire, vicissim*
*Flammivomum flentes iterum ferebantur in ignem.*
*Haec cernens mecum meditabar, forte quod esset*
*Poena infernalis, quam saepe audire solebam.*
*Ductor et ille mihi meditanti talia dixit:*
*„Non, ut ipse putas, isthic infernus habetur.“*
*Cumque haec aspicerem, pavidum me duxit in ante.*
*Tunc subito vidi tenebris loca cuncta repleri,*
*Intrantesque illas densatae noctis imago*
*Nos circa incubuit, nec quicquam cernere praeter*
*Ductoris speciem potui vestesque nitentes.*
*Et sic ingressi sola sub nocte per umbras,*
*Ecce repente globi flammarum valde tetrarum*
*Sicuti de puteo surgunt iterumque residunt.*
*Tunc aberat subito ductor solusque remansi,*
*In mediis positus trepidus stupidusque tenebris.*
*Cumque globi flammae peterent alta, atque vicissim,*

a. urant *Gale.* 1. i. e. vidit.

*Motibus alternis repetebant ima barathri.*
*Omnia flammarum fastigia cerno repleri*
*Spiritibus hominum miseris, qui more favillae*
*Cum flammis pariter scandebant atque cadebant.*
*Sed nimius foetor late loca cuncta replebat.*
*Longius haec cernens circumstetit undique terror,*
*Utpote quid facerem, possem quo vertere gressum,*
*Inscius, aut misero qui finis forte maneret.*
*Audio tum subito sonitum post terga gementum.*
*Nec non ceu vulgi capto super hoste cachinnum;*
*Qui prope dum veniunt, hostes agnosco malignos,*
*Ad poenas animas ululantes quinque trahentes,*
*Cum quibus in medii descendunt ima barathri.*
*Flammivomo e puteo quidam deinde maligni*
*Daemones ascendunt. oculis flammantibus atque*
*Me circumsteterant, putidum de naribus ignem*
*Oreque spirantes ignitis, meque minantur*
*Prendere forcipibus; nec me contingere tantum*
*Iam poterant, quamvis multum terrere valerent.*
*Tunc ego conclusus tenebris et ab hoste coactus.*
*Circumspexi oculis, aliquid si forte veniret*
*Auxilii, quo iam salvarer ab hoste cruento.*
*Tunc mihi post tergum fulsit quasi stella per umbras,*
*Quae magis accrescens properansque fugaverat hostes.*
*Dux erat ille meus veniens cum luce repente,*
*Cuius in adventu fugerunt daemones atri.*
*Hinc convertit iter brumalem solis ad ortum,*
*Noctique ereptum nitidas me duxit in auras.*
*Ante ubi nos murus subito comparuit ingens,*
*Qui sine fine sui sic visus longus et altus,*
*Nullus ut extenso videretur terminus illi.*
*Sed prope dum venimus, quo, quali nescio certe*
*Ordine, nos fuimus stantes in culmine muri.*
*Ecce ibi campus erat magnus pulcherrimus atque,*
*Cuius tantus erat fragrantis nidor odoris,*

*A me foetorem mox ut depelleret omnem;*
*Et lux tanta sacrum perfuderat undique campum.*
*Vinceret ut lucem solis simul atque diei.*
*In his ergo locis laetas habitare videbam*
*Sanctorum turmas, sedesque tenere beatas.*
*Haec ego conspiciens mecum meditabar, an essent*
*Regna superna poli cunctis promissa beatis.*
*Haec mihi volventi respondit ductor et infit:*
*„Non, sicut ipse putas, isthic sunt regna polorum.“*
*Fulget in ante novae maior mihi gratia lucis,*
*Quae nimio superat lucem fulgore priorem,*
*Nam tunc illa prior vere tenuissima visa est.*
*Vox quoque cantantum resonat dulcissima ibidem.*
*Et cum luce fuit miri fragrantia odoris,*
*Ut mihi propter eam parvissima prima putata est.*
*Quo nos dum laetus sperarem intrare, repente*
*Substitit ipse meus ductor gressumque retorquet,*
*Meque via, per quam nos venimus, inde reduxit,*
*Intrantesque iterum campi loca pulchra prioris,*
*Omnia quae vidi, si scirem forte, requirit.*
*„Nescio“ cui dixi, statimque haec addidit ille:*
*„Vidisti vallem flammis et frigore plenam,*
*In qua nunc animae poenis purgantur acerbis,*
*Ac redeunt iterum purgatae ad praemia vitae.*
*At vero puteus putidum qui eructuat ignem,*
*Est os inferni, ruerit nam quisquis in illum*
*Forte semel, nunquam post haec salvabitur inde.*
*Floriger iste locus, quem possidet alba iuventus,*
*Est requies in qua spectant coelestia regna,*
*Qui bona gesserunt, quamvis ex parte minus quam*
*Postulat alma fides. Nam qui perfectus ubique est,*
*Ut moritur statim coeli penetrabit in aulam,*
*Pertinet ad cuius vicinia fulgidus ille*
*Luce locus nimia, miri quoque plenus odoris,*
*De quo cantantum suavissima vox resonabat.*

*Tu quia nunc iterum debes assumere corpus,*
*Atque homines inter moritura vivere vita,*
*Corrige, quaeso, tuos mores et verba vel actus,*
*Ut tua in his sancta reputetur mansio turmis."*
*Haec ubi dicebat, quomodo sed scire nequivi,*
*Indutum proprio statim me corpore vidi.*

B. 5, 9. Nec gens clarorum genetrix haec nostra virorum,
Quos genuit soli sibimet tunc ipsa tenebat,
Intra forte sui concludens viscera regni,
Sed procul ex illis multos trans aequora misit,
Gentibus ut reliquis praeferrent semina vitae.
E quibus ille fuit, dictus cognomine sanctus,
Egberet[a] antistes, primis aetatis in annis
Qui liquerat patriam patriae coelestis amore,
Et peregrina petens Scotis iam maxima vitae
Tunc exempla dabat doctrinae lampade fulgens,
Actibus instituens, verbis quoscunque docebat.
Pauperibus largus, sibimet sed semper egenus,
Sic bonus egregiae duxit moderamina vitae,
Usque diem mortis clara pietate coruscans.
Cui fuerat socius meritis et moribus aptus,
Et comes exilii Wibert praeclarus in omni
Relligione satis, sed post divisus ab illo
Theoricam solus vitam districtus agebat.
Inde suae gentis monachis construxit ovile
Egregium, vitae meritis et moribus illud
Exornans ovibus Christi studiosus alendis,
Ipse per angustam quas recto tramite callem
Duxit ad aeterni devotus pascua regni.
Claruit idcirco signis, et more prophetae,
Multa futura videns mansit praeclarus ubique;
Postea coelestis penetravit gaudia vitae.

B. 5, 10. Ast alii ratibus vecti trans aequor eoum,
Paganum petiere solum, qua verba salutis

a. *an* Egberct? *cf. supra p. 43 c. 4.*

Spargere tentabant in agrestia corda serendo.
Ut fuit egregius Wilbrordus episcopus ille,
Plurima qui populi Fresonum milia Christo
Lucratus monitis fuerat coelestibus, atque
Pontificale decus multis ornavit in annis,
Ecclesiasque Deo plures construxit ibidem,
Presbyteros in eis statuens verbique ministros;
Omnia perficiens felix in pace quievit. 738
Illius ecce duo fuerant exempla secuti
Presbyteri, nimio accensi fervore fidei,
Nominis unius Herwaldus[a] uterque vocatus.
Par opus ambobus vitae, sed et exitus unus.
Albus hic, ille niger, distantia sola capillis;
At niger in libris fuerat studiosior albo.
Ergo hi Saxonum paganae compita plebis
Intrabant, aliquos si Christo adquirere possent;
Sed dum forte novos mores habitusque fidei
Agnoscunt miseri, metuunt ne funditus omnis
Iam caderet citius veterum cultura deorum.
Hos subito raptos crudeli morte necarunt:
Album sed trucidant statim mucrone cruento,
Longa sed exquirunt duro tormenta nigello,
Atque peremptorum Rheni sub fluminis undas
Corpora proiciunt, quae sed mox ordine miro
Contra praevalidos ferebantur fluminis ictus,
Milia et usque suos socios undana natabant.
Ast quocunque loco veniebant corpora nocte,
Maximus hinc lucis radius super astra refulsit,
Lumen et hoc illi, qui sanctos ante necabant,
Aspiciunt omni semper fulgescere nocte.
Alter ab his noctu sociorum visus at uni est,
*Corpora,* cui dixit, *statim reperire potestis*
*Nostra, ubi de coelis lucem radiare videtis.*
Visio tunc socios talis nec illa fefellit;

a. Hewaldus *Beda*.

Corpora namque locis sic sunt inventa sub isdem,
Martyribusque piis digno conduntur honore.
B. 5, 11. Ast alii atque alii praefata ex gente ministri
Sermonis fuerant illis in partibus orbis.
E quibus egregii Suidbert Viraque[1] sacerdos
Temporibus fulsere suis, qui culmine clari
Virtutum fuerant, nostro quos carmine cunctos
Tangere non libuit. Nunc namque revertere Musam
Urbis ad Euboricae fas est, procul inde recessit,
Pontifices summos, seriemque relinquere regum,
Qui post Aldfridum variarunt tempora regni,
B. 5, 1. 18. Imperio functum denis simul atque novenis
Orbibus annorum, qui post sub tempore pacis
705 Appositus patribus suprema sorte quievit.
Interea Bosa felicia regna petente,
686 Accipit ecclesiae regimen clarissimus ille
Vir pietate, fide, meritis et mente Iohannes,
Pontificalis apex, priscorum formula patrum,
Flumina doctrinae fundens e pectore puro,
E quibus intente vivacia prata rigavit;
Quem virtutis honor signis comitatur apertis,
Quorum pauca libet nostris memorare camenis[a].
B. 5, 2. Dum pater ipse pius ieiunia sancta gerebat,
Parvula septa viris repetit comitatus honestis,
Posset ut aethereos animo decerpere flores,
Et Domino propriae decimas persolvere vitae,
E queis divitias coelo reperiret opimas.
Intrans ergo locum districtis usibus aptum,
Tunc inopes iussit per proxima compita quaeri,
Per se pauperibus victum ut deferret egenis.
Tunc aeger iuvenis mutusque adducitur illi,

a. *ita hoc loco Galeus.*

1. Huius Beda non meminit. Procul dubio is est, qui Wiro ab aliis appellatur, quem in monte S. Ottiliae prope Ruraemondam degisse ferunt. Fuse de eo egit Io. Bollandus Tomo II. Sanctorum Maii.

Promere qui nullis poterat iam verba loquelis,
Cui caput horribili fuerat scabrigine tectum,
Et pro crine cutis maculis vestita remansit.
Huic pius antistes casulam congessit egeno,
In qua susciperet stipem miser ille suetam;
Postque dies septem transacti temporis illum
Iusserat adduci, mutamque ostendere linguam;
Cui crucis impressit sanctae signando figuram,
Atque diu tacitam iussit proferre loquelam.
Qui dicto citius patris praecepta secutus,
Ore loquens prompto taciturna silentia rupit,
Et pleno est penitus mutus sermone locutus,
Atque die tota pariter cum nocte sequenti
Non cessavit ovans varias proferre loquelas,
Atque suae mentis secretas pandere causas;
Et cum voce cutis pariter iam sana reversa est,
Redduntarque novi crispato crine capilli,
Pulcherque est iuvenis factus, promptusque loquela.
Sicque domum propriam gaudens sanatus adibat,
Nec meminisse aliud taedet laudabile signum. B. 5, 3.
Dum lustrat pastor vigili tutamine mandras,
Sanctarum venit famularum visere cellam,
De quarum numero recubat virguncula quaedam,
Vena cui nuper medio est incisa lacerto,
Et manus obstipuit nimio crassante tumore;
Ergo videbatur citius moritura puella.
Hanc sed restituit Domini virtute saluti.
Antistes sanctus, qui tecta, a matre rogatus,
Virginis intrabat recubamque ex more salutat,
Atque preces fundens manui benedixerat aegrae.
Invaluit statim fugiente dolore puella,
Inque modum mirum toto de corpore tota
Cum redeunte foras secessit praesule pestis.
Protinus Altithrono magnis erepta periclis,
Virgo canit laudes multos victura per annos.

B. 5, 4. Huic aliud simili successit in ordine signum.
Ecce comes quidam venerandum iure Iohannem
Advocat, ecclesiae Domino qui tecta dicaret,
Uxor erat cuius multis infirma diebus,
Quadraginta iacens noctes depressa dolore,
Algida, nec valuit sese relevare cubili;
Lurida cui gelidus pallor praetexerat ora,
Naribus alternis tenuis vix flabat anhelus.
Huic pius antistes benedictam miserat undam,
Qua prius ecclesiam Domino sacraverat illam,
Ut potaret eam atque dolentia membra liniret.
Quod dum fecisset, sequitur medicina per artus,
Atque salutifero morbi periere sub haustu,
Venit et optatae virtus concessa salutis,
Surgit et e strato statim tunc femina sospes[a],
Atque sacerdoti renovatis viribus almo
Pocula deportat, cunctisque impigra ministrat,
Reddidit atque Deo proprio cum coniuge grates.
B. 5, 5. At comes hunc alius diverso tempore scisci
Fecit ad ecclesiam Domini de more dicandam,
Cuius forte puer mortali peste subactus,
Mortuus ex omni membrorum parte remansit,
Spiritus excepto quod pectora fessa movebat,
Frigida vix tenui geminans suspiria flatu.
Funeris exequias cui tunc comes ipse parabat,
Et loculus iuxta stabat, quo corpus humandum
Mox fuerat, vitae quoniam spes nulla manebat.
Pro quo pontificem lacrimans dux ipse rogabat,
Ut dignaretur puero benedicere praesto,
Atque preces Domino pro huius fundere vita.
Nec quod plena fides[b] rogitabat, iure negabat
Vir pius et clemens, statim sed visitat aegrum,
Et benedixit eum, rediens ex more salutat:
*Mox revalesce puer*, dicens, *viresque resume*.

a. hospes *Gale*. *Emendavit Frobenius*. b. fidei *Gale*.

Post haec cum praesul vel dux prandere sedebant,
Postulat infirmus sitiens sibi pocula ferri,
Cui dominus gaudens quod iam potare valeret,
Mox calicem vini benedictum a praesule misit.
Ut bibit hunc, statim sanus surrexit et ibat,
Intravitque domum quo dux et praesul edebant,
Cumque illis bibere et vesci se velle profatur;
Potat editque sedens laetus laetantibus illis,
Post haec et multis vivebat sospes in annis.
  At quoque praesul iter per quamdam cursibus aptam B. 5, 6.
Planiciem campi cum clero gessit equester;
Tunc iuvenes ardent cursu contendere equorum,
Sed pius antistes vetuit specialiter unum[1]
Ex sociis, ludo ne se misceret inani.
Ille tamen contra vetitum petulanter habenas
Solvit equo fidens, mediumque erumpit in aequor;
Ergo cavum quoddam dum fervidus ille caballus
Transilit, et valido iuvenis conamine lapsus
In lapidem cecidit, qui forte aequalis harenae
In medio campi latuit sub cespite tectus —
Nec lapis alter erat campo repertus in illo —
Huic caput atque manum casu conlisit acerbo,
Verticis et solvit iuncturas, atque cerebro
Quassato, cunctis iacuit iam sensibus expers,
Et moribundus erat motu sine corporis ullo.
Septima nempe fuit tunc circiter hora diei,
Semianimisque domum sociis defertur ab ipsis.
At vigil in precibus perstabat nocte sacerdos;
Venit ad infirmum primo sed mane reversus,
Impositaque manu capiti benedixit eundem,
Atque illum proprio compellans nomine clamat.
Ergo gravi veluti de somno surgeret ille,
Recludens oculos patri respondit amato,

1. Herebaldum, qui postea abbas factus haec Bedae narravit.

Convaluitque cito recreatis viribus, atque
Cras equitavit ovans caro cum praesule pergens[a].
Multa alia, ut referunt, hic fecit signa Iohannes,
Quae modo non libuit brevitatis iure referri.
Diximus hic tantum, posuit quae Beda magister,
Indubitante fide texens ab origine prima
Historico Anglorum gentes et gesta relatu.
Consenuit postquam praefatus episcopus ille,
Tunc alio[b] vivens sedem concessit honoris,
Atque monasterium devoto corde petivit,
Condignamque Deo vitam complevit ibidem.
Iuraque tunc tandem terrae peregrina relinquens,
721 Est patriae proprius coelesti redditus haeres.
Presbyter egregius successit iure Iohanni
Wilfridus[1], haeres patri dignissimus almo,
Qui prius Euboricae fuerat vicedomnus et abbas;
Postea sed magno meritorum culmine fretus,
Pontificis summi condignus sumsit honorem,
Ornavitque gradum meritis et moribus almis.
Plurima nam titulis sanctae ornamenta venustis
Addidit ecclesiae, rutilo qui vasa decore
Apta ministeriis argentea iure sacratis
Fecit, et argenti laminis altare crucesque
Texerat auratis; nolensque abscondere gazas,
Prudens praesul eas divino impendit honori.
Haec pius Euborica faciens antistes in urbe,
Ecclesias alias donis ornavit opimis,
Nec minus ille pio curam de corde gerebat,
Multiplicare greges, Domini praecepta secutus,
Doctrinae monitis exemplis atque coruscis.

a. *Sequentia usque ad finem Mabillonius edidit.* b. alii *Frob. emendatione non necessaria.* alio iuveni *Mab.*

1. Meminit eius tanquam viventis a. 731 Beda 5, 23. Reliqua autem omnia quae sequuntur, proprio Marte Alcuinus scripsit, exceptis his quae de ipsius Bedae vita refert.

Hos mentis dapibus, illos sed carnis alebat:
Hos fovet aetheriis, illos carnalibus auget,
Ore manuque simul, donorum largus utrisque,
Rem pietatis agens duplici moderamine rector;
Omnibus acceptus, venerandus, honestus, amatus.
At sua facta bonus postquam compleverat ille 732
Pastor in ecclesiis, specialia septa petivit,
Quo servire Deo tota iam mente vacaret;
Contemplativae seseque per omnia vitae
Dans, mundi varias curasque reliquit inanes.
Et quamvis ipso resideret corpore terris,
Attamen ex omni iam mente manebat Olympo,
Pervigil expectans coelestis praemia vitae,
Tempore quae certo, vita praesente peracta,
Sumserat angelicis coelo transvectus in ulnis.
Hic pastoralis posuit dum pondera curae,
Tradidit Ecgberto venerandae iura cathedrae,
Quem sibi pontificem fecit succedere summum.
Hic fuit Ecgbertus regali stirpe creatus,
Nobilium coram saeclo radice parentum,
Sed Domino coram meritis praeclarior almis.
Dives opum terrae, miseris quas spargit egenis,
Ditior ut fieret, coelo dum colligit illas.
Qui curas inopum devotus semper agebat,
Pauperibus tribuens devoto pectore gazas,
Quas terris perdens, sibimet condebat Olympo.
Hic erat ecclesiae rector clarissimus atque
Egregius doctor, populo venerabilis omni,
Moribus electus, iustis affabilis atque
Efferus in pravos, mitis simul atque severus.
Sacris divisit vicibus noctesque diesque,
Impiger assidue spatiosis noctibus orans,
Missarum celebrans sollemnia sancta diebus,
Inque Dei domibus multa ornamenta paravit.
Illas argento, gemmis vestivit et auro,

Serica suspendens peregrinis vela figuris,
Sacravitque probos altaribus ipse ministros,
Ordinibus variis celebrent qui festa Tonantis,
Davidisque alios fecit concinnere canna,
Qui Domino resonent modulatis vocibus hymnos.
Cuius frater idem[a] Tyrio nutritus in ostro,
737 Sumserat Aedbertus gentis regalia sceptra.
Qui dilatavit proprii confinia regni,
Saepius hostiles subigens terrore phalangas.
Tempora tunc huius fuerant felicia gentis,
Quam rex et praesul concordi iure regebant,
Hic iura ecclesiae, rex ille negotia regni.
735 Hic ab apostolico humeris fert pallia missa,
Ille levat capiti veterum diademata patrum;
Fortis hic, ille pius; hic strenuus, ille benignus,
Germanae pacis servantes iura vicissim,
Ex alio frater felix adiutus uterque.
Rexit hic ecclesiam triginta et quatuor annis[1],
Ille annis tenuit ter septem sceptra parentum[2];
Ambo felices meritis in pace sepulti.
735 Temporibus primis praefati praesulis huius,
Presbyter eximius meritis, cognomine Beda,
Astra petens clausit praesentis lumina vitae.
Qui mox a puero libris intentus adhaesit,
Et toto studiis servivit pectore sacris.
Utpote septennem quem fecit cura parentum
Arcta monasterii Girvensis claustra subire,
Cui iam praeclarus Ceolfridus praefuit abbas;
Qui peregrina petens Christi deductus amore,
Mortuus est exsul Linguanae in finibus urbis[3],
Atque ibi condigno felix tumulatus honore est[4].

a. *an* item?

1. usque ad a. 766. 2. usque ad a. 757, quo monachus factus est. 3. Langres. 4. Hoc in Vitis abbatum Wiremudensium et in Chronico de sex aetatibus mundi Beda retulit; de reliquis cf. eiusdem notitiam historiae ecclesiasticae subiunctam.

Cuius corpus erat post tempora multa repertum
Integrum penitus, patriamque exinde reductum.
Ergo monasterio Beda nutritus in illo,
Ornavit teneros praeclaris moribus annos.
Discere namque sagax iuvenis seu scribere semper
Fervidus instabat, non segni mente laborans;
Et sic proficiens, est factus iure magister.
Plurima quapropter praeclarus opuscula doctor
Edidit, explanans obscura volumina sanctae
Scripturae, nec non metrorum condidit artem;
De quoque temporibus mira ratione volumen,
Quod[a] tenet astrorum cursus, loca, tempora, leges,
Scripsit, et historicos claro sermone libellos;
Plurima versifico cecinit quoque carmina plectro.
Actu, mente, fide veterum vestigia patrum,
Semper dum vixit, directo est calle secutus.
Huius vita quidem qualis fuit ante magistri,
Claro post obitum signo est patefacta salutis.
Aeger enim quidam patris dum cingitur almi
Relliquiis, penitus peste est sanatus ab illa.
Te quoque Pierio tangentes, Balthere, plectro,
Et tibi, sancte, locum nostris in versibus istum
Signantes petimus, placida tu mente teneto,
Et rege nunc nostram pelagi per caerula cymbam
Inter monstra maris, scopulosas inter et undas,
Ut possit portum portans attingere tutum.
Est locus undoso circumdatus undique ponto,
Rupibus horrendis praerupto et margine septus,
In quo bellipotens terreno in corpore miles
Saepius aerias vincebat Balthere turmas,
Quae sibi multimodis variabant bella figuris.
Qui tamen intrepidus hostilia castra relisit,
Tela malignorum, semper crucis arma beatus
Belliger opponens, galeam scutumque fidei.

a. Qui Mab.

Vir pius ille quidem quodam dum tempore solus
Incubuit precibus, meditans coelestia tantum,
Horribilem subito strepitum simul atque fragorem
Audivit, veluti vulgi erumpentis in hostes.
Tunc anima ex superis cuiusdam nubibus eius
Ante pedes cecidit, nimio tremefacta timore;
Quam mox turba minax ingenti horrore secuta est,
Cum variis miseram poenis torquere volentum.
At pater ille pius placidis amplexibus illam
Arripuit gremio, statimque inquirit ab illa,
Quae esset, cur fugeret, faceret vel quae mala? Cui tunc
Respondit: *Levita fui, sed mente maligna*
*Feminea amplexus manibus sum pectora tantum,*
*Et culpam erubui vivens*[a] *in carne fateri.*
*Nunc idcirco feri duris incursibus hostes*
*Per triginta dies meme torquere sequuntur.*
*Nec captata fui, sed nec secura remansi.*
Tunc terrebat eum clamans ex hostibus unus:
*Non hodie effugies, nec si tenearis in ulnis*
*Petri, sed meritas patieris, pessime, poenas.*
Sanctus at irascens Petri convicia propter,
Haec ait: *Ecce minor meritis sum centies illo*
*Principe apostolico; sed de pietate Tonantis*
*Confidens dico tibi, trux et saeve tyranne:*
*Non hodie portabis eam sub tartara tecum.*
Tunc pius interventor humo prosternitur, atque
Cum lacrimis Domino pro culpa supplicat illa.
Nec prius ille preces desistit fundere sacras,
Quam propriis animam ferri vidisset ocellis
Altius angelicas coeli super astra per ulnas.
    Par quoque iam veteri signumque aequabile signo
Hoc de patre pio gessit clementia Christi.
Nam velut aequoreas Petrus calcaverat undas,
Sic huic evenit; gradiens nam tempore quodam

a. iuvenis *Mab.*

Rupis in excelsae praerupto margine, casu
Contigit ut caderet: sed fluctibus ille marinis
Suffultus, graditur siccis super aequora plantis,
Et ceu rura soli premeret, sic ambulat undis
Iam, nisi quod levius[a] susceperat unda ruentem,
Quam si dura virum accepissent arva cadentem.
Dum ruit, unda fluit, casus ne laederet illum:
Gressibus arva manent, illum ne mergeret aequor.
Ambulat ergo freto solido, ceu tramite terrae,
Donec ad undivagam pervenerat ipse carinam,
Quam mox adscendit securo calle pedester;
Non in veste liquor, non soccis haeserat humor.
Quod natura negat, hoc dat tua dextera, Christe,
Unda tuo iussu pelagi fit pervia iustis,
Terra[b] sed econtra vindex fit gurges iniquis;
Suffert ista humiles, dum devorat illa superbos.
Nunc te sed petimus devoti, Balthere sancte,
Ut sicut unda tuum portabat ab aequore corpus,
Te sanum penitus revehens ad litora nota:
Sic precibus nostras animas evadere fluctus
Mundanos facias, portumque intrare salutis[1].
Claruit his etiam venerabilis Echa diebus[2],
Anachoreta sacer, eremi secreta secutus,
Terrenos fugiens iam corpore castus honores,
Ut cum rege Deo coelestes posset habere.
Angelicam terris vitam devotus agendo,
Multa prophetali praedixit mente futura:
De quo plura vetat narrari Musa recurrens
Carminis ad finem, propriique ad gesta magistri,
Qui post Ecgbertum venerandae insignia sedis
Suscepit sapiens Aelbertus nomine dictus. 766
Vir bonus et iustus, largus, pius atque benignus,

a. lenius *Mab.* b. *deest Mab. indicata lacuna.*

1. Obiisse fertur a. 756. Egit de eo Bollandus ad diem 6. Martii.
2. De isto Echa anachoreta nihil alibi reperire potui. MAB.

Catholicae fidei fautor, praeceptor, amator;
Ecclesiae rector, doctor, defensor, alumnus,
Iustitiae cultor, legis tuba, praeco salutis,
Spes inopum orphanisque pater, solator egentum,
Trux rigidis blandusque bonis, durusque superbis:
Fortis in adversis, humilis fuit inque secundis,
Mente sagax, non ore loquax, sed strenuus actu.
Cui quantum crevit cumulati culmen honoris,
Tantum mens humili sese pietate subegit.
De quo versifico paulo plus pergere gressu,
Euboricae mecum libeat tibi, quaeso, iuventus,
Hic quia saepe tuos perfudit nectare sensus,
Mellifluo dulces eructans pectore succos.
Quem mox a primis ratio pulcherrima cunis
Corripuit rerum summamque vehebat in arcem
Doctrinae, pandens illi secreta sophiae.
Hic fuit ergo satis claris genitoribus ortus,
Ex quorum cura studiis mox traditur almis,
Atque monasterio puerilibus inditur annis,
Sensibus ut fragilis sacris adolesceret aetas.
De puero nec cassa fuit spes tanta parentum.
Iam puer egregius crescebat corpore quantum,
Ingenio tantum librorum proficiebat.
Sic meritis crescens annis et mente sagaci,
Iam levita sacer condigno est ordine factus.
Hunc bene dum felix adolescens gessit honorem.
Iura sacerdotii iuvenis suscepit honestus,
Cresceret ut gradibus, meritis qui creverat almis.
Tunc pius et prudens doctor simul atque sacerdos,
Pontificique comes Ecgbert coniunctus adhaesit,
Cui quoque sanguineo fuerat iam iure propinquus;
A quo defensor clero decernitur omni,
Et simul Euborica praefertur in urbe magister.
Ille ubi diversis sitientia corda fluentis
Doctrinae et vario studiorum rore rigabat:

His dans grammaticae rationis gnaviter artes,
Illis rhetoricae infundens refluamina linguae;
Illos iuridica[a] curavit cote polire,
Illos Aonio docuit concinnere cantu,
Castalida instituens alios resonare cicuta,
Et iuga Parnassi lyricis percurrere plantis.
Ast alios fecit praefatus nosse magister
Harmoniam coeli, solis lunaeque labores[1],
Quinque poli zonas, errantia sidera septem,
Astrorum leges, ortus simul atque recessus,
Aerios motus pelagi terraeque tremorem,
Naturas hominum, pecudum, volucrumque ferarum,
Diversas numeri species variasque figuras,
Paschalique dedit sollemnia certa recursu,
Maxime scripturae pandens mysteria sacrae,
Nam rudis[b] et veteris legis patefecit abyssum.
Indolis egregiae iuvenes quoscunque videbat,
Hos sibi coniunxit, docuit, nutrivit, amavit;
Quapropter plures per sacra volumina doctor
Discipulos habuit, diversis artibus auctos[c].
Non semel externas peregrino tramite terras
Iam peragravit ovans, sophiae deductus amore:
Si quid forte novi librorum seu studiorum,
Quod secum ferret, terris reperiret in illis.
Hic quoque Romuleam venit devotus ad urbem,
Dives amore Dei, late loca sancta peragrans[2].
Inde domum rediens, a regibus atque tribunis
Doctor honorifice summus susceptus ubique est,
Utpote quem magni reges retinere volebant,
Qui sua rura fluens divino rore rigaret.
Ad sibi sed properans praefinita facta[d] magister,

a. veridica *Mab.* b. *His mendum inesse videtur.* c. aptos *Mab.* d. *Et haec sana esse vix credi potest.*

1. Vergilii Aen. I, 742 respexisse videtur. 2. De hoc itinere, quod Aelberhtus Alcuino comite suscepisse videtur, cf. infra ep. 269.

Dispensante Deo patriae prodesse redibat.
Nam proprias postquam fuerat delatus in oras,
Mox pastoralem compulsus sumere curam,
766 Efficitur summus populo rogitante sacerdos,
Officiumque suis meritis decoraverat almis,
Ordinis atque bonus pastorque repertus ubique est.
Namque tuebatur divinum cautus ovile,
Ulla ex parte lupus Christi ne laederet agnos,
Ille quibus sacri praestabat pabula verbi,
Ne sitis atque fames ullo vexaret acerbo.
De gregeque errantes eremi per devia vastae
Ad Domini caulas humeris revehebat amicis;
Nolentesque sequi placido sermone vocantem,
Insequitur iuris terroribus atque flagellis.
Nec regi aut ducibus iustus parcebat iniquis.
Sed neque decrevit curarum pondera propter,
Scripturas fervens industria prisca legendi:
Factus utrumque, sagax doctor pius atque sacerdos;
Sensibus hos augens, illos et moribus ornans.
Nec pater adveniens in tantum culmen honoris,
Vestibus atque cibis veterem mutaverat usum;
Deliciosa nimis fugiens, nec vilia valde
Sectatus fuerat, medio moderamine gaudens.
Nec minus interea vario ornamenta decore
Addidit ecclesiis, fidei fervore repletus.
Namque ubi[a] bellipotens sumpsit baptismatis undam
Edvin rex[1], praesul grandem construxerat aram,
Texit et argento, gemmis simul undique et auro,
Atque dicavit eam sancti sub nomine Pauli
Doctoris mundi, nimium quem doctor amabat.
Hoc altare farum supra suspenderat altum,
Qui tenet ordinibus tria grandia vasa novenis;

a. *ita correxi;* ut *edd.*

1. a. 627; v. supra v. 194 s. Levi correctione locum sanatum videbis, si memineris, Alcuinum plusquamperfectum ponere pro simplici praeterito.

Et sublime crucis vexillum erexit ad aram,
Et totum texit pretiosis valde metallis.
Omnia magna satis, pulchro molimine structa,
Argentique meri compensant pondera multa.
Ast altare aliud fecit, vestivit et illud
Argento puro, pretiosis atque lapillis:
Martyribusque crucique simul dedicaverat ipsum.
Iussit ut obrizo non parvi ponderis auro
Ampulla maior fieret, qua vina sacerdos
Funderet in calicem, sollemnia sacra celebrans.
   Ast nova basilicae mirae structura diebus
Praesulis huius erat iam caepta, peracta, sacrata.
Haec nimis alta domus solidis suffulta columnis,
Suppositae quae stant curvatis arcubus, intus
Emicat egregiis laquearibus atque fenestris,
Pulchraque porticibus fulget circumdata multis,
Plurima diversis retinens solaria tectis,
Quae triginta tenet variis ornatibus aras.
Hoc duo discipuli templum doctore iubente
Aedificaverunt Eanbaldus et Alcuinus, ambo
Concordes operi devota mente studentes.
Hoc tamen ipse pater socio cum praesule[1] templum,
Ante die decima quam clauderet ultima vitae
Lumina praesentis, sophiae sacraverat almae.
Ergo ministrator clarissimus ordine sacro,
Praesul perfectus meritis plenusque dierum, 778
Tradidit Eanbaldo dilecto laetus alumno
Pontificale decus, sibimet secreta petivit
Septa, Deo soli quo iam servire vacaret.
Tradidit ast alio[2] caras super omnia gazas
Librorum nato, patri qui semper adhaesit,
Doctrinae sitiens haurire fluenta suetus:

1. Eanbaldo, qui viventi et resignanti successit anno 778 mensis Sept. initio. Vide infra vers. 1564 et 1582. FROB. 2. i. e. alii, ut etiam pro „toti" ponit „toto."

Cuius si curas proprium cognoscere nomen,
Fronte sua statim praesentia carmina prodent[1].
His divisit opes diversis sortibus; illi
Ecclesiae regimen, thesauros, rura, talenta:
Huic sophiae specimen, studium sedemque, librosque,
Undique quos clarus collegerat ante magister,
Egregias condens uno sub culmine gazas.
Illic invenies veterum vestigia patrum,
Quidquid habet pro se Latio Romanus in orbe,
Graecia vel quidquid transmisit clara Latinis,
Hebraicus vel quod populus bibit imbre superno,
Africa lucifluo vel quidquid lumine sparsit.
Quod pater Hieronymus, quod sensit Hilarius atque
Ambrosius praesul, simul Augustinus, et ipse
Sanctus Athanasius, quod Orosius edit avitus[a]:
Quidquid Gregorius summus docet et Leo papa;
Basilius quidquid, Fulgentius atque coruscant.
Cassiodorus item, Chrysostomus atque Iohannes.
Quidquid et Althelmus docuit, quid Beda magister,
Quae Victorinus scripsere Boetius atque,
Historici veteres, Pompeius, Plinius, ipse
Acer Aristoteles, rhetor quoque Tullius ingens.
Quid quoque Sedulius, vel quid canit ipse Iuvencus,
Alcimus[b] et Clemens, Prosper, Paulinus, Arator,
Quid Fortunatus, vel quid Lactantius edunt.
Quae Maro Virgilius, Statius, Lucanus et auctor,
Artis grammaticae vel quid scripsere magistri;
Quid Probus atque Focas, Donatus Priscianusve,
Servius, Euticius, Pompeius, Comminianus.
Invenies alios perplures, lector, ibidem

a. *al.* acutus. *Gale in margine.* b. *ita emend. Frobenius.* Alcuinus *edd. et cod. Cantabr.*

1. Alcuinus procul dubio, etsi nomen eius in codicis S. Theodorici inscriptione Mabillonio teste non legitur. Concordant cum his, quae in epistola (72.) ad Eanbaldum iuniorem, inde ab anno 796 Eboracensem archiepiscopum, Alcuinus scribit, et quae auctor vitae eius c. 4 narrat.

Egregios studiis, arte et sermone magistros,
Plurima qui claro scripsere volumina sensu;
Nomina sed quorum praesenti in carmine scribi
Longius est visum, quam plectri postulet usus.
His ita dispositis complens sua tempora summus 780
Antistes, totus meritis maturus et annis, Nov. 8
Post annos binos, menses simul atque quot annos,
Ex quo septa sacer praesul secreta petivit,
Discipulis coram pastor, patriarcha, magister,
Transit ad aethereum laetus feliciter aulam.
Hanc tamen, hanc citius lugubris, mea fistula, partem
Desere, ne pereas lacrimarum gurgite mersa;
Dum properas portum velis hucusque secundis,
Quid memorare studes nobis moestissima fata?
Cum subito ante oculos cunctis mors invida nostros
Lumina supremo clausit veneranda sopore
Pontificis summi, nostri patris atque magistri.
O nobis, o nigra dies! o clara sed illi!
Nos sine patre dies orphanos ille reliquit,
Fletibus, exilio duroque labore gravatos.
Reddidit ast illum patriae Patrique superno,
Fletibus, exilio duroque labore solutum,
Iam cui Christus amor, potus, cibus, omnia Christus,
Vita, fides, sensus, spes, lux, via, gloria, virtus.
Qui decimo et quarto summi dormivit in anno
Ordinis accepti, octavo sub sole Novembris,
Dum gravis illa dies sexta fulgebat in hora.
Eius ad exequias magnum concurrerat agmen,
Cum clero praesul, populus, iuvenesque senesque,
Patris honorifice curantes condere corpus.
O pater, o pastor, vitae spes maxima nostrae:
Te sine nos ferimur turbata per aequora mundi,
Te duce deserti variis involvimur undis,
Incerti qualem mereamur tangere portum.
Dum sol noxque sibi cedunt, dum quatuor annus

Dividitur vicibus, crescunt dum germina terris;
Sidera dum lucent, trudit dum nubila ventus,
Semper honos nomenque tuum, laudesque manebunt[1].
Hic ego dum volui certo te fine, Thalia,
Claudere, res nostris occurrit gesta diebus,
Fessa licet paucos quapropter adhuc cane versus,
Atque mei pueri causam succinge parumper,
Cui quoque praesentem testem me contigit esse.
Ergo fuit quidam iuvenis nutritus in urbe
Euborica, simplex animo, sed fervidus actu,
Quique meae rexit puerilis tempora vitae
Consilio, solus quadam qui nocte sacratis
Insistit precibus Christi genitricis in aula.
Tunc lux alma domum subito repleverat illam,
Et cum luce simul venit vir vestibus albis,
Fulgidus adspectu, statu sublimis honesto,
Et blandis iuvenem nimio terrore cadentem
Elevat alloquiis, librumque ostendit apertum.
Perlegit hunc iuvenis, dixit cui codice clauso
Candidus ille: *Sciens iterum maiora videbis.*
His dictis subito nitidus disparuit hospes.
Hinc quoque post aliquos non longo tempore menses
Percutitur iuvenis currenti peste per artus,
Aegrotusque diu dubia sub morte iacebat,
Angustis retrahens periturum naribus auram;
Inque meis recubans manibus, tunc spiritus eius
Est raptus subito, corpusque remansit inane.
Post spatium rediens iterum sed membra movebat,
Et mihi narrabat, quidam quod duxerit illum
Ad loca pulcra nimis, multos ubi vidit ovantes,
Ignotos notosque simul, sed maxime sanctae
Illius ecclesiae laetos agnovit alumnos.
Qui mox suscipiunt placidis amplexibus illum,

1. Versus Vergilii, Ecl. V 78.

Et secum penitus semper retinere volebant,
Sed cito ductor eum converso calle reduxit
Ad proprium corpus, dicens quod *solis ad ortum*
*Iam melius habiturus eris; de fratribus alter*
*Sed hodie moriturus erit, cuiusque paratam*
*Vidisti sedem.* Iuvenem nec sermo fefellit.
Nam cito convaluit, dum sol rutilabat ad ortum;
Ante diem medium fuerat sed mortuus alter.
Ille tamen iuvenis parvum post tempus eodem
Anno percutitur populantis peste doloris,
Atque mihi statim morbo praedixit in illo:
*Hac lue iam moriar, cito carnis claustra relinquam.*
Nec secus evenit, quoniam vis magna doloris
Crevit, et extremam iuvenem deduxit in horam.
Qui tenui moriens animam traducere flatu
Dum coepit, fuerat vigilans e fratribus unus,
Vir probus et verax, vidit qui culmine ab alto
Descendisse virum facie seu veste coruscum,
Et posuisse suum mox os morientis ad ora,
Blandius amplexus manibus quoque membra cubantis;
Regressusque animam solvens de carcere carnis
Evexit volitans secum super astra polorum.
  Haec ego nauta rudis teneris congesta carinis,
Per pelagi fluctus et per vada caeca gubernans,
Euboricae ad portum commercia iure reduxi;
Utpote quae proprium sibi me nutrivit alumnum,
Imbuit et primis utcunque veranter ab annis.
Haec idcirco cui propriis de patribus atque
Regibus et sanctis ruralia carmina scripsi.
Hos pariter sanctos, tetigi quos versibus istis,
Deprecor ut nostram mundi de gurgite cymbam
Ad portum vitae meritis precibusque gubernent.

# ALCUINI EPISTOLAE.

*Alcuini epistolas ab aequalibus et posteris magni aestimatas esse docet et anonymi de vita eius scribentis (c. 12 supra p. 28) et Notkeri Balbuli de eis iudicium*[1]*, et haud parvus librorum manuscriptorum numerus felici casu ad nostros usque dies servatus. Cum vero non propter rerum gestarum indagationem historiaeque cognitionem describi solerent, sed ut exempla fierent literarum componendarum aut ob admonitionum gravitatem, quae in eis passim continentur, plerumque librarii et nomina et temporum signa earum neglexerunt omiseruntque, ita ut interdum epitomen tantum loco epistolarum ipsarum nobis tradant. Cum igitur ne in una quidem aut datum aut actum inveniamus, permultae vero in similibus exhortationum ad virtutes argumentis versentur, quam difficile sit eas secundum temporis seriem in ordinem redigere satis liquet. Editor tamen, quamquam codices nullum in hac re adiumentum praebuerunt, temptare certe debuit ex factis*

1. Notatio Notkeri (Dümmler Formelbuch des Bischofs Salomo p. 72): „Quid dicam de Albino magistro Caroli imperatoris, qui, ut tu ipse fateri solitus es, nulli secundus esse voluit, sed in gentilibus et in sacris literis omnes superare contendit. Ille talem grammaticam condidit, ut Donatus, Nicomachus, Dositheus et noster Priscianus in eius comparatione nihil esse videantur. Sed tibi stulto idem de dialectica fide spe et caritate multa disputavit, adeo ut etiam in euangelium Iohannis manum mittere praesumeret. Scripsit enim ad amicos plurima, praecipue ad Witonem. Epistolas vero eius tibi commendare non audeo, quia tibi puerulo supercilio scriptae videntur. Sed ego non ita sentio, quia ille iuxta auctoritatem suam, qua omnes post regum potentissimum praecellebat, et locutus est et vixit et scripsit."

*vel personis in singulis literis occurrentibus tempus, quo scriptae esse potuerint, quam accuratissime definire eisque proprio Marte notas chronologicas addere. Post Frobenium, qui a Mabillonio Hansitio aliisque adiutus primus in hoc proposito non sine fructu periclitatus est, Philippus Iaffeus ea qua excelluit sagacitate magnam partem aliter rectiusque disposuit, a quo tamen in nonnullis quin ego discederem, reliquis epistolis inspectis, facere non potui.*

*Pleraeque vero harum epistolarum inter annos 793 et 804 scriptae sunt, in quibus Alcuinus patria relicta iam totum se Francorum regno Caroloque imperatori dediderat, paucae prioribus annis. Quamvis complures senem morosum ac decrepitum redoleant, aliae tamen magnam utilitatem adferunt sive ad investiganda studia et consilia Caroli Magni sive ad condicionem Britanniae turbatam atque incertam perspiciendam sive ad amicos discipulosque Alcuini Arnonem Candidum Fredegisum alios cognoscendos. Hoc igitur corpus, quod iam et multo auctius et emendatius quam in prioribus editionibus prodit, thesaurum esse temporis Carolini ditissimum et pretiosissimum inter omnes iamdudum constat.*

*Sed enumeremus iam codices ipsos, qui maiorem epistolarum numerum praebent, eis, qui aut singulas aut praefationes tantum saepissime descriptas continent, hic omissis. Ex Britannia igitur prodierunt (cum Belgica unam tantummodo epistolam nr. 265 suppeditaverit):*

*(H) Codex bibliothecae Harleianae 208 in museo Britannico asservatus, forma quadrata, membranaceus saec. XI foliorum 119, in Gallia, ut videtur, exaratus continet Alcuini epistolas 91 f. 1—112; inter has unam bis (nr. 65 nostrae editionis) et duas adhuc ineditas (82, 236 n. ed.) eiusque carmina nonnulla f. 78 v—79 v (ed. Frobenius II 232 n. 244, 258), Caroli Magni literas ad Michaelem imperatorem f. 115 v (supra IV 415), septem epistolas Dungali reclusi f. 113—115 v, 116 v—117 (supra IV 429—436), duas epistolarum formulas f. 112. Postquam iam a. 1642 Usserius vir doctissimus huius codicis epistolas cum editis a Chesnio contulerat, maiorem inedi-*

*tarum partem primus Frobenius secundum copiam a Brequignio in eius usum accurate factam in mantissa collectioni suae addita publici iuris fecit.*

*(V) Codex musei Britannici Londoniensis bibliothecae Cottonianae Vespasianus A XIV signatus forma quadrata, membranaceus foliorum 179 a duobus librariis saec. XI scriptus, quorum alter usque ad fol. 146 v, alter ad finem progressus, uterque hinc inde formas literarum Anglosaxonicas intermiscere solet. Post alia opera, de quibus videas „Catalogue of the manuscripts in the Cottonian library, 1802“ p. 436 incipiunt Alcuini epistolae f. 113—177; inter has complures hucusque ineditae (1, 16, 38, 39, 60, 79, 221, 246, 271, 272, 287, 298, 305, 306). Accedunt aliae nonnullae epistolae saeculo X exeunte ex Anglia scriptae f. 155—158 et 169.*

*(A) Codex musei Britannici London. Cotton. Appendix 35 (iam Tiberius A XV) forma quadrata, membran. saec. XII incendio die 23 Oct. mens. a. 1731 admodum corruptus, cuius „scriptura adeo evanida, ut praeter Sibyllam legat nemo“ (Cottonian library p. 617). Magnam tamen partem epistolarum huius codicis, quae in foliis 136 una manu exaratae sunt, Iaffeus summo labore descripsit pluresque ineditas detexit (3, 6, 13, 17, 25, 58, 61, 79, 87, 89, 108, 218—220, 225, 228, 255, 276, 280, 297). Cum caeterarum lacunae ex codicibus O et V suppleantur, valde dolendum est, quod omnino caremus „Epistola Albini magistri ad quendam ducem et uxorem illius in Francia“ f. 11 v—13, quae legi minime potuit.*

*(O) Codex bibliothecae collegii S. Trinitatis Cantabrigiensis O. 10. 16 continet apographa codicis A.*

*(K) Codex musei Britannici Londoniensis King's 8 E XV membranac. saec. IX—X foliorum 80 continet 66 epistolas Alcuini, inter has nullam ineditam nec omnes integras, cum librarius ipse ad epistolam 100 verba addat: „multum dimisimus.“ Occurrunt quoque f. 22—23 Caroli Magni literae Nicephoro imperatori missae, quae supra tom. IV 393 editae*

*sunt*[1]. *Praeter hunc adhibuit Iaffeus alium eiusdem bibliothecae codicem King's 6 B VIII membranaceum saeculi XII.*

*(L) Codex Londoniensis in Lambeth palace asservatus 218 membranac. manu Anglosaxonica saeculi XI scriptus continet f. 131 v — 208 v. epistolas 20 Alcuini, sed nullam ineditam.*

*Ad bibliothecas Galliae pertinent:*

*(T) Codex bibliothecae Trecensis 1165 membranac. forma quadrata saec. IX foliorum 86, quorum 1, 2, 3, 8 mutila et ex parte dissecta sunt, continet nunc epistolas 73 optime scriptas, inter has duos tractatus (ed. Frobenius II 356 — 361) et literas Caroli Magni*[2]. *In margine inferiore folii 86 v nomen „P. Pithou" legitur, unde elucet iam Pithoei tempore eum in fine mutilum fuisse. Excidit etiam quaternio inter folia 78 et 79 continens finem epist. 62, 63 — 70 et initium epist. 71 secundum numeros Chesnianos. Habet notas Tironianas in epist. 51, 52, 58. Cf. de codice, in quo praefationes quoque a Frobenio I 703, 739, II 146 editae inveniuntur, „Catalogue des manuscrits des départements" II 478, ubi fusius de argumento eius agitur. Alcuini scripta exstant etiam in eiusdem bibliothecae codicibus 1528 et 1742.*

*(P) Codex bibliothecae nationalis Parisiensis 5577 membran. forma octava longiori saec. IX, quondam S. Mariae Lucionensis, tum Colbert. 4167 habet f. 18 hanc notam: „Codex iste in bibliothecam Colbertinam delatus est anno MDCLXXVI mense*

1. Dabo hic codicis lectionem cum editione collatam. lemma: Epistola Karoli imperatoris ad imperatorem Constantinopolis. negotio et salvatoris domini nostri. redemtos (om. esse). et litteris tuae caritatis benigne. quae adtulit. conlocutionem. litteris quas detulit. sale resperaa. iudicare penitus. complacitae. tanto quod. directi erant. ex eo tempore. populum assiduum. longaevum tua misit dilectio velut in. disperatio. eramus in eo qui. Arsafidi. litteris. gratias egimus. nil morantes. ac dubietate. ad tuae amabilem fraternitatis amorem dirigendos. 2. Biblioth. IV 352. Dabo hic lectionis varietatem: Carolus. patricius. vastam terram longinquitatem. procellosa. spatio. pactum inter amicos servari. erubiscentia. quid homo. alloquutione. eius fiducia. exsules. depraecantes. Umhringstan. infcdelitate. contribulis suis. inlesos. morire corr. in mori.

*Decembri. Steph. Baluzius." In hoc codice continentur f. 17—18 Epitaphium Alcuini, f. 19 carmina eiusdem (ed. Frobenius p. 213 n. 87, p. 456), f. 20—30 Albini epist. et libri IV adversus Elipandum (ed. Frobenius I 863—914), f. 93—133 epistolae 13 eiusdem, f. 134—137 epistola Fredigysi de nihilo, tum Alcuini expositio in canticum canticorum, libellus de baptismi officio, capitula „quae tali convenit in tempore memorari" (ep. 253) etc. Cf. Mon. Germ. Legg. I p. XX, 82, Catalog. codicc. manuscr. bibl. regiae Paris. IV 134.*

*(L) Codex bibl. nation. Paris. 2826 membran., forma quadrata saec. IX, quondam S. Martialis Lemovicensis, continet f. 136—141 sex Alcuini epistolas eiusque epitaphium cf. Pertz Archiv für ältere deutsche Geschichtsk. VII 852, Legg. I 200, Catalog. codicc. III 336, Monnier Alcuin et Charlemagne p. 371.*

*(Q) Codex bibl. nation. Paris. 3244 (Colbertinus 631) membran. folio saec. XII—XIII continet f. 118—133 epistolas Alcuini 16. cf. Pertz Archiv VII 852, Catalog. codicum III 391.*

*(G) Cod. bibl. nat. Paris. 13373 (olim S. Germain 1291) membr. saec. IX continet f. 90—104 quinque Alcuini epistolas. Cf. Pertz Archiv VII 853. Adhibiti sunt praeter hos codices Parisienses 2718 (Colbert. 4593) saec. IX, 2731 A (Colbert. 4085) saec. X, 2183 saec. X—XI, 2390 (Colbert. 4310) saec. XI, 12268 (S. Germain 801), 12292 (S. Germ. 852), 12279 (S. Germ. 320). Codici Laudunensi debemus ep. 242 nullo alio loco inventam.*

*Transeo ad codices Germaniae, quorum partem maiorem iam Frobenius noverat.*

*(B) Codex latin. Monacens. 4650 (ol. Benedictobur. 150) membran. forma sedecima foliorum 85 saec. IX continet epistolarum formulas epistolasque Alcuini integras f. 72—85. Post Bernardum Pez (Thesaur. anecdotorum II 1, 1 sqq.) hoc codice inprimis usus est Ludovicus Rockinger eumque quam accuratissime descripsit in Quellen und Erörterungen zur bayerischen Geschichte VII 5—21.*

*(R) Cod. lat. Monac. 14743 (ol. S. Emmerammi Ratisbon. 743) membran. forma octava folior. 186 saec. IX continet Alcuini epistolas abbreviatas hoc titulo praemisso (f. 1): „Incipiunt quaedam epistolae de quorundam nobilium doctorum libris excerptae.“ Sequuntur carmina, inter haec duo Alcuino tributa f. 166 — 171 apud Frobenium nr. 244,278 p. 232,238. Pluribus de hoc codice egi in Beiträge zur Geschichte des Erzbisthums Salzburg (Archiv für Oesterreich. Gesch. XXII 280).*

*(D) Cod. lat. Mon. 13581 (Ratisb. Dominicani 181) membran. saec. IX foliorum 284 continet inter scripta theologica f. 226 — 240 Alcuini epistolas 13 editas, f. 243 Petri abbatis ad Amalarium praesulem epistolam cum carmine (supra IV 423 — 429). — Alcuini praefationes exstant etiam in codicibus Monacensibus latinis 4601, 6407, 14391, 14447, 14478, 14510, 14614, quos omnes Iaffeus evolvit. De duobus codicibus pervetustis capituli Coloniensis 106 et 107 cf. quae observavit Knust in Pertz Archiv VII 855, VIII 619.*

*(Y) Cod. biblioth. Palat. Vindobon. 795 (Salisburg. 140) membr. saec. IX forma quadrata foliorum 205 continet epistolas Alcuini 21, eiusdem carmen ad Candidum (ed. Frobenius p. 457) et tres Angilberti epistolas (supra IV 365, 367, 368). Cf. de eo Pertz Archiv für ältere deutsche Geschichtsk. III 604, Tabulas manuscriptorum in biblioth. Vindob. asservat. I 134.*

*(Z) Cod. bibl. Palat. Vindob. 808 (Salisb. 234) membr. saec. IX forma octava foliorum 234 continet post Isidori scripta inde a fol. 101 epistolas Alcuini 64, interque eas f. 205 — 208 duas Caroli Magni de itinere Angilberti Romano (supra IV 354, 353), disputationem Pippini cum Albino f. 221 — 225 (Haupt Zeitschr. f. deutsches Alterth. XIV 531 — 544) ac f. 225 — 234 Alcuini carmina nonnulla (nr. 239, 243, 5, 107, 114, 115, 69, 70, 102, 103 ed. Frobenii).*

*(C) Cod. bibl. Pal. Vindob. 966 (Theol. 331) membr. saec. IX continet tres Alcuini epistolas, de quo confer Denis Codicc. manuscr. theolog. I 2122, Archiv für ältere deutsche Geschichtsk. III 188, Tabulas manuscrr. I 167.*

*(X) Cod. bibl. Palat. Vindob. 458 (Salisb. 174) membr. forma quadrata saec. X foliorum 191 continet f. 81 v, 168. 186 v, tres Alcuini et f. 179—186 unam Paulini patriarchae epistolam. In tegumento reperitur haec inscriptio:*

*„Hunc humilis librum fecit perscribere Baldo,*
*Reddat in aeternum mitis cui praemia Christus.“*

*cf. Pertz Archiv III 630, Tabulas codicc. manuscr. I 75.*

*Ex Helvetia prodiit (G) Codex sancti Galli 271 membran. forma octava foliorum 117 saec. IX. Continet epistolas 67 ab Henrico Canisio eodem ordine editas; inter has Caroli M. epistolam ad Nicephorum imperatorem (supra IV 393) et in fine (p. 231—234) carmina nonnulla ab alio auctore composita. Epistola 32 Eadae presbytero missa (p. 176—179) repetitur ante epistolam 67 (p. 229—230) cum hac rubrica: „Dilecto amico illi Albinus salutem.“ Notas Tironianas habet codex in epistola 3 et 63. Cf. de eo Pertz Archiv V 509 et de caeteris codicibus Helvetiae Alcuinianis Karl Halm Verzeichniss der ält. Handschr. latein. Kirchenväter der Schweiz, Wien 1865 p. 7.*

*Italiae debetur (N) Cod. bibl. Vaticanae Reginae Christinae 272 (quondam Pauli Petavii) membran. forma quadrata foliorum 125 saec. X. Continet easdem epistolas 110, quas Quercetanus edidit, eodem ordine quo ab eo editae sunt, adiuncta tantummodo f. 123 S. Leodegarii ad Sigradem matrem epistola cum hac fallaci inscriptione: „Alchuinus ad Sigradem genetricem“ (Labbe bibl. nova manuscr. I 777—778, Mabillon Acta sanctt. II 707—708). Hinc minime dubito codicem nunc Romanum a Quercetano quondam adhibitum esse, nec, ut Iaffeus opinatus erat, codicem Trecensem. Inter utrumque vero arcta intercedit necessitudo, cum et ordo epistolarum et verba ipsa plerumque consentiant, indeque suspicor T archetypum, N exemplar eius fuisse et quae in T iniuria temporum iam deleta sunt in N nobis integra servata esse. Contulit huius codicis a Iaffeo neglecti partem vir clarissimus Victor Gardthausen phil. doctor.*

*(M) Cod. biblioth. Vaticanae Reginae Christ. 69 membran. forma octava saec. X foliorum 130 eiusdem fere argumenti ut P*

*et in eodem monasterio scriptus, cum f. 190 v legatur: „Hic liber est sancte Marie Lucion.“ Contulit ex parte Victor Gardthausen.*

*Cod. bibl. Vatic. Reg. Christ. 226 membr. forma octaua saec. X quondam, Pauli Petavii, continet epistolas scriptaque Alcuini ad res astronomicas pertinentia scil. 99, 103, 83, 110, 98, 96 nostrae edit. et II 358, 361, 362, 363, 364, 365, 367 editionis Frobenii, qui hunc et antecedentem codicem iam adhibuit. Notitiam eius accuratiorem Victori Gardthausen debeo, qui epistolam (nr. 301) quoque codicis bibliothecae Minervae Romanae ineditam (cf. Pertz Archiv XII 405) mihi descripsit. De codice bibliothecae Ambrosianae Mediolanensis I 89, qui post vitas patrum epistolam Alcuini praebet cf. Reifferscheid Bibl. patrr. Latin. Ital. II 96.*

*Maiorem Alcuini epistolarum congeriem primus edidit a. 1601 Henricus Canisius ex codice G in Antiquae Lectionis t. I 1—123, quam Basnagius in nova Canisii editione II 1, 379—456 recudi fecit. D. Andreas Quercetanus a. 1617 easdem emendatiores dedit pluresque alias epistolas ex codice N („ex vetustissimo MS. V. Cl. Pauli Petavii bonae memoriae senatoris Parisiensis“) addidit in Alchuini operum t. II 1461 sqq., quarum 28 in historiae Francorum scriptoribus II 668—690 repetiit. Tum Ioh. Mabillonius a. 1685 ex codice R in veterum analectorum tom. IV 272 (edit. nov. 398—408) fasciculum parvum eumque mutilum prioribus adiecit. Amplissimum epistolarum thesaurum a. 1777 Frobenius Forster abbas princeps S. Emmerammi Ratisbonensis, vir de auctore nostro egregie meritus, tomo I operum Alcuini p. 1—297 inseruit, quas Migne Patrologiae tomo C ordine temere turbato repetiit. Frobenius, quem Car. Halm haud immerito artis criticae factitandae plane ignarum vocat (Rhetores latini p. XIII), magnum codicum numerum adhibuit, sed lectiones praestantiores persaepe in margines relegavit. Omitto editores caeteros, qui singulas tantum Alcuini epistolas hinc inde publici iuris fecerunt, Iac. Userium, Stephanum Baluzium, Lucam Dacherium, Edmundum Martene, Bernardum Pezium, qui Frobenio praeierunt, Monnier, Haddan et Stubbs, Nolte, qui nostris demum diebus eum subse-*

*cuti sunt, cum quae unusquisque eorum in hac re effecerit, ex notis epistolae cuique additis perspicias.*

*Novus epistolarum ordo, qui temporibus quam diligentissime definiendis effectus est, ut cum priorum editionum dispositionibus facile comparari posset, operam navavi. Itaque singulis capitulis numeros Canisii, Quercetani, Mabillonii, Frobenii (C, Q, M, F) adscripsi indicesque confeci sequentes:*

| Numeri | | Numeri | | Numeri | | Numeri | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Canisiani | nostri | Canisiani | nostri | Canisiani | nostri | Quercet. | nostri |
| 1 | 28 | 30 | 36 | 58 | 185 | 14 | 111 |
| 2 | 23 | 31 | 294 | 59 | 52 | 15 | 112 |
| 3 | 78 | 32 | 15 | 60 | 94 | 16 | 254 |
| 4 | 114 | 33 | 212 | 61 | 56 | 17 | 198 |
| 5 | 111 | 34 | 200 | 62 | 53 | 18 | 172 |
| 6 | 112 | 35 | 109 | 63 | 11 | 19 | 193 |
| 7 | 119 | 36 | 283 | 64 | 286 | 20 | 205 |
| 8 | 93 | 37 | 282 | 65 | 288 | 21 | 138 |
| 9 | Bibl. IV 393 | 38 | 292 | 66 | 129 | 22 | 124 |
| 10 | 83 | 39 | 20 | 67 | 301 | 23 | 170 |
| 11 | 100 | 40 | 19 | V 323 | 154 | 24 | 156 |
| 12 | 239 | 41 | 9 | VI 366 | 259 | 25 | Frob. II 356 |
| 13 | 98 | 42 | 47 | | | 26 | Frob. II 357 |
| 14 | 110 | 43 | 2 | Numeri | | 27 | 252 |
| 15 | 41 | 44 | 44 | Quercetani | nostri | 28 | 28 |
| 16 | 88 | 45 | 178 | 1 | 78 | 29 | 23 |
| 17,18 | 216 | 46 | 54 | 2 | 96 | 30 | 50 |
| 19 | 215 | 47 | 4 | 3 | 83 | 31 | 41 |
| 20 | 90 | 48 | 251 | 4 | 100 | 32 | 88 |
| 21 | 34 | 49 | 207 | 5 | 103 | 33 | 299 |
| 22 | 75 | 50 | 211 | 6 | 239 | 34 | 216 |
| 23 | 27 | 51 | 5 | 7 | 67 | 35 | 256 |
| 24 | 35 | 52 | 302 | 8 | 99 | 36 | 292 |
| 25 | 128 | 53 | 55 | 9 | 98 | 37 | 47 |
| 26 | 277 | 54 | 256 | 10 | 110 | 38 | 43 |
| 27 | 51 | 55 | 105 | 11 | 114 | 39 | 42 |
| 28 | 32 | 56 | 152 | 12 | 118 | 40 | 215 |
| 29 | 293 | 57 | 279 | 13 | 119 | 41 | 211 |

| Numeri Quercetani | Numeri nostri |
|---|---|
| 42 | 5 |
| 43 | 301 |
| 44 | 279 |
| 45 | 283 |
| 46 | 282 |
| 47 | 293 |
| 48 | 45 |
| 49 | 27 |
| 50 | 35 |
| 51 | 302 |
| 52 | 36 |
| 53 | 294 |
| 54 | 15 |
| 55 | 251 |
| 56 | 105 |
| 57 | 264 |
| 58 | 212 |
| 59 | 200 |
| 60 | 152 |
| 61 | Bibl. IV 352 |
| 62 | 185 |
| 63 | 32 |
| 64 | 75 |
| 65 | 207 |
| 66 | 109 |
| 67 | 20 |
| 68 | 9 |
| 69, 70 | 93 |
| 71 | 267 |
| 72 | 51 |
| 73 | 52 |
| 74 | 213 |
| 75 | 19 |
| 76 | 2 |
| 77 | 44 |

| Numeri Quercetani | Numeri nostri |
|---|---|
| 78 | 90 |
| 79 | 128 |
| 80 | 78 |
| 81 | 94 |
| 82 | 129 |
| 83 | Bibl. IV 353 |
| 84 | Bibl. IV 354 |
| 85 | Bibl. IV 351 |
| 86 | 95 |
| 87 | 40 |
| 88 | 37 |
| 89 | 46 |
| 90 | 76 |
| 91 | 77 |
| 92 | 54 |
| 93 | 4 |
| 94 | 55 |
| 95 | 53 |
| 96 | 144 |
| 97 | 29,85 |
| 98 | 34 |
| 99 | 247 |
| 100 | 229 |
| 101 | 149 |
| 102 | 290 |
| 103 | 223 |
| 104 | 71 |
| 105 | 69 |
| 106 | 241 |
| 107 | 116 |
| 108 | 81 |
| 109 | Frob. II 563 |
| 110 | 154 |
| 111 | Bibl. IV 393 |
| 112 | 56 |
| 113 | 11 |

| Numeri Quercetani | Numeri nostri |
|---|---|
| 114 | 286 |
| 115 | 288 |

| Numeri Mabilloniani | Numeri nostri |
|---|---|
| 1 | 107 |
| 2 | 101 |
| 3 | 133 |
| 4 | 102 |
| 5 | 104 |
| 6 | 113 |
| 7 | 92 |
| 8 | 132 |
| 9 | 222 |
| 10 | 125 |
| 11 | 91 |
| 12 | 133 |
| 13 | 92 |
| 14 | 195 |
| 15 | 194 |
| 16 | 126 |
| 17 | 151 |
| 18 | 134 |
| 19 | 127 |
| 20 | 196 |
| 21 | 188 |
| 22 | 295 |
| 23 | 235 |
| 24 | 202 |
| 25 | 203 |
| 26 | 204 |

| Numeri Frobeniani | Numeri nostri |
|---|---|
| 1 | 55 |
| 2 | 18 |

| Numeri Froben. | Numeri nostri |
|---|---|
| 3 | 14 |
| 4 | 2 |
| 5 | 34 |
| 6 | 35 |
| 7 | 15 |
| 8 | 24 |
| 9 | 28 |
| 10 | 23 |
| 11 | 42 |
| 12* | 22 |
| 13 | 27 |
| 14 | 29 |
| 15 | 32 |
| 16 | 129 |
| 17 | 128 |
| 18 | 40 |
| 19 | 41 |
| 20 | 51 |
| 21 | 54 |
| 22 | 5 |
| 23 | 252 |
| 24 | 52 |
| 25 | 53 |
| 26 | 207 |
| 27 | 19 |
| 28 | 67 |
| 29 | 101 |
| 30 | 70 |
| 31 | 71 |
| 32 | 76 |
| 33 | 77 |
| 34 | 56 |
| 35 | 185 |
| 36 | 11 |
| 37 | 69 |
| 38 | 78 |

| Numeri | | Numeri | | Numeri | | Numeri | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Frobeniani | nostri | Frobeniani | nostri | Frobeniani | nostri | Froben. | nostri |
| 39 | 4 | 75 | 93 | 110 | 189 | 146 | 299 |
| 40 | 211 | 76 | 134 | 111 | 251 | 147 | 229 |
| 41 | 9 | 77 | 135 | 112 | 188 | 148 | 279 |
| 42* | 58 | 78 | 90 | 113 | 202 | 149 | 46 |
| 43* | | 79 | 91 | 114 | 203 | 150 | 50 |
| 44 | 43 | 80 | 114 | 115 | 204 | 151 | 62 |
| 45 | 45 | 81 | 118 | 116 | 192 | 152 | 256 |
| 46 | 224 | 82 | 113 | 117 | 234 | 153 | 288 |
| 47 | 75 | 83 | 125 | 118 | 180 | 154 | 260 |
| 48 | 37 | 84 | 111 | 119 | 182 | 155 | 257 |
| 49 | 36 | 85 | 112 | 120 | 183 | 156 | 48 |
| 50 | 72 | 86 | 109 | 121 | 210 | 157 | 222 |
| 51 | 44 | 87 | 133 | 122 | 209 | 158 | 223 |
| 52 | 102 | 88 | 151 | 123 | 254 | 159* | 286 |
| 53 | 104 | 89 | 235 | 124 | 239 | 160 | 302 |
| 54 | 106 | 90 | 138 | 125 | 241 | 161 | 303 |
| 55 | 107 | 91 | 124 | 126 | 240 | 162 | 304 |
| 56 | 81 | 92 | 120 | 127 | 253 | 163 | 26 |
| 57 | 74 | | 127,148 | 128 | 200 | 164 | 63 |
| 58 | 149 | 93 | 119 | 129 | 216 | 165 | 59 |
| 59 | 86 | 94 | 145 | 130 | 215 | 166 | 65 |
| 60 | 85 | 95 | 247 | 131 | 20 | 167 | 66 |
| 61 | 83 | 96 | 277 | 132 | 213 | 168 | 176 |
| 62 | 171 | 97 | 94 | 133 | 264 | 169 | 80 |
| 63 | 190 | 98 | 105 | 134 | 88 | 170 | 73 |
| 64 | 172 | 99 | 152 | 135 | 295 | 171 | 167 |
| 65 | 96 | 100 | 132 | 136 | 296 | 172 | 121 |
| 66 | 97 | 101 | 170 | 137 | 294 | 173 | 171 |
| 67 | 98 | 102 | 126 | 138 | 283 | 174 | 173 |
| 68 | 99 | 103 | 205 | 139 | 282 | 175 | 174 |
| 69 | 100 | 104 | 198 | 140 | 47 | 176 | 147 |
| 70 | 103 | 105 | 156 | 141 | 292 | 177 | 168 |
| 71 | 110 | 106 | 193 | 142 | 293 | 178 | 162 |
| 72 | 64 | 107 | 195 | 143 | 290 | 179 | 245 |
| 73 | 92 | 108 | 194 | 144 | 116 | 180 | 160 |
| 74 | 95 | 109 | 196 | 145 | 178 | 181 | 12 |

| Numeri | | Numeri | | Numeri | | Numeri | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Frobeniani | nostri | Frobeniani | nostri | Frobeniani | nostri | Froben. | nostri |
| 182 | 157 | 202 | 146 | 222 | 269 | I 739 | 258 |
| 183 | 155 | 203 | 266 | 223 | 270 | I 744 | 242 |
| 184 | 199 | 204 | 130 | 224 | 278 | I 783 | 30 |
| 185 | 206 | 205 | 201 | 225 | 268 | I 787 | 142 |
| 186 | 179 | 206 | 230 | 226 | 281 | I 788 | 143 |
| 187 | 165 | 207 | 231 | 227 | 284 | I 860 | 140 |
| 188 | 161 | 208 | 7 | 228 | 285 | I 862 | 141 |
| 189 | 169 | 209 | 150 | 229 | 21 | I 863 | 115 |
| 190 | 300 | 210 | 208 | 230 | 289 | I 868 | 122 |
| 191 | 163 | 211 | 8 | 231 | 291 | I 915 | 123 |
| 192 | 186 | 212 | 249 | 232 | 117 | I 917 | 139 |
| 193 | 166 | 213 | 177 | I 297 | 271 | I 921 | 144 |
| 194 | 153 | 214 | 267 | I 305 | 49 | II 52 | 244 |
| 195 | 164 | 215 | 164 | I 342 | 233 | II 127 | 261 |
| 196 | 131 | 216 | 249 | I 408 | 259 | II 126 | 237 |
| 197 | 197 | 217 | 227 | I 410 | 187 | II 146 | 243 |
| 198 | 214 | 218 | 275 | I 459 | 159 | II 154 | 154 |
| 199 | 226 | 219 | 274 | I 460 | 137 | II 163 | 212 |
| 200 | 262 | 220 | 273 | I 462 | 158 | II 175 | 238 |
| 201 | 263 | 221 | 217 | I 703 | 191 | | |

*Epistolarum asterisco signatarum Frobenius fragmenta tantum edidit.*

*Dabam Halis Saxonum XVIII Kal. Iul. 1872.*

*E. Dümmler.*

## 1. *Alcuinus Vulfhardo abbati S. Martini Turonensi monachum poenitentem commendat*[a].

c. 774 Pio patri Uulfhardo abbati[1] Albinus humilis levita salutem.

Gaudeo de salute et prosperitate vestra; fiduciam habens, nostre parvitatis memoriam vos habere in Christo, qui nos coniunxit in caritate.

Inveni oviculam istam per neglegentiae precipitia errantem; quam, misericordia motus[2], sedula ammonitione reduxi in domum discipline nostre, alligans vulnera eius, infundens oleum et vinum[3]. Quam tuae pietati, pater mitissime, remitto; suppliciter obsecrans, ut eam benigno hac[4] familiari animo suscipias pro eius amore, qui nos omnes, per abrupta scelerum errantes, propriis humeris, congratulantibus angelis, in domum deliciarum[b] suarum revexit. Noli eam per austeritatem repellere a te, quam Christus per misericordiam recollegit[c] ad se, immo et penitenti occurrit, ruensque in amplexus, reduxit in domum conviviorum. Quodsi invidiosus aliquis suadet, ut repellas eam, timeat qui talis est, ne repellatur ab eo, qui dixit: *In quo iudicio iudicaveritis, iudicabitur de vobis*[5]. Memor esto sapientiae dicentis: *Erudi filium tuum instanter nec*[d] *ad interfectionem eius animam tuam pone*[6]. Quid est ad interfectionem

a. *ex V 161 v.* (*Est etiam in A 13 – 14:* Epistola Albini magistri ad Pulehardum abbatem Hoddahelmi). b. *corr. in* diliciarum *V.* c. *sic correctum est* recollexit *in V.* d. nec *scripsi pro* et *V.*

1. S. Martini Turonensi; quocum Alcuinus anno 773 a Carolo rege ad Hadrianum I papam missus erat, v. Vita Hadriani (Muratori SS. rer. Ital. III 1, 184: „coniunxerunt ad sedem apostolicam missi . . Caroli excellentissimi regis . . id est Georgius sanctissimus episcopus Gulfardus religiosus abbas et consiliarius seu Albinus deliciosus ipsius regis.“ 2. Luc. 10, 33. 3. Luc. 10, 34. 4. ac. 5. Matth. 7, 2. 6. cf. Prov. 19, 18.

filii animam ponere, nisi patrem irato animo filium abicere a se et salutem eius neglegere? Quod[a] si decies peccavit, numquid non nos centies? si debitor est ille denariorum centum, numquid non nos decem milium talentorum? Nec mihi opus est, apud tuam prudentiam exemplis diutius agere, dum omnia certius nosti, quia melius servas quam ego. Ideo fiducialius tibi scripsi; confidens, tuam bonitatem nec me spernere nec istum abicere, qui hanc meae petitionis palmam portat in manu. Cogita, me prostratum ante pedes iacere, etsi non corpore, animo tamen, ut petitionis meae preces exaudias pro caritate illius, qui per suam pietatem preces tuae devotionis semper exaudiat. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*[1]. c. 774

Vive Deo carus multis feliciter annis
Atque memor nostri[b], dulcis amice, vale.

---

2. *Alcuinus Felicem episcopum Urgellitanum rogat, ut pro se precetur. Constantiam suadet*[c]. (Q 76, C 43, F 4)

Pio patri Felici episcopo[2] Alchuine[d] humilis levita salutem. 785

Aliquorum fratrum relatione nobis notissimus es pietate, etsi[e] non facie. Quapropter praesumpsi per fiduciam[f] caritatis, quae est Christus, volens me ipsum tuis tuorumque fidelium per te sacrosanctis orationibus commendare; non meis meritis exigentibus, sed tuis bonis rumoribus instigantibus. Quapropter supplex obsecro, ut me ea[g] caritate[h] salvatori nostro[i] commendetis[k], qua ille omnes suos[l] coniunxit — caritas enim neminem spernit — per eum et propter eum[m], qui venit in hunc mundum peccatores salvos facere et veniet ad iudicium iustos coronare; ut tunc ego peccator vel veniam per

a. Quid *V.* b. nostri *superscripsit manus recens in V.* c. *ex T 82 v — 83, G p. 179 — 180 sine lemmate; K 62 — 63:* Albinus Felici episcopo. (*Est etiam in N 86:* Alchuinus ad Felicem episcopum). d. Alchuni *G*, Alcuinus *K.* e. et *K.* f. fiduciam *G.* g. ut mea *T;* ea *om. K.* h. caritati *K.* i. salvatoris nostri *K.* k. commendatis *TG.* l. *om. K.* m. et propter eum *bis legitur in T.*

1. Matth. 5, 7. 2. Urgellitano.

785 vestras orationes accipiam, ubi vos per Dei misericordiam[a] coronam accipietis[b].

State fratres et viriliter pugnate pro eo, qui fortiter pro vobis vincebat[1]. Quia non[c] qui coeperit[d], sed qui perseveraverit usque in finem, hic[e] salvus erit[2]. Et proficiscimini de die in diem, sicut sancti Dei, qui ibunt de virtute in virtutem[3].

Plura scripsissem vobis, si[f] superfluum[g] non videretur, eos ammonere de virtutibus, quos rogare debeo, ut intercedant pro peccatis meis. Sed caritas, quae neminem spernit, etiam sustinet[4]. Quid plus? Iterum iterumque obsecro, ut me in fraterno amore accipiatis[h] in communionem orationum vestrarum[i]; quatenus Deus caritatis remunerator vos accipiet in aeternam gloriam regni sui. Valete et vivite[k] felices in domino Iesu[l], fratres carissimi.

---

3. *Alcuinus Hygbaldo episcopo Lindisfarnensi scribit de mutua amicitia. Candidum, praeterito anno retentum, remittit; quem, si discendi causa iterum venerit, a sese amplius doctum iri promittit*[m].

783–785 Domino in Christo dilecto Hygbaldo episcopo[5] Alchuinus humilis levita salutem.

Amicitia fraternae dilectionis, quae inter homines Dei servos inviolata debet observari, olim inter nos quoque specialiter verbis est coniuncta pacificis. Quam etiam indesinenter fixam durare desidero.

Ideoque sanctitatis tuae excellentiam humiliter obsecro: ut cum fratribus Deo devotae congregationis, cui divina te gra-

a. misericordia *G*. b. accipiatis *TG*, accipietis *K*. c. Non quia *TG*; quia *om.* *K*. d. coepit *K*. e. *om.* *GK*. f. *om.* *T*. g. superflue *K*. h. accipietis *TG*. i. in communem orationem vestram *K*. k. vivete *TG*. l. ınū *T*; Iesu-carissimi *om.* *K*. m. *ex A 59v—60:* Epistola Albini magistri ad Higebaldum episcopum; *O. n. 44*.

1. Pertinet hoc ad annum 785, quo partem Hispaniae a Francis occupatam esse scimus. V. ep. 13 infra: „regis (Caroli) duces et tribuni multam partem Hispaniae tulerunt a Saracenis, quasi trecenta milia in longum per maritima.“ Cf. quae ibidem adnotavi. 2. Matth. 10, 22. 3. Ps. 83, 8. 4. 1 Cor. 13, 7. 5. Lindisfarnensi 780—803, cf. Ann. Lindisfarn. 780, 803 (Monum. Germ. SS. XIX 505, 506).

tia iure regiminis sacerdotalis praeesse voluit, pro me, licet indigno, in fide tamen et dilectione socio vestro, supernam clementiam exorare digneris. Quod idem quoque nostra parvitas, in quanto Deo favente valebit, vobis impendere non desinit. 783-785

Candidum praeterea, filium nostrum communem, ad nos venientem in peregrinatione, suscepimus; nobiscumque praeterito anno retinuimus[1]; et, in quantum valuimus Deo donante, iuvare curavimus. Ipsumque modo ad vos incolomem remeare fecimus. Quem si iterum vobis placuerit ad nos reverti, quicquid ad profectum eiusdem sanctae ecclesiae provenire credimus, ei libenter impendemus.

Quaecunque enim a magistris ad utilitatem sanctarum ecclesiarum Dei didici, haec maxime gentis nostrae hominibus communicare delector; et non solis tamen illis, sed et omnibus, qui desideranter quaerunt; si quid utile possum ad animae profectum et sanctae Dei incrementum ecclesiae.

---

4. *Alcuinus Riculfo, cum Carolo rege in Saxonia moranti, bene precatur. Refert de Angilberto, de Candido, de Martino, de Mopso*[a]. (C 47, Q 93, F 39)

Flaccus[2] Albinus Flavio Damoetae[b 3] filio karissimo[c] salutem. 783-785

Tuae congaudeo[d] dilectioni et praefatae[e] fidei congratulor.

a. *ex K 64v—65v:* Albinus Damoetae, *G p. 186—187*, *N 95v—96:* Eiusdem ad Damoetam filium. b. Dametae *G.* c. carissimo *N.* d. gaudeo *K.* e. ac praefatae fidei congratulor quia semper ubique te fidelem inveni, *in K leguntur post* et benivolum erga me.

1. Itaque non ante annum 783 missa haec epistola est. Pertinet autem ad spatium annorum 783—785; v. infra p. 148 n. 1. 2. Rationem nominum mutatorum significat Alcuinus ipse in ep. 199: „Saepe familiaritas nominis inmutationem solet facere . . . quod et iam antiquis vel his novellis diebus probare poteris.“ 3. Riculfo (postea archiepiscopo Moguntino, 787—813); cf. infra ep. 11. Eundem in aula regia multum auctoritate valuisse, probat tituli sepulcralis (supra T. III p. 715) versus hic:

„inclitus officio regis in aede fui.“

Ex totius autem huius epistolae tenore perspicuum est, missam eam esse ad Riculfum nondum episcopatui praefectum. Praepositum etiam in inscriptione est Albini nomen nomini Damoetae.

783-785 Quia semper ubique te fidelem inveni, et benivolum erga me agnovi sicut filium in patrem; nec aliter inveni, nisi ut voluntas tua semper meam subsequuta[a] est voluntatem. Ideo taedium[b] habet animus meus de absentia faciei tuae. Tamen in caritate cordis mei te[c] semper praesentem habeo; Deumque pro tua deprecor prosperitate, ut te mihi in[d] gaudium tibique ipsi in salutem longaevis conservare dignetur temporibus.

Sed valde solicitus sum de itinere[e] tuae[f] profectionis[g] in hostem[1]; quia[h] plurima solent in talibus evenire pericula rebus. Tamen, qui iustitiam habet eundi et pro Deo decertandi, fiduciam potest habere de auxilio illius[i], pro cuius amore tantum subire laborem non formidat. Tu vero iter tuum[k] confessione confirmare, aelimosinis[l] roborare[m], orationibus servorum Dei undique munire[n] memento; ut angelus Domini te inter omnia adversa tueatur et comitetur[o]; quatinus cum securitate vadas et cum pace revertaris.

Ego, pene quasi orbatus filiis, remaneo domi. Damoeta Saxoniam, Homerus[2] Italiam[3], Candidus Brittanniam[p 4] recessit. Martinus in Vicos[5] apud Sanctum Iodocum[q 6] remansit infirmus. Pro cuius sanitate, ut Dei depreceris clementiam, obnixe flagito. De Mopso[r], qui apud Sanctum Martinum[s], sicut

a. subsecuta *N.* b. dedium *G.* c. *om. K.* d. *om. N.* e. itenere *N.* f. *om. G.* g. proveccionis *G*, prouectionis *N.* h. qui *G.* i. eius *K.* k. iterum *K pro* iter tuum. l. elemosynis *N.* m. laborare *KG.* n. inuenire *N.* o. comitetur et tueatur *N.* p. Brittaniam *G.* q. Iodicum *G.* r. Dein pro ipso *K*, Demopso *G.* s. Martynum *N.*

1. contra Saxones, ut facile cognoscitur ex iis, quae infra leguntur, verbis his: „Damoeta (in) Saxoniam—recessit“ et his: „quatenus spiritus consolationis — David (Carolum) dilectum suum et vos omnes victores — reducat.“ Itaque, cum anno 786 et 787 (quo quidem anno Riculfus archiepiscopus factus est; cf. supra p. 147 n. 3) Carolum regem in Saxonia non fuisse constet, haec epistola una cum ep. 3 (v. supra p. 147 n. 1) ad spatium annorum 783—785 referenda est. — Aliam de ea tuetur opinionem Abel, Jahrbücher des fränk. Reiches unter Karl dem Gr. I 446 n. 7. 2. Angilbertus. 3. Non dubitaverim, quin eo tempore Angilbertus ad Pippinum regem Italiae accesserit; cf. eam quae sequitur ep. 5. 4. ad Hygbaldum episcopum Lindisfarnensem; v. ep. 3 supra p. 146. 5. s. Cuentawich, cf. supra T. III 444 n. 3. 6. St. Iosse.

audisti, infirmatus est, nihil[a] audivi certum; nec, te abeunte, missos illius vidi. 783-785

Sed poene tristitia absortus totus fui in filia mea, quae poene tres dies desperata[b] fuit. Sed modo, donante divina misericordia[c], per preces servorum Dei et aelimosinarum[d] largitatem bene consolati sumus in ea; quia bene recuperata est.

Ecce qualibus pater tuus agitatus est fluctibus. Tu, fili karissime[e], cum tuae reverentiae[f] commilitonibus pro eo intercedere satage: quatenus spiritus consolationis hos eius animi motus tranquilla pace componere dignetur; et David, dilectum suum, et vos omnes victores cum gaudio reducat in patriam.

Aeternae patriae civem te faciat divina clementia, dilectissime fili.

---

5. *Alcuinus Angilberto primicerio Pippini regis Italiae quendam Romam euntem commendat. Sanctorum reliquias sibi mitti vult*[g]. (C 51, Q 42, F 22)

Fideli amico et venerabili Angilberto[h] primicerio[i] [1] humilis levita Albinus salutem. c. 783-785?

Memor[k] condictae[l] inter nos amicitiae, has vobis litteras dirigere praesumpsi; deprecans, ut benigne harum portitorem[m] litterarum suscipere dignemini, et peregrinationis illius viis[n] domnum Pippinum[o] regem subvenire depraecamini. Regum[p] vero merces in miserorum iuvamine[q], et maxime peregrinorum sacra sancti Petri principis apostolorum limina petentium[r], magna[s] apud divinam constat esse clementiam.

Insuper[t], carissime frater, devotissime te flagito[u], ut dona

a. nihil aliud *N.* b. disperata *G.* disperata *corr.* desperata *N.* c. gratia *K.* d. elemosinarum *N.* e. carissime *N.* f. tua reverencia *G.* g. *ex T 63:* Ad Angelbertum primiceri.um palatii Pipini regis; *K. 66v:* Albinus Angilberto; *G p. 190--191; Za 138v, Zb 194v; R 42v—43* (*Est etiam in N 58:* Ad Angelbertum primicerium palatii Pipini regis). h. Angilberto-Albinus *om. Za Zb R.* i. primicero *G.* k. Memores *Za R.* l. dictae *Za R.* m. portatorem *T Zb.* n. vias *T K G Za Zb R;* apud *add. superscriptum K.* o. nostrum *Za Zb R pro* Pippinum regem. p. Regnum *T.* q. est *add. superscriptum K.* r. petentibus *T K G*, pententes *Za Zb R.* s. remuneratio *add. K.* t. Insuper — curaveris *om. Za Zb R.* u. deflagito *G.*

1. palatii Pipini regis Italiae, v. huius paginae n. g.

c. 783-785 dulcissima et mihi multum necessaria, id est sanctorum reliquias, mihi vel aliquas transmittere curaveris[1]. Hilarem enim datorem diligit Deus[2]. Qui te habundare faciat in omni bono[3] et inter sanctorum gloriam constituat, quorum[a] mihi reliquias tua benivolentia dirigat.

Floreas, fili, virtutum[b] coronis, sapientiae decore[c] et sancta dilectione[d] ad Deum et bona fide ad homines in aeternum.

---

6. *Alcuinus Pippino regi Italiae presbyterum suum iter facientem commendat*[e].

c.783-785? Eximiae dignitatis iuveni, Pippino regi[4] Albinus magister salutem.

Nativae bonitatis vestrae fiducia vobis scribere presumpsi, et hunc meae parvitatis presbiterum vestrae commendare pietati, ut per vos tutus eat et revertatur et vestro solatio sublevatus ad nos pervenire valeat. O nobilissime iuvenis, quam nobilibus te decet esse moribus, ut sublimitas paternae gloriae appareat in filio. Quia iuxta Salomonem filius sapiens gloria est patris[5].

Vive Deo felix, florens virtutibus almis;
Spes, decus Italiae, salve per saecula semper.

a. quorum — dirigat *om. Za Zb R.* b. et *add. K.* c. decorem et sanctam dilectionem *K.* d. sanctam dileccionem *G.* e. *ex A 14 — 14v:* Epistola Albini magistri ad regi Pipino; *O. n. 13.*

1. Alcuinum reliquiarum acquirendarum cupidissimum fuisse docent et aliae epistolae (cf. 11, 54, 101, 207 infra) et versus ad Candidum Romam abeuntem (ed. Frobenius II 457, 613):

„Si te praeveniat clementis gratia Christi
Ante oculos sacros patris apostolici,
Posce patrum cineres, vestes, vel forte capillos
Sanctorum, sacrae aut gaudia magna crucis.
Ut sit subsidium nostrae per saecula vitae
Et nostris pariter semper ubique pium.“ *D.*

2. 2 Cor. 9, 7. 3. Deut. 28, 11. 4. Italiae (781—810) a. 777 nato. Quem cum Alcuinus a. 785 vix iuvenem nominare potuerit, equidem hanc et antecedentem epistolam posteriori tempore scriptam esse putaverim *D.* 5. Cf. Prov. 10, 1.

7. *Alcuinus Leutfredum episcopum coenobii Mugensis in Hibernia solatur et confirmat. De Benedicto monacho*[a]. (F 208) 773—786

Sanctissimo patri et amantissimo filio Leutfredo episcopo[1] Albinus salutem.

Vere fateor, quod tribulatio tua torquet[b] animum meum, dum audio, te in periculo esse statutum nec officii tui implere posse ministerium; sed bellator spiritalis bellator cogitur esse carnalis. Tamen spem habeto in Deo et consolare te ipsum in Dei misericordia; sperans in illius perpetuam bonitatem, quae numquam deserit sperantes in se[2]. Tribulatio super tribulationem incumbit, quia peccatum super peccatum adcrescit. Quid vero ea tribulatione, quam pateris[c], agendum sit, Benedicto fratri dixi. Quid vero de me actum sit, omnia caritati tuae ille ostendere poterit.

Deprecemini Dei clementiam super nos, ut dirigat vias nostras, quod suae bonae voluntati placeat et nobis ad perpetuam proficiat salutem.

Nec te bellantium armis ullatenus inmiscere consentias. Fuge ad Christum, iacens ante eum clama: *Misericordia mea et refugium meum; susceptor meus et liberator meus, in ipso speravit cor meum*[3]. Valeto in omni prosperitate.

---

8. *Alcuinus amicum in monasterium se abditurum confirmat. De Benedicto monacho*[d]. (F 211)

Dilectissimo[e] amico totius prosperitatis praesentis et aeternae beatitudinis perpetuam salutem. c.773-786

Magna mihi laetitia est de bona voluntate vestra, quam audivi a fratre nostro Benedicto[4] in vobis esse. Opto atque

a. *ex H 63—63 v.* b. torpet *corr. in* torquet *H.* c. patieris *H.* d. *ex H 51 v—62 v.* e. dilectissimis *H.*

1. coenobii Mugensis in Hibernia. V. Simeon. Dunelmens. hist. 773: „Hadwinus Migensis ecclesiae antistes sublatus est, et Leuthfriht pro eo est subrogatus episcopus.“ Leuthfrihti successorem Aldulfum a. 786 consecratum esse scimus; v. ep. 10 infra, ubi de ipso coenobio nonnulla afferentur. Cf. etiam ep. 276 infra. 2. Iudith 13, 7. 3. Cf. Ps. 143, 2. 4. Hunc Benedictum fratrem eundem esse existimo, per quem Alcuinus

c. 773-786 Deum deprecor, ut citius cum omni convenientia perficiatur. Scriptum est enim: *Ne tardes converti ad dominum Deum*[1]*; quia nescis, quid ventura pariat dies*[2]. Erue te de harum carcere tribulationum, quae in hoc mundo fidelium animos torquere solet; sicut scriptum est: *Multae tribulationes iustorum*[3]*;* ut, quod sequitur, tibi evenire merearis: *Sed de his omnibus liberavit eos Dominus*[4]. Et cave diligentissime, ne qua te, aratrum Domini tenentem, iniustitia retro revocet[4]. Nemo miles, sarcinis alienis onustus, ad bella bene procedit, nisi armis tantummodo victricibus, vel ad defensionem sui vel ad laesionem adversarii.

Omnia, quae vobis demandare necessaria videbantur mihi, fidelissimo fratri Benedicto dixi: loca, adiutorium et animi constantiam.

Sed scire debes, quod in omni loco, ubi hominum conversatio est plurimorum, utrumque et boni et mali inveniuntur. Sed sapiens animus utrorumque utatur magisterio; id est, ut malorum caveat malitiam, et bonorum sequatur iustitiam. Mens regalis[5], quae homini data est, discernere debet, quae sint cavenda et quae sint sequenda; nec multum de loco diffidere vel etiam confidere. Quia, si locus adiuvare potuisset, numquam angelus de caelo cecidisset vel homo, in paradyso positus, peccasset. Sed regnum Dei, ut ipsa Veritas ait, intra nosmet ipsos quaerendum est[6]. Et psalmista: *Timete Dominum omnes sancti eius, quia nihil deest timentibus eum*[7]. Timor Domini peccare vetat, dum homo ubique Dei sibi praesentiam agnoscit et timet. Quem[a] qui conscium habet cogitationum verborum vel operum suorum, hunc habiturus est et iudicem. Nec eum quic-

a. Quia *H.*

Leutfredum episcopum de se ipso certiorem facere voluit, ideoque hanc epistolam eidem tempori assignare velim, praesertim cum in codice alteri antecedat. *D.*

1. Eccl. 5, 8. 2. Prov. 27, 1. 3. Ps. 33, 20. 4. Cf. Luc. 9, 62. 5. i. e. mens, quae hominem regit. 6. Luc. 17, 21. 7. Ps. 33, 10.

quam effugit nostri, nec aliquid iniudicatum demiserit; quia, sicut dictum est, uni cuique reddet secundum opera sua[1]. Dum tempus habemus, operemur bonum[2]; quia post mortem non est tempus operandi, sed tempus mercedem recipiendi. Haec cogitans, carissime fili, tui ipsius curam habeto; memor, de quantis te liberavit Deus periculis. Illum ama, et ad eius misericordiam convertere; ut deleantur delicta tua, et merearis locum refrigerii lucis et pacis recipere cum sanctis Dei. Meique memor cum Deo servientibus pro teque intercedentibus, valeas perpetua prosperitate, dulcissime amice. c.773-786

---

9. *Alcuinus Riculfo de pectine artificioso misso gratias agit; eumque legationis officio fungentem hortatur, ut iustitiam colat miserosque adiuvet*[a]. (C 41, Q 68, F 41)

Flavio Damoetae[b] viro[c] clarissimo plurimam[d] Albinus[e] perpetuae pacis salutem. 783-786

De vestra valde gaudeo prosperitate. Et de munere caritatis vestrae multum gavisus sum; tot agens gratias, quot[f] dentes in dono[g] numeravi. Mirum animal[3], duo habens capita[h] et dentes sexaginta[i] non elefantinae magnitudinis sed eburneae pulchritudinis. Nec ego huius bestiae territus horrore, sed delectatus aspectu, ne[k] me frendentibus illa morderet[l] dentibus,

a. *ex K 61—61v:* Albinus Damoetae; *G p. 174—176, Q 128, N 76—76v:* Albinus ad Damoetam. b. Damoeta *G*, Dametae *Q*. c. viro—plurimam *om. KG*. d. uro consul presule *Q pro* viro — plurimam. e. Alchuinus *Q*. f. quod *G*. g. domo *K*. h. *om. K*. i. LX *N*, singuli *KG*. k. nec *KG*, *corr. in* ne *Q*. l. mordet *G*, ut ille mordet *K pro* illa morderet.

1. Apoc. 22, 12. 2. Gal. 6, 10. 3. Frobenius adnotavit haec: „Ita iocari placuit Alcuino de pectine a Damoeta sibi donato, quod caput animalis praeferebat. Huc pertinet carmen CCXIX editionis Quercetanae, quod cum hac epistola connexum fuisse videtur, et ita sonat:

Bestia nam subito nostras subrepserat aedes,
In qua (imago) fuit capitum miranda duorum;
Quae maxilla tamen pariter coniunxerat una.
Bis ternis decies sed dentibus horruit illa.
Esca fuit crescens illis de corpore vivo,
Nec caro nec fruges. Fructus nec vina bibentum
Dentibus edebat; patulo non tabuit ore.
Scis, Damoeta meus, quae sit haec bestia talis?“

783-786 timui; sed, blanda adulatione[a] capitis mei placare[b] capillos, adrisi[c]. Nec ferocitatem in dentibus intellexi; sed caritatem in mittente[d] dilexi. Quam semper fideliter in illo probavi.

Sed quantum gaudeo in amoris dulcedine, tantum doleo in absentiae longinquitate. Noluissem tanto[e] tempore ab invicem separari, quos eiusdem caritatis dulcissima colligant[f] vincula. Quid faciam, nisi lacrimis sequar amicum, donec reveniat[g], quem animus[h] optat[i] habere praesentem.

O fili[k] karissime, inter occupationes seculi, non obliviscaris[l] tui. Sed dum corpus epulis[m] pascitur[n], anima elemosinis[o] reficiatur. Et dum, fatigata ex itinere, membra quiete refocilentur[p], mens in Deo orationibus roboretur. Et in diversarum auditu causarum iustitia semper resonet in ore; et ex intimo cordis affectu miserorum procedat[q] consolatio. Et spes aequitatis non fallat advenientes; nec pietatis desint suffragia confugientibus ad vos. Quia pietas in pauperes[r] gesta aeterna remuneratur beatitudine.

Haec, fili mi[s], faciens, floreas in omni virtutum decore. Et te, quocumque vadas, divina comitetur protectio, euntemque ubique deducat prospere, ac redeuntem cum omni prosperitate citius reducat[t] ad nos; ut[u] gaudeat amor patris in filio et laudetur Deus ubique, qui suos[v] famulos sibimet invicem praesentabit[w] ovantes. Vigeas valeas et floreas, dulcissime Damoeta[x].

a. adolatione *N*. b. placere *KG*. c. arrisi *Q*. d. minente *G*. e. tantum *N*. f. colligunt *KQN*, conligunt *G*, colligant *scr. Querc*. g. veniat *K*. h. amavi *K*. i. opto *K*. k. filii *G*. l. obliviscas *G*, obliviscari *N*. m. aepulis *N*. n. pascatur *G*. o. aelymosinis *K*. p. refocilantur *K*. q. praeveniat *KG*. r. quia pauperibus pietas *K*. s. *om*. *K*. t. redeas *K*, reducas *G*. u. et *K*. v. vos *G*. w. praesentauit *N*. x. Dameta *Q*.

10. *Georgius episcopus Ostiensis Hadriano I papae renuntiat, quid una cum Theophylacto episcopo Tudertano et cum Wighodo Caroli I regis Francorum legato in duabus Britanniae synodis gesserit*[a] [1].

Nos, faventibus sanctis orationibus vestris, hilari vultu 786
vestris iussionibus obtemperantes, perreximus. Sed impedivit nos is, qui tentat[2], vento contrario. Ille vero, qui mitificat fluctus[3], exaudita vestra deprecatione, mitificavit caerulea freta et transvexit nos ad portum salutis ac, licet multis periculis afflictos, tamen illaesos Anglorum appulit oris.

Igitur suscepti primum ab archiepiscopo Iaenberhto[b] [4] sanctae Dorovernensis ecclesiae, quae alio vocabulo Cantia vocitatur, ubi sanctus Augustinus in corpore requiescit, inibi residentes, admonuimus ea, quae necessaria erant.

Inde peragrantes pervenimus ad aulam Offae regis Merciorum. At ille cum ingenti gaudio ob reverentiam beati Petri et vestri apostolatus honorem[c] suscepit tam nos quam sacrospices

a. *Ediderunt centuriatores Magdeburgenses in Octava centuria ecclesiasticae historiae cap. IX p. 575—587, repetierunt Spelman Concilia orbis Britannici I 292—301, Wilkins Concilia magnae Britanniae I 145—151, Haddan and Stubbs Councils relating to Great Britain III 447—461.* b. *sic scripsi pro* Iaenbarcho *ed.* c. honore *ed.*

1. Centuriatores epistolam edentes (v. supra n. [a]) haec praefati sunt: „Anno Domini 786, Caroli vero 18, quo Britones scribitur subegisse apud Sigebertum, Adrianus legatos suos in Angliam misit Gregorium (immo Georgium v. infra) Ostiensem et Theophylactum Tudertinae ecclesiae episcopum, ut eam insulam peragrarent et visitarent, atque ita ius Romani pontificis, olim per Augustinum illuc missum acquisitum, confirmarent et ecclesias illas pontificio charactere deformarent. Instruxit autem eos literis ad Offam Merciorum regem et ad Aelfuuoldum Northanymbrorum regem et ad archiepiscopos Cantuariensem et Eboracensem. Quid autem illi egerint et effecerint, in hunc modum ipsi exponunt." Non Gregorium sed Georgium (ep. Ostiensem) ab Hadriano in Angliam missum esse, arguit et Simeon Dunelmensis ad 786 et Leonis III papae epistola infra n. 84. Horum vero legatorum in Britannia res gestas alii anno 785 alii anno 787 attribuunt. Sed annum 786 certum habemus; ideo quod centuriatores, qui sine dubio et totam epistolam et anni numerum 786 ex eodem fonte hauserunt, congruunt cum auctore locupletissimo Simeone Dunelmensi ad 786. Cf. etiam adnotationes huic epistolae a me suppositas, et quae adnotavit Pauli in Forschungen zur deutschen Geschichte XII 152, 160.
2. Matth. 4, 1. 3. Ps. 88, 10. 4. 766—790.

786 a summa sede delatos. Tunc convenerunt in unum concilium Offa rex Merciorum et Chuniulphus[1] rex Uuestsaxonum; cui etiam tradidimus vestra syngrammata sancta. Ac illi continuo promiserunt se de his vitiis corrigendos. Tunc inito consilio cum praedictis regibus pontificibus et senioribus terrae, perpendentes, quod angulus ille longe lateque protenditur, permisimus Theophylactum venerabilem episcopum[2], regem Merciorum[3] et Britanniae partes adire.

Ego autem — assumpto mecum adiutore, quem filius vester excellentissimus rex Carolus ob reverentiam vestri apostolatus nobiscum misit, virum probatae fidei, Uuighodum[4] abbatem presbyterum — perrexi in regionem Northanymbrorum ad Aelfualdum[a] regem[5] et archiepiscopum sanctae ecclesiae Eboracae civitatis Eanbaldum[6]. Sed quia praefatus rex longe in borealibus commorabatur, misit iam dictus archiepiscopus missos suos ad regem.

Qui continuo omni gaudio statuit diem concilii[7].

Ad quem convenerunt omnes principes regionis, tam ecclesiastici quam seculares. Sed audientibus nobis relatum est, quod reliqua vitia non minima ibi necessaria erant ad corrigendum. Quia, ut scitis, a tempore sancti Augustini pontificis, sacerdos Romanus nullus illuc missus est nisi nos. Scripsimus namque capitulare de singulis rebus et, per ordinem cuncta disserentes, auribus illorum pertulimus. Qui, cum omni humilitatis subiectione et clara voluntate tam admonitionem vestram quam parvitatem nostram amplexantes, spoponderunt, se in omnibus obedire. Tunc nos epistolas vestras eis tradidimus

a. Osualdum *praebent hoc loco centuriatores; sed* Aelfualdum *legendum esse, demonstrat et ipsorum centuriatorum prooemium* (*v. supra p.* 155 *n.* 1) *et infra subscriptum regis nomen.*

1. Cyneuulphus rex, quem ipso anno 786 interfectum esse, liquet ex Simeonis Dunelmensis historia regum Angl. ad 786. (Eiusdem regis ad Lullum episcopum Moguntinum epistolam v. supra T. III p. 306). 2. Tudertinum. 3. Offam. 4. Mabilio in Annal. ord. Bened. 787 n. 79 coniecturam affert, Wighodum eundem fuisse ac Witboldum Caroli M. capellanum, de quo memorant Gesta abbatum Fontanellensium cap. 16, Mon. Germ. SS. II 291. 5. 779—788. 6. I 780—796. 7. quod in coenobio Corabrigensi gestum esse videtur, v. infra p. 159 n. 6.

perlegendas, contestantes eos, tam in se quam in subditis sacrata decreta custodire. 786

Haec namque sunt capitula, quae illis pertulimus conservanda esse [a]:

1. *De concilii Nicaeni fide colenda.*

2. *De baptismo, symbolo, oratione dominica.*

3. *De duobus conciliis quotannis agendis cet.*

4. *De canonicorum et monachorum cultu vestituque.*

5. *De abbatibus et abbatissis eligendis.*

6. *De presbyteris et diaconis ordinandis.*

7. *De horis canonicis.*

8. *De ecclesiarum iuribus a sede Romana tributis.*

9. *Ne ecclesiastici occulte cibum capiant.*

10. *Ne sacerdotes „nudis cruribus“ sacra procurent; de oblationibus fidelium; „ne de cornu bovis calix aut patena fiat ad sacrificandum Deo, quia sanguineae sunt“; ne episcopi „in conciliis suis secularia iudicent“.*

11. *Reges et principes iustitiam colant, episcopis obediant, ecclesiam venerentur, consiliariis prudentibus utantur.*

12. *„Ut in ordinatione regum nullus permittat pravorum praevalere assensum; sed legitime reges a sacerdotibus et senioribus populi eligantur; et non de adulterio vel incestu procreati“ — „honor quoque regibus ab omnibus impendatur“ — „nullus regi detrahat“ — „in necem regis nemo communicare audeat, quia christus Domini est; et si quis tali sceleri adhaeserit, si episcopus est aut ullus ex sacerdotali gradu, ex ipso detrudatur — et omnis, quisquis tali sacrilegio assenserit, aeterno anathematis vinculo interibit; — Exemplis namque apud vos saepe probatum est, quod, quicunque internecionis dominorum causa fuere, in spacio vitam finierunt et utroque iure caruerunt.“*

13. *„Ut potentes et divites iusta iudicia statuant.“*

14. *De fraude, violentia, rapina vetanda; ne iniusta tributa ecclesiis imponantur; de pace colenda.*

a. *Sequuntur canones viginti, quos omnes — excepto canone undevicesimo — summatim ac breviter tantum proponendos duxi.*

786 15. *„Interdicuntur omnibus iniusta connubia et incestuosa tam cum ancillis Dei vel aliis illicitis personis quam cum propinquis et consanguineis vel alienigenis uxoribus."*

16. *„Decreto abdicitur filiis meretricum legitima hereditas."*

17. *De decumis dandis; de usuris prohibendis; de mensuris aequis et ponderibus aequalibus statuendis.*

18. *De votis persolvendis.*

19. *„Annexuimus: ut unus quisque fidelis christianus a catholicis viris exemplum accipiat; et si quid ex ritu paganorum remansit, avellatur contemnatur abiciatur.*

*Deus enim formavit hominem pulchrum in decore et specie; pagani vero diabolico instinctu cicatrices teterrimas superinduxerunt, dicente Prudentio:*

*Tinxit et innocuam maculis sordentibus humum*[1].

*Domino enim videtur facere iniuriam, qui creaturam suam foedat et deturpat. Certe si pro Deo aliquis hanc tincturae iniuriam sustineret, magnam inde remunerationem acciperet. Sed quisquis ex superstitione gentilium id agit, non ei proficit ad salutem; sicut nec Iudaeis circumcisio corporis sine credulitate cordis."*

*„Vestimenta etiam vestra more gentilium, quos Deo opitulante patres vestri de orbe armis expulerunt, induitis. Miranda res et nimis stupenda, ut, quorum vitam semper odistis, exempla imitemini."*

*„Equos etiam vestros turpi consuetudine detruncatis: nares finditis, aures copulatis verum etiam et surdas redditis, caudas amputatis; et quia illos illaesos habere potestis, hoc nolentes, cunctis odibiles redditis."*

*„Audivimus etiam, quod, dum inter vos litigium versatur sortes more gentilium mittitis. Quod omnino sacrilegum istis temporibus reputatur."*

*„Equos etiam plerique in vobis comedunt, quod nullus christianorum in orientalibus facit. Quod etiam evitate. Contendite, ut omnia vestra honeste et secundum Dominum fiant.*[2]*"*

1. Prudentii Diptychon I 3:
„Tinxit et innocuum maculis sordentibus Adam."
2. 1 Cor. 14, 40.

20. *De peccatis confitendis et poenitentia agenda.* 786

Haec decreta, beatissime papa Hadriane, in concilio publico coram rege Aelfuualdo et archiepiscopo Eanbaldo et omnibus episcopis et abbatibus regionis, seu senatoribus ducibus et populo terrae proposuimus. Et illi, ut superius fati sumus, cum omni devotione mentis, iuxta possibilitatem virium suarum, adiuvante superna clementia, se in omnibus custodire devoverunt; et signo sanctae crucis in vice vestra in manu nostra confirmaverunt; et postea stylo diligenti in charta huius paginae exaraverunt, signum sanctae crucis infigentes:

Ego Aelfuualdus Transhumbranae gentis rex, consentiens signo sanctae crucis subscripsi.

Ego Dilberchus Augustadensis ecclesiae praesul[1] gaudens signo sanctae crucis subscripsi.

Ego Eanbaldus[2] gratia Dei archiepiscopus sanctae Eboracensis ecclesiae huius chartulae piae et catholicae taxationi signo sanctae crucis subscripsi.

Ego Hyguualdus Lindisfarnensis ecclesiae episcopus[3] obediens signo sanctae crucis subscripsi.

Ego Aedilberchus Candentis-casae[a] episcopus[4] supplex signo sanctae crucis subscripsi.

Ego Aldulfus Myiensis ecclesiae[5] episcopus[6], devota voluntate subscripsi.

a. Candensis-casae *Cent.* Candentis *corr. Wattenbach.*

1. Tilberhtus ep. Hagustaldensis (Hexham) 781—789. 2. I 780—796. 3. 780—803. 4. Aedilberhtus ep. Candidae-casae s. Witernensis (prov. Glascuensis) 777—789, Hagustaldensis 789—797. 5. i. e. monachorum Anglosaxonicorum coenobii in Hibernia a Colmano ep. Lindisfarnensi (661—664) post annum 664 conditi, quod „lingua Scottorum M a g e o“ et „M u i g e o consuete vocabatur“ (v. Bedae Hist. eccl. IV 4). Idem coenobium appellatur a Tigernacho (Rer. Hibern. SS. II 238) ad 732 „M a i o n e n s e monasterium Saxonum“, in Annalibus Ultonensibus (Rer. Hib. SS. IV 110) ad 782: „monasterium Saxonum in „M a i o“, a Simeone Dunelmensi ad 768: „M a c h n i“, ad 773: „M i g e n s i s“ ecclesia“; cui loco nunc „M a y o“ nomen est (in ea Hiberniae parte, quae est inter septentriones et occasum solis, a Westport ad orientem). Regebatur vero monasterium hoc a propriis episcopis (usque ad annum 1559, teste Usserio Britannicarum ecclesiarum antiquitates, Dublini 1639, p. 964). 6. consecratus anno 786,

786 Ego Aethiluuinus episcopus per legatos subscripsi.

Ego Sigha[a] patricius[1], signo sanctae crucis placido animo subscripsi.

His quoque saluberrimis admonitionibus presbyteri diaconi ecclesiarum et abbates monasteriorum, iudices optimates et nobiles, unopere, uno ore consentimus et subscripsimus:

Ego Alrich dux signo sanctae crucis subscripsi.

Ego Siguulfus dux signo sanctae crucis subscripsi.

Ego Aldberich abbas[2] signo sanctae crucis subscripsi.

Ego Erhart abbas signo sanctae crucis subscripsi.

His peractis et data benedictione, perreximus, assumptis nobiscum viris illustribus legatis regis et archiepiscopi, Maluinum videlicet et Pyttel lectores. Qui una nobiscum pergentes et ipsa decreta secum deferentes in concilium Merciorum, ubi gloriosus rex Offa cum senatoribus terrae, una cum archiepiscopo Iaenberchto sanctae ecclesiae Dorovernensis et caeteris episcopis regionum convenerat[3]. Et in conspectu concilii clara voce singula capitula perlecta sunt, et tam Latine quam Teu-

a. Ego Sigha *scripsi pro* Gosigha *Centuriatorum*.

teste Simeone Dunelmensi ad 786: „Eodem anno Aldulf consecratus episcopus ab Eanbaldo archiepiscopo Tilberhtoque et Hygbaldo praesulibus in monasterio, quod dicitur Et — Corabrige, multisque muneribus ac donis ditatus, honorifice ad suam ecclesiam (Myiensem) est remissus." Suspicari igitur licet, in ipso monasterio Corabrigensi concilium a Georgio legato apostolico cum Northanhumbris habitum esse.

1. Is anno 788 Aelfwaldum regem interfecit. Simeon Dunelm. 788: „Elfwaldus rex — ab eius patricio Sicgan miserabili occisus est morte 9 Kal. Oct." 2. Alberht, anno 786 factus abbas Hripensis, obiit anno 787. V. Sim. Dunelm. 786 et 787. 3. Cealchyte; v. Anglo-Saxon chronicle 785 (pro 786). In eadem synodo et Offa rex de mancusis 365 quotannis sedi Romanae mittendis promisit (v. infra ep. 84) et episcopatus Lichfeldensis impendio Cantuariensis episcopii in archiepiscopatum provectus est (v. Anglo-Saxon chronicle l. l.). Hygebertus autem, qui ecclesiae Lichfeldensi inde ab anno 779 „episcopus" praefuerat itemque inter huius epistolae testes „episcopus" vocatur (v. infra), postea in tabulis annorum 788—799 „archiepiscopus" comparet ap. Kemble Cod. dipl. I p. 184, 187, 189, 190, 196, 199, 201, 204, 211, V 61. Itaque vehementer errant, qui Aldulfum putant archiepiscopum Lichfeldensem factum esse; v. supra p. 159 n. 6.

tonice, quo omnes intelligere possent, dilucide reserata sunt. 786
Qui omnes, consona voce alacri animo gratias referentes apostolatus vestri admonitionibus, promiserunt: se, divino adminiculante favore, iuxta qualitatem virium promptissima voluntate in omnibus haec statuta custodire. Quin etiam, ut supra taxavimus, tam rex quam principes sui, archiepiscopus cum sociis suis in manu nostra in vice dominii vestri signum sanctae crucis firmaverunt et rursum praesentem chartulam sacrato signo roboraverunt:

Ego Ieanbrechtus, archiepiscopus sanctae Dorovernensis ecclesiae, supplex signo sanctae crucis subscripsi.

Ego Offa rex Merciorum, consentiens his statutis, prompta voluntate signo crucis subscripsi.

Hugibrechtus episcopus Lichtenfelsae[1] ecclesiae signo sanctae crucis subscripsi.

Ceoluulfus[a] Lindensis-Faronensis[2] episcopus subscripsi.
Unnuona Legorensium episcopus[3] subscripsi.
Alchardus episcopus[4] subscripsi.
Eadberhtus[b] episcopus[5] subscripsi.
Chumbrechus[6] episcopus subscripsi.
Harchelus[7] episcopus subscripsi.
Aeine[8] episcopus subscripsi.
Tora[9] episcopus subscripsi.
Uuaremundus episcopus[10] subscripsi.
Adalmundus[11] episcopus subscripsi.
Adoredus[12] episcopus subscripsi.

a. Ceoluulfus *scripsi pro* Edeulfus *Centuriatorum.* b. Eadberhtus *scripsi pro* Fadberchus *Centuriatorum.*

1. Lichfeldensis 779—c. 802. 2. Ceoluulfus ep. provinciae Lindisfarorum (Lindsey) 767—796. 3. ep. Leicestrensis 781—c. 802. 4. Elmhamensis 786—811. 5. Londinensis. 6. Chuniberhtus ep. Vintoniensis. 7. Heardredus ep. Dummocensis (Dunwich). 8. Aesne, Esne ep. Herefordensis. 9. Tota ep. Seolesiensis (Selsey). 10. Roffensis. 11. Aethelmodus ep. Sciréburnensis c. 778—c. 793. 12. Hathoredus ep. Hwicciorum (Wigorniensis) 781—798.

786 Edrabordus[1] abbas, Alemundus[2] abbas, Boduuinus abbas, Uttel abbas.

Brorda dux, signo sanctae crucis subscripsi.

Eadbaldus[a] dux subscripsi.

Bercoaldus[3] dux subscripsi.

Othbaldus comes subscripsi.

---

11. *Alcuinus Paulino patriarchae Aquileiensi scribit de suo erga eum amore. Rogat ut pro se precetur reliquiasque sanctorum sibi mittat. Monet, ut patriarchatus suscepti officia exsequatur*[b]. (Q 113, C 63, F 36)

787 Paulino sanctissimo patriarchae[4] humilis levita Alcuinus[c] salutem.

Absentia corporis non oportet dilectionem dividere; quia amicitia, quae deseri potest, numquam vera fuit[5]. Ex quo te sciebam, dulcissime amice, semper amabam; et pepigit cor meum[d] foedus amicitiae cordi tuo. Et si nomen Paulini mei non in cera, quae deleri potest, scripsi, ne queso[e] obliviscaris in tuis sanctis orationibus nomen amici tui Albini[f]; sed in aliquo memoriae gazofilacio[g] reconde illud[6], et profer eo tem-

a. Eadbaldus *scripsi pro* Facuualdus *Centuriatorum*. Cf. tabulas annorum 777, 780 cet. ap. Kemble Cod. dipl. I 159, 167, 170 cet. b. *ex K. 77v—78v:* Item alia; *G p. 222—224.* c. Alchuinus G. d. nostrum *K*. e. neque *K*, ne queso *G*. f. Abbini *G*. g. gazophilatio *K*.

1. Forthredus abbas esse videtur, qui in tabulis illius temporis comparet. 2. Ealhmundus abbas. 3. Berhtuualdus. 4. Aquileiensi. Is cum anno 802 vitam reliquerit (v. Annales Laurissenses minores et Enhardi Annales Fuld. 802, Mon. Germ. SS. I 120 et 353), annosque 15 sedisse tradatur in chronico patriarcharum Aquileiensium (ap. De Rubeis Monumenta eccles. Aquil., appendix p. 8, cf. p. 9), anno 787 ecclesiae Aquileiensi praefectus est. Fuit in Italia illo anno Carolus rex; quare et ad hunc annum et ad Paulinum referenda est narratiuncula ap. Monachum Sangallensem (supra T. IV 694). Non recte Madrisius Paulinum vult praefuisse ecclesiae Aquileiensi ab a. 776 ad a. 804 (Paulini opp. p. XIX—XXXVI). 5. cf. Hieronymi ep. 3, opp. ed. Vallarsius I 13: „Amicitia, quae desinere potest, vera numquam fuit." 6. cf. Paulini epistolam Carolo regi scriptam (opp. ed. Madrisi 168), in qua meminit „Albini scilicet summae religionis praecipui oratoris vestri mihique super omnia flaventium favorum dulcissimi mella."

pore oportuno[a], quo panem et vinum in substantiam corporis et sanguinis Christi consecraveris[b]. 787

Diu dilectionis tuae[c] exspectavi promissa, hoc est vivificae crucis Christi[d] vel aliarum reliquiarum patrocinia. Noli me, obsecro, tanto fraudare munere nec te veritatis mercede[e]. Nolo, longinquitatem viae causeris. Caritas pennas ad volandum inveniet, nec flumina obruent[f] illam[1]. Sufficiunt alae fidei[2] in palatio[g] regis[3], quibus nec voluntas deest in accipiendo nec fides in reddendo. Si quid nostra petitio apud vos valeat, utinam et tua semper apud Deum valeat petitio, qui te in[h] tam sublimi statuit gradu, ubi eiusdem[i] domini nostri Iesu Christi effectus preco[k] (es cum David patriarcha)[l].

Vide, quam sublime est hoc nomen[4]. Contende meritis esse, quod nomine vocaris. Clama, ne cesses, exalta quasi tuba vocem tuam[5]. Sit guttur tuum tuba Domini[6]. Praedica importune, oportune[7]. Tu gallus in praedicatione, succinctus in castitate; tu aries in veritate fortissimus, cui nullus regum resistere poterit[8]. Tu lucerna super candelabrum in domo Dei[9]. Tua lingua caelum claudit et aperit[10]. Aperi[m] primum per praedicationis devotionem. Ad exemplum Christi recurre; qui per civitates castella vicos villas euangelizando iter agebat[11], etiam et domus publicanorum[n] vel peccatorum propter occasionem praedicationis non abhorruit[o] intrare[12]. Spes praemii solatium sit laboris.

Quid[p] facio, insipiens ego? contra philosophicum[q] proverbium ligna[r] in silvam ferens[13], stillicidiis[s] flumina inrigans.

a. *om. K.* b. consecraberis *G.* c. tua *G.* d. *om. G.* e. *scripsi* mercede *pro hac fere nota* 'M., *quae habetur in G; om. K.* f. obruant *KG.* g. palatia *K.* h. qui in te *G.* i. dei *add. G.* k. preco *in margine K additum est; om. G.* l. es cum David patriarcha *de coniectura addidi, usus Act. apost. 2, 29 sq.* m. Aperi *scripsi pro* Aperit *KG.* n. puplicanorum *G.* o. oborruit *G.* p. quod *K.* q. philosoficum *G.* r. lignā *G.* s. stillicidib *G.*

1. Cant. cant. 8, 7. 2. nuntii fideles. 3. Caroli in Italia morantis; v. supra p. 162 n. 4. 4. patriarchae. 5. Isai. 58, 1. 6. Osee 8, 1. 7. 2 Tim. 4, 2. 8. Prov. 30, 31. 9. Matth. 5, 15. 10. Apoc. 3, 7. 11. Matth. 9, 35. 12. Luc. 5, 30. 13. Horatii Sat. I 10, 34: „In silvam non ligna feras . . . .“

Modulum meum extuli figurae. Obsecro per eius amorem[a], qui duo minuta viduae donis divitum praeferebat[b] [1]. Caritas omnia suffert[2], in qua qui manet, in Deo manet, quia Deus caritas est[3].

---

12. *Alcuinus Riculfum Maguntiacensem archiepiscopum multa admonet eiusque litteras exoptat*[c]. (F 181)

c. 787 Damoete piscatori magno Albinus salutem.

Qui iuxta mare Galileae gradiens piscantibus pariter fratribus praecepit, dicens: *Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum*[4], ipse te in pelago huius vitae laborantem ad portum perpetuae quietis, cum multiplici laboris tui fructu, perducere dignetur. Mitte rete in dexteram navigii[5], ut de profundo huius saeculi impleatur magnis piscibus, quorum nomina scribantur in caelis. Non te terreat procellosa tempestas, quam dominus supergradiens siccis calcavit pedibus, et Petrum mergentem pietatis intuitu respexit[6], ut trinae negationis maculam trinae confessionis gloria dilueret. Memento Salomonis praeceptum dicentis: *Quodcumque manus tua operari possit, instanter operare, quia non est opus vel ratio apud inferos*[7], id est, in sepulcro, quo caro properat.

Sit tibi manus in elemosynis aperta, lingua in praedicationis officio devota. Memento dominum dicentem: *aperi os tuum, et ego implebo illud*[8]. Sint tibi cum omni sobrietate convivia, domino praecipiente: *adtendite, ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate*[9]. Sit manus dextera saepius euangelicis onerata paginis, ut cibis spiritalibus pascatur animus. Sint prae oculis exempla sanctorum, qui mundum fortiter vicerunt, et feliciter regnant cum Christo. Non sis tuis inferior anteces-

a. amore *G*. b. proferebat *G*. c. *ex H 18—18v:* Ad Riculfum archiepiscopum cognomento Damoetam.

1. Marc. 12, 42. 43. 2. 1 Cor. 13, 7. 3. 1 Ioh. 4, 16. 4. Matth. 4, 19; Marc. 1, 17. 5. Ioh. 21, 6. 6. Matth. 14, 25. 31. 7. Eccle. 9, 10. 8. Psal. 80, 11: „dilata os tuum et implebo illud." 9. Luc. 21, 34.

soribus, ut, quorum tenes[a] cathedram[1], illorum meritis aequiperari dignus efficiaris in celis. 787

Non sit tibi durum caritatis legere litterulas, nec eas reris esse supervacuas, quia cognita ingerunt. Si cogniti placeant[b] obrizi munuscula; placeant spiritalis sapientiae solacia: in illo vana est oculorum delectatio; in isto indeficiens animi thesaurum. Dicit enim Veritas: *omnia, quaecumque vultis, ut faciant vobis homines, haec eadem et vos facite illis*[2].

Cum magno mens mea expectat desiderio tuae beatitudinis apices, ideo meos tuae auctoritati sepius dirigere studeo, optans te non solum in meis proficere, sed etiam tuis me multoties[c] exortari.

---

13. *Alcuinus N. abbatem in Saxonia commorantem cohortatur. Willehado episcopo Bremensi salutem mittit. Quaerit de Saxonibus, de Danis, et Wiltis et Vionudis, de Carolo rege*[d][3].

Dilecto amico N. abbati salutem. 789

Bono animo esto, frater, et in servitio Dei viriliter labora, in ieiunio, oratione et vigiliis; sicut iam fecisti. Et saluta millies dilectissimum meum Uilhaed episcopum[4]. Multum me poenitet, quod recessi ab eo. Utinam videam eum, et sit cursus vitae meae consummatus in peregrinatione. Tantum orate pro me, ut dominus Deus dirigat vias meas in sua misericordia. post medium fere annum

Mandate mihi per litteras: quomodo habeatis vel quid faciatis; et quomodo consentiant vobis Saxones in praedicatione; et si spes ulla sit de Danorum conversione; et si Wilti et Vionudi, quos nuper[5] adquisivit rex[6], fidem Christi accipiant; et

a. tenens *H.* b. placeat *H.* c. multotius *H.* d. *ex A 8v—9:* Epistola Albini magistri ad episcopum in Saxonia; *O n. 6.*

1. inde ab anno 787, in quo die 4 m. Martii ordinatus est, cf. Abel Jahrbücher des fränk. Reiches unter Karl dem Gr. I 447. Hanc epistolam haud multo post episcopatum a Riculfo susceptum scriptam esse crediderim. *D.* 2. Matth. 7, 12. 3. Hanc epistolam ad Liudgerum episcopum scriptam esse, falso retulit Pertzius (Mon. Germ. SS. II 379), in errorem inductus epistolae lemmate; v huius paginae n. d. 4. Bremensem 787—789 Nov. 8. 5. ipso anno 789. 6. Carolus.

789 quid illis in partibus agatur; et quid de Hunorum[1] hoste domnus rex acturus sit.

Salutate omnes, qui apud vos sunt Deo servientes. Viriliter laborate in opere, quod coepistis, ut perfectam a Deo coronam accipiatis. Quia non qui coeperit, sed qui permanserit in finem, is salvus erit[2].

Divina gratia vos adiuvet et conservet ubique.

---

14. *Alcuinus Colcu magistro scribit de Saxonibus et Frisonibus ad Christi fidem conversis; de Viomudis, Graecis, Hunis victis; de Hispania; de Caroli et Offae regum discidio; se fortasse in Britanniam legatum iri. Munera mittit*[a]. (F 3)

790 ineunte anno Benedicto magistro et pio patri Colcu[b][3] Alcuine humilis levita salutem.

Audita sanitate et prosperitate paternitatis vestre, totis, ut fateor, gavisus sum visceribus. Et quia curiosum te nostri itineris putavi vel rerum in mundo nuper gestarum, per hos rusticitatis meae apices tuae providentiae innotescere curavi seu audita seu visa.

Primo sciat dilectio tua, quod miserante Deo sancta eius eclesia in partibus Europe pacem habet[c] proficit et crescit. Nam antiqui Saxones et omnes Frisonum populi, instante rege Karolo, alios premiis et alios minis sollicitante[4], ad fidem Christi conversi sunt.

Sed anno transacto[5] idem rex cum exercitu inruit super

a. *ex V 164v—165v. (A 4v—6). Edidit Usserius Vet. Hibern. epist. sylloge p. 49. (Pars epistolae habetur ap. Willelmum Malmesburiensem de gestis reg. Angl. L. I § 91.)* b. colcuį *V.* c. habaeat *V.*

1. Avarorum, qui anno 788 et in Italiam et in Baioariam irruperant. 2. Cf. Matth. 10, 22. 3. de quo in Simeonis Dunelmensis hist. reg. Angl. ad a. 794 haec leguntur: „His diebus Colcu presbyter et lector ex hac luce migravit ad Dominum, quo percipit laudem felicitatis pro laboribus terrenis.“ 4. Cf. Vitam Sturmi c. 22 (Mon. Germ. SS. II 376): „partim bellis, partim suasionibus, partim etiam muneribus — gentem illam (Saxonum) ad fidem Christi convertit.“ 5. anno 789.

Sclavos, quos nos Vionudos dicimus, eosque suae subegit 789
dicioni.

Greci vero tertio anno[1] cum classe venerunt in Italiam; 788
et, a ducibus regis praefati victi, fugerunt ad naves. Quattuor milia ex illis occisi et mille captivi feruntur.

Similiter et Avari, quos nos Hunos dicimus, exarserunt[2] in Italiam et, a christianis superati, domum cum obprobrio reversi sunt. Nec non et super Baugariam inruerunt, qui et ipsi ab exercitu christiano superati et dispersi sunt.

Etiam[a] et eiusdem christianissimi regis duces et tribuni 785
multam partem Hispaniae tulerunt a Saracenis, quasi trecenta milia in longum per maritima[3]. Sed heu pro dolor, quod idem maledicti Saraceni, qui et Aggareni, tota dominantur Affrica, et Asia maiore[b] maxima ex parte. De quorum egressione tue venerande prudentiae dudum, ut estimo, scripsi.

De cetero, pater sanctissime, sciat reverentia tua, quod 790
ego filius tuus, et Ioseph vernaculus tuus Deo miserante sani sumus; et tui amici toti, qui apud nos sunt, in prosperitate Deo serviunt.

Set nescio, quid de nobis venturum fiet. Aliquid enim dissensionis[c], diabolico fomento inflammante, nuper inter regem Karolum[d] et regem[4] Offan exortum est, ita ut utrimque navigatio interdicta negotiantibus cessat[5]. Sunt qui dicunt, nos pro pace esse in illas partes mittendos[e]. Sed obsecro, ut vestris sacrosanctis orationibus, manentes vel euntes, muniamur. Nescio, quid peccavi, quia tuae paternitatis dulcissimas litteras multo tempore non merui videre; tamen pernecessarias orationes sanctitatis tuae me cotidie sentire credo.

Misi caritati tue aliquid de oleo, quod vix modo in Bri-

a. eti *V.* b. maiore *V.* c. disentionis *V.* d. Korolum *V.* e. mitteudas *V.*

1. i. e. „tertio abhinc anno"; a. 788. 2. item anno 788. cf. Ann. S. Emmerammi 788: „Huni ad Furgali et in Baiouuaria." 3. anno 785. Chron. Moissiacense (Mon. Germ. SS. I 297) 785: Eodem anno Gerundenses homines Gerundam civitatem Carolo regi tradiderunt." 4. Merciorum. 5. Cf. Gesta abbatum Fontanellensium c. 16 (Mon. Germ. SS. II 291).

790 ineunte anno tannia invenitur, ut dispensares per loca necessaria[a] episcoporum ad utilitatem honoris Dei. Misi quoque quinquaginta siclos fratribus de elemosina Karli regis — obsecro, ut pro eo oretis — et de mea elemosina quinquaginta siclos; et ad australes fratres Baldhuninga triginta siclos de elemosina regis et triginta de elemosina[b] mea; et viginti siclos de elemosina patrisfamilie Areide et viginti de elemosina mea; et per singulos anachoritas tres siclos de puro argento; ut illi omnes orent pro me et pro domno rege Carolo, ut Deus illum conservet ad tutelam sanctae sue aeclesiae et ad laudem et gloriam sui nominis. Exaudiat vos omnipotens Deus, pro sancta sua aeclesia intercedentes, et proficere faciat in salutis eterne prosperitate.

---

15. *Alcuinus Beornwino presbytero de Caroli et Offae regum discordia caute respondet*[c]. . (C 32, Q 54, F 7)

790 ineunte anno Dilecto fratri Beornuuino presbytero[d] [1] Alchuini[e] diaconus[f] salutem.

Dulces tuae dilectionis accepi litteras[g], mellifluis sensibus delibutas[h], apollogiticam tenentes[i] rationem. Quarum[k] melius credebam veritati quam falsiloquae aliorum narrationi[l]. Nam fides amicitiae[m] corde constare debet, non linguae versibilitate.

Utinam dignus essem pacem praedicare[2], non discordiam[n] seminare; et signum portare Christi, non[o] arma diaboli. Numquam tibi scripsissem, si noluissem pacem tecum habere et, quod[p] in Christo coepimus, firmum permanere.

a. necesaria *V.* b. delemosina *V.* c. *ex T 72—72v, G 149—151 sine lemmate; K 50v—51:* Item alia (*Est etiam in N 66v:* Alcuinus ad Beornuinum presbyterum). d. illi *G*, ill. *K pro* Beornuuino presbytero. e. Alcuinus *K.* f. *om. G K.* g. litterulas *K.* h. delibutos *T.* i. tenens *G.* k. quorum *TG*, *corr. in* quarum *K.* l. falsiloqua . . narratione *TG*; *corr. in* falsiloquae . . narrationi *K.* m. amici tuae *T*, amicicia *G*; fidei amicitia *K.* n. discordias *K.* o. et non *GK.* p. pacem *T*, quod *GK.*

1. Facile apparet, Beornuuinum Offae regis causa ad Alcuinum ex Britannia scripsisse; nec dubitem, quin ex eiusdem regis famulatu fuerit.
2. Cf. ep. 14 supra p. 167: „Sunt qui dicunt, nos pro pace esse in illas partes mittendos.“

Vere[a] Offa regi nec genti Anglorum[b] numquam infidelis fui[1]. Sicut hos amicos[2], quos mihi Deus donavit, fideliter quantum valeo servabo, sic et[c] hos[3], quos reliqui in patria. 790 exeunte anno

Pauci sunt dies mei; et hos ipsos cum dolore flagelli[d] suffero. Ideo te obsecro, ut in Domino, quantos[e] valeas, mihi intercessores adquiras.

Multis miseriis turbatum est hoc saeculum; et non est refrigerium in eo, nisi in[f] misericordia Dei et fide amicorum. Nudi venimus et nudi recedimus[4], nisi qui bonis animam vestiet[g] operibus. Ut tibi[h], carissime frater[i], tempus vel locus occurrit, semper Dei suade voluntatem omnibus personis: regi[5] suaviter, episcopis honorifice, principibus fiducialiter, omnibus veraciter. Nostrum est seminare, Dei fructificare.

Nec ulla tibi alicuius[k] dissensionis inter nos remaneat suspicio. Nec simus ex illorum numero, de quibus dictum[l] est: *Non veni pacem mittere sed gladium*[6]. Sed ex illorum[m] simus numero, ad quos dictum est: *Pacem meam*[n] *do vobis, pacem meam relinquo vobis*[7]. Ut pax Christi, quae[o] exsuperat[p] omnem sensum, custodiat corda nostra[q][8] in[r] caritate Christi et dilectione fraternitatis.

Paucis scripsi litterulis; quia sapienti pauca sufficiunt.

Sed te plurima Dei dona glorificent in aeternum, dilectissime frater[s].

a. permanere. Uere permanare. Uere *T*. b. Angulorum *G*. c. *om*. *K*. d. flagellis *G*. e. quos *G K*. f. *om*. *G*. g. vestiat *G*. h. ubi *K*. i. karissimi fratres *K*. k. alicui *G*. l. deductum *T*. m. illo *G K*. n. *om*. *T*. o. qui *G*. p. exuberat *G*. q. vestra *K*. r. pace et *add*. *K*. s. pater *K*.

1. Cf. ep. 14 p. 167: „Aliquid enim dissensionis — nuper inter regem Karolum et regem Offan exortum est." 2. Carolum regem Francorum. 3. Offam regem Merciorum. 4. Cf. Iob 1, 21. 5. Offae. 6. Matth. 10, 34. 7. Ioh. 14, 27. 8. Philipp. 4, 7.

16. *Alcuinus Iosepho significat, se propter Aethelredum nuper regem Nordhanhumbrorum factum in Britannia retardari. De Caroli I regis Francorum rebus gestis nunciari sibi cupit.. Varia mandata dat. De Colcu magistro addit*[a].

790 exeunte anno

Flaccus Albinus filio Iosepho[1] salutem.

Benedictus Deus, qui facit mirabilia magna solus[2]. Nuper Aedelredus[3] filius Aedelwaldi[4] de carcere processit in solium et de miseria in magestatem[5]. Cuius regni novitate detenti sumus et nolentes[b] praepediti venire ad vos. Vos tamen in prosperitate spectate nos, donec fiat volente Deo, quod optatis.

Mittite tamen mihi litteras de itinere vel manere domini regis nostri[6], de pace vel praelio; de sanitate vestra vel nostrorum hominum; vel quid novi accidisset[c] illis in partibus.

Mittite quoque nobis necessaria ad mare. Et Oduinus[d] volente Deo nobis deferat quinque libras argenti, vobiscum dimissi[e] ad commutandum vel vendendum illarum pretium vel commutationem. Dirigite et alios quinque de nostro[f] argento; et triplicia vestimenta caprina et lanea ad puerorum opus, laicorum vel clericorum; et linea ad meum opus; et cappas nigras et rubicundas caprinas, si evenerit tibi invenire; et pigmenta multa de sulfure bene[g] et coloribus[h] ad picturas.

Vae, vae, mors in olla, o homo Dei[7]; quia vinum defecit in sitharchis nostris[8] et celia acerba furit in ventriculis[i] nostris. Et quia nos non habemus, tum bibe pro nostro nomine et letum

a. *ex V 165 v — 166, O n. 4 x (A 7—8)*. b. *seu* nolenter. c. accidiset *V*. d. Oduiinus *V*. e. dimisi *V*. f. vestro *corr. in* nostro *V*. g. *an* bella? h. coribus *V*. i. venticulis *V*.

1. Iosephus „Alchuini discipulus" etiam Liudgeri Fresonis amicus fuit cf. Altfridi vitam Liudgeri c. 17 (Mon. Germ. SS. II 409). Alcuino magistro hortante S. Hieronymi tractatum in Iesaiam prophetam in compendium redegit cf. Mabillon Acta sanctor. ord. S. Bened. Saec. IV 1, 188 sqq. *D*. 2. Ps. 71, 18. 3. rex Northanhumbrorum 774—779 et 790—796. 4. Ethelwaldi Moll regis Northanhumbrorum 759—765. 5. Simeon. Dunelm. hist. de gestis regum Anglorum 790: „Ethelredus de exilio liberatus est et iterum per gratiam Christi regni solio est subthronizatus." Ann. Lindisfarn. 789 (SS. XIX 505): „Aethelred filius Aelfwaldi rediens de exilio regnavit 7." 6. Caroli I regis Francorum. 7. 4 Reg. 4, 40: „mors in olla, vir Dei." 8. 1 Reg. 9, 7: „panis defecit in sitarciis nostris."

duc diem; nos tristem[a], quia non habemus, quod letificat[1] et vix est, qui confirmet[2]. 790 exeunte anno

Manda Eanfrigido, ut ad te veniat; ut scias, quomodo habeat et mittat mihi argentum, quod in cella collegit, et caprinum vestimentum; sicut demandavi ei et Frotgoneg: argentum, quod de Uurmec villa habeat. Adiuva me et Berdic[b], iter agentem[c] ad Sanctum Petrum legationis causa. Da illi[d] libram argenti et meum iuvenem equum; et honorifice eum tracta in vino et pane.

Et saluta fratres nostros in Bacho et berbice et in libra argenti; et infantes similiter suos. Et semper benefacite viduis et orfanis nostris de frumento vino et lardo.

Obsecro, ne tibi durum sit, quod tibi tanta mandavero; quia Deus multiplicat fructum iustitiae et multiplicat merita fidelitatis tuae in eternum remuneratione perpetua.

Uinter medicus[3] mihi promisit duo carrata de vino optimo et claro. Quem rogavi, ut tibi redderet. Et si habeas et si optimum sit, mittantur Rufu[e]; ut ille mihi dirigat unum et aliud Brorda. Volente Deo, cogitamus venire.

Sanus est magister vester Colcu; et sani amici tui, qui apud nos sunt.

Sanum te faciat Deus cum amicis tuis. Heu quare tu sic longe es a nobis; utinam fias prope, ut gaudeamus in te, sicut sepe fecimus. Tamen te salutamus a longe et mandar(nus), ut pasc(as bene) Iosep c(um ami)cis sui(s).

a. ducimus *excidisse videtur*. b. Buidic *corr. in* Bdic *V*. c. agentes *V*. d. illis *V*. e. *sive* Rufa.

1. vinum. Ps. 103, 15: „et vinum laetificet cor hominis." Alcuinus vini veteris amicum se praebet infra in epistola 153 ad Theodulfum missa. 2. panis. Ps. 103, 15: „et panis cor hominis confirmet." 3. Caroli M. medicus, qui anno 779 aegrotantem Sturmium abbatem Fuldensem haud prospere curavit. V. Eigilis Vit. Sturmi c. 24 (Mon. Germ. SS. II 377): „ad monasterium (Fuldense) vir Dei rediit (ex Heresburg), habito secum medico domini regis Karoli, cui nomen Wintarus, qui eius subveniret infirmitati. Dum vero quadam die artis suae ei nescio quam potionem infuderat, cum qua minuere debuit infirmitatem, sed ita auxit, ut validius et acrius ei lues acerba augeretur."

Adhuc novam capellam inter vineta videamus in te. Pax tibi et salus habitantibus in te.

---

17. *Alcuinus Adalhardo abbati Corbeiae antiquae respondet, de suo erga eum amore; de Aethelredo, novo Northanhumbrorum rege; de pace Caroli et Offae regum componenda; Angilberto abbati S. Richarii Centulensi salutem mittit*[a]).

790 exeunte anno

Dilectissimo in Christo fratri Adalhardo[1] humilis tuus germanus Alcuinus salutem.

Satis me refecit dilectionis tuae memoria et familiaritatis dulcedo et mutuae consolationis solatium; ita ut vere fateor, moeroris languore post te me esse pertaesum et usque ad lacrimas absentia tua contristari. Nec me, etiam in peregrinatione[2] morantem, tantum fratris vel sororis carnalis affectus taeduit, quantum tua spiritalis fraternitas moerore perfundit. Videbar enim mihi, ex consolatione eloquii tui, Deo miserante, dignum incipere posse, quod tamen Dei solius perficere est; qui gratia sua tuum inspiravit intellectum ad loquendum et meam incitavit voluntatem ad audiendum. Quia sine illo nihil boni possumus nec velle nec perficere. Ideo semper ad eum toto corde implorandum est: *Misericordia tua preveniat me*[3], *misericordia tua subsequatur me*[4].

Haec ideo, frater, tibi scripsi, ut scias, si tamen scire potes, qua te caritate diligo; nam me ipsum fateor edicere non posse — forsan etiam nec tu, qua me diligas — Deus scit, qui hanc infudit cordibus nostris.

Caeterum cognoscas, unanimis frater, turbatas ex parte res me offendisse in patria nec invenisse animum novi regis[5] qualem vel speravi vel volui. Tamen aliquid fecimus ammo-

a. *ex A 9v—11:* Epistola Albini magistri ad Adelhardum propinquum Karoli regis; *O n 8.*

1. abbati Corbeiae antiquae; filio Bernhardi, patrui Caroli Magni. 2. in Gallia. 3. Cf. Ps. 58, 11. 4. Cf. Ps. 22, 6. 5. Aethelredi regis Northanhumbrorum 790—796.

nitionis illi et aliis. Et hodie laboramus contra iniustitiam, prout possumus, cum quibusdam potentibus. 790 exeunte anno

Tamen obsecro in caritate Christi, ne me umquam consolatoriis vel oratoriis dimittas reficere litteris; nec tibi sit durum scribere, quod mihi aviditas est legere. Et parvo tuo labore gaudium mihi facias magnum. Gaudium tibi Deus omnipotens concedat aeternum.

Obsecro, ut mihi demandes, quid in illis agatur partibus et quod sit consilium in palatio[1] faciendi vel peragendi.

Sequenti vero anno certius aliquid de nobis audies vel videbis. Aestimo tamen, nostros et me miseros ituros esse pro pace. Nec ego renuo, si me, indignum digne pretium pacis, dirigere velint. Et si ullatenus scire possis, quae sit causa huius dissensionis inter olim amicos[2], mihi noli abscondere. Pacis enim seminatores simus inter populos Christianos.

Et quid habeas de puero Bernheri[3] actum.

Saluta, obsecro, patrem meum Georgium, roga eum ut non obliviscatur filii sui Alcuini spiritali solatio.

Saluta et Engelberhtum filium, nunc vero ex filio patrem[4].

Saluta Etuuit patrem meum dilectum et omnes fratres nostros intra moenia sancti Petri[a][5] manentes, orantes pro nobis. In aeternum valete.

Hic finem cartae lacrimis favemus obortis[b],
Sed numquam finem sacri faciemus amoris.

a. Patris *A*, *corr. in* Patri *O*. b. abortis *O*.

1. Caroli I regis Francorum. 2. inter Carolum Francorum et Offam Merciorum reges. 3. de Bernario, Adalhardi fratre. 4. Id argumento esse debet, Angilbertum anno 790 factum esse abbatem S. Richarii Centulensem. 5. Corbeiae antiquae.

790 exeunte anno

**18.** ***Alcuinus Arnoni episcopo Salzburgensi scribit de suo erga eum amore. Leidrado salutem mittit. Aethelredi novi Northanhumbrorum regis causa se in Britannia hoc anno remansurum esse***[a]. (F 2)

Dilecto[b] patri Aquilae[c] [1] episcopo Albinus salutem.

Satis suavi commemoratione[d] vestram recolo, sanctissime pater, dilectionem[e] et familiaritatem; optans, ut quandoque eveniat mihi tempus amabile, quo collum[f] caritatis vestrae[g] desideriorum meorum digitulis amplecter. O, si mihi translatio Abacuc[h] [2] esset subito concessa, quam citatis manibus ruerem[i] in amplexus paternitatis vestrae, et quam[k] compressis[l] labiis[m] non solum oculos[n] aures et os sed etiam manuum vel[o] pedum singulos digitorum articulos non semel sed multoties oscularer. Verum quia meriti mei non est ita venire ad te, mittam saepius rusticitatis meae litterulas[p] ad te, ut[q] vice verborum meorum loquantur pro me et dicant:

Semper in aeternum, praesul sanctissime, salve;
Atque tui cuncti valeant, rogo, semper amici[r].

Obsecro iterum iterumque ammoneo: ut te ipsum consideres; et quo tendas, agnoscas; et quid facias, praevideas; et coram quam terribili iudice rationem redditurus sis non solum de te sed etiam de singulis animabus, quae tuo commissae sunt regimini[s]. Idcirco non segniter labora; praedica oportune inportune[t] [3], id est[u] volenti et nolenti; argue obsecra increpa[3]; ut merearis audire a domino Deo tuo: *Euge serve bone et fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, supra*[v] *multa te constituam; intra in gaudium domini Dei*[w] *tui*[4].

a. *ex V 166—166v, Z 127—128, R 26v—28 (A 9—9v).* b. in Christo *add. R.* c. humilis sanctae Dei ecclesiae filius *R pro* Aquilae — Albinus. d. cummemoratione *Z.* e. dilectione et familiaritate *Z.* f. collo *Z.* g. tuae *V.* h. *corr. in* Abbacuc *V.* i. referrem *V*, ruere *Z.* k. quia *V.* l. complexis *V.* m. labris *V*, labrus *Z.* n. et *add. V.* o. et *V.* p. litteras *RZ.* q. que in *V.* r. amice *Z.* s. regimine *VRZ.* t. inoportune *Z.* u. idem *Z.* v. super *Z.* w. Dei *om. Z.*

1. Arnoni episcopo Salzburgensi cf. Ann. Iuvav. mai. 785: „Arn episcopus ordinatur 3 Idus Iunii.“ 2. Daniel 14, 35. 38. 3. 2 Timoth. 4, 2. 4. Matth. 25, 21.

Saluta[a], obsecro, Laedredum[b] [1], consocium et amicum meum. 790 exeunte anno
Sequenti anno certum eum faciam; si ille certus erit, quid velit vel quid possit[c].

Novitas regni nostri[2] me retinet adhuc in[c] isto anno; salus vos reteneat in regno aeterno.

Mementote in orationibus vestris nostri nominis, obsecro. Memor sit vestri omnipotens Deus in aeterna misericordia.

Scribite[d] mihi, obsecro, quomodo habeatis et quid novi apud vos accidisset istis diebus.

Commendate[e] vel scribite, deprecor, nomen meum per monasteria et amicos vestros. Pax vobis et salus in secula perpetua.

---

19. *Alcuinus Itherium abbatem S. Martini Turonensem, minus commoda valetudine usum, hortatur, ut pium quoddam votum persolvat*[f]. (Q 75, C 40, F 27)

Dilectissimo patri Itherio[g] [3] Albinus[h] salutem.

Gratias agamus deo Iesu, vulneranti et medenti[4], flagel- 782-790?
lanti et consolanti. Dolor corporis salus est animae; et infirmitas temporalis sanitas sit perpetua. Libenter accipiamus, patienter feramus voluntatem salvatoris nostri.

Sed nunc noli tardare. Fac, quod facturus es. Curre, dum lucem habes[5]. Festina ad eum, qui[i] vocat te. Quod necessitas cogit, voluntas praeveniat. Esto scriba sapiens[k], ne-

a. Saluta — aeterno *om. R.* b. ·N· *V.* c. *om. V.* d. Scribite — amicos vestros *om. R.*; Scribite — perpetua *om. V.* e. commendite *Z.* f. *ex T 82 — 82 v sine lemmate; K 60 — 61:* Item alia; *G p. 172 — 174.* (*Est etiam in N 85:* Eiusdem ad Itherium). g. ill. *KG.* h. illi *G*, *om. K.* i. quo *G.* k. sabiens *G.*

1. Leidradum (postea episcopum Lugdunensem 798 — 814), ortu Noricum teste Theodulfo, Paraenesis ad iudices v. 117—120 (opp. ed. Sirmondus p. 135):

„Haeserat hac nobis Laidradus sorte sodalis,
Cederet ut magnus, hoc relevante, labor.
Noricus hunc genuit, hunc tu, Lugdune, futurum
Pontificem speras relligionis ope.“

2. Northanhumbrorum (Aethelredo rege facto). 3. abbati S. Martini Turonensi. 4. cf. Iob 5, 18. 5. Ioh. 12, 35.

790 exeunte anno gotiator fidelis[1]: vende terrena, emę caelestia. Quid spectatur diei crastini[a] incertitudo? Non sit dilatio[b] in salute animae. Quod animo cogitetur[c], opere perficiatur[2]. Quod infirmitas optavit, sanitas peragat.

Testis est, qui omnia novit mei cordis, hoc plena caritate et fideli consilio me suadere. Scio, me post te in loco tuo[3] talem non habere amicum. Sed[d] magis te velim amicum habere in honore permanente quam[e] pereunte[f]; et intercessore[g] apud Deum gaudere quam largitore[h] in seculo. Petatur a Deo auxilium: ut amicorum confirmet consilium[i]; et suis iter salutis ostendat, et dirigat in viam pacis, quos proprio redemit sanguine. Ecce quali pretio empti sumus! Non amemus ea, quae nos separant ab eo, qui nos usque ad mortem suae carnis dilexit. Plurimos dies saeculo satis[k] servivimus: vel[l] paucos, qui restant, vivamus Deo nostro; ut digni efficiamur faciem illius videre, qui dixit: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*[4].

Laetus lege, et constanter incipe et feliciter perfice. Et sit Dominus tecum in aeternum.

---

20. *Alcuinus Ioseppo discipulo ob infirmitatem corporis condolet et ad patientiam excitat; rogat ut pro se precetur, ad renovandam consecrandamque ecclesiam hortatur*[m].

(C 39, Q 67, F 131)

790-793? Dilecto filio Ioseppo[n] [5] Albinus[o] salutem.

Doleo de dolore corporis tui, sed gaudeo de felicitate ani-

a. *om.* *T.* b. delatio *T*, delacio *G.* c. cogitatur *K.* d. non *superscriptum est in K.* e. quem *G.* f. praeeuntem *K.* g. intercessorem *KG.* h. largitorem *K*, largitori *G.* i. auxilium *T*; *sequitur lacuna octo fere litterarum in G.* k. *om.* *K.* l. nunc Deo nostro oportet *K pro* vel — Deo nostro. m. *ex G 171—172, Q 127v—128, K 59v—60:* Albinus Iosepho. (*Est etiam in N 75v:* Epistola Alcuini consolatoria de infirmitate hominis). n. Iosepho *QK.* o. Alcuinus *Q.*

1. Matth. 13, 45. 2. Haec spectare videntur ad aedificandum coenobium Cormeriacense; quod quidem conditum Itherius die 7 Febr. 791 tabula confirmavit ap. Mabilionem Ann. ord. Bened. II 714. 3. in coenobio S. Martini. 4. Matth. 5, 8. 5. Cum Iosephus in Francia comes Alcuini fuerit, haec epistola sicut prior ex Anglia ad eum missa esse videtur. *D.*

mae tuae. Quia[a] flagellat Deus omnem filium, quem recipit[1]. 790-793? Occidit et vivificat; vulnerat et medetur[2]. Spes praemii solatium tibi sit laboris. Hi[b] dolores cito finiuntur, praemia patientiae numquam. Non sunt condignae passiones huius[c] temporis ad superventuram gloriam, quae revelabitur[3] in sanctis[d]. Quapropter cum gratiarum actione immola Deo sacrificium laudis[4]. Non est haec tribulatio poenalis, sed propitiatio venialis. Aurum in fornace per ignem coquitur[e][5], ut purius exeat: sic anima corporali tribulatione, ut mundior procedat ad vitam. Disciplina domini non debet cuiquam esse disciplina; sed hilariter accipiat[f], quod pius medicus salubriter immittit. Inter flagella pietatis, nostrae[g] orationes humilitatis ad Deum dirigantur[h], ut qui misericorditer castigat, clementer ignoscat, ut salus aeterna patienti proveniat.

Nostri quoque memor sedulas pro nobis fundere preces non cessa: quatenus divina nobis provideat clementia perpetuae conversationem[i] prosperitatis. Adhuc dubio stamine pacis subtegmine causa texitur[k], et dum plenum perficitur vestimentum, mox[l] ad induendum vestrae dirigetur fraternitati.

Valde placet, quod domum Dei renovare coepisti[m]. Stude, ut et[n] istam perficias et alteram, de qua praesens dixi, facias consecrari[o]: ut pro duplici Dei honoris labore[p] multiplicem merearis accipere mercedem. Vivas, vigeas et valeas feliciter[q], fili karissime[r]!

---

21. *Alcuinus Gislae virgini nobili de caritate sua scribit, ad omnia virtutum genera hortatur et sanctae scripturae lectionem commendat*[s]. (F 229)

Dilectissimae in Christo virgini Gislae[6] Alchuinus humilis -793 levita salutem.

a. qui *G*. b. Hii *Q*. c. uius *G*. d. nobis *Q*. e. excoquitur *K*. f. accipi *Q*. g. *om*. *KG*. h. diriguntur *Q*. i. conversacione *G*. k. texit *G*. l. tum mox *K*. m. cepisti *Q*. n. *om*. *K*. o. consegrari *G*. p. laude *K*. q. filiciter *G*. r. carissimi *G*. s. *ex H 92 — 93*.

1. Hebr. 12, 6. 2. Iob 5, 18. 3. Rom. 8, 18. 4. Psalm. 49, 14. 5. Prov. 27, 21. 6. sorori fortasse Caroli regis, abbatissae Calensi. *D*.

- 793 Valde enim tuis, clarissima Dei famula, alloquiis gavisus sum, et tuae familiaritatis pietate consolatus, ita, ut ex eo die, quo pactum caritatis tecum inivi, dulcedine dilectionis tuae per singula pene momenta pascebar, felicem aestimans me, dum sanctissimae orationis munimine, secundum promissionem vestram fruar.

At nunc maxime assidua precum vestrarum protectione muniri indigeo, dum fluctivagi maris incertum iter temptare conpellar[1], ut divina clementia me ad portum salutis perducere dignetur, atque vestris iterum conspectibus gaudentem adstare condonet.

Sed rogo suppliciter te, Deo devotissima virgo, ne aures prudentiae tuae apices insipientiae meae offendant[a]; et quod me dilectio vera scribere admonet, te humilitas sancta doceat perlegere; nec stilum meum praesumptiosum putes, officiosum agnoscens; et quem in Deo diligit, ammonentem accipit.

Primo omnium te de Dei caritate ammoneo: et nobilitatem imaginis illius serva; et cuius viri sponsa esse coepisti, semper rememora. Inclitus est valde et gloriosus sponsus tuus, qui alium ornatum in te non quaerit, nisi spiritalem; non tortas crinium alligationes, sed rectas morum bonorum conligationes; nec vestimentorum vanum exterius nitorem, sed sanctitatis et castimoniae nobilem interius splendorem; cave, ne aliquid[b] in te inveniat, quod oculos illius offendat; et si forsan, ut solet humanae fragilitatis conditio afferre, aliquam neglegentiae maculam in te malignus spiritus infigat, citius paenitentiae lacrimis abluere memento, ne diu sine sponsi tui maneas amplexu, quia promptior est te recipere, quam amittere: tantum ne tardaveris de die in diem reverti ad illum. Haec enim duo mala maxime odit in hominibus, neglegentiam revertendi, et desperationem salvantis. Tantum haec absint a cogitationibus procul nostris, et ille tunc animis prope erit nostris. Ideo habet nomen salvator, quia semper salvat et salvare cupit, sicut scriptum est: *Qui vult omnes homines salvos fieri*[2].

a. offendat *H*. b. aliquit *H*.

1. de futuro Alcuini reditu ex Anglia in Galliam haec intellegenda sunt *D*.
2. 1 Tim. 2, 4.

Noli de terrena nobilitate gloriari, sed gratias age ei, qui[a] dum te hominem esse voluit, tam sublimes et claros tibi perdonavit parentes, quorum nobilitatem[b] non superbia, sed humilitate prosequere; et maxime in eo gaude, quia alterius noluit te esse sponsam, ni suam. Quae tibi maior esse gloria poterit, vel sublimior honor, quam eius regis esse sponsam, qui super omnes reges est: et quanto ille sublimioris est potentiae in virtute, tanto tu maioris esto diligentiae in sanctitate; sanctitas vero in iustitiae operibus constat[c], iustitia vero duobus modis impletur, hoc est, ut quae prohibita sunt a Deo, non faciamus, et quae iussa sunt ab eo, faciamus, iuxta prophetam: *Diverte*[d] *a malo et fac bonum*[1]. De quibus vestrae sapientiae me scribere supervacuum aestimo, quia in utrisque ab optimis ac nobilissimis magistris a prima aetate abundantius inbuta es, et excellens, naturaleque animi tui ingenium te ubique docet; insuper omnis sanctorum librorum series hoc maxime auribus tuis indicat, iterum iterumque replicat, quid sit omni homini cavendum vel sequendum, in quorum lectione te ipsam exerce, quia per illos tibi loquitur ipse Deus et Dominus noster, et pie voluntatis tibi demonstrat effectum. Recognosce et cogita, quali honore nobis illius legatio sit aestimanda: Quid si a rege legatio et indiculus ad te veniet, numquid non mox aliis curis postpositis[e] prompta et cum omni devotione eius litteras accipis et legis, et implere satages? Ecce de caelo rex regum, immo et sponsus tuus per prophetas, apostolos et doctores tibi, o virgo, dignatus est dirigere litteras suas, non ut aliquod servitium sibi necessarium demandasset, sed quae ad salutem et gloriam tibi necessaria sciebat esse, innotuisset. Harum te litterarum sedula reficiat lectio, quia in illis agnoscitur Deus, in illis vitae aeternae gloria adnuntiatur, in illis quid credere, quid sperare, quid amare, vel quid fugere debeamus, ostenditur. - 793

a. quia *H*. b. nobilitate *H*. c. costat *H*. d. Deverte *H*. e. post *H* (*pro* postpositis, *in fine versus*).

1. Psal 33, 15.

- 793 Haec scripsi, non ignorantem instruens, sed caritatis officium implens, maxime rogans, ut te ipsam inmaculatam in diem domini nostri Iesu Christi serves; et alios tota intentione, monitis seu exemplis trahe[a] tecum, et curre multis comitata post illum, donec introducat vos in domum patris, et in cubile genetricis suae[1], ut edatis[b] et bibatis super mensam eius in regno suo[2], ubi est cibus sine fastidio, et potus sine siti, et vita sine morte, et gaudium sine tristitia et gloria sine fine. Huc, o virgo, propera, ut semper sanctae genetrici virgini coniuncta agnum sequens per omnia caelestis regni penetralia transeas. Sanctitatem tuam, in omnibus bonis florentem, pro me intercedentem Deus Christus conservare et exaudire dignetur, domina virgo!

---

22. *Alcuinus Aethelredum regem Northanhumbrorum eiusque optimates propter ecclesiam S. Cuthberti Lindisfarnensem a Nortmannis vastatam, ut cum virtute vivant, hortatur*[c]. (F 12*)

793 post Iun. 8. Domino dilectissimo Aeđelredo regi[3] et omnibus optimatibus eius humilis levita Alchuine salutem.

Memor dulcissime dilectionis vestre, viri fratres et patres etiam et honorabiles in Christo domini; desiderans, longeva prosperitate patriam divinam nobis conservare misericordiam, quam gratuita largitate per suam nobis olim contulit gratiam; idcirco sepius vos, karissimi commilitones, vel presens, si Deus annuerit, verbis, vel absens spiritu inspirante divino scriptis ammonere non cesso et, que ad sospitatem patriae terrene atque ad beatitudinem perpetuae pertinere noscuntur, sepius iterando, quasi civibus eiusdem patrie, auribus ingerere vestris; ut multoties audita mentibus inolescant ad salutem. Quae est enim karitas in amicum, si utilia tacet amico? Cui debet homo

a. trahatur *H* b. aedatis *H.* c. *ex V 123v — 127v:* Epistola Albini magistri ad Aeđelredum regem. (*Est etiam in A 34 — 37*). *Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 492 — 495.*

1. Cant. 3, 4. 2. Luc. 22, 30. 3. Northanhumbrorum, Aethelvoldi filio.

fidem, si non patrie, cui prosperitatem, si non civibus? Duplici 793
enim germanitate concives sumus: unius civitatis in Christo, post Iun. 8
id est matris ecclesiae filii, et unius patriae indigene. Ideo vestra non horrescat humanitas benigne accipere, quod mea offere pro salute patrie studet devotio. Nec culpas vobis invehere me arbitramini; sed poenas amovere velle, intellegite.

Ecce trecentis et quinquaginta ferme annis, quod nos nostrique patres huius pulcherrime patrie incole fuimus, et numquam talis terror prius apparuit in Brittannia, veluti modo a pagana gente perpessi sumus. Nec eius modi navigium fieri possę putabatur. Ecce[a] eclesia[b] sancti Cudberhti[1] sacerdotum Iun. 8
Dei sanguine aspersa, omnibus spoliata ornamentis, locus cunctis in Brittannia venerabilior, paganis gentibus datur ad depredandum[c 2]. Et ubi primum post discessum sancti Paulini[3] ab Euboracia[d 4] christiana religio in nostra[e] gente sumpsit initium[f 5], ibi miserie et calamitatis coepit exordium[g]. Quis hoc non timet? quis hoc quasi captam patriam non plangit? Vineam electam vulpes depredarunt, hereditas Domini data est populo non suo. Et ubi laus Domini, ibi ludus gentium. Festivitas sancta versa est in luctum[6].

Attentius[h] considerate, fratres, et diligentissime perspicite: ne forte hoc inconsuetum et inauditum malum aliqua inauditi mali consuetudine promereretur. Non dico, quod fornicationis peccata prius non essent in populo. Sed a diebus Aelfwaldi regis[7] fornicationes adulteria et incestus inundaverunt super terram, ita ut absque omni verecundia etiam et in ancillis Deo dicatis hec peccata perpetrabantur. Quid dicam de avaritia

a. Ecce — exordium *legitur etiam apud Willelmum Malmesbir. Gesta pontific. Anglor. l. III p. 268 ed. Hamilton.* b. ęcclesia *Will.* c. debellandum *Will.* d. Eboraco *Will.* e. Norđanhimbrorum *Will.* f. exordium *Will.* g. initium *Will.* h. Atentius *V.*

1. Lindisfarnensis. 2. die 8 Iunii 793. V. Annales Lindisfarn. (Mon. Germ. SS. XIX 505) 793: „6 Iduum Iuniarum vastata est a paganis Lindisfarnensis aecclesia.“ In Anglo-Saxon chronicle 793 perperam „6 Id. Ian.“ exhibetur. Cf. etiam Simeon. Dunelm. 793. 3. primi episcopi Eboracensis. 4. Cf. Bedae hist. eccl. L. II c. 20 § 148. 5. V. Bedae hist. eccl. L. III c. 3. 6. Amos 8, 10. 7. Northanhumbrorum 779 — 788.

793 post Iun. 8 rapinis et violentis iudiciis? dum luce clarius constat, quantum ubique hec crimina succreverunt et populus testatur spoliatus. Qui sanctas legit scripturas et veteres revolvit historias et seculi considerat eventum, inveniet: pro huiusmodi peccatis reges regna et populos patriam perdidisse. Et dum aliena potentes iniuste rapuerunt, propria iuste perdiderunt.

Signa enim huius miserie precesserunt, alia per res inconsuetas, alia per mores insolitos. Quid[a] significat pluvia Febr. 20 — Mart. 31 sanguinis, qui[b] quadragessimali tempore[1] Euboraca[c] civitate[d], in ecclesia beati Petri principis apostolorum, que caput est totius regni, vidimus de borealibus domus sereno aere de summitate minaciter cadere tecti[2]? Nonne potest putari, a borealibus poenas sanguinis venire[e] super populum? quod in hoc facto, nuper ingruente super domum Dei, incepisse videri potest.

Considerate habitum, tonsuram, et mores principum et populi luxuriosos. Ecce tonsura, quam in barbis et in capillis paganis adsimilari voluistis. Nonne illorum terror inminet, quorum tonsuram habere voluistis? Quid quoque inmoderatus vestimentorum usus ultra humane necessitatem nature, ultra antecessorum nostrorum consuetudinem? Haec superfluitas principum paupertas est populi. Tales consuetudines olim populo Dei nocuerunt et eum paganis gentibus dederunt in obprobrium, dicente propheta: *Ve vobis, qui vendidistis pauperem pro calciamentis*[3], id est animas hominum pro ornamentis pedum. Alii inormitate vestium laborant, alii frigore pereunt; alii deliciis et epulis ut purpuratus dives inundant et Lazarus ante ianuam fame moritur[4]. Ubi est fraterna karitas? ubi misericordia, quam in miseros habere ammonetur? Satietas divitis

a. Quid — populum *legitur etiam apud* Willelm. *Malmesbir. Gesta pontif. Anglor. l. III p. 209.* b. quam *Will.* c. Eboraca *Will.* d. quae — regni est *sequitur ap. Willelm. post* civitate. e. partibus venire sanguinem *Will.*

1. 20 Febr. — 31 Mart. 793. 2. Simeon. Dunelm. 793: „Dira prodigia miseram Anglorum terruere gentem. Siquidem fulmina abominanda et dracones per aera igneique ictus saepe vibrare et volitare videbantur.“ 3. Cf. Amos 2, 6. 4. Cf. Luc. 16, 19. 20.

esuries est pauperis. Timenda est illa dominica sententia: *Iudicium absque misericordia illi est, qui non facit misericordiam*[1]. 793 post Iun. 8
Item beato Petro apostolo dicente legimus: *Tempus est, ut iudicium incipiat a domo Dei*[2].

Ecce iudicium a domo Dei[3], in qua tanta luminaria totius Brittanniae requiescunt, cum magno ingruit terrore. Quid de aliis estimandum est locis, dum huic sanctissimo loco iudicium non pepercit divinum? Non arbitror illorum hoc esse, qui in eo habitant loco, tantummodo peccatum.

Utinam et illorum correptio aliorum sit emendatio. Et quod pauci perpessi sunt, plurimi pertimescant et unus quisque dicat in corde suo gemens et tremebundus: *Si tanti viri et tam sancti patres suam habitationem et requiei suae loca non defenderunt, quis mea defendet?* Defendite patriam precibus assiduis ad Deum, iustitiae et misericordiae operibus ad homines. Sit vobis moderatus usus in vestimentis et cibo. Nichil melius patriam defendit quam principum equitas et pietas et servorum Dei intercessiones. Mementote, quod Ezechias rex iustus et pius una prece impetravit a Deo, ut hostium centum octoginta quinque milia una nocte perimerentur ab angelo[4]. Similiter idem ipse mortem inminentem sibi lacrimis profusis avertit et quindecim annos vite suae hac prece superaddi promeruit a Deo[5].

Mores enim honestos habete Deo placabiles et hominibus laudabiles. Estote rectores populi, non raptores; pastores, non predatores. Deo dante, honores accepistis. Adtendite observationem mandatorum eius; ut eum habeatis servatorem, quem habuistis largitorem. Oboedite sacerdotibus Dei. Illi enim habent rationem reddere Deo, quomodo vos ammoneant; et vos, quomodo oboediatis illis. Sit una pax et karitas inter vos. Illi intercessores pro vobis, vos defensores pro illis. Super omnia autem karitatem Dei habete in cordibus vestris, et eandem caritatem in observatione mandatorum eius ostendite.

1. Iac. 2, 13. 2. 1 Petr. 4, 17. 3. ab ecclesia S. Cuthberti Lindisfarnensi. 4. Isai. 37, 36. 5. Isai. 38, 5.

793 post Iun. 8 Amate eum ut patrem, ut ille vos defendat quasi filios. Volentes nolentes illum habebitis iudicem. Adtendite bonis operibus, ut propitium eum habeatis vobis. Preterit enim figura huius mundi [1]; et omnia kaduca sunt, que hic videntur vel habentur. Hoc solum de suo labore potest homo secum adferre, quod in elemosinis vel bonis operibus gerit. Omnes oportet nos stare ante tribunal Christi, ut ostendat unus quisque omnia, que gessit, sive bonum sive malum. Cavete tormenta gehenne, dum vitari possunt; et adquirite vobis regnum Dei et eternam beatitudinem cum Christo et sanctis eius in secula sempiterna.

Deus vos et in hoc terreno regno felices efficiat et eternam vobis concedat cum sanctis suis patriam, domini patres fratres et filii karissimi.

---

23. *Alcuinus Aethelredum regem Northanhumbrorum eiusque principes denuo ad virtutem vocat*[a]. (Q 29, C 2, F 10)

793 post Iun. 8 Excellentissimo[b] filio[c] Aeđelredo[d] regi[2] et amicis dulcissimis Osbaldo[e] patricio[3] et Osberhto[f] duci et omnibus fraternae dilectionis amicis Alchuinus[g] levita aeternae beatitudinis salutem.

Suavitas sancti amoris saepius me cogit: de antiqua ammonere[h] amicitia, de animarum vestrarum salute et de fidei veritate et de pacis concordia, quam habere debetis inter[i] vos. Quia amicitia, quae deseri potest, numquam vera fuit. Amicus fidelis diu quaeritur, vix invenitur, difficile servatur[4]. Vos quaerens inveni amicos, servabo amicos nec dimittam[k], quos amare coepi. Et si lingua taceat vestra de me, litterae[l] ta-

a. *ex V 113—117v:* Epistola ad Aeđelredum regem; *T 51—54, G p. 19—32:* Item epistola Aedilraedo (Incipit *G*) regi et principibus populoque Nordanhumbrorum gentis; *R 88—93.* (*Est etiam in N 47v—49, K 7v—11v, Z 167v—172*). *Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 488—492.* b. Excellentissimo — salutem *om. R.* c. *om. G.* d. Aethelraedo *TG.* e. Osdaldo *G.* f. Osberoto *T*, Hosberoto *G.* g. Alc̄. *T.* h. amare *G.* i. in *R.* k. demittam *T*, timittam *G*; vos *add. R.* l. lite *G.*

1. 1 Cor. 7, 31. 2. Northanhumbrorum. 3. de quo v. Simeon. Dunelmens. ad 796. 4. Hieronymi epist. 3, opp. ed. Vallarsius I, 13.

men meae non taceant[a] de vobis. Sed semper ammoneo devotionis studio[b], quorum semper desidero prosperitatis salutem. 793 post Iun. 8

Cogitate[c]: quis vos de[d] multiplici liberavit tribulatione; quoties[e] praesentem eius misericordia evasistis mortem; quoties de manibus[f] inimicorum erepti fuistis. Recordamini: quis vobis omnes perdonavit honores quos habetis, prosperitates contulit, sanitates largitus est, omnibus vos vestris fecit inimicis sublimiores. His omnibus bonis nolite ingrati esse. Sed[g] quia nec[h] horum[i] gratia bonorum vitam merebitur[k] sempiternam nec[l] haec felicitas huius saeculi vobis aeterna esse poterit, studete diligentissime, ut post hos honores terrenos, caelestes habere mereamini. Omnia huius saeculi delectamenta[m] velut volatilis fugit umbra; et solummodo manet in remuneratione bonum[n], quod pro Dei amore egistis.

Grandis enim via de terra[o] videtur esse ad[p] caelum. Firmissima debet esse scala, per quam ascenditur; facilis est[q] casus ad inferna. Sed haec facilitas magnam habet difficultatem: sempiternum siquidem ignem, qui urit[r] inextinguibiliter[s] cadentes[t] in illum. Difficultas vero ascensionis in caelum magnum[u] habet gaudium, dum[v] pervenitur[w], quo ascenditur[x]: beatitudinem siquidem sempiternam.

Si forte quaeritis: quomodo quis ascendat[y] in caelum, vel quis quomodo cadat in infernum; per mala igitur opera ruit homo[z] ad infima, per bona vero opera[aa] ascendit ad superna.

Mala itaque sunt opera: delectatio[bb] carnalis, ambitio saecularis, avaritia et omnis concupiscentia mala, violentia, rapina, mendacia[cc], luxoria, fornicatio, invidia, homicidia, ebrietates[dd], commessationes, inimicitiae[ee], superbia et periuria[ff]; dicente apostolo: *Quoniam*[gg] *qui talia agunt, regnum Dei non*

a. tacent *R*. b. stadio *V*. c. Cogitate - poterit *om*. *R*. d. *om*. *V*. e. quotiens *T*. f. manu *TG*. g. Sed *addidi*; cf. n. l. h. nec *addidi*. i. eorum *G*. k. merebimini *V*, merebitur *G T*. l. sed quia *V*, nec *TG*. m. dilectamenta *T*. n. bona *TG*. o. terris *TG*. p. in *G*. q. *om*. *R*. r. uret *V*. s. inextinguiuiliter *T*. t. cadens *G*. u. in caelum magnum in caelum magnum *T*. v. deinde *R*. w. pernitur *T*. x. ascendit *G*. y. ascendit *TR*. z. *om*. *V*. aa. *om*. *G*. bb. dilectio *T*. cc. *corr. in* mendacium *V*, *ubi etiam* periurium *superscriptum est*. dd. hebrietates *T*. ee. et *add*. *G*. ff. et superbia periuria *T*; et periuria *om*. *G*. gg. *om*. *TG*, quia *R*.

793 post Iun. 8 *possidebunt*[1], nisi[a] confessione et longa paenitentia et elimosinis[b] multis[c] emendentur. Unum quodque horum[d], quae[e] enumeravi, regnum Dei claudere poterit et infernales poenas aperire homini[f]. Vae animae, quae ardentes flammas[g] semper sustinere cogitur.

Bona vero sunt opera, per quae ascendere in[h] caelum possumus: caritas Dei, honor illius et timor, vigiliae et orationes ad Deum[i], dilectio hominum et misericordia in homines et remissio peccantibus[k] in nos, iustitia in iudiciis, veritas in verbis, pacientia in adversitatibus[l], nemini reddere malum pro malo, elimosyna[m] in pauperes, benignitas in omnes homines, pietas ad amicos[n], fides recta in Deum, spes firma in[o] illius bonitatem, modestia in vestimentis et in omni usu saeculi[p] temperantia, continentia in cibo et potu, in mente humilitas, in moribus honestas, in omni vita aequitas. Hi[q] sunt gradus, per quos caelum ascenditur; hi[q] sunt mores, qui homines faciunt laude dignos; haec sunt opera, quae gaudia merentur sempiterna. Haec est sapientia vera: ut homo sibi praevideat, quomodo in aeternum feliciter vivat. Nullatenus homo perire poterit, sicut animal quodlibet. Sed post hanc vitam victurus erit in aeternum: bene propter bona opera, male propter mala[r] opera. Quia Deus uni cuique reddet[s] secundum opera sua[2].

Nolite iniustas amare divitias. Quia omnis iniustitia ulciscitur a Deo; et melior est benedictio Dei quam omnes[t] divitiae mundi. Quicquid in saeculo[u] amatur, amittitur; quicquid pro Deo datur, habetur. Cui largus eris, si tuae animae tenax; vel quis tibi fidelis erit, si tu tibi ipse infidelis eris? Cur[v] in alium spem ponis et tu tibi ipsi[w] benefacere non vis? Morieris, o homo, et omnia dimittis, quae habes. Hic vis dives

a. nisi in *G*, nunc *R*. b. elemosina *R*. c. multi *R*. d. eorum *G*. e. quos *VTR*. f. hominibus *GR*. g. poenas *R*. h. *om.* *VT*. i. Dominum *G*. k. peccantium *R*. l. adversantibus T. m. elemosinae *V*, aelemosinae *G*. n. amico *T*, in amicos *V*. o. ad *G*. p. secula *R*. q. Hii *T*. r. male *G*. s. reddit *TGR*. t. omnis *G*. u. secula R. v. Quur *G*. w. ipse *G*.

1. Gal. 5, 21. 2. Matth. 16, 27.

esse, peregrinus et parvi temporis hospes; et non vis ibi esse dives, ubi semper eris? Praemitte tibi[a] divitias tuas, ut[b] habeas in aeternum, quod amas[c] in saeculo. Construe tibi bonis operibus beatam domum. 973 post Iun. 8

O[d] quam miser erit, qui semper arsurus erit in igne, qui tenebris circumdatur horrendis, qui nil[e] audiet nisi voces[f] flentium et stridentium dentibus[1] horrorem, qui nil[e] sentit nisi flammas edaces et frigora ingentia et vermium venenatos dentes. Ut[g] haec horribilia, o amice, evadere valeas, nullus tibi labor durus videri debet; ut ad illam beatitudinem pervenire merearis, aeterna[h] pace iocundissimam, aeterna gloria felicissimam. Nulla saecularis ambitio[i], nulla carnalis[k] delectatio, nulla inimicorum vindicta impediat cursum tuum. Sed curre, dum lucem habes[2]; operare, dum dies est; quatenus ad lucem pervenias[l] perpetuam, ut cum Christo et sanctis eius regnare merearis in[m] gloria sempiterna[n].

Non solum vos, viri clarissimi et filii carissimi, his meis admoneo litterulis. Sed et omnes dilectae gentis[3] principes et diversarum dignitatum[o] nomina, seu aeclesiasticae pietatis ordines seu saecularis potentiae sublimitates, communi caritatis intuitu, quasi alumnus vestrae dilectioni[p] devotus, deprecor: Dei diligentissime[q] oboedire praeceptis, praedicatoribus[r] salutis vestrae subditos esse. Illorum est, id est sacerdotum: verba Dei non tacere. Vestrum est, o principes: humiliter oboedire, diligenter[s] implere. Regis est: omnes[t] iniquitates pietatis suae potentia obprimere; iustum esse in iudiciis, pronum in misericordia — secundum[u] quod ille miseretur subiectis, miserebitur ei Deus — sobrium in moribus, veridicum[v] in verbis, largum in donis, providum in consiliis; consiliarios habere pru-

a. ibi *T*. b. et *T*. c. ames *R*. d. *om.* *TGR*. e. nichil *V*, nihil *G*. f. vocem *R*. g. et *T*. h. aeternam *R*. i. Nulla saecularia ambies *R*. k. carnis *TGR*. l. pervenies *T*. m. ad gloriam sempiternam *G*. n. *reliqua om.* *R*. o. dignitatum *om.* *GR*. p. dilectionis *G*. q. dilectissimae *T*. r. *corr. in* praedicatoribusque *V*. s. *corr. in* diligenterque *V*. t. omnis *T*. u. Semper *V* *pro* Secundum. v. veredicum *TG*.

1. Cf. Matth. 8, 12. 2. Ioh. 12, 35. 3. Northanhumbrorum.

793 post Iun. 8 dentes, Deum timentes, honestis moribus ornatos. Oportet eum non cupidum esse alienae[a] hereditatis, non avarum, non violenter rapientem; dicente apostolo: *Neque fures, neque avari, neque rapaces regnum Dei possidebunt*[1]. Multi[b] vero per rapinas et iniquitates colligere gestiunt; et nesciunt, quod utrumque: propter avaritiam iniquam et terrena cito perdunt bona et caelestia numquam adquirunt. Et saepe[c] per rapinas propria amittunt[d]; quia Deus gemitum exaudit oppressorum.

Legimus quoque, quod regis bonitas totius[e] est gentis prosperitas, victoria exercitus[f], aeris temperies, terrae habundantia[g], filiorum benedictio, sanitas plebis. Magnum est, totam regere gentem. A regendo vero rex dicitur[2]; et qui bene regit subiectum sibi populum, bonam habet a Deo retributionem: regnum scilicet caeleste. Valde feliciter regnat in terra, qui de[h] terreno regno merebitur caeleste. Orationibus vero et vigiliis eo instantius ad Deum insistere debet, quo[i] non pro se solummodo, sed pro totius gentis prosperitate Deum deprecari debet.

Similiter principes et iudices populi, in iustitia et pietate populo praesint. Viduis pupillis et miseris sint quasi patres; quia aequitas principum populi[k] est exaltatio[l]. Ecclesiarum Christi sint defensores et tutores; ut servorum Dei orationibus longa vivant prosperitate. Ecclesia enim sponsa est Christi; et qui eam violare nititur vel rapere, quae sua sunt, vindicat in eum deus Christus, sponsus sanctae suae ecclesiae.

Vidistis[m], quomodo perierunt antecessores[n] vestri reges et principes propter iniustitias[o] et rapinas et inmunditias vitae. Nec ab huiusmodi[p] se peccatis[q] criminum capitalium, Deum timentes, abstinuerunt; nec[r], quod peius est, inmanissima scelerum vulnera, poenitentiae medicamentis sanare curarunt.

a. aliena *T*, alienarum hereditates *G*. b. *Haec verba:* Multi — adquirunt, *quae in codicibus non suo loco leguntur (v. infra p. 189 n. d) huc reduxi*. c. Et sepe *corr. in* sepe enim *V*. d. *sic scripsi pro* amittit *codd*. e. docius *G*. f. *corr. in* exercituum *V*. g. abundanciae *G*. h. te *G*. i. quō *V*. k. *corr. in* populorum *V*. l. exultatio *G*. m. videtis *G*. n. antecessore *G*. o. iusticias *G*. p. huuscemodi mundi *G*. q. *om. V*. r. ne *G*.

1. 1. Cor. 6, 10. 2. Isidori Origg. l. III c. 3, 1: „reges a regendo vocati."

Sed[a] conputruerunt in peccatis suis; donec repentino terrore 793
cecidit super eos[b] iudicium Dei et tam infeliciter in conspectu post Iun. 8
omnium perierunt, quam[c] inpudenter sine ulla reverentia pessimis se involvi sceleribus non metuerunt. Heu, quam misere praesentem perdiderunt vitam. Sed multo miserabilius in aeternis cruciantur tormentis. Timete illorum perditionem; et a talibus vosmet ipsos impietatibus observate, in quibus illi perierunt. Idem enim Deus super vestra vigilat opera, qui illorum non pepercit sceleribus[d].

Illius modi, viri fratres, in[e] vobismet[f] ipsis cavete iniquitates; quatenus Deum omnipotentem in praesenti vita propitium habere mereamini et in futura[g] aeternorum largitorem bonorum. Pacem habete[h] inter vos et benignitatem[i], misericordiam et iustitiam ad omnes homines. Et castitatem corporis vestri custodite, ut Spiritus sanctus vestris inhabitet[k] pectoribus; qui sapiens vobis semper suggerat consilium vosque ab omni[l] defendat hoste visibili et invisibili. Vestroque domino fideles estote, ut per vestram concordiam regnum dilatetur vestrum[m], quod saepe per[n] discordiam minui solebat — dicente ipsa Veritate: *Omne regnum in se[o] divisum non stabit*[p] [1] — sicuti maxima mundi[q] imperia[r] per dissensiones intestinas dilapsa[s] decrescebant[t] et e contrario minima quaeque civitatis cuiuslibet, vel provinciae per pacificam concordiam regnum crescebat et proficiebat et[u] fortioribus sibi tandem imperabat regnis.

Timete flagellum, quod venit super ecclesiam sancti Cudberhti[v], locum scilicet sanctissimum et multorum sanctorum Iun. 8
suffragiis diu tutissimum[w], nunc vero miserabiliter a paganis devastatum. Qui hoc non timet et se ipsum non corrigit et pro suae patriae[x] prosperitate non plangit ad Deum, carneum non habet cor sed lapideum.

a. o *G.* b. *om. G.* c. quia *V.* d. *Sequuntur in codicibus* Multi — adquirunt, *quae verba suo loco reddidi supra p. 188 n. b.* e. *om. TG* f. nobismet *T.* g. futuro *G.* h. abete *G.* i. et *add. G.* k. habitet *G.* l. omne *T.* m. vestram *T.* n. pro discordia *G.* o. ipsum *add. G.* p. *corr. in* in se ipsum — desolabitur *V.* q. *om. TG.* r. imperitia *TG.* s. dilapse *TG.* t. decrescebat *T.* u. ut *TG.* v. Gudbercti *T*; Gudperti *corr. in* Cudperti *G.* w. diutissimum *TG.* x. *om. V.*

1. Luc 11, 17.

793 post Iun. 8 Episcoporum est: monasteria corrigere, servorum Dei vitam disponere, populo Dei verbum praedicare et[a] diligenter plebem erudire subiectam. Laicorum est: oboedire praedicationi[b], iustos esse[c] et misericordes; quatenus divina benedictio per suam magnam misericordiam nobis nostrisque nepotibus patriam in bona prosperitate conservare dignetur, quam nostris parentibus per[c] pietatis suae dexteram perdonare dignata[d] est.

Ad[e] defensionem sanctae suae eclesiae et prosperitatem gentis nostre divina pietas vos conservare dignetur.

---

24. *Alcuinus Higbaldum episcopum Lindisfarnensem de ecclesia S. Cuthberti a Nortmannis vastata consolatur. De captivis per eosdem abductis se Caroli Francorum regis opem imploraturum esse*[f]. (F 8)

793 post Iun. 8 Beatissimi patris, sancti scilicet Cudberhti[g] episcopi optimis in Christo filiis, Higbaldo[h] episcopo[i] [1] et omni congregationi Lindisfarnensis ecclesiae Alchuine[k] diaconus caelesti[l] in Christo[m] benedictione salutem.

Vestrae vero karitatis familiaritas presentem me multum laetificare solebat. Sed versa vice vestrae tribulationis calamitas licet absentem multum me cotidie contristat, quando[n]
Iun. 8 pagani contaminaverunt sanctuaria Dei et fuderunt sanguinem sanctorum in circuitu altaris, vastaverunt domum spei nostre, calcaverunt corpora sanctorum in templo Dei quasi sterquilinium in platea[2]. Quid nobis dicendum est, nisi plangendum animo vobiscum ante altare Christi, et dicere: *Parce, Domine, parce*

a. et — subiectam *om. VTG.* b. et diligenter plebem erudire subiectam *add. TG;* sed — subiectam *add. V, ubi haec verba sic correcta sunt:* Sacerdotum est diligenter — subiectam. c. *om. T.* d. dignatus *G.* e. Ad — dignetur *om. TG.* f. *ex V 121—123v:* Epistola Alcuini magistri ad Lindisearnensis aecclesiam et ad Higebaldum episcopum et ad congregationem Cuthberhti; *Z 192v — 194. Fragmentum huius epistolae legitur ap. Willelm. Malmesb. Gesta pont. Angl. L. III p. 267 ed. Hamilton. Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 472.* g. Cudbercti *Z.* h. Hugibaldo *Z.* i. epīs *V.* k. Alchuinus *Will.* l. *corr. in* caelestem *V.* m. *corr. in* Christi *V.* n. quomodo *Z,* quod *Will.*

1. Lindisfarnensi 780—803. 2. cf. Isai. 5, 25: „facta sunt morticina eorum quasi stercus in medio platearum.“

*populo tuo, et ne des hereditatem tuam*[a] *gentibus, ne dicant paganti, ubi est Deus christianorum?*[1] 793 post Iun. 8

Quae est fiducia aeclesiis Brittanniae[b], si sanctus Cudberhtus[c] cum tanto sanctorum numero suam non defendit[d]? Aut hoc maioris initium est doloris aut[e] peccata habitantium hoc exigerunt. Non equidem[f] casu contigit, sed magni cuiuslibet[g] meriti indicium[h] est.

Sed modo, qui residui estis, state viriliter, pugnate fortiter, defendite castra Dei. Mementote Iudam Machabeum, quia templum Dei purgavit et populum a servitute[i] liberavit extranea[2]. Si quid corrigendum sit in moribus mansuetudinis vestre, citius corrigite. Patronos[k] vestros ad vos revocate, qui vos ad tempus dereliquerunt. Non defuit illis potestas apud Dei clementiam. Sed, nescimus cur, tacuerunt. Nolite gloriari in vanitate vestium. Haec non est gloria sed contumelia sacerdotum et servorum Dei. Nolite in ebrietate[l] verba orationum vestrarum delere. Non exeatis post luxurias[m] carnis et avaritias seculi; sed in servitio Dei et regularis vitae disciplina firmiter permanete, ut sanctissimi patres, qui vos genuerunt, vobis protectores esse non cessent[n]. Per illorum vestigia gradientes, illorum precibus securi permaneatis. Nolite tantis patribus degeneres esse filii. Nequaquam illi a vestra cessabunt defensione, si vos illorum sequi videbunt exempla.

Tamen de ista miseria nolite mente consternari. Castigat Deus omnem filium, quem recipit[3]; et ideo forte vos plus castigavit, quia plus dilexit. Hierusalem, civitas Deo dilecta, cum[o] templo Dei Chaldea flamma periit. Roma, sanctorum apostolorum et innumerabilium martyrum corona circumdata, paganorum vastatione disrupta est, sed pietate Dei[p] cito[q] recuperata. Tota poene Europa Gothorum vel Hunorum gladiis evacuata et flammis; sed[r] modo, miserante Deo, ut[s] celum

a. *om.* *Z.* b. brinttanniae *V*, brittanniae *Z.* c. Cudberctus *Z.* d. ecclesiam *add. Will.* e. ut *Z.* f. Nem quidem *Z.* g. cuilibet *Z.* h. iudicium *Z.* i. eruit ut e *Z. pro* servitute. k. patrones *VZ.* l. ebritate *V.* m. luxorias *Z.* n. cessant *V.* o. cum templo Dei *om.* *Z.* p. *om.* *Z.* q. citius *Z.* r. si *Z.* s. velut *Z.*

1 Cf. Ioel 2, 17. 2. 2 Mac. 10, 2—4. 3. Cf. Hebr. 12, 6.

793 post Iun. 8 stellis ita aeclesiis ornata fulgescit et in eis officia vigent et crescunt religionis christiane. Hortamini vosmet ipsos invicem dicentes: *Revertamur*[a] *ad dominum Deum nostrum, quia magnus est ad ignoscendum*[1] *et numquam deserit sperantes in se*[2].

Et tu, pater sancte, dux populi Dei, pastor gregis sancti, medicus animarum, lucerna super candelabrum posita, esto forma in omni bonitate omnibus[b] te videntibus, esto preco salutis cunctis te audientibus. Sit tuus comitatus honestus[c] moribus, aliis exemplum ad vitam non ad perditionem. Sint tibi epule non in ebrietate sed in sobrietate. Sint vestimenta tuo gradui condigna. Noli te conformari seculi hominibus in vanitate aliqua. Inanis ornatus vestimentorum et cultus inutilis tibi est obprobrium ante homines et peccatum ante Deum. Melius est animam in perpetuum permanentem bonis ornare moribus, quam corpus cito in pulvere[d] putrescens[e] exquisitis comere vestibus. Vestiatur[f] et satietur Christus in paupere, ut, hec faciens, regnes[g] cum Christo. Redemptio viri proprie divitiae[3]. Si aurum diligamus, premittamus nobis in caelum, ubi servabitur nobis. Et quod amamus[h], habemus. Amemus eterna et non peritura. Veras diligamus divitias et non caducas, sempiternas et non transitorias. Paremus nobis laudem a Deo et non ab hominibus. Faciamus[i], quod fecerunt sancti, quos laudamus. Sequamur illorum vestigia in terris, ut illorum glorie consortes esse mereamur in celis.

Divine pietatis protectio vos ab omni adversitate custodiat et in celestis regni gloria cum patribus vestris constituat, karissimi fratres. Cum[k] domnus[l] noster rex Karolus[4], hostibus per Dei misericordiam subditis, domum revertetur, nos Deo iuvante ad eum venire disponimus. Et si quid tunc vel de pueris, qui in captivitatem a paganis abducti[m] sunt, vel de aliis

a. revitamur *Z*. b. cunctis *Z*. c. honestis *Z*. d. pulverem *V*. e. putrescentem *Z*. f. vestietur *V Z*. g. regnet *Z*. h. amemus *Z*. i. faciemus *Z*. k. cum — perducere curabimus *om. Z*. l. dominus *Will*. m. ducti *Will*.

1. Cf. Isai. 55, 7. 2. Iudith 13, 17. 3. Prov. 13, 8. 4. qui in Bavaria commorans „Pannoniam iterum petere disposuerat." V. Annales Einharto attributos ad 793.

quibusque necessitatibus vestris vestre sanctitati proficere possumus[a], diligenter ad effectum perducere curabimus. Valete in Christo dilectissimi et confirmamini semper proficientes. 793 post Iun. 8

---

25. *Alcuinus Hygbaldum episcopum Lindisfarnensem eiusque monachos iterum consolatur*[b].

Venerando patri Hygbaldo episcopo[1] et sanctissimis fratribus patris nostri Cudberhti humilis levita Alcuinus in Christo salutem. 793 post Iun. 8

Memor dilectionis vestrae, qua me semper familiari suscepistis karitate, saepius ammonere vos curans[c], karissimi fratres, de maximo pietatis dono, id est orationum nostrarum communione, in qua me suscipere dignati estis. Quapropter semper de vestra prosperitate gaudeo et salute; quam vos, Deo miserante, habere confido per intercessionem sanctissimi patris nostri domni[d] Cudberhti, si in illius piissimis in Christo praeceptis et statutis vitae regularis permanere vultis.

Ideo suadeo sanctitati vestrae, ut diligentissime regularem vitam a sanctis patribus vestrae congregationi statutam, custodire studeatis, in omni obedientia castitate et karitate; Deum magis timentes quam secularibus inherentes pompis, quae multum nocent religionis vestrae proposito. Dum a pompis feminas prohibere curavit, de[e] pretiosis vestimentis, quanto magis viris non decet vanitas vestimentorum; et maxime Deo servientibus sub nomine monachicae vitae nocet, quorum[f] laus est: omnia temperanter[g] agere et religiose vivere; ut nulla in illorum moribus possit esse reprehensio, sed exempla totius bonitatis, ut magis aedificentur videntes illorum optimam conversationem et Deo placentem.

Castigatio vero, quae facta est in monasterio vestro[2], dignum est, ut vobis proficiat ad salutem sempiternam. For-

a. poterimus *Will.* b. *ex A 60—61v*: Alia epistola ad Higebaldum episcopum; *O n. 45.* c. *sic.* d. Dnī *superscriptum est in O.* e. de *corr. m. rec. in* et *A.* f. quarum *A.* g. temperante *A.*

1. Lindisfarnensi 2. die 8 Iun. 793.

793 post Iun. 8 tior est defensio[a] sanctorumque intercessione, qui apud vos requiescunt, quam sagittarum collectio, et morum emendatio quam armorum congregatio. Memento Ezechiam regem quantos hostes una prece prosterneritb[b] [1]. Quis unquam in Deo sperans derelictus est? Castigat omnem filium, quem recipit[2]. Nolite pusillanimes esse in tribulatione, quae facta est vobis; sed erigite animos vestros ad misericordiam Christi dei, qui nunquam deserit sperantes in se[3]. Confirmate vos in karitate Dei et in praeceptis illius seduli estote, ut posteriora vestra meliora sint prioribus.

Lectionis studium exercete. Audiantur in domibus vestris legentes, non ludentes in platea; et inter seniores consilia salutis, non ebrietatis iniquitas, quae fovea est perditionis et multum Deo servientibus noxia; dicente apostolo: *Ebriosi regnum Dei non possidebunt*[4]. Omnis bonitas et omne pietatis exercitium et religionis pulchritudo et pacis iocunditas et regularis vitae observatio videatur in vobis; quatenus vos divina protectio ab invisibilibus vel visibilibus conservare dignetur inimicis.

Quae vos[c] in omni bono proficere faciat et ad perfectam cum bonorum laude meritorum beatitudinem pervenire concedat. Orantem pro populo christiano vestram sanctitatem et in optima florentem religione melioris vitae Christus deus aeterna clementia custodire dignetur, domini patres et fratres.

---

26. *Alcuinus Cudrado presbytero Lindisfarnensi e manibus Northmannorum erepto gratulatur. Monet, ut vitam solitariam agat et pro se precetur*[d]. (F 163)

793 post Iun. 8 Venerando patri Cudrado presbitero Alchuinus[e] diaconus salutem.

Valde sanctorum locorum ingemesco vastationem; sed ve-

a. Dei *excidisse videtur.* b. *corr. in* prostraverit *man. rec. A.* c. Quae vos *scripsi pro* Quos *A.* d. *ex H 11—11v*: Ad Cudradum presbiterum. e. Alchuiñ *H.*

1. Isai. 37, 36. 2. Cf. Hebr. 12, 6. 3. Iudith. 13, 17. 4. 1 Cor. 6, 10.

strae fidei laetificor constantia. Deique omnipotentis conlaudaris clementiam, qui tibi inter manus paganorum pepercit. 793 post Iun. 8
Ideo firma fide in quo coepisti proposito permaneas; confidens[a] in misericordia Dei, ut te suae pietatis conservet, ubicumque — fraterno consilio — te habitare velit Deus. Tamen — sive in loco habitationis singularis sive in fraterna[b] cohorte — solitariam conversationem et secretas orationes et ieiuniorum propositum diligenter observa; quia, non qui coeperit, sed qui perseveraverit (hic salvus erit)[c] [1].

Meque, obsecro, in sanctis tuis orationibus habeto memorialiter; sicut Buitta mihi ex tuis verbis fideli relatione promisit.

Visitantesque te fratres consolatione sancti Spiritus diligenter ammone exhortans eos: ut in Dei confidant protectione et intercessione sancti Cudberchti patris nostri; non in armorum strepitu vel in ruitura lapidum[d] congerie sed in muro pietatis supernae spem sibi certae defensionis constituant; et praesentis tribulationis miseriam ad aeternae felicitatis beatitudinem transferant; toto se corde convertant ad Deum; et si quid in moribus suis emendandum sit, non segniter corrigant; ut Deo illorum placeat conversio, sicut Ninivitarum ei placuit poenitentia, et pepercit civitati per lacrimas confitentium peccata sua [2]. Clemens est Deus et misericors [3] et nullum derelinquit in se sperantem; nam et novissima Iob fuerunt meliora prioribus [4]; sic et vobis credo faciat, si ad eius clementiam deprecandam unanimiter conversi fueritis.

a. *alia manus addidit* tu *in H.* b. fraternas cohortes *H.* c. hic salvus erit *addidi.* d. lapide *H.*

1. Matth. 10, 22. 2. Ion. 3, 10. 3. Ion. 4, 2. 4. Cf. Iob 42, 12: „Dominus autem benedixit novissimis Iob."

27. *Alcuinus monachos Wiremuthenses et Girwenses cohortatur propter Nortmannorum in Britanniam irruptionem*[a].

(Q 49, C 23, F 13)

793 post Iun. 8 Sanctissimis in Christo fratribus Wirensis[b] ecclesiae et[c] Gyrvensis[d] humilis levita Alchuine[e] salutem.

Semper pietatis[f] vestrae relegionem, ex quo scire potui, amavi; magnamque in vestrae unanimitatis[g] orationibus habens fiduciam et, modo licet corpore procul positus, animo tamen[h] inter vos[i] semper adsistens[k]. Quia latitudo caritatis nulla dividitur longinquitate, nullis clauditur terminis; sed quo magis ardet in pectoris antro, eo latius flammam suavissimi[l] ardoris[m] spargere adsuescit. Sicut fons paradisum inrigans quadrivido[n] tramite latum diffunditur in orbem[1], sic fons caritatis, pectus virtutum floribus pullulans[o], in quattuor amoris rivos derivatur[p]; veluti sanctus Augustinus in libro primo de doctrina christiana dixit: *Cum ergo*[q] *quattuor sint*[r] *diligenda*[s], *unum quod supra nos est, alterum quod nos sumus, tertium quod iuxta nos est, quartum quod infra nos est — Deus supra*[t] *nos est, proximus iuxta nos est, corpus nostrum infra nos est — de secundo et quarto nulla praecepta danda erant*[u]. *Quantumlibet enim homo excidat a veritate, remanet illi dilectio sui et dilectio corporis sui*[2]. *Ideo praecepit scriptura*[v], *ut Deus diligatur et proximus. Nullum*[w] *rerum diligendarum genus in his duobus praeceptis praetermissum est*[3]. *Salus vero corporis propter servitium*[x] *Dei amanda est, et integritas animae in Deo diligenda est*[y]. *Proximus, id est omnis homo, propter Deum; et super omnia Deus*[z]

a. *ex V 117v—121:* Epistola Albini ad fratribus Viorensis aeccleslae; *T 67—69v; Q 124—126:* Epistola (*om. T*) ad fratres Wirensis et Gyrvensis (Girvensis *Q*) ecclesiae; *D 227v—230, G p. 108—116, R 108—111.* (*Est etiam in N 62—64, K 36v—39, Z 180v—184v*). b. Viorensis *V*; hP *D pro* Wirensis; Wirensis—Gyrvensis *om. G;* Wirensis—salutem *om. R.* c. humillimus ill. *D pro* et —Alchuinus. d. Girvensis *Q.* e. Alchune *V*, Alchuinus *Q*, *om. G.* f. pietas *T.* g. unanimitates *T.* h. *om. G.* i. inter vos *om. V.* k. *corr. in* adsisto *Q.* l. suavissimis *T.* m. odoris *DR.* n. quadrifido *V*, qudruuo *Q.* o. pululans *TGR.* p. *corr. in* derivatur *V.* q. erga *R.* r. sunt *VTRDG.* s. eligenda *R.* t. super *R.* u. sunt *DR.* v. dicens *add. D.* w. Nulla *D.* x. servitutem *V.* y. diligendae *R.* z. *om. R.*

1. Gen. 2, 10. 2. August. de doctrina christ. I c. 23 (22), opp. edd. Benedictini T. III 11. 3. id. I c. 26 (27).

*diligendus est. „Diliges*[a]*“ inquit „dominum Deum*[b] *tuum ex* 793
*toto corde tuo et ex tota anima tua et ex tota mente tua; et* post Iun. 8
*diliges*[a] *proximum tuum sicut te ipsum.“ Omnem*[c] *vero hominem proximum esse, exemplo vulnerati et Samaritani discamus*[d]. *Nullum autem exceptum esse*[e], *cui misericordiae*[f] *denegetur officium, quis non videat? quando*[g] *ad inimicos etiam porrectum est, eodem Domino dicente: „Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos*[1].“ Si inimici diligendi sunt, quanto magis et fratres, qui[h] uno ovili continentur?

Vos[i] vero, fratres[k] sanctissimi, iisdem[l] patribus spiritali doctrina congeniti eisdemque[m] diu[n] pastoribus per pascua vitae deducti, similibus[o] regularis vitae institutionibus edocti, pacis et concordiae unanimitatem[p] diligentissime observate. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur[2]. Non sint scismata occultae[q] aemulationis[r] inter vos; quia deus Christus, deus est pacis et caritatis[s], et qui in caritate manet, in Deo manet[3]. Dilectio vero[t] proximi in officio misericordiae et doctrina salutis ostenditur. Qui habet[u] verbum Dei in corde, doceat proximum; qui habet saeculi facultatem, adiuvet[v] proximum[w]; qui habet[x] cuiuslibet ministerii scientiam, opituletur proximo; ipso praecipiente Deo: *Omnia quaecumque vultis, ut faciant vobis homines, haec eadem et vos facite illis*[4].

Regularis[y] vitae[z] observationem quam statuerunt vobis[aa] sanctissimi patres Benedictus[bb] [5] scilicet et Ceolfridus[cc] [6], diligentissime custodite; quatenus cum illis aeternae[dd] benedictionis

a. Diligis *D T*; *corr. in* diliges *V*. b. *om. R*. c. Omnis vero homo proximus esse *D R*. d. dicamus *T*. e. *om. Q*. f. misericordia *D*. g. quoniam *D*. h. in *add. R*. i. Vos — in Deo manet *om. R*. k. *om. T*. l. isdem *V*, hisdem *T Q G*, a sanctis *D*. m. eisdem *T G*, *om. Q*. n. atque a bonis *D pro* eisdemque diu. o. canonice vel *add. D*. p. unanimitate *D*. q. occulta *R*. r. occulta et emulationes *D*. s. caritas *D*. t. *om. R*. u. habeat *V*. v. adiuvat *R*. w. proximo *D*. x. habeat *T*. y. Regularis — conspectum gloriae suae *om. R*. z. vel canonicae *add. D*. aa. *om. D*; viri *add. V*. bb. Benedictus scilicet seu reliqui patres *G*; Benedictus et Ceolfridus *om. D*. cc. Ceolfredus *Q*. dd. aeternam *T Q G*.

1. id. I c. 30 (31), Luc. 6, 27. 2. Matth. 5, 9. 3. 1 Ioh. 4, 16. 4. Matth. 7, 12. 5. qui obiit a. 703. 6. qui abbatiam abdicavit a. 716. De quibus cf. Bedam de vita abbatum Wiremuthensium (Opp. ed. Giles T. IV 362, 390, 398).

793 post Iun. 8 mercedem habere[a] mereamini. Haec est laus vestra, iste[b] honor vester apud homines et retributio apud Deum. Nolite conformare[c] vos saeculi hominibus in vestimentorum vanitate, in ebrietatis luxoria[d], in ioci[e] lascivia, in ociositatis[f] petulantia; sed cum omni modestia et pietate conversatio vestra Deo sit amabilis et hominibus venerabilis, sicut decet filios sanctae matris[g] et monachicae vitae alumnos.

Vos vero, qui estis patres et pastores sanctae[h] congregationis, docete diligentissime[i] fraterno amore familiam, quam accepistis[k] regendam; omneque[l] bonitatis exemplum in vobismet ipsis ostendite. Seniores ut patres cum honore ammonete, iuniores ut filios cum omni dilectione castigate, omnes in spiritu mansuetudinis et verborum honestate instruite.

Saepiusque regula Sancti Benedicti legatur[m] in conventu fratrum et[n] propria exponatur lingua[1], ut intellegi possit ab omnibus. Ad cuius institutionem unus quisque suam corrigat[o] vitam; ut, quod Deo vovistis ante altare, inviolabiliter custodiatur a vobis; dicente propheta: *Vovete*[p] *et reddite domino Deo*[q] *vestro*[2]. Displicet enim Deo infidelis promissio[3].

Cogitate[r], quem habeatis defensorem contra paganos, qui[s] apparuerunt circa terminos maritimae habitationis. Nolite in armis spem ponere, sed in Deo, qui numquam deserit sperantes in se[4]. Nolite in fuga confidere carnali[t], sed in prece patrum vestrorum; sicque tandem[u] filii eritis, si eorum vestigiis adherere studeatis[v]. Non enim loci malefacientes adiuvat sanctitas[w]; sed benefacientes relegionis integritas efficit[x] sanctos et dignos protectione divina. Quis non timet terrorem, qui accidit in ecclesia sancti Cudberhti[y]? Corrigite quapropter mores

a. *om. G.* b. est *add. V.* c. conformari *D.* d. luxurie *Q.* e. iocis *G.* f. ocietatis *TG.* g. ecclesiae *add. D.* h. sancti *D.* i. diligentissime — saepiusque *om. G.* k. ad *add. DQ.* l. omnemque *T.* m. *om. VTQG.* n. *om. G.* o. corrigit *G.* p. vovite *D.* q. Deo vestro *om. D.* r. Cogitate — sequi vestigia *om. G.* s. vel contra inimicos *D pro* qui — habitationis. t. *om. VTQ.* u. tantum *V.* v. studeamini *V.* w. vestra *add. Q.* x. efficiet *VTDQ.* y. Cudberti *T*; Cuthberti *Q*; ill. *D*, *ubi alia manus superscripsit* Cutberti.

1. Anglosaxonica. 2. Ps. 75, 12. 3. Eccle. 5, 3. 4. Iudith 13, 17.

vestros; ne propter peccata sceleratorum pereant et[a] iusti; ne vinea Domini vulpinis detur dentibus ad derodendum; ne sanctuaria Dei pedes paganorum pertranseant[b]. Hoc impium esse videtur; sed multo peius est, si diaboli[c] atrocitas propter scelera[d] nostra cordis nostri devastat penetralia. Propter interiores hostes exteriores potestatem habent. 793 post Iun. 8

Si igitur Deus pro bona conversatione[e] et castitate vitae habitator est cordis nostri; numquam inimicos suos vastare dimittit, quae sua[f] sunt. Quanta[g] multitudo exercitus Assyriorum propter unam iusti regis et Deo dilecti orationem perierat[h] [1]! Aliorum castigatio vestra sit[i] ammonitio; et paucorum tribulatio multorum sit salvatio.

Vos[k] maritima habitatis, unde pestis primo ingruit. In nobis impletum[l] est, quod olim per prophetam praedictum[m] est: *Ab aquilone inardescunt mala*[2] *et a Domino formidolosa laudatio veniet*[3]. Ecce fugax latro boreales[n] insulae nostrae[o] partes[p] pervasit. Plangamus, quod fratres nostri[4] perpessi sunt. Caveamus, ne nobis aliquid accidat tale. Praeveniamus faciem Domini[q] in confessione[5] et ploremus coram Domino, qui fecit nos[6]; ut ille, qui creator est et redemptor, sit etiam protector et rector pro[r] bonisque[s] vitae meritis et relegionis castitate dextera potentiae suae defendat ovile suum.

Recordamini, quam[t] nobiles habuistis patres; et non sitis tantis progenitoribus degeneres filii. Videte librorum[u] thesaura[v]; considerate ecclesiarum decorem, aedificiorum pulchritudinem. Regularis vitae ordinem rememorate. Quam[t] beatus est homo, qui de his pulcherrimis habitaculis ad caelestis regni gaudia transeat[w].

Adsuescant pueri: laudibus adstare superni regis; non

a. *om.* *VD*; etiam *Q*. b. pertranseat *D*. c. diâbuli *D*. d. scelera — penetralia *om.* *T*. e. propter bonam conversationem et castitatem *V*. f. nostra *VTQ*. g. O quanta *V*. h. perierit *Q*. i. est *D*. k. Vos — in nobis *om.* *D*. l. Nunc impletum *D*. m. praedicatum *TQ*. n. horeales *D*. o. *om.* *D*. p. insulas nostrae partis *V*. q. eius *Q*. r. protector pro *D*. s. *corr. in* bonis *V*. t. quia *V*. u. librum *TD*. v. *corr. in* thesaurum *Q*; thesauros *V*. w. transiet *Q*.

1. Isai. 37, 36. 2. Ierem. 1, 14. 3. Iob 37, 22. 4. Lindisfarnenses. 5. Ps. 94, 2. 6. Ps. 94, 6.

793 vulpium fodere cavernas, non leporum fugaces sequi[a] cursus.
post Iun. 8 Quam[b] impium est, Christi amittere obsequia[c] et vulpium sequi vestigia. Discant[d] pueri scripturas sacras; ut, aetate perfecta veniente, alios docere possint. Qui non discit in pueritia, non docet in senectute. Recogitate nobilissimum[e] nostri temporis magistrum Baedam[f] praesbiterum[1]: quale[g] habuit in iuventute discendi studium, qualem nunc habet[h] inter homines laudem, multo maiorem apud Deum remunerationis gloriam. Illius igitur[i] exemplo[k] dormientes excitate animos. Magistris adsidete[l], aperite libros, perspicite litteras, intellegite sensus illarum[m], ut et vosmet ipsos pascere et aliis spiritalis vitae pastum[n] praebere valeatis. Absconditas[o] commessationes[p] et furtivas[q] ebrietates quasi foveam inferni vitate; dicente Salomone[r]: *Aquae furtivae dulciores*[s] *et panes absconditi suaviores sunt; sed et*[t] *apud inferos illarum sunt*[q] *convivae*[2]; volens intellegi, talibus[u] aepulis daemones esse praesentes.

Vos decet[v], ut filios Dei, morum nobilitas, vitae sanctitas, vestimentorum modestia. Risus hominis et habitus illius et incessus[w] eius — iuxta Salomonem[x] — enuntiant de eo[3]. Quod[y] in laicis laus esse videtur, id est vestimentorum cultus, hoc in clericis et maxime in monachis reprehensio esse cognoscitur. Sed et[z] ipse princeps apostolorum etiam feminas a[aa] pretiosis vestimentis et circulatis capillis prohibuit[4]. Si hoc peccatum non esset, dicit[bb] Gregorius papa, numquam pastor ecclesiae a deliciis[cc] vestium feminas prohibuisset[5]. Omnia vestra honeste[dd] cum ordine fiant[6]; ut laudetur Deus in vestra bona con-

a. sequere *TQ*. b. quia *V*. c. obsequium *D*. d. discunt *T*, discant nunc *V*. e. nobilissimos magistros nostros qualem habuerunt *D pro* nobilissimum — habuit. f. Boedā *V*; Bedan *Q*, Bedum *G*. g. qualem *G*. h. habeat *V*; habent *D*. i. ergo *VQ*. k. *om*. *Q*. l. adsedete *TGD*; magisteriis assidue *Q*. m. sensos illorum *G*. n. *om*. *TG*; epulas *D*; et aliis alimoniam vitae praebere *Q*. o. Adsiduas *D*; Absconditas — Salomonem enuntiant *om*. *G*. p. comesationes *VD*. q. *om*. *D*. r. Salamone *D*. s. dulciores *om*. *VTQ*. t. *om*. *VTQG*. u. iniquis *D pro* talibus. v. docet *TQ*, docete *D*. w. insensu *V*. x. Salamonem *D*. y. Quod — prohibuisset *om*. *D*. z. *om*. *QG*. aa. et *T* (*pro* a). bb. ut ait *Q*; sanctus *add*. *V*. cc. diliciis *VG*. dd. honesta *VT*.

1. Beda Venerabilis obiit die 26. Maii 735. 2. Prov. 9, 17. 18. 3. Eccle. 19, 27. 4. 1 Petr. 3, 3. 5. Gregorii in euang. l. I hom. 6, opp. edd. Benedictini I 1454. 6. 1 Cor. 14, 40.

versatione et honor vester apud homines crescat et[a] merces[b] meritorum multiplicetur apud Deum. 793 post Ian. 8

Breve est praesentis vitae tempus, et ultima dies uni cuique incerta; et cito rapimur ad iudicium[c]. Qualis quisque tunc[d] cupiat esse, talem se nunc tota virtute exhibeat. Si quid peccati pro fragilitate carnis commiserit[e], abluat confessione, deleat poenitentia; ne dampnetur in poena, sed coronetur in gloria. Habetis sanctos patres, qui vos genuerunt, adiutores, si illorum praeceptorum eritis factores. Sed et angelicae dignitates et omnium[f] sanctorum agmina congaudent bonis vestris, desiderant[g] vos socios habere suae beatitudinis; immo et ipse Deus, qui vult omnes homines salvos fieri[1], vobis aeterni regni praeparatam habet gloriam. Nolite vos propter desidiam animi[h] vel carnales delectationes[i] aeternis fraudare bonis; sed magis omni studio intendite[k], ut Deum[l] hic habeatis[m] defensorem, illic remuneratorem. Qui[n] vos proficere faciat in omni bonitate, et[o] constituat inmaculatos ante conspectum gloriae suae.

Obsecro, ut pietas vestra placide perlegat, quod caritas nostra[p] devote conscripsit; optans[q], vos praesentem habere prosperitatem et futuram accipere[r] beatitudinem. Meae quoque parvitatis ut memores sitis in sanctis orationibus vestris, per caritatis almitatem obtestor. Et[s] familiaritatem, quam perdonastis[t] mihi, inviolabili fide custodire recordamini[u]; quatenus[v] per vestras intercessiones veniam habere merear meorum delictorum et vos mercedem fraternae dilectionis apud Deum habeatis aeternam[w]. Dextera[x] Dei omnipotentis ab omni hoste visibili et invisibili[y] vos[z] protegat, ubique et[aa] in[bb] omni bono florere[cc] faciat[dd], fratres carissimi.

a. in *T*. b. mercis *TG*, meritis *D*. c. ad indicem nostrum *V*. d. te *T*. e. commissum est, abluatur — deleatur *D*. f. omnis *T*, omnia *Q*. g. desederant *V*. h. vestri *add*. *D R*. i. delectationis *D*. k. *om*. *Q*. l. Dominum *G*. m. in *add*. *V*. n. qui — gloriae suae *om*. *G*. o. *om*. *T*. p. vestra *T*. q. Optans — beatitudinem *om* *G*. r. acipere *R*. s. ut *G*. t. donastis *G*. u. custodite *D R pro* custodire recordamini. v. quatenus — carissimi *om*. *G*. w. sempiternam *V*. x. Dextera — carissimi *om* *R*. y. et invisibili *om*. *V*. z. *om*. *D*. aa. *om*. *T*. bb. *om*. *DR*. cc. vos *add*. *V*. dd. omni bono flore reficiat *D*.

1. 1 Timoth. 2, 4.

28. *Alcuinus Aethelhardum archiepiscopum Cantuariensem ex Nortmannorum in Britanniam irruptione ad concordiam cum ceteris episcopis habendam hominesque intrepide corrigendos adhortatur*[a]. (Q 28, C 1, F 9)

793 post Iun. 8 Pio patri et sanctae sedis praesuli Aeđilhardo[b] archiepiscopo[1] humilis levita Albinus[c] salutem.

Audiens vestrae salutationis verba dulcissima et prosperitatis vestrae sanitatem multis pernecessariam[d], valde me esse fateor gavisum; domini et dei nostri Iesu Christi deprecans tota mentis alacritate clementissimam pietatem, quatenus vestram longaevam custodiat prosperitatem[e] in augmentum[f] sanctae suae ecclesiae; ut per tuam devotissimam doctrinam verbum[g] vitae aeternae crescat et currat[h] et multiplicetur numerus populi christiani in laudem et gloriam salvatoris nostri. In quo opere te, frater[i] sancte, laborare tota virtute obsecro. Et quanto plus appropinquat dies remunerationis, tanto magis mercedis tuae felicitatem accumulare studeas.

Cogita, quales haberes[k] antecessores: doctores et lumina totius Brittaniae[l]. Inter[m] horum[n] sacratissima corpora dum oraveris, illorum precibus certissime adiuvaberis[o], si ab illorum vestigiis te nec saeculi caduca blandimenta subtrahant nec vani terrores principum formidantem efficiant[p]. Memor esto semper, quod guttur tuum tuba Dei debet esse et lingua tua omnibus praeco salutis. Esto pastor, non mercenarius; rector[q] non subversor; lux et non tenebrae; civitas firma fide murata, non domus pluviis[r] diruta; miles Christi gloriosus, non apostata

a. *ex V 140v — 146v:* Epistola Albini levitae ad Aeđelhardum archiepiscopum; *T 48—51, Q 118—119v:* Epistola exortatoria ad Aedilhardum archiepiscopum Doroensis (Dorcensis *Q*) civitatis; *G p. 2—18:* Epistola exortatoria ad Edilhardum archiepiscopum; *K 3—7v, R 77v—88.* (*Est etiam in Z 163—167v, N 44—47v, A 68—72*). *Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 474—478.* b. Aedilheardo *T*, Aedilhardo *K*; Edilhardo *G Q*; Aedilhardo — salutem *om. R.* c. Alchuinus *Q.* d. pronecessariam *T.* e. vestram beatitudinem longaeva — prosperitate *R.* f. aucmentum *G*, aumentum *K.* g. verbis *R.* h. curat *T*, currat et crescat *G K V.* i. pater *Q.* k. habueris *Q.* l. provinciae *R*, Brittanniae *Q*, Britanniae *V.* m. Nunc inter *K R.* n. chorum *T*, orum *G.* o. adiuvaveris *R.* p. efficiunt *R.* q. et *add. Q.* r. pluiis *G.*

1. Cantuariensi 790—805.

vilis[a], praedicator[b] et non adolator. Melius est Deum timere quam hominem, plus Deo placere quam homini[c] blandiri[d]. Quid est[e] adolator nisi blandus inimicus? Ambos perdit: et[f] se ipsum et suum auditorem. Isti sunt, qui consuunt pulvillos[g] sub omni cubitu[h] [1] et oves Christi morbidas faciunt, non sanatas[i]. 793 post Iun. 8

Virgam accepisti pastoralem et baculum consolationis fraternae; illam ad regendum, istum ad consolandum; ut merentes consolationem habeant in te et contumaces correctionem sentiant per te. Potestas iudicis est: occidere; tua[k] vero[l]: vivificare. Quid times hominem propter gladium, qui[m] clavem regni accepisti a Christo? Recordare, quanta[n] passus est ille[o] pro te; et non metuas[p] loqui pro illo. Ille pro tuo amore clavis[q] confixus pependit in cruce; et tu, sedens in sella dignitatis tuae, ob timorem hominis tacueris? Non ita, frater, non ita; sed, sicut ille dilexit te, ita dilige[r] et illum. Qui plus laborat, plus mercedis accipiet[s]. Si persecutionem patieris propter verbum Dei, quid beatius? ipso Domino dicente: *Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum*[2], et: *Ibant apostoli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti*[t] *sunt contumelias*[u] *pati pro nomine Iesu*[3]; et: *Non sunt condignae passiones huius temporis ad superventuram*[v] *gloriam, quae revelabitur in nobis*[4]. Si corripueris delinquentem et ad tuam increpationem corriget se, ecce[w] tibi est merces apud Deum[x] et sibi erit salus a[y] Deo; si te oderit[z] increpantem[aa], illi est damnatio et tibi beatitudo.

Esto miseris consolator, pauperibus pater; omnibus affabilis, donec intellegas, quid cuique[bb] respondeas; et semper tua

a. iulianus *in litura Q*, pater *add. K*. b. pater praedicator *VG*. c. hominem *R*, hominibus *KV*. d. blandire *TGR*; *corr. in* blandiri *K*. e. *om. G*. f. *om. TGQKR*. g. pulvillas *T*. h. cubito *VG*. i. sanitas *T*, sanctas *KV*. k. tua *corr. in* tuum *V*; tu *G*. l. *om. K*. m. quid *T*. n. quia *KVG*. o. *om VGK*. p. metues *R*. q. clavibus *TVGKR*. r. dilie *G*. s. accipiat *R*. t. habeti *T*. u. contumeliam *KV*. v. futuram *R*. w. eč *G*. x. dominum *KV*. y. a *om T*. z. odierit *K*. aa. increpationem *T*. bb. cui *T*, cuicumque *KV*; *eadem manus in margine G addidit:* al. omnibus.

1. Ezech. 13, 18. 2. Matth. 5, 10. 3. Act. apost. 5, 41. 4. Rom. 8, 18.

793 post Iun. 8 responsio[a] sale sit sapientiae condita, non temeraria sed honesta, non verbosa sed modesta. Sint tibi mores humanitate[b] praeclari, humilitate laudabiles, pietate amabiles; ut non solum verbis sed exemplis erudias tecum viventes vel ad te venientes. Sit tua manus larga in elymosinis, prompta[c] in reddendo et cauta in accipiendo. Praepara tibi thesaurum[d] in caelis[1]. Divitiae viri redemptio est animae illius[2], quia beatius est[e] magis[f] dare quam accipere[3]. Invenimus[g] unam margaritam[h] pretiosam; demus omnia, quae habemus, et emamus[i] illam[4].

Lectio sanctae scripturae saepius tuis[k] reperiatur in manibus; ut ex[l] illa te saturare et alios pascere valeas. Vigiliae et orationes assiduae sint tibi; eo magis, quo pro toto populo christiano intercedere debes. Locus tuus est[m], inter Deum stare et homines; ut Dei legationes deferas ad populum et pro populi peccatis intercedas ad Deum. Fac te, eius donante gratia, dignum ab eo[n] exaudiri. Haec[o] dignitas est[p] in vitae castitate et praedicandi fiducia, ipsa attestante Veritate: *Sint lumbi vestri praecincti et lucernae ardentes in manibus vestris*[5]. In lumbis castitatis[q] sanctitas, in lucernis praedicationis claritas designatur.

Memor esto: quod sacerdos angelus domini Dei est excelsi et lex sancta ex ore eius requirenda est[r], iuxta quod in Malachia propheta[6] legimus[s]. Speculator quoque est[t] in excelsissimo[u] positus loco: unde et episcopus[v] dicitur, quasi superspeculator[w][7], qui omni exercitui Christi prudenti consilio praevidere[x] debet, quid cavendum sit quidve agendum. Isti sunt, id est[y] sacerdotes, luminaria sanctae Dei ecclesiae,

a. sapientia *Q*. b. humanitatē *T*. c. prumpta *T*. d. thesauros *RQ*. e. *om R*. f. *om KV*. g. inveniamus *V*. h. margaretam *TR*. i. ememus *T*. k. tuus *T*. l. et *Q* m. *om. GKQ*. n. ab eo *om. Q*. o. *om. G*. p. esto *G*. q. castitas *KV pro* castitatis sanctitas. r. est *om. T*. s. legitur *T*. t. *om. R*. u. excelso *KV*. v. saepius *R pro* et episcopus. w. speculator *VGQK*. x. providere *QR*. y. idem *G*.

1. Luc. 12, 33. 2. Prov. 13, 8. 3. Act. ap. 20, 35. 4. Matth. 13, 46. 5. Luc. 12, 35. 6. Malach. 2, 7. 7. Isid. Etymol. VII 12, 21: „Episcopi autem Graece, Latine speculatores interpretantur. Nam speculator est praepositus in ecclesia.“

ductores[a] gregis Christi. Isti in prima acie vexillum sanctae crucis non segniter[b] sublevare debent et ad omnem impetum hostilis[c] exercitus intrepidi stare. Hi sunt, qui talenta, redeunte rege[d] nostro deo Christo cum triumpho gloriae ad paternam sedem, acceperunt[1]; et revenienti[e] eodem magno iudici[f] in die ultimae[g] discretionis rationem reddituri sunt, quantum quisque[h] ex[i] praedicationis labore lucratus esset[k] in officio suo. Quapropter te ipsum[l], carissime frater, idoneum praepara ministrum sermonis Dei. Alios[m] quoque consacerdotes tuos ammone diligentissime: in verbo vitae cum omni instantia laborare, quatenus cum[n] multiplici negotiationis lucro ante conspectum aeterni iudicis gloriosi appareant. Estote unanimes[o] in omni consilio pietatis et constantes in omni iudicio aequitatis. Nullius[p] vos humanae dignitatis terror separet, nulla adolationis blandimenta dividant[q]; sed quasi acies castrorum Dei firmissima unitate vos coniungite. Sic[r] tandem concordia vestra terribilis apparet omni[s], qui vult veritati contradicere; Salomone dicente[t]: *Frater si a fratre adiuvatur*[u], *civitas firma est*[2]. 798 post Iun. 8

Vos estis, dicente Veritate, lux totius Brittaniae[v 3], sal terrae[4], civitas super montem posita[5], lucerna super candelabrum elevata[6]. Item beato principe apostolorum attestante: *Vos autem*[w] *estis genus electum, regale sacerdotium*[7]. Per vestrae vero[x] praedicationis instantiam nos erimus, quod in eadem sequitur epistola[y]: *Gens sancta, populus adquisitionis;* quatenus per vos virtus adnuntietur illius, qui nos omnes[z] de

a. doctores *VTGKR*. b. segnitur *R*. c. hostili *TGR*. d. regi *KV*. e. reveniente *VTGQKR*. f. indice *Q*, indici *corr. in* indice *K*; indice *V*. g. ultima *G*. h. quis *R*. i. et *K*. k. sit *Q*. l. temet ipsum *KV*. m. Alio *T*. n. *om. G*. o. unianimes *TRKV*. p. nullus *G*. q. divident *R*. r. Sic — firma est *om R*. s. omnis *KV*. t. testante *KV*. u. adiuvantur *T*. v. Brittanniae *V*, Brintanniae *K*, Britanniae *Q*; illius provinciae, nostrae *R pro* Britanniae. w. *om. TKV*. x. vos *T*. y. epistula *G*. z. omnis *T*.

1. Cf. Matth. 25, 15 sq. 2. Prov. 18, 19. 3. Matth. 5, 14. 4. Matth. 5, 13. 5. Matth. 5, 14. 6. Matth. 5, 15. 7. 1 Petr. 2, 9.

793 post Iun. 8 tenebris vocavit[a] in ammirabile lumen suum[1]; qui aliquando non populus Dei[b], nunc autem[c] populus Dei[2].

Patres[d] itaque nostri, Deo dispensante, licet pagani, hanc patriam bellica virtute primum pagani[e] possederunt[f]. Quam grande igitur obprobrium est, ut nos christiani perdamus, quod illi pagani adquisierunt. Hoc dico propter flagellum, quod
Iun. 8 nuper accidit[g] partibus insulae nostrae, quae prope tricentis[h] quinquaginta[i] annis a parentibus inhabitata est nostris[3].

Legitur vero[k] in libro Gildi Brettonum[l] sapientissimi[4], quod idem ipsi Brettones[m] propter rapinas et avaritiam principum, propter iniquitatem et iniustitiam iudicum, propter desidiam et pigritiam praedicationis episcoporum, propter luxoriam et malos mores populi patriam perdiderunt. Caveamus[n], haec eadem nostris temporibus vitia inolescere; quatenus benedictio divina nobis patriam conservet in prosperitate bona, quam nobis in sua misericordia perdonare dignata[o] est.

Ut[p] hoc ipsum omnipotentis Dei largissima efficiat pietas, vos, qui clavem regni caelestis cum apostolis, ligandi solvendique[q] potestatem, accepistis a Christo, aperite assiduis praedicationibus portas caeli populo Dei. Et nolite tacere; ne populi peccata vobis[r] inputentur. Requiret[s] enim a vobis animas Deus, quas ad regendum[t] accepistis. Ex subiectorum salute[u] vestra multiplicetur remuneratio.

Pusillanimes[v] consolamini[5], humiles roborate, errantes in viam veritatis reducite, ignorantes instruite, scientes exhortate[w], et bonis exemplis vitae vestrae[x] omnes[y] confirmate; contumaces et veritati resistentes virga castigate pastorali, ceteros baculo consolationis sustentate. Et si unanimes[z] eritis, quis

a. vocaverunt *T*. b. *om*. *V*. c. H *V*. d. Patres—efficiat pietas *om*. *R*. e. *om*. *V*. f. possiderunt *TG*; *corr. in* possederant *V*. g. in *add*. *Q*. h. trecentis *VKQ*. i. quadraginta *VGKQ*. k. vos *T*, vero *Q*, *om*. *VGK*. l. Britonum *QV*. m. Britones *QV*. n. caveam *G*. o. dignatus *G*. p. Et ut *V*. q. ligandique *Q pro* ligandi solvendique. r. in vobis *G*. s. requirit *TGKQR*. t. regendas *R*. u. salutem *T*. v. sussilanimes *G*. w. exortare *T*. x. vitam nostram *K*. y. omnis *T*; *om*. *Q*. z. unianimes *TRK*.

1. 1 Petr. 2, 9. 2. 1 Petr. 2, 10. 3. Cf. ep. 22 supra p. 181. 4. V. Gildae sapientis epistolam (Monum. hist. Brit. I 16 sq.). 5. 1 Thess. 5, 14.

vobis resistere poterit? Vel quis cum Deo pacem habebit[a], si praedicatoribus suae salutis non obtemperat[b]; dicente ipsa Veritate ad praedicatores verbi Dei: *Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit*[1]. Item ad confortandos[c] eos illisque[d] fiduciam ingerendam[e] loquendi sermonis Dei eadem Veritas ait[f]: *Quodcumque ligaveritis super terram, erit*[g] *ligatum et in caelis; et quodcumque solveritis super terram, erit solutum et in caelis*[2]. 793 post Iun. 8

Divisa est potestas saecularis et potestas spiritalis; illa portat gladium mortis in manu[h], haec clavem[i] vitae in lingua. His dicitur: *Ne timueritis eos*[3]; de illis dicitur: *Quia*[k] *corpus occidunt*[l], *animam autem occidere non possunt*[m][4]. De spiritalibus quoque[n] dicitur: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*[5]. *Si Deus pro nobis,* ait apostolus, *quis contra nos?*[6] Si Christus in medio suorum, quis illis nocere poterit? Idcirco vos sacerdotes fiduciam habere debetis praedicandi; ceteri vero[o] humilitatem audiendi et oboedientiam faciendi, quae iubetis[p]. Illi sint, id est saeculares, defensores vestri[q], vos intercessores illorum[r]; ut sit unus grex sub uno deo Christo pastore, et fiat haec patria ab illo nobis nostrisque nepotibus conservata in benedictione sempiterna; ut ex hac mereamur ad illam pervenire, quae finem non habet et est perpetua pace beatissima.

Ut ad hanc pervenire mereamur, vos saepius[s] cum Moyse[t] servo Dei devoto pectore dicite: *Respice, Domine, de sanctuario tuo et de excelso caelorum habitaculo, et benedic populo tuo Israel*[u] *et terrae, quam*[v] *dedisti nobis*[7]. Item cum propheta Dei[w] Iohel[x] cum lacrimis clamate: *Parce, Domine, parce po-*

a. habuerit *KV*. b. obtemperet *VGK*. c. confirmandos *Q*. d. illis qui *G*. e. ingenerandam *T*, ingerendum *KV*. f. dicit *V*. g. et reliqua *R pro* erit — caelis. h. manū *Q*. i. clavum *TQ*. k. Qui *QKV*. l. occiditur *T*. m. possum *T*. n. *om V*. o. vos *T*. p. dicitis *KV*. q. nostri *K*. r. eorum *KV*. s. *om*. *R*. t. Moysi *GK*. u. *om*. *TGQ;* Israel — nobis *om*. *KV*, *ubi legitur:* et ne des hereditatem tuam, *in V praeterea superscriptum est* in perditionem. v. quae *T*. w. *om*. *VG*. x. deum *add*. *GK*, ad deum *add*. *V*.

1. Luc. 10, 16. 2. Matth. 16, 19; 18, 18. 3. Matth. 10, 26. 4. Matth. 10, 28. 5. Matth. 18, 20. 6. Rom. 8, 31. 7. Deut. 26, 15.

793 post Iun. 8 *pulo tuo, et ne des hereditatem tuam in obprobrium gentibus*[1]. Apostolo[a] Iacobo praecipiente: *Orate invicem*[b], *ut salvemini; multum enim valet oratio*[c] *iusti assidua*[2]. Item Petrus apostolus: *Omnes unanimes*[d] *in oratione estote, conpatientes fraternitati*[e], *humiles et misericordes*[3]. Sed[e*] et vas electionis[f] praecepit, pro omnibus orationes fieri, pro regibus et omnibus[g], qui in sublimitate sunt positi[4]; quatenus omnipotentis Dei gratia populo christiano tempora cum prosperitate[h] concedat[i] pacifica in laudem et gloriam sancti[k] sui nominis[l].

Urbs aeterna Dei, terrae[m] sal, lumina mundi —
Bis sex signa poli[5], menses et ter quater anni,
Atque diei[n] horae, lapidesque in stemmate[o] Christi —
Vestra aperire polum poterit vel claudere lingua.
Doctores vitae, magnae et medicina salutis,
Vos fontes vivi, paradisi[p] et flumina sacra;
Vos decus ecclesiae, populi spes, ianua lucis;
Inclita progenies, Salamonis[q] nobile templum.
Per vos, o patres, nostro[r] sub tempore[s] tota
Virtutum meritis[t] fecunda Brittania[u] floret.
Vos simul unanimes Christi defendite castra,
Et clypeo[v] fidei tela exsuperate[w] nefanda[x].
Pectore concordes, fortes virtute superna,
Iudiciis iusti, humiles pietate modesta,
Doctores populi, ductores[y] et gregis almi,
Semper ubique Deo peto[z] vos estote fideles.
Multiplicate pio percepta talenta labore,
Maxima quod[aa] summo capiatis praemia[bb] caelo,

a. *om.* *VGK*. b. in invicem *R*, pro invicem *V*. c. deprecatio *R*. d. unianimes *RKV*. e. fraternitatis amatores *KV*. e*. *om.* *VGK*. f. id est Paulus *superscriptum est in* *V*. g. et pro omnibus regibus *V pro* pro regibus et omnibus. h. prosperita *G*. i. *om.* *KV*; *pro quo habent* largiri dignetur (*post* nominis). k. *om.* *KV*. l. *versus om.* *R*. m. terra *T*. n. dī *V*. o. stemate *K*. p. paradysi *V*. q. Salomonis *QKV*. r. nostri *KV*. s. tempora *KV*. t. *reliqua desunt in Q, ubi sequentia folia exciderunt*. u. Britannia *K*, Brittannia *VG*. v. clipeo *V*, glypeo *G*. w. superante *T pro* exsuperate: telas superate *VGK*. x. nefandas *VG*. y. doctores *T*. z. vos *TG pro* peto; peto *superscriptum est in* *K*. aa. quo *V*. bb. in *add.* *G*.

1. Ioel 2, 17. 2. Iac. 5, 16. 3. V. 1 Petr. 3, 8. 4. 1 Tim. 2, 1. 2. 5. episcopi duodecim.

Cum Christo et sanctis caelestia regna tenentes. 793
Vosque, mei memores, Christus conservet ubique. post Iun. 8
Alchuine dicor ego, vestro devotus[a] amori.
O vos, pastores, patres, sine fine valete.
Et tu sancte[b] pater, pius[c] Aedilharde[d] sacerdos,
Iam valeas, vigeas, Christo donante, per aevum.

---

29. *Alcuinus Carolum ut videtur regem ob studium veritatis catholicae laudat; carpit novum Adoptianorum errorem*[e].

(Q 97, F 14)

Veniente ad nos filio nostro Candido, vestro autem fideli servulo, multum nos vestrae prosperitatis adnuntiatione laetificabat; nec non magna salutationis vestrae dulcitate[f] reficiebat. Laudabilis quoque doni allatione intimae mentis affectum fecundabat. Insuper mentis probamentis vestrae auctoritatis pro nobis explicavit devotionem, quam pura et sancta inquisitione catholicae fidei veritatem examinare studuistis, et semper viam regiam, apostolica confortatus praedicatione, plano veritatis sermone vestram, adseruit, prudentiam tenere. c. 793?

Beata gens, cuius est dominus Deus eorum[1]: et beatus populus tali rectore exaltatus et tali praedicatore munitus; et utrumque: et gladium[g] triumphalis potentiae vibrat in dextera et catholicae praedicationis tuba resonat in lingua. Ita et David olim praecedentis populi rex a Deo electus, et Deo dilectus et egregius psalmista Israheli[h] victrici gladio undique gentes subiciens, legisque Dei eximius praedicator in populo extitit. Cuius eximia filiorum nobilitate in salute mundi, de virga flos campi et convallium floruit Christus[2], qui istis modo temporibus ac eiusdem nominis, virtutis et fidei David regem[3] populo suo concessit rectorem et doctorem. Sub cuius umbra superna[i] quiete populus requiescit christianus, et terribilis undique gen-

a. devonis *G*. b. sanctae *TG*. c. *om.* *VGK*. d. Aedilharde *K*, Aethelharde *TG*. e. *ex H 4—7:* Ad Candidum; *N 99:* Alcuinus ad quendam. f. dulcit *H*, dulciter *N*. g. gladius *N*. h. Israel *H*. i. superiora *HN*, superna *coni. Frobenius*.

1. Psalm. 32, 12. 2. Cant. 2, 1. 3. Carolum Francorum regem.

c. 793? tibus extat paganis. Cuius devotio a sectis perversi dogmatis fidem catholicam euangelica soliditate munire non cessat, ne quid novi et apostolicis inconveniens doctrinis per clandestinas[a] subreptiones alicubi oboriri[b] valeat, sed caelestis gratiae lumine fides ubique fulgeat catholica.

Cuius luminis, heu proh[c] dolor! quidam extorres, Christum ex virgine sancta natum, impia temeritate Deum verum, et[d] filium Dei proprium negare non timent[1]. Qui error eo usque, ut videtur, latenter quorundam etiam fidelium doctorum animis subrepsit, ut durum videatur illis confiteri vel credere, Deum esse tantum Iesum Christum, qui sedet ad dexteram Patris, et in gloria paternae maiestatis venturus est iudicare vivos ac mortuos. Nec in spiritalem nunc gloriam carnem Christi dei esse mutatam, quae pro nobis pependit in ligno, contra illud apostoli dictum, qui de nostri corporis inmutatione ait: *Seminatur corpus animale, surget*[e] *corpus spiritale*[2]. Nec illam considerantes sententiam, qua[f] idem ipse a Deo electus mundi praedicator, iustorum resurrectionem discernens ab impiis dixit: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes inmutabimur*[3]. Si nostris corporibus[g] secundum modum[h] meritorum spiritalis gloriae promittitur inmutatio, quanto magis corporis Christi clarificatio gloriosa esse credenda est post resurrectionem? dicente apostolo de nostrae resurrectionis gloria: *Qui reformabit*[i] *corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae*[4]. Unum verum Deum et unum Dei filium in duabus naturis, divina scilicet et humana, dominum nostrum Iesum Christum regnantem cum Patre et Spiritu sancto praedicamus et confitemur, non divisa potestate nec partita, quasi una sit maior potestas et[k] altera minor; quia divisionem et partitionem vera non recipit aeternitas, vel divinitas, quae est in Christo

a. clamdestinas *corr.* clandestinas *N*, clandestines *H*. b. aboriri *HN*. c. pro *N*. d. vel *N*. e. surgit *H*. f. quia *N*. g. operibus *N*. h. novum *HN*. i. reformauit *N*. k. *om.* *N*.

1. Loquitur de doctrina Felicis Orgellitani episcopi a. 792 Regini primum condemnata. 2. 1 Cor. 15, 44. 3. 1 Cor. 5, 51. 4. Philipp. 3, 21.

Iesu domino nostro, apostolo dicente: *Si Christum noveramus* c. 793?
*secundum carnem, sed nunc iam non novimus*[1]; id est, qui mortalis fuit in terris ea natura, quae mori potuit, nunc totus spiritalis regnat in divinitatis maiestate in caelis, qui post resurrectionem ait apostolis: *Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra*[2]. Quae potestas multo ante filio hominis danda dicitur a prophetis.

---

30. *Alcuinus Felicem Urgellitanum episcopum hortatur, ut novitatem doctrinae deserat et universalis ecclesiae sanctorumque patrum doctrinam sequatur*[a].

Viro venerando et in Christi caritate desiderando Felici 793
episcopo[3] humilis levita Alcuinus salutem.

Non est cura fraternae salutis parvi pendenda: non est, quamdiu spiritus hos regat[b] artus, divina praeveniente gratia cuilibet conversio disperanda. Dum haec ita se habent, et a nemine iuste contradici potest, semper sunt seu verborum conlatione praesentes ammonendi[c], seu litterarum devotione absentes exhortandi, ut hinc caritatis officium suam ostendat devotionem, et inde humilitas communis fraternitatis suam demonstret oboedientiam. Illi scriptura sacra clamat: *Qui audit, dicat veni*[4]; huic euangelica auctoritas intonat: *Qui vos audit, me audit*[5]. *Spiritus ubi vult, spirat*[6]. Unde et de persecutore Saulo factus est Paulus praedicator.

a. *ex V 179—183v. Edidit Frobenius I 783—787.* b. regiat V. c. ammomendi V.

1. 2 Cor. 5, 16. 2. Matth. 28, 18. 3. Meminit huius epistolae Alcuinus ipse postea in libro contra Felicem primo (ed. Frobenius I 789): „Scripsi epistolam pridem Felici episcopo caritatis calamo non contentionis stimulo, fraternae salutis desiderio non mordacis reprehensionis stilo . . . sed, ut agnosco, non eo caritatis officio vel humilitatis obsequio meae literulas diligentiae recepit, quo me scribere, qui meam pietatis intuitu legerit epistolam, agnoscere poterit“, et adversus Elipandum l. I c. 16 (ed. Frobenius I 882): „Cui (sc. Felici) ego in has adveniens partes caritatis calamo epistolam exhortatoriam, ut se catholicae iungeret unitati, dirigere curavi. Cui ille non epistolari brevitate sed libelli prolixitate respondere nixus est.“ *D.*
4. Apoc. 22, 17. 5. Luc. 10, 16. 6. Ioh. 3, 8.

793 Olim me ipsum, celeberrimam tuae sanctitatis audiens famam, per quendam ex illis partibus presbyterum tuis sacratissimis[a] .......[b] commendare curavi, et quem tunc solius famae auditu amare gestiebam[1]; nunc in Christi caritate et catholicae pacis unitate ardentius amare audeo, optans illi aeternae beatitudinis gloriam, quae nullatenus cuilibet sine universalis ecclesiae pace et concordia evenire valet. Unde et has, honorande pater et amande frater, deprecatorias cum magna humilitatis caritate litterulas tuae laudabili sapientiae dirigere curavi; non contentiosum disceptationis funem trahentes, sed triplicem caritatis Christi resticulum trahentes, qui[c] exploratores Iesu Nave[d] de peritura Hierico salvavit[2]; de cuius perditione nos pariter fugere[e] festine suppliciter exhortor, et nihil de anathemate illius desiderare. Nam quicquid doctrinarum extra ecclesiastice fidei et apostolicae doctrinae muros[f] invenitur, Hierichontine perditionis anathemati[g] tradendum est. Quapropter, karissime frater, te per sanguinem salutis nostrae humiliter obsecro, ut caveas diligenter, ne quid apud te exuviarum perditae civitatis inveniatur, ne pars populi Dei propter inprobitatem unius hominis, licet sit de tribu Iuda, fugiens proelia Domini, et corruit coram hostibus suis. Recollige[h] te ipsum cum consociis tuis in castra regis superni, et si alicubi lapso pede titubasti, reforma gressum, et sta in gradu tuo[3], et fortiter proeliare bella Domini. Ecce Iesus levat clypeum ante te. Revertere et persequentes te hostes trucidare non desine, donec ad palmam victoriae pervenias.

Non est hereticus, nisi ex contentione. Noli contendere frustra; claret enim euangelica per totum orbem doctrina: hanc unianimiter teneamus et fideliter praedicemus. Quid nos homunculi in fine seculi, refrigescente caritate multorum[4], melius excogitare poterimus, quam ut tota animi intentione apostoli-

a. *in margine appositum est:* rq. b. cefcomdare *F*, intercessionibus *suppl. FROBEN.* c. q; *F* d. nPi *F.* e. fuge *F.* f. muro *F.* g. anathemate *F.* h. recolligi *F.*

1. cf. supra ep. 2 p. 145. 2. Ios. 2, 15. 3. Dan. 10, 11. 4. cf. Matth. 24, 12: „refrigescet caritas multorum".

cam et euangelicam omni fidei firmitate et veritate sequamur 793
doctrinam, non nova fingentes nomina: non inconsuetum quid proferentes, non nomini nostro per novitatem cuiuslibet doctrinae vanam cantantes laudem, ne inveniamur reprehensibiles, ubi laudabiles esse desideravimus. Convertère in spe ad domini Dei tui sanctissimam clementiam, et deprecare eum die noctuque, ut extremos dies vite tuae in viam veritatis et fidei catholicae pacem convertat, ne si te hic sanctitas universalis ecclesiae respuat, illic te in aeterna pace habere contradicat. Memento sententiam domini dei Christi, et privilegium magnae auctoritatis, quod suae sanctae concessit ecclesiae dicens: *Amen dico vobis, quia quecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in caelis, et quecumque solveritis super terram*[1], reliqua[a]. Ecce qualis auctoritas sanctae Dei ecclesiae; ecce qualis terror recedentibus ab ea. Scimus enim, unam esse sanctam Dei ecclesiam, de qua in symbulo catholico decantare solemus: *Unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam.* De qua et ipse sponsus decantavit: *Una est columba mea, perfecta mea,* inmaculata mea, *electa genetrici suae. Viderunt eam filiae, et beatissimam praedicaverunt*[2].

Ecce scismaticus error partem rumpit ab ea, et caritatis unitatem maculavit. Igitur in nobis vel in vobis remansit ecclesia. Duae enim partes sunt, et non est unitatis concordia. Nos toto mundo teste clamamus, Christum verum Dei esse filium, sicut Iohannes Deo dilectus discipulus post multa testimonia, quae in euangelio suo de unigeniti nativitate secundum carnem protestari solet, hoc addidit: *Multa quidem et alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum eius, quae non sunt scripta in libro hoc. Haec autem scripta sunt, ut credatis, quia Iesus Christus filius Dei, et ut credentes vitam habeatis in nomine ipsius*[3]. Quid post tale tonitruum dubitatis, fingentes nativitatem illius novum adoptionis nomen, quod in tota veteris novique testamenti serie non invenitur. Cognoscite viri fratres,

a. *et r.*

1. Matth. 18, 18. 2. Cant. 6, 8. 3. Ioh. 20, 30. 31.

793 quam parvum est Christo deo, plures non habere electos in hoc mundo, quam vos paucos; latiorem non habere ecclesiam, quam intra angustiae vestrae terminos[a] sitam. Ubi est potestas Petro principi apostolorum data: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam*, et cetera usque: *coelorum*[1]? Numquid haec potestas ab eo ablata est, et tibi tradita, quatenus super te in fine seculi, et in angulo mundi nova aedificetur ecclesia, et apostolicis inconveniens traditionibus? Caveas diligenter, frater venerande, ne haec aedificatio tua super harenam fiat, et sit labor tuus in domo aliena: Surge fili, surge et revertere ad patrem tuum, et in gremium sanctae matris eclesiae. Pia est mater; te ipsum recollige, ovesque tuas tecum in ovile Christi, quod ipse ob trinam confessionis gloriam beato Petro principi apostolorum pascendas commendavit, congrega. *Numquid qui dormit, non adiciet, ut resurgat*[2]? Noli erubescere converti, noli dispicere animas, frater! omnium[b] filiorum, quos genuisti. Tota euangelica clamat auctoritas, omnia apostolorum protestantur dicta, mundi latitudo credit, Romana praedicat eclesia, Christum Iesum verum esse Dei filium et proprium. Quid vultis ei nomen adoptivi inponere? Quid est adoptivus filius, nisi falsus filius? Et si Christus Iesus falsus est Deo patri filius; et (quod impium est dicere) falsus est et deus, falsa est et tota nostrae salutis dispensatio; quia, si adoptivus est filius in humanitate, adoptivus et deus homo ille, qui natus est ex virgine. Et quid est, quod psalmista canit: *Veritas de terra orta est*[3]? Quis est, qui ad dexteram Dei sedet, et venturus est in gloria iudicare vivos et mortuos? O! quantis sanctorum patrum exemplis hanc fidem probare potui, quod Christus Iesus verus est Deo patri filius, et mox a conceptione virginalis uteri verus conceptus est Deus, verus et natus Deus. Sed mihi propositum fuit deprecatorias, caritate cogente, pro salute tua tuorumque tuae sanctitati dirigere litterulas.

a. termino *F.*  b. animas frōm *F.*

1. Matth. 16, 18.  2. Psalm. 40, 9.  3. Psalm. 84, 12.

Plurima in scriptis tuis iusta et vera inveniuntur. Cave, 793
ne in hoc solo[a] adoptionis nomine a sensibus sanctorum patrum dissentias, noli tui sensus cum paucis esse amator, sed cum plurimis veritatis adsertor. Me enim habebis in Christi caritate tuae salutis fidelem, quantum valeo, cooperatorem; et si tecum loquerer, non dispicerem tecum discere, quae vera sunt, et fidei catholice consentanea. Nolim, te perdere laborem relegiosae vitae, quem pro Christi nomine ab ineunte aetate sustinuisti, ne dicatur tibi: *Tanta patiebaris sine causa*[1]. Veni, frater, veni, Christus te vocat, eclesia te desiderat; omnes sancti te civem concupiscunt.

Etsi mihi non esset in mente, exemplis tecum agere, sed precibus; tamen ex plurimis pauca proponam, ut si meae parvitatis litteris non flecteris, sanctorum patrum catholicis sensibus in viam deducaris veritatis.

Beatus Hilarius, doctor mirabilis, et omni eclesiae Dei laudabilis in sexto libro operis pulcherrimi, quem de catholicae fidei professione edidit, post multa veritatis testimonia ita intulit: „*Adsignetur sanae*[b] *hoc communionis in Christo nomen, ut filius sit, si de quoquam dictum repperiatur: Hic est filius meus*[2]. *Sin vero proprium ac singulare ei est: Hic est filius meus, quid calumniam Deo patri proferre de filio proprietatis adserimus? Anne tibi in eo, quod dicitur: hic est, non hoc significari videtur? Alios quidem cognominatos ab eo in filios, sed hic filius meus est: donavi adoptionis plurimis nomen, sed iste mihi filius est: Ne quaeras alium, ne non hunc esse credas; hunc ego tamquam digno indice, ac verbi significatione contingo, qua dico: Et meus est, et hic est, filius est. Quid post haec intellegentia poterit esse, ne non esse credatur*[3]*?*“ Item ipse in eodem libro: „*Generalis professio, quidquid habet meriti, aut quae revelationis est gloria, si ex adoptione est filius? aut unde*

a. sclo *F.* (i. e. seculo). b. *corr. in* sane *F.*

1. cf. Gal. 3, 4: „tanta passi estis sine causa.“ 2. Matth. 3, 17.
3. Hilarii De trinit. l. VI 23, opp. ed. Oberthür I 156.

793 *est in beato Petro confessio, hoc filio differenti, quod est commune sanctorum*[1]*?*"

Item beatus Athanasius in epistola ad Epictetum in quinto capitulo sic ait: „*Quomodo autem et ambigere audent quidam*[a] *christiani, si, qui ex Maria processit Dei filius, qui de substantia et natura Dei est, secundum carnem autem ex semine David, ex carne autem sanctae Mariae. Quidam*[b] *autem plus*[c] *temerarii facti sunt, ut dicerent Christum, qui carne passus est, et crucifixus, non esse dominum salvatorem, et deum filium patris. Aut quomodo christiani volunt nominari, qui dicunt, in hominem sanctum, sicuti in unum prophetarum venisse verbum, et non ipsum hominem factum, sumentem ex Maria corpus*[2]*?*" Item ipse post pauca in eadem epistola capitulo sexto: „*Non per adoptionem haec facta sunt, absit, sicut aestimaverunt, sed sicut et veritas, homine facto salvatore, totius hominis salus facta est. Si enim adoptione erat in corpore verbum secundum illos; quid*[d] *autem adoptione dicitur, fantasia est: repperitur et putative salus*[3]."

Item beatus Cirillus in epistola ad monachos directa contra Nestorianam[e] heresem inter multa sic ait: „*Dictum est enim ad eum, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*[4]*; adoret etiam nos supernorum spirituum multitudo. Quando enim, inquit, introducit primogenitum in orbem terrarum dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei*[5]. *Sed nos quidem, etsi sancto uncti sumus spiritu, adoptionis quidem ditamur gratia, vocamurque etiam*[f] *dii, nostrae vero naturae mensuram non ignoremus. Sumus ex terra et habitamus inter servos; at ille est non in quibus nos*[g]*, sed natura et verus filius et omnium*[h] *dominus.*"[6]

a. quidnī *F.* b. qui *F.* c. patus *F.* d. quod *F.* e. Nestorianum *F.* f. etia *F.* g. nos *om. F.* h. *om. F.*

1. Ib. VI 36, opp. I 168. 2. S. Athanasii Epist. ad Epictet. c. 2, opera dogmat. ed. Thilo (Lips. 1853) p. 827. 3. Ib. c. 7, p. 833. 4. Psalm. 109, 1. 5. Hebr. 1, 6. 6. Cyrilli epist. ad monachos Aegypti c. 16 (Mansi Collectio conciliorum IV 603—605.)

Item beatissimus Augustinus in expositione psalmorum in 793
psalmo LXXXVIII: „*Quis in nubibus aequabitur Domino, aut quis similis erit Deo inter filios Dei? Ille unicus, nos multi: ille unus, nos in illo unum: Ille natus, nos adoptati: ille ab aeterno genitus per naturam, nos a tempore facti per gratiam: Ille sine ullo peccato, nos per illum liberati a peccato.*“[1] Item ipse in expositione euangelii secundum Iohannem in homelia VII ait: „*Oportebat enim, ut ille baptizaret, qui est unicus filius Dei, non adoptivus; adoptivi autem ministri sunt unici; unicus enim habet potestatem, adoptandi ministerium.*“[2] Item ipse in eodem libro homelia XIII dicit: „*Pater diligit filium, et omnia dedit in manu eius. Pater diligit filium, sed quomodo pater filium, non quomodo dominus servum; quomodo unicum, non quomodo adoptatum.*“[3]

Item beatus Gregorius in moralium libro XVIII ait: *Aliud est enim natos homines gratiam adoptionis accipere; aliud unum singulariter per divinitatis potentiam Deum ex ipso conceptu*[a] *prodisse. Nec aequari potest gloriae*[b] *unigeniti habitae*[c] *per naturam alia*[d], *accepta*[e] *per gratiam.*“[4] Item ipse in primo libro: „*Quia si et adoptivus quisque filius ad percipiendam divinitatem proficit, nequaquam, ut deus esset, naturaliter accepit.*“[5] Item ipse in eodem libro: „*Omnes, qui in fide Deo nascuntur, superat; quia non eum, ut ceteros, adoptio, sed natura illum divinitatis exaltat.*“[6] Item ipse in homelia de pentecoste ait: „*Pensate fratres karissimi post nativitatem unigeniti filii, qualis sit hodierna solemnitas de adventu Spiritus sancti. Sicut enim illa, sic et ista quoque est honorabilis; ibi enim Deus in se creando suscepit hominem; hic homines desuper venientem susceperunt*[f] *Deum: ibi Deus naturaliter factus est homo; hic ho-*

a. concepta *F.* b. gloriam *F.* c. habita *F.* d. aliis *F.* e. acceptā *F.* f. susciperunt *F.*

1. Augustini opera, ed. Veneta VI 179 enarr. I 7. 2. Ib. V 455 tractat. VII 4. 3. Ib. V 538 tractat. XIV 11. cf. supra Biblioth. IV 298 n. 2. 4. Moralia in Iob. l. XVIII c. 52 n. 85 (Gregorii opp. edd. Benedictini I 598). 5. Hunc locum frustra quaesivi. *D.* 6. Ib. l. I c. 18 n. 26 p. 26.

793 *mines per adoptionem facti sunt dii.*" [1] Audi denique, quod beatus Gregorius in eodem homeliarum libro, cum de agno paschali tractaret dicens: „*Non comedetis*[a] *ex eo crudum quid, nec coctum aqua.*" [2] Et paulo post intulit: „*Redemtor autem noster nec purus homo existimandus est, neque per humanam sapientiam, qualiter deus incarnari potuisset, cogitandus*" [3], et post pauca: „*Qui igitur paschalis gaudii festivitatem celebrare desiderat, agnum nec aqua coquat, neque crudum comedat, id est, ut per dissolutam scientiam, qualiter deus incarnari potuit, cogitans, neque in eum tamquam in hominem purum credat.*" [4]

Item Chromatius sanctae Romanae antistes eclesie in libello, quem de octo beatitudinibus scripsit, ita dicit: „*In mysterio enim baptismi*[b] *et filius manens videtur in corpore, et spiritus sanctus in specie columbae descendit*[c], *et vox patris de caelis auditur, ut trinitatis unitas declaretur; quia nec pater sine filio intellegi potest, nec filius sine spiritu sancto cognosci. Vide igitur, quale patris de filio testimonium sit dicentis: Hic est filius meus. Suus utique non per adoptionem gratiae; neque per relegionem creaturae, ut heretici volunt, sed sui proprietate generis, et veritate naturae. Multi enim sanctorum filii dei dicuntur, et sunt, sed hic sine dubio conpassione unus deo patri filius unigenitus et verus et proprius, non aliunde, quam de patre natus, qui tam verus pater pater est, quam verus et deus est. Sicuti tam verus filius filius est, quam verus et dominus est. Perfecta ergo fides est trinitatis ostensa, cum et pater Christum dominum ac deum nostrum filium suum esse testatur, et spiritus sanctus, id est, paraclytus in tanto fidei sacramento patri filioque coniungitur, ut verum patrem, verum filium, verum etiam spiritum sanctum crederemus tres personas, sed unam divinitatem trinitatis, unamque substantiam.*" [5]

His et huiusmodi venerabilibus sanctorum patrum senten-

a. comeditis *V.* b. beatismi *V.* c. discendit *V.*

1. In euangel. l. II hom. 30 n. 9 p. 1580. 2. Exod. 12, 9. 3. Gregor. in euangel. l. II hom. 22 n. 8 p. 1535. 4. Ib. l. II hom. 22 n. 8 p. 1535. 5. Biblioth. max. patrum Lugdun. V 990.

tiis non credere impium esse putamus. Nemo sobrius contra 793 veritatem; nemo catholicus contra sanctae et unicae eclesiae doctores; nemo pius contra sanctarum testimonia scripturarum sentit. Discite, quae ad salutem animarum vestrarum pertinent, et regiam viam ab apostolis tritam, a patribus frequentatam, a mundi latitudine electam, pleno catholicae fidei pede incedite. Hortare fratrem tuum venerabilem episcopum, quem cum amore nomina, Elipantum, ut tecum et cum sanctorum innumerabili multitudine ad portam perpetuae civitatis ascendat. Nolite gregem Christi, quem accepistis pascendum, perdere, sed salvare. In uno tantummodo[a] adoptionis verbo a sancta et apostolica eclesia discordamini. Facile est hoc verbum, divina vos auxiliante gratia, inmutare, et euangelicis atque apostolicis uti verbis: Quam speciosa, laudabilis et salubris est conversio vestra ad unitatem pacis et fidei, et quantam habetis gloriam apud Deum et sanctos eius! Utinam legat et videat in pace et profectu parvitas mea litteras beatitudinis vestrae, ut gaudens intellegam, si aliquid devotionis meae et caritatis, quam habeo pro vobis in Christo, proficerent preces. *Humiliamini sub manu omnipotentis Dei, ut vos exaltet in tempore tribulationis*[1]*:* et nolite vestrae amatores esse sapientiae cum paucis, sed veritatis adsertores sitis cum plurimis. *Convertimini ad me, et ego revertar ad vos, dicit dominus*[2]. Divina vos in spiritu paraclyto praeveniat gratia ad intellegendam et praedicandam fidei veritatem, quatenus inmaculati et coronati ante tribunal summi iudicis audire mereamini: *Venite benedicti*[3] reliqua[b].

a. tūm *F.* b. rł *F.*

1. 1 Petri 5, 6. 2. Zach. 1, 3. 3. Matth. 25, 34.

794 31. *Carolus rex synodum Graecorum, quae pro adorandis imaginibus Nicaeam convenerat, reprobat ac refellit*[a].

In nomine domini et salvatoris nostri Iesu Christi incipit opus inlustrissimi et excellentissimi seu spectabilis viri, Caroli, nutu Dei regis Francorum, Gallias, Germaniam, Italiamque, sive harum finitimas provincias, domino opitulante regentis, contra synodum, quae in partibus Graetiae, pro adorandis imaginibus stolide sive arroganter gesta est[1]. Praefatio. Ecclesia mater nostra . . . . . .

a. *Edidit Io. Tilius a. sal. 1549, repetiit Ioh. Heumann Augusta concilii Nicaeni II censura Hanov. 1731. Exstat Codex (582 a) saec. X ineuntis in bibliotheca armamentarii Parisiensis, de quo cf. Pertz Archiv VIII 361, Floss De suspecta librorum Carolinorum fide p. 18.*

1. Synodum Nicaenam II ab Irene imperatrice a. 787 convocatam, cuius decreta patres Francofurti a. 794 congregati „omnimodis et orationem et servitutem (sc. imaginum) rennuentes contempserunt atque consentientes condempnaverunt" (Capitul. Francofurt. c. 2, Legg. I 72) cf. Chronic. Moissiac. a. 794, Ann. Laurissens. mai. et Einhardo adscr. 794 (SS. I 180, 181, 301). Alcuinum synodo Francofurtensi in his rebus tractandis opem tulisse ex cap. 56 (Legg. I 75) concludi licet: „Commonuit etiam (sc. rex), ut Aliquinum ipsa sancta synodus in suo consortio sive in orationibus recipere dignaretur, eo quod esset vir in ecclesiasticis doctrinis eruditus. Omnis namque synodus secundum ammonitionem domni regis consensit et eum in eorum consortio sive in orationibus reciperent." Ideoque ad hunc annum tradunt Ann. Lauriss. min. (SS. I 119): „Alcuinus rethor Britannicus diaconus et abbas monasterii sancti Martini sanctitate et doctrina clarus habetur" cf. etiam Ann. Maximinianos (Nachrichten der Göttinger Gesellschaft 1871 p. 316). Alcuinus enim iam anno 792, cum Carolus rex librum synodalem Nicaenum in Britanniam examinandum misisset, decreta eius refellere conatus erat: „Contra quod scripsit Albinus epistolam ex auctoritate divinarum scripturarum mirabiliter affirmatam illamque cum eodem libro et (corr. ex) persona episcoporum ac principum nostrorum regi Francorum attulit" (Simeon. Dunelmens. 792, v. Forschungen zur deutschen Gesch. XII 153, 161). Quamquam Frobenius (II 459) librorum Carolinorum stilum ab Alcuiniano plane diversum censuit, multi tamen, inter quos Heumannus, argumentis haud levibus hanc synodi Graecorum confutationem ab eo, quem alias imaginum cultum oppugnavisse novimus, Caroli nomine editam esse opinati sunt. Itaque non immerito Iaffeus excerpta saltem huius operis summa admiratione digni inter Alcuini epistolas recepta esse voluit. Cf. de tota hac controversia quae disseruit Hefele (Conciliengeschichte III 651—673), infra ep. 33 n. 1, et Leist Die literar. Bewegung des Bilderstreits, Magdeb. 1871. *D.*

Quod sancta Romana, catholica et apostolica ecclesia caeteris ecclesiis praelata, pro causis fidei cum quaestio surgit omnino sit consulenda. 794 Lib. I c. VI

Antequam[1] discutiendorum testimoniorum quae absurde orientales in sua synodo taxaverunt, sylvam ingrediamur, dignum duximus, ut, qualiter sancta Romana ecclesia caeteris ecclesiis a Domino praelata[a], et a fidelibus consulenda sit[b], prosequamur: praesertim cum non ab aliis scripturis nisi ab his, quas illa inter canonicas recipit[c], testimonia sint sumenda nec ab illorum doctorum, nisi eorum qui a Gelasio vel[d] caeteris illius sanctae sedis pontificibus suscepti sunt, dogmata sint amplectenda: nec aliter atque aliter pro cuiuslibet arbitrio, sed sane sobrieque quae ab illis dicta sunt sint intelligenda. Ait enim beatus Augustinus, cum institueret quae scripturae essent recipiendae vel qualiter intellegendae: *Erit igitur divinarum scripturarum solertissimus indigator, qui primo totas legerit notasque habuerit scripturas, etsi nondum intellectu, iam tamen lectione, duntaxat eas quae appellantur canonicae. Nam caeteras securius leget, fide veritatis instructus, ne praeoccupent inbecillum animum et periculosis mendaciis atque phantasmatis eludentes praeiudicent aliquid contra sanam intellegentiam: in canonicis autem scripturis ecclesiarum catholicarum quamplurimum auctoritatem sequatur: inter quas sane illae sint, quae apostolicas habere et epistolas accipere meruerunt*[2]. Nam cum hic cunctis per orbem constitutis sedibus apostolicas generaliter praeferat[e] sedes, multo magis illa omnibus praeferenda est quae etiam caeteris apostolicis sedibus praelata est. Sicut igitur caeteris discipulis apostoli, et apostolis omnibus Petrus eminet: ita nimirum caeteris sedibus apostolicae, et apostolicis Romana eminere dinoscitur. Haec enim nullis synodicis constitutis caeteris ecclesiis praelata est, sed ipsius Domini auctoritate prima-

a. est *add. Steuch.* b. est sic *Steuch.* c. recepit *St.* d. a *add. St.* e. proferat *St.*

1. Totum hoc caput ex codice quondam Palatino edidit etiam August. Steuchus, cf. Floss De suspecta libror. Carolin. fide p. 7—9. 2. De doctrina christiana L. II c. 8 (Augustini opp. ed. III Ven. III 30).

794 tum tenet, dicentis: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. et portae inferni non praevalebunt adversus eam;* et: *Tibi dabo claves regni caelorum, et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis: et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in caelis*[1]. Cui non incongrue beati Pauli doctoris gentium est adtributa societas, ut illius sanctae ecclesiae omnino firmaretur auctoritas: quatenus altero ad piscandas animas electo a[a] piscatore, altero ad muniendam ecclesiam a[a] persecutore: ut in altero Dei filii vera confessio, in altero appareret divini verbi sacra praedicatio: alteri[b] concesserit idem Dei filius claves regni caelorum, alteri clavem aperiendorum legalium verborum: utrique tamen virtutem signorum, quo alter ad eum cruce, alter gladio pergens, fidelibus arrabonem corporalis sarcinae relinquentes, et exempli fulgore, et verbi decore, et sancto cruore supradictam ecclesiam Romanam ei dicarent, quam supra solidissimam petram fundatam nec descendens pluvia, nec venientia flumina, nec flantes venti ruere conpellerent[2]. Haec ergo sanctae fidei spiritalibus munita armis, et a fonte lucis et origine bonitatis salutaribus satiata fluentis, et horrendis atrocibusque haeresum obsistit monstris, et melliflua praedicationis pocula catholicis per orbem ministrat ecclesiis. Nam beatissimus Hieronymus, vir divinis legibus et multarum linguarum peritia eruditus, dum Bethleemiticis moraretur in arvis et a beato papa Damaso Romae posito de difficilibus consuleretur quaestionibus eum pro causis fidei versa vice consuluisse dinoscitur, et sive tacendarum sive dicendarum hypostaseon, vel quibus in orientalibus partibus communicare debeat humillimis[c] apicibus ut apices accipiat deprecatur. Mira res et magnis praedicanda preconiis. Interrogat a quo interrogatur, consulit a quo consulitur: qui magistrum se in interpretandis divinis scripturis sentit, in causis fidei venerandi pontificis se discipulum minime erubescit: et cui sacrae legis quaestionum nexus enodat, utrum hyposta-

a. ex *St.* b. cum alteri *St.* c. humilibus *St.*

1. Matth. 16, 18. 19. 2. cf. Matth. 7, 27.

sis dicere debeat quibusve in oriente communicare, efflagitat. 794
Unde datur intellegi, sanctos et eruditos viros per diversas mundi partes praedicationis et scientiae lampade coruscantes non solum a sancta Romana ecclesia non recessisse, sed etiam tempore necessitatis ob fidei corroborationem ab ea adiutorium inplorasse. Quod regulariter, ut praefati sumus et exemplis docuimus, omnes catholicae debent observare ecclesiae, ut ab ea post Christum ad muniendam fidem adiutorium petant, quae non habens maculam nec rugam[1] et portentuosa haeresum capita calcat et fidelium mentes in fide corroborat. A cuius sancta et veneranda communione multis recedentibus nostrae tamen partis nunquam recessit ecclesia, sed ea apostolica eruditione instruente, et eo a quo est omne donum optimum et omne datum perfectum[2] tribuente, semper suscepit reverenda charismata. Quae dum a primis fidei temporibus cum ea perstaret in sacrae religionis unione et ab ea paulo distaret, quod tamen contra fidem non est[a], in officiorum celebratione, venerandae memoriae genitoris nostri inlustrissimi atque excellentissimi viri, Pipini regis cura et industria, sive adventu in Gallias reverendissimi et sanctissimi viri Stephani Romanae urbis antestitis[3], est ei etiam in psallendi ordine copulata[4]: ut non esset dispar ordo psallendi, quibus erat conpar ardor credendi: et quae unitae erant unius sanctae legis sacra lectione, essent etiam unitae unius modulationis veneranda traditione: nec seiungeret officiorum varia celebratio, quas coniunxerat unicae fidei pia devotio: quod quidem et nos conlato nobis a Deo Italiae regno fecimus, sanctae Romanae ecclesiae fastigium sublimare cupien-

a. quod — est *om. St.*

1. Ephes. 5, 27. 2. Iac. 1, 17. 3. Anno 754 ineunte. 4. Cf. Karoli M. capitul. a. 789 c. 79 (Legg. I 66): „Ut cantum Romanum pleniter discant et ordinabiliter per nocturnale vel gradale officium peragatur, secundum quod beatae memoriae genitor noster Pippinus rex decertavit, ut fieret, quando Gallicanum tulit ob unanimitatem apostolicae sedis et sanctae dei aeclesiae pacificam concordiam"; Ann. Lauriss. additam. a. 787 (SS. I 170): „Mox petiit domnus rex Carolus ab Adriano papa cantores, qui Franciam corrigerent de cantu"; Chronic. Moissiac. 802 (SS. I 306); Monach. Sangall. I c. 10 (supra IV 640). *D.*

794 tes, reverentissimi papae Adriani[1] salutaribus exhortationibus parere nitentes: scilicet ut plures illius partis ecclesiae quae quondam apostolicae sedis traditionem in psallendo suscipere recusabant, nunc eam cum[a] omni diligentia amplectantur[2]: et cui adhaeserant fidei munere, adhaereant quoque psallendi ordine: quod non solum omnium Galliarum provinciae, et Germania, sive Italia, sed etiam Saxones et quaedam aquilonaris plagae gentes per nos Deo annuente, ad verae fidei rudimenta conversae facere noscuntur, et ita beati Petri sedem in omnibus sequi curant, sicut illo pervenire quo ille clavicularius exstat desiderant. Ad quam beatitudinem nos pervenire, et in sanctae ecclesiae consortio et unione ille nos faciat perseverare, qui ecclesiam suam in Petro dignatus est fundare: et ipso interveniente cuius cathedrae sumus sequaces, regni caelorum, cuius ille claviger factus est, mereamur effici conpotes.

Lib. II c. XXVII Quod magnae sit temeritatis ingentisque absurditatis, saepe memoratas imagines corpori et sanguini dominico aequiperare velle, sicut in eadem vanitate quae pro illis scripta est legitur.

Cum Dominus in euangelio dicat, *veri adoratores adorabunt patrem in spiritu et veritate*[3], miramur eorum vesaniam, qui in adorandarum imaginum tantum exarsere socordiam, ut cum eas nec spiritum nec veritatem esse constet, non solum adorare, sed etiam corpori et sanguini dominico aequiperare eas praesumant dicentes, sicut corpus dominicum et sanguis a fructibus terrae ad insigne mysterium transit, ita et imagines artificum industria conpaginatae ad earum personarum, in quarum similitudinem conpaginantur, transeant venerationem. Cum scilicet corporis et sanguinis dominici sacramentum ad commemorationem suae passionis et nostrae salutis nobis concessum ab eodem mediatore Dei et hominum, per manum sacerdotis et invocationem divini nominis conficiatur: imagines vero nullius manus impositionis vel consecrationis mysterio indigentes, non

a. *om. St.*

1. I. 772—795. 2. Cf. quae de his Caroli studiis fabulose tradit Landulfus, Hist. Mediolan. II c. 10 (SS. VIII 49). 3. Ioh. 4, 23.

ab aliis nisi ab his, qui pictoriae artis experientia inbuti sunt, 794
et conficiendorum colorum peritiam habent, vel ab his, qui fabrilis vel caelaturae vel certe alicuius artis conperta institutione, et cognita vi materiae vultus conponunt, formari et conpaginari noscantur. Et nimirum ad horum consecrationem sacerdos infulatus, circumstantis populi depraecationes suis precibus miscens, cum interno rugitu memoriam faciat dominicae passionis, et ab inferis resurrectionis, nec non et in caelos gloriosissimae ascensionis, et haec perferri per manus angeli in sublime altare Dei et in conspectum maiestatis deposcat: pictor vero patrandi operis loca congrua appetens, in harum formatione colorum tantum venustatem, et operis supplementum quaerat. Nimium igitur nimiumque a veritatis, rationis et discretionis tramite distat, qui corpori et sanguini dominico imagines aequiperare conatur. Nam Melchisedech rex Salem sacerdos Dei summi in typo dominici corporis et sanguinis, non imaginem quandam, sed panem et vinum legitur obtulisse[1]. Nam et Mosaico ore in praefiguratione nostri redemptoris, cuius carnem in remissionem peccatorum sumimus, et sanguinis tinctione percutientis angeli impetum evadimus; agnus per familias comedi iubetur[2], et colendarum vel adorandarum imaginum usus omnino abdicatur. Psalmographus quoque et panem angelorum, Christum videlicet, ab hominibus manducandum[3], et imaginum conditores similes his quae conduntur imaginibus fieri, suavisona modulatione cantavit. Ipse namque auctor humani generis, qui pro salute nostra carnem nostri causa non est dedignatus accipere, cum et veteris testamenti terminum et novi, adpropinquante suae sacratissimae passionis die, salutiferum constitueret initium, et in se lapide angulari duos ex adverso parietes conectens, et secundum apostolum faciens utraque unum[4], accepto pane, benedicto ac fracto hoc salutare discipulis dedit praeceptum: *Accipite*, inquit, *et manducate, hoc est corpus meum: similiter et calicem postquam coenavit accipiens, dedit*

1. Gen. 14, 18. 2. Exod. 12. 3. Ps. 77, 25. 4. Eph. 2, 14.

794 *discipulis suis dicens, Accipite et bibite: hic est enim calix sanguinis mei novi et aeterni testamenti qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Haec quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis*[1]. Cum ergo istius evidentissimi et sacrosancti mysterii et per veteris testamenti mysticas figuras, et per novi institutionem salutiferum et luce clarius teneat ecclesia documentum, adorandarum imaginum huic non est coaequandus insolentissimus usus, qui videlicet non solum fieri non iubetur, verum etiam et per paginam veteris instrumenti interdicitur: et in novi serie testamenti non solum non conceditur, verum etiam reprehenditur. Qui enim dixit: *Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus: et qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in illo*[2], non dixit: Imago mea est vere vita et pictura nomini meo adscripta vere est salus, et, qui pingit meam similitudinem, et adorat meam imaginem manufactam, in me manet et ego in illo, et qui dixit: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*[3], non dixit: Nisi depinxeritis meam imaginem, et adoraveritis meam pictoria arte constructam similitudinem, non habebitis vitam in vobis. Qui igitur dixit: *Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi; si quis ex ipso manducaverit non morietur, sed habebit vitam aeternam, et ego suscitabo eum in novissimo die*[4], et iterum: *Sicut misit me vivens pater, et ego vivo propter patrem, et qui manducat me, ipse vivit propter me*[5], et iterum: *Hic est verus panis Dei qui de caelo descendit, et vitam tribuit mundo: qui manducaverit ex eo permanet in aeternum*[6], *et panis quem ego dabo ei caro mea est pro mundi vita*[7], *qui credit in me non esuriet neque sitiet unquam*[8]; nihil tale uspiam de imagine legitur dixisse: cum videlicet, ut praefati sumus, commemorationem suae sacratissimae passionis non in artificum, non in mundanarum artium opificiis, sed in consecratione sui

1. 1 Cor. 11, 24—26. 2. Ioh. 6, 55—57. 3. Ioh. 6, 54. 4. Ioh. 6, 51. 52. 55. 5. Ioh. 6, 58. 6. Ioh. 6, 59. 7. Ioh. 6, 52. 8. Ioh. 6, 35.

corporis et sanguinis constituerit; nec fidem et confessionem 794
suam in picturis, sed in ore et corde fieri decrevit, dicente scriptura: *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem*[1]. Cum enim dicit: *Si manseritis in me et verba mea in vobis manserint*[2], evidentissime ostendit non imagines in nobis et nos in imaginibus permanere debere, sed nos in se per fidem, et verba sua in nobis per lectionis studium et operis conplementum necessario mansura designat. Paulus quippe apostolus, vas electionis[3], corporis et sanguinis dominici sacramentum non omni sacramento aequiperandum, sed pene omnibus praeferendum esse conspiciens dicit: *Probet enim se homo, et sic de pane illo manducet, et de calice bibat. Qui autem manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit*[4]. Cum ergo tantae sollicitudinis studio probandos eos, qui ad haec sumenda accedunt, ostendat, et qui neglegenter et indigne ad hęc percipienda conveniunt, tantae animadversionis telo feriat, nihil huic simile de his qui imaginum adorationem refugiunt profert, sed e contrario de his qui male imaginibus utuntur dicit: *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis*[5] et caetera. Multum igitur et ultra quam mentis oculo perstringi queat, distat sacramentum dominici corporis et sanguinis ab imaginibus pictorum arte depictis: cum videlicet illud efficiatur operante invisibiliter spiritu Dei, hae visibiliter manu artificis: illud consecretur a sacerdote divini nominis invocatione, hae pingantur a pictore humanae artis eruditione: illud angelicis manibus in sublime Dei deferatur altare, hae humanis manibus per artem structae admirantium intuitus ponantur in pariete: per illud peccata remittuntur, per has si incaute abutantur, adiciuntur: illud in virtute nec quo crescat habet, nec ullo modo minuitur, hae pro artificis ingenio in pulchritudine et crescunt et quodammodo minuuntur: illud confirmat nova antiquitas et antiqua novitas, has plerumque corrumpit cariosa vetustas: illud est vita et

1. Rom. 10, 10. 2. Ioh. 15, 7. 3. Act. 9, 15. 4. 1 Cor. 11, 28. 29. 5. Rom. 1, 23.

794 refectio animarum, hae cibus tantummodo oculorum: illud ducit per esum ad caelestis regni introitum, hae rerum gestarum deferunt memoriam per intuitum: illud aboleri ab ecclesia nec in persecutionibus potuit, harum interdum colorem guttarum inluvies abluit: et cum sine illius perceptione nemo salvetur, sine istarum vero observatione omnes qui rectae fidei sunt salventur, constat eas a nullo eorum qui sanae mentis intellegentiam habent, tanto mysterio aequiperandas. Qui ergo absolute omnes imaginum adoratione carentes anathematis vinculo nituntur obligare, quaerendum ab eis est, quid de apostolis sentiant, quos nulla docet catholicae scripturae series imagines uspiam adorasse: et tamen nullus fidelium ambigit, non solum eos, sed etiam eorum sequipedas caelestia regna penetrasse: quidve de martyribus, qui a fonte baptismatis confertim per lictorum manus sine adoratione imaginum ad caelestia regna migrabant: quidve de infantibus, qui originali noxa per lavacrum regenerationis abluti, et necdum per corporales sensus aliquid huiuscemodi agere valentes, pene ante caelestia regna quam terrenorum gressuum efficaciam appetere meruerunt. Si omnes imaginum adoratione carentes secundum illorum falsissimam opinionem pereunt, infantes baptismatis unda loti, et corporis dominici edulio et sanguinis haustu satiati, qui necdum imagines adorare valuerunt, et sic e seculo migraverunt, pereunt: et si pereunt, Veritatis verbum cassatur dicentis: *Sinite parvulos venire ad me: talium est enim regnum caelorum*[1]; non enim Veritatis verbum infantibus regnum caelorum promittentis cassatur: non igitur pereunt omnes imaginum adoratione carentes.

Lib. II c. XXVIII Quanta ratione mysterium dominicae crucis ab imaginibus distet quas quidem illi eidem aequiperare contendunt.

Quot excellentiae praerogativis, quotve virtutum insignibus mysterium dominicae crucis manufactis imaginibus, quas illi temere ei aequiperare affectant, emineat, operae pretium est breviter pandere: quanquam nostra prosecutione prorsus explicari nequeat. Hoc enim vexillo antiquus hostis, non imagini-

1. Matth. 19, 14.

bus, victus est: his armis, non colorum fucis, diabolus ex- 794
pugnatus est: per hanc, non per picturas, inferni claustra destituta sunt: per hanc non per illas humanum genus redemptum est. In cruce namque, non in imaginibus, pretium mundi pependit. Illa itaque ad servile supplicium, non quaedam imago, ministra extitit: hoc est nostri regis insigne, non quedam pictura, quod nostri exercitus indesinenter aspiciunt legiones: hoc est signum nostri imperatoris, non conpaginatio colorum, quod ad praelium nostrae sequuntur cohortes. Non igitur quaedam materialis imago, sed dominicae crucis mysterium est vexillum, quod in campo duelli, ut fortius confligamus, sequi debemus: arma quibus libertatem tueri valeamus: munitio, qua insectantium hostium incursus evitemus. . . . . .

Contra eos qui dicunt: Si enim imperialis effigies et ima- Lib. III c. XV
gines emissas in civitates et provincias obviabunt populi cum cereis et thymiamatibus, non cera perfusam tabulam honorantes, sed imperatorem: quanto magis oportet in ecclesiis Christi depingi imagines salvatoris nostri Dei et intemeratae matris eius et sanctorum omnium?

Quisquis alicuius artis sedula meditatione cupit habere peritiam, non inperitorum sed peritorum artificum monitis adhaerendo discendae arti praebet instantiam, nec affectat eorum sibi magisterium usurpare, quos videt in propria arte minus doctos et despicabiles esse, nedum desiderat instanti opere ex adepta arte adipisci laudem, incassum et suum deperdat opus, et caeteris sit in subsannationem. Hoc a liberalium artium sectatoribus, hoc a medicis, hoc a metallorum conflatoribus sive sculptoribus, hoc a lignorum lapidumque caesoribus, hoc ab agrorum cultoribus fixa ratione observatur: solum ab his observare neglegitur, qui ut imagines adorare instituunt, a pravis rebus exempla sumere affectant, et rem tam inutilem tamque perversam nonnunquam bonis rebus inconpetenter, plerumque perversis astruere nituntur inpudenter: et in modum temulenti, qui nimio madefactus mero trementibus membris, titubantibus gressibus, nudatus sensibus modo barbaris, modo latinis utitur

794 verbis, modo ignium caloribus, modo pruinarum delectatur algoribus, modo insensate iacere, modo enerviter delectatur ludere et in nulla parte fixam habens intentionem, huc illucque nutabundam et rationis egenam efferre non desinit mentem: ita isti modo divinarum scripturarum testimoniis inconpetenter adhibitis, modo suarum adsertionum deliramentis, modo malarum quarundam rerum malorumque actuum exemplis suum nituntur usquequaque firmare errorem. Nam quis furor est quaeve dementia, ut hoc in exemplum adorandarum imaginum ridiculum adducatur, quod imperatorum imagines in civitatibus et in plateis adorantur, et a re illicita stabiliri paretur? . . . . .

Lib. III c. XXIII Inutile et mendacio plenum dictum Iohannis presbyteri et legati orientalium dicentis: Non contraeunt pictores scripturis, sed quidquid scriptura dicit, haec demonstrant, quatenus concordes sunt scripturarum.

Si omnia Iohannis presbyteri et legati orientalium deliramenta, quae in eadem synodo, in cuius inofficiosae lectionis reprehensionibus noster stilus versatur, protulit, singillatim a nobis discutienda in unum fuissent congesta, magnorum voluminum tantae disputationis sylva esset indigna: sed nos ea partim brevitatis studio, cui prorsus studemus, partim ordinem ipsius lectionis servantes, quo non singulorum singula seorsum, sed quorundam passim per ordinem, prout quisque loquutus est, vel etiam in eodem codice posita inveniuntur, discutienda in nostra disputatione ponentes, et brevissimae disputationis cuncta articula coartare conpellimur, et non singula seorsum, sed pene omnia sparsim, prout ordo dictavit exsequimur: est interea operae precium diligenter discutere, qualiter, ut idem profatus est, pictores haudquaquam credantur scripturis contraire: aut qualiter quicquid scriptura dicit demonstrent, qualiterve concordes sint scripturarum. Quamvis enim non eluceat de quibus scripturis ille hoc dixerit, credendum est tamen eum de sacris scripturis dixisse, quas usitate scripturas solemus vocare, ut est illud in euangelio: *Tunc aperuit illis sensum*

*ut intellegerent scripturas.*[1] Picturae interea ars cum ob hoc 794
inoleverit, ut rerum in veritate gestarum memoriam aspicientibus deferret, et ex mendacio ad veritatem recolendam mentes promoveret, versa vice interdum pro veritate ad mendacia cogitanda sensus promovet et non solum illa quae aut sunt aut fuerunt aut fieri possunt, sed etiam ea quae nec sunt, nec fuerunt, nec fieri possunt visibus defert. Mendacium enim aut de nis est quae non sunt sed fieri possunt, aut de his quae hec sunt nec fieri possunt, de quibus in Periermeniis[2] a philosophis acutissima sive subtilissima disputatio est, quam huic operi interponere longissimum est. Nam dum dicat non contraire pictores scripturis, et multa a pictoribus pingantur quae scripturae divinae tacent, et ab hominibus non solum a doctis, sed etiam ab indoctis falsissima esse conprobentur, quis non eius dictum ridiculosissimum vel potius falsissimum esse fateatur? Nonne divinis scripturis contraire noscuntur, cum abyssum figuram hominis fingunt habere, et lympharum inundationem affatim fundere? Nonne divinis scripturis eos contraire haud dubium est, cum tellurem in figura humana modo aridam sterilemve, modo fructibus adfluentem depingunt? Nonne divinis scripturis eos contraire manifestum est, cum flumineos amnes in figuris hominum aut situlis aquas fundere aut alios in alios confluere depingunt? Nonne cum solem et lunam et caetera caeli ornamenta figuras hominum, et capita radiis succincta habere fingunt, sanctis scripturis modis omnibus contraeunt? Nonne cum duodecim ventis singulis singulas formas pro qualitate virium adtribuunt, aut mensibus singulis pro qualitate temporum quid unusquisque deferat, quibusdam nudas, quibusdam seminudas, quibusdam etiam indutas diversis vestibus figuras dant, aut dum quatuor tempora anni singula diversis figuris depingunt, aut floribus vernans ut ver, aut aestibus exustam vel etiam segetibus onustam ut aestatem, aut vindemiae labris vel botris oneratum ut autumnum, aut modo frigoribus algidam, modo ignibus se calefacientem, modo animan-

1. Luc. 24, 45. 2. in Aristotelis libro περὶ ἑρμηνείας.

794 tibus pabula praebentem, modo nimiis frigoribus marcidas volucres capientem ut hyemem, scripturis divinis in quibus haec ita minime continentur contraire noscuntur? quomodo ergo a pictoribus qui poematum vanissimas fabulas plerumque sequuntur, sanctis scripturis minime contraitur? Finguntur enim per eos interdum res in veritate gestae in alias atque alias incredibiles naenias, finguntur etiam quae nec factae sunt nec fieri poterant, sed aut mystice a philosophis intelleguntur, aut inaniter a gentilibus venerantur, aut veraciter a catholicis respuuntur: quae omnia quamquam in gentilium habeantur literis, a divinis tamen prorsus sunt aliena scripturis. An non divinis literis alienum est quod ab illis Chymaera triceps a Bellerophonte fingitur interfecta? cum Bellerophon non bestiam, ut illi mentiuntur, prostraverit, sed montem, ut plerique intellegunt, habitabilem fecerit. An non divinis scripturis alienum est, quod Vulcani claudi et Terrae filius Erichthonius esse, et in monte Aethna ferrum coquere, eiusque fornax Vesuvius mons Campaniae esse fingitur, qui perpetuis ignibus ardere perhibetur? An non divinis scripturis aliena sunt, quod Scylla capitibus fingitur succincta caninis? et Phyllis ob amorem iuvenis cuiusdam in arborem fingitur esse conversa? et altera Scylla eo quod Niso patri crinem absciderit purpureum, una cum patre, et Itys ob stuprum materterae a patre gestum, et homicidium matris sive materterae in se ipso patratum, una cum parentibus sive matertera in volucres finguntur fuisse conversi? aut cum Syrenes ex parte virgines et ex parte volucres finguntur? aut cum Ixion illusione Iunonis cum nube coiens Centauros fingitur generasse? aut cum Neptunus tridenti armatus marinis fingitur fluctibus dominari? An non divinis scripturis alienum est, quod Perseus tres sorores Gorgonas adiutorio Minervae interfecisse, aut cum alatus aversus volare fingitur, aut cum de sanguine eius nasci fertur Pegasus, equus alatus, qui ungula sua fontem rupisse Musis depingitur? An non divinis scripturis contrarium est, quod Prometheum homines ex luto finxisse inanimatos fingunt, et eundem Prometheum a Minerva in caelum levatum inter oras septemplicis clypei, et dum

omnia caelestia vidisset, fingunt eum ferulam Phoebiacis adplicasse rotis, ignemque esse furatum, et pectusculo hominis quem finxerat applicato animatum reddidisse corpus? An non divinis scripturis contrarium est, quod Tantalum fingunt in inferno in quodam lacu depositum, eique fallacem aquam gulosis labia titillamentis adtingere, pomaque fugitivis cinerescentia tactibus desuper facietenus pendula apparere, eique esse locupletem visum et pauperem effectum? An non divinis scripturis alienum est, cum Phineus caecus fingitur, cuius cibos Harpyiae rapuisse, eiusque prandia stercoribus foedasse pinguntur, quas Zetus et Calais Aquilonis venti filii fugasse a conspectu eius mendaciter finguntur? An non divinis scripturis contrarium est, cum Admetus rex Graeciae, ut Alcestae coniugio frueretur secundum propositum soceri leonem et aprum ad currum simul iunctos, Apollinis et Herculis adiutorium habuisse pingitur? aut cum Hercules Cerberum tricipitem canem inferorum interemisse pingitur? An non divinis scripturis contrarium est, quod Acteonem quendam venatorem eo quod Dianam lavantem viderit, in cervum fingunt esse conversum, et a canibus suis non agnitum, eorumque morsibus devoratum? An non divinis scripturis contrarium est, quod Berecynthia puerum formosissimum Atyn amasse, eumque zelotypiae vanitate succensa castrasse, et semimasculum fecisse depingitur? An non divinis scripturis contrarium est, quod Orpheus Euridicen nympham amasse et sono cytharae persuasam uxorem duxisse pingitur, quae etiam dum Aristei pastoris persequutionem non ferens fugeret, et in serpentem incidens mortua esset, eamque maritus insequens ad inferos descenderet, et legem acciperet, ne eam conversus aspiceret, hanc conversus aspexisse et denuo perdidisse fingitur? An non divinis scripturis alienum est, quod Venus cum Marte concubuisse et a Sole deprehensa, et Vulcano prodita, et ab illo adamantinis catenis una cum Marte pingitur fuisse religata? Haec et his similia, quae et nobis ad retexendum sunt fastidiosa, et poetis sive philosophis gentium vel ad cantandum suavia vel ad tractandum mystica, et pictoribus ad for-

794

794 mandum familiaria, prorsus sunt, ut praefati sumus, a divinis literis aliena. Nam, ut caetera taceamus, si quis pictor duo capita in uno corpore, aut in duobus corporibus caput unum, aut alterius animantis caput, alterius caetera membra, ut Hippocentaurum toto corpore equino et capite humano, et Minotaurum semibovem semivirumque affectet pingere, numquid non scripturis dicitur contraire? ecquid est dicere: Non contraeunt pictores scripturis? quasi non aliqua a pictoribus possint depingi quae sacris literis credantur refragari, in sacris etenim literis nihil vitiosum, nihil inconveniens, nihil inpurum, nihil falsum, nisi forte id quod perversos quosque dixisse vel fecisse sancta scriptura commemorat, penitus invenitur: in picturis autem plura falsa, plura vitiosa, plura inconsequentia, plura inconvenientia, et, ut singula taceam, pene omnia sive possibilia, sive inpossibilia, ab eruditis pictoribus depinguntur: quibus documentis Iohannes presbyter, et legatus orientalium in hac quoque parte, sicut et in caeteris delirasse convincitur. Quod autem presbyter idem ait, pictores quidquid scriptura loquitur demonstrare, quam sit falsum quamque inutile, prudens lector advertat. Numquidnam divinae cuncta legis praecepta quae a domino per Moysen data sunt, ut est illud: *Audi Israhel, dominus Deus tuus Deus unus est*[1], et caetera huiuscemodi, in quibus nihil sonant, quae pingi possint, a pictoribus demonstrantur? Numquidnam omnia verba prophetarum, in quibus doctrinae, exhortationes, redargutiones, contemplationes, minae, vel caetera his similia continentur, in quibus crebro invenitur: *Haec dicit dominus*, aut: *Iuravit dominus* aut his similia, quae ab scriptoribus potius quam a pictoribus exarantur, pictura secundum eius vanitatem demonstrare valet? Numquidnam verba ipsius domini, et apostolorum singula a pictoribus possunt demonstrari? Pictores igitur rerum gestarum historias ad memoriam reducere quodammodo valent: res autem quae sensibus tantummodo percipiuntur et verbis proferuntur, non a pictoribus, sed ab scriptoribus conprehendi, et aliorum

1. Deuter. 6, 4.

relatibus demonstrari valent: ac per hoc absurdum est dicere: 794
Non contraeunt pictores scripturis: sed quicquid scriptura loquitur, hoc demonstrant. Porro quod ait: Concordes sunt scripturarum, quam sit insulsum, quamque absurdum, multis potest approbari indiciis. Qualem enim concordantiam possunt habere cum scripturis sacris, cum illae veraces sint, isti plerumque falsa confingant? et de illis dicatur: *Eloquia domini eloquia casta*[1], isti interdum fingant inpura et incaesta? illae semper suadeant honesta et salubria, isti multoties inhonesta et ludibria? illae semper instent humanae saluti, isti plerumque vanitati? illae semper hortentur ad caelestia dona, isti crebro depingant terrestria quaeque et caduca? Quanta enim concordantia est inter id quod semper veritati innititur, et id quod plerumque veritatem, plerumque falsitatem insequitur, tanta nimirum concordantia est inter scripturas divinas quae semper puras et fixas regulas tenent, et pictores qui mortalium more plures permutationes habent.

De eo quod in eodem libro in tabulis argenteis Leontius Lib. IV c. IX
a Secreta imagines cernens, acutissimum et ingeniosissimum sui erroris emolumentum invenisse gloriatus est.

In eo denique libro in quo duo folia ob quandam imaginum mentionem in eorum priore synodo quae ob abolendas imagines gesta est, praecisa fuerant, habebantur in tabulis argenteis quaedam imagines, sicut in vasculis sive in pluribus rebus haberi solent, quas in secunda eorum synodo quae pro adorandis imaginibus adgregata est, mox ut Leontius a Secreta conspexit, magnum se sui erroris emolumentum invenisse putavit, eosque insignis fuisse dementiae iudicavit, a quibus in eodem libro ubi imagines erant, ob imaginum mentionem duo folia abscisa fuisse cognovit: sicque idem liber per intervalla temporum variis eventibus disparibusque modis et ab illis est propter imaginum mentionem abscidi iudicatus, et ab istis propter imagines quae habebantur in tabulis adorari iussus: ab illis foliorum iacturam iniuste perpessus, ab istis adoratione inlicita

1. Ps. 11, 7.

794 sublimatus: illis auferentibus quod habebat et habere debuerat, inconpetenter amisit, istis exhibentibus quae nec habebat nec habere debuerat, inconsequenter adquisivit: qui nec pro ullis instantibus culpis folia perdidit, nec pro quibusdam insignibus meritis adorationem invenit: et quanto meruit recte habita amittere, tanto nimirum meruit inhibita adquirere. Numquidnam omnes libri in quibus auro argentove vel etiam quibuslibet coloribus historiae inter scripturas pictoria arte insertae sunt, quia imagines habent, aut ab illis sunt comburendi sive praecidendi, aut ab istis colendi sive adorandi? Numquidnam sericeae sive quarumlibet materiarum vestes sive pallia humanis usibus apta, aut divinis cultibus mancipata, figuris quibusdam decorata, variisque coloribus fucata, eo quod imagines habent, aut ab illis sunt concremanda, aut ab istis adoranda? Numquidnam metalla sive ligna quibuslibet utilitatibus formata, eo quod sculptorio vel etiam caelatorio opere quibusdam imaginibus decorantur, ideo aut ab illis conburenda aut frangenda, aut ab istis sunt adoranda? Infelix mens, quae semper aut in exsecrandis, aut e contrario in adorandis imaginibus aestuat. Infelix sensus, qui semper in abdicandis rebus, quae sine offensione haberi queunt, et sine offensione adorari nequeunt, anhelat. Infelix consuetudo, quae mediocritatis recto tramite aspernato, fixam tenere regulam nesciens, huc illucque semper nutabunda deflectitur, modo inordinate abdicans quod nequaquam est abdicandum, modo infauste adorans, quod non est penitus adorandum, modo ultra quam ordo exigit rem minime deiciendam deicit, modo ultra quam ordo exposcit rem non nimium extollendam extollit, et rebus necessariis omissis, rebus non necessariis instans, aut ob imaginum abolitionem, aut ob earum adorationem, quod utrumque non convenit, synodos adgregat, quasi christianae religioni aut in habendo, aut in non adorando quoddam possint afferre praeiudicium; cum videlicet imagines nihil si non habentur, derogant, nihil si habentur prorogant, cum tamen abdicatae quandam incautam levitatem afferant, adoratae vero culpam inurant.

Contra eos qui dicunt: Si sanctus Epiphanius imaginum 794
destructor fuit et earum abominator, quomodo eius discipuli Lib.IV c.XIX
imagines depingebant in Cypriorum insula, in templo quod eiusdem patris nomine titulaverunt: cum videlicet multa pingantur quae non adorantur, et plerumque a bonis magistris mali discipuli oriantur.

Magna se in hac parte illi, de quibus sermo est, ad suum errorem tuendum armorum reperisse gratulantur instrumenta, eo quod in insula Cypro a cuiusdam sancti viri Epiphanii discipulis basilica dicatur fuisse depicta, quasi nulla res possit pingi quae non continuo debeat adorari. Cum ergo imaginum habendarum vel non habendarum usus non praeiudicet catholicae fidei puritati, constat eundem Epiphanium, sive alium quemlibet sanctum virum, nec imaginum fuisse destructorem, nec earum adoratorem, discipulosque eius vel quoslibet catholicos viros non ideo basilicas colorum fucis depinxisse, ut picturae adorarentur, sed ut ex eis parietibus pulchritudo inferretur, et rerum gestarum aspicientibus memoria ingereretur. Non enim quia Epiphanii discipuli in insula Cypro basilicam depinxisse perhibentur, idcirco imagines adorabuntur, quoniam non omnia, quae pinguntur, protinus adorantur. Quae si singula adorari deberent, paucae admodum creaturae, quae non adorarentur, remanerent. Cernimus namque in metallis conflatorio sive sculptorio opere, in gemmis insignibusque lapidibus mira sculptoris arte, in marmoribus caeterisque lapidibus latomorum sive sculptorum industria, in lignis caelatoris scalpello, in lithostrotis diversorum colorum per artificem conpaginatis crustulis, in sericis, laneis necnon et lineis multicoloribus vestibus plumario polymitarioque opere formatas imagines. Numquid quia praefati viri, sancti scilicet Epiphanii discipuli, in Cypro basilicam depinxerunt, idcirco omnes adorandae sunt? aut quia illi diversis materiis locum exornaverunt divino cultui dedicatum, ideo ad singulas materias quas praemisimus pro imaginibus quę eis in subiecto sunt curvatis poplitibus, flexis cervicibus, crebrescentibus suspiriis, sublevatis reverenter ac plerumque semi-

794 clausis luminibus, a fidelibus est currendum? Non igitur consequens est, ut pro eo quod illi basilicam pinxisse dicuntur, imagines adorentur. Potest enim huic illorum obiectioni illud rationabiliter opponi, ut illorum adsertio sicut aliis obiectionibus nequivit muniri, ita etiam nec hac quoque depicta ab Epiphanii discipulis basilicae valeat adstrui: praesertim cum etsi eiusdem sancti viri discipulorum consensus a se inditas parietibus picturas adorare censuisset, nullam eius vim censura haberet: quoniam plerumque a bonis magistris bene discipuli educati, postmodum neglecta institutione magistrorum efficiuntur perversi: quod si solerti indagatione quaeratur, sacrarum literarum exemplis adprobabitur. Helisaei igitur viri sancti et duplici Heliae spiritu ditati discipulo tantus pecuniae amor inrepsit, ut percepto alienigenae munere a magistro spreto exitiabilis etiam aegritudo eum foedarit.[1] Non illum prophetica alloquutio, non magistri eruditio, non signorum terribilium ostensio, non tanti prophetae communis habitatio a tantae pestis, id est avaritiae labe conpescuit, sed avaritia quae eum invasit, lepram quoque ei cum Syri censu inussit. Iudam etiam, de quo per prophetam scriptum est: *Homo pacis meae, qui edebat panem meum, ampliavit adversum me supplantationem*[2]: cui quondam dictum est: *Tu vero homo unanimis, dux meus et notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos*[3], neglecta boni magistri eruditione, et revera boni, qui de se ipso dixit: *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum*[4]*?* et cui per David dicitur: *Bonus es, domine, bonitatem tuam doce me*[5], de quo etiam per Hieremiam dicitur: *Bonus est dominus sperantibus in se, animae quaerenti illum*[6], adeo capacis vel maxime rapacis avaritiae furor arripuit, ut magistrum prodere non distulerit, quem non verba caelestia, non vitae fontis inundatio, non signorum exhibitio, non apostolica societas, non apostolici nominis dignitas a tanti sceleris perpetratione cohibuit, qui cognita sui sceleris nequitia indignam vitam digna morte

1. 4 Reg. 5, 25—27. 2. Ps. 40, 10. 3. Ps. 54, 14. 4. Matth. 20, 15. 5. Ps. 118, 68. 6. Thren. 3, 25.

finivit: de quo ait Sedulius: *Tunc vir apostolicus, nunc vilis apostata factus*[1]. Nicolaus quoque discipulus apostolorum et inter septem una cum beato Stephano in diaconi ministerium consecratus, neglectis postmodum bonorum magistrorum doctrinis, sive bonorum condiaconorum societatibus, haeresiarches est effectus, et qui bonorum operum exercitia exemplis sive verbis, utpote discipulus apostolorum, instituere debuit, permutatis in contrarium vicibus ipse nefandae haeresis scelus instituit, de qua in apocalypsi scribitur: *Sed hoc habes quod odisti facta Nicolaitarum, quae et ego odi.*[2] Si ergo boni prophetae malus discipulus propter avaritiam reprobatur, et boni magistri, domini scilicet et salvatoris nostri, discipulus fur et proditor effectus abominatur, et sanctorum apostolorum malus discipulus propter impium dogma a se institutum exsecratur, quid mirum si a bono magistro Epiphanio picturarum adorationem instituendo mali discipuli efficiuntur? et hoc dicentes non eos reprobos iudicamus, quippe cum eorum vitam et conversationem nesciamus, sed proposita conditionali particula, si picturas adorare censuerunt, in eo eos erroneos adseveramus. Aspiciamus ergo Novatum Cypriani episcopi presbyterum Novatianam haeresem condidisse, et suum arbitrium sequutum sancti magistri monita sprevisse: Arrium quoque a catholico magistro eruditum novimus fuisse, et postmodum exitiabilis dogmatis grana seminasse. Quid de singulis referam? pene omnes haeresiarchas catholicorum constat fuisse discipulos, quia nequaquam in suo nomine poterat haeresim quis titulare, nisi illam suo arbitrio reperisset. Quibus exemplis colligitur, nil sancti Epiphanii discipulis magistri sanctitatem profuisse, si ab ecclesiasticis constitutionibus spreta boni magistri eruditione creduntur deviasse. 794

De eo quod dixerunt: Habet enim prophetia: *Ecce virgo in utero accipiet, et pariet filium*[3], hanc autem prophetiam in imaginem nos videntes, videlicet virginem in ulnis ferentem quem genuit, quomodo sustinebimus non adorare et osculari? Lib. IV c. XXI

1. Carmen paschale V 138. 2. Apoc. 2, 6. 3. Isai. 7, 14.

794 Quis indisciplinatus mente resistere audebit? in tale osculum dignos enim nos ipsos faciamus adorationis, ut non accedentes indigni Ozae supplicium[1] subeamus.

Prophetia quae virginem concepturam et filium parituram intonat, non iam in incertis et ambiguis est quaerenda, sed in pectore retinenda, nec eius archana mysteria sunt in picturis, sed in divinis literis earumque explanatoribus, apostolis videlicet eorumque successoribus, investiganda, et fide potius quam oculis intuenda. Non enim idem nobilissimus vates Esaias euangelii nobis potius quam prophetiae referens saporem, ait: Nisi pinxeritis et adoraveritis imagines, non permanebitis, sed ait: *Si non credideritis, non permanebitis*[2]. Manifestum itaque est, eum qui in mandatis divinis fidei integritate vult permanere, et ad aeternam remunerationem venire, instrumenta per quae ad haec veniat non in parietibus, non in tabulis, non in picturis, non in quibuslibet visibilibus rebus, sed in corde per fidem, in ore per confessionem, in opere per bonorum actuum exhibitionem habere debere, et credere virginem, quae salvatorem protulit mundi, non in mundanorum artificum operibus, sed in aeterni et inenarrabilis artificis opere, id est, in caelestibus sedibus esse. Unde necesse est, ut quisquis eam adorare desiderat, non in colorum fucis, non in materialibus opificiis, non in quibuslibet officinis, sed illo mentis aciem figat, quo eam cum Christo regnare constat. Nam dum illi dixerint: Hanc autem prophetiam in imaginem nos videntes, videlicet virginem in ulnis ferentem quem genuit, quomodo sustinebimus non adorare et osculari? quis indisciplinatus mente resistere audebit? et nos pene eadem verba sono non sensu, sequuti ingerimus: Hanc autem picturam in tabula aut pariete cernentes, virginem videlicet depictam puerum in ulnis ferentem, quomodo praesumemus rem insensatam adorare, et opus cuiuslibet artificis osculari? quis indisciplinatus tale facinus perpetrare audebit, ut adorationem soli creatori debitam creaturis inpendat, et dum vult favere picturis, sacris renitatur scriptu-

1. 2 Reg. 6, 8. 2. Isai. 7, 19.

ris? Esto, imago sanctae Dei genetricis adoranda est, unde 794
scire possumus, quae sit eius imago, aut quibus indiciis a caeteris imaginibus dirimatur? quippe cum nulla in omnibus differentia praeter artificum experientiam, et eorum quibus operentur opificia, materiarumque qualitatem inveniatur. Cum ergo depictam pulchram quandam foeminam puerum in ulnis tenere cernimus, si superscriptio necdum facta sit, aut quondam facta casu quodam demolita, qua industria discernere valemus, utrum Sara sit Isaac tenens, aut Rebecca Iacob ferens, aut Betsabee Salomonem iactans, aut Elisabet Iohannem baiulans, aut quaelibet mulier parvulum suum tenens? et ut ad gentiles fabulas veniamus, quae plerumque depictae inveniuntur, unde scire valemus, utrum Venus sit Aenean tenens, an Alcmena Herculem portans, an Andromacha Astyanacta gerens? Nam si pro alia alia adoratur, dementia est, si tamen ea quae adoranda penitus non est, adoratur, vesania est: quod utrumque cavendum est. Pingitur etiam eadem beata virgo, qualiter aselli gestamine vecta puerum in ulnis ferens Ioseph praevio in Aegyptum descenderit, qualiterve ex Aegypto ad terram Israhel redierit (in pluribus namque materiis haec historia inditur, et non semper in basilicis, sed interdum in vasis escariis sive potatoriis, interdum in sericis indumentis, plerumque tamen in stragulis) numquidnam haec omnia adoranda sunt? Cum ergo in quolibet horum imago sanctae virginis puerum tenens pecualis animantis tergo suscepta adoratur, numquid non ipsius animantis cum ea imago adoratur? nullo enim pacto in adorando utriusque imaginis, virginis videlicet sive animantis, quaedam potest fieri diremptio: praesertim cum unius sint materiae, unoque artificis ingenio compaginatae, aut utriusque adoratio est spernenda, aut utraeque sunt adorandae. Sed dicet fortasse spinosulus aliquis: Haec adsertio adorandi animantis frustranda est, quoniam, cum quemlibet hominem cathedra susceptum aut baculo innixum causa salutationis adoramus, non cum eo cathedram neque baculum adorare monstramur, sed homine salutato illa insalutata remanere creduntur. Cuius spi-

794 nulae hoc modo quassandae sunt: Alia est definitio hominis, alia baculi sive cathedrae: quoniam quidem homo definitur ita: Homo est animal rationale, mortale, visibile, et caetera huiuscemodi; cathedra vero vel baculus non eodem modo definiuntur, sed ut res sensu vitaque carentes, pro artificis experientia vel voluntate ad officia quibus necessaria sunt praeparata, et caetera huiuscemodi: ubi liquido patet aliud esse rationalem hominem salutando adorare, aliud cathedram vel baculum, utpote res insensatas, insalutata relinquere. In definitione vero virgineae sive pecualis animantis imaginis, cum utraeque sint sensu vitaque carentes, ex una materia factae, uno eodemque artifice formatae, ita sibi mutuo cohaerentes, ut sine materiae, in qua in subiecto sunt, discidio ab invicem nequeant separari, pene nulla est in definiendo distantia. In quibus cum tanta sit parilitas, tanta societas, tanta materiae unio, aut utriusque adoratio est suscipienda, aut utriusque spernenda. Cum ergo altera ab altera dirimi sine discidio nequeat, et utraeque, ne forte animantis imago adoretur, adorari non debeant, restat ut utraeque adorationis honore careant, et ornamentorum solummodo in basilicis aut in quibuslibet loca teneant, et aspicientibus rerum gestarum memoriam praebeant: quoniam cum tot diverticulis in tantos errores imaginum adoratio vergat, nulla eam stare intra sanctam ecclesiam perspicua ratio monstrat.

---

32. *Alcuinus ab Adriano papa petit, ut sibi peccata ignoscat. Angilbertum, Caroli regis Francorum legatum, laudat*[a].

(C 28, Q 63, F 15)

794 Iul. Aug. Beatissimo et omni honore dignissimo et pontifici magno Adriano papae[1], humillimus[b] omnium sanctae ecclesiae filiorum Albinus aeternae beatitudinis[c] salutem.

Venerabilis atque toto orbe[d] laudabilis vestrae bonitatis, pater optime, pietas mihi, ultimo sanctae Dei ecclesiae ser-

a. *ex K 47—48v:* Albinus Adriano papae; *G p. 140 — 143; N 73 — 74a:* Albinus ad Adrianum papam. b. humilis *KG*. c. beatidinis *G*. d. orbi *K*.

1. I. 772—795.

vulo, quantulamcumque[a] attulit[b] fiduciam vestram deprecandi clementiam: ut me, licet indignum, paternae pietatis amore in gremium sanctissimae intercessionis vestrae colligere dignemini. Scio certissime: vestrae devotionem sanctitatis pro populo iugiter totius orbis intercedere christiano; tamen specialius aliquid pro his egisse, qui vestrae almitati se ipsos obnixa humilitatis obsecratione commendant[c] et maiore credulitate ad tantae auctoritatis confugiunt suffragia. Scio: me per sacri[d] baptismatis adunationem de illius esse ovili pastoris, qui pro suis ovibus animam ponere[1] non dubitavit; quas etiam post[e] altissimam suae resurrectionis gloriam beatissimo Petro principi apostolorum ob trinam magnificae dilectionis confessionem pascendas commendavit[2]; cui etiam caelo terrisque aeternam ligandi ac solvendi potestatem delegavit[3]. Huius te, excellentissime pater, ut vicarium sanctissimae sedis agnosco, ita et mirificae potestatis heredem esse fateor[f].

794 Iul. Aug.

Ecce ego una sum regiminis vestri ovicula, sed valde peccatorum maculis morbida[4]. Quapropter me totum tuae offero[g] sanctitati, pater[h] piissime, sanandum. Et medicinali potentia, quae tibi post longas[i] sanctorum patrum series haereditaria successione a deo Christo tradita esse cognoscitur[k], me iubeas salutiferae[l] pietatis verbo a peccatorum vinculis esse solutum. Nam mihi cum euangelicae[m] humilitatis regula fas esse video dicendum: *Domine, non sum dignus, ut intres sub*[n] *tectum meum*[o]*; sed tantum*[p] *dic verbo, et sanabitur puer meus*[5]. Qui mox, ut speravit, invenit; ut credidit, accepit. O, beatissima[q] lingua oris vestri — in qua est aeternae[r] medicina salutis, per quam caeli aperiuntur credentibus — numquam, obsecro[s], si-

a. quantulumcumque *G.* b. atdulit *G.* c. obsecrationis commendent *G.* d. sacram *N.* e. pro *G.* f. confiteor *G N.* g. offerre *K.* h. pastor *N.* i. longos *G.* k. dinoscitur *N G.* l. salutifero *N.* m. euangelica *K.* n. sup *G.* o. *om. G.* p. *om. K G.* q. beatisma *G.* r. aeterna *G.* s. haec *add. N.*

1. Ioh. 10, 11. 2. Ioh. 21, 15—17. 3. Matth. 16, 19. 4. Se peccavisse confitetur Alcuinus anxio animo, propterea quod imaginum adorationem postremo etiam in synodo Francofurtensi intentissime oppugnaverat adversus Hadriani papae sententiam: cf. supra p. 220 n. 1. (Sed de vitiorum suorum mole saepius alibi conqueritur. *D.*) 5. Matth 8, 8.

794 leat; semper ammoneat et sanet; semper aperiat perpetuae
Iul. Aug. beatitudinis ad se confugientibus portas.

O domine Iesu, fac eum longeva valere et vivere prosperitate et, qui talem populo tuo dedisti pastorem, hunc pietatis tuae dextera multis temporibus conservare digneris. Quatinus[a] cum multiplici laboris tui[b] mercede[c] ante thronum sue[d] veniens gloriae, audire merearis[e]: *Euge serve bone et fidelis, quia super[f] pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam; intra in gaudium Domini tui*[1].

Iam aliquas petitiones propriae necessitatis meae his quoque litteris insererem. Sed quia electissimus domini[g] mei regis[h] missus, filius equidem meus karissimus, Angilbertus[i][2] ad beatissimam summae auctoritatis vestrae dirigitur paternitatem, non esse necesse putavi litteris exarare[k], quod ille vir fidelis et prudens melius viva voce secundum mandatum domni regis auribus excellentiae vestrae poterit intimare. Nam inter ceteras fidelissimae dilectionis[l], quam[m] ad vos[n] habet[3], legationes meae[o] quoque necessitatis[p] postulationes eidem[q] praefato regiae voluntatis secretario commendavit.

Quem omnibus amicis valde esse fidelem probavimus; maxime vobis, ut vere dignum est, sanctissime pater[r]. Qui vestram laudabili voce bonitatem saepissime domno regi sub praesentia multorum testium narrare solebat, et egregiae pietatis per vos gesta purae fidei[s] verbis[t] de vobis proferre stu-

a. quatenus *G N.* b. sui *N.* c. mercedem *G.* d. tuae *N*, sui *K G.* e. mereatur *N.* f. supra *N.* g. domni *N.* h. *om. K.* i. ill. *K G*, Angilbertus *N.* k. iterare *K N.* l. directionis *N*, dilectioni *G.* m. quas *K*, quam *G.* n. in nos *N.* o. meas *N.* p. necessitates *N.* q. eodem *K G N.* r. est, ut sanctissimo patri *sic corr. in K.* s. fides *G.* t. *om. N.*

1. Matth. 25, 21. 2. abbas S. Richarii Centulensis, qui post synodum Francofurtensem „Kalendis Iunii“ 794 congregatam libros Carolinos Romam pertulit; v. infra p. 245 n. 1, 246 n. 2. 3. Carolus rex. Cf. de tempore huius legationis Ann. Mosellan. 793 (i. e. 794, SS. XVI 498): „Ibi (sc. ad Franconofurd) Kalendis Iunii sinodum congregavit de adoptione Christi et de imaginibus adorandis. Ibique Fastrada moritur.“ Obiit autem Fastrada 4. Id. August. secundum Ann. Fuldenses et Guelferbyt. (SS. I 45, II 237, III 116) *D.*

duit: quatinus fidem[a] piae dilectionis ostenderet et vestrae 794
almitatis amorem[b] plurimorum mentibus ingereret.

---

33. *Hadrianus papa Carolo regi Francorum significat, missum eius Engilbertum abbatem capitulare adversus synodum pro sacrarum imaginum erectione Nicaeae actam deferentem a sese bene receptum esse. Quam synodum permultis patrum locis allatis defendit; imperatorem de eadem re, si rex permittat, iterum admonere vult*[c].

Domino excellentissimo filio nostroque spirituali compatri 794
Carolo regi Francorum et Longobardorum ac patricio Romanorum Hadrianus papa[1].

Dominus ac redemptor noster, qui provido suo consilio auctor est, dignatus est de caelis ex sinu patris descendere . . . . . . . . . . euangelium scientibus liquet, quod voce dominica sancto et omnium apostolorum principi Petro claves regni caelorum et totius ecclesiae cura commissa est. Ipsi quippe dicitur: *Petre, amas me? pasce oves meas*[2]. Ipsi dicitur: *Ecce satanas expetivit cribrare vos sicut triticum, et ego pro te rogavi. Petre, ut non deficidt fides tua: Et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos*[3]. Ipsi dicitur: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. et portae inferi non praevale-*

a. fidelem *N.* b. amore *KG.* c. *Edidit a. 1606 Binius Concc. genn. T. III P. I p. 263—282.*

1. Meminit huius epistolae synodus Parisiensis a. 825 (edd. Tilius et Pithoeus p. 2): „Eandem porro synodum cum sanctae memoriae genitor vester (Carolus) coram se suisque perlegi fecisset et multis in locis, ut dignum erat, reprehendisset et quaedam capitula, quae reprehensioni patebant, praenotasset eaque per Angilbertum abbatem eidem Hadriano papae direxisset, ut illius iudicio et auctoritate corrigerentur, ipse rursus favendo illis, qui eius instinctu tam superstitiosa tamque incongrua testimonia memorato operi inseruerant, per singula capitula in illorum excusationem respondere quae voluit, non tamen quae decuit conatus est"; Hincmarus Rem. advers. Hincmarum Laudun. c. 20 (opp. ed. Sirmond. II 457): „de cuius (sc. pseudosynodi Graecorum) destructione non modicum volumen, quod in palatio adolescentulus legi, ab eodem imperatore Romam est per quosdam episcopos missum. In cuius voluminis quarto libro haec de universali nomine scripta sunt" etc. (citat tum c. 28 l. IV librorum Carolinorum). 2. Ioh. 21, 17. 3. Luc. 22, 31.

794 *bunt adversus eam, et tibi dabo claves regni caelorum: et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelo: et quodcumque solveris super terrum, solutum erit et in caelo*[1]. Ecce cura ei totius ecclesiae et principatus committitur. Et ipse vices suas vicariis suis pontificibus relinquere dinoscitur ecclesiae curam gerendi. Nam etiam claves regni caelestis accepit, et potestas ei ligandi et solvendi tribuitur. Unde fiducialiter freti existimus, quod si vestra a Deo praefata regalis excellentia, erga eius sanctam catholicam et apostolicam Romanam ecclesiam et nos, ut coepit, usque in finem in amore et dilectione fideliter extiterit, non solum eam ab omni peccati macula abluens eripiet, sed etiam in hoc mundo super omnes barbaras gentes cum ea committentes suffragiis suis victorias tribuet immensas, insuper et regnum caelorum sine fine.

Praeterea directum a vestra clementissima praecelsa regali potentia fidelem familiarem vestrum, videlicet Engilbertum abbatem[2] et ministrum capellae, qui pene ab ipsis infantiae rudimentis in palatio vestro enutritus est, et in omnibus consiliis vestris receptus: et ideo sicut a vobis in omni familiaritate recipitur[3], ita et a nobis reciperetur et condecenter honoraretur. Unde pro nimio amore, quem erga vestram mellifluam gerimus regalem excellentiam, sicut misistis, cum nimio amore dulcedinis eximiae eum suscipientes, prout voluit, et qualiter cum magna familiaritate nobis enarrantem voluit aure placabili et mente benigna eum suscepimus, et quasi vestra corporali excellentia nobis narrante nostrum ei patientius credimus consilium, ad profectum sanctae nostrae Romanae ecclesiae, et vestrae a Deo protectae regalis potentiae exaltationem.

Inter quae edidit nobis capitulare adversum synodum, quae pro sacrarum imaginum erectione in Nicaea acta est[4]. Unde

1. Matth. 16, 18. 19. 2. S. Richarii Centulensis monasterii, quem Carolus ipse „manualem nostrae familiaritatis auricularium“ nominat (supra Bibl. IV 355) *D*. 3. Bertae Caroli regis filiae fuit maritus. 4. Non libros Carolinos ipsos sed breviora tantum capitula eiusdem argumenti Carolus papae transmisisse videtur cf. Hefele Conciliengesch. III 669. *D*.

pro vestra melliflua regali dilectione per unumquodque capitulum responsum reddidimus: non quemlibet, absit, hominem defendentes, sed olitanam traditionem sanctae catholicae et apostolicae Romanae ecclesiae tenentes, priscam praedecessorum nostrorum sanctorum pontificum sequimur doctrinam, rectae fidei traditionem modis omnibus vindicantes. 794

IN ACTIONE TERTIA.

In primo quidem capitulo ferebatur, in eo quod dicit: Et in Spiritum sanctum, Dominum et vivificatorem ex Patre per Filium procedentem.

Reprehensio: Quod Tarasius non recte sentiat . . .

Responsio: Hoc dogma Tarasius . . . . .

Ultimum capitulum est, ut sciat dominus apostolicus et pater noster et cuncta simul Romanorum ecclesia, ut secundum quod continet in epistola beatissimi Gregorii, quam ad Serenum Massiliensem episcopum direxit[1]: *Permittimus imagines sanctorum, quicumque eas formare voluerint, tam in ecclesia quamque extra ecclesiam propter amorem Dei et sanctorum eius. Adorare vero eas nequaquam cogimus, qui noluerint. Frangere vel destruere eas etiam, si quis voluerit, non permittimus.* Et quia sensum sanctissimi Gregorii sequi in hac epistola, universalem catholicam ecclesiam Deo placitam, indubitanter libere profitemur.

Hoc sacrum et venerandum capitulum multum distat a totis supradictis capitulis. Et idcirco eum agnovimus vestrae a Deo servatae orthodoxaeque regalis excellentiae esse proprium, in eo, ubi rectae fidei plena penitus confessa est sensum sanctissimi Gregorii sequi. Meminit enim vestra praerectissima regalis praeexcelsa scientia, qualiter in ipsa sancti Gregorii papae epistola Sereno episcopo Massiliensi directa fertur inter cetera contineri, ubi eundem episcopum increpans inquit: *Aliud enim est picturam adorare* . . . .

Nos vero adhuc pro eadem synodo nullum responsum hacte-

1. Mansi Coll. concill. X 180; Iaffé Reg. pont. n. 1262.

794 nus eidem imperatori[1] reddidimus, metuentes, ne ad eorum reverterentur errorem. Dudum quippe, quando eos pro sacris imaginibus erectione adhortati sumus, simili modo et de dioecesi tam archiepiscoporum quam et episcoporum sanctae catholicae et apostolicae Romanae ecclesiae commonentes quaesivimus restituere eidem sanctae catholicae et apostolicae Romanae ecclesiae quae tunc cum patrimoniis nostris abstulerunt, quando sacras imagines deposuerunt, et nec responsum quodlibet exinde dederunt: et in hoc ostenditur, quia, ex uno capitulo ab errore reversis, ex aliis duobus in eodem permaneant errore. Si enim ubique christianorum ecclesiae canonicae intactas suas possident dioeceses, quanto amplius sancta catholica et apostolica Romana ecclesia, quae est caput omnium Dei ecclesiarum sua dioecesi, videlicet archiepiscoporum et episcoporum; immo et patrimonia pro luminarium concinnatione atque alimoniis pauperum irrefragabili iure et tenere et possidere modis omnibus debet? Unde si vestra annuerit a Deo protecta regalis excellentia, eodem adhortamur impetu pro sacris imaginibus, in pristino statu erectione gratiam agentes.

Sed de dioecesi sanctae nostrae Romanae ecclesiae tam archiepiscoporum quam episcoporum, seu de patrimoniis iterum increpantes commonemus, ut si noluerit ea sanctae nostrae Romanae ecclesiae restituere, haereticum eum pro huiusmodi erroris perseverantia esse decernemus. Plus enim cupimus salutem animarum et rectae fidei stabilitatem conservare quam huiusmodi habitum mundi possidere.

De vero vestra prorectissima a Deo protecta excellentia orthodoxae fidei stabilitate roborata freti existimus, quia radix eius firmissima a pravis et infidelibus hominum unquam concutitur et movetur; sed in ea, quae coepit, rectae fidei traditionis doctrina spiritualis matris suae sanctae catholicae et apostolicae Romanae ecclesiae tenere et amplecti incunctanter usque in saeculum saeculi sine reprehensione manere credimus: et ideo confidimus de Dei nostri potentia, quia, quantum erga

1. Constantino VI, Irenes filio.

beatorum principum apostolorum Petri ac Pauli ecclesiam fidem geritis et amorem, semper pro eius profectu et exaltatione regali nisi, undique certantes habueritis; tanto brachii sui propitius in regalibus triumphis ab adversis et iniquis hominibus vos defendere et circumtegere dignetur, ut una cum spirituali filia domina nostra regina[1] vestraque praecelsa nobilissima prole longiori aevo in hoc regnantes mundo, in futuro sine fine vitam cum regno in arce poli habere mereamini. 794

Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat.

---

34. *Alcuinus Eboracensibus monachis se ab infantia usque ad virilem aetatem ab eis educatum grato animo profitetur. Illorum omnium orationibus se commendat et ut a vitiis sibi caveant hortatur*[a]. (C 21, Q 98, F 5)

Dilectissimis et valde venerabilibus in Christi caritate Euboracensis[b] ecclesiae fratribus vestrae[c] filius pietatis Alcuinus[d] diaconus[e] salutem. c. 795

Totum meae[f] devotionis pectus vestrae caritatis dulcedine impletur et, si quid pleno[g] amoris modio superaddi potest, cotidie crescendo accumulatur; ita ut solius memoriae de vobis suavitas supervenientes saecularis angustiae tribulationes[2] longe a secretis mentis meae cubilibus depellit. Et hoc mihi singulare solacium in spiritu consolationis sanctae[h] dominus Christus[i] perdonare dignatus est.

Vos fragiles infantiae meae annos materno fovistis[k] affectu[l]; et lascivum puericiae[m] tempus[n] pia sustinuistis patientia[o] et paternae castigationis disciplinis ad perfectam[p] viri[q] edocuistis[r] aetatem[s] et sacrarum eruditione disciplinarum roborastis[3].

a. *ex H 7v—9:* Fratribus Eboracensis ecclesie, *K 33v—35v:* Alcuinus Euburacensae fratribus, *G p. 100—104, N 101—102:* Albinus ad fratres Euboracensis ecclesiae. b. Eboracensis *corr. in* Euboracensis *H*; Euboracensae *K*, Euboracense *G*. c. vestris *G*. d. Albinus *HN*. e. *om. KG*. f. me *G*. g. pleni *KG*. h. sancto *KG*. i. Iesus *KG*. k. fuistis *G*. l. effectu *G*. m. meae *add. K*. n. *om. HK*. o. potentia *G*. p. perfectum *G*. q. vires *N*. r. educastis *G*. s. etate *G*.

1. Fastrada. 2. Scripsit igitur hanc epistolam, prius quam ad monasterium Turonense se recepit, eodem fere tempore quo et sequentem. *D.* 3. cf. poema de pontificc. Eboracens. v. 1651 supra p. 131: „quae (sc. Euborica) proprium sibi me nutrivit alumnum.“

c. 795 Quid plus dicere habeo, nisi ut aeterna[a] summi[b] regis pietas omnia pietatis in me, famulum suum, per vos benefacta perpetua[c] summae[d] beatitudinis gloria remuneretur? Hoc singulis vigiliarum mearum momentis, hoc cotidiana subplicatione. In hac prece in conspectu altissimi intimas[e] desiderii mei lacrimas per loca sanctorum martyrum vel confessorum Christi, quo me iter instabilitatis deducat[f], fundere non cesso. Vos semper in corde et primi inter verba precantia in[g] ore.

Vos, piissimi patres, seu in communibus[h] sanctae orationis horis[i] vel in secretis deprecationum[k] vestrarum intercessionibus[l] Alchuinum[m], filium vestrum, per Dei[n] deprecor caritatem, iugiter[o] in corde habete et in ore.

Vos quoque, qui estis aetate filii, sed meritorum sanctitate patres, per divinam obtestor[p] clementiam: numquam eruditionis vestrae in sanctis orationibus obliviscimini magistrum[1]. Testis enim cordis mei mihi est inspector, quam[q] devote[r] vestrum semper in ecclesiasticis disciplinis et spiritali doctrina[s] desiderabam[t] profectum. Et si quid minus accepistis, non meae, credo[u], culpae[v] deputari potest. Et numquam istius voluntatis meae, sive absens sive praesens, de vestro profectu, benivolentia cessabit[w].

O omnium[x] dilectissimi patres et fratres, memores mei estote. Ego vester ero, sive in vita, sive in morte. Et forte miserebitur mei Deus[y], ut, cuius infantiam aluistis, eius senectutem[z] sepelietis[aa]. Et si alter[bb] corpori locus deputabitur, tamen animae — qualemcumque[cc] habitura[dd] erit — per vestras[ee] sanctas, Deo donante, intercessiones[ff], requies[gg] vobiscum[hh], credo, donabitur. Quia — sicut puer noster[2] Seneca[ii] se vidisse

a. aeterni *K*. b. *om.* *HK*. c. perpetuae *KN*. d. summa *KG*. e. intimi *K*, intimax *G*. f. deducit *N*. g. in ore *om.* *K*. h. commune *KG*. i. foris *G*. k. deprecacinem *G*, precationum *N*. l. intercessio *G*; deprecationem vestram Domino funditis *K* *pro* deprecationum — intercessionibus. m. Alcuinum *KG*. n. deum *K*. o. vestram iugiter *K*. p. attestor *K*, *om.* *N*. q. quia *KG*. r. devota *HG*. s. doctrine *G*. t. desiderabat *G*. u. *om.* *KG*. v. mea culpa *G*. w. cessabo *KG*. x. omnes *KG*. y. *om.* *KG*. z. senectute *G*. aa. sepeliatis *N in ras.* bb. alterius *KG*. cc. qualecunque *N*. dd. abitatura *G*. ee. vestros *G*. ff. intercesionis *G*. gg. *corr. in* requiem *K*. hh. vobis *KG*. ii. Senecta *K*, Seneta *G*.

1. id est Alcuinum ipsum. 2. de eo v. supra p. 130.

testatur — nostrae fraternitatis animas in eodem laetitiae[a] loco congregandas esse credimus. Etsi meritorum diversitas alium beatius laetari faciet[b], tamen aeternitatis aequalitas[c] cunctos feliciter vivere efficiet[d]. Et sicut unus sol omnibus lucet, non tamen propter oculorum distantiam aequaliter ab omnibus videtur; ita aeterna beatitudo omnibus in Dei regno iustis perdonabitur, licet meritorum sublimitas alios maiore[e] gloria coronet. c. 795

Ad quam gloriam, carissimi fratres, tota intentione et voluntatis et operis vosmet ipsos dignos pervenire praeparate. Nulla carnalis concupiscentia, nulla saecularis ambitio hoc beatitudinis iter[f] vos intercludat; sed viam veritatis et sanctitatis, per quam beati patres, praedecessores[g] nostri, ad regna pervenerunt caelestia, superna[h] vos comitante gratia, pari[i] pietatis consensu, uno voluntatis affectu[k], cotidianis currite[l] profectibus. Omnem a vestra sancta conversatione[m] repellite segnitiem[n]; luxoriam castitate[o] mutate; ebrietatem quasi inferni foveas fugite[p]; supervacuos vestimentorum[q] ornatus[r] nolite exquirere. Melius[s] est servis[t] Dei, animam[u] ecclesiasticis ornare moribus, quam corpus — laicorum consuetudine — pompatica vestire vanitate. Et melius est, sacrae[v] matris ecclesiae mundissima calcare[w] limina, quam lutulentas villanae[x] foeditatis[y] semitas frequentare. Regularis vitae vos ordinet[z] disciplina et ecclesiasticae pietatis moderatio venerabiles[aa] efficiat[bb]. Sanctae humilitatis pedibus[cc] et divinae caritatis gradibus[dd] per passus[ee] oboedientiae caeli conscendite regna. Haec enim caduca et transitoria fortitudinis[ff] evincite animo; quatenus ad amabilem caelestis gloriae patriam[gg], divina vos ubique gratia praeveniente[hh] et subsequente, laudabilibus bonorum operum meritis cum omni prosperitate et gaudio pervenire mereamini[ii].

a. letiae *G*. b. faciat *NHK*, faciet *G*. c. qualitas *KG*. d. efficiat *KG*. e. maioris *K*, maiorum *G*. f. hoc beatitudinis iter *HN*, a beatitudinis itinere *K*, ac beatidudinis inter *G*. g. praecessores *H*, processores *G*. h. superne *G*. i. patri *G*. k. effecta *HG*. l. curratur *K*. m. conversacionem *G*. n. segniciam *G*. o. castitatem *G*. p. effugite *KG*. q. vestium *H*. r. ornatos *G*. s. melior *G*. t. servos *G*. u. animas *KG*. v. sacra *HG*. w. calcari *N*. x. favillanae *K*. y. feritatis *KG*. z. ordine *KG*. aa. venerabilis *G*. bb. efficiet *KG*. cc. *om.* *K*. dd. cradibus *G*. ee. perpassi *G*. ff. fortidinis *K*, fortidudinis *G*. gg. gloria patria *G*. hh. protegente *K* *pro* praeveniente — gaudio; *G* *om.* praeveniente — gaudio. ii. mereamur *KN*.

795 35. *Alcuinus Eboracensibus respondet de suo ad eos redeundi desiderio nondum expleto propter absentiam Caroli regis, Saxoniam vastantis. De sua cum eodem rege amicitia. Se fidei confirmandae causa apud Carolum commorari. De haeresi Feliciana; de penuria praedicatorum. Admonitiones addit*[a]. (C 24, Q 50, F 6)

795 Sanctissimae congregationis et dulcissimae[b] dilectionis Eboracensis[c] aecclesiae fratribus eiusdem[d] piae matris filius Alchuine[e] diaconus, perpetui[f] honoris in Christo[g] pacem et salutem.

Venerabiles vestrae dilectionis ab[h] Eanbaldo[i] presbitero[1] accepi litteras, quarum pacificam inscriptionis[k] seriem idem ipse, qui portavit, mellifluis[l] vestrae[m] salutationis[n] verbis valde amplificavit[o], referens a vobis fraterni[p] amoris perseverantiam in nos; ita ut inter lacrimas allocutionis nostrae vestras per singula verba voces me[q] audire aestimarem[r]. Quod et[s] in litteris[t] apertissime agnovi.

In quibus legens, vestras visum est mihi facies cernere. Quod ut vere fiat[2], omnium[u] efficiat largitor bonorum; ut tristitia[v] vestra vertatur[w] in gaudium[3], et gaudium nostrum[x] impleatur in illo, qui suis quoque[y] ait discipulis: *Et gaudium vestrum nemo tollet*[z] *a vobis*[4]; in quo est gaudium indeficiens[aa]; salus perpetua, prosperitas beata et beatitudo gloriosa. Ut

a. *ex V 128—131:* Epistola Albini magistri ad congregationem Eboracensis aecclesiae, *T 70—71*, *D 226—227v*, *G p. 116—122*, *R 104v.—108.* (*Est etiam in K 39—40v*, *A 37v—40*, *Z 178—180*, *N 64v—65:* Ad fratres Eboracensis ecclesiae). b. dilectissimae *G*. c. Eboracensi *TD*, sanctae Dei *R pro* Eboracensis. d. eiusdem — diaconus *om. R*. e. Alchuinus *G*. f. perpetuae *TDR*, perpetue *G*. g. in Christo *om. V*. h. ab — presbytero *om. VDR*. i. Enbaldo *G*. k. pacificum inscripturis *R*. l. melliffuae *D*. m. *om. TG*. n. salutatione *R*. o. amplicavit *G*. p. fraternae *TDGR*. q. mea *T*, meae *R*. r. aestimavi *TDR*, estima *G*. s. *om. V*. t. lite *G*. u. largitor omnis (omne *R*) efficiat bonorum *DR*. v. tristia *G*. w. *om. T*. x. n̄m *D*. vestrum *VR*. y. in illo quoque qui suis ait *D*. z. tollit *DT*, tollat *GR*. aa. indefeciens *G*.

1. postea II archiepiscopo Eboracensi facto mense Augusto anni 796. (Simeon Dunelmensis 796: „Eanbaldus, eiusdem ecclesiae presbyter, in episcopatum est electus“). 2. i. e. ut ipse, Eboracum reversus, eos videat. 3. Ioh. 16, 20. 4. Ioh. 16, 22: „iterum autem videbo vos — et gaudium vestrum nemo tollet a vobis.“

haec omnia nobis[a] per suam concedere misericordiam dignetur, 795
illius tota dilectione et tota virtute inhereamus praeceptis.

Sanctorum patrum sequamur vestigia, qui nos genuerunt in Christo et in hoc sacratissimum[b] ovile[1] congregaverunt[c] et paternae pietatis lacte enutrierunt. Horum animas in conspectu summi pastoris ac redemptoris[d] nostri aeternis gaudiis semper adsistere credimus[e] et inde nostris favere precibus, si mandata vitae, quae[f] nobis Spiritu sancto inspirante statuerunt, concordi devotione nos observare agnoscunt[g]. Recordemur omni hora, dilectissimi[h] fratres: quales habuimus patres et progenitores, quam praeclaros et pios, Deo amabiles et omni populo honorabiles. Non simus degeneres illorum nobilitate filii. Dum horum[i] inter sacratissimas constamus reliquias, eorum cogitemus imitari[k] conversationem; quatenus eorum consortes gloriae effici[l] mereamur[m]. Non nos saeculi ambitio, non[n] carnalis delectatio[o], non luxuriae putredo[p], non ebrietatis[q] venena a rectissimo vitalis viae[r] tramite revocent; per[s] quem illi gradientes, gloriam cum Deo meruerunt sempiternam.

Unanimes[t] estote in omni bono consilio, concordes in omni regularis[u] vitae disciplina. Dei omnipotentis, qui cordis secreta conspicit, honorem et voluntatem pura primo[v] omnium[w] quaerite conscientia; ut eius gratia, quae optima sunt et saluti proxima, vos[x] invenire faciat. Fraternam et pacificam semper habeamus caritatem, ut oves decet[y] Christi, eiusdem vitae pascuis epulantes, unius ovilis muro manentes, in una orationis domo Dei nobis misericordiam convocantes. Nec aliquis[z] se canonicis horis a communione sanctae orationis, suae neglegens salutis, separet. Melius[aa] est, ut angelica[bb] nos[cc] visitatio horis conpetentibus inveniat cum fratribus orantes quam diaboli saevitia in aliqua neglegentia vel luxuria[dd] torpentes.

a. *om.* *V.* b. sacratissimo *G.* c. congregaverint *T.* d. remptoris *G.* e. credamus *G.* f. quod *D.* g. agnoscant *TG.* h. dilectionis *D.* i. orum *G.* k. imitare *TDG.* l. efficere *D.* m. merear *G.* n. *om.* *G.* o. dilectatio *T.* p. putrido *TDG.* q. ebrietates *G.* r. vitae *TDR.* s. ber *G.* t. unianimes *V.* u. regulares *T.* v. primo omnium *om.* *R.* w. omnes *D.* x. nos *TG.* y. *om.* *TDGR.* z. aliis *V.* aa. melior *T.* bb. angeli *T*, euangelica *G.* cc. *om.* *TDGR.* dd. luxoria *GR.*

1. Eboracense.

795 Unicuique secundum suum[a] laborem merces manet in aeternum[1]; qui plus laborat, plus mercedis accipiet[b]. Nec labor salutis nostrae durus debet videri; saepe austeriora medicamenta optatam[c] praestare solent[d] salutem. Videmus[d*], quam[e] angusta porta et arcta via sancti martyres[f] vitam ingressi sunt sempiternam[2]. Nos vero, fratres, faciliori[g] via et leviori cursu ad eiusdem vitae possumus pervenire beatitudinem; ipsa dicente[h] Veritate: *Multae mansiones sunt in domo*[i] *Patris mei.*[3] Propter merita diversa, mansiones multae. Tamen[k] omnibus beata[l] aeternitas et aeterna beatitudo erit; quia, quisquis[m] ibi erit, beatus erit et gloriosus, ubi[n] iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum[4]. Sicut[o] enim sanctorum martyrum persecutores fuerunt diabolo[p] instigante[q]: impii homines; sic nostri persecutores sunt diabolo suggerente: saeculi[r] concupiscentia et carnalis delectatio et animi inconstantia et Dei neglegentia mandatorum. Et veluti[s] illi martyres sancti, gratia adiuvante divina, impios constanter vicerunt tyrannos[t], palmam aeternae[u] acceperunt[v] gloriae; sic et nos, si nostros Deo auxiliante superamus adversarios et diabolicis viriliter resistimus suggestionibus, coronam perpetuae laudis et palmam aeternae beatitudinis accepturi erimus.

Mox[w] remisissem Eanbaldum dilectioni vestrae, si eum infirmitas gravissima non occuparet.

Ego quoque vestrae petitionis[5] neglegens non fui. Sed ille praefatus presbiter me euntem per loca sancta[6] invenit; et rex cum exercitu Saxoniam venit vastandam[7]; et ego absque

a. suam *T.* b. accipiat *D*; accipiet *corr. in* accipit *V.* c. opoptatam *G.* d. soleat *D*, soleant *G R.* d*. videmus — veritate *om. R.* e. quia *V*, *ubi sequentia sic correcta sunt* per angustam portam et artam viam. f. marthyres *D.* g. faciliora — leviora *D.* h. docente *D.* i. domu *V.* k. in *add. R.* l. habetur *R pro* beata. m. quisque *G* n. ubique *T V R.* o. Sicut — accepturi erimus *om. R.* p. diabulo *T D G.* q. instigante — diabolo *om. V.* r. est *add. D.* s. velud *D.* t. thyrannos *D.* u. *om. V.* v. acciperunt *D.* w. Mox — maneat regno *in uno V leguntur. Ediderunt* (— praesumunt) *Haddan and Stubbs Councils III 500.*

1. Cf. 1 Cor. 3, 8. 2. Matth. 7, 14. 3. Ioh. 14, 2. 4. Matth. 13, 43. 5. ut Alcuinus Eboracum rediret. 6. Cf. ep. 34 supra p. 250: „loca sanctorum martyrum vel confessorum Christi, quo me iter instabilitatis deducat.“ 7. De Saxonia anno 795 a Carolo pervastata in multis

eius convenientia ire non potui. Quia talis amicus mei cuilibet simili non est contemnendus. 795

Dei enim gratia faciente, plurimis profuit amicitia, quam Deus mihi donavit cum illo. Non enim auri avaritia — testis est cognitor cordis mei — Franciam veni nec remansi in ea, sed ecclesiasticae causa necessitatis et ad confirmandam catholicae fidei rationem.[1]

Que a multis heu, modo maculari nititur; et desuper contextam Christi tunicam, quam milites iuxta Christi crucem scindere non ausi sunt[2], in varias rumpere partes praesumunt[3]. Ve mundo ab scandalis; necesse est tamen ut veniant[4], ut probati fiant electi. *Filioli* dicit Iohannes: *novissima hora est et multi apparent antichristi*[5]. Et forte ille unus adpropinquat, in quo est omnis versutia diaboli, sicut plurimos habet praecursores; cuius faciem, iuxta quod in Iob legitur, egestas praecedit[6]: non panis egestas sed audiendi verbum Dei.

Pro dolor, quam rari sunt praedicatores verbi Dei et quam plurimi seculi amatores. Idcirco vos, fratres sanctissimi, nostros studiose adolescentes in sapientia sanctarum scripturarum instruite; ut scientie lumen, quod ab origine fidei in nostra refulsit ecclesia[7], numquam extinguatur, sed ad laudem et ad honorem[a] Dei multis clarescat in locis, et nobis perpetua merces in celesti maneat regno.

a. onorem *V*.

annalibus expositum est cf. Ann. Mosellan. 794 (i. e. 795, Scr. XVI 498): rex . . in eadem (sc. villa Aquis) usque ad mensem Iulium quietus resedit. Postea vero autumni tempore iterum in Saxonia profectus eandem provinciam usque prope Albiam pervagans" etc.

1. Alcuinus etiam anno 800 Adversus Elipandum L. I c. 16 (opp. ed. Frobenius I 882) haec scripsit: „Admones me, non pio ut videtur animo sed severa invectionis castigatione, gloriosum regem Carolum non corrumpere. Non ego illum corrumpere veni in Franciam, qui corrumpi non potest, sed adiuvare in fide catholica, in qua ille ab ineunte aetate nutritus fuit et optime a christianissimis parentibus et magistris catholicis edoctus." 2. Ioh. 20, 23. 24. 3. His verbis Alcuinus haeresim Elipandi et Felicis attingit, ad quam oppugnandam anno 793 in Galliam redierat. 4. Matth. 18, 7. 5. 1 Ioh. 2, 18. 6. Iob 41, 13. 7. Eboracensi.

795 Vos, fratres karissimi, mei habete obsecro memoriam in sanctis orationibus vestris; ut anima mea perpetua prosperitate gaudeat in vobis. Ego, devotus vestrae paternitatis filius, numquam obliviscor vestri, sed semper praesenti[a] super omnes alios diligo caritate; Deum cotidie[b] cum intima cordis conpunctione deprecans, ut vos aeterna pietate custodiat regat atque protegat. Valete[c] in Christo[d], fratres dilectissimi.

36. *Alcuinus Eanbaldo I archiepiscopo Eboracensi scribit, se propter febrim Carolique regis Francorum in Saxonia moram in Britanniam non venisse. Monet, si abdicaverit, agat ut successor libere deligatur*[e]. C 30, Q 52, F 49

795 Domino, omnium dilectissimo[1], aeternam in Christo salutem[f].

Audiens ab Eanbaldo[2], famulo vestro, optatae prosperitatis vestrae sospitatem, valde me gavisum fateor. Quia caritas et fides, quae olim in pectore nostro[g] habitare coepit, numquam recedere poterit, et quanto plus tempus remunerationis adpropinquat, tanto magis observari debet[h]: ut, qui prius transierit a saeculo, amicum sibi sentiat reliquisse in saeculo[i].

Me vero, filium tuum, febrium acerbitas[k] et regis tardatio in Saxonia[3] retinuit, ut ad vos venire non potui, sicut desideravi. Concedat mihi clementia divina, faciem tuam in laetitia videre, antequam moriar.

Opto et obsecro, ut in ea te[l] honoris dignitate[4], si fieri possit, inveniam[5], in qua te pergens[6] videbam. Tamen si

a. prae et *G*. b. cotidiae *T*. c. valeto *G*. d. domino *DR*. e. *ex T 71—71 v sine lemmate*; *K. 49 v—50:* Item alia; *G p. 146—147*. (*Est etiam in N 65 v—66:* Alcuini ad quendam, *A 57 v—58*). *Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 499*. f. salutem *KG*; *in T habetur hoc:* ~ς. g. vestro *K*. h. servare debebit *T*. observari debet *K*. i. seculum *G*. k. acervitas *TG*. l. *om*. *T*.

1. Eanbaldo I archiepiscopo Eboracensi 778—796. 2. presbytero Eboracensi, v. ep. 35 supra p. 252 n. 1. 3. V. ep. 35 supra p. 254 n. 7. 4. archiepiscopali. 5. Hoc revertendi in Britanniam consilium ab Alcuino demum anno 796 post Aethelredi Northanhumbrorum regis occisionem abiectum est; v. infra epp. 58 et 59. 6. e Britannia anno 793.

aliud aliquid tuo placeat[a] animo[1], rogo: ut nullam violentiam super ecclesiam Christi fieri ullatenus permittas, sed fratres libera electione[b] in timore Dei summi[c] optimum, Deo donante, elegant. Quia in sanctis canonibus terribile anathema legitur super omnes, qui violentiam aliquam inferunt super ecclesiam Christi. Scio[d], te[e] semper dilexisse familiam nostram et plurima illis[f] bona fecisse. Sed nunc maxime indigemus[g], ut bene illis agamus; ut, ubi nobis requies erit aeterna[h], ibi sint quoque intercessores perpetui pro nobis[i]. 795

Tempus est nunc nobis: praevidere dies aeternos et cum omni modestia et integritate[k] et elimosinarum largitate viam nobis praeparare ad caelos. Omnis gloria saeculi transitoria est et quasi umbra recedet[2]; ideo ad aeternam bonis operibus properemus gloriam. Omnes saeculi vitemus vanitates, ut ad beatitudines caelestes pervenire mereamur. Dies huius vitae, qui nobis restare videntur, vivamus Domino; ut post hanc illius consequamur misericordiam.

Divina tibi clementia huius vitae dies felices concedat et aeternam cum sanctis suis tribuere gloriam dignetur, domine pater dilectissime.

---

37. *Alcuinus Eboracenses obtestatur, si ante adventum suum creari novum archiepiscopum necesse sit, ut simoniam devitent*[l]. (Q 88, F 48)

Dilectissimis amicis salutem. 795

Rogo vos per caritatis fidem, ut fideliter et sapienter in electione pontificis faciatis; si necesse sit electionem fieri, antequam veniam[3]. Iterum iterumque obtestor vos per nomen do-

a. placet *K.* b. eleccio *G.* c. sum *T*, sicut *KG.* d. scito *TG.* e. *om. G.* f. eis *KG.* g. dignemus *T*, indiemus *G.* h. aterna *G.* i. *reliqua om. KG.* k. inte *T.* l. *ex N 93:* Albinus ad dilectissimos amicos. *Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 501.*

1. ergo Eanbaldus I illo tempore de abdicatione cogitabat. 2. Cf. Ps. 143, 4. 3. Facile cognitu est, hoc cohaerere cum abdicatione ab Eanbaldo I archiepiscopo cogitata (de qua v. ep. 36 supra n. 1) neque vero cum illa electione, quae post eiusdem obitum (796 Aug. 10) „statim“ facta est teste Simeone Dunelmensi 796.

795 mini nostri Iesu Christi, ut nullatenus aliquem sinatis per simoniacam heresim episcopatum adquirere; quia omnino perditio gentis est, si fiet. Et est heresis pessima, simoniaca videlicet, quam sanctus Petrus aeterno anathemate damnavit[1]. Qui vendit episcopatum, aurum accipiet, sed et regnum Dei perdet.

Huc usque sancta Eboracensis ecclesia in electione sua inviolata permansit. Videte, ne in diebus vestris maculetur. Si illa, quod absit, auctoritatem amittit ecclesiasticam, timeo, ne vos regnum amittatis aeternum. Iudas vendidit sponsum, id est Christum. Qui autem vendit sponsam, id est ecclesiam, eiusdem criminis reus est; quia Christus et ecclesia unum corpus sunt, apostolo teste[2]. Venditor vero necesse est extra ecclesiam sit; at, qui extra ecclesiam est, ubi erit, nisi cum diabolo in aeterna perditione? Nolite metuere, veritatem vobis dicentem odisse. Hoc enim, quod dico, libri Spiritu sancto prolati testantur. Opto enim vos inmaculatos in conspectu Dei esse; et in hoc seculo feliciter regnare et in perpetuo gaudere cum Christo. Vivite et valete felices in Christo.

---

38. *Alcuinus cuidam vel episcopo vel abbati aegrotanti medicamenta mittit. De Basilio in montanis medico mortuo.* [a]

795 Dilecto patri perpetuam salutem.

Misi vobis per Eanbaldum presbiterum[3] litteras et legationes; utinam vobis tam acceptabiles, quam desiderabili caritate ego direxi. Et si adhuc aliquid possum ediscere[b] vel adquirere, libenter vobis dirigere studeo.

Nam Basilius medicus, qui vobis in montanis, Romam pergenti, medicamenta tradidit, iam mortuus est. Sed vivit caritas in nobis, quae tuae salutis semper curam habebit. Vivit etiam et semper vivit verus[c] omnium in se sperantium salvator,

a. *ex V 166 v – 167.* b. dediscedere *correctum est in* dediscere *V*; *scripsi* ediscere. c. *sequitur iterum* etiam *in V*.

1. Act. 14, 20. 2. Ephes. 5, 23. 3. Eboracensem, v. ep. 35 supra p. 252 n. 1.

deus Iesus; qui tibi praesentem tribuat sanitatem et perpetuam perdonet beatitudinem. 795

Tu vero, fideliter et veraciter in illius permanens caritate, spem habeas in illius bonitate et magnam in eius servitio devotionem; ut ille te honorificet in eternum et, nostri memor per te tuosque amicos, valeas in eternum.

---

39. *Eanbaldus presbyter Eanbaldo I archiepiscopo Eboracensi de itinere suo transmarino scribit, portitorem litterarum ei commendat*[a].

Domino venerando et vere dilecto illi summo pontifici ille 795
fidelis servulus vester aeterne prosperitatis in Christo salutem.

Notum tibi sit, amantissime pater, per harum praesentiam litterarum, quod per vestre intercessionis auxilium prospero itinere ultra mare et postea ad nostrum magistrum[b], vestrum fidelem amicum[1], pervenimus; sicut harum portitor litterarum tibi melius, eo quod semper mecum fuit, viva voce indicare potest. Tuamque legationem de orantibus et de medicamentis[2] et de aliis rebus, quas mihi iniungere[c] dignans fuisti, quantum memorie retinere potui, fideliter demonstravi. De quibus aliquid certe responsionis, ut credo, per hunc missum litteris tibi demandat.

Deprecor etiam, ut illos cabballos tres, quos tuae paternitati commendavi, huius portitori indiculi praestari facias; ut eo facilius possit per vestrum adiutorium cum legationibus Albini magistri meisque ad patriam venire.

Semper enim habeo solacium ammonitionis benedictionis et promissionis tue in sanctis orationibus, quas mihi pro tua bonitate promisisti. Remunerator omnium bonorum Deus tibi retribuere dignetur, quicquid mihi indigno sive in seculari seu in

a. *ex V 167.* b. magistris *corr. alia manus superscribendo* ł magis. c. īniungungere *V.*

1 Alcuinum diaconum. 2. cf. supra ep. 38 p. 258.

795 spiritali bonitate concedisti et te per multorum tempora annorum ad defensionem sue sancte ecclesie conservare dignetur.

---

40. *Alcuinus Eboracensibus (ut videtur) scribit, se tam celeriter, quam petiissent, ad eos venire non potuisse. Concordiam suadet*[a]. (Q 87, F 18)

795? Sanctissimis in Christo atque dilectissimis fratribus et filiis in Christo salutem.

Vestris in Domino profectibus valde congaudeo; desiderans, vos praesenti florere felicitate et perpetua futura beatitudine. Ideoque saepius de concordia pacis et de consilio salutis ammonere non desisto, licet parvo ingenio, non tamen parva caritate.

Nec mihi tam cito veniendi occurrit facultas, quam vestra flagitabat sanctitas; propter quasdam ecclesiae Christi necessitates. Iam totus vobiscum sum in desiderio prosperitatis vestrae; etsi corpore absens, non tamen dilectione.

Hoc maxime obsecro, ut concordes sitis cum piissimo patre nostro[1]; et timorem Domini ante oculos habeatis; et quod ei placitum speratis, concorditer loquimini, viriliter perficiatis, firmiter retineatis. Nec aliquis vestrae unanimitatis viscera disrumpere valeat. Constanter state in Dei timore; dum ille misericorditer vestrum praevidit honorem, qui numquam dimittit sperantes in se[2]. Si qua in moribus humanae conversationis inter vos corrigenda sunt, citius cum omni instantia corrigite, ut spiritus Domini sanctus vobiscum manere dignetur. Et si Deus, qui dixit: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio*[3], si ille inquam in vobis est, quis contra vos? Et si amor illius in corde vestro ardet, quis vobis nocere poterit? Habetis sanctos Dei in omni opere bono adiutores, si sanctorum vestigia sequi tota virtute studeatis. Me-

a. *ex N 93:* Albinus ad quosdam.

1. Eanbaldo I archiepiscopo Eboracensi, ut videtur. 2. Iudith 13, 17. 3. Matth. 18, 20.

mentote, quales habuimus patres, qui nos genuerunt in Domino. 795? Illorum emulamini vitam, ut cum illis aeternae beatitudinis participes esse mereamini.

Meique memores in sanctis orationibus vestris sitis.

Vestramque unanimitatem in omni opere bono omnipotens Deus proficere concedat, dilectissimi fratres.

---

41. *Alcuinus monachos S. Martini Turonenses laudat et confirmat*[a]. (C 15, Q 31, F 19)

Sanctissimis in Christo fratribus et beati[b] Martini confes- 773-795
soris Christi servientibus humilis levita Alchuine[c] salutem.

Ex quo vestram beatitudinem scire potui, semper amare volui — quia sanctitas vestra cordi[d] meo amorem infundit[e] vestri — optans unus esse ex vobis. Et[f] si meritis esse nequivissem, caritate[g] tamen fraternae dilectionis coniunctus essem; quatenus in die magno resurrectionis omnium particeps essem eorum, quos tantus[h] pastor suo regi[i] praesentabit.

O felix familia, tali[k] gaudens pastore[l], talem habens in die Domini ductorem. Felix, qui eius tota voluntate sequitur vestigia, ut, illius inhaerens praeceptis, ipsius mereatur consociari gloriae[m]. Ut[n] hoc fieri valeat, nulla vos saeculi concupiscentia, nullum carnale desiderium abstrahat; nec vestrae salutis vosmet ipsos neglegentes[o] esse decet[p] nec paratam vobis a Deo gloriam parvi pendere. Habetis enim Dei gratiam auxiliantem[q] vos et magnum intercessorem, sanctum scilicet Martinum, depraecantem cotidie[r] pro[s] vobis; quia, in cuius servitio cotidie statis[t] in domo[u] sua, illum habetis in caelis omni hora suffragatorem.

Quapropter, dilectissimi fratres, diligentissime[v] contendite,

a. *ex T 55v—57, Q 121:* Item epistola ad fratres Sancti Martini Turonicae civitatis; *K 27—29:* Alcuinus levita sancti Martini servientibus; *G p. 78—83.* (*Est etiam in N 51v—52*). b. beato Martini confessoris *T*; beati Martini confessoris *Q*: beato Martino confessori *KG*. c. Alchuinus *Q*, Alcuinus *K*, Alchuini *G*. d. corde *TG*. e. infudit *K*. f. ut *KG*. g. caritati *G*. h. quantus *T pro* quos tantus; tantos *G*. i. rege *TG*. k. *reliqua om. Q*. l. pastori *TG*. m. gloria *TKG*. n. et ut *K*. o. neglientes *K*. p. debet *TG*, debetis *K*. q. gratia auxiliante *K*. r. cotdiae *G*. s. pro vobis *om. T*. t. stantis *T*. u. domu *T*. v. diligentissimae *T*.

773-795 ut saepius vos inveniat visitatio[a] sui sanctissimi spiritus in laudibus divinis vigilantes. In loco, in quo elegit sibi requiem dulcissimam, sic fundite praeces vestras, quasi praesente Deo loquentes[b] et sanctis eius. Nec sit aliud in corde, aliud in ore; quia homo audit quod os loquitur, Deus inspicit quod cor cogitet. Quia contritum cor[c] et humiliatum Deus non spernit[1]. Et omnis, qui se humiliat, exaltabitur[2]. Per humilitatem vero oboedientiam et caritatem monachus caelum ascendit. Non est igitur laudabile: in vestimentis habitum imitari patrum sine observatione mandatorum, quae illi statuerunt Deo servientibus. Qui foris in oculis hominum ovis in vestimentis videri cupiat, intus autem ante conspectum Dei per[d] cordis secreta esse contendat, quod foris ante homines putari[e] cupiat.

Caritas igitur, quam Deus praecepit, duplex esse debet; id est Dei et proximi. Una, quae supra[f] nos est, id est Deus; altera, quae[g] iuxta nos est, id est homo. Deus ex toto corde et ex tota anima et ex tota[h] diligatur[i] virtute[3]; proximos[k] vero sicut nosmet ipsos diligamus[4]. Si quaerit quislibet, qui[l] sit proximus, omnem christianum intellegere debet, veluti in euangelio legimus de Samaritano, qui vulneratum adiuvavit[5]. Item oboedientia duplex esse debet: id est et mala non facere quae prohibentur, et bona facere quae iubentur. Et haec duo, id est caritas et oboedientia, cum summa humilitate impleantur[m]. Haec sunt tria praecepta, quae aperient[n] monachis[o] portas caeli. His itaque quasi radicibus aliae subcrescunt[p] virtutes, quasi ramorum fertilitas, quibus fructus vitae nascitur aeternae.

Nec me, rogo, sanctissimi patres et fratres, praesumptiosum aestimate, cur vobis haec scriberem[q]. Caritas[r] me conpulit in has prorumpere litteras[6]; optans, vobis omnia bona a

a. visitati *T*. b. *om*. *K*. c. *om*. *G*. d. pro *T*. e. videri *K*. f. super *K*. g. qui *T*. h. et ex tota *om*. *TK*. i. ac ex tota *add*. *K*. k. proximum *K*. l. quis *K*. m. iubentur humilitate implere *K* (impleri *G*) *pro* humilitate impleantur. n. aperiunt monacho *K*. o. monachi *G*. p. succrescunt *KG*. q. scripserem *T*. r. mea *add*. *G*.

1. Ps. 50, 19. 2. Luc. 14, 11. 3. Matth. 22, 37. 4. Matth. 22, 39. 5. Luc. 10, 33 sq. 6. ex his verbis sumi oportet, scriptam

Deo donari, ut in hoc[a] saeculo honorem habeatis cum hominibus[b] et in futuro[c] vitam aeternam cum sanctis Dei. 773-795

Vos vero seniores in spiritu mansuetudinis, sicut apostolus praecepit[1], iuniores vestros admonete; quia illorum salus vestra est merces[d], illorum eruditio vestra est remuneratio. Quia qui arborem plantat, mercedem de fructu illius accipere[e] cogitat[2]. Habete aduliscentes[f] quasi filios; quatenus illi vos habeant ut patres. Exemplis bonis illos instruite, ammonete ut carissimos, castigate ut conservos. Quia haec est fraterna caritas, ut omnes[g] quasi vosmet[h] ipsos ad coronam supernae beatitudinis perducere studeatis.

Aduliscentes[i] vero, senioribus quasi patribus subditi estote[3]; sicut de deo Christo legitur in euangelio, quod subditus esset suis[k] parentibus[4]. Si vero Deus homo et dominus omnium subditus esse non dedignatur hominibus, quánto magis et vos pueri vel[l] aduliscentes[i] subditi esse[m] debetis magistris vestris[k], ut pro[n] illorum bona doctrina proficere et florere et exaltari in ecclesia Christi et ad vitam aeternam cum illis, Deo donante, pervenire mereamini.

Pro me semper intercedere dignemini, quatenus vestris precibus veniam meorum[o] merear accipere peccatorum et amabilem vobiscum in die novissimo domini nostri Iesu Christi audire sententiam: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi*[5].

Vos aeterna Dei conservet gratia, fratres,
Nominis atque mei[p] memores, sine fine valete.

a. *om.* *G*. b. omnibus *K*. c. saeculo *add.* *KG*. d. mercis *T*. e. expectat *K* *pro* accipere cogitat. f. adolescentes *KG*. g. omnis *T*. h. nosmet *TG*. i. adolescentes *K*, adulescentes *G*. k. *om.* *K*. l. *om.* *G*. m. estote *K* *pro* esse debetis. n. per -- bonam doctrinam *KG*. o. *om.* *G*. p. Atque mei nominis *TKG*.

esse hanc epistolam, priusquam Alcuinus coenobio S. Martini praefectus sit.

1. 1 Petri 5, 1. 2. Cf. Luc. 13, 6. 3. 1 Petr. 5, 5. 4. Luc. 2, 51. 5. Matth. 25, 34.

790–795 42. *Alcuinus Aethelredum regem Northanhumbrorum de virtute monet*[a]. (Q 39, F 11)

Domino dilectissimo Aeđelredo[b] regi[1] Alchuine[c] diaconus salutem.

Propter familiaritatem dilectionis familiares tibi soli[2] litteras scribere curavi. Et quia semper te amabo, semper te ammonere non cessabo; ut, Dei voluntati[d] subditus, Dei protectione dignus efficiaris et nobilitas regiae dignitatis[e] magna morum nobilitate honorificetur.

Non est liber vel nobilis, qui peccatis serviet[f]; dicente Domino: *Omnis, qui facit peccatum, servus est peccati*[3]. Non decet te, in solio sedentem regni, rusticis vivere moribus. Ira tibi non dominetur, sed ratio[g]. Misericordia te amabilem[h] faciat, non crudelitas odibilem. Veritas audiatur[i] ex ore[k] tuo, non falsitas. Castitatis tibi conscius esto, non libidinis; continentiae, non luxuriae; sobrietatis, non ebrietatis. Noli notabilis esse in aliquo peccato, sed laudabilis in omni opere bono. Largus esto[l] in dando, non avarus in rapiendo. Iustitia omnes[m] tuos exornet actus. Esto forma honestatis[n] omnibus te videntibus[o]. Noli[p], noli rapere aliena, ne et propria perdas. Deum time, qui dixit: *In quo enim iudicio iudicabitis, iudicabitur de vobis*[4]. Ama deum Christum et eius oboedire mandatis; quatenus illius misericordia tibi[q] tuisque filiis et amicis in benedictione conservet regnum, quod te habere voluit, et gloriam futurae beatitudinis concedere dignetur[r].

Deus omnipotens regni felicitate, morum dignitate, longaeva prosperitate te florere faciat, dilectissime fili.

a. *ex V 127v -- 128:* Alia epistola ad Aeđelredum regem; *T 62:* Ad Aedilraedum regem; *R 123—124v. (Est etiam in Z 191v—192v, N 57)*. b. Aedilreto *T*; Aedelredo — salutem *om. R.* c. Alchuini *T.* d. voluntate *TR.* e. sublimitatis *TR.* f. servierit *R.* g. gratia *R.* h. amabile *T.* i. auditur *V.* k. ori *T.* l. *om. V.* m. omnis *T.* n. Esto honestatis exemplum *R.* o. viventibus *corr. in* videntibus *V.* p. Noli — perdas *om. T.* q. te in praesenti saeculo conservare dignetur *R pro* tibi — voluit. r. concedat *R pro* concedere dignetur.

1. Northanhumbrorum 774—779 et 790—796. 2. Matth. 18, 15. „Si autem peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et ipsum solum.“ 3. Ioh. 8, 34. 4. Matth. 7, 2.

43. *Alcuinus Offae regi Merciorum remittit discipulum suum iam ad docendum aptum*[a]. (Q 38, F 44)

Domino excellentissimo Offa regi humilis levita Alchuine salutem. 787-796

Fideliter voluntati tuae semper placere cupiens, hunc meum carissimum filium ad vos remisi, sicut petisti; deprecans, ut eum honorifice habeatis, donec ad vos volente Deo veniam. Nec eum sinite otiosum vagare nec ebrietati servire[1]; sed praevidete ei discipulos; et praecipientes praecipite, ut diligenter doceat. Scio, quod bene didicit. Et utinam bene proficiat. Quia discipulorum meorum profectus merces est mihi apud Deum.

Et valde mihi placet, quod tantam habetis intentionem lectionis, ut lumen sapientiae luceat in regno vestro, quod multis modo extinguitur[b] in locis. Vos estis decus Brittaniae, tuba praedicationis, gladius contra hostes, scutum contra inimicos. Habete Deum semper ante oculos, facite iustitiam, amate misericordiam; quia, qui ignoscit, ignoscitur ei[2]. Discite diligere[c] mandata dei Christi, ut benedictio illius in omni bonitate et prosperitate te tuosque nepotes consequatur in aeternum. Divina te tuumque regnum caelesti benedictione comitetur gratia, Domine excellentissime.

44. *Alcuinus abbatem quendam admonet, ne malis cedat. Offam regem Merciorum a se rogatum esse, ut eum tueretur*[d]. (C 44, Q 77, F 51)

Acceptis litteris tuis, frater sancte[e], laetus de salute tua, 787-796
sed tristis de tribulatione et persecutionibus[f], quas te pati a gente tua in illis tuis apicibus agnovi. Attamen beatos esse,

a. *ex T 61v -62:* Ad Offanum regem Merciorum. (*Est etiam in N 57:* Ad Offanum regem Mertiorum). b. extinguetur *T.* c. diligite *T.* d. *ex T 83 83v, G p. 180—182, sine lemmate; K 63—63v:* Alcuinus exhortatoriam ad abbatem. (*Est etiam in N 85v:* Alchuinus ad quendam). *Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 495.* e. sanctae *T.* f. factus sum *excidisse videtur.*

1. De discipulo prodigo aut Osulfo aut Dodone haec intellegenda esse videntur, cf. infra ep. 222. 223. 286. 287. *D.* 2. Cf. Matth. 6, 14.

787-796 Domino[a] dicente, legimus, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam; quoniam ipsorum est regnum caelorum[1]. Quapropter suadeo tibi, frater venerande, ut[b] viriliter[c] fide integra et devotione infatigabili pro commissis tibi a Christo ovibus certare non cesses; ne mercenarius[d] fugiens et non pastor firmus[2] ab ipso domino et pastore omnium deputeris. Aspice in eum, qui pro ovibus suis animam suam posuit[3], qui[e] omnibus generaliter praecipiens dixit: *Qui vult venire post me, abneget semet ipsum et tollat[f] crucem suam et sequatur me*[4]. Cui gregem Christi abiturus[g] relinquis? Nec haec[h] dico, quasi me excusando[i] ad benefaciendum[k] servis Dei, sed magis te adhortando[l] ut bona, quae incepisti[m] facere, ad finem aeternae salutis perducas. Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus[n] erit[5].

Idcirco scripsi ad Offanum regem: ut te adiuvaret et[o] defenderet sanctam ecclesiam[p] secundum suam potestatem[q]; quatenus tibi liceat[r] Deo servire[s], et talentum tuum multiplicare in loco, ubi accepisti eum; et mercedem[t] spectare[u] perpetuae[v] beatitudinis, dicente Domino tuo: *Euge serve bone et fidelis*[6].

45. *Alcuinus Ecgfrido regi, Offae regis Merciorum filio, virtutem suadet*[w]. (Q 48, F 45)

786-796 Nobilissimo iuveni Acgfredi[x] [7] humilis levita Alchuine[y] salutem.

Quia sciebam te bonae[z] indolis et summae[aa] nobilitatis adolescentem[bb], exhortatorias praesumpsi tibi dirigere litteras. Non quod tibi aliquid desit a sapientissimis et optimis paren-

a. domino dicente *om.* *K.* b. *om.* *K.* c. *sequitur* in *in G*, *sed est erasum.* d. mercennarius *K.* e. quod *K.* f. tollet *T*, dollat *G.* g. habiturum *K.* h. hoc *K.* i. *sic.* k. befaciendum *G.* l. ad hortandum *T*, adortando *G.* m. incipisti *TG*, cepisti *K.* n. salvos *G.* o. ac *K.* p. *om.* *T.* q. possibilitatem *T.* r. licent *G.* s. *om.* *K.* t. mercede *G.* u. expectare *GK.* v. perpetuo *G.* w. *ex T 66v—67, Q 123v—124:* Nobilissimo iuveni Ecgfrido regi Merciorum; *R 102v—104v, Z 177v—178.* (*Est etiam in N 61v.*) x. Ecgfrido *Q*, Egfrido *Z*; Acgfredi — salutem *om.* *R.* y. Alchuinus *Q*; Alch *Z.* z. bene *T.* aa. sum *T.* bb. adoliscentem *TZ.*

1. Matth. 5, 10. 2. Ioh. 10, 13. 3. Ioh. 10. 11. 4. Luc. 9, 23. 5. Matth. 10, 22. 6. Matth. 25, 21. 7. qui rex consecratus est anno 786, vivente patre Offa rege Merciorum; v. Anglo-Saxon chronicle 785 (786). Cf. huius paginae n. w.

tibus ammonitionis necessariae, quorum honestatis exempla populo praedicamenta sunt salutis; sed ut meae dilectionis in te ostenderem fidelitatem; cupiens, te proficere in Deo virtutumque floribus ornari et cunctis Anglorum[a] populis prodesse in prosperitatem[b]. 786-796

Ecce[c] quam nobilissimis natus es parentibus, quam magna enutritus[d] cura. Noli moribus esse degener, qui[e] nativitate generosus[f] existis[g]. Disce diligenter illorum exempla: a patre auctoritatem, a matre[1] pietatem; ab illo regere populum per iustitiam, ab ista conpati miseris per misericordiam; ab utroque christianae relegionis devotionem, orationum instantiam, elymosinarum largitatem et totius vitae sobrietatem. Tu baculus senectutis illorum esto, humiliter illorum oboediens praeceptis[h]; quatenus illorum te benedictio consequatur in aeternum. Nam iuxta Salomonem[i] benedictio parentum filios exaltat[2]; item idem[k] ait: *Filius sapiens gloria est patris*[l][3]. Noli luxoriae subditus esse, sed Deo; quia castum corpus et animam a[m] vitiis non maculatam Spiritus inhabitat sanctus. Non decet te, rusticum esse moribus vel verbis lasciviosum; quia[n] natus es in solio regni. Temperantia et honestas vitae te amabilem etiam[o] et laudabilem cunctis efficiat[p] populis. Incipe bona promereri conversatione: Deum ubique habere protectorem. Ex illius enim misericordia tua consistit prosperitas. Si illum toto corde amaveris et illius tota[q] intentione te ipsum subdideris voluntati, exaltabit te in regno praesenti et in futuro gloriam tibi concedet sempiternam.

Divina te in omni bonitate pietas florere faciat, fili carissime[r].

a. *om.* *R Z*. b. prosperitate *T Q*. c. Eo *R Z*. d. enutritur *Z*. e. quia *R Z*. f. generos *R Z*. g. existas *T Z R Q*. h. praeceptorum *Q*. i. Salamonem *Z*. k. idem ait *om.* *R*. l. patri *Q*. m. a *om.* *T Z*. n. qui *T Q Z*. o. *om.* *R Q*. p. efficit *T R*, effič *Z*, efficiat *Q*. q. toto *T*. r. carissimae *T*.

1. Cynethrith regina. 2. Eccle. 3, 11. 3. Cf. Prov. 10, 1.

c. 786-796 46. *Alcuinus Hundrudae monachae de muneribus gratias agit. Monet ut in aula Offae regis Merciorum bonum vivendi exemplum prodat. De Cynethrith regina. De monasterio Inmercum. Egfrido regis filio salutem ascribit*[a].

(Q 89, F 149)

Deo devotae feminae Hundrudae Alchuinus diaconus salutem.

Benignitatis tuae salutationem et munuscula gratanter accepi, quibus in[b] te agnovi conditae olim amicitiae bonam abundare memoriam; credens quoque, tuam similiter non oblivisci prudentiam, qualiter devotio mea te iam praesentem[c] de caritate Christi et honestate vitae diligentissime ammonuit.

Ideo non opus esse arbitror, multis illa reiterare sermonibus, sed paucis deposcere litterulis: ut omni hora vel momento dies in mente habeas aeternos et praepares te in occursum domini Dei tui[1]; ut sine timore videre valeas iudicem vitae tuae, quem tota virtute dilexisti in pectore tuo. Sit cogitatio tua in praesentia Dei, in sobrietate vitae; et sermo tuus in modestia veritatis; et opera tua in castitatis honestate; ut exemplis tuis adolescentiores erudiantur, seniores congaudeant, omnes aedificentur; ut in palatio regis[2] regularis vitae[3] devotio in tua videatur conversatione; quatenus summi regis pietas in omni te custodiat prosperitate et, in bonis operibus usque ad finem vitae perseverantem, aeterna te remunerare gloria dignetur.

Saluta, obsecro, domnam reginam[4] ex meae parvitatis nomine. Scripsissem exhortatorias illi litteras, si illi propter occupationes regis meos apices legere licuisset. Sciat tamen certissime, me[d] sibi quoque dominae, quantum valeo, fidelem esse.

Tamen gestum est de monasterio Inmercum, sicut de illo-

a. *ex N 93v—94:* Alchuinus ad Hundrudem feminam. b. quibus in *scripsi pro* in quibus *N.* c. praesente *N.* d. me *addidi.*

1. Amos 4, 12. 2. Offae regis Merciorum. 3. ergo Hundruda monacha fuit. 3. Cynethritham, uxorem Offae regis.

rum non speravi bonitate. Faciant de me, sicut illis placeat. Nam fides mea apud illos non violabitur; credens, tanto meliores[a] habere illos, quanto[b] meliores sunt meritis et dignitate. Omnipotens[c] aeterna protectione eos ubique custodiat protegat et regat cum omnibus fidelibus suis. c. 786-796

Egfridum[1], filium meum, diligenter saluta. Opto, ut floreat in voluntate Dei et prosperitate multis feliciter annis.

Valeto semper, dulcissima soror.

---

47. *Alcuinus Eadae presbytero pro muneribus gratias agit; dolet se de gradu paupertatis raptum esse in voraginem divitiarum; precibus eius se commendat*[d]. (C 42, Q 37, F 140)

Dilecto amico Eada[e] praesbitero[f] Albinus[g] salutem. ...-796?

Dilectionis tuae munera[h] magna[i] devotionis laetitia suscepi, desiderans, donante deo Christo, prosperitatem vos[k] praesentem habere atque futuram: agnoscens antiquae in vobis[l] munificentiae largitatem. Quapropter et[m] in nobis antiquae fidei reformastis[n] amicitiam. Utinam ut divina clementia in nobis usque ad[o] finem vitae perseverare faciat, quod ab ineunte[p] aetate in nobis operari dignata[q] est. Praeterit[r] enim[s] figura huius temporis[2]. Idcirco necesse est, ut nos dies extrema in dilectionis geminae sobrietate vestitos inveniat. Quia qui offenderit in uno, id est, in uno caritatis[t] praecepto, factus est omnium reus[3].

Habeto nos, obsecro, socios beatitudinis tuae, sicut te[u] cupimus socium habere prosperitatis nostrae[v]. Et orationibus devotionis vestrae deduc nos in eundem paupertatis gradum, in quo, perficiente Deo, salubriter consistis. Tu tenes[w] in manibus, quod nos olim tenere[x] cogitavimus. Sed fluctus saeculi

a. *an* maiores mercedes? b. quantum *N*. c. omp̃. *N*. d. *ex G I 176—179, II 229-230; T 61-61v:* Ad Presbiterum Eada; *K 61v-66:* Albinus Aeda presbitero (*Est etiam in N 56v*). e. Aeda *corr. in* Aedae *K*. f. prespitero *G I*, amico illi *G II*. g. alminus *G I*. h. munerem *G I*. i. magnae *K*. k. et *add. G I*. l. nobis *G*. m. *om. T*. n. reformasti *G II*. o. in *KG*. p. eunte *TG*. q. dignatus *KG I*. r. Praeteriit *T*. s. etiam *TKG I*. t. caritis *G II*. u. de *G I*. v. tuae *K*. w. tene *G II*. x. tene *G II*.

1. Offae regis filium. 2. 1 Cor. 7, 31. 3. Iac. 2, 10.

...-796? nostram naviculam procellosis ventis[a] in voraginem divitiarum rapuerunt[1]. Sed deprecor[b], ut me pietatis precibus[c] in portum quietis revocare studeas. Cupio, sed non facio. Tranquilla est paupertas[d], quam feliciter[e] olim amasti. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum[2]. Sed paupertas haec humilitatis gubernaculo regatur, et caritatis velo, flante[f] sancto Spiritu in eum, ad aeternae beatitudinis portum perveniet, ubi mei nominis memor intercedere pro me mereatur[g]. Da te[h], supplex obsecro, ut duplicem habeas mercedem: unam[i] tui ipsius, alteram fratris[k] tui. Utinam, ut[l] merear te videre cum laetitia illic[m], si hic fieri non possit[n].

Divina te gratia comitetur, et in omni bono florere faciat, ut cum multiplici bonorum operum fructu[o] vitam merearis ingredi[p] sempiternam.

---

48. *Alcuinus ut discipulus quidam sibi inimicus in pristinam amicitiam redeat postulat*[q]. (F 156)

...-796? Carissimo in Christi caritate filio salutem.

Obsecro, ut solite pietatis dilectione has paternae devotionis litterulas legere digneris. Cur, dulcissime fili, contumeliam dissensionis nostrae in aures palatinas mittere voluisti? Ecce ibi sonat: *Quid nos sperare debemus de illorum amicitia, qui nec inter se ipsos fidem vel concordiam servare potuerunt?* Magis haec potest esse confusio, quam laudatio: disperatio fidei nostrae, quam confirmatio causae tuae. Et qua fronte reprehendere poteris eum, quem totiens laudare solebas? Scio, quod tibi ira tua iusta videtur; quia haec est natura humani furoris, ut haec, quidquid agit vel dicit, iustum sibi esse videtur. Irascimini et nolite peccare[3], id est, nolite permanere in

a. ventibus *TKGII*. b. precor *K*, te precor *G*. c. *om.* *KG*. d. tranquillitatem paupertas *GI*, tranquillitatem paupertatis amare *K pro* tranquilla est paupertas. e. felicem felix *K pro* feliciter, quam felix *GII* felicem *GI*. f. flanta *GI*. g. promeatur *T pro* pro me mereatur, pro mea infelicitate *G*. h. Date te *T*, te *om.* *GII*. i. utinam *K*. k. fratres *TGI*. l. *om.* *K*. m. illuc *GII*. n. possent *T*, posset *KG*. o. fructuum *GII*. p. ingredire *T*, ingredere *GI*. q. *ex Y 177v – 178v*.

1. Scripta sunt haec sine dubio priusquam Alcuinus ad regimen abbatiae Turonensis accessit. *D*. 2. Matth. 5, 3. 3. Psal. 4, 5.

ira. Concessit, quod naturae est; tulit, quod culpae est. Idcirco et apostolus ait: *Sol non occidat super iracundiam vestram*[1]. Sepe melior est defensor quam accusator; quia ille ad[a] pacem defendit, iste ad discordiam accusat. Nec in mea diffido causa, licet in presentia regis[2] ventiletur. Testis est mihi renium scrutator[3], quam fideliter te semper amavi, et quam bene cupivi de fratre tuo, quem video te plus carnaliter amasse, quam patrem spiritaliter, licet ille de me superbae egisset. Testis est mihi domnus rex de Iese[b] causa[c], an illius pietas prius alterum nominaret an ego precarer. Et non erubescerem de ambabus[d] accusationibus in illius sanctissima praesentia diiudicari, si non confunderemur de dissensionis nota. Quod vero te nesciente perrexi, necessitas hoc fecit, non voluntas. ...-796

Quare oblitus fuisti, fili mi, quomodo cum lacrimis et inclinata cervice te pro pace et concordia, pro Christi amore praecatus sum, cuius debitor es omni homini, etiam non rogatus. Et si fratrem tuum occidissem, utique ob Christi praeceptum ignoscere debuisses: quanto magis, dum nihil ei nocui, sed omnino benefeci. Et ob hoc benefactum in illum inimicus factus es amico tuo. Nec tibi plus est, in regeneratione sancti Spiritus, fratris[e] quam mihi. Et si in prima mansisset generatione, ex qua orta est discordia inter carissimas personas; et in qua plus illum amas, quam me, nec tibi nec mihi esset frater.

Revertere, revertere, licet non pro meo, sed pro illius amore, qui cum inimici essemus, reconciliavit nos Deo in sanguine suo[4]. Sit ille nobis nunc mediator ad pacem, qui fuit ante mediator ad vitam. Si has humilitatis meae preces dura mente contemnis, et nocere cupis, cui prodesse[f] fas esse negare non poteris, nisi paternum nomen et magistrale de pecto-

a. ad *scripsit Frobenius pro* et *Y*. b. rex deiefe *Y*; *an* de Iesse *id est David?* Dei esse *scripsit Frobenius*. c. causam *correctum est in* causa *in Y*. d. ambubus *Y*. e. fratris *corr. in* fratres *Y*. f. prodisse *Y*.

1. Ephes. 4, 26. 2. Caroli Magni, in cuius aula Alcuinus etiamnunc versatus esse videtur. *D*. 3. Psal. 7, 10. 4. Coloss. 1, 20.

... - 796 ris tui arcano, vel oris eloquio delere velis; quod impium esse nemo est, qui nesciat, qui beneficia caritatis inter nos umquam agnovit, tamen eo protegente, pro cuius amore haec tam suppliciter deposco, credo nocere non poteris. Absalon patrem suum regno expulit, sed se ipsum vita privavit; et quod illa dissensio carnaliter perpessa est, timeamus ne nos spiritaliter patiamur, si ad caritatem Christi non revertamur. Caritas patiens est ad sufferendum, benigna ad prestandum; non agit perperam, id est, non superquaerit fratrem suum in negotio; omnia sperat, omnia credit[1]. Quae meliora sunt, sperare debemus et optima credere.

Utinam haec cartula in locum me apud te remittat pristinum; et si hoc perficere non valeat, vel excusatum habeat apud iudicem meum; quia feci quod potui, si optinere non valuissem, quod voluissem. Possum, possum, credo, per eum, qui inspiravit pectusculum meum, ut peterem, quod pium putavi. Inspiret[a] etiam pectus tuum, ut concedas, quod deposceris. Conditio vero pacis non puer sit pater dissensionis, sed puer pater futuri saeculi[2], de quo dictum est: *Ecce puer meus, quem elegi, electus meus, in quo bene conplacuit animae meae*[3]: ut digni habeamur inter eos numerari, et esse pueros, de quibus antea ille per prophetam predixit: *Ecce ego et pueri mei, quos dedit mihi Deus*[4].

---

49. *Alcuinus Singulfo presbytero interrogationes de libro geneseos a se scriptas mittit*[b].

... - 796 Dilectissimo in Christo fratri Singulfo[c] presbytero[5] Alchuinus[d] salutem.

a. inspirat *V*. b. *ex L. Codex bibl. palatii Lambethani (Londini) n. 148 membr. saec. XII fol. 120; M. Cod. bibl. caes. Vindob. 1060, membr. saec. XII. (Est etiam in codice Sanctae Crucis prope Vindob. 212 cf. Pertz Archiv X 597). Ediderunt Quercetanus p. 2, Frobenius I 305.* c. Sigulfo *L*, Singulfo *M*, Signulfo *Quercet.* d. Albinus *LM*.

1. 1 Cor. 13, 4. 2. Isai. 9, 6. 3. Matth. 12, 18. 4. Isai. 8, 18. 5. Inter discipulos Alcuini Turonenses „nobilissimus Sigulfus erat Vetulus" (cf. Vitam Alcuini c. 11), quem post mortem eius abbatiae Ferrariensi praefuisse scimus (v. Epist. Lupi Ferrar. 29, opp. ed. Baluzius p. 54). *D.*

Quia individuus et fidelis mihi, carissime[a] frater, socius tanto tempore fuisti; et quia[b] te[c] sacrae lectionis studiosissimum esse[c] novi, paucas interrogationes de libro geneseos, quas, ut recordor, per vices a me exquisisti, pariter congregatas tuo nomini dicavi, ut haberes, unde tuam posses[d] memoriam recreare; quae saepe perdit, quod servare debet, nisi in thesauro litterarum reconditum teneat: maxime nobis, qui seculi occupationibus distrahimur, et diversis itinerum molestiis fatigamur[1]. Et quod pondera librorum nobiscum portari nequeunt, ideo aliquotiens brevitati studendum est, ut levi sit pondere pretiosa sapientiae margarita; et[e] habeat fessus ex itinere viator, quo[f] se recreet[g]: licet ex pondere portantis manus non gravetur. Sunt in eodem libro difficillimae quaestiones plurimae, quas ad praesens tangere non libuit, vel etiam non licuit; vel quod[h] me de illis non interrogasti. Hae etiam maxime historicae sunt et simplici responsione contentae: illae vero maioris inquisitionis, et longiorem habere indigent tractatum[i]. ... - 796

His tantum, dilectissime[k] frater, esto contentus: et si quid in eis perperam dixerim, tu fraterno corrigere stilo[l] studeas: si quid vero bene, non mihi, sed largitori gratias age; qui et te proficere, et me tibi sufficere ex donis suis faciat, sine quo nihil[m] possumus, et in quo omnia possibilia sunt credenti: qui creditam suae nobis pecuniae largitionem in laudem et gloriam sui nominis nos[n] multiplicare faciat.

a. karitate *M.* b. quod *L M.* c. *om. L.* d. potuisses *L.* e. ut *L M.* f. quod *L.* g. recreat *M.* h. quia *L M.* i. longiorisque tractatus *Quercet.* k. dilectissime frater *om. L.* l. frater nos corrigere *Quercet.* m. nichil *L M.* n. *om. L.*

1. haec scripta esse videntur, priusquam Alcuinus monasterium sancti Martini regendum suscepit. Lorentz (Alcuins Leben p. 89 n.) hunc librum priori Alcuini in Galliam peregrinationi assignare voluit. *D.*

50. *Alcuinus Aedilthydae abbatissae, quondam reginae, matri Aethelredi regis Northanhumbrorum, de muneribus missis gratias agit. Adhortationes addit*[a]. (Q 30, F 150)

793-796 Dilectissimae in Christo sorori Aedilthyde[b] [1] matri humilis levita Alchuine[c] salutem.

Vestrae benignitatis munera gratanter suscipiens, vestrae[d] dilectionis salutatoria verba libenter audiens, fateor, magna me dulcedine esse gavisum; cognoscens, fidelem in vestro pectore permansisse caritatem, quam nec terrarum longinquitas interrumpere poterit nec fluctivagi maris aestus procellosis undis obruere[e] valet, quominus ad me usque beneficiosa munificentia pervolasset; sicut legitur: *Aquae multae*[f] *non potuerunt extinguere caritatem, nec flumina obruent illam*[2].

Igitur caritas, quae deseri potest, numquam vera fuit[3]. Nil[g] homines ita Deo adpropinquare facit sicut caritas. *Qui in caritate manet, in Deo manet*, sicut dicit scriptura; quia *Deus caritas est*[4]. De qua ipse salvator ait: *In his duobus praeceptis tota lex pendet et prophetae*[5], id est in caritate Dei et proximi. Per caritatem proximi ad Dei dilectionem pervenitur. Dicit[h] enim Iohannes euangelista[i]: *Si fratrem, quem vides*[k], *non diligis, quomodo Deum, quem non vides, diligere potes*[6]*?*

Sed fraterna caritas in ammonitione spiritali[l] et in solatio saeculari ostendenda est. Sicut enim corpus cibo pascitur, ita

a. *ex T 54—55 v:* Item epistola ad Aedylthydae famulae Dei, olim reginae; *Q 120—121:* Incipit epistola ad Aediltridam famulam Dei, olim reginam. (*Est etiam in N 30.*) b. Ediltride *Q*. c. Alchuinus *Q*. d. vestrae — audiens *om. Q*. e. abruere *TQ*. f. ductae *T*. g. Nil vel *Q*. h. Dicat *T*. i. euangelistae *T*. k. vidis *T*. l. spiritaliâ *T*.

1. quondam reginae, uxori Aethelwoldi Moll regis Northanhumbrorum (759—765), matri Aethilredi regis Northanhumbrorum (774—779 et 790—796); de qua v. Simeonis Dunelm. hist. reg. Angl. 762: „Ethelwald rex — accepit reginam Etheldrytham Kal. Nov. in Cateracta." Haec igitur post obitum Aethelwoldi Moll (spatio annorum 765—774 mortui) monasterio cuidam praefecta abbatissa est; v. huius paginae not. a. 2. Cant. cant. 8, 7. 3. Hieronymi ep. 3, I 13 ed. Vallarsius. 4. 1 Ioh. 4, 16. 5. Matth. 22, 40. 6. 1 Ioh. 4, 20.

anima sacris doctrinis alitur. Ideo utrumque facere debet, qui potest: et pauperi larga porrigere manu quod indiget, et esurientem animam salutifera ammonitione reficere; maxime, qui praesunt aliis et multorum curam habere videntur. Debet[a] studiose vigilare pro singulis animabus, quasi rationem redditurus pro eis in die iudicii. Qui neglegenter talentum servat acceptum[b], poenam patietur suae neglegentiae condignam; qui vero multiplicat diligenter pecuniam dominicam, magnam accepturus erit mercedem a domino Deo suo. Scire debent praelati, quod, quanto plus laborant in salute subiectorum suorum, tanto maiorem accepturi[c] erunt[d] gloriam; dicente in die iudicii[e] domino Deo illis: *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui*[1]. Quid hac voce iocundius? quid hoc auditu beatius? 793-796

Ut[f] hanc vocem audire merearis, carissima soror, omni[g] instantia tibi subiectos[h] instrue, verbis admone, exemplis erudi[i]; quia illorum salus tua est remuneratio. Noli propter hominis terrorem tacere; sed propter Dei amorem loquere, argue, increpa, obsecra[2]. Publice[k] peccantes palam castiga[l], ut ceteri timorem habeant[3]. Alios in spiritu mansuetudinis ammone, alios in virga pastorali corripe; diligenter considerans, quid cui conveniat. Quidam itaque malannus[m] morbi per dulcia, quidam per amara sanantur[n] pocula. Anus et senes quasi matres et patres honora; iuvenes quasi fratres et sorores dilige; minores aetate quasi filios filiasque erudi; et omnium curam habeto in Christo, ut omnium mercedem habeas a Christo.

Fidelis vero dispensator[o] pecuniam domini sui, id est animas sibi commissas, augere studeat per diligentiam, non minuere per pigritiam. Quia servus bonus coronabitur a domino suo, malus vero damnabitur; sicut in euangelio dici[p] a legen-

a. De hoc *T*, debet *Q*. b. acceptam *T*. c. accepti *T*. d. erint *T*. e. iudici *T*. f. In *T*, Ut *Q*. g. omnia *T*. h. subiectus *T*. i. erudire *T*, *corr. in* erudi *Q*. k. puplice *T*. l. castige *T*. m. *om.* *Q*. n. ranantur *T*. o. dispensatur *T*. p. dicit *T*, *om.* *Q*.

1. Matth. 25, 21. 2. 2 Tim. 4, 2. 3. 1 Tim. 5, 20.

793-796 tibus[a] intellegi potest. Tu vero labora diligentissime in opere[b] Dei, ut retributionem magnam accipias in regno Dei. Elimosinae tuae praecedant te et viam tibi faciant. Munera enim dilatant viam hominis et spatium ei ante principem faciunt[c] [1]. Hospites et peregrini sumus in hac terra[2]; patria nostra in caelo est. Non est bonum, transitoria diligere et sempiterna neglegere. Unus quisque, sicut operabitur, sic accipiet a Deo suo; qui reddet uni cuique secundum opera sua[3].

Vigiliae et orationes tibi sint frequentes; et psalmodia in ore, non vaniloquia in lingua; sed dilectio Dei in corde, non ambitio saeculi in mente. Praeterit enim, quicquid amatur in mundo; permanet, quicquid diligitur in Christo. Volentes nolentes aeterni erimus. Omni intentione studeamus, ut fideliter vivamus, ubi semper mansuri erimus.

Sanctorum festivitates cum laude divina et pauperum elymosina frequenter honora; quatenus eorum[d] merearis intercessione, illorum esse particeps beatitudinis. Sint[e] tibi sermones veritate laudabiles; sint mores sobrietate et modestia amabiles; sint[f] manus largitate honorabiles[g]. Sit totius vitae conversatio exemplum in omni bonitate aliis[h]; ut dignitas personae tuae laudetur ab omnibus, ametur a pluribus, et per te Dei nomen glorificetur; ipsa dicente Veritate: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona*[i], *et glorificent patrem vestrum, qui in caelis est*[4]. Magnum habemus patrem, Deum scilicet omnipotentem. Quam nobilis in moribus, quam modestus in verbis, quam castus in corde, quam misericors omnibus debet esse filius Dei; ipso praecipiente: *Estote misericordes, sicut et pater vester caelestis misericors est*[5]. Imitemur, quantum poterimus, illius bonitatem, ut aeternam beatitudinem cum illo habere mereamur. Ait enim non solum apostolis sed etiam et nobis: *Exemplum enim dedi vobis, ut*[k],

a. intelligentibus *add.* Q. b. honore Q. c. facient T. d. illorum Q. e. Sunt T. f. sit Q. g. honorabilis Q. h. aliis aliis TQ. i. ut videant opera vestra bona *iterum add.* T. k. et T.

1. Prov. 18, 16. 2. Hebr. 11, 13. 3. Matth. 16, 27. 4. Matth. 5, 16. 5. Luc. 6, 36.

*quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis*[1]; item: *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae*[2]. Quid superbit homo[a] in saeculi divitiis? Christus pauper factus est pro nobis[3], ut per illius paupertatem, quam pro nobis accepit[b] in terra, nos divites essemus in caelo. 793-796

Cito enim putrescit caro in terra, quam tanta diligentia ornamus in deliciis[c]. Insuper et de sepulchro cogitatur[d] ornando. Vanitas haec vanitatum est[4]. Melius est, his opibus animam vestire quam spurcitiam carnis ornare. Christus sepultus est in spelunca, non in templo. Hoc ideo dico, quia aliqui viventes suam solent fabricare sepulturam. Quid mihi, ubi vermi putrescat esca? Tantum, ut anima requiem habeat, studendum est; ut illa vivat feliciter, quae mori non potest. Veniet enim tempus, quando corruptibile hoc induetur[e] incorruptione[5], et resumet[f] anima, quod reliquit in terra. Tunc homo pariter anima et corpore regnabit cum Christo, qui hic totus[g] anima et corpore serviebat Christo.

---

51. *Alcuinus Leoni III papae constituto gratulatur. Rogat, ut peccatis suis indulgeat. De Angilberto abbate Centulensi*[h]. (C 27, Q 72, F 20)

Domino beatissimo atque omni honore nominando[i] Leoni papae humilis levita Albinus aeternae in Christo gloriae salutem. 796

Suscipiat, obsecro, sanctissima pietas vestra, pater clarissime[k], benigno[l] animo nostrae parvitatis litterulas; et me devotum vestrae dilectionis famulum agnosce. Semper sanctae Romanae sedis beatissimos, quantum valui, principes et pastores amavi; cupiens, illorum sanctissimis intercessionibus inter

a. et cinis *add. Q.* b. accipit *T*, acepit *Q.* c. diliciis *T.* d. cogitamus *T*, cogitatur *Q.* e. induitur *TQ.* f. resumit *TQ.* g. hoc totius *T*, hic totus *Q.* h. *ex T 81—81v, G p. 136—140, sine lemmate; K 45v—47:* Albinus Leoni papae. (*Est etiam in N 83v—84:* Albinus ad Leonem papam). i. dignissimo *add. K.* k. glarissime *G.* l. benivolo *K.*

1. Ioh. 13, 15. 2. Ioh. 8, 12. 3. 2 Cor. 8, 9. 4. Eccle. 1, 2. 5. 1 Cor. 15, 53.

796 oves Christi numerari, quas deus[a] Christus post resurrectionis suae gloriam beato Petro principi apostolorum pascendas commendavit[1]. Quod vere dignum esse fateor: omnem illius gregis multitudinem suo pastori, licet in diversis[b] terrarum pascuis commorantem[c], una caritatis fide subiectam[d] esse; et sicut[e] pio pastori condecet[f]: magnam commissi[g] sibi gregis curam[h] habere et sedula pietatis ammonitione et sanctitatis intercessione praevidere, ne aliqui[i] ex illis per praecipitia errorum a via veritatis et[k] perpetuae pascuis vitae exorbitare[l] incipiant[m]. Gregis sanitas gloria est pastoris et multiplicatio illius merces[n] aeterna.

Ecce tu, sanctissime pater, pontifex a Deo electus, vicarius apostolorum, heres patrum, princeps ecclesiae, unius inmaculatae columbae nutritor. In te fides resplendeat, devotio fulgeat, caritas habundet[o]. Congrega nos filios[p] sanctae Dei ecclesiae[q] paternae miserationis affectu[r] tuis sanctissimis orationibus et dulcissimis sacrarum litterarum exortationibus[s] intra firmissimum ecclesiae soliditatis ovile; ne aliquis ex nobis errabundus[t] lupina rapacitate foris inveniatur devorandus[u].

Nam splendentia caelestis militiae[v] agmina, nativitatis domini nostri Iesu Christi gaudia[2] primo pastoribus[w], qui supra suos devote vigilarunt[x] greges, nuntiare venerunt[3]. Ecce tuis sanctissimis vigiliis ad pastoralem[y] sollicitudinem[z], probatissime[aa] archimandrita, angelicas[bb] a supernis sedibus visitationes[cc] adstare non dubitamus[dd]; quorum auxilio quaecumque[ee] divinam poposceris pietatem, inpetrare te posse credimus.

Unde ego, ultimus sacratissimi ovilis vernaculus et morbida peccatis ovicula, spe praecipuae[ff] bonitatis vestrae anima-

a. dominus *K*. b. tiversis *G*. c. commorantes *GK*. d. subiectum *K*. e. sic pio sicut pastori *K*. f. concedat *G*, concedit *K*. g. commissis *G*. h. cur non *T*, cura *G*. i. aliqua *K*. k. vel *GK*. l. exorbitari *TG*. m. incipiat *K*. n. mercis *T*. o. abundat *G*. p. filiae *T*. q. et *add.* *G*. r. effectu *T*. s. exorationibus *K*. t. errabunda *GK*. u. ad devorandum *GK*. v. matre *G*. w. pastoris *G*. x. vigilarum *T*. y. pastorali *G*. z. pastorali sollicitudine *T*. aa. probatissimae *T*. bb. angelica *GK*. cc. visitationis *K*. dd. dubitem *K*. ee. quodcumque *K*. ff. spe pace *GK*.

1. Ioh. 21, 15—17. 2. Mortuo enim Adriano I die 25 Dec. 795, Leo III die 26 Dec. electus papa est. 3. Luc. 2, 8 sq.

tus, ante sanctissimos paternitatis tuae pedes animo prostratus, 796
suppliciter[a] deposco: quatenus dirissima[b] peccatorum meorum vincula[c] per ecclesiasticam apostolicae auctoritatis potestatem solvere digneris, et paternae pietatis praecibus cursum vitae meae, qui restat, ad perpetuae portas civitatis dirigere studeas. Grandia posco quidem, sed caritas grandia novit dare. Poscentem[d] pro filio viduae Christi clementia non spernit[1]; sed ait[e]: *O mulier, magna est fides tua; fiat tibi sicut vis*[2]. Fides me hortatur haec poscere; spes confirmat impetrare; caritas, credo, negare non praesumit. Christus pro nobis, cum[f] inimici essemus, mori non dubitavit; quanto magis te, sancte[g] pater, pro amicis orare velle credendum est.

Sub[h] te pastore augeatur grex Christi. Tu consolator merentium, adiutor laborantium, spes ad te clamantium, lux vitae, relegionis decus. Locus, in quo stas, omnibus te honorabilem[i] facit, et morum nobilitas laudabilem, et pietatis devotio amabilem. Et qui sedem sanctorum tenes patrum, eorum exemplis inhereas semper; ut cum illis multiplici laboris mercede domini Dei[k] tui gaudia intrare merearis.

Iste filius meus carissimus Angilberctus[l3] vobis patefacere valet nostrae parvitatis erga apostolicam sedem devotionem, etiam et voluntatis nostrae petitiones[m4]. Quem vestrae paternitati valde fidelem esse[n] agnovi. Et ideo nostrae necessitatis causas illi iniunximus; ut per os illius pietatis vestrae aures mei çordis audiant obsecrationes.

a. subliciter *G.* b. durissima *G K.* c. vinculā *G.* d. *corr. in* poscenti *K.* e. roganti *add. K; sed G pro* sed ait. f. ē *G pro* cum. g. sanctae *T.* h. ut sub *K.* i. honorabiliorem *K.* k. *om. K.* l. Engilpertus *corr. in* Angilpertus *G;* Engilbertus *K.* m. petiones *G.* n. *om. K.*

1. Cf. Luc. 7, 7. 12. 2. Matth. 15, 28. 3. abbas S. Richarii Centulensis, a Carolo rege ad Leonem III papam missus; v. Caroli epistolam supra T. IV 353. Hinc vere a. 796 Theodulfus (Ad Carol: reg. v. 145, opp. ed. Sirmond. p. 185) de eo canit:

„Dulce melos canerem tibi, ni absens, dulcis Homere,
Esses; sed quoniam es, hinc mea Musa tacet.“

4. ut papa „se quasi filium proprium intra gremium benedictionis apostolicae colligat“. V. ep. 82 infra.

52. *Alcuinus Paulino patriarchae Aquileiensi respondet. Nuntium commendat. Significat de aliis litteris per Angilbertum Romam euntem ad eum missis*[a]. (C 59, Q 73, F 24)

796 Venerando viro Paulino patriarchae Albinus salutem.

Acceptis sapientiae[b] vestrae apicibus et caritatis muneribus per hunc huius[c] praesentis cartulae gerulum[d], valde gavisus sum[e]; cognoscens prosperitatem vestram et memoriam nostri. Quam semper paterna pietate ut habeas in orationibus sacris, supplex obsecro; memor semper benignae devotionis, quam Iob habuit in filios suos[1]. Salus filii merces[f] est patris et[g] laus genitoris filius sapiens.

Praesens vero harum[h] portitor litterarum vestro auxilio et patrocinio nostra[i] sit commendatus petitione[k]. Ipse vivo officio linguae nostras[l] vel suas vobis ostendet[m] necessitates.

Maiorem nostrae salutationis seriem Angilbertus[n][2], filius communis noster, Romam iturus, volente Deo vobis diriget[o].

Sed nulla cartula sufficit caritatis effari dulcedinem, quam pleno ore anima mea de tuo hauserat pectore. Testis est veritatis ille Spiritus, per quem caritas diffusa est in cordibus nostris[3].

Vive Deo[p] felix, felix, pater optime, vive,
Atque memor nati semper ubique, vale.

---

53. *Alcuinus Paulinum patriarcham Aquileiensem de duobus armillis aureis, a Liutgarda regina missis, certiorem facit*[q]. (C 62, Q 95, F 25)

796 Domino patri Paulino Albinus salutem.

Ex eo sciri potest, quanta mihi esset aviditas loquendi[r] tecum, si facultatem confabulationis iniqua terrarum longinqui-

a. *ex T 81v—82, K 73v, G p. 210—211, N 84v:* Albinus ad Paulinum patriarcham. b. sabiencie *G.* c. *om. K.* d. gerolum *T.* e. sum *addidi.* f. mercis *TG.* g. ut *K.* h. *om. KG.* i. nostrae *KGN.* k. petitioni *TKGN.* l. nostra *G.* m. ostendit *T.* n. Engilbertus *G.* o. dirigit *TGN.* p. Vivendo *G.* q. *ex K 77—77v:* Item ad Paulinum, *V 169v, G p. 221—222, N 95v:* Albinus ad Paulinum. r. loqui *KV.*

1. Iob 1, 5. 2. abbas monasterii S. Richarii, cf. Ann. Einharto adscriptos 796. 3. Rom. 5, 5.

tas non prohiberet, dum in unius dexteram portitoris propter causas supervenientes tres simul posui indiculos: unum sollicitudinis[a] meae; alterum munusculi mei; tertium pro sollicitudine[b] filiae meae Liutgardae[c 1], feminae relegiosae ac Deo devotae[d]. Nam illa sanctitati tuae duas direxit armillas auri obrizi[2], pensantes XXIIII denarios minus de nova moneta[e] regis quam libram plenam[3]; ut orares pro ea cum sacerdotibus tuis: quatenus divina clementia dies suos disposuisset in salutem animae suae et sanctae suae exaltationem aeclesiae[4]. 796

Ego, de[f] tua indubius fide, suasi ut faceret.

Tu vero, pater sancte, mei et illius memor ubique in Christi caritate, valeto.

---

54. *Alcuinus Angilberto abbati Centulensi, Romam profecto, scribit, stabilitatem sibi nondum concessam esse. Petit, ut sanctorum reliquias sibi acquirat saepeque litteras ad se mittat*[g]. (C 46, Q 92, F 21)

Dulcissimo filio vir[h] fluctivagus[i] salutem. 796

Te abeunte[k], temptavi saepius[l] ad portum stabilitatis[5] venire. Sed rector rerum et dispensator animarum necdum concessit posse, quod olim fecit velle. Adhuc ex radice[m] cordis nascentes cogitationum ramusculos ventus temptationum flagellat, ut consolationis flores et refectionis fructus nutriri nequiverunt[n].

Tota nocte laborantes, nihil cepimus[o 6]. Quia necdum in litore Iesus stetit[7], praecipiens, in dexteram navigii rete mitti[p 8].

Patrocinia sanctorum non obliviscere. Res ecclesiasticae[q]

a. solicidudinis *G*. b. *om.* *GN*. c. Liudgardae *K*, Liudgarde *GN*, Leutgardae *V*. d. causa *add.* *N*. e. monito *N*. f. te *G*. g. *ex G p. 183—185, K 63v—64, N 95:* Albinus ad dulcissimum filium. h. viro *K*, vir *G*. i. illo *K*, ill. *G*; fluctivagus *N*. k. ab ineunte aetate *K*. l. saepe *K*. m. radirace *G*. n. nequiverint *N*. o. coepimus N. p. navigii poni rete *K*. q. ecclesiae *K*, ecclesiasticas *N*.

1. reginae. 2. ex Hunorum gaza; cf. ep. 59 infra. 3. significavit Alcuinus armillarum pondus, quo tutior Paulinus esset a nuntio. 4. Cf. supra n. 1. 5. Cf. infra n. 8. 6. Luc. 5, 5; Ioh. 21, 3. 7. Ioh. 21, 4. 8. Ioh. 21, 5: „Dixit ergo eis Iesus: Pueri, numquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: Non"; 21, 6: „Dicit eis: Mittite in

796 pulchritudinis oculis occurrentes noli neglegere ut adquiras. Nostra rusticitas avara est de talibus; vestra nobilitas larga est de omnibus.

Memor esto poetici praesagii:

*Si nihil adtuleris, ibis Homere foras* [1].

Hoc de[a] te tuoque[b] itinere prophetatum[c] esse, quis dubitat? Si Christum Sibilla[d] eiusque labores praedixit venturum[2], cur non Naso[e] Homerum eiusque itinera praececinit[f]?

Paululum[g] propter refectionem animi rethorica lusi lepiditate[h].

Sed ut iterum ad seriem rugosa fronte revertar, te vero unanimem deposcens amicum, te custodem animi obsecrans: ut consilium salutis animarum nostrarum cum suffragiis sanctorum apostolorum[3] a Deo[i] depreceris.

Nam nos ambos[k], ut recognosco, quaedam[l] necessitatis catena constringit et[m] libero cursu voluntatis castra intrare non permittit. Nec est, qui compedes[n] rumpere valeat, nisi, qui inferni ferrea claustra contrivit; qui est via et[o] veritas et vita[4]. Via pergentibus per illum; veritas venientibus ad illum; vita manentibus in illo.

Quid habeo plus scribere, quia omnia necessaria nosti[p]? Iuxta oportunitatem portantis[q] semper dirige mihi litteras; ut sciam de prosperitate tua et itinere[r] tuo: quando vel quo venias, miserante Deo[s].

a. te *G*. b. duoque *G*. c. prophaetum *G*. d. Sibillina *G*, Sybilla *N*. e. Nasso *G*. f. praecinit *K*, praecedit *N*. g. Paulolum *G*. h. laepidade *G*. i. Domino *K*. k. ambo *G K*. l. quoque *G*; *om. K*. m. ut *G*. n. qui eas omnes *N*, quies omnes *G*, qui eos omnes *K*, qui compedes *Quercet. ex coni.* o. *om. K*. p. nostri *K*. q. portantantis *G*. r. itenere *N*. s. Domino *G*.

dexteram navigii rete; et invenietis. Miserunt ergo, et iam non valebant illud trahere prae multitudine piscium.“ Ex eo intellegi potest, hanc epistolam scriptam esse ante tributam Alcuino ecclesiam S. Martini Turonensem. Cf. ep. 58 infra.

1. Ovid. art. amat. II 280. 2. De hac, quae Sibyllae Erythraeae dicitur, vaticinatione v. Augustini De civitate Dei XVIII c. 23 (opp. edd. Benedictini T. VII 504—506) et Oracula Sibyllina L. VIII § 2, ed. Alexandre, Parisiis 1869 p. 231. 3. i. e. Romae. 4. Ioh. 14, 6.

Prospera cuncta, precor[a], faciat tibi Christus, Homere[1]; 796
Qui te conservet semper, ubique. Vale!

---

55. *Alcuinus Erico duci Foroiulano, quod se visitaverit, gratias agit, eumque optimis ominibus prosequitur. Monet, ut Paulini patriarchae Aquileiensis consilia sequatur*[b].

(C 53, Q 94, F 1)

Venerando viro Erico[c] duci[2] Albinus magister salutem. 796

Satis mihi sacrae lectionis intentio et piae humilitatis conversatio placet in vobis, et[d] quoniam[e] meae parvitatis[f] familiariter mansiunculam[g][3] visitare non sprevistis. Unde et gratias agimus[h] vestrae benignitati. Deumque diligentissime[i] pro vestra deprecari[k] sospitate peto[l]: quatenus tuae fortitudinis[m] dexteram[n][4] contra adversarios sui sancti[o] nominis victricem ubique faciat et ab omni adversitate diabolicae fraudis seu a cunctis inimicorum insidiis suae magnae[p] pietatis potentia[q] clementer custodiat. Cuius sanctissimam voluntatem in observatione praeceptorum[r] illius, quantum humanae possibile sit fragilitati, intentissime efficies[s], ut te in prosperis regere et in adversis protegere dignetur.

Plura tibi, vir venerande, de christianae pietatis observatione forte scripsissem, si tibi doctor egregius et pius caelestis

a. *om.* *K.* b. *ex K 67—67v:* Albinus Erico duci; *G p. 192—193*, *N 96:* Albinus ad Aericum ducem. c. Aerico *GN.* d. in *add.* *KN.* e. qm̄ *K*, quanta *G*, qua *N.* f. me parvitas *G.* g. mansiungulam *G.* h. agamus *G.* i. dilectissime *N.* k. deprecari *K*, deprecare *G*, deprecamur *N.* l. *om.* *GN.* m. fortidudinis *G.* n. dextram *KG.* o. sancti sui *G.* p. mag *G.* q. clementia *K.* r. mandatorum *N.* s. efficiens *KGA.*

1. Carolus quoque alloquitur Angilbertum „Homeriane puer“ (Bibl. IV 354). 2. Foroiulano c. 788—799; cf. Versus Paulini de Herico duce (Einhardi V. Karoli M. ed. Pertz p. 37): „Aeclesiarum largus in donariis, Pauperum pater, miseris subsidium, Hic viduarum summa consolatio Erat; quam mitis karus sacerdotibus, Potens in armis, subtilis ingenio!“ *D.* 3. fortasse Aquisgranensem. Cf. n. 4. 4. Manifestum est, haec verba ad Ericum iam victorem scripta esse. Quare cum legamus in Annalibus Einharto attributis (Mon. Germ. SS. I 183), anno 796 Ericum victorum Hunorum gazam Carolo regi (Aquisgranum) „detulisse“, maxime verisimile est, ad eundem annum pertinere et Erici ad Alcuinum accessum et blandam hanc Alcuini epistolam.

796 vitae praeceptor Paulinus[1] meus presto non esset; de cuius corde emanat[a] fons viventis aquae in vitam salientis aeternam[2]. Illum habeas tibi salutis aeternae consiliatorem, ne alicubi tuae conversationis pes inpingat; sed recto itinere[b] currens, divina donante gratia, ad perpetuae portas vitae pervenire merearis[c]. Vive et vale feliciter in aeternum.

---

56. *Alcuinus Paulinum patriarcham interrogat, num Christi fidem apud Avaros propagandam suscepturus sit. Litteras poscit*[d]. (C 61, Q 112, F 34)

796 Dilectissimo[e] patri et pio pontifici Paulino[f] patriarchae[g][3] Albinus, vestrae filius dilectionis, perpetuae in Christo prosperitatis salutem.

Si cotidie tuae beatitudinis praesentia uterer, numquam tamen[h] mellifluo ex ore tuo dulcedine[i] satiarer[k]; sed quantum avida mens ex fonte vitalis undae biberet, tantum[l] sitis addita cresceret. At nunc tanta locorum spatia vicariam[m] conlocutionis familiaritatem dividunt, ut vix pergentis cartulae gerulus inveniatur[n].

Et in angusto pectoris antro caritatis olla fervescit; nec habet, quo fulgorem sui splendoris ostendat, cui coctas[o] caritatis[p] epulas[q] adponat[r]. Et quodammodo abundantia suavitatis versa est in esuriem amaritudinis. In pampinis vitis florescit; sed cultor huius vineae in fructu[s] uvas non depascit[t]. Agricola[u] uniones eruit de glarie[v][4]; sed aurum in opus coronae deficit[w]. Novit, qui[x] mecum[y] talia patitur[z], quid[aa] haec significare[bb] volunt paradigmata[cc]. Forte et harum lector litte-

a. amanat *G*. b. itenere *N*. c. mereatur *G N*. d. *ex K 76—77:* Item ad Paulinum; *G p. 217—221, Z 210v—212v, R 139—141.* e. Domino *Z R*. f. Paulino — Albinus *om. R*. g. patriarcha *Z*. h. tunc *G*. i. dulcissime *K*. k. eloquio *add. K*. l. tamen *Z*. m. vicaria *G Z*. n. invenitur *G Z*. o. coctis *corr. in* cocties *K*. p. caritati *K*. q. epulis *G*. r. aepulae adponantur *K*. s. infra *K G pro* in fructu. t. te pascit *G*. u. agricolam. v. glariae *corr. in* glaria *K*; gloriae *G*. w. defecit *G Z*. x. *corr. in* Novit que *K*. y. meum *R*. z. patrum *K G*. aa. qui *K G*. bb. signare *K*. cc. paradigma *K*.

1. patriarcha Aquileiensis, qui ei librum exhortationis dedicavit. 2. Ioh. 4, 14. 3. Aquileiensi. 4. glarea.

rularum[a] talem[b] se memorat, qualem me agnoscit in illis; et 796
maxime tu, pater sancte, de cuius corde fons verae emanat caritatis[c] *et de ventre eius flumina fluent aquae vivae*[1]. Et qui haec in consolationem[d] spei nostrae promisit[e], tui est inhabitator pectoris.

Qui est virtus et[f] sapientia Dei. In[g] cuius potentia et gratia mirabiliter de Avarorum gente[h] triumphatum est. Quorum missi ad dominum regem directi sunt[i], subiectionem pacificam et christianitatis fidem promittentes.

Et si hoc, divina eos praeveniente gratia, verum est, quis se[k] servorum Dei tam[l] pio et laudabili labori[m] subtrahere debet, ut diaboli diruatur saevitia et Christi dei[n] crescat servitium? Sed quam plurimorum oculi in[o] te, pater optime, respiciunt: quid vestra veneranda[p] sanctitas facere velit. Quia et vicinitas locorum tibi competit, et sapientiae decus[q] suppetit et auctoritatis excellentia tibi appetit; et cuncta conveniunt[r], quae tali operi[s] necessaria esse[t] videntur. Ideo meae parvitatis curiositas per te[u] rei[v] huius scire[w] desiderat veritatem; et tuae consilium deposcit prudentiae; vel quid[x] exinde agere tam bona voluntas deliberatum habeat, agnoscere flagitat. Opus enim arduum est, sed ipsa attestante Veritate, omnia scimus esse possibilia credenti[2]. Et qui de persecutore fecit praedicatorem[3] et de stercore[y] erigit[z] pauperem, ut sedeat cum principibus[4], ipse potest de arida cordis mei caute rivulos vivi fontis et in vitam salientis producere[aa] aeternam[5]; quanto magis de vestro pectoris abundantissimo flumine[bb] Geonica fluenta[cc] per totam Nilotici ruris latitudinem[6] ad fecun-

a. litterarum *G Z K*. b. tale *G*. c. caritas *G*. d. consolatione *Z R*. e. repromisit *K*. f. *om*. *G*. g. in cuius — esse dinoscitur *om*. *R*. h. genere *K G*. i. sunt *addidi*. k. *om*. *K*. l. a tam *K*. m. laboris *K G*; studio *add*. *K*. n. domini *R*. o. ad *Z*. p. *om*. *K*. q. tibi *add*. *Z*. r. veniant *Z*. s. opere *G*. t. *om*. *Z*. u. propterea *K G* *pro* per te. v. *om*. *G*. w. sancti *K*, scī re *G*. x. quod *K*. y. suntcore *Z*. z. solet orige *Z* *pro* erigit; eriget *G*. aa. perducere *K G*. bb. flumina *G*. cc. fluente *G*.

1. Ioh. 7, 38. 2. Marc. 9, 22. 3. 1 Tim. 1, 13. 4. Ps. 112, 7. 5. Ioh. 4, 14. 6. Gen. 2, 13: „Et nomen fluvii secundi (e paradiso) Gehon; ipse est, qui circumit omnem terram Aethiopiae.“

796 dandos[a] diversi generis flores diffundere valet. Audiat, obsecro per te unanimis tuae caritatis filius, quid[b] paterna praevideat agendum[c] prudentia. Certissimum itaque consilium salutis per os[d] illius sperari[e] debet, cuius pectoris septiformis spiritus[f] consilii inhabitator esse dinoscitur.

Binas vestrae paternitati[g] paulo ante direxi cartulas, unam[h] per sanctum episcopum Histriensem, aliam per virum venerabilem Hericum[h*] ducem[1].

Et utinam[i] vel haec tertia[k] mereatur[l] aliquam vestrae beatitudinis exhortationem[m]; ne spreta caritas quartam[n] rugosa fronte vel quereloso[o] calamo exarare[p] incipiat. Nequaquam in augmentum tristitiae meae diutius taceas, sed per[q] spiritum consolationis tibi a Deo datum[r] frequentes mihi apices facere almitatis vestrae consolationis non graveris; ut, tuis bonis exhortationibus et sanctis orationibus adiutus, ad supplementum mercedis tibi praeparatae[s], divina auxiliante misericordia, vitae aeternae tecum particeps esse merear[t].

Floreat in vestro divinis pectore donis
Semper in aeternum sophia, sancte pater.
Te[u] mihi conservet Christi[v] dextra[w] omnipotentis
Incolumem[x], meritis augeat aethereis[y],
Donec suscipiat felix te porta polorum;
Qua memor esto tuo[z] semper in ore mei.

---

57. *Carolus rex Francorum Offae regi Merciorum respondet de peregrinorum Romam euntium immunitate, de negotiatorum teloneo solvendo, de Odberhto presbytero, de petris nigris. Addit de sagis ad se mittendis. Offert munera, prospiciens animae Hadriani papae*[aa].

796 post Apr. 18 Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum ac

a. fecundos *KG*. b. qđ *K*. c. agende *Z*. d. hos *Z*. e. sperare *Z*. f. *om.* *KG*. g. paternitatis *G*. h. unam — ducem. Et *om.* *R*. h*. Aericum *GZ*. i. veluti *KG*. k. talia *KG*. l. *om.* *KG*. m. exortatione *Z*. n. q; *G*, *om.* *K*. o. queruloso *KZ*, querolosa *G*, querelloso *R*. p. exarere *G*. q. *om.* *KG*. r. dato *K*, tum *G*. s. praeparatae *scripsi pro* perpetuae *KGZR*. t. *in Z sequuntur haec: WW.* versus *om.* *CR*. u. Te *scripsi pro* Et *KG*. v. te *add.* *G*. w. dextera *KG*. x. incolomem *G*. y. etheriis *G*. z. tuo *addidi*. aa. *ex A*

1. Foroiulanum, qui Alcuinum visitaverat; v. ep. 55 supra p. 283.

patricius Romanorum viro venerando ac fratri carissimo Offae 796
regi Merciorum presentis prosperitatis ac aeternae beatitudinis post Apr. 18
in Christo salutem.

Inter regales dignitates et sublimiores saeculi personas foederate in unanimitate pacis amicitiae iura et sanctae caritatis concordiam ex intimo cordis affectu servare, multis prodesse solet. Et si inimicitiae nodos dominico precepto dissolvere iubemur, quanto magis vincula caritatis conectere curandum est. Unde et nos, frater dilectissimae, antiqui memores inter nos pacti, has vestre reverentiae litteras dirigere curavimus, ut foedus, in radice fidei[a] firmatum, floreret in fructu caritatis. Relectisque[b] vestre fraternitatis epistolis, quae diversis siquidem temporibus per missorum vestrorum manus nobis delatae sunt, singulis competenter vestrae auctoritatis suggestionibus respondere[c] satagentes,

Primo gratias agimus omnipotenti Deo de catholice fidei sinceritate, quam in vestris laudabiliter invenimus paginis exaratam; agnoscentes vos non solum terrenae patriae fortissimos[d] protectores, sed etiam sanctae fidei devotissimos esse defensores.

De peregrinis vero, qui pro amore Dei et salute animarum suarum beatorum limina apostolorum adire desiderant, sicut olim, perdonavimus: cum pace sine omni perturbatione ut vadant suo itinere, secum necessaria portantes[e]. Sed probavimus, quosdam fraudolenter negociandi causa se intermiscere, lucra sectantes, non religioni[f] servientes. Si tales inter eos inveniantur, locis oportunis statuta solvant telonea. Ceteri absoluti vadant in pace.

De negotiatoribus quoque scripsisti nobis. Quos voluimus ex mandato nostro ut protectionem et patrocinium habeant in

*143—144v:* **Epistola Karoli ad regem Offam Merciorum;** *Θ n. 125. Ediderunt Wilkins Concilia magnae Britanniae I 158, Haddan and Stubbs Councils III 496—498. (Excerpta huius epistolae leguntur ap. Willelmum Malmesburiensem; v. „Epistolae Carolinae n. 11“ supra T. IV 357).*

a. *sequitur* sit *A.* b. relictisque *corr. manus posterior in* relectisque *A.* c. responde *corr. manus posterior in* respondere *A.* d. *sequitur* et *in A.* e. permittimus *manus posterior superscripsit A.* f. religione *A.*

796 regno nostro legitime iuxta antiquam consuetudinem negotiandi. post Apr. 18 Et si in aliquo loco iniusta affligantur oppressione, reclament se ad nos vel nostros iudices et postea piam iubebimus iustitiam fieri. Similiter et nostris; si aliquid sub vestra[a] potestate iniusti patiantur, reclament se ad vestrae equitatis iudicium; ne aliqua inter nostros alicubi oboriri[b] possit perturbatio.

De Odberhto[c] vero presbitero, qui, de Roma rediens, pro Dei amore, ut referre solet, peregrinare volens, non vos accusare veniens, sciat dilectio vestra, quod eum cum ceteris exulibus, qui timore mortis sub nostrae protectionis confugerunt alas, Romam diregimus[d]; ut sub praesentia domini apostolici[1] et[e] ill.[2] archiepiscopi vestri — quo se, ut vestri innotuerunt apices, voto constrinxerunt[f] — audita causa illorum iudicaretur; ut, quid[g] pietatis intercessio non profuit, aequitatis iudicatio[h] proficiat. Quid nobis cautius esse poterit, quam ut apostolicae auctoritatis censura causam discernat, in qua aliquorum dissonat sententia?

Petras vero nigras, quas vestra flagitabat reverentia vobis diregi, veniat missus, qui considerat, quales animus vester desideret. Et ubicumque inventi fuerint, dari et in vehendo adiuvari libenter mandabimus[i].

Sed sicut vos de longitudine petrarum desiderium vestrum intimastis, ita et nostri de prolixitate sagorum deposcunt: ut tales iubeatis fieri, quales antiquis temporibus ad nos venire solebant.

Cognoscat quoque dilectio vestra, quod aliquam benedictionem de dalmaticis nostris vel palleis ad singulas sedes episcopales regni vestri vel Aedilredi[k][3] in elimosinam domni Adriani[4]

a. nostra *corr. manus posterior in* vestra *A*. b. aboriri *corr. manus posterior in* oboriri *A*. c. Odberho *A*. d. *manus posterior corr. in* dreximus *A*. e. et *superscripsit manus posterior in A*. f. constinxerunt *corr. manus posterior in* constrinxerunt *A*. g. *manus posterior corr. in* quo *A*. h. *sic scripsi pro* indicatio *O*, (*A*). i. mandavimus *A*. k. Aedilfredi *A*, Aethelraedi *O*.

1. Leonis III. 2. Aethilhardi archiepiscopi Cantuariensis; v. ep. sequentem. 3. regis Northanhumbrorum. 4. mortui d. 27. Dec. 795; cf. Ann. Lauresham. 795 (SS. I 36): „pro quo domnus rex, postquam a planctu eius cessavit, orationes per universum christianum populum intra

apostolici patris nostri et amatoris vestri dreximus; deprecantes, ut diligenter iubeatis intercedere pro anima illius; nullam habentes dubitationem, beatam illius animam in requie esse, sed ut fidem et dilectionem ostendamus in amicum nobis carissimum. Sicut et beatus precepit Agustinus pro omnibus aecclesiastice pietatis intercessiones[a] fieri debere; asserens, pro bono intercedere facienti proficere. 796 post Apr. 18

Sed et de thesauro humanarum rerum, quem dominus Iesus nobis gratuita pietate concessit, aliquid per metropolitanas civitates transmisimus[1]. Vestrae quoque dilectioni ad gaudium et gratiarum actiones Deo omnipotenti dirigere studuimus unum balteum et unum gladium Huniscum et duo pallia sirica; quatenus ubique in populo christiano divina predicetur clementia et nomen domini nostri Iesu Christi glorificetur in aeternum.

Pro nobis nostrisque fidelibus immo et pro cuncto populo christiano assiduas fieri faciatis intercessiones deprecamur, quatenus mitissima superni regis (bonitas[b]) regnum sanctae aecclesiae protegere exaltare et dilatare dignetur.

Deus omnipotens dignitatis vestrae excellentiam ad tutelam sanctae suae aecclesie longeva prosperitate incolomem conservare dignetur, desiderantissime frater.

a. intarcessiones *A*. b. bonitas *superscripsit manus posterior in A*.

terminos suos fieri rogavit, et aelimosina sua pro eo multipliciter transmisit."

1. Cf. Theodulfi carmen ad Carol. reg. v. 33 (opp. ed. Sirmond. p. 182):
„Percipe multiplices laetanti pectore gazas,
Quas tibi Pannonico mittit ab orbe Deus."
Simeon. Dunelmens. chron. 795: „idem rex fortissimus Karolus cum manu valida Hunnorum gentem armis vastando subegerat, eorum principe fugato et ipsius exercitu superato vel perempto, sublatis inde 15 plaustris auro argentoque palliisque olosericis pretiosis repletis quorum quodque quatuor trahebant boves. Quae omnia idem rex propter victoriam a Domino sibi concessam Christi ecclesiis atque pauperibus dividere praecepit, grates Deo referens cum omnibus secum pugnantibus." (cf. Forschungen zur deutschen Gesch. XII 154. 162). *D*.

796 post Apr. 18

58. *Alcuinus Offae regi Merciorum scribit, Carolum regem Francorum ei bene velle et occisionem Aethilredi regis Northanhumbrorum vehementissime indignari; seque in Angliam revertendi consilium abiecisse. Addit de ecclesia S. Martini Turonensi sibi collata*[a]. (cf. F 42. 43)

Excellentissimo viro nobisque desiderantissimo Offan regi Merciorum humilis amicus Alchuine salutem.

Sciat veneranda dilectio vestra, quod dominus rex Carolus amabiliter et fideliter sepe mecum locutus est de[b] vobis; et in eo omnino habetis fidelissimum amicum.

Ideo legatos Romam dirigit ad iudicium domni apostolici[1] et Aedilhardi archiepiscopi[2]. Vestre quoque dilectioni digna dirigit munera. Etiam et per episcopales sedes in elemosinam sui et domni apostolici benedictiones transmittit, ut iubeatis orationes fieri pro illis. Vos vero facite secundum fidem vestram, quam semper soliti estis facere de amicis vestris[3].

Similiter et Aedilredo regi[4] et ad suas episcopales[c] sedes dona direxit. Sed, heu pro dolor, donis datis et epistolis in manus missorum[d], supervenit tristis legatio per missos, qui de Scotia per vos reversi sunt[5], de infidelitate gentis et nece[e] eius[6]. Qui, retracta donorum largitate, in tantum iratus est contra gentem — ut ait: „illam perfidam et perversam et homicidam dominorum suorum“, peiorem eam paganis estimans — ut omnino, nisi ego intercessor essem[f] pro ea, quicquid eis boni abstrahere potuisset et mali machinare, iam fecisset.

Ego vero paratus eram[g] cum muneribus redire ad vos et

a. *ex A 134v—136v:* Epistola Albini ad Offam regem Merciorum; *O n. 114.* (*Duae partes tantum huius epistolae inveniuntur ap. Willelmum Malmesburiensem Gest. reg. Angl. I § 70 et 72:* „Sciat veneranda“ *et* „Ego paratus eram“). *Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 498 priorem partem.* b. de *om. A O.* c. epi *A.* d. missurum *A.* e. neci *A.* f. esset *A.* g. *om. A.*

1. Leonis III. 2. Cantuariensis. 3. V. ep. 57 supra p. 289. 4. Northanhumbrorum. 5. epistolam Offae regis afferentes; v. infra verba haec: „Et si hoc verum est, quod in vestre dignitatis legebatur epistola.“ 6. Interfectus est Aethilredus rex Northanhumbrorum d. 18 Apr. 796. Simeon. Dunelmensis hist. 796: „14 Kal. Maii“; cf. Lappenberg Gesch. v. Engl. I 213 n. 1.

patriam[1] reverti[2]. Sed melius visum est mihi, propter pacem gentis meae in peregrinatione permanere; nesciens, quid fecissem inter eos, inter quos nullus securus vel in aliquo salubri consilio proficere potest. Ecce loca sanctissima a paganis vastata, altaria periuriis foedata, monasteria adulteriis violata, terra sanguine dominorum et principum infecta. Quid aliud faciam, nisi cum propheta ingemescam: *Ve genti peccatrici, populo gravi iniquitate, filiis sceleratis; dereliquerunt Deum et blasphemaverunt sanctum*[3] *salvatorem mundi in sceleribus suis.* Et si hoc verum est, quod in vestre dignitatis legebatur epistola, quod a senioribus populi egressa esset iniquitas, ubi tunc salus et fides speranda est? si inde turbulentus infidelitatis torrens profluit[a], unde purissimus veritatis et fidei fons emanare solebat. 796 post Apr. 18

Tu vero, sapientissime populi Dei gubernator, diligentissime a perversis moribus corrige gentem tuam et in praeceptis Dei erudi[b] illam, ne propter peccata populi destruatur patria nobis a Deo data. Esto aecclesiae Christi ut pater, sacerdotibus Dei ut frater et omni populo pius et aequus, in omni conversatione et verbo modestus et pacificus, et in laude Dei semper devotus; quatenus divina clementia in longeva te custodiat prosperitate et regnum tuum immo Anglorum omnium perpetue pietatis benefactis ex suae bonitatis gratia exaltare dilatare et coronare dignetur in eternum.

Iubeas obsecro singulis reverentiae vestre aecclesiis pro me famulo vestro et cooperatore[c] honoris vestri intercedere. Mihi vero multum indigno regimen aecclesiae sancti Martini[4] venit in manus, non voluntarie sed quodammodo necessarie[d] et ex consilio multorum. Tamen me liberum esse scito, ubi[e] faciam vestras orationes fideliter esse[f] et ubicumque possumus.

a. *manus posterior corr. in* profluxit *A.* b. erudire *manus posterior corr. in* erudito *A.* c. cooperatores *corr. manus posterior in* cooperatore *A.* d. *manus posterior corr. in* necessario *A.* e. *an* ut ibi. f. esse *delendum videtur.*

1. Northanhumbriam. 2. Cf. ep. 36 supra p. 256 n. 5. 3. Isai. 1, 4. 4. Turonensis. In annalibus Laurissens. minor. haud recte iam a. 794: „abbas monasterii sancti Martini“ vocatur (SS. I 119).

796 post Apr. 18 Tantum cum omni caritate et sollicitudine amicus esto Dei, et mandatis eius dies tuos imple. Satage, ut te merces aeterna et nepotes tuos benedictio celestis consequatur. Iterum iterumque pro Dei amore deprecor: ut provideatis patriae, ne pereat; et ecclesiis Christi, ne destruantur[a]; et ut veritas cum misericordia crescat in illa. Quia iuxta veredicam Salomonis sententiam roborabitur solium regni in veritate et misericordia[1]; quae te tuumque solium confirment in perpetuum, ut hoc feliciter regnes[b] in seculo et gloriose vivas cum Christo in caelesti regno.

Christo deo propitiante, in omni floreas felicitate et in omni profitias bonitate ad consolacionem sanctae Dei aecclesiae[c], gaudium populi christiani, domine excellentissime nobisque desiderantissime.

Obsecro, saluta meo officio ill.[2] nobilissimum[d] iuvenem et diligenter eum in Dei erudi[e] timore; et non pereat spes multorum in eo. Memento proverbium Salomonis: in qua[f] etiam consuetudine adolescit puer, cum autem senuerit, non recedat ab eo[3].

Saluta quoque ill.[4] dominam et dispensatricem domus regiae. Vivat illa felix et in prole paterne beatitudinis gaudens.

Sed et omnem nobilitatis vestrae prolem meo ut salutes nomine, deprecor. Vos omnes Dei omnipotentis dextera protegat regat et custodiat semper.

Hos disciplinae nostrae et eruditionis discipulos et regiae dignitatis missos ut solita vobis pietate suscipiatis, obsecro.

a. destuantur *A*. b. regnis *A*. c. et *superscripsit manus posterior A*. d. nobilissimo *corr. manus posterior in* nobilissimum *A*. e. erudiri *manus posterior corr. in* erudito *A*. f. quo *A*.

1. Cf. Prov. 20, 28. 2. Ecgfridum regem, Offae regis filium. 3. Cf. Prov. 22, 6. 4. Cynethrith reginam, uxorem Offae, matrem Ecgfridi; quam, Offae regi superstitem, coenobiis Glastoniensi et Cocchamensi abbatissam annis 797 et 798 praefuisse, docent diplomata Ecgfridi regis (ap. Kemble Cod. dipl. aevi Sax. I p. 208 et 209) Coenuulfi regis et tabula Aethelhardi archiepiscopi Cantuariensis (ap. Kemble l. l. V p. 55—56 et 59).

Pacificam vero legationem ferunt in ore et in manibus. Et per eos mihi demandare potestis, quod vultis. 796 post Apr. 18

59. *Alcuinus Edilburgae abbatissae Flaedanbyrgensi, Offae regis Merciorum filiae scribit, se in Angliam reversurum non esse. Aethelfledam, viduam Aethelredi Northanhumbrorum regis occisi, admoneri vult, ut in monasterium secedat. Mittit munera et Liudgardae uxoris Caroli regis et sua*[a].

(F 165)

In Deo dilectissimae filiae Edilburgae[1] salutem. 796

Quia invida terrarum longinquitas mutuae confabulationis post Apr. 18 prohibet dulcedinem, datur nobis, litterarum officio caritatis demonstrare suavitatem; et quod vox non valet, hoc carta loquatur. Idcirco hortamenta salutis non minore debemus veneratione curare, quam praesentis conloquii[b] ammonitionem. In ista saepe timor suadet consensionem, in illa fides legentis cooperatur saluti. Quae te, venerabilis filia, conscia summae divinitatis cognitione ammonui, haec te tantum deprecari ut mente retineas firma, satis necessarium duximus[c]. Nec aliquid novi litteris demandare possum, quod tunc sermone tibi ingererem.

Scis ipsa: quam diligenter te de corporis castitate et animae rogavi sanctitate; qualiter te de humilitatis officio, de orationum vigilantia, de elemosynarum largitate, de confessionis puritate et fidei firmitate et sanctae ubique caritatis observantia studiosissime instruxi; ut his gradibus ad celestis gloriae ascenderes celsitudinem.

a. *ex H 10—11.* b. coñloqui *H.* c. diximus *correctum est in* duximus *H.*

1. filiae Offae regis Merciorum, in cuius tabula d. anno 787 (ap. Kemble Cod. dipl. I 182) haec leguntur: „pro me et pro Cynedritha regina mea et pro Ecgfrido filio meo et filiabus meis Aethelburgae abbatissae et Aethelflede et Eadburge et Aethelsuuithe.“ Cf. Aldredi subreguli Huicciorum tabulam datam spatio annorum 778—781 (Kemble Cod. dipl. I 177), qua is Aethelburgae abbatissae, „propinquae“ suae tribuit „monasterium illud on Flaedanbyrg“ (Fladbury in Worcestershire). Eandem Edilburgam ab Alcuino etiam Eugeniam vocatam esse, scimus ex ep. 229 infra.

796 post Apr. 18 Ecce me modo infidelitas patriae[1] in tantum horret, ut reverti timeo[2]; nesciens, quid de illa proficere valeam nisi perituram plangere et lacrimantis[a] Hieremiae lamentationes sepius revolvere, qui quadrivario alphabeti[b] ordine[3] ruituram luxit Hierusalem.

Et huius ruinae pars aliqua tibi calidas, ut reor, pro causa dilectae[c] sororis[4] excitavit lacrimas. Tamen hortanda est, ut in cenobio militet Christo, quae thalamo privata est viri[5], et fiat ei temporalis tristitia incitamentum letitiae sempiternae.

Tu nominis nostri fideliter cum tuis omnibus in sacrosanctis orationibus vestris memor esto, obsecro.

Liudgardam quoque nobilem feminam[6], quae tibi munusculi loco pallium direxit, habeto in Dei dilectione ut sororem; illiusque nomen cum nominibus sororum tuarum per ecclesiasticas cartas scribere iube. Honorabilis tibi est amicitia illius et utilis.

Misi dilectioni[d] tuae ampullam et patenam ad offerendam in eis domino Deo tuis manibus oblationem. Et dum oculis illa aspicias, dicito: *Christe, miserere Alchuini servuli tui.* Et velim te cotidiana consuetudine usum habere offerendi Deo munus ad altare. Quia apostolica auctoritas hanc constituit consuetudinem, ideo non est omittenda sed diligenter prosequenda[e].

Vive Deo felix, carissima filia, semper
Et memor Alchuini, dulcis amica, vale.

a. lacrimantes *H.* b. albabeti *H.* c. delictae *H.* d. dilectionis *H.* e. persequenda *H.*

1. Northanhumbriae. 2. Cf. supra ep. 58 p. 291. 3. V. quatuor lamentationum Ieremiae capita. 4. Aethelfledae (v. supra p. 293 n. 1.), anno 792 ab Aethilredo rege Northanhumbrorum in matrimonium ductae. V. Simeon. Dunelmens. 792: „Ethelred rex accepit reginam Aelfledam filiam Offae regis Merciorum 3 Kal. Octobris apud Cataractam.“ 5. Aethilredi die 18 Apr. 796 necati. 6. reginam, uxorem Caroli M.

60. *Alcuinus Edilburgae (ut videtur) abbatissae pro muneribus gratias agit, portitorem literarum commendat, Aethelfledae quondam reginae salutem exoptat*[a].

Dulcissime sorori ill̄ Alcuinus salutem. 796?

Acceptis caritatis vestre munusculis, faciens de vestris ora- post Apr. 18
tionibus, sicut petistis, et gratias agens vestre familiaritati, qua me amicali dilectione haberi cognovi in memoriam.

Et istum filium meum, huius portitorem indiculi, tue commendo caritati, ill̄ nomine. Et depreceris domnam ill̄ pro eo, ut dignetur remittere eum cum honore in patriam.

Illam quoque dilectissimam dominam[1] obsecro ut sub meo nomine salutes. Fideles fuimus illi, semper amantes profectum illius ad salutem anime sue, quam semper operari necesse habuit; sed nunc maxime, eo quod post dominum suum regem excellentissimum remansit superstes. Quae ut feliciter vivat et Deo serviat fideliter, optamus et deprecamur clementiam eiusdem dei domini nostri Iesu Christi.

---

61. *Alcuinus pontifices Britanniae hortatur, ut, Caroli regis Francorum muneribus acceptis, pro eo et pro Adriano papa preces faciant*[b].

Sanctissimis in Christo et in omni honore nobis diligendis 796
Brittanniae, dulcissime patrie, pontificibus humilis levita Al- post Apr. 18
chuinus, sanctae Eboracensis aecclesiae filius, in Christi caritate salutem.

Magnam habens in vestra bonitate et Deo acceptabilibus orationibus vestris, venerandi patres, fiduciam, et quia oportuna mihi evenit occasio vestrae me diligentius[c] in commune commendare caritati, non fugi[d] neglegens temporis et legationis convenientiam[e]. Sed memet ipsum vestrae offero sancti-

a. *ex V 169.* b. *ex A 133—134:* Epistola Albini; *O n. 112.* c. diligendus *corr. manus recens in* dilectissimae *A.* d. *manus recens corr. in* fui *A.* e. convenientiae *A O.*

1. Aethelfledam viduam Aethelredi Northanhumbrorum regis occisi (18 Apr. 796).

796 post Apr. 18 tati, suppliciter deprecans unum quemque vestrum: ut me in filii[a] suscipiat pro Dei amore dilectioneque; et intercedat cum suae sanctitatis commilitonibus pro salute animae meae. Nam et ego iuxta parvitatis meae facultatem vestri honoris et profectus devotus cooperator existo.

Sciat quoque dilectio vestra, quod dominus Carolus rex vestrae sanctitatis valde desiderat ad Dominum subplicationes, seu pro se ipso et sui stabilitate regni etiam et pro dilatatione christiani nominis, seu pro anima beatissimi patris Adriani pape; quia fides amicitiae erga defunctum maxime probatur amicum[1]. Et qui pro tali intercedat amico[b], haut dubium sua apud Deum merita multum augebit. Ideoque praefatus dominus rex in huius petitionis ministerium hos fratres et consacerdotes cum benedictionis munusculis vestrae dirigere sanctitati . . . . . . . . .[c]

Vos vero gratanter deprecor suscipite, quae misit, et fideliter peragite, que deposcit; quatenus vestrae bonitatis fides magna a Deo remuneretur mercede et humilitatis relegio late laudetur inter homines.

O sanctissimi patres et pastores, o clarissima totius Brittanniae lumina, pascite gregem Christi, qui in[d] vobis est, assidua euangelicae praedicationis instantia et bonis sanctae conversationis exemplis. Praedicate veraciter, corrigite viriliter, exhortamini suaviter. State lumbis accinctis[2] in acie Christi, ardentes in manibus lucernas tenentes[3], ut luceat lux vestra coram omnibus, qui in domo Dei sunt, ut videant opera vestra[e] bona et glorificent patrem nostrum, qui in coelis est[4].

a. *manus recens corr. in* filium *A*; locum *excidisse videtur*. b. intercedat amicum *corr. manus recens in* intercedit amico *A*. c. proposuit *superscripsit manus recens in A, ubi lacuna est*. d. quem *A* (*pro* qui in). e. vestrae *corr. recens manus in* vestra *A*.

1. Cf. supra p. 288 n. 4; Einhardi V. Karoli M. c. 19: „Nuntiato etiam sibi Hadriani Romani pontificis obitu . . . sic flevit acsi fratrem aut karissimum filium amisisset"; Theodulfi versus super sepulcrum Hadriani v. 17. 18 (opp. ed. Sirmond. p. 189): „Cumque tui aspectus, sanctissime papa, recordor, corque oculosque meos nil nisi luctus habet"; Simeon. Dunelm. 794, quem laudat Pauli (Forschungen zur deutschen Gesch. XII 153. 162). *D*.
2. Cf. Ephes. 6, 14. 3. Luc. 12, 35. 4. Matth. 5, 16.

Tempus itaque huius laboris[a] brevissimum, remunerationis ae- 796
ternitas longissima. Quid beatius est, quam de hac presenti post Apr. 18
miseria ad eternam transire felicitatem. Adtendite diligenter, ut patria, quam Dei dono nostri acceperunt parentes, benedictione caelesti nostris servetur nepotibus. Multiplicatio gregis merces est pastoris, et salus populi laus sacerdotis. Omnis prohibeatur intemperantia et iniustitia, omnis[b] honestas et sobrietas doceatur; ut in omni conversatione vitae honorificetur deus Christus, et benedicta gratia illius custodiat vos ubique in laudem et in gloriam sancti sui nominis in aeternum.

Hec ut nostra credatis, nostro sigillo subter sigillavimus.

Benedictio Dei patris in gratia et caritate Christi et consolatione sancti Spiritus vos comitetur et in omni bonitate custodiat, domini sanctissimi et summo honore dignissimi patres, nostri memores in aeternum. Valete.

---

62. *Alcuinus Edilthrudam abbatissam, quondam reginam, de filii Aethilredi Northanhumbrorum regis nece consolatur*[c]. (F 151)

Dilectissimae in Christo matri Edilthrudae[1] humilis levita 796
Alchuinus salutem. post Apr. 18

Quia[d] praesentialiter verbis vestram dulcissimam dilectionem ob longitudinem habitationis nostrae ammonere nequeo, ideo litterarum officio implere non cesso, quae linguae ministratione denegatur; desiderans toto cordis mei affectu[e], te ubique, carissima mater, in omni proficere bono; ut digna efficiaris, in eorum censeri numero, de quibus in euangelio dominus noster Iesus Christus respondit: *Omnis, qui fecerit voluntatem patris mei, qui in caelis est, ipse mihi mater et frater*[2]. Quomodo mater, nisi sancta caritate in visceribus cordis perfecti cottidie generatur[3]? Ecce qualem filium poterit pia mater habere: eundem ipsum Deum regem ac redemptorem etiam et in omnibus tribulationibus consolatorem.

a. cum sit *superscripsit manus recens in A.* b. omnes *corr. recens manus in* omnis *A.* c. *F 173—174.* d. Quae *F.* e. affectum *F.*

1. De qua v. ep. 50 supra p. 274 n. 1. 2. Matth. 12, 50. 3. Christus.

796 post Apr. 18 Multae sunt tribulationes iustorum[1], sed maiores sunt consolationes Christi. In quo debet homo saecularis miseriae eventu[a] contristari? qui fontem totius consolationis, id est Christum habitatorem possidet[b] in pectore. Immo magis gaudendum est in tribulationibus propter spem aeternae beatitudinis; dicente apostolo: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei*[2], item: *Flagellat Deus omnem filium, quem recipit*[3]. Item de apostolis legitur: *Ibant autem gaudentes apostoli a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt, pro nomine Iesu contumeliam pati*[4].

Sciat dilectio tua, quia filius tuus spiritalis, dominus Iesus non est mortalis. Vivit, vivit et in dextera Dei patris vivit et regnat.

Ideo de carnalis filii[5] morte non contristeris, immo magis nec de sui[c] corporis abscessu[d]; sed labora omnibus horis et momentis, ut anima feliciter vivat cum Christo. Et in spem bonitatis illius consolare; quia multae miserationes Dei[6]. Te vero superstetem reliquit filio carnali, ut per tuas intercessiones et elimosinas misereatur et illi. Forte in peccatis suis mortuus est; sed in misericordia potest fieri, ut vivat, divina. Nam latro, qui in scelere suo suspensus est cum Christo; sed in misericordia salvatus est Christi[7]. Noli lugere eum, quem revocare non poteris. Et si Dei est, non illum doleas amissum[e], sed tibi in requiem gaudeas praemissum[f]. Si duo sunt amici, felicior est mors praecedentis quam subsequentis; habet enim, qui fraterno amore pro se cotidie intercedat et lacrimis lavet[g] pristinae errores vitae. Nec dubites, prodesse[h] piae sollicitudinis curam, quam pro anima illius geris. Tibi proficit et illi. Tibi itaque, quia in fide facis et dilectione[i]; illi ut vel poena levigetur vel beatitudo augeatur.

a. evento *V.* b. possedet *V.* c. tui *V.* d. abscessu *scripsi pro* abso *V.* e. amisum *V.* f. praemisum *V.* g. lavat *V.* h. prodisse *V.* i. *sic posuit Frobenius pro* Tibi itaque quae in fide facere dilectione *V.*

1. Ps. 33, 20. 2. Act. ap. 14, 21. 3. Hebr. 12, 6. 4. Act. ap. 5, 41. 5. Aethilredi regis Northanhumbrorum die 18 Apr. 796 occisi. 6. 1 Paralip. 21, 13. 7. Luc. 23, 43.

Larga est et inestimabilis pietas domini nostri Iesu Christi, qui vult omnes homines salvos fieri[1] et neminem perire. 796 post Apr. 18

Noli, ut praedixi, in tribulationibus tuis contristari; sed, si maiores tibi superveniant, gaudeas in illis; dicente apostolo: *Non sunt condignae huius temporis passiones ad superventuram gloriam, quae revelabitur in nobis*[2]. Sicut aurum in igne examinatur, sic homo in camino tribulationis conprobatur.

Dum potestatem habeas rerum tuarum, fac ex eis elimosinam, quia nescis, quid ventura pariat dies[3]. Nullus tibi dispensator fidelior potest esse, quam tu ipse. Et libentius munera praecedentia nos quam subsequentia Deus accipiet. In multis enim offendimus omnes, sicut Iacobus ait apostolus[4]. Item Iohannes euangelista dixit: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosmet ipsos seducimus*[5]. Et iuxta Salamonem: *Redemptio viri propriae divitiae*[6]; et qui plus habet, plus exigetur ab eo. Dispensatores saeculi debemus esse, non possessores; exules enim et peregrini sumus in hac vita, sicut omnes patres nostri[7]. Illorum mors nobis nostram omni hora oculis obponat; et illorum bona conversatio in Christo nostrae sit eruditio vitae; quatenus, illorum in fide et caritate atque omni opere bono sequentes vestigia, in caelesti beatitudine vitam habere mereamur sempiternam.

---

63. *Alcuinus matrem Anglicam de morte filii consolatur*[a]. (F 164)

Carissimae in Christo matri[8] fidelis in caritate filius Alchuinus[b] diaconus salutem. 796? post Apr. 18

Multi sunt in prosperitate amici, in adversitate rari; et eo cariores, quo rariores; et cum seculo mutantur mentes. Quidam in felicitate alterius hilarescit, infelicitatis tempestatem refugit. Nam sicut lux et tenebrae variantur vices suas, ita

a. *ex H 9—10.* b. alchuiñ *H.*

1. 1 Tim. 2, 4. 2. Rom. 8, 18. 3. Prov. 27, 1. 4. Iac. 3, 2. 5. 1 Ioh. 1, 8. 6. Prov. 13, 8. 7. 1 Paralip. 29, 15. 8. Eidem fortasse Edilthrudae reginae atque abbatissae, ad quam priores literae missae sunt. *D.*

796 post Apr. 18 huius vitae prosperitas et adversitas variabiles sunt. Sed forti animo toleranda sunt tristia[a], quae accidunt[b], et moderata laetitia suscipienda, quae hilarescunt. Ideo mater modesta et pia in filii morte non multum lugere debet: magis se ipsam praeparare debet dignis meritis, ut ad illam perveniat vitam, ubi nemo timetur inimicus, nemo deseritur amicus. Habet bona mater Christum consolatorem pro filio, qui numquam derelinquit sperantes in se[1]. Melius est gaudere in vivente, quam dolere in moriente[c]. Cur plangimus, quod inmutare non possumus? Mortuus ad vitam praesentem revocari non valet; vivus ad mortuum pervenire poterit. Corpus, quod tanta cura colimus, postmodum vermium esca erit. Anima itaque meritorum qualitate vel gaudebit, vel contristatur; et qualem sibi in paucis his diebus preparabit habitationem, talem aeternis recipiet temporibus. Quapropter singulis momentis laborandum est pro requie animae, ut dum semper vivere debet, et semper beate et feliciter vivat.

Habeto me, obsecro, mater dilectissima, licet indignum[d] pro carnali filio spiritalem filium, non minore fide te diligentem, quamvis minore dignitate vigentem: nec de longinquitate vel vilitate faciei meae contristeris, dum mea tecum in[e] consolatione sancti Spiritus caritas fideliter manet; et quod in me optimum est, id est, fides non ficta et caritas indeficiens, tecum semper habebis.

Ignorans in huius tempestatis miseria[f], quae nuper nostram turbavit gentem[2], quo te tua fortuna ferret vel voluntas; idcirco nescivi, quo te consilio roborarem, nisi ut toto corde deo Iesu servires, et totam tuae consolationis spem in illius conponeres pietatem, qui ait: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite iugum meum*

a. tristitia *H.* b. accedunt *H.* c. morienteф *H.* d. indigno *H.* e. in *superscriptum est in H.* f. miseriā *H.*

1. Iudith. 13, 17. 2. Turbas illas abs dubio intellegit, quae a. 796 post necem Aethilredi regis Northanhumbrorum (18 Apr.) et Ecgfridi regis Merciorum (med. Dec.) a variis regni invasoribus motae fuerunt. FROBENIUS.

*super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et* 796?
*invenietis requiem animabus vestris*[1]. post Apr. 18

---

64. *Alcuinus Arnoni episcopo Salzburgensi cum exercitu ad Avaros ituro respondet. Hortatur, ut decimis se abstineat, quibus etiam Saxones a fide deterreantur. Bonis ominibus eum prosequitur*[a]. (M 7, F 72)

Carissimo[b] unanimoque amico Aquilae[c] superspeculatori[2] 796
in Christi caritate salutem. post Mai. 25

Quarta[d] feria post sanctam[e] pentecosten[3] litteras tuae bea- Mai. 25
titudinis accepi, caritate conscriptas, consilio[f] conroboratas, fide sigillatas[g]; in quibus, sicut hortavi[h], audivi; sicut speravi, agnovi[4]. Nec me spes fefellit consilii nec societatis cooperatio retardavit.

Vestrum[i] vero iter ad probandam rei veritatem[5] modo in praesentia dispositum est[6]. Fortitudo[k] vero exercitus, qui tecum vadit[7], ad cautelam et defensionem vestri directa est. Et hoc consilium quodammodo ab ipsis processit Hunis; et ideo in spe voluntatis Dei laetus hoc iter[l] perage.

Nos[m] vero te, donante Deo in pace cum certo consilio revertentem, spectemus in his, ut aestimo, regionibus. Sed

a. *ex Z 112v—114v, B 72—74, R 12v—15. Ediderunt B. Pez Thesaur. anecdott. II 1, 3; M. Hansizius Germania sacra II 108.* b. patri *add. R.* c. egregio *R pro* Aquilae. d. Quarta — pentecosten *om. R.* e. scm *ZB.* f. consilio conroboratas *om. B.* g. sigilatas *Z.* h. ortavi *ZB*, hortavi *R.* i. Vester *ZBR.* k. fortitudo — Hunis *om. R.* l. iter *om. R.* m. Nos — salutis illorum *om. R.*

1. Matth. 11, 28. 29. 2. i. e. episcopo. 3. 25 Mai. 796. 4. Ex quo intellegi debet, sicut Paulinum patriarcham Aquileiensem (v. ep. 56 supra p. 284) ita etiam Arnonem ab Alcuino commonitum esse, ut Avaros ad Christi fidem convertendos susciperet, Arnonemque annuisse litteris iam die 25 Maii allatis. 5. V. ep. 56 l. l.: „Quorum (Avarorum) missi ad domnum regem directi sunt, subiectionem pacificam et christianitatis fidem promittentes. Et si hoc — verum est" cet. 6. a Carolo rege. 7. exercitus Baioariorum. Annales Lauresham. (Mon. Germ. SS. I 37) 796: „In ipso aestate transmisit rex Carolus Pippinum filium suum cum suis quos in Italia secum habebat, et Paioarios cum aliqua parte Alamaniae in finibus Avarorum" cet.; Ann. Alamann. 796 (ib. 48): „cum ipsis Langobardis et Bauguariis."

796 obsecro, ut mox, te redeunte, dilectionis tuae litteras dirigas
post Mai. 25 nobis, ut curiositas[a] nostra certitudinem rerum per tuum intellegat consilium.

Regnum itaque illud diu stabile fuit et forte. Sed fortior est[b], qui vicit illud; in cuius manu sunt omnes regum et regnorum potestates; et quemcumque voluerit, exaltat, et cuiuscumque cor voluerit, visitat inluminat et ad suum convertit servitium. Et si illius gratia respiciet super regnum Hunorum, quis est, qui se subtrahere audeat ministerio salutis illorum?

Pauci nobis restant dies huius vitae; et valde desiderandum est Deique misericordia toto corde deprecanda, ut illi in opere Dei finiantur[c] [1]. Quia plus unius cuiusque nostrum[d] vita[e] de fine iudicatur, quam de initio. In peccatis nascimur, sed gratia renascimur; quae nos in bono opere currentes comitetur et usque ad finem firmum perseverare faciat.

Tu vero, pater sancte, amice fidelis, frater dilecte, fili[f] carissime, cum prosperitate bona, divina te[g] comitante gratia, perge in opus Dei, et cum gaudio revertere ad nos.

Et esto praedicator pietatis, non decimarum exactor; quia novella anima[h] apostolicae pietatis lacte[2] nutrienda est, donec crescat, convalescat et roboretur ad acceptionem solidi[i] cibi[3]. Decimae[k], ut dicitur, Saxonum subverterunt fidem[4]. Quid inponendum est iugum cervicibus idiotarum[l], quod neque nos neque fratres nostri sufferre potuerunt? Igitur in fide Christi salvari animas credentium confidimus.

Vade modo, dilectissime frater, in benedictione Dei et consolatione sancti Spiritus. Albinus[m] tuus est tecum in corde;

a. curiorisitas *B.* b. est *scripsi pro* eis *Z B.* c. firmantur *B.* d. nr̄ *Z B R.* e. vita de fine *Z B*, de fine vitae *R.* f. filii *Z.* g. tecum *B R.* h. anima *om. B.* i. soli *Z.* k. decimae — fidem *om. R.* l. ideotarum *Z.* m. amicus *R pro* Albinus.

1. Cf. Iob 10, 20. 2. 1 Cor. 3, 2. 3. Hebr. 5, 12. 4. Cf. Capitula de partibus Saxonie (a. 782) c. 17 (Lex Saxonum ed. Merkel p. 17): „Similiter secundum Dei mandatum praecipimus, ut omnes decimam partem substantiae et laboris sui ecclesiis et sacerdotibus donent tam nobiles quam ingenui, similiter et liti iuxta quod Deus uni cuique dederit christiano, partem Deo reddant“, infra ep. 67. 69. 71. 114. *D.*

quem utinam cito habeas socium in opere Dei. Nos matricu- 796
lares pro te orare non cessamus, quatinus divina te ubique post Mai. 25
praeveniat et subsequatur gratia, ut cum multiplici pii operis fructu revertaris ad nos.

Bonos[a] et relegiosos tecum habes[b] socios. In quorum ore et conversatione nomen domini nostri Iesu glorificetur.

Nos semper suspensi erimus de reditu tuo; donec videamus, quem amamus; amplectemur[c] manibus, quem corde desideramus.

Tertiam[d] vero partem de laboribus tuis per singula loca seu episcopatus seu monasterii concessit tibi rex in aelimosinam tuam tradere, si clerus[e] tuus te prosequeretur in via. Et hoc indiculis confirmari praecepit[1].

Ecce, deficiente cartula non caritate, pennam deponimus[f], haec salutationis tantummodo verba subiectantes[g]: Vivas Deo, feliciter vadas et proficiens floreas in opere Dei; et te ubique euntem et redeuntem summi regis dextera protegat[h] et defendat, venerande dilectissime et dulcissime.

---

65. *Alcuinus Earduulfum, regem Northanhumbrorum constitutum, admonet*[i]. (F 166)

Viro inlustri Earduulfo[k] regi[2] Alchuine[l] diaconus sa- 796
lutem. post m. Maium

Memor antiquae inter nos condictae amicitiae, etiam et venerandae salutationis vestrae valde congaudens, paucis litterarum apicibus vestram laudabilem personam de prosperitate

a. Bonos — glorificetur *om. B.* b. habeo *Z B.* c. amplecter *Z B.* d. Terciam — praecepit *om. B.* e. clerus *scripsi pro* dies *Z B.* f. deponibus *B.* g. subiectentes *Z B.* h. protegat et defendat *om. Z;* conservet *B pro* protegat et defendat. i. *ex H I fol. 11v — 12; II fol. 80 — 80v.* k. ardulfo *H II.* l. Alchuinus *H II.*

1. Haec sic intellego: Carolum litteris praecepisse, si clerus Salzburgensis episcopum suum Arnonem in Avariam comitaretur, ut tertia pars sumptuum cogeretur ex omnibus locis ad episcopatum et ad monasterium Salzburgense pertinentibus. (Aliam huius loci interpretationem vide apud Zeissbergium de Arnonis vita disserentem: Sitzungsber. der philos. histor. Classe der Wiener Academie 43, 328 *D.*) 2. regi Northanhumbrorum die 26. Maii 796 consecrato. V. Simeon. Dunelm. 796.

796 post m. Maium regni tibi a Deo conlati et de salute animae tuae ammonere curavi, et quo modo stabilis tibi traditus[a] honor, Deo donante, permaneat.

Scis optime: de quibus te divina misericordia liberavit periculis et quam facile te, dum voluit[b], provexit in regnum. Esto semper memor et gratus tam maximorum in te Dei donorum; in eo maxime, ut, quantum intellegere valeas, illius in toto corde facias voluntatem et sis oboediens servis Dei, qui te de mandatis eius ammoneant. Scito certissime: quod nullus alius tuam vitam conservare potest nisi ille, qui te de morte[c] liberavit praesenti[1]; nec istos protegere et custodire honore nisi ille, qui gratuita pietate istam tibi concessit dignitatem. Serva diligenter in animo tuo[d] misericordiam et iustitiam; quia, Salomone dicente ac magis Deo concedente, misericordia et iustitia firmabitur solium regni[2].

Considera intentissime: pro quibus peccatis antecessores tui vitam perdidissent et regnum. Et cautissime observa, ne talia agas; ne tale tibi eveniat iudicium. Aliorum periuria Deus damnavit; aliorum adulteria punivit; aliorum avaritiam et fraudes vindicavit; aliorum iniustitiae non placuerunt illi. *Non est personarum acceptor Deus*[3]*;* sed, qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Erudi te ipsum primo in omni bonitate et sobrietate; postea gentem, cui praeesse videris, in omni modestia vitae et vestitus, in omni veritate fidei et iudiciorum, in observatione mandatorum Dei et honestate morum. Sic itaque et regnum tibi firmabis et gentem salvabis et ab ira Dei liberabis illam, quae certis signis diu inminebat illi.

Numquam tantus nobilium et rectorum sanguis[e] effunderetur[f]

a. traditur *H II.* b. volat *H II.* c. mortis *H II.* d. *sequitur in H I* et regno, *sed deletum linea subducta; in H II sequitur:* et regno. e. sanguuis *H I.* f. effunderetur *H I.*

1. anno 791. Simeon. Dunelm. 790: „Cuius (Ethelredi) anno secundo Eardulf dux captus est et ad Ripun perductus, ibique occidi iussus extra portam monasterii a rege praefato. Cuius corpus fratres cum Gregorianis concentibus ad ecclesiam portantes et in tentorio foris ponentes, post mediam noctem vivus est in ecclesia inventus.“ 2. Cf. Prov. 16, 12 et 25, 5. 3. Act. ap. 10, 34.

in ea, nec sic loca sancta pagani devastarent, et tanta iniu- 796
stitia et arrogantia valeret in populo, nisi perspicua Dei vin- post m. Maium
dicta inmineret habitatoribus terrae. Tu vero, ad meliora ut credo servatus tempora et ad correctionem custoditus patriae, Dei te[a] auxiliante gratia, operare omni intentione in Dei voluntate salutem animae tuae et prosperitatem patriae et populi tibi commissi; quatenus ex correctione subiectorum dicioni tuae tibi tuisque nepotibus praesens feliciter firmetur regnum et futuri regni gloria aeternaliter concedatur.

Haec cartula, obsecro, vobiscum servetur et saepius legatur, ob memoriam salutis vestrae et dilectionis nostrae; ut Deus omnipotens in profectu sanctae suae aecclesiae ad prosperitatem nostrae gentis te[b] multo tempore in regno florentem et in omni bono proficientem conservare dignetur. Vive[c] et vale, Deo donante, in secula sempiterna.

---

66. *Alcuinus Osbaldum, expulsum regem Northanhumbrorum hortatur, ut se in monasterium abstrudat neu patriam impugnet*[d]. (F 167)

Dilecto amico Osbaldo[1] Alchuine diaconus salutem. 796

Poenitet[e] me tui, quia non oboedisti mihi, qui ante bien- post m. Maium
nium persuasi tibi in litteris meis, laicam te demittere conversationem et Deo servire secundum votum tuum. Ecce modo peior fama, infelicior causa turbavit vitam tuam. Revertere tamen, revertere et imple, quod vovisti.

Et quere causam, quomodo ad Dei servitium pervenire

a. te *erasum est in H II.* b. gentis te *addidi.* c. Vive — sempiterna *om. H II.* d. *ex H 13 — 13 v.* e. *corr. in* Paenitet *H.*

1. De quo v. Simeon. Dunelm. 796: „Ethelredus rex (Northanhumbrorum) occisus est apud Cobre 14 Kal. Maii; — Osbald vero patricius a quibusdam ipsius gentis principibus in regnum est constitutus, et post 27 dies omni regiae familiae ac principum est societate destitutus, fugatusque et de regno expulsus, atque ad insulam Lindisfarnensem cum paucis secessit; et inde ad regem Pictorum cum quibusdam e fratribus navigio pervenit. Eardulf enim — regni infulis est sublimatus et — consecratus est 7 Kal. Iunii.“

796 post m. Maium valeas, ne pereas cum impiis, si innocens es de sanguine domini tui. Si vero nocens in consensu vel consilio, confitere peccatum tuum et reconciliare[a] Deo et fuge societatem sceleratorum. Melius est tibi amicitia Dei et sanctorum quam inique agentium.

Noli addere peccatum super peccatum per vastationem patriae, per sanguinis effusionem. Cogita: quantus sanguis per te vel per propinquos tuos regum principum et populi effusus est. Infelix generatio, per quam tanta mala evenerunt patriae. Libera te, obsecro per Deum; ne anima tua pereat in aeternum. Dum lucem habes, curre[1] propera festina ad Dei misericordiam, qui paratus est poenitentes suscipere et convertentes ad se consolari; ne veniat tibi dies, qua velis et non possis. Noli erubescentiam obponere tibi demittendi, quod coepisti. Maior est erubescentia, animam tuam perpetualiter perire, quam impios viros praesentialiter deserere. Sed magis, si quoslibet ex illis convertere valeas ab inpetrata malitia, fac diligenter; ut habeas mercedem conversionis tuae a malo et alterius pariter. Et haec est caritas, *quae cooperit multitudinem peccatorum*[2]; et haec faciens, vive feliciter et valeto in pace.

Deprecor, ut haec cartula saepius in praesentia legatur tua; ut recorderis tui ipsius in Deo, et cognoscas, quantam curam iam longe positus habeam salutis tuae.

Si quid valeas suadere genti, cum qua exuleris, de salute sua, noli neglegere; ut citius, Dei donante gratia, pervenias ad tuam etiam salutem.

a. reconciliar *corr. in* reconciliare *H.*

1. cf. Ioh. 12, 35. 2. 1 Petr. 4, 8.

67. *Alcuinus Carolo regi Hunos subactos gratulatur. Suadet, ut mansueti sacerdotes ad eos mittantur; ne decimae eis imperentur; quo modo ad Christi fidem converti possint*[a][1].

(Q 7, F 28)

Domino excellentissimo et in omni Christi honore devotissimo Carolo[b], regi Germaniae Galliae atque Italiae, et sanctis verbi Dei praedicatoribus humilis sanctae matris ecclesiae filiolus Albinus[c] aeternae gloriae in Christo salutem. 796 post Aug. 10

Gloria et laus deo Patri et domino nostro Iesu Christo; quia in gratia sancti Spiritus — per devotionem et ministerium sanctae fidei et bonae voluntatis vestrae — christianitatis regnum atque agnitionem veri[d] Dei dilatavit, et plurimos longe lateque populos ab erroribus impietatis in viam veritatis deduxit. Qualis erit tibi gloria, o beatissime rex, in die aeternae retributionis, quando hi omnes, qui per tuam bonam[e] sollicitudinem ab idolatriae cultura ad cognoscendum verum Deum conversi sunt, te ante tribunal domini nostri Iesu Christi in beata sorte stantem sequentur et[f] ex his omnibus perpetuae beatitudinis merces augetur[g].

Ecce quanta devotione et benignitate pro dilatatione nominis Christi duritiam infelicis[h] populi Saxonum per verae salutis consilium emollire laborasti. Sed quia[i] electio necdum in illis divina fuisse videtur[2], remanent huc usque multi ex illis, cum diabolo damnandi, in sordibus consuetudinis pessime.

Tuam tamen, o[k] veritatis et salutis multorum amator, optimam voluntatem maiore gloria et laude Christo remunerare[l] placuit. Gentes populosque Hunorum, antiqua feritate et for-

a. *ex T 17—19:* Item ad domnum regem de praecatione vere fidei et baptismo catholico novellis populis; *P. Cod. bibl. imp. Paris. 2183 membr. S. X—XI fol. 44—46v:* Incipit epistola Alcuini abbatis ad Karolum regem Francorum de conversione Saxonum atque Hunorum; *X fol. 186—189:* Dictatus Albini magistri. (*Est etiam in L 144v—148v; N 15v—16*). b. Karolo *X*, Charolo *P.* c. Alcuinus *P.* d. verbi *X.* e. *om. T.* f. *corr. in* ut *P.* g. augeatur *corr. in* augebitur *P.* h. *corr. in* infidelis *P.* i. qui *T.* k. *om. X.* l. remunerari *P.*

1. Hanc epistolam post diem 10 Aug. 796 scriptam esse, apparet ex ep. 70 infra. 2. Rom. 11, 5.

796 post Aug. 10 titudine formidabiles, tuis suo honori[a] militantibus subdidit sceptris; praevenienteque[b] gratia, colla diu superbissima sacrae fidei iugo devinxit et caecis ab antiquo tempore mentibus lumen veritatis infudit[1].

Sed nunc praevideat sapientissima et Deo placabilis devotio vestra pios populo novello praedicatores; moribus honestos[c], scientia sacrae fidei edoctos et euangelicis praeceptis imbutos; sanctorum quoque apostolorum in[d] praedicatione verbi Dei exemplis intentos. Qui lac — id est suavia praecepta — suis auditoribus in initio fidei ministrare solebant; dicente apostolo Paulo: *Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Tamquam parvulis*[e] *in Christo lac vobis potum dedi, non escam. Nondum enim poteratis; sed necdum potestis*[2]. Hoc enim totius mundi praedicator, Christo in se loquente, significavit[f]: ut nova populorum ad fidem conversio mollioribus praeceptis quasi[g] infantilis aetas lacte esset nutrienda; ne[h] per austeriora praecepta fragilis mens evomat[i], quod bibit. Unde et ipse dominus Christus[i] in euangelio respondit interrogantibus se, quare discipuli illius non ieiunarent[3], dicens: *Nemo mittit vinum novum in*[k] *utres veteres; alioquin utres rumpuntur et vinum effundetur et utres peribunt*[4]. *Alia est enim*, ut beatus Hieronimus dicit, *puritas virginalis animae et nulla prioris vitii contagione pollutae*[l], *et alia eius*[m], *quae sordibus et multorum libidini*[n] *subiacuerit*[5].

His ita consideratis, vestra sanctissima pietas sapienti consilio praevideat: si melius sit, rudibus populis in principio

a. honore *T.* b. vel revenienteque *P.* c. honesto *T.* d. et *T*, in *XP.* e. parvulus *T.* f. signifivit *P.* g. quas *T.* h. nec *T.* i. *om. P.* k. *om. T.* l. polluta *TX.* m. eius *addidi.* n. libini *T.*

1. cf. Theodulfi carmen ad Carol. reg. a. 796 compositum v. 37 sqq. (opp. ed. Sirmond. p. 182):

„Adveniunt gentes Christo servire paratae,
Quas dextra ad Christum sollicitante vocas.
Pone venit textis ad Christum crinibus Hunnus,
Estque humilis fidei qui fuit ante ferox."

2. 1 Cor. 3, 1. 2. 3. Matth. 9, 14. 4. Matth. 9, 17. 5. Hieronymi comment. in Matth. L. I c. 9 (opp. ed. Vallarsius T. VII 52).

fidei iugum inponere decimarum, ut plena fiat per singulas domus[a] exactio illarum. An apostoli quoque, ab ipso deo Christo edocti et ad praedicandum mundo[b] missi, exactiones decimarum exegissent[c] vel alicubi[d] demandassent dari[e], considerandum est. Scimus[f], quia decimatio substantiae nostrae valde bona est; sed melius est: illam amittere quam fidem perdere[1]. Nos vero, in fide catholica nati nutriti et edocti, vix[g] consentimus substantiam nostram pleniter decimare; quanto magis tenera fides et infantilis animus et avara mens illarum largitati non consentit. Roborata vero fide[h] et confirmata consuetudine[h*] christianitatis, tunc quasi viris perfectis fortiora danda sunt praecepta, quae solidata[i] mens relegione christiana non abhorreat[k].

796 post Aug. 10

Illud quoque maxima considerandum est diligentia: ut ordinate fiat praedicationis officium et baptismi sacramentum: ne nihil prosit sacri ablutio baptismi in corpore, si in anima, ratione utenti[l] catholicae fidei agnitio non praecesserit[m]. Dicit itaque apostolus: *Omnia vestra honesta cum ordine fiant*[2]; et ipse Dominus in euangelio discipulis suis praecipiens ait: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos*[n] *in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*[3]. Huius vero praecepti[o] ordinem beatus Hieronimus in commentario suo, quem in euangelium[p] sancti Mathei scripsit, ita exposuit[4]: *Primum docent*[q] *omnes gentes, deinde doctas intingunt*[r] *aqua. Non enim potest fieri, ut corpus baptismi accipiat*[s] *sacramentum, nisi ante anima fidei susceperit veritatem. Baptizantur autem in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, ut quorum una est divinitas, sit una largitio. nomenque trinitatis*[t] *unus deus est. „Docentes eos servare omnia, quaecumque mandavi vobis*[5]*.“ Ordo praecipuus. Iussit*

a. domos *XP*. b. *om. P*. c. exigissent *TX*. d. alia ubi *X*. e. dare *P*. f. enim *add. P*. g. umquam *add. P*. h. fides *TP*. h*. consuetudinis *T*. i. solida *T*. k. oborreat *T*, obhorreat *X*. l. intenti *X*. m. in corde *add. XP*. n. eas *T*. o. His — praeceptis *P*. p. euangelio *P*. q. doceant *T*. r. intinguant *X*, intinguat *T*. s. capiat *T*. t. trinitas *TX*.

1. cf. supra ep. 64 p. 302. 2. 1 Cor. 14, 40. 3. Matth. 28, 19. 4. L. IV c. 28 (opp. ed. Vallarsius VII 243—244). 5. Matth. 28, 20.

796 post Aug. 10 *apostolis, ut primum docerent omnes*[a] *gentes, deinde fidei tinguere sacramento*[b] *et post fidem ac*[c] *baptisma, quae essent observanda, praeciperent. Ac*[d] *ne putemus levia esse, quae iussa sunt, et*[e] *pauca addidit: „Omnia quaecumque mandavi vobis"*[1]; *ut, qui crediderint, qui in Trinitate fuerint baptizati, omnia faciant, quae praecepta sunt.*

Igitur infantes — ratione non utentes, aliorum peccatis obnoxii — aliorum fide et confessione per baptismi sacramentum salvari possunt, si confessae pro se fidei integritatem, congrua adveniente aetate, custodient[f]. Dicit vero apostolus: *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem*[2]. Illa tantum oris confessio proficit ad salutem, quae[g] firmiter cordis credulitate tenetur.

Igitur ille ordo in docendo virum aetate[h] perfectum, diligenter, ut arbitror, servandus est, quem beatus Augustinus[i] ordinavit in libro, cui *de catecizandis*[k] *rudibus*[3] titulum praenotavit. Primo[l] instruendus est homo de animae inmortalitate et de vita futura et de retributione bonorum malorumque et[m] de aeternitate utriusque sortis. Postea: pro quibus peccatis et sceleribus poenas cum diabolo[n] patiatur aeternas, et pro quibus bonis vel benefactis gloria cum Christo fruatur sempiterna. Deinde fides sanctae Trinitatis diligentissime docenda est, et adventus pro salute humani generis filii Dei domini nostri Iesu Christi in hunc mundum exponendus; et de mysterio passionis illius, et veritate resurrectionis et gloria ascensionis in caelos et futuro eius adventu ad iudicandas omnes gentes et de resurrectione corporum nostrorum et de aeternitate paenarum in malos et praemiorum[o] in bonos, mox[p] — ut[q] praediximus — mens novella firmanda est. Et hac fide roboratus homo et praeparatus baptizandus est. Et sic tem-

a. universas *X.* b. sacramentum *T.* c. hac *T.* d. Ac — addidit *om. P.* e. post *add. XP.* f. custodiente *T*, custodiunt *XP.* g. quam *X.* h. *om. P.* i. Agustinus *T.* k. catacizandis *T.* l. Primus *T*, Primo *XP.* m. *om. X.* n. diabulo *T.* o. proemiorum *T.* p. *om. XP.* q. utque *P.*

1. Matth. 28, 20. 2. Rom. 10, 10. 3. Augustini opp. edd. Benedictini VI 263—296.

pore oportuno saepius euangelica praecepta danda sunt per sedulae praedicationis officium, donec adcrescat in virum perfectum[a] et digna efficiatur Spiritui sancto habitatio et sit perfectus filius Dei in operibus misericordiae, sicut pater noster[b] caelestis perfectus est; qui vivit et regnat in trinitate perfecta et unitate benedicta, Deus et Dominus per omnia saecula saeculorum, Amen! 796 post Aug. 10

Gratia[c] domini nostri Iesu Christi sit vobiscum in aeternum.

---

68. *Paulinus Aquileiensis patriarcha in collegio episcoporum a Pippino rege convocato de ratione, qua Huni subacti baptizandi sint, disserit*[d].

In Dei omnipotentis praescientia, qui fecit ea quae futura sunt, cuncta ante omnia saecula praedestinatim facta existunt: quae nimirum per singula tempora iusto Dei moderatius iudicio disponuntur, sicut scriptum est: *Iudicabit orbem terrae in aequitate et populos in veritate sua*[1]. Et ne unus quidem sermo cecidit cassus in terram de omnibus bonis, quae locutus est Dominus facere, impleturque cotidie, quod Veritatis voce inviolato salubriter protestatur iure qua dicitur: *Et alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili et illas oportet me adducere et vocem meam audient et fiet unus pastor et unum ovile*[2]. In quibus verbis subtiliter dominica pensanda sunt documenta, ne quis sibi iactanter tribueret[e] et de lucro congregatarum ovium propriam laudem dissipiens quaereret. Non enim ait: *Oportet illas adducere*, ut intellegeretur quemlibet sine Dei gratia, sed addidit: *me*, quatenus patenter daretur intellegi, nihil nostrum, sed totum quod dignum sanctum iustumque est suum esse, licet nobis gratuito munere propter nimiam bonitatem eius merces de exsecuto humiliter obsequio retribuatur, si non nostram, sed eius, cuius omne quod sumus vivimus et movemur, laudem et honoris gloriam requiramus. 796 aestate

a. *om. T.* b. vester *T.* c. Gratia — aeternum *om. TP.* d. *ex X fol. 179—186:* Dictatus Paulini patriarchae. *Edidit Mansi Coll. conciliorum XIII 921—926.* e. tribuerit *X.*

1. Psal. 95, 13. 2. Ioh. 10, 16.

796 aestate

Denique cum secundum bonae voluntatis suae propositum ferocium gentium mentes ad lenitatis mansuetudinem in praefinito perducere dignatus fuisset tempore et Caroli christianissimi principis animum fidei zelo inflammatum feliciter incitasset, quatenus christianas exercituum legiones per dilectissimum Pippinum suum, Iordannica sceptra Christo duce gubernante, supra ripas Histri Danubii adgregandas non retardaret[1], castra calcatius metatus in eodem loco isdem venerabilis Pippinus rex, accersito quin etiam quorumdam episcoporum reverendo collegio de plurimis quibusque rerum cerimoniis ad cultum Dei et christianam propensius pertinentium religionem diligenti studuit curiositate clementibus explorare verbis. Et indulta quocirca[a] familiaritatis praedictorum patrum licentia, requisitum est primum de sacro regenerationis lavacro, quibus temporibus principaliter ac specialiter, si rationalis necessitas aliter non exposcat, tribui catecuminis oporteret. Inventumque est protinus et per sacras scripturarum adprobatum paginas, duo tantummodo legitima tempora, in quibus sacramenta baptismatis, nisi iusta et inevitabilis, ut praefati sumus, interveniat occasionis necessitas, modis omnibus iure sunt celebranda: pascha videlicet celeberrimum festum et pentecosten gloriosum sancti Spiritus in igneis linguis adventum. Ait enim magister et doctor gentium in fide et veritate: *Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte, ut quomodo Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus*[2]. Nam et trina inter sacras lavacri mersio undas triduanam[b] Domini non inconvenienter significat sepulturam et tertia elevatio ab unda tertiae diei gaudium dominicae resurrectionis demonstrat.

a. quocirco X. b. triduana X.

1. Cfr. supra p. 301 n. 7; Ann. Lauriss. min. (28.) „Pippinus rex Italiae Pannoniam pergit"; Carmen de Pippini regis victoria Avarica a. 796 editum (Einhardi V. Karoli M. ed. Pertz p. 35): „Rex accintus Dei virtute | Pippinus rex catholicus, | Castra figit super flumen | Albi(du)m Danubium | Hostibus accingens totum | Undique praesidium." 2. Rom. 6, 3. 4.

De pentecosten autem Dominum dixisse discipulis suis sanctus sic commemorat Lucas: *Vos autem*, inquid, *baptizabimini Spiritu sancto, quem accepturi estis non post multos hos dies*[1] et illud: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum caelorum*[2]. Hinc alias egregius praedicator de conversis et ex fontis utero sacratius renatis intonans ait: *Sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine Domini Iesu Christi et in Spiritu sancto*[3]. Unde et ab ipsis apostolis traditum est sanctae ecclesiae, duo haec tempora in mysterio sacri baptismi singulariter caelebrare. Qua de re placuit iuxta hanc inviolabilem apostolicam regulam et canonicae formulae celeberrimas sanctiones bina haec tempora in sacramento regenerationis adscribi, excepto mortis periculo, pro quo non solum non sunt tempora observanda, sed nec hora vel momenta diei noctisque silentia, ut quandocumque huius rei necessitas exigerit, nulla mora interveniente in mortis quemlibet periculo constituto baptismi gratia velocius tribuatur.

796 aestate

Similiter de his sentiendum est, qui obsidionis discrimine vallati seu timore perculsi naufragii[a] vel angustia carceris circumdati, quae cuncta haec ad mortis pertinent causam. Aliter autem apostolica et canonica, sicut dictum est, inmutilatius forma servetur.

Ex hac igitur dominicae auctoritatis admonitione primus pastor ecclesiae quorundam, ut ita dixerim, fratrum infestos animos temperare curavit, cum ab his de susceptione[b] gentium quasi praevaricator legis redargueretur. *Recordatus sum*, inquid, *sermonum Domini dicentis: Iohannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini in Spiritu sancto*[4]. Et adiecit: *Ego autem quis eram qui prohiberem Deo*[5]? Definitum quippe est in superiore locutione, quibus necessariis omni tempore negotiis desiderantibus sacrum baptisma inculpabiliter conceda-

a. naufragi X. b. supceptione X.

1. Act. 1, 5. 2. Ioh. 3, 5. 3. 1 Cor. 6, 11. 4. Act. 11, 16. 5. Act. 11, 17.

796 aestate tur. Videamus, si tamen licet nobis ex considerationis intuitu humiliter perpendere, an etiam propter rudem ad fidem gentem noviter concurrentem praedicta duo tempora laudabiliter valeant anticipari? ita dumtaxat ut non a recto sanctarum scripturarum tramite exorbitare nec praecedentium patrum terminos videamur transgredere. In actis namque legitur apostolorum, praedicante Petro, trium milium credentium turba semel et bis, super quos Spiritus sanctus ceciderat, baptismi gratiam suscepisse. *Et adposita est*, inquiens, *in eadem die*[1], id est fidelium multitudini in corpore ecclesiae adgregata. Sed et eunuchus legens Esaiam prophetam adsumpto Philippo divino in curru imperio aqua inventa ab eodem baptizatus adseritur. Denique et Paulus electionis vas triduano peracto ieiunio ab Annania recepto lumine legitur baptizatus.

Haec igitur prolata exemplorum testimonia, quae protulimus, probabilia[a] quidem et verissima habenda existunt, sed longe ab his, de quibus agimus, dissimiliter sentienda. Haec autem gens bruta et inrationabilis vel certe idiotae et sine litteris tardior[b] atque laboriosa ad cognoscenda sacra mysteria invenitur. Illi vero, qui ex circumcisione venerant, quibus credita fuerant divina eloquia, legislatio et mystica prophetarum praeconia, licet centurio cohortis Italiae ex gentibus fuerit, sed et ille saecularibus litteris inbutus et prius ab angelo praemonitus et ante baptisma timens Deum probatus, a Petro confestim inscribitur baptizatus. Illis namque, qui ex circumcisione erant, sicut dictum est, solo modo fides, qua Christum Dei filium recte crederent[c], deerat, et ea quae legebantur qualiter figurate intellegi deberentur indigebant. Unde et eunuchus cum legeret in verbis Esaiae prophetae: *Sicut ovis ad occisionem ductus est et quasi agnus coram tondente*[d] *se, sic non aperuit os suum*[2], perquirit ancxie[e] a Philippo, utrum de se hoc propheta, an de alio aliquo dixerit? Cui cum typice a Philippo euangelizatum esset, de Christi haec passione mystice

a. probalia X. b. tardiora X. c. credere X. d. tundente X. e. ancxiae X.

1. Act. 2, 41. 2. Is. 53, 7. Act. 8, 32.

fuisse[a] predicta, statimque praedicatori suo infuso sancto Spiritu praebens adsensum fideique munus de thesauro cordis per ferculum linguae euangelizanti libenter optulit prolatum. Nihil namque tunc aliud deerat eunucho, nisi sola[b] aquae substantia, qua[c] inventa, protinus in ea meruit baptizari. 796 aestate

Huic autem genti, quemadmodum praefati sumus, sacris ignarae eloquiis non convenit iuxta haec prolata scripturarum exempla tam citius baptismi mysterium indulgere, priusquam inbuatur fidei sacramento per aliquas protelationis moras. Praesertim cum Dominus praecipiat discipulis suis dicens: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, docentes eos*[d] *servare omnia quaecumque mandavi vobis*[1]. Et rursus: *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit*[2]. Intueri quippe in verbis dominicis vigilanti studio libet et animadvertendus in praeceptis illius sacratissimus ordo. Non enim ait: *Ite, baptizate omnes gentes docentes eos*, sed primum intulit: *Docete,* deinde adiecit: *Baptizate.* Et non qui baptizatus fuerit et crediderit, sed qui crediderit et baptizatus fuerit, hic salvus erit. Et post baptismum rursus: *Docete eos servare omnia quaecumque mandavi vobis.* Ut in promptu[e] daretur intellegi et ante baptismum fides esset docenda et ut intellegat novitius, quae sit baptismi gratia, quia per id peccata dimittantur et regeneratus novus homo, mortuo scilicet inter undas redemptionis vetere cum actibus suis, qui erat filius peccati, incipiat per adoptionem filius esse Dei et particeps regni caelorum; et post hanc mortalem[f] vitam aeternae vitae beatitudinem consequatur. Post baptismum vero docendi sunt servare omnia Dei mandata, quibus pie et iuste in hoc saeculo vivere debeant[g].

Ipsa vero praedicantium doctrina non debet esse violenta humanoque pavenda timore, sed benigna, suadebilis, et cum dulcedine inrorata. Suadebilis nempe de praemio vitae aeter-

a. f isset X. b. solo X. c. quam X. d. *om.* X. e. prumptu X. f. inmortalem X g. debeat X.

1. Matth. 28, 19. 2. Marc. 16, 16.

796 aestate nae; terribilis de inferni supplicio, non de gladii cruento mucrone, nec coacti aut inviti[a] trahantur ad·baptismi·lavacrum, sed quos Spiritus sancti gratia perfuderit et ex desiderio animae suae expetierint salutem. Dilatatio autem tarditatis usque ad quem dierum numerum praetendatur, in sacerdotis arbitrio aestimari[b] debet, iuxta mores prorsus audientium, quam velocius vel serius suscipiant verbum Dei et adspirante Spiritu sancto intellegant suae redemptionis augmentum. Infra quadragenarium tamen numerum protelationis summa persistat, ne forte longe protracti flamma desiderii eorum defervens inaniter refrigescat, ita dumtaxat, ut septenarius numerus in discendendo transgradiatur.

Porro de duobus legitimis temporibus, id est pascha vel pentecosten, in quibus universaliter, sicut dictum est, sanctum tribuitur baptisma, considerare libet, qualiter propter conversionem istarum gentium atque sacerdotum raritatem[c] inviolabiliter valeant anticipari.

Scimus itaque sanctum venerandumque paschae gaudium et adventum sancti Spiritus, id est pentecosten, in die dominico fuisse conlatum; et nos per unamquamque ebdomada[d] prima feria id est dominico die dominicae resurrectionis solemnem laetitiam et sancti Spiritus inenarrabilis praesentiae gloriam celebramus. Si ergo felici praesumptione hac de causa praedicta tempora anticipare non expavescimus, venerandae tamen dominicae diei terminum, excepta mortis causa, nullo quolibet temeritatis ausu transilire[e] praesumamus, ita ut per hunc ordinem cuncta procedant.

Denique si visum fuerit sacerdoti et non aliter res exigat, per duas vel tres aut amplius minusve ebdomadas[f] iuxta definito numero vel non protrahere caticuminum, faciat qualiter illi recte paruerit. Per septem tamen illos dies, in quibus vespere sabbati, quae in prima lucescit sabbati, baptizandus est, indicto ieiunio catacizetur cotidie audiens unguaturque oleo

a. innitus *X*. b. aestimare *X*. c. raritate *X*. d. unamquemque eudumata *X*. e. trasilire *X*. f. eudumatas *X*.

sancto et in vespere, sicut diximus, sabbati sanctificetur aqua in fonte vel in tali vase, ubi in nomine sanctae Trinitatis trina mersio fieri possit. Et postquam se professus fuit credere in Deum patrem omnipotentem et in Iesum Christum filium eius unicum, dominum nostrum et in Spiritum sanctum, et abrenuntiare se confiteatur diabolum et pompis eius, mundum et pompis eius, tunc semel dicatur a sacerdote: *Et ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.* Mox levatus tertia de unda, suscipiatur ab eo, qui ei spiritalis pater electus est. 796 aestate

Parvi autem lactantes nisi solo mortis debito interveniente, serventur cuncti ad illa duo universalia, de quibus iam saepius dictum est, tempora, pascha utique vel pentecosten. De his autem, qui iam baptizati a sacerdotibus terrae istius in nomine sanctae Trinitatis esse probantur, quemadmodum eorum professione, cum a nobis diligenti cura percunctarentur, didicimus, placuit, non oportere iterum baptizari. Ait enim Paulus divinus apostolus: *Unum baptisma, una fides*[1]. Et per semet ipsam Veritas Petro: *qui lotus est*, inquid, *non indiget, ut lavet iterum, nisi tantum pedes*[2], id est, gressus pravi operis lacrimarum fonte penitendo abluere.

Hi autem, qui a clericis baptizati sunt, aqua tamen a sacerdote benedicta, in nomine sanctae Trinitatis et adsunt praesentes ipsi[a] baptistae, qui testimonium tali perhibeant, vel certe ipsi, qui baptizati sunt, valent de se taliter testimonium proferre, nec hos arbitramur recte iterum baptizari, sed per solam manus inpositionem tradantur eis omnia dona spiritalia, quae ante baptismum et post baptismum oportuerant tradi et sic in gremio sanctae suscipiantur ecclesiae.

Illi vero, qui ab inlitteratis clericis baptizati existunt et cum intinguerentur in aqua, nec illi fidem, quia nesciebant, professi sunt, nec ille, qui baptizabat, dixit: Baptizo te in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, nec in nomine Iesu Christi, sicut cuiusdam horum idiotarum professione conperi-

a. ipse X.

1. Ephes. 4, 5. 2. Ioh. 13, 10.

796 aestate mus, sed sola aqua solum corpus abluit, hi profecto pro non baptizatis[a] habendi sunt. Sola enim aqua sine sancti Spiritus ammixtione nihil valet aliud, nisi sordes carnium aut quarumcunque rerum abluere. Peccatorum nimirum remissio et sanctificatio spiritalis non nisi per gratiam sancti Spiritus ministratur. *Accipite*, inquiens Dominus, *Spiritum sanctum*, *quorum remiseritis peccata*, *remittuntur eis*[1]. Enimvero non ait Dominus: *Nisi quis renatus fuerit ex sola aqua tantummodo*, sed ex aqua et Spiritu sancto. Hinc est, quod magister et doctor gentium in sola aqua Iohannis baptismate baptizatos mandat iterum baptizare. Nam cum interrogans explorasset eos, qui baptizati erant, si accepissent Spiritum sanctum, et responsum ab eis recepisset, nescire se si esset Spiritus sanctus, tunc iussit eos in nomine Iesu Christi baptizare. Ex hoc ergo exemplo collegi potest, in sola aqua sine gratia Spiritus sancti baptizatos iterum procul dubio inculpabiliter baptizari.

De his igitur ita satis dixisse sufficiat. Nunc autem ad alia festinantes ab his conpendiosius calami cuspitem[b] suspendamus.

Paulinus licet indignus servorum Domini ultimus servus, valvicula sanctae et orthodoxae Aquiligensis ecclesiae sedis horum venerabilium fratrum socius et auditor fui.

---

69. *Alcuinus Megenfridum arcarium regium hortatur, admoneat Carolum regem, ut mites abstinentesque sacerdotes paganis ad Christi fidem convertendis mittat. Nam Saxones propter decumas et legum rigorem christianitatem aversari. Monet etiam, ne ecclesiis praeficiantur sacerdotes vicariis utentes*[c].

(Q 105, F 37)

796 post Aug. 10 Dilectissimo in Christi caritate amico et regalis palatii arcario[d] Megenfrido[2] Flaccus Albinus perpetuae sospitatis salutem.

a. baptizati X. b. cuspite X. c. *ex H 73v—76; N 111v—113v:* Albinus ad Megenfridum. d. archario *N*.

1. Ioh. 20, 23. 2. Idem infra appellatur „dispensator thesaurorum" et in Annalibus Einharto attributis (Mon. Germ. SS. I 177) 791 Caroli „camerarius". Fuit anno 791 militiae magister contra Hunos.

Solet itaque cartula caritatis calamo perscripta inter amicales currere personas, ut ardorem sui pectoris litteris fraternis ostendat obtutibus et, quod intus latet in animo, foras videatur in scriptis. Unde ego[a] tui memor, amice carissime, tibi hos[b] tuae salutis, immo et multorum, ammonitorios[c] dirigere curavi apices. Nec me superfluum in his litteris aestimes, sed devotum; desiderans utrumque et praesentis vitae tibi[d] prosperitatem et future: quatenus in ista temporali feliciter vivas et in illa aeterna beate regnes[e] cum Christo.

796 post Aug. 10

Considerandum vero est diligentissime omni homini: quid fugere debeat et quid sequi. Quae duo psalmista uno brevissimo versiculo ostendit dicens: *Deverte a malo et fac bonum*[1]. Non sufficit solum mala non facere, nisi et bona faciat, aeternam cupienti possidere gloriam. Unde et ipsa[f] Veritas in euangelio cuidam se interroganti respondit: *Si vis vitam ingredi, serva mandata*[2].

Sed unicuique pensandum est: in quo gradu[g] statuisset eum Deus et quo talento ditasset eum. Non enim solis episcopis vel presbyteris pecuniam suam tradidit Dominus ad multiplicandum[h3]; sed omni dignitati et gradui talenta bonae operationis tradidit, ut datam sibi gratiam fideliter amministrare studeat et conservis suis erogare contendat. Alius est, qui talentum praedicationis accipit; alius sapientiae; alius divitiarum; alius cuiuslibet amministrationis, quidam forte alicuius artificii donum a Deo, horum omnium bonorum dispensatore. Et in his omnibus fides et devotio spectanda est, ut fideliter laboret et viriliter sui domini pecuniam multiplicare satagat; quatenus desiderabilem vocem audire mereatur: *Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam; intra in gaudium domini tui*[4].

Qui vero pecuniam praedicationis accipiunt, diligenter con-

a. ego *corr. in* ergo *H.* b. has *H.* c. ammonitorias *H.* d. tibi *om. N.* e. renas *H.* f. ipse *H.* g. grado *H.* h. multiplicandam *H.*

1. Ps. 33, 15. 2. Matth. 19, 17. 3. Matth. 25, 15. 4. Matth. 25, 21.

796 post Aug. 10 siderare debent: quid cui conveniat aetati vel personae, quid cui[a] congruat loco vel tempori; etiam et, quo ordine praedicatio christianitatis[b] incipienda sit vel perficienda. Nam dominus noster Iesus Christus, cum triumpho gloriae ad paternam rediens sedem, apostolis suis praecipit[c] dicens: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eas[d] in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Docentes eas[e] servare omnia, quaecumque mandavi vobis*[1]. Primo fides docenda est; et sic baptismi[f] percipienda sunt sacramenta; deinde euangelica praecepta tradenda sunt. At si aliquid horum trium deerit, salutem animae suae auditor habere non poterit. Fides quoque, sicut sanctus ait Augustinus[g], res est voluntaria, non necessaria[2]. Adtrahi poterit homo in fidem, non cogi. Cogi poterit[h] ad baptismum, sed non proficit in[i] fide[k], nisi infantilis[l] aetas, aliorum peccatis obnoxia, aliorum confessione salvari poterit. Perfectae aetatis vir pro se respondeat, quid credat aut quid[m] cupiat. Et si fallaciter fidem profitetur, veraciter salutem non habebit.

Unde et praedicatores paganorum[3] populum pacificis verbis et prudentibus fidem docere debent. Novit Dominus, qui sunt[n] eius; et quorum cor vult, aperit[o]; ut intellegant, quae a doctore dicantur. Sed et post fidei et baptismi perceptionem molliora praecepta infirmioribus animis sunt praebenda. Nam et apostolus Paulus novellae Galatarum[p][4] genti scribens ait: *Lac vobis dedi potum, non solidum cibum*[5]. Solidus vero cibus virorum est fortium; id est: praecepta maiora illorum sunt, qui multo tempore exercitatos habent sensus in lege Domini. Et veluti lac fragili[q] congruit[r] aetati, ita suaviora praecepta rudi populo in principio fidei tradenda sunt. Igitur et in actibus apostolorum legimus, Paulum et Barnaban Hierosolimam[s] ascendisse ad Iacobum et ceteros apostolos super hac

a. cuique *N.* b. cristianitatis *H.* c. praecepit *N.* d. eos *N.* e. eos *N.* f. baptissimi *H.* g. Agustinus *H.* h. poteris *HN.* i. in *om. N.* k. fidei *N.* l. infantulis *H.* m. qui *H.* n. sint *N.* o. aperire *H.* p. Galetarum *H.* q. flagili *H.* r. *lacuna in H pro* congruit *N.* s. Hierusolimam *H.*

1. Matth. 28, 19. 20. 2. Cf. Augustini ep. 217, opp. edd. Benedictini T. II 805. 3. Hunorum. 4. immo Corinthiorum. 5. 1 Cor. 3, 2.

questione: quomodo gentibus praedicare debuissent[1]. At illi 796
perscribentes[a] unanimi[b] consilio statuerunt, ut nil molestiae post Aug. 10
legalis inponeretur cervicibus eorum; sed tantum, ut abstinerent se a fornicatione, a sanguine, et suffocato[c] et simulacris[2]. Immo et ipse Paulus praedicator gentium[d] gloriabatur, se ex labore manuum suarum vivere. Ait enim in quadam epistola sic: *Vos scitis, quod mihi et his, qui mecum sunt, manus istae ministraverunt*[3]*; ne cui vestrum molesti essemus*[4]*;* et item: *Melius*[e] *mihi mori, quam ut gloriam meam quis evacuet*[5]. *Quae est gloria mea? ut euangelium sine sumptu exponam*[f6].

Hoc enim tantus et a Deo specialiter electus gentium praedicator egit, ut omnem radicitus occasionem avaritiae praedicatoribus absciderent[g]; quatenus nullus qualibet cupiditate inlectus, sed sola Christi caritate confortatus, verbum Dei praedicaret[h], sicut ipse in euangelio suis praecipiens discipulis ait: *Gratis accepistis, gratis date*[7].

Si tanta instantia leve[i] Christi iugum et onus suave[k8] durissimo Saxonum populo praedicaretur, quanta decimarum redditio[l] vel legalis pro parvissimis quibuslibet culpis edicti[m] necessitas exigebatur, forte baptismatis sacramenta non abhorrerent[9].

Sint tandem[n] aliquando doctores fidei apostolicis eruditi exemplis. Sint praedicatores, non praedatores[o]. Confidant in illius pietate, qui ait: *Nolite portare sacculum aut peram*[10] et cetera, quae secuntur; et de quo propheta inquit: *Qui numquam derelinquit sperantes in se*[11].

Haec tuae, venerande[p] amice, scripsi dilectioni, quatenus tuis proficiant ammonitionibus, qui a te consilium audire desi-

a. praescribentes *N.* b. unanimo *H.* c. sanguine suffocatione *N.* d. gentibus *N.* e. est *add. N.* f. exponē *H.* g. abscinderet *N.* h. praedicare *HN.* i. suaue *N.* k. suae *H*, eius leue *H.* l. redditi *HN.* m. edictis *HN.* n. sintandem *H.* o. praedicatores *H.* p. verande *H.*

1. Act. ap. 15, 2. 2. Act. ap. 15, 28. 29. 3. Act. ap. 20, 34. 4. 2 Thess. 3, 8. 5. 1 Cor. 9, 15. 6. 1 Cor. 9, 18. 7. Matth. 10, 8. 8. Matth. 11, 30. 9. Cf. supra p. 302 n. 4, 309 n. 1. 10. Luc. 10, 4. 11. Iudith 13, 17; Daniel 13, 60.

796 post Aug. 10 derant[1]. Scit enim haec omnia optime dilectus meus David, cui Deus et sapientiam dedit, et bonam voluntatem; ut[a] plurimos convertit populos ad caritatem Christi et laudem. Cui omnis bonitas et potentia ad benefaciendum sufficit, nisi unum tantummodo propter tempora periculosa huius saeculi[2]: quod rariores habet adiutores in opere Domini, quam[b] necesse sit[c]. Nullus tamen in mundo meliores, ut credo, habet quam ille. Hos erudiat ammoneat et doceat secundum sapientiam sibi a Deo datam. Et tu, fidelissime dispensator thesaurorum et servator[d] consiliorum et adiutor devotus, viriliter fac voluntatem illius. Esto in consilio suavis et in opere strenuus; pacificus in domo, prudens in legationibus; pius in pauperes et miseros, iustus in iudiciis, largus in elymosinis; ut ex temporalibus divitiis tuis aeternas Christi merearis in caelis.

Adhuc me dilectio dilecti mei David et sollicitudo salutis multorum cogit tibi suadere, quae utilia scio coram Deo et honesta coram saeculo:

Nam quidam sacerdotes Christi, qui habent parochias[e] et honores saeculi, et gradus ministerii[f] non volunt habere. Videtur mihi melius, ut plenam habeant benedictionem et plenam mercedem apud Deum. Nunc vero alius[3] laborat pro mercede[g] perpetua; illi vero pro saeculari honore. Privati vero sunt, ut cum pace dicam[h], potestate[i] ligandi[k] et solvendi, quod clarissimum[l] in ecclesia Christi donum Christus dedit apostolis et per eos successoribus suis. Nec non et[m] ecclesiis, quae non habent pastores[n], periculosum est: gregem[o] Christi absque pastore diu manere. Intrant lupi rapaces[4]; sed non est, qui exigat eos. Sedet sola et vidua domina gentium[5] et non est, qui consoletur eam[6]. Dicit et ipsa Veritas: *Messis quidem*

a. et *N.* b. qua *H.* c. necessit *H.* d. salvator *corr. in* servator *H*, serator *N.* e. parrochias *N.* f. grados minysterii *H.* g. merde *H.* h. diecā *H.* i. potestatem *N.* k. lagandi *H.* l. est *add. N.* m. et de *HN.* n. pectores *H.* o. grege *H.*

1. Carolum regem intellegi vult Alcuinus. Cf. ea quae sequuntur, et cauta et blanda. 2. 2 Tim. 3, 1. 3. vicarius. 4. Act. ap. 20, 29. 5. Threni 1, 1. 6. Threni 1, 2.

*multa est, operarii autem pauci; rogate dominum messis, mittat operarios in messem suam*[1]. 796 post Aug. 10

Et ego tibi, carissime amice: messis quidem[a] multa est in populo christiano[b], sed non sunt in quibusdam locis messores. Tu vero roga dominum messis, id est David meum dilectum: ut mittat[c] operarios in[d] messem suam; quatenus illis[e] dicat rogatus, sicut suus proprius protector et unicus[f] amator Christus deus dixit discipulis suis: *Ite, ecce ego mitto vos*[2]. Ipse est dominus vineae, mittat operarios in vineam suam et dicat: *Ite et vos in vineam meam et quod iustum fuerit, accipietis pro labore vineae meae*[3]. Ipsius[g] est potestas et dispensatio vineae[h] Christi, id est ecclesiarum Dei. Illius est laus et gloria et merces[i] aeterna, ut bene ordinentur et regantur, et pastores habeant, quantos invenire possint, dignos et Deo placabiles. Ille est in hoc regno, qui omnibus[k] praedicare potest et[l] omnibus ecclesiis . . . . . . . . . . . . .[m] mercedem habere et benedictionem in saeculo, et aeternam beatitudinem et beatam aeternitatem cum Christo et sanctis eius.

---

70. *Alcuinus Arnoni episcopo Salzburgensi, de rebus in Avaria gestis certior factus, respondet de discipulis, de Carolo rege, de Eanbaldo I archiepiscopo Eboracensi mortuo. Mittit epistolam 67. Se in Alsatiam iturum esse*[n]. (F 30)

Pio patri et fratri fideli et filio carissimo[4] salutem[o]. 796

Accepimus caritatis vestrae litteras. Magnas[p] mihi eulogias misisti, dum tuam, venerande pater, agnovi sanitatem et prosperitatem; quae mihi plus placet, quam millena talenta auri et argenti. post Aug. 10

Magnis[q] quoque me sollicitudinibus liberasti, quia, quid in Avaria gestum est[5], mihi innotuisti.

a. quidam *H.* b. Cristiano *H.* c. mittet *H.* d. im *H.* e. illi *HN.* f. et *add. H.* g. ipse *N.* h. vinea *H.* i. mercis *H.* k. omnib *H* (*sic pro* omnes). l. de *add. N.* m. *Hic nonnulla excidisse certum est. Itaque puncta interposui.* n. *ex Z 129v—130v, R. 29—29v.* o. *om. R.* p. magnus *Z.* q. magnis — venerandae dilectioni *om. R.*

1. Luc. 10, 2. 2. Luc. 10, 3. 3. Matth. 20, 4. 4. Arnoni episcopo Salzburgensi. 5. V. ep. 64 supra p. 301.

796 post Aug. 10 De filiis vero tuis, quos mihi conmendasti[a]: et iam proficiunt[b] donante Deo, et meliores eos accepturus eris vel commendaturus domno regi.

Quicquid tibi demandet domnus rex facere, mihi demandare studeas.

Quia vero tedium mihi est anima mea propter absentiam tui, obsecro, ut pro anima Eanbaldi[c 1] archiepiscopi intercedere diligenter iubeas. Quia mihi et pater et frater et amicus fidelissimus fuit, etiam et condiscipulus sub magistro meo[2]. Ecce ego solus relictus cum scola illa; et non ero solus, dum vos habeam fideles et amicos.

Quod vero[d] mihi mandasti aliquid scribere de praedicatione ad paganos, propter angustiam temporis et festinationem[e] portitoris non occurrit mihi aliquid dictare exinde. Tamen consulens paternitati tuae, misi tibi epistolam, quam[f] ante paucos dies[3] domno regi de hac eadem re direxi. Tempore vero oportuno plenius scripturus ero[g] de his omnibus tuae venerandae dilectioni[4].

Vae mundo a[h] scandalis[5]. Quid enim auri insana cupido non subvertit boni. Tamen potens est Deus recuperare, quod coeptum est, et perficere quod factum non est. Rogetur eius clementia, ut adiuvet[i] famulos suos in labore piae praedicationis, ut sit laus nomini eius in aeternum.

Hanc[k] cartulam habeas tecum, legens, considerans, donec pleniorem[l] accipias catezizandi rationem.

Et si de novo[m] tibi non liceat mecum loqui, donec venero ad domnum regem, spero, me totam aestatem[n] in illis stare partibus; poterimus in Helisetis[6] coniungi, si vobis licet Baio-

a. conmandasti *Z.* b. proficiant *Z.* c. *scripsi* Eanbaldi *pro* Archanbaldi *Z R. Nam ex sequenti verbo* archiepiscopo *hoc vitium ortum esse patet.* d. Quid *Z.* e. festinatione *Z.* f. quem *Z.* g. uero *corr. in* ero *Z.* h. ab *R.* i. adiuvat *R.* k. Hanc — Elisetis *om. R.* l. plenorem *Z.* m. et sit nouo *Z.* n. totum aestatim *Z.*

1. I archiepiscopi Eboracensis, die 10 Augusti 796 mortui, v. Simeon Dunelm. 796. 2. Aelberhto (archiepiscopo Eboracensi 767—778); v. ep. 72. 3. Itaque et haec epistola et epistola 67 scripta est post 10. Aug. 796; v. supra n. 1. 4. v. ep. 71 infra. 5. Matth. 18, 7. 6. Alsatia.

varia permanere. Quia res aliquas habemus in Elisetis. Ideo[a] 796
missus tuus mihi haec omnia — sed magis[b] litterae loquantur. post Aug. 10
Quia memoria rusticorum fragilis est. Valete[c] in pace.

---

71. *Alcuinus Arnoni episcopo Salzburgensi, qua ratione Huni fidem christianam docendi sint, exponit*[d]. (Q 104, F 31)

Dulcissimo fratri et sanctissimo praesuli Aquile Albinus salutem. 796 post Aug. 10

Praesagum tibi nomen[1] inposuere parentes; licet dispensationis Dei ignari, apud quem omnia futura iam facta sunt. Qui te summa pietate caelestia ordinavit mysteria populis ministrare, et de alto supernae gratiae intuitu acutissimis spiritalium oculorum obtutibus fluctivagos de huius saeculi salo pisces ad vivificandum non ad mortificandum[2] eruere, et sacro vitrei fontis lavacro abluere, et igne sancti Spiritus ad epulas[e] aeterni regis assare; ut verus apostolicae vocationis auditor efficiaris; dicente Christo, dum in procellosis fluctibus binas duorum fratrum germanitates[3] laborare aspexit: *Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum*[4], non a priori propriae artis[f] officio conpescens, sed ut meliores, retibus in dexteram missis[5], pisces ad litus stabilissimae soliditatis perducerent.

Hos tu, efficacissimus divini operis laborator, tota mentis intentione adsequi satage; ut[g] Christus ipse per te[h] de tuae puppe[i] carinae populis praedicare dignetur et sit pius gubernator naviculae, ex qua te retia apostolicae praedicationis in pelagus profundissimae gentilitatis expandere iussit; quatenus illum per suae magnae pietatis miserationem tibi sociisque tuis

a. Missum tuum saepius cernere desidero temporeque oportuno cupio *R pro* Ideo — omnia. b. mihi *add. R.* c. Valete in pace *om. R.* d. *ex H 69v—73v, Y 1v—4, N 109—111v:* Albinus ad Aquilam praesulem. e. aepulas *HN.* f. ortis *H.* g. quatenus *YN.* h. per te *om. Y.* i. puppi *N.*

1. Nam „arn“ Germanice est Latine „aquila“. 2. Cf. 2 Cor. 6, 9. 3. Matth. 4, 18: „Simonem qui vocatur Petrus, et Andream fratrem eius,“ 4. Matth. 4, 19. 5. Ioh. 21, 6.

796 praecipientem audias: *Adferte de piscibus, quos prehendistis*[a]
post Aug. 10 *nunc*[1]. Esto oboediens voluntati illius secundum nomen Simonis, qui ad dominicum convivium *traxit rete, plenum magnis*[b] *piscibus, centum quinquaginta tribus*[2].

Qui vero sint[c] hii pisces in hoc numero praefiniti[d], si velis scire, illi sunt, qui ex decalogi praeceptorum Dei vel ex septiformi Spiritus sancti gratia post extremam resurrectionem ad perpetuum cum Christo convivium electi sunt. Ideo rete illius piscationis, sicut in priori captura[e][3], scissum esse non legitur[4], quia nullus ibi nisi electus et ad perpetuam pacem ordinatus invitatur conviva. Igitur si ab uno usque ad septimam decimam summam singulos numeros per augmenta conputaveris[f], posteriores numeros semper prioribus adiungens, totius calculationis summa in[g] centum[h] quinquaginta tribus adcrescit[5]. Et si hos decem[i] et septem in duo divideris, id est denarium et septenarium, denarius legalia mandata et septenarius dona sancti Spiritus designat. Item si septem in duo divideris[k], id est in III et in[l] IIII, tres enim fidem[m] sanctae trinitatis designant, in qua fide omnes gentes salvandae sint, quae per[n] quadrifarias totius orbis[o] plagas diffusae sunt.

Ideo dominus noster Iesus Christus discipulis suis mandavit, dicens: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eas*[p] *in nomine Patris et Filii*[q] *et Spiritus sancti; docentes eas*[r] *servare omnia, quaecumque mandavi vobis*[6]. In istis paucissimis verbis totius sanctae praedicationis ordinem exposuit. Bis *docere* dixit et semel[s] *baptizare*. Primo omnium fidem catholicam docere praecepit; et post fidem acceptam in nomine sanctae Trinitatis baptizare iussit; deinde fide inbutum et sacro baptismate ablutum euangelicis instruere praeceptis mandavit.

a. prendidistis *N.* b. magis *H.* c. sunt *HN.* d. perfiniti *N.* e. capturā *H.* f. computaueris *N*, computauenis *H.* g. summā *Y.* h. centum *om. Y.* i. decim *H.* k. in duos divideris partes *Y.* l. in *om. HY.* m. vides *H.* n in *N.* o. *om. H;* mundi *N.* p. eos *N.* q. fili *H.* r. eos *N.* s. et *add. N.*

1. Ioh. 21, 10. 2. Ioh. 21, 11. 3. Luc. 5, 6: „rumpebatur autem rete eorum.“ 4. Ioh. 21, 11: »Et cum tanti essent, non est scissum rete.“ 5. Ratio convenit. 6. Matth. 28, 19. 20.

Hunc tu ordinem, sanctissime doctor, catezizandi[a] in adultae aetatis viris ubique firmiter obtineas. Fragiliori vero aetati pia mater ecclesia concessit, ut, qui alieno in paterna praevaricatione[b] ligatus est peccato, alterius in baptismi mysterio professione solutus sit. Et si hoc non esset, quanti perirent infantes, ex quorum nunc[c] numero caelestis cotidie aedificatur Hierusalem[d]? Absque fide quid proficit baptisma? dicente apostolo: *Sine fide inpossibile est placere Deo*[1]. Inter[e] inpossibile et difficile hoc interesse legimus: difficile est, quod fieri, licet vix, potest; inpossibile vero, quod omnino ab humana fragilitate fieri non potest. Ideo ipse Dominus in euangelio stupentibus apostolis, quis ex divitibus salvus fieri posset, respondit: *Apud homines hoc inpossibile est; apud Deum autem omnia possibilia sunt*[2].

796 post Aug. 10

Idcirco misera Saxonum[f] gens toties[g] baptismi perdidit sacramentum, quia numquam habuit in corde fidei fundamentum[h].

Sed et hoc sciendum est: quod fides — secundum quod sanctus Augustinus[i] ait — ex voluntate fit, non ex necessitate[3]. Quomodo potest homo cogi, ut credat, quod non credat[k]? Inpelli potest homo ad baptismum, sed non ad fidem. Veluti isti heretici, qui adoptionem carnis in Christo confirmant[4], nullatenus ad catholicam fidem converti possunt; quia nullam habent voluntatem orthodoxae fidei professionem cum universali ecclesia cognoscendi. Docendus est itaque homo rationalem habens intellegentiam et multimoda praedicatione adtrahendus, ut sacrae fidei veritatem agnoscat. Et maxime Dei omnipotentis pro eo deprecanda est clementia. Quia otiosa est lingua docentis[l], si gratia divina cor auditoris non inbuit; dicente ipsa Veritate: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, adtraxerit eum*[5]. Et ut aequaliter sanctam Trinitatem salutem hominis operari intellegas, dicit et ipse Dominus in

a. catacizandi *H*, catazizandi *Y*. b. praevaricationis *H*. c. *om.* *YN*. d. Hierusalē *H*. e. Iter *H*. f. Saxorum *HN*. g. totiens *N*. h. sacramentum *N*. i. Agustinus *HY*. k. credit *Y*. l. docendis *N*.

1. Hebr. 11, 6. 2. Matth. 19, 26. 3. Cf. Augustini epistolam 217, opp. edd. Benedictini T. II 805. 4. Felicis Urgellitani asseclae. 5. Ioh. 6, 44,

796 post Aug. 10 alio loco: *Nemo potest venire ad Patrem nisi per me*[1]. Item et de Spiritu sancto ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu, non potest introire in regnum Dei*[2]. Quod enim visibiliter sacerdos per baptismum operatur in corpore per aquam, hoc Spiritus sanctus invisibiliter operatur in anima per fidem.

Tria sunt in baptismatis sacramento visibilia, et tria invisibilia. Visibilia sunt: sacerdos corpus et aqua. Invisibilia vero: spiritus[a] anima et fides. Illa tria visibilia nihil proficiunt foris, si haec tria invisibilia non intus operantur. Sacerdos corpus aqua abluit[b], Spiritus sanctus animam fide iustificat. Et hoc est, quod apostolus ait: *Cooperatores enim Dei sumus*[3]. Cooperatur[c] homo Spiritui[d] sancto in salute hominis; sed et ipse homo, qui baptizandus[e] est, cooperari ambobus debet in salute sua, id est Spiritui sancto et sacerdoti humiliter corpus praestare ad sacri mysterium lavacri et animam voluntarie ad catholicae fidei susceptionem. Haec omnia doctori in initio fidei, et sacramento baptismatis ad salutem accipientis diligenter consideranda sunt[f]; et non desidiose[g] tanti sacramenti mysterium exsequi[h].

Sed hoc quoque magnopere pensandum est: qualiter novella plantatio colenda sit, ut primi flores fidei ad incrementa fructuum pervenire valeant; ne gelu cuiuslibet duritiae emarcescant et ad dulcedinem optati[i] fructus non crescant. Nam infantilis[k] aetas suavitate materni lactis nutrienda est; et rudis anima[l] mollioribus divinae dulcedinis praeceptis alenda est[m]. Nam solidus cibus virorum est fortium; et altiora praecepta illorum sunt, qui exercitatos habent sensus in lege Dei. Unde[n] et apostolus quibusdam fragilioris intellegentiae fratribus scribens ait: *Lac vobis dedi escam, non solidum cibum; quia non potuistis accipere, sed necdum potestis; quia carnales estis*[4]. *Carnalis enim homo non percipit ea, quae Dei sunt; spiritalis*

a. et *add.* *Y.* b. aquabluit *H.* c. Cooperatus *H.* d. spū *H Y.* e. baptizantus *Y.* f. considerandum est *Y.* g. desidios *H*, desidiose ad *Y.* h. exsequu *H*, exequi *N.* i. optate *H Y.* k. infantulis *H.* l. animam *Y.* m. *om.* *Y.* n. Uide *H.*

1. Ioh. 14, 6. 2. Ioh. 3, 5. 3. 3 Ioh. 1, 8. 4. 1 Cor. 3, 2.

*enim omnia diiudicat*[1], id est discernit et iudicat. Unde et ipsa Veritas in euangelio quibusdam calumniantibus[a], cur apostoli non ieiunarent, sicut Farisei et discipuli Iohannis, respondit: *Nemo mittit vinum novum in utres veteres; alioquin et utres rumpuntur, et vinum effunditur et utres peribunt*[2]. Qui sunt utres veteres, nisi qui in gentilitatis erroribus obduraverunt? quibus si austeriora[b] in initio fidei novae praedicationis praecepta tradideris, rumpuntur et ad veteres consuetudines perfidiae revolvuntur. 796 post Aug. 10

Constantior est itaque ad omne opus mens multo tempore in sacrae fidei exercitatione[c] roborata, quam novella praedicatione initiata. Aliter enim sanctus Petrus, postquam musto sancti Spiritus repletus est, in palatio Romano pro fide christiana Neroni respondit; et aliter in domo Caiphae pro confessione discipulatus Christi ancillae respondit[3]. Hic timidior, illic constantior; hoc exemplar fuit fragilitatis, illud fortitudinis. Quem Christus post resurrectionem pietatis[d] intuitu[e] trina dilectionis suae professione ad pristinae dignitatis principatum revocavit, atque oves, quas proprio redemit sanguine, commendavit pascendas[4]; quatenus bonus pastor intellegeret, non semper delinquentes dura invectione castigare sed saepe piae consolationis ammonitione corrigere. Nam et ipse dominus noster Iesus Christus, dum a Iudeis temptaretur de muliere adultera, non statim legalis censuram sententiae protulit, sed, humilitatis exemplo[f] se inclinans, scribebat in terra[5]; ut designaret: doctorem propriae fragilitatis culpas in pulvere sui cordis prius depingere et sic aliena mitius diiudicare[g] peccata. At[h] si huius considerationis regula in omni aetate et proposito diligenter tractanda est, quanto[i] magis in his, qui ab errore inolitae consuetudinis ad fidem christianam nuper conversi sunt, magno pietatis moderamine observanda est, nec non etiam et

a. calumnientibus *F.* b. austerioribus *HN.* c. consecratione *N.* d. pietas *H.* e. intutu *H.* f. exempla *F.* g. deiudicare *F.* h. ad *N.* i. quantum *F.*

1. 1 Cor. 2, 14. 15. 2. Matth. 9, 17. 3. Ioh. 18, 17. 4. Ioh. 21, 15—17. 5. Ioh. 8, 6.

796 post Aug. 10 in illis, qui ab infantia christianae fidei sacramenta susceperant et, diabolica fraude post decepti, longa consuetudine carnales secuti sunt luxorias vel aliis quibuslibet peccatorum nexibus obligati. Levioribus primo verborum fomentis consolandi sunt, ne paenitentiae medicamenta, durioribus exterriti castigationibus, abhorreant.

Sunt quaedam infirmitates, quae melius dulcioribus[a] medicantur pocionibus quam amaris; et quaedam, quae melius amarioribus[b] quam dulcibus[c]. Unde et doctor populi Dei, dum cunctis virtutum lucernis in domo Dei clarescere debet, maxime tamen sagacissimae discretionis intellegentia pollere; ut sciat, quid cui personae sexui[d] aetati[e] et proposito vel etiam tempori conveniat. Quae omnia beatus Gregorius clarissimus doctor in libro pastoralis curae[1] studiosissime exquisivit, personis distinxit, exemplis firmavit et divinarum scripturarum auctoritate roboravit. Ad cuius libri lectionem te, sanctissime praesul, remitto; obsecrans, ut illum saepius quasi enchiridion[f] habeas in manibus et in corde reteneas.

Ac ideo — dum plurimos te, beatissime pater, sanctorum doctorum scio libros habere legere et firma tenere memoria, et maxime in divinis litteris studiosum esse agnosco — supervacuum esse videtur[g], meae litterulis inperitiae tuae sapientiae aures occupare. Nisi caritatis tantum causa meam praesumptionem ante oculos auctoritatis vestrae iuste, ut puto, excusare poterit; ne dilectio, quae intus ardet in corde, muta foris videatur in verbis. Ad hoc enim verba videntur hominibus data, ut arcana[h] cordis fraternis auribus infundere valeant. Ad hoc epistolae scribuntur, ut, quo verborum sonus pervenire non poterit, litterarum officia currant; quatenus mutuae[i] caritatis in apicibus signa fraternis obtutibus demonstrantur[k]; ut fiat animorum in caritate praesentia, ubi est corporum propter longinquitatem locorum absentia.

a. dulcioribus — melius *om.* *HN*. b. sanantur *add.* *N*. c. dulcioribus *HN*, medicamentis *add.* *N*. d. sexu *HYN*. e. aetate *HYN*. f. enkeridion *H*, enkyridion *N*. g. *om.* *H*, est *N*. h. archana *N*. i. mutae *H*. k. demonstrentur *N*.

1. opp. edd. Benedictini T. II 1—102.

O felix et beata vita, ubi semper, quod amatur, videtur; 796
et quod videtur, numquam fastidit; ubi Deus omnibus aeter- post Aug. 10
nus amor, aeterna laus et[a] gloria et beatitudo. Ad hanc vero vitam et felicitatem me familiarem tuum adsiduis precibus et exhortationibus tecum trahe; quatenus post huius vitae procellosas tempestates ad perpetuae portum quietis, Christo miserante, tecum pervenire merear.

Vestram sanctitatem in omnibus bonis florere et ad perpetuam Deus Iesus proficere faciat felicitatem, desiderantissime frater in Christo.

---

72. *Alcuinus Eanbaldo II archiepiscopo Eboracensi constituto gratulatur; memorans de libris suis Eboraci relictis. Dat bona consilia, etiam de scholis ordinandis*[b]. (F 50)

Dilectissimo in Christo filio Eanbaldo[1] archiepiscopo devotus per omnia pater Albinus salutem.

Laus et gloria domino Deo omnipotenti, qui dies meos in prosperitate bona conservavit; ut in filii mei karissimi exaltatione[c] gauderem, et aliquem, ego ultimus aecclesiae vernaculus — eius donante gratia, qui est omnium bonorum largitor — erudirem ex filiis meis, qui dignus haberetur: dispensator esse misteriorum Christi[2] et laborare vice mea in aecclesia, ubi ego nutritus et eruditus fueram; et praeesse thesauris sapientiae[3], in quibus me magister meus dilectus Aelberhtus[d] archiepiscopus[4] heredem reliquit[e][5].

a. *om. N.* b. *ex V 134—140:* Epistola ad Enbaldum archiepiscopum; *Y 174—177 v.* (*Est etiam in A 53 v—57 v*). *Exordium huius epistolae legitur apud Willelm. Malmesbir. Gesta pontif. Anglor. l. III p. 246. Ediderunt Basnage in Canisii Lection. ant. IIa 449—452, Haddan and Stubbs Councils III 501—504.* c. exultatione *V*, exaltationē *Y*. d. Helbrechtus *Y*, Egbertus *Will.* e. reliquid *Y*.

1. II archiepiscopo Eboracensi post mortuum die 10 Aug. 796 Eanbaldum I „statim“ electo; v. Simeon. Dunelm. 796. 2. 1 Cor. 4, 1. 3. libris. 4. Eboracensis 767—778. 5. m. Sept. a. 778; v. De pontificibus Eboracensibus supra p. 127 vers. 1525 sq. Ceterum verbis his: „me — heredem reliquit“ Eanbaldo declarat Alcuinus, se possessorem esse partis librorum illorum. Nam post paulo ipsum Carolum regem de arcessendis iisdem libris compellavit, v. ep. 78 infra.

796 post Aug. 10 Nunc vero mihi omni intentione precanda est divina clementia, ut mihi superstes sit in hac vita, qui mihi solatio semper fuit in sua oboedientia; non quod mortem meam optare velim, sed ut vita[a] illius prolongetur. Non enim filii patribus, sed patres filiis hereditare[1] debent.

Ecce, karissime fili, omnia per Deum habes, quae sperare potuit homo; etiam et plus, quam nostra parvitas sperare auderet. Modo vero viriliter[b] fac et fortiter. Opus Domini, quod habes in manibus, perfice[c] ad mercedem animae nostrae et ad salutem multarum animarum. Non cesset lingua tua in praedicando, non pes tuus in circuiendo[d] gregem tibi commissum[e], non manus tua a laborando, ut elemosinae fiant et sancta Dei ubique exaltetur aecclesia. Esto forma[2] salutis omnium. In te sit exemplum conversationis sanctissimae, in te sit solacium miserorum, in te confortatio dubitantium, in te discipline rigor, in te veritatis fiducia, in te totius bonitatis spes. Non te seculi pompa exaltet, non ciborum luxus enervet, non vestimentorum vanitas emolliat[f], non adolantium[g] linguae decipiant[h], non detrahentium adversitas conturbet, non tristia[i] frangant, non laeta elevent. Non sis harundo vento agitata[3], non flos aura tempestatis decidens[4], non paries ruinosus[k] [5], non domus super harenam posita[6]; sed templum esto Dei vivi super firmam petram constructum[7], cuius ipse sit spiritus paraclytus inhabitator.

Quanti putas possunt esse tibi dies? Finge in animo[l] quasi quinquaginta annos. Et ecce haec finem habent; nec ad hoc pervenire putandum est[m]. Infirmitas corporis tui[8] te fortem faciat in anima; et cum apostolo: *Quando infirmior*[n], *tunc fortior*[9]. Castigatio corporis profectus sit anime.

a. vitae *V*. b. viriter *V*. c. perfici *V*. d. circueundo *V*. e. commissam *V*. f. emolliet *V*. g. *corr. in* adulantium *V*. h. decipiet *V*. i. tristitia *V*. k. ruinosa *VV*. l. animum *V*. m. est *om*. *V*. n. infirmor *corr. in* infirmior *V*; infirmior *V*.

1. hereditatem relinquere. Videtur Alcuinus intellegi velle, sese aliquando libros illos (v. p. 331 n. 5) Eanbaldo relicturum esse. 2. Cf. 1 Thess. 1, 7. 3. Matth. 11, 7. 4. Iac. 1, 11. 5. Cf. Ps. 61, 4. 6. Matth. 7, 26. 7. Cf. Matth. 7, 24. 8. de eiusdem Eanbaldi „infirmitate gravissima“ v. ep. 35 supra p. 254. 9. 2 Cor. 12, 10.

Mitem te et humilem ad meliores ostende, durum et rigidum ad superbos; omnia omnibus factus, ut omnes lucrari possis[a][1]. Habeas in manibus tuis mel et absinthium[b]; quicquid cui placeat, edat[c] ex illis. Cui de pia praedicatione vesci libeat, accipiat mel; qui dura invectione indigeat, bibat ex absinthio[d]; ita tamen, ut liceat ei mel veniae sperare, si rosea confusio poenitentiae praecedat. 796 post Aug. 10

Omnia vestra honeste[e] cum ordine fiant[2]. Tempus statuatur lectioni[f]; et oratio suas habeat horas; et missarum solemnia proprio tempore conveniant. Qui diem sapit, Domino[g] sapit[3]. Sit[h] modesta in conviviis letitia, sit casta in ieiuniis laetitia[i]. Lavetur[k] poenitentia[l] facies, unguatur oleo misericordiae caput, ut omnia acceptabilia fiant domino Deo, qui te elegit sibi sacerdotem. Omnis namque pontifex, ab hominibus adsumptus, pro hominibus constituitur in his, quae sunt ad Deum[4]. Aaron stabat cum turribulo dignitatis suae inter vivos ac mortuos, ut ira Dei non ardesceret plus in populo[5]. Sacerdos vero Dei verbi et voluntatis illius praedicator debet esse in populum et intercessor ad Deum pro populo, quasi mediator inter Deum et homines.

Qui sublimem ascendit locum, cavere debet[m] ne cadat; quia ruina altioris loci periculosior esse dinoscitur. Qui stet, videat ne cadat[6]; qui iaceat, contendat ut resurgat; et qui currat, caveat ne offendat, ne bravium illius alter accipiat[7]. Omnes quidem stare nos oportet ante tribunal Christi[8], ut referat unus quisque, quicquid in corpore gessit[9]. Tunc non erit tempus oleum emendi; et[n] ideo ante praevideamus, ne[o] tunc vacua vasa habeamus[10]. Sint modo lumbi precincti et lucerne ardentes in manibus[11] praedicatoris, ut tunc fulgeat sicut sol

a. lucrare posses *V*. b. absentium *V*. c. aedat *VV*. d. absentio *V*. e. honesta *VV*. f. lectione *V*. g. *corr. in* dominum *V*. h. sint *V*. i. *sic*. k. lavator *V*. l. poenitentiae *VV*. m. debeat *V*. n. *om*. *V*. o. nec *V*.

1. 1 Cor. 9, 22. 2. 1 Cor. 14, 40. 3. Rom. 14, 6. 4. Hebr. 5, 1. 5. Num. 16, 48. 6. 1 Cor. 10, 12. 7. 1 Cor. 9, 24. 8. Rom. 14, 10. 9. 2 Cor. 5, 10. 10. Matth. 25, 4. 11. Luc. 12, 35.

796 post Aug. 10 in regno patris sui et pro multiplicatione pecuniae sibi commisse laudetur a domino suo et honoretur aeterna gloria[1].

Noli dominum[a] te putare seculi, sed dispensatorem. Non te numerus propinquorum avarum faciat, quasi illis in hereditatem congregare debeas; non deerit occasio congregandi, si cupiditatis, quae est omnium radix malorum[2], fomes[b] inardescet. Nullus heres[c] melior est Christo; nemo tui thesauri fidelior custos[d] est. Nam manus pauperis[e] gazofilacium est Christi. Quod ex tuis optatis[f] illi commendare placeat, hoc per manus miserorum mitte. Duplex[g] fiat elemosina tua: una in salvandis animabus, altera in iuvandis[h] corporibus egentium. Ideo presbiteri duplici[i] honore iuxta apostolum digni habendi sunt, quia duplici[i] probentur fungi ministerio[3]. Hilarem datorem diligit Deus[4]; et qui seminat in benedictione, de benedictionibus metet[5], et qui plus laborat, plus mercedis accipiet[k][6].

Sint tui socii honestis moribus ornati; non vestimentorum vanitate notabiles, sed morum dignitate laudabiles. Gloria patris filius sapiens[7]. Non sint ebrietatis sectatores[l] sed sobrietatis[m] amatores; ut ex illorum bonis exemplis edificentur plurimi. Non inaniloquium[n] vel scurilitas sed sancta ex ore eorum audiatur psalmodia. Non per campos discurrentes, vulpes agitando, declament; sed, tecum equitando[o], psalmos dulci modulamine[p] decantent.

Numquam sacrae benedictionis pallio indueris absque diaconorum adstantium ministerio. Habeas et subdiaconos ceterosque ordinatim gradus[q] ecclesiae, quatinus septiformis[r] in donis sancti Spiritus aecclesia septiformi aecclesiasticorum graduum distinctione fulgeat. Habeat unus quisque gradus dignitatis suae locum et vestimentum. Et si in conviviis ordo senio-

a. hominum dominum *V.* b. vomes *V.* c. eris *V.* d. custus *V.* e. pauperes *V.* f. optatis *scripsi pro* optutibus *V V.* g. Dupplex *V.* h. adiuvandis *V.* i. dupplici *V.* k. *corr. in* accipit *V.* l. sebrietates sectantes *V.* m. sobrietates *V.* n. inaneloquium *V.* o. aequando *V.* p. dulce modolamine *V.* q. grados *V.* r. septiformes *V.*

1. Matth. 25, 34. 2. 1 Tim. 6, 10. 3. 1 Tim. 5, 17. 4. 2 Cor. 9, 7. 5. 2 Cor. 9, 6. 6. 1 Cor. 3, 8. 7. Cf. Prov. 10, 1.

rum et dignitatum servandus[a] est, quanto magis in aecclesia Christi? 796 post Aug. 10

Sit clerus in habitu honestatis et vultu constantiae; et in voce moderata cantantes, magis Deo placere nitentes quam hominibus[1]. Exaltatio inmoderata vocis[b] iactantis[c] signum est; sed omnia in humilitate et honestate fiant. Et non dispiciant Romanos discere ordines; quatinus, caput aecclesiarum Christi secundum facultatem virium imitantes, benedictionem[d] a beato Petro principe apostolorum, quem Dominus noster Iesus Christus caput electi sibi gregis statuit, habere mereantur aeternam. Sicut apis[e] sapientissima, omnia, quae honestatis sunt, discendo probate; et quae optima esse videntur, eligendo retinete[2].

Praevideat sancta sollertia[f] tua magistros pueris, clero. Segregentur separatim orae[g][3] illorum, qui[h] libros legant; qui cantilene inserviant; qui scribendi studio deputentur. Habeas et singulis his ordinibus magistros suos[4], ne, vacantes otio, vagi discurrant per loca vel inanes[i] exerceant ludos vel aliis mancipentur ineptiis. Haec omnia[k] sollertissima, fili karissime, tua consideret providentia; quatinus in sede principali gentis nostrae totius bonitatis et eruditionis fons inveniatur, et ex eo sitiens viator[l] vel aecclesiasticae discipline amator[m], quicquid desideret[n] anima sua, haurire valeat. Habetis me devotissimum in his omnibus, licet in peregrinis habitantem, adiutorem.

Consideret quoque tua diligentissima in elemosinis pietas, ubi xenodochia[o], id est hospitalia fieri iubeas, in quibus sit cotidiana pauperum et peregrinorum susceptio; et ex nostris substantiis habeant solatia[p].

a. servanda *VT*. b. voces *T*. c. iactantia *T*. d. et *add*. *T*. e. apes *corr. in* apis *V*; apes *T*. f. solertio *T*. g. more *V*, ore *T*. h. quando *T*. i. inantes *T*. k. et *add*. *VT*. l. flatur *T*. m. amatur *T*. n. desiderat *T*. o. senodochia *T*. p. *om*. *V*.

1. 1 Thess. 2, 4. 2. Cf. 1 Thess. 5, 21: „omnia autem probate et quod bonum est tenete.“ 3. classes, ordines. 4. ut omnes classes simul doceantur.

796 post Aug. 10 Ecce ego duplici[a] fatigatus molestia, id est senectute et infirmitate. Et forte adpropinquat dies metuendus: quo[b] conteratur hydria super fontem et recurrat vitta[c] aurea[1]; revertatur pulvis in terram suam, spiritus ad Deum, qui dedit illum[2]. Et valde timidus pavesco, quo examine[d] tunc iudicandus sit. Tu, fili fidelissime, labora pro anima patris tui, sive nunc in hoc pulvere morantis[e], sive tunc in iudicium properantis; ut requiem habeat vel etiam veniam peccatorum suorum; ut maculae, quae[f] adheserunt illi ex hac lutulenta habitatione corpusculi, fraterna intercessione abluantur.

Sed et post hanc conscriptionem[g] animae meae etiam omnes filios meos, fratres et amicos — sive qui mecum sunt in peregrinatione, sive qui tecum versari[h] videntur in patria — tuae commendo diligentissime fidelitati, ut habeas illos quasi proprios et non extraneos. Ad te respiciant omnes, in te gaudeant, in te consolationem[i] habeant, te honorent quasi patrem. Tu illos ama quasi filios, ut sit una pax omnium et concordia in karitate Christi. Qui vos omnes in sua magna pietate et misericordia caelesti benedictione abundare faciat, protegat regat atque gubernet, et in omni bonitate proficere faciat ad augmentum mentis meae et profectum salutis vestrae, ad exaltationem multorum; quatinus plurimi vestris bonis exemplis erudiantur atque ad vitam vobiscum[k] mereantur venire sempiternam.

Haec, rogo, cartula melius scribatur, et tecum pergat, tecum maneat, et sepius vice linguae paternae tecum loquatur, fili mi, fili karissime et fili in Christo desiderantissime.

Omnipotens Deus in sua magna pietate vos ad exaltationem sanctae suae aecclesiae multis feliciter annis in hac praesenti[l] vita proficere faciat, et in futura[m] gloriam tibi aeternam concedere dignetur.

a. dupplici *V*. b. qui *V*. c. ficta *V*. d. examinet *V*. e. morantis *scripsi pro* mortis *VV*. f. qui *V*. g. conscriptionem *V*, conscriptione *V*; *an* consolationem? h. versare *V*. i. consolatione *V*. k. nobiscum *V*. l. praesenta *V*. m. futuro *V*.

1. Eccle. 12, 6. 2. Eccle. 12, 7.

73. *Alcuinus Eanbaldum II archiepiscopum Eboracensem rogat, ut superiorem epistolam suam saepe in manus sumat. Hortatur, ut bonos consiliarios adhibeat*[a]. (F 170) 796 post Aug. 10

Venerandae[b] dignitatis et dulcissimae caritatis filio Simeoni[c] [1] summo sacerdoti[d] Albinus praesentis prosperitatis et perpetuae beatitudinis in Christo salutem.

Multa mihi fiducia est in fide vestra et multa laus in bonitate vestra, et magnum desiderium, ut proficias de die in diem in caritate Christi, in conversatione relegiosae vitae, et in conspectu Dei in sanctorum gloria meritorum; de quibus saepius sanctitatem tuam litteris meis ammonere curavi. Et[e] sicut — Dei gratia donante meque teneros erudiente annos — ad hunc[f] feliciter sanctissimae dignitatis perductus es gradum, ita toto cordis mei affectu opto Deumque deprecor: ut semper te in anteriora extendas cum apostolo[2], donec pervenias ad sublimem perpetuae beatitudinis coronam.

In tantumque praesens tuas implevi precibus aures et absens oculos apicibus paginarum mearum, ut modo nihil novi invenire valeo, quod transactae[g] sedulitatis meae devotioni possit superaugeri; nisi ut dicta[h] paternae pietatis vigilanti recorderis animo, et scripta piae ammonitionis[3] saepius relegere studeas. In quibus vero si quid minus meae dilectionis stilo exaratum invenias, non meae culpa est voluntatis, sed obliviosus ignorantiae error, cui tamen fas est ignosci[i], dum voluntas prumpta est in eo, quod habet et agnoscit. Atque utinam vestrae beatitudinis tam prona sit devotio ad perficiendam[k] scriptae ammonitionis seriem, quam mea gaudens est ad monendum caritas.

Hoc tantum unum mihi in hac cartula ammonere ratum videbatur: quatenus animi tui nobilitatem, quam in te optime

a. *ex H 29—30.* b. Verandae *H.* c. Simeone *H.* d. sacerdote *H.* e. et *scripsi pro* ut *H.* f. adhuc feliciter saepissime *H pro* ad hunc — sanctissimae. g. transacta — devotione *H.* h. dilta *corr. in* dicta *H.* i. agnosci *H.* k. perficiendū *H.*

1. Eanbaldo II archiepiscopo Eboracensi; v. ep. 173 infra. 2. Philipp. 3, 13. 3. i. e. ep. 72 supra p. 331.

796 post Aug. 10 sciebam, et sanctae fidei integritatem, quam habere ad omnes solebas, nullis amicorum consiliis, nulla saecularium ambitione desideriorum corrumpi vel inmutari[a] permittas. Non omnis amicus consiliarius esse poterit, dicente scriptura: *Amici tibi sint multi, consiliarius autem unus*[1]. Noli tuam bonitatem aliorum inprobitate obscurari. Nolo, amor tuus, quem bona pietate et voluntate ex tuis vel alienis commeruisti, alterius neglegentia vel malitia obruatur; sed ut proficias in sapientia in amore et honore coram Deo et hominibus; ut nil tibi desit in ulla gratia, sed ubique pius appareas et amabilis Deo et omni populo.

Vestrae beatitudinis auctoritatem et bonae voluntatis affectum deus Christus augere exaltare et conservare dignetur in aeternum, domine fili in Christo carissime et in omni bono desiderantissime.

---

74. *Alcuinus Eanbaldum II archiepiscopum Eboracensem commonet, ut iusta faciat et S. Gregorii librum pastoralem semper secum ferat*[b]. (F 57)

796 post Aug. 10 Karissimo filio Symeoni[2] sacerdoti Albinus pater salutem.

Si gaudendum est de ascensu, timendum est de lapsu; quia de altiore loco periculosior est lapsus. Ideo secundum pronomen[c] tuum esto superspeculator[d 3] non solum gregis tibi commissi sed etiam tui ipsius, ut in paucis diebus laboris plurimam merearis habere mercedem beatitudinis.

Tempora periculosa sunt in Brittania[e]; et mors regum[4] miseriae signum est; et discordia captivitatis origo; et festinant vera esse, quae sepius audisti a nostro praedici magistro[5].

Noli cupidus esse de auro et argento, sed de animarum

a. inmutare *H.* b. *ex Y 172—172v; V 140—140v:* Epistola Albini ad Simeonem sacerdotem. *Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 505.* c. nomen *Y.* d. semper speculator *V.* e. Britannia *V.*

1. V. Eccle. 6, 6. 2. Eanbaldo II archiepiscopo Eboracensi; v. ep. 173 infra. 3. episcopus. 4. Aethilredi regis Northanhumbrorum, die 18 Apr. 796 necati, et Offae regis Merciorum d. 26 Iulii 796 mortui. 5. Aelberhto (archiepiscopo Eboracensi 767—778); v. supra p. 331 n. 4.

lucro. Me vero in orationibus et elemosinis memora cottidie, 796
et te in observatione mandatorum Dei semper. Et si tempe- post Aug. 10
stas undique inmineat, guberna viriliter navem Christi, ut quandoque cum tuis nautis in portum pervenias prosperitatis. Numquam a sanctae praedicationis verbo[a] lingua sileat, numquam a bono opere manus torpescat; et quocumque vadas, liber[b] sancti Gregorii pastoralis[1] tecum pergat[c]. Sepius illum legas et relegas[d], quatenus te ipsum et tuum opus cognoscas in illo; ut, qualiter vivere vel docere debeas, ante oculos habeas. Speculum est enim pontificalis vitae et medicina contra singula diabolicae fraudis vulnera.

Non mollescat animus tuus in adolatione principum, nec torpescat in correctione subiectorum. Non te decipiant saeculi blanditiae, non exaltent honores transeuntes, non subvertant favores populi. Esto columna firmissima in domo Dei, non harundo vento agitata[2]. Esto lucerna super candelabrum posita, non sub modio abscondita[3]. Esto omnibus via salutis, non vena perditionis; ut per te plurimi corrigantur salventur et ad vitam tecum perveniant sempiternam.

Vive, vale feliciter et nostri memor proficias semper in opere Dei.

---

75. *Alcuinus monachis Murbacensibus scribit, quam ob rem ad eos non accesserit. Suadet caritatem humilitatem obedientiam pacem studia litterarum*[e]. (C 22, Q 64, F 47)

Venerabilibus in Christo fratribus in ecclesia[4] sancti Leo- 796
degarii[f] episcopi servientibus Alchuine[g] devotus vestri profectus in Christo salutem.

Desiderabilem vestrae beatitudinis[h] salutationem, quam

a. verbo *superscriptum est in V;* a sancta praedicatione *V.* b. litteras *V.* c. *corrigit in* habeas *V.* d. *hic desinit epistola in V.* e. *ex K 35v—36v:* Alcuinus fratribus, *G p. 105—108, N 74—75:* Alchuinus ad fratres in ecclesia sancti Liudgarii episcopi. f. Leodogarii *K*; Liudgarii *N.* g. Alcuinus *KN.* h. beatudinis *G.*

1. Hunc librum saepius commendat; cf. supra ep. 71 p. 330, infra epp. 51. 149. 293. 2. Matth. 11, 7. 3. Matth. 5, 15. 4. in Murbacensi coenobio, quod S. Leodegario episcopo Augustodunensi sacratum erat.

796 meae[a] parvitatis auribus fidelis frater Odilleoz[b] attulit, gratissimo suscepi animo; valde desiderans, vestrae[c] sanctitatis orationibus in huius procellosae vitae navigio adiuvari; quatinus piissima salvatoris nostri gubernatione ad portum[d] perpetuae quietis, vobis intercedentibus, pervenire merear.

Quod[e] ad vos non veniebam, non alicuius — Deus testis est — despectionis[f] causa feci; sed ne scandalum religioni[g] vestrae mea[h] inordinatae[i] conversationis vita[1] generaret[k]; cupiens aedificare non destruere[l 2], congregare non spargere[m 3]. Nulla est ovibus Christi maior damnatio quam pastor errabundus. Et si ductor[n] per devia orbitat, quomodo sequens viator viam incedit regiam? Nonne hastile[o] aciem lanceae sequitur in ictu[p]?

Vos vero, fratres karissimi, totis moribus[q] sanctorum patrum sequimini exempla; illorum[r] unanimiter oboedientiae[s] pedibus intrate vestigia. Caritas, oboedientia et humilitas monachis caeli aperient ianuas. Non illa caritas, quae in pleno potatur[t] calice; sed[u] illa, quae in pectore sine simulatione versatur fraterno, non sua quaerens[4] sed quae alterius sunt, omnibus prodesse non sibi placuisse quaerens. Non illa humilitas tantum, quae in capitis inclinatione foris ostenditur; sed illa, quae in cordis consideratione ante conspectum summi iudicis omnibus se inferiorem esse iudicat. Quid de oboedientia loquor? dum[v] tota monachorum vita in simplicitate consistit oboedientiae. Pater vero et pastor[5] Deo rationem reddet[w],

a. mea *G.* b. ill. *KG*; Odilleoz *N.* c. in vestrae *KG.* d. portam *G.* e. vero *add. N.* f. dispectionis *KN.* g. regioni *N.* h. meae *N.* i. mea inordinata *K*, me inordinata *G.* k. gereret *K.* l. distruere *G.* m. dispargere *N.* n. seductor *N.* o. astile *K.* p. iectu *K.* q. viribus *N.* r. que *add. N.* s. obediencies *G.* t. patatur *G.* u. in *add. G.* v. cum *G.* w. *om. K.*

1. Haec maxime conveniunt in annum 796, quippe quo Alcuinum sciamus et in Alsatiam venisse (v. ep. 70 supra p. 324. 325) et, factum abbatem S. Martini Turonensem, huic monasterio suo diu defuisse. 2. Eccle. 34, 28. 3. Cf. Matth. 12, 30. 4. 1 Cor. 13, 5. 5. Gerhohus episcopus Eistetensis et abbas Murbacensis. V. Ann. Alamann. 793 (SS. I 47): „Gerho episcopo Muarbach monasterium datum"; tabulas ap. Schöpflin Als. dipl. I 58. 59; cf. etiam Gallia Christ. XV 540.

quid iubeat et quibus ante eos vivat exemplis; sicut et[a] filii et grex, qua devotione patris[b] obtemperant iussis, omnium iudici rationem reddituri erunt. 796

Igitur pacem et concordiam ex intimo cordis affectu inter vos habete. Quia nihil sine pace[c] Deo placet; nec munus ad aram. Unus quisque alium, iuxta apostolum, honore praeveniat[1]. Seniores in spiritu mansuetudinis[2] quasi filios ammoneant adolescentes[d]. Sed[e] illi praecepta patrum quasi divinitus data[f] cum omni humilitate perficiant; servantes in timore Dei proprii castitatem corporis, ut Spiritus sanctus dignetur habitare in eis, apostolo dicente: *Templum*[g] *Dei sanctum est, quod estis vos*[h] [3].

Et in sanctarum scripturarum lectione studiosi estote, ut possitis alterutrum aedificare et consolari; quia, qui non vult in iuventute discere, in senectute scire non poterit. Et sicut saeculi avarus cotidie sibi divitias augere[i] studet, sic servus Dei sapientiae[k] gazas in sui pectoris saccos cotidie congregare studeat, ut sit scriba in ecclesia Dei doctus, proferens de thesauro cordis sui[l] nova et[m] vetera[4] conservis[n] suis coelestis scientiae dona; quatenus iuxta Danihelis prophetiam[o], erudiens multos, sicut firmamentum stellis ornatum in perpetua fulgeat beatitudine[5].

Non me obsecro praesumptiosum aestimate, fratres, pro[p] huius ammonitionis cartula[q]. Sed quod caritatis lingua dictavi, vos humilitatis perlegite oculis. Meamque fragilitatem orationum auxilio vestrarum roborate, ut, Dei donante clementia, peccatorum meorum merear accipere veniam ac vobiscum desiderabilem audire vocem: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi*[6].

a. Scilicet *KG pro* Sicut et. b. paternis *GN*. c. plane *G*. d. adoliscentes *GN*. e. et *add*. *GN*. f. dicta *N*. g. enim *add*. *N*. h. *om*. *G*. i. gaudere *N*. k. sabiencia *G*. l. *om*. *G*. m. et — Danielis *om*. *G*. n. conservis — Danielis *om*. *K*. o. prophetia *K*, profecia *G*. p. ad *KG*. q. cartulam *K*.

1. Rom. 12, 10. 2. 1 Cor. 4, 21. 3. 1 Cor. 3, 17. 4. Matth. 13, 52. 5. Dan. 12, 3. 6. Matth. 25, 34.

796 ex. — 797 in. 76. *Alcuinus Carolo regi Francorum aegrotanti bene precatur. Monet, ut et captivos et adversarios quosdam indulgenter habeat*[a]. (Q 90, F 32)

Domine mi dilectissime et dulcissime et omnium desiderantissime, mi David, tristis est Flaccus vester propter infirmitatem vestram. Opto et toto corde Deum deprecor, ut cito convaleatis; ut gaudium nostrum sit plenum in vobis[1], et sanitas vestra sit plena, anima et corpore.

Domine mi, memor sit pietas vestra captivorum, dum est Pippinus[2] tuus tecum, propter gratiarum actiones mirabilis beneficii, quod vobiscum de Hunis divina fecit clementia, et propter prosperitatem inminentium rerum; ut clementissima illius potentia omnes adversarios sui sancti nominis vestris velociter subiciat pedibus.

Sed et de peccantibus in vos — si fieri possit et vestrae videatur providentiae — aliqua de aliquibus fiat indulgentia et remissio. Tamen propter incognitas illorum causas cautius de his loquor. Vos enim ipsi optime scitis, quod utile est regno, vobis a Deo dato, et paci sanctae Dei ecclesiae proficuum.

Facientes faciatis in omnibus voluntatem Dei; quatenus illius sanctissima gratia vos proficientes ubique protegat regat et custodiat, domine et dulcissime et desiderantissime.

---

77. *Alcuinus Pippino regi Italiae gratias agit, quod Carolus rex captivos redimi siverit. Adhortationes addit*[b]. (Q 91, F 33)

796 ex. — 797 in. Nobilissimo nobisque amantissimo filio Pippino[3] Albinus in Christi dilectione salutem.

a. *ex N 94:* Alchuinus ad domnum regem. b. *ex N. 94v—95:* Albinus ad Pippinum.

1. Ioh. 15, 11; 16, 24. 2. rex Italiae, qui exeunte anno 796 e Pannonia „ad patrem, Aquisgrani hiberna habentem, venerat". V. Annales Einharto attributos, Alamann. 796, Mon. Germ. SS. I 48. 183. 3. regi Italiae. Eidem dedicatur „Disputatio regalis et nobilissimi iuvenis Pippini

Gratias agimus benivolentiae tuae, simul et pietati domni regis[1], qui pie consentit petitioni de[a] redemptione captivorum. Scio, vos in talibus pietatis operibus promereri benedictionem, et longęvam regni prosperitatem adipisci. 796 ex. — 797 in.

Et tu, excellentissime iuvenis, nobilitatem generationis morum nobilitate adornare studeas; et Dei omnipotentis voluntatem atque honorem tota virtute implere contende; quatenus illius ineffabilis pietas solium regni tui exaltet et terminos dilatet, et gentes tuae subiciat potestati. Esto largus in miseris, pius in peregrinis, devotus in servitio Christi; servos illius[b] et ecclesias honorifice tractans; et ut sedula illorum oratio te adiuvet. Esto honestus in conversatione, castus in corpore.

Laetare cum muliere adoliscentiae tuae[2]; et non sint alienae participes tui[3]; ut benedictio tibi a Deo data[4] in longam nepotum procedat posteritatem.

Esto fortis in adversarios, fidelis in amicos, humilis christianis, terribilis paganis, affabilis miseris, providus in consiliis. Utere consilio senum et servitio iuvenum. Et aequitas sint[c] iudicia in regno tuo. Et laus Dei ubique horis conpetentibus resonet, et maxime in praesentia pietatis tuae. Quia huiusmodi devotio in officiis ecclesiasticis Deo te amabilem faciet, et hominibus honorabilem efficiet. Sint tibi sobrietatis cogitationes in corde, veritatis verba in ore, honestatis exempla in moribus; ut te divina ubique clementia exaltet et custodiat.

Haec, obsecro, carta tecum in testimonium amoris mei pergat. Etsi non sit digna tuae venerationis cingulo suspendi, tamen eius ammonitio digna sit in corde tuae sapientiae recondi.

a. de *addidi*, *om.* *N*. b. illos *N*. c. aequitas sint *scripsi pro* aequitatis *N*; v. Ps. 118, 75: *aequitas iudicia tua*.

cum Albino scholastico" (Haupt Zeitschrift für deutsches Alterth. XIV 531 sqq.)

1. Caroli. 2. Prov. 5, 18. Cf. supra T. IV 527. 3. Prov. 5, 17: „nec sint alieni participes tui". 4. Hinc intellegitur, Pippinum regem iam illo tempore parentem fuisse. De cuius filiis cf. Einharti Vit. Caroli M. c. 19 supra T. IV 527.

796 ex. — 797 in.

Vive Deo florens, laeta[a] gaudensque salute;
Dextera te Christi protegat atque regat.
Obsecro, commendes Albini ut nomen ubique,
O fili, famulis per tua regna Dei.

---

78. *Alcuinus Carolo regi recuperatam valetudinem gratulatur. Scholas in coenobio S. Martini Turonensi se aperuisse; petit, concedat ut libri quidam graviores Eboraco arcessantur. Hortatur, ut palatii regii iuvenes ad studia accendat*[b].

(C 3, Q 1, F 38)

796 ex. — 797 in.

Domino piissimo et praestantissimo et omni honore dignissimo David[c] regi Flaccus Albinus verae[d] beatitudinis aeternam in Christo salutem.

Dulcedo sanctae dilectionis vestrae omnibus horis etiam et momentis aviditatem pectoris mei habundanter[e] reficit; et decoris vestri facies, quam[f] saepius amabiliter considerare solebam, totas memoriae meae venas cum magna iocunditate desiderabiliter implet; et quasi multarum in corde divitiarum species vestrae bonitatis nomen et aspectus reconditur.

Ideo magna mihi est iocunditas, vestrae dulcissimae prosperitatis audire laetitiam[1]. Ad quam etiam cognoscendam hunc puerulum, ut scitis[g], parvitatis meae clientulum[h] direxi; quatenus in salute sublimitatis vestrae in gratiarum actionibus[i] laetus conlaudem[k] misericordiam domini dei[l] nostri Iesu Christi. Non solum ego ultimus servulus salvatoris nostri congaudere debeo prosperitati et exaltationi[m] clarissimae potestatis vestrae. Sed tota sancta Dei ecclesia unanimo caritatis concentu gratias

a. laeta *add. Quercet.* b. *ex K 11v—14v:* Albinus Karolo; *G p. 33—41; T 1—3:* Ad domnum Car(olum regem) de remittendis aliq(uibus disci)pulis. (*Ex his codicis T foliis desectae partes sunt; quapropter huius epistolae frusta tantum ibidem leguntur*); *N 1—2:* Ad domnum Carolum regem de remittendis aliquibus discipulis in patriam. c. Davit *G.* d. vestrae *KG.* e. abundanter *N.* f. qua suos amabiliter considerare solet *K*; quam suos amabiliter consolebat *G*, *ubi alia manus superscripsit* considerare; *in T nunc nihil legitur nisi* quam . . . . . . considerare solebam; quam saepius amabiliter considerare solebam *N.* g. satis *K.* h. clientellum *N.* i. accione *G.* k. laudem *G.* l. *om. TG.* m. exaltatione *G.*

1. sanitatem restitutam. Cf. post paulo verba haec: „ad quam cognoscendam" et „in salute sublimitatis vestrae". De Caroli morbo v. ep. 76 supra p. 342.

agere domino Deo omnipotenti debebit; qui tam pium prudentem et iustum his novissimis mundi[a] et periculosis[b] temporibus[1] populo christiano[c] perdonavit clementissimo munere rectorem atque defensorem; qui prava corrigere et recta conroborare et sancta sublimare omni intentione studeat, et nomen domini Dei excelsi per multa terrarum spatia dilatare gaudeat, et catholicae fidei lumen in extremis[d] partibus incendere conetur. Haec est, o dulcissime David, gloria laus et merces tua in iudicio diei magni et in perpetuo sanctorum consortio: ut diligentissime populum, excellentiae vestrae a Deo commissum, corrigere studeas, et ignorantiae tenebris diu animas obcaecatas ad lumen verae fidei deducere coneris. Numquam optimis voluntatibus vel bonis conatibus remuneratio divina deerit; sed qui plus laborat in voluntate Dei, plus mercedis[e] recipiet in regno Dei. Tempus huius vitae velociter currit, fugit et non revertitur[f]; ineffabilis vero Dei pietas humano praevidebat generi: breviter laborare et aeternaliter coronari. Ideo pretiosa nobis debent esse tempora, ne perdamus per neglegentiam, quod per bonae vitae exercitium habere poterimus[g] aeternum[h]. Nec tantum diligere aliquid poterimus[i] in terra, quantum beata[k] amabitur requies in caelo. Quam qui tunc habere concupiscat[l], bonis nunc operibus promereri contendat. Omnibus itaque communiter regni caelestis ianua patescit; sed illis intrare conceditur, qui cum multiplici bonitatis fructu ad eam venire[m] festinant. 796 ex. — 797 in.

Ego vero[k] Flaccus vester secundum exhortationem et bonam voluntatem vestram aliis per tecta sancti Martini sanctarum mella[n] scripturarum ministrare satago; alios vetere[o] antiquarum disciplinarum mero inaebriare studeo; alios grammaticae[p] subtilitatis enutrire pomis incipiam; quosdam stellarum ordine —

a. mundi et *om. K.* b. periculosissimis *TN.* c. cristiano *N.* d. mundi *add. N.* e. mercedes *T.* f. respicit *KG*; *locus recisus in T;* revertitur *N.* g. potuerimus *KG.* h. aeternum — poterimus *om. K.* i. potuerimus *G.* k. *om. KG.* l. concupiscit *K.* m. *om. G.* n. in olla *G.* o. *corr. in* veteri *K.* p. crammaticae *G.*

1. 2 Tim. 3, 1.

796 ex. — 797 in. ceu pictor[a], cuilibet[b] magnificare[c] domus culmina[d] [1] — inluminare gestio; plurima plurimis factus[2], ut plurimos ad profectum sanctae Dei ecclesiae, et ad decorem imperialis regni vestri erudiam; ne sit vacua Dei omnipotentis in me gratia[3] nec vestrae[e] bonitatis largitio inanis.

Sed ex parte desunt[f] mihi, servulo vestro, exquisitiores eruditionis scolasticae libelli[g], quos habui in patria per bonam et devotissimam magistri mei[4] industriam[h] vel etiam mei ipsius qualemcumque sudorem. Ideo haec vestrae excellentiae dico, ne forte vestro placeat totius sapientiae desiderantissimo consilio: ut aliquos ex pueris nostris remittam, qui excipiant inde nobis necessaria quaeque et revehant in Frantiam flores Brittaniae[i]; ut non sit tantummodo in Euborica[k] hortus conclusus[5] sed in Turonica[l] emissiones[m] paradisi cum[n] pomorum fructibus[6], ut veniens Auster perflaret[o] hortos Ligeri[p] fluminis et fluant[q] aromata illius[7], et novissime[r] fiat, quod sequitur in cantico, unde hoc adsumpsi paradigma: *Veniat dilectus meus*[8] *in hortum suum, et comedat fructum pomorum suorum*[9]*;* et dicat adulescentulis suis: *Comedite, amici mei, bibite et inebriamini karissimi. Ego dormio, et cor meum vigilat*[10], vel illud exhortativum ad sapientiam discendam Esaiae[s] prophetae elogium: *Omnes sitientes venite ad aquas. Et qui non habetis*

a. pictor *K*, picto *G T N*. b. cuilibet *K*, cuiuslibet *G N* (*vox excisa est in T.*) c. magnificare *scripsi pro* magni *N K G* (*haec vox excisa est in T*). d. culmina *K*, culmine *G T N*. e. urem *T*. f. detis *K*. g. libellos *K*. h. industria *G*. i. Brittanniae *K*, Pritaniae *G*. k. *corr. in* Eborara *K*. l. Toronica *T*. m. emissionis *T G*. n. com *K*. o. perflare *K T G N*. p. ligerae *corr. in* ligeri *K*; ligere *T G N*. q. fluent *N*. r. novissimo *K G*. s. Isaiae *G*, Isaiae *corr. in* Esaiae *K*.

1. ut pictor hemisphaeria ecclesiae exornat stellis. 2. 1 Cor. 9, 22. 3. 1 Cor. 15, 10. 4. Aelberhti (archiepiscopi Eboracensis 767—778); v. ep. 72. Willelmus Malmesburiensis Gesta pontiff. Angl. p. 246, Gesta regg. Angl. L. I § 65, huius epistolae excerpta afferens, perperam scripsit „Egberti archiepiscopi“. De Aelberhti libris v. ep. 72 et De pontificibus Eboracensibus vers. 1525 sq. supra p. 127. 331. 5. Cant. cant. 4, 12: „Hortus conclusus, soror mea sponsa.“ 6. Cant. cant. 4, 13: „Emissiones tuae paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus.“ 7. Cant. cant. 4, 16: „veni Auster, perfla hortum meum et fluant aromata illius.“ 8. Carolus rex. 9. Cant. cant. 5, 1. 10. Cant. cant. 5, 2.

*argentum, properate emite et comedite*[a]*; venite, emite absque argento*[b] *et absque ulla commutatione vinum et lac.* 796 ex. — 797 in.

Haec sunt, quae vestra nobilissima intentio non ignorat — quomodo per omnes sanctae scripturae paginas exhortamur ad sapientiam discendam —: nil esse ad beatam vitam sublimius adipiscendam, nil ad exercitium iocundius, nil[c] contra vitia[d] fortius, nil in omni dignitate laudabilius. Etiam et secundum philosophorum dicta nil ad regendum populum necessarius, nil ad componendam vitam[e] in optimos mores melius, quam sapientiae decus, et disciplinae laus et eruditionis efficatia. Unde et de laude illius sapientissimus exclamat[f] Salomon: *Melior est sapientia cunctis praeciosissimis, et omne desiderabile ei non potest comparari*[1]. *Haec est, quae humiles exaltat, quae sublimes*[g] *honorat. Per illam reges regnant et legum conditores iusta decernunt*[2]*; per illam principes imperant, et potentes decernunt iustitiam*[3]. *Beati qui custodiunt vias eius*[4], *et beati qui vigilant ad fores illius cotidie*[5].

Ad hanc enim[h] omni studio discendam et cotidiano exercitio possidendam exhortare, domne rex, iuvenes quosque in palatio excellentiae[i] vestrae[6], quatenus in ea proficiant aetate florida, ut ad honorem caniciem suam perducere digni habeantur et per eam ad perpetuam valeant pervenire beatitudinem. Ego vero secundum modum ingenioli mei apud servos vestros[7] in his partibus seminare sapientiae grana segnis[k] non ero; memor illius sententiae: *Mane semina semen tuum, et vespere non cesset manus tua: quia*[l] *nescis, quid magis oriatur hoc an illud, et si utraque simul, melius est*[8]. Mane[m], florentibus per aetatem studiis, seminavi in Brittania[n]; nunc vero[o] frigescente

a. commedite *G*. b. argento — absque *om*. *K*. c. nihil *G*. d. vitium *G*. e. *om*. *KN*. f. explanat *KG*, exclamat *TN*. g. humiles *K*. h. *om*. *TN*. i. excellencia *G*. k. segnes *TGN*. l. qui *G*. m. Multa *KG*. n. Brittannia *KT*. o. vero *N*, ergo *K*, *om*. *G*.

1. Prov. 8, 11. 2. Prov. 8, 15. 3. Prov. 8, 16. 4. Prov. 8, 32. 5. Prov. 8, 34. 6. In disputatione de arte rhetor. c. 35. (Rhetores lat. min. ed. Halm p. 543) loquitur Alcuinus „de scola palatii tui". 7. apud fratres S. Martini Turonenses. 8. Eccle. 11, 6.

796 ex. — 797 in. sanguine, quasi vespere[a], in Francia seminare non cesso; utraque enim, Dei gratia donante, oriri optans.

Mihique, fracto[b] corpore, solatio est sententia sancti Hieronimi, qui ait in aepistola ad Nepotianum: *Omnes pene virtutes corporis mutantur in senibus et, crescente sola sapientia, decrescunt cetera*[1]. Et post paululum[c]: *Senectus vero eorum, qui adulescentiam suam honestis artibus instruxerunt et in lege*[d] *Domini meditati sunt die ac nocte, aetate fit*[e] *doctior, usu tritior*[f], *processu temporis sapientior; et veterum studiorum dulcissimos fructus metet*[g][2]. In qua aepistula de sapientiae laude et veterum studiis plura potest, cui placuerit[h], legere; et intellegere, quantum veteres in decore sapientiae florere studuerunt.

In hac[i] vestram Deo amabilem et vitae[k] laudabilem semper proficere et gaudere agnovi diligentiam; et nobilitatem saecularis prosapiae maiore mentis nobilitate exornare[l]. In qua dominus noster Iesus Christus, qui est virtus et sapientia Dei, te custodiat et exaltet et ad gloriam beatae et perpetuae visionis suae pervenire faciat.

---

79. *Alcuinus Osbertum patricium (quondam Offae regis Merciorum ministrum) hortatur, ne animo cadat. Varia addit de commutatione rerum in Merciorum et Northanhumbrorum regnis facta; de admonendis regibus; de Offae mortui regis legibus exercendis*[m][3].

797 Venerando viro ill.[4] patricio[n] humilis levita Albinus salutem.

a. *om.* *G.* b. mihi franco *N.* c. paulum *G.* d. et legem *G.* e. sit *G.* f. *corr. in* tristior *K.* g. metit *N.* h. placeat *KG*, placuerit *T.* i. hac *KG*, hanc *TN.* k. inte *K.* l. exhornare *GN.* m. *ex A 136v—138v:* Epistola Albini; *O n. 115.* n. patrico *A.*

1. Hieronymi ep. 52, opp. ed. Vallarsius T. I 256. 2. Ibidem. 3. Hanc epistolam ad „Osbertum patricium Merciorum“ missam esse, declarat Willelmus Malmesburiensis, duas partes eiusdem epistolae afferens, in Gestis regg. Angl. L. I § 70 et 94; v. infra p. 350 n. 4. et p. 351 n. 2. Fuerat autem Osbertus Offae regis Merciorum minister, ut intellegimus ex Offae tabula anno 788 data ap. Kemble Codex diplom. aevi Saxon. I p. 184 n. 153: „Ego Offa rex Merciorum tibi Osberhto ministro meo atque uxori tuae, et si contigerit, ut vobis filius aut filia nati fuerint, trado terram“ cet. 4. Osberto, v. supra n. 3.

Memor laudabilis fidei vestrae et condicte inter nos dudum amicitiae, vestrae[a] diregere studui literulas[b] conmonitorias[c] placiti nostri et salutis nostrae, quia procul iam[d] corporalis presentiae dulcedinem et familiaritatem alloquii[e] habere inter nos propter longinquitatem viae et fluctuantibus[f] pelagi tempestatibus[g]. 797

Multa tibi evenire audivi, quae quidem sine magno dolore animus tuus non patiebatur. Nec tibi solummodo specialis tribulatio mentis fuit sed etiam totius regni tui[h] [1], cui consiliarius ex sapientia tibi a Deo data esse debes; ut[i] etiam genti nostrae[2] maxima pro malorum hominum infidelitate incommoda acciderunt. Quapropter tibi est cum Dei adiutorio, magno consilio et prudenti provisione[k] considerandum, quid non tibi tantummodo sed etiam omnibus Anglorum populis prodesse possit.

Nam tempora tribulationis sunt ubique in terra nostra, fide recedente, veritate non fante, malicia crescente et arrogantia inter miserias se addente. Nec enim priorum patrum vel in vestimentis vel in conviviis vel in moribus honestatis sufficit vestigia sequi. Sed qui stultior est omnibus, novum quid excogitans et humanae naturae ineptum et[l] Deo odibile, hoc maxime totus paene mox populus exsequi satagit.

Nec mirum, haec te mala vidente, si animus tuus perturbatus continuo dolore tabescat. Tamen erige spem tuam in Deum, qui te multis[m] honoribus[n] usque in hunc diem perduxit[o]. Et dum proficere possis regno populis[p] et gentibus Anglorum sapienti consilio, nullatenus reor tibi fas esse, talentum tuum terra abscondere[3] vel lumen scientiae sub modio celare[4]. Ta-

a. *manus recens corr. in* vobis *in A*; *sed* pietati *vel simile quid excidisse videtur.* b. literulis *corr. manus recens in* literulas *A.* c. conmonatorias *A.* d. procul iam *scripsi pro* proquam *A*, *ubi manus recens corrigendo scripsit* postquam. e. alloqui *A.* f. *manus recens corr. in* fluctuantes *A.* g. *corr. manus recens in* tempestates destitimus *A.* h. tui *scripsi pro* sui *A.* i. ut *corr. manus recens in* quin *A.* k. prudente provisioni *A.* l. naturae et ineptum *O.* m. multum *A.* n. auctum *superscripsit manus recens in A.* o. perduinx̄ *A.* p. populus *corr. manus recens in* populis *A.*

1. regni Merciorum. 2. Northanhumbrorum. 3. Matth. 25, 25. 4 Cf. Matth. 5, 15.

797 men diligenti consideratione compone elimosinas orationesque tuas per loca tibi a Deo donata; ut in utroque fructum habeas et compassione fraterna et intercessione aecclesiastica.

Non enim ill.[1] nobilissimus iuvenis ex suis peccatis, ut
796 reor, mortuus est[2]; sed etiam paterni sanguinis ultio in filium
Dec. usque redundavit. Nam, sicut scis optime, quam multum sanguinis effudit pater eius[3], ut filio regnum confirmaret[4]. Sed hoc confirmatio non fuit regni sed destructio. Pius[a] sapiens erravit quasi[b] stultus[5], non respiciens ad altissimi Dei pietatem, quatenus illi, qui ei ex prece sanctorum filium condonavit, illum quoque ex pietatis operibus conservaret.

Ideo diligentius admone regem vestrum[6] vel etiam nostre patrie[c][7], ut se apud divinam contineant pietatem, adulteria devitantes[d]; nec despiciant uxores priores propter adulteria feminarum nobilium; sed sub timore Dei vel proprias[e] habere vel etiam se cum[f] consensu in castitate continentes. Timeo quod Ardwulfus[g] rex noster cito regnum perdere habeat propter contumeliam, quam in Deum gerit, propriam dimittens uxorem, publice se socians concubinae, ut fertur. Hoc sibi praecaveat carissimus rex vester[8]; quatenus illum divina adsequatur clementia et protectio, et longevam prosperitatem sibi suaeque concedat genti.

Videtur, ex parte felicitatem Anglorum prope esse finitam, nisi forte per preces assiduas et mores honestos[h] et humilitatem

a. Pius *manus recens corr. in* Pater *A*. b. erravit quasi *scripsi pro* errat quoque *A*, *ubi manus recens* errat *corr. in* erat. c. potentiores *superscripsit manus recens in A*. d. debitantes *A*. e. secum *add. manus recens in A*. f. secum *corr. manus recens in* se ipsos *A*. g. Adpulfuus *A*, Ardulfus *O*. h. honestas *A*.

1. Ecgfridus rex Merciorum; v. infra n. 4. 2. medio mense Decembri 796. Nam post patrem Offam, die 26 m. Iulii 796 mortuum, „141 diebus regnavit" Ecgfridus secundum Florentii Wigorn. chron. ad 794. 3. Offa rex Merciorum. 4. Hunc epistolae locum Wilhelmus Malmesburiensis De gestis regg. Angl. L. I. § 94 sic retulit: „unde Osberto patricio Albinus: Non arbitror, quod nobilissimus iuvenis Egfertus propter peccata sua mortuus sit, sed quia pater suus pro confirmatione regni multum sanguinem effudit." 5. Cf. Iob 12, 25: „et errare eos faciet quasi ebrios". 6. Coenuulfum regem Merciorum 796—819. 7. Eardulfum (Ardulfum) regem Northanhumbrorum 796—809. 8. Coenuulfus v. supra n. 6.

vitae[a] et castitatem conversationis et fidei observationem[b] a 797
Deo mereantur patriam obtinere, quam Deus gratuito munere parentibus nostris concessit. Bonum est tibi, in his morare consiliis, si sit, qui tibi obtemperare velit. Sin autem, vel tuam corrige vitam et ad Dei servitium te citius converte: quatenus tuam animam salvam facies, si multorum propter peccata populi nequies. Sit enim in te exemplum totius honestatis et moderationis et sobrietatis et morum nobilitatis, ut, qui te videant vel audiant, semper roborentur in bono opere et in salutis animae suae observatione confirmentur. Parvum tibi restat huius vitae tempus; tantum labora, ut aeternos dies beatos habeas cum Christo et sanctis eius in saecula sempiterna.

Vos quoque omnem gentem Merciorum admoneatis, ut mores bonos et modestos et castos diligenter observent, quos beatae memoriae Offa illis instituit[1]; ut habeant benedictionem a domino Deo suo et regni firmitatem et fortitudinem contra hostes suos. Et ut episcopi et servi Dei serviant Christo in honestate et modestia; et in sanctae religionis pietate praedicent populo; et in bono ostendant exempla; ut sint digni exaudiri a domino Deo omnipotenti pro populo suo in orationibus sanctis. Et potentes laicos rogate, ut iusta iudicia faciant in populo et casta coniugia; et ut fideles sint ad dominum suum, et unanimes et concordes inter se ipsos.

Nam nostrum[2] regnum, id est Nordanhymbrorum, pene periit propter dissensiones intestinas et fallaces iurationes. Nec mihi videtur, adhuc esse finem illorum malitiae.

Vos vero servate vosmet ipsos, ne talia accidant, sicut iam illis videtis evenisse. Sed dominum Deum diligite et eius

a. vĩae *A*. b. observatio *A*.

1. Facile intellexeris, hoc loco de legibus agi ab Offa rege scriptis, quas Alfredus quidem rex (871—901) in suo iuris corpore condendo adhibuit, sed quae evanuerunt. V. The laws of King Alfred (Ancient laws and institutes of England 1840 p. 27). 2. Hic epistolae locus ap. Willelmum Malmesburiensem Gest. regg. Angl. L. I § 70 sic refertur: „Item Osberto patricio Merciorum: Nostrum regnum Northanhimbrorum pene periit propter intestinas dissensiones et fallaces iurationes.“

797 mandata servate, ut sit benedictio illius super vos; et protectores sitis patrie, quam dominus Deus dedit patribus nostris. Plurima vobis propter dilectionem patriae habui scribere, sed ea sapientiae vestrae[a] pauca sufficiunt.

Saluta dominum regem[1] ex verbis meis pacifice, si fieri possit; et suade ei Deo placere et bonis moribus se ornare; et sibi ex regno terreno gloriam aeterni regni parare studeat. Vivite[b] felices et valete in Christo carissimi amici.

---

80. *Alcuinus Coenulfo regi Merciorum constituto gratulatur. Admonitiones addit*[c]. (F 169)

797 Excellentissimo[d] viro Coenulvo regi[e] Merciorum humilis levita Albinus salutem.

Multa mihi laetitia est de vestra bonitate modestia et nobilitate morum; sicut regiam dignitatem decet omnino, ut, quanto sublimior est honore ceteris, tanto nobilior sit omni morum perfectione, iustitiae decore, pietatis sanctitate. Quia clementia regis omnium hominum, ut in antiquis legitur historiis, excellere decet[f] consuetudines; etiam et sancta scriptura dicente: *Misericordia et veritas exaltat solium*[2]. Et in psalmis de Deo omnipotente dicitur: *Universae viae Domini misericordia et veritas*[3]. Quanto[g] quisque plus veritatis et misericordiae operibus fulget, tanto maiorem habet in se divinitatis imaginem.

Illum semper habeas in mente, qui te egenum exaltavit et posuit super principes populi sui rectorem. Te magis agnosce pastorem et dispensatorem donorum Dei quam dominum vel exactorem[h].

Semper in mente habeas optimos nobilissimi antecessoris[i] tui[4] mores, modestiam in conversatione, et studium in corri-

a. vestrae *addidi*. b. Vivete *A*. c. *ex H 105 v — 106 v*. d. Excelentissimo *H*. e. rege *H*. f. dedet *H*. g. quantum *H*. h. exacctorem *corr. in* exauctorem *H*. i. antecessores *H*.

1. Coenuulfum. 2. Cf. Prov. 20, 28. 3. Ps. 24, 10. 4. Offae regis Merciorum, die 26 Iulii 796 mortui.

gendo vitam populi christiani[1]. Quidquid vero ille in regno 797
tibi a Deo dato bene disposuit, hoc tua diligentissime prosequatur devotio; si quid vero avare vel crudeliter gessit, hoc omnino tibi cavere necessarium esse agnosce.

Non enim sine causa nobilissimus filius[2] illius tam parvo tempore vixit super patrem. Saepe merita patris vindicantur in filios.

Habeas consiliarios prudentes, Deum timentes, iustitiam amantes, pacem cum amicis desiderantes, fidem et sanctitatem in conversatione pia ostendentes.

Gens enim Anglorum multis propter peccata fatigatur tribulationibus[3]. Quae regum bonitate et sacerdotum Christi praedicatione et populi relegione erigenda est ad antiqui culmen honoris; quatenus benedicta patrum nostrorum progenies perpetuam mereatur possidere felicitatem, et praesentis regni stabilitatem et contra inimicos fortitudinem; ut ecclesia Christi crescat et proficiat, sicut a sanctis patribus ordinata erat. Sacerdotes Christi semper, clarissime[a] rector, honorifice habeas; quia, quanto plus Christi servos et verbi Dei praedicatores venerabiliter observas, tanto magis Christus, rex verus et pius, tuum honorem exaltat et confirmat, sanctis suis intercedentibus.

Summa eterni regis pietas vos longeva prosperitate regnare concedat, et perpetui regni beatitudinem vobis tribuere dignetur, domine desiderantissime.

---

81. *Alcuinus Higbaldum episcopum Lindisfarnensem multa admonet. Memorat de Ecgfridi regis Merciorum obitu inopinato*[b]. (Q 108, F 56)

Sanctissimo fratri et filio carissimo Sperato[4] episcopo humilis pater Albinus salutem. 797

a. clarissimus *H.* b. *ex H 102—104v, N 116—117:* Albinus ad Speratum episcopum.

1. Cf. supra ep. 79 p. 351 n. 1. 2. Ecgfridus rex Merciorum, mense Decembri 796 mortuus; v. supra p. 350 n. 2. 3. Cf. supra p. 349: „tempora tribulationis sunt ubique in terra nostra.“ 4. Speratum hunc

797 Valde me vestrae karitatis amor[a] cotidie reficit et fidelitatis mentem meam certitudo abundanter laetificat; ita ut inter[b] primos parvitatis meae amicos vestrae bonitatis nomen et suavitatis facies menti meae radicitus infixum permanet. Et ob hoc, quantum caritatis recordatio letificat, tantum absentiae[c] lacrimosa longinquitas mestificat. Sed patienter ferendum est, quod necessario[d] tolerandum esse dinoscitur. Et currens cartula ostendat in litteris, quod lingua resonare non valet in auribus; quatenus oculorum officio illud agnoscat, quod olim aurium ministerio[e] cordis secretum cognovit.

Vestra vero veneranda sanctitas varios saeculi eventus saepius consideret[f] et, quis casus nobis remaneat, non obliviosa mente rimetur[g]; totiusque humani[h] generis exempla nos doceant, quam periculosa dies, quam metuendum iudicium incerto tempore nobis imineat. Praeparemus nos in occursum magni regis[1], ut pium inveniamus, quem nullus effugere valet[i]. Quid vero muneris in manibus feramus, cotidie cogitandum est; dicente scriptura: *Non appareas vacuus in conspectu domini Dei tui*[2]. Nulla ibi metallorum species, nullus gemmarum fulgor, nulla vestium vanitas, nullus saeculi luxus, ipso aequissimo iudice, acceptabilis erit; nisi sola aelymosinarum[k] largitio et meritorum multiplicatio bonorum prodest[l]. Quicquid hic geritur, illic diiudicatur. Et omnis bonitas praemio coronabitur perpetuo, omnisque iniquitas aeternis damnabitur tormentis. Haec animis inhereant nostris, hoc prudens praevideat cautela, ne illa die inops bonorum meritorum lugeat anima; sed ut de simplici gaudeat bonitatis fructu, maxima[m] cura cogitandum est.

a. caritatis amor *N*, amor *om. H.* b. inter *scripsi pro* in *HN*. c. absentia *HN*. d. ne- necessarie *H.* e. ministerium *HN*. f. considerat *N*. g. remetur *H*, retinetur *N*. h. humanae *H*. i. valeat *N*. k. elemosinarum *N*. l. proderit *N*. m. maxime *H*.

episcopum Britannicum fuisse, ex ipsa epistola facile apparet. Neque vero reperitur in illis episcopis, qui aut vulgo „Speratus“ dictus sit aut cuius nomine „spes“ declaretur praeter Higbaldum episcopum Lindisfarnensem (780—803). Nam „Higbaldus“ idem sonat quod „spe alacer“.

1. Amos 4, 12. 2. Eccle. 35, 6.

Hoc vestra meam fraterna sollicitudo segnitiem, sanctarum litterarum serie, saepius admoneat, non[a] meae exhortationis verba vere dilectionis stilo[b] exarata. Cotidie operemur[c] bonum, dum tempus habemus[1]; ne nos tenebrae conprehendant[2] nec inparatos illa metuenda dies inveniat. Tu vero pastorali[d] pietate, sacerdotali auctoritate non solum meam suscitare litteris socordiam studeas; sed etiam omnibus te audientibus pia paternitate, ut vigilent, praedicare non cesses. Si lingua sacerdotalis clavis est caelestis regni, decet, ut guttur illius tuba sit aeterni regis; dicente propheta: *Clama, ne cesses; exalta sicut tuba vocem tuam*[3]. Quis se parat ad bellum, si praeco in castris non clamat? Quis hostibus[e] succinctus[f] in armis obstruit[g] introitum, si speculator in celso turris fastigio dormit? Quis gregem a luporum rabie defendit, si pastor in silvestribus luxoriae dumis latitat? Quis florentis[h] ruris pascua gregi demonstrat, si ductor vagabundis per foveas vestigiis errat? Lege saepius, obsecro, beati Gregorii praedicatoris nostri libellum[i] de pastorali cura[4], ut in eo periculum sacerdotalis officii agnoscas et bene operantis servi mercedem non obliviscaris[k]. Iste liber tuis saepius inhereat manibus, illius sensus tuae firmiter infigantur memoriae; ut scias: qualiter quisque ad sacerdotalem honorem accedere et accedens quanta consideratione se ipsum circumspicere debeat; et quibus exemplis vivere necesse sit; et quanta intentione praedicare iubeatur. Et quid cui persone conveniat, maxima discretione descripsit. 797

Scis optime, quanta intentione rex ille[5] clarissimus filio suo[6] praeparavit, ut arbitrabatur, regnum heredi[l]; sed, ut rerum eventus demonstrabat, exemit[m]. Inde poteris saecularem intellegere sapientiam, et quam verum est, ut psalmista canit:

a. nec *H*. b. sunt *add. N* c. operemus *N*. d. pastoralis *H*. e. ostibus *H*. f. succinctos *H*. g. obsistit *HN*. h. florentes *H*. i. libelli *H*. k. oblivisceris *H*. l. regno heredem *NH*. m. eximit *H*.

1. Galat. 6, 10. 2. Ioh. 12, 35. 3. Isai. 58, 1. 4. Cf. supra p. 239 n. 1. 5. Offa rex Merciorum. 6. Ecgfrido regi Merciorum (mortuo medio mense Decembri a. 796; v. supra p. 350 n. 2).

797 *Nisi Dominus edificaverit domum, in vanum vigilant, qui custodiunt eam*[1]. Homo cogitat, Deus iudicat[2].

Incerta est humanae prudentiae saecularibus providentia rebus. Hoc solum de futuris considerantem non fallat, quod caritas in praeceptis Dei huius vitae temporibus peragit. Sit tibi larga manus in aelymosinis[a], sit studiosa lingua in praedicatione; sit sobria vita in conversatione; sit sacerdotalis auctoritas in castigandis reprobis; sit benigna sollicitudo in refovendis humilibus. Sit tibi clara in veritatis adsertione fiducia; nulli parcens personae, quo minus aequitatis proferas iudicium. Sit tibi venerabilis cotidianus usus in ecclesiasticis officiis; ut omnia honorifice fiant, quae tua dignitas in Dei cultu debeat observare. Quia melius est, sacerdotem Christi in ecclesiastico ministerio laudari quam in conviviorum apparatu. Quae laus est, tantum accumulare[b] mensam tuam, ut vix portari possit, et Christus ante ostium esuriat? Qui dicturus erit in die terribili: *Quamdiu uni*[c] *ex minimis meis fecistis, mihi fecistis*[3].

Omnino habeas in comitatu tuo prudentem dispensatorem, qui pauperum curam sollicita pietate praevideat. Melius est, pauperes edere[d] de mensa tua, quam istriones[4] vel luxoriosos quoslibet. Aebrietatem sectantes, beato Hieronimo dicente, quasi inferni foveam devita. Duo mala sunt: primum, contra praeceptum Dei agere, qui ait: *Cavete vos ab omni aebrietate et crapula*[5]; secundum[e], inde laudem[f] querere, unde paenitentiam[g] agere debuit. Beatus homo, qui non respicit in vanitates, et in[h] insanias falsas[6]. Insania est vestimentorum pompa et assidua aebrietatis luxoria; propheta dicente: *Ve vobis, qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam aebrietatem*[7]. Qui his delectatur, ut Salomon ait,

a. elemosinis *N.* b. acumulare *H.* c. *om. N.* d. aedere *H.* e. Secundo *H.* f. inde laudem *om. N.* g. paenitentiae *H.* h. ad *N.*

1. Ps. 126, 1. 2. Cf. ep. 79 supra p. 350. 3. Matth. 25, 40. 4. Cf. epp. 116. 177. 289 infra, in quibus Alcuinus item in histriones invehitur. *D.* 5. Luc. 21, 34. 6. Ps. 39, 5. 7. Isai. 5, 22.

non erit sapiens[1]. In te enim exemplum sit totius sobrie- 797
tatis et continentiae.

Verba Dei legantur in sacerdotali convivio. Ibi decet lectorem audiri[a], non citharistam; sermones patrum, non carmina gentilium. Quid Hinieldus cum Christo[2]? Angusta est domus; utrosque tenere non poterit. Non vult rex celestis cum paganis et perditis nominetenus regibus communionem[b] habere; quia rex ille aeternus regnat in caelis, ille paganus perditus plangit in inferno. Voces legentium audire in domibus tuis, non ridentium turbam[c] in plateis.

Clericorum tales habeas socios, ex quorum conversatione tua laudetur auctoritas. Filius sapiens gloria est patris, et[d] econtra filius stultus ignominia est magistri[3]. Quomodo, dicente apostolo, curam ecclesiae poterit habere, qui suam domum nescit regere[4]? Si ovicula, quae de mensa comedit pastoris, vagabundis errat gressibus, quomodo cautam habet conversationem, quae libero pede per campi latitudinem discurrit? Et ex doctrina discipulorum augetur sapientia doctoris; qui studiose docet, quod novit, saepe agnovit, divina donante gratia, quod ignorat. Maledictus, qui abscondit frumenta, in populis[5]; sed[e] beatus, qui seminat super omnes agros. Mane semina semen tuum, et vespere non cesset manus tua; quia nescis, quid melius oriatur et si utrumque hoc optimum est[6]. Nullus erit in hoc saeculo sempiternus; ideo contendat quisque, ut ibi bene vivat, ubi sempiternus erit. Noli, obsecro, caritatis hortamenta spernere. Scio[f] te haec omnia melius nosse et perfectius operari; sed magni amoris affectus me optima tibi suadere cogit. Aequum est, ut, quod caritas libenter inpendit, humilitas[g] gratanter accipiat.

a. audire *N.* b. communitionem *H.* c. turba *H.* d. *om.* *N.* e. et *N.* f. scito *N.* g. humilitatis *H.*

1. Prov. 20, 1. 2. Cf. 2 Cor. 6, 15. De Hinieldo (Ingeld) rege carminibus celebrato v. Haupt Zeitschrift für deutsches Alterth. XV 314. *D.* 3. Cf. Prov. 10, 1. 4. 1 Tim. 3, 5. 5. Prov. 11, 26. 6. Eccle. 11, 6.

797 Summa Dei pietas multis feliciter annis
Conservet caros teque tuosque simul.
Sis memor Albini, memoret te Christus in aevum;
Iam tibi perpetuum sit sine fine vale[a].

---

82. *Alcuinus a Leone III papa petit, ut Eanbaldo II archiepiscopo Eboracensi pallium tribuat*[b].

797 ante Aug. Sanctissimo patri Leoni papae humilis levita Alcuinus[c] salutem.

Anno priore[1] per Angilberctum[2], filium eruditionis nostrae, virum prudentem et omnibus amicis fidelem et sanctae Dei ecclesiae profectui valde devotum, vestrae beatissimae paternitatis familiaritatem deprecatus sum: quatenus me quasi filium proprium intra gremium benedictionis apostolicae colligeres. Qui, revertens, valde a vestrae auctoritatis almivola pietate hanc meam petitionem benignissime susceptam asseruit. Unde ego totus gaudio delibutus, totus laetitia affectus, felicem me tantae paternitatis communione arbitratus sum[d].

At nunc, veridicae promissionis vestrae fiducia animatus, his parvitatis meae litterulis vestram appellare sanctitatem nominisque nostri in spiritalibus sanctissimi cordis vestri tabulis renovare[e] memoriam; ne inter excellentiores vilescat personas, si saepius oculis non ostendatur in carta. Merces est pastoris multiplicatio gregis. En ego, morbidum peccatis pecus, ad tuas, beatissime pastor, recurro consolationes; obsecrans, uti me intercessione tua apud eum adiuves, qui me sanguine suo liberavit. *Multum enim* iuxta Iacobum apostolum *valet deprecatio iusti*[3]. Igitur ad unam precem ter quinos Deus regi superaddidit annos[4].

Sed et pro his missis — qui de patria mea[5] venerunt et civitate mea[6], more canonico atque apostolico beati Gregorii

a. decus *N.* b. *ex H 17—18.* c. Alcuī *H.* d. sum *addidi.* e. audeo *excidisse videtur.*

1. 796; v. ep. 51 supra p. 277. 2. abbatem S. Richarii Centulensem. 3. Iac. 5, 16. 4. 4 Reg. 20, 6. 5. Northanhumbria. 6. Eboraco.

praedicatoris nostri praecepto sacri pallei deprecari dignitatem[1] — humiliter vestrae pietatis excellentiam obsecro: ut benigne ecclesiasticae necessitatis accipias postulationes. Quia valde illis in partibus sacri pallei auctoritas necessaria est ad opprimendam improborum perversitatem et sanctae ecclesiae auctoritatem conservandam. Idcirco, pater sanctissime et pastor optime, tuae paternitatis miserere filiis, et multiplica gregem tibi a deo Christo commissum; quatenus cum multiplici laboris tui fructu gloriosus appareas in conspectu domini nostri Iesu Christi. 797 ante Aug.

---

83. *Alcuinus Carolo regi suadet, ut saltus lunae huic mensi Novembri tribuatur*[a]. (C 10, Q 3, F 61)

Domino desiderantissimo et omni sapientiae decore clarissimo[b] David regi Flaccus Albinus perpetuae pacis et gloriae salutem. 797 Nov. mense ineunte

Solent itaque de fonte caritatis saepius verba fluere salutationis[c]. Vel, si longinquitas terrarum vocis officia neget, apices, dilectionis atramento formati, multoties recurrant. Idcirco supplici voto deprecor, ut liceat nostrae parvitatis cartulam ad vestrae auctoritatis praesentiam saepius recurrere; ferentem[d], quae vel vestrae sapientiae iocunda vel nostrae parvitati[e] necessaria esse arbitremur[f]. Et oportuno tempore Flaccus vester legatur in litteris, qui quondam[2] audiebatur in verbis[g].

Nam causa huius praesentis cartulae lunaris saltus effecta est, qui in hac lucenti luna Novembri mensis anno circuli decennovenalis novissimo[3] certissime inspici poterit. Igitur haec

a. *ex T 5v—7v:* Item ad domnum regem de saltu lunae; *K 23v—24:* Epistola Albini ad Karolum; *G p. 67—68. (Est etiam in N 5—6, in cod. Vatic. reg. 226 f. 7—9:* Item alia de saltu lunari, *in cod. Bernensi 83 saec. X f. 75v.)* b. glarissimo *G.* c. sulationem *T.* d. *corr. in* referentem *K.* e. parvitatis *KG.* f. arbitranur *K.* g. *Reliqua om. KG.*

1. Eanbaldo II archiepiscopo Eboracensi, qui cum die 14 Aug. 796 ordinatus esset, „accepto ab apostolica sede pallio, solemniter confirmatus est 4 Idus Septembris“ anni 797. V. Simeon. Dunelm. hist. de gest. regg. Angl. 796 et 797. 2. ante exeuntem annum 796, quo in coenobium S. Martini secesserat Alcuinus. 3. anno 797, cui obtigit numerus aureus 19.

797 Nov. mense ineunte luna Novembri mensis, quae per decem et octo annos[1] tricesima conputabatur, in hoc anno praesenti praefati circuli nonodecimo[2], undetricesima conputari debet. Ita et de vicesima nona, quae fit octavas Kal. Decembri[3], vertatur septimas Kal. in primam; et sit die Kalendarum Decembrium septima, quae iuxta regulares et epactas sexta conputata est[4]. Et erunt tres lunae pariter — Octobri scilicet Novembri et Decembri mensis — undetricenarum dierum.

Quod si quis obstinata mente facere neglexerit, et magis regularibus quam rationi saltus innititur, et vult Novembri mensis lunam triginta habere dies, et in Kal. Decembris sextam esse lunam; magno se mox inplicaverit errori in quarta decima luna paschalis festi[5]. Si vero Kal. Decembris sexta conputabitur luna, necesse erit: ut in Kalendas Ianuarias[6] octava sit luna, et Februario nona, et in Martio octava, et die Kalendarum Aprilium nona, et quartas Nonas eiusdem Aprilis decima; tertias Nonas undecima; pridias Nonas duodecima; Nonas tertia decima. Quae iuxta rationem paschalis festi quarta decima debet fieri[7]; sicut ab omnibus in terminis paschalibus verissime decantatur et firmissime tenetur. Et videri potest diligenter considerantibus, quantus error et quam perniciosus in luna quarta decima et in die dominico paschae et in aetate lunae eiusdem diei oriri[a] poterit, si quis non curaverit: unum diem in aetate lunae ratione saltus in Novembrio mense transilire. Etiam nec aetas lunaris in Ianuario Februario Martio et Aprile regularibus convenit, qui observari debent per decem[b] et novem annos ad cognoscendam diebus Kalendarum aetatem lunae in mensibus singulis.

Est quoque aliud in huius ratione saltus aliquanto[c] diffi-

a. orire *T*. b. decim *T*. c. aliquando *T*.

1. per annos 779—796. 2. Cf. p. 359 n. 3. 3. ad diem 24 Nov. 797 pertinuit luna 29. 4. Voluit Alcuinus die 25 Nov. 797 numerari lunam 1, non lunam 30; et die 1 Dec. 797 lunam 7, non lunam 6. 5. anni 798. 6. die 1 Ian. 798. 7. Agebatur anno 798 pascha die 8 Aprilis. „Terminus paschalis“ autem, id est veris plenilunium seu veris „luna XIV“ incidit in diem 5 Apr.

cilius conputandum, sed necessarie sciendum. Notissimum vero vestrae scio acutissimae prudentiae fore: quod in communibus annis — secundum numerum epactarum, quae singulis annis adcrescunt undecim diebus — quarta decima luna paschalis locum prioris quarte decime undecim[a] diebus anticipat. Quod facile est invenire per annos communes. In annis itaque embolismorum[1] decem[b] et novem diebus — secundum numerum annorum circuli decennovenalis — quarta decima luna paschalis transponitur prioris anni quartaedecimae; uti detrimentum communium annorum embolismis suppleatur, et fiat aequalis numerus dierum in decem[b] et novem solaribus et in decem[b] et novem lunaribus annis. Inter quartam decimam itaque lunam novissimi anni circuli saepe nominati, quae fit quintas decimas Kalendas Maias[2], et quartam decimam primi anni eiusdem circuli, quae fit Nonas Aprilis[3], non ut ceteris annis communibus undecim sed duodecim inveniuntur dies; quatenus illa dies, quae in Novembrio mense lunari aetati adempta est, hinc in Aprile[c] inter epactas inveniatur. Epactarum vero ratio est: undecim diebus singulis annis accrescere. Hoc vero anno — propter saltum — duodecim dies inter quartam decimam novissimi anni[4] et quartam decimam primi anni[5] reperiuntur; quatenus embolismus huius anni triginta habeat dies secundum rationem embolismorum, decem[b] et octo novissimi anni epactas; quibus si addideris undecim — qui singulis annis more solito adcrescunt — et unum saltus diem, fiunt triginta. Ideoque primo anno circuli saepe nominati *Nullae* scribuntur epactae; et a pueris[6] de „nullis“ in „undecim“ decantatur. Sed et si a quintas decimas Kalendas Maias totius lunaris anni dies conputantur usque in Nonas Aprilis[d], non ut ceteris annis tricenteni quinquageni quaterni, sed tricenteni

797 Nov. mense ineunte

a. undecime *T*. b. decim *T*. c. Aprilo *T*. d. Apl. *T*.

1. i. e. quibus annis epactae non undecim diebus sed duodecim diebus crescunt. 2. Habuit annus 797 pascha die 23 Aprilis, veris „lunam XIV“ die 17 Apr. 3. v. supra p. 360 n. 7. 4. 797. 5. 798. 6. a pueris discentibus.

797 quinquageni terni dies repperiuntur; nisi forte bisextilis immi-
Nov. mense ineunte neat annus, qui unum adicere solet seu solari seu lunari anno, ut aestimo, diem.

Qualiter vero huius ratio saltus singulis annis cicli decimnovennalis in diminutionem unius diei adcrescat, diversis modis computatur. Sed haec facilior videtur conputatio, ut sciamus: singulis annis cicli decemnovennalis unam horam et unum punctum[1] et nonam decimam partem unius puncti adcrescere ad undecim epactarum dies. Ex quibus horis et punctis colligitur unus per novem et decem[a] annos dies. Nam viginti et quattuor horae diem integrum perficiunt; quattuor vero puncti horam faciunt. Sedecim puncti quattuor horas efficiunt. Et tribus punctis, qui supersunt, adde nonas decimas partes unius puncti; et fiunt quattuor puncti, et est una hora. Hanc si addideris quattuor praescriptis horis, fiunt quinque horae. Et has quinque horas si adiunxeris decem[a] et novem horis, fiunt viginti quattuor horae: unus dies integer in decem[a] et novem annis iuxta zodiaciiam solis et lunae regulam plenus et perfectus[2]. Et ut cercius intellegi possit, quae sit causa saltus lunaris: hunc vero cicior quaedam et velocior hora suae incensionis generat[3]; sicut et undecim dies epactarum[b] annuis temporibus solent facere. Verbi gratia si modo huius lunae Novembri mensis incensio sexta hora diei facta est, erit sequenti anno eiusdem lunae unius horae et unius puncti et nona decima parte unius puncti incensio ante horam sextam; ita ut tota sexta hora et unus[c] punctus quintae horae et nona decima pars unius puncti eiusdem horae anticipetur. Et sic recrescere[d] solet per

a. decim T. b. aptarum T. c. unius T. d. recrescere scripsi pro se crescere T.

1. quadrantem horae. 2. Beda de temporum ratione c. 42 (opp. ed. Giles T. VI 228): „Dies namque 24 habet horas. E quibus cum 19 totidem annis circuli decennovenalis distribueris, remanent 5. Has per 4 multiplica — quia videlicet hora quatuor punctis constat — fiunt 20. Da singulos singulis annis, et remanet unus. Hunc divide per 19; et videbis, quod ad saltum lunae complendum . . . annuatim hora et punctus et nonadecima pars puncti unius adcrescit.“ 3. Beda l. l.: „De — saltu verisimile apparet, quod eum citior, quam vulgo putatur, lunaris incensionis locus et hora procreet.“

singulos annos usque in diem integrum, qui fit horarum viginti quattuor. 797 Nov. mense ineunte

Haec vestrae excellentissime sapientiae, mi dulcissime David, in memoriam revocare curavi; non ignota ingerens, sed nota repetens propter oportunitatem praesentis lunae, in qua ratio saltus, ut videtur, maxime consideranda est. Licet non ignoremus, aliter alios saltum conputare et inserere velle, tamen propter rationem paschalis lunae, que omnimodis inviolabilis et inmutabilis permanere debet, secundum antiqua sanctorum patrum instituta[a] et totius sanctae ecclesiae consuetudinem hic maximae Novembrio mense notandus esse videtur[1].

Ego vero veteris inmemor proverbii: *Non feres ligna in silvam*[2], has sub munusculi nomine litterulas in vestras transmisi divitias; memores vos esse sciens laudatae viduae, quae aurato templo duo addidit minuta[3], et illorum, qui pilos caprarum[4] in tabernaculi decorem adtulerant. Et dum omnibus estis benigni, omnium in vos favores revocatis, et cunctis copiose vestra benefaciens pietas cunctorum vobis divitias adtrahit; sicut apostolus ait: *Qui seminat in benedictione, de benedictione metet*[5] *vitam aeternam.*

---

84. *Leo III papa Coenulfo regi Merciorum respondet de archiepiscopatu Lichfeldensi, de pallio episcopis Londinensibus non tribuendo, de Eadberto rege Cantuariorum, de mancusis 365 quotannis sedi Romanae mittendis*[b].

Domino excellentissimo filio Coenulfo regi Merciorum[6] seu omnibus dilectissimis episcopis atque gloriosissimis ducibus Leo papa. 797

Inclite excellentie vestrae per harum transvectores littera-

a. instatuta *T.* b. *ex V 172—173:* Incipit epistola Leonis pape missa ad Coenulfum regem Myrciorum omnibusque dilectis episcopis atque ducibus. *Ediderunt Wharton Anglia sacra I 460, Haddan and Stubbs Councils III 523—525.*

1. Beda l. l.: „saltus non alibi aptius quam 12 Calendarum Aprilium die videtur anno reddendus“ . . . „Sed sunt, qui hoc nobis in luna Novembris mensis agendum magis autument.“ 2. Hor. Sat. I 10, 34. 3. Luc. 21, 2. 4. Exod. 25, 4. 5. 2 Cor. 9, 6. 6. 796—819.

797 rum, videlicet Bryne presbiterum et Cildas seu Ceolberht ministros vestros, recepimus apices[1]; quos relegentes, plenos fidei et olitana traditione erga beatum Petrum principem apostolorum eiusque vicarium repperimus roboratos. Et sicut praedecessores vestri christianissimi reges semper ex eadem beati Petri aecclesia fontem veritatis auriebant et inreprehensibilem orthodoxamque fidem, ita et vestra excellentia[a] protectricem et doctricem prorsus utens usque tenus amplectere et tenere habebit.

Quod vero inquisistis, unde contigisset, quod beate recordationis Adrianus papa et antecessor noster Dorovernensis episcopi[2] auctoritatem contra morem minuisset et in duas archiepiscopias sedes[3] auctoritate sua confirmaret[4], at quod veraciter respondimus: quod non aliter hoc fecisset nisi pro eo, quod rex vester precellentissimus Offa suis litteris testatus est, ut in id omnium vestrum una voluntas et unanima esset petitio, vel propter vastitatem terrarum vestrarum et extensionem regni vestri nec non et aliis quam plurimis causis et utilitatibus. Pro his precipue causis honorem pallii Merciorum episcopo[5] domnus Adrianus apostolicus direxit.

Illud vero, quod in vestris referebatur apicibus nos[b] interrogare: si summi pontificatus auctoritas in civitate Lundonia, ubi beatus Augustinus[c], sancto Gregorio dirigente, honorem pallii percepit, canonicam licentiam possit haberi, nos nequaquam illis summi pontificatus auctoritatem tribuere audemus. Sed primatum illum, sicuti Doroverni constitutus est, primam sedem et concedimus et censentes promulgamus. Quia sanctus et venerabilis predecessor noster Celestinus papa nos docuit, inquiens: *Non sit vana gloriatio palleatis. Episcopali more, qui episcopi sunt, sequantur*[6]. Et ideo canonice oportet illum

a. *sequitur lacuna litterarum fere quatuor.* b. non *V.* c. Agustinus *V.*

1. i. e. epistolam, quae legitur ap. Willelmum Malmesbiriensem Gest. regg. Angl. L. I § 88. 2. Iamberhti archiepiscopi Cantuariensis 766—790. 3. Cantuariensem et Lichfeldensem. 4. anno 786. V. supra p. 160. n. 3. 5. Hygeberhto episcopo (archiepiscopo) Lichfeldensi; v. ibidem. 6. Mansi Coll. conciliorum IV 467 c. 6.

primatum existere atque vocari et per ordinem, sicuti a predecessoribus nostris constituitur, archiepiscopalem sedem, ita venerare et honorare in omnibus. 797

De vero[a] epistola, quam Aedelheardus[1] reverentissimus et sanctissimus nobis emisit, quemadmodum poposcit vestra excellentia, eademque liquidius relegentes, sicut decebat, sanctitati eius enucleatius reddidimus responsum: quia nos de clerico illo apostata[2], qui ascenderat in regnum, similem eum[b] deputantes Iuliano pravate[c3], anathematizantes abicimus, salutem animae eius procurantes. Nam si adhuc in ipsa persisteret in iniqua actione, nobis celeriter enuntiare studemini[d], ut nos apostolicum communitorium omni generalitati, tam principibus quamque cuncto populo insule Bryttanniae morantibus, adhortantes mittimus, ut eum a nequissimo expellere regno et salute animae illius procurare. Nam pro huius modi rege valde nimisque beatificavimus et laudavimus fratrem nostrum prelatum archiepiscopum, quia pro fide orthodoxa animam suam posuit.

Vestram autem scientes fructificatam in omnibus bonis precelsa scientia, ad memoriam deducimus: qualiter sanctae recordationis quod Offa rex pro victoriis regni, quam tenuit, beato Petro auctori suo signiferum et comitem in ipso regno utens atque amplectens, coram synodo[4] tam omnibus episcopis seu 786
principibus atque optimatibus cunctoque populo insulae Bryttanniae morantibus quamque et nostri fidelissimi missi Georgii[5] et Theophilacti[6], sanctissimis episcopis, votum vovit eidem Dei apostolo beato Petro clavigero regni caelorum: ut per unum quemque annum, scilicet quantos dies annus habuerit, tantos

a. vera *V*, *ubi superscriptum est* illa. b. eo *corr. in* eum *V*. c. parabatae *superscripsit recens manus*. d. *corr. in* studete *V*.

1. archiepiscopus Cantuariensis 793—805. 2. Eadberhto (Praen i. e. presbytero) rege Cantuariorum 796 ex.—798; quem Coenulfus victum anno 798 detruncavit. V. Anglo-Saxon chronicle 794 (796) et 796 (798), et Simeon. Dunelm. 796 et 798. 3. παραβάτῃ (Iuliano apostatae, qui item ad presbyteratum christianum educatus erat). 4. Cealchytensi, anno 786 habita; v. ep 10 supra p. 155 n. 1. 5. episcopi Ostiensis. 6. episcopi Tudertini.

797 mancusas eidem Dei apostolo aecclesiae, nimirum trecentos sexaginta quinque, pro alimoniis pauperum et luminariorum concinnationes emittere. Quod et fecit, ut tam ipse quamque posteris eius, qui ipso regno tenere videntur, usque in perpetuo propter eidem regni victoria, beato Petro suis almis suffragiis concedente. Et si vestra excellentia ampliores victorias et honores in ipso habere regno cupit, instar persolvens[1], per eam amplius quam amplius in perpetuum permaneat confirmatum, ut ipse Dei apostolus semper per vos in ipso victoriam concedat regno et in vita aeterna cum sanctis omnibus sine fine vos regnare faciat[a].

---

85. *Alcuinus Aethelhardo archiepiscopo Cantuariensi scribit, ut derelictae ad tempus ecclesiae Cantuariensis poenitentiam agat. Addit de archiepiscopatu Lichfeldensi ita tollendo, ne tamen Hygeberhtus archiepiscopus Lichfeldensis pallio privetur*[b]. (Q 67[b], F 60)

797 Summae dignitatis viro atque aecclesiasticae bonitatis patri Athelhardo archiepiscopo fidelis filius Alchuinus[c] perpetue bonitatis in Christo salutem.

Dulcissima caritatis verba filius noster, per vos revertens, retulit; simul et amabilia benignitatis vestre munuscula habuit in manibus. In quibus laetatus te olim condictam etiam agnovi in memoria habere amicitiam, sicut in viro perfecto veritas semper probata fulgescit. Unde tuae bonitati gratias ago; ex toto cordis desiderio optans: te longaeva prosperitate populo praeesse christiano et sanctam sedem dignis exaltare honoribus; quam ad tempus propter impios invasores regni[2] dereliquisti secundum consilia sacerdotum Christi, ut praefatus mihi referebat puer.

a. *tres sequentes versus omnino erasi sunt.* b. *ex V 153v — 155; H 5v—7 (in hoc codice initium epistolae deest; idque fragmentum cum ep. 39 supra p. 209 sic coniunctum est, ut ambae una esse epistola videantur, item in N 99v. Est etiam in A 127 — 129). Ediderunt Wilkins Concilia Britanniae I 159, Haddan and Stubbs Councils III 518 — 520.* c. Alchinus V.

1. Coenulfus enim tantummodo mancusas 125 miserat, ut legimus in eius ad Leonem epistola ap. Will. Malm. l. l. supra p. 364 n. 1. 2. propter Eadberhtum Praen, regem Cantuariorum; v. epp. 84 et infra 86.

De qua re quid sentirem, tua me veneranda per illum auctoritas interrogare ratum putavit. Quid mea parvitas aliud habet dicere, nisi sanctorum Christi sacerdotum adsentire consilio? Si tamen tantam habent auctoritatem illius suggestionis, ut lupo veniente pastor fugere debeat, quanta est euangelica excellentia, quae mercennarium nominat, non pastorem, qui lupi rabiem timidus aufugit[1]. Forte obiciunt, Veritate dicente: *Si persecuti vos fuerint in hac civitate, fugite in aliam*[2]. Discernendum tamen est, de cuius temporis fuga vel de qua persecutione[a] hoc dictum est, et de quibus[b] iterum ipsa Veritas dixisset: *Bonus pastor animam suam dat*[c] *pro ovibus suis, mercennarius autem fugit*[3]. Quod optime in omeliis beati Gregorii papae, praedicatoris nostri, per te legens intellegere poteris. Tu tibi ipsi conscius es, pro qua causa reliqueris sedem tuam: si timore mortis aut tormentorum inmanitate, aut[d] idolatriae[e] execratione; sicut olim sanctissimus eiusdem sedis pontifex Laurentius[4] velle legitur, qui tamen apostolica auctoritate castigatus, ab incoepto resipiscit consilio[5]. 797

Tamen, quaecumque causa[f] esset, bonum videtur caritatis meae consideratione: ut paenitentia inde agatur. Quod, ut videtur, honeste fieri poterit, si communi totius gentis consensu ieiunium indicitur — tu propter relictam sedem, illi propter acceptum errorem — ut Deus vobis omnibus propitietur. Orationes quoque, et elemosynae et missarum sollemnia[g] fiant diligenter ubique, ut Deus deleat, quicquid inde a quolibet vestrum actum esset.

Tua quoque veneranda sapientia specialiter deducat in domum Dei lectionis studium, ut sint ibi legentes iuvenes et chorus[h] canentium et librorum exercitatio; ut per tuam diligentiam renovetur illius sanctae sedis[i] dignitas; ut habeant,

a. persequutione *V.* b. *hoc loco incipit epistola in H et N.* c. ponit *H.* d. scilicet pro *superscriptum est in V.* e. idolatria *V.* f. *om. H.* g. sollemniae *H.* h. choros *V.* i. *om. V, ubi superscriptum est* ecclesie.

1. Ioh. 10, 12. 13. 2. Matth. 10, 23. 3. Ioh. 10, 11. 12. 4. Cantuariensis 604—619. 5. V. Bedae hist. eccl. L. II c. 6.

797 unde in se ipsis possint elegere sibi pontificem. Simul et praedicatio tua in omnibus locis fiat sive pro[a] episcopis omnibus in communi synodo: de iustis ordinationibus et praedicationis instantia et officiis aecclesiasticis et baptismi sanctitate et elemosynarum largitione et pauperum cura per singulas aecclesias atque parochias, maxime in veneranda gente, cui te Deus pastorem praeesse voluit. Saepe miles vulneratus fortius pugnat, sicut bos lassus fortius figit ungulam.

Siquid[b] diabolus laetatus est de fuga tua[c], fac, ut gaudeat Christus de multiplici animarum per te profectu et tua merces maior crescat; dicente ipsa Veritate: *Sic enim gaudium est in caelis coram angelis Dei super uno peccatore paenitentiam agente, quam super nonaginta novem, qui non indigent paenitentia*[d][1]. Haec omnia omnino diligentissime considerans, in Christi caritate semper proficias; amans illum ex toto corde, tota virtute et tota mente, qui te exaltavit honorificavit et conservavit in diem salutis tuae.

Vanissimum vero vestimentorum cultum et conviviorum inmoderatum usum omnino, quantum valeas, expellere a te tuisque consacerdotibus vel magis omni clero et ecclesiasticae dignitatis gradibus diligentissime studeas. Beatus Petrus, princeps apostolorum, trinam negationis maculam triplici confessionis veritate abluit[2]; tu fugam simplicis[e] erroris multiplici praedicationis bono ablue; et ut maxime sanctarum[f] scripturarum lectio per tuam sanctissimam curam renovetur, et ecclesiastica dignitas ubique exaltetur, et sancta sedes, quae prima fuit in fide, prima sit in omni sapientia et sanctitate et honore[g], ut ibi interrogans inveniat, ignorans discat, quod cupiat; sciens videat, quod laudet.

Et[h] ut ecclesiae[3] unitas — quae partim discissa est[4] non

a. *om. H.* b. Et sicut *H*, Si quid *V.* c. *om. V.* d. paenitentiam *H.* e. simplici *H.* f. sanctarum — honore *leguntur etiam ap. Willelm. Malmesbir. Gesta pontiff. Angl. l. I p. 19.* g. quae partim discissa est non rationabili consideratione sed quadam potestatis cupiditate *add. Will.* h. Et — unitas *om. H.*

1. Luc. 15, 7. 2. Ioh. 21, 15—17. 3. Cantuariensis. 4. constituto archiepiscopatu Lichfeldensi.

rationabili, ut videtur, consideratione, sed quadam potestatis cupiditate — si[a] fieri possit, pacifice[b] adunetur, et scissio resarciatur[c], bonum videtur esse cum consilio omnium sacerdotum Christi, et coepiscopi[d] Eboracensis[e] ecclesiae[1] deliberare[f]; ita tamen, ut pater pius[2] pallio diebus suis non exuatur, licet ordinatio episcoporum ad sanctam et primam sedem recurrat. Haec omnia tua sanctissima sapientia consideret, ut caritatis concordia fiat inter primos pastores ecclesiarum Christi. 797

Si quid ego[g] superflue in his meis litterulis dictarem, tua sancta patientia benigne, obsecro, suscipiat; nec mihi scribenti inputet, sed tibi iubenti iniungat. Nec ego praesumptiosa temeritate egi, sed humili oboedientia; considerans, quid multis proficere potuisset, sive culpa esset sive non esset in fuga. Tamen, quantum mea devotio considerare potuit, melius est ea facere, quae suadeo, quam omittere[h]. Omnino affectuosa caritate ammoneo, ut instanter praedices verbum Dei — hoc est officium tuum, haec merces tua, hic fructus operis, haec sacerdotis[i] dignitas laus et honor — quatenus multiplici laboris fructu in conspectu domini Dei sui appareat et dignus efficiatur, desiderabilem audire vocem: *Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam; intra in gaudium domini Dei tui*[3].

Omnipotens Deus paternitatem vestram ad exaltationem sanctae suae ecclesiae in omni opere perfecto multipliciter florere faciat, sanctissime pater.

---

86. ***Alcuinus Cantuarienses cohortatur, ut Aethelhardum archiepiscopum revocent eiusque consilio perturbatum regni statum reficiant***[k]. (F 59)

Nobilissime genti et populo laudabili et regno imperiali Cantuariorum[1] humilis levita Alchuinus[m] salutem. 797

a. quod si *VH.* b. ut pacifice *VH.* c. resarcietur *VH.* d. quoepiscopi *H*, coepiscopis *corr. in* coepiscopi *V.* e. Eboracenses *H.* f. *om. VH.* g. ergo *H.* h. amittere *V.* i. sacerdotii *H.* k. *ex H 66—67v, Z 200v—202v. Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 509—511.* l. Cantuariorum *Z.* m. Alchuiñ *H*, Alch̃ *Z.*

1. Eanbaldi II archiepiscopi. 2 Hygeberhtus archiepiscopus Lichfeldensis; v. supra p. 160 n. 3 3. Matth. 25, 21.

797 Vestri decoris et vestrae salutis valde cupidus, has paucas litterulas[a] ob nimiam vestrae prosperitatis dilectionem in commune vobis dirigere curavi. Vos vero principium salutis Anglorum, initium prosperitatis, portus intrantium, triumphi laus, sapientiae origo; et a vobis imperii potestas prima processit et fidei catholicae origo exorta est. Apud vos clarissima lumina Brittaniae[b] requiescunt, per quos lux veritatis per totam Brittaniam emicuit. In[c] vobis utrumque et philosophicae disciplinae decus emicuit et sacrae religionis claritas effulsit. In vobis vero fuerunt simul et religiosi doctores ecclesiasticae fidei et sapientissimi principes[d] regalis dignitatis, et viri fortissimi in bello et iustissimi in iudiciis; morum nobilitate conspicui, consiliis providi, pietate laudabiles, facie honorabiles, vultu venerabiles et omni dignitate clarissimi. Haec[e] vos, viri sapientissimi, in quibus modo Cantiae decus consistit, diligenter considerate, et longas successiones nobilissimorum parentum vestrorum imitare studemini[f].

Primo omnium, qui in ecclesia Christi Deo deserviant, discant diligenter, quomodo Deo placeant, quomodo fidem catholicam, quam primum doctores nostri in eis fundaverunt, obtinere firmiter et praedicare valeant. Quia ignorantia scripturarum ignorantia Dei est; et si caecus caecum ducit, cadunt ambo in foveam[1]; et e contra multitudo sapientium salus est populi[2]. Adducite vobis doctores et magistros sanctae scripturae; ne sit apud vos inopia verbi Dei, aut vobis desint[g], qui populum Dei regere valeant; ne fons veritatis in vobis exsiccetur[h]. Nolite vos contra consuetudinem ecclesiasticam vestimentorum vanitate ornare; sed moribus vos ostendite nobiles et ornatos, et praedicatione verbi Dei paratos; ut laici et vestri bellatores per vos fortes efficiantur et populus viam salutis incedat.

Similiter nobiles, qui sunt in populo, suas dignitates cum

a. litterolas *Z*. b. *corr. in* Brittanicae *H*, Brittania *Z*. c. In — emicuit *om. H*. d. principis *Z*. e. Hae *HZ*. f. studimini *Z*. g. desit *Z*. h. exsietur *H*.

1. Matth. 15, 14. 2. Sap. 6, 26.

consiliis regant et populo per iustitiam praesint, amantes 797
paterna statuta in iudiciis magis quam pecuniam, quae subvertit verba iustorum; et unanimi[a] consilio, quod bonum sit genti vestrae, viriliter faciant. Et rectores vobis praeponite nobilitate claros, morum dignitate pios, iustitiae[b] decore[c] honorabiles; quatenus divina misericordia vestram gentem gubernare et conservare et exaltare dignetur.

Inminet vero maximum huic insulae et populo habitanti in ea periculum. Ecce, quod numquam antea fuit auditum, populus paganus solet vastare pyratico latrocinio litora nostra. Et illi ipsi populi Anglorum et regna et reges dissentiunt inter se. Et vix aliquis modo, quod sine lacrimis non dicam, ex antiqua regum prosapia invenitur, et tanto incertioris[d] sunt originis, quanto[e] minoris[f] sunt fortitudinis. Similiter et per ecclesias Christi perierunt doctores veritatis. Omnes pene vanitates saeculares sequuntur, et disciplinas[g] regulares odio habent: et bellatores illorum magis avaritiae student, quam iustitiae.

Discite Gyldum[h] [1] Brittonem sapientissimum; et videte, ex quibus causis parentes Brittonum perdiderunt regnum et patriam; et considerate vosmet ipsos, et in vobis pene similia invenietis.

Timete vobis ipsius Veritatis sententiam, quam in[i] ecclesia expressit[k] dicens: *Omne regnum*[l] *in se divisum non stabit*[2]. Ecce quanta divisio est inter populos et gentes Anglorum. Et ideo in se ipsis deficiunt, quia inter se ipsos pacem non servant et fidem.

Revocate ad vos, si vobis videatur, episcopum vestrum Aedilhardum[3], virum venerabilem et sapientem. Et eius con-

a. unanimo *HZ*. b. institia *HZ*. c. decorē *Z*. d. incersiores *H*, incertiores *Z*. e. et quanto *Z*. f. minores *corr. in* minoris *H*, minores *Z*. g. disciplina *Z*. h. Gyilbum *Z*. i. quam in eo *Z pro* quam in. k. expraessit *H*. l. regum *Z*.

1. Gildae sapientis de excidio Britanniae liber querulus, quem supra iam laudat in ep. 28 p. 206: „legitur vero in libro Gildi Brittonum sapientissimi“ etc. 2. Luc. 11, 17. 3. archiepiscopum Cantuariensem (793—805), quem constat repugnavisse contra Eadberhtum Praen regem Cantuariorum. V. ep. 84 supra p. 365.

797 silio in melius regni vestri statum corroborate, emendantes in moribus, quae Deo displiceant[a]. Et ea studete facere, quae eius misericordiam super vos valeant revocare[b]. Non est bonum, ut sedes[c] sancti[d] Augustini primi praedicatoris nostri vacua permaneat; et alius non potest ullatenus in eius ordinari locum. Perditio populi est ubique, sacerdotibus suis non oboedire et praedicatores salutis a se expellere. Subicite vos humiliter pontifici vestro et praedicatori salutis vestrae; quatenus divina vos gratia in omnibus operibus vestris consequatur. Credite mihi, nullatenus aliter Deum vobis propitium[e] habere potestis. Per illum potestis, credo, pacem habere praesentem et salutem sperare sempiternam.

Inite consilium prosperitatis vestrae; et viriliter facite, quod bonum inveniatis. Et convertimini ad preces et orationes et ieiunia; quatenus divina vobis propicietur misericordia, et conservet vos in laude et salute vestra, et concedat[f] vobis incolomem habitationem in patria vestra et gloriosum in aeterna patria imperium.

Dextera omnipotentis Dei vos protegat et regat et exaltare dignetur praesenti felicitate et aeterna beatitudine, viri fratres desiderabiles et venerabiles.

---

87. *Alcuinus archiepiscopum Anglicum, ut populis ac regibus Britanniae verbum Dei praedicet, exhortatur*[g].

c. 797 Dilectissimo patri ill. archiepiscopo[1] humilis filius Alchuinus salutem.

Gaudeo de vestra prosperitate et salute et profectu sanctae Dei aecclesiae, qui ut per vos fiat, speramus et optamus. Et hortamur vos, ut omni instantia verbum Dei praedices regibus principibus populo et omni personae, iunioribus et senioribus, et in omni aetate; ut Deus omnipotens misericordia custodiat nobis patriam, quam parentibus mei[h] gratis perdonavit.

a. disciplicimt *H*, displiciant *Z*. b. revocari *H*. c. sedis *H*. d. sanctae *Z*. e. vobis propitium vobis *H*. f. concedat — patria vestra et *om*. *H*. g. *ex A 132e—133:* Epistola Albini; *O n. 111.* h. mei *recens manus corr. in* nostris.

1. Aedilhardo fortasse Cantuariensi 793—805. *D.*

Timeo paganos propter peccata nostra; qui antecedentibus[a] non temptaverunt[b] temporibus mare nostrum navigare et maritima patrie nostre devastare[1]. Castigatio quaedam est vel ammonitio, ut timeamus Deum illiusque[c] melius inhaereamus praeceptis. c. 797

Sed et illud non minime pavendum est, quod pene ubique in regionibus patrie nostre regale genus recessit[2], in quo fuit benedictio regni et exaltatio pervictoris et timor hostibus nostris. Nunc vero ignoti quilibet sublimati sunt et consolarii[d] prudentiores ablati sunt a nobis; et servi Dei per monasteria laicorum vivunt moribus magis quam monachorum. Haec omnia tua consideret sapientia et quantum valeat liberare patriam contendat, orationibus adiuvet, adhortationibus[e] muniat. Non enim adbreviata est manus Dei, ut salvare nequeat[3], vel[f] putandum est, ut curam non habeat Christus de humano genere, quos pretioso sanguine redemit, si erunt[g], qui se toto corde convertere ad illum velint et malos relinquere mores et se ipsos castigare in disciplina Dei et assiduis precibus misericordiam promereri divinam. Vestrum est, o sacerdotes Christi, in prelio fortiter stare et viriliter castra defendere Christi, ne leo rugiens vel lupus insidians aliquos ex grege Christi devorare valeat. Haec est laus una[h] gloria vestra mercesque[i] maxima in die domini nostri Iesu Christi. Omnipotens Deus sua vos misericordia proficere faciat in predicationis officio, ut populus per vos erudiatur in bonis moribus et eruatur a potestate inimicorum et ad perpetuam pervenire mereatur beatitudinem.

a. antecedentibus *scripsi pro* non cedentibns *A*. b. templavefunt *A*. c. illius quod *A*. d. *manus recens corr. in* consiliarii. e. adhorationibus *A*. f. *corr. in* nec *manus recens*. g. scierunt *O*. h. huna *A*. i. mecesque *A*.

1. Cf. supra p. 371: „Ecce, quod numquam antea fuit auditum, populus paganus solet vastare pyratico latrocinio litora nostra.“ *D*. 2. Cf. ib.: „Et vix aliquis modo, quod sine lacrimis non dico, ex antiqua regum prosapia invenitur“ etc. *D*. 3. Isai. 59, 1.

789-797 88. *Alcuinus Aedilberctum episcopum Hagustaldensem eiusque sacerdotes cohortatur, ut pro se precentur litterarumque studia colant*[a]. (C 16, Q 32, F 134)

Praecipuae dignitatis pastori Aedilbercto[b] episcopo[1] et omni congregationi in[c] ecclesia[d] sancti Andreae[2] Deo servientium Alchuini[e], vestrae[f] clientellus caritatis[g], in Christo salutem.

Spiritalis amicitiae cupidus, vestrae sanctitati parvitatis meae litterulas dirigere curavi, ut et[h] pactum antiquae familiaritatis innovarem et me vestris sacratissimis commendarem orationibus. Et si unius iuxta apostolum *multum valet deprecatio iusti*[3], quanto magis et[h] totius sanctissimae congregationis in[i] Christo, quorum cotidie canonicis horis pacificae[k] unanimitatis postulationes[l] caelum penetrare credendum est, etiam[m] et singularis unius cuiusque in secreto oratio ad aures omnipotentis Dei pervenire non dubitandum est. Quapropter cum omni petitionis humilitate me ipsum etiam utrumque: et communi[n] omnium[o] et speciali[p] singulorum, quantum mea valet apud vestram pietatem deprecatio, commendo orationi[q]; ut, per vestrae sanctitatis preces meorum[r] catenis[s] peccatorum absolutus, vobiscum, fratres carissimi, vitae ianuas ingredi merear.

O[t] nobilissima sanctorum progenies patrum, illorum honoris venerabilisque vitae successores et pulcherrimorum habitatores locorum, vestrorum sequimini vestigia patrum; ut de his pulcherrimis habitationibus ad horum[u], qui vos genuerunt, aeternae beatitudinis consortium in caelestis regni pulchritudinem, Deo donante, pervenire mereamini.

a. *ex T 57—58, K 29—30:* Alcuinus Sancti Andreae ecclesiae servientibus, *G p. 83—88, D 230—231, R 113—115.* (*Est etiam in Z 185v—187, N 52v—53:* Epistola Alcuini ad Aeilbertum episcopum). b. Aedilbercto *om. D*; ill. *KG*; Aedilbercto episcopo *om. R.* c. sancti ill. *DR pro* in — Andreae. d. ecclesiae *K pro* in ecclesia. e. Alcuinus *K*, Alcuini *G*, Alchuinus *D*, *om. R.* f. vester *K.* g. caritatis — vestrae *om. G.* h. *om. K.* i. in — horis *om. D.* k. pacificas *K.* l. postolationes *R.* m. etiam — pervenire mereamini *om. R.* n. commune *T*, communa *G.* o. omnes *D.* p. speciale *TG*, specialiter *K.* q. orationibus *KG.* r. ceteris meorum *add. G.* s. actenus *K.* t. O nobilissima — mereamini *leguntur etiam ap. Willelm. Malmesbir. Gesta pontiff. Angl. l. III p. 255.* u. orum *G.*

1. Candidae casae 777 — 789, Hagustaldensi 789 — 797 Oct. 16. 2. Hagustaldensi. 3. Iac. 5, 16.

Dei discite scire et implere praecepta, illo dicente: *Si vis vitam ingredi, serva mandata*[1]. Ideo necessaria[a] est sanctorum lectio[b] librorum; quatenus in eis quisque intellegat[c], quid sequi vel quid cavere debeat. Maneat vero in vobis lumen scientiae et per vos aliis luceat ecclesiis, ut vestra laus in ore resonet[d] omnium et vobis in caelis merces[e] maneat aeterna. Unus quisque[f] proprii laboris mercedem accipiet[g]. Pueros adolescentesque diligenter librorum scientiam ad[h] viam Dei docete, ut digni vestri honoris fiant successores, etiam et intercessores pro vobis. Suffragia vero viventium prosunt morientibus vel ad veniam peccatorum vel ad maioris gloriae[i] augmentum. Qui non seminat, non metet[2]; et qui non discit, non docet. Et[k] talis locus sine doctoribus aut non aut vix salvus fieri poterit. Magna est elimosina, pauperem cibo pascere corporali; sed maior est[l], animam doctrina spiritali satiare[m] esurientem. Sicut pastor providus gregi suo[n] optima[o] praevidere pascua curat, ita doctor bonus suis subiectis perpetuae[p] pascua vitae omni studio procurare debet. Nam multiplicatio gregis, gloria est pastoris; et multitudo sapientium, sanitas est[q] orbis[3]. Scio vos, sanctissimi patres, haec optime[r] scire et voluntarie[s] implere. Sed caritas dictantis ab ore rapuit verba; credens, vos pia velle humilitate legere, quae sobria in Dei dilectione dictavi devotione. Iterum[t] iterumque obsecro, ut mei nominis inter familiares vestros[u] memoriam habere[v] dignemini. 789 - 797

Almitatem vestram pro tota Dei intercedentem[w] ecclesia[x] ipse deus Christus[l] exaudiat vosque ad aeternae beatitudinis gloriam pervenire concedat, carissimi fratres.

a. necessarium *D.* b. lectiones *D.* c. inveniat *KG.* d. sonet *D.* e. mercis *TG.* f. Unus quisque — augmentum *om. R.* g. accipiat *G.* h. in *KG.* i. gloriam *D.* k. Et — poterit *om. R.* l. *om. R.* m. ratione *T.* n. suae *TDR.* o. obtima *D.* p. perennae *K*, perennis *G.* q. *om. K.* r. optimae *T.* s. voluntariae *T.* t. Iterum *om. T*; Iterum — dignemini *om. R.* u. *om. D.* v. memorare *D pro* memoriam habere. w. intercedente *DR.* x. ecclesiam *TG.*

1. Matth. 19, 17. 2. Cf. Luc. 12, 24. 3. Sap. 6, 26.

794-797 89. *Alcuinus Liutgardam reginam rogat, ut se de Caroli regis in Saxonia morantis et salute et reversione edoceat*[a].

Nobilissimae feminae Leutgardae[1] in caritate Christi salutem.

Obsecro, si longior domini regis tardatio fiat in Saxonia, ut mihi demandare curaveris de prosperitate illius exercitusque christiani; et de reversione eius in patriam; et de hiemali mansione, in quo palatio, prosperante Deo, hibernare dispositum habeat.

Tu vero, femina nobilissima, semper optimis moribus vivas ante omnes homines et sacratissima conversatione ante Deum, ut omnium ore lauderis et omnium corde ameris[2]. Larga clementia Dei semper te in maiores sublevet honores, donec de terrenae prosperitatis felicitate ad eternam pervenire merearis beatitudinem. Vivas et floreas summis virtutibus in Christo.

---

90. *Alcuinus monachorum Salzburgensium conversationem regularem sub Arnonis regimine laudat et hortatur ad bene obeunda officia monachorum*[b]. (C 20, Q 78, F 78)

795-797? Sanctissimis in Christo fratribus Iuvavensis[c] ecclesiae, humilis levita Alchuinus[d] in Christi caritate salutem[3].

a. *ex A 14v:* Epistola ad Leotgardam feminam; *O n. 14.* b. *ex T 83v—85, G 93—100, K 32—33v:* Alcuinus levita Vivacensi ecclesiae; *D 235v—237, R 136—138v, Z 208—210v. (Est etiam in N 86—87:* Albinus ad fratres Iuvavensis ecclesiae.) c. Vivacensi *K*; humilis Dei matricularius *R pro* Iuvavensis — Alchuinus. d. Alchuuinus *Z*, Alchuinus *D*, Albinus *TG*, Alcuinus *K*.

1. uxori Caroli regis, 794 (post Aug. 10) — 800 Iun. 4. 2. Cf. versus Theodulfi Aurelianens. a. 796 scriptos (Carm. III 1, opp. ed. Sirmond p. 184) v. 83—90:

„Est sociata quibus Leutgardis pulchra virago,
Quae micat ingenio cum pietatis ope.
Pulchra satis cultu, sed digno pulchrior actu,
Cum populo et ducibus omnibus una favet.
Larga manu, clemens animo, blandissima verbis,
Prodesse et cunctis, nemini obesse parat.
Quae bene discendi studiis studiosa laborat,
Ingenuasque artes mentis in arce locat.“ *D.*

3. De tempore, quo haec epistola scripta sit, cfr. quae ad subsequentem p. 381 n. 1 observavi. *D.*

Audiens laudabilem in Christo unanimitatis vestrae conversationem[a] multa animus meus laetitia[b] gavisus est, multoque anhelabat[c] desiderio praesentialiter[d] ordinem videre vestrum, et me ipsum[e] humili devotione vestris sacrosanctis commendare orationibus. Sed, quia hoc[f] huc[g] usque prohibuit[h] variarum eventus[i] rerum, et prolixa[k] terrarum longinquitas non[l] sinit corporaliter ire, ubi mens summo desiderio semper adesse praesentialiter cupit, meae[m] parvitatis litterulas in hoc[n] officium dirigere curavi, ut desiderium cordis mei in apicibus cognoscatis[o], quod et[p] olim pio patri Aquilae pontifici[q] [1], germano meo pastori vestro[r] iniungere studui[s], cupiens spiritali praesentia unus esse ex vobis, et unum[t] esse vobiscum, ut vestra me sanctitas a terrenis levaret[u] cupiditatibus, et in caelesti vobiscum collocaret[v] desiderio[w]. 795-797?

O[x] quam felix est vita monachorum! Deo placabilis[y], angelis amabilis, hominibus honorabilis. Qui hanc[z] fideliter vivit inter homines, haud dubium, feliciter regnat inter angelos. Hanc primitiva[aa] per apostolos in Iudaea initiavit aecclesia, quibus omnia communia esse leguntur, et nemo aliquid suum esse dicebat[2]. Hoc non solum in[bb] saeculari substantia servandum esse arbitror; sed etiam in desideriis spiritalibus, ut omnes unum concupiscant[cc], et oboedientiae bonum[dd] magis exsequantur, quam propriae voluntatis effectum. Si Christus suam non venit facere voluntatem, sicut ipse in euangelio testatur[3], sed patris: quanto magis monachus suam[ee] non debet facere voluntatem, sed Christi? Nec segnis in opere Dei, sed studiosus[ff]; nec tantum[gg] considerare, quid iubeatur, sed quomodo perficiatur[hh], quod iubetur[ii], ne[kk] ullatenus murmurationis malum crescat

a. conversatione *Z*, conversationi *D*, confersationem *G*. b. letia *G*. c. hanelabat *RZ*, anelabat *G*. d. praesentaliter *DG*. e. *om.* *R*, mei presta *Z*. f. *om.* *DRKZ*. g. *om.* *G*. h. prohibitum *Z*, prohibitum est *R*. i. eventibus *R*. k. prolix *G*. l. non — cupit *om.* *DTKZ*. m. tamen *R* *pro* meae — ut. n. hunc *Z*. o. cognoscite *R*. p. *om.* *K*; valde desidero *R* *pro* et olim — cupiens. q. pontifice *DTZ*. r. vestri *Z*. s. studivi *D*. t. unus *D*; et unum esse vobiscum *om.* *R*. u. levet *R*. v. collocet *R*. w. gaudio *R*. x. O — maculare nituntur *om.* *R*. y. placabiles *G*. z. hac *TKG*. aa. primitivam *D*, primitia *T*. bb. *om.* *G*. cc. concubiscant *G*. dd. bona *Z*. ee. suum *G*. ff. stadiosus *Z*. gg. tamen *DZ*. hh. perfeciatur *G*. ii. iubeatur *GZ*. kk. nec *KGZ*.

1. Arnoni episcopo. 2. Act. 4, 32. 3. Ioh. 6, 38.

795-797? in aliquibus. Si aliqui ex[a] populo Dei in heremo propter murmurationis perierunt peccatum: quanto magis monachus monasterii[b] spiritali plectatur[c] vindicta, si murmurationis[d] malo mentem insolescere[e] non metuit?

Quapropter cum gratiarum actione accipiat, quod ei pastoralis[f] cura sufficere praevideat[g]. Sit enim sanctae[h] pacis concordia inter cunctos; vitae castitas in adolescentibus[i]; morum gravitas in senibus; fervor operis in iuvenibus: nec quisquam[k] se[l] canonicis horis vel regularibus psalmodiis subtrahat. Melius est cum angelorum coetibus Christum laudare, quam torpentem segnitia somno delectari: vel vigilando inania exsequi desideria. Et non solum verba sanctae lectionis resonent in ore, sed intima cordis conpunctio sequatur verba legentis, vel cantantis[m]: et nullatenus horis conpetentibus sacrae scripturae lectio recedat de manibus, quia diversae nunc hereses, sicut audistis[n], catholicae fidei puritatem maculare nituntur[1].

Quapropter armate[o] vosmet ipsos in[p] scientia veritatis, sententiis euangelicae auctoritatis, ut resistere[q] valeatis contradicentibus[r] veritati[s]. Quomodo pugnat inermis[t]? vel quomodo docere[u] potest, qui discere noluit? Spiritales sunt divitiae, sapientia in corde, ut Salomon[v] ait: *Thesaurus desiderabilis requiescit*[w] *in ore prudentis*[x] [2].

Sanctae fidei veritatem diligenter discite, et agnitam cordis recondite[y] thesauro, et spe firmissima vos retinete[z] ad Deum, et caritate ferventissima illum amate, honorate, et laudate: quia haec[aa] est pars optima, quam Maria elegit, sedens secus pedes Domini, quae[bb] non auferetur ab homine in[cc]

a. et *Z*. b. monastirii *Z*. c. plectetur *K*. d. murmoracionis *G*. e. inolescere *KD*, inholescere *TGZ*. f. pastoris *G*. g. provideat *Z*. h. sancta *TDZ*. i. aduliscentibus *D*, adoliscentibus *TGZ*. k. quisque *D*. l. *om*. *D*. m. cunctantis *corr. in* percunctantis *D*. n. qui *add*. *D*. o. amate vosmet ipsos in scientia *R*. p. *om*. *DKG*. q. sistere *D*. r. concondicentibus *Z*. s. veritatem *TKGDR*. t. inhermis *Z*. u. dicere *Z*. v. Salamon *ZDG*. w. requiescum *Z*. x. sapientis *D*. y. recondito *D*, retinete *K*. z. retenete *TG*. aa. hoc *D*; quia haec — in regno Dei *om*. *R*. bb. quod *D*. cc in aeternum *om*. *D*.

1. De Adoptianorum errore haec inprimis intellegenda sunt. 2. Prov. 21, 20.

aeternum[1]. Sed tanto[a] ardentius post hanc vitam[b] amatur Christus[c], quanto[d] perspicacius eius intellegitur[e] bonitas. 795-797?

Sed non est opus meae parvitati[f], vos ammonere de singulis, dum habetis sacrae institutionis libros[g] notissimos; et pium patrem pastorem vestrum[2] praesentem, qui vos viva voce melius[h] admonere[i] poterit, quam mea series litterarum. Tamen, ut debitam vobis ostenderem caritatem, paucis vos apicibus appellare studui, ad agnoscendam in vos meae dilectionis fiduciam.

Praefato itaque[k] patri cum omni humilitate oboedite. Ille habet rationem[l] reddere[3] sollicitudinis suae pro vobis, et vos oboedientiae vestrae in illo[m] aequaliter rationem reddere habetis. Ille pro vobis in magno positus est periculo: vos pro illo magna caritate intercedere studete, ut mercedem pro vobis habeat apud[n] Deum, et vos requiem cum illo habeatis in regno Dei. Filiorum eruditio laus est magistrorum: et profectus gregis merces[o] est pastorum.

Divina auxiliante gratia custodite vos, fratres, in omni castitate, humilitate, concordia, et caritate, onera[p] vestra invicem portantes[4]. Omnis sermo malus et inpudicus, et inpatiens, et inutilis ex ore vestro non procedat[5]; sed quae sancta sunt, pia et iusta, et vestrae[q] condigna[r] sanctitati, ad exhortationem audientium, loquimini. Et semper Deus honorificetur in ore vestro[6], et quae ad pacem pertineant veram, tota sectamini intentione, et Deus pacis erit[s] vobiscum[t]; Et pax Christi[u], quae[v] exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra[7] in omni bonitate et pietate! Beati pacifici quoniam[w] filii Dei vocabuntur[8]. Summa nobilitas est filium[x] esse omnipotentis Dei. Sed haec nobilitas magna morum dignitate promerenda est. Non

a. tamen *Z*, tam *D*, tantum *TKG*. b. vita *G*. c. Deus *TDZ*. d. quantum *KG*. e. intelligitur *K*. f. parvitatis *G*. g. libro *D*. h. *om.* *D*. i. ammonere *GZ*. k. itque *G*. l. ratione *Z*. m. illum *TKZ*. n. aput *G*. o. mercis *TD*. p. honera *TDZ*. q. vestra *G*. r. condignae *R*. s. herit *G*. t. *Reliqua om.* *KG*. u. *om.* *T*. v. qui *TZ*. w. quoniam — vocabuntur *om.* *TD* et reliqua *Z*. x. fili *D*.

1. Luc. 10, 39. 42. 2. Arnonem episcopum. 3. Hebr. 13, 17. 4. Cf. Gal. 6, 2. 5. 5. Ephes. 4, 29. 6. Cf. Rom. 15, 6. 7. Phil. 4, 7. 9. 8. Matth. 5, 9.

795-797? enim[a] estis vestri, sed Christi, qui vos magno emit[b] praetio, hoc est, suo sanguine. Portate Deum in corpore vestro[1], ut Deus dignetur habitare in cordibus vestris: quatenus ex hac brevi[c] et laboriosa vita, ad aeternam requiem et[d] beatitudinem pervenire mereamini, intercedente[e] sancti[f] Hrotberecti[g], aliorumque[h] patrum sanctitate pro vobis. Divina vos[i] pietas in omni bono[k] florere faciat[l], fratres[m] karissimi!

---

91. *Alcuinus Arnoni Salzburgensi episcopo carmina paschalia mittit et admoneri cupit parochianos dioecesis eius ad vitae probitatem, ad officia bene obeunda. Addit de expectato Arnonis adventu et de regis itinere in Saxoniam*[n]. (M 11, F 79)

c. 795-797 Aquile per Alpes[o] volanti, per campos currenti, per urbes ambulanti humilis terrigena salutem.

Paschalia[p] paci[q] vestrae carmina direxi, prout dictaverunt magi mihi. Vos videte an placeat ad scribendum, vel proficiat ad legendum.

Misi quoque fratribus litteras[2], rogans, ut in praesentia vestra legantur, et[r] me commendes illorum orationibus, tuis quoque parrochianis, qui solent ad dedicationem sancti chrismatis venire. Illis quoque scripsissem tuae causa[s] caritatis, si nimium non esset praesumptiosum. Tamen ammoneas[t] eos[u] de vitae castitate, de morum honestate, de orationum[v] vigilantia, de predicationis[w] instantia; et unus quisque subiectam sibi plebem bene in voluntate Dei eruditam habeat, ecclesiamque[x] bene directam[y]. Et[z] ut viduarum, orphanorum, et pauperum maxime curam habeant. Scolares quoque habeant, et diligenter discere eos faciant psalmos, et cantilenam ecclesia-

a. *om.* *D.* b. empsit *TZDR.* c. brevae *D*, breve *TZ.* d. *om.* *R.* e. intercedenti beati *T.* f. sanctorum *R pro* sancti — aliorumque. g. ill. *D*, *ubi alia manus superscripsit:* Rotberti; hrodbercti *Z.* h. aliorum *DZ.* i. *om.* *T.* k. bonitate *D.* l. facit *D.* m. fratres karissimi *om.* *DR.* n. *ex D. 237 — 237 v, Z 126 — 127, R 25 v — 26.* o. alpas *DRZ.* p. Paschalia — praesumptiosum. Tamen *om.* *R.* q. pacis *D.* r. uti *Z* (*pro* et). s. cause *D.* t. ammone *R.* u. subiectos tuos *R.* v. orationis *D*, w. precationis *RZ.* x. aeclesiaque *D.* y. derectam *Z.* z. Et — laudis Dei *om.* *R.*

1. 1 Cor. 6, 20. 2. Cf. supra ep. 90 p. 376.

sticam, ut[a] in singulis ecclesiis cursus agatur cotidianae laudis c. 795-797
Dei. Unus quisque vero[a] suum in domino honorificet ministerium, ut non sit vituperatio in sacerdote Christi[a], sed laudatio in praedicatore veritatis. Et[b] ut sanctum babtisma diligentissime[c] exerceant, quia in nullo loco periculosius erratur; sicut nec fructuosius, si bene observatur. Hortenturque singuli ad confessionis puritatem, ad poenitentiae conpunctionem: quia hoc secundum[d] est babtisma in ecclesia, ut qui post primum[e] in[f] aliquo erraverit delicto, in hoc secundo corrigatur. Sit tibi Deus ubique adiutor, ut proficias in omni bono, et multiplici dignus mercede habearis in conspectu domini Dei tui.

Usque[g] in Kalendas Maias vestrum in his partibus spectabo Mai. 1
adventum. Regem speramus in Saxoniam iturum hoc anno[1].

De mea vero causa, volente Deo, dum veneris, aliquid certius innotescere habemus. Tantum orationibus adiuva fragilitatem nostram, ut Deus omnipotens[h] dirigat[i] nos in suae pietatis voluntate[k], ut faciamus, quae beneplacita sunt ei[2]. Deus Christus ad profectum suae sanctae ecclesiae, bona valitudine beatitudinem tuam conservare dignetur, desiderande pater!

---

92. *Alcuinus Arnonem Salzburgensem episcopum ad munus apostolicum impigre obeundum hortatur; nec se vel corporis infirmitate vel suarum ovium cura impediri patiatur*[l].

(M 13, F 73)

Carissimo et in Christo patri Aquilae Albinus[m] infirmus in c. 797 Oct. 6.
desiderio totius caritatis[n] salutem.

a. *om.* *D Z*. b. Et — observatur *om.* *R*. c. diligentissimae *D*. d. secunda *D*. e. primam *D Z*. f. in aliquo *om.* *D*. g. Usque — innotescere habemus *om.* *D R*. h. Deus omnipotens *om.* *Z*. i. ut dirigat nos Christus *R*. k. voluntatem *Z*. l. *ex Z 133 — 134 v, Y 194 — 194 v, R 33 — 35 v*. m. ille *R pro* Aquilae Albinus. n. *om.* *Z Y*.

1. Cf. Ann. Mosell. (Mon. Germ. SS. XVI 498) 793 (i. e. 794): „Rex vero perrexit in Saxonia tempore autumni"; 794 (i. e. 795): „autumni tempore iterum in Saxonia profectus"; 795 (i. e. 796): „ibi (sc. Aquis) usque ad mensem Iunium quietus permansit. Inde autem in Saxoniam pergens"; 796 (i. e. 797): „Hoc anno aestivo tempore iterum isdem Carlus abiit in Saxoniam" (in qua hiemavit). *D*. 2. Eccle. 2, 19.

c. 797 Oct. 6.

Fidei vestrae et firmae[a] caritatis litterae me in[b] domo[c] Sancti Martini[1] invenerunt pridie Nonas Octobris, sed, Deo donante, melius habentem. Et te summa Dei gratia melius ac melius habere concedat, et opus Dei, quod in manibus habes, crescere faciat per multam[d] latitudinem populi. Et ne tepescat animus tuus, nec crebra te exterreat corporis tui infirmitas. Nam virtus ex infirmitate perficitur[2]. Felix locus et hora[e], in qua te constituit summus terrarum rector. Sed curre currendo, ut cursum tuum compleat Deus, et fidem conserves, et de reliquo tibi remaneat corona gloriae[3].

Nos vero peccatorum vincula partim[f] saeculi catenis, partim[f] vinculis morborum currere abnegant[g], et quod in voluntate prumptum est[4], in carne infirmatur[h]. Sed fiat voluntas Domini; et qui coepit in spiritu, compleat in opere. Sciant omnes gentes, quasi[i] stilla[k] situlae[5]. Quis ego nisi pulvis parvissimus[l]? tamen qui de pulvere evexit[m] Dominus[n], potest de creatura facere quae vult: quia omnia, quae vult, facit in caelo. Qui laboriosas[o] piscatoris[p] manus ab hamo ad caelestis regni transtulit clavem; et de persecutore[q] sanctorum efficit praedicatorem populorum. Haec vero considerans nec de fraterna desperes[r] salute[s], nec de propria dubites efficatia. Pauci sunt dies[t] laboris, sed plurimi mercedis[u]. Labora[v], labora pro me et pro te, ut tuus labor mihi proficiat; mea voluntas, si quid potest[w], te adiuvet. Trahe me post te precibus tuae sanctitatis: curremus simul, donec introducat nos rex in cellam

a. firma *Z Y*. b. in — Martini *et* pridie — Octobris *om*. *R*. c. domno *Y*. d. multa *Z Y*. e. ora *Z Y*. f. partem *Z Y*. g. abnegat *Z Y R*. h. infirma *Z Y R*. i. qui *Z Y R*. k. stilo *Z Y R*. l. parvissima *Z Y R*. m. vixit *Z Y R*. n. dominum *Z Y*, dominus *corr. in* domini *R*. o. laboriosus *Z Y*, laboriosos *R*. p. piscatores *Z Y*. q. persecutorē *Z*. r. disperes *R*. s. salutē *Z*. t. diei *Y*. u. mercedes *Z*. v. laboro *Z Y R*. w. posit *Z Y*.

1. Alcuinus igitur regimen monasterii Turonensis iam susceperat. *D*. 2. 2 Cor. 12, 9. Cf. Angilberti epistolam a. c. 797 Arnoni missam (supra IV 369): „ex parte tristes reddiderunt (sc. apices vestri), eo quod eis indicantibus vestrum intelleximus laborem de infirmitate corporis vestri. Sed quid melius nisi secundum apostolum libenter gloriemur in infirmitatibus nostris.“ *D*. 3. Cf. 2 Tim. 4, 7. 8. 4. Cf. Marc. 14, 38. 5. Isai. 40, 15: „ecce gentes quasi stilla situlae et quasi momentum staterae reputatae sunt.“

vinariam[1], ordinans in nobis suae caritatis suavitatem. Et quia[a] vox vestrae[b] dilectionis ad nos pervenire non potest[c], saepius carta, quam relationis vocant[d], currat. Frater, qui a fratre adiuvatur[e], quasi civitas[f] firma est[2]. Quam pulchri sunt pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona[3]. Exalta[g] sicut tuba vocem tuam[4], et[h] memento te . . . . . . .[*h] dixit: *Alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili*[i], *quae vocem meam audiunt, et illas*[k] *me oportet adducere, et fiat unum ovile*[l] *et unus pastor*[5]. Nec te priores[m] oves impediant[n], quin minus alias[o] adducas, et facias unum ovile[p]. Cognoscat sapientia vestra, quid significat devotio nostra. c. 797 Oct. 6

De puero[6], quem habemus in domo nostra[q], sicut filium erudiemus, ut, volente Deo, perfectum faciamus virum[r] ex illo. Erimus ei adiutores secundum causam[s], et temporis rationem; et si volente Deo viderimus[t] facies[u] nostras[v], tunc omnia de illo, sicut de aliis multis, consilium salutis capiamus.

Sicut fuit Albinus tuus, ita erit et in aeternum; quia qui[w] coepit caritatis bonum in nobis[x], ille[y] perficiat, et ad fidei mercedem, credo, magnam[z] perducat[aa]. Qui[bb] autem perseveraverit in finem, hic salvus erit[7]. Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum[8] ex hoc nunc et usque in aeternum. Vivas feliciter, et floreas[cc] in opere, verbo Dei. Vale[dd], frater! in aeternum; memento semper orare pro nobis, et memor sit semper Deus adiuvare te.

a. qua *Z Y*. b. vestra *Y*. c. potes *Z Y*, possit *R*. d. vocat *Z Y*. e. adiuvator *Z Y*. f. tuus *Z Y pro* quasi civitas. g. Exalta — in aeternum; quia *om. R*. h. in *Z Y*. *h. *nonnulla excidisse videntur*. i. ovile *Z Y*. k. illos *Z Y*. l. ovilē *Z*. m. priorem *Z Y*. n. inpediunt *Z R*. o. alios *Z Y*. p. ovilem *Z*. q. nostro *Z*. r. firmum ex illud *Z Y pro* virum — illo. s. causa *Z Y*. t. visierimus *Z Y*. u. facias *Z Y*. v. nr̄o *Z Y*. w. ille qui *R*. x. in nobis *om. R*. y. illi *Z Y*, ipse perficiat in nobis *R*. z. credo magnam *om. R*. aa. perduxerit *Z Y*. bb. Qui — erit *om. R*. cc. florens *Y*. dd. Va *Z Y*.

1. Cant. 2, 4. 2. Prov. 18, 19. 3. Rom. 10, 15. 4. Isai. 58, 1. 5. Ioh. 10, 16. 6. Hildegario, Arnonis nepote; cf. epp. 107. 134. 135. *D*. 7. Matth. 10, 22. 8. Psal. 120, 8.

c. 798 93. *Alcuinus monachos Gothiae sive Septimaniae, a Laidrado electo Lugdunensi pontifice laudatos confirmat. Monet, caveant Hispanorum errores. Addit de symbolo, de adoptione, de sale in eucharistia non adhibendo, de tripla baptismatis mersione, de sabbato ante resurrectionem dominicam*[a].

(C 8, Q 69 et 70, F 75)

Religiosae in Christo conversationis vestrae per Laidradum electum pontificem[1] laudabilem audiens sollicitudinem, magno me esse gaudio[b] delibutum[c] fateor: quia Christus, fons totius bonitatis, tales[d] adhuc in his diebus, quando multorum refrigescit caritas[2], sui sancti nominis habet confessores, qui, onera[e] secularium occupationum abicientes, leve Christi iugum[3] propriis imponere[f] cervicibus gestiunt; et veram, quae foras timorem[g] mittit[4], caritatem et[h] pectoribus suaviter retinent et operibus veraciter ostendunt.

Sed nunc tota hilaritate mentis coepti[i] itineris[k] cursus peragendus est; quia, qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit[5]. Quia si torpens pigritia clam boni operis inrepserit[l], mox malitia palam mali operis succrescit. Origo est iniquitatis amissio bonitatis; et dum suae[m] voluntatis sequitur homo[h] affectum[n], mox divinae servitutis perdit effectum. Inde prima angeli ruina[o] fuit, qui, in sua gaudens potestate, a summo se declinavit bono; et qui gloriosior fuit[p] ceteris in conditione, factus est miserior omnibus[q] in perditione. Unde se superba mens erigit, inde maxime deicitur. Ideo praecipue necessaria est Deo servientibus humilitas obedientiae[r]; per humilitatis gradus ad culmen pervenitur sublimitatis. Christus suis parentibus legitur esse subditus[6], ut nos humilitatis suae exemplo ad bonum informaret[s] obedientiae[t]. Quae est

a. *ex Q 128—131v; K 20v—22:* Ad monachos Gothorum epistola Albini; *G p. 57—62.* (*Est etiam in N 76v:* Albinus ad quendam; *79v:* Expositio de baptisterio; *V 162v—167v*). b. gaudeo *Q*. c. delibatum *corr. in* deliutum *G*. d. talis *G*. e. honera *Q*, honorem *K*, onore *G*. f. inpone *G*. g. timore *G*. h. *om. K*. i. cepti *QG*. k. iteneris *G*. l. irrepserit *Q*. m. sua *G*. n. effectum *QG*. o. *om. Q*. p. a *add. Q*. q. hominibus *Q*. r. et oboedientia *K*, oboediencia *G*. s. informet *G*. t. obediencia *G*.

1. Lugdunensem c. 798—817. 2. Matth. 24, 12. 3. Matth. 11, 30. 4. 1 Ioh. 4, 18. 5. Matth. 10, 22. 6. Luc. 2, 51.

monachorum vita, nisi caritas[a] humilitas et obedientia? Hae[b] sunt semitae, quae ad aeternae arcem[c] civitatis euntem deducunt in eis; sicut[d] catholica fides, quae per dilectionem operatur, comitatur currentem in istis. c. 798

Novas vero, fratres karissimi, Hispanici erroris sectas[e] tota vobis cavete intentione. Sanctorum patrum in fide sequimini vestigia, et universali[f] ecclesiae sanctissima vos adiungite unanimitate[g]; quia[h] scriptum est: *Terminos patrum tuorum ne transgredieris*[1]. Et simbolo[i] catholicae fidei nova nomina nolite inserere; et in ecclesiasticis officiis inauditas priscis temporibus traditiones nolite diligere. Per apostolicae doctrinae publicam pergite[k] stratam, nec per diverticula cuiuslibet novitatis in[l] dexteram vel in sinistram a via regia declinate.

De[m] adoptione vero, quam quidam iniuriose Christo deo ingerere contendunt, ex auctoritate synodali[2] habetis responsum. Unitas vero personae in duabus Christi naturis naturalem Deo patri filium esse, confirmat. Quia nequaquam in proprio et in adoptivo una potest esse persona. Ideo[n] Christus proprius est Deo patri filius; et nos per illum adoptivi, non ille nobiscum adoptivus. Sicut ille solus sine peccato, sic ille solus sine adoptione; patre in baptismo attestante: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*[3]. Et apostolus: *Qui proprio filio suo non pepercit*[4]. Quid plura de his dicimus, de quibus sufficienter dictum habetis? nisi quod, qui illum adoptivum Deo patri esse credit, per illum Deo patri adoptivus esse non creditur?

Audivimus quoque, aliquos in illis partibus adfirmare[o]: salem[p] esse in sacrificio corporis Christi mittendum. Quam consuetudinem nec universalis observat ecclesia nec Romana custodit auctoritas. *Tres sunt*, iuxta apostolum Iohannem, *qui*

a. *om.* *K.* b. Hee *Q*, Hec *G*, Hae — semitae *om.* *K.* c. arce *G.* d. sicut *om.* *KG.* e. sectos *G.* f. universalis *QKG.* g. unitate *KG.* h. *om.* *KG.* i. simbulo *G.* k. *om.* *G.* l. ad *G.* m. De — Baptismate meo baptizamini *om.* *KG.* n. Igitur *Q.* o. *corr.* *in* affirmare *Q.* p. sal *Q.*

1. Prov. 22, 28. 2. ex auctoritate synodi Francofurtensis anno 794 habitae. 3. Matth. 3, 17. 4. Rom. 8, 32.

c. 798 *testimonium dant: spiritus et aqua et sanguis*[1]. Tria sunt, quae in sacrificio huius testimonii offerenda sunt: panis et aqua et vinum. Sicut enim spiritus vivificat corpus[2], ita panis confirmat cor hominis[3]. Sicut enim sanguine liberavit nos Christus[4], ita et vino laetificat[5]. Item de aqua: *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum*[6]. Scilicet panis, qui in corpus Christi consecratur, absque fermento ullius alterius infectionis debet esse mundissimus; et aqua absque omni sorde purissima; et vinum absque omni commixtione alterius liquoris nisi aquae purgatissimum. Igitur aqua utrique conveniat: ex aqua enim et farina panis fit, qui consecratur in corpus Christi; aqua et vinum in sanguinem consecrabitur Christi. Si enim aqua et sal, sicut huius sectae dicunt auctores, unius sunt naturae, infunde carnem recentem aqua et aliam sale consperge; videbis cito: si unam aqua et sal habuerint effectivam potentiam. Numquid caro Christi computruit in sepulchro, ut nunc sale indigeat corpus eius in sacrificio? Quod itaque in veteri lege sal praecipitur in victimis habendum[7], significatio tunc fuit futurae rei intellegendae, non observatio in praesenti tempore habendae; sicut omnia Iudaicae legis sacrificia, quae iuxta apostolum in figura contingebant illis, scripta sunt autem propter nos[8]. Littera enim occidit, spiritus autem vivificat[9]. Huius vero sacratissimae oblationis figura in Melchisedech praecessit, qui vinum et panem Deo summo offerre solebat[10]. Huius quoque mysterii significatio nostrae salutis praetendit effectum. In aqua vero populus intellegitur credentium. In granis tritici, unde farina efficitur, ut panis fiat, adunatio totius ecclesiae designatur; quae igne sancti Spiritus in unum decoquitur corpus, ut suo capiti membra compaginentur. Item in aquis, quae vino miscentur, figura, ut diximus, gentium designatur. In vino autem sanguis dominicae passionis

1. 1 Ioh. 5, 8. 2. Ioh. 6, 64. 3. Ps. 103, 15. 4. 2 Tim. 1, 9. 5. Ps. 103, 15. 6. Ioh. 4, 13. 7. Lev. 2, 13: „Quidquid obtuleris sacrificii,. sale condies.“ 8. 1 Cor. 10, 11. 9. 2 Cor. 3, 6. 10. Gen. 14, 18.

ostenditur. Atque ita, dum sacramentis aqua tritico vel vino miscetur, fidelis populus Christo incorporatur et iungitur. Sed de huiusmodi figurationibus epistolaris angustia diu me disputare prohibet. Sed et canones Cartaginenses capitulo XXIV de sacrificio corporis et sanguinis Domini, ut *nihil amplius offeratur, quam ipse Dominus tradidit, hoc est panem et*[a] *vinum aqua mixtum*, prohibent[1]. c. 798

Tertia quoque nobis de Hispania — quae olim tyrannorum nutrix fuit, nunc vero scismaticorum — contra universalem sanctae Dei[b] ecclesiae consuetudinem, de baptismo quaestio delata est. Adfirmant enim quidam: sub invocatione sanctae Trinitatis unam esse mersionem agendam. Videtur enim apostolus huic observationi esse contrarius in eo loco, ubi ait: *Consepulti enim estis Christo per baptismum*[2]. Scimus enim Christum, licet hoc sinechdochice sit intellegendum, tres dies et tres noctes in sepulchro esse; ipso dicente ad Iudaeos: *Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit et filius hominis in corde terrae tribus diebus et tribus noctibus*[3]. Possunt tres noctes tres mersiones, et tres dies tres elevationes designare. Sicut Christus die tertia resurrexit, ita et nos tertio die[c] de fonte vitalis lavacri elevati, in novitate vitae cum illo ambulemus[4].

Legimus et in epistola sancti papae Leonis, quam de baptismo ad omnes Siciliae conscripsit episcopos, ubi post congruam disputationis seriem ita subiunxit dicens:

Quamvis ergo et illa, quae ad humilitatem, et illa, quae ad gloriam pertinent Christi, in unam concurrant eandemque personam, totumque, quicquid in illo et virtutis divinae est et infirmitatis humanae, ad nostrae reparationis tendat effectum; proprie tamen in morte Crucifixi et in resurrectione mortui potentia baptismatis novam creaturam condit ex veteri, ut in renascentibus et mors Christi operetur et vita; dicente beato Paulo apostolo: „An ignoratis, fratres, quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut, quomodo surrexit Christus a mortuis per glo-

a. et *om. K.* b. *om. Q.* c. *om. Q.*

1. Conc. Carthag. III cap. 24. 2. Rom. 6, 4. 3. Matth. 12, 40. 4. Matth. 6, 4.

c. 798 riam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus; si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul et resurrectionis erimus“[1] et cetera, quae latius magister gentium ad commendandum sacramentum baptismatis disputavit, ut appareret ex huius doctrinae spiritu regenerandis filiis hominum, et in Dei filiis adoptandis, illum diem esse illud tempus electum, in quo per similitudinem formamque mysterii ea, quae geruntur in membris, his, quae in ipso capite sunt gesta, congruerent; dum in baptismatis regula mors intervenit interfectioni peccati, et sepulturam triduanam imitatur trina demersio et ab aquis elevatio, resurgentis instar est de sepulchro[2].

Sed et beatus Ieronimus in libro secundo tractatus in epistolam sancti Pauli ad Ephesios in expositione sententiae: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et pater omnium, qui super omnes et per omnia et in omnibus nobis,* de trina mersione ita ait:

Si enim, ut existimant Arriani, deus Pater solus est Deus, eadem consequentia solus erit Dominus Iesus Christus, et nec Pater erit Dominus nec Filius Deus. Sed absit, ut non sit vel in dominatione deitas vel in deitate dominatio. Vel unus est Dominus et alius est Deus, quia Patris et Filii dominatio una divinitas est. Propterea et fides una dicitur, quia similiter in Patrem et in Filium et in Spiritum sanctum credimus. Et baptisma unum, quia eodem modo in Patrem et in Filium et in Spiritum sanctum baptizamur. Et ter mergimur, ut Trinitatis unum appareat sacramentum. Et non baptizamur in nominibus Patris et Filii et Spiritus sancti, sed in uno nomine, quod intellegitur Deus. Et miror, qua consequentia in uno vocabulo, eodem opere et eodem sacramento naturae diversitatem Arrius, Macedonius et Eunomius suspicentur, concordante impietatis discordia, et a creatura in Filio et Spiritu sancto cenosum fontem tenentes, diversos hereseon rivulos duxerunt. Unum baptisma etiam contra Valentinum facit, qui duo baptismata esse contendit; et contra omnes hereticos, ut sciant non habere se baptisma, sed in una Christi ecclesia fontem esse vitalem. Potest unum baptisma et ita dici, quod, licet ter baptizemur propter mysterium Trinitatis, tamen unum baptisma reputetur. Unum quoque baptisma est in aqua et in spiritu et igni. Et de quo Dominus loquitur: „Baptismo habeo baptizari“, et alibi: „Baptismate meo baptizabimini“[3].

Sunt etiam versus beati Ambrosii episcopi[4] de ternarii numeri excellentia nobilissimi, quos ad confirmationem trinae mersionis huic epistolae[a] inserere placuit:

a. epistule *G*.

1. Rom. 6, 3—5. 2. Mansi Coll. concill. V 1308 c. 3. 3. Hieronymi comment. in epist. ad Ephesios L. II c. 4 v. 5. 6, opp. ed. Vallarsius VII 610. 4. Inter Ambrosii Mediolanensis opera hi versus non inveniuntur. *D.*

Omnia trina[a] vigent sub maiestate Tonantis: c. 798
Tres, Pater et Verbum sanctus quoque[b] Spiritus, unum;
Trina salutaris[c] species crucis una redemptrix;
Tertia lux Dominum, remeantem a morte, recepit[d];
Trina dies Ionan tenuit sub viscera[e] ceti[1];
Tres pueri cecinere[f] Deum, flagrante camino[2];
Ter[g] Sabaoth sanctum referens benedictio psallit[h];
Ter mergendus aqua est[i], cui gratia plena lavacri[k];
Testibus et[l] stabilis constat tribus actio cuncta[3];
Terno mense suis redeunt sua tempora membris;
Tres sunt aetates: flos et robur[m], aegra[n] senectus;
Tres moduli in causis: iudex defensor et actor[o];
Tres in secla gradus: ortus transcursio finis.
Tres, spem quae palpant: requies lux gloria vitae.

Haec[p] vero praecipui doctores et sanctissimi patres nobis reliquerunt in suis testimonia dictis. Nobis vero iuxta parvitatem ingenioli nostri videtur, ut, sicut interior homo in fide sanctae Trinitatis ad imaginem sui conditoris reformandus est, ita exterior trina mersione abluendus est; ut, quod invisibiliter spiritus operatur in anima, hoc visibiliter sacerdos imitetur in aqua. Nam originale peccatum tribus modis actum est: delectatione consensu et opere. Itaque, quia omne peccatum aut delectatione aut consensu aut operatione efficitur, ideo triplici generi peccatorum trina videtur ablutio convenire; vel propter originale peccatum, quod in infantibus valet ad perditionem, vel propter illa, quae in provectioris aetatis hominibus voluntate verbo vel facto adduntur.

Ut vero cognoscatis huius sacratissimi mysterii significationes, iuxta sanctorum patrum intellegentiam et statum ecclesiasticum vestrae caritati eadem sacramenta catholica interpre-

a. *om.* *G*. b. sanctusque *QKG*. c. Trinas rotari *K*, Trinasrutari *G*. d. suscepit *KG*. e. viscere *Q*. f. videre *Q*, cernerunt *K*, cerñere *G*. g. Tres *QK*, Tre *G*. h. psallet *KG*. i. *om.* *K*; est aqua *G*. k. lavacro *KG*. l. a *K*, adstabilis *G*. m. robor *G*. n. egro *G*. o. auctor *G*. p. Haec — nomine scripta sit *om.* *KG*. *Hic incipit in N* expositio de baptisterio (*V. supra p. 384 n. a.*).

1. Matth. 12, 40. 2. Dan. 3, 24. 3. Matth. 18, 16.

c. 798 tatione ostendam. Nam magna sanctitate et venerabili significatione, quicquid in eis geritur, statutum esse, neminem dubitare fas esse arbitramur. Primo[1] paganus cathecuminus fit, accedens ad baptismum; ut renuntiet maligno spiritui et omnibus dampnosis eius pompis. Exsufflatur[a] etiam; ut, fugato diabolo, Christo Deo nostro paretur introitus. Exorcizatur; id est coniuratur malignus spiritus, ut exeat et recedat, dans locum Deo vero. Accipit cathecuminus salem[b]; ut putrida et fluxa eius peccata sapientiae sale, divino munere, mundentur. Vera deinde[c] symboli apostolici traditur ei fides; ut vacua domus et a prisco habitatore derelicta, fide ornetur et praeparetur habitatio Deo. Tunc fiunt scrutinia; ut exploretur saepius, quam firmiter post renunciationem sathane sacra verba datae fidei radicitus cordi defixerint. Tanguntur et nares; ut, quamdiu spiritum naribus trahat, in fide accepta perduret. Pectus quoque eodem perunguitur oleo; ut signo sanctae crucis diabolo claudatur ingressus. Signantur et scapulae; ut undique muniatur. Item in pectoris et scapulae unctione signatur fidei firmitas et operum bonorum perseverantia. Et sic in nomine sanctae Trinitatis trina submersione baptizatur. Et recte homo, qui ad imaginem sanctae Trinitatis conditus est, per invocationem sanctae Trinitatis ad eandem renovatur imaginem; et qui tertio gradu peccati, id est operatione, cecidit in mortem, tertio elevatus de fonte, per gratiam resurgat ad vitam. Tunc albis induitur vestimentis propter gaudium regenerationis et castitatem vitae et angelici splendoris decorem. Tunc sacro chrismate caput perungitur et mystico tegitur velamine, ut intellegat, se diadema regni et sacerdotii dignitatem portare, iuxta apostolum: *Vos estis genus regale*[2], *offerentes vosmet ipsos Deo vivo hostiam sanctam et Deo placentem*[3]. Sic corpore et sanguine dominico confirmatur, ut illius sit membrum, qui pro eo pas-

a. Et sufflatur *Q*. b. sal *Q*. c. *om*. *Q*.

1. De iis rebus, quae sequuntur, cf. Rituale Romanum: De sacramento baptismi. 2. 1 Petr. 2, 9: „Vos autem genus electum, regale sacerdotium." 3. Rom. 12, 1.

sus est et resurrexit. Novissime per impositionem manus a summo sacerdote septiformis gratiae spiritum accipit; ut roboretur per Spiritum sanctum ad praedicandum aliis, qui fuit in baptismo per gratiam vitae donatus aeternae. c. 798

Videtis, quam fideliter rationabiliter et prudenter haec omnia tradita sunt nobis observanda. Nemo catholicus contra ecclesiae auctoritatem, nemo sobrius contra rationabilem consuetudinem, nemo fidelis contra pietatis intellegentiam certare audeat. Et ne scismaticus inveniatur et non catholicus, sequatur[a] probatissimam sanctae Romanae ecclesiae auctoritatem; ut, unde catholicae fidei initia accipimus, inde exemplaria salutis nostrae semper habeamus; ne membra a capite separentur suo; ne claviger regni caelestis abiciat, quos a suis deviasse intellegit doctrinis.

Epistolam vero, quam beati Gregorii de simpla mersione dicunt esse conscriptam[1], in epistolari suo libro, qui de Roma nobis adlatus est, non invenimus. Alias vero omnes perspeximus in eo libro, quem ad occidentalium partium ecclesias pontifices vel reges scripserat. Ideo dubii sumus, an illius sit, an ab aliquo huius sectae auctore sub eius nomine scripta sit.

De[b] observatione vero, unde interrogastis[c], sanctissimi sabbati, quod dominicae resurrectionis diem praecedit[d], dignissimum[e] nobis videtur, ut omni veneratione habeatur iocundus[f]. Et quicquid aliis diebus in quadragesimalibus epulis, seu salutis causa seu necessitate qualibet cogente, utendum fiat[g], in eo die non respuendum esse, nobis videtur dignum; non ad satietatem gulae, sed ad venerationem sanctitatis. Non itaque[h] Deus tantum requirit[i], quid manducemus, quantum[k] considerat[l], qua facilitate abstineamus ab interdictis vel qua modestia utamur concessis. In omnibus his temporum ratio et fraterni amoris convenientia observanda est. Ideo Dominum[m]

a. sequamur *Q*. b. *Quae sequuntur, insunt in K fol. 21v—22 cum hoc lemmate:* Item alia ad eosdem monachos. c. interrogas *Q*. d. praecepit *KG*. e. dignum *KG*. f. iocundum *Q*. g. fuit *K*. h. enim sanctitatis *K pro* itaque. i. adquirit *G*. k. quanta *G*. l. consideret *G*. m. Deum *G*.

1. V. Gregorii I regest. L. I ep. 43 (Regesta pontt. Rom. n. 747).

c. 798 in euangelio Iudaeis legimus dixisse, dum de Iohannis abstinentia et[a] de sui ipsius ad homines convenientia parabolam puerorum[b] proposuit dicens: *Et iustificata est sapientia a filiis suis*[1]. Id est filii sapientiae intellegunt[c], in omnibus rebus ubique modestiam rationabilem et concordiam pacificam esse laudabilem. Quae etiam cuncta vestra sanctitas, fratres karissimi, in opere melius agnoscitis, quam nos verbis proferre valeamus.

Vos vero ceptum salutis aeternae[d] iter magna devotione mentis et corporis peragite; quatenus ad perpetuam caelestis gloriae[e] coronam pervenire mereamini. Meque in sanctis orationibus vestris, obsecro, ut familiariter habeatis. *Multum valet deprecatio iusti assidua*[f] [2], iuxta apostolum Iacobum; quanto magis multorum fratrum? Deus secretorum testis novit, quantum vos proficere in omni bonitate desidero. Qui vos[g] de huius mortalitatis aerumnosa[h] miseria ad aeternitatis gaudia transire concedat.

Huius vero epistolae[i] exemplar fratribus, qui in insula Lirina[k] [3] Deo serviunt[l], ut dirigere faciatis, deposco. Quia illi meam parvitatem de huiusmodi[m] quaestionibus interpellare curabant.

---

94. *Alcuinus Paulini patriarchae Aquileiensis libellum de symboli explanatione laudat illumque excitat ad refellendos quosdam errores in ecclesia denuo exortos*[n].

(C 60, Q 81, F 97)

c. 798 Domino in domino dominorum dilectissimo, et pio patri Paulino patriarchae salutem.

Videor[o] aliquod[p] me refrigerium habere animi mei, ut flamma caritatis in corde abscondita aliquam fortasse scintillam

a. et — convenientia *om.* *KG*. b. angelorum *KG*. c. intelliguntur *K*. d. *om.* *K*. e. et *add.* *G*. f. *om.* *Q*. g. Qui vos *Q*; Et *KG*. h. *om.* *Q*. i. epistule *G*. k. in insula in Lirina *K*. l. deserviunt *KG*. m. huiuscemodi *K*, eiusmodi *G*. n. *ex G 211—217, T 85v—86v sine lemmate, K 74—76:* Item alia. (*Est etiam in N 88—89:* Alchuinus ad Paulinum patriarcham.) o. Videar *TG*. p. aliquot *G*.

1. Matth. 11, 19. 2. Iac. 5, 16. 3. in coenobio S. Honorati Lirinensi, dioec. Grassensis, in Provincia.

elicere valeat: ne totum torpescat, quod intus ignescit, dum oportunum mihi tempus, aliquid tuae scribere caritati[a] occurrit[b]. Quid[c]? cum beatitudinis[d] vestrae litteras omni favo dulciores intueri merear, nonne videar mihi inter varios paradisi flores totus conversari, et avida desiderii mei dextera spiritales[e] exinde carpere fructus? Quanto magis cum[f] sacratissimae fidei vestrae libellum recensui, catholicae pacis puritate[g] ornatum, eloquentiae venustate iocundissimum, sensuum veritate firmissimum: totius animi mei habenas in laetitiam laxavi. Ubi de uno lucidissimo et saluberrimo paradisi fontè quattuor virtutum flumina, non solum Ausoniae[h] fertilitatis prata, sed totius ecclesiasticae latitudinis[i] rura inrigare conspexi. Ubi et aurivomos[k] spiritalium sensuum gurgites gemmis scolasticae urbanitatis abundare intellexi. Quam plurimis vero profuturum et pernecessarium fecistis opus in catholicae fidei taxatione, quod diu optavi[l], et saepius domno regi suasi, ut symbolum[m] catholicae fidei planissimis sensibus et sermonibus luculentissimis in unam congereretur cartulam, et per singulas episcopalium regiminum parrochias omnibus daretur praesbiteris legenda memoriaeque commendanda; quatenus, licet lingua diversa loqueretur, una tamen fides ubique[n] resonaret. c. 798

Ecce, quod mea optavit humilitas, vestra implevit sublimitas. Habet apud salutis nostrae auctorem, perpetuam scilicet et[o] huius bonae voluntatis mercedem, et huius perfecti operis apud homines laudem. Semper ferventissima caritas vestra castra perpetui regis undique invictissimis[p] fidei clypeis muniat, ne antiqui hostis versutia, aliqua ex parte aditum suae nequitiae invenire valeat. Etsi ille mille[q] habeat artes nocendi: multo magis nobis necesse est, mille habere artes defendendi, credentibus[r] in eum, qui ait: *Confidite, ego vici mundum*[1]. Cuius pietas nobis praevidebat, agonis tempus transitorium, et

a. caritate *G*. b. occurrerit *K*. c. qd̃ *K*. d. beatidunis *G*. e. spiritalis *G*. f. dum *KG*. g. unitate *K*. h. Hausoniae *K*. i. latidudinis *G*. k. aurivomas *TG*. l. obtavi *K*. m. simbulum *T*, simbolum *G*. n. utique *G*. o. et *om*. *KG*. p. invictimis *T*. q. millenas *K*. r. credentes *GTK*.

1. Ioh 16, 33.

c. 798 remunerationis esse perpetuum. Ille prior calcavit caput leonis et draconis[a]; nobisque dedit potestatem calcandi super serpentes et scorpiones[1], et omnes hereticas pravitates, quae sunt portae inferi, superandi.

Tu vero, vir[b] apostolice[c]! hac armatus potestate, viriliter pugna, fortiter vince, ut feliciter regnes cum Christo. Heu pro dolor! multi solent desuper contextam Christi tunicam[d][2] hereticis scindere unguibus, et in pace ecclesiae facere, quod milites in passione Christi non ausi sunt facere. Quapropter[e], venerande pater, et doctissime athleta[f], et dulcissime doctor! simus semper in castris Christi commanipulares et in una acie, sub vexillo sanctae crucis concordi consilio et virtute proeliantes[g], ut suos adversarios per nos vincat, qui vinci[h] non potest.

Nunc iterum antiquus serpens de dumis Hispanici ruris, et de speluncis[i] venenatae perfidiae contritum, non herculea sed euangelica clava[k], caput[l] relevare conatur, et prioribus nequitiae[m] poculis nova maledictionis toxica[n] inmiscere. Sed et frigidissimus aquilo ventus alio de latere solidum[o] ecclesiae inpellens parietem, sacri baptismatis catholicae consuetudinis[p] regulam inmutare nitens: et sub invocatione sanctae Trinitatis unam asserentes mersionem fieri debere[3]: triduanamque nostri salvatoris sepulturam[q] in baptismo imitari[r] neglegentes, cum apostolus diceret[s]: *Consepulti enim estis[t] cum Christo in baptismo*[4]. Alii vero trinam volentes facere mersionem et in unaquaque mersione invocationem sanctae Trinitatis: ac per hoc totas tres personas[u] nominare studentes, dum ipsa Veritas praeciperet: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine*

a. traconis *G*. b. dei *add. KG*. c. apostolicae *T*. d. tonicam *T*. e. Qnia propter *T*. f. athbita *G*. g. praeliantes *G*. h. qui nunc vinci conatur *K pro* qui — potest. i. spelunca *K*. k. herculeo (herculo *G*) sed euangelico clavo *TKG*. l. capud *G*. m. neglientiae *T*. n. maladictionis doxica *G*. o. solidae *K*, solide *G*. p. consuedudinis *G*. q. saepulturam *G*. r. imitare *T*, *corr. in* imitari *K*. s. dicerent *K*. t. sumus *K*. u. *hic finitur cod. Trecensis*.

1. Luc. 10, 19. 2. Cf. Ioh. 19, 23. 3. de eodem errore hic loquitur, quem supra in epistola ad monachos Gothiae scripta fusius refellere conatur, ideoque litteras utrasque eidem circiter tempori assignaverim. *D*. 4. Rom. 6, 4; Col. 2, 12.

*Patris et Filii et Spiritus sancti*[1]. Quid opus est tertio replicare, quod semel dictum sufficit? c. 798

Est quoque in quibusdam clancula dubitatio: an[a] animae sanctorum apostolorum et martyrum, aliorumque perfectorum ante diem iudicii in caeleste recipiantur regnum. His et huiuscemodi spiculis, de faretris, ut aestimo, exemptis[b] perfidiae, unitatem sanctae et catholicae ecclesiae, et[c] veritatem universalis fidei aliqui vulnerare nitentes, etiam et spurcissimis errorum faecibus limpidissima ecclesiasticae fidei pocula inficiunt: et nuptiale vinum, quod Christus ex aqua virgini matri, ecclesiae scilicet sanctae, salubriter potandum convertit[2], iterum in aquas stultitiae converti conantur.

Sed tuum est, o pastor electe[d] gregis[e] et custos portarum civitatis Dei, qui clavem scientiae potente[f] dextera tenes, et quinque[g] lapides limpidissimos[3] laeva[h] recondis[i], blasphemantes exercitum[k] Dei viventis Philistaeos in superbissimo Goliath[l] uno veritatis ictu totos[m] conterere. Nostrum est elevatis cum Moyse manibus in caelum[4], humilitatis precibus te adiuvare et spectare cum David in munitissima civitatis turre[n], donec speculator ex alto culminis fastigio[5] clamitans nobis tuam adnunciet[o] victoriam. Ad te omnium aspiciunt oculi, aliquid de[p] tuo affluentissimo eloquio caeleste desiderantes audire: et ferventissimo sapientiae sole, frigidissimos grandinum lapides, qui culmina sapientissimi Salomonis ferire non metuunt, per te citius resolvi spectantes. Tu vero lucerna ardens et lucens[6], nos in tua luce exultare gaudemus, ut te lucente et ducente ad lumen, quod inluminat omnem hominem venientem in hunc mundum[7], eiusdem aeternae lucis gratia adiuvante, pervenire mereamur.

a. utrum *superscriptum est in K, ubi* an *deest;* an *om. Q.* b. exemplis *K*, exemtis *G*. c. et — ecclesiasticae *om. K.* d. egregie *K.* e. qregis *G.* f. qui clavem Daviticae potentiae *K pro* qui clavem — potente; diuicie potenciae *G.* g. ut *KG pro* quinque h. lava *G.* i. coneris *K.* k. exerciti *G.* l. Goliaht *G.* m. totus *G.* n. in munitissimam — turram *K*, turre *om. G.* o. adnunciat *G.* p. a *K*, de *om. G.*

1. Matth. 18, 19. 2. Ioh. 2, 3—9. 3. 1 Reg. 17, 40. 4. Exod. 17, 11. 5. 2 Reg. 18, 24. 6. Ioh. 5, 35. 7. Ioh. 1, 9.

c. 798 95. *Alcuinus Leidradi electi episcopi Lugdunensis amicitiam litterasque exoptat*[a]. (Q 86, F 74)

Pontifici, fratri, amico Liobrado[1] electo Albinus salutem.

Gratias ago Deo, qui talem mihi perdonare dignatus est amicum, in cuius fide veritas, in cuius bonitate benignitas, in cuius consilio salus semper inventa est. Et quanto rariores nunc temporis tales inveniri possunt, tanto cariores haberi debent. Sicut gemmarum fulgor inter harenosam splendescit glaream[b]; ita amicus probatus inter multitudinis circumstrepentem turbam gratissime eruitur, amplexatur, tenetur. Qui iuxta antiquitatis proverbium diu quaeritur, vix invenitur, difficile servatur[2]. Cuius parabolae interpretationem facile est ex te ipso cognoscere. Et mirum in modum, quod omnes invenire volunt, vix ullus esse desiderat. Et hoc ideo, quia praeceptum dominicum, si apertis audiant auribus, surdo tamen corde parvi pendunt: *Omnia, quaecunque vultis, ut faciant vobis homines, haec eadem et facite illis*[3]. Inter cetera virtutum insignia, quae huic adiacent mandato, hoc quoque adiungitur, ut qui amicum velit invenire fidelem, sit ille cuicunque hominum amicus fidelis, vel in salute animae, vel in suffragio seculari, quantum ad rem et personam cuiuslibet pertineat.

Quod vero me interrogare voluisti de certitudine voluntatis vel loci: nihil tibi certum adhuc remandare habeo, nisi Deo miserante, et vita comite, adhuc visurus eris faciem meam; licet nesciam propter occupationes meas vel vestras, ubi aut quando. Multoties, secundum oportunitatem portantium, litteras mihi dirigere satage, ut habeam curam tuae caritati rescribendi, vel etiam demandandi, quodcunque veniat mihi. Tantum diligenter deprecare dominum Iesum, ut dirigat secundum suam magnam misericordiam vitam famuli sui in sanctissimae

a. *ex N 92:* Albinus ad Liobradum. b. gloriam *corr. in* glaream *N.*

1. Liodrado legendum putat Mabilio, qui est Leidradus a. c. 798 electus archiepiscopus Lugdunensis, sequenti vero anno primum ordinatus. Frobenius. 2. Hieronymi epist. 3, opp. ed. Vallarsius I, 13. 3. Matth. 7, 12.

suae voluntatis effectum, et christianae religionis, iuxta facultatem virium nostrarum, profectum. c. 798

Pax aeterna regat Christi te, praesul amate,
Semper in aeternum, praesul amate, vale.

---

96. *Alcuinus Carolo regi gratulabundus respondet. Quare tres dies dominici appellentur Septuagesimus Sexagesimus Quinquagesimus, coniecturam facit. Ludicra arithmetica addit. Eos beatos praedicat, qui circa regem sint*[a]. (Q 2, F 65)

Benedictus sit Deus pater omnipotens, qui te creavit et honoravit. Et benedictus sit dominus noster Iesus Christus filius Dei vivi, qui te redemit et elegit. Et benedictus sit Spiritus paraclitus, qui te inluminavit, et dilatavit cor tuum in omni sapientiae et scientiae claritate, dilectissime David et dulcissime domne. Et benedicta sit sancta Trinitas, unus deus omnipotens, Pater et Filius et Spiritus sanctus, qui mihi servulo suo licet indigno talem concessit dominum amicum et adiutorem gratiae suae, quam mihi per servum suum, beatae memoriae magistrum meum[1], ministrare clementer dignatus est. Et benedicta sit potestas et regnum tuum, et filii tui, et filii filiorum[b] tuorum usque in generationes saeculi sempiternas; et veniat super te et super tuam generationem benedictio sanctorum in die domini nostri Iesu Christi. Cuius sanctissima voluntas semper vigeat floreat et crescat in corde tuo, clarissime ecclesiae Christi rector et defensor. 798 Febr. mense ineunte

Repletus sum gaudio, vestram audiens prosperitatem et exaltationem; et totus iocunditate exhilaratus, dum vestrae beatitudinis litteras accepi legi osculabar.

Unde et aliquid familiarius vestrae dilectioni scribere praesumo, et inlatas quaest:unculas venerabili aspectui vestro prae-

a. *ex T 3—5v:* Item ad domnum regem d(e septua)gesimo, sexagesimo et qui(nquagesimo); *C 24—26, ubi haec signa praemissa sunt* 1 ℨz. 1 ℞. (*Est etiam in N 2v—4, in cod. Vat. reg. 226 f. 14v.) Edidit Quercetanus p. 1141, 1465.* b. tui *C pro* filiorum — sempiternas.

1. Aelberhtum, postea archiepiscopum Eboracensem 767—778.

798 Febr. mense ineunte sentare. Sciens autem: scolasticae eruditionis inquisitionem et ecclesiasticae disciplinae sollertiam vestrae clarissimae sapientiae et dulcissimae familiaritati gratam esse et iocundam; et quicquid urbanitatis sale conditum cognoscitur, vestris intellectualibus favorabile[a] auribus et acutissimis scientiae oculis amabile esse probavimus.

Unde quae[b] scolastica Toronorum[c] iuventus Flaccinis ingerere auribus solet, vestrae sanctissimae prudentiae dirigere ratum duximus; et inde solatia responsionis quaerere, unde sophiae flumina manare novimus. Tametsi[d], indoctas has videri[e] interrogationes vestrae sanctissimae sapientiae posse fateor. Et ne mea aliquid praesumptiose rusticitas responderet, vestrum laudabile ingenium et praefulgens eruditionis acumen[f] consulere, tutum esse putavimus. Nam velut vermes fenestris involant aestivis, sic auribus meis insident quaestiunculae[g].

Et horum convenientia nunc temporum excitati[1], de ecclesiastico me more interrogant: cur septuagesimus et sexagesimus vel quinquagesimus ordo per dies dominicos ante quadragesimum dicatur[2] vel colatur?

Si respondero[h]: ecclesiae hanc esse consuetudinem, et Romana auctoritate huius relegionis ritum esse firmatum, minus illis videtur — auctoritate et consuetudine sola — esse responsum, nisi et aliqua ratio addatur auctoritati. Quia[i] dicunt, nil esse sine causa in ecclesiasticis consuetudinibus a doctoribus constitutum precipuis. Maxime titubat illorum sensus, quod[k] numerus praedictus ordini dierum non convenit. Ubi

a. saporabile *C*, *ubi eadem manus superscripsit* favorabile. b. quia *TC*. c. toronorum *T*, tyronorum *C*. d. tam si *TC*. e. *om*. *C*. f. cacumen *C*. g. quaestiunculas *C*. h. respondidero *C*. i. quoniam *C*. k. quia *C*.

1. Hanc epistolam cum anno 798 scriptam esse intellegamus ex ep. 98, verbis his: „ex horum convenientia nunc temporum" ad ineuntem mensem Februarium refertur. Nam anno 798 dominica Septuagesima fuit dies 4 Februarii, Sexagesima dies 11 Februarii, Quinquagesima dies 18 Februarii.
2. Tres enim dies dominici ante dominicum quadragesimae („Invocavit"), nonus, septimus, sextus dominicus ante pascha appellantur: dominicus septuagesimus („Circumdederunt me"), sexagesimus („Exsurge"), quinquagesimus („Esto mihi").

dicunt *septuagesimus*, ibi non sunt septuaginta dies usque ad resurrectionem domini nostri Iesu Christi[1]. Similiter nec ubi sexagesimus numerus notatur in diebus dominicis, nullatenus conputo[a] dierum convenit usque ad pascha[2]. 798 Febr. mense ineunte

Iterum si dico: sinecdochice[b] dictum esse, id est a parte totum — quae quidem tropica loquutio, ut vos optime nostis, scripturis sanctis usitatissima esse dinoscitur; sicut in tribus diebus et tribus noctibus, quibus dominus noster Iesus Christus in sepulchro requiescere legitur[3], intellegi necesse est; et multis aliis in locis, quae omnia si dicantur, libri excedunt magnitudinem — addunt quaerere tamen: quur[c] septuaginta vel sexaginta vel quinquaginta in tali tempore dicantur.

Audivi, dum Romae essem[4], quosdam dicentes magistros quod orientales populi novem ebdomadas et Greci octo et latini septem ieiunare soleant; et inde consuetudinem Romanam sumpsisse ecclesiam: septuagesimos sexagesimos et quinquagesimos dies nuncupare dominicos. Hoc quia a talibus non audivi magistris, quorum auctoritati[d] me tradere auderem, omnino confirmare non fui ausus.

Quapropter adhuc restat aliquid quaerendum: quid[e] tempori conveniat et rationi[f] concordet et numero non adversetur. Videtur enim mihi *septuagesimus* dici posse dies propter decem[g] ebdomadas, quae sunt ab ipso die usque ad clausum paschae[5], quo die alba tolluntur vestimenta a nuper baptizatis. Igitur et in apostolo legimus: *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen*[6]; et significat: usque ad[h] ultima tempora legis, quae per Moysen data est et decucurrit in Christi dei nostri tempora. Porro

a. conpoto *C*. b. sinecdochicae *T*, sinedochice *C*. c. cur *C*. d. auctoritate *TC*. e. quod *C*. f. ratione *TC*. g. decim *T*. h. *om*. *C*.

1. Numerantur enim (antiquo numerandi more) a dominico septuagesimo ad diem paschalem dies 64. 2. A dominico sexagesimo ad pascha habentur dies 57; sed a dominico quinquagesimo ad pascha dies 50. 3. Matth. 12, 40. 4. Cf. epp. 112. 116. 269. 5. „clausum paschae" est proxima dies dominica post pascha („Quasi modo"); itaque a dominica Septuagesima ad clausum paschae antiquo numerandi more non 70 sed 71 dies computantur; at a dominica Septuagesima ad sabbatum ante clausum paschae habentur dies 70. 6. Rom. 5, 14.

798 Febr. mense ineunte *sexagesimus* inde dici potest, quia sexaginta sunt dies usque ad medium paschae, quod erit feria quarta paschalis ebdomade[a] [1]. *Quinquagesimus* vero, qui decurrit usque in diem sanctum resurrectionis dominicae[2]. Quadragenarius etiam numerus cum dominica sua currit ad mysticum pascha Hebraeorum, quod dominus noster Iesus Christus cum discipulis suis caelebravit, et nos dicimus caenam Domini[3].

Nec[b] typica interpretatio his discordare videtur rationibus. Nam, septenarius[c] numerus[d] Spiritui sancto convenire, multis in locis sacrae scripturae noscitur. Unde et post septem ebdomadas Spiritus sanctus missus est de caelo in igneis linguis in centum viginti nomina credentium[4]. Et septem dona sancti Spiritus legimus in propheta[5]. Et tunc maxime, dum alba tolluntur a baptizatis vestimenta[6], eos[e] per manus inpositionem a pontifice Spiritum sanctum accipere conveniens est, qui in baptismo omnium receperunt remissionem peccatorum et per[f] septem dies in angelico castitatis habitu et luminibus caelestis claritatis sanctis adsistere sacrificiis solent. Et senarius numerus perfectioni[g] vitae nostrae concordat, quia in sex diebus omnia opera perfecta fecit creator omnipotens[7]. Et ipse senarius numerus, sicut vestra doctissima novit sagacitas, partibus suis perfectus est. Et quinarius numerus, per decadas[h] ductus, ad resurrectionem domini nostri Iesu Christi concurrit; significans nobis, remissionem omnium peccatorum esse et iustificationem vitae in Christo. Quadragenarius vero, per decadas quater ductus, penitentiae typum tenere, multis in locis constat. Unde et ipse dominus noster quadraginta diebus ieiunavit[8]; cuius praedicatio prima fuit: *Penitentiam agite, adpropinquavit*[i] *regnum caelorum*[9]. Et sicut Moyses legem[10], Helias

a. ebdomadis *C.* b. Ne *T.* c. septinarius *C.* d. numerus *addidi.* e. eos *addidi.* f. *om. C.* g. perfectione *C.* h. decatas *T*; quinquies *excidisse videtur; cf. infra:* Quadragenarius — per decadas quater ductus. i. *corr. in* adpropinquabit *T*; adpropinquabit *C.*

1. i. e. feria quarta post pascha. 2. Cf. supra p. 399 n. 2. 3. a dominica quadragesima ad coenam Domini vere numerantur dies 40. 4. Act. ap. 1, 15; 2, 1. 3. 5. Isai. 11, 2. 3. 6. Clauso paschae; v. supra p. 399 n. 5. 7. Gen. 1, 31; 2, 1. 8. Matth. 4, 2. 9. Matth. 3, 2. 10. Exod. 34, 28.

prophetiam[1], ita ipse Dominus noster euangelicam praedicationem quadraginta dierum ieiunio dedicavit. Et ut vestra novit ingeniosa et praeclara in omnibus philosophorum[a] disciplinis prudentia: quam mirabiliter quadragenarius numerus, qui penitentiae ut diximus convenit, si per suas partitur divisiones et per partes suas crescit, usque ad quinquagesimum pervenit[2], qui est remissionis numerus[3]; quia per penitentiam ad remissionem peccatorum nostrorum nobis festinandum est.

798 Febr. mense ineunte

Sed et aliquid mirabile in hac consideratione de[b] convenientia senarii numeri inveniri potest; et quodammodo principium huius conputationis mirabiliter[c] fini[d] concordat in regulis numerorum. Igitur inter septuagesimum et sexagesimum sex reperiuntur dies; similiter inter sexagesimum et quinquagesimum; etiam et[e] inter quinquagesimum et quadragesimum senarius invenitur numerus. Et fiunt ter sex; et faciunt decem[f] et octo. Qui numerus si rationabiliter consideratur et dividitur in tres partes aequales, erunt ter sex. Et est ratio simpli ad duplum; et significat simplam mortem dei Christi ad duplam nostram. Quia nos duabus mortibus obnoxii, id est animae et carnis[g]. Ille vero simpla morte sua et innoxia duplam destruxit[h] nostram. Et simpla resurrectione sua duplam ostendit nobis et perdonavit: unam nunc in anima, alteram in die magno adventus sui in corpore; ut sit tunc unus homo gloriosus corpore et anima, qui prius unus fuit mortalis anima et corpore; anima peccato, corpore corruptione. Similiter et si finis consideratur calculationis, convenienter huic rationi invenitur concordare. Nam inter quintam feriam caenae dominicae, in quam quadragenarius numerus decurrit[i 4], usque ad[k] resurrectionem Domini, id est dominicam diem quo quinquagenarius numerus pervenit[5], duo sunt dies. Item a dominica

a. phylosophorum *T*. b. et *T*. c. mirabili *C*. d. fine *TC*. e. *om*. *T*. f. decim *T*. g. *corr. in* carni *T*. h. distruxit *T*. i. decucurrit *TC*. k. in *C*.

1. 3 Reg. 19, 8. 2. i. e.: $(4 + \frac{1}{4}) \times 10 = 50$. 3. Num. 36, 4: „iubilaeus, id est quinquagesimus annus remissionis." 4. Cf. supra p. 400 n. 3. 5. Cf. supra p. 399 n. 2 et p. 400 n. 2.

798 Febr. mense ineunte resurrectionis Domini usque in quartam feriam, quo sexagenarius[a] numerus pervenit[1], duo sunt dies. Item a quarta feria usque in sabbatum, ubi septuagesimus numerus impletus est[2], duo sunt dies. Hi vero dies[b] si iunguntur, duo et duo et duo faciunt sex. Et iste senarius si dividitur in duo et quattuor, eadem simpli et dupli ratio invenietur in eo; ita ut[c] haec concordia pertineat ad resurrectionem domini nostri Iesu Christi. Illa prior ad passionem, in qua redempti sumus[3]; et in ista iustificati, sicut beatus apostolus ait: *Christus passus est propter redemptionem nostram, resurrexit autem propter iustificationem nostram*[d 4].

Potestis ex hac speculatione vestris demonstrare familiaribus: quam iocunda est et utilis arithmeticae disciplinae cognitio; quae et vestrae diligentiae bene nota; et per vos aliis cognitam esse credimus.

Plurima exhinc dicere potui, sed nolui cartulae excedere modum; et maxime, quia non ignoranti scripsi, sed ei[e], qui haec omnia optime novit. Ideo perpaucis haec praelibavi verbis, quia vobis haec omnia esse notissima sciebam et, ut dictum est, cum sapienti paucis utendum est verbis[5]; et beatus, qui loquitur in aurem audientem[6], id est intellegentem.

Mihi itaque in[f] fine epistolae cum regina Saba dicendum est: *Beati viri tui et beati servi tui, hi*[g] *qui stunt coram te semper, et audiunt sapientiam tuam. Sit dominus Deus tuus benedictus, cui complacuisti, et posuit te super thronum Israel; eo quod dilexerit te dominus Israel in sempiternum, et constituit te regem, ut faceres iudicium et iustitiam*[h 7].

a. sexagesimus *T.* b. *om. C.* c. *om. T.* d. *om. T.* e. eo *T; corr. in* ei *C.* f. *om. TC.* g. hii *TC.* h. amen. Explicit *add. C.*

1. Cf. supra p. 400 n. 1. 2. Cf. supra p. 399 n. 5. 3. Cf. supra p. 401. 4. Rom. 4, 25. 5. Cf. Eccles. 5, 1. 6. Prov. 20, 12. 7. 3 Reg. 10, 8. 9.

97. *Carolus rex Alcuino respondet. Suam sententiam exponit et de appellatione dierum dominicarum Septuagesimae Sexagesimae Quinquagesimae et de cultu hebdomadum ad eas pertinentium. Quoniam illos felices dixerit, qui apud se commorentur, ipsum Alcuinum verno tempore ad se invitat*[a]. (F 66) 798 Febr. ex. — Mart. in.

Carolus[b] gratia Dei rex Francorum et Langobardorum[c] ac patricius Romanorum dilectissimo magistro nobisque cum amore nominando Albino abbati in domino Iesu Christo aeternam salutem.

Pervenit ad nos epistola[1] missa a religione prudentiae vestrae, quae post laudes et benedictiones omnipotenti Deo debitas, nobis[d] et progeniei[e] nostrae benedictionem optabilem cum summa benivolentia detulit.

Post haec textus illius inquirendo subsecutus est[d]: cur septuagesima et sexagesima nec non et quinquagesima in ordine per dies dominicos ante quadragesimam[f] dicatur vel scribatur. Inde[g] arrepta ratione, per campos arithmeticae artis, quicquid ex hac re vestra sensit industria, se extendendo, nobis pleniter significare studuit.

Sed dum mens nostra huc illucque discurreret, solerti[h] indagatione consideravimus: non solum infra praescriptos[i] a vobis dies, sed etiam per singulas ebdomadas nec non et per totum[k] spatium anni circuli[l] per intervalla horarum ac[m] punctorum seu momentorum mysteria numerorum[n] posse ab his, qui huius artis peritia inbuti sunt, reperiri[2].

a. *ex (G) Cod. bibl. imp. Paris. 13373, quondam S. Germ. 1291; membr. s. IX fol. 102v — 104; (A) Cod. S. Galli 677 membr. s. X. p. 173 — 178; (B) Cod. S. Galli 899 mbr. s. X p. 86 — 92. (C 26 — 27 et Y 199a — 203v excerpta tantum exhibent; est etiam in cod. Vatic. Palat. 1449 f. 25:* Incipit epistula domni Karoli gloriosissimi regis ad Alchuinum abbatem de ratione septuagesimae sexagesimae et quinquagesimae). *Edidit Quercetanus p. 1147.* b. Karolus *AB.* c. Langobarthorum *A*, longabardorum *B.* d. *om. G.* e. progeniae vestrae *G*, progenie *A*, progenię *B.* f. quadragesima *G.* g. In *G.* h. sollerti *B.* i. p;scriptos *G.* k. totam *A.* l. totum anni circulum *B.* m. hac *A.* n. numerum *A.*

1. ep. 96 supra p. 397. 2. Improbavit igitur Carolus arithmetica Alcuini ludicra in epistola 96 supra p. 400.

798 Febr. ex. — Mart. in. Unde, quia tuae caritati placuit nostram regalem[a] aulam de hac re consulere, quicquid inde nostra sentit serenitas, sermone comatico[*a] tibi[b] patefacere non negamus.

Exigente igitur inquisitione et considerata ratione: cur alii sex, alii septem, alii octo, nonnulli vero novem abstineant[c] ebdomadas, argumentum sensus[d] nostri[e] tuae familiaritati per hos apices significare studemus.

Qui enim, sex ebdomadas observantes, se abstinentiae tradunt — subtractis sex diebus dominicis, in quibus ieiunare minime licet, decimas dantes dierum corporis sui — triginta sex dies[f], sicut beatus Gregorius mirabilis doctor edocet[g], ieiunant. Et hoc tempus, licet in ipso duo superesse videantur dies usque ad sanctam resurrectionem, quadragesimam[h] doctoribus sanctae Dei ecclesiae nominari placuit.

Religione[i] vero crescente, a Thelesphoro pontifice, qui post Petrum principem apostolorum[k] nonus in sancta[l] ecclesia Romana claruit, septem ebdomadae in abstinentia dedicatae sunt[1]. Et hoc tempus quo[m] alio nomine rectius vocare[n] quam quinquagesimam[o] in ordine rationabiliter debuerunt?

Ex hoc[*o] deinceps collecta ratione, qui octo ebdomadas[p] observare studuerunt, sexagesimam gradatim nominaverunt. Similiter qui novem, septuagesimam iuxta[q] praefatam rationem nomen inposuerunt. Et non ob numerum ebdomadarum[r] vel dierum, sed tenorem nominis[s] servantes, haec nomina[t] censuerunt. Veluti, si qui nunc fuissent, qui decimam ebdomadam addere pro aliqua iusta ratione voluissent — non propter numerum ebdomadarum decagesima[u] seu quolibet[v] alio nomine, vel propter numerum dierum septuagesimam — sed octogesimam, ordine conservato vocabulorum, recto tramite pergendo nuncupare debuissent.

a. regulam *G*. *a. commatico *B*. b. *om*. *G*. c. abstinent *AB*. d. sensu *A*. e. vestri *G*. f. diebus *B*. g. docet *G*. h. quadragesima *A*, XL *B*. i. religioni *A*. k. petrum apostolum *B*. l. in sancta Dei ecclesia Romana *G*. m. quod *GA*. n. vocari *G*. o. quinquagesima *A*. *o. Exhinc et *AB*. p. ebdomadis *A*. q. iuxtam *A*. r. ebdomarum *B*. s. numeris *G*, nominis vel numeris *B*. t. namque *G*. u. decagesimam *AB*. v. quodlibet *G*.

1. Liber pontiff.: „IX S. Thelesphorus . . . . hic constituit, ut septem hebdomadas ante pascha ieiunium celebraretur.“

798 Febr. ex. — Mart. in.

Quia igitur, gratia divina opitulante, prout[a] nobis visum fuit[b], de nomine septuagesimae et sexagesimae ac quinquagesimae tuae caritati scripsimus; nunc, stilo percurrente, de observantia vel[c] cultu harum ebdomadarum iuxta capacitatem[d] sensus nostri tibi scribere curavimus[e].

Quinquagesima vero ideo dicitur et observatur a nonnullis: et[b] ut decimas dierum ieiunandi omnipotenti Deo offerre valeant, et imitari[f] dominum nostrum Iesum Christum, qui quadraginta diebus ieiunium sacratissimum implevit[1]. A quinquagesima namque usque in pascha septem ebdomadae sunt, quae faciunt dies quinquaginta. Ex quibus si octo dominicos dies abstraxeris, in quibus ieiunium non licet observare, remanent quadraginta et duo dies. Et hi duo dies, quinta videlicet et septima feria, qui quadragenarium numerum excedunt[g], apud quosdam ieiunio dedicantur, apud quosdam in refectionem propter cenam dominicam et sanctum sabbatum habentur.

Sexagesima autem, ut aestimamus[h], propterea a nonnullis observatur: et[i] ut decimas dierum corporis sui dare omnipotenti Deo possint, et dominum nostrum[k] Iesum Christum in quadragenario numero particulatim ieiunando imitari[l], et[i] ut primam vel quintam feriam a ieiunio vacare valeant. A sexagesima quippe usque in sanctum diem resurrectionis octo ebdomadae sunt. Ex quibus si de singulis ebdomadibus primam et quintam feriam subtraxeris et ipsum sanctum[m] diem paschae, quadraginta tantum dies remanent in abstinentia. Melchiades vero natione Afer, vir per omnia apostolicus, tricesimus quartus post sanctum Petrum, cui successit beatus Silvester in cathedra[n] apostolicae dignitatis, hic constituit: ut nulla ratione in prima vel in[m] quinta feria ieiunium quisquis[o] de fidelibus agere[m] praesumeret[2]. Nam quur[p] in prima feria ieiunium,

a. pro *G*. b. *om*. *G*. c. et *G*. d. sagacitatem vel capacitatem *B*. e. curabimus *B*. f. imitare *A*. g. excedunt *B*. h. aestimam *A*, estimo *B*. i. et *deletum est in G*, ut et *B*. k. *om*. *GB*. l. imitare *A*. m. *om*. *A*. n. cathedram *AB*. o. quid *corr. in* quis *G*. p. cur *AB*.

1. Matth. 4, 2. 2. Liber pontiff.: „Melchiades, natione Afer . . . hic constituit, nulla ratione die dominico aut quinta feria ieiunium quis

798 ipso tradente[1], solvatur, non est necessitas[a] texendo replicare.
Febr. ex. – Mart. in. Quinta[b] vero arbitrati sumus propter magna mysteria, quae in ea continentur, ab eo esse solutum[c]. In ipsa[d 2] namque sanctum chrisma conficitur ad abluendam totius mundi primae[e] originis culpam[f]; in ipsa[g 3] reconciliatio fit paenitentium; in ipsa[g] redemptor omnium cenando cum discipulis[h] panem fregit[i] et calicem eis pariter dedit[k 4] in figura[l] corporis et sanguinis sui, nobisque profuturum magnum exhibuit sacramentum. Eo videlicet die post multa mysteria deus et dominus noster Iesus Christus, sanctis[m] discipulis suis videntibus, gloriosa ascensione caelos penetravit[5]. Sed ne diutius sermo protrahatur. Multa te legisse de hac solemnitate in sanctorum venerabilium dictis orthodoxorum patrum, non ignoramus.

Septuagesima namque, ut aestimamus, propterea ab aliquibus observatur: ut et decimas dierum Deo[m] dare queant, et primam vel quintam nec non et septimam feriam ieiunium solvere[n] possint. A septuagesima vero usque in pascha novem ebdomadae sunt, quae faciunt dies sexaginta tres[o]. Ex quibus si de unaquaque ebdomada tres prefatos subtraxeris dies et paschalem sacratissimum, triginta sex dies in abstinentia remanent. Hi[p] vero sabbatum[q], in quo Deus ab omnibus operibus requievit[q] — non[r] ob superstitionem[s] Iudaeorum nec propter mandata legalia[m] veteris testamenti, quae sunt umbra futurorum[t] — ieiunium solvere[u] conantur ea praecipue causa, quia ipso[v] vesperascente[w] die, gaudium sanctae resurrectionis a fidelibus honorifice celebratur.

a. necesse *B*. b. Quintam *AB*. c. solutam *G*. d. ipso *B*. e. primo *A*, primi *G*. f. culpa *A*, culpam *G*. g. ipso *AB*. h. suis *add. B*. i. *om. A*. k. ministravit *B*. l. figuram *G*. m *om. A*. n. observare *A*, observare solvere *B*. o. *scribendum erat* sexaginta quatuor; *cf. ea quae sequuntur*. p. Hii *G*. q. *om. A*. r. solum *add. BGA; quod verbum tollendum esse duxi*. s. superstitione *A*. t. sed nec (ne *AB*) cum Iudaeis sabbatizantur *add. BGA; haec verba a correctore quodam perperam indita esse patet*. u. observare *A*, observare vel solvere *B*. v. ipsa *A*, in ipsa *B*. w. vesperescente *GA*.

fidelium ageret, quia hos dies pagani quasi sacrum ieiunium celebrant."

1. v. p. 405 n. 2. 2. feria quinta coenae Domini. 3. idem in coena Domini. V. Pontificale Romanum: „De reconciliatione poenitentium, quae fit in quinta feria coenae Domini." 4. Matth. 26, 26. 27. 5. Luc. 24, 51; Act. ap. 1, 9.

Sed quia unus quisque in suo sensu abundat[a][1], sive hoc sive aliud sit, salva fide et religione nihil praeiudicamus[b]. 798 Febr. ex. – Mart. in.

De hoc autem, quod cartula prosecutura vestra retulit, quod plurima hinc dici possint, sed noluisse te excedere modum[c] cartulae; et maxime quia cum sapienti[d] paucis utendum sit verbis; ita et nos versa vice paucis pauca rescripsimus.

Quod autem usurpasti verba reginae Sabae ad Salomonem de[e] beatitudine servorum, qui nobis adsistunt et audiunt verba sapientiae nostrae[2], — si hoc verum fore scitis —: venite, adsistite, audite. Et pariter in Domino in pratis vernantibus[3], varietate florum scripturarum iocundantes, delectemur.

---

98. *Alcuinus ad duas Caroli regis epistolas respondet. Suae de saltu lunari sententiae reprehensionem modeste quidem fert, neque vero sine stomacho contra doctos aulae iuvenes. Mittit novum de saltu lunae opusculum. Regi se invitanti gratias agit; sed in Saxoniam venire timet. Petit, sibi liceat, ut reversuro regi occurrat*[f]. (C 13, Q 9, F 67)

Optata[g] mihi et diu desiderata vestrae bonitatis litterarum facies[4] subito effulsit; permultoque[h] tempore avidos videndi oculos sanctissimi[i] vestri nominis apices refecerunt. Et licet aliquid reprehensibile sequenti serie de meis cantitassent litterulis[k][5], tamen omnia melliflua dulcedine hausi; dum hoc desiderabile et multum mihi amabile in primo capite nomen appa- 798 Mart.

a. habundat *G*. b. preindicaturus *A pro* nihil praeiudicamus. c. modulum *G*. d. sapiente *A*. e. de – delectemur *om. A*. f. *ex T 22v—25v:* Item ad domnum regem responsio contra quasdam obiectiones; *K 26v—27:* Item alia; *G p. 75—77. (Est etiam in N 20—22, Cod. Vat. reg. 226 f. 11v., L. 157—163).* g. Opta *G*, Optabilis *N*. h. permulto *KG*. i. sanctissimos *TKG*. k. litteris *K*.

1. Rom. 14, 5. 2. v. supra p. 402. 3. Invitat Carolus Alcuinum, ut vere ad se accedat. Itaque scripta est haec responsio epistolae Alcuini (ineunte mense Februario 798 datae, supra p. 398 n. 1) spatio exeuntis mensis Februarii et ineuntis mensis Martii anni 798, et in Saxonicis castris quidem Heristelli; ubi regem scimus fuisse ab exeunte m. Novembri 797 ad d. 8. Apr. (pascha) 798. V. Annales Laurissenses (Mon. Germ. SS. I 182. 184) 797 et 798. 4. Hae Caroli litterae interierunt. 5. de ep. 83 supra p. 359.

798 Mart. ruit. Gratissimum[a] mihi etiam fore fateor[b], ut vel sic[c] beatitudinis vestrae syllabas mererer[d] osculari: ut, quod perpetua et inviolata non potuit promereri dilectio, saltim reprehensionis materia[e] subito extorqueret[f]; sciens: meliora esse vulnera diligentis quam fraudulenta[g] oscula odientis.

Nec mirum, si tarditas aselli[1] sustineat in dorso flagellum. Ego tardus, ego mei[h] ipsius inmemor, vestrorum forsitan digne puerorum sustinui flagellum. Entellus[2] senior effeto[i] corpore dudum[k] cestus deposuit suos, et aetate florentibus cedit[l] illos indui. Ideo aliquis illorum seniorem[m] ingenti pugno[n] percussit, ita ut[o] caligo obversabatur oculos senioris et, vix resumptis viribus, frigidus circa praecordia recaluit sanguis[3].

Et ut ad rem veniam ac[p] ignorantiae[q] fomentis[r] caput percussi medicari incipiam, ego inperitus, ego ignarus, nesciens Aegyptiacam scolam in palatio Daviticae versari gloriae[s], ego abiens[4] Latinos ibi dimisi. Nescio, quis subintroduxit Aegyptios. Nec tam indoctus fui Memphiticae supputationis quam benivolus Romanae consuetudinis; annum cum nato Christo[5] et crescente luce initiare secundum Latinos volens, non cum Aegyptiis[t] — qui tenebrae interpretantur — a supervenientibus tenebris ordiri[6]. Quia scio, me olim cum Moyse tenebras Aegyptiorum relinquere, et modo in terra repromis-

a. gratissimam *TKG*. b. fatetur *KG*. c. ut sic vel *TKG*. d. merear *K*, mereor *G*. e. matheria *T*. f. extorquerat *T*. g. *om*. *K*. h. me *T*, egomet *KG*. i. effetus *K*, effecto *G*. k. dum *K*. l. cedi *KG*. m. et *add*. *G*. n. pugna *T*. o. et *K*. p. hac *K*. q. ignorantia *TKG*. r. fovomentis *K*. s. versari cgloriae *T*, gloriam *G*. *Reliqua om*. *KG*. t. Aegyptis *T*.

1. Cf. Verg. Georg. I 273. 2. Cf. Verg. Aen. V 437 sq.; Alcuini versus ad Carol. (Frobenius II 229):

„Talibus occurrat tua, rex, sapientia dives,
Defendens Flacci paucula dicta senis.
Sint patris Entelli memores iuvenisque Daretis,
Ne laus, quam quaerunt, detrahat ipsa magis.“ *D.*

3. Verg. Georg. II 484. 4. exeunte anno 796, e palatio Turonos. 5. a die 25 Decembris. 6. Beda de temporum ratione cap. 36 (opp. ed. Giles T. VI 221): „Annum autem civilem id est solarem Hebraei ab aequinoctio verno, a solstitio Graeci, Aegyptii ab autumno, a bruma incipiunt Romani.“

sionis lucis et laetitiae cum Iesu duce nostro libertate honoratus stare, et nullatenus, secundum[a] quod dux meus immo et Dominus noster dixit, iterum ad Aegyptiacas redire tenebras. 798 Mart.

Unde miror: cur pueri vestri annum legitimum a mense Septembrio[1] incipere velint, et partem transacti decennovennalis[2] sequenti connectere circulo[3], caudam vertentes in caput; et non magis, omnibus lunae et siderum augmentis vel detrimentis explosis, ad novum annum et ad caput supervenientis circuli omnino libere intrare. Libet tamen interrogare hos ipsos pueros: an convenientius videatur, unius anni aetates lunares pro regularibus habere, et hoc primi anni; vel etiam duorum annorum, id est novissimi[4] circuli decennovennalis et primi[4] sequentis[5]? Et utrum rationi[b] vicinius sit: in fine circuli decennovennalis saltum interserere vel in medio quolibet anno? Etiam et hoc velim scire: quomodo computare velint aetates lunares a quinto decimo Kalendas Maias, ubi quarta decima luna novissimi anni fuit[6], usque ad Septembrium mensem, in quo mense quinta[7] apud Aegyptiacos pueros cantatur? Quomodo fieri possit, ut altera luna semper habeat triginta dies, altera undetriginta, et singulares per omnia in illis mensibus firmiter stare valeant. Et, ut reor[c], quod in Latinis repraehendunt[d], hoc etiam et in Aegyptiacis inveniunt. Et forte, quod in Novembrio nolunt fieri[8], necesse est in alio quolibet mense invenire. Nec ego cum quolibet contentiosum funem[e] trahere velim, nec me quaestiunculis inserere aliorum. Unus quisque in suo sensu abundet[9].

Quod vero in fine epistolae familiariter me ammonere curastis: *ut, si quid humiliter emendandum sit, corrigatur*, numquam fui, Deo donante, in errore meo pertinax nec de meis con-

a. secundum secundum *T.* b. ratione *T.* c. reos *T.* d. reprachendent *T.* e. finem *T.*

1. secundum indictiones. 2. transacti (die 31 Dec. 797) circuli decennovennalis. 3. incipiente a die 1 Ianuarii a. 798. 4. anni. 5. circuli. 6. Veris „luna XIV“ anno 797 obtigit diei 17 Aprilis. 7. sc. „luna XIV“. Fuit enim anno 797, si diei 17 Aprilis „luna XIV“ prima appellatur, secunda die 16 Maii, tertia die 15 Iunii, quarta die 14 Iulii, quinta die 13 Augusti. 8. saltum lunae. 9. Rom. 14, 15.

798 Mart. fidens sensibus nec talis, ut meliori sententiae facile adquiescere non valerem; sciens dictum: esse saepius auribus quam lingua utendum. Hoc omnino vestram sentire sapientiam obsecro: me[a] non vobis quasi nescienti sed quasi probanti scribere, nec quasi ignoranti sed magis corrigenti dirigere parvitatis[b] meae sensus. Nec vero euangelica vidua duo minuta iniecit gazophilacio[1] propter indigentiam[c] templi, sed propter devotionem suam; nec nostra humilitas Deo donaria offert[d] quasi non habenti, sed magis omnia possidenti[2]. Ita etiam parvitas mea non indigenti, sed multum melius intellegenti vobis, si quid scribere temptavero, faciendum veraciter agnosco. Gloria patris filius sapiens[3].

Quod vero *nota repetere indignum* dixistis, nescio: quid Flaccina rusticitas diviti[e] sapientiae ignotum ingerere valeat. Sed si nota et olim audita non licet inferre, quid faciemus de litteris syllabis etiam et verbis, quibus uti nobis necesse est cotidie; nisi novas grammaticae artis regulas excogitare incipiamus? Iam mihi multo[f] melius fuit, super mensam diliciarum vestrarum panem manducare mundissimum, quam cum Menalca[g] in pistrino grana tritici computare, unde panis conficiatur[4]. Si placet, intremus paululum calculatorum pistrillas vel mathematicorum[h] fuliginosas coquinas, et proferemus inde cognita, nunc pene oblita, iuxta Virgilii vestri prophetiam. Nam

saepe ego longos[i]
Cantando puerum memini me condere soles.

a. me *addidi*. b. parvitas *T*. c. indientiam *T*. d. offerre *T*. e. divitiae *T*, Davidicae *cod. Vatic*. f. multum *T*. g. Menacla *T*. h. matimaticorum *T*. i. saepe elongos *T*.

1. Marc. 12, 42. 2. 2 Cor. 6, 10. 3. Cf. Prov. 13, 1. 4. Cf. Theodulfi Carmen ad Carolum M. v. 181—186 (opp. ed. Sirmond p. 167):

„Pomiflua solers veniat de sede Menalcas,
Sudorem abstergens frontis ab arce manu.
Quam saepe ingrediens pistorum sive coquorum
Vallatus cuneis ius synodale gerit.
Prudenter qui cuncta gerens epulasque dapesque
Regis honoratum deferat ante thronum". *D.*

Nunc oblita mihi tot[a] carmina; vox quoque Flaccum 798 Mart.
Ipsa fugit[1] . . . . .

Tamen, ut ad inquisita cartulae vestrae respondeam — non sapientiae divitiis suffultus, sed vestrae auctoritatis litteris instinctus — gremio pietatis[b] vestrae protegenda pauca de ratione multiplici saltus subicere curabo. Primum ponam, quod in doctorum didici libris; secundo, quod ratione suadendo investigare valui; tertio, quod ex mathematica[c] quondam[d] audita meminisse potui disciplina; quatenus multiplici modo multiplex lunaris saltus enodetur, Salomone dicente: *Funis triplex difficile rumpitur*[2]. Item, dum de sapientia loquebatur, intulit dicens: *Unde eam tibi hodie tripliciter ostendi*[3].

Hos ego sensus, sagacissime naturalium rerum inquisitor et rationis cuiuscumque causae devotissime investigator, domine mi David, vestrae auctoritati dirigere studui; non iactantiae[e] typo elatus, sed humilitatis[f] officio devotus, vestris[g] sanctissimis paratus oboedire preceptis. Et si dignum earum litterarum cursum[h] vestris acutissimis[i] oculorum optutibus invenire possis, gratias Deo omnium donorum[k] largitori mihi agendum scio. Si quid aliter ineruditi citata[l] penna perscripserit, mihi inputandum[m] esse fateor, vestraeque pietati[n] protegendum[o] et eximiae bonitatis calamo corrigendum.

Has vero lunaris[p] saltus supputationes[q][4], quas in alterius cartulae distinctu[r] notavi, ut praedixi, alias[s] ex lectione paternorum sensuum[t] scripsi, alias ex rationis coniectura investigavi[u], alias mathematicorum variis supputationibus[v] collegi[w]; ne ad vestrae venerandae dignitatis praecepta tacerem et criminis reus essem, si inoboediens tantae[x] auctoritati viderer.

a. tota *T.* b. pietas *T.* c. matimatica *T.* d. quodam *T.* e. iactantia *T.* f. humilitas *T.* g. vestrae *T.* h. cursum *ex coniectura addidi.* i. accutissime *T.* k. donatorum *T.* l. ineruditi citata *scripsi pro* meruisti citatis *T.* m. putandum *T.* n. pietatis *T.* o. protegendo *T.* p. lunares *T.* q. supputationes, quas *scripsi pro* supputationis aliquas. r. distincte *T.* s. alias *addidi.* t. sensum *T.* u. investigari *T.* v. suspitionibus *T.* w. collexi *T.* x. tanta *T.*

1. Verg. ecl. IX 51—54. 2. Eccle. 4, 12. 3. Prov. 22, 20. 4. i. e. opusculum de cursu et saltu lunae ac bissexto, ed. Frobenius in Alcuini opp. T. II 356—368.

798 Mart. Sciens, vos, multoque verius et sagatius, haec omnia intellegere et investigare posse, tamen Flaccina rusticitas officia non abnegavit[a], ut facerem, quod iussistis; mercedem oboedientiae expectans, non iniuriam reprehensionis sperans. Quia adsueta vestri cordis bonitas numquam inmutari potest, sed inviolata manet, et semper ad meliora proficiens; donec ad aeternitatis, domino deo Dei filio miserante, cum multiplici meritorum laude perveniat gloriam.

In articulo profectionis servorum vestrorum et nostrae devotionis filiorum venerunt melliflui dulcissimae auctoritatis vestrae apices[1], in quibus rationabiliter ad inquisita nostrae parvitatis respondistis. Et quasi favum distillantem[b 2], ita suavitatis vestrae verba legebam. In quibus et veritatem et hilaritatem agnovi. Et gratias agens Deo, laudavi utrumque: et sapientiae decorem et humilitatis vigorem; dum dignati fuistis nostrae rusticitatis cartulam audire, nec solum perlegere sed etiam et respondere.

Etiam et illud amabiliter in illis bonitatis vestrae litteris scriptum repperi, quasi meis verbis dictum: qualiter regina Austri venisset audire sapientiam Salomonis; et quomodo adclamassem, beatos esse, qui adsisterent sapientiae Salomonis. Et ex his verbis me ad hanc beatitudinem provocare voluistis[3]. Quod gratum habeo secundum valitudinem corporis mei, et Dei gratia praeveniente et deducente me prospere ante conspectum beatitudinis vestrae.

Tamen sciat misericordia vestra: quod haec beatitudo, quam laudaverat regina Austri, non fuit in terra Philistinorum, sed in Hierusalem, id est in visione pacis. Ideo supplex deprecor: ut liceat Flacco tuo ad hanc beatitudinem in terra pacis et laetitiae pervenire, non in terra dissensionis et belli[4]. Quid valet infirmitas Flacci inter arma? quid inter apros lepusculus? quid

a. obnegavit *T*. b. destillans *T*.

1. ep. 97 supra p. 403. 2. Cant. cant. 4, 11. 3. V. supra p. 407. 4. non in Saxonia.

inter leones agniculus in pace nutritus edocatus, non in proeliis versatus? Dum praecepta domini Dei habetis, timidus domi remaneat, ne faciat alios timere[1]. Et Virgilius Augusto scribens: 798 Mart.

. . . . tu sectaris apros, ego retia servo[2].

Hae preces, obsecro, veniant in cor pietatis vestrae, ut libeat vobis et liceat mihi: cum ramis palmarum[3] et pueris cantantibus occurrere triumpho gloriae vestrae: *Et Hierusalem optatae patriae et templum sapientissimi Salomonis arte Deo construitur*, adsistere amabili conspectui vestro et dicere: *Benedictus dominus Deus, qui adduxit David dilectum cum prosperitate et salute ad servos suos.*

1. Iudic. 7, 3: „Qui formidolosus et timidus est, revertatur." 2. Ecl. III 75. 3. Rescribit Alcuinus uno tempore duabus Caroli epistolis, quibus ad duas Alcuini epistolas responsum erat. Et prior quidem Alcuini epistola ad mensem Novembrem anni 797 pertinet (ep. 83 supra p. 359), responsumque regis ad eandem epistolam non venerat Alcuino nisi „diu desideratum" (v. initium huius ep. 98 supra p. 407). Posterior Alcuini epistola 96 supra p. 397 (ad quam rex rescripsit ep. 97 supra p. 403) tempore dominicarum Septuagesimae Sexagesimae Quinquagesimae facta est, idque anni proxime sequentis, i. e. mense Februario anni 798. Nam cum utrumque Caroli rescriptum fere simul Alcuino allatum sit (v. supra verba haec: „In articulo profectionis servorum" hanc epistolam 98, qua etiam priori Caroli rescripto respondetur, auferentium, „venerunt auctoritatis vestrae apices" i. e. posterior Caroli epistola 97 supra p. 403), Alcuinumque sciamus mense Iulio 798 apud ipsum regem in palatio Aquisgranensi fuisse (v. ep. 101 infra), exploratissimum est, et utramque Caroli epistolam et Alcuini epp. 96 et 98 ipso anno 798 ante mensem Iulium formatas esse. Nec dubito, quin haec ep. 98 iam mense Martio 798 missa sit, ideo quod his verbis: „ut liceat mihi, cum ramis palmarum — occurrere triumpho gloriae vestrae", Alcuinus se sperare evidenter declarat, fore ut Carolus, iam ad festum paschale (8 Apr.) e Saxonia in Franciam revertens, dominica palmarum (1 Apr.) salutetur. Neque vero rediit Carolus ante mensem Iulium; v. ep. 101 infra.

798 Apr. – Iun.

99. *Alcuinus Carolo regi de muneribus a Fredegiso allatis gratias agit. Solis per zodiacum cursum ad calculos vocat. De Felicis episcopi Urgellitani libello ad se misso significat; regemque ad illius haeresim oppugnandam accendit*[a] [1].

(Q 8, F 68)

Deo dilecto atque Deo electo David regi Flaccus[b] in fide et caritate perpetuam in Christo salutem.

Dulcissima pietatis vestrae munera mihi Fredegysus[c], servolus vester, adtulit. In quibus utrumque: et dilectionem agnovi in me et sapientiam consideravi in te; quasi quodam modo quattuor dierum munera primordiales quattuor dierum creationes designarent.

Et quia prima die lux condita est[2]; prima die[d] lucis materiam[3] ostendit mihi. Secunda creator firmamenti pulchritudinem extendit inter aquas et aquas[4]; secunda die, in muneribus vestimenta sacerdotalia divisionem inter corpora sacerdotum et populi demonstrare, cognovi. Tertia die terra cum ornamentis suis apparuit[5]; tertia die auri lectissima[e] species, quae gremio eruitur terrae, directa est mihi. Quarta die sol, honor saeculi, cum sideribus caelo[f] indictus[g] est[6]; quarta die clara quaedam et rotunda in similitudinem solis species[7], honor mensae, adlata est mihi, habens viginti septem semicirculos — qui si bis ducantur, erunt quinquaginta quattuor propter horas lunaris cursus, quibus per singula signa currere solet — habens circulum rotundum in medio, propter solis perpetuam rotunditatem.

De cuius cursu[h], praefatus[i] puer mihi retulit, vestram inquirere sapientiam: quomodo decem[k] horae et dimidia[8] sin-

a. *ex T 19 – 22v:* Item ad domnum regem de cursu solis diligenter exquisita per singula signa; *(V) Cod. Vatic. 226 f. 1 – 4; Excerpta huius epistolae edidit ex (Luc.) cod. Lucensi Mansi in Baluzii Miscell., Lucae 1761, T. I 421. (Est etiam in N 17 – 19, L 148v – 156v.)* b. Flacus *V.* c. Fredegissus *L.* d. de *V.* e. et *add. T.* f. caeli *V.* g. indutus *T.* h. cursum *T.* i. praefectus *T.* k. decim *T L V.*

1. Hanc epistolam non ita longo tempore ante epistolam 100 scriptam esse, facile cognitu est. 2. Gen. 1, 3. 3. oleum FROBENIUS. 4. Gen. 1, 6. 5. Gen. 1, 12. 6. Gen. 1, 16. 7. scutula, ut videtur. 8. v. not 1. seq. pag.

gulis mensibus adcrescere soleant? Cuius rei subtilis ratio est, sed vestrae sagacitati perfacilis ad intellegendum. 798 Apr. — Iun.

Sol igitur primo anno post bissextum in initio primae horae noctis intrat in Arietem, et post dies triginta et decem[a] semis horas exiet[1] de Ariete; hoc est hora undecima noctis trigesimae[b] primae et secundo puncto. Et tertio puncto undecimae horae eiusdem noctis intrat in Taurum; et ibi moratur triginta dies et decem[a] semis horas; et exiet de Tauro nona hora diei[c] plena. Et ibi habes unam horam ex quattuor punctis in duobus signis; et fiunt duorum signorum sexaginta dies et viginti una hora. Et decima hora diei intrat in Geminos; et exiet de Geminis septima hora plena noctis, et duobus punctis octavae[d] horae. Et tertio puncto octavae horae noctis intrat in Cancrum; et exiet de Cancro sexta hora diei[e] plena. Et ibi habes secundam horam et quattuor punctos[f] duorum signorum; et fiunt in Geminis et Cancro dies sexaginta et horae viginti una. Habes[g] in his quattuor signis horas quadraginta duas et dies centum viginti[h]. Et intrat in Leonem septima hora diei; et exiet de Leone quarta hora noctis et duobus punctis quintae horae. Et tertio puncto quintae horae noctis intrat in Virginem; et exiet de Virgine tertia hora diei plena. Et habes unam horam ex quattuor punctis Leonis et Virginis; et habent sexaginta dies haec duo signa et horas viginti unam[i]. Et fiunt horum sex signorum dies centum octoginta et[k] horae sexaginta tres. Et fiunt, ut dixi, dies centum octoginta et duo; et tertius dies dimidius ex duodecim horis, et tres horae supra quadrantiles. Et intrat sol in Libram hora diei[l] quarta; et exiet de Libra prima hora diei et secundo puncto secundae horae noctis. Et intrat in Scorpionem tertio puncto secundae horae noctis; et exiet de Scorpione duodecima hora noctis plena. Et habes unam horam ex quattuor punctis; et fiunt

a. decim *T L V.* b. tricesimae *V.* c. die *T.* d. octava *T.* e. die *V.* f. punctis *V.* g. Et habes *V.* h. viginta *T.* i. una *T.* k. et — octoginta *om. V.* l. die *T.*

1. Beda de temp. ratione c. 16 (opp. ed. Giles VI 182): „singula vero signa sol tricenis diebus et denis horis ac semisse — perlabitur."

798 Apr.—Iun. horum duorum signorum dies sexaginta et horae viginti una. Et intrat sol in Sagittarium[a] prima hora diei; et exiet de Sagittario decima hora diei plena et duobus punctis decimae horae. Et intrat in Capricornum tertio puncto undecimae horae diei; et exiet de Capricorno hora nona noctis plena. Et habent haec duo signa dies sexaginta et horas viginti[b] unam[c]. Has adde ad suprascripta signa; et habes dies trecentos et horas centum[d] quinque. Et intrat sol in Aquarium[e] decima hora noctis; et exiet de Aquario[f] hora octava[g] diei et secundo puncto horae octavae. Et intrat tertio puncto octavae[h] horae[i] diei in Pisces; et exiet de Piscibus sexta[k] hora noctis plena. Et hae[l] sunt sex horae, quae de punctis singulorum signorum adcrescunt. Et habent haec duo signa sexaginta dies, et viginti unam horam[m]. Has adde ad suprascriptos dies vel horas; et fiunt dies duodecim signorum trecenti sexaginta et horae centum viginti sex. Partire centum viginti horas per viginti quattuor; et fiunt quinquies viginti quattuor, quod sunt quinque dies. Et erunt totius anni trecenteni[n] sexageni et quinque dies et sex[o] horae; quia antea[p] habuisti centum viginti sex horas. Hae[q] sex horae[r] per quadriennium[s] ductae[t] faciunt viginti quattuor horas; quod est unus dies, quem Latini bissextum vocant. Et si non adderetur[u] in Februario quarto anno haec dies, intraret itaque sol quartas decimas Kal. Aprilis prima hora noctis in Arietem: et post centum viginti annos tarditas solis, dum Arietem intrare debuisset, intrasset itaque Taurum, ni[v] dies triginta in centum viginti annis bissextiles augerentur cursui illius.

Haec[w] et[x] huiusmodi rationes tam suavescunt[y] in[z] consideratione scientibus, ut cetere artes philosophiae solent esse discenti et intellegenti eas. Nam philosophi non fuerunt conditores harum artium, sed inventores. Nam creator omnium

a. sagittarum *T*. b. et *add*. *V*. c. una *T*. d. et *add*. *V*. e. aquarum *V*. f. aqua *T*. g. VII a *V*. h. VIII *T*. i. horae *om*. *T*. k. sex *T*. l. haec *T*. m. una hora *T*. n. tricenteni *V*. o. sextę *V*. p. quas ante *V*. q. Has *T*. r. horas *T*, horas *corr*. *in* horae *V*. s. quariennium *V*. t. ductas *T*, ductas *corr*. *in* ductae *V*. u. adderet *T*. v. ne *T*, ni *Luc*. w. Hae *V*. x. in *T*, et *V*, *Luc*. y. suaves sunt *V*. z. et *T*, in *V*, *Luc*.

rerum condidit eas in naturis, sicut voluit; illi vero, qui sapientiores erant[a] in mundo, inventores erant harum artium in naturis rerum; sicut de sole et luna et stellis facile potes intellegere. Quid aliud in sole et luna et sideribus consideramus et miramur[b] nisi sapientiam creatoris et cursus illorum naturales? Fertur itaque Abraham patriarcha[c] ex astrologiae ratione creatorem Deum intellexisse et venerasse. Et exinde amicus Dei appellatus est[1], et temptatus in fide[2] iam fortis inventus est. Nam dicunt Hebrei, exisse[d] eum de Ur Caldeorum[3], id est de igne Caldeorum; qui[e] Caldei ignem pro Deo coluerunt. 798 Apr. – Iun.

Solebat magister meus[4] mihi saepius dicere: *Sapientissimi hominum fuerunt, qui has artes in naturis rerum invenerunt. Obprobrium est grande, ut dimittamus eas perire diebus nostris.* Sed nunc pusillanimitas multorum non curat scire rationes rerum, quas creator condidit in naturis. Scis optime: quam dulcis est in rationibus arithmetica[f], quam necessaria ad cognoscendas scripturas divinas; quam iocunda est cognitio caelestium astrorum et cursus illorum. Et tamen rarus est, qui talia scire curet. Et quod peius est, reprehendunt[g] haec scire studentes.

Et utcumque illa[h] naturalium rerum ignoratio inculpabilis potuisset illis esse; si divinis se ipsos tradere voluissent scripturis, et laborare in illis in quibus vitae aeternae cognitio consideratur, et ut potuissent fidem catholicam veraciter defendere et fiducialiter stare contra adversarios Christi, per quos multimodis diaboli astutia fidem catholicam inpugnare studet[5]. Et sunt modo tempora, de quibus beatus Paulus praedixit[6]: *Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent*[i] *quidam a fide, adtendentes spiritibus erroris et doctri-*

a. fuerunt *V.* b. mira ramus *T.* c. patriarcham *T.* d. exsisse *T.* e. quis *V.* f. arthimetica *T.* g. reprachendunt *T.* h. illo *T.* i. discedant *V.*

1. Iacobi 2, 23. 2. Hebr. 11, 17. 3. Gen. 15, 7. 4. Aelberhtus (postea archiep. Eboracensis 767—778). 5. Cf. infra de Felice episcopo Urgellitano. 6. 1 Tim. 4, 1. 2.

798 Apr. — Iun. *nis.*[a] *daemoniorum; in hypocrisi loquentes*[b] *mendacium, habentes cauteriatam suam conscientiam*[c].

Si vis scire, quomodo adcrescant singulis anni[d] mensibus solaris cursus decem[e] semis horae[f], multiplica decem[e] per decem[e], fiunt centum; quia una hora decem[e] habet minuta, decies vero decem[e] minuta faciunt centum minuta. Da unicuique diei[f*] ex triginta[g] diebus, tria minuta, fiunt nonaginta minuta; et remanent decem[e] minuta. His adde quinque minuta, quae fiunt ex dimidia hora; et fiunt quindecim minuta. Haec partire per triginta. Faciunt[h] tricies dimidium minutum quindecim minuta. Et adcrescunt cotidie in triginta diebus tria minuta et dimidia pars unius minuti[i].

Et si scire vis, quantum cotidie crescat ad bissextum, partire quinque minuta in triginta; fiunt sexies quinque. Sexta pars unius minuti adcrescit cotidie, ut dimidia hora fiat per mensem[k] unum. Hanc dimidiam horam duc duodecies; et fiunt sex horae. Has multiplica in quattuor; quater sex faciunt viginti quattuor, quot[l] sunt horae unius diei; qui[m] per quadriennium adcrescit, ut bissextus fieri possit. Et fiunt quarto anno trecenti sexaginta sex dies.

Qui senarius numerus multum valet in circulo anni. Nam trecenti sexaginta faciunt[n] sexies sexaginta. Qui sexagenarius[o] si per denarium partitur, invenies: sexagenarium numerum per denarium esse perfectum, sicut senarius per unitatem. Nam unum[p] duo et tres sex faciunt; et est perfectus numerus in partibus suis. Ita sexagenarius quandam perfectionem habet, si partitur per denarium numerum. Nam semel decem[q] et bis decem[e] et ter decem[e] sexaginta sunt. Nam quantum valet in primo versu numerorum senarius, ut perveniatur ad decem[e], tantum valet in secundo versu numerorum sexagenarius, ut perveniatur ad centum. Quinque vero dies, qui supersunt tricentenis sexagenis diebus in singulis mensibus, est sexta

a. et doctrinis *om.* *V.* b. loquentium *T*, loquencium *V.* c. suam *iterum add.* *T.* d. annis *T.* e. decim *T V.* f. oras *T*, horas *V.* f* die *T.* g. diei CXXXX *V.* h. facit *V.* i. minuta *T.* k. mensam *V.* l. quod *T.* m. qui *om.* *T V*, *legitur in Luc.* n. fiunt *T*, faciunt *Luc.* *V.* o. sexaienarius *V.* p. uno *T.* q. X *T.*

pars mensis unius cuiusque. Sex vero horae, ex quibus quarto anno sexta dies adcrescit, habent perfectionem suam in partitione senarii numeri, sicut paulo ante praefati[a] sumus et sicut creator aequissimus in sex diebus fecit omnia opera primordialis mundi; ut significaretur in perfectione numeri senarii: omnia in naturis suis fecisse eum perfecta. Et ille ipse creator magnus admirabilis perfectus est in natura sua; cui conplacuit[b] omnia in senarii numeri perfectione perficere. Unde et sexta die creatus est homo, perfectus anima et corpore; propter quem omnia creata sunt, quae sex diebus condita esse leguntur. Unde et ipse Deus, Dei filius, qui est virtus et sapientia Dei[1], sexta aetate mundi venit in mundum[2] salvare hominem, quem sexta die creavit[c]. Ita senarius numerus et in conditione primordialium creaturarum et in successione saeculorum, quae sex aetatibus cucurrerunt, et quod sexta aetate venit filius Dei humanum genus reparare ad pristinam dignitatem conditionis suae, multum valet[d].

798 Apr. — Iun.

Tales rationes, o dilectissime et dulcissime[e] David, vobis[f] mihi scribendae sunt — non rusticis quibuslibet — in quibus sapientiam tuam eruditam[g] esse scio et quae tibi placere omnino agnosco; ut gaudeat mens tua in rationibus rerum, sicut mea multum[h] gaudet, tibi saepius talia dirigere[i].

Benedictus dominus Deus in donis suis, qui tibi clarissimam divinae legis scientiam et iocundissimam naturalium rerum concessit cognitionem. Cuius ineffabili pietati nobis omnibus continue ex tota voluntatis intentione agendae sunt gratiae, quod talem nobis perdonavit dominum et rectorem. Et assiduis precibus illius piissima potentia postulanda est, quatenus longeva prosperitate et salute te nobis conservare dignetur, desiderantissime David[k].

a. praefacti *V.* b. placuit *V.* c. crevit *T.* d. valent *V.* e. et dulcissime *om. T.* f. que vobis *V.* g. eruditatem *V.* h. que *add. V.* i. dirigetur *V.* k. *Hic est finis epistolae in V.*

1. Cf. 1 Cor. 1, 24. 2. V. Beda de temp. ratione, opp. ed. Giles VI 300.

798 Apr. – Iun. Nuper mihi venit libellus a Felice[1] infelice directus. Cuius propter curiositatem cum paucas paginolas legendo percucurri, inveni peiores hereses vel magis blasphemias, quam ante in eius scriptis legerem[a*]. Adserens: Christum Iesum nec filium Dei esse verum nec etiam verum Deum esse, sed nuncupativum; non intendens, quid praedicator egregius[a] de divinitate Christi ait: *Quorum patres, ex quibus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in saecula*[2]. Et spero, plura ibi inveniri[b] posse, quae fidei catholicae adversari videantur. Si nihil aliud inveniatur contra fidem catholicam, hoc solum sufficit sibi ad perditionem sui. Vae mundo a scandalis[3]. Ecce qui adoratur ab angelis in caelis[4], negatur in terris ab hominibus verus esse Deus.

Huius vero libri vel magis erroris responsio multa diligentia et pluribus adiutoribus[c] est consideranda. Ego solus non sufficio ad responsionem. Praevideat vero tua sancta pietas huic operi tam arduo et necessario adiutores idoneos; quatenus haec impia heresis omnimodis extinguatur, antequam latius spargatur per orbem christiani imperii, quod divina pietas tibi tuisque filiis commisit regendum atque gubernandum. Surge vir a Deo electe[d], surge fili Dei, surge miles Christi, et defende sponsam domini Dei tui. Cogita de sponsa tua, si quis eam exhonorare velit: quam pacienter tuus hoc sufferat inimicus. Considera quoque, quod iniuria filii tui in te perveniet; quomodo non multo magis iniuria et obprobrium filii Dei salvatoris tui, protectoris tui, largitoris[e] omnium bonorum totis viribus vindicanda est tibi. Sta viriliter pro ea, quam accepisti a Deo tuo regendam et conservandam; quatenus potentia saecularis tibi proficiat in spiritalis gloriae divitias.

a* *an* legeram? a. aegregius *T.* b. invenire *T.* c. iutoribus *in litura T.* d. electo *T.* e. *sequitur* tu *in T.*

1. episcopo Urgellitano. 2. Rom. 9, 5. 3. Matth. 18, 7. 4. Hebr. 1, 6.

100. *Alcuinus Carolo regi respondet, se cantum militarem, quem expetierit, facturum esse. De Martis stella in conspectum reversa. Gaudet, quod Felicis episcopi Urgellitani libellum refelli cupiat; sed Leonem III papam, Paulinum patriarcham Aquileiensem, Richbodonem Treverensem, Theodulfum Aurelianensem episcopos eius rei participes esse vult. De feminae cuiusdam quaestionibus. Petit, ne litteras suas reprehensoribus tradat. Sperat fore, ut rex citius e Saxonia revertatur*[a]. (C 11, Q 4, F 69) 798 circa Iul. 18

Domino dulcissimo et vere[b] dilectissimo David magnifico atque a Deo coronato regi Flaccus, veteranus miles, perpetuam salutem.

Laetissima mihi litterarum vestrarum cartula[1] occurrit, febricitantem[c] refocilans, dormientem resuscitans, immo et inertiae[d] morbo torpentem ad antiquas studens reformare vires.

Et dulcem versificationis melodiam inter horribiles armorum strepitus et inter[e] raucos tubarum sonitus[2] ammonuit miscere; quatenus truces animorum motus aliqua musicae suavitatis melodia[f] mulcerentur. Etsi vestrae mentis[g] nobilissima stabilitas in una eademque soliditatis arce[h] perpetualiter permaneat et in medio aequitatis[i] libramine[k] inconcussa[l] fortitu-

a. *ex T 7v—10:* Item ad domnum regem de Martis stella et quibusdam quaestionibus, *ibi haec epistola nonnullis locis truncata est; K 24—26:* Item alia; *G p. 68—74. (Est etiam in N 6v—8).* b. vero *G.* c. febricitatem *G.* d. *corr. in* inerti *T*; inarcia *G.* e. tantos *add. K.* f. melodie *G.* g. mentisq; *G.* h. archacę *G.* i. mediocritatis *KG pro* medio aequitatis. k. libramina *K*, liberamina *G.* l. incussa *G.*

1. Haec Caroli epistola (quae evanuit, cuius materia vero ex hoc Alcuini responso facile cognoscitur) in Saxonia scripta erat ante medium mensem Iulium 798; cf. epp. 101. 104 infra. 2. Annales Lauriss. 798: „Sed in ipso paschae tempore (8 Apr.) Nordliudi — seditione commota, legatos regios — conprehendunt; quosdam ex eis statim trucidantes . . . Rex, collecto exercitu, de Haristelli ad locum qui Minda dicitur, perrexit; et consilio facto, inde in desertores arma corripuit et totam inter Albim et Wisuram Saxoniam populando peragravit. Nordliudi contra Thrasiconem ducem Abodritorum et Eburisum legatum nostrum commisso proelio, acie victi sunt. Caesa sunt ex eis in loco proelii quattuor milia; ceteri qui fugerunt et evaserunt, quamquam multi et ex illis cecidissent, de pacis conditione tractaverunt. Et rex, acceptis obsidibus" cet. Cf. Annales Einharto tributos 798, Lauresham. 798.

798 circa Iul. 18 dine vigeat, tamen, ut puerorum saevitia vestrorum cuiuslibet carminis dulcedine mitigaretur, voluistis[a].

Etiam et hoc ipsum sapientissimo consilio praevidistis[b]. Quia saepe iratae mentis asperitas salubris consilii non invenit effectum[c]; sicut assidua quoque mollities[d] animi enervare solet fortitudinem. Sed inter[e] haec morborum genera medio tramite prudens temperamentum consistit: inde tumentem furorem mitigans, hinc desidem animum erigens; et via regia in pacis consilio cuncta conponit. Quod militantibus virtutis genus maxime necessarium esse, in antiquis historiarum[f] libris legimus; ut cuncta sapiens temperantia[g], quae agenda sint[h], regat atque gubernet[i]. Nam tria videntur in hoste[k] consideranda: virtus, dolus, pax. Primo[l], an publica virtute vinci valeat adversarius. Sin autem, ad fraudes et ingenia doli[m] res referenda sit. Et si nec[n] hoc proficit, tunc pacis consilio inimicitiarum odia esse delenda videntur[o]. Tamen si immites animos aliquid Flaccina valeat fistula mulcere, omni sollicitudine esse reor, secundum oportunitatem temporis et personae perficiendum.

Ego vero Flaccus tuus interim vado perficere fideliter cum omni instantia, quod vestra dulcissima auctoritas mihi per Magamfredum[p 1], fidelem vestrum, demandare voluit. Et sciat certissime[q] bonitas vestra, quod nullus maius desiderium habet, sicut iustum est, vestri auxilii supplementum implere. Igitur amicus dicitur quasi animi custos[r 2], id est qui animum amici sui cum omni sollicitudine fidei studet[s] custodire integrum, quatenus nullatenus sacrum amicitiae ius[t] alicubi violetur. Et hoc rari sunt qui intellegunt. Pene unusquisque secundum animi sui qualitatem, non ad[u] alterius animi, qui amicus est suus,

a. voluisti *T*. b. praevidisti *TG*. c. affectum *G*. d. mollicias *G*. e. in *K*. f. storiarum *G*. g. temporantia *T*. h. sunt *K*. i. gubernat *G*. k. necessaria *add. K*. l. Primum *K*. m. dolo *KG*. n. et sine *TG*. o. videtur *K*. p. Magenfridum *K*, Magonfredum *G*. q. certissima *KG*. r. aequus vel custos *K*. s. studat *G*. t. eius *G*. u. ad *addidi*.

1. arcarium regium, v. ep. 69 supra p. 318. 2. Isid. Origg. X: „Amicus per derivationem quasi animi custos.“

satisfactionem amicitiam[a] custodire quaerit. Et si hoc in amico[b] et coaequali diligenter observari debet, ut inviolata animi integritas permaneat illius, quanto magis in domino et in tali persona, quae[c] suos subditos omni honore exaltare et gubernare amat? Veterum itaque proverbialis fulget sententia: *Amicus diu quaeritur, vix invenitur, difficile servatur*[1]; et in sancta scriptura: *Amico fideli nulla est comparatio*[2].

798 circa Iul. 18

Nunc igitur, quam diu quaesivimus, inter Martia tela[3] Martis stella subito effulsit[4]. Quam[d] sol diutissime tenuit, sed Nemei Leonis terrore reliquit[e][5]; qui ob memoriam Herculeae[f] fortitudinis caelo inditus esse refertur. Traditaque est Cancro[g] per bimenstres[h]. Et diverso sol[i] pergens itinere, retrogradam cito illam erit facturus. Addidit se quoque splendida facie Canicula; medicis, praemia exspectantibus, multum amabilis. Cur[k] vero tanto tempore sol eam habuisset absconditam, causa est, ut veteres voluerunt, radiorum solis; qui, ut fertur, inaequales pla-

a. amicitiae *K*. b. animo *T*. c. qui *KG*. d. quem *G*. e. . . . . d *T*; liquid *G*. f. Herculae *T*, Herculiae *K*, Erculiae *G*. g. crancro *T*. h. *sequitur in K* dierum . . . multum dimisimus; *om.* et diverso — parvum interrogavit; per bi mens *G*, *ubi haec sequuntur:* dierum hic multum dimisimus; *om.* et diverso — parvum interrogavit. i. sol *addidi*. k. Quur *corr. in* Qur *T*.

1. Hieronymi ep. 3, opp. ed. Vallarsius I 13. 2. Eccle. 6, 15. 3. v. supra p. 421 n. 1. 4. Annales Lauriss. (Mon. Germ. SS. I 184) 798: „Hoc anno sidus, quod dicitur Martis, a superioris anni Iulio usque ad huius anni Iulium nusquam in toto caelo videri potuit". 5. Beda de temporum ratione c. 16 (opp. ed. Giles VI 179): „Singuli autem menses sua signa, in quibus solem recipiant, habent: — Iulius Cancri, Augustus Leonis — " „singula quaeque signorum medio suo mense terminentur, a medio priore sumant exordium". Quartum Cancri (signum) ab ea (caeli parte), quam in medio lustrat Iunii, facit principium ortus . . . Quintum Leonis signum a parte, qua sol in medio Iulii — circumagitur, inchoat oriri". Beda de natura rerum cap. 17 (opp. ed. Giles VI 108): „Singulis autem signis XXX partes, ternae vero decades deputantur, eo quod sol XXX diebus et decem semis horis illa percurrat, a medio mensis, id est XV Calendarum die semper incipiens". In multis calendariis etiam medii aevi ad „XV Kal. Iulii" (17 Iun.) reperiuntur verba haec: „Sol in Cancrum", ad „XV Kal. Aug." (18 Iul.) haec: „Sol in Leonem". Itaque ex Alcuini relatione, a sole Martis stellam Leonis terrore relictam esse, perspicimus, medio mense Iulio i. e. circiter die 18 Iulii 798 stellam illam in conspectum rediisse. Hanc vero epistolam „mox postquam ab Alcuino visa est" stella, missam esse, fidem facit ep. 103 infra.

798 circa Iul. 18 netarum cursus efficiunt. Et ideo forte errantes dicuntur, quia certum semper et unius modi cursum non habere noscuntur. Quod si ita est, ut aliquibus placet calculatoribus, dicant Aegyptiaci pueri[1]: cur sol et luna inter eas numerentur, dum certos utrumque habet sidus cursus in annis mensibus diebus horis atque momentis. Non enim errant in eo, ut aiunt, quod contra caelum ire videntur, dum certissimis peragunt temporibus sui cursus metas; sicut quinque stellarum cursus saepissime inordinate per zodiaci circuli latitudinem vel errando vel stando vel retrocurrendo feruntur.

De libello vero infelicis non magistri sed subversoris[2] placet mihi valde: quod vestra sanctissima voluntas et devotio habet curam respondendi ad defensionem fidei catholicae.

Sed obsecro, si vestrae placeat pietati: ut exemplarium illius libelli domno dirigatur apostolico, aliud quoque Paulino patriarchae[3]; similiter Richbono[4], et Teodulfo[5] episcopis doctoribus et magistris; ut singuli pro se respondeant. Flaccus vero tuus tecum laborat in reddenda ratione catholicae fidei[a]. Tantum detur ei spatium, ut quiete et diligenter liceat illi cum pueris suis considerare patrum sensus; quid unus quisque diceret de sententiis, quas posuit praefatus subversor in suo libello. Et tempore praefinito a vobis ferantur vestrae auctoritati singulorum responsa. Et quicquid in illo libello vel sententiarum vel sensuum contra catholicam fidem inveniatur, omnia catholicis exemplis destruantur[b]. Et si aequaliter et concorditer cunctorum in professione, vel defensione catholicae fidei resonant scripta, intellegi potest, quod per omnium ora et corda unus loquitur spiritus; sin autem diversum aliquid inveniatur in dictis vel scriptis cuiuslibet, videatur: quis maiore auctoritate sanctarum scripturarum vel catholicorum patrum in-

a. fidaei T. b. distruantur *T*.

1. De ioculari hoc cognomine, mense Martio 798 primum adhibito, v. ep. 98 supra p. 408. 2. Felicis episcopi Urgellitani; de quo libello v. ep. 99 supra p. 420. 3. Aquileiensi. 4. Treverensi. 5. Aurelianensi.

nitatur; et huic laudis palma tribuatur, qui divinis magis inhaereat testimoniis. 798 circa Iul. 18

De quaestionibus vero, quae[a*] filia mea, famula vestra fidelissima[1], interrogavit, non ordinatim recolo; nisi quod de psalmis[a], quos vespertina praesentis diei in capella cantavimus hora, ut aestimo, interrogavit. De eo itaque primum, ubi ait propheta: *Omnis homo mendax*[2]: quomodo ille homo mendax sit, qui numquam loquitur, sicut infantes et muti? Et iterum: quur dixisset in eodem psalmo: *Quid retribuam Domino pro omnibus, quae retribuit mihi*[3]? Quid esset, quod retribuit nobis Dominus? utique bona pro malis nostris. Item quaedam de luna interrogavit ex eo versu, ubi ait: *Per diem sol non uret te neque luna per noctem*[4]. Et inde de natura lunae aliqua addidit interrogare: si frigidae esset naturae, quomodo ureret? Quae omnia vestrae sapientiae nota esse non dubitamus. Ideo non est opus nunc mihi interpraetationes harum exponere interrogationum.

Fuit quoque nobis sermo de columnis, quae in opere pulcherrimo et mirabili ecclesiae, quam[b] vestra dictavit sapientia, statutae sunt[5].

De Donato quoque nescio quid parvum interrogavit.

Quod vero sanctissima vestra benivolentia nos ammonere curavit, Aegyptiacum puerum percunctare[c] de immutandis[d] quibusdam supputationibus decem[e] horarum vel quadrantilis[f] supputationis[6], omnino gratissime accepit animus meus; ut liceat interrogari a nobis[g] ignorata vel per vos corrigere errata. Nam inter familiares personas et sacra caritatis nomina observari

a* *an* quas? a. palmis *T.* b. quem *corr. in* quam *T.* c. percunctari *K*, percunctere *G.* d. administrandis *KG.* e. decim *TG.* f. quadrantis *K*, quadrantelis *G.* g. vobis *T.*

1. an Liutgarda regina? 2. Ps. 115, 11. 3. Ps. 115, 12. 4. Ps. 120, 6. 5. Cf. Einharti vit. Caroli cap. 26 supra T. IV 532: „plurimae pulchritudinis basilicam Aquisgrani exstruxit —. Ad cuius structuram cum columnas et marmora aliunde habere non posset, Roma atque Ravenna devehenda curavit". 6. ab Alcuino factae in ep. 99 supra p. 418.

798 circa Iul. 15 debet, ut in litteris discurrentibus magis emendatio sonet quam reprehensio. Eo modo omnes discere intellegere et ad veritatis viam pervenire valent[a]. Equus, quattuor habens pedes, saepe cadit; quanto magis homo, unam habens linguam, per vices cadit in verbo? Nec me piget percunctare[b] audire consentire veritatis rationibus[c]. Nulla aetas ut ait comicus[d] *sera debet esse ad discendam sapientiam*. Quapropter quaero et quaerens[e] diligenter audire cupio: quid sit inmutandum in supputationibus decem[f] horarum et dimidia[g] per singulos menses? quid contra rationem naturae inveniatur in supputatione, quam cartula nostra[1] vestrae direxit auctoritati? Nisi forte notaria manus verba syllabas vel literas immutasset. Quod saepe evenire solet non solum Latinis sed etiam Aegyptiacis pueris; sicut in priore cartula nostra[2] de saltus diminutione[h] per vestram divitissimam[i] inquisitionem factum esse cognovi. Et ita error scribentis quodammodo dictanti deputabitur.

Sed obsecro, ut piissima bonitatis vestrae sapientia meum magis emendare curet errorem, quam scripta parvitatis meae in manus mittere reprehendentium. Sunt[k] enim, qui sibi laudem quaerunt ex alterius reprehensione. Et haec est infirma laus et non valde laudabilis. Melius est: amicum emendare quam reprehendere; sapienter[l] se ostendere[m] quam mordaciter alterum notare. Numquam scripsissem talia, si vestram[n] bonitatem nostrae insipientiae[o] defensorem vel emendatorem esse non crederem[p].

Quod vero de sola Martis stella modo evenit, hoc et de omnibus quinque stellis errantibus in his partibus solet evenire: ut diutius abscondantur, quam regularis pagina veterum[q] decantat. Et forte non aequaliter nobis in his partibus borialibus conversantibus ortus et occasus siderum evenit, sicut illis, qui

a. valeant *K*. b. percuntare *T*, percunctare *G*, percunctari *K*. c. rationi *KG*. d. amicus *K*. e. quaeras *G*. f. decim *TG*. g. dimedia *T*. h. deminutione *K*. i. divitissimam *scripsi pro* devotissimam *TKG*. k. sint *G*. l. sapientes *K*. m. ostare *G*. n. vestrae bonitati *K*, vestra bonitate *G*. o. inscientia K, inscientie *G*. p. *Reliqua om.* *KG*. q. veterem *T*.

1. ep. 99 l. l. 2. ep. 83 supra p. 359.

in orientalibus vel meridianis partibus mundi morantur, ubi maxime fuere magistri, qui nobis rationes et cursus caeli et stellarum ediderunt. Nam multa ex locorum diversitate, sicut vestra optime novit sapientia, immutantur. 798 circa Iul. 18

Nunc itaque, ut praediximus, vestrum servitium[1] satis fideliter implere festinamus; deprecantes quoque domini Dei nostri clementiam, ut citius vos cum honore et laude faciat reverti[2], subiectis omnibus inimicis nominis domini nostri Iesu Christi. Qui te ubique regat et custodiat, et victorem faciat omnium inimicorum tuorum, seu visibilium seu invisibilium; quatenus cum corona gloriae multis feliciter regnaturum[a] annis ad regnum aeternae beatitudinis pervenire cum fidelibus suis concedat[b].

---

101. *Alcuinus de Arnonis archiepiscopi Salzburgensis Roma reditu certior fieri cupit et de Sancto Paulo, de Avaria, de nobilitate Romana, de Graecorum superbia. Significat de suo itinere et de Hispanorum haeresi*[c][3]. (M 2, F 29)

Venerando volucri[d] et vere amantissimo Aquilae[e] Albinus salutem. 798 Iul. ex.

Exspectans exspecto laetum audire nuntium: quando Aquila[f] sublime volans Alpina iuga transcendat et, fessus volatu[g], in Retiae[h] partibus alas conponat suas; vel quid mihi nuntiet[i] de sancti Pauli[k] partibus[4] et Romanorum consiliis; et si fieri possit, quod valde optamus Deo donante ut fiat. Qua-

a. regnaturus *T*. b. conceuat *T*. c. *ex Z 104 v — 105 v, B 75 — 76, R 5 v — 7, Y 195 — 195 v. Edidit B. Pez Thesaur. anecd. II, 1, 5.* d. doctori *R*. e. patri ill. episcopo benivolus servorum Christi famulus in fide et caritate *R pro* Aquilae Albinus. f. aliqua *Y*, aliqua *corr. in* aquila *Z*; aliquam opinionem sublimi volantem partibus in nostris audire mereamur *B pro* Aquila — ut fiat. g. volato *Z Y B*. h. Reciae *Z Y*. i. nuntiat *B Z*, nunciat *Y*. k. sancto Paule *Z*, sancto N. *B*.

1. Alcuino delatum per Magenfredum camerarium; v. supra p. 422. 2. Ex his verbis comperimus, medio mense Iulio Alcuinum Caroli iam e Saxonia reditum exspectavisse. 3. Hanc epistolam anno 798 scriptam esse, ostendam infra ad ep. 102 n. 3. 4. de ecclesia sancti Pauli cf. supra Biblioth. IV 353. 366.

798 Iul. ex. propter precor omnes aligeras[a] de caeleste[b] sede descendentes[c] potestates, ut Aquilam meum[d] cito sanum cum omni prosperitate faciant[d*] venire ad nos.

Nos vero, velut[e] aestivà hirundo, ad[f] palatium[1] mense Iulio[2] properamus. Nescio[g], de nostro itinere quid erit futurum: sive[h] circa Mosanas ripas liceat nobis sicut mergulis[i] pisces captare, an ad Ligerensem[k*] fluvium revertere et ibi salmones natando colligere. Tamen me spero usque ad Augustum mensem[k] in his morari[l] partibus, si sic placuerit[m] Deo nostro et domno regi[n], et ibi praestolare[o], quid auditurus sim de Aqüilae desiderato[p] adventu.

Et dum hanc perlegas cartulam[q], cito remitte alteram; ut sciam: quid acturus sit Aquila cum aviculis suis; vel quid Avaria[r] faciat vel credat; vel quid Romanorum nobilitas novi habeat adinventum[s][3]; vel quid de Graeciae[t] sublimitatibus[u] audieras[4]; et an aliquas sanctorum reliquias tecum adtulisses, quibus posses consolari[v] Albinum tuum[5].

Prospera, donante Deo, nobis sunt; nisi quod febris[w] et infirmitas me fatigatum habet. Tamen[x] qui infirmior, fortior erit iuxta apostolum[y][6]. Et saepe prodest infirmitas corporalis[z], ut fortitudo fidei crescat in anima.

Adhuc[aa] se tota Spania errat in adoptione. Orate pro no-

a. alligeras *ZBRY.* b. caelesti *R.* c. discendentes *Y.* d. meam *Z*; patrem nostrum *R pro* aquilam meum. d*. faciat *codd.* e. velud *B.* f. partibus palatinis properare desideramus *R pro* ad — properamus. g. Nescio — Albinum tuum *om. R.* h. sive — colligere *om. B.* i. mergulos *ZRY.* k*. ad Ligerensem *scripsi pro* aligerensem *ZRY.* k. ill. mensem vel diem *B* (*pro* Aug. m.) l. morare *XBY.* m. placuit *B.* n. rege *ZBY.* o. praestolari *B.* p. desideratu *B.* q. cartolam *ZBY.* r. avaritia *B.* s. adinventum *scripsi pro* adventu *YZB*; cf. Isai. 3, 8: »*Adinventiones eorum contra Dominum.*« t. Grecia *ZY*, Gretia *B.* u. solimitatibus *ZY*, suplimitatibus *B.* v. consolare *ZYB.* w. febris et *om. R.* x. tam *B.* y. apostolo *Y.* z. corporis *B.* aa. Adhuc — adoptione *om. BR.*

1. Aquisgranense (ut perspicuum est ex p. 430 infra n. 1) ad Carolum regem; cf. infra verba haec: „si sic placuerit — domno regi". 2. Itaque iam posterioribus hebdomadibus (ut apparet ex ep. 100 supra p. 427) mensis Iulii 798 e Saxonia reversus, Carolus rex Aquisgrani legatos Irenae imperatricis Graecorum accepit (? *D.*); de qua re cf. Annales Lauriss. et Einharto attributos 798, Mon. Germ. SS. I 184. 185. 3. contra Leonem III papam. 4. Ierem. 48, 29: „Audivimus — sublimitatem eius et arrogantiam et superbiam." 5. Cf. supra p. 150 n. 1. 6. 1 Cor. 1, 25.

bis, ut Spiritus sanctus paraclitus inspiret[a] animas servorum suorum ad defendendam[b] catholicae[c] fidei veritatem; quia tempus est, sicut legimus praedictum esse in libris sanctis. 798 Iul. ex.

Tu vero cum tuis semper sanam sequere doctrinam et catholicam praedica diligenter fidem; ut aeternam mercedem cum multiplici fructu habere merearis. Vivas felix et gaudeas in Christi amore cum tuis omnibus, Aquila[d] carissime[e].

---

102. *Alcuinus Arnonem archiepiscopum Salzburgensem revertentem videre cupit. De suo itinere exponit*[f]. (M 4, F 52)

Dilectissimo patri Aquilae[g] transalpino Albinus magister salutem. 798 paullo ante Aug. 3

Gaudeo, quod vel[h] aliquam famam de vestro adventu audivi; multum cupiens, vestrae beatitudinis faciem videre et optatam audire loquelam[i]; simul et[k] de prosperitate domni apostolici[1] agnoscere; et quid in illis partibus gestum sit; et quomodo legatio vestra vobis evenisset; et si sancti Pauli causa ad profectum fieri possit[2]. Haec omnia per velocem nuntium mihi demandare, curam obsecro habeas.

Secundum quod iter meum dispositum habeo, volente Deo die sabbati proximo id est II[l] Nonas Augustas[3] ad monaste-

a. inspirat *Z B R*. b. defendendum *Z*, defendam *B*. c. cattholicae *B*. d. pater *R pro* Aquila. e. Krīnę *B*. f. *ex Z 107—108, B 77v—78v, R 8—8v, Y 196v—197. Edidit B. Pez Thesaur. anecdot. II 1, 7.* g. et reverentissimo seniori transalpino antestiti ille humilis paciferam in Domino salutem *R pro* Aquilae — salutem. h. *om. R*. i. loquellam *Z Y*. k. simulque vestram amabilem prosperitatem agnoscere *R*, *ubi* et de prosperitate — missam sanctae Mariae agant *om*. l. II *addidi; v. not. 3*.

1. Leonis III. 2. Hoc initium si cum initio ep. 101 supra p. 426 comparatur, minime obscurum est, duas has epistolas praeclare inter se cohaerere. 3. Ex verbis his: „die sabbati proximo, id est Nonas Augustas“ facile perspici censebant viri docti, epistolam hanc ad a. 797 pertinere, quippe quo anno dies 5 Augusti in sabbatum ceciderit. Neque vero anno 797 Arno Romae fuit sed anno 798. Legimus enim in Ann. Iuvav. maior. (Mon. Germ. SS. I 87) 798: „domnus Arn episcopus cum magna legatione ad Romam et ibidem a Leone papa — archiepiscopus constituitur“; item in Ann. Iuvav. min. 798 (sic est in ipso codice, non 797, ut perperam habetur in Mon. Germ. SS. I 89): „Arn episcopus et multi alii cum eo missi in Roma et ibi pallium suscepit“; Ann. S. Emmer. Ratispon.

798 paullo ante Aug. 3 rium Sancti Amandi[1] habemus dispositum venire; et ibi die dominica[2] stare; et tunc ad Baralla[a][3] villam nostram quattuor aut quinque dies remanere[b], non longe a Sancto Amando, sed quasi quinto decimo miliario; et sic ad Causiaco[4] pervenire et ibi ebdomada stare; et sic ad Sanctum Lupum[5].

Inter haec loca, Deo propitio habes me totum Augustum et aliquam partem Septembri mensis. Si ullatenus possis inpetrare, ut nostrum fiat conloquium, interim dum in proximo erimus, remanda mihi, et quantos dies debeam te expectare. Quia non habeo in istis partibus aliquid, ubi expectare possum, propter inopiam rerum. Quia, quicquid fuit ibi, anno praeterito omnia amici nostri consumpserunt, bene facientes et familiariter utentes rebus nostris. Et quo[c] citius[d] possint litterae vestrae ad nos venire, festinanter legatus currat; ut nos in proximo repperiat.

Si rex vos iubeat in palatio[6] stare, non contradicit tibi Liutgardis[7] et infantes, ut ad nos venias. Quia illae iturae[e] sunt ad Niviella[8], ut ibi missam sanctae Mariae[f][9] agant.

a. Barallam *B.* b. manere *B.* c. quo *scripsi pro* quam *codd.* d. cicius *V.* e. ituri *B Z.* f. Mariae *om. B.*

798: „Arn archiepiscopus factus est"; pallium autem Arnoni die 20 Apr. 798 a Leone papa tributum esse scimus (v. Regesta pontt. Rom. n. 1910). Ex quo intellegi debet, et Arnonem, ineunte anno 798 Romam profectum, exeunte fere mense Iulio in Germaniam rediisse (v. supra verba haec: „famam de vestro adventu") et mendosa illa verba ita corrigenda esse: „die sabbati proximo, id est II Nonas Augustas".

1. Elnonense. In superiore epistola 101 p. 428 scripserat Alcuinus: „se ad palatium m. Iulio properare" nec scire „de suo itinere: sive circa Mosanas ripas liceat sibi — pisces captare an ad Ligerensem fluvium — revertere; tamen se sperare usque ad Augustum m. in his morari partibus". Hac epistola, intra dies 29 Iulii — 3 Augusti scripta, significat, se iturum esse per coenobium Elnonense et Causiacum et S. Lupi monasterium. Ergo haec itineris ratio demonstrat, palatium illud Aquisgranense fuisse. 2. Aug. 5. 3. „Baralle" ab Atrebato inter orientem et meridiem. 4. „Choisy-au-Bac" a Compendio ad orientem. 5. coenobium S. Lupi Trecense. 6. Aquisgrani, ubi Carolum, e Saxonia a. 798 reversum, permansisse scimus usque ad dies paschales anni 799. 7. regina. 8. ad parthenonem S. Gertrudis Nivellensem („Nivelles" a Bruxellis ad meridiem). 9. diem 15 Aug. Putavit igitur Alcuinus, Arnonem medio fere mense Augusto Aquisgranum venturum esse.

Veni, veni festinanter, si Deo placeat et sancto Martino et sancto Amando[a] ut nos videamus. Nullatenus voluissem longius ire, antequam tuae beatitudinis faciem viderem. 798 paullo ante Aug. 3

Manda[b] vero per nostras curtes. Quicquid ibi erit, omnia tibi parata erunt.

Multum gaudeo de vestro conloquio; quia nescio, quando[c] erit, si nunc non erit.

Feliciter lege et prospere veni, pater optime et amice fidelissime et in Christo carissime.

---

103. *Alcuinus Carolo regi respondet de stellis errantibus, de lunae per zodiacum cursu, de stella Martis*[d]. (Q 5, F 70)

Omni virtutum genere nobilissimo atque omni sapientiae decore clarissimo David regi miles veteranus Flaccus salutem. 798 Aug. ex. — Sept. in.

Venit viator volando, quaestionariam auctoritatis vestrae habens in manu cartam; syllabis breviorem, quam animi mei placuisset aviditati; sed quaestionibus altiorem, quam ingenioli mei adtingere valuisset humilitas; hortans seniorem fragili sensu: caelestia scrutare, qui terrenorum necdum didicit rationes, stellarum in caelo errantium vagabundos exponere cursus, qui herbarum in terra nascentium naturas nequaquam agnoscere valet. Et mirum, quomodo erraticas illarum semitas ad certum quis valeat reducere ordinem, quae ideo errantia dicuntur, quia incertos habere cursus putantur. Vel quid in cotidianis lunae laboribus nostra parvitas novi valeat invenire? dum investigatas[e] catholicorum doctorum vel veterum phylosophorum multiplici argumentatione regulares habemus rationes. Quid enim de concordia solaris lunarisque cursus per signa zodiaci lucidius dici poterit, quam quod, talium inquisitor quaestionum, Beda magister in scriptis suis nobis reliquit? Vel quid acutius, quam quod, naturalium rerum divitissimus[f] inventor, Plinius

a. et sanctis eius *R pro* et sancto Martino — Amando. b. Manda — erunt *om. B.* c. quō *B.* d. *ex T 10—12v:* Item ad domnum regem de cursu lunae per singula signa. (*Est etiam in N 9—11, Cod. Vat. reg. 226 f. 4.*) e. investigatos *T.* f. devotissimus *T.*

798 Aug. ex. — Sept. in. Secundus de caelestium siderum ratione exposuit, investigari valet?

Sed nobis, iter agentibus[1], illorum in quibus haec leguntur librorum deest praesentia. Nihil de vestrae sapientiae profundissimis quaestionibus temere audemus respondere; postolantes clementiam vestram: ut iubeatis nobis dirigere primos praefati doctoris Plinii Secundi libellos[2], in quibus multiplices et obscuras argumentationes de vario siderum cursu explanare nititur; si forte, Deo donante, inde vel inde aliquid eruere valeamus, quod vestrae sanctissimae praesentiae dignum ostendi videatur.

Tamen — ne me ita inparatum vestra invenisset cartula vel somno inertiae torpentem, quasi nihil haberet repositum sibi in secreto memoria cubili, quod interroganti proferre valeret — dicam, quid subito, quaerendo magis, quam exponendo turbatae mentis aciei[a] occurrere[b] potuit; pleniorem, si forte opus erit, responsionem ad praefatos doctorum libros reservans.

Prima vero auctoritatis vestrae interrogatio de concordia trecentarum et sexaginta partium et lunaris cursus per duodecim signa sic se habuit, ut eadem ponamus verba:

*Sicut in solari,* ais, *cursu*[c], *dierum horarum punctorumque divisione facta, trecentarum sexaginta quinque dierum et quadrantis est inventa concordia*[3], *sic et in lunari per dierum et horarum partitionem, viginti septem dies atque horas octo cum trecentis sexaginta zodiaci partibus facias convenire.*

Non subterfugio dicere, quid mihi videatur sagacitatem vestram hic in hac inquisitione sentire; utique: aut augendum esse aliquid per singula signa lunae cursui, ut possit pervenire ad legitimas et definitas totius anni partes, quae in

a. aciae *T.* b. occurre *T.* c. solaria is cursu *T.*

1. quo in itinere fuerit Alcuinus exeunte mense Augusto et ineunte m. Septembri (quo quidem mensium spatio hanc epistolam scriptam esse scimus, v. infra p. 435 n. 1), apparet ex ep. 102 supra p. 429 et ex ep. 106 infra. 2. Naturalis historiae. 3. in Alcuini ep. 99 supra p. 414.

zodiaco notantur; vel etiam minuere partium numerum, ut concordare possit lunaris cursus zodiaci partibus. Quam quaestionem praefatus magister Beda in quodam capitulo[1], cuius principium esse arbitror: *Quodsi quis signorum nescius, lunares*[a] *tamen cursus agnoscere cupidus,* prout potuit, exponere videtur. Per duodecim partes, quibus cotidie luna elongabitur a sole, Plinius Secundus dicit, lunam — si rite recordor — zodiacum tredecies in duodecim suis mensibus conficere[2]. *In suis* dicit *mensibus*, non *in solis*. Addidit quoque, duobus diebus et sex horis et bisse[3] unius horae per singula signa lunam decurrere[4]. Quod si verum est, trecentarum sexaginta[b] partium numerositas lunae cursui optime convenire videtur.

798 Aug. ex. — Sept. in.

Quod unius figurae divisione magis quam verborum multiplicatione — quia sapienti pauca sufficiunt — ostendendum esse, non ignobile putavi. Cuius figurae formulam post huius epistulae textum ponere melius aestimavi[5] quam per eam seriem sermonis nostri dividere. In qua etiam figura et horarum diversitas agnosci poterit — si cui diligentius considerare placeat — quia aliter solares aliter lunares[6] conputantur. Etiam in quibusdam locis et ipsi punctus aliter atque aliter conputantur; ita ut, aliis supputationibus horam quinque punctos et aliis quattuor habere, inveniuntur. Etiam et ostenta[7] aliter calculatores ponunt, aliter etiam mathematici solent dividere. Sic etiam et de minutis invenimus in mathematicorum subtilissimis argumentationibus aliter poni; ita ut etiam minuta minu-

a. lunaris *T.* b. sexanta *T.*

1. de temporum ratione, capite 18 (Bedae opp. ed. Giles VI 183). 2. Habentur haec in Bedae libro de natura rerum c. 21 (opp. ed. Giles VI 109): „Luna zodiacum tredecies in duodecim suis conficit mensibus." 3. Beda de temp. rat. cap. 4 (opp. l. l. p. 147): „bes sive bisse". 4. Beda l. l.: „duobus scilicet diebus et sex horis et besse id est octo unciis unius horae per singula signa decurrens." 5. In codice figura illa post epistolam non reperitur. 6. horae. 7. Beda de temporum ratione cap. 3 (opp. ed. Giles T. VI 147): „Mathematici — zodiacum circulum in XII signa, signa singula in partes XXX, partes item singulas in punctos XII, punctos singulos in momenta XL, momenta singula in ostenta LX distribuunt."

798 tarum dicere solent. Sed haec alias. Nunc, quod instat,
Aug. ex. — Sept. in. agamus.

Signorum vero partitiones per horas, et quomodo convenirent novem horae lunares quinque diebus solaribus, memini, me in alia vobis dirigere epistola[1]. Ideo nunc supervacuum esse arbitratus sum, aliquid inde dicere.

Divisionem[a] itaque horarum per uncias[2] vobis cognitam esse non ignoramus, sicut in libro de temporibus[3] legistis. Et quia operosum est, lunae cursum per uncias horarum dividere, ideo magis calculatores ad horarum vel dierum mensuras lunae cursus redigere contenti sunt; ne nimia numerositas unciarum legenti fastidio esset. Tamen specialiter dictum esse[b], quod superest in singulis signis et duobus diebus et sex horis et bisse[c] id est octo unciae[d] unius horae, putamus in eo loco, ubi ait: *Operosum est in singulis signis horas minutatim dividere per uncias*[4]. Ideo duas horas tribus signis subtrahendum esse dixit[5], quia trium signorum[e] viginti[f] quattuor unciae duas horas implent; hora vero integra duodecim uncias habere debet. Quae omnia vestrae sapientiae praecognita esse non ignoramus.

Quapropter de stella Martis incipimus dicere, quae videntur; cuius inquisitio mentes nostras diu fatigare solebat; ita ut nec apparens nostrae satisfaciebat curiositati. Quae nuper, sole morante in Leone[6], vobis[g 7] apparuit; propemodum, ut putamus, eo tempore, quo apud nos inventa est eiusdem Martis imago. De qua etiam stella vestrae venerabili dignitati in alia epistola[8] mox postquam a nobis visa fuit, secundum facul-

a. divisiones *T.* b. *sequitur in T* debuisse; *sed hoc verbum errore librarii inditum est, qui post paulo omisit* bisse; *v. n. c.* c. et bisse *addidi; cf. n. b et supra p. 433 n. 3.* d. unciis *T.* e. signo *T.* f. viginta *T.* g. nobis *T.*

1. Haec epistola interiisse videtur. 2. Cf. in Bedae libro de temporum ratione, cap. 4. (opp. l. l. p. 147—149): „Sive igitur horam unam, sive diem integrum, sive mensem, sive annum — in duodecim partire vis, ipsa duodecima pars uncia est". 3. immo in Bedae libro de natura rerum c. 21 (opp. VI 109). 4. Beda l. l. 5. Beda l. l.: „Ex quibus tamen horis per terna semper signa binas subtrahere memento". 6. inde a medio mense Iulio; cf. ep. 100 supra p. 423 n. 5. 7. Carolo tum in Saxonia moranti. 8. ep. 100 supra p. 423.

tatem[a] indagationis nostrae aliquid dicere curavimus. Sed 798
modo pro vestrae epistulae exhortatione aliquid diligentius de Aug. ex. – Sept. in.
ea scrutati sumus. Nam huiusmodi interrogationis verba posuistis:

*Et de Marte, qui anno praeterito in Cancri[b] sidere solis lumine humanis obtutibus interceptus est, quid sentias; an naturali sui cursus ratione an solis vi an prodigio actum sit, ut iter duorum annorum uno conficeret. Nam nuper, sole Leonem deserente[1], in Cancro nobis apparuit. Si solem comitatus est, quis tam celer cursus eius? Si toto anno stationem in Cancro fecit, sole in cetera signa migrante, quur in Cancro videri non potuit?*

Scolastica et acutissima argumentatio ista, ad quam succincte, quantum donaverit Deus, respondeamus.

Quod autem ibi dictum est, solis lumine in Cancro interceptam esse stellam Martis humanis obtutibus, non aestimo: solis lumine toto anno praeterito Martis stellam in Cancro interceptam esse; sed Cancrum oportuno tempore et naturali cursus sui ordine cum stella Martis obiectu terrae humanis visibus interceptum esse. Igitur anno praeterito non memini me illam vidisse in Cancro, dum Cancer noctibus sui cursus agebat subter[c] terram. Nec enim prodigiosum reor, quod tanto tempore nobis non apparuit; sed naturali sui cursus ordine. Si enim praeterito anno in sidere Cancri non apparuit et nunc in Cancro apparet, non uno anno cursus sui metam sed spatio duorum annorum peragere dinoscitur; dum nunc secundo anno in altero versatur sidere. Quod vero additum est: *Si toto anno stationem in Cancro fecit, sole in cetera signa migrante, cur in Cancro videri non potuit?* etiam quia ipse Cancer, in

a. facilitatem *T*. b. cran *T*. c. super *T*.

1. medio mense Augusto; v. supra p. 423 n. 5. E quo apparet, Caroli ad Alcuinum epistolam, cuius particulae in hoc Alcuini responso insunt, scriptam esse paulo post diem 15 Augusti 798; itemque Alcuini hanc responsionem.

798 Aug. ex. — Sept. in. quo stationem fecit, videri non potuit. Mox vero, dum Cancer videri potuit, visa est et illa cum Cancro, qui anno praeterito cursu naturali noctibus sub terras recessit.

In alia cartula[1] scripsi de vi solis, inaequales cursus errantibus stellis facientis, ut poeta ait:

. . . . . . . . . Sol tempora dividit anni,
Mutat nocte diem[a]; radiisque petentibus astra,
Ipse vetat cursusque vagos statione moratur.

Quod saepissime Saturnus Iovis et Mars pati videntur.

Vestra vero veneranda sapientia et acutissima scientia videat, vel in hac vel in illa, si quid dignum vel verisimile videri debeat, an aliud aliquid de tantis quaestionibus credendum sit. Nullatenus propter ignorantiam vos interrogare aestimavi. Quicquid inde sentiatis, obsecro, ut benigna voluntate nobis innotescere non dedignemini. Non sum nimius meae sententiae defensor, sed devotus veritatis sectator.

Haec vero subiecta figura[b][2] in primo versu habet horas, in quibus signa singula oriuntur vel occidunt vel de loco moventur. In secundo habet punctos, in singulis signis decem[c]. Tertius partes conputat, quot habeant singula signa. Quartus dies, quibus moratur luna in uno quoque signo. Quintus horas, quae adiciuntur diebus. Sextus uncias octo, quae supersunt horarum numero, et bisse vocantur. Haec omnia propter facilitatem cognoscendi cursum lunae in unam coacervavi formulam, si tamen veraciter inventa est ratio, quam vestra excellentissima quaesivit sapientia.

a. diemque *T*. b. *quae in codice T subiecta non est*. c. decim *T*.

1. de qua nihil superesse videtur. 2. Cf. supra p. 433 n. 5.

104. *Alcuinus cuidam viro clarissimo de instanti suo itinere significat. De Caroli regis reditu si quid audierit, ut se certiorem faciat, petit. Munera mittit*[a]. (M 5, F 53) 798? Aug.

Clarissimo[b] filio[c] in vere caritatis dulcedine[d] salutem.

Expectavi[e] dilectionis vestrae litteras vel legatum. Sed tertio Gysla[f][1], soror domni regis, direxit ad me missos, ut venirem propter aliquas necessitates ad illam. Sed nunc, volente Deo, iturus ero[2] ad eam visitare; et inde ad Sanctum Lupum[3]. Et ibi maxime spero me manere Septembrium mensem totum[4].

Si quid inde de vestro itinere vel de domni regis[g] reversione vel de exercitus sui profectu[h] audias, ne tarderis mihi remandare.

Et sic Octobrio mense ad Ferrarias Sanctum Petrum[5] visitare, et ibi usque ad medium illum mensem spero me esse. Ideo haec vobis scripsi, ut sciatis de itinere nostro, ubi nos beatitudinis vestrae missus[i] invenire possit.

Sed et de fratre nostro et amico, quo te iturum[k] dimisi, remanda mihi.

Sollicitus sum valde de domno rege et populo christiano propter has auras[l] durissimas[6], et terram illam pessimam, et homines invidos[7]. Si Deus propitietur illis et sanctae suae ecclesiae defensorem[m] multo tempore illum conservet cum suis fidelibus.

Direxi vobis unam tapetam et unum sagellum tenuem[n];

a. *ex Z 108—108 v, Y 197—197 v, B 78 v—79, R 8 v—9. Edidit B. Pez Thesaur. anecdot. II 1, 8.* b. Carissimo *Y.* c. in Christo patri ille clientellus prosperitatis vestrae bene cupiens *R.* d. dulcidine *Z Y.* e. Expectavi — suis fidelibus *om. R.* f. Kysla *B.* g. *om. B.* h. profecto *Z Y B.* i. missum *Z Y B.* k. iterum *B.* l. aures *B.* m. defensore *B.* n. vobis parva xenia *R*, tenuum *Z Y B.*

1. abbatissa Calensis. 2. Calam (Chelles). 3. in monasterium S. Lupi Trecense cf. supra p. 430 n. 5. 4. Itaque mense Augusto scripta haec epistola est. 5. ad monasterium S. Petri Ferrariense (Ferrières, dioec. Senonensis) cf. supra p. 17. 6. Iaffeus haec ad pestilentiam anni 801 pertinere existimavit: quae cum „propter mollitiem hiberni temporis“ facta sit (SS. I 190), Alcuinus vix de auris durissimis loqui potuerit. *D.* 7. Saxones dicere videtur cf. supra p. 421 n. 2, Ann. S. Amandi (SS. I 14) a. 798: „Carlus in Saxonia hiemavit et tota aestate ibidem fuit“; Ann. Mosell. 797 (i. e. 798; SS. XVI 499): „deinde rursum tempore autumni reverteretur ad Aquis“. *D.*

798? Aug. obsecrans, ne despicias[a] munusculi parvitatem[b]. Haec[c] sunt duo[d] minuta, quae vidua obtulit in gazofilatio[e] templi, quam dominus Iesus laudavit[f], quia plena caritate offerebat[1].

Vivite[g] vos, Deo placentes[h] in omni opere bono; et pro nobis orantes, valete in perpetuum[i].

---

105. *Alcuinus Gislae abbatissae Calensi scribit, se febri impeditum ad eam non venisse. Carolo regi obviam se iturum esse. Hortatur, ut ecclesiam S. Mariae perficiat. De Fridigiso. De cruce missa gratias agit*[k]. (C 55, Q 56, F 98)

798 Sept. Carissimae in Christo sorori[l 2].

Vere fateor, quod valde desideravi ad vos venire propter aliquas necessitates[m 3], quas vobiscum conferre volui. Sed me inpedivit acerbitas[n] febrium[4], quae me adhuc per vices fatigat[o].

Quapropter citius ante hibernale frigus[p] regi[5] obviam properare[q] curabo.

Placet mihi valde labor vester in sanctae Dei genetricis ecclesiae exaltatione[6], et in librorum[r] consideratione. Unde in his laboribus, quantum poterimus, vestram sollertiam adiuvare gaudemus. Et puer Fridigisus[s] secundum temporis oportunitatem vobis ferat auxilium[7]. Vester vero profectus in Deo

a. dispicias *ZY*. b. parvitate *Z*. c. Haec — minuta *om. B*. d. dua *ZY*. e. gazofilacium *R*. f. laudabit *ZY*. g. Vivete *ZYB*. h. placente *ZY*. i. *in Y sequuntur haec:* usque hic Albinus magister. k. *ex T 73—73v sine lemmate, K 68v—69:* Sorori, *G p. 196—198. (Est etiam in N 67v:* Albinus ad sororem carissimam). l. sororiq; *G*. m. necessitate *G*. n. acervitas *G*. o. *corr. in* fatigant *K*. p. fricus *G*. q. propera *T*, pparare *G*. r. et libriborum *G*. s. ille *KG*.

1. Marc. 12, 42. 43. 2. Gislae abbatissae Calensi, sorori Caroli regis a. 757 natae, v. infra n. 6 et ep. 169. 3. V. ep. 104 supra p. 437: „Sed tertio Gysla, soror domni regis, direxit ad me missos, ut venirem propter aliquas necessitates". 4. Accessit itaque Alcuinus ad monasterium S. Lupi Trecense (v. p. 439 n. 1), Gisla non visitata; licet in ep. 104 haec scripsisset: „Sed nunc iturus ero ad eam visitare; et inde ad Sanctum Lupum". Cf. etiam supra p. 421 „febricitantem refocilans", p. 428. De febrium enim acerbitate iam a. 795 conqueritur (supra p. 256). 5. Carolo regi ex Saxonia revertenti. *D*. 6. Translatio S. Balthildis (Mabillon Acta SS. ord. Ben. saec. IV T. I 452): „ecclesiam (Calensem) genitricis dei ac domini nostri Iesu Christi semperque virginis sanctae Mariae, quam domina Gisla a fundamentis struxerat." 7. Cf. supra p. 20. 414.

mei animi est magna voluntas. Ideo, quod cepisti[a], perficere, Dei adiuvante misericordia, diligentissime studeas[b]. Unus quisque secundum suum laborem praemium accepturus[c] erit; et qui plus laborat, plus mercedis accipiet. Nunc tempus est operandi; veniet[d] vero tempus remunerandi. Quales tunc esse optemus[e], tales nosmet ipsos nunc praeparemus. Sapienti pauca sufficiunt. Scio, sagacitatem animi vestri haec omnia melius intellexisse, quam me scripsisse, et operibus implere, quod vix verbis explicare valeo. 798 Sept.

Utinam cito adveniat[f] tempus, ut tecum cordis mei conferam angustias; ut consoletur animus meus ex vestrae pietatis perfectione[g].

Plurimum mihi placet crux, quam vestra[h] mihi benignitas direxit. Et credo vos aeternam habere a Deo mercedem pro illius opere, et assiduas sancti Lupi[1] intercessiones, et[i] laudabiles gratiarum actiones ab eis, qui ad illius patrocinia confugere solent.

Nunc soror alma vale, soror o[k] carissima nobis;
Et nunc et semper, dulcis[l] amica, vale.

---

106. *Alcuinus Arnoni archiepiscopo Salzburgensi respondet. Epistolae ad se missae tenuitatem reprehendit. Se Turonos festinare significat, eumque ad se venire cupit. De Candido*[m].

(F 54)

Dilectissimo filio[n] Aquilae piam et pacificam in Christo salutem. 798 Sept.

Audita[o] prosperitate vestra per litteras, quas nobis direxistis et[p] venerunt nobis Idibus Septembris . . . . .[q] Sept. 13

a. coepistis *KG*. b. *corr. in* studeatis *K*. c. auditurus *KG*. d. viniet *T*. e. optimus *T*, obtamus *Z*, optemus *G*. f. veniat *K*. g. consolatione *T*. h. vera *K*, verba *G*. i. et laudabiles *om. K*. k. o *om. K*. l. perdulcis *K*. m. *ex Z 130v—131, R 29v—30*. n. in Christo fratri *R pro* filio Aquilae. o. Audite *Z*. p. et venerunt — hiemare disponens. et *om. R*. q. gavisus sum *vel simile quid excidisse patet*.

1. Ex quo intellegitur, hanc epistolam scriptam esse in coenobio S. Lupi Trecensi, de quo haec significaverat Alcuinus in ep. 104 supra p. 437: „Et ibi maxime spero me manere Septembrium mensem totum“.

798 Sept. Sed mirum: quo nihil de Candido[a] meo demandare voluisti.

Misi tibi iam pridem litteras meas per clericum vestrum, cuius nomen non recolo, ut puto septimas Kalendas[b] Augusti[1]. Et nescio, si te invenerunt.

Et sollicitus fui, in his[c] litteris audire aliquid: unde eas[d] dirigeres, vel qua die, vel de quo loco; vel quomodo dispositum habuisses facere secundum Dei voluntatem; et quando te sperarem in has venire partes.

Ego itaque sub festinatione vado ad Sanctum Martinum; ibi, volente Deo et domno rege annuente, hiemare disponens.

Et utinam veniat[e] volando[f] aquila mea orare apud Sanctum Martinum[g]; ut ibi amplectar[h] alas illius suavissimas; et teneam, quem diligit anima mea, nec dimittam[i] eum, donec introducam[k] illum in domum[l] matris meae[2]; et osculetur me osculo oris sui[3]; et gaudeamus ordinata caritate[m] invicem[4].

Forte[n] dixissem tibi aliquid, si praesentem te haberem, cur noluisses mihi innotescere: quomodo accepisset vos domnus apostolicus[5]; et quid tibi placuisset in illis partibus; vel quomodo Paulinus[6] pater meus egisset vobiscum, et quo se devertisset?

Curioso animo meo satisfacere non voluisti. Ideo pauciores tibi litteras modo scribere volui, non tamen pauca caritate. Quas scripsi, scripsi[7].

Hanc alteram cartam redde, obsecro, Candido meo, si vivat, si vobiscum sit. Nescio cur et ille tacuit, dum tu mihi

a. Cando *Z*. b. Kalendas *Z* (*non* Idus). c. *an* tuis? d. eos *Z*. e. venat *Z*. f. Utinam volando veniret *R*. g. illum *R pro* Martinum. h. amplecter *Z R*. i. demittam *Z*. k. inducam *Z*. l. domo *Z*. m. in *add*. *R*. n. Forte — corde meo *om*. *R*.

1. Dubitari non potest, quin Alcuinus hoc loco ad ep. 102 supra p. 429, datam paullo ante diem 3 Aug., animum intendat. In qua cum legamus illa verba: „die sabbati proximo, id est (II) Non. Aug.“, in hoc loco: „septimas Kal. Aug.“ errorem inesse constat. Itaque scripsisse videtur aut »IV Kal. Aug.“ aut „III Kal. Aug.“ 2. Cant. cant. 3, 4. 3. Cant. 1, 1. 4. Cf. Rom. 12, 10. 5. Leo III. 6. patriarcha Aquileiensis. 7. Ioh. 19, 22: „Quod scripsi, scripsi.“

scripsisti; nisi forte Albinus recessit ex ore illius, cuius dilectio numquam recedit ex corde meo. 798 Sept.

Semper in aeternum valeas et vigeas et floreas, fili carissime[a].

---

107. *Alcuinus Arnoni archiepiscopo Salzburgensi de nepote eius quodam scribit; de regis reditu, de papa aliisque rebus certior fieri cupit; ad superna desideranda hortatur*[b].

(M 1, F 55)

Venerabili patri et amabili fratri[c] et desiderabili filio[d] in totius caritatis iocunditate salutem. 798?

Satis mihi placet concordia inter filium meum[e] et fratrem tuum, quem vocatus visitare venisti. Et bene fecisti me hortando, ad caritatem eius reverti. Unde numquam aversus fui; licet dubitationem aliquam agnovissem de mea fide in tuis suavissimis apicibus.

Quod vero dixit, ut habuissem eum in domo ad erudiendum, nullatenus a quoquam ante audivi. Tamen[f] scias[g]: quod in camera humilitatis superbiae non placet habitare; quia, quod illa aedificat, hoc ista destruit. Ecce ego, quantum in me est, apertas habeo manus: amplectari venientem, non respuere precantem. Hoc apud omnes servare praefinivi: ut nullum abicerem[h], sed, quemcumque potuissem, adtraherem[i]. Quanto[k] magis, de tam probato viro et tam laudabili persona et tantis mihi bonis ex multo tempore coniuncto credere descitum[l], non debuit sancta et venerabilis prudentia vestra.

Quod vero de filio meo, fratre et nepote tuo[1], durius scripsisti, videat caritas et pietas tua: ne inanis fiat labor noster[2] et ne perdatur anima, pro qua Christus mori non dubitavit. Ecce eum remisi tuae dilectioni, ut facias de illo, sicut videatur prudentiae[m] vestrae; in tua enim potestate est vel ille vel beneficia, quae habet. Fac, secundum quod ex illius in-

a. carissimi *Z.* b. *ex Z 101—104v, b 200, Y 192—193v, R 1v—5v.* c. doctori *R.* d. fratri illi nutu dei pontifici sive abbati ego indignus servorum Christi famulus *R.* e. filio meo *Z Y.* f. Satis mihi — tamen *om. R.* g. vero *add. R.* h. abiecerem *Y.* i. adtrahere *Z Y.* k. Quanto magis — hiemare forte *om. R.* l. descitum *scripsi pro* descidium *Z Y.* m. providentiae *Y.*

1. Hildegario cf. infra epp. 134. 135. *D.* 2. 1 Thess. 3, 5.

798? tellegas ante oculos tuos meritis, non secundum verba invidorum. Nihil enim mecum potest[1] in tristitiae spiritu proficere. Unum e duobus mihi videtur consilium: aut ex nostra gratia eum domno regi[2] commendes; vel tecum habeas, donec agnoscas ex illius conversatione, quid de eo[a] utile sit; donec iterum nostra volente Deo conlocutio fiat. Aliquid tamen ut habeat consolationis, forte melius est, secundum humilitatis et oboedientiae promissionem, ne continua absorbeatur tristitia[3]. Et si Witto veniat ad vos, apud eum discere potest.

Et si Deo volente veniat[4], vide diligenter: ne inanis fiat habitatio illius vobiscum; ut, quantum me tristificat absentia illius, tantum vos laetificet praesentia; et defectus meus vester sit profectus. Et si aliquantum temporis vis eum in monasterio[b] Sancti Hrodbercti[c 5] demorari[d], necesse ei esset, propter adiutorium hominum linguaeque notitiam Aedilberctum[e 6] habere secum; ut, nostris eruditionibus adsuetus et illorum moribus edocatus, medius fiat in ambarum partium profectu.

Tamen, ut vobis videtur, fiat; et citius me scire faciatis, quid vobis placeat; et de domni regis reversione vestroque itinere[7] vel habitatione; et de domno apostolico[8]; et sancti Pauli causa[9], et ceteris rebus, quae nobis sunt necessaria vel iucunda audire.

Hoc scias certissime, quod in Toronicis partibus pene nihil remansit vini, frugumque abundantia vix ad medietatem alterius anni[10]. Ideo vadam volente Deo visitare fra-

a. de eo *Z*, deo *V*. b. monasterium *Z V*. c. Hrodberti *Z*. d. demorare *Z V*. e. Aedilbertum *Z*.

1. nepos ille Arnonis. 2. Carolus igitur coronam imperialem nondum acceperat. *D*. 3. 2 Cor. 2, 7: „et consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur". 4. Witto seu Candidus (cf. de eo supra p. 439). 5. Salzburgensi. 6. De Aedilberto sive Mago apud Arnonem commorante v. epp. 134. 192. 235. 7. Cf. ep. 104 supra p. 437: „de vestro itinere vel de domni regis reversione." 8. Leone III. 9. Cf. epp. 101. 102 supra p. 427. 429. 10. Cf. supra p. 437: „propter has auras durissimas". Ad asperam pruinam, quae Iulio mense a. 800 exstitit, haec vix pertinere possunt, cum de ea Ann. Lauriss. mai. (SS. I, 188) disertis verbis addant: „quae tamen nihil incommoditatis fructibus adtulit." *D*.

tres[1] et ordinare res illorum, reversus in his iterum morare partibus. 798?

Si domno regi placuisset, ut tibi licuisset apud Sanctum Amandum hiemare[2], forte aliquantum[a] temporis[b] Christo miserante nobis oportunum esset simul habitare, ut frangeretur propheticus panis inter nos, de quo dictum est: *Frange esurienti panem tuum*[3]; licuisset nobis assidue una voce et una fide cantare[c]: *Panem nostrum cotidianum da nobis hodie*[4], et[d] ex eo vesci, qui ait: *Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi; si quis manducaverit ex hoc pane, vivet*[e] *in aeternum*[5].

O quam iocunda est caritas et quam dulcis praesentia illius, et quam felix vita, ubi numquam deerit, quod semper amatur. Quae nunc in absente[f] ardet, tunc in praesente laetatur. Licet ubique Deus praesens sit; tamen aliter in imagine per speculum cernitur[6], aliter in praesentia per speciem videtur; de qua ipsa Veritas ait: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*[7]. Mundetur modo cor in hac peregrinatione, ut in[g] patria illius beatissimae visionis frui liceat. Utamur hoc mundo perituro in caritate non peritura, ut fruamur Deo in gloria permanente. O domine Iesu, fac nos diligere te et odisse eum, de quo dixisti: *Mundus me odit*[8]; ut per te donum Spiritus paracleti accipiamus, *quem mundus non potest accipere, quia non videt*[h] *eum nec scit eum*[9]. Noli nos secundum tuae veritatis promissionem orfanos relinquere[10]; sed mitte in nos spiritum veritatis[11], qui nobiscum maneat in aeternum[12]. O rex gloriae, et domine virtutum[13], bellator noster et pax nostra, qui dixisti: *Confidite*[i], *ego vici mundum*[14], vince et in nobis servis tuis; quia sine te

a. Utinam aliquantum *B*. b. aliquantos dies *Zb*. c. decantare *Zb*. d. *om*. *ZR*. e. vivit *Zb*. f. absentem *YZb*, *corr. in* absente *Z*. g. in *om*. *Zb*. h. vidit *Zb*. i. confidete *Zb*.

1. Turonenses. Ferrariae haec epistola scripta esse videtur. *D*. 2. Scripsit ergo auctumni tempore, ideo de malo messis eventu loquitur. De Sancto Amando cf. infra epp. 108. 109. Arno huic monasterio inde a die 26 Maii a. 782 praefuit. *D*. 3. Isai. 58, 7. 4. Luc. 11, 3. 5. Ioh. 6, 51. 52. 6. 1 Cor. 13, 12. 7. Matth. 5, 8. 8. Ioh. 15, 18. 9. Ioh. 14, 17. 10. Ioh. 14, 18. 11. Ioh. 14, 17. 12. Ioh. 14, 16. 13. Ps. 23, 10. 14. Ioh. 16, 33.

798? nihil facere possumus[1]. Da cum fiducia servis tuis loqui verbum tuum[2] et loquentibus exemplis ostendere, quod ore praedicent. Da velle et perficere[3]. Da, ut misericordia tua praeveniat[a] nos[4] et misericordia tua subsequatur nos[5]; praeveniat ad incipiendum, subsequatur ad perficiendum[b]. Quid plura[c] habemus dicere? nisi ut fiat voluntas tua, qui vis omnes homines salvos fieri[6]. Tua voluntas salus est nostra, gloria nostra et beatitudo nostra.

Per quoddam mentis excessum, o frater[d] venerande, haec locutus sum, non tam ordinate quam epistolaris postulat angustia, sed tam affective quam intima cordis conpunctio exegit. Tu tamen, dulcissime pater et familiaris meus, patienter sustine cordis mei lacrimas. Et tecum reconde, quod mecum audisti.

Quis scit[e], nisi ille, qui omnia scit, si cras mihi liceat tibi[f] scribere aut post cras dulces tecum conlationes[g] dicere[h] vel audire? Hodie mihi dedit spatium[i] pietas illa, quae omnia mihi contulit bona, quae habeo. Quapropter tacere non debui. Quia nescio, quid ventura pariat dies.

Tu vero, unanimis frater, aeternos dies semper habeto in mente; et per patientiam curre iter, quod tibi Christus ostendit. Quia, qui sequitur illum[k], non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae[7]. Ille tibi sit cibus et potus, caritas et gloria. Non subvertat cor tuum ambitio seculi, adolantium officia, species vanitatis, timor potentium, minae crudelium: sed aedifica domum tuam supra firmam petram[8], unde te[l] nullae tempestates evellere[m] valeant. Sed sta intrepidus, linguas detrahentium contemnens et ora laudantium non curans. Et quoscumque poteris, gratia auxiliante superna, tecum in hunc statum vitae rape precibus monitis, castigationibus exemplis; ut cum multiplici laboris fructu[n] multiplici dignus mercede appa-

a. praevenias *Z b.* b. implendum *Z b.* c. plus *Z b.* d. o frater *Z b.* e. Quiscit *Z F.* f. tribere *Z b.* g. consolationes *R.* h. vel obicere *Z b.* i. spacium *Z b.* k. illam *Z b.* l. te *om. Z b.* m. evelli *Z b.* n. fructum *Z b.*

1. Ioh. 15, 5. 2. cf. Act. 4, 31. 3. Philipp. 2, 13. 4. Ps. 58, 11. 5. Ps. 22. 6. 6. 1 Tim. 2, 4. 7. Ioh. 8, 12. 8. Matth. 7, 24.

reas in conspectu domini Dei tui. Meque, tuae salutis consocium, assiduis sanctitatis tuae precibus subvenire memento[a]; quatenus salvator omnium[b] me, multis peccatorum vulneribus confossum, larga suae pietatis clementia salvare dignetur et constituere, licet extremum, in sorte aeternae beatitudinis tecum, carissime[c] pater frater et fili. 798?

---

108. *Alcuinus Arnonem archiepiscopum Salzburgensem aut hieme Turonis aut proximo anno in coenobio S. Amandi videre optat. Gaudet, quod Leo III papa immerito iniuria afficiatur, et quod iter ab Arnone non frustra factum sit*[d].

Nobilissimo avium Aquilae Anser stridenti voce salutem. 798 exeunte anno

Dum vos audivi ad nidum dulcissimae quietis[1] de transalpinis collibus convolare, magna dubitanti animo de vobis requies repente eluxit, et quasi de fragosis tempestatum locis in portum placidae quietis revolavit. Quia karitas et leta in prosperis et angusta in adversis esse solet. Unde et sponsae voce decantatur, absentiam lugentis optati sponsi: *Vulnerata karitate ego sum*[2]. Quia utrumque: caritas vestra et vulnerat et sanat. Sed adhuc restat inflicti vulneris per caritatem pars aperta; quia necdum optata facies oculis eluxit amantis. Licet menti anxietas ignorantiae salutis auferatur, tamen[e] oculorum aviditas per vestri vultus visionem necdum sauciata sedatur. Quam, eiusdem pietatis gratia ministrante, citius auferri optamus, quae molestiam[f] mentis per litterarum vestrarum praesentiam auferre dignata est; quatenus ex omni parte plena redeat desideranti laetitia in advenientis salute et visione.

Et vero scripsisti mihi de domini apostolici[3] religiosa vita et iustitia; quales et quomodo iniustas patitur perturbationes a filiis discordiae. Multo me gaudio refocilatum fore fateor,

a. *sic.* b. *om.* *Zb.* c. karissime *Zb.* d. *ex A 40—41v:* Epistola Albini magistri; *O n. 81.* e. auferatur, tamen *scripsi pro* auferat, quem *A O.* f. molestiam *scripsi pro* molestiae *A O.*

1. ad coenobium S. Amandi Elnonense, ut videtur, cf. infra p. 446, vel ad coenobium Iuvavense. 2. Cf. Cant. 5, 8. 3. Leonis III cf. infra ep. 127.

798 exeunte anno quod pater ecclesiarum pio animo et fideli absque dolo Deo servire satagit. Nec mirum, si iustitia ab iniquis persecutionem patiatur in illo; cum in capite nostro, totius bonitatis et iustitiae fonte deo Christo, persecutionem usque ad mortem perpessa est.

Querelas quoque in eisdem litteris animi tui propter inquietam vitam intellexi utcumque iustas, sed non in hoc labore, quem modo in manibus habuisti, multum noxias. Quia, ut credo apicibus illius cartulae, nobis errantibus, multa ad aequitatis normam correxistis; et obedientiae munus in servitio pietatis perfecistis; etiam et locorum sanctorum oportunitate tuimet ipsius tuorumque simul commendationem Deo et sanctis eius, ut arbitror, intentius peregistis. Quae omnia vel tuae proficiunt saluti vel etiam multorum prosperitatem suppeditant. Quid[a] vero dierum restat, ut cursus vitae in certamine peragatur perpetuae coronae, domini nostri Iesu Christi dextera dirigatur; quatinus ad finem aeternae perveniat felicitatis.

Unum adhuc itinerario[b] labore obtarem vestrum inire sudorem. Hoc est: ut in venerabili beati Martini protectoris nostri te templo orantem vidissem; ut mihi vires tua supplicatio nostraque reficeret[c], et pia caritatis consolatio Christo miserante in viam perpetuae ambobus proficeret beatitudinis. Quod qualiter fieri possit, tua consideret providentia; nisi[d], si istius anni oportunitas, aliis occupationibus impedientibus, hoc nobis voluntarium munus non concedat, sequentis anni reddita serenitate — post[e] pascha[1] — dierum et temporum, apud Sanctum Amandum omnimodis fieri optamus.

Frequens vero infirmitas corpusculi mei[2] hiemalibus procellarum tempestatibus fatigabile mihi valde iter efficiet longinquum. Sed Dei misericordia opitulante et gubernante cogitationes voluntatesque nostras, concedat, nos optato desiderio ad

a. Quod *A*. b. ignerario *A*, itinerario *O*. c. *sic scripsi pro* ut mihi vero tua consolationes vestrique reficeret. d. nisi *scripsi pro* nihil *A O*. e. p̄ *A*.

1. post 31 Mart. 799. 2. Cf. ep. 101 supra p. 428: „nisi quod febris et infirmitas me fatigatum habet", p. 438 n. 4.

quaerendum perpetuae prosperitatis salutem convenire secundum suae dispensationis oportunitatem; quatenus mutua consolatio convenientium[a] in eius nomine, qui ait: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*[1], mereatur aeternae pacis et quietis viam invenire. 798 exeunte anno

Deus Christus ad gaudium nostrum et salutem multorum te longa prosperitate valere concedat, frater amantissime.

---

109. *Alcuinus Arnonem archiepiscopum Salzburgensem de vita aeterna monet; eumque se in monasterio Sancti Amandi frustra quaesivisse dolet*[b]. (C 35, Q 66, F 86)

Carissimo[c] germano[d] Aquilae[e] antestiti Albinus[f] salutem. c. 798? - 799?

Si mihi gerulus gratus occurrisset, saepius tuae[g] scripsissem dilectioni, ut litteris implerem[h], quod verbis non potui, et caritatis dulcedinem, lingua tacente[i], apices monstrarent[k]. Hoc dedit Deus absentibus in solacium, ut per cartas loqui potuissent, et necessaria proferre in cor[l] alterius: dum animus gravi carcere corporis circumseptus, suae naturae velocitatem explicare non valet; indices[m] tamen[n] litteras fraternus amor sibi invicem dirigeret. Quid de gloria[o] sanctorum dicendum[p] putas? ubi nulla tarditas sarcinae corporalis piae voluntati obsistit[q], quin[r], quod placeat, impleat.

Quid est hoc[s] saeculum, nisi miseria, et velut umbra fugax, et seducens delectatio[t]? Festinemus tota mentis intentione ad illam requiem, quam nullus dolor perturbat. Ascendamus per gradus caritatis ad illam civitatem, in qua Deus solus rex regnat[u] in aeternum, in qua tota beatitudo sine ulla miseria

a. convenientem *A O*. b. *ex K 54v—55v:* Albinus Germano episcopo Aquileiae, *Z 114v—116 (et fol. 195—196)*, *Q 127—127v*, *B 74—75*, *R 15—17*, *G 159—161*, *N 75:* Albinus ad Aquilam antistitem. c. in Christo *add. R*. d. meo *add. N*. e. Aquileiae *K*, egregio *R pro* Aquilae. f. fidus amicus *R pro* Albinus, Alchuinus *Q*. g. tuis *G*. h. implorarem *K*. i. tacenta *G*. k. monstrarem *G*, apicibus monstrarem *K*. l. corde *K*. m. indices — dirigeret *om. Q*. n. *om. K G*. o. glorie *G*. p. *om. K G*. q. obsistat *Q*. r. qui *Z*. s. hoc *om. N*. t. dilectatio *Z*, dilectacie *G*. u. regnet *R*.

1. Matth. 18, 20.

c. 798? - 799? viget et valet. Ut ad illam pervenire mereamur, eodem auxiliante rege, nos invicem exhortemur[a], et velocior caritatis cursu[b] tardiorem ammonitionis sedulitate trahat. Tu[c] meam fraterna diligentia socordiam[d] castiga; vel tuae sanctitatis precibus iacentem releva, ut fraternae dexterae ducatu non lassescat[e] in via veritatis, qui huc usque in saeculi se volvebat coeno[f].

Veniens veniebam[g] ad[h] sancti Amandi[i] protectoris nostri dulcissimas mansiones, quaerens[k] amatorem meum, ut eius dulcissimo[l] alloquio refrigerarem[m] animam meam. Sed quia necdum[n] de nido Iuvavense[o] avis optata[p] evolavit, misi hanc invitatoriam obviam illi cartulam, ut nostram agnosceret prosperitatem, vel suam nobis praesentiam designaret. Fidelis amicus diu quaeritur[q], vix invenitur, difficile[r] servatur[1]; cuius dulcedo omnes saeculi[s] superat iocunditates. Quid divitiae sine amicis? Avarus aurum quaerit: et quid in auro, nisi species vana? Nonne unus panis esurienti melior est, quam mons aureus? Aurum prodesse[t] potest danti, non possidenti[u]. Ideo demus[v] divitias in praesenti, ut in futuro possideamus illas. Nam pauperis manus gazofilacium[w] est Christi. Nullus melior custos[x] divitiarum est, quam[y] Christus. Proficientem[z] te, karissime frater! divina auxilietur gratia in aeternum[aa].

---

110. *Alcuinus Carolo regi respondet, quas ob causas luna die 18 Martii parum magna apparuerit. Sed pascha loco suo moveri licitum esse negat*[bb]. (C 14, Q 10, F 71)

799 post Mart. 18

Det[cc] tibi perpetuam clemens[dd] in saecla salutem
Et decus imperii, David amate[ee], Deus.

a. exortemur *ZBG*. b. cursus *N*. c. autem *add*. *B*. d. concordiam *Q*. e. lasescat *KBG*. f. sceno *Q*, caeno *KG*. g. viniebam *G*. h. ad — mansiones *om*. *R*. i. illius *B pro* Amandi. k. dulcissimum *add*. *R*. l. *om*. *R*. m. refrigerem *KZBRG*. n. nectum *G*. o. Iuvavensae *K*, Iuvovense *Z*; ill. *B pro* Iuvavense; *om*. *R*. p. *om*. *K*. q. queritur *BRQ*. r. dificile *G*. s. saeculo *N*. t. prodisse *Z*. u. tanti non posedenti *G*. v. debemus in praesenti divitias dare *K pro* demus — praesenti. w. manum gazoxilacium *G*. x. custus *ZG*. y. q *B*. z. proficiscentem *B*. aa. aetenum *B*. bb. *ex T 25v—27:* Item ad domnum regem responsio de quibusdam lunae supputationibus; *P 126—128; K 27:* Item alia; *G p. 77—78*. (*Est etiam in L 163v—127, N 22v—23, Cod. Vat. reg. 226 f. 9v—11*). cc. Versus *om*. *L*. dd. *om*. *KG*. ee. amat te *KG*.

1. Hieronymi ep. 3, opp. ed. Vallarsius I 13.

Domino[a] dilectissimo David regi Flaccus Albinus salutem. 799 post Mart. 18

Venerandae auctoritatis vestrae omni melle dulciores[b] apices, per[c] aridos Belgicae[d] latitudinis[1] iter agenti[e] campos[f], occurrerunt mihi[g]. In quibus dum vestrae beatitudinis prosperitatem legens intellexi et fidelium vestrorum amabilem perspexi salutem, totum me in gratiarum actiones domino deo[h] Iesu Christo contuli; felicia christiano populo tempora in vestrae felicitatis exaltatione[i] et salute certissime sciens. Pro qua semper Dominum[k] deprecari gaudeo, eandem semper audire desidero et quasi optatum a Deoque destinatum munus omnino[l] gaudeo[m]; vestram incolomitatem cupiens semper audire. Quis enim est, qui non gaudeat de sui capitis perfecta integritate? nisi forte furibundus vel insanus, quem[n] artissimis Hyppocrates[n*] vinculis alligandum esse censuit[o]. Et si iuxta apostoli sententiam nemo carnem suam odio habet[p] sed eam fovet et nutrit[2], quanto magis in capitis sanitate, in quo est totius corporis perfectio et gloria, omnis membrorum conpago gaudere debet[q].

Sed ut de pulverolentis[r] Campaniae glebis ad caelestis culminis nobilissimam acutissimamque considerationem me subito transtuleris, denuo in arcano[s] pectoris mei Pytagoricae disciplinae scientiam, unde necdum discessit, renovare niteris; dum me in huiusmodi honestarum artium considerationibus numquam desidem, quamvis minus doctum, invenistis. Nec fastidiosa segnities egentium[t] benivolentiae magistri iuste deputari debebit[u]; si, plurimis[v] inclitum vestrae intentionis studium sequentibus, forsan Athenae nova perficeretur in Francia[w]; immo multo excellentior[x]. Quia haec, Christi domini nobilitata[y] magisterio, omnem academicae[z] exercitationis superat

a. Domino — salutem *om.* *TPKG*. b. dulcioras *G*. c. par *P*. d. Pelgice *G*. e. agentium *P*, agit *G*. f. *om.* *P*. g. *om.* *P*. h. *om.* *P*. i. exultatione *G*. k. Deum *G*. l. omni *TP*. m. gaudio *TP*. n. quem — censuit *om.* *KG*. n*. Hyppocrati *T*, Hipocrates *P*. o. censeo *T*. p. habebit *G*. q. *Reliqua om.* *KG*. r. *corr. in* pulverulentis *P*. s. archano *P*. t. egentium *scripsi pro* legentium *TP*. u. debit *T*, debebit *P*. v. plurimi *TP*. w. Frantia *T*. x. excellentia *P*. y. nobilitatem *P*. z. achademicae *T*, achademiae *P*.

1. Cf. infra ep. 116: „o quam plana via fuisset per Belgica rura ad currendum.“ 2. Ephes. 5, 29.

799 post Mart. 18 sapientiam. Illa, tantummodo Platonicis erudita disciplinis, septenis informata claruit artibus; haec, etiam insuper septiformi sancti Spiritus plenitudine ditata, omnem saecularis sapientiae excellit dignitatem.

Ex cuius dono, si quid dignum ad interrogata respondere valeam, proferam.

Inquisitio vero vestrae ingeniosae et clarissimae sapientiae haec fuit: cur species lunaris corporis minor appareret oculis cernentium, quam calculantium curiositas in numeris noctium inveniret vel considerantium sollicitudo in partibus Signiferi conspiceret; nec ad easdem septem[a] in quintas decimas Kal. Aprilis[1] luna Geminorum in aspectu[b] perveniret partes, ad quas illam multiplicata per punctos supputatio[2] perducere debuit?

Et tres huius varietatis causas — si quaelibet harum[c] esse putaretur — supposuistis[d]; ut eadem ponamus verba, quae nostris vestrae laudabilis sapientiae cartula insonuit auribus: *ut sive[e] illa[f] dictis[g] Signiferi obliquitas, sive ipsius astri vagus[h] in aethere cursus, sive insolita quaedam et numquam praeteritis retro saeculis lucis legitime visa detractio faceret.*

Quam nos quoque diminutionem lunaris formulae perspicatius intuentes, eadem, quae vestris inhaeserat mentibus, motio nostri quoque cordis tetigit querelam[i]. Sed tribus a vestra veneranda indagatione propositis huius diminutionis causis, aliasque[k] tres probabili ratione invenimus causas, unde haec tanta diminutio iuxta veterum indagationem[l] multorum defendi potuisset. Nam haec diminutio aspicientibus in lunari corpore solet fieri post impletam saltus supputationem, quae per decem[m] novem annos vix tandem implebitur. Ac veluti, adproximante ultimo anno circuli decennovennalis[n], quo unus dies saltus sup-

a. septema *T*, septem *P*. b. aspectum *P*. c. horum *TP*. d. suppoistis *T*, supposuistis *P*. e. sine *T*. f. ullo *T*, illo *P*. g. dictis *P*. h. vagos *P*. i. quaerelam *TP*. k. aliaquae *T*, aliasque *P*. l. indagatione *P*. m. decim *TP*. n. decennovenalis *P*.

1. d. 18 Martii. 2. quomodo haec per punctos supputatio facienda sit, docet Beda in libro de temporum ratione capp. 17 et 18, opp. T. VI 182 sq.

putatione transiliendus[a] est, saepissime maior luna aspicitur, quam aetatis ratio ostendat; sic etiam post huius saltus supputationem, in primis circuli decennovennalis[b] annis minor saepe invenitur, quam calculantium decantet memoria. Est quoque et altera causa, qua minor videri solet per vices luna, quam calculatio numerantium illam ostendat; dum paulo ante vesperam vel unius horae[c] tantummodo spatio accenditur luna, quae statim, transacto solis occasu, prima supputanda est. Nec mirum, si minor appareat secunda vel tertia vel in ceteris etiam aetatibus suis luna, quam si post unam horam prioris noctis[d] accendatur et post viginti duas vel tres horas, dum ad vesperam pervenerit, prima conputetur. Et haec poterit esse ratio, ut per vices minor appareat in specie, quam conputetur in aetate. Sed et haec[e] quoque minoratio, in Ariete vel circa eum signis si lunaris incensio evenerit, saepius considerantibus occurrit; ita ut in Arietis signo miro modo contingere soleat, lunam prioris mensis novissimam mane videri[f] et subsequentis[g] novam eiusdem diei vespere apparere in caelo; utpote[h], sexta hora diei incensa, retro transactam mane et post venientem vespere ostendit.

799 post Mart. 18

Sed sive[i] ex illis, quas[k] vestra inseruit auctoritas, causis aliqua fuit[l], sive ex his, quae nostra[m] posuit solertia; necesse est tamen, ut paschalis lunae[n] status[o] omnimodis inviolabilis permaneat. Nec enim fieri poterit, ut hanc diminutionem speciei lunaris nemo doctorum priorum vel sanctorum patrum vidisset; qui in Niceno concilio[p] rationem paschalis lunae sagaciter invenerunt et catholice[q] ordinaverunt: ut omnimodis perpetuo iure sanctissima[r] resurrectionis dominicae festivitas[s] in toto orbe concorditer[t] coleretur[u].

Si quae vero huius diminutionis ratio verior[v] in Plinio possit repperiri, sive propter saltum nuper transactum sive

a. transiliendum *P.* b. decennovenalis *P.* c. orae *T.* d. nocturnis *P.* e. hoc *TP.* f. videre *TP.* g. subsequentem *P.* h. utputa *P.* i. si *TP.* k. quae *TP.* l. fuit *T*, fiat *P.* m. vestra *T.* n. luna *TP.* o. stans *T*, stantus *P.* p. consilio *TP.* q. catholicae *TP.* r. sanctissimas *P.* s. festivitates *P.* t. corditer *T.* u. coletur *T.* v. vereor *P.*

799 post Mart. 18 propter bissextum prope inminentem[1]; deprecor, ut vestra iubeat prudentia inquirere nobisque solita benivolentiae[a] pietate intimare studeat. Quia domi[b][2] manentibus nostros oculos nebulosa aquarum exalatio[c], vel Belgici pulveris iter agentibus ventuosa aspersio[d] caliginare facit. Ideo vestra bonitas adiuvare non dedignetur quaerentem et in viam veritatis post se[e] trahat sponte sequentem.

Vestra, precor, Christus caelestibus inclita donis
Inlustret repleat pectora, pacis amor.
Dulcis amor vitae, dulcis laus, gloria dulcis,
Sit tibi perpetua, David amate, salus.

---

111. *Alcuinus Carolo regi respondet. Petit, ut suum adversus Felicem episcopum Urgellitanum librum confirmet. Cursus lunaris et incrementi bissextilis rationes a rege missas comprobat. Mittit rationem solaris et lunaris per Signiferum cursus*[f]. (C 5, Q 14, F 84)

799 post Mart. Benedicto[g] atque omni sapientiae decore[h] praefulgido David regi Flaccus Albinus in Christo salutem.

Licet proxime ad clementiam vestram gemina scripta di-

a. benivolentia *P*. b. domi manentibus *om. P*. c. exaltatio *T*. d. asparsio *TP*. e. protrahat *P pro* post se trahat. f. *ex T 31—32v, P 119v—121v, M 79v—80:* Item ad domnum regem quaedam supputatio de solis lunaeque cursu; *K 16v—18v:* Item alia, *G p. 46—52.* (*Est etiam in L 177v—181v, N 28—29*). g. Benedictio *M*. h. sapientia decorato *PKGM*.

1. Saltus lunaris aut mense Nov. 797 aut die 21 Mart. 798 transactus erat (v. ep. 83 supra p. 363 n. 1), bissextus imminebat mense Februario anni 800. Quare id tantum dubium est, Caroli epistola et Alcuini responsio, in quibus de lunae magnitudine die 18 Martii (v. supra p. 450: „in quintas decimas Kal. Aprilis") visa agitur, utrum anno 798 an anno 799 scriptae sint. Currebat autem anno 798 mensis lunaris, quo dies paschalis (8 Apr.) continebatur, a die 23 Martii ad diem 20 Aprilis; lunaris anni 799 mensis, festum paschale (31 Martii) complexus, a die 12 Martii ad diem 9 Aprilis. Itaque cum Alcuinus animadvertat, quibuscunque de causis luna die 18 Martii nimis parva apparuerit, tamen „paschalis lunae statum inviolabilem permanere et resurrectionis festivitatem concorditer coli" oportere, dubitari nequit, quin dies ille 18 Martii non ad anni 798 sed ad anni 799 mensem lunarem, dies paschales comprehendentem, pertinuerit. 2. Turonis.

rexerim — quorum unum[a] debitum salutationis impleret[b] officium[c], aliud cuiusdam responsionis iura teneret — tamen, occasione[d] vestrae beatitudinis litterarum accepta, respondere utique[e] convenit. 799 post Mart.

Quas, lumine[f] scientiae[g] et veritatis indagatione plenas, veneranter accepi[h]. Et magno gratiarum actionis studio Deum benedixi, qui virtute fidei et rationis experientia[i] vestrae pietatis pectus abundanter implet; ita ut[k] in eo praerogativa sacerdotalis doctrinae voluntas et regalis pietatis potentia splendescere[l] probetur[m] maxime[n]. Quia fides catholica, quae ubique debet esse una et in nullo dissimilis, per vestram sanctissimam sollicitudinem, sopitis scismatum erroribus, praedicari[o] et pollere dinoscitur. Et quantum regni potentia praelatus[p], tantum sapientiae decore et sanctae relegionis fervore omnibus praecellis[q]. Felix populus, qui tali principe gaudet; in cuius prosperitate salus cunctorum consistit, in cuius hilaritate omnium animus gaudebit, ut dictum est: *In hilaritate regis, vita*[1]; cuius solium dissipat iniquitatem[2], cuius vultus reverentia conservat usque[r] ad aequitatem. Nam, quod olim apostolici[s] patres[t] suis scriptis in confirmationem[u] fidei catholicae diversis mundi partibus peregerunt, hoc vestra sanctissima sollicitudo implere non cessat.

Hoc mirabile et speciale in te pietatis Dei donum praedicamus: quod tanta[v] devotione ecclesias Christi a perfidorum doctrinis intrinsecus purgare tuerique niteris, quanta forinsecus a vastatione paganorum defendere vel propagare conaris. His duobus gladiis[3] vestram venerandam excellentiam dextra levaque divina armavit[w] potestas; in[x] quibus victor laudabilis et triumphator[y] gloriosus existis.

a. *corr. in* uno *K*. b. implerem *KG*. c. *om. T*. d. *corr. in* occansione *P*, occansione *M*. e. utique *scripsi pro* utrumque *codd*. f. et *add. TPG*. g. scientia *G*. h. accipi *P*. i. experientiae *PM*. k. et *K*. l. splendesceret *TPGM*. m. probatus *P*, probatur *GM*. n. maximae *M*. o. praedicare *T*. p. praelatu *G*. q. praecelsus *KG*. r. usque conservat *G*. s. apostoli *K*. t. patris *G*. u. confirmatione *KG*. v. tante *G*. w. appellavit *TPM*. x. in quibus *om. G*. y. triumphatore *M*.

1. Prov. 16, 15. 2. Cf. Prov. 20, 8. 3. Luc. 22, 38.

799 post Mart. Unde et ad interioris pugnae genus meae parvitatis devotionem[a] provocare voluistis[1]. Cuius certaminis sudori[b] libenter succubui; ut[c] in libello[2], quem vestrae nuper direxeram[d] pietati, agnosci poterit; licet necdum vestrae auctoritatis sigillo[e] eundem libelli[f] tenorem confirmatum cognoverim. Et hoc reor vel tarditate portitoris vel angustia temporis gestum esse. Nullatenus solita bonitatis vestrae consuetudo in pluribus[g] hoc agere litterulis[h] recuset[i], quod in rarioribus saepius[k] fecisse conpertum est.

Cartulas vero calculationis cursus lunaris vel bissextilis[l] praeparationis, quas nostrae devotioni[m] tradidistis explorandas, invenimus ergo in eis[n] rationes diligentissime exquisitas, acutissime inventas, nobilissime prolatas. Et quod mea olim devotio de bissexto paucis inchoavit[o] ratiunculis, vestra sagacissima indagatio copiose complevit; quamvis considerandum sit, cur in quibusdam mensibus[p] ad eosdem dies in anno secundo vel[q] tertio vel quarto computus[r] cursus solaris non pervenisset. Item facilior et expeditior lunaris cursus supputatio posse inveniri videtur; licet haec optima et acutissima[s] usque ad unum scripulum[t] vel silicum distincte et caute currere intellegatur.

Direxi excellentiae vestrae stamen quarundam[u] supputationum[v] de[w] solis lunaeque per Signiferum cursu[x]. Cui si vestri[y]

a. devocione *PG*, devotione *M*. b. sodori *T*. c. et *PM*. d. direxerim *TPKGM*. e. sygillo *M*. f. libello *T*. g. plurioribus *PM*. h. litteris *K*. i. recusat *codd*. k. *om*. *G*. l. bissextalis *G*. m. devotione *PM*. n. erga meis *G*. o. incoavit *TP*. p. menses *G*. q. vel *om*. *TPM*. r. compotus *TG*, compoto *PM*, compositus *K*. s. accutissima *P*. t. scrupulum *M*. u. quorundam *G*. v. subputatione *PM*. w. unde *M*. x. cursus *TPG*, cursum *K*. y. vestro acutissimi sensus ingenio *K pro* vestri -- sensus.

1. Cf. ep. 100 supra p. 424: „De libello vero infelicis — magistri — placet mihi, quod vestra voluntas — habet curam respondendi ad defensionem fidei catholicae. — Flaccus vero tuus tecum laborat in reddenda ratione catholicae fidei. Tantum detur ei spatium, ut" cet. 2. „Adversus Felicem libri VII", opp. ed. Frobenius I 788—859. Miserat Felix episcopus Urgellitanus libellum ad Alcuinum anno 798 (v. epp. 99 et 100 supra p. 420 et 424); idque factum esse „priore anno" ante sui adversus Felicem libelli editionem, testis est Alcuinus in ep. 147 infra. Ex quo efficitur nunc, Alcuini libellum anno 799 editum esse; quae res etiam et hac ep. 111 et ep. 112 probatur.

acutissimi sensus subtegmen[a] addere placuerit, forte pueris palatinis contra frigus[b] inperitiae aliquod vestimenti genus texi[c] poterit; sicut[d] in prioris textura me[e] etiam ordinatione optime[f] fecisse protestaris[g]. Meum est: de terrae gremio[h] vel glebis pulverolentis[i] auri effodere atomos[k] [1]; vestrum est: regale[l] diadema[m], gemmis sapientiae praefulgidum, venerando gestare in vertice; quatenus laudabilis potentia[n] vestra[o] omnium floreat genere virtutum et multiplici meritorum laude ad[p] caelestis[q] regni gloriam, Christo regente atque donante, pervenire mereatur. 799 post Mart.

[r]Vivere[s] me terris vix vix sinit improba febris,
Et me caeleste[t] scandere vultis[u] iter[v].
Per[w] campos colles herbas et prata virentes
Quaerere suggessit[x] dum mihi cana[y] salus,
Vestra repente[2] poli iussit me sidera summi
Infirmis pietas scandere nam pedibus
Signaque zodiaci distinguere partibus alti[z],
Quis[aa] cui conveniat ordo locus numerus.
Hipocratis[bb] campos nonne esset pollice pluris
Cum pueris[cc] Flacco iam peragrare[dd] suis,
Quam radio aurati[ee] caeli describere[ff] signa,
Vel lunae[gg] et solis dinumerare dies?

a. *corr. in* subtemen *K.* b. figus *M.* c. texeri *PGM.* d. sit *P*, sic *M.* e. meae *K.* f. *om. KG.* g. testaris *P*, probaveris testaris *KG.* h. gremi *T*, gręmi *P*, graemio *M.* i. *corr. in* pulverulentis *P.* k. attomos *TP*, athomos *KG.* l. regule *T*, regulę *P*, regulae *M.* m. deadema *TG.* n. potentiae *P.* o. *om. KG.* p. *om. PG.* q. caelesti *P.* r. *Versus hi in cod. T sic scripti sunt, ut primum omnes versus hexametri, deinde omnes pentametri legantur.* s. Vive *T.* t. caelestes *T.* u. vult *G.* v. vult itiner *K.* w. per er *P.* x. suggescit *T.* y. cana *scripsi pro* cara *codd.* z. alto *KG.* aa. Et quis *TG*; Et *deletum est in K.* bb. Hypocratis *KG.* cc. quęris *P*, quaeris *M.* dd. peragere *TKG.* ee. aurati *scripsi pro* arti *T*, rati *K*, arati *PGM.* ff. discribere *TPK*, discripere *G.* gg. luna *TG.*

1. In ep. 110 supra p. 449 Alcuinus Carolo haec scripserat: „Sed ut de pulverolentis Campaniae glebis ad caelestis culminis — considerationem me subito transtuleris“. Nec potest dubitari, quin Carolus de illius litteris rescripserit, Alcuinum „de pulverolentis glebis aurum effodere“, isque hoc loco „auri atomos“ tantum concedat. 2. Cf. n. 1: „ut — ad caelestis culminis — considerationem me subito transtuleris“.

799
post Mart.

Sed tamen, ut cecinit[a] praeclarus commate vates:
*Omnia vincit*[b] *amor*[1], nos quoque vincat[c] amor.
Descripsi[d] paucis partes et sidera caeli,
Te mandante, meo pectore magnus amor.
Nunc videat pietas si quid sit vestra probandum,
Pumice radendum[e] an[f], pagina quicquid habet.
Iudice[g] te nullum, si numquam fallit imago[2],
Iam metuens[h] fugiam David in[i] orbe[k] decus.
Haec[l] vestro[m] fuerint forsan[n] si digna favore[o],
Mox maiora, reor, incipit[p] ipse senex;
Si Deus aeternus[q] vitae superadderit[r] annos,
Est bonitas cuius quicquid habemus opis[s].

Cartula, percurrens colles camposque liquentes,
Disticon hoc cantet, semper in ore suo:
*Augeat exaltet vestram benedictio vitam*
*Aeterni regis, David*[t], *amate Deo.*

a. caecinit *T.* b. vincoit *T.* c. vincit *PM.* d. Discripsi *TPG.* e. radentum *T.* f. an *deletum est in K.* g. Iudicem *PM.* h. metuendus *T.* i. *om. T.* k. urbi *G.* l. Hę *G.* m. vero *K.* n. *om. K.* o. tuorum *add. K.* p. incipe *PM.* q. aeternę *M.* r. superadderit (*sic*) *TPK*; superaddiderit *G.* s. opus *PKGM.* t. *om. G;* semper *K pro* David.

1. Verg. Ecl. X 69. 2. Verg. Ecl. II 24. 25:
. . . . . . . . . . . . . . non ego Daphnin
Iudice te metuam, si numquam fallat imago.

112. *Alcuinus Carolo regi gratias agit, quod suum adversus Felicem episcopum Urgellitanum libellum recitari iusserit sibique ad tollenda librarii vitia remiserit. Sed graviorum errorum indicium desiderat. De scripta Felicis cum Sarraceno disputatione nuntium ad Laidradum episcopum Lugdunensem missum esse. Addit de disputatione a Petro Pisano quondam Papiae cum Lullo Iudaeo habita. Mittit species dictionum et figuras arithmeticas. Intermissam a scriptoribus artem interpungendi per Carolum reduci cupit*[a]. 799 post Mart.

(C 6, Q 15, F 85)

Domino piissimo[b] et praestantissimo[c] David[d] regi Flaccus[e] caritatis calamo vulneratus[1] salutem.

Gratias agimus venerandae pietati vestrae, quod libellum[2], secundum vestrae iussionis praeceptum vobis directum, auribus sapientiae vestrae recitari[f] fecistis; et quod notare iussistis[g] errata illius; et remisistis[h] ad corrigendum. Quamvis a vobis melius emendari potuisset. Quia alterius iudicium[i] in quolibet opere plus saepissime[k] valet quam proprii auctoris.

Minus tamen quiddam[l] fecistis, quam plenum postulasset[m] caritatis[n] officium: quod sensus, non docte[o] prolatos[p] vel catholice[q] exaratos, similiter noluistis notare; dum quaedam suspicio mihi est[r], ut[s] serie[t] sagacissime cartulae vestrae nobis innotuit[u]: non omnia probanda esse, quae ibi lecta fuerunt. Quia defensores eidem operi[v] vestrae excellentiae dirigere iussistis; dum nullum magis idoneum meae parvitatis dicta habere possunt defensorem vel emendatorem quam vosmet[w] ipsos. Nam[x] auctoritas praecipientis oboedientis industriam defendere debet.

a. *ex T 32v—33v, M 81—82, P 121v—123:* Item ad domnum regem (imperatorem *M*) de quodam libello contra heresem adoptionis; *L 182—184v; K 18v—19:* Item alia; *G p. 52—54.* (*Est etiam in N 29v - 30v*). b. piismo *T.* c. praesentissimo *L.* d. Davit *G.* e. *om. PM.* f. recitare *PM.* g. iussisti *M.* h. remisistis *T.* i. iudicio *G.* k. *om. K;* sapientissime *L.* l. quidam *M*, quoddam *K*, quidem *G.* m. postolasset *T.* n. *om. K.* o. indocte *L.* p. prolatus — exaratus *PKM.* q. catholicae *TL.* r. est *addidi.* s. ex *G.* t. series *PK.* u. intonuit *T.* v. operis *L.* w. nosmet *P.* x. cum *add. L.*

1. Cf. supra p. 445 n. 2, infra ep. 214: „caritate vulnerata ego sum.“
2. adversus Felicem; cf. ep. 111 supra p. 454 n. 2.

799 post Mart. Quod vero in litteris vel distinctionibus[a] non tam scolastice[b] currit, quam ordo et regula artis grammaticae postulat, hoc saepius[c] velocitas animi efficere solet; dum legentis[d] intentio oculorum praecurrere festinat officium. Nec ego, capitis dolore fatigatus, examinare possum, quae subito casu ex ore dictantis evolant[e]; et qui sibi alterius neglegentiam inputare nolit[f], non inputet alteri.

Disputationem itaque Felicis[1] cum Sarraceno nec vidi nec apud[g] nos[h] inventa est; immo nec audivi nomen illius antea. Tamen, dum diligentius quaesivi[i], si quis[k] ex nostris famam illius audiret, dictum[l] est mihi, quod apud Laidradum episcopum Lugdunensem[m] inveniri[n] potuisset. Quapropter sub festinatione direxi missum nostrum ad praefatum episcopum[o], si forte ibi invenire[p] potuisset[q], ut quam[r] citissime vestrae praesentiae dirigeretur[s].

Dum ego[t] adolescens[t*] Romam perrexi[2] et aliquantos[u] dies in Papia[v] regali civitate demorarer, quidam Iudaeus, Lullus[w] nomine, cum Petro magistro habuit disputationem; et scriptam esse eandem[x] controversiam, in eadem civitate audivi. Idem Petrus fuit, qui[y] in palatio vestro[z] grammaticam docens[3] claruit[4]. Forsan Omerus[5] vester[aa] aliquid exinde audivit a magistro praedicto.

Misi excellentiae vestrae quasdam[bb] species dictionum,

a. *corr. in* distinationibus *P*, destinationibus *M* (*secundum Frobenium*). b. scolasticae *TL*. c. saepe *K*. d. legemus *G*. e. evolunt L. f. nolet *PM*. g. aput *G*. h. vos *LG*. i. exquaesivi *P*. k. qui *PM*. l. *dic*. *T*. m. Lugdonensem *TL*, Lucdunensem *G*. n. invenire *TLG*. o. *om*. *K*. p. inveniri *K*. q. potius esset *G*. r. *om*. *KG*. s. dirigetur *L*; *Reliqua om*. *KG*. t. ergo *PM*. t*. adulescens *T*. u. aliquantulos *L*. v. apia *PM*. w. Iulius *T*, Lullus *PLM*. x. eundem *T*. y. qui *om*. *L*. z. vestra *L*. aa. vester vester *L*. bb. quadam *T*.

1. episcopi Urgellitani. 2. Desiderio rege hoc iter fecisse videtur, cum Papiam regalem civitatem nominet cf. infra ep. 116. 269, supra p. 399: „Audivi dum Romae essem quosdam dicentes magistros.“ *D*. 3. Einharti vit. Caroli c. 25 (supra T. IV 531): „In discenda grammatica Petrum Pisanum diaconem s e n e m audivit (Carolus).“ — Edidit Herm. Hagen (Anecdota Helvetica p. 159—171) Petri grammatici excerpta, quae huic Petro adscribere vix dubitem. *D*. 4. Itaque Petrus Pisanus ante annum 799 mortuus erat; cf. n. 3. 5. Angilbertus.

799 post Mart.

exemplis vel[a] versibus venerandorum[b] patrum[c] confirmatas; et aliquas figuras arithmeticae subtilitatis laetitiae causa in cartula, quam nobis vacuam direxistis; ut vestita[d] reveniret, quae nuda nostro se offerebat aspectui; dignum aestimans, ut nostris honoraretur litteris, quae vestro sigillo ad nos nobilitata[e] pervenit. Et si minus quid exemplorum habeant praedictae species, Beselel[1], vester immo et noster familiaris adiutor, de paternis versibus adponere poterit. Nec non et figurarum[f] rationes in libello arithmeticae disciplinae considerare[g] valet.

Punctorum vero distinctiones vel[h] subdistinctiones[i] licet ornatum faciant[k] pulcherrimum in sententiis[l]; tamen usus illorum propter rusticitatem pene recessit a[m] scriptoribus. Sed sicut[n] totius sapientiae decus et salutaris[o] eruditionis ornatus per vestrae nobilitatis industriam renovari incipit, ita et horum usus in manibus scribentium redintegrandus esse optime videtur.

Ego itaque, licet parum[p] proficiens, cum Turonica[q] cotidie pugno rusticitate[r]. Vestra vero auctoritas palatinos erudiat pueros[2], ut eligantissime proferant, quicquid vestri sensus lucidissima[s] dictaverit eloquentia; ut ubique regalis[t] nominis carta decurrens regalis sapientiae nobilitatem[u] ostendat.

Floreat[v] aeternis tecum sapientia donis,
Ut tibi permaneat laus honor imperium.

Quot[w] habeas apices[x], sanctas[y], mea carta, salutes
Dicito[z] tot dulci David amore meo[aa].

a. *om.* *L.* b. verandi *T.* c. venerandorum patrum *scripsi pro* venerandi patris *codd.* d. vestra *L.* e. nobilitate *L.* f. figuram *L.* g. consideraret *PM.* h. vel subdistinctiones *om.* *PM.* i. subdistinctionis *L.* k. faciat *MP*, faciunt *L.* l. sentiis *M.* m. ad *PM.* n. si aut *PM.* o. secularis *PM*, saecularis *L.* p. patrum *P.* q. Toronica *P.* r. suscitate *L.* s. lucidissimus *T*, lucidissime *P*, lucidissim̄ *L.* t. regulis *T.* u. nobilitate *P.* v. Floreat — imperium *erasa sunt in M.* w. Quod *TPM.* x. sapices *M.* y. sancta *P*, sanctā *M.* z. Dicite *PM.* aa. finit *add.* *L.*

1. Einhartus; v. supra T. IV p. 490 sq. 2. Cf. supra p. 347 n. 6, 455. *D.*

799 Mai.

113. *Alcuinus Arnonis Salzburgensis archiepiscopi praesentiam exoptat, ecclesiae calamitates deplorat; gratulatur ei ob pallium acceptum hortando ad opus praedicationis et exercitia virtutum*[a]. (M 6, F 82)

Dilectissimo caritatis filio et venerandae sanctitatis patri, devotus in fide amicus salutem.

Multa habuissem tecum valde necessaria conferre, si tempus et locus, et faciei vestrae praesentia adesset: sive de generali sanctitatis ecclesiae statu, sive de speciali rerum ad nos pertinentium vicissitudine. Sed hoc erit, dum vult, qui omnia disponit, quae sunt in caelo et in terra; qui[b] quandoque concedat nobis mutua caritatis verba inter nos habere, et cordis aestus verbis pacificis patescere. Sed, tu carissime! et omnium sacerdotum Christi cordi[c] nostro iunctissime! obsecro, intercessiones facere pro nobis, quatenus divina clementia et vos proficere faciat in omni bono, et nos regere dignetur ad salutis nostrae profectum.

Multae sunt huius saeculi occupationes, et diversae varietates, et eventus miserabiles, et eclesia Christi multis modis inpugnatur non solum a paganis, sed etiam a falsis fratribus[1]. Et ubi fons aequitatis et iustitiae[d] ad omnes per rivulos[e] sanctitatis[f] profluere debuit, ibi maxime iniquitatis palustris profunditas exalatur: sicut forte a sanctissima sede auditurus eris, quid ibi scelerum et nimiae atrocitatis nuper gestum esse refertur[2]. Timendum est non solum hoc impiissimae pravitatis scelus, sed etiam maioris mali prodigium. Dum in capite talia aguntur, quid in corpore fieri possit, formidandum est. Iustitia laborat, et iniquitas abundat, et caritas frigescit[3], et infidelitas serpit sicut venenum, et sicut cancer[4] membra Christi maculare

a. *ex Z 109—112, B 79—79v, R 9—12v. Edidit B. Pez Thesaur. anecdot. II 1, 9.* b. quia *B.* c. corde *Z B R.* d. iustitia *Z B R.* e. rivolos *Z R.* f. *cetera om. B.*

1. 2 Cor. 11, 26; Gal. 2, 4. 2. a. 799 die 25 April. m. in Leonem papam cf. Ann. Einharto adscriptos a. 799, Iuvav. mai. 799: „Hoc anno eiectus est Leo papa a sede apostolica 7 Kal. Maii et a Romanis martyrizatus.“ 3. Matth. 24, 12. 4. 2 Tim. 2, 17.

non desistit. Ideo dum tempus habeas[1], labora in verbo[a] praedicationis, in virtute caritatis, in exemplo sanctitatis, in pietatis officio, in elimosinarum largitione, in misericordiae[b] et pietatis constantia, quatenus ex huius caliginis miseria[c] ad perpetuae beatitudinis lucem pervenire merearis, et me[d] tuae salutis unanimem filium, fratrem, consocium, assiduis precibus vel ammonitionibus tecum trahere non desistas, ut pariter dicere digni[e] efficiamur, donante aeternae pietatis largitore: *Introduxit nos rex in cellaria sua, exultabimus et laetabimur in te*[2]. 799 Mai.

Gavisus[f] sum multum, dum tuam beatitudinem superhumeralis sanctitatem portare audivi[3], et in honoris ecclesiastici sublimissima stare stabilitate. Et utinam hoc multis proficiat, et tibi maxime prosit; ut dei et domini nostri Iesu Christi nomen clarificetur in te: et memento ministrum te esse magis, quam dominum propter eum, qui ait; *Ego sum in medio vestri, sicut qui ministrat*[4]. Si ille deus et dominus omnium, redemptor et salvator humani generis non dedignatus est venire ministrare, non ut ministraretur ei[5]; quanto magis et nos debemus modulum nostrae pensare paupertatis, et omnibus ad nos pertinentibus salutis ministrare officia, et caritatis servire devotione, quia humilitatis passibus ad caelestis regni celsitudinem pervenitur. Ideo propheta divino instinctus amore ait: *Non veniat mihi pes superbiae*[6]: hoc est, ut nullum vestigium superbiae remansisset in corde illius. Quanto magis nos de stercore paupertatis in sedem gloriae sublimati[7], dignitatem nostram humilitatis officio sublevare debemus. Haec est, quae ignobilem facit nobilem, et quae terrenum animal ad caeleste elevat tribunal. Cogita semper, dum pallio sanctitatis vestieris et videas sanctae crucis signum sive ante, sive retro in eo fixum, te sequi debere illum, qui crucem suam portavit, in qua

a. verba *corr. in* verbo *Z.* b. misericordia *ZR.* c. miseriae *ZR.* d. mecum *Z.* e. digne *ZR.* f. Gavisus — incommodis condolere *om. R*, *unde novam hic incipere epistolam Frobenius coniecit.*

1. Gal. 6, 10. 2. Cant. 1, 3. 3. anno 798 die 20 m. April.; v. Regesta pontt. Rom. n. 1907. 1908. 1910. 4. Luc. 22, 27. 5. Marc. 10, 45. 6. Psal. 35, 12. 7. Cf. Psal. 112, 7.

799 Mai. redemptionis nostrae tropheum paravit. Dum videas, osculari illud et venerari[a], sicut decet, huius signi sanctitatem et te sequi debere memento illum, qui ait: *Qui vult post me venire, tollat crucem suam et sequatur me*[1]. Ideo Christus portavit primum, et post illum inventus Simon, qui super se positam crucem Christi portavit, sequens vestigia illius. Et hoc in signum nostrae actionis gestum esse dinoscitur: Simon enim oboediens interpretatur[2]. Omnis enim, qui per oboedientiam ad triumphum gloriae[b], Christi crucem portare cogitat. Hoc enim humilitatis[c] passibus et patientiae gressibus, vel paratus pro veritate mori, vel scandala fraternae perversitatis pati, vel affectu conpassionis fraternis incommodis condolere.

Excitati animi motus in te tranquilla pace conponantur, ut nihil per iram fiat, sed omnia cum consilio[3]: tempus redimentes, donec transeat ira, et tunc dicatur vel agatur, quicquid provida consilii sapientia suggerat agendum esse. Clamores pauperum cordis audiat affectus, et larga manus miseriam illorum refoveat. Magnum est, debitorem te habere Deum, quia beneficia pauperum Christi retributio conpensat, et quod miser non valet remunerare, hoc omnium Dominus dignabitur reconpensare. Cogitatio assidua tibi sit in scripturis sanctis, et laetitia convivii laus redemptoris. Dum corpus cibo pascitur, mens divina lectione foveatur; ne anima esuriens inebriato corpore lugeat. Pascatur, quod aeternum est, magis, quam quod periturum erit. Mens caelestia rimetur, et futuram iugiter praevideat mansionem, ut parvi temporis labore perpetua mereatur requies. Plura tibi scribsissem, nisi pauca scirem sufficere sapienti. Unum verbum in corde sensati melius proficit, quam multa milia contemptoris. Non cesses semen salutis seminare in corda multorum, ut ex salute multorum multam apud Dei pietatem merearis habere remunerationem. Vive feliciter flo-

a. osculare — venerare *corr. in* osculari — venerari *Z.* b. *supple* venire cupit *vel simile FROBEN.* c. humilitati *Z.*

1. Matth. 16, 24. 2. Isid. Origg. VII c. 9: „Simon autem hebraice interpretatur obediens.“ 3. Cf. Eccle. 32, 24.

rens et proficiens in caritate Christi et praeceptis, quae a Deo data sunt ad aeternam beatitudinem generis humani, meique memor, carissime pater, frater, fili, valeas aeternis temporibus in Christo. 799 Mai.

114. *Alcuinus Carolo regi gratias agit, quod de Leone III papa a Romanis crudeliter tractato se certiorem fecerit. Quo facilius ecclesiae consulat, ut cum Saxonibus pacem componat hortatur*[a]. (C 4, Q 11, F 80)

Domino[b] pacifico David regi Flaccus Albinus salutem. 799 Mai.

Gratias agimus clementissime bonitati vestrae[c], dulcissime David, quod nostrae parvitatis memoriam habere digneris; nobisque innotescere, quae famulus vester fidelis nostris insonuit auribus. Nec in hoc solo grates[d] referimus[e] continuas vestrae pietati, sed in omnibus bonis, quae mecum ex die, qua parvitas mea vobis nota facta est, perfecit. Optime[f] incepistis, sed melius consummastis. Quapropter[g] continuis precibus domini nostri Iesu Christi clementiam deprecor[h], quatenus, qui tibi optima quaeque in terrena felicitate concessit, longe meliora aeternae beatitudinis regna tibi aeternaliter concedere dignetur.

Plurima vestrae venerandae dignitati praesens suaderem, si vel vobis[i] oportunitas esset audiendi vel mihi eloquentia[k] dicendi. Quia calamus caritatis cordis mei archana instigare saepius solet: de vestrae excellentiae prosperitate tractare; et de stabilitate[l] regni vobis a Deo dati[m]; et de profectu[n] sanctae ecclesiae Christi. Quae[o] multimoda inproborum perturbata est[p] nequitia et scelestis[q] pessimorum ausibus maculata, non in personis tantum ignobilibus sed etiam in maximis et altissimis. Quod metuendum est valde.

a. *ex T 27—28v:* Item ad domnum regem quaerimoniae de miseria huius saeculi; *P 128—129v:* Item alia; *K 14v—16:* Item alia; *L 167—170*; *G p. 41—46.* (*Est etiam in N 24—25, M 86—87*). b. Domino — salutem *om. TPKG.* c. et *add. L.* d. grata *G.* e. ferimus *T.* f. optimae *L.* g. quia propter *L.* h. teprecor *G.* i. bonis *T*; si vel vobis *om. L.* k. eloquentiae *TPL.* l. stabitate *L.* m. donati *K.* n. profecto *TPLG.* o. *om. P.* p. *om. KG.* q. scelestibus *PKL.*

799 Mai. Nam tres personae in mundo altissime huc usque fuerunt. Id est[a], apostolica sublimitas[b], quae beati Petri principis apostolorum sedem vicario munere[c] regere solet; quid vero in eo actum sit, qui rector praefate sedis fuerat[1], mihi veneranda bonitas vestra innotescere curavit. Alia est imperialis dignitas et secundae[d] Romae saecularis[e] potentia; quam impie[f] gubernator imperii illius depositus sit[2], non ab alienis sed a propriis et concivibus[g], ubique fama narrante[h] crebrescit[i]. Tertia est regalis dignitas, in qua vos domini nostri Iesu Christi dispensatio rectorem populi christiani disposuit[k], ceteris praefatis[l] dignitatibus[3] potentia excellentiorem, sapientia clariorem, regni dignitate sublimiorem. Ecce in te solo[m] tota salus ecclesiarum[n] Christi inclinata recumbit. Tu vindex scelerum, tu rector errantium, tu consolator[o] maerentium, tu exaltatio bonorum[4].

Nonne Romana in sede, ubi relegio maximae pietatis quondam claruerat, ibi extrema impietatis[p] exempla emerserunt[q5]? Ipsi, cordibus suis excaecati[r], excaecaverunt[s] caput[t] proprium. Nec ibi[u] timor Dei, nec sapientia, nec caritas esse videtur; quid boni ibi esse poterit, ubi nihil horum trium invenitur? Si timor Dei esset[v] in eis, non auderent; si sapientia, numquam voluissent; si caritas, nequaquam[w] fecissent. Tempora sunt periculosa[6], olim ab ipsa Veritate praedicta, quia refrigescit[x] caritas multorum[7].

a. id est *om.* *T.* b. sublitas *T.* c. numere *P.* d. secunda *P.* e. saeculis *T.* f. impii *L.* g. concivilibus *P.* h. *om.* *G.* i. crebrescat *T.* k. deposuit *L.* l. praestas *L.* m. sola *TP.* n. ecclexiarum *L.* o. consolantium *P.* p. impietatibus *KG,* q. exemple merserunt *L.* r. excati *T.* s. excaverunt *L.* t. capud *PG.* u. tibi *L.* v. inesset *add.* *L.* w. numquam *KG.* x. quia *add.* *P.*

1. in Leone III papa die 25 Apr. 799 Romae violato. 2. Constantinus V imperator anno 797 „a suis". 3. papali et imperatoria. 4. Cf. versus Theodulfi ad regem eodem anno scriptos (opp. ed. Sirmond. p. 195):

„Tutor opum es, vindex scelerum, largitor honorum,
Quaeque facis, fiunt haec moderante Deo.
Arma es pontificum, spes et defensio cleri,
Per te pontifices iura sacrata tenent."

5. Cf. supra p. 460: „ibi maxime iniquitatis palustris profunditas exalatur." 6. 2 Tim. 3, 1. 7. Matth. 24, 12.

Nullatenus capitis[1] cura obmittenda[a] est; levius est[b] pedes dolere[c] quam caput[d]. 799 Mai.

Conponatur[e] pax cum populo nefando[f][2], si fieri potest. Relinquantur aliquantulum minae; ne obdurati[g] fugiant, sed in spe retineantur[h], donec salubri consilio ad pacem revocentur. Tenendum est, quod habetur; ne propter adquisitionem minoris, quod maius[i] est, amittatur[k]. Servetur ovile[l] proprium, ne lupus rapax[m] devastet illud. Ita in alienis sudetur[n], ut in propriis damnum non[n*] patiatur. Olim vestrae sanctissime pietati de exactione decimarum dixi: quia forte melius est[o], vel aliquanto spatio ut remittatur[o*] publica necessitas, donec fides[p] cordibus radicitus inolescat[3]; si tamen illa patria[4] Dei electione digna habetur. Qui foras recesserunt, optimi fuerunt[q] christiani[r]; sicut in plurimis notum est. Et qui remanserunt patria, in faecibus malitiae permanserunt. Nam Babylon propter peccata populi daemoniorum[s] deputata est habitatio, ut in prophetis[5] legitur.

Nihil horum[t] tuam latere poterit sapientiam; utpote[u] in sanctis scripturis vel saecularibus[v] historiis[w] te adprime[x] eruditum esse novimus. Ex his omnibus plena tibi[y] scientia[z] data est a Deo, ut per te sancta Dei ecclesia in populo christiano regatur exaltetur et conservetur. Quanta tuae[aa] optimae devotioni merces[bb] exhibeatur a Deo, quis[cc] dicere[dd] poterit? Quia nec oculus[ee] vidit[ff], nec auris[gg] audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus diligentibus se[6].

a. omittenda *L.* b. *om.* *KL.* c. dolore *TPL.* d. potest *add.* *K.* e. comparantur *P.* f. nefanda *L*, nafando *G.* g. obturati *G.* h. reteneantur *L.* i. mons *L.* k. ammitatur *T.* l. olivae *L.* m. *om.* *G.* n. studetur *L.* n*. ne *P.* o. *om.* *KL.* o*. remittamur *P.* p. in *add.* *G.* q. optinsuerunt *G.* r. christianis *TL*, a christianis *P.* s. demonum *PKLG.* t. orum *T.* u. ut potens *P*, ut pute *G.* v. saeculariis *L.* w. storiis *G.* x. ad me *P*, ad primum *K*, aprimae *L.* y. plenatur *P* *pro* plena tibi. z. sententia *K.* aa. tua *TPLG.* bb. mercis *L.* cc. *om.* *L.* dd. edicere *PKG*, diceri *L.* ee. occulus *P.* ff. nec — audivit *om.* *L.* gg. aures *T.*

1. ecclesiae Romanae. 2. Saxonum; cf. ep. 118 infra: „a populo nefando Saxonum". Certum est autem ex annalibus Einharto attributis (Mon. Germ. SS. I 187), Carolum, de accessu Leonis III papae certiorem factum, „iter tamen suum, quod in Saxoniam facere constituerat, non omisisse." 3. Cf. ep. 67 supra p. 308. 4. Saxonia. 5. in Apoc. 18, 2. 6. 1 Cor. 2, 9.

799 Mai.

Mitis ab aetherio clementer Christus Olimpo[a]
Te regat, exaltet, defendat[b], ornet et amet[c].

Mens mea congaudet, bonitas iam vestra fidelis
Optime quod regem[d] suscipit[e] ipsa senem.
Haec, precor, aspiciat clementi lumine nostras
Litterulas, scripsit quas[f] pietatis amor.
Sidera sancta[g] poli, viridis et[h] gramina terrae,
Omnia conclament: *David ubique vale.*
Terra polus pelagus[i] homines volucresque feraeque
Concordi[k] clament[l] voce[m]: *Valeto*[n] *pater*[o].

---

115. *Alcuinus Elipantum episcopum Toletanum cohortatur, ut et ipse suos de adoptione et nuncupatione errores abiciat et Felicem episcopum Urgellitanum ceterosque Hispaniae christianos ad bonam frugem revocet*[p] [1].

799 ante m. Iul. Venerabili et in Christi karitate amabili patri Elipanto episcopo ecclesiasticae pacis filius Albinus levita salutem.

Perfectio fraternae karitatis in gremium pacifice unitatis multos colligere amicos gaudet; et quoddam[q] arbitratur esse dispendium sibi ipsi, si non se ipsum latius commendare studet ad viros famosi nominis et laudate pietatis; ut sit unanimitas spiritalis vere dilectionis, licet quaedam sit separatio corporalis visionis.

Haec mea diligentius considerans parvitas, me ipsum sacrosanctis vestrae beatitudinis orationibus multis precibus, vir venerande, diligentius commendare studui; optans, vestra sanctissima dilectione auxiliante, proficere ad salutem animae meae;

a. olimpho *TPLG.* b. defendet *G.* c. foveat *add. K.* d. *an* Flaccum? e. suscitat *P.* f. quas *scripsi pro* quae *codd.* g. sancti *G.* h. *om. T*; et *P*; vel *KLG.* i. pylagis *L.* k. concorditer *L.* l. aclament *G.* m. voci *T.* n. valete *L.* o. Conclament pariter David ubique vale *P* (*pro* Concordi — Pater). p. *ex P 20—27v:* Epistola Albini Turonensis abbatis ad Elipantum Toletanum episcopum. (*Est etiam in M 1—6*). *Ediderunt Quercetanus p. 901—910 ex codice ecclesiae S. Mariae Remensis, Frobenius I 863—868.* q. quondam *P.*

1. Epistolam hanc „exeunte Iulio" 799 ad Elipantum pervenisse (de quo cf. supra pagg. 19. 219), ex ep. 122 infra p. 494 perspici potest.

ut et vestra merces ex nostro augeatur profectu, et mea diligentia bone voluntatis vobis aliquid conferat in karitatis officio; quatenus domino deo nostro Iesu Christo vestre humilitatis in dilectione fraterna communicatio placeat et nostre parvitatis in salute multorum acceptabilis sit devotio. Contingeta[a] enim vestram dilectionem magna remuneratio apud Deum et plurima inter homines laudatio, si fraterni consilii in ecclesiastica pace non dedignemini recipere profectum. Igitur ab ipso Deo Dei filio praedicata est in duobus minutis pauperrimae viduae sanctissima devotio[1]. Non ego duo minuta in templum, Romano periturum incendio, defero; sed duo magna praecepta caritatis in templum Dei vivi, animam scilicet, sacerdotali dignitate praerogativam, offero. Nec fas est, vilitatem offerentis spernere, sed magnitudinem muneris considerare. 799 ante m. Iul.

Tu enim es, sanctissime praesul, civitas super montem posita, quae nullatenus abscondi potest[2]. Cuius murus nequaquam debet insidiosis cuniculis cuiuslibet perfidie alicubi perforari, sed firmissimo catholice fidei munimine ex omni parte circundari; ut inexpugnabilis undique ad salutem totius populi, qui in te gaudet et ad tui oris imperium respicit, permaneat. Nec mihi est, pater optime, tecum in hac parvitatis meae cartula disceptatio sublimis sed supplicatio humilis; obnixe deprecans, ut apostolicam doctrinam in catholica unitate et pace tota mentis intentione consequi studeas, et populo tibi commisso sis signifer ad sempiternae beatitudinis prosperitatem[b]. Nec nova quaelibet nomina permittas paternis inseri traditionibus; sed quicquid euangelica auctoritas et apostolica dignitas et paterna sanctitas et catholica unitas tibi suadeat de Christo dicere vel Christum nominare, hoc placeat sanctitati tuae amare praedicare et credere. Nec novum adoptionis nomen in Christo et ab initio apostolice praedicationis mundo inauditum, permittas sonari vel legi vel praedicari christianis auribus.

a. contingeт *scripsi pro* constat *P.* b. prosperitatis *P.*

1. Luc. 21, 2. 3. 2. Matth. 5, 14.

799 ante m. Iul. Legimus enim in epistolis beati Felicis[1], viri[a] scilicet religiosae vitae praecipui[b] et sanctitate spectabilis[c], si catholicam fidem et ecclesiasticam unitatem, sine qua nullus Deo placere potest, amare et praedicare velit. Dicit itaque, propter adsumptionem[2] Christum esse adoptivum; minus considerans, non omnem adsumptionem adoptionem esse, licet omnis adoptio quaedam sit adsumptio. Legimus in euangelio, Petrum apostolum Christum adsumpsisse et increpasse[3]; nec fas est, ideo eum putare sibi in filium adoptasse, quia adsumpsisse eum dicitur. Item in euangelio scriptum est: *Et adsumpsit eum diabolus in sanctam civitatem*[4]. Vides, carissime et sanctissime pater, quam longe est adsumptio in hoc loco ab adoptione. Et si necesse est propter adsumptionem adoptivum esse Christum, cui personae est sanctae trinitatis adoptivus? Utique filii; quia filii persona adsumpsit hominem in utero virginali et adunavit sibi in unam personam, ut esset unus filius Dei; et si adoptivus est, itaque filio est adoptivus, qui hominem adsumpsit. Et est nepos[d] patris. Et est quaternitas magis quam trinitas in Deo omnipotenti, quia omnis adoptivus filius et proprius filius nullatenus unus esse possunt, ut multorum librorum lectio probat. Adsumpsit igitur Dei filius formam servi, non minuens formam Dei; ita ut unus esset filius Dei in duabus naturis, salva utriusque naturae proprietate in unitate personae; ita ut in duabus naturis unus sit filius, unus Christus, unus etiam et Deus. In sancta videlicet Trinitate alius est in persona pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus; non aliud in natura vel substantia vel gloria vel essentia vel aeternitate. In Christo vero aliud est in divinitate, aliud in humanitate; non alius vel alius, sed unus idemque verus Deus, verus homo, una persona, unus Dei filius, unus Christus. Quod multis testimoniis probari potest; sed superfluum est testimonio aeterni

a. viro *P.* b. praecipuo *P.* c. spectabili *P.* d. nepus *P.*

1. episcopi Urgellitani. 2. Marc. 16, 19: „Et dominus quidem Iesus — assumptus est in caelum et sedet a dexteris Dei.“ 3. Matth. 16, 22. 4. Matth. 4, 5.

patris aliquid addere, qui voce divina dixit in baptismo Christi, 799
vel in monte ubi transfiguratus est Christus: *Hic est filius* ante m. Iul.
*meus dilectus, in quo mihi bene conplacui*[1].

Similiter invenimus in praefati patris epistolis, Christum, qui ex virgine natus est, verum non esse Deum sed nuncupativum. Quod omnino catholica respuit fides. Quia, sicut unus non potest esse filius proprius et filius adoptivus, ita nequaquam unus esse potest verus deus et nuncupativus deus. Estne verus deus, qui iudicaturus est mundum? Et quis est, qui iudicaturus est mundum? Vere omnino, qui ex virgine natus est; ipsa Veritate adtestante: *Pater enim non iudicat quemquam, sed omne iuditium dedit filio; ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem*[2]. Et paulo post: *Sicut pater habet vitam in semet ipso, sic et filio dedit vitam habere in semet ipso, et potestatem dedit ei et iudicium facere, quia filius hominis est*[3]. Item beatus Paulus apostolus dicit: *Omnes nos oportet stare ante tribunal Christi*[4]; et in alio loco: *Omnes enim stabimus ante tribunal Dei*[5]. Velim credas, sanctissime pater, ut, qui eum nunc verum Deum negat, etiam tunc verum Deum eum cognoscat[a] et probet iudicatus. Veritatis probatio erit potestatis manifestatio. Quomodo non est verus Deus, de quo legimus in euangelio: *Cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, et omnes angeli cum eo, tunc sedebit in sede maiestatis suae, et congregabuntur ante eum omnes gentes*[6]? De quo multo ante praedictum est: *Et adorent eum omnes angeli Dei*[7]. Si Deus non est verus, cur adoratur ab angelis? et si filius Dei non est verus, cur sedet in dextera Dei patris? Hunc ergo Christum et psalmista Deum esse testatur: *Ascendit Deus in iubilatione, et dominus in voce tubae*[8]; item: *Deus noster manifeste veniet, Deus noster non silebit; ignis in conspectu eius ardebit, et in circuitu eius tempestas valida. Advocabit*[b] *cae-*

a. cognoscet *P.* b. advocavit *P.*

1. Matth. 17, 5. 2. Ioh. 5, 22. 23. 3. Ioh. 5, 26. 27. 4. 2 Cor. 5, 10. 5. Rom. 14, 10. 6. Matth. 25, 31. 7. Hebr. 1, 6. 8. Ps. 46, 6.

799 *lum de sursum et terram, discernere populum suum*[1]. De quo
ante m. Iul. etiam idem psalmista paulo ante ait ut discerneret eum ab aliis, qui dii dicuntur: *Deus, deorum dominus locutus est et vocavit terram, a solis ortu et occasu; ex Syon speties decoris eius*[2]. De cuius predicatione propheta ait: *De Syon exibit lex, et verbum Domini de Hierusalem*[3].

Dicit quoque idem vir venerabilis Felix, quod sit per omnia aequalis nobis, nisi tantummodo quod sine peccato natus est. Quaedam inaequalitas est in morte illius et nostra; mors autem illius omnes nos redemit a morte aeterna, nullius autem nostrum mors vel se ipsum absque eo liberare poterit. Item quaedam inaequalitas est, quod ille est verus Deus et verus homo: nos tantum homines sumus, in peccatis nati eiusque gratia salvati; non ex meritis nostris, sed ex illius miseratione. In multis enim nobis similis est, sed in pluribus[a] dissimilis. Unde et in psalmis dicitur de eo: *Spetiosus forma prae filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis*[4].

Refert quoque, eum baptismo indiguisse; volens, ut videtur, eum in baptismo adoptari in filium, sicut et nos. Quanta infidelitas sit hoc cuilibet christiano credere, nullus sanum sapiens ignorat. Dominus itaque noster Iesus Christus solus sic potuit nasci, ut secunda regeneratione non indiguisset; ideo in baptismo Iohannis certa dispensationis miseratione baptizari voluit, quia in Iohannis baptismo non fuit regeneratio, sed quaedam precursoria significatio baptismi Christi. In quo solo baptismo per Spiritum sanctum vera est remissio peccatorum credentibus, ut in eo spiritu renascamur, in quo ille natus est ex virgine Maria. In aqua enim voluit baptizari a Iohanne, non ut eius ulla dilueretur iniquitas, sed ut magna illius commendaretur humilitas. Ita quippe nihil in eo baptismum, quod ablueret, sicut mors nihil, quod puniret, invenit, ut diabolus veritate iustitiae vinceretur, non violentia potestatis opprimere-

a. plurioribus *P.*

1. Ps. 49, 3. 4. 2. Ps 49, 1. 2. 3. Isa. 2, 3. 4. Ps. 44, 3.

tur. Utrumque enim, et baptismum et mors non miseranda necessitate, sed miserante potius voluntate susceptum est. 799 ante m. Iul.

Et multa alia inveniuntur in eius scriptis, catholicorum patrum sensibus non convenientia[a]; quae dicere vel exponere epistolaris paginae[b] angustia me modo prohibet; ignorans quoque, quomodo vel qualiter sanctitas vestra et bona voluntas, quam habetis in Christo, haec nostrae parvitatis dicta recipere velit. Tantum obsecro in ea caritate, qua Christus nos dilexit, ut benigne hos meos digneris perlegere apices; et quod fraterna me cogebat caritas vestrae dirigere excellentiae, vestra sanctissima humilitas recipere non dedignetur. Audiens vero saepius bonam famam religiosae vitae de vobis, ideo instinctus amore fraternae dilectionis, me ipsum in tuam caritatem fideliumque tuorum, Deo servientium in illis partibus, commendare curavi; etiam et illud deprecari, ut cautius agas de salute animae tuae tuorumque subditorum.

Licet praefatus famulus Dei Felix laudabili vita vivat coram hominibus, tamen, ut videtur, in multis catholicae fidei professione[c] non omnino pleniter patrum sequitur sententiam. Et noli confidere de spetie bonitatis illius. Maledictus enim homo, qui confidit in homine[1]. Sed magis spem tuam pone in omnipotente Deo, et deprecare illum die noctuque, ne sit inanis labor tuus in conspectu illius, et ut fidem firmatam[d] omnique ecclesiae Christi probatam teneas. Videtur enim condignum, ut commune omnium conservorum tuorum prece te totum convertas[e] ad Dominum, et depreceris clementiam illius: quatenus in fide recta confirmet corda vestra; ut nullo errore decipiaris, nec ullus ad te pertinens vagabundus a veritatis via deviet. Erit enim tibi maxima merces apud Deum omnipotentem, si errantes correxeris, si veritati consentieris, si humiliter legeris sanctarum scripturarum series; magis desiderans veraciter veritati oboedire, quam pertinaciter tuam vel cuiuslibet

a. convenienti *P.* b. pagina *P.* c. professionem *P.* d. firmat[9] *P.* e. convertaris *P.*

1. Ier. 17, 5.

799 ante m. Iul. alterius firmare sententiam. Parata est enim misericordia omnipotentis Dei tuas recipere preces, si amore veritatis cognoscende effuderis eas.

Potuissem itaque multis testimoniis sanctarum scripturarum et catholicorum doctorum scriptis probare, Iesum Christum dominum nostrum, qui ex virgine natus est, Deum esse verum et filium Dei proprium; sed sapienti pauca sufficere sciens, et magis[a] sensuum veritati arbitrans te intendere quam sermonum multiplicatione gaudere, credo: domini nostri Iesu Christi misericordissima pietas faciat te veritatem intellegere, si humiliter eam quaerere insistis. Quia omnis, qui se humiliat, exaltabitur[1]; et humilitatis passibus ad caelestis regni altitudinem pervenitur.

Una debet esse ecclesia Christi toto orbe diffusa in fide et caritate. Unum e duobus: aut in toto mundo est ecclesia Christi supra petram fundata, ut credimus et confitemur; aut etiam[b] in Felice et suis paucis sectatoribus. Quod omnino indignum est Christo deo nostro, ut plures non habeat in ovile suo quam illos paucos, qui in montanis latitant cum Felice. Tu vero, vir Deo electe et dilecte, te ipsum cum tuis consotiis universali ecclesiae Christi coniunge; ut sis membrum honorabile illius capitis, qui pro te suum sanguinem fundere non dedignavit; recogitans, quantum erit gaudium in caelis super uno peccatore penitentiam agente[c][2]. Non dico te peccatorem, sed praedicatorem; confessorem Christi, non aversorem fidei; lucernam super candelabrum positam[3], ut luceat omnibus, qui in domo Dei sunt.

Etiam et in hoc tuae sanctissimae voluntati obnixius suadere ratum putavi, ut eundem virum venerabilem Felicem tuis sanctis precibus et suavissimis suggestionibus convertere ad catholicae fidei unitatem et veritatem nitaris[d]. Fidelis est enim Deus, pius et misericors, qui nullatenus obliviscitur eius multa

a. et magistrum sese veritati *P pro* et magis — veritati. b. *an* tantum? c. agentem *P*. d. nitaris (e *supra* a) *P*.

1. Luc. 14, 11. 2. Luc. 15, 7. 3. Matth. 5, 15.

bona et religiosam vitam et labores, qua die noctuque indefessa voluntate desudat. .Quanta sit tibi coram Deo et sanctis eius gloria et remuneratio, intende et diligentius considera, in salute fratris tui, etiam et tanti viri et tam praeclarae dignitatis et sanctitatis famuli[a] Christi. 799 ante m. Iul.

Memor esto semper illius apostoli dictum, qui ait: *Novitates vocum devita*[1]. Ecce qualis novitas est, Christum, qui ex virgine natus est, adoptivum filium vel nuncupativum Deum predicare et nominare; et apertissimis apostolice auctoritatis testimoniis non credere, sed magis adversari, qui ait: *Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*[2]. Potuitne dicere apostolus: *qui adoptivo filio suo non pepercit,* si voluisset nos illum credere adoptivum, qui traditus est pro salute nostra? Item ipsa Veritas in euangelio ait: *Sic enim dilexit Deus mundum, ut filium suum unigenitum daret*[3]; de quo et paulo ante ait: *Sicut enim Moyses exaltavit serpentem in heremo, ita exaltari oportet filium hominis*[4]. Et quid est, quod idem apostolus in alio loco ait: *Quorum patres, ex quibus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in saecula*[5]*?* An et hic non potuit dicere: *qui est nuncupativus in saecula?* Non enim in Christo sicut in quolibet homine generatio est — homo enim quilibet filius irae nascitur, sed post in baptismo gratia sancti Spiritus in filium adoptatur Dei — sed statim in ipso conceptu conceptus est filius Dei, et natus secundum temporis oportunitatem verus filius Dei. Similiter et non est in Christo divinitatis maiestas sicut in quolibet homine episcopalis dignitas verbi gratia — non enim apostolus Petrus apostolus est natus, sed postea a Deo electus; sicque[b] quislibet episcopus non est episcopus natus, sed post nativitatis oportunum tempus electus in episcopatum et ordinatus — sed statim in ipso conceptu et nativitate Deus verus natus est Christus et proprius filius Dei, non adoptivus[c] filius nec nun-

a. famulo *P.* b. si qui *P.* c. adobtivus *P.*

1. 1 Tim. 6, 20. 2. Rom. 8, 32. 3. Ioh. 3, 16. 4. Ioh. 3, 14. 5. Rom. 9, 5.

799 ante m. Iul. cupativus deus. Firmiter absque omni dubitatione credendum est et praedicandum, eundem esse, qui natus est ex virgine, deum verum in duabus naturis et verum filium Dei; ita ut unus sit Christus et unus Deus et unus Dei filius, et unus rex et unus totius mundi salvator, divinitate consubstantialis[a] patri, humanitate consubstantialis[a] matri, ut sit idem verus Deus et verus homo in unitate personae. Nam et ipse tempore passionis suae, adiuratus a pontifice, filium se Dei esse confessus est[1]. Et multa alia habemus testimonia in sancto euangelio, quae ubique eum filium Dei esse testantur. Percurre omnes paginas euangelicae auctoritatis et epistolares sententias apostolice dignitatis vel omnium sanctarum scripturarum series, et quicquid in illis invenies, hoc fideliter predica. In his sufficiat et gaudeat tuae sanctitatis sensus, ut dignam catholicae fidei et praedicationis in aeterna beatitudine mercedem merearis recipere.

Obsecro te humiliter per sanguinem redemptionis nostrae et per terribile ultimi diei iudicium, quatenus huius cartulae sensus et syllabas, si in tuae beatitudinis manus perveniant, digneris dirigere per sanctos Christi sacerdotes ad sublimia ecclesiae lumina, quae sunt in partibus Spaniae. In hoc enim cognoscitur, si amorem habeas veritatis et universalis ecclesiae coniunctionem, si haec, qualiacumque sunt, caritatis fraternae scripta fideliter conservorum tuorum auribus aperire desideras et illos in unitate catholicae pacis confirmare.

Dicam iterum et cum omni humilitate dicam, saepiusque repetens: Evigilemus, viri fratres, ad tubam totius mundi. Ecce clamat vas electionis, praedicator gentium, secretarius caelorum contra omnes novitates vocum, dicens: *Sed licet aut angelus de caelo euangelizet, praeter quod euangelizavimus vobis, anathema sit*[2]. *Sicut praediximus, et nunc iterum dico: Si quis vobis euangelizaverit praeter id, quod accepistis, anathema sit*[3]. Ecce quanta fidutia praedicatoris mundi est in sua prae-

a. consubstantialem *P.*

1. Matth. 26, 63. 64. 2. Gal. 1, 8. 3. Gal. 1, 9

dicatione, ut non solum hominibus anathema indixit, si aliter 799
praedicassent, quam ipse praedicaverat, sed angelis quoque anathematizavit, si novi aliquid inmisissent in praedicationem apostolice auctoritatis. Quam praedicationem euangelice veritatis non se ab hominibus sed ab ipso domino nostro Iesu Christo didicisse testatur, ubi ait: *Neque enim ego ab homine accepi illud neque didici, sed per revelationem Iesu Christi*[1]. Aliter praedicat, qui Christum adoptivum[a] nominat filium Dei; quem ille proprium filium Dei nominavit[2]. Aliter praedicat, qui Christum Iesum deum nuncupativum nominat; quem ille Deum super omnia benedictum nominavit[3]. Et qui aliter praedicat, timeat apostolicae auctoritatis anathema; non solum apostoli, sed etiam dei Christi, quem in se locutum esse testatur, ubi ait: *An experimentum eius queritis, qui in me loquitur Christus*[4]*?* Quomodo quislibet temeraria praesumptione dominum nostrum Iesum Christum adoptivum Dei filium nominare audet, quem tantus praedicator, ut diximus, proprium filium Dei nominavit, ubi ait: *Qui proprio filio suo non pepercit*[5]*?* Vel qua audatia eundem dominum et Deum nostrum quis praesumit nominare nuncupativum Deum, quem idem apostolus benedictum super omnia Deum[6], vel etiam magnum Deum[7] non dubitavit clara voce confiteri et nominare? Ait itaque ad Titum: *Expectantes beatam spem et adventum gloriae magni dei et salvatoris nostri Iesu Christi; qui dedit semet ipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate*[8]. Magnum utique Deum eum nominavit, qui venturus est iudicare vivos ac mortuos; non deunculum quendam, qualem nova quorundam fingit praesumptio. Si quis dubitet, de quo dixisset apostolus, legat tractatum beati Hieronimi, quem in[b] hanc fecit epistolam[9].

ante m. Iul.

Considerandum est diligentius et omni pietatis intellectu percipiendum, quod ille mirabilis euangelista ait: *Verbum caro*

a. adobtivum *P*. b. qui *P pro* quem in.

1. Gal. 1, 12. 2. Rom. 8, 32. 3. Rom. 9, 5. 4. 2 Cor. 13, 3. 5. Rom. 8, 32. 6. Rom. 9, 5. 7. Tit. 2, 13. 8. Tit. 2, 13. 14. 9. V. Hieronymi comm. in ep. ad Titum, opp. ed. Vallarsius T. VII 724 sq.

799 ante m. Iul. *factum est*[1], id est Deus homo factus est; ex carnis itaque nomine totum hominem significans, ut in eo loco intellegitur[a]: *Videbit omnis caro salutare Dei*[2], id est omnis homo. Non ut divinitatis natura verteretur in humanitatem; sed, salva maiestate divina, adsumpta est humanitas; non diminuta est divinitas, sed honorificata humanitas, manente proprietate naturae humanae; ut idem ipse, qui ex Deo patre aeternaliter natus est, ex matre virgine temporaliter natus esset; ut sit verum, quod tantus euangelista ait: *Verbum caro factum est.* Si Deus homo factus est, utique deus homo factus est, utique homo deus factus est propter unitatem personae[b]; ut sit ex omni parte veritas in Christo Iesu domino nostro. Si igitur homo, qui adsumptus est a verbo Dei, deus est nuncupativus, quia alia natura est humanitatis, alia divinitatis; consequens videtur, ut Deus, qui hominem adsumpsit, homo sit nuncupativus, et non potest stare, quod euangelista ait: *Verbum caro factum est.* Similiter intellegendum est versa vice de adoptione. Si ideo ille[c] homo, qui adsumptus est, adoptivus est filius Deo, quia alia natura est humanitatis alia divinitatis, sequitur illa necessaria conversio: ut Deus, qui ex virgine natus est, sit adoptivus deus; et non sit beata virgo secundum Nestorianam impietatem vera genitrix Dei, sed per quandam[d], si fieri possit, adoptionem mater Dei. Quod quantum nefandum sit et quam impium et ab omni veritate alienum, quisquis pie de Christo sentit, agnoscit.

Has vero novitates vocum, karissimi et clarissimae[e] dignitatis viri, omnino abicite, et consentanea euangelicis paginis et apostolicis traditionibus credite et predicate; intellegentes, alia nomina in Christo deo propria esse, alia significativa; et discernite, quid[f] cui rei conveniat. Propria nomina sunt in Christo: *unigenitus*[3], *primogenitus*[4], *deus*, *Dei filius*, *et dominus Iesus Christus*. Significativa nomina sunt propter quasdam actiones,

a. intellegatur *P.* b. propter unitatis personam *P.* c. illum *P.* d. quondam *P.* e. clarissimi *P.* f. quod *P.*

1. Ioh. 1, 14. 2. Luc. 3, 6. 3. 1 Ioh. 4, 9. 4. Matth. 1, 25.

quae conplete sunt in illo: *leo*[1], *lapis*[2], *ovis*[3], *vitulus*, *vermis*, 799
et alia plurima, quae ratione discernenda sunt. ante m. Iul.

Dicit prefatus venerabilis Felix, Hispaniae doctores Christum adoptivum solitos esse nominasse. Sed illos doctores nos non legimus, neque ad nos illorum scripta[a] pervenerunt. Et si dixerint, forte simplex ignorantia eos defendit a mucrone anathematis; non pertinax erroris defensio excommunicationis percutit gladio[b]. Maior quoque auctoritas doctorum totius mundi debet esse, quam paucorum in Hispania. Igitur beatus Isidorus, cui nihil Hispania[c] clarius habuit, multa nomina ponit de deo Christo in ethimologiis vel aliis scripturis suis; sed in nullo loco invenimus, eum adoptivum vel nuncupativum deum Dei filium Christum nominasse. Sed semper universalis sanctae Dei ecclesiae in catholica fide eum consentire invenimus.

Si vestra vero pietas et bona voluntas, quam habetis in Christi[d] caritate, hanc epistolam perlegere curaverit, et vobis placuerit communicatio sanctae fidei nobiscum et ut sermonem saepius faciamus inter nos familiarem, plura vobis de ratione orthodoxe fidei et aecclesiastica pace et sancta unitate, miserante deo Christo vero deo et proprio filio[e] Dei, dirigere curabimus[f]. Haec interim pauca ex caritatis fonte dictavimus; optantes[g], vos ubique in omni sanctitate et unitate pacifica proficere coram Deo et hominibus.

Vos vero communiter obsecro in calce huius epistolae, sacratissima lumina Hispaniae, ut memoriam nostri in sacrosanctis vestris orationibus habere dignemini. Vos vero, sanctissimi patres, quos Deus rectores populi sui constituit, per dona sancti Spiritus in omni sapientia[h] catholicae pacis et in caritate Christi dei proficere optamus[i]. Dilectissimi patres fratres et filii in Christo domino nostro, valete in perpetuum.

Qui legat, feliciter legat et veraciter intellegat et fideliter credat, quae dicta sunt; quatenus aeternaliter regnare merea-

a. *om.* *P.* b. gladius *P.* c. Ispania *P.* d. xpo *P.* e. filio filio *P.* f. curavimus *P.* g. obtantes *P.* h. sapientiae *P.* i. obtamus *P.*

1. Apoc. 5, 5. 2. Ephes. 2, 20. 3. Act. ap. 8, 32.

799 ante m. Iul. tur cum eo, de quo nobis sermo est, salvatore nostro deo vero et vivo, domino Iesu Christo.

---

116. *Alcuinus Adalhardum abbatem Corbeiensem reprehendit, quod ad se neque accedat neque litteras mittat. Se febri impeditum fuisse, quominus ad eum veniret. De Angilberto*[a]. (Q 107, F 144)

799 ante Iul. 10 Antonio[1] Albinus salutem.

O[b] quam plana via fuisset per Belgica[c] rura[2] ad currendum, vel ad volandum caritatis pennis.

Timeo, ne forte fracte sint aliquae ex eis, ut alie potuissent inseri. Ideo nidus paternus[3] non visitatur; nec saltim columba pedibus, ut quondam in Grecia legatis[d], adfert litterulas[4]. Quid ad haec?

. . . . . . . . . . . . . . sit Tityrus[e] Orpheus[f],
Orpheus[f] (in silvis)[g], inter delphinas[h] Arion[i 5].
Vertitur oenofori[k] fundus sententia nobis.

Ego ludo, ego serio[l] dormientem sepius suscitare nisus; sed nec cantante saltatum est, nec plangente lamentatum.

Omnia vel medium fiant mare. Vivite, silvae[6].

dixit amans spernenti se. Idem in eodem poeta[m]:

Invenies alium, si te hic fastidit Alexis[7].

Putavi me venire ad te[8], et uni[n] auriculae[o] suavia susurrare et alteri dura decantare; sed prohibuit me Romanus co-

a. *ex H 97—98, N 115v—116:* Albinus ad Antonium. b. *om. H.* c. bellica *HN.* d. ligatis *corr. in* legatis *N.* e. sittiturus *H.* f. orphius *H.* g. in silvis *om. HN.* h. delpinas *H.* i. Orion *H.* k. anafori *H.* l. serie *H,N.* m. eta *H.* n. unice *H,* unicae *N.* o. auriculo *H.*

1. Adalhardo abbati Corbeiensi, v. Paschasii Radberti V. Adalhardi c. 21 (SS. II 526): „idcirco ex omnibus per omnia satagebat, ut iam Christum in omnibus inveniret. Ob hoc autem ab aliquibus, ut epistolae magistri Albini ferunt, Antonius vocabatur.“ 2. Cf. ep. 110 supra p. 449. 452. 3. Uuicus s. Cuentawich. Cf. infra epp. 117. 118. 173. 4. allatae sunt litterae Adalhardi demum die 10 Iul. 799; v. ep. 117 infra. 5. Verg. Ecl. VIII 55. 56. 6. Verg. Ecl. VIII 58. 7. Verg. Ecl. II 73. 8. in coenobium Corbeiense; cf. ep. 117 infra.

mes[1] ingrato tempore. Si illius[2] insurgat contra me praelium, in hoc ego sperabo[3], quia virtus ex infirmitate perficitur[4]. 799 ante Iul. 10

Vereor, ne Homerus[5] irascatur[a] contra cartam prohibentem spectacula et diabolica figmenta. Quae omnes sanctae scripturae prohibent, in tantum, ut legebam, sanctum dicere Augustinum[b]: *Nescit*[b*] *homo, qui histriones*[c] *et mimos*[d] *et saltatores introducit in domum suam, quam magna eos inmundorum sequitur turba spirituum.* Sed absit, ut in domo christiana diabolus habeat potestatem. Olim tibi de his scripsi, optans salutem karissimi filii toto cordis affectu; volens per te fieri, quod per me non posse fieri agnovi.

Tuus vero animus, fili mi carissime, congaudeat in servitio Dei et in salute fraterna; ut tibi ex profectu aliorum merces adcrescat meritorum. Ideo saepius desideravi exhortatorias dilectionis vestrae litteras. Sed nescio, quae causa vel me rapuit ex mente tua, vel te ab exhortatione cessare conpulit. Beatus, qui loquitur in aurem audientem[e 6]; utinam omnes tali[f] te desiderio audirent, sicut ego unanimis tuus. Vel castigatus scribe, ut vindices te; quia rogatus noluisti, ut confortares me.

Valeto in pace perpetuae beatitudinis, fili[g] frater amice.

a. irascat *H.* b. Agustinum *H.* b* nescio *NH.* c. qui istriones *N*, qui h strionea *H.* d. mimus *H.* e. aure audientis *N.* f. tale *H.* g. fili carissime *N.*

1. febris (v. not. 4), quam quondam Roma Alcuinum reportavisse ex his verbis perspicimus; cf. Petri Damiani op. 19 c. 5 (opp. ed. Caietani III 216):

„Romanae febres stabili sunt iure fideles,
Quem semel invadunt, vix a vivente recedunt."

2. febris. 3. Ps. 26, 3: „Si exurgat adversum me proelium, in hoc ego sperabo." 4. 2 Cor. 12, 9: „nam virtus ex infirmitate perficitur." Cf. ep. 101 supra p. 428: „nisi quod febris et infirmitas me fatigatum habet. Tamen qui infirmior, fortior erit iuxta apostolum. Et saepe prodest infirmitas corporalis, ut fortitudo fidei crescat in anima." 5. Angilbertus, abbas S. Richarii Centulensis. Cf. supra p. 356 n. 4. 6. Eccle. 25, 12.

799 Iul. 10

117. *Alcuinus Adalhardo abbati Corbeiensi respondet de controversa quadam possessione; eumque ad se venire vult*[a].

(F 232)

Antonio[1] paulus.

Venerunt mihi literae sexto Idus Quintilis[2] ad Uuicos[3], gaudio plenae. De meo et de tuo et de non termino[4] quae in me usque modo manserunt, et mansura erunt, credo. Licet durissime passus essem praesentiam absentiae et absentiam praesentiae, de visitatione vero fraterna[5] saepius volvi secundum oportunitatem itineris; sed secunda in pronomine persona[6] optime novit, unde remansit[7]. Immo necdum agnosco, quomodo fieri possit hoc. Scito, quod litterae tantummodo non sufficiunt ad meum et tuum — quia haec sunt, quae mundum destruunt — si non aderunt ego et tu. Huc usque tres litterae[8] in tristitia fuerunt, duobus[9] hoc facientibus. Sed septem[10] omnia sufferunt, donec sex[11] et octo[12] simul gaudeant et septem[10] stent in loco suo[13]. Quia a senarii numeri perfectione[14] per septenarii gratiam[15] ad octonarii beatitudinem[16] ascenditur. Et fiat unitas primi[17] et extremi[18] per medietatem[19]; quia cuncta in creaturis tribus istis terminis ad unitatem perveniunt. Et si tolluntur de medio unum, de ultimo duo, erunt tres termini aequales, mirabiles in perfectione

a. *ex H 95v—96.*

1. Adalhardo abbati Corbeiensi. 2. die 10 Iulii. 3. s. Cuentawich (hodie Wicquinghem sur la rive gauche de la Canche); de cuius situ cf. supra p. 148 n. 3, T. III 444 n. 3, Rozière Recueil des formules I 46, III 316. 4. de confinio quodam non constituto. 5. de accessu ad Adalhardum in coenobium Corbeiense. 6. tu. 7. V. ep. 116 supra p. 478: „sed prohibuit me Romanus comes ingrato tempore" (febris). 8. ego. 9. duabus litteris: te. 10. septem litterae: Albinus (= Alcuinus). 11. sex litterae: paulus (= Alcuinus). 12. octo litterae: Antonius (= Adalhardus). 13. Cupit igitur Alcuinus, ut Adalhardus ad se accedat. 14. senario numero perfectio attribuitur, propterea quod diebus sex Deus mundum perfecit. 15. numerus septenarius gratiam habet propter sancti Spiritus gratiam septiformem; cf. supra T. IV p. 375 n. 2. 16. numero octonario beatitudinem tribuit propter octo beatitudines a Christo prolatas in oratione de monte habita. 17. Adalhardi s. Antonii, cuius nomen in inscriptione huius epistolae prius positum est. 18. Alcuini s. „pauli", posterioris in epistolae inscriptione. 19. compositionem.

omnium creaturarum, quae a tribus personis in unitatem potestatis conditae sunt. 799 Iul. 10

Haec legens intellegat; et laudet subtilissime largitorem sapientiae, et vivat in eo feliciter.

Saluta fratres; pueros et perfectos, legentes et intellegentes et benefacientes, Christum colentes et caritatem habentes. Et hi omnes valeant vigeant floreant in omni perfectione vitae et laudis Dei aeternaliter.

---

118. *Alcuinus Carolo regi pro litteris missis gratias agit. Petit ut Leoni III papae adventuro consulat sibique propter infirmam valetudinem iter Romanum remittat*[a].

(Q 12, F 81)

Domino in Domino dominorum dilectissimo David regi Flaccus fidelis orator sempiternae beatitudinis in Christo salutem. 799 post Iul. 10

Revertente[b] me de Uuicus[1] propter causas[c] necessarias, quas ibidem habuimus disponere, occurrerunt mihi, visitanti religiosissimam sororem vestram[2], excellentiae vestrae dulcissimi apices, in vestra prosperitate amabiles et in divina misericordia laudabiles, qui numquam in se[d] sperantes deserit[3].

Sicut de domno apostolico[4] nuper actum, per[e] vestras suavissimas litteras audivimus. Qui etiam vestrae beatissimae[f] praesentiae gaudet advenire[5]; ut innotuit nobis cartula[g] benignitatis vestrae. De qua multas bonitati vestrae gratias agimus, quod solita[h] pietate[i] nostri nominis memoriam habere dignati estis.

a. *ex T 28v—29v, P 129v—131v, L 170v—174. (Est etiam in M 87v, N 25v—26:* Epistola Alchuini ad domnum regem). b. Revertenti *TL*, Reverti *P*. c. cassas *L*. d. in se *om. P*. e. *om. P*. f. beatitudinis *P*. g. articula *T pro* cartula. h. sola *P*. i. pietati *TL*.

1. s. Cuentawich, ubi Alcuinum die 10 Iulii fuisse scimus; v. supra p. 480 n. 3. 2. Gislam abbatissam Calensem. 3. Cf. Iudith 13, 17. 4. Leone III. 5. Pervenit Leo III Paderbornam, quo Carolus post d. 13 Iunii (v. Sickel Acta Karol. II 62 n. 160) se contulerat; cf. Regesta pontt. Rom. p. 217.

799 post Iul. 10 Non solum de hac praesenti memoria vestrae egregiae pietati gratias agimus continuas, sed etiam de omni bonitate vestra, quam in nostram peregrinationem verbis vel factis semper ostendistis; fidelis in promissis, verus in perficiendo[a] promissa. Quapropter fides vera[b] et caritas non ficta et intercessio continua in archano[c] cordis mei thesauro vestram iugiter amplectitur[d] beatitudinem.

O dulcissime, decus[e] populi christiani, o defensio ecclesiarum Christi, consolatio vitae praesentis. Quibus tuam beatitudinem[f] omnibus necessarium est votis exaltare, intercessionibus adiuvare; quatenus per vestram prosperitatem christianum tueatur imperium, fides catholica defendatur, iustitiae regula omnibus innotescat.

Ecce quid actum est de apostolica sede in civitate praecipua, in dignitate excellentissima. Quae omnia vestro tantummodo servantur iudicio; ut prudentissimo consilio sapientiae, vobis a Deo datae[g], temperata consideratione corrigantur, quae corrigenda[h] sunt[i], et conserventur[k], quae conservanda sunt[i]; et[l] quae clementer divina gessit pietas, extollantur in laudem nominis illius, qui salvum fecit servum suum[1] et liberavit a persecutione exsecrande infidelitatis[m]. Vestra vero sapientissima animi prudentia — dum omnia intellegat, quid cui conveniat personae — in benefaciendo[n] sive in vindicando[o] faciat[p] et perficiat, quod Deo placeat. Et omnibus bona in vobis voluntas[q] ostendatur[r] laudetur et[l] ametur.

Hoc certissime[s] pietas[q] vestra agnoscat, quod nullius[t] hominum auri vel[u] argenti munuscula tantum laetificant Flacci[v] vestri animum, quantum beatitudinis vestrae apices omni gaudio reficiunt. Ideo supplici voto[w] deprecor[x], ut saepius iubeatis fieri[y], quod me semper amare agnoscitis.

a. perficiendis *TLP*. b. vestra *TP*. c. archana *TLP*. d. conplectere *P*. e. pecus *L*. f. beatidinem *P*. g. dante *P*. h. corriganda *L*. i. sint *L*. k. conserventur *L*. l. *om. P*. m. *om. P;* infelicitatis *L*. n. beneficiendo *TP*. o. vindictando *T*, iudicando *P*. p. ficiat *T pro* faciat et perficiat. q. *om. L*. r. ostenditur *P;* et *add. L*. s. certissimae *T*. t. nullus *L*. u. et *L*. v. falci *P*. w. vota *T*.[1] x. deprecor — amare *om. P*. y. ferri *L*.

1. papam.

De illo itinere vero[a] longo et laborioso Romam[b] eundi: nullatenus — infirmum et cotidianis fractum doloribus — corpusculum meae fragilitatis perficere posse arbitror[1]. Desiderium iam habuissem[c], si potestas esset peragendi. Ideo obsecro clementissimam paternitatis vestrae benivolentiam[d], ut dimittatis me fideliter et instanter orationibus cum Deo servientibus apud Sanctum Martinum vestrum iter[2] adiuvare. 799 post Iul. 10

Et utinam, ut[e] quandoque divina gratia vobis concedat libertatem a populo nefando Saxonum: iter agere, regna gubernare[f], iustitias facere, ecclesias renovare, populum corrigere, singulis personis ac dignitatibus[g] iusta [h]decernere[i], oppressos defendere, leges statuere, peregrinos consolari et omnibus ubique aequitatis[k] et caelestis vitae viam ostendere; ut sit consolatio omnibus in adventu vestrae pietatis; clarissimisque vestrae nobilitatis filiis benedictio copiosa per[l] vestra benefacta adcrescat; sicut per solius omonymi tui David Deo dilectissimi regis sanctitatem[m] legitur omnibus nepotibus[n] suis regalis[o] throni potestas conservata[p] fuisse. In his enim et huiusmodi relegionis[q] exercitationibus filiorum exaltatio et regni felicitas et populi[r] sanitas et frugum[s] ubertas et totius boni iocunditas[t], tibique caelestis[u] regni beatitudo, Christo deo perficiente, crescit et augetur, dulcissime David, diebus aeternis.

[v]Det tibi consilium pacis simul atque salutis,
David amor populi, Christus ubique pius;
Omnipotens cuius defendat[w] dextera semper,
Victorem[x] faciens, teque tuosque simul;
Nomen ut aeternum toto laudetur in orbe[y]
Illius[z] ex vobis, pro pietatis[aa] ope.

a. vere *L.* b. Roman *L.* c. habuisse *P.* d. *corr. in* benivolendi *P.* e. *om. P.* f. gubernante *L.* g. dignitatis *P.* h. iustitia P. i. discernere *TLP.* k. aetatis *T.* l. per — David *om. P.* m. *sequitur* ut *in codd.* n. nepotis *P.* o. regulis *T.* p. conservatam *TLP.* q. relegionis *P*, regionis *L.* r. populo *TPL.* s. frugo *P.* t. iocunditatis *P.* u. ubique cales *L.* v. *qui sequuntur versus quatuordecim, sunt etiam in G p. 56.* w. defendet *T.* x. viatorem *L.* y. orbem *T.* z. ut *add. G.* aa. proprietatis *G.*

1. Interrogaverat igitur Carolus, num Alcuinus secum (cf. infra: „vestrum iter") Romam iturus esset. 2. Itaque ipse Carolus anno 799 ante papae adventum in animo habuit Romam se conferre. Cf. etiam ep. 119 infra.

799 post Iul. 10

Aspice, cunctorum vitae spes, forma salutis,
Qualiter ad vosmet[a] tuta recurrat ovis[b 1].
Qui tristis veniat, redeat iam laetus ad Urbem
Per pia dona patris consiliumque[c] sacrum[d].
Quod petit inveniens, quodque speravit adeptus;
Hinc Christo[e] laudes hymnidicas[f] referens,
Qui mundo talem tribuit sub[g] tempore nostro
Rectorem, sacre regmine[h] iustitiae.

---

119. *Alcuinus Carolo regi respondet. De prospero rerum eventu gratulatur. Clementiam suadet. De Leone III papa mire sanato gaudet. De discipulis suis mittendis quaerit. Significat, quare Turonis quam Romae esse malit. Regi Romam ituro laeta optat*[i]. (C 7, Q 13, F 93)

799 Aug.

Domino dilectissimo atque omni honore dignissimo David regi Flaccus[k] veteranus miles perpetuam in Christo salutem.

Litteras[l] prosperitatis vestrae et consolationis nostrae magno amore et digno favore suscepimus; Dei[m] omnipotentis clementiam conlaudantes, qui vos fidelesque[n] vestros prosperis successibus pollere fecit, et inimicos sui nominis vestrae potentiae subdidit pedibus[2].

Hoc enim faciat Deus et hoc addat[3]: ut triumpho terroris vestri inimicas[o] undique subiciat gentes; et suavissimo[p] suae dilectionis iugo[q] in christiana fide ferocissimos subiciat animos, ut[r] solus deus et dominus noster Iesus Christus credatur cola-

a. vosme *L.* b. tuta recurrat ovis *scripsi pro* tota recurrat ovans *codd.* c. consiumque *L.* d. suam *P.* e. quoque *T.* f. himnidicas *P.* g. *om. G.* h. regimine *PG.* i. *ex T 29v—31:* Item ad domnum regem exhortatio ad iustitiam pro impietate, quae gesta est in apostolico; *P 117v—119v:* Epistola eiusdem ad Karolum imperatorem; *K 10—20v:* Item alia; *G p. 54—56.* (*Est etiam in L 174—177v, N 26v—27*). k. Flacus *G.* l. Litteris *T.* m. *om. G.* n. fidelisque *G.* o. vester inimicus *G.* p. suavissime *P.* q. suavissima — iuga *KG.* r. ut — deservire valeat *om. KG.*

1. Leo III papa. 2. Referenda haec videnturad istam annalium Einharto tributorum relationem (Mon. Germ. SS. I 187) 799: „Misit Karlum filium suum ad Albim cum parte exercitus propter quaedam negotia cum Wilcis et Abodritis disponenda et quosdam Saxones de Nordliudis recipiendos.“ 3. 1 Reg. 3, 17.

tur atque ametur. Vestra clarissima potestas[a] et sanctissima voluntas in hoc omni laboret studio, ut Christi nomen clarificetur et eius divina potestas per fortitudinis vestrae triumphos multis terrarum regnis innotescat; quatenus non solum magnitudo potestatis te regem ostendat, sed etiam instantia[b] seminandi verbi Dei in laude nominis domini nostri Iesu Christi praedicatorem efficiat. Ideo divina te gratia his duobus mirabiliter ditavit muneribus, id est terrenae felicitatis imperio et spiritalis[c] sapientiae latitudine, ut in utroque proficias, donec ad aeternae beatitudinis pervenias felicitatem. 799 Aug.

Parce populo tuo[d] christiano; et ecclesias Christi defende; ut benedictio superni regis te fortem efficiat super paganos. Legitur quendam veterum dixisse poetarum, cum de[e] laude imperatorum Romani regni, si rite recordor, cecinisset[f], quales esse debuissent, dicens:

Parcere subiectis et debellare superbos[1];

quem versiculum beatus Augustinus[g] in libro de civitate Dei multa laude exposuit[2]. Quamvis magis nobis adtendendum sit euangelicis praeceptis, quam Virgiliacis versibus. Nam et ipsa Veritas ait: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*[3]; et alibi: *Estote misericordes, sicut et pater vester caelestis misericors est*[4].

Quod vero[h] nobis vestrae[i] bonitatis in Christo probata voluntas de apostolici pastoris mirabili sanitate demandare curavit[5]: decet enim omnem populum christianum in hac clementia divinae protectionis gaudere et laudare nomen sanctum[k] Dei

a. potestas et sanctissima *om. T.* b. intanta *corr. in* intentio *P.* c. *corr. in* spiritualis *P.* d. tuo *om. T.* e. in *superscriptum est in P pro* de. f. caecinisset *T.* g. agustinus *T.* h. vere *P.* i. vere 3 P *pro* vestrae. k. sancti *T.*

1. Verg. Aen. VI 854. 2. De civitate dei I c. 6. 3. Matth. 5, 7. 4. Luc. 6, 36. 5. Fit perspicuum ex his verbis, hanc epistolam anno 799 scriptam esse, cum Carolus Leonem III papam Paderbornae iam sanatum recepisset. Quoniam igitur rex post diem 13 Iunii Aquisgrano in Saxoniam profectus est haecque epistola ad Augustum mensem pertinet (v. infra verba haec: „quem fervor mensis Augusti"), de papae salute Carolus Alcuinum litteris certiorem fecit aut exeunte mense Iulio aut ineunte mense Augusto 799.

799 Aug. nostri, qui numquam deserit sperantes in se[1], qui impias conpescuit manus a pravo voluntatis effectu; volentes caecatis mentibus lumen suum extinguere et se ipsos impio consilio proprio privare capite.

Quicquid vero de illis[2] agendum sit, vestra cautissima considerare habet sapientia. Quae optime novit: quid cui conveniat personae; et quid cui sit facto retribuendum; vel quomodo ille pius pastor[3], divina ab inimicorum manibus liberatus protectione, securus in sua sede deo Christo deservire valeat[4].

Quod vero vestrae benignitatis litterae Flacco taciturnitatis culpam ingerunt: quem fervor mensis Augusti[a][5] desidem, non voluntatis efficatia pigrum efficit.

De pueris[6] vero nostris, quos pedibus paternis[7] Romam pergere[b] praecipis[c], velim scire: quando[d] vel ubi vel quibus comitantibus[e] vestrae beatitudini[f] occurrere debeant[g]. De[h] quibus in vestrae excellentiae litteris scriptum invenimus: *Qui, te* inquis *quiescente, pro te tua munera inire valent.* Fateor quidem: vobis iubentibus et iuvantibus, laboris mei possunt inire sudorem; munera vero mea illis necdum concedo, quae vestra frequenter largitate accipere solebam. Nam et Moyses — quem nobis quasi ad exemplum proponitis — pugna peracta et Amalechitis fugatis[8], praedam reductam ipse populo[i] distribuit; et David, Syria per Ioab principem militiae subiecta, aurum et gemmas pretiosissimas ad templi dedicavit ornatum[9];

a. prae angustia *K*, angustia *G pro* mensis Augusti. b. ire *K*. c. praecipit *KG*. d. *om. K*. e. comitentibus *G*. f. beatitudine *TG*. g. debent *KG*. h. De — militiae *om. KG*. i. populi *T*.

1. Iudith 13, 17. 2. Romanis. 3. papa. 4. Cf. Theodulfi versus ad Carolum (opp. ed. Sirmond. p. 196):

„Nam salvare Petrus cum posset in urbe Quirina,
Hostibus ex atris insidiisque feris,
Hoc tibi salvandum, rex clementissime, misit,
Teque sua voluit fungier ille vice.
Per se reddit ei membrorum damna pavenda,
Et per te sedis officiique decus.“ *D.*

5. Cf. supra p. 485 n. 5. 6. discipulis. 7. id est vice patris *W*. 8. Exod. 17, 13. 9. 2 Reg. 8, 11. 16.

sed et Ammonitarum[a] regis diadema[a*] proprio imposuit capiti, licet Ioab labores sustinuisset[b] militiae[1]. 799 Aug.

Sed et de hoc, quod mihi inproperare voluistis, me fumo sordentia Turonorum tecta[c] auratis Romanorum arcibus praeponere[d][2]: scio vestram legisse prudentiam Salomonicum[e] illud elogium[f]: *Melius*[g] inquit[h] *sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa in domo communi*[3]. Et, ut cum[i] pace dicam, magis ferrum[4] nocet oculis quam fumus. Turonis[k] enim[l], fumosis tectis[m] contenta, Deo donante per vestrae bonitatis providentiam[n] in pace permanet. Roma vero, quae fraterna discordia iniciata est[o], insitum[p] dissensionis venenum huc usque tenere non cessat; vestraeque venerande dignitatis[q] potentiam, ad huius pestis[r] conpescendam[s] perniciem, e dulcibus Germaniae sedibus festinare conpellit[5].

Nos vero lacrimis absentiam et precibus iter vestrum continuis prosequimur; divinam humiliter obsecrantes clementiam, quatenus vos vestrosque simul cum omni prosperitate sanos[t] ducat et reducat gaudentes. Vestrae vero pietatis litterae[u], nullatenus consentio, ut obliviscantur mei. Sed saepius veniant[v] in spiritu consolationis, ut osculentur, iterum iterumque relegantur et in cordis thesauro[w] perpetua dulcedine conserventur.

Tempora concedat Christus felicia regni[x]
Huius et[y] aeterni[z], David amate, tibi[aa].

a. Amanitarum *T*, Aminatarum *P*. a*. deadema *T*. b. sustenuisset *T*. c. testa *T*. d. proponere *K*. e. Salomonis *K*. f. elongium *corr. in* elogium *T*. g. est *superscriptum est alio atramento in P;* est *add. G*. h. inquid *T*. i. pax dicta *KG pro* cum — dicam. k. Turon⁹ *P*. l. vero *P*. m. fumositatis *K*. n. prudentiam *K*. o. in civitatem *K*. p. inistum *G*. q. pietatis *K*. r. partis *K*, portis *G*. s. cognoscendam *G*. t. sanus *TG*. u. litteras *K*. v. venient *G*. w. thesaurum *K*, taesaurum *G*. x. regno *P*. y. *om. P*. z. vitae *KG*. aa. amet ibi *P; in K et G sequuntur versus qui leguntur supra p. 483*.

1. 2 Reg. 12, 27. 30. 2. V. ep. 118 supra p. 483: „De illo itinere vero longo et laborioso Romam — obsecro, ut dimittatis me orationibus — apud Sanctum Martinum vestrum iter adiuvare.“ 3. Prov. 21, 9. 4. arma, bellum. 5. Ex verbis his et ex loco superiore (ubi interrogat Alcuinus, quando discipuli sui, Romam ire iussi, Carolo „occurrere debeant“) comperimus, Carolum etiam exeunte m. Iulio vel ineunte m. Augusto a. 799 Romam (cum papa) proficiscendi voluntatem habuisse. Cf. ep. 118 supra p. 483 n. 2.

799 Aug.

120. *Alcuinus Arnoni archiepiscopo Salzburgensi respondet, se libenter ad Leonem III papam, in Saxonia morantem, accessurum eique ab epistolis futurum fuisse, si et per valetudinem suam licuisset et Carolus rex sese vocavisset. Crimina in papam collata eidem abiuranda esse negat. Hortatur, ut papae causam defendat*[a]. (F 92a)

Domino beatissimo et merito perpetuae caritatis alis amplectendo[b] Aquilae episcopo[c] [1] humilis levita Alchuinus[d] salutem[e].

Dulcissima litterarum vestrarum lectione et suavissima prosperitatis vestrae legatione laetificatus, quasi[f] inter febrium ardores refrigerium quoddam mihi advenisset; et canicularibus decoctus flammis[2], rore salutationis vestrae refocilatus, totus in spe roboratus, adsurgebam; audiens, quod semper optavi[g], legens in litteris, quod semper desideravi: apostolicae auctoritatis[3] salutem, et constantiam relegionis sanctae in eo. Quem confessorem Christi nominare et venerari[h] omnibus Christi ecclesiis aequum arbitror.

Cuius[4] praesentiam super omnes alios huius vitae viros desiderarem, si mei corpusculi valitudo me sineret perficere, quod[i] maxima animi cupiditate diu desiderabam; in tantum, ut tuae vere fateor fidei: si talis meus potuisset apud huius auctoritatem profectus fieri ecclesiis Christi, qualis mea optat devotio, prae[k] omnibus saeculi deliciis[l] et honoribus eius praesentiae adstare proponerem; si flammas animi sui mitigare mihi indultum esset; et litteris sub eius sancti nominis auctoritate per diversas mundi regiones populos parrochias civitates

a. *ex Z 149—154v, D 240v—242v, R 61v—66v.* Leguntur in codd. *Z* et *R* epp. 120. 127. 148, in *D* epp. 120. 127 sic coniunctae, ut una epistola esse videantur. Atque ita etiam Frobenius omnes tres tamquam unam epistolam, numero 92 signatam, proposuit. Quas nimirum disiunxi. b. amplectando *Z D.* c. Aquilae episcopo *om. R.* d. *om. R.* e. in Domino salutem *R.* f. quas *R.* g. obtavi *D.* h. venerare *Z D.* i. Quod — statuere illum *om. R.* k. pro *Z D.* l. diliciis *Z.*

1. tunc iam erat archiepiscopus. 2. itaque aestate flagrantissima scripta haec epistola est. Cf. supra p. 486: „quem fervor mensis Augusti desidem — efficit.“ 3. Leonis III papae. 4. Leonis papae apud Carolum regem Paderbornae commorantis.

et provincias hortari[a]; et catholicae fidei rationes pluribus[b] 799
exponere personis; et relegiosam admonitionem iuxta consue- Aug.
tudinem sanctorum patrum cartulis indicere currentibus.

Sed, ut video, meis hoc inpedientibus peccatis, fieri necdum poterit propter fragilitatem corpusculi, multis molestiarum sarcinulis[c] subgravati. Insuper nec ille[1] aliquid mihi exinde mandavit, in cuius potestate iuxta seculi dignitatem hoc maxime fieri debuit. Per alios vero mihi firmiter hoc mandavit, ut fieri voluisset; per se autem nihil inde dixit.

Intellego quoque: multos esse aemulatores eiusdem praedicti domni apostolici; deponere eum quaerentes subdola suggestione; crimina adulterii vel periurii illi inponere quaerentes; et tunc, sacramento gravissimi iurisiurandi[d] ab his se purgaret criminibus, ordinantes[2]; sic consilio secreto suadentes, ut deponeret sine iuramento pontificatum et quietam in quolibet monasterio ageret vitam. Quod omnino fieri non debet, nec ille ipse consentire[3]: se quolibet sacramento constringere aut sedem suam amittere. Responderem pro eo, si ex latere eius stetissem: *Qui sine peccato est vestrum, primus in illum lapidem mittat*[4].

Memini, me legisse quondam, si rite recordor, in canonibus beati Silvestri: non minus septuaginta duobus testibus pontificem accusandum esse et iudicio praesentari[5]; et ut illorum talis vita esset, ut potuissent[e] contra talem auctoritatem stare. Insuper et in aliis legebam canonibus: apostolicam sedem iudicariam esse, non iudicandam[6]. Haec omnia et multo plura his cogitavi per epistolas meas demandare illi propter eius catholicam caritatem. Quis potest immunis esse in ecclesia Christi pastor, si ille a malefactoribus deicitur, qui caput est

a. hortori *D*. b. plurioribus *ZD*. c. sarcinolis. d. iusiurandi *ZD*. e. potuisset *D*.

1. Carolus rex. 2. Itaque adversarii Leonis III papae iam Paderbornae ei detulerunt iusiurandum, quod scimus ab eodem Romae demum d. 23 Dec. 800 datum esse; v. Epistolam Carolinam 20 supra T IV 378. 3. at consensit papa; v. n. 2. 4. Ioh. 8, 7. 5. Concil. II Roman. sub Silvestro c. 3 (Mansi Coll. concill. II 623). 6. Concil. Sinuessan. a. 303. (Mansi Coll. concill. I 1257).

799 Aug. ecclesiarum Christi? Suo Domino stabit, aut cadet[a]; stabit vero, potens est enim Dominus statuere illum[1].

Tu vero — fili carissime, fili votorum meorum, fili[b] ecclesiae Christi, in ovili inter oves sanctas illius enutritus, ad quem omnium pastorum pastor tertio dixit: *Pasce oves meas*[2] — labora pro capitis tui salute[3], pro summi pastoris incolomitate, pro sanctae sedis auctoritate, pro catholicae fidei integritate; ne lupinis morsibus pastorum pastor pateat.

Ego vero optime[c] vestrae pietatis devotionem lacrimis prosequor, orationibus adsequor, litterarum suffragiis consequor. Cautus[d] esto, cui commendes consilia tua; providus in responsis, verax in iudiciis, sollicitus discernere, quid cui conveniat.

Et noli oblivisci[e] patrem senio, filium meritis, fratrem caritate[4]. Veniat, veniat enim dies, dum ei placuerit, qui omnes disposuit dies, quando liceat optatos amplexus patri et filio coniungere et mutuis se ipsos exhortare[f] conlationibus.

---

799 Sept. 121. *Alcuinus Adalhardum abbatem Corbeiensem reprehendit, quod, quae conditiones inter Carolum regem et Leonem III papam convenissent, ad se non retulerit. Se in coenobium S. Martini Turonense redire nuntiat. Sperat fore, ut ad se accedat*[g]. (F 172)

Prima littera[5] primae[6], et quinta decima[7] sextae[8], sa-

a. cadit *D*. b. filii *Z*; fili — oves meas *om. R*. c. obtime *D*. d. Cautius *R*. e. obliviscere *Z D*. f. exortare *D*. g. *ex H 94 v — 95 v*.

1. Rom. 14, 4. 2. Ioh. 21, 15—17. 3. Ex quo efficitur, Arnonem Paderbornae fuisse. 4. Cf. infra ep. 134 ad Arnonem: „ad filium caritatis meae, qui est pater meritis, frater caritate, filius aetate." 5. A(lcuinus). 6. Id tantum in dubium venire potest, num ad A(rnonem) s. A(quilam) archiepiscopum Salzburgensem haec epistola missa sit, an ad A(dalhardum) s. A(ntonium) abbatem Corbeiensem, an ad A(ngilbertum) abbatem S. Richarii Centulensem. Sed cum is, ad quem scripta epistola est, post paulo „gallus monasticus" appelletur, de Arnone non agitur. Itaque, quoniam gravissimae huius epistolae materia in Adalhardum potius, quam in Angilbertum quadrat, patere puto, priorem compellari; cum praesertim ad Angilbertum minime referri debeat, quae infra habetur, admonitio haec: „Melius est, dispensatorem esse panis perpetui, quam rusticae negotiationis divisorem." 7. p(ater). 8. f(ilio).

cratus in gradibus numerus[1] perfecto in operibus Dei[2] salutem. 799 Sept.

Quare frater ille vacuis venit manibus? In lingua portavit auribus *Ave,* in manibus oculis[a] nil attulit. Tu vero, qui sedes in bivio[3], quare nihil certum demandasti illi, qui habitat in Maresa[4]? Corvi volitantes per cacumina tectorum clamant, et columba, in pavimentis nutrita ecclesiae, tacet.

Cui crederem, si quid dixisset de aquila[5]? qui, nuper Romanae arcis deserens cacumina, ut biberet Saxonici ruris fontes et videret leonem[6], cunctis dominantem animantibus et feris; vel quid merula nostra, volitans inter illos, gallo demandasset monastico[7], qui excitare solet fratres ad vigilias matutinas: ut per eum solitarius passer[8] sciret in tecto, quae esset convenientia inter leonem[9] et aquilam[10]; et si iuventus aquilae secundum prophetiam psalmigraphi renovata esset[11] in pristinam hilaritatem; et si nova surgerent tecta in palustribus perfidiae lustris[12]; et si leo[13], ibices[b] sequens, Alpinos meditaret transire colles[14].

Passer[8] aures habet apertas. Sed, ut video, proverbialis in fabula lupus[15] gallo[16] tulit vocem[17]; ne forte, cantante illo,

a. coculis *H.* b. hibices *H.*

1. Psalmi quindecim „Canticum graduum" inscribuntur (Ps. 119—133). Itaque „sacratus in gradibus numerus" est quindecim, quo iterum significatur: „p(ater)"; v. p. 490 n. 7. 2. Numerus perfectus in operibus Dei est senarius, iterum „f(ilio)" significans; v. p. 490 n. 8. 3. Corbeiae; cf. Gen. 38, 14. 4. Michaeas 1, 12: „Quia infirmata est in bonum, quae habitat in amaritudinibus"; 1, 15: „Adhuc haeredem adducam tibi, quae habitas in Maresa." 5. Leone III papa. 6. Carolum regem, Paderbornae. 7. Adalhardo, v. supra p. 490 n. 6. 8. Alcuinus. (Ps. 101, 8: „Factus sum sicut passer solitarius in tecto.") 9. Carolum. 10. Leonem III papam. 11. Ps. 102, 5: „Renovabitur ut aquilae iuventus tua." Spectant haec ad restitutam sanitatem Leonis III papae. 12. num novae fallaciae in Leonem III papam fingerentur. 13. Carolus. 14. Ita Alcuinus mense Septembri 799 (v. p. 492 n. 10) iam vehementer dubitabat, num Carolus eodem anno 799 in Italiam iturus esset; cf. infra p. 492 n. 2 et epp. 118. 119 supra p. 483 n. 2 et p. 487 n. 5. 15. diabolus. 16. Adalhardo. 17. Plinii Secundi hist. nat. VIII 22 (34) § 80: „Sed in Italia quoque creditur luporum visus esse noxius, vocemque homini, quem priores contemplentur, adimere ad praesens." Cf. Verg. ecl. IX 53. 54.

799 Sept. apostolica negatio[1] renovaretur in urbe antiquae potestatis[2], et sit error novissimus peior priori[3].

Quid peccavit caritas, quae *Vale* non vidit scriptum? dum perdices[4], per campos currentes, ad habitationem[5] galli audio venisse. Perfecta caritas foras mittit timorem[6]. Quae fulgentibus oculorum pupillis omnia perspicit et claro pietatis intuitu certam salubris consilii semper inveniet regulam. Ut videtur, gallus[7] versus est in cuculum, qui, aestivo cancri sidere sole ascendente, silere solet; dum nidifer passer[8] omni aequaliter sidere in tectis tinnit fuliginosis[9].

Qui modo mense Septembrio[10] nidum revisere volat amatum[11], ut pullos[12], avidis hiantes rostris, pietatis pascat granulis: optans, ut quandoque super ripas piscosi fluminis[13] galli[14] vocem *Vale* resonare audiat et, qui se pennis excitare solet propriis ad matutinales melodias[15], passerem in pullorum medio exhortari veniat.

O quam dulcis caritatis vox, quam amabilia germanae dilectionis hortamenta in auribus cordis sonare solent. Noli manus claudere, seminibus plenas; quia, qui frumentum abscondit, maledictus erit; et qui multiplicat, benedictionem recipiet[16]. Quale erit iudicium, qui petenti negat, quod nolenti[a] ingerere debuit? Quomodo crescit, quae[b] non seminatur? Quae merces speranda est fructum non facienti? Vel quomodo fructus crescit, si semina non sparguntur? Beati, qui seminant super

a. nolente *H.* b. q̄ *H.*

1. infitiatio criminum quae Leoni III papae obiecta erant. 2. Romae. Alcuini sententia haec est: vereri se, ne prohibeat diabolus, quominus Leo III papa litem, Paderbornae actam (v. ep. 120 supra p. 489 n. 2,), in ipsa urbe Roma obtineat apud Carolum regem. 3. Matth. 27, 64. 4. nuntios. 5. Corbeiam. 6. 1 Ioh. 4, 18. 7. Adalhardus. 8. Alcuinus. 9. Cf. ep. 119 supra p. 487: „fumo sordentia Turonorum tecta". 10. Ergo mense Septembri haec epistola scripta est. 11. coenobium S. Martini Turonense. 12. discipulos. 13. Ligeris. 14. Adalhardi. 15. Hanc Adalhardi consuetudinem etiam supra Alcuinus attingit his verbis: „gallo monastico, qui excitare solet fratres ad vigilias matutinas." 16. Prov. 11, 26.

omnes aquas, inmittentes pedem bovis[1] ecclesiastici ordinis et asini plebialis[a] curiae. Et si mane primae aetatis non fecisti, vel modo vespere ultime canitiei[b] facias. Melius est, dispensatorem esse panis perpetui, quam rusticae negotiationis divisorem. Quia, quae seminat homo, haec et metet[2]. 799 Sept.

Ecce, quo me perduxit caritas. Mei oblitus, pelles caprarum ad sacrarium deferens Christi. Nam cor tuum Christi cognoscitur thesaurum, unde flumina aquae vivae fluere solent[3]. Si modum excessi, ignoscat quae modum non habet, quae omnia sustinet[4]. Trahe me tuis post te precibus, ut curramus simul ad bravium supernae vocationis[5]. Virtus defecit, nisi fraterna consolatio sublevet lassum et erigat iacentem. Quid est, quod caritas non possit, dum in eo est, qui omnia potest? Noli neglegere fraternam salutem. Christus se ipsum pro peccatoribus tradidit; quid tu verba subtrahis exhortationis, cui ille sanguinem suum non negavit? Numquid aliquem peregrinum aestimare debes, dum omnes in Christo sunt cives? Caritas personas non miratur; saccos pertusos[6] non habet, nec congregat densum lutum[7] super se; sed est modesta benigna misericors et clemens; in qua te custodiat, qui te in ovile congregavit illius, transferens de fluctibus feri maris[8], ut esses aries, cui nulla iniquitatis potestas resistere valuisset. Adiuva precantem, ut vincat in eo, qui vicit in te huius saeculi vanitates; qui voce consolatoria suis dixit discipulis: *Haec locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis; in mundo pressuram habebitis, sed confidite, quia ego vici mundum*[9].

Christus Dei filius te victorem faciat et exaudiat in omni prece, karissime frater.

a. plevialis *H.* b. canities *H.*

1. Isai. 32, 20: „Beati, qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bovis et asini.“ 2. Gal. 6, 8. 3. Ioh. 7, 38. 4. caritas; v. 1 Cor. 13, 7. 5. Phil. 3, 14. 6. Aggaei 1, 6. 7. Habac. 2, 6. 8. Iudae 13. 9. Ioh. 16, 33.

799 Oct.

122. *Elipandus episcopus Toletanus Alcuino de adoptione iracunde rescribit*[a] [1].

Reverentissimo fratri Albino diacono, non Christi ministro sed antifrasi Beati[2] foetidissimi[b] discipulo, tempore gloriosi principis[3] in finibus Austriae exorto, novo Arrio, sanctorum venerabilium patrum Ambrosii Augustini Isidori Iheronimi doctrinis contrario, si converterit ab errore viae suae, a Domino aeternam salutem; et si noluerit, aeternam dampnationem.

Epistolam tuam[c] [4] a rectae fidei tramite deviam, nidore[c*] sulfureo horrificam, supersticioso sermone scriptam, exeunte[d] Iulio accepimus relegendam. Vidimus, inquam, vidimus, quia non Spiritus ille, qui super capita discipulorum post ascensionem Domini, ut loquerentur[e] magnalia Dei[5], per te locutus est, sed ille qui dixit: *Ero spiritus mendax in ore prophetarum eius*[6]. Ipse tamen Dei filius, qui aufert stillas pluviae et effundit imbres ad instar gurgitum[7]; qui fortes scilicet ad praemium vocat et eorum vice debiles ad certamina roborat; qui illos suscipiendo remunerat, et istis laborum vires, quibus subsistere valeant, subministrat; det in ore meo verbum veritatis et bene sonantem, et responsum inertiae[f] meae mulceat auditum aecclesiae catholicae, in Christi nomine constitutae.

Quod vero asseris, nullam carnis adoptionem in filio Dei secundum formam servi de gloriosa Dei virgine suscepisse, non vera prosequeris sed mendatio plenus esse ostenderis, sicut et magister tuus antifrasius Beatus, antichristi discipulus, carnis inmundicia fetidus, et ab altario Dei extraneus, pseudochristi et pseudopropheta. De illo enim dicit doctor egregius beatus

a. *ex Cod. bibl. imp. Paris. 2388 membr. saec. IX fol. 5 sq. Ediderunt Quercetanus p. 910—924, Frobenius I 868—876.* b. feadissimi *C.* c. aut *C.* c*. nitore *C.* d. exeute *C.* e. loqueretur *C.* f. in uediue *C*, inertiae *ex coni. Maiansii.*

1. Hanc epistolam die 23 Oct. 799 ab Elipando ad Felicem episcopum Urgellitanum, ut describèretur missam esse, palam fit ex ep. 123 infra. 2. abbatis Hispani, adversarii sui. His verbis „antifrasius Beatus" intellegi vult Elipandus, vocari illum Beatum cum non sit beatus. De Beati vita v. Mabillon Acta SS. ord. Ben. saec. IV T. I 733 sq. 3. Caroli regis. 4. ep. 115 supra p. 466. 5. Act. ap. 2, 3. 11. 6. 3 Reg. 22, 22. 7. Iob 36, 27.

Gregorius: *Perdidit auctoritatem docendi, cuius sermo opere destruitur.* 799 Oct.

Tu vero, carissime frater, vide ne, quod absit, de te sit scriptum: *De radice colubri egressus est regulus*[1], *et de foramine aspidis egressus est basiliscus*, id est Albinus, nigredine teterrimus. Vide, ne fortasse non sis particeps levite Stephano, qui se dicit caelos apertos videre et Iesum stantem a dextris Dei patris[2], sed cum Nicholaho, cuius facta idem Dei filius se odisse testatur[3]. Et iterum vide, ne non sis similis levite Vincentio, sed similis Datiano, qui eundem levitam conseeravit martirio[4].

Et iterum vide, ne tu sis similis Rufino, qui, beatum Felicem martirem ferinis actibus persequens cultor idolatriae extitit; sicut et tu persequeris alium Felicem[5] confessorem. Quem novimus ab ineunte etate caritate summum, pudicum et moribus ornatum; quem tu persequeris, in montibus et in speluncis et in cavernis terrae latitantem.

Vide, ne tu sis, de quo propheta dicit: *Fatuus fatua loquetur, et cor eius vana intelleget*[6]; et iterum: *Docuerunt linguam suam loqui mendatium; ut inique agerent, laboraverunt*[7]; et apostolus: *Animalis homo non percipit ea, quae sunt spiritus Dei*[8]. Psalmista quoque ait: *Destrue inimicum et defensorem*[9]. Inimicus et defensor esse dinosceris; quia, cum deitatem filii Dei vendicare ostenderis ante secula ex patre geniti, umanitatem eius de utero virginis susceptam in fine temporis negare videris; oblitus sententiam Domini, qua esitantibus discipulis dicit: *O stulti et tardi corde ad credendum in omnibus, quae scripta sunt, in lege et prophetis. Nonne sic oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam*[10]? Et apostolus: *O stulti Galathe, quis vos fascinavit veritati non obedire*[11]?

1. Isai. 14, 29. 2. Act. ap. 7, 55. 3. Apoc. 2, 6. 4. Cf. Vitam S. Vincentii Acta SS. Ian. T. II 394 sq. 5. ep. Urgellitanum. 6. Isai. 32, 6. 7. Ier. 9, 5. 8. 1 Cor. 2, 14. 9. Ps. 8, 3. 10. Luc. 24, 25. 26. 11. Gal. 3, 1.

799 Oct. Quod dicis in scripto tuo, quia ipse solus cum paucis in ea credulitate, quam omnis Hispania retinet; memento, Dominum dixisse: *Lata et spatiosa via est, quae ducit ad*[a] *mortem, et multi sunt, qui intrant per eam. Quam arta et angusta via est, quae ducit ad vitam; et pauci sunt, qui inveniunt eam*[1]. Memento, Dominum dixisse, quod et Lazarus pauper, ulceribus plenus, iacebat ad ianuam divitis, cupiens saturari de micis, quae de mensa divitis cadebant, et nemo illi dabat; sed et canes veniebant et lingebant ulcera eius. Contigit autem, ut uterque uno die morerentur. Et Lazarus deportatus est ab angelis in sinum Abrahe; dives vero sepultus est in inferno; querens de digito Lazari guttam, qui non dederat micam[2].

Vide, ne tu sis ex illis, qui viginti milia servorum habere dinosceris, et ideo diviciis inflatus: *sapientia tua, quae non est de sursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica*[3]. Memento Dominum dixisse: *Ubi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, et ego in medio eorum*[4]; sicut est Felix confessor, et socii eius. Memento, quid scriptura dicat: *Nonne Deus pauperes elegit in mundo, divites in fide, et heredes regni*[5]? Memento, quid psalmista dicat: *Divites eguerunt et esurierunt; inquirentes autem Dominum, non deficient omni bono*[6]. Et iterum: *Divitiae si affluant, nolite cor apponere*[b][7]. Et iterum: *Tesaurizat; et ignorat, cui congreget ea*[8].

Sed et illud huic operi conectendum esse putavi[c], quid Deus pater servo suo[d] Davit locutus est dicens: *Cum dormieris cum patribus tuis, suscitabo de lumbis tuis, qui sedeat super thronum Israel. Ego ero ei in patrem, et ipse erit michi in filium*[9]. Et iterum: *De fructu ventris tui ponam super sedem meam*[10]. Et iterum: *Radix Iesse, qui stat in*[e] *signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, et erit sepulcrum eius glorio-*

a. a *C.* b. aponere *C.* c. putavit *C.* d. *om. C.* e. in signum *om. C.*

1. Matth. 7, 13. 14. 2. V. Luc. 16, 20—25. 3. Iac. 3, 15. 4. Matth. 18, 20. 5. Iac. 2, 5. 6. Ps. 33, 11. 7. Ps. 61, 11. 8. Ps. 38, 7. 9. 2 Reg. 7, 12. 14. 10. Ps. 131, 11.

*sum*[1]. Ecce ipse filius Dei secundum formam servi, quam assumpsit ex virgine, in qua minor est patre[a]; et non ex[b] genere, sed adoptione adoptivus Dei primogenitus in multis fratribus secundum apostolum[2]. Quare non dicatur adoptivus, qui ita totus est in nostris, sicut totus est in suis, praeter delictum? Ecce Ioachim, cuius filia gloriosa Dei virgo Maria esse dinoscitur, adoptiva esse creditur; quare non dicatur adoptivus dominus Iesus Christus de eadem generatus? 799 Oct.

Memento, Dominum dixisse discipulis suis: *Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit*[3]. De his etenim sanctis doctoribus, quorum nonnulla[c] testimonia protulimus, propheta dicit: *Liga testimonium, signa legem in discipulis meis*[4]. His praedictis, si non recipis tantorum venerabilium patrum sanctorum testimonium, da michi testimonium beati Atanasii, Hilarii, Ambrosii, Augustini, Ysidori: quod nulla adoptio carnis, non vera humanitas in filio Dei fuerit; et consentiam erroribus tuis.

Nam sicut magister tuus fetidus et orribilis maculavit Libanam, ita tu regnum regnorum Austriam[d]. Sed desine in cassum pandere labra, quae contra Dei misterium latrant. Vide, ne tu sis, quod absit, Beemoht ille[5], cui montes in alimento herbas deferunt[6], et cum quo dormis in secreto calami, in locis humentibus[e][7]. Vide, ne tu sis alter Arrius, qui Constantinum imperatorem, per beatum Silvestrum christianum factum, per Arrium et mulierem factum hereticum, de quo beatus Isidorus dicit: *Heu pro dolor, principio bono, fine malo*[8]: cuius pravitas non solum Gothiam[f], sed Libyam, et Orientem, et Occidentem usque ad tempora divae memoriae Recaredi regis suo maculavit veneno. Vide, ne tu sis alter Nabuzardan princebs cocorum, qui destruxit muros Iherusalem[9]. Vide ne tu ipsum facias de glorioso principe Carolo, sicut Arrius fecit de Constantino; et lugeat se in secula seculorum.

a. patri *C.* b. est *edd.* c. nomina *C pro* nonnulla. d. Austriū *C.* e. humēcti-bus *C.* f. gotho4 *C.*

1. Isai. 11, 10. 2. Rom. 8, 29: „filii sui, ut sit primogenitus in multis fratribus." 3. Luc. 10, 16. 4. Isai. 8, 16. 5. Iob 40, 10. 6. Iob 40, 15. 7. Iob 40, 16. 8. Chron. c. 99 (Isid. opp. ed. Arev. VII 97). 9. 4 Reg. 25, 8—10.

799 Oct. Erant et alia multa tibi scribenda, sed, oppressione gentis[a] afflicti, non possumus tibi rescribere cuncta. Tu tamen, si nolueris audire Moysen, audies Pharaonem. Ipse tamen Moyses dixit: *Prophetam suscitabit dominus Deus de fratribus vestris, ipsum audietis tamquam me*[1]. Ecce Moyses, adoptivus filius Dei, dicit sibi similem esse carne, non genere et adoptione: et tu negas: Dei filium de stirpe Abraham, Iesse, et gloriosam Dei virginem de Ioachim, de adoptivo filio adoptivam filiam genitam, carnem non suscepisse, ut esset adoptivus filius? Sic enim nefandum presbiterum de doctrina nefandi Beati audivi auribus meis dicentem: *Christus Iesus, in maternis visceribus carnem adsumens, non de maternis visceribus trahens, sed carnem sibi novam efficiens.*

Incipiunt testimonia sanctorum venerabilium patrum de adoptione in filio Dei secundum humanitatem et non secundum divinitatem[b] . . . . . . . . . . . . . . . . . .

. . . . . . . . . . . . . . . . . . . . .

Suggerendum est iterum glorioso principi, ut mitescat indignatio eius servo suo Felici, et non requirat Dominus sanguinem eius de manu illius. Nam pro certo sciat, quia, si praedicationem illius spreverit et Albini confirmaverit, cum Constantino imperatore habebit partem — quod Deus non permittat — quem beatus Isidorus deflet, dicens: *Heu pro dolor, principio bono, fine malo*[2].

---

799 Oct. 23 123. *Elipandus episcopus Toletanus Felici episcopo Urgellitano ad duas epistolas respondet. Mittit ei suam ad Alcuinum epistolam, quam Carolo regi mitti vult. Addit de Militane fratre scriptum; Cordubensium litteras. De hereditate fratris cuiusdam mortui. De senectute sua*[c].

I.

Domino Felice, sciente vos reddo, quia exeunte Iulio vestro

a. oppresso nongentis *C.* b. *ipsa quae sequuntur testimonia omisi.* c. *Ediderunt Quercetanus p. 995—997 ex cod. ecclesiae S. Mariae Remensis, Frobenius I 915.*

1. Act. ap. 3, 22. 2. Cf. p. 497 n. 8.

scripto accepi; et exeunte Augusto vobis[a] item scripsi[1]. Sed eveniente occasione ad isto praesente, igne consumptum est. Et rediens ad me pene ad quadraginta dies, denuo adsumpsi laborem et scripsi ad ipso haeretico piceo Albino, quantum potui pro sua confusione scribere[2]. Tu vero exempla illud; et sic illud dirige. Modo tamen egressus est de me decimo[b] Kalendarum Novembrium. 799 Oct. 23

Direxi vobis scriptum parvum de fratre Militane, qui recta de Deo sentit. Nam et quatuor mihi quaterniones direxerat. Quos direxi contra ipso pseudopropheta foetidissimo Inbeato[3].

Certifica me, qui es positus in Rama[c 4].

---

II.

[5]Epistolam vestram[d] coelitus quemadmodum mihi inlapsam, exeunte Iulio accepi. Et Deo meo ulnis extensis immensas gratias egi, qui me fecit tuis eloquiis conlaetari inter ipsa quotidiana dispendia mundi, quibus duramus potius quam vivimus. 799 Aug. ex.

Sed epistolam foetidissimam de filio gehennae ignis Albino[6] — novo Arrio in finibus Austriae tempore gloriosi principis exorto, non Christi discipulo sed illius, qui dixit: *Ponam sedem meam ab aquilone et ero similis Altissimo*[7]; de quo scriptum est: *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, permanserunt utique nobiscum*[8] — contra quem, prout volui, rescriptum reddidi et sanctorum orthodoxorum atque catholicorum sententiis adstipulavi.

Tua vero sanctitas viriliter agat et confortetur cor tuum; reminiscens, quid ipse Dominus dicat: *Beati, qui persecutionem*

a. vobis *om. Frobenius.* b. de me decimo *scripsi pro* de mele iunio *Querc.* c. Rama *scripsi pro* Roma *Querc.* d. vero *Froben.*

1. Cf. infra II. 2. v. ep. 122. 3. contra Beatum abbatem Hispanum, adversarium suum. 4. Urgellum urbem appellat „Rama", ideo quod Hispaniae urbs Urgellum tam vicina Galliae est, ut regni Iudae urbs Rama propinqua fuit regno Israel. 5. Disiunxi ea quae sequuntur a praecedentibus, propterea quod facile cognitu est, sequi exemplum combustae illius epistolae, quam iam exeunte mense Augusto missam esse ex superiore epistola patet. 6. ep. 115 supra p. 466. 7. Isai. 14, 13. 14. 8. 1 Ioh. 2, 19.

799 Aug. ex. *patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum*[1]*;* et iterum: *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum; estote ergo prudentes sicut serpentes et simplices sicut columbae*[2]*; cavete ergo ab hominibus; tradent enim vos in conciliis, et synagogis suis flagellabunt vos*[3]*; et ad praesides et reges ducemini propter me in testimonium illis et gentibus*[4].

Ego vero direxi epistolam tuam ad Cordoba fratribus, qui de Deo recta sentiunt. Et mihi multa scripserunt, quae in tuo adiutorio debueram dirigere. Sed ad ipso haeresiarcham, Albini magistro, antifrasio Beato direxi relegenda. Tu vero dirige scriptum illud pro tuo fidele glorioso principali[5], antequam veniat ad ipso filio mortis Albino; qui non credit carnis adoptionem in filio Dei, quem sancti patres et nos ipsi credimus in sola forma servitutis humanae, non in gloria vel substantia divinae naturae.

De illo fratre nostro, qui defunctus est, audivi, quod aliquid nobis mandarat dirigere. Et ideo quaeso, ut mandetis ad ipso famulo vestro Ermedeo, ut quaerat de Iudaeis, qui habent illic uxores et filios. Qui fatigium det et nobis, quantum Deus inspiraverit, dirigat; ita tamen, ut alii Iudaei non sentiant, qui apud nos habitant. Aut si possibile est, ut quemlibet de humiles vestros nobis cum mercaturios qui veniunt, dirigatis. Et quid egeritis de vestra intentione nobis certificate; et maxime per libros duos epistolarum beati Hieronymi et opusculorum beati Isidori, quos habet Ermedeo, quos direxeram ad ipso fratri, qui defunctus est; unde et mihi demandaverat, quod[a] alios similes repererat. Idcirco tamen applicate ipse Ermedeo ad vos et instruite illum vestris eloquiis et veram fidei doctrinam, sicut ego illi notui.

Me tamen cognoscite senectute iam decrepita octuagesimo secundo anno a die octavo Kalend. Aug. ingressus fuisse. Et orate pro nobis, sicut et nos facimus pro vos assidue; ut nos

a. quos *Querc.*

1. Matth. 5, 10. 2. Matth. 10, 16. 3. Matth. 10, 17. 4. Matth. 10, 18. 5. ad Carolum regem.

Deus in regione vivorum pariter iungat. Sed omnibus fratribus demandabimus, ut pro vos sacrificium Deo offerant. 799 Aug. ex.

Merear quantocius de vestro rescripto laetus existere.

Istum praesentem vobis commendo et presbyterum nostrum Venerium, si datum fuerit, ut perveniat ad vos.

---

124. *Alcuinus Carolum regem de Erici ducis Foroiulani et Geroldi Bavariae praefecti morte consolatur*[a] [1]. (Q 22, F 91)

Domino desiderabili et vere beatissimo David regi Flaccus Albinus salutem. 799 Oct. Nov.

Dum vestrae potentiae gloriosam sublimitatem non peritu-

a. *ex T 39v—41v:* Item alia consolatoria pro eiusdem morti ad eundem, *L 199—207.* (*Est etiam in N 36—37*).

1. Sequitur haec epistola in codicibus consolatoriam de Liutgarda regina epistolam (ep. 138 infra), et lemmate codicis T ad eandem reginam refertur (v. huius paginae n. a.). Sed hoc falsum est. Nam in epistola hac ita scriptum est: „ipse Dominus — flevit amicum“ „Proinde sciamus, caros nostros, in operibus caritatis morientes, Deo vivere“ „Felicius vadat, qui amicos relinquit superstites sibi, quam qui superstes erit amicis“ „Noli angustiari de morte carorum“ „Cur lacrimis tuis contradicis Christo, rapere caros tuos de morte ad vitam“. Ex his vestigiis facile animadversu est, non de uxoris obitu agi sed de morte „carorum“ sive „amicorum“ Caroli; et eorum quidem qui „in operibus caritatis (i. e. Dei) mortui erant“. Nec dubitare licet, quin Alcuinus alloquatur Carolum maerentem morte Erici et Geroldi (die 1 m. Sept. interempti), de qua sic est in Annalibus Einharto tributis (Mon. Germ. SS. I 187) 799: „Accepit etiam tristem nuntium de Geroldi et Erici interitu; quorum alter, Geroldus videlicet Baioariae praefectus, commisso cum Hunis praelio cecidit, alter vero, id est Ericus, post multa proelia et insignes victorias apud Tharsaticam, Liburniae civitatem, insidiis oppidanorum interceptus atque interfectus est.“ Maximum enim argumentum est, mortem magnorum belli ducum in animo habuisse Alcuinum, quod Carolo „exordium Iudicum“ solatio esse vult; ubi legimus, „post mortem Iosue“ cum Israelitae a Deo sic requisivissent: „Quis ascendet ante nos contra Chananeum et erit dux belli?“ spem novae victoriae a Deo datam esse. Cum hoc ita sit, quam gravem calamitatem illam duxerint, ex initio huius epistolae arbitrari licet; ibi enim Alcuinus Carolo asseverat, scire se, eum „non periturae Chaldaeis flammis Hierusalem imperare, sed perpetuae pacis civitatem — regere“. Cf. etiam p. 506 infra: „Non solum hoc damnum plangimus; sed maioris periculi signum timemus.“

799 Oct. Nov. rae Chaldeis flammis Hierusalem imperare scio, sed perpetuae pacis civitatem pretioso sanguine Christi constructam regere atque gubernare, cuius lapides vivi[1] de caritatis glutino colliguntur et caelestis aedificii ad[a] altitudinem ex diversis virtutum gemmis muri[2] consurgunt — de qua psalmista ait: *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob*[3]; et alibi: *Mons Sion, latera aquilonis, civitas regis magni*[4] — unde ego[b], minima quaedam huius civitatis portio, sub tegmine pietatis vestrae constitutus, ad iocunditatem animi vestri debita servitute saepius litterulas[c] dirigere studeo, officiale devotionis nostrae munus, non necessarium abundantiae vestrae; cupiens, vulnerati animi maerori[d] per vestrae consolationis benignitatem mederi. Quia saepius probavi, familiarem mansuetudinem sublimitatis vestrae humilium doloribus conpati.

Nam et ipse Dominus, totius fons consolationis et salutis, cum flentibus flevit[5] amicum[6], quem suscitaturus venit[7], aliorum dolori iuxta humanitatis affectum[e] conpassus magis, quam amici mortem lugens; maxime, quia eundem eadem[f] hora victurum praesciebat. Filii[g] Israel Moysen lugebant[8]; sed in lege, non in euangelio. Ideo Iesus[9] propter sacramentum nominis non legitur lacrimis populi prosecutus esse[h]; sed quasi victurus iterum post mortem in exordio Iudicum iuxta historiae ordinem, repraesentatur[10].

Luctus sapientis unius[i] est diei; impii autem omnes dies vitae suae. Separatio[k] quaedam familiaritatis humanae, non perditio plangitur in sapiente; in impio aeterna perditio perpetuo luctu prosequenda est.

Vivit[l] vero pater in filio, magister in discipulo, amicus in amico, si morum dignitas et sapientiae nobilitas permanet

a. ad *addidi*. b. ergo *L*. c. litteras *L*. d. maeroris *TL*. e. affectim *T*. f. *om*. *L*. g. fili *T*. h. *sic*. i. sapientis simus *T*. k. sed paratio *T*. l. Vinit *T*.

1. 1 Petri 2, 5. 2. Apocal. 21, 18. 3. Ps. 86, 2. 4. Ps. 47, 3. 5. Ioh. 11, 35. 6. Lazarum. 7. Ioh. 11, 43. 8. Deuter. 34, 8. 9. Iosua. 10. In exordio libri Iudicum (1, 1. 2) haec leguntur: „Post mortem Iosue consuluerunt filii Israel Dominum, dicentes: »Quis ascendet ante nos contra Chananaeum et erit dux belli?« Dixitque Dominus“ cet.

in posteris. Quid[a], si in miseriam humanae conditionis animae[b] filius moritur ante patrem[c] in flore iuventutis? Tollitur iustus, ne malitia inmutetur cor eius[1]. Iudicia Dei abyssus sunt multa[2]. Nil[d] sine causa erit in mundo; nec unus passer cadat in laqueum aucupis[3] sine patre nostro, qui in caelis est[4]; non capillus de capite perit[5]. Non enim nobis luctum incutere debet, cum quislibet carus noster a peregrinatione pergit ad patriam, a morientibus ad viventes, ab exilio ad regnum. Consolatio nostra fiant verba Veritatis: *Qui credit in me, si mortuus fuerit, vivet; et omnis qui vivit, et credit in me, non morietur in aeternum*[6]. 799 Oct. Nov.

Proinde sciamus, caros[7] nostros[e], in operibus caritatis morientes, Deo vivere et saeculo mori[f]. Qui operibus misericordiae cotidie Christo cum apostolo dicunt: *Cupio dissolvi et esse cum Christo*[8]. Felicius vadat[g] qui amicos relinquit[h] superstites[i] sibi, quam qui superstes[k] erit amicis. Mors boni hominis migratio est ad meliorem vitam[9], quae non est plangenda, sed congratulanda[10].

Laetemur in miserationibus redemptoris nostri. Abraham ante Christi adventum apud inferos fuit[11]; post Christi passionem latro in paradiso[12]. Morte Christi mors mortua est, flammea romphea[l], custos paradisi[13], sanguine Christi extincta; et beatus Petrus, homo terrenus, portas aperit, quas[m] aethereus[n] Cherubin clausit[13]; et de rete piscatorum manus repente ad claves transtulit regni caelorum. In Cherubin multitudo scien-

a. qu. *L.* b. mae *T.* c. pa *L.* d. nihil *L.* e. *cetera desunt in L.* f. morire *T.* g. uadeat *T.* h. relinquid *T.* i. suprestites *T.* k. seiperstes *T.* l. rumphea *T.* m. quae *T.* n. aetherius *T.*

1. Cf. Eccle. 37, 21 et Sap. 4, 11. 2. Ps. 35, 7. 3. Cf. Ps. 123, 7. 4. Matth. 5, 16. 5. Luc. 21, 18, Act. ap. 27, 34. 6. Ioh. 11, 25. 26. 7. V. supra p. 501 n. 1. 8. Philipp. 1, 23. 9. Cf. Ioh. 5, 24. 10. Cf. Visionem Wettini (Mabillon Acta Sanct. saec. IV 271) c. 18. „De Gerolto etiam quondam comite dixit idem angelus, quod in requie esset gloriae martirum adequatus. Zelo, inquiens, Dei in defensione sanctae ecclesiae infidelium turbis congressus temporalis vitae dispendia est passus et ideo eternae vitae particeps factus.“ 11. Luc. 16, 23. 12. Luc. 23, 43. 13. Gen. 3, 24.

799 Oct. Nov. tiae; sed in Christo multitudo miserationis. Olim in Iudaea notus tantummodo Deus, sed nunc omnibus gentibus vox una est Christus. Qui nos de servis fecit amicos, et de profugis convertit in filios; naturam mortalitatis nostrae assumpsit in gloriam divinitatis suae. In hoc genus laetetur humanum; sciens, fragilitatis nostrae naturam super angelicos exaltatam choros, maiestati paternae gloriae in caelestibus consedere. Quae conditio mortalitatis te, mens humana, conturbare debet post tantam[a] naturae tuae gloriam, post talem piis meritis praeparatam beatitudinem? Aequalitas[1] tibi certissima est; tantum te geminae caritatis indue[b] pennis, ut volare facias, quo victor Christus ascendit.

Noli angustiari[c] de morte carorum[2]; sed congaude laetitiae illorum. Christus se ipsum pro te tradidit in mortem. Cur lacrimis tuis contradicis Christo, rapere caros tuos[2] de morte ad vitam, de labore ad requiem? Felicior est in bono dies exitus quam nativitatis. Ille est requiei inicium, iste laboris; ille laetitiae introitus, iste doloris. Nascimur, ut moriamur; morimur, ut melius vivamus.

Via est haec vita pergentibus ad patriam. Si aspera est, si arta est, viriliter gradienda est; si plana[d], si prospera, caute[e] currenda est, quia multos habet insidiatores. Novit itaque providentia Dei: cui prodest longa peregrinatio huius viae; cui optimum est, cito huius peregrinationis[f] labores finire. Placeant nobis iudicia Dei. Iustus est Dominus et recta iudicia eius[3]. Illa mens maxime Deo placet, cui omnia[g] Dei placabilia placent. Laudemus amemus et oremus: ut semper fiat voluntas eius in nobis, cui semper bona placent. Et nihil nisi per eum boni possumus habere, perficere. Si bonum est, si amabile est, quod habemus, ille praestavit[h] nobis. Illi gratias agamus, illi tota mentis intentione sacrificium laudis offeramus; in quo salutem nobis sempiternam per prophetam suum pro-

a. tantum *T.* b. induae *T.* c. angustiare *T.* d. plena *T.* e. cauta *T.* f. peregrinationes *T.* g. dō *T.* h. *sic.*

1. Cf. 2 Cor. 8, 14. 2. Cf. supra p. 501 n. 1. 3. Ps. 118, 137.

799 Oct. Nov.

misit, dicens: *Sacrificium laudis honorificavit me; illic iter est, quod ostendit illi salutare Dei*[1]. Haec est angelica iocunditas, sanctorum laetitia, consolatio nostra. Nihil enim aliud caelestis Hierusalem, quae vivis aedificatur lapidibus[2], agit in patria sua; dicente et suspirante ex nostra voce psalmigrapho: *Beati qui habitant in domo tua*[3]. Et quasi quis quaesisset, quae esset illa beatitudo, „habitare in domo Dei", respondit: *In saeculum saeculi laudabunt te*[3]. Haec laus sine fastidio, sine defectu erit: sine fine dulcescit[a] in corde et ore canentium. Haec quoties agimus in terris, angelicam imitamur vitam. Haec suavitas omnes saeculi tristitias expellit ab[b] anima, omnes maerores mitigat. Et quanto quis donorum Dei maiori utitur abundantia, tanto magis se debitorem datori omnium bonorum, quae possidet, agnoscat.

Si igitur iustum videtur: homini cuiuslibet beneficii vel officii reddere grates, quanto magis Deo gratiarum actiones agendae sunt? Qui omnia dedit, quae in hoc saeculo bona videntur, omnia daturus est bona, quae desiderari vel haberi in futuro saeculo possunt. Ubi ipse Deus erit omnia in omnibus, qui nunc singulis secundum mensuram suae bonitatis distribuit[4]. Tunc erit omnis bonitas, omnis beatitudo[c], omnis sufficientia in omnibus. Ad huius vero summae beatitudinis et indeficientis gloriae — post labores huius vitae — felicitatem deus Iesus te pervenire faciat, domine desiderantissime et omni honore dignissime.

Divitias tribuat veras tibi[d], David amate,
Cum sanctis pariter Christus in arce poli.

125. *Alcuinus Arnoni archiepiscopo Salzburgensi scribit, ex Erici ducis Foroiulani et Geroldi Bavariae praefecti obitu timorem maioris mali sibi nasci*[e]. (M 10, F 83)

Euangelico Aquilae[f] Albinus salutem. 799 Oct. Nov.

a. dulcessit *T.* b. ab *om. T.* c. beati *T.* d. tibi *addidit Quercetanus.* e. *ex H 76—77, Z 125—126, R 23—25 v.* f. Aqulae *H*; Evangelico doctori in Domino *R pro* Euangelico — Albinus.

1. Ps. 49, 23. 2. 1 Petri 2, 5. 3. Ps. 83, 5. 4. Ephes. 4, 7.

799 Oct. Nov. Plurimae sunt huius saeculi temptationes et multa pericula saeculum amantibus.

Ecce[a] quomodo recesserunt subito viri fortissimi[1], qui terminos custodierunt etiam et dilataverunt christiani imperii. Non solum hoc damnum plangimus; sed maioris periculi signum timemus.

Unde, carissime pater, omni custodia serva te ipsum; et labora in domo Dei, ut proficiat tibi tuisque[b] labor tuus in salutem aeternam. Nihil enim stabile in hoc mundo fieri poterit nisi caritas Christi et servitium illius. *Praeterit enim,* apostolo dicente, *figura huius mundi*[2]. Solum illud[c] remanet, quod pro Dei dilectione et in praeceptis illius peragimus. Erue te ipsum, quantum valeas, de periculis huius vitae. Sit guttur tuum tuba super domum Dei[3]. Spiritalis belli signifer esto et dux in acie Christi; ut amplificetur tibi regnum in terra viventium et non habeas spem in hac terra morientium; sed ubi vita est aeterna, illic fiat omnibus horis intentio tua spes et desiderium tuum. Dic deo Christo: *Anima mea desideravit te in nocte, et spiritus meus in praecordiis vigilavit ad te*[4]. Qui castra Christi custodiunt, vigilare debent et non dormire; quia vigilantibus et non desidia[d] torpentibus perpetui regni promittitur gloria[5].

Saepius tibi scripsissem, si vel fama narrasset mihi, ubi te cartula mea invenire valuisset[6].

Tamen scripta est in corde meo memoria nominis tui cum stilo caritatis; non penna peritura, sed permanente suavitate[e]; saepius ingeminans[f] ex intimo cordis affectu: *Quando erit illa dies, ut liceat mihi Aquilam*[g] *amplectari*[h] *meum, et dulcibus*[i]

a. Ecce — timemus *om. R.* b. *om. Z R.* c. illum *Z.* d. desidię *H Z*, desidie *R.* e. suavitati *H Z.* f. ingeminens *H Z.* g. dilectum *R pro* Aquilam. h. amplectare *H Z.* i. dulcis *H Z R.*

1. Ericus dux Foroiulanus et Geroldus praefectus Bavariae; cf. ep. 124 supra p. 501 n. 1. 2. 1 Cor. 7, 31. 3. Osee 8, 1. 4. Isai. 26, 9. 5. Luc. 12, 37. 6. Eo enim tempore Arno una cum aliis Caroli regis legatis Leonem III papam Romam reduxit. V. vit. Leonis III papae (Muratori SS. rerr. Itall. III 1, 199) : „Hildivaldo et Arno reverendissimis archiepiscopis"; Ann. Maximinian. 799 (Nachrichten der Göttinger Gesellsch. 1871 p. 318) : „per Hildibaldum et Arnonem archiepiscopos restituit."

*amplexibus colla constringere patris venerandi.* Videsne, qualis est caritas vera? quae nulla longinquitate terrarum dividi poterit, nulla oblivione deleri, sed magis magisque adcrescit. 799 Oct. Nov.

Felix anima, quae[a] Deum diligit, soluta ab huius saeculi nexibus; ut proficiat in veritatis soliditate, et perveniat ad beatitudinis divinae visionem, ubi est tranquilla laetitia et sine ulla perturbatione vita perpetua. Ad quam felicitatem, pater sancte, me precibus tecum deducere satage, ut in Christo fruamur caritatis perpetuae dulcedine.

Saluta ex meo nomine omnes sanctae Dei ecclesiae filios, qui vobiscum Deo deserviunt; et scribe nomen meum in cordibus illorum piae petitionis affectu. Quorum nomina deus Christus in caelesti libro scribere iubeat, qui ait carissimis sui laboris sociis: *Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in caelis* [1].

Vivite[b] omnes feliciter in Christi benedictione, dilectissimi fratres.

---

126. *Alcuinus Arnoni archiepiscopo Salzburgensi pro litteris muneribusque Roma sibi missis gratias agit, sinistram suspicionem a se amovet, Leoni papae, Paulino patriarchae, Petro archiepiscopo se commendari cupit, ad pacis restituendae studium hortatur*[c]. (M 16, F 102)

Venerando patri Aquilae[d] euangelicae Albinus[e] salutem. a. 799 exeunte

Venerunt mihi dilectionis vestrae apices melle dulciores, auro obrizo gratiores, munusculis sigillatae[f] suavissimis: in quibus perpetuum sanctae caritatis vigorem in cordis vestri arcano agnovi, quam nec Alpina frigora, nec Italici aestus subvertere potuerunt[2]; sed inter omnes saeculi huius diversitates et caliginosas tempestates quasi matutinus Lucifer, semper nova exoritur. De qua et[g] ipsa Veritas ait: *Mandatum novum do*

a. qui *H Z R.* b. Vivete *H*, Videte *Z*, Valete *R.* c. *ex Z 141—144, R 48 v—53 v.* d. *om. R.* e. lectionis doctori *R pro* Albinus salutem. f. sigyllatae *Z.* g. *om. R.*

1. Luc. 10, 20. 2. In Italia igitur versabatur Arno.

a. 799 exeunte *vobis*[1]. Novum; quia euangelicum: vetus; quia legale: in quo tota lex pendet et prophetae[2]; in quo totius gratiae summa consistit. Novum: quia foras mittit timorem[3]. Quia quod grave fuit per timorem, leve erit per amorem, testante caritatis fonte: *Iugum meum suave est, et onus meum leve est*[4]. Ex huius favo totius cartulae tuae resplenduit series. Credas velim, pater dulcissime, quod non tanta suavitate fratrum vel sororum litterulas legere potui ultramarinas[5], quanta tuae dilectionis transalpinas: nec tale post eos tedium fatigat cor meum, quale post tuae faciei visionem amabilem. Sed patienter ferendum est, quicquid iubet sapientia divina, quae omnia disponit suaviter[6], et in cordibus famulorum diffundit suorum per sancti Spiritus gratiam dulcissime caritatis dona, quae inter adversa fortis, et inter prospera humilis esse congaudet: in utrisque in eo potens, qui omnia potest: secura de se, sollicita de suis. De qua plura[a] tuae reverentiae scribere supervacuum duxi; quia te totum in ea esse multis probamentis agnosco. In qua viriliter vincere adversarios habes, et fortiter pugnare contra inimicos ecclesiae Christi, ut corona laudis in die domini nostri Iesu Christi te tuosque consequatur.

Quaedam apollogitica verba tuis inserta legebam litteris, aestimans me irasci pro quodam fratre, quod omnino non feci: vel[b] ab alio quodam audire, quod scripsi, quod nullatenus verum fuit. Sed ut rei tibi veritatem ostendam, occasio huius cogitationis mihi fuit ex eo, quod alterum abstraxisti a me, qui profectum facere potuit. Salva certissime caritate aperui suspicionem meam, nihil sinistrum aestimans tuam de meis litteris benivolentiam suspicari, quasi alter propter meam non proficeret neglegentiam[7]; dum verissime eum meum esse putarem, si tuus esse voluisset, cavens illud Senice[c] sapientis elogium: *Meum et tuum mundum*[d] *destruxit*[e]. Nihil[f] non fami-

a. plurima *R.* b. vel — neglegentiam *om. R.* c. Senicae *R.* d. mundus *R.* e. distruxit *Z.* f. Nihil — apud te *om. R.*

1. Ioh. 13, 34. 2. Matth. 22, 40. 3. 1 Ioh. 4, 18. 4. Matth. 11, 30. 5. i. e. in Anglia degentium. 6. Sap. 8, 1. 7. Hildegarius? cf. infra epp. 134. 135.

liare in quoquam tuorum sentias apud me; nihil alienum ex meis sciens apud te. Quia quod Deus coniunxit, homo non separet[1]; nec locis dividatur, quod mentibus coniungitur. Ubi una est caritas, ibi diversa non est voluntas. a. 799 exeunte

Quod[a] vero tua bona pro multorum salute providentia, suadendum mihi censuit dulcissimo meo David de missorum electione, qui discurrere iubentur iustitias faciendas, scias certissime et hoc me saepius fecisse, et suis quoque suadere consiliariis. Sed pro dolor! rari inveniuntur, quorum ingrata[b] in Dei timore[c] mens omnem respuat cupiditatem, et via regia inter personas divitum et pauperum[d] miserias pergere velit, Salomone adtestante: *Munera excecant corda prudentum, et subvertunt verba iustorum*[2]. Si tamen iusti sunt, quorum verba scelerata cupiditas subvertere poterit: vel prudentes recte dici possunt, quorum corda muneribus excecantur[3]. *Radix*, ut apostolus ait, *omnium malorum est cupiditas*[4], quam qui sequitur, nullo modo viam iustitiae incedere valet.

Ego vero tardissime vulnera mea agnoscens, circa limina beati Martini patris nostri et protectoris vestri discurrens, vestrum nomen inter carissimas cotidie ingeminans personas; nec solum veteris vitae multis debilitatus cicatricibus, sed per singula momenta peiores prioribus ulcerum addens dolores. Quapropter obnixius deprecor familiarem vestrae dilectionis caritatem, ut mihi, licet indigno, assiduis sanctitatis vestrae precibus apud clementissimum salvatorem perpetuae sanitatis medicinam deposcere studeas, et quoscumque deo Christo fideles invenies famulos, tuaeque reverentiae sacrae dilectionis vinculo coniunctis me commendare curam habeas; et[e] maxime domino

a. Quod — addens dolores *om. R.* b. firmata *emendat Frobenius.* c. timere *Z.* d. et pauperumque *Z.* e. et — caelis *om. R.*

1. Matth. 19, 7. 2. Eccle. 20, 31. 3. Exod. 23, 8. Haec Alcuini monita non sine fructu fuisse docent annal. Lauresham. 802 (SS. I 38): „noluit (sc. Carolus) de infra palatio pauperiores vassos suos transmittere ad iustitias faciendum propter munera, sed elegit in regno suo archiepiscopos et reliquos episcopos et abbates cum ducibus et comitibus, qui iam opus non abebant super innocentes munera accipere.“ 4. 1 Tim. 6, 10.

a. 799 exeunte meo dilectissimo Leoni papae, Paulinoque patriarchae[1], et Petro Mediolanensi archiepiscopo, nec non aliorum relegiosae vitae virorum, quorum nomina scripta sunt in caelis[2], ut nostrae parvitatis nomen in cordibus conscribas deprecor: quatenus ex plurimorum precibus sanctorum plurima mihi peccatorum solvantur vincula.

Tu vero, sanctissime pater, pacificae ramum olivae[3] ore ferens in arcam Domini, alienas iniquorum dissensiones tuas fac esse mercedes, revocans eos ad sanctae pacis concordiam, ut populus rectori, et grex pastori, et filii proprio oboediant patri, et pater filiis praesit in pace et mansuetudine, ut in omnibus una sit caritatis concordia, ne qua radix ultra amaritudinis ramos venenate dissensionis pululare[a] possit inter sanctissimas ecclesiasticae dignitatis personas[4]. Sit in ore tuba veritatis tuo, ut pax et veritas ex tuis semper audiantur labiis; et[b] quod psalmista cecinit, non solum in te impleatur, sed etiam per te in multos proficiat, ubi ait: *Misericordia et veritas obviaverunt sibi, pax et iustitia conplexae sunt se*[5]. Hoc est opus tuum in hac praesenti luce; haec est merces tua in aeterna gloria. Ait enim quidam poeta de opere carminis euangelici[c 6].

Hoc opus hoc etenim forsan me subtrahet igne:
Tunc cum flammivoma iudex descendet ab arce.

Dicam et ego:

Hoc opus hoc etenim non solum subtrahet igne
Te iam, sed faciet caeli conscendere in arcem[d].

Lege feliciter, et humiliter agnosce, et veraciter perfice, quae caritas scripsit, et Christus demandavit[e], ut fiant.

a. pululari *Z*. b. aut *Z*. c. euangelicae *Z R*. d. arce *Z R*. e. demandat *Z*.

1. Aquileiensi. 2. Cf. Phil. 4, 3. 3. Gen. 8, 11. 4. Ps. 84, 11. 5. Cf. Ann. Iuvav. Mai. 799: „Leo papa . . . . a Deo restitutus III Kal. Decembris imperante Carolo rege.“ 6. Iuvencus Hist. euangel. v. 30. 31.

127. *Alcuinus Arnoni archiepiscopo Salzburgensi de itineris sui causis significat. Priorem eius de Leonis III papae moribus epistolam igni a se concrematam esse. De Hunorum perditione; de paganorum expeditione; de monachorum congregatione a se facta*[a]. (M 19, F 92b) 799

Tertia[b] causa tu fuisti iteneris mei. Prima fuit ecclesiarum Christi. Secunda domni regis; quia in lacrimis lacrimans dimisi eum; cupiens, perpetuam laetitiae illius memoriam animae meae inscribere. Tertia: dulcissimam caritatis tuae videre faciem. Sed prohibitus sum usque adhuc, ut fieret, quod valde optavi, ut fieret. Erit itaque per vestras sanctas orationes, dum ei placuerit, sine quo nihil boni fieri poterit.

Epistola vero prior[1], quae ad nos sub vestro nomine pervenit — querimonias[c] quasdam habens de moribus apostolici[2] et de periculo tuo apud eum[3] propter Romanos — clericus[d] vester, ut aestimo, attulit eam mihi, nomine Baldricus[e]; adferens mihi cappam Romano more consutam, vestitum linium laniumque[f]. Sed quia ego nolui, ut in alterius manus pervenisset epistola, Candidus tantum illam perlegebat mecum. Et sic tradita est igni; ne aliquid scandali oriri potuisset propter neglegentiam cartulas meas servantis[g].

Hunorum vero, sicut dixisti, perditio nostra est neglegentia; laborantium in maledicta generatione Saxonum Deoque despecta[h] usque huc; et eos neglegentes, quos maiore mercede apud Deum et gloria apud homines habere potuimus, ut videbatur.

Non audeo, ob[i] mei solius causam tantum tibi ingerere laborem per preces et lacrimas, quas habeo saepius propter vestram absentiam[k]. Tamen non est secundum oportunitatem inane iter, ad patrocinia Sancti Martini venire, vestramque vitam eius sanctis commendare orationibus.

a. *ex Z D R; cf. supra p. 488 not.* a. b. Tertia — vota non reddere *om. R.* c. quaerimonias *Z D.* d. clrs *Z*, Clerus *D.* e. ill. *D.* f. lineum laneumque *R.* g. servantes *Z D R.* h. dispecta *D.* i. ob *addidi.* k. praesentiam *D.*

1. Romae scripta; v. n. 3. 2. Leonis III, quem Arno a. 798 laudaverat cf. supra p. 445 n. 3. 3. Romae, propter restitutionem papae.

799 Paganae vero naves, ut audistis, multa mala fecerunt per insulas oceani partibus Aquitaniae[1]. Pars tamen ex illis periit; et occisi sunt in litore quasi centum quinque viri ex illis praedatoribus. Castigatio est magna horum eruptio, antiquis ignota temporibus populo christiano; quia forte vota non servant famuli Dei, quae vovere solent.

Ideo, dilectissime fili et merito venerande frater, tuos hortare fratres: regulariter vivere et devotionem primam firmiter servare; dicente scriptura: *Vovete et reddite domino Deo vestro*[2]*;* item: *Melius est non*[a] *vovere, quam vota non reddere*[3]. Prope enim estis vos terminis paganorum. Sit salus vestra protectio et misericordia dominus Deus[b] noster, qui ait: *Sine me nihil potestis facere*[4]. Commotio magna est in mundo; et in mentibus multorum infidelitas et in nomine monachorum neglegentia. Volunt dici, et non fieri; dicente scriptura: *Vult piger, et non vult*[5]*;* id est: vult beatus esse et non vult laborare[c], unde beatus fiat.

Noviter[d] congregationem quandam feci, quasi octavo miliario a monasterio sancti Martini, monachicae vitae et regularis relegionis; primo ex fratribus de Gothia, ubi Benedictus abba[6] regularem constituit vitam. At nunc, volente Deo, aliqui veniunt sancta se devotione mancipantes. Non est claudicandum in Dei servitio[e], sed via regia gradiendum; ut[f] ad optatum aliquando litus, divina auxiliante gratia, perveniri[g] possit.

a. non — reddere *om.* *D.* b. deus dominus *Z R.* c. laborasse *D.* d. Noviter — mancipantes *om.* *R*; Noviter — qui in caelis est *om.* *D.* e. servitium *Z.* f. ut — perveniri possit *om.* *Z.* g. pervenire *D R.*

1. Annal. Lauriss. (Mon. Germ. SS. I 184) 798: „Insulae Baleares a Mauris et Sarracenis depraedatae sunt.“ Annales Einharto tributi (ibid. p. 185) 798: „Insulae Baleares, quae nunc ab incolis earum Maiorica et Minorica vocitantur, a Mauris piraticam exercentibus depraedatae sunt“; (sed Baleares Insulae neque ad Aquitaniam neque ad Oceanum pertinent cf. potius Ann. Einharto tributos 800: „medio fere Martio rex Aquisgrani digressus litus oceani Gallici perlustravit et in ipso mari, quod tunc peratis Nordmannicis infestum erat, classem instituit, praesidia disposuit“; Vit. Karoli M. c. 17: „Nortmanni Gallicum litus atque Germanicum assidua infestatione vastabant.“ *D.*) 2. Ps. 75, 12. 3. Eccle. 5, 4. 4. Ioh. 15, 5. 5. Prov. 13, 4. 6. Anianensis

Quicquid[a] vero de tua audio canonica conversatione, satis 799
mihi placere fateor. Hoc quoque addatur ad mercedem industriae vestrae: ut fratres, qui sub manu vestra sunt, secundum sanctitatem regularis vitae vivant. Nec ego aliter audivi; nec eo minus dicere debeo, quae agnosco proficere fraterna caritate.

Populo quoque, ut saepius deprecatus sum, praedica instanter verbum Dei; ne ullius anima in tuo pendeat[b] iudicio vel a[c] te quaeratur. Ostende illis viam salutis; hos secreta conlatione, illos publica praedicatione confirmans. Uni cuique secundum suae conditionis vel personae modum hortamenta ingere: potestatibus et iudicibus iustitiam et misericordiam; iunioribus oboedientiam humilitatem et fidem in senioribus; omnibus aequitatem, caritatem Dei et proximi, castitatem corporis, benignitatem et pietatem in aelymosinis; quatenus cum multiplici laboris tui fructu ad aeternae beatitudinis sedem pervenire merearis, eo miserante, qui ait: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, qui in caelis est*[1].

Mei quoque ut habeatis memoriam secundum spem meam et fidem vestram, deprecor, cum sanctis fratribus vestris assidua intercessione, ut, prope cursu nostri agonis completo, veniam peccatorum meorum et aliquam portionem beatitudinis inter cives caelestis[d] habitationis accipere merear.

Plura[e] scriberem secundum animi nostri desiderium, si non iste cursor ex vestro mandato velociter revertere habuisset. Tamen[f] ex his paucissimis litteris caritatis nostrae ardorem in vos agnoscere poteritis.

Divina vos gratia comitetur ubique, domine pater et dilectissime amice.

a. Quicquid — caritate *om. R.* b. pendat *R.* c. ad *Z.* d. caelestes *Z D.* e. Plura — poteritis *om. R.* f. Tamen — poteritis *om. D.*

1. Matth. 5, 16.

794-999 128. *Alcuinus Usualdo abbati et monachis S. Salvatoris Amiatinis scribit, se eorum petitionem Carolo regi Francorum commendavisse. Rogat, ut preces pro se faciant*[a]. (C 25, Q 79, F 17)

Domini Dei[b] salvatoris mundi[c] sanctissimae congregationi et pio patri Usualdo[d] [1] humilis levita Alchuinus[e] salutem.

Laudabilem vestrae beatitudinis conversationem et condignam vestro nomini vitam audiens, laudo[f] Deum in vobis, qui tales sui sancti nominis adhuc[g] dignatus est habere confessores. Nec enim frustra speciali vocabulo monachi sancti Salvatoris vocamini, nisi[h] quia estis meritis, quod nomine dicimini[i]. Immo et tam nobilis rex nobiles debet habere ministros, moribus egregios, in pace concordes, in corpore castos, in animo sobrios, omni bonitate eximios; clarissimis adsuetos[k] triumphis: non fuga vitam defendere, sed in acie[l] firmiter stare, viriliter pugnare, fortiter vincere; quatenus cum gloriosa victoriae palma aeterni regis civitatem intrare mereamini[m]. Hoc considerantes, fratres, adhortamini vosmet ipsos per singulos dies, donec cognominetur Christus in vobis. Et ad finem firmum coeptum iter beatae conversationis[n] peragite; ut unus quisque cum apostolo dicere dignus efficiatur: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem*[o] *servavi; de reliquo reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex*[2].

Vestrae petitionis[p] et voluntatis ad domnum regem[3], quan-

a. *ex T 85—85v sine lemmate; K 40v—41v:* Albinus fratribus; *G p. 122—124.* (*Est etiam in N 87v:* Albinus ad Usualdum). b. et *KG* (*pro* Dei). c. nostri *K*. d. Usualdo *om. KG*. e. Alcuinus *K*, *om. G*. f. audiens laudo *scripsi pro* laudans *TKG*. g. *om. KG*. h. nisi *delere voluit Iaffeus, cum librarii errore ex verbo* vocamini *ortum putaret*. i. dicemini *TG*. k. adsuetis *TKG*. l. aciae *G*. m. mereatur *T*. n. conversationes *T*. o. fidem servavi *om. T*. p. petionis *G*.

1. abbati S. Salvatoris in monte Amiato (in Tuscia, a Clusio inter occidentem et meridiem). Praefuit huic monasterio adhuc anno 792 Anspertus abbas (v. tabulam ap. Brunetti Codice diplomatico Toscano II p. 289—290), iamque anno 800 praefuit Erminmarus abbas (v. tabulam ap. Brunetti l. l. p. 323). Usualdus autem abbas mense Augusto anni 794 praefuit, teste tabula ap. Mabilionem Ann. ord. S. Bened. II p. 713 n. 31. 2. 2 Tim. 4, 7. 8. 3. Carolum M. diplomate coenobium S. Salvatoris tuendum suscepisse eiusque bona confirmavisse, declarat Ludovici I imp. diploma d. d. 17 Nov. 816 ap. Ughelli It. sacra III 590 (Sickel Acta Ludowici Nr. 102).

tum valui, fui adiutor, secundum quod mihi fraternitatis vestrae 794-799
missus suggessit; mihi[a] adiutricem Liudgardam[b1] piissimam in Deo[c] feminam adduxi.

Sed obsecramus, ut sanctissimis orationibus vestris nostrum pro vobis laborem remunerare dignemini. Nam olim per An- 785
gilramnum[d] archiepiscopum et sanctae capellae primicerium me ipsum vestrae commendavi sanctitati[2]. Sed modo, quasi singulorum pedibus[e] provolutus, obsecro: ut[f] me, in huius[g] vitae[h] salo fluctuantem[i], pietatis praecibus ad portum perpetuae quietis divina donante gratia transportare dignemini; ut et ego animae meae salutem fraternae intercessionis iuvamine habere merear et vos[k] aeternae retributionis mercedem a Deo pro caritatis officio digni accipere[l] mereamini.

Omnipotens Deus[m] exaudiat pietatis vestrae preces[n] et multis prodesse[o] concedat, vobisque perpetuae praemia gloriae donare dignetur, carissimi et desiderantissimi fratres.

---

129. *Alcuinus cum tribus amicis Paulino patriarchae Aquileiensi de litteris missis gratias agit. Petunt ut pro se precetur*[p]. (C 66, Q 82, F 16)

Optimo Timotheo[3] filii bis[q] bini, euangelicae veritatis disci- 787-800

a. mihique *G*. b. Liutgardam *K*. c. Domino *K*. d. Engilramnum *K*, Engilrammum *G*. e. *om. T*. f. ut *G*, *om. K*. g. hoc *K*. h. vitae *om. TKG; sed cf. infra n.* k. i. fluctuante *G*. k. vitae *add. KG*. l. accipire *G*. m. accipiat et *add. K*. n. preces vestras *KG pro* pietatis — preces. o. prodisse *T*. p. *ex K 79—80:* Epistola Albini ad Paulinum, *G p. 226—228.* (*Est etiam in N 89v—90:* Alchuinus ad quendam). q. Optimo Timotheo Philippus *K*, Optimo theo fili bis *G*. (*Itaque scriptor codicis K pro* filii bis *posuit* Philippus; *scriptor autem codicis G pro* Optimo timotheo *posuit* Optimo theo; *Canisius denique pro* theo fili *scripsit* Theophilo) theofilo *N*.

1. reginam, quae, a Carolo M. anno 794 in matrimonium ducta, de vita exiit a. 800. 2. Hinc comperimus, Angilramnum episcopum, deinde archiepiscopum Metensem in Italia fuisse. Atque ita confidam, licet „Capitula Angilramni" (v. Decretales Pseudo-Isidorianas ed. Hinschius p. 757) adulterina sint, tamen Angilramnum vere die 19 Sept. 785 Romae fuisse, sicut in eorundem capitulorum periocham alicunde ingestum est hoc modo: „Ex Graecis et Latinis canonibus et sinodis Romanis atque decretis praesulum ac principum Romanorum haec capitula sparsim collecta sunt et Angilramno Mediomatricae urbis episcopo Romae a beato papa Adriano tradita sub die XIII Kalendarum Octobrium, indictione nona, quando pro sui negotii causa agebatur." Angilramnus anno 791 die 26 mens. Oct. obiit. 3. Fuit Timotheus Pauli apostoli discipulus. (Cf. Pauli epistolas ad Timotheum.) Ita-

787-800 puli, et sanctarum quadrigae virtutum[1] fidelium quadriga amicorum, plena caritatis nave trans Alpinas aquas dirigit salutem.

Accepimus dignitatis vestrae cartam, vere, ut agnovimus, caritatis floribus depictam ac mellifluo spiritalis iocunditatis sapore refertam. Unde et nos discipuli sanctitatis vestrae, in abundantia roriflui nectaris, quod ex eius gremio pleniter hausimus, refecti ac[a] satiati, valde laetati sumus; agnoscentes: caelestem[b] caritatis thesaurum vestro sufficienter recondi in pectore; et affluenter inde per lata terrarum spatia flumina salutiferae doctrinae emanare[c] et arida iustitiae fontem[d] sitientium[2] corda inrigare, non septigeno Niliaci fluminis gurgite[3], sed septiformi sancti Spiritus inundantia[4]: viventis aquae fluenta in vitam salientia sempiternam[5]. Unde et lucidissima apostolicae fidei pocula nobis propinare larga pietate studuisti; quae cum omni caritatis aviditate accepimus et cum magna gratiarum actione potavimus. Nec unius parvissimi et variis motibus vibrantis[e] in sole spurcitiam[f] athomi offendimus in eis[6], sed cristallina puritate micantia; ita ut superni solis radiis nostri cordis lichinos[7] mirabiliter inluminavit[g].

Et consideravimus diligentius et desideravimus ardentius; legimus saepius et elegimus semper; et laetificati laudavimus Deum, qui solita pietate tale lumen nostris concessit temporibus. Quapropter intentius precamur: luceat lux, tibi a Deo datae, sapientiae ex corde caritatis tuae per os veritatis tuae; ut omnis auditor aedificetur et solus omnium dator bonorum glorificetur in te et per te.

a. *om.* G. b. celeste G. c. emittere N. d. fonte KG. e. fibrantis G. f. spurtitiam K. g. inluminavit G; *corr. in* inluminavimus K.

que propter nominis Paulini e Pauli nomine derivationem Paulinus est Timotheus appellatus. V. p. 515 notas p. q.

1. In Libri Carolini IV praefatione haec habentur: „quatuor virtutes: prudentia videlicet, fortitudo, iustitia seu temperantia, humanam vitam honestissimis regulis moderantes esse describuntur," cf. Albini De arte rhetor. dialog. c. 46 (p. 550 ed. Halm): „in hac virtutum quadriga." 2. Matth. 5, 6: „Beati, qui — sitiunt iustitiam." 3. Cf. Verg. Aen. VI 801. 4. Cf. supra T. IV 375 n. 2. 5. Ioh. 4, 14. 6. in fidei poculis. 7. lychnos.

Saepius ad nos currat carta exhortacionis[a] tuae; nec eam[b] Alpium[c] frigus vel viarum asperitas vel exundatio fluminum ullatenus impediat. Caritas omnia superat; de qua dulcisonus[d] decantavit psalta: *Aquae multae non potuerunt extinguere caritatem nec flumina obruent illam*[1]. Illa[e] ex abundantia cordis dictando scribat, ut nos ex diligentia legendi aedificemur. 787 - 800

In calce vero cartulae huius obsecramus, quod in capite optamus: quatenus nostrae navigium vitae sanctitatis vestrae orationibus gubernare digneris. Nam procellosa saecularium negotiorum tempestas huc illucque nos agitat[2], falsa[f] nos tranquillitate in salo profundissimae voraginis submergere[g] quaerens. Sed pius omnium gubernator rerum[e] et humanae semper amator salutis, tuis[h] pater venerande exoratus lacrimis, nos licet indignos huius fluctivagi pericula maris evadere faciat et ad perpetuae stabilitatis stationem[i] prospero cursu plenis mercedibus pervenire concedat.

Dextera te Christi semper defendat ubique,
Protegat atque regat. Felix tu vive[k], valeto.

---

130. *Alcuinus Cuniberctum episcopum Vintoniensem rogat, ut pro se preces faciendas curet, neve pro veritate dicere desinat*[l]. (F 204)

Venerande dignitatis patri Cuniberctо episcopo[3] humilis levita Alchuinus salutem. 794 - 800

Olim in sinodali sanctorum patrum conventu[m4] vestra bonitas nobiscum pepigit pacta caritatis. Quae propter oportunitatem huius portitoris his litterulis humilitati[n] nostrae renovare studeat; ne forte longa absentia oblivionem nostri nominis vobis confecisset[o]. Caritas oblivionem non patitur, et veritas

a. exortationis *G*. b. aeam *G*. c. alpinum *G*. d. dulcisonum *G*. e. *om G*. f. falso *G*. g. puergere *G*. h. *om. K*. i. stacione *G*. k. tuiuiue *K*. l. *ex H 104r — 105v. Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 482*. m. conventum *H*. n. humilitatis *H*, humilitati *emend. Watt*. o. vobis confecisset *scripsi pro* vobiscum fecisses *H*.

1. Cant. cant. 8, 7. 2. Alcuinum scimus anno 801 in otio vivere coepisse; v. epp. 173. 174. 3. Vintoniensi 786 — 801. 4. sine dubio cum Alcuinus in Anglia esset spatio annorum 790 — 793.

794 - 800 nulla temporis longitudine maculabitur; maxime in tali persona et tam praeclaro sanctitatis viro, cuius latissimus melliflui pectoris sinus multitudinem spiritalium congregare amicorum solet. Inter quos parvitatis meae nomen aliquem, deprecor, inveniat locum, ut[a] vestra nobilissima fidelitas quondam, ut praediximus, promittere non abhorruit. Nec non supplici obsecratione, pater mi, deposco, ut sanctissimis vestri regiminis fratribus eandem de nobis spiritalem curam habere iubeatis.

Fateor tibi, sanctissime praesul, quod venerabiles fratrum congregationes studiose amavi, quas[b] in illis regionibus Deo deservire dignis moribus, narrante fama, audivimus; licet nobis datum non esset corporali visione illos adgredi. Quare[c] vestra potest pietas pro amore Christi pro nobis loqui; nec ullatenus Deus deerit in remuneratione vestrae devotioni, vir optime. Decet enim sacerdotalem dignitatem, omnibus se deprecantibus pietatis praestare affectum, absentes sacris orationibus adiuvare, praesentes euangelicae praedicationis instantia confirmare.

Scis optime, quanta necessitas est populo christiano, ut praedicator verbi Dei non taceat, et nostrae celeberrimae insule Brittanniae habitatoribus; ubi quondam multitudo doctorum verba vitae perpetuae continua praedicaverunt instantia, sed nunc peccatis facientibus rari sunt operarii in messe Domini[1]. Sed quo rariores inveniuntur, eo magis necesse est, ut illi, qui sunt, omnimodis iugi sanctae praedicationis studio ab errore vitae et superflua multarum consuetudine vanitatum ad modestiam sobrietatis et castitatis exercitium revocare studeant[d].

Non taceat os sanctitatis tuae euangelicae veritatis verba nec apostolicae doctrine seriem nec sanctorum patrum mores nobilissimos; ut multi per tuam sanctissimam devotionem erudiantur et tibi multiplex, deo Christo donante, merces maneat in aeternum. Non potestas regalis nec arrogantia cuiuslibet secularis sublimitatis tuam prohibeat a veritate vocem. Non adulatio[e] subsequentium, non secularis luxoriae pompa, non

a. ut *scripsi pro* et *H.* b. quae *H.* c. quare *scripsi pro* quem *H.* d. studeat *H.* e. adullatio *H.*

1. Cf. Matth. 9, 37; Luc 10, 2.

deceptibilis auri species, nec ulla terrenae delectationis voluptas cor sanctitatis tuae a fiducia studiosi laboris subtrahat; sed omnibus in te lux veritatis luceat, et via salutis aeternae ostendatur. Pauci sunt huius vitae dies[a] laboris; et qui plus laborat, plus mercedis accipiet; sed celestis beatitudinis remuneratio temporibus permanet aeternis. 794 - 800

Omnipotens Deus tuam sanctam et venerabilem paternitatem ad exaltationem sanctae suae ecclesiae multis feliciter annis vivere et proficere concedat, carissime pater.

---

131. *Alcuinus Petro archiepiscopo Mediolanensi ob paternam benevolentiam gratias agit. Liudgardae munera commemorat*[b]. (F 196)

Sanctissimo patri Petro archiepiscopo[1] humilis tuae caritatis Albinus[c] filius salutem. 794 - 800

Dulce mihi est, saepius tuae scribere reverentiae, pater optime, si portitorum fides et oportunitas adfuisset. Tamen si carta non currat, caritas non dormitat; sed suaviter vigilat et salubriter memorat paternitatis vestrae pietatem; qua me, licet minus dignum, in filii dignitatem suscepisti, familiaritate fovisti, ammonitione roborasti. Quae omnia pius cunctorum remunerator bonorum aeterna tibi mercede retribuere dignetur.

Liudgarda vero, femina religiosa[2], Deo fidelis et regi, scutellam argenteam et unum storacen in aelymosynam sui vestrae sanctitati direxit, ut videatur dividendum secundum voluntatem Dei. Et quia ego, filius tuus, mediator in hac legatione sum, obsecro, ut eam in filiae dilectionem suscipere digneris. Habet enim voluntatem bonam prodesse[d] servis Dei et sanctae suae ecclesiae. Quapropter diligentius deprecamini pro salute et prosperitate illius, ut divina illam gratia longeva custodiat sospitate.

a. dierum *H*. b. *ex H 7 — 7 v*. c. Alb̄ *H*. d. prodisse *H*.

1. Mediolanensi 784—803; cf. supra p. 510. 2. Fastrada a. 794 die 10 Aug. defuncta Liutgarda nobilis Alamanna regi nupsit, quae et ipsa die 4 mens. Iunii a. 800 obiit. Cf. de ea p. 376 n. 2.

a. 800 ineunte

132. *Alcuinus Caroli regis Francorum filiae scribit, se propter infirmam valetudinem ad regem non venisse. Sperat fore, ut rex Turonos accedat et Felix episcopus Urgellitanus a sese vincatur*[a]. (M 8, F 100)

Karissimae[b] in Christo filie fidelis in karitate pater perpetuae prosperitatis salutem.

Inter cetera[c] corporalis infirmitatis incommoda hoc maxime animum contristat paternum, quod domni mei David[1] et vestre dilectionis[d] sic cito, sicut volui, presentari[e] non potui. Credo tamen in eius clementiam, qui allisos[f] solet erigere[2] et infirmos[g] curare, quod meam adhuc[h] impleat voluntatem in videndo faciem domini mei dilectissimi[i] vestraeque familiaritatis frui alloquio.

Tu vero, filia karissima, honestis moribus[k], misericordiae operibus, vitae sanctitate orneris[l]. Memento dignitatem tuam, ut magis probitas laudetur conversationis[m] quam species auri fulgentis. Si quis diligentius precepta considerat divina, inveniet in illis utrumque: et laudem[n] in presenti vita inter homines et mercedem[o] aeternae gloriae apud Deum. Haec tu, nobilissima puella[3], diligentissime discere et devotissime implere satage, ut digna efficiaris a Deo amari et ab hominibus laudari.

Fama[p] per multorum ora volitans resonat, domnum regem orationis gratia ecclesias sanctorum visitaturum[4]. Atque uti-

a. *ex A 63—63v:* Epistola alia magistri Albini; *O n. 48; Z 116v; R 17v—18.* b. Karissimo *A.* c. et cetera *Z*, *om. R.* d. aspectui *excidisse videtur; man. rec. corr.* dilectionis *in* dilectioni *A*; dilectioni *Z R.* e. praesentare *Z R.* f. alisos *A.* g. infirmitati *Z.* h. ad hoc *A.* i. *om. R.* k. *om. Z R.* l. ornare *Z R.* m. laudet conversionis *Z R.* n. laudis *Z R.* o. mercedis *Z R.* p. Fama — Martini *om. Z R.*

1. Caroli regis. 2. Cf. Ps. 145, 8: „Dominus erigit elisos." 3. Non potest dubitari, quin haec epistola ad Caroli et Hildigardae filiam scripta sit; neque vero perspicuum est, num ad Hrotrudim spectet, an ad Berhtam an ad Gislam; de quibus v. Einharti vit. Caroli c. 18, supra T. IV 525. 4. Fama haec vera fuit. Carolum enim scimus anno 800 fuisse die 26 Martii „Sitiu in atrio S. Bertini" (v. Sickel Acta Karolinorum T. II p. 62 n. 161), die 19 Aprilis „pascha, in Centulo apud S. Richarium" posteaque „Turonis ad Sanctum Martinum orationis causa pervenisse" (v. Annales Laurissenses et Einharto attributos 800, Mon. Germ. SS. I 186. 187). Hinc intellegimus epistolam hanc ineunte anno 800 scriptam esse. et quidem eodem fere tempore quo ep. 133 infra.

nam videamus illum in domo magni protectoris sancti Martini[1]. Tunc habet Flaccus omni laetitia gaudere et more senis Entelli[a] saltare, tripudiare totis viribus, et[b] Daretem Hispanicum[2] vincere[3], qui gloriatur in fortitudine iuvenilis aetatis Homerumque versificantem conticescere[c] facit[4]. a. 800 ineunte

Moribus egregiis virtutum et vita coronis
Floreat et vigeat, filia kara mihi.

---

133. *Alcuinus Arnoni archiepiscopo Salzburgensi, domum reverso et in monasterium Elnonense venturo, respondet. De Carolo rege Francorum Turonos petituro. De mandato coenobii Calensis adeundi; de Angilberto; de Leidrado*[d].

(M 3. 12, F 87)

Sanctissimo pontifici et dulcissimo filio[e] Aquilae Albinus salutem. 800 ante Mart. 4

Suavissimas dilectionis vestrae accepi litteras et, laetus de agnitione prosperitatis et[f] reversionis vestrae, legebam eas[g]: expectans[h], quid illae[i] mihi nuntiarent de novelli[k] populi[l][5]

a. Entilli *A.* b. et Daretem — facit *om. Z R.* c. conticessere *A.* d. *ex B 76—77v; Za 105v—107, b 128—129v; R I 7—8, II 28v—29; Y 195v—196v. Edidit B. Pez Thesaur. Anecdott. II 1, 6.* e. patri sanctae Dei ecclesiae provisori ille indignus tamen bene cupiens prosperitatis vestrae in Christo Iesu et aeternae gloriae salutem *R I pro* filio — salutem; — Sanctissimo potifici et dulcissimo fratri *R II.* f. et reversionis *om. RI.* g. eos *YBRIZaZb.* h. expectans — scribendo innotescere *om. R II.* i. illi *YBRIZaZb.* k. novellis rebus *RI pro* novelli — profectu. l. populo *Zb.*

1. Carolus morabatur Turonis apud S. Martinum „dies aliquot propter adversam domnae Liutgardae coniugis valitudinem, quae ibidem et defuncta (d. 4 Iunii 800) et humata est“; indeque rex „Aquasgrani reversus est“; v. Annales l. l. 2. Verbis his „Daretem Hispanicum“ significat Felicem episcopum Urgellitanum, quocum paucis post mensibus „magnam contentionem“ Aquisgrani habuit; v. ep. 147 infra. 3. De Darete per Entellum senem caestu victo cf. Verg. Aen. V 369—384; supra p. 408 n. 2. 4. Quae „Daretis Phrygii de excidio Troiae historia« perhibetur, in eius praefatione Cornelio Nepoti afficta haec leguntur: „Optimum ergo duxi, ut sic eam in latinitatem transverterem, ut legentes cognoscere possent: utrum magis vera esse existiment, quae Dares Phrygius memoriae commendavit, qui per id tempus vixit et militavit, quo Graeci Troianos oppugnarent; anne Homero credendum, qui post multos annos natus est, quam hoc bellum gestum fuisset.“ 5. Carantanorum.

800 ante Mart. 4 christianitate et de rerum ibi gestarum[1] profectu. Sed nihil de his inveni. Tamen, volente[a] Deo visurus vos, vel necessitate coactus habes dicere, quod cartula[b] conticuit.

Item[c] quaerens in illis, quanto tempore beatitudini tuae in his partibus esset manendum. Sed neque hoc inveni. Ideoque[d] incertior de conloquio vestro[e] factus, quid demandarem? Tamen, si usque ad pascha[2] liceat tibi in monasterio[3] permanere, forsitan intra quadragesimam[f][4] visitemus te, in lectulo deliciarum[g] tuarum sedentem.

Ego vero ignarus adhuc sum de itenere meo[h] propter famam, quae volitat per ora multorum[5]: regem orationis gratia Sancti Martini visitare patrocinia; et mihi necessitas incumbit, illum spectare hospiciumque praeparare domino meo dilectissimo. Et utinam volasset Aquila inter ceteros[i] sanctarum volucrum coetus ad piscationes Ligeri fluminis[6].

Mandavit mihi quoque domnus rex: venire ad Gyslae[k], sanctissimae sororis suae[l], cenobium Cale[m][7], obviam Angilbercto[n][8]. Sed ignoro adhuc, quando[o] hoc fieri debeat. Si ante regis adventum[p] hoc erit condictum, tunc venies nobis[q] obviam ad Coisacam[9] sancti Stephani cellam vel ad Noviantum[r][10] curtulum[s] nostrum.

Sed festina rescribere mihi: quantum sciri posset[t] tempus

a. voluntate *Z b*. b. cartola *Z a Y*. c. Item — sicut et mihi *om. R I*. d. Ideoq *B*, Ideo *Z a Z b*. e. nostro *Z a Z b*. f. quaragesimum *B*, quadragesimum *Z a*, quadragensimum *Z b Y*. g. dilitiarum *B Z a*, diliciarum *Z b Y*. h. me *B*. i. ceteras *B*. k. Kysla B, Gysla *Y Z a Z b*. l. ad *iterum add. Z a Z b Y*. m. Gale *B*, Cale *Z a Z b*. n. Angilberto *B*, Angylberto *Z a*. o. quō *B*. p. adventum — erit *om. B*. q. nobiscum *Z b*. r. noinantum *B*. s. cartulum *B*. t. posses *B Z a Z b Y*.

1. Itaque Arnonem etiam exeunte anno 799, Roma revertentem, apud Carantanos fuisse constat. 2. 19 Apr. 800. 3. S. Amandi Elnonensi; v. infra. 4. i. e. spatio dierum 4 Mart. — 12 Apr. 800. 5. de hac „fama per multorum ora volitante“ cf. ep. 132 supra p. 520. 6. Cf. supra p. 428: „ad Ligerensem fluvium revertere et ibi salmones natando colligere.“ 7. Cala dioec. Parisiensis. („Chelles“ a Parisiis ad orientem.) 8. abbati S. Richarii Centulensis, quem Alcuinus in ipso monasterio eius vidit, cum Carolus ibidem festum paschale celebraret cf. infra ep. 238. *D*. 9. Causiacum („Choisy-au-Bac“ a Compendio ad orientem) supra p. 430 n. 4. 10. „Nogent sur Marne“.

mansionis tuae apud Sanctum Amandum; et quid Laidrado[a][1] demandare velis. Vix vivit, si[b] facies nostras[c] non videbit pariter. Fuit enim toto anno infirmus valde; et dissolutae animae suae[d] consiliare nobiscum cupit. Multa bona — gloria Deo — habet in illis partibus[2] facta. Dubitat vero: an melius sit laborare in praedicationis ministerio vel quietam ducere vitam? Sed certius ab illo ipso, permittente Deo, haec audituri erimus. 800 ante Mart. 4

Mandavi per litteras etiam, et saepius viva voce, fratribus Sancti Servasii[3] tuae servire auctoritati, sicut et mihi.

Plura tibi scriberem de sancta praedicationis instantia et de[e] honestate morum inter paganos; quia conversationis dignitas solet eos erudire in praedicatoribus sicut verborum veritas. Sed quia spero cito vos miserante Deo videre, melius haec conloquendo putavi conferre quam scribendo innotescere.

Nec maiòrem ardorem habet animus vester, quam meus conloquii vestri[f]. Ideo rogemus Dei clementiam, ut concedat nobis in sua misericordia et in nostra prosperitate videre nos cito facie ad faciem.

Gratia domini nostri Iesu Christi te in omni bonitate proficere faciat[g], fili[h] carissime. Amen[i].

---

134. *Alcuinus Arnoni archiepiscopo Salzburgensi scribit de suo erga eum amore. Se diligenter se praeparare ad disputationem cum Felice episcopo Urgellitano habendam. Sperat fore, ut aestate eum videat. De Candido; de libris remittendis; de Hildegario; de Adelberto et Alimo episcopo Sabionensi; de festo omnium sanctorum*[k][4]. (M 18, F 76)

Aquilae[l] inter omnes Alpine celsitudinis aves[m] carissimo[n] Albinus[o] salutem. 800 ante Mart. 19

a. Leidradro *B*. b. sine *Za*. c. faties nostros *B*, facies nostros *Za Zb Y*. d. dissoluta animae suae *B Za Zb Y*. e. de *om. B R I*. f. nostri *in litura R II*; nostri *Zb*. g. fiat *Zb*. h. reverentissime pater *R pro* fili carissime. i. *om. B R*. k. *ex Z 145 v — 148 v, R 57 v — 61 v*. l. Evangelico volucri *R pro* Aquilae. m. avis *Z*. n. Domino *add. R*. o. *om. R*.

1. episcopo Lugdunensi, qui Felicem Urgello Aquisgranum adduxit cf. infra epp. 135. 139. 2. Hispaniae. Cf. ep. 93 supra p. 385. 3. coenobii S. Servatii ad Mosam Traiectensis. 4. Ante diem 19 Martii 800 hanc epistolam scriptam esse, ex ep. 135 intellegitur.

800 ante Mart. 19 O si mihi translatio Abacuc[1] esset concessa ad te. Quam tenacibus tua colla strinxissem, o dulcissime fili, amplexibus; nec me longitudo aestivi diei fessum efficeret, quin minus premerem pectus pectore[a], os ori adiungerem, donec singulos corporis artus dulcissimis oscularer salutationibus. Sed quia hoc peccata mea inpediunt, ut in tardo corpore fieri valeat, quod possum, instantius efficiam; pennam caritatis lacrimoso intingens[b] gurgite, ut suavissima salutationis verba scribantur in cartula[c]; ut per manus currentis viatoris veniat ad filium caritatis meae, qui est pater meritis, frater caritate, filius aetate; ut me legat lugentem, quem non aspicit laetantem. O dura divisio gravis[d] ponderis in corpore, o dulcis coniunctio in dilectionis visceribus; o vera fraternitas, quae numquam dividitur, quae non minus in absente ardet, quam in praesenti clarescit. In hac, obsecro, nostra tecum semper vigeat memoria; ut fragilitas nostra vestris fulciatur orationibus et non recedat de corde nomen diligentis te; sed in Christo sit unitas, sine quo nulla perfecta est caritas.

Multas habemus curiositates[2] de fide catholica; quia plurimi sunt inpugnatores. Ideo nobis necessarium est, multorum fulciri intercessionibus; ut multis, divina donante gratia, prodesse[e] possimus. Tempora sunt periculosa[3], et tribulatio super tribulationem semper advenit. Populus in aegestate, principes in labore, ecclesia in sollicitudine, sacerdotes in quaerelis; omnia turbata sunt.

Tamen ille credo miserebitur, cuius misericordia speciosa est in tempore tribulationis[4]. Cuius te laudi et honori[f] semper insistere, multum gavisi sumus. Reficit enim spiritum nostrum Candidus[g] de relegiosa vita vestra, sive domo[h] sive in itenere[5]. Ideo non est mihi admonere facientem nec plena in plena implere, sed congaudere gaudentibus et in tuis pro-

a. pectori *R.* b. intinguens *R.* c. cartola *Z.* d. gravi *Z R.* e. prodisse *Z.* f. honore *Z R.* g. quondam fidelis *R pro* Candidus. h. *sic pro* domi.

1. Dan. 14, 35. 2. scrutationes, studia. 3. 2 Tim. 3, 1. 4. Eccle. 35, 26. 5. Itaque Candidus cum Arnone in Italia anno 799 fuisse videtur cf. infra ep. 147.

fectibus Deum laudare. Dum poteris, operare opera Dei[1]: et dum lucem habeas[2], curre, donec pervenias ad bravium[a] supernae beatitudinis[3]. 800 ante Mart. 19

Utinam[b], ut citius superveniente aestate te mereamur videre.

Nam medio Maio, perficiente Deo, ad palacium[4] me esse arbitror, secundum quod domnus rex demandavit nobis. Et Felix[5], novitatis adsertor, habet iuratum venire ad domnum[c] regem, rationem reddere fidei suae[6]. Ideo diligentius orate pro nobis. Ego vero, vernaculus sanctae Dei ecclesiae, vobiscum stare habeo; et quod sacerdotum Christi unanimitas credit et praedicat, in hoc ego laboro; et cum meis loquor et pro filiis sanctae Dei ecclesiae aperiam os meum, si ille implebit illud, qui ait: *Aperi os tuum, et ego implebo illud*[7]; desiderans docere viam Domini, et confirmare titubantes, et exhortari[d] stantes, et erigere iacentes per eum et in eo, qui erigit elisos[e][8] et solvit compeditos[9] dominus Iesus Christus. Pro quo mihi et per quem mihi sermo est, ut eum verum Deum et verum filium Dei omnibus, volentibus et nolentibus audire, testamur.

Libellos[f] nostros, quos Hildegarius portavit de Sancto Martino, id est sancti Ambrosii de fide catholica ad Gratianum imperatorem et tractatus in prophetas Iohel et Amos, hos vero libellos, si in monasterio[10] remansissent, omnimodis tecum adfer, si venias; sin autem, remitte nobis. Si vero portasset secum, mittatur ut reddat; ut benedictionem sancti Martini habeat. Quia de illius sunt armario; quem nihil per nos perdere optamus.

Illum vero praefatum puerum[11] bene fecisti, dum dedisti

a. brabium *R.* b. Utinam — pro nobis *om. R.* c. domum *Z.* d. exortari *R.* e. allisos *R.* f. Libellos — Dei praedicare *om. R.*

1. Ioh. 6, 28. 2. Ioh. 12, 36. 3. Philipp. 3, 14. 4. Aquisgranense. Sed hic Alcuini ad palatium accessus postea in medium mensem Iunium dilatus est, v. ep. 147 infra. 5. ep. Urgellitanus. 6. cum ipso Alcuino disputaturus. 7. Ps. 80, 11. 8. Ps. 145, 8. 9. Ps. 145, 7. 10. Salzburgensi. 11. Hildegarium; de quo cf. supra p. 442. 508.

800 eum saeculo servire. Quia studium ecclesiasticae vitae noluit
ante Mart. 19 insisti[a]. Et non mihi irascaris contra eum. Sciebam illum nolle, quod vos velle sciebam. Sed nolui, ut per me a te separaretur[b], qui ad[c] te sanguine pertinebat, timeo non spiritu. Tamen non est desperandum[d] de eo; *potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae*[1].

Benefac obsecro Mago · eo nigro; erit enim utilis in domo Dei. Semper, cum nobiscum fuit, bonam habuit voluntatem et humilitatem, seu in servicio Dei seu etiam in lectionis studio. Et quicquid ille accepisset[3], fac eum partiri[e] cum plurimis; ut sermo Dei crescat in ecclesia, cui Deo dispensante deservies.

Saluta, obsecro, omnes fratres nostros in pace et caritate patremque nostrum Alimum episcopum[f4] et ceteros consacerdotes vestros. Hortare illos semper ad praedicationis officium. Memento, dum pallium accepisti[5] ab[g] apostolica sede, maius te accepisse onus; et debitorem esse, omni personae et dignitati[h] fiducialiter verbum Dei praedicare. Noli, noli tacere; sed clama et non cesses, exalta sicut tuba vocem tuam[6] et ostende omnibus viam salutis aeternae, et dic: *Currite, haec est via regia, haec est strata publica, quae ducit ad palacium dei Christi; in quo est pax laus*[i] *et gloria, ad quem*[k] *pervenientes, memores estote mei*[l].

Kalendis Novembris solemnitas omnium sanctorum. Ecce, venerande pater Arne, habes designatam solemnitatem omnium sanctorum, sicut diximus. Quam continue in mente retineas et semper anniversario tempore colere non desistas; adtendens illud et intente considerans: quoniam, si Helias, unus ex illis in vetere testamento, oratione sua, dum voluit, claudere cae-

a. *sic Z pro* insistere. b. seperaretur *Z.* c. a *Z.* d. disperandum *Z.* e. partire *Z.* f. epo *Z.* g. ab *addidit Frobenius.* h. dignitate *Z.* i. locus *Z B.* k. quo *Z.* l. *reliqua om. B.*

1. Matth. 3, 9. 2. Aedilbercto, Adelberto (cf. epp. 107 et 192, versus ad Macarium episcopum, Frobenius II 232), postea abbati Ferrariensi. 3. didicisset. 4. Sabionensem. 5. anno 798; v. supra p. 461 n. 3. 6. Isai. 58, 1.

lum potuit praevaricatoribus et aperire conversis[1], quanto magis omnes sancti in novo testamento? ubi eis specialiter et patenter[a] claves regni caelestis commissae[b] sunt[2], et claudere caelum possunt incredulis et aperire credentibus, si intima dilectione honorificantur a fidelibus et coluntur glorificatione eis condigna. Quod ut fieri digne possit a nobis, lumen verum, quod inluminat omnem hominem[3], Christus Iesus inluminet corda nostra, et pax Dei, quae exsuperat omnem sensum[4], per intercessionem omnium sanctorum eius, custodiat ea usque in diem aeternitatis. Hanc solemnitatem sanctissimam tribus diebus ieiunando orando missas canendo et elimosinas dando pro invicem sincera devotione praecedamus. 800 ante Mart. 19

---

135. *Alcuinus Arnoni archiepiscopo Salzburgensi pro muneribus missis gratias agit. Addit de disputatione cum Felice episcopo Urgellitano habenda; cui et Paulinum patriarcham Aquileiensem et Arnonem interesse cupit. De libris remittendis; de Adelberto*[c]. (F 77)

Dilectissimo filio[d] Aquilae Albinus salutem.

Acceptis sacerdotalibus dilectionis tuae muneribus cum magno gaudio et laetitia, simul et suavissimis litteris, in quibus omni favo dulcior redolebat mihi caritas. Et quam saepius probavi, semper amavi. Et quadam familiaritate intra cordis mei arcana quasi thesaurum desiderabile tuae faciei et nominis memoria reconditur. Et quod nigrum in capillis videtur[5], candidum in corde amatur. 800 Mart. 19

Sed omnimodis obsecro, si fieri possit, hoc anno[e] superveniente videam dulcissimos oculos Aquilae[f] meae, ut eam amplectar[g], deosculer, non solum ore sed etiam toto corde.

a. patienter *Z.* b. commisae *Z.* c *ex Z 134v—135v, R 35v—37.* d. in Christo filio *R pro* filio — salutem. e. *sine dubio scripserat Alcuinus* hac aestate; *cf. ep.* *134.* f. Aquilae meae *om. R.* g. amplecter *Z R.*

1. Iacob. 5, 17. 18. 2. Matth. 16, 19. 3. Ioh. 1, 9. 4. Philipp. 4, 7. 5. Cf. ep. 194 infra: „non propter nigros in capite capillos.“ *D.*

800 Mart. 19

Iam[a] pridem tuae caritati longiorem scripsi epistolam[1], et direxi Chlotario fratri, ut per vestros homines ad vos perveniret. Ideo paucis modo sermonibus loquor in hac praesenti cartula.

Venit enim XIIII Kal. April. mihi epistola vestra cum muneribus; et ego statim hanc scripsi, desiderans te multum videre. Iam[b], Deo volente, medio mense Maio apud regem cogito esse. Quia Laidradus[2], filius noster, adducere habet Felicem[3] illum, cum quo nobis sermonis contentio est. Et utinam Paulinus[4] noster carissimus pater veniat. Si tibi causa oportuna fiat, multum desidero, ut te habeamus praesentem. Quia multa[c] tecum habeo conferre, quae per cartam propter infidelitatem portantium nolo indicare.

Tu vero caucius esto inter hostilia arma. Tuum est praedicare, non pugnare; pacificare, non discordare; revocare ad vitam, non in mortem mittere[d]; sicut tua optime novit sanctitas.

Hildegarius[e] duos libros Sancti Martini secum portavit, sicut in alia epistola[5] tibi designavi. Rogo, ut facias venire. Hoc est, sancti Ambrosii de fide, et tractatus[f] in Iohel et Amos prophetas.

Et Magum[6] meum saluta; et fac illi bene. Bonus est enim frater.

Et omnibus filiis ecclesiae sancti Rotberti[g][7] facias bene. Et saluta omnes in nomine Albini; et ceteros consacerdotes tuos. Et orate pro nobis.

Et dominus Deus dirigat corda nostra[8], et sensus nostros ad salutem plurimorum; ut proficiat et clarescat verbum Dei in auribus multorum, et in corde recondatur fides catholica. Deus Dei filius Iesus Christus dominus noster te tuosque fideles

a. Iam — statim hanc scripsi *om. R.* b. Iam — praesentem *om. R.* c. quam plurima *R pro* multa. d. mitere *R.* e. Hildegarius — orate pro nobis. Et *om. R.* f. tractus *Z.* g. ecclesiae sancti Rotberti *scripsi pro* sanctae ecclesiae Ratbertum *Z.*

1. ep. 134 supra p. 523. 2. episcopus Lugdunensis. 3. episcopum Urgellitanum. 4. patriarcha Aquileiensis. 5. ep. 134 supra p. 525. 6. Aedilberctum, v. supra p. 526 n. 2. 7. Salzburgensis. 8. 2 Thess. 3, 5.

custodiat et florere faciat in caritatis officio et fidei veritate semper in aeternum, dilectissime fili. 800 Mart. 19

---

136. *Alcuinus Gislae abbatissae Calensi, sorori Caroli regis, et Rotrudae filiae eiusdem mittit partem commentarii in euangelium Iohannis. Scribit, se in emendando testamento et vetere et novo occupatum esse iussu regis*[a].

Carissimae in Christo sorori Gislanae[b][1] et filiae Deo devotae Columbae[2] humilis levita Alcuinus salutem. 800 ante Apr. 19

Ad solatium sanctitatis vestrae hunc libellum[3] direxi, commatico[c] sermone dictatum, ut eum habeatis his diebus ad exercendam in eo vestram sanctam devotionem. Quia optimum[d] est, in tali studio hos sanctissimos peragere dies; et maxime in beati Iohannis euangelistae euangelio, in quo sunt altiora mysteria divinitatis, illius quoque euangelii sanctissima verba domini nostri Iesu Christi, quae locutus est ea nocte, qua tradi voluit pro mundi salute.

Totius forsitan euangelii expositionem direxerim vobis, si me non occupasset domni regis praeceptum in emendatione veteris novique testamenti.

Tamen, Deo auxiliante et vita comite, cum[e] coeptum opus secundum oportunitatem temporis explevero, vestroque nomini consummatum dedicabo[f].

Nunc vero in praesenti deprecor: ut nostri nominis habeatis memoriam in sanctis sacris[g] orationibus vestris. Et hoc tempus sanctissimum in servitio sanctitatis et relegione castissimae vitae et in lectionis studio prospere peragatis; quatenus, ad sanctum pascha[4] pervenientes, condignis laudibus resurrectionem domini nostri cęlebrare valeatis.

a. *ex G cod. S. Galli 275 membran. saec. IX p. 209—210, C cod. ecclesiae cathedralis Coloniensis 108 membr. saec. IX fol. 157. Edidit Frobenius T. I 591.* b. Gyslanae *C.* c. comatico *G C.* d. obtimum *G.* e. cum *alia manus addidit in C, om. G.* f. dedicavero *G, corr. in* dedicabo *C.* g. sacrosanctis *emendavit Frobenius.*

1. abbatissae Calensi, sorori Caroli regis. 2. i. e. Rotrudae, filiae Caroli regis; v. epp. 137 et 158 infra. 3. complexum partem commentarii in Iohannis euangelium. V. ep. 159 infra: „eam partem, quam vobis anno transacto direxi.“ 4. ad d. 19 Apr.

800 Opto, vos semper valere et in omni pietatis exercitio flo-
ante Apr. 19 rere, karissimae[a] dominae.

---

137. *Gisla abbatissa Calensis, soror Caroli regis, et Rodtruda filia regis Alcuinum hortantur, ut coeptam euangelii Iohannis explanationem sibi absolvat*[a*].

800 Venerando patri nobisque cum summo honore[b] amplectendo
post Apr. 19 Albino magistro[c] humillimae Christi famulae Gisla[1] et Rodtruda[d][2] perpetuae beatitudinis salutem.

Postquam, venerande magister, aliquid de melliflua sanctae scripturae cognitione[e], vestra[f] sagacitate[g] exponente, hausimus[3], ardebat nobis, ut fatemur, de die in diem desiderium huius sacratissimae lectionis; in qua purificatio est animae, solatium mortalitatis nostrae et spes perpetuae beatitudinis[4]. In qua beatus vir iuxta psalmistam cotidiana se ipsum exercet meditatione[5]; intellegens, omnibus seculi[h] divitiis huius[i] esse agnitionem[k] praeferendam, neque aliam esse veram sapientiam, nisi quae humano generi secundum dispensationem divinae providentiae caelestis gratia administravit. Haec est manna, quae sine fastidio satiat, sine defectu pascit[l]. Haec sunt divinae

a. carissimae *C.* a*. *ex G cod. S. Galli 275 p. 3—5, E cod. lat. Monacensi 14478 quondam Ratisbon. E XIV membr. s. IX fol. 4—5, P 131v—133. (Est etiam in cod. ecclesiae cathedralis Coloniensis 107 membr. saec. IX fol. 2—3, M 88—90 et in cod. bibl. imp. Paris. 12279 quondam S. Germani 320 membr. saec. X fol. 59). Ediderunt Frobenius T. I 460—461, Quercetanus p. 373—376.* b. studio *P.* c. nostro *add. P.* d. Rodtruda *G*, Richtruda *E*, Rectrudis *P.* e. cognitioni *E.* f. vestrae *EP.* g. sagacitati *E.* h. seculi — fricata manibus *om. P.* i. huis *E.* k. cognitionem *E.* l. pascitur *E.*

1. abbatissa Calensis, soror Caroli regis. 2. filia Caroli regis. 3. partem commentarii in euangelium Iohannis, ab Alcuino ante d. 19. Apr. 800 missam; v. supra p. 529 n. 4. 4. Cf. Versus Theodulfi ad Carol. reg. v. 109—114 (opp. ed. Sirmond p. 184):

„Quod si forte soror fuerit sanctissima regis,
Oscula det fratri dulcia, frater ei.
Talia sic placido moderetur gaudia vultu,
Ut sponsi aeterni gaudia mente gerat.
Et bene scripturae pandi sibi compita noscat.
Rex illam doceat, quem Deus ipse docet." *D.*

5. Ps. 118, 97.

segetis grana[a] apostolicis fricata manibus atque per eos fidelium epulis animarum apposita. 800 post Apr. 19

Sed duo valde nobis contraria cotidiana tristitia parvitatis nostrae mentem fatigant. Unum, quod tardius huius optimi studii diligentiam habuimus; aliud, quod modo magnam habentibus devotionem vestra longinquitas desiderio nostro satis[b] absistit[c].

Sed vestram, carissime doctor, deprecamur pietatem[d], ne nos litterarum tuarum solatio deseras[e]. Poteris te ipsum nobis quaerentibus per litterarum officia ostendere; ut intellegatur vox tua in archano cordis nostri desiderio. Nam, sicut loquentis lingua in aure audientis, ita scribentis calamus proficit in oculo legentis; et ad interiora cordis pervenit sensus dirigentis sicut verba instruentis.

Quapropter, beatissime pater, noli te ipsum nobis negare. Inriga salutiferi[f] fontis unda pectora[g] nostrae parvitatis arentia[h]. Scimus, in te esse fontem viventis aquae, qui, Domino dicente, saliet in vitam aeternam[1]. Nolumus, ut[i] ad te pertineat, quod Salomon ait de eis, qui suam solent celare sapientiam: *Thesaurus occultatus et*[k] *sapientia abscondita, quae utilitas in utrisque*[2]*?* sed magis Domino dicente per prophetam: *Aperi os tuum et ego adimplebo illud*[3].

Aperi os tuum in sacratissimam, Spiritu sancto inspirante, beati Iohannis euangelistae expositionem; et venerabiles sanctorum patrum pande nobis sensus. Collige multorum margaritas in spiritalis thesauri cubile et pasce ex eo pauperes Christi. Noli nos ieiunas dimittere, ne deficiamus in via[4].

Habemus siquidem clarissimi doctoris Augustini[l] homeliatico[m] sermone explanationes in eundem euangelistam, sed quibusdam in locis multo obscuriores maiorique circumlocutione decoratas, quam nostrae parvitatis[n] ingeniolo intrare valeat.

a. quae *add.* *GE.* b. *om.* *P.* c. obsissit *EP.* d. vestra — pietate *P.* e. deserens *P.* f. salutifera *G.* g. pectore *P.* h. aretia *P.* i. *om.* *GP.* k. et — utilitas *om.* *P.* l. Agustini *GP.* m. omelia cum *P.* n. parvitatibus *P.*

1. Ioh. 4, 14. 2. Eccle. 41, 17. 3. Ps. 80, 11. 4. Matth. 15, 32.

800 post Apr. 19 Sufficit vero nostrae devotioni[a] de rivulis dulcissimae aquae potare, non profundissimis[a*] gurgitum fluminibus nostras[b] inmittere carinas. Scis enim optime, parvis parva sufficere nec ad mensam magnatorum pauperum[c] turbam accedere posse. Nec nostrum est, altissima cedrorum cacumina ascendere, sed cum Zacheo pro brevitate staturae nostrae stare in sycomoro Iesumque cernere transeuntem[1]; continuisque deplorare precibus: ut nos suis dignas efficiat conviviis vobiscumque dulcissimum epithalamii[d] paradigma decantare: *Introduxit nos rex in cellaria sua; exultabimus et laetabimur in eo*[2].

Memento: clarissimum in sancta ecclesia divinae scripturae doctorem, beatissimum siquidem Hieronimum nobilium nullatenus spernere feminarum preces, sed plurima illarum nominibus in propheticas obscuritates dedicasse opuscula; saepiusque de Bethleem castello, Christi dei[e] nostri nativitate consecrato, ad Romanas[f] arces epistolares iisdem[g] petentibus volare cartulas, nec terrarum longinquitate vel procellosis Adriatici maris fluctibus territum, quin minus sanctarum virginum petitionibus adnueret[h].

Minore vadosum Ligeri flumen quam Tyrreni[i] maris latitudo periculo navigatur. Et multo facilius cartarum portitor[k] tuarum de Turonis Parisiacam[l] civitatem, quam illius de Bethleem Romam, pervenire[m] poterit.

Noli tuae devotionis nobis subtrahere scientiam, noli accensam in te lucernam modio subponere, vel torpentis lectuli quiete abscondere; sed praecelso superpone eam candelabro, ut luceat omnibus[3], qui in domo Dei sunt. Intra sanctorum gazophilatia[n] doctorum et profer nobis, veluti doctissimus scriba et a Domino laudatus, nova et vetera[4]. Aderit tibi in itinere huius laboris illius gratia, qui duobus discipulis euntibus in via ter-

a. devotionis *EP*. a*. profundissimos *P*. b. nostra *P*. c. pauperem *EP*. d. epithalamium *GP*. e. domini *P*. f. Romanos *P*. g. isdem *GP*, hisdem *E*. h. annueret *EP*. i. terreni *EP; corr. in* Tyrreni *G*. k. portator *P*. l. Parisiam *P*. m. *reliqua om. P*. n. gazofilatia *E*.

1. Luc. 19, 3. 4. 2. Cant. cant. 1, 3. 3. Matth. 5, 15. 4. Cf. Matth. 13, 52.

tium se socium addidit et aperuit[a] illis sensus[b], ut sanctas intellegerent scripturas[1]. Quomodo poteris te ipsum a culpa taciturnitatis apud eum excusare, qui ait: *Omni petenti te da*[2]; maxime dum nullatenus tibi minuetur, quod dederis, sed datum magis augetur. 800 post Apr. 19

Spiritus paraclitus[c] omni veritatis doctrina et perfectae caritatis scientia vestra impleat pectora, dulcissime magister.

---

138. *Alcuinus Carolum regem de mortua Liutgarda regina consolatur precesque pro ea addit*[d]. (Q 21, F 90)

Domino piissimo et pacifico regi et praestantissimo triumphatori aeternae beatitudinis gloriam et salutem. 800 Iun. 4 aut paulo post

Domine Iesu, spes nostra, salus nostra, consolatio nostra, qui clementissima voce omnibus sub[e] pondere cuiuslibet laboris gementibus mandasti, dicens: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati*[f] *estis, et ego reficiam vos*[3]. Quid hac promissione iocundius? Quid hac spe beatius? Veniat ad eum omnis anima merens, omne cor contritum, fundens lacrimas[g] in conspectu misericordiae illius[h]; neque abscondat vulnera sua medico, qui ait: *Ego occidam et vivere faciam; percutiam et ego sanabo*[4]. Flagellat miris modis, ut erudiat filios[i], pro quorum[k] salute unico non pepercit filio[5].

Quis contra nos, si Deus pro nobis[6]? Quis contristat, si Deus laetificat? Nolo, a Deo dicatur tibi: *O anima, quid gemis? quid plangis*[l] *iudicia mea? Ego dedi, ego abstuli*[7]. *Quid habes absque*[m] *me*[8]*? Cur tibi displicet, quod mihi placet? Omnia, quae habes, mea sunt beneficia, non tua propria. Te ipsam*[n] *para, ut possis particeps esse beatitudinis meae. Propter te descendi et patiebar, quae legisti in litteris meis, ut tibi*[o] *prae-*

a. et aperuit *om. P.* b. sensum *EP.* c. paracletus *E.* d. *ex T 38v—39v:* Epitaphium Liodgardae feminae nobili; *L 196v—199.* (*Est etiam in N 35*). e. sup *T.* f. laborasti et onerate *L.* g. lacrimans *L.* h. illis *T.* i. in filios *L.* k. corum *L.* l. plagis *L.* m. alique *L.* n. Sed te ipsum *L.* o. ti *T.*

1. Luc. 24, 45. 2. Luc. 6, 30. 3. Matth. 11, 28. 4. Deut. 32, 39. 5. Rom. 8, 32. 6. Rom. 8, 31. 7. Iob 1, 21. 8. Cf. 1 Cor. 4, 7.

800 Iun. 4 aut paullo post *pararem*[a] *mansionem in domo patris mei*[1]. *Noli tardare soror mea, sponsa mea, surge propera et veni*[b 2] *ad epulas*[c] *gloriae meae. Magna sunt, beata sunt, inconparabilia sunt, quae praeparavi tibi. Et quamvis magna sint; noli tu tamen aestuare vel dubitare de pretio. Regnum meum*[d] *tantum valet, quantum tu es. Te*[e] *ipsam da, et habebis*[f] *illud. Rex aeternus concupiscit speciem tuam*[3]. *Non sit in te ruga vel macula*[4]. *Si quid pulveris ex terrena habitatione inhaeserit*[g] *tibi, lacrimis lava, ut te speciosam pulchram et*[h] *desiderabilem inveniat, qui te concupiscit.*

Noli de alterius ingemescere felicitate; quae[5] spinosos[i] finivit labores, et volavit ad eum, qui fecit illam. Talis est post sententiam primae damnationis[6] conditio fragilitatis nostrae: nascimur, ut moriamur; morimur[k], ut vivamus. Numquid non felicior est vitae ingressus quam mortis?

Fertur, quendam[7] respondisse, dum de filii sui consolabatur morte: *Sciebam, me* inquit[l] *mortalem genuisse*[8]. Cur plangimus[m], quod vitare non possumus? Saepe dolor tempore[n] sanabitur, qui ratione non poterit.

Mittamus munuscula caritatis post caros nostros. Offeramus munus[o] salutis nostre pro illis. Misereamur miseris, ut misereatur illis Deus. Quod pro illis in fide facimus, proficit et nobis.

Domine Deus Iesu[9], mitis et misericors, miserere illius, quam abstulisti[p] a nobis. Exaudi nos per medicinam vulnerum nostrorum[10], quae pependit in ligno, et sedens ad dexteram tuam interpellat pro[q] nobis[11]. Scio quidem misericordiam

a. praeparem *T*. b. venis *L*. c. aepulas *TL*. d. tuum *T*. e. *om*. *L*. f. habis *L*. g. haeserit *T*. h. *om*. *L*. i. spinosus *L*. k. moriamur *L*. l. inquid *TL*. m. plangis *T*. n. tempores *T*, temporis *L*. o. *om*. *L*. p. abstulistis *T*. q. pro nobis *om*. *L*.

1. Cf. Ioh. 14, 23. 2. Cant. cant. 2, 10. 3. Ps. 44, 12. 4. Ephes. 5, 27. 5. Liutgarda regina, praesente Carolo, in coenobio S. Martini Turonensi die 4 Iunii 800 mortua; v. supra p. 521 n. 1. Cf. pag. 533 n. d. 6. Gen. 3, 19. 7. Anaxagoram (Clazomenium, philosophum). 8. Cic. Tusc. III 24, 58. 9. Christi. 10. Iesum. 11. Rom. 8, 34.

tuam, qui vis omnes homines salvos fieri[1]. Dimitte illi debita sua[2], quaecumque contraxerit post aquam salutis. Dimitte, Domine, dimitte, deprecamur. Ne intres cum ea in iudicium[3]. Superexaltet misericordia iudicio[4]. Nam eloquia tua vera sunt, quibus promisisti misericordibus misericordiam[5]; quod ut essent, dedisti eis. Qui misereberis, cui misertus fueris, miserere Domine creaturae tuae; ut laudet te creatura tua et cantet misericordias tuas in aeternum; et anima, quae semper victura erit, semper dicat: *Laudabo Deum meum in vita mea, psallam Deo meo, quam diu ero*[a][6]. 800 Iun. 4 aut paullo post

Semper in aeternum vivat feliciter, opto,
Filia cara mihi; sit, rogo, cara Deo.

---

139. *Felix episcopus Urgellitanis significat, praesente Carolo rege de adoptione et nuncupatione convictum ab erroribus suis se recessisse. Hortatur, ut etiam ipsi in viam rectam redeant*[b].

In Dei nomine. Felix, olim indignus episcopus, domnis in Christo fratribus Emani presbytero, Ildesindo presbytero atque Exsuperio[c], Gundefredo, Sidonio nec non et[d] Ermegildo seu caeteris presbyteris, similiter Vittildo diacono et Vuitirico seu caeteris clericis in parochia Orgellitanae ecclesiae degentibus, seu caeteris fidelibus ecclesiae in superdicto commisso commorantibus, in domino Deo patre et Iesu Christo, vero filio eius, domino ac redemptore nostro, et in Spiritu sancto aeternam salutem. 800 medio mense Iunio

De caetero ad agnitionem vestram reducimus, quia, postquam ad praesentiam domini nostri ac piissimi gloriosique Caroli regis perductus sum et eius conspectui praesentatus, licentiam ab eo, secundum quod et venerabilis domnus Laidradus[e] episcopus[7] nobis in Orgello pollicitus est[8], accepimus: qualiter in eius praesentiam in conspectu episcoporum, quos

a. fuero *L.* b. *Ediderunt Quercetanus p. 998—1004, Frobenius I 917—919.* c. Exuperio *Frob.* d. et *om. Frob.* e. Laidracus *Querc.*

1. 1 Tim. 2, 4. 2. Matth. 6, 12. 3. Ps. 142, 2. 4. Iac. 2, 13. 5. Matth. 5, 7. 6. Ps. 145, 2. 7. Lugdunensis. 8. anno 799.

800 medio mense Iunio ad se ordinatio gloriosi principis nostri convenire fecerat[1], sententias nostras, quas ex libris sanctorum habere nos de adoptione carnis in filio Dei seu nuncupatione in humanitate eius credebamus, praesentaremus; qualiter non in violentia, sed ratione veritatis nostra adsertio rata iudicaretur, si ab illis per auctoritatem sanctorum patrum minime repudiarentur[a]. Quod ita factum est.

Nam prolatas a nobis sententias de supradicta[b] contentione, hoc est de adoptione carnis atque nuncupatione, ita illi ex auctoritate de libris sanctorum patrum, id est Cyrilli episcopi et beati Gregorii papae urbis Romae, seu beati Leonis sive et aliorum sanctorum patrum, qui nobis prius incogniti erant, seu per auctoritatem synodi, quae nuper in Roma hac intentione, praecipiente gloriosissimo ac piissimo domino nostro Carolo, adversus epistolam meam, quam dudum venerabili viro Albino abbati Toronensis ecclesiae scripseram, congregata est — in qua synodo, praesente Leone[2] apostolico et cum eo caeteri episcopi numero 57 residentes et plerique presbyteri ac diaconi cum eis in domo beatissimi Petri apostoli — per quorum omnium auctoritatem istas iam dictas sententias nostras, non qualibet ut dictum est violentia, sed ratione veritatis ut oportuit excluserunt.

Quorum auctoritate veritatis et totius ecclesiae universalis consensu convicti, meliori intellectui eorum quam nostro, quem prius sequebamur, convicti cessimus[c] et ad universalem ecclesiam Deo favente ex toto corde nostro reversi sumus; non qualibet simulatione seu velamine falsitatis sicut dudum, quod Deus scit; sed ut dixi, vera cordis credulitate et oris professione.

Quod etiam in conspectu multorum sacerdotum et monachorum professi sumus; poenitudinem gerentes de pristino errore et sacramento, quam pro hac intentione olim praevaricatus

a. repudiaretur *Frob.* b. superdicta *Frob.* c. quem prius sequebamur, convicti cessimus *scripsi pro* quā primis sequebatur, convicti essemus *Querc.*

1. Aquisgrani medio mense Iunio 800, v. ep. 147 infra. 2. III.

sum; profitentes, nos deinceps adoptionem carnis in filio Dei sive nuncupationem in humanitate nullo modo credere vel praedicare; sed, secundum quod dogmatibus sanctorum patrum informamur, eundem dominum nostrum Iesum Christum in utraque natura, deitatis videlicet et humanitatis, proprium ac verum filium profitentes, unigenitum videlicet Patris unicum filium eius[a]. . . . . . . 800 medio mense Iunio

Haec est confessio fidei nostrae, quam Deo iuvante a sanctis patribus per eorum scripta cognovimus et ab universali ecclesia post pristinum errorem nostrum accepimus et tenemus. Quod et vos omnes credere et confiteri per eundem dominum nostrum exhortamur, nil diminuentes aut addentes ex sensu vestro; sed hoc, quod vobis innotescimus, cum universali ecclesia indubitanter retinentes. Et ut pro me misero, per quem usque nunc in ecclesia Dei contentio versa est, ex totis praecordiis vestris[b] Domini misericordiam implorare non dedignetis; qualiter propter vestram emendationem et orationem catholicorum sacerdotum, qui in simili praevaricatione ut ego nequaquam obnoxii sunt, Domini misericordiam, priusquam de hoc mortali corpore egrediar, consequi valeam. Quod per hoc me magis consequi a Domino confido, si scandalum seu error in fide, qui per me in usque nunc inter utrasque partes duravit, per me iterum omnia correcta atque sedata fuerint, atque omnis ecclesiae membra in unitate fidei et concordia caritatis velut in unum corpus compaginata; ita ut nemo ex nobis in ecclesia Dei ultra scandalum vel quodlibet schisma intromittere audeat. Sed omnes nos, cum universali ecclesia, quae in toto mundo dilatata noscitur, similiter sentientes, et ea, quae dudum orta intentio est, id est adoptionem carnis seu nuncupationem in humanitatem[c] filii Dei anathematizantes, pacem ut dixi et unitatem fidei cum omnibus fidelibus ecclesiae absque ulla simulatione inconvulsa fide retineamus[d]. . . . . . . .

a. reliquam ipsius confessionis partem omisi. b. vestri *Querc.* c. humanitate *Frob.* d. *reliqua omisi.*

800
medio mense
Iunio

140. *Alcuinus Laidrado Lugdunensi et Nefridio Narbonensi episcopis ac Benedicto abbati Anianensi, Caroli regis iussu iam iterum ad oppugnandas haereses ituris, suos adversus Elipantum episcopum Toletanum libros dedicat. Se Dei voluntate in Francorum regnum ad Carolum pervenisse putat*[a].

Dominis[1] in Christi caritate venerabilibus atque dilectissimis Laidrado episcopo Lugdunensi, et Nefridio episcopo Narbonensi, et Benedicto abbati[b][2], simulque sanctissimis nobisque valde honorabilibus Gothiae provintiae partibus episcopis abbatibus et fratribus humillimus sanctae ecclesiae filius Albinus salutem.

Scio, me debitorem esse in officio sanctae karitatis omnibus pie matris ecclesiae filiis in praedicando vel defendendo catholicae fidei veritatem. Quod opto tam efficaciter divina donante gratia perficere valeam, quam libenter huic piissimo labori meam succumbere devotionem fateor.

Maxime tamen vestrae sanctissime dilectioni in hac gratia meum sudare ingenium secundum largitoris indeficiens donum ratum arbitror, ne vicina pestis Hispanici erroris aliquorum inter vos mentes maculare valeat. Quae terra olim, ut in veteribus legitur historiis, tirannorum ferax fuerat, qui Romanum saepissime imperium lacerare solebant. Et nunc multo peius sacratissimas christiani imperii aures quibusdam scismaticae perversitatis novitatibus fatigare adgreditur; veluti vestra inviolabilis fides et caeleberrima sanctitas optime[c] novit, qui per divinae suffragia pietatis hanc nebulosam impietatis sectam clara veritatis luce pridem discutere studuistis, etiam et deo Christo donante caeptum praedicationis opus[d] multa ex parte perfecistis.

a. *ex P 27v—30v:* Epistola eiusdem ad Laidradum et Nefridium episcopos et Benedictum abbatem. *(Est etiam in M 6v—8.) Ediderunt Quercetanus p. 925—930, Frobenius I 860.* b. abbate *P.* c. obtime *P.* d. opere *P.*

1. Hanc epistolam Aquisgrani medio mense Iunio a. 800 scriptam esse, perspicuum est ex ep. 147 infra. 2. Anianensi.

Ad cuius piissime praedicationis venerabile opus, mandante glorioso principe et devotissimo in omni bonitate Carolo rege, vos iterum ituros esse[1] audivimus. Quapropter paucorum arripui laborem dierum in solacium sanctissimi itineris vestri; quatenus haberetis in manibus cuiusdam aepistolae, meo nomini directae ab Elipanto Toletano episcopo, pias et pernecessarias responsiones; ne forte aliquorum ex eiusdem epistolae lectione mentes maculentur. Quia easdem audivimus litteras in aliorum prius pervenire manus, quam nobis, cui missae sunt, redditae essent. 800 medio mense Iunio

Et hec causa fuit, cur mihi praefatus pater suae incredulitatis cartulam dirigere voluisset: nam ego, aliquibus nobis narrantibus nostrae societatis fratribus, eundem Elipantum sicut dignitate ita etiam perfidie malo primum esse partibus in illis agnovi. Quapropter, siquidem pacifica caritate, direxi ei exortatorias litteras; desiderans consulere senectuti illius et in viam catholicae veritatis fraterna dilectione et humili admonicione revocare virum, longeva gravem aetate et religiosae vitae multo tempore famosum. Sed ille, dum audisset meae devotionis litterulas, mox iracundiae flammis incanduit; totamque animi sui intentionem colligens in iram, nec eo pietatis intuitu apices aspexit meos, quo me, Christum testor, illi dirigere scio. Sed mox in maledictionis verba prosiluit totumque se armavit in suae sectae defensionem. Nobisque litteris demandare curavit, quid sentiret, quid suos discipulos credere doceret; me falsarium clamans; atque per vices hereticum, per vices subversorem nec non et persecutorem christianorum reputans. Nullumque propemodum maledictionis genus vel perfidiae dimisit, quod nostro non inureret[a] nomini; ostendens se ipsum, quid esset et quam inpacienter toleraret, si aliquis impietatis suae[b] errori contraire temptaret. Multa colligens testimonia ex sanctarum serie scripturarum, multasque catholicorum sententias doctorum

a. inhureret *P.* b. sui *P.*

1. Cf. ep. 147 infra: „Et ille (Laidradus) cum abbate Benedicto Nifridio missus est in illas partes occidentales.“

800 medio mense Iunio deduxit in medium: quae pene omnia pravissima interpretatione maculare non timuit.

Quibus illius vesaniae litterulis[a] brevi sermone duobus libellis respondere curavi, evacuans veracissimis sanctorum patrum sensibus omnes illius adsertiones atque interpretationes pravissimas. Illis quoque duobus libellis alios duos adiunxi, plano sermone catholicae fidei de Christo deo veritatem testantes atque sanctorum patrum testimoniis abundantissime confirmantes. Quorum lectione[b] pietatem vestram congaudere arbitror. Quia totum illud opus[1] vestro gaudebam dicare nomini, vobisque primo omnium direxi probandum atque corrigendum; iuditio vestrae auctoritatis atque sanctitatis tantummodo contentus. Nec in publicas aures easdem meae devotionis litterulas procedere velim, nisi prius vestrae auctoritatis censura examinentur et fraternae congregationis lectione confirmentur; satis mihi aestimans, illorum iuditio examinari, quorum dilectione singulariter me laborare elegi.

Nec maledictionibus illius maledictiones opposui, quasi meas vindicans iniurias. Sed ut veritatis testificatio se offerebat[c], quibusdam in locis durioribus respondi verbis, quibusdam iterum in locis suaves admiscui admonitiones; ne illius infestissimam animam vel meorum amaritudo verborum exasperaret, vel iterum mellis dulcedo saevam fastidiret mentem. Nec pro eius tantummodo, ut dixi, laboravi salute — quem timeo forsan citius vel morte praereptum esse propter decrepitam in eo senectutem, vel ob dissensiones populorum in eius non posse pervenire meas praesentiam sillabas — sed magis in adiutorium piissimae praedicationis vestrae atque solatium virorum, vel feminarum morantibus vicinis Hispaniae partibus.

Inproperans et mihi praefatus pater divitiarum multitudinem, servorum usque ad viginti milia numerositatem; ignorans, quo animo quis habeat saeculum. Aliud est habere sae-

a. litterulas *P.* b. lectionē *P.* c. afferebat *P.*

1. Adversus Elipantum libri IV ed. Frobenius I 876—914.

culum, aliud est haberi a saeculo. Est qui habet divitias, et non habet; est qui non habet, et habet. Hominem vero numquam ad meum conparavi servitium, sed magis devota caritate omnibus Christi dei mei famulis servire desiderans.

800 medio mense Iunio

Ad cuius servitii[a] facultatem, divina ut credo iubente dispensatione, ad gloriosum et omni honore nominandum huius regni principem et regem Carolum vocatus adveni; sicut mihi quidam sanctissimus vir prophetiaeque spiritu praeditus, Dei esse voluntatem, in mea praedixerat patria; etiam et ut vir venerabilis totusque Deo deditus meus mihi mandatum dederat magister[1]: ut, si alicubi novas audirem oriri sectas et apostolicis contrarias doctrinis, mox totum me in defensionem catholicae fidei dedissem. Quod quamvis ob imperitiam parvitatis meae minus idonee faciam, tamen promptissima mente, quantum me divina adiuverit[b] gratia, huic pernecessario operi me mancipare studeo cum melioribus meis[c] optimisque[d] ecclesiae Christi doctoribus, quorum bona abundantia per diversas Christi ecclesias in hoc praesenti repperitur regno. Nec eo mihi magis tacendum est, quamvis meliores mihi habeat ecclesia Dei doctores atque fidei catholicae defensores. Unus quisque pro se rationem redditurus erit; et qui plus laborat, plus mercedis[e] accipiet.

Idcirco, sanctissimi patres et dilectissimi fratres, sedula intentione atque indeficienti sudore in praedicatione verbi Dei et veritatis testificatione secundum gratiam vobis a Deo datam devotissimę laborate; exibentes vosmet ipsos in conversatione religiosa omnibus exemplum, in officio pietatis omnibus patres et fraternae dilectionis admonitione omnibus fratres, in administratione vere humilitatis omnibus filios; omnia omnibus facti[2]; ut omnium salus et profectus in aeterna beatitudine, Deo donante, multiplici vos mercede dignos efficiat.

Incolomem et proficientem in praedicatione verbi Dei divina vestram sanctitatem gratia custodiat, sanctissimi fratres.

a. servitium *P.* b. adiuvaverit *P.* c. *an* me? d. obtimisque *P.* e. mercedes *P.*

1. Aelberhtus, archiepiscopus Eboracensis 767—778, v. supra p. 16.
2. Cf. 1 Cor. 9, 22.

800 medio mense Iunio

141. *Alcuinus Laidrado Lugdunensi et Nefridio Narbonensi episcopis ac Benedicto abbati Anianensi scribit, quas litteras suis adversus Elipantum episcopum Toletanum libris praeposuerit. Monet, ut opus legant, emendent, glutinari iubeant*[a].

Videbatur mihi non[b] indignum, preponere opusculo huic nostro epistolam, quam caritatis officio patri Elipanto olim direxi[1] per vestram sanctam devotionem et Deo placentem caritatem; illius litteris[c], quas meo nomini[d] dirigere studuit[2], subnectere habens mearum responsiones sillabarum — ut ferat, qui legat: qua caritate illius venerande dignitati[e] scripserim, vel quo animo recepissem fraterne dilectionis officium — ac deinde responsiones catholicas, quas ex sanctorum patrum dictis contra illius impiam professionem collegi[f], subicere[g]. Quod opus in quatuor librorum numero terminavimus.

Deinde epistolam illius Elipanti ad Felicem[3] — quondam illius defensorem secte, nunc vero[4] Deo donante christiane fidei praedicatorem — eiusque conversionis[h] ad fidem catholicam epistolam[5] inponere curavimus; quatenus ex his omnibus pius lector se ipsum consideret et caveat divina opitulante gratia, ne laqueo Spanici erroris teneatur.

Et ut video, maxime origo huius perfidiae de Corduba civitate processit, sicut in epistola illius Elipanti ad Felicem praefatum directa intellegi potest[6], dum eundem Felicem adhuc sui erroris catenis[i] constrictum esse arbitrabatur. Sed Deo melius aliquid de eo dispensante, aperiens cor illius, ut lumen veritatis agnoscens rediret in sanctae matris ecclesiae gremium. dans gloriam Deo, qui sperantes in se non deserit[7]; sicut in suis litteris[8], quas adnectere huic nostro opusculo volui, propter

a. *ex P 93—94 v. Ediderunt Quercetanus p. 994, Frobenius I 862 sq.* b. non *addidi.* c. litteras *P.* d. nomine *P.* e. dignitatis *P.* f. collexi *P.* g. subiacere *P.* h. conversationis *P.* i. cathenis *P.*

1. ep. 115 supra p. 466. 2. ep. 122 supra p. 494. 3. ep. 123 supra p. 498. 4. post colloquium medio mense Iunio 800 Aquisgrani habitum. Cf. ep. 147 infra. 5. ep. 139 supra p. 535. 6. v. supra p. 500. 7. Iudith 13, 17. 8. ep. 139 supra p. 535.

fidem nominis domini nostri Iesu Christi et salutem legentium, manifeste intellegit, qui sobrio sensu easdem litteras legere curat; quatenus, si quis dubitet de ratione catholice fidei, illius religiosi viri et magni nominis inter suos edoctus exemplo, sine ulla dubitatione universalis ecclesiae sequens concordiam, laudet et predicet misericordiam Dei omnipotentis; qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat[1].

800 medio mense Iunio

Vos vero dilectissimi fratres, sedula devotione perlegite hec omnia, priusquam in publicas procedere aures harum series litterarum faciatis. Ego siquidem in praecinctu, ob vestri itineris festinationem, haec qualiacumque sunt dictavi; ita ut mihi tempus relegendi vel emendandi non fuit arcanum[a], vestrae caritatis contentus tantummodo lectione atque emendatione. Si dignum vestre considerationi videatur, fraterno ostendite conventui; sin autem, sub gremio piissime caritatis vestrae abscondite; donec communi consilio tractemus quid de hoc agendum sit opere. Tamen[b] firmiter absque ulla dubitacione sanctorum sequimini vestigia patrum; et catholicam fidem, quam multis roboratam testimoniis aspicitis[c], tenete et praedicate; nec tantum considerantes inperite lingue in me tarditatem, quantum in testimoniis patrum catholicae fidei veritatem. Sed et hoc considerate, an has vobis utile videatur litterulas Spaniae fratribus dirigere, si forte oportunus occurret vobis portitor.

Illud quoque vobis honerosum non videatur, antequam de civitate ęatis, ut iubeatis ligare et involvere et in modum unius corporis conponere has[d] quaterniones; ne forte sparsi rapte dispergantur per manus legentium vel forsitan invidentium nomini meo. Sed quasi unum codicem habete hec omnia pariter conposita; et si quolibet[e] dirigere vultis, scribatur et mittatur. Hec vero pars vobiscum maneat, donec volente Deo reversuri sitis ad nos. Etiam litterae pro me fraternis loqui possunt auribus; si, eas ostendere vel in publicum procedere, vestre placeat prudentiae.

a. archanum *P*, idoneum Frob. b. Tam *P*. c. aspietis *P*. d. as *P*. e. colibet *P*.

1. Ezech. 33, 11.

800 medio mense Iunio Quicquid in eis veritatis astipulatione[a] roboratum invenietis, Dei donum est; si quid secus, quod absit, inspicitis, ignorantis animae[b] cognoscite errorem. In illis totius bonitatis laudate largitorem; in istis fraterno pumice corrigite scriptorem. Pacienter enim pia caritas columbinum sufferre debet oculum[c], sicut prudenter serpentium evitare dentem necesse est. Quaerenda[d] est ubique omni instantia conservorum salus nostrorum, sive in praedicatione praesentium sive in litterarum exortatione absentium, ut nemini desit ad nos pertinentium nostrae devocionis affectus in desiderio perpetuae prosperitatis et salutis.

---

142. *Alcuinus Carolum regem rogat, statuat, utrum maius suum adversus Felicem episcopum Urgellitanum opus publicetur necne*[e].

800 medio mense Iunio Maximo atque invictissimo triumphatori atque clementissimo regnorum rectori Carolo regi Francorum et Langobardorum ac patricio Romanorum humilis levita Alcuinus salutem.

Laudabilis bonitas atque inconparabilis iocunditas vestrae excellentiae fiduciam meae praestitit parvitati scribendi aliquid de causis ecclesiasticis vel de disciplinis scolasticis. Quod nullatenus agerem, nisi scuto bonae voluntatis vestrae ab invidorum linguis meae litterulas[f] oboedientiae protegendas sperarem. Quia quorundam solertia laborat magis aliorum in occulto rodere dicta, quam sua in publico proferre. Quorum scientiam Salomon serpenti in abscondito mordenti conparavit[1].

Vestra vero nulli contempnenda auctoritas nostrae devotioni mandavit, contra novas hereticae pravitatis inventiones aliquid scribere atque libello respondere, quem contra nos Felix quidam episcopus[2] vestrae direxit auctoritati; in quo multa inveniuntur non catholico stilo exarata, sed contra veritatem apo-

a. abstipulatione *P.* b. anima *P.* c. occulum *P.* d. quaerendum *P.* e. *ex Cod. bibl. imp. Paris. 2386 membr. s. IX fol. 4 sq. Ediderunt Baluzius Miscell. IV 413—415, Frobenius I 787.* f. litterulis *C.*

1. Eccle. 10, 11: „Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet, qui occulte detrahit.“ 2. Urgellitanus.

stolicae fidei inaniter desudata. Cui labori, vestrae magis pietatis iussione animatus quam propriae confisus peritiae iuvamine, libenter succubui. Et licet nullus se iuste excusare[a] valeat a defensione fidei catholicae, tamen sanctae voluntatis vestrae praeceptum meae devotionis stilum huius operis debitorem maxime effecit. Quod totum vestrae excellentissimae sapientiae specialiter exspectat iudicium, utrum ecclesiasticis dignum sit auribus aperire. 800 medio mense Iunio

Nam istum libellum[1] in disputatione, quae in vestra veneranda praesentia cum Felice ventilata est[2], praesentem habui. Sed quia nec adhuc ante vestram perlectus est sapientiam, nec a vobis, cui maxime sudavit, conprobatus, ratum duxi, publicis non efferri auribus.

Nunc vero vestra videat auctoritas, quid de eo fieri velit. Tantum deprecor, ut nullatenus prius vel abiciatur vel in publicum proferatur, quam totus inter familiares personas vestrae auctoritatis examini perlegatur. Multis enim in locis minus ordinata disputatione currere et sepe antedicta repetere solutasque videtur iterare sententias. Quia in omni loco proponentis quaestionibus necessario respondendum fuit; ne aliquo adversarius in loco suas iactet propositiones permanere indiscussas, et ego quasi victus non haberem, quid responderem. Igitur plurima copioso sed non scolastico sermone sanctorum patrum exempla praefatus disputator colligere studuit; quorum quaedam sibimet ipsi valde adversari videntur; quaedam nihil suis favere partibus intelleguntur; quaedam pravo sensu aliter, quam ab eis posita sunt, interpraetare nititur. Et his tribus modis sententiarum illius numerositas contexitur. Cui re vera multo melius esset perpetuo conticescere silentio, quam malae pravitatis doctrina nomen suum latius innotescere, et non necessariis se inmiscere quaestionibus.

Quid enim prodest ecclesiae Dei, Christum appellare adopti-

a. excusari *C.*

1. „Adversus Felicem libri VII" ed. Frobenius I 788—859. 2. medio mense Iunio anni 800, v. infra p. 558 n. 1.

800 medio mense Iunio vum filium vel Deum nuncupativum? Vel quae aures catholica fide eruditae haec nomina libenter audire patiuntur de domino nostro Iesu Christo omnipotente deo et vero filio Dei, qui est tertia in sancta trinitate persona et iudex venturus vivorum et mortuorum? Unam namque substantiam praedicamus in Patre et Filio et Spiritu sancto et tres personas. Unam vero personam credimus et duas substantias in Christo deo domino nostro, eundemque totum Deum omnipotentem et Dei filium verum et proprium. Quicumque vero hanc fidem nec corde credit, nec ore confitetur, nullatenus catholicus credendus est, sed scismaticus.

Vestra vero sancta voluntas atque a Deo ordinata potestas catholicam atque apostolicam fidem ubique defendat; ac veluti armis imperium christianum fortiter dilatare laborat, ita et apostolicae fidei veritatem defendere docere et propagare studeat, ipso auxiliante, in cuius potestate sunt omnia regna terrarum; quatenus cum multiplici laboris mercede ad perpetui regni beatitudinem pervenire merearis.

Omnipotens Deus ad exaltationem et defensionem sanctae suae ecclesiae et ad christiani imperii pacem et profectum vestram regalis gloriae potentiam augere protegere et conservare aeterna pietate dignetur, domine desiderantissime atque beatissime.

---

143. *Alcuinus Carolo regi exponit, in componendo maiore suo adversus Felicem episcopum Urgellitanum opere quibus auctoribus usus sit*[a].

Hos quinque panes et duos pisciculos[1], simul septenario numero consecratos, de apostolicae fidei pera prolatos, vestrae sanctissimae auctoritati direxi[2], domine mi David, ut, dei Christi

a. *ex Cod. bibl. nat. Paris. 2386 membr. s. IX fol. 3—3v. Ediderunt Baluzius Miscell. IV 416, Frobenius I 788.*

1. Ioh. 6, 9: „Et puer unus hic, qui habet quinque panes hordeaceos et duos pisces.“ Utitur autem Alcuinus hac similitudine ideo, quod septem libris constat maius adversus Felicem opus. 2. per Candidum; cf. infra p. 548 n. 4.

benedictione multiplicati, per vos esurienti populo et in desertis locis habitanti ad satietatem catholicae fidei ministrentur. 800 medio mense Iunio
In hoc namque opusculo catholicae fidei veritatem ex sanctorum patrum certissimis probare testimoniis nisus sum; id est beati Hieronimi atque sancti Augustini[a], Gregorii papae Romani, Hilarii Pictaviensis episcopi, Leonis quoque papae et Fulgentii episcopi, Ambrosii quoque Mediolanensis episcopi, sed et fortissimi contra Nestorium militis Cyrilli, Petri etiam Ravanensis episcopi et beati[b] Bedae presbyteri Gregoriique Nazanzeni[c], nec non et Ysidori Hispaniensis et Iuvenci eiusdem provintiae scolastici.

Si ergo me quis reprehendere velit vel meos sensus improbo dente rodere, horum testimoniis sanctorum patrum convictus, veritati succumbere necesse erit; nec errare putandus est, qui cum talibus intra catholicae fidei castra moratur.

Origenis quoque quaedam, vel Cassiani exempla posui. Licet in quibusdam locis scripturarum suarum a fide orbitare videantur, tamen ea posui, in quibus praescriptis doctoribus consentanea dixisse probantur; sequens exempla beatissimi doctoris Hieronimi, qui multa ex Origene testimonia suis inserere opusculis consuevit ceterorumque non abhorruit doctorum dicta assumere, licet in quibusdam notentur errare sensibus. Nam et beatus Paulus, vas electionis[1] et doctor gentium[2], quaedam testimonia de paganorum libris proferre probatur; ratum putans, aurum e stercore tulisse lavatumque dominicis indidisse thesauris. Cuius exempla sequentes, pene omnes sancti doctores de phylosophorum vel poetarum gentilium libris multa suis inseruere opusculis. Explicit.

---

144. *Alcuinus virginem quandam nobilem de dogmate contra adoptianos instruit*[d]. (Q 96)

Filiae in Christo carissimae devotus in fide pater salutem. 800 medio mense Iunio

a. Agustini *C.* b. beate *C.* c. Nazazeni *C.* d. *ex H fol. 1—4.* (*Est etiam in N 96v—98v:* Pater ad filiam carissimam). *Edidit Frobenius I 921—922.*

1. Act. 9, 15. 2. 1 Tim. 2, 7.

800
medio mense Iunio

Saepius vestrae probatissimae caritati scriberem, si occasionem mihi vestra dilectio daret vel verbis pacificae salutationis vel familiarium suavitate litterarum. Tamen ea caritate instigante, quae omnia sperat[1], non cesso vestram officio syllabarum appellare dilectionem et notae familiaritatis dulcedinem paucis tangere apicibus; ne me quislibet obliviosum notaret vestrae bonitatis, quae numquam oblivisci poterit, sed semper firma[a] radice pectore nostro perpetualiter permanet; assiduisque orationibus vestrae salutis prosperitatem dominum deprecans, quatenus non tantum felicitate praesenti, sed etiam aeterna beatitudine te gaudere concedat: desiderans, ut nobilitas tua in moribus fulgeat optimis, et potestas clarescat in dulcedine pietatis: quod sublimitas ametur et laudetur dignitas. Haec obsecro fiducia fidei nostrae vestris non recedat sensibus, quia proverbiali sententia ab antiquis dictum esse scio: *Caritas, quae deseri potest, numquam vera fuit*[2]. Hoc quoque Hieronimo proferente legebam: *Amicus diu quaeritur, vix invenitur, difficile servatur*[2]; necnon apostolo testante, sollicita mente considero qui dixit: *Inpossibile est sine fide placere Deo*[3]. Etiam et omnis amicitia, quae inter homines custodiri solet sine fide, procul dubio inanis est vel magis nulla. Ideo caritatis officio fides iungenda est, ut semel coepta germanitatis concordia, sollicita unanimitate perpetualiter nutriatur.

Misi Candidum vestrum[4], iubente domino meo David, cum libello contra adsertores adoptionis in Christo exaratum[5], nesciens ne forte quid novi ex prioribus pravitatis radicibus alicubi pululasset. Tu vero in fide catholica inviolata mente permaneas, habens semper responsiones paratas, quibus adversarius vinci possit. Et ut aliquid ludi cum tua loquar sapientia (solet enim quisque maxime suae artis uti exemplis): Nauta tristia

a. firmo *H.*

1. 1 Cor. 13, 7. 2. Hieronymi ep. 3, opp. ed. Vallarsius I 13. 3. Hebr. 11, 6. 4. Candidum seu Wittonem a. 800 apud Alcuinum commoratum esse discimus ex epistola 134 p. 524. Fortasse etiam ep. 29 supra p. 209 huc pertinet. *D.* 5. Adversus Felicem libros VII, cf. supra p. 545 n. 1.

et laeta tempestati et serenitati comparat, bellator de armis disputat, grammaticus suae artis utitur suffragiis. Tu vero de grammatica tua profer regulas naturales, ostendens quaedam propria non eiusdem substantiae esse, cuius propria esse dicuntur. Nam propria dicimus nomina, non quae nostrae sint substantiae, sed quae specialem nostrae habent substantiae significationem. Terrarum quoque possessiones proprias dicere solemus, quae nobis hereditario proveniunt iure: quae tamen longe a nobis alterius sunt substantiae. Quod et euangelico firmari poterit exemplo, dicente euangelista de Dei filio: *In propria venit et sui eum non receperunt*[1]. Licet populus, de quo hoc dictum est, eiusdem non sit naturae, qua Deus est, tamen proprietatis nomine ab euangelista censebatur propter notitiam Dei, quae diebus antiquis huic plebi tantummodo concessa est, dicente psalmista: *Notus in Iudea Deus et in Israel magnum nomen eius*[2]. Dum in rebus humanis tam multa proprietatis nomine appellantur, cur in solo filio Dei haec proprietas non potest esse, ut sit proprius filius Dei, qui ex virgine natus est, qui solus inter omnes filios Dei hoc habuit proprium, ut una sit persona cum eo, quia aeternaliter ex Deo patre genitus est, non alter et alter, sed unus et unus, licet non unum et unum, quia alterius substantiae est divinitas et alterius humanitas. Totus tamen unus filius et proprius, homo Deus propter Deum, et Deus homo propter hominem, in utraque generatione proprius et perfectus filius Dei. Hanc fidem vestra veneranda credulitas firmiter teneat et fiducialiter praedicet. 800 medio mense Iunio

Quia novi prudentiam vestram optime in dialecticis subtilitatibus eruditam esse, placuit paucas interrogationes dialecticae disciplinae huic nostrae cartulae iniungere, quibus evacuari possit adsertio adoptionis[a] vel nuncupationis in Christo.

Interrogandum est, si omnis homo, qui anima et corpore constat, proprius sit filius patris sui? Si dicit: proprius, item interrogandum est, si anima ex patre seminata sit sicut caro?

a. optionis *H.*

1. Ioh. 1, 11. 2. Ps. 75, 2.

800 medio mense Iunio Si dicit non, inferendum est, quomodo proprius est in anima filius, si anima non est ex patre, sicut caro? Inferendum quoque est, quare in Christo non credat, filio virginis, proprietatem filii, quae in omni homine necessario credenda est.

Interrogandum est, an maior dignitas sit proprii filii vel adoptivi? Si dicit: proprii, inferendum est, cur Christum secundi gradus filium esse credat.

Interrogandum est, si ex proprio vel alieno filio adoptio fiat? Si dicit: ex alieno, inferendum est, quando Christus alienus fuit Deo patri, ut ex alieno adoptaretur in filium? Nonne in ipso conceptu et nativitate Deus verus et filius proprius conceptus est et natus?

Interrogandum est, si filius Dei verus sit filius virginis? Si dicit: verus et proprius, inferendum est: quomodo verus, dum alterius est naturae divinitas, alterius humanitas?

Interrogandum est, dum Dei filius iuxta catholicam fidem verus est filius virginis, quomodo filius virginis non sit verus filius Dei? Aut si filius virginis adoptivus est Dei patris, consequens esse videtur illa absurditas, ut adoptivus sit Dei filius virginis filius. Ergo si filius Dei vere est filius virginis, etiam filius virginis vere filius est Dei et non habet locum in utralibet generatione adoptionis nomen.

Interrogandum est: si nuncupativus Deus adorandus sit? Si dicit: non, inferendum est, quomodo Christus adoretur ab angelis de caelis, de quo apostolus ait: *Cum introducet primogenitum in orbem terrae, adorent eum omnes angeli Dei*[1].

Interrogandum est: si Christus aequaliter nuncupativus est Deus, sicut et Petrus; cur Christus non legitur, se prohibuisse adorari Deum et Petrus prohibuit Cornelio se adorare[2]? Si dicit, quia Petrus homo purus, Christus deus et homo, inferendum est, si Deus et homo una est persona, ergo una persona verus est Deus et non habet locum nuncupatio in utraque.

Interrogandum est, quid sit medium inter verum et non verum? Si dicit: nihil, inferendum est: ergo Christus secun-

1. Hebr. 1, 6. 2. Act. 10, 25.

dum quod homo est, aut verus Deus est aut non verus. Sed valde absurdum est, dicere Deum eum esse sed non verum. Aut si hoc erubescit adversarius dicere, proferat quid sit medium inter verum et non verum. Secundum artem dialecticam interrogandum est, si una persona possit esse homo verus et homo pictus, qui est non verus homo. Si dicit, non posse, inferendum est, nec in Christo, qui est una persona in duabus naturis, verum esse potest et non verum, sed quicquid in eo est, verum est, quia ipse totus est Deus et totus verus filius Dei et tota veritas in eo est et nihil habet figmenti in se. 800 medio mense Iunio

Interrogandum est, si aliquid adorandum nobis sit aut colendum, nisi verus Deus? Si dicit, non esse, inferendum est: quomodo adorabis filium virginis, si non est verus Deus?

Interrogandum est, si nuncupativus Deus adorandus sit? Si dicit, non esse, inferendum est: ergo Christus, qui ex virgine natus est, non est adorandus, quia verus Deus non est; et sunt duo dii Christus Deus et Christus homo, unus adorandus et alter non adorandus. Sed avertat Deus hunc sensum ab omni corde catholico, quia totus Christus unus est Deus et una adoratione venerandus.

Interrogandum est, si Deus non est, qui filius David est, qua potestate inluminasset caecum, qui clamavit ei: *Iesu, fili David, miserere mei*[1]. Quis potest lumen dare caeco, nisi Deus? Et si Deus est, qui inluminavit caecum, utique Deus est filius David.

Interrogandum est, si beata virgo unum genuisset Deum vel duos? Si dicit: unum, iterum interrogandum est: verum aut non verum? Si dicit verum, inferendum est: ergo totus filius virginis unus est Deus et verus, quia si verum et nuncupativum genuit Deum, procul dubio duos genuit deos, unum verum et alterum nuncupativum.

Iterum interrogandum est, si duos filios genuisset aut unum? Si dicit unum, inferendum est: proprium aut adoptivum? Si dicit: utrumque, inferendum est: ergo duos filios genuit beata

1. Marc. 10, 47. 48.

800 medio mense Iunio virgo, unum proprium Dei patris et alterum adoptivum, quia proprietas cum adoptione non convenit.

His ita confirmatis per interrogationes et responsiones, quid superest, nisi ut Christus Iesus verus credatur Deus verus et plenus et unus credatur filius proprius et perfectus adoretur et laudetur ab omni creatura, dicente psalmista: *Laudent eum caeli et terra vel mare et omnia quae in eis sunt*[1].

---

145. *Alcuinus abbatibus et monachis Gothiae respondet. De suo adversus Felicem episcopum Urgellitanum libello per Benedictum abbatem Anianensem ad eos misso; de maiore opere mittendo. De adoptione et nuncupatione. Stabilitatem et perseverantiam suadet*[a]. (F 94)

800 medio mense Iunio Albinus humilis Christi famulus et serviens sancti Martini omnibus abbatibus fratribus et filiis, qui sunt Gothiae[b] partibus, in Christo karissimis aeterne beatitudinis salutem.

Acceptis dulcissimis vestre beatitudinis litteris simul et suavissimis nimiumque nobis necessariis sanctarum oracionum vestrarum muneribus cum omni gaudio et mentis alacritate; et magnam[c] vere habens fiduciam per vestras sacratissimas intercessiones ad eum Dei filium, qui pro mundi salute homo dignatus est fieri ita, ut, qui Deus aeternaliter ex patre natus est, temporaliter nasceretur ex virgine[d]; et idem esset homo qui et Deus, et idem Deus qui et homo; et non esset ulla[e] separatio persone vel filietatis, ne essent duo filii: unus proprius et alter adoptivus; aut duo dii: unus verus Deus et alter nuncupativus. Quod omnino impium est credere et praedicare. Quia Dei filius in proprietate persone et filii dignitatis adunivit sibi hominem, ut esset unus Christus et unus Deus et unus Dei filius, totus in suis et totus in nostris, perfectus in divinitate et perfectus in humanitate.

a. *ex Cod. bibl. imp. Paris. 2390 (Colbert. 4310) membr. s. XI fol. 84 v—85 v:* Epistola Albini diaconi missa abbatibus vel monachis. *Edidit Balusius Miscell. I 377—381.* b. Goe *c.* c. magna *c.* d. *sequitur in cod.* et uiuem esset homo dignatus est fieri, ita — virgine. e. nulla *c.*

1. Ps. 68, 35.

Quod multis[a] testimoniis euangelicis vel apostolicis, vel etiam sanctorum patrum tradicionibus conprobari potest; sicut in libello[1] ex parte factum est, quem direximus[b 2] per abbatem[c] Benedictum[3] vobis solacium et confirmacionem fidei catholice. 800 medio mense Iunio

Sed in manibus maius modo habemus opus[4] propter alias causas, quas[c*] in libello venerandi Felicis legimus. Et illum volente Deo vobis dirigimus, postquam lectus et conprobatus fuerit ab episcopis nostris et dompno rege[5]. Interim vestra sanctitas nos adiuvet et sacrosanctis oracionibus vestris, ut dominus Deus aperiat nobis agnitionem veritatis, et fiduciam praedicationis et constanciam in fide[d] catholica[e]. Multum enim valet deprecatio iusti[6]; quanto magis et plurimorum.

Haec novitas vocum in *adoptione*[f], *nuncupacione* Christi omnino fidelibus omnibus detestanda est; et magnopere cavenda haec divisio in Christo domino nostro. Scimus: duas naturas perfectas esse in Christo et unam personam, mortalem inmortalemque eundem esse. Sicut homo mortalis est carne, inmortalis anima, tamen unus[g] est homo et una persona et unus filius patris sui totus proprius et dividi non potest, quod sit partim nuncupativus[h] homo et partim verus homo; ita et Christus, licet sit carne mortalis et divinitate inmortalis, tamen unus Iesus Christus et unus Dei filius — sicut dixi, hominem esse unum filium, licet carne sit mortalis et anima inmortalis — et nullatenus unus filius uno patre potest esse utrumque et proprius et adoptivus. Et si est unus filius Deus Christus in una persona, omnino aut totus est proprius aut totus adoptivus[i]. Sed melius est, ut propter illam excellenciam naturae[k] Dei filii[l], qui proprius et aeternus est, sit humanitas adsumpta in proprietatem filii, quam propter humanitatem Dei

a. multi *c.* b. dileximus *c.* c. abbatem *scripsi pro* beatum *c.* c*. que *c.* d. fidei *c.* e. catholicam *c.* f. adobtione *c.* g. hunus *c.* h. nunccupativus *c.* i. adobtivus *c. sic fere semper.* k. naturam *c.* l. filius *c.*

1. in „Libro Albini contra haeresin Felicis" ed. Frobenius I 760—782. 2. Cf. infra p. 560 n. 7. 3. Anianensem. 4. „Adversus Felicem libri VII" ed. Frobenius I 788—859. 5. V. ep. 143 supra p. 546. 6. Iac. 5, 16.

800 medio mense Iunio filius aeternus humilietur in adoptionem. Omnino proprius filius et adoptivus unus esse non potest ad unum patrem, ad duos autem potest.

Haec considerantes diligentius, et animo tenete firmiter et constanter praedicate, unum filium et unum Deum eundem proprium et verum perfectumque esse — quia omnis veritas in Christo est et nullum figmentum, et tota plenitudo divinitatis[1], et nulla minoracio nec defectio — nec eum, sicut in libello prefati Felicis lectum est, baptismo indiguisse, sed mox sine peccato et omni labe peccati Spiritu sancto conceptum esse Deum verum et hominem verum. Et si beata virgo proprium potuit generare sibi filium, qui fuit ex eterno Dei filius; quomodo non potuit Deus pater habere hominem filium proprium, qui ex tempore natus est ex virgine? Unus omnino est in utraque natura, ad utrumque parentem, Christus et filius Dei proprius. Que omnia plenius, opitulante eodem Deo, de[a] quo nobis sermo est, lecturi eritis in eodem libello, quem modo in manibus habemus[2].

Tantum in fidei[b] firmitate et nil hesitantes[c] — quia sine fide inpossibile est Deo placere[3], ut apostolus ait — caritatem fraternam instantissime inter vos servate, et unitatem in omni catholica pace et fide recta et humilitate non ficta. Et obedienciam[d] vestram secundum propositum regularis vite omni studio servate. Et stabiles estote in locis vestris, ubi vosmet ipsos dedistis Deo; et nolite deserere monasteria[e] vestra et vacare per seculi vanitates.

Tempus enim huius vite breve est[4], et non sunt condigne passiones huius seculi ad superventuram gloriam[5]. Non debet vestre beatitudini Christi iugum durum videri vel onerosum[f], sed leve et suave; sicut ipse ait: *Iugum enim meum suave est, et onus*[f] *meum leve est*[6]. Non qui ceperit, set qui persevera-

a. de *addidit Frobenius.* b. fide *c.* c. esitantes *c.* d. hobedienciã *c.* e. monesteria *c.* f. honerosum — honus *c.*

1. Coloss. 2, 9. 2. v. supra p. 553 n. 4. 3. Hebr. 11, 6. 4. 1 Cor. 7, 29. 5. Rom. 8, 18. 6. Matth. 11, 30.

verit, salvus erit[1]. Revocate ad mentem Iudam ex apostolo proditorem factum; considerate Saulum ex persecutore praedicatorem effectum. Mementote Malchum monachum[a], cuius historiam[b] beatus Iheronimus mira[c] edidit epistola[2]: quomodo quasi pietatis intuitu egressus est a monasterio[d], relinquens patrem suum; et in quales pervenit postea tribulationes; vel qualiter planxit monachum[e] in heremo, quem perdidit in monasterio. Raro diabolus aperta fronte pugnat contra servos Dei, et sub figura pietatis, quasi maioris sit utilitatis exire de monasterio[d] quam permanere. Ovis, quae[f] de ovili egreditur et a pastore recedit, lupi patet morsibus. Melius est non vovere, quam vota non implere. Dicit scriptura: *Vovete et reddite domino Deo vestro*[3]. Verax est Deus in promissionibus beatitudinis, que diligentibus se promittit[4]; et veridicus[g] reddet promissa veritatis. Mementote apostolum dicentem: *Fratres, stabiles estote et immobiles*[5]. Et iterum: *Qui stat, videat, ne cadat*[6]. Stabat Iohannes, quando Christum cernebat[7]. Ideo, fratres karissimi, vigilate et state in fide, viriliter agite, et confortetur[8] cor vestrum in omni opere bono. Et psalmista: *Expecta Dominum, viriliter age; confortetur cor tuum, et sustine Dominum*[9]. Quid est: *Expecta Dominum*, nisi stabili mente expecta, donec tibi veniat dies remunerationis? Fac omnia opera bona *viriliter, et confortetur cor tuum* in permanendo, quod cepisti; *et sustine Dominum:* quicquid in[h] te tribulationis[i] vel laboris permittit, sustine viriliter. Multe sunt tribulationes iustorum, et de his liberabit[k] eos Dominus[10]. Nullus labor amanti Deum durus videatur; quia ille est remunerator fidelis, qui est auxiliator idoneus, qui numquam deserit sperantes in se[11]. Respondeat homo suggestionibus diaboli: *Do-*

800 medio mense Iunio

a. Malcum monacum *c.* b. istoriam *c.* c. mira *scripsi pro* nunc *c.* d. monesterio *c.* e. monacho *c.* f. qui *c.* g. veridicus *scripsi pro* vere dicis *c.* h. a *c.* i. tribulationes vel labores *c.* k. liberavit *c.*

1. Matth. 10, 22. 2. Vita Malchi in S. Hieronymi opp. ed. Vallarsius II 41—48. 3. Ps. 75, 12. 4. Iac. 1, 12. 5. 1 Cor. 15, 58. 6. 1 Cor. 10, 12. 7. Ioh. 1, 35. 8. 1 Cor. 16, 13. 9. Ps. 26, 14. 10. Ps. 33, 20. 11. Iudith 13, 17.

800 medio mense Iunio *minus auxiliator mihi est, non timebo. quid faciet homo*[1], id est carnalis delectatio; item: *Declinate a me maligni, et scrutabor mandata Dei mei*[2]*;* et iterum: *Auxilium meum a Domino. qui fecit caelum et terram*[3]. *Dominus custodiat introitum et exitum servorum suorum ex hoc nunc et usque in seculum*[4].

Haec karissimi fratres, feliciter legite et fideliter implete. Et dominus Deus vos adiuvet et proficere faciat in omni bono; et exaudiat orationes vestras pro omnibus, et pro me fideli vestro adiutore[a]. Et dominus Deus custodiat vos in aeterna pace et caritate perfecta, viri[b] fratres et filii karissimi.

---

146. *Alcuinus Nifridio episcopo Narbonensi Benedictum abbatem Anianensem commendat*[c]. (F 202

800 medio mense Iunio Dilecto patri Nifridio episcopo Alchuinus salutem.

Sit memor mei, obsecro, caritas tua in sacrosanctis orationibus tuis cum fratribus nostris. Tempora enim sunt periculosa[5]; et solus ille feliciter vivit, qui Deo serviet in caritate perfecta et fide[d] recta et spe bona; quae sunt summae virtutes servientium Deo. In his tua se exerceat sanctitas, ut Deo auxiliante de huius vitae labore[e] ad perpetuae quietis beatitudinem pervenire merearis.

Frater vero Benedictus[6] mea omnia tibi innotescere potuerit. Quem cum lacrimis dimisi[7]; tu vero cum gaudio recipias eum. Vos vero ambo laborate quasi boni pastores in grege Christi; nihil haesitantes de mercede perpetua, quae dabitur fideliter gregem Christi pascentibus.

Omnes vero episcopos et patres fratrum nostrorum ex nostri nominis officio in caritate et prosperitate salutate; rogantes eos, nostri esse memores assidua intercessione, ut de mea salute illi mercedem habeant sempiternam. Deus omnes illos perpetua protectione custodiat et faciat eos in omni opere bono proficere, ut multiplicato talentorum numero multiplici remune-

a. adiutori *c*. b. vidi *c*. c. *ex H 63 v*. d. fedi *H*. e. laboris *H*.

1. Ps. 117, 6. 2. Ps. 118, 115. 3. Ps. 120, 2. 4. Ps. 120, 8. 5. 2 Tim. 3, 1. 6. abbas Anianensis. 7. Cf. infra p. 560.

ratione[a] digni efficiantur apud Deum. Vivant omnes et floreant feliciter in Christo domino Deo nostro. 800 medio mense Iunio

---

147. *Alcuinus Arnoni archiepiscopo Salzburgensi respondet. De adiutoribus a se assumptis; de Iohannis patriarchae Gradensis caede ulciscenda; de Saxonibus; de colloquio cum Felice episcopo Urgellitano facto; de monitoria epistola addita*[b]. (F 176)

Divinae caritatis viro Aquilae pontifici vernaculus sanctae Dei ecclesiae Alchuinus salutem. 800 Iun. 26

Caritas sola est, quae absentes coniungit et praesentes laetificat; quae ubique iocunda est, ubique bonis omnibus congaudet; quae dextro laevoque, spe fide munitur; quae temporaliter incipit, sed perpetualiter permanet; sine qua nulla virtus est, sine qua nullum opus bonum est, sine qua nemini visio divina conceditur. Quia, si Deus hic non amatur, ibi non videbitur, ubi suis amatoribus summa est beatitudo Deum videre; dicente ipsa Veritate: *Qui autem diligit me, diligitur a patre meo, et ego diligam eum et manifestabo ei me ipsum*[1]. Ideo, carissime pater, amemus illum, cuius visio beatitudo est aeterna.

Sed si forte dicis: quomodo amandus est Deus? respondebit tibi ipse, qui et ante: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit*[2]. Et si adhuc quaeris: quid sit sermo illius, eo ipso dicente, qui est verbum Dei, disce, ubi ait: *Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem*[3]. *Quomodo*, ait euangelista, *Deum diligis, quem non vides, qui*[c] *fratrem tuum non diligis, quem vides*[4]*?* Haec[5] vero mentibus nostris radicitus infigatur; haec aeterna memoria teneatur; hanc tu, summe sacerdos Christi, in animo teneas indeficienti et omnibus praedicare studeas. In hac et me, fidelem tuum amatorem, semper in salutem animae meae admoneas et orationibus adiuves, ut in ea proficiam, do-

a. remunerationi *H*. b. *ex H 100—102*. c. quomodo *H*.

1. Ioh. 14, 21. 2. Ioh. 14, 23. 3. Ioh. 15, 12. 4. 1 Ioh. 4, 20. 5. caritas.

800 Iun. 26 nec, Deo dirigente, cursus vitae meae ad perfectum perveniat finem.

Nec meae parvitati opus est, sillabas admonitionis multiplicare tibi; cum omnia, divina inspirante gratia, et optime cognoscere et melius perficere tuam novi sublimissimam sanctitatem. Sed[a] ne me taciturnitatis reum esse iuste denotares, secundum oportunitatem portitoris aliquid tibi scribere, dulcissima me vestri nominis cogit caritas.

Me vero, iter agentem[b] de palatio[1], sexto Kal. Iul. quarta leouua a Sancto Amando[2] in mansiuncula Sancti Martini invenit fidelis vester famulus Dominicus, utrasque habens manus munere caritatis inpletas; dexteram mellifluis dilectionis vestrae litteris, sinistram duplici munerum specie gratissimam. Nec me mora tenuit tarditatis, quominus[c] ea ipsa die[3], accito notario, ut tuae venerabili voluntati satisfacerem, hanc, quam modo manu tenes, cartulam conscribere iussi; ut certissime cognosceres, quanta mihi est festinatio, vestri desiderii praecepta conplere; deinde, ut scias, quanta misericordia mecum a Deo omnipotenti peracta est.

Nam rebus omnibus, quae habui per loca diversa, adiutores mihi ex meis propriis filiis elegi, adnuente per omnia suggestionibus meis domino meo David[4].

Tu vero prudenti consilio considera Dei omnipotentis voluntatem et honorem sanctae Dei ecclesiae: ut melior eligatur

a. et *H.* b. agente *H.* c. quin minus *H.*

1. Aquisgranensi. Ostendunt annales Laurissenses (Mon. Germ. SS. I 186), Carolum regem post diem 4 Iunii 800 e monasterio S. Martini Turonensi „per Aurelianos ac Parisios regressum, Aquasgrani reversum esse". Itaque ex hac epistola cognoscimus, spatio dierum 4—26 Iunii 800 Alcuinum una cum rege per Aurelianos et Parisios Aquisgranum et adiisse et reliquisse. Nec dubium est, quin colloquium Aquisgranense, cuius mentio fit infra, praesente rege ab Alcuino cum Felice episcopo Urgellitano habitum sit ipso medio mense Iunio 800; ideo quod ineunte anno 800 Alcuinum cum Felice nondum collocutum fuisse, perspicere licet ex ep. 132 supra p. 520. 2. a monasterio S. Amandi Elnonensi. 3. Hinc liquet epistolam hanc die 26 Iunii 800 scriptam esse. 4. Carolo rege.

in caput ecclesiarum Ordinis[1]; et non sine vindicta impium scelus obmittatur. Minoris periculi est, homines offendere quam Deum. Si omne homicidium legibus vindicatur[a], quid iudicandum est de eo homicidio, quod in tali persona et in tali loco et in tali tempore tam impie crudeliterque peractum est[2]? Timeo, ne a paganis quandoque vindicetur, si a christianis ultio non erit tali impietate condigna. Non ego tamen mortem alicuius suadeo, dicente Deo: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat*[3]; sed ut sapienti consilio vindicta fiat per alia poenarum genera, vel perpetui[b] exilii damnatione; ut omnes agnoscant, zelum Domini principes populi christiani habere; et sacerdotii dignitas inviolata permaneat; et libera sit vox corrigentis et contumacia obloquentis[c] oppressa. 800 Iun. 26

Aestimatur itaque, ut cito finiatur causa cum Saxonibus; si tamen in mendaciis veritas inveniri poterit. Insuper et diabolus habet quaerere causas omnimodis, ut impediatur iustitia et sanctae Dei ecclesiae protectio.

En[d] erit illa dies, ut liceat mihi dulcissimam vestrae pietatis faciem videre et suavissimum[e] vestri alloquium audire.

Cum Felice heretico magnam contentionem in praesentia domni regis et sanctorum patrum habuimus. Sed ille diu ob- m. Iunio medio

a. uindincatur *H.* b. perpetuum *H.* c. conloquentis *H.* d. *an* an? e. suavissima *H.*

1. i. e. Gradus. Nam et „ordo" et „gradus" significat spectacula, theatri sedilia. 2. De Iohannis patriarchae Gradensis caede haec leguntur in Iohannis diaconi chronico Veneto (Mon. Germ. SS. VII 13): „Anno vero vigesimo tercio ducatus predicti Iohannis (ducis Veneti), comperta occasione suum filium Mauricium navali exercitu ad Gradensem urbem, ut domnum Iohannem sanctissimum patriarcham interficeret, destinavit. Ubi illuc pervenit, paternis iussionibus obtemperare studens, eundem sanctissimum virum crudeliter interfecit. Cuius mors maximum dolorem suis reliquit civibus, quoniam insons fuerat interemptus." In Andreae Danduli chronico (Muratori Rer. Ital. SS. XII 151) haec invenimus: „Mauritius autem cum furore civitatem invasit; in qua invasione patriarcha captus a Venetis graviter vulneratus est et, de turri altissima palatii sui ad ima deiectus, exspiravit." Hoc facinus a scriptoribus recentioribus ad annum 802 referri solet; at haec epistola satis dilucide demonstrat, priore parte anni 800 interfectum esse. 3. Ezech. 33, 11.

800 Iun. 26 duratus nullius consentit auctoritatem, nisi sui sectator sententiae; aestimans, se sapientiorem omnibus esse in eo, quod stultior fuit omnibus. Sed divina clementia visitante cor illius, novissime falsa opinione se seductum confessus est et fidem catholicam se firmiter tenere fatebatur[1]. Nos vero, cordis illius secreta nescientes, occultorum iudici causam dimisimus; dantęs eum Laidrado episcopo[2], carissimo nostro filio; ut secum teneret eum et probaret: si verum esset, quod se ait credidisse, et si per epistolas suas damnare voluisset pristinum errorem, quem antea pertinaciter praedicavit. Consideratum antea habuit domnus rex, ut illum destinaret Riculfo archiepiscopo[3] ad servandum et castigandum. Et presbiterum suum, qui peior fuit magistro, tibi tuaeque providentiae, dictum est, dirigendum esse. Sed dum conversos[a] ad fidem catholicam se esse fatebantur, tunc dati sunt praedicto fratri nostro ad probandos, quid veritatis esset.

Et ille[4] cum abbate[b] Benedicto[5] Nifridio[6] missus est in illas partes occidentales ad extinguendas et evacuandas huius pravissime adsertionis infidelitates[c]. Quos nostra parvitas, quantum potuit, scriptis ecclesiasticis adiuvabat; maxime eo libello[7], quem nuper edidimus[8] contra libellum[d] illius Felicis, quem priore anno[9] nobis direxit.

Iun. 26 Tantum mihi a Candido meo laudata est sanctitatis vestrae

a. conversus *H.* b. abbate *scripsi pro* abbatibus *H.* c. infidelitatis *H.* d. libelli *H.*

1. De hoc colloquio Alcuinus Adversus Elipandum L. I c. 16 (Alcuini opp. ed. Frobenius I 882) sic scripsit: „Felix anno praefati gloriosi principis (Caroli) tricesimo secundo (9 Oct. 799—8 Oct. 800) advocatus, voluntarie veniens ad Aquis-palatium ibique in praesentia domni regis et optimatum illius sive sacerdotum Dei rationabiliter auditur et veraciter convictus, atque Deo dans gloriam, veramque confessus fidem, in pacem catholicae unanimitatis reversus est cum suis discipulis, qui ibi tunc temporis erant praesentes.“ Habitum est colloquium medio mense Iunio 800; v. supra p. 558 n. 1. 2. Lugdunensi 798—814. 3. Moguntino 787—813. 4. Leidradus. 5. abbate monasterii Anianensis (dioec. Magelonensis). 6. i. e. ad Nifridium episcopum Narbonensem (cf. Sickel Acta Karolinorum II 281). 7. „Liber Albini contra haeresin Felicis“ ed. Frobenius I 760—782. 8. anno 799; v. ep. 111 supra p. 454 n. 2. 9. anno 798; v. ep. 111 l. 1.

conversatio et totius bonitatis studiosa devocio et ecclesiastice auctoritatis sancta sollicitudo, ut erubesco pene meae pigritiae[1]. 800 Iun. 26

Litterulas aliquas admonitionis vestrae scribere venerandae auctoritati[a] temerarium duxi, nisi legerem, beato Hieronimo dicente, aurum in sterquilinio inventum lavandum esse et thesauro dominico inserendum. Nam beatus apostolus Paulus aurum sapientiae, in stercore poetarum inventum, in divitias ecclesiasticae transtulit prudentiae; sicut omnes sancti doctores, eius exemplo eruditi, fecerunt. Nam rosa, inter spinas nata, miri odoris et coloris inconparabilis[b] gratiam habere dinoscitur. Ita pietas tua meas litteras legat, sicut rosam de spinis; ut, si quid boni odoris in eis invenias, largitori omnium bonorum gratiae agantur; qui potens est: de pulvere rosam creare et de stercore erigere pauperem, ut solium gloriae teneat et sedeat cum principibus populi sui[2].

Misi caritati tuae tria munuscula: tentorium, quod venerandum caput tuum defendat ab imbribus; misi et sagellum, quo pectus sacrum foveatur; misi et sciphum, in quo panis tingatur in mensa; ut hae species per singula loca mei nominis memoriam perpetualiter tuae ingerant sanctitati.

---

148. *Alcuinus Arnonem archiepiscopum Salzburgensem rogat, salutem nuntiet Aelimo Sabionensi, Remedio Curiensi episcopis, Paulino patriarchae Aquileiensi, cuius contra Felicem librum ad Carolum missum laudat. Addit de Elipando Toletano; de Laidrado Lugdunensi; de Felicis secum reconciliatione*[c]. (F 92 c)

Obsecro[d] humilitatem vestram, ut meo officio patrem carissimum Aelim episcopum[3] salutes cum ceteris fratribus et consacerdotibus sanctitatis tuae. Similiter et Remedium de Curio[4], nobis carissimum fidelemque amicum, saluta. 800 post Iun. 26

a. venerandi auctoritatem *H.* b. inconparabilibus *H.* c. *ex Z R; cf. p. 488 n. a.* d. Obsecro — saluta *om. R.*

1. Cf. supra p. 524: „deficit enim spiritum nostrum Candidus de religiosa vita vestra sive domo sive in itenere.“ *D.* 2. Ps. 112, 7. 8. 3. Sabionensem; cf. ep. 134 supra p. 526. 4. episc. Curiensem.

800 post Iun. 26 Et si tibi causa eveniat Paulinum patriarcham[1] videndi[a], saluta eum mille milies. Libellum vero catholicae fidei[2], quem domno regi[b] direxit[3], perlegebam; et satis mihi placuit in eloquentia sua et in floribus dictionum et in fidei ratione et in testimoniorum auctoritate; ita ut nihil his addi de quaestionibus, nuper habitis[4] inter nos et partes Felicianas, opus esse arbitrabar. Et felix est ecclesia populusque christianus, quam diu cum[c] domno rege vel unum talem habebit defensorem fidei catholicae.

Sed[d] adhuc remanet aliquid faciendum. Nam quidam Elipandus, Toletanae civitatis — nomine non dignitate — episcopus, in damnata synodali auctoritate et apostolica censura herese permanens.

Sciat tamen dilectio vestra, quod filius noster Laidradus episcopus[5], frater vester, magnum profectum in illis partibus Deo donante egit cotidieque agit. Ut mihi vere dixerunt ex illis partibus viri relegiosi et veraces, usque viginti milia conversi sunt inter episcopos sacerdotes monachos populum, viros et feminas; plangentes pristinum errorem, gaudentesque cotidie Deo agentes gratias in agnitione veritatis et in catholicae[e] fidei firmitate.

De ipso Felice[6], iam prius per litteras nostras[7] vel magis aliorum relatione audisti, quid gestum fuit. Et modo fuit ad Sanctum Martinum apud praefatum filium nostrum[8]. Et multum me amat; totumque odium, quod habuit in me, versum est in caritatis dulcedinem.

Quod rogasti, litterarum nostrarum serie saepius tuam appellare sanctitatem, testis est Deus cordis mei, quantum hoc

a. videndi amicum nostrum *R pro* Paulinum — videndi. b. rege *Z B.* c. cum — vel *om. R.* d. Sed — dulcedinem *om. R.* e. catholica *Z.*

1. Aquileiensem. 2. Contra Felicem Urgellitanum episcopum libri tres ed. Madrisius, S. Paulini opp. p. 95—168. 3. Anno 800 (non anno 796, ut Madrisio placuit). 4. Aquisgrani medio m. Iunio 800; v. ep. 147 supra p. 558 n. 1. 5. Lugdunensis. 6. episcopo Urgellitano. 7. ep. 147 supra p. 559. 8. Laidradum. Hinc intellegimus, scripsisse hanc epistolam Alcuinum, in coenobium S. Martini nondum reversum.

desidero, ut saepius fiat secundum oportunitatem temporis et 800 post Iun. 26
portitoris; optans, ut me habeas praesentem in litteris meis, ut nihil nobis desit in caritatis communione praeter oculorum praesentiam[a]. Sed his multo[b] maior est et melior perpetua sanctae caritatis praesentia in Christo Iesu, domino nostro.

---

149. *Alcuinus Calvino presbytero et monacho S. Stephani scribit de rerum externarum usu; de Eanbaldi II archiepiscopi Eboracensis incommodis; de adulatione vitanda; de suo in Iohannis euangelium commentario, cet.*[c]

(Q 101, F 58)

Dilectissimo filio Calvino presbitero[1] Albinus devotus in caritate pater salutem.

Quamvis corporali specie[d] amici disiungantur, tamen cari- a. 800 fere medio
tatis officio semper praesentes esse queunt. Nec terrarum longinquitate separantur, qui dilectionis dulcedine iunguntur. Haec est, quae numquam praeterit, si in veritate fideliter habetur. Pro dolor, sed rare[e] inveniuntur, quorum integra fides veram foras ostendat caritatem. Quae plurimos habet inpugnatores, sed maxime saeculi divitias, quae fallaci specie infestant corda quaerentium illas; ut vix antiquae dilectionis quaelibet scintilla[f] eluceat[g] inter caliginosas terrenorum desideriorum umbras.

Hanc vero pestiferam saeculi cupiditatem a tuo animo, carissime fili, miserantis[h] Dei adiuvante gratia, procul expelle: quatenus tranquilla pace in[i] spe suavitatis et fide veritatis et caritatis perfectione deo Christo servire valeas; habens[k] saeculum, tamquam non habeas. Si vero sentias in animo tuo, tibi inpedimento esse pacificae servitutis, qua domino Deo deservire debeas, saecularem possessionem[l], melius est mox[m] prae-

a. praesentia *Z.* b. multa *R.* c. *ex H 25v—29, V 158v—160v.* (*Est etiam in N 104—106:* Albinus ad Caluinum presbiterum.) d. praesentia *V.* e. *corr. in* rari *V.* f. scintillae *H.* g. elucet *H.* h. miserante *H.* i. et *V.* k. habe *V.* l. saecularis possessio *H.* m. *om. H.*

1. et monacho cellae S. Stephani. Cf. infra haec verba: „Nihil tibi deesse aestimo in cella sancti Stephani“ et „discretio — quae inter monachos mater virtutum esse dicitur.“

a. 800 fere medio

cidere funem iniquitatis illius, quam vana spei[a] ligamenta in longum protrahere tempus; nesciens, quid ventura dies pariat. Sunt enim homines, qui spe pereunt, longam sibi promittentes[b] vitam; et subito rapiuntur de hac luce; et quod cogitaverunt, non perfecerunt. Tibi vero a Deo data prudentia praevideat, quo tuus te ferat animus; et noli tardare in eo, quod tibi optimum eligas.

Tu vero scias[c], quo desiderio, qua mente[d] saeculi possideas[e] honores, si tibi nil inpedimenti[f] generant pristinae relegionis, quam habuisti et te[g] semper habere opto in Christi servitio. Nil tibi deesse aestimo in cella sancti Stephani honestae conversationis, ut[h] tibi necesse[i] sit: foras per varias terrarum species vagari et audire aliorum infidelitates, et contra peccata irasci aliena et mentis tuae dulcissimam perdere quietem. Tamen, ut dixi, sapientia tua consideret: quem habeas profectum in habendo res alienas, si sufficiant tibi ad elemosinarum[k] in miseros largitionem; si scolam legentium habere possis; si pauperes vestire, si peregrinos recipere, si quiete vivere, si pacem cum eis, qui foris sunt, habere valeas.

Plurimi[l] sunt inpugnatores ecclesiae Christi, qui cotidie aliquid vel[m] prece[n] vel violentia rapere gestiunt; et non sunt nisi verbotenus amici, factis vero inimici. Horum perversitas multum inquietare solet custodes ecclesiarum Christi; sicut in carissimo filio meo Simeone[1] summo sacerdote intellegere potes[o], easdem ab impiis patiente[p] molestias, quas[q] antecessores illius ab inimicis Christi perpessi sunt. Quorum contrarietas debito fine secundum iudicium iusti Dei periit[r], sicut[s] et his, qui modo adversantur praedicationi[t] praedicti[u] filii nostri et servorum Dei, qui apud[v] vos sunt, certa remanet perditio. Tu tamen illius[w] bonam voluntatem precibus adiuvare, exhortatio-

a. spe *V.* b. promittens *H.* c. scis *V.* d. quiete *H.* e. possedeas *H.* f. inpedimentum *H.* g. te *addidi.* h. quo ut *H.* i. *om. V.* k. elymosinarum *H.* l. plures *V.* m. tibi *V.* n. pace *V.* o. potest *H.* p. patientē *H V.* q. q̄ *H*; quam *V.* r. perit *H.* s. sibi *V.* t. praedicatione *H.* u. quam praedicas filiis nostris et servis *V* *pro* praedicti — servorum. v. quiap' *H*; qui aput *V.* w. scilicet Simeonis *superscriptum est in V.*

1. Eanbaldo II archiepiscopo Eboracensi; v. ep. 173 infra.

nibus ammonere, ut viriliter agat, nullatenus desiste; quia in salute illius prosperitas vestra consistit, et in profectu voluntatis bonae nobis omnibus merces apud Deum reputabitur. Quia[a] ego, licet indignus pater, nutrivi educavi[b] et ad perfectum perduxi virum, quem vos elegistis[1] in pontificatus honorem. Saepius ammone illum de praedicationis[c] verbi Dei instantia et pacientiae bono, quae valde necessaria est illi habitanti inter lupos et serpentes. Memor sit dicentis Christi: *Confidite, ego vici mundum*[2]. Item mente saepissimę consideret, quid[d] ipsa Veritas discipulis suis praecepisset, dum eos ad praedicationis direxit officium: *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae*[3]. *Cavete*[e] *ab hominibus*[4]. Ammone illum diligentius: ne sit saeculi amator[f]; ne adulatoribus consentiens; ne propter propinquorum turbam suum cupiditatibus terrarum vel divitiarum involvat animum; sed divino rigore regiam viam in omnibus ubique teneat. Melior est Christus propinquus et amicus, quam[g] totius saeculi numerosa propinquitas vel amicitia.

a. 800 fere medio

Vide, quid caritas faciat[h]. Dum te ammonere familiari stilo exorsus sum, repente me caritatis flamma transtulit ad illum. Sed ignosce mihi, quod haec pauca de illius profectu tibi destinatis inserui litterulis[i]; optans, te et in hac paternae fidei felicitate[k] proficere coram Deo, ut sis in auribus illius veritatis adsertor, non falsitatis adulator. Bene quidam[5] adulatorem diffinivit[l] dicens: *Adulator est blandus inimicus;* et verum ait. Plurimi namque sunt adulatores divitum et pauci ammonitores. Et melior est[m] unus suasor veritatis quam mille adulatores falsitatis. Quapropter hoc vitium omnimodis tibi caveas, carissime fili, et semper sermo tuus veritate vigeat. Licet veritas

a. Quem *V.* b. edocavi *H.* c. precationis *V.* d. quod *V.* e. Kavete *V.* f. amotor *V.* g. quan *H.* h. facit *H.* i. litteris *V.* k. facultate *V.* l. definivit *V.* m. *om. V.*

1. Cf. supra p. 331 n. 1. 2. Ioh. 16, 33. 3. Matth. 10, 16. 4. Matth. 10, 17. 5. Hieronymus in ep. 22 cap. 2 (opp. ed. Vallarsius T. I 89).

a. 800 fere medio

rugosam[a] habeat frontem, tamen solidum habere solet consilium. Si[b] pro omni otioso verbo reddituri erimus rationem[1], quanto magis pro noxio[c] vel fallaci? Os, quod mentitur, occidit animam[2]. Pro veritatis officio sermo est[d] homini datus[d*], non pro falsitatis iniquitate. Numquam adulator verus est amicus, sed blandus, ut dicitur, inimicus, gladium melle litum[e] porrigens amico. Melius est cauterio sanare vulnus, quam blandimentis nutrire, ut peius[f] fiat.

Consideret sagacitas tua tempus locum et personam: quo tempore, quo loco, cui personae quid dicendum sit. Quae optime in libro beati Gregorii, qui Pastoralis dicitur, legi et discerni[g] possunt[3]. Numquam sacra lectio temporibus opportunis de manibus recedat tuis. Vices suas habeant lectio et oratio. Et non nox neque dies protrahatur in conviviis vel ebrietatibus aut confabulationibus non necessariis. Inter pocula sonet sermo aedificationis, audiatur vox ammonentis[h] vel palam omnibus vel cuilibet considenti[i].

Puerilis aetas tuis sermonibus[k] a flammis servetur[l] vitiorum; quatenus castitas[m] illorum[n] tibi proficiat in mercedem perpetuae remunerationis. Non tibi sit vilis anima, pro qua dominus omnium mori[o] dignatus est. Ne dicas in animo: *Quid ad me pertinet, sive bene sive male faciat?* Ubi est caritas, si errantem corrigere non curas? Memento apostolum dicentem: *Quis scandalizatur, et ego non uror*[4]*?* Alterius peccatum, suum fecit dolorem. Quid habes redemptori tuo et iudici omnium in die magno[p] ostendere, si animas non habes, tuo labore redemptas a diaboli servitute, ostendendas[q]? Quantas in hoc exilio tuis doctrinis ab iniquitate revocas et in viam veritatis reducis, procul dubio tantas recipies mercedes in die illa. Ideo non cesset caritas operandi[r] bona omnibus; non cesset lingua

a. rugusam *V.* b. *om.* *V.* c. noxo *H.* d. sermonē *V pro* sermo est. d*. da *V.* e. mellitum *V pro* melle litum. f. peior *H.* g. discerni vel legi *V.* h. coram ammonentibus *H pro* vox ammonentis. i. consedenti *V.* k. tuis sermonibus *om.* *V.* l. a flammiservatur *H.* m. aetas *H.* n. eorum *V.* o. morere *H.* p. iudicii *corr. in* magno *V.* q. *om.* *V.* r. optanti *V.*

1. Matth. 12, 36. 2. Sap. 1, 11. 3. Cf. supra p. 339 n. 1. *D.* 4. 2 Cor. 11, 29.

loquendi de bonis ad omnes; hos precibus persuadens, illos severitate castigans, secundum modum unius cuiusque aetatis vel personae. Esto lucerna in domo Dei, et per te plurimi inluminentur et a tenebris vitiorum[a] in viam perpetuae lucis revocentur. Non deerit tibi gratia adiuvantis Dei, si tibi inerit[b] voluntas admonitionis sanctae. Scribe euangelium in corde tuo, et in memoria maneant[c] miracula vel verba domini nostri Iesu Christi: et saepius psalmorum vice canito[d] euangelium, maxime secundum Iohannem, ubi altiora leguntur inesse[e] mysteria. In quo ego de patrum libellis laboro[f] expositionem brevi sermone peragere[1]; opus necessarium vobisque iocundum, si donante Deo perficiatur et ad vos pervenire poterit. a. 800 fere medio

Tu vero pacem cum omnibus habeas, bellum cum vitiis[g], concordiam cum fratribus, moresque iocundos cum eis, qui sanctorum moribus consonanter[h] vivant; patienterque tuas[i] suffer iniurias, vel magis dimitte, ut dimittatur tibi. Esto in[k] cibo modestus, in poculo parcus, in loquendo sobrius, in vigiliis devotus, ad omne opus Dei promptus[l], pius ad pauperes et infirmos, consolator maerentium, adiutor laborantium, conpatiens miseriis omnium; largus in elemosinis secundum vires habendi, memorans euangelicae viduae duo minuta[2], prophetamque[m] dicentem: *Frange esurienti panem tuum*[3]; honeste[n] praevidens discretionem aelymosinae ita, ut[o] utroque, et danti et accipienti solacium esset[p].

Ubique discretio optime valet, quae inter monachos mater virtutum esse dicitur, Salomone attestante: *Palpebrae praecedant gressus tuos*[4], id est discretio actus tuos. Cui sententiae[q] et apostolus consonat, ubi ait: *Omnia vestra honeste*[r] *cum or-*

a. viarum *V.* b. inhaerit *H.* c. maneat *H.* d. caneto *H.* e. in eo *V.* f. aeterno *H pro* laboro. g. conviciis *H* (*pro* cum vitiis). h. consociantur *H.* i. tuos *H.* k. *om. V.* l. pramptus *H.* m. et prophetam *V.* n. cavete *H pro* honeste. o. ut *om. H.* p. esse possit *V.* q. sentiae *H.* r. honesta *H V.*

1. In Iohannis euangelium commentarii partem misit Alcuinus anno 800 ante d. 19 Aprilis ad Gislam et Rodtrudam (v. ep. 136 supra p. 529); totum vero opus iam absolutum esse scimus ineunte anno 801 (v. ep. 159 infra). 2. Luc. 21, 2. 3. Is. 58, 7. 4. Prov. 4, 25.

a. 800 fere medio *dine fiant*[1]. Et comicus quidam ait[a]: *Ne quid nimis*[2]. In omni re temperantia servanda est, quae est via regia totius vitae nostrae, nec ad dexteram nec ad[b] sinistram declinans, sed honeste[c] et sapienter incedens, quasi providus viator ad supernae civitatis arcem properans, ambulans de virtute in virtutem[d], donec videatur Deus deorum in Sion[3], id est, in specula[e] aeternae beatitudinis, quae est omnium sanctorum merces et retributio laboris sui. Ibi beati mundo corde, quia Deum videbunt[4]. Ibi beati, qui persecutionem patiuntur, quoniam ipsorum est regnum caelorum[5]. Ibi beati, qui habitant in domo Domini, quia in saeculum saeculi laudabunt eum[6].

Hanc habeto cartulam, dilectissime fili, sociam tibi, vice paternae caritatis tibi loquentem in corde[f], teque[g] ammonentem non solum de salute tua, verum etiam de multorum profectu et prosperitate, meque ipsum tuo pectori[h] cotidie commendantem, ut vera nos caritas florere faciat in praeceptis Christi Dei, cui laus et gloria in saecula sempiterna.

---

150. *Alcuinus Benedictum abbatem Anianensem laudat, quod aegrotantem quendam pie curet. De negotiis suis. De herbis medicis gratias agit. Eum videre cupit*[i]. (F 209)

c. 782-800 Benedicto patri, utinam in Christo benedicto, perpetuam salutem.

Valde mihi placet fides vestrae devotionis et caritatis in fratrem vestrum et filium nostrum. Quia amicus in necessitate conprobatur; quo[k] maxime de hac vita quisque transiens indiget[l], ut fraterna intercessione iudicis sui faciem videat clementem. Tu illum, quantum valeas, verbis consolare et factis; donec videas, quid de illo faciat Deus.

Me vero seculi fluctus diversis agitat motibus[m]; tu vero cum fratribus tuis, sicut promisisti, orationibus adiuvare non

a. *om. V.* b. *om. H.* c. caute *H.* d. in virtutem *om. V.* e. spelunca *V.* f. cor *H.* g. te *H.* h. pectore *H.* i. *ex H 16v—17.* k. quos *H.* l. indigit *H.* m. montibus *H.*

1. 1 Cor. 14, 40. 2. Terentii Andria I 1, 34. 3. Ps. 83, 8. 4. Matth. 5, 8. 5. Matth. 5, 10. 6. Ps. 83, 5.

cessa, ne cuiuslibet cupiditatis vel peccati me vorago submergat[1]. c. 782-800

Causas vero et rationes huius mei eventus tibi viva voce, volente Deo, pandam. Et quod petisti, faciam temporibus opportunis.

Semper, meae parvitatis litterulas vestrae dirigere caritati, recordor; vestrasque mutua vice accipere deprecor. Obsecro, ut fiducialiter mihi studeas de vestris profectibus vel prosperitatibus intimare.

Herbas medicinales, quas direxisti, gratanti animo accepi. Et sicut corporali me sanitate praevidere curasti, ita tuae spiritali saluti praevideri semper desidero; optans, te in eo strenue perficere opere, quod coepisti, et gregem[2] gubernare fideliter, quem congregasti. Nullatenus fatigeris vel cogitationum desidia, vel ab aliquorum neglegentia. Qui plus laborat, plus mercedis accipiat.

Multum te isto anno praesenti videre desidero, si fieri potest; quia familiaritas humilitatis vestrae multum animo meo conplacuit. Aequalitas animorum dulcedinem generare solet dilectionis; et si disparia sint operum merita, tamen par potest esse desiderium salutis. Nam infirmus suam desiderat sanitatem, sicut et medicus; licet ille egrotus iaceat, et iste sano vigeat corpore.

Tuam paternitatem, pro nobis intercedentem, pius Deus in omni bono proficere faciat.

---

151. *Alcuinus ob Arnonis episcopi Salzburgensis adventum frustra exspectatum dolet, pro muneribus acceptis gratias agit*[a].

(M 17, F 88)

Dulcissimae dilectionis patri Aquilae[b] antistiti transmarinus cignus in sanctae caritatis pennis perpetuam salutem. 785-c.800

a. *ex Z 144—145v, R 63v—57v.* b. Aquilae antistiti *om. R.*

1. Cf. supra p. 269: „Sed fluctus saeculi nostram naviculam procellosis ventis in voraginem divitiarum rapuerunt. Sed deprecor, ut me pietatis precibus in portum quietis revocare studeas.“ *D.* 2. Anianenses monachos.

785-c.800 Spectavi, speravi, obtabam: et ecce quem spectavi, non venit: et quem speravi, non consideravi: quem obtabam, non accipiebam. Frustrata est exspectatio, evacuata est spes. Et utinam pro spe esset praesentia, nunc esset plenum gaudium. Sed pro dolor pro exspectata laetitia, tristitia inopinata subrepsit. Infelicitas mea viam nobis obstruxit veniendi, et mihi hilaritatem abstulit gaudendi.

Quid facies modo mens caritate vulnerata[1]? estne aliquod solacium, quod[a] tantum vulnus vel aliquod refocilare[b] valeat? An spem quasi falsum omnino a te repellis consolatorem? An inter tenebras tuae miseriae, quasi scintillam cuiusdam ardentis flammae, iterum tibi illam adsumis[c]? Ecce flamma caritatis totum inardescit pectus, cui si spes collega[d] accessit, feliciter ardet, si veraciter illi evenit, quod optat. Bona est enim spes in absentia; sed melior[e] est amor in praesentia. Nam spes nostra quasi ancora ad caelestis nos trahit[f] patriae soliditatem[2]: sed tunc erit perfecta felicitas, cum plena erit visio veri amoris, et videbitur Deus in gloria sua[3], qui nunc amatur in pectore nostro. Sed huius exilii peregrinatio patienter feratur, donec optata beatissimae patriae veniat praesentia. Patientia nobis necessaria est[4], sive in exspectatione speratae beatitudinis, sive in absentia amicorum carissimorum. Habeamus semper hodie in caritate; in spe vero crastinum desiderium, ut veniat, quod hodie amatur.

Ecce mens variis fluctuat cogitationibus, te consiliatorem quasi portum firmae stabilitatis sperans venire: sed ut video, longius a quiete optata fluctibus rapitur, in salo agitatur, ad quem portum perveniet ignorans. Adsiduis tamen sanctitatis vestrae precibus dubitantem in cogitationum disceptationibus amicum, ad firmum, divina concedente gratia, salutis consilium deducere dignemini[5]. Praesto est ubique pius sanctarum ex-

a. qui *Z R.* b. refocilari *Z.* c. adsumereris *Z R.* d. colliga *Z R.* e. melius *R.* f. retrahit *Z R.*

1. Cf. supra p. 445: „vulnerata karitate ego sum". 2. Cf. Hebr. 6, 19. 3. Cf. 1 Cor. 13, 12. 4. Hebr. 10, 36. 5. Haec scripsisse videtur Alcuinus, antequam in monasterium Turonense secedendi consilium cepit. *D.*

auditor orationum, qui et fraternae dilectionis preces exaudire, 785-c.800 et in se sperantes spiritu consolationis sancto adiuvare[a] solet[1]. Ad illius dulcissimam clementiam erigamus spem nostram, simulque de eius opitulatione indubitantes, qui inluminat omnem hominem venientem in hunc mundum[2]. Illum tota cordis intentione, tota animi affectione incessanter deprecemur, ut inluminet nobis oculos interiores[3], ne umquam in morte ignorantiae obdormiamus.

Munera dilectionis vestrae tam laeto accepi[b] animo, quam plena vos caritate dirigere cognovi. Sed quam laete ex muneribus mens hilarescit, tam tristis ex absentia vestrae beatitudinis ingemescit. Sed quid ad haec? Vivat caritas in Christo, sit praesens in spiritu, qui absens est in facie, donec, Deo donante, beata veniat praesentia, quae numquam finiri valeat. Dominus Deus in sua misericordia, in sua proficientes voluntate custodiat vos ubique, frater dulcissime!

---

152. *Alcuinus carissimae sorori (Gislae) pro cappa et aliis donis gratias agit; de Angilberto, Ava sorore, Columba addit*[c]. (C 56, Q 60, F 99)

Dilectissimae in Christo sorori[4]. 793-800

Prospera, donante Deo, his[d] sanctissimis diebus habuimus solemnia[e], et laetus fuit domnus rex[5] et omne palatium in gaudio.

Et ego, frater vester, magnum habui[f] gaudium de prosperitate et salutatione vestra, de gratissimo munere psalmodiae et missarum celebrationis[g], quod mihi magna caritate direxistis. Sed et cappa[h], quam mihi aptissimam[i] misistis, valde animo meo placet.

a. adiuvari *Z R.* b. accipi *Z.* c. *ex T 76—76 v, G p. 198—200 sine lemmate; K 69—69 v:* Item alia. (*Est etiam in N 70 v:* Alchuinus ad dilectissimam sororem.) d. in his *K.* e. solempnia *G*, sollemnia *K.* f. *om. K.* g. caebrationis *T*, *corr. in* caelebrationibus *K.* h. cappam *K.* i. altissimam *G.*

1. Cf. Ps. 17, 31. 2. Ioh. 1, 9. 3. Cf. Ps. 12, 4. 4. Gislae, Caroli regis sorori, abbatissae Calensi cf. supra p. 530. 5. Carolus igitur nondum coronam imperialem acceperat. *D.*

793-800 Veniente vero Angelbercto[a] [1], forte aliquid certius vobis demandare habebimus[b].

Vos animum vestrum firmate in servitio Dei, et in salute animae vestrae. Viriliter domum aedificate vobis sempiternam in caelis, ut paratam habeatis beatitudinem cum Christo et sanctis eius; quam[c] plurimi verbis optant, sed factis[d] non perficiunt[e]. Tu vero labora diebus horis ac[f] momentis, ut abundanter habeas, quod feliciter diligas.

Credo, te de orationibus[g] Auae sororis nostrae[2] fideliter facere. Sed ex mea petitione aliquid superadde[h]. Quia mihi fidelis fuit. Et ubi plus fides innotescit quam post mortem amici[i]?

Dic Columbae[3], ut memoriae confirmet, quod accepit, donec veniat, qui superadiciat[k] [4]: *Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.*

Desiderium vestrum impleat, et cor caritate inluminet, qui venit mundum inluminare et ignorantiae tenebras de cordibus in eum expellere credentium. Vita et salus, Christo donante, vos comitetur in aevum[l].

---

153. *Alcuinus Theodulfum episcopum Aurelianensem rogat, ut de ea, quam habeat, vini copia sibi mittat; neque vero de novo vino sed de vetere*[m]. (F 194)

796-800 Pontifici magno et patri vinearum Teodulfo[n] Albinus salutem.

Legimus in paralipomenon, cellis praeesse vinariis[o] Zabdiam[5] tempore David, Deo dilectissimi regis. Modo, miserante Deo, meliori populo secundus praeest David[6], et sub eo nobilior Zabdias cellis praeest vinearum. Quem, ordinata cari-

a. Angilberto *G K*. b. habemus *G K*. c. quod *G K*. d. verbis *G*, *om. K*. e. perficiant *T*. f. *om. G*. g. horationibus *G*. h. superaddi *K*. i. amicorum *G K*. k. superaddat *K*. l. eū *G*. m. *ex H 106v — 107*. n. Teotulfo *H*. o. vinaris *H*.

1. abbate S. Richarii Centulensis. 2. Haec illa videtur esse ancilla Dei, quae libros novi et veteris testamenti describendos curaverat; cfr. carmen V p. 205 ed. Frobenius. *D*. 3. Rodtrudae, Caroli regis filiae, cf. p. 529 n. 2. 4. Matth. 5, 6. 5. 1 Paralip. 27, 27. 6. Carolus rex.

tate, introduxit rex in cellam vinariam[1], ut scolastici floribus 796-800
fulcirent eum et stiparent malis amore languentium[2], illius, qui laetificat cor hominis.

Iam si desit, qui confirmet[3], forte non deest, qui laetificet[4] in cellis Aurelianis; dum spes est in vinea florente, non in ficulnea arescente[5]. Quapropter Ionathan, consiliarius David, homo literatus[6], mittit ad Zabdiam dicens: *Mane surgamus; videamus, quam bene vinea floreat Sorech*[7]*; cantantibus celeuma super eam*[8], *diriventur fontes cellarii foras*[9]. At nunc apertis apotecis[a] caritatis clavibus, a procuratore[b] vineae caelebretur versiculus iste per turres Aurelianas: *Comedite amici mei, bibite et inebriamini. Ego dormio in dulcedine, et cor meum vigilat in caritate*[10]*; venite et accipite absque ulla commutatione vinum et lac*[11]. *Guttur meum sicut vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum labiisque illius ruminandum*[12]. *Ego dilecto meo et dilectus meus mihi*[13].

Non est dicendum: *Expoliavi me tunica*[c] *mea, quomodo induar illa? lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos*[14]*? Non possum surgere et dare tibi*[15]. Si forte tres[d] panes non sunt ad manum[16], qui defecerunt[17] in sitarchiis Gabaonitarum[18], Christo benedicente, septem hydriae plenae sunt vini optimi[19], quod

a. apotecis *scripsi pro* apotecae *H.* b. procuratori *H.* c. tonica *H.* d. *superscriptum est inter* tres *et* panes: X *H.*

1. Cant. cant. 2, 4: „Introduxit me in cellam vinariam, ordinavit in me caritatem." 2. Cant. cant. 2, 5: „Fulcite me floribus, stipate me malis; quia amore langueo." 3. Ps. 103, 15: „et panis cor hominis confirmet." 4. Ps. 103, 15: „et vinum laetificet cor hominis." 5. V. Matth. 21, 19. 6. 1 Paralip. 27, 32: „Ionathan autem patruus David, consiliarius, vir prudens et litteratus." 7. Iudic. 16, 4: „amavit mulierem, quae habitabat in valle Sorec et vocabatur Dalila." 8. Ierem. 48, 33: „nequaquam calcator uvae solitum celeuma cantabit." 9. Prov. 5, 16: „deriventur fontes tui foras." 10. Cant. cant. 5, 1. 2. 11. Isai. 55, 1. 12. Cant. cant. 7, 9. 13. Cant. cant. 6, 2. 14. Cant. cant. 5, 3. 15. Luc. 11, 7. 16. Luc. 11, 5: „Amice commoda mihi tres panes." 17. Cf. supra: „Iam si desit, qui confirmet" i. e. panis. 18. 2 Reg. 21, 1: „Facta est quoque fames in diebus David"; 2: „Vocatisque ergo Gabaonitis" cet. 19. Ioh. 2, 7: „Implete hydrias aqua"; 9: „aquam vinum factum".

796-800 servabatur usque adhuc[1]. Ex quo architriclino Turonicae civitatis, mandante Filio virginis, miscendum[2], quis ignorat?

Et hoc servandum est: ne mittatur vinum novum in utres veteres[3]. *Et nemo bibens vetus, statim vult novum; dicit enim: Vetus melius est.*

Beatus, qui loquitur in aurem[a] audientem. Valeto in pace, carissime frater!

---

154. *Alcuinus pueros sancti Martini ut peccata sedulo confiteantur exhortatur*[b]. (Q 110)

796-c.800 Dilectissimis in Christo filiis, bonaeque spei adolescentulis[c], qui in ecclesia summi pontificis protectorisque magni beati Martini deo Iesu deservire videntur, atque ab ecclesiasticis erudiuntur magistris in domo Dei, ego Alchuinus[d] bene cupiens salutis vestrae[4], aeternae prosperitatis in Christo deo salutem.

Desiderans vos, filii karissimi[e], in salute animarum proficere vestrarum, ideo aliquas paterno affectu vobis[f] admonitiones dulci[g] sermone dirigere studui, ut per eas praesentis vitae prosperitatem et futurae, Deo miserante, beatitudinem habere mereamini, et fragiles vestrae aetatis annos in Dei servitio edocti ad perfectum senectutis diem adducere. Vos quoque sancti patres, lumina huius fraternae congregationis, doctores

a. aure *H.* b. *ex C cod. eccl. cathedralis Coloniensis 106 membr. saec. IX fol. 23—26v, G cod. S. Galli 267 membr. s. IX p. 106—120:* Ad pueros sancti Martini de confessione peccatorum, *E cod. lat. Mon. 14447 (Rat. E. LXX) membr. s. IX fol. 53—62v:* Incipit epistola et admonitio Albini ad pueros et adolescentulos, id est de confessione peccatorum. *(Est etiam in N 119v—122. Vidi hanc epistolam etiam in cod. bibl. imp. Paris. 2847 membr. s. IX fol. 28v sq. et in H 117v—119v; in X 168—174v; in cod. Eporediensi membr. 30 saec. X.) Ediderunt Canisius Lect. Ant. V 323—328 ex manuscr. S. Galli; Frobenius II 154.* c. adoliscentulis *CEG.* d. Alchuinus *C*, Albinus *G.* e. carissimi *CG.* f. *om. E.* g. dulce *C.*

1. Ioh. 2, 10: „Tu autem servasti bonum vinum usque adhuc.“ 2. Ioh. 2, 8: „Et dicit eis Iesus: Haurite nunc et ferte architriclino.“ 3. Luc. 5, 37: „Et nemo mittit vinum novum“ cet. 4. Alcuinus hanc epistolam composuisse videtur, cum iam ipse regimen abbatiae Turonensis suscepisset. Anno autem 802 scribit Arnoni: „sed illam direxi (sc. de confessione), quam pridem habui, filiis sancti Martini dictatam“ (cf. infra ep. 192), ideoque compluribus annis ante annum 802 eum literas hasce edidisse opinari licet. *D.*

et ductores in omni bonitate iuventutis, deprecor, ut ammoneatis eos, id est, discipulos vestros, ut studiose discant, quae Deo placeant[a], et ad salutem animarum pertineant[b] suarum: quatenus ex illorum profectu et prosperitate vos perpetuam apud Deum habeatis mercedem. Exhortamini illos, sobrie, caste, pudice[c], cum omni humilitate et oboedientia Deo servire in bonis moribus, et sancta conversatione, et relegiosa castitate, et maxime de confessione peccatorum suorum: quia multae sunt contra adolescentulos[d] diabolicae fraudis insidiae in desiderio carnali et ceteris adolescentiae[e] vitiis. 796-c.800

Sed nihil, Deo donante, proficit in sua diabolus malitia, si puram volunt iuvenes facere confessionem, et fructus dignos paenitentiae agere, id est, ut vulneribus vulnera non superadiciant[f], et sanata non resaucient. Salutare siquidem paenitentiae est remedium, paenitenda iterum non perficere. Scriptum est enim: *Paenitentibus Deus dedit partem iustitiae*[1]. Age igitur paenitens, propria scelera confitere, pande per confessionem tuae iniquitatis secretum. Nota sunt Deo, quae in occulto fecisti; quae si non dixerit lingua, non poterit celare conscientia. Frustra intra parietes tua aestimas[g] et crimina abscondi. Patet Deo omne, quod absconditum putas: etsi hominis oculos in peccatis effugere valeas, nullatenus tamen Dei aspectum latere poterit, quicquid in occulto gesseris. Dic per confessionem peccata, antequam iudicis iracundiam sentias. Crede mihi, totum veniale erit, quod peccasti, si confiteri non erubesces: et per paenitentiam purgare curaberis[h], dicente psalmigrapho: *Dixi adversum me iniustitias meas Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei*[2]. Exspectat Dominus a nobis confessionis sacrificium, ut praestet nobis delectabile indulgentiae munus, qui vult omnes homines salvos fieri[3] et neminem perire: eo dicente et in alio scripturae loco: *In quacumque*

a. placeat *G*. b. pertinent *CG*. c. sobriae, castae, pudicae *E*. d. adoliscentulos *CEG*. e. adoliscentiae *CEG*. f. superadicient *CG*. g. estimes *CG*. h. curaberis *corr. in* curaveris *E*; curaberis *G*.

1. Eccle. 17, 20: „poenitentibus autem dedit viam iustitiae." 2. Ps. 31, 5. 3. 1 Tim. 2, 4.

796-c.800 *die peccator conversus fuerit, vita vivet, et non morietur*[1]. O singulare clementissimi iudicis beneficium! o magnificum divinae pietatis thesaurum[a]! Propter hoc a peccantibus vult confessionis munus accipere, ut non inveniat, quod ulcisci[b] debeat. Non simus ingrati tantae benivolentiae redemptoris nostri: qui magis vult[c] ignoscere, quam punire: magis salvare, quam perdere. Adquiritur Domino, quod non punitur in servo: et multum confertur auctori, si deputatus poene veniae condonetur. Nec optat ulcisci, qui paratus est misereri: ipso de se per prophetam dicente: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat*[2]. Ecce verus vitae auctor, qui non vult peccantis mortem, sed conversi[d] vitam. Unde et in euangelio ipsa ait Veritas: *Sic erit gaudium in caelo coram patre vestro et angelis eius super unum peccatorem*[e] *paenitentiam agentem*[3]; et in propheta: *Dic tu*[f] *iniustitias tuas prior*[g], *ut iustificeris*[4]. Ecce benignus est largitor veniae, qui praebet pro luctu temporali aeternitatis gaudium, ipso dicente: *Beati qui lugent nunc, quoniam ipsi consolabuntur*[5]; et alio loco: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos*[6]. Ait enim, ut diximus: *Dic tu prior iniustitias tuas, ut iustificeris*[7], et non condemneris: ut maneat in te praemium paenitentiae, non vindicta peccatorum.

Numquid quasi nescius Deus nos[h] confiteri hortatur peccata, qui priusquam gesta essent, praesciebat: cuius providentiae omnia patescunt occulta? Tunc enim poteris perfectum consequi beneficium medicinae, si non celes medico tuae vulnera conscientiae. Opinor enim, nisi interpelletur medicus, non curatur egrotus. Confessio tua medicina est vulnerum tuorum, et salutis tuae certissimum subsidium. Homo egrotus a medico

a. magnificum — thesaurum *corr. in* magnificus — thesaurus *E*; magnificum — thesaurum *CG*. b. ulciscere *C*. c. mavult *corr. in* magis vult *C*. d. convertentis *corr. in* conversi *E*; convertentis *CG*. e. uno peccatore — agente *G*. f. dictum *C*. g. dic *add*. *C*. h. *om*. *E*.

1. Ezech. 33, 12. 15. 2. Ezech. 33, 11. 3. Luc. 15, 7. 4. Isai. 43, 26. 5. Matth. 5, 5. 6. Matth. 11, 28. 7. Isai. 43, 26: „narra si quid habes, ut iustificeris."

quaerit medicinam, qui saepe incerto[a] labore[b] desudat in egroto. 796-c.800
Deus vero sine labore sanat: sine tarditate medicamenta veniae praestat, si devota lacrimis scripta in auribus pietatis suae legatur paenitentia. Nemo te, homo, melius reficit, quam qui fecit: nec alius sanat, nisi qui flagellat et curat; solus enim novit operis sui fragilitatem, qui hoc tantum exspectat, ut fatearis; mora non erit, ut saneris: qui per prophetam Ezechielem ait: *Cum conversus fueris et ingemueris, tunc salvaberis*[1].

Datur nobis a benignissimo iudice locus accusandi nosmet ipsos in peccatis nostris coram sacerdote Dei, ne iterum accuset nos in eis diabolus coram iudice Christo[c]. Vult ut ignoscantur in[d] hoc saeculo, ne puniantur in futuro. Igitur pius pater, dum videt per paenitentiam peccata nostra a nobis damnari, gaudet misereri, et proprium exercere munus misericordiae in paenitentes optat, sicut per Isaiam[e] testatur prophetam: *Ego sum, qui deleo iniquitates tuas*[2]; et iterum: *Convertimini ad dominum Deum vestrum, quia misericors et pius est, patiens et multae misericordiae*[3]. Hoc sciens beatus David ait: *Peccatum meum cognitum tibi feci, et iniustitias meas non operui*[4]: e contra si peccatum, quod fecerit homo, negatur, poena reatus accumulatur; quia punitur contumacia in[f] sceleris negatione. Sed dicis forsan: Me terret meorum magnitudo peccatorum. Quin immo tanto magis insistendum est tibi, o peccator, in medicina confessionis, ne pereas in putredine vulnerum, si medico erubesces aperire multiplices ulcerum dolores[g]. Nullatenus divinae abundantiam clementiae numerositas tuorum superare poterit peccatorum. *Ne tardes de die in diem*, dicit scriptura, *converti, quia nescis, quid superventura pariat*[h] *dies*[5]. Quia qualem te ultimus invenerit dies, talis iudicaberis. Nec te voluit Deus[i] illum praescire diem, ut semper paratus esses. Qualem optas ante iudicem te stare, talem te praepara, dum

a. incerte *C*. b. laborare *G*. c. xpi *E*. d. in — saeculo *om*. *CG*. e. Esaiam *G*. f. *om*. *G*. g. doloris *C*. h. pariet *CE*. i. dies *CG*.

1. Ezech. 33, 12. 2. Isai. 43, 25. 3. Ioel 2, 13. 4. Ps. 31, 5. 5. Eccle. 5, 8.

796–c.800 habes tempus operandi. Esto negotiator devotus. Eme tibi regnum Dei paenitentiae lucris, memor Dominum dicentem: *Paenitentiam agite, et adpropinquabit vobis regnum Dei*[1].

Pro te igitur, o iuvenis, Deus homo factus est, ut te redimeret[a], et[b] se ipsum tradidit in mortem, ut te salvaret in vitam: quid tu iaces in morte scelerum? Surge et dic: *Pater peccavi in caelum*[2]. Adduc tibi tuae paenitentiae testem fidelem. Munda vis habere vestimenta; quare non multo magis quaeris mundam te habere animam? Sordidus procedere non vis in conspectu hominum; quare non multo magis times sordidum peccatis te procedere in conspectu Dei? Lava te lacrimarum fonte; ne quid in te illius oculos[c] maiestatis offendat. Quis, rogo, cadens non quaerit surgere? Quis infirmatur, et non desiderat convalescere? Quis periclitatur, et non optat[d] evadere? Paenitebit te postmodum tarditatis, si non cogitaveris[e], quid animae tuae proficiat ad salutem.

Exsurge fili, exsurge, placare patrem paenitentia, quem offendisti scelere. Confitere culpam, ut saneris a medico. Esto in tua sollicitus salute. Si tu ipse tui ipsius non habes curam, quis tibi ad salutem prodesse poterit, vel quis tibi fidelis erit, si tu ipse tibimet infidelis esse probaberis[f]? Infidelitas est magna, te non curare de salute tua; te morientem[g] in peccatis, non resuscitare[h] per paenitentiam. Quanto longius recessisti[i] a Deo pro scelerum magnitudine, tanto fortius per paenitentiam adpropinquare studeas. Clemens pater paratus est te accipere, si tu non tardaveris[k] reverti[l]. Aspera tibi videtur conversio, carnalia relinquere desideria; sed multo durior conditio aeternis te ardere flammis, et pro modici temporis luxoria[m] poenis tradi perpetuis. Quanti modo infernalibus deputati tormentis converti voluissent, si spatium illis daretur convertendi! Omnia quidem huius saeculi dura, in conpara-

a. redemeret *C.* b. *om. G.* c. oculus *CG.* d. obtat *G.* e. cogitaberis *CEG.* f. probaveris *E*, probaveris *G.* g. *corr. in* moriente *G.* h. *corr. in* resuscitari *G.* i. recissisti *G.* k. tardaberis *CG.* l. revertere *CEG.* m. luxuria *G.*

1. Matth. 2, 3. 2. Luc. 15, 18. 21.

tione[a] tormentorum infernalium[b] levia et quodammodo iocunda videntur. Servisti diabolo in luxoria[c], servi[d] Christo in castitate; utriusque rei finem adtende. Illa siquidem, id est luxoria[c], hominem mittit in flammas. Castitas caritati coniuncta nos deducit in regnum Dei. Revertere in viam, de qua aberrasti[e]. Ieiuniis corpus afficiatur[f], sed pulchritudo animae reparetur[g]. Vilis sit corporis cultus; sed ipse praecipuus est sanctitatis ornatus. Vigiliarum assiduitas in orationibus et in laude Dei, angelicae est imitatio vitae. Parcus cibus pastus est animae. Si habes, unde pauperibus porrigere manum possis[h], quia manus pauperis gazophilacium est Christi, nec de opere misericordiae te iuste excusare poteris, dum calix aquae frigidae mercede remunerabitur perpetua: visitare infirmos, maerentes consolari[i], hospitibus occurrere, fame vel siti laborantes reficere, possessio est regni Dei in caelis: sicut in euangelio legitur[1]. In talium, o fili, operum exsecutione peccatorum remissio adhibetur; insuper et perpetuae beatitudinis praestat ingressum. 796-c.800

Noli degeneris animi esse. Dei filius in baptismo consecratus es: sed tam excellens nobilitas non nisi magna dignitate morum conservari poterit. Caelestis pater, immo omnium dominus peccatis subditos dedignatur habere filios. Excute de collo tuo iugum captivitatis diabolicae. Recurre ad pietatem paternae dilectionis. Revertere ad Deum[k], fili, revertere, et ex mortuo revivisce, et ex perdito reparare. Quaerit ovem bonus pastor errantem, et amplius de inventa, quam non perdita gratulatur[2], humeris suis inter angelicos revehit coetus. Animadverte clementissimam dominicae pietatis sententiam dicentis: *Non enim veni vocare iustos, sed peccatores in paenitentiam*[3]. Vocat ergo Dominus ad paenitentiam peccatores, quia magis optat[l] salvare, quam damnare, et plus cum sanctis nos gaudere, quam cum diabolo punire. Vocat nos per se ipsum,

a. conparationem *C*. b. infernorum temporalium *E*. c. luxuria *G*. d. servire *CG*. e. oberrasti *CEG*. f. afficitur *CG*. g. *corr. in* reparitur *G*. h. possis *addidit alia manus in E;* porrige manum *CG*. i. consolare *E*. k. dominum *CG*. l. obtat *G*.

1. Matth. 25, 35 sqq. 2. Luc. 15, 6. 3. Luc. 5, 32.

796-c.800 vocat per scripturas sanctas, vocat etiam per doctores catholicos, ut revertamur ad eum, qui paratus est nos accipere, si nos non erimus pigri ad eum venire. Audiamus beatum Iohannem euangelistam ad paenitentiam nos exhortantem. Dicit enim in epistola sua: *Si dixerimus, quia peccatum*[a] *non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est: si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis et iustus est Deus, ut nobis peccata nostra dimittat, et mundet ab omni iniquitate*[1]. Si nullus est sine peccato, quis est, qui paenitentia non indigeat, quae sine confessione vix fructuosa fieri valet? Consideremus beati Iacobi apostoli praeceptum dicentis: *Confitemini alterutrum peccata vestra*[2]. Recordemur, quod redemptor noster publicanum[b] peccatorem se confitentem, Phariseo se in sua laudanti[c] iustitia praetulerit[3]. Scit enim conditor noster fragilitatem naturae nostrae; ideo medicamenta paenitentiae vulneribus nostris perdonavit. Dicamus cum propheta: *Sana me Domine, et sanabor*[4]. Item: *Domine sana animam meam, quia peccavi tibi*[5].

Idcirco, karissimi filii, festinate ad confessionis medicamentum. Aperite vulnera in confessione, ut medicamenta salutis proficere valeant in vobis. Transeunt huius vitae dies, et incerta est hora uni cuique nostrum, qua revertatur pulvis in pulverem, et spiritus redeat ad Dominum[6], qui dedit illum, ut iudicetur secundum opera sua[7]. Auditura erit tunc anima, quicquid hic carne copulata gessit in occulto. Si nunc erubescit confiteri peccata sua, et per paenitentiam emendari, stabit accusator malignus contra eam, qui quondam suggessit illi, ut peccaret, si nos neglexerimus praevenire faciem iudicis in confessione. Quaecumque enim humiliter confitemur in nostris peccatis, nihil horum diabolus habet potestatem nobis obicere[d] in illo tremendo iudicio nostrae vitae. Agite nunc iuvenes adolescentes[e] et pueri, liberate vosmet ipsos de diabolica servitute.

a. peccata *CG*. b. puplicanum *G*. c. laudantem *CEG*. d. obiecere *C*. e. adoliscentes *CE*, adulescentes *G*.

1. 1 Ioh. 1, 8. 2. Iac. 5, 16. 3. Luc. 18, 10. 4. Ier. 17, 14. 5. Psalm. 40, 5. 6. Eccle. 12, 7. 7. Cf. Matth. 16, 27.

Concurrite per paenitentiam ad clementissimam omnipotentis 796-c.800
Dei pietatem. Nolite per desideria carnis vestrae perdere gaudia caelestia, et aeterni regni inter angelicos coetus beatitudinem, sed confortate vosmet ipsos, et viriliter pugnate cum adversario vestro, ut feliciter mereamini coronari cum sanctis Dei, et perpetuam cum illis possidere gloriam. Et vos sanctissimi huius familiae magistri et patres, docete filios vestros pie, sobrie et caste vivere[1], coram Deo in omni humilitate, oboedientia et sanctitate, et puram facere sacerdotibus Christi confessionem peccatorum suorum, et paenitentiae lacrimis abluere sordes luxoriae[a] carnis, nec eas iterum repetere, quia posteriora vulnera peiora sunt prioribus: scientes vosmet ipsos salutis filiorum vestrorum aeternam habere apud Deum remunerationem, quatenus quorum ministeriis utimini in terris, eorum prosperitatis mercedem habeatis perpetuam in caelis.

---

155. *Alcuinus Georgio patriarchae Hierosolymitano dignitatem in loco sanctissimo acceptam gratulatur, et ad patientiam in persecutione infidelium hortatur; se suosque illius orationibus commendat*[b]. (F 183)

Benedictus deus et dominus noster Iesus Christus, qui visi- c. 800
tavit plebem suam, et elegit civitatem Hierusalem, sanguine redemptionis nostrae sanctissimam, et gloriosissimam eiusdem dei et domini nostri resurrectione; et benedicta misericordia eius, qua te, sanctissime patriarcha Georgi[c][2], elegit in locis

a. luxuriae *G.* b. *ex L 136v — 187v:* Ad Georgium patriarcha urbis Hierosolimae. (*Legitur etiam, descripta saeculo IX ex codice L, in cod. bibl. imp. Paris. 17448, Navarr. 5 fol. 112.*) c. Georgii *L.*

1. Cf. Tit. 2, 12: „sobrie et iuste et pie vivamus.“ 2. Georgium patriarcham in vita S. Stephani Sabaitae commemorari (n. 49: „Cum hinc ad Deum sancte migraret (sc. Helias), domnum Georgium syncellum suum in cathedram theadelphicam successorem reliquit“, Acta sanctt. ed. Bollandi, Iulii III 551, cf. p. 529) adnotavit iam Frobenius, qui hanc epistolam anno 800 adscribere voluit, quia post natalem Domini Carolus rex legatos patriarchae cum Zacharia presbytero palatii Hierosolymam dimisit (infra p. 596 n. 5). Cf. Ann. Einharto ascr. a. 799. 800; Maximinian. 803 (Nachrichten der Göttinger Ges. 1871 p. 318): „Nam et missi Georgii patriarchae de Hierosolymis id est monachi duo ibi venerunt ad eum.“ *D.*

c. 800 sanctissimis suae habitationis, et nostrae redemptionis intercessorem pro sancta sua ecclesia, quae in latitudine totius offendit, laudat, colit et adorat nomen domini Dei aeterni; ut esses in eo loco beatissime pacis praedicator, in quo ipse omni mundo sanctioribus ambulavit pedibus, qui ait: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*[1]: ut sis rector populi sui et praedicator veritatis omnibus sanctorum visitatoribus[a] locorum. Beati estis, quibus concessum est lacrimas ad eius fundere vestigia, qui clementi vultu mulieri peccatrici[b], quae lacrimis[c] sanctos abluit pedes, ait: *Qui multum dilexit, multa dimittuntur ei peccata*[2].

Hortare piis praecibus, paterno affectu, sancto desiderio consocios tribulationis tuae, forti animo in fide permanere Christi dei, et patienter sustinere varias infidelium persecutiones, recogitantes eum, qui pro salute illorum in patibulo suspensus ait: *Pater ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt*[3]. *Non sunt itaque*[d] *condigne*[e] *huius temporis passiones*, ait egregius praedicator, *ad superventuram gloriam, quae revelabitur in nobis*[4]. Nullus miles coronabitur, nisi qui legitime certat. Brevis est labor tribulationis huius vitae, sed mercis perpetua[f], quae vincentibus dabitur. Non sit cuilibet fidelium in oblivione iocundissima promissio domini nostri Iesu Christi, qui ait: *Ecce ego vobiscum omnibus diebus usque*[g] *ad consumationem saeculi*[5].

Mei quoque ut in sanctis orationibus vestris habeatis memoriam, per eius misericordiam obsecro, qui ait: *Ubi sunt duo vel tres in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorum*[6]. Haec promissio in illis optime impletur, qui non corporibus[h] tantum, sed caritate iunguntur perfecta.

Albinus habeo nomen inter notos[i], et filios sanctae Dei ecclesiae. Vestri quoque nominis nobiscum esse memoriam inter officia sacri[k] altaris scitote. Confortamini viri fratres in

a. visitatorum *L.* b. peccatricae *L.* c. lacrimas *L.* d. itaquae *L.* e. cogndigne *L.* f. perpaetua *L.* g. usquae *L.* h. corporis *L.* i. notes *L.* k. sacris *L.*

1. Ioh. 14, 27. 2. Luc. 7, 47. 3. Luc. 23, 34. 4. Rom. 8, 18. 5. Matth. 28, 20. 6. Matth. 18, 20.

Christo Iesu, et in potentia eius; et in fide catholica fiducialiter agite. Patientes estote ad omnes[1], scientes, quod labor vester non est inanis in Domino[2]: sed qui plus laborat, plus mercedis accipiet. Ascendite mente et desiderio sancto ad eum, qui ait: *Volo Pater, ut ubi sum ego, et isti sint mecum*[3]. c. 800

Optamus in vobis impleri, Christi gratia cooperante, quod olim propheta ait: *De Sion exibit lex, et verbum Domini de Hierusalem*[4]. Inde luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in caelis est[5].

Sanctitatem vestram, pro sancta Dei ecclesia intercedentem, dominus noster Iesus Christus exaudire dignetur, et in omni bono ad multorum proficere faciat . . . .[a], domine patriarcha honorandę et desiderantissime pater, sed ut pro nostris filiis[b] intercedere digneris deprecor; pro Symeone episcopo[6], pro Onie et Martino[7] sacerdotibus, et Nathanaheli archidiacono, et ceteris, qui nobiscum sunt, qui pro vestra beatitudine intercedere non desistunt. Opto valete in nomine domini dei Iesu Christi in aeternum.

---

156. *Alcuinus Carolo regi scribit, allato nuntio de Maganfredi camerarii morte, fratres S. Petri Turonenses a se petiisse, ut eum cellulas quasdam et atrium Turonense rogaret. Obsecrat, ne exercitum perniciosam expeditionem in Beneventanorum fines facere iubeat*[c]. (Q 24, F 105)

Gloria et laus Deo omnipotenti pro salute et prosperitate 800 ex. vel
vestra, dulcissime mi David. Atque pro omni honore et sa- 801 in.
pientia, in quibus te speciale gratia omnibus superexcellere fecit, perpetua gratiarum actio resonet. Et assidua[d] sanctarum

a. salutem *suppl. Frobenius.* b. filios *L.* c. *ex T 43—44:* Item alia eiusdem ad eundem de prosperitate Pauli christiani providentia. (*Est etiam in N 32.*) d. assiduas *T.*

1. 1 Thess. 5, 14. 2. 1 Cor. 15, 58. 3. Ioh. 17, 24. 4. Isai. 2, 3. 5. Matth. 5, 16. 6. Eanbaldo II archiepiscopo Eboracensi inde ab anno 796; cf. p. 564. 7. De Martino v. supra p. 148, de Onia infra ep. 187, de Nathanaele (id est Fridugiso) epp. 179. 258.

800 ex. vel 801 in. intercessio orationum ad Deum dirigatur, quatenus longeva prosperitate feliciter vivas valeas et regnes ad correctionem et exaltationem sanctae suae ecclesiae[a]; ut sub protectione tuae venerandae potestatis secura quiete deo Iesu deserviat.

Effudi pridem preces supplicationis meae per Candidum famulum vestrum[1], quas precor clementi animo vestram suscipere pietatem. Quicquid animus suggessit meus mihi, totum misi in aures eius, ut conservaret in corde vestraeque veredico ore patesceret pietati.

Sed novi rerum eventus, novos iterum caritatis penna exarare meam devotionem apices, exhortantur. Audivi siquidem, quod sine dolore et lacrimis non dicam, Maganfredum fidelem vestrum[2], nobisque carissimum amicum[3], in Beneventana diem obisse[4] patria[5]. Unde rogatus sum a fratribus Sancti Petri[6] litteras dirigere bonitati vestrae pro cellulis ad eam antiquitus pertinentibus[b] ecclesiam, ut merces vestra esset ex illarum aliquibus, si vestrae videatur providentiae; similiter et pro atrio intra muros civitatis[7], unde fratribus Sancti Petri habitatio[c] honesta construi potuisset. De his omnibus vestra consideret bonitas: quid Deo placeat vestroque nomini[d] honorabile fiat et bonitati amabile.

Sed multo maior et plus necessaria populo christiano causa occurrit, preces prostrato effundere corpore ante pedes pietatis vestrae. Primo: ne irascaris fidelissime caritati meae, qua me maxime debitorem[e] benignitati vestrae verissime agnosco. Secundo etiam loco et hoc intimo cordis affectu deposco: ut

a. *om. T.* b. pertinentes *T.* c. habitatione *T.* d. nomine *T.* e. devitorem *T.*

1. Ergo non multo ante, quam haec epistola scripta est, Candidus ad Carolum in Italiam ierat. 2. camerarium Caroli regis; v. supra p. 318 n. 2. 3. V. ep. 69 supra p. 318: „Dilectissimo in Christi caritate amico" cet. 4. sine dubio exeunte anno 800 in expeditione, a Pipino rege iussu Caroli in fines Beneventanorum ducta; de qua v. Annales Lauriss. et Einharto tributos 800, Mon. Germ. SS. I 188. 189. Cf. infra. 5. regione. 6. Turonensibus sine dubitatione. (Neque ullo modo probabilis mihi videtur Mabillionis sententia, qui in Annal. ord. S. Bened. II 337 de ipsius et remotissimae et Carolo inimicissimae urbis Beneventanae ecclesia cogitat.) 7. Turonensis.

sanctissima sapientiae vestrae consideratio provideat, quid Deo placeat vel quid populo profitiat christiano de expeditione hostili in Beneventana terra; ne maius[a] ibi eveniat damnum de fidelibus tuis. Optime[b] nosti, quomodo divina pro te pugnabat providentia. Patrem[1] fratremque[2] huius impiissimi hominis[3] in brevi tulit articulo. Hic[c] etiam sic faciet, credimus, si illius sancta voluntas disponit, ut et iste pereat, ut[d] sine aliquo fidelium damno tuorum eveniat. Talia possunt forte[e] — melius ex consilio quam aperta expugnatione — per tempus finem habere. Quo plus humiliat se homo sub manu omnipotentis Dei, eo citius vindicat iniurias servorum suorum. Qui ait: *Mihi vindictam, ego retribuam*[4]*;* id est: *Mihi servate vindictam, et ego pugnabo pro vobis.* Nam David, de quo ipse Dominus tam sublime protulit testimonium: *Inveni David filium Iesse virum secundum cor meum*[5], ipse igitur Semei sibi maledicentem prohibuit[f] occidi[6]; optans, sibi pro pacientia humilitatis suae a Deo dari[g] benedictionem.

800 ex. vel 801 in.

Haec etiam acutissimae sapientiae investigatio disponat secundum rationis vivacitatem et secundum salutem fidelium tuorum, considerans: quomodo animus illorum sine praesentia beatitudinis tuae longum sufferat laborem.

Deum invoco testem cordis mei, me[h] haec plena fide et perfecto prosperitatis vestrae in omnibus desiderio scripsisse; obsecrans supplici devotione, haec eadem patienter vestram legere beatitudinem, nec aliquid iracundiae in meam habere

a. maior *T.* b. Optimae *T.* c. Sic *T.* d. ut *addidit Watt.* e. forte *T.* f. prohibui *T.* g. dare *T.* h. me *addidi.*

1. Arichisum ducem Beneventanum, die 26 Aug. 787 mortuum; v. Chron. Salernitanum c. 20, Mon. Germ. SS. III 483. 2. Rumualdum, qui die 21 Iulii 787 obierat; v. ibidem c. 21. 3. Grimualdi ducis Beneventani; cf. Agobardi librum contra insulsam vulgi opinionem de grandine et tonitruis (opp. ed. Masson p. 156): „Ante hos paucos annos disseminata est quaedam stultitia, cum esset mortalitas boum, ut dicerent Grimaldum ducem Beneventorum transmisisse homines cum pulveribus quos spargerent per campos et montes prata et fontes eo quod esset inimicus christianissimo imperatori Carolo et de ipso sparso pulvere mori boves.“ Cf. infra epp. 163. 165. *D.*
4. Rom. 12, 19. 5. Act. ap. 13, 22. 6. 2 Reg. 19, 23.

800 ex. vel 801 in. praesumptionem, talia vestrae ingerentis[a] sapientiae. Licet caritas mea stulta videri[b] valeat, tamen numquam infidelis nec in minimo nec in maximo inveniri poterit. Fiducia enim probatissimae humilitatis vestrae haec scribere praesumpsit.

Forte quislibet dicit: *Quid ille homo alienis se ingerit rebus?* Non agnoscit, nihil mihi alienum vestrae prosperitatis esse debere; quam super salutem corporis mei vel vitae meae longaevitatem diligere me testor. Tu prosperitas regni, tu salus populi, tu decus ecclesiae, tu omnium protectio fidelium Christi. Nobis igitur sub umbra potentiae et sub tegmine pietatis tuae divina concessit gratia relegiosam ducere vitam atque secura quiete deo Christo deservire. Ideo sollicita mente et pia intentione pro tua prosperitate et salute[c] curam habere et intercedere, iustum et necessarium habemus, domine desiderantissime atque omni honore dignissime[d], David rex.

---

157. *Alcuinus Riculfum archiepiscopum Moguntinum hortatur, ut scissuram in ecclesia reparare studeat; pacis studium in eo laudat*[e]. (F 182)

800 ex. vel 801 in. Venerando patri et in Christi membris magnifico Damoete archisacerdoti[1] humilis magister Albinus salutem.

Secundum oportunitatem portitoris cognita mentibus nostris caritas meam inpellit linguam, aliquid paternae salutationis vestrae dictare dilectioni, ut sciatis integram antiqui amoris flammam nostro splendescere in pectore; et quem semper fidelem probavi, semper amare non desistam, quia caritas, iuxta vetus proverbium, quae deseri potest, numquam vera fuit[2].

Audiens itaque vestram prosperitatem, et conversationem laudabilem, et veritatis instantiam; et quomodo stetisti cum domno apostolico[3], secundum meae petitionis cartulam, mox

a. ingerenti *T.* b. videre *T.* c. salutem *T.* d. domine desiderantissimo — dignissimo *T.* e. *ex H 53 – 54 v.*

1. Cf. supra p. 147 n. 3. 2. Hieronymi ep. 3, opp. ed. Vallarsius I 13. 3. Leone III, in conventu episcoporum Romae a. 800 habito; cf. Ann. Lauresham. 800 (SS. I 38): „Et ibi fecit conventum maximum episco-

etiam archana cordis mei cubilia, resolutis tristitiae habenis[a], 800 ex. vel 801 in.
in gaudium apertis ostiis prosiluerunt, plena voce cum apostolo decantare: *Maius mihi gaudium non est, quam filios meos in fide et veritate audiam ambulare*[1]. Miratusque sum, quomodo quidam sapientes surda pectoris aure apostolicum legissent proemium[b]: *Non est potestas, nisi a Deo; et qui potestati resistit, Dei ordinationi*[c] *resistit*[2]. Quia omnia, quae a Deo sunt, ordinata fiunt. Ergo locus mihi sufficiens fuit disputandi de hac causa; sed sciens prudentiam vestram optime haec omnia nosse, et velocissimo praecurrere sensu litterarum mearum seriem, hoc tantum ammoneo, ut altissimae dignitatis nomini[d] opera rectissima conveniant, et mores in omni aequitate sanctissimi sacerdotalis superhumerale honoris[3] exornent, ut quod oculis multorum videtur in humero, omnium ore praedicetur atque ametur in moribus.

Olim te cum beato Petro tota nocte in undis laborantem agnovimus; sed modo iam iamque iubente Domino in dexteram navigii, cum eodem beato principe apostolorum, rete mittendum[e] est, ut capias sine scissura retis, id est, in perfectione catholicae fidei, magnos pisces centum quinquaginta tres[4], quorum me ministerium olim vestrae sanctitati exponere[f] recordor. Sed, heu pro dolor, quod tanta scissura apostolici[g] retis subito facta est, ubi ille maximus animarum piscator sacratissimo requiescit corpore; ut vix, convenienti sanctorum ex diversis mundi partibus magistrorum turba impie dissensionis scissura piae caritatis resarciri potuit filis. Insuper, sicut audivi, quod sine dolore cordis non dicam, ipsos male inter se dissentire magistros. Quidam vero volentes rudis panni[h] assumentum veteri inmittere vestimento[5], et peiorem facere scissu-

a. hauenis *H.* b. prohemium *H.* c. ordinatione *H.* d. nomine *H.* e. mitendum *H.* f. expone *H.* g. apostolicae *H.* h. rudipannis *H.*

porum seu abbatum cum presbyteris diaconibus et comitibus seu reliquo christiano populo" etc. *D.*

1. 3 Ioh. 4: „maiorem horum non habeo gratiam quam audiam filios meos in veritate ambulare." 2. Rom. 13, 1. 2. 3. i. e. pallium archiepiscopale; cf. p. 461. 4. Ioh. 21, 11. 5. Matth. 9, 16; Marc. 2, 21.

800 ex. vel 801 in. ram; quidam vero meliori consilio vetera reformare, et in antiquum reponere ordinem; cum quibus vestram sanctissimam sollicitudinem laborare audivimus; et placuit mihi[a] multum, piae pacis atque ecclesiasticae concordiae vos secundum Deum seminatores esse, in qua vestram benivolentiam semper sudare exopto; recordantes dulcissimam Domini largitionem in suos, dicentis[b]: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis; non quomodo mundus dat, ego do vobis*[1]. Aliter sancti in omni bono pacifici inter se esse debent; aliter sepissime peccatores pacem inter se habere noscuntur, sicut in sancto euangelio de Herode et Pilato legitur. Illam vero pacem, quae inter sanctos solet esse, propheta ex mandato Domini praedixit, ubi ait: *Pacem et veritatem diligite, dicit Dominus omnipotens*[2]. Et egregius praedicator: *Pax Christi, quae exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra in caritate et sanctitate*[3]. Hanc vestra relegiosa pietas et venerabilis auctoritas cum omnibus Deo servientibus semper sequatur. Hanc angelicus nato Domino cecinit coetus, dicens: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis*[4]. In hac etiam et in omni bono vestram beatitudinem, divina adiuvante gratia, proficere opto, domine venerande, et desiderantissime fili.

---

158. *Alcuinus Gislae sorori Caroli imperatoris et Rodtrudae filiae eiusdem commentarium in Iohannis euangelium dedicat*[c].

a. 801 ineunte Nobilissimis[5] in christianae religionis[d] sanctitate et in sapientiae studiis devotissimis Deoque dicatis virginibus Gislae sorori[e] et Rodtrudae[f] filiae humilis frater et pater Alcuuinus[g] perpetuae beatitudinis salutem.

Quantum in sanctissimo sapientiae studio optimam in vobis

a. me *H.* b. dicentes *H.* c. *ex G cod. S. Galli 275 p. 5 — 10; E cod. lat. Monacensi 14478, quondam Ratisbonensi E XIV membr. saec. IX fol. 5 — 7 v. (Est etiam in cod. ecclesiae cathedralis Coloniensis 107 membr. saec. IX fol. 3—5, in cod. eiusdem ecclesiae 108 membr. saec. IX fol. 1v — 2v, in cod. bibl. Paris. 12279, olim S. Germani 320 membr. saec. X fol. 59 — 60.) Ediderunt Quercetanus p. 377 — 384, Frobenius T. I 462 — 464.* d. in christiana religione *G.* e. Gislane *G pro* Gislae sorori. f. Richtrudae *E.* g. Albinus *E.*

1. Ioh. 14, 27. 2. Luc. 23, 12. 3. Zach. 8, 19. 4. Luc. 2, 14. 5. Cf. de hoc prologo epistolam sequentem 159.

laudo devotionem, tantum mei ipsius plango imperitiam; meque ipsum longe inparem vestrae laudabili devotioni[a] agnosco. Atque utinam tanta esset in meo pectore facultas scribendi, quanta[b] est in vobis voluntas legendi. Proinde duabus coartor angustiis. Hinc, caritati[c] quicquam negare, cui omnia prestare debitor sum; illinc, altiora petere modulumque[d] meae parvitatis transcendere, dicente scriptura: *Altiora te ne quaesieris*[1]. Nisi forte in vobis sit culpa, quia difficilia petistis; et in me ratio iustae excusationis, qui, infirmitates meas considerans, altissimo[e] meum opere calamum abstinere decrevi. a. 801 ineunte

Scire debetis, omnibus divinae scripturae paginis merito euangelicam excellere auctoritatem — quia, quod lex et prophetae futurum praenuntiaverunt, hoc redditum atque conpletum in euangelio demonstratur — atque inter ipsos euangeliorum scriptores valde beatum Iohannem in divinorum profunditate mysteriorum eminentiorem esse. Quem etiam tradunt, sicut legitur in ecclesiastica historia, usque ad ultimum paene vitae suae tempus absque ullius scripturae indiciis euangelium puro sermone praedicasse. Siquidem[2] a tempore dominicae passionis resurrectionis et ascensionis, usque ad ultima Domitiani[f] principis tempora, per annos circiter sexaginta et quinque absque ullo scribendi adminiculo, verbum Dei praedicabat. At ubi a Domitiano[g], qui secundus post Neronem christianorum persecutor extitit, exilio Pathmos missus est, nancta[h] occasione illius pii patris absentia, inrumpentes in ecclesiam heretici, quasi in destituta pastoris ovilia lupi, Marcion[i] Cerinthus et Hebion ceterique antichristi, qui Christum fuisse ante Mariam negabant, simplicitatem fidei euangelicae perversa maculavere doctrina. Sed cum[k] ipse post occisionem Domiciani, permittente pio principe Nerva, rediret Ephesum, conpulsus est ab

a. devotione *GE.* b. quantum *G.* c. caritate *GE.* d. modolumque *G.* e. altissimum *G.* f. Domiciani *G.* g. Domiciano *G.* h. nacta *E.* i. Martion, Cherintus *E.* k. Dum *G.*

1. Eccle. 3, 22. 2. „Siquidem a — Deus erat verbum" sumpta sunt ex Bedae homilia 35, opp. ed. Giles V 265, repetita ab Alcuino ipso in huius commentarii l. VII c. 21 p. 647. *D.*

a. 801 ineunte omnibus paene tunc Asiae episcopis et multarum ecclesiarum legationibus, de coeterna patri divinitate Christi altius facere sermonem; eo quod in trium euangelistarum scriptis, Mathei videlicet Marci et Lucae, de humanitate eius ac de his, quae per hominem gessit, sufficiens sibi viderentur habere testimonium. Quod ille se non aliter acturum respondit, nisi indicto ieiunio omnes in commune Dominum praecarentur[a], ut illo donante digna scribere posset[b]. Et hoc ita patrato, instructus revelatione caelesti ac sancti Spiritus gratia debriatus[c], omnes hereticorum tenebras, patefacta[d] subito veritatis luce, dispulit dicens[1]: *In principio erat verbum, et verbum erat apud Deum, et Deus erat verbum.* Atque cum trium euangeliorum, Mathei scilicet Marci et Lucae, ad eum notitia pervenisset[e], probasse quidem dicitur fidem et veritatem dictorum; deesse tamen vidit aliqua[f] rerum gestarum historiae, ea maxime, quae primo praedicationis suae tempore Dominus gesserat.

Certum est enim, quod in superioribus tribus euangeliis haec videntur sola contineri, quae gesta sunt, postquam Iohannes baptista traditus et inclusus est carcere. Denique si observes, statim in initio narrationis, posteaquam refert Matheus de[g] quadraginta dierum ieiunio et de temptatione eius[h], continuo subiecit dicens: *Audiens autem, quia Iohannes traditus est, discessit de*[i] *Iudea et venit in Galileam*[2]. Sed et Marcus similiter: *Posteaquam* inquit *traditus est Iohannes, venit Iesus in Galilaeam*[3]. Lucas vero etiam, priusquam incipiat aliquid de actibus referre Iesu, dicit quia: *Adiecit Herodes super omnia mala, quae gesserat, et conclusit Iohannem in carcere*[4]. Quia, inquam, ab his haec videbantur omissa, rogatus dicitur Iohannes apostolus, ut ea, quae praeterierant priores, ante traditionem Iohannis salvatoris gesta describeret. Et ideo dicit in euangelio suo: *Hoc fecit initium signorum suorum Iesus*[5]; et ite-

a. deprecarentur *E*. b. possit *E*. c. deebriatus *E*. d. patefactas *G*. e. pervenerat *EG*. f. aliquam — historiam *G*. g. *om*. *G*. h. *om*. *E*. i. a *G*.

1. Ioh. 1, 1. 2. Matth. 4, 12. 3. Marc. 1, 14. 4. Luc. 3, 20. 5. Ioh. 2, 11.

rum in alio loco indicat dicens: *Nondum enim Iohannes missus erat in carcerem*[1]. Ex quibus constat, quod ea, quae, antequam Iohannes traderetur, ab Iesu fuerant gesta, describit. a. 801 ineunte

Sed procul dubio maxime divinitatem domini nostri Iesu Christi, qua Patri est aequalis, intendit declarare; eamque praecipue suo euangelio, quantum inter homines sufficere credidit, commendare curavit. Itaque longe a tribus superioribus euangelistis sublimius elevatus est; ita ut eos quodammodo videas in terra cum Christo homine conversari, illum autem transcendisse nebulam, qua[a] tegitur omnis terra, et pervenisse ad liquidum caeli lumen; unde acie mentis acutissima atque firmissima videret in principio verbum, deum de deo, lumen de lumine, per quem facta sunt omnia; et ipsum agnosceret carnem factum, ut habitaret in nobis; quod acceperit carnem, non quod fuerit[b] mutatus in carnem. Nisi enim carnis adsumptio, servata incommutabili divinitate, facta esset, non diceretur: *Ego et Pater unum sumus*[2]. Neque enim Pater et caro unum sunt. Et hoc de se ipso Domini testimonium, solus idem Iohannes commemoravit et: *Qui me videt, videt et Patrem*[3]*;* et: *Ego in Patre, et Pater in me*[4]*;* et: *Ut sint unum, sicut et nos unum sumus*[5]*;* et: *Quae Pater facit, haec eadem et filius facit similiter*[6]. Et si qua similia[c] sunt, quae Domini[d] divinitatem, in qua aequalis est Patri, recte intellegentibus intiment, plenius solus[e] Iohannes in euangelio suo posuit; tamquam de pectore ipsius Domini, super quod discumbere in eius convivio solitus erat, secretum divinitatis eius uberius et quodammodo familiarius biberet.

Proinde[7], cum duae virtutes propositae sint animae humanae: una activa, altera contemplativa; illa qua itur, ista qua pervenitur; illa qua laboratur, ut cor mundetur ad videndum Deum, ista qua vocatur[f] et videtur Deus; illa est in prae-

a. quae *E*. b. fuerat *E*. c. alia *E*. d. Christi *E*. e. solus *om*. *E*. f. vacatur *E*.

1. Ioh. 3, 24. 2. Ioh. 10, 30. 3. Ioh. 14, 9. 4. Ioh. 14, 10. 5. Ioh. 17, 22. 6. Ioh. 5, 19. 7. Etiam in sequentibus Alcuinus nonnulla ex homilia Bedae desumpsit. *D*.

a. 801 ineunte ceptis exercenda[a] vitae huius temporalis, ista in doctrina vitae illius sempiternae. Ac per hoc illa operatur, ista requiescit, quia illa est in purgatione peccatorum, ista in lumine purgatorum; ac per hoc in hac vita mortali illa est in opere bonae conversationis, ista vero magis in fide et apud perpaucos per speculum in enigmate[1] et ex parte in aliqua visione incommutabilis veritatis. Ex quo intellegi datur, si diligenter advertas: tres euangelistas, temporalia facta Domini et dicta, quae ad informandos mores vitae praesentis maxime valerent, copiosius prosecutos, circa illam activam fuisse versatos; Iohannem vero, facta Domini multo[b] pauciora narrantem, dicta vero eius, ea praesertim quae Trinitatis unitatem et vitae aeternae felicitatem insinuarent, diligentius et uberius conscribentem, in virtute contemplativa commendanda[c], suam[d] intentionem atque praedicationem tenuisse.

Iste est siquidem Iohannes, unus ex discipulis Christi, quem Dominus de fluctivaga nuptiarum tempestate virginem vocavit. Cuius virginitatis in hoc duplex testimonium in euangelio datur, quod et prae ceteris dilectus a Deo dicitur[2], et huic matrem suam de throno crucis commendavit Deus[3], ut virginem virgo servaret. Qui singulari privilegio meruit castitatis, ut ceteris omnibus miraculorum Christi scriptoribus altius divinae maiestatis simul caperet ac patefaceret archanum. Neque enim frustra in cena mystica supra pectus Iesu recubuisse perhibetur[4]; sed per hoc verissime docetur, quia caelestis haustum sapientiae ceteris excellentius de sanctissimo eiusdem pectoris fonte potaverit. Unde et merito in figura quattuor[e] animalium, aquilae volanti[5] conparatur. Cunctis quippe avibus aquila celsius volare, cunctis animantibus clarius solis radiis infigere consuevit obtutus[f]; ita beatus Iohannes sublimius aeternae nativitatis Christi mysteria conspexit. Iste prior Petro, laborantibus in piscatione discipulis, Christum in litore[g] stan-

a. exercendae *E*. b. multa *E*. c. commendans *E*. d. *om*. *E*. e. quatuor *G*. f. optutus *E*. g. littore *EG*.

1. 1 Cor. 13, 12. 2. Ioh. 13, 23. 3. Ioh. 19, 27. 4. Ioh. 13, 23. 5. Apoc. 4, 7.

tem reteque in dexteram navigii mittere iubentem agnovit; dicens Petro: *Dominus est*[1]. Iste est unus de illis, de quibus propheta praedixit: *Caeli enarrant gloriam Dei*[2]. Unde filius tonitrui ab ipso Domino appellatur[3], quia hoc mirabile et omnibus seculis inauditum et caelesti claritate intonuit proemium[a] dicens: *In principio erat verbum, et verbum erat apud Deum, et deus erat verbum*[4]. Quae verba semper sunt pura fide veneranda ac perpetua relegione colenda, non humanae coniecturae ratiunculis nimium discutienda; quae[b] in plerisque fallitur, dum se putat agnoscere, quae humani sensus excedunt indagationem. Tamen, quicquid inde pia caritas[c] et humilis inquisitio intellegere potuit, in sacratissimis sanctorum patrum scriptis licet sparsim dicta inveniuntur. Sicut etiam et in toto eiusdem euangelii textu plurima a catholicis doctoribus leguntur exposita pro oportunitate loci vel temporis, vel confirmatione orthodoxae fidei, nec non contra hereticas pravitates in defensione apostolicae traditionis. a. 801 ineunte

Quapropter forsan temperamentum quoddam inter meam negationem vestramque petitionem inveniri[d] posse video, ne omnino vel caritas vestra taciturnitate mea spernatur, vel temeritas mea in vestrae petitionis obsequio reprehendatur. Solent namque medici ex multorum speciebus pigmentorum in salutem poscentis quoddam medicamenti conponere genus, nec se ipsos fateri praesumunt creatores herbarum vel aliarum specierum, ex quarum conpositione salus efficitur egrotantium, sed ministros esse in colligendo et in unum pigmentaria manu[e] conficiendo corpus. Sic etiam, sic[f] forsan meae devotionis labor aliquid vestrae caritati proficere valet. Nec ex uno quolibet paternae possessionis prato[g] mihi flores colligendos esse censeo; sed multorum patrum, humili corde, prona[h] cervice, florida rura peragranda mihi esse video; ut sine periculo nominis mei satisfaciam sanctissimae voluntati vestrae. Primoque omnium

a. þmiū *E*. b. qua *G*. c. caritatis *E*. d. invenire *G*. e. manum *E*. f. si *G*. g. patro *corr. in* patrono *E*; patre *G*. h. persona *E*.

1. Ioh. 21, 4—6. 2. Ps. 18, 1. 3. Ioh. 3, 17. 4. Ioh. 1, 1.

a. 801 ineunte sancti Augustini suffragia quaerens, qui maiori studio huius sancti euangelii exponere nisus est sacratissima verba. Deinde ex opusculis sancti Ambrosii clarissimi[a] doctoris aliqua trahens; nec non ex omeliis praecipui patris Gregorii papae, vel ex omeliis beati Bedae presbiteri, multa adsumens; aliorumque sanctorum patrum, sicut invenire potui, interpretationes posui; magis horum omnium sensibus ac verbis utens, quam meae quicquam praesumptioni committens, veluti legentium curiositas facile probare poterit; cautissimo[b] plane stilo praevidens, divina opitulante gratia, ne quid contrarium sanctorum patrum sensibus ponerem.

Igitur et omne opus secundum capitula eiusdem euangelii distinxi, ac sub numero septem librorum consummavi; optans, vos, septiformis Spiritus gratia inspirante pectora vestra, variis in ecclesia Christi florere deliciis et ambulare cotidie cum sanctis de virtute in virtutem, donec videatur deus deorum in Sion, ubi perpetua dulcedine inter choros caelestium agminum dicatis: *Beati qui habitant in domo tua, Domine; in seculum seculi laudabunt te*[1].

---

159. *Alcuinus Gislae abbatissae Calensi, sorori Caroli imperatoris, et Rodtrudae eiusdem filiae mittit reliquas partes commentarii in Iohannis euangelium. Gaudet de Carolo imperatore facto, de Leonis III papae prosperitate, de legatione Hierosolymitana*[c].

a. 801 ineunte Dilectissimis in Christo personis Luciae[2] et Columbae[3] Albinus frater et pater in solacio sancti Spiritus salutem.

Memor petitionis vestrae et promissionis meae, quamvis tardius implerem propter occupationes perplurimas, tamen nullatenus obliviscebar, quod me spopondisse[d] recordabar[e]. Opus

a. sanctissimi *G*. b. cautissime *E*. c. *ex H 34—35:* Ad sororem et fitiam. *Edidit Frobenius T. I 459*. d. spopondere *H*. e. recordabor *H*.

1. Ps. 83, 5. 2. Gislae abbatissae Calensi, sorori Caroli regis; v. epp. 136 et 137 supra p. 529 et 530. 3. Rodtrudae; v. supra p. 529 n. 2.

arduum et difficile et meae parvitati praesumptiosum iniunxistis. Sed caritati nihil negare ratum duxi; quia nihil inpossibile eo, qui est caritas vera, optime sciebam. a. 801 ineunte

Devotus sanctorum patrum cellaria peragrans, quicquid in eis invenire valui, vobis ad gustandum adtuli; ut probetis, si saporem habeat catholicum, vel secus, quod absit. Quod legebam, plena fide secundum memoriae integritatem protuli; praeponens etiam huic operi[1] epistolam petitionis vestrae[2], ut in posterum agnoscerent legentes vestrae devotionis studium et meae oboedientiae occasionem. Adiunxi quoque epistolam[3] annuentem voluntati vestrae. Quam etiam quasi prologum anteposui opusculo nostro, rationemque euangelistae: qua necessitate conpulsus euangelium scriberet; et cetera, quae in ea epistola legere potestis et agnoscere, quae necessaria esse videntur.

Fateor siquidem: propemodum ante annos triginta[4] me voluntatem huius habere operis; sed quievit calamus meus. Quia non fuit, qui excitaret eum, donec vestra bona intentio illum revocavit ad studium scribendi.

Si quid dignum meo sudore elaboratum inveniatis, date gloriam Deo, qui dedit; vobisque mercedem sperate, qui inpulistis torpens ingenium, ut mitteret manum in gazophilacium Christi, ut aliquid inde protulisset in solatio famularum suarum. Scio, omni habenti esse dandum[5]; item[a], qui habet desiderium discendi, dabitur ei gratia intellegendi. Sed sunt quidam, magis mordere aliorum dicta parati quam sua in publicum proferre. Quorum dentes vitandi sunt, vel etiam parvi pendendi. Facile enim columbina caritas serpentinum non curat dentem. Saepe, unde caritas proficit, inde invidia labescit et lacteam dulcedinem nigro inficit veneno. Quos vestra parvi pendat prudentia; magis proficere studentes, quam curare invidentes.

a. idem *H*.

1. Commentario in Iohannis euangelium, ed. Frobenius T. I 464 – 648. 2. ep. 137 supra p. 530. 3. ep. 158. 4. i. e. anno fere 771. 5. Matth. 25, 29.

a. 801 ineunte Obsecro, ut iubeatis, si dignum ducatis: transcribere hanc partem, quam modo vobis direxi; et capitula singulis periochis cum numero adnotare; librorumque initia diligenter distinguere. Scriptamque citius remittite mihi; simul et eam partem, quam vobis anno transacto[1] direxi; ut ordinetur per numeros et capitula et librorum initia et, si quid addendum sit in fine, ut impleatur. Cogitavi aliquid adhuc addere, quod vix in aliis invenitur opusculis.

Litteras vero, quas direxisti[2] mihi, benigne suscepi; gratias Deo agens de exaltatione excellentissimi domini mei David[3]; et de prosperitate apostolici viri[4]; et de legatione honesta sanctae civitatis[5], in qua salvator noster mundum suo sanguine redemere dignatus est, et gloria resurrectionis ascensionisque coronari et exaltari.

Vos vero, filiae carissimae, illius semper habete caritatem in corde, laudem in ore et opus in manibus. Praeparate vobis sedem inter sponsas eiusdem regis aeterni, ut dignetur vobis se ipsum ostendere, qui suis amatoribus se ipsum promisit ostendendum esse; in cuius visione beata est aeternitas et aeterna beatitudo. Meique memores estote inter sacras orationes vestras famularumque Christi, vobiscum Deo deservientium; ut benedictio domini nostri Iesu Christi me famulum suum proficere faciat in domo sua peccatorumque meorum mihi indulgentiam perdonare dignetur.

Florere vos faciat et vigere divina pietas in omni studio sanctitatis et sapientiae sensibus multo feliciter tempore, deus Dei filius Iesus Christus dominus noster, carissimae filiae.

1. anno 800 ante diem 19 Aprilis, v. ep. 136 supra p. 529. 2. Gisla. 3. de Carolo imperatore facto die 25 Dec. 800. 4. Leonis III papae. 5. Annales Laurissenses (Mon. Germ. SS. I 188) 800: „Eadem die (23. Dec.) Zacharias cum duobus monachis, uno de monte Oliveti, altero de Sancto Saba, de oriente reversus, Romam venit. Quos patriarcha Hierosolymitanus cum Zacharia ad regem misit. Qui benedictionis causa claves sepulchri dominici ac loci calvariae, claves etiam civitatis et montis cum vexillo detulerunt."

160. *Alcuinus discipulis suis cum Carolo imperatore Romae morantibus de suo eorum desiderio scribit. Rogat, ut pro se precentur. Litteras poscit*[a]. (F 180) a. 801 ineunte

Carissimis in Christo filiis pater perpetuam salutem.

Plurima habuissem vobis scribere, si mihi columba vel corvus adesset, qui fideli volatu meas vobis devexisset[b] litterulas. Tamen has paucas in auras[1] direxi, ut, vento[c] ferente, in vestras pervenissent manus; nisi forte zephirus mutetur in subsolanum. Surgat tamen aquilo vel auster et ferant cartulam meam; ut dicat vobis vale perpetuum; nostramque vobis nuntiet prosperitatem animique mei magnum desiderium videndi vos citius in ea salute, quam[d] pater filiis optat. Ego turbatus et timidus specto, quando hoc fiat vel quid de vobis auditurus sim.

O quam felix dies fuit, quando in laribus nostris pariter lusimus litterali tessera[e] [2]. Sed nunc omnia mutata sunt. Remansit senior, alios generans filios, priores dispersos gemens. Sed quid non efficit auri sacra fames[3].

Fiat tamen spiritalis praesentia, ubi corporalis est separatio; vestrumque genitorem in liminibus sanctorum apostolorum[4] profusis lacrimis recordamini; prospera precantes animae peccatrici, ut liberetur a vinculis scelerum, quae a prima die usque ad ultimum huius vitae peregerit.

Quid fuit, filii, quare non volavit cartula ultra Alpinos colles per manus redeuntium Saxonum usque ad Trecasinae civitatis sacrum sacellum[5]? Et inde volaret per manus nostrorum usque ad Turonicae civitatis templum venerandum[6].

a. *ex H 38—38v:* Ad filios apud domnum imperatorem in palatio commorantibus. b. devexisset *scripsi pro* direxisset *H*. c. ventu *H*. d. qua *H*. e. litterali tessera *scripsi pro* litteraliter sera *H*.

1. i. e. per nuntium incertum. 2. Terentii Adelphi IV 7, 21:
Ita vitast hominum, quasi quom ludas tesseris.
3. Verg. Aen. III 57. 4. Romae. 5. ad coenobium S. Lupi Trecense.
6. S. Martini.

801 post Apr. 4

161. *Alcuinus Gislae abbatissae Calensi, sorori Caroli imperatoris, et Rodtrudae eiusdem filiae pro muneribus missis gratias agit. Candidum Roma reversum sibi retulisse de Carolo, de discipulis suis, de Leone III papa. Bedae opuscula transscribenda mittit. De aegrotatione sua addit*[a].

(F 188)

Carissimae in Christo sorori[1] et filiae[2] gratissime pater perpetuae beatitudinis salutem.

Quantum inter nos rerum eventus probare potuit, semper ab initio cognitionis vestrae optime nostris partibus vestram bonitatem fidelem invenimus. Proinde gratias et laudes Deo omnipotenti perpetuas agere, aequum habemus; qui nobis, quamvis indignis, tam clarae dignitatis et tam probatae fidei concessit[b] amicitiam et, quod raro inter consanguineas personas inveniri[c] poterit, in peregrinis hominibus[d] repperire perdonavit, quamvis quantum ad christianae fidei societatem nullus dici debeat peregrinus; quantum vero ad saeculi exilium omnes peregrini sumus, dicente psalmista: *Heu mihi, quia peregrinatio mea prolongata est*[3]. Exilium est habitatio huius vitae, quae cogit nos ad patriam properare, de qua dicitur: *Beati, qui habitant in domo tua, Domine; in saeculum saeculi laudabunt te*[4]. Felix est, qui de labore ad requiem perveniet, in qua sine omni perturbatione animi vel corporis vivet in eternum.

Placido animo vestrae pietatis suscepimus eulogias[5]; devoto deprecantes animo Dei clementiam, longeva prosperitate vos feliciter in hoc saeculo vivere et ad aeternam beatitudinem post huius labores[e] vitae pervenire.

Candidus noster de Roma[6] reversus est, omnia prospera inde referens de domino meo David et omnibus fidelibus suis.

a. *ex H 38v – 39v:* Ad sororem et filiam. b. ñ cessit *H.* c. invenire *H.* d. nominibus *H.* e. laboris *H.*

1. Gislae abbatissae Calensi, sorori Caroli imperatoris; v. epp. 136. 137. 158. 159 supra p. 529. 530. 588. 594. 2. Rodtrudae, filiae Caroli imperatoris; v. easdem epp. l. l. 3. Ps. 119, 5. 4. Ps. 83, 5. 5. munera. 6. quo ierat exeunte fere anno 800; v. ep. 156 supra p. 584 n. 1. Can-

Filiolos nostros[1] remansisse cum Pippino[2] dixit. Apostolicum[3] suos superare adversarios referebat et in magna esse gratia cum domino imperatore. 801 post Apr. 4

Tractatus, quos rogastis, dereximus; deprecantes, ut quantotius scribantur et remittantur. Quia nobis valde necessarii sunt propter legentium utilitatem. Quos domnus Baeda, magister noster, sermone simplici sed sensu subtili conposuit. Ideo eius opuscula vobis dirigere curavimus, quia eius maxime dicta vos desiderare intelleximus.

De mea vero sanitate[4] scito, quod partim febris recessit, partim remansit. Ad castigandum permanet; sed minus meritis meis pepercit mihi pietas divina quam ad[a] intercessiones sanctorum suorum. Sed adhuc restat maximus timor de iudicio Dei, quod[b] nullus effugere valet. Tantum castiget nos pia miseratione perpetui patris bonitas, et non tradat nos in manus inimicorum nostrorum. Cui saepius dicam: *Erue a framea animam meam et de manu canis unicam meam*[5]; item: *O Domine, libera animam meam, misericors et miserator dominus*[6]; ut fieri possit, quod dicitur: *Benedic, anima mea, Dominum*[7]; atque iterum: *Lauda, anima mea, Dominum*[8]; *sit nomen Domini benedictum ex hoc nunc et usque in saeculum*[9].

Perpetua benedictione divina vos gratia coronare dignetur, dilectissimae in Domino dominae.

---

162. *Alcuinus Carolo, Caroli imperatoris filio natu maiori, regi facto gratulatur. Addit admonitiones*[c]. (F 178)

Viro inlustri et omni[d] honore nominando Carlo regi iuveni et inclito Albinus salutem. 801 post Apr. 4

a. quam ad *scripsi pro* et *H*. b. quem *H*. c. *ex H 47 v—48 v*. d. homni *H*.

didum Romam abeuntem Alcuinus carmine prosecutus erat; cf. Alcuini opp. ed. Frobenius II 457. 613. *D*.

1. Cf. p. 601 infra: „Quia sollicitus sum valde de filiis meis." 2. rege Italiae, fines Beneventanorum iterum petituro. 3. Leonem III papam. 4. Vehementi febri „post pascha" (post d. 4 Apr. 801) debilitata; v. p. 602 n. 6 infra. 5. Ps. 21, 21. 6. Ps. 114, 4. 5. 7. Ps. 102, 1. 8. Ps. 145, 2. 9. Ps. 112, 2.

801 post Apr. 4 Audivi per[a] domnrm apostolicum[1] regium nomen, domino excellentissimo David consentiente, cum corona regiae dignitatis vobis inpositum[2]. Unde gaudens gaudeo de honore nominis etiam et potestatis; optans, vestram dignitatem et nobilitatem multis proficere populis gentibus ecclesiisque Christi in salutem, et triumphi gloria celebrem[b] esse in mundo nec non et terribilem[c] adversariis christianae relegionis; longevaque prosperitate vigere et valere; et cum Dei benedictione semper meliora sequi et ad altiora ascendere et crescere usque in diem perfectum aeternae beatitudinis.

Unde, dilectissime fili, faciens facito iustitias et misericordias in populo christiano; quia haec sunt, Salomone adtestante, quae exaltant solium regni[3], et laudabilem Deoque placabilem regiam efficiunt[d] potestatem. Consiliarios habeto bonos, pios, prudentes Deumque timentes, in quibus veritas regnet, non cupiditas; quia munera excaecant corda sapientium et subvertunt verba iustorum[4]. Nullatenus aliquorum improbitas dignitatis tuae nomen obscuret[e]; et quod tu ipse non vis facere, alios non permittas propter cupiditatem suam improba mente efficere; quia saepe subiectorum culpa dominis deputatur[f]. Neve aliquorum impia voluntas, sub tuae beatitudinis nomine, sacculos suos impleat iniquitatis[g] mammona[5].

Non sunt tibi exempla longe quaerenda. Habes enim in

a. per *addidi*. b. celebre *H*. c. terribile *H*. d. efficiant *H*. e. obscurent *H*. f. deputetur *H*. g. iniquitates *H*.

1. Leonem III. 2. Die 15 Aprilis 781 Romae ab Hadriano papa filios Caroli I regis Pippinum Italiae regem et Ludovicum Aquitaniae regem „unctos“ esse constat; v. Regesta pontt. Rom. p. 208. Itaque cum Vita Leonis III papae ostendat, hunc die 25 Decembris 800 Romae „unxisse oleo sancto“ et Carolum imperatorem „et excellentissimum filium eius regem“, certo scimus, non de Pippino Italiae rege iam anno 781 uncto agi, sed tam unctionem in Vita Leonis III memoratam quam „coronae regiae impositionem“, cuius Alcuinus mentionem infert, ad Caroli imperatoris maiorem filium Carolum pertinere; praesertim cum ipsius Caroli iam regis patrem Alcuinus post paulo appellet „nobilissimum patrem tuum, rectorem et imperatorem populi christiani.“ Et haec quidem iam vidit Frobenius T. I p. 241. 3. Cf. Prov. 16, 12. 4. Exod. 23, 8. 5. Luc. 16, 9.

domo, in qua nutritus fuisti, optima totius bonitatis exempla. 800
Et crede certissime, illius excellentissimi[a] et omni decore nobilissimi patris tui, rectoris et imperatoris populi christiani, benedictionem te consequi, Deo donante, si nobilitatis illius et pietatis et totius modestiae mores imitari nitaris; Dominique misericordiam, quae melior est totius saeculi gloria, plenissime promereri. post Apr. 4

Ubicumque iter habeas, semper te vestigia pietatis sequantur, ut laudem apud homines habeas et mercedem apud Deum perpetuam.

Semper in aeternum, mundi spes magna, valeto.
Sit tibi Christus amor lux via vita salus.

---

163. *Alcuinus Arnoni archiepiscopo Salzburgensi respondet. De Caroli imperatoris et Caroli regis facti prosperitate gaudet. De Leone III papa et de rebus Beneventanis. Ex vitae periculo se evasisse significat, Arnonemque videre cupit*[b]. (F 191)

Venerando patri et in membris Christi excellentissimo Aquilae archyspeculatori Albinus devotus in caritate frater indeficientis[c] gloriae salutem. 801 post Apr. 4

Gaudens gaudebo[1] de fide et caritate beatitudinis vestrae; de prosperitate salute et exaltatione pii principis triumphatoris magni et gloriosi imperatoris et nobilissimae prolis[2] illius fideliumque omnium eius incolomitate; nisi duo defuerunt in litteris vestris: de domno apostolico[3] patre[d] nostro, qualiter longa certatio pastoris et populi terminata esset; et de Beneventana controversia[4]. Quia sollicitus sum valde de filiis meis; quorum mihi vitam et salutem[5] et benefacta pernecessaria esse, tu ipse optime nosti.

a. excelentissimi *H*. b. *ex H 46v — 47v*. c. indeficiens *H*. d. patri *H*.

1. Isai. 61, 10. 2. Caroli regis; v. ep. 162 supra p. 600. 3. Leone III. 4. Pippinum Italiae regem scimus anno 800 iterumque Roma 801 adversus Grimualdum ducem Beneventanum cum exercitu a Carolo patre missum esse. V. Annales Lauriss. et Einharto tributos 800. 801 (Mon. Germ. SS. I 188. 189). 5. Cf. Erchemperti hist. Langob. (Mon. Germ. SS. III 243) c. 6: »Fre-

801 post Apr. 4 Et miror: cur sapientia et consilio[a] conventus multorum ob regni istius[1] integritatem quoquo modo causa disceptationis impiae non finiretur[2].

Simul etiam sollicitus sum audire: quid in tanto tamque praeclaro conventu[3] de statu sanctae ecclesiae ordinaretur et de catholicae fidei firmitate. Nec tam diutino tempore advenientium conversatio sine magno quolibet profectu christiani populi fieri debuit.

Tua vero sanctitas, pastor dignissime, gregem Christi, tuae sollicitudini commendatum, omni cura per pascua perpetuae vitae ducat; quatenus multiplici gaudeas remuneratione cum grege tibi subiecto in aeternae beatitudinis regno.

De mea vero prosperitate gaudeat paternitas tua. Quia dominus Deus, qui mortificat et vivificat[4], vulnerat et medetur[5], castigavit me post pascha[6] multa febrium flagellatione et pene ad desperationem vitae deduxit; sed misertus est mihi ob preces servorum suorum. Sed remanet cotidianus labor eiusdem castigationis[7]; non tamen usque ad periculum vitae, sed usque ad emundationem ut opto delictorum meorum.

Te vero cotidie mea mens Dei omnipotentis clementiae commendare studet; optans, ut proficias in omni bono in conspectu Dei. Corpore vero propemodum emortuo, vivida caritatis virtus vivit in pectore; amans te, frater mi Aquila, ut patrem. Quia fidelem te semper probavi et — quod rari ha-

a. consilia *H.*

quenter autem Karlus cum suis liberis — et cum immenso bellatorum agmine Beneventum praeliaturus aggreditur; sed — innumerabilibus de suis peste perditis, cum paucis nonnunquam inglorius revertebatur." Cf. supra p. 585 n. 3.

1. Italici. Cf. Erchemperti hist. Lang. l. l.: „Unde factum est, ut Pipino regnante in Ticino et Grimoaldo praesidente in Benevento, frequentissimum bellum vexaret Beneventanos" cet. 2. i. e. cur non sapientia et consilio sed armis Grimualdus impugnaretur. 3. Romae habito. V. Ann. Laurešham. (Mon. Germ. SS. I 38) 800: „Et ibi fecit conventum maximum episcoporum seu abbatum cum presbyteris diaconibus et comitibus seu reliquo christiano populo." Cf. supra p. 586. 4. 1 Reg. 2, 6. 5. Iob 5, 18. 6. post d. 4. Apr. 801. 7. febris; cf. supra p. 599: „partim febris recessit, partim remansit."

bent — in prosperis et adversis aequaliter eiusdem animi esse in amicos. Nec de hoc tui cordis thesauro cuilibet dubitare fas esse fateor; quia caritas Dei diffusa est in corde tuo, simul etiam et proximi, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis[1]; ut diligamus invicem[2], sicut et Christus dilexit nos[3]. 801 post Apr. 4

Desidero multum vestrae dilectionis faciem videre et consolationis tuae solacio foveri. Tempus est, aeternis providere diebus; quae sola pene sapientia recte dici poterit. Saecularium rerum providentia pauco proderit[a] tempore; perpetuae vero prosperitatis providentia nullo fine claudetur. Quae fraterna conlocutione multum proficere, nemini dubium esse debet, dicente ipsa Veritate: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo*[b], *ibi sum in medio eorum*[4]. Quid deerit boni consilii, ubi tantus mediator interesse dinoscitur?

Incolomem beatitudinem tuam, et plurimis prodesse[c] in consiliis et exemplis, multo tempore divina custodire dignetur gratia, domine pater fili frater et amice.

---

164. *Alcuinus Angilberto abbati de adversa valetudine scribit, pro litteris acceptis gratias agit suasque litteras ut cum Adalhardo abbate communicet rogat. Iordanis historiam ab eo petit admonitionesque addit*[d]. (F 215)

Dilectissimo filio Homero[5] Albinus matricularius salutem. 801

Per Dei gratiam aliquanto melius habemus. Tamen febrium castigatio cotidianis diebus nos non relinquit[6]. Beatus, qui in hoc saeculo labores recipit et in futuro requiem habebit. post Apr. 4

Sed et de ammonitione vestrarum dulcissima litterarum gratias vestrae providentiae agimus. Multum desideramus et benigne suscepimus exhortationes vestrae dilectionis; quia perfecta caritas, quod sibi optimum intellegit, hoc et aliis suadere

a. prodere *H*. b. o *H pro* meo. c. prodisse *H*. d. *ex H 46—46v*.

1. Rom. 5, 5. 2. 1 Ioh. 4, 12. 3. 1 Ioh. 4, 10. 4. Matth. 18, 20.
5. Angilberto abbati Centulensi 790—814. 6. Cf. supra p. 602: „remanet cotidianus labor eiusdem castigationis (sc. febrium), non tamen usque ad periculum vitae." *D.*

801 post Apr. 4 non desistit. Et haec est plena et perfecta dilectio, ut non solum sibi quisque prospera cupiat, sed et, fratrum salutis memor, vel verbis praesens vel litteris absens admonere eos non cesset.

Antonio[1] itaque filio meo, fratri vestro, has litteras alias deprecor, ut quam citissime, clausa cartula sicut est, deprecor, ut dirigas. Quia, si discincta veniat in praesentiam illius, vilescit[a] apud eam. Tamen placet mihi, ut, eo dirigente iterum, videas illam. Sed fides servetur, ut ei[b] primum dirigatur, cui soli[c] mittetur.

Si habeas Iordanis historiam[2], dirige mihi propter quarumdam[d] notitiam rerum.

Vos, filii carissimi, in omni caritate et sanctitate Deo servire studete; recordantes omnia bona, quae vobis fecit in hoc saeculo, maxime tamen propter spem futurae gloriae et aeternae beatitudinis regnum. Innumerabilia sunt enim in nos peccatores dona misericordiae suae. Quapropter diligamus eum eo modo, quo ipsa Veritas ait: *Si quis diligit me, sermones meos servat; et pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus*[3]. Quid est felicius, quam Patrem et Filium cum sancto Spiritu habitatorem habere, et eius visitatione ab omni adversitate defendi, cuius visione omnes sancti gaudebunt in saeculo sempiterno? Divina te gratia custodiat ubique, dilectissime fili!

---

165. *Alcuinus Chrodgario comiti scribit de discipulo ad se misso. Monet, ut Carolo imperatori recta consilia det. De bello Beneventano*[e]. (F 187)

801 post Apr. 4 Viro laudabili Chrodgario comiti[f] [4] Albinus diaconus salutem.

a. vilesc̄ *H.* b. eo *H.* c. solo *H.* d. quarundem *H.* e. *ex H 65 v — 66.* f. comite *H.*

1. Adalhardo abbati Corbeiensi. 2. Iordanis de Getarum origine librum. 3. Ioh. 14, 23. 4. Rothegarium una cum aliis comitibus Leonem papam a. 799 Romam reduxisse docent nos Gesta pontificum (Muratori

Litterarum legatio non est spernenda, ubi linguae officium ob[a] amicitiam coniungendam longinquitas terrarum abstulit. Unde ego tibi, venerande amice, hos apices meae devotionis dirigere curavi; obsecrans, ut fideli caritate orationes meas inter spiritales amicos tuos, quocumque perrexeris, commendare studeas. 801 post Apr. 4

Bonum infantulum nobis ad erudiendum direxistis, etiam cum fratre valde laudabili. Cuius mores nobis optime conveniunt, in omni relegione et sanctitate. Et necessarium est infantulo. Quem velim ut citius remittas ad nos.

Nec tibi, deprecor, onerosum[b] esse literarum ammonitio[c] mearum; quia opto, te in Dei voluntate proficere et salutem operari animae tuae in elymosinis ad pauperes, et iustitia ad omnes, et misericordia ad miseros, et consiliis bonis, quae[d] domno imperatori et regno Francorum proficiant[e] ad salutem et prosperitatem.

Audivi, vos ituros esse ad vastandam Beneventanam patriam. Scis optime, quale periculum ibi imminet tibi propter pestilentem illius terrae aerem[1]. Ideo nihil dimittas inconsideratum rerum tuarum; maxime, ne ulla retro super te clamet iniustitia vel cuiuslibet culpae neglegentia. Utere sapientia tua ad salutem tibi sempiternam, quia illa tantummodo vera est scientia, quae perpetuam hominibus praestat beatitudinem.

Opto te feliciter vivere in haec[f] tempora atque in futura, venerande amice.

---

166. *Alcuinus Theodulfo archiepiscopo Aurelianensi pallium acceptum gratulatur. De aegrotatione sua. Monet, ut praedicationi diligenter insistat*[g] [2]. (F 193)

Pio patri et prudenti magistro, nobisque cum omni amore 801 post Apr. 4

a. ab *H.* b. *sic.* c. amonitio *H.* d. q; *H.* e. proficiat *H.* f. hac *H.* g. *ex H 43v—45.*

SS. III 1, 199). Idem fortasse „Rotharius comes ingens, inclytus heros coniuge cum Eufrasia" condidit a. 785 monasterium Carrofense (Charroux) in dioecesi Pictavica (Theodulfi opp. ed. Sirmond p. 198, Carm. III 8 v. 7. 8), de quo cf. testamentum Rotgerii eiusque et coniugis donationes (Mabillon Ann. II 711—713), Caroli M. et Ludowici diplomata (Sickel Acta Karolinorum II K 169. L 48).

1. Cf. supra p. 601 n. 5, infra ep. 289. 2. Hanc epistolam et epistolam

801 post Apr. 4 amplectendo Teodulfo archiepiscopo humilis levita Alchuinus salutem.

Solent ex abundanti[a] caritatis fonte verba fluere dulcedinis; quia quoddam refrigerium est aestuantis in amore cordis, sermonibus ostendere, quod mente maxime tenetur. Unde ego — privatae caritatis instinctu condictam amicitiae ius pietatis intuitu renovare cupiens — his litterulis vestrae sanctitati[b] fidem meam[c] in memoriam revocare volui[d], ne thesaurum memoriae longa oblivionis rubigine vilescat.

Maxime, quia filius noster Candidus[1], vester fidelis famulus, plurima bonitatis insignia nobis de vestrae beatitudinis nomine narrare solet: vel quam libera voce in conventu publico[2] veritatis testimonia protulisses[e][3]; vel quam honestis moribus inter maiores minoresque personas tuae beatitudinis foret conversatio; etiam quam pia et relegiosa sedulitate ecclesiastica coleres officia; vel qualiter impias disceptationes[4] odio haberes. Quae omnia certissimum est Deo placere. Et sancti Spiritus gratiam tuo pectori[f] abundanter influere demonstrant, et illam tuo corde ardescere flammam, quam ipsa Veritas testatur se mittere in terram, ut arderet[5]; quae nullis poterit fluminibus extingui.

Gaudens gaudebo[6] de augmento honoris vestri et de sigillo sacerdotalis dignitatis, quod apostolica vobis superaddidit auctoritas[7]. Sed sciens scito, quod huius honoris claritas praedicationis poscit instantiam. Palleum sacerdotale diadema est; sicut regium diadema fulgor gemmarum ornat, ita fiducia prae-

a. abunti *H.* b. sanctitatis *H.* c. eam *H.* d. volens *H.* e. pertulisses *H.* f. pectore *H.*

163 eodem fere tempore scriptas esse, comparatio earum luculenter demonstrat; v. adnotationes.

1. Roma reversus; cf. epp. 156. 161 supra p. 584. 598. 2. Romae habito. V. ep. 163 supra p. 602: „conventus multorum“ et „in tanto tamque praeclaro conventu“. 3. haud dubie pro Leone III papa. 4. Cf. ep. 163 l. l.: „causa disceptationis impiae“. 5. Luc. 12, 49. 6. Isai. 61, 10. Cf. initium epistolae 163 l. l. 7. Ex his verbis perspicimus, dignitatem archiepiscopalem Theodulfo Romae a Leone III tributam esse eo fere tempore, cum Carolus imperator factus esset. Cf. Theodulfi opp. p. 214.

dicationis pallei ornare debet honorem. In hoc enim honorem 801
suum habet, si portitor veritatis praedicator exsistit. Memor post Apr. 4
esto: sacerdotalis dignitatis linguam caelestis esse clavem imperii et clarissimam castrorum Christi tubam. Quapropter ne sileas, ne taceas, ne formides loqui; habens ubique operis tui itinerisque Christum socium et adiutorem. Nec enim fas est, tam clari luminis, tam affluentis sapientiae lucernam sub modio abscondi, sed in honorem largitoris omnibus splendescere lumine veritatis, qui domum Dei ingrediuntur. Quia messis quidem multa est, operarii autem pauci[1]. Sed quo rariores, eo instantiores, qui sunt, esse necesse est. *Exalta* ait propheta *sicut tuba vocem tuam*[2]*;* aliusque: *Sit guttur tuum sicut aquila tuba*[3] *super domum Dei*. Multi occupant terram, sed quaerenti Christo fructum non adferent[4]. Tua vero, vir venerande, sanctitas honoret ministerium tuum; praedica opertune inportune[5], et ut trapazeta[6] sapiens multiplica pecuniam Domini, ut denaria mercede dignus efficiaris.

Hoc opus, hoc etenim forsan te subtrahit igni;
Hoc opus, hoc etenim caelesti te inserit aulae.

Hoc poeta[7]. Sed apostolica auctoritas hoc ubique ammonere probatur; hoc et ipsa Veritas praecipit dicens: *Ite, docete omnes gentes*[8]. Item psalmista *beatum* esse refert, *qui meditabitur in lege Domini die ac nocte*[9].

Plurima forte vestrae videtur prudentiae meam garrire inperitiam. Sed maiora opto vobis divinae pietatis gratiam spiritalis beatitudinis conferre munera; igitur ea fiducia has dictavi litterulas, quia sciebam: vestram sanctitatem piae caritatis donis divitem[a] esse et libenter sustinere verborum pondera, quae ex veri amoris fonte fluere noscuntur.

Sed hoc maxime supplici deprecor pectore: ut me, famu-

a. divites *B*.

1. Matth. 9, 37. 2. Isai. 58, 1. 3. Osee 8, 1: „In gutture tuo sit tuba quasi aquila super domum Domini.“ 4. Luc. 13, 7. 5. 2 Tim. 4, 2. 6. trapezita. 7. C. Iuvencus Hist. euangel. v. 30:
„hoc opus, hoc etenim forsam me subtrahet igni.“
Cf. supra p. 510. *D*. 8. Matth. 28, 19. 9. Ps. 1, 2.

801 post Apr. 4 lum vestrae sanctitatis, in sanctis orationibus commendatum habeas; eo magis, quod[a] adpropinquat dies retributionis. Nam me tacito pede curva senectus[1] festinare cogit ad praesentiam iudicis mei. Sed et viam itineris mei quasi latro rabidus continua febris obsidet[2]; spolians me optatae salutis vestimentis, ut vix aliquod servitium in domo Dei explere valeam. Unde me maior conpulit necessitas ad famulorum Christi currere suffragium; ut me sanctis satagant[b] adiuvare intercessionibus, ne anima mea tradatur inimicis domini mei Iesu Christi.

Tu vero, vir clarissime, cui est aetas florida et vividae virtus sapientiae et sancti honoris sublimitas, sacrae praedicationis floribus vias itineris tui replere memento; in omni loco vestigia tui adventus relinquens. Tuusque tecum, supplici deprecor voto, vadat Albinus in ore et in corde, quocumque eas. Qui te apud Sanctum Martinum sui pectoris portat in arca et orationibus iter tuum prosequitur; optans, angelum Dei bonum tecum ire, ut cum prosperitate eas et cum gaudio feliciter revertaris ad nos.

Utere sorte tua feliciter, ut fruaris mercede tua aeternaliter. Via est haec vita. Beatus[c], qui pratorum varietate non tenebitur in via, quominus festinet ad patriae pulchritudinem. Felix, qui sarcinam divitiarum in pauperum[d] dividit solacia; sciens, pauperum manus gazophilacium esse Christi, qui se testabitur in die magno accepisse, quicquid minimis suis in hac erogabitur luce.

---

167. *Alcuinus Eanbaldum II archiepiscopum Eboracensem de incommodis consolatur. Munera mittit. De libro missali; de ordine Romano; de adversa sua valetudine*[e]. (F 171)

801 Albinus Symeoni[3] sacerdoti salutem.

post Apr. 4 Gaudeo de tribulatione[4] et prosperitate vestra, fili mi

a. quo *H.* b. satagunt *H.* c. Beati *H.* d. pauperem *H.* e. *ex H 50—51. Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 507—509.*

1. Ov. ars am. II 670. 2. Hoc febris impetu post pascha (post 4 Apr. 801) iactatum Alcuinum esse, intellegimus ex ep. 163 supra p. 602. 3. Eanbaldo II archiepiscopo Eboracensi. 4. de qua cf. ep. 173 infra.

carissime. Quia tribulatio corporis salus est animae; et prospe- 801
ritas vitae huius gaudium est amicorum. Memento, quod post Apr. 4
omnes sancti tribulationes passi sunt in hoc mundo; quarum acerbitas[a] non est condigna futurae beatitudinis remuneratione[1]. Qui plus oneris portat in dorso, plus sudoris sentit in corpore. Quid est huius saeculi honor nisi grave pondus viatoris? Liber viator felicius vadit quam sarcinarum magnitudine onustus. Tamen ad mensuram uni cuique secundum suam dispensationem dat Deus, aliis sic, aliis vero sic. Sed unus quisque fideliter laboret, ut feliciter regnet cum Christo.

Cuculum, vernalem avem, vestrae direxi[2] sanctitati cum munusculis parvitatis meae.

Modo vero parvum quid vini direxi vobis et fratribus et amicis; et de stagno libras centum ad opera necessaria facienda; et cancellos quattuor. Videtur condignum, ut domuncula cloccarum stagno tegatur propter ornamentum et loci celebritatem.

De ordinatione et dispositione missalis libelli nescio cur demandasti. Numquid non habes Romano more ordinatos libellos sacratorios abundanter? Habes quoque et veteris consuetudinis sufficienter sacramentaria maiora. Quid opus est nova condere, dum vetera sufficiunt?

Aliquid voluissem tuam incepisse[b] auctoritatem Romani ordinis in clero tuo; ut exempla a te sumantur, et ecclesiastica officia venerabiliter et laudabiliter vobiscum agantur. Sed *Rari sunt adiutores* forte dicis. Sed maior bonae intentionis labor maiori summae felicitatis remunerabitur corona. Et feliciter laborat, qui sibi construit domum in regno Dei; parvis magna comparans, caducis[c] aeterna, terrenis caelestia emens; propter unius margaritae emptionem omnia dimittens, ut eam possideat, quam invenit[3] et omnibus praetulit gazarum deliciis[d].

a. acervitas *H*. b. incipisse *H*. c. caduca *H*. d. diliciis *H*.

1. Cf. Rom. 8, 18. 2. Cf. p. 622 infra. 3. Matth. 13, 46.

801 De infirmitate mea[1] vobis praefatus ales[2] dicere potuit[3].
post Apr. 4 Gloria Deo, aliquantum melius habemus. Sed tamen corporis integritas non revenit[4].

Ideo diligentius iubeatis orare pro nobis. Quia tempus adpropinquat, quo hoc hospicium deserendum est et ignota appetenda. Sed veniat, veniat vestra post nos oratio et elymosinarum munera gratissima nobisque nimium necessaria. Ostendatur fides in filio, ut gaudeat pater de filio sapienti et fideli. Non moritur, qui in filio vivit prudenti.

Sacrae lectionis studia omnimodis renovate vobiscum. Ne pereat labor noster in librorum collectione. Non sit tibi durum, pondera auri dare pro adquisitione sapientiae; cui secundum Salomonem nulla comparari in hoc seculo poterunt[5], qui: *Quid*[a] *stulto* iterum ait *divitiae, si sapientiam emere non poterit*[6]*?* Quae habitationem in eius corde habebit gratam, qui eam diligere probatur. Multitudo sapientum sanitas est orbis et laus civitatis, in cuius arce habitat. Haec tuo pectore, domine Iesu donante, habitationem habeat, carissime fili, semper in aeternum.

---

168. *Alcuinus Arnoni archiepiscopo Salzburgensi Romae commoranti de suo erga eum amore scribit eumque videre desiderat*[b]. (F 177)

798-801 Dilectissimo filio Aquilae Albinus salutem.

Scio te patrem esse dignitate et meritis, sed ex caritatis dulcedine nomen tibi inposui[7], quia nihil debet patri carius esse, quam filius; maxime dum filius in omni bonitate et dignitate excellentior est patre[c]. Ingredientem et egredientem, vigilantem dormientem semper te sequitur dulcedo paternae

a. Quid *addidi.* b. *ex H 78—78 v.* c. patri *H.*

1. quae post pascha (post 4 Apr. 801) ingruerat; v. ep. 163 supra p. 602 n. 6. 2. Cuculus, v. supra p. 609. 3. Cf. p. 622 infra: „Et sicut Cuculo praecepi tuae dicere beatitudini, factum habeo." 4. Cf. ep. 163 supra p. 602: „— sed misertus est mihi ob preces servorum suorum. Sed remanet cotidianus labor eiusdem castigationis." 5. Sap. 7, 8. 9. 6. Prov. 17, 16. 7. Cf. de hoc nomine supra p. 490 n. 4.

dilectionis; quem utinam habeas in ore et corde; in officio altaris sancti; in lacrimis ante pedes sanctorum apostolorum[1]: immo ubicumque vadas, tecum eat, tecum aeterna maneat memoria, quia te euntem et redeuntem illius semper consequitur caritatis affectus. 798-801

Scias certissime, quod nec sic anxia peregrinantis mater filii[a] spectat adventum, quanto mei cordis ardentissima voluntas tuae faciei praestolatur aspectum. Pauca[b] scripsi, unde tu plurima nosti, et melius intellegis, quid Deo placeat secundum aestimationem humanae coniecturae. Det tibi Deus in corde consilium, in ore fiduciam, in opere perfectionem; ut undique placeas ei, qui te de stercore erexit, et posuit inter principes populi sui[2]; sine quo nihil possumus boni[c] agere; in quo omnia potest, qui in fide et caritate omnia pro eius nomine agere vel loqui disponit, quaecumque agenda sunt; cuius caritas perpetuis luceat flammis in corde tuo, et omnes terrenae[d] cupiditatis flammas extinguat, ut solus Deus semper sit in ore, corde, et opere caritatis tuae, in quo longeva prosperitate feliciter, opto, vivas, fili carissime.

---

169. *Alcuinus Gislae abbatissae Calensi, sorori Caroli imperatoris, et Rodtrudae, eiusdem filiae, de litterarum cessatione exprobrat. De valetudine sua*[e]. (F 189)

Dilectissimis in Christo personis sorori[3] et filiae[4] sempiternam supernae beatitudinis salutem. 801

Quid est, quod vestra tanto tempore tacuit caritas? Numquid verba defecerunt salutationis, seu causae non supervenerunt, quarum notionem carta nec deferret ad aures nostras? Numquid longinquitas terrarum caritatis dulcedinem separare debet, cuius flammam nec profunditas fluminum nec pelagi in-

a. fili *H*. b. pauci *H*. c. bone *H*. d. terreni *H*. e. *ex H 109—110.*

1. Arno igitur eo tempore, quo haec epistola scripta est, Romae erat. 2. Ps. 112, 7. 8. 3. Gislae abbatissae Calensi, sorori Caroli imperatoris, v. epp. 136. 137. 158. 159. 161 supra p. 529. 530. 588. 594. 598. 4. Rodtrudae filiae Caroli imperatoris, v. easdem epistolas.

801 mensitas iuxta cantici sermonem[a] obrui poterat[1]; in qua sola qui offenderit, factus est omnium reus[2]. Hec est, quae super bonos et malos splendescere debet, ut sit homo terrenus in ea perfectus, sicut pater, qui in caelis est, perfectus est[3]. Ergo filius caritatis filius est Dei, quia Deus caritas est[4]. Cuius lux corda vestra sufficienter inradiet; cuius dulcedo pectora vestra abundanter reficiat. Haec est summa omnium bonorum, haec et optima pars, quae numquam auferetur[5], sed magis atque magis in pectore habentis ardescit. De qua duo dixerunt discipuli, cognita Domini facie in fractione panis: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via et aperiret nobis scripturas*[6]*?* Vos eam in scripturis quaerite sanctis, intentissime scrutantes eas, ut cognoscatis Dominum vobis loquentem in eis.

Quid dulcius est, quam Dei omnipotentis frui confabulatione? Quia, qui legit sacratissimos sermones Domini, per sanctos suos nobis traditos, Deum loquentem audiet; et qui orat, Deo loquitur. Hae[b] sacratissime vicissitudines diem et noctem ducant in iubilationem. Nec saecularis occupatio spiritalem subruat iocunditatem. Quia vanitas vanitatum est huius saeculi delitiae[c] et falsi amores. Quia omnes huius vitae iocunditates velut umbra transeunt, et velut spuma[d] super aquam facile dissipantur[7]. Ideo, dilectissimae et nobilissimae virgines, animas vestras in omni sanctitate et relegione lectionisque studio exercete; ut Spiritus sanctus de caelo vestrae devotionis corda saepius visitare dignetur, qui pectora inhabitare dinoscitur caritate plena, et in sancta sapientia sollicita mente sudantia[e].

Haec interim sanctae dilectionis calamo praelibare curavi.

Ceterum si paternae valetudinis[f] effectum scire curam habetis, scitote: cotidie infirmitates crescere et variis corpus de-

a. sermonum *H.* b. Haec *H.* c. dilicíae *H.* d. spumas *H.* e. sudantes *H.* f. valetudinis *scripsi pro* voluntatis.

1. Cant. cant. 8, 7. 2. Iac. 2, 10. 3. Matth. 5, 48. 4. 1 Ioh. 4, 16. 5. Luc. 10, 42. 6. Luc. 24, 32. 7. Cf. Osee 10, 7.

bilitare doloribus; et Dominum pulsantem ianuas, si vigilantem inveniat famulum suum; vigiliasque, vestris adiutum[a] intercessionibus, custodire sanctas, ne me in saeculi occupationibus dormientem inveniat[1], qui apostolis suis praecepit dicens: *Vigilate et orate, ne intretis in temptationem; spiritus quidem promptus*[b] *est, caro*[c] *autem infirma*[2]. 801

Vestram sanctitatem in omnibus bonis florere et ad perpetuam deus Iesus proficere faciat felicitatem, soror in Christo carissima.

---

170. *Alcuinus Carolo imperatori ex Italia reverso Candidum obviam mittit. Se propter senectutem et valetudinem omnino animi saluti prospicere velle scribit; sed in coenobio S. Martini Turonensi manere cupit*[d]. (Q 23, F 101)

Domino desiderantissimo et omni honore dignissimo David patri patriae Albinus matricularius praesentis et futurae beatitudinis salutem. 801 Sept. vel Oct.

Benedictus dominus Deus et benedicta perpetua illius misericordia super servos suos, pro quorum prosperitate et salute vos, dulcissime David, prospere duxit et pacifice reduxit, conservavit honoravit et exaltavit. Atque in omni loco adventus vestri lumen iustitiae pietatisque ante faciem vestrae beatitudinis splendescere fecit, quatenus totius caligo iniquitatis, nebula perversitatis, serenissimo sapientiae vestrae splendore discuteretur. Beata gens, cui divina clementia tam pium et prudentem previdebat rectorem. Felix populus, qui sapiente et pio regitur principe; sicut in illo Platonico legitur proverbio dicente[e]: felicia esse regna, si philosophi id est amatores sapientiae regnarent, vel reges philosophiae studerent[3]. Quia nihil sa-

a. adiutus *H.* b. prumptus *H.* c. cor *H.* d. *ex T 41v—43:* Item eiusdem ad eundem de laude sapientiae et de vitae desiderio. (*Est etiam in N 37v—38:* Item eiusdem ad eundem de laude sapientiae et de vitae desiderio quietae.) e. dicentes *T.*

1. Iudicari debet ex his verbis, hanc epistolam scriptam esse ante renunciata ab Alcuino exeunte anno 801 negotia saecularia; de qua re cf. epp. 170. 173. 174 cet. 2. Matth. 26, 41. 3. Boethius de consol. philos. I 4, 5: „— sententiam Platonis —: beatas fore res publicas, si eas

801 Sept. vel Oct. pientiae in hoc mundo conparari poterit. Haec est namque, quae humilem exaltat[a] et potentem gloriosum efficit et in omni persona laudabilis exsistit; in qua decus est et pulchritudo vitae praesentis nec non et gloria[b] perpetuae beatitudinis. Quia solummodo vera est sapientia[c], quae beatos aeternos efficiet dies.

Hanc enim vestram optimam sollicitudinem, domine mi David, semper amare et praedicare agnoscebam. Omnesque ad eam discendam exhortari immo et praemiis honoribusque sollicitare, atque ex diversis mundi partibus amatores illius vestrae bonae voluntati adiutores convocare studuistis. Inter quos me etiam, infimum eiusdem sanctae sapientiae vernaculum, de ultimis Brittaniae finibus adsciscere curastis[1]; atque utinam tam utilem in domo Dei servulum, quam pruptulum vestrae oboedire voluntati. Quia diligens diligebam in sacratissimo pectore vestro, quod in me vos velle invenire intellegebam.

Unde cotidie avida cordis intentione, suspensis in verba venientium auribus, sollicitus eram: quid mihi nuntiarent de domino meo dulcissimo David, quando domum rediret, quando patriam reverteretur. Tandem[d] aliquando, quamvis sero, vox optata concurrentium desiderii mei insonuit auribus: *Iam iamque veniet; iam Alpes transivit, quem tanto animi tui fervore, o Albine, adesse optasti.* Tum ego repetens iterum atque iterum lacrimabili voce clamavi: *O domine Iesu, quare non das mihi pennas aquilae? quare non translationem Abacuc prophetae*[2] *una die vel etiam hora concedis? ut amplectar*[e] *et osculer*

a. extat *T.* b. gloriae *T.* c. sapientiae *T.* d. Tando *T.* e. amplecter *T.*

vel studiosi sapientiae regerent vel earum rectores studere sapientiae contigisset."

1. Cf. carmen Alcuini (ed. Frobenius II 217):
„Albinus veniens peregrino vatis ab orbe
His quem direxit praeclara Britannia terris,
Suscipit hunc Carolus huius rex inclytus orbis,
Cum pietate sacrae sophiae tum propter amorem."

2. Dan. 14, 35.

*vestigia illius carissimi mei et super omne, quod in hoc mundo* 801
*amari potest, dulcissimi oculos videam clarissimos, verba audiam* Sept. vel Oct.
*iocundissima. Vel quid tu inimica tempore inportuno me opprimis febris et non permittis, me solita corporis mei alacritate fungi? ut vel tarde fiat, quod cito non valet.*

Adtamen, hoc adventus vestri gratissimo laetus nuncio, confestim Candidum nostrum vestrae obviam sanctissimae dilectioni dirigere studui; habens[a] in manu munuscula, gratiae[b] senioris certus, clientelli, et in ore necessarias magistri voluntates. Quem benignitas vestra ut clementer audiat, obsecro.

Tempus est: ut agnoscat infirmitas fragilitatem suam[c] et tota se conferat in stabilitatem animae suae; ut, quamvis exterior homo annorum numero vel morborum molestia conteratur, tamen renovetur desiderio salutis aeternae interior de die[d] in diem.

Quod qualiter fieri debeat, mens mea vestrae pietatis expectat consilium. Nam si praeceps pugnantium praesumptio saepe in periculum cadit, quanto magis, qui spiritale inire cogitat certamen, si consilio non regitur prudenti, per vices incerta sudat victoria. Quod ne fieret, sancta prohibuit scriptura, dicens: *Omnia fac per consilium, postea non paenitebis*[e] [1]. Hoc optime sciens, mei ipsius minus confidens dispositione, vestrae prudentiae me subicere consilio decrevi. Quia, ut vere fateor, quicquid per Dei miserantis gratiam mihi vestra[f] pietatis providentia disposuit agendum, omnimodis prospere mihi pervenisse probavi.

Nam fere ante hoc quinquennium[2] saeculares occupationes, 796
Deum testor, non ficto corde declinare cogitavi[3]. Sed vestrae piae providentiae consilio translatus sum in servitium sancti Martini, fidei[g] catholicae et ecclesiasticae sanctioni, donante Deo, proficuum. Non recessit tamen de corde[h] prioris vo-

a. *sic pro* habentem — certum. b. gratiae *scripsi pro* gratia *T.* c. suam suam *T.* d. diae *T.* e. paeniteberis *T.* f. vestram *T.* g. fidaei *T.* h. cordae *T.*

1. Eccle. 32, 24. 2. i. e. anno 796. 3. V. ep. 54 supra p. 281: „te abeunte, temptavi saepius ad portum stabilitatis venire" cet.

801 sept. vel Oct. luntatis affectus[a], sicut transacto anno[1] vestrae pietati iam praedixi.

Haec omnia vestra consideret bonitas et pia provisione disponat. Quia, ut praedixi, tota meae mentis intentio ad bonitatis vestrae verissime respicit consilium; nec alio se quolibet credit. Quia in te tota infirmitatis senectutisque meae consolatio intendit.

Inter fratres, in ecclesia sancti Martini Deo fideliter servientes, vivere vel requiescere, Deo miserante, sine ulla dubitatione desidero. Eiusdemque beatissimi protectoris vestri participem esse in vita aeterna vestram dilectionem perpetualiter opto. Hocque Deum assiduis precibus obsecro, ut praesens vita excellentiae vestrae eius sanctis intercessionibus adiuvetur protegatur et consistat, et post hanc aeterna cum eodem beatitudine perfrui merearis, domine dilectissime et desiderantissime, mi David.

---

171. *Alcuinus Aethelhardum archiepiscopum Cantuariensem, Romam profecturum, hortatur, ut peracto itinere domum revertatur. Monet, ut clericos suos comites coram Carolo imperatore modestos comparere iubeat. Mittit sellam et equum. Certior fieri vult, num per Turonum Roma reversurus sit*[b]. (F 62*, 173)

801 Sanctissimo patri et in membris Christi valde venerando Aedilhardo archiepiscopo[2] Alchuinus[c] diaconus in Christi caritate salutem.

Audiens salutem et prosperitatem vestram et conventum cum filio meo Eanbaldo[d][3] Eboracensi episcopo, satis mihi placuit; sperans[e], ex vestrae sanctitatis conloquio[f] ecclesiarum

a. effectus *T.* b. *ex H 57v—58v. (Est etiam in A 125—126.) Initium huius epistolae legitur apud Willelm. Malmesbir. Gesta pontiff. Anglor. l. III p. 247; fragmenta l. I p. 17. Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 532.* c. Alchuiñ *H.* Alquinus *Will.* d. Enbaldo *H.* e. speranti *Will.* f. unitatem sanctae ecclesiae recompaginari quae partim discissa est non rationabili consideratione sed quadam potestatis cupiditate *pergit Will. p. 247.*

1. anno 800. 2. Cantuariensi. 3. II.

Christi honores exaltari et Deo in eis servientium vitam corrigi. 801
Quae magna ex parte diu corrupta viluit et pene laicorum vanitate coaequata est, ita ut tonsura tantummodo discreta videtur; ceterum moribus multa ex parte consimilis, ceu[a] in vestimentorum vanitate et arrogantia et conviviorum superfluitate et aliis rebus. Quae vestra sancta sagacitas optime novit.

Ideo suasi aliis litterarum mearum apicibus sanctitati vestrae, permanere in patria; nolens, lumen Brittanniae extingui nec tubam veritatis tacere. Sed factum fiat, quod Deo placeat et proficiat ecclesiis Christi. Si ea voluntate vadas[1], qua in litteris beatitudinis tuae legebam, optime mihi placere fateor; si tamen invenias, qui vestrum bonum impleat desiderium.

Revertere, revertere, pater sancte — peracta pietatis legatione — ad oves perditas; ne grex sine pastore, per spineta vitiorum corruens, erret[b], qui vix pastore praesente corrigi potuit. Sicut duo oculi in corpore, sic vos duos[c] per totius Brittanniae[d] latitudinem lucere credo atque opto. Noli dextrum patriae subtrahere oculum. Memento sanctissimos antecessores tuos, patres et pastores nostros, qua sollicitudine laboraverunt in verbo Dei, et in salute populi christiani; ut, illorum sequens vestigia, eorum merearis consortio frui in caelesti gloria.

Si vero ad domnum regem[2] pervenias, ammone socios tuos, maximeque clericos, ut honorifice se observent in omni relegione sancta, in vestimentis et in ordine ecclesiastico; ut totius bonitatis, ubicumque vadas, semper relinquas exemplum. Prohibe eos auro vel siricis uti vestimentis in conspectu domni regis; sed humili habitu incedant secundum consuetudinem servorum Dei. Et per omnia loca cum pace vadas et conversatione honesta, cognito tibi more et consuetudine huius gentis.

Misi tibi, sicut demandasti mihi, sellam, qua ego caballicare solitus sum, sic parata, sicut solent ecclesiarum pastores in hac regione habere; caballum quoque, qui portaret sellam

a. seu *H.* b. errat *H.* c. duo *H.* d. brinttanniae *H.*

1. Romam; v. ep. 173 infra. 2. Carolum tum iam imperatorem.

801 vosque supersedentes, si placeat pietati vestrae. Puerum meum direxi, ut nostri[1] honorifice vos suscipiant, secundum quod habeam facultatem et vestrae sanctitatis iussio fiat.

Per quem potes mihi demandare iterum litteris de itinere vestro: utrum ad sanctum Martinum[2], protectorem nostrum et intercessorem vestrum, vestra bonitas in revertendo[3] venire cogitet.

Prosperum iter vobis faciat Deus; angeloque eius comitante, Spiritus sanctus prospere vos ducat, atque reducat et multos faciat feliciter annos in sancta proficere praedicatione ad salutem multorum et augmentum mercedis vestrae in aeterna gloria, dulcissime et desiderantissime pater.

In fine vero huius cartulae deprecor caritatem vestram, ut mei nominis habeatis memoriam in sanctis orationibus vestris, sicut saepius rogavi vestraque promisit benignitas. Sed modo maxime obsecro, ut apud sanctos apostolos et marthyres Christi mei habeatis memoriam; sicut apud sanctum Martinum vestri habere, dulce habemus.

---

172. *Alcuinus Carolo imperatori Aethelhardum archiepiscopum Cantuariensem, Romam proficiscentem, eiusque comites commendat*[a]. (Q 18, F 64)

801 Domino desiderantissimo David regi Flaccus matricularius aeternam in Christo salutem.

Dulcedo dilectionis vestrae et fidutia[b] probatae pietatis saepius me hortatur, vestrae auctoritati dirigere litterulas officioque syllabarum id agere, quod fragilitas corporis obstat voluntati impleri posse. Sed rerum novitas supervenientium novos iterum cogit edere apices; ut cartula ferat[c] cordis affectum et fundat preces ad aures pietatis vestrae, quae numquam, ut vere fateor, cassate[d] in conspectu misericordiae vestrae fuerunt. Nec meas pro vestra stabilitate et salute cassatas[e] in conspectu Dei

a. *ex T 36v—37, L 191v—193. (Est etiam in N 33:* Superscriptio.) *Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 533.* b. fiducia *L.* c. fereat *T.* d. cessat et *L.* e. cessatas *L.*

1. fratres cellae S. Iudoci; v. p. 620 n. 3. 2. Turonum. 3. Roma.

credo; quia libenter divina suscipit gratia lacrimas, quae ex caritatis fonte profluunt. 801

Dictum est mihi: aliquos ex amicis Flacci tui, Edelardum[1] scilicet Doroensis[a] ecclesiae metropolitanum et primae sedis in Brittannia pontificem vestram adire velle pietatem; ministrum quoque olim Offane regis Ceilmundum nomine[b] de regno Mercionum[2]; sed et Torchmundum, Hedilredi[3] regis fidelem famulum, virum in fide probatum, strenuum[c] in armis, qui fortiter sanguinem domini sui vindicavit[4]. Hii omnes[d] mihi valde fuerunt fideles et adiutores[e] iteneris[f] mei vel meorum defensores puerorum, huc illucque discurrentium. De quibus optimam vestram deprecor clementiam, solita benignitate suscipere eos; quia mihi necessarii fuerunt unus quisque in loco suo.

Saepius cognovi: sacerdotes relegiosos[g] et in Christi servitio[h] devotos nec non viros fortes et fideles in saeculari[i] dignitate vestrae laudabiles esse aequitati. Nam optimus quisquis et in sua sibi[k] ipsi probatus conscientia bonos diligere non dubium est, edoctus[l] omnipotentis Dei exemplo, qui summum est bonum. Et omnis rationabilis creatura, quantum boni habet, eius bonitate inluminata habere certissimum est. Ipsa Veritate dicente[m]: *Ego sum lux mundi. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae*[5].

Perpetuam Christi tribuat tibi gratia[n] lucem
Cum sanctis pariter, David amate Deo.

a. Deroensis *L.* b. *om. T*; none *L.* c. strennuum *L.* d. homines *L pro* hii omnes. e. auditores *L.* f. itineris *L.* g. relegiosas *L.* h. fuerunt *L pro* servitio. i. saeculi *L.* k. sui *L.* l. et doctus *L.* m. docente *L.* n. gratiam *L.*

1. Aethelhardum archiepiscopum Cantuariensem. 2. Ceolmundus, Ceolmund princeps, Ceolmundus dux, Ceolmund minister legitur in variis Offae, Ecgfridi, Coenuulfi regum Merciorum tabulis datis annis 788—799 ap. Kemble Codex dipl. I p. 184—214, V 62. 3. Aethelredi regis Northanhumbrorum, cuius caedem quam graviter anno 796 tulerit Carolus, docet ep. 58 supra p. 290. 4. Simeon. Dunelm. de gest. regum Angl. 799: „Aldred vero dux interfector Etheldredi regis, a Thorhtmundo duce in ultionem domini sui eiusdem regis interfectus est.“ 5. Ioh. 8, 12.

801 post Apr. 5 173. *Alcuinus Eanbaldo II archiepiscopo Eboracensi nuntiat, Aethelhardum archiepiscopum Cantuariensem, Romam proficiscentem, in cella S. Iudoci bene receptum esse. Addit de eius cum Eardulfo Northanhumbrorum rege inimicitiis. Constantiam suadet. De sua abdicatione*[a]. (F 174)

Filio votorum meorum Symeoni[1] sacerdoti Albinus salutem.

Romam eunti viro relegioso coepiscopo tuo Aedilhardo[2] occurrit illi apud Sanctum Idochum[3] missus meus. Sicut me per suam prius postulaverat epistolam et ibi secundum suam voluntatem benigne susceptus est, habens secum alios duos episcopos[4], amicosque nostros Ceonmundum atque Torctmundum[5]. Pro quorum solatio litteras meas direxi domino meo David regi[6].

Inter alia siquidem, quae mihi ipse praefatus venerabilis pater litteris suis mandare curaverat, de vestra tribulatione innotuit nobis. Cuius causa has consolatorias litteras caritati vestrae dirigere studui; deprecans vos, in conspectu Dei viriliter agere et forti animo esse. Nec semper nox nec semper dies, sed vices suas agunt: ita huius saeculi adversitas vel prosperitas. Hodie tempestas inminet, sed cras serenitas arridet. Figatur spei anchora in Christum. Qui laetetur in prosperis, timeat adversa; et qui adversis fatigetur, speret[b] pro-

a. *ex H 24—25v:* Ad Eanbaldum archiepiscopum Eboracensis ecclesiae, cognomento Symeonem. *Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 534—536.* b. sperat *H.*

1. Eanbaldo II archiepiscopo Eboracensi. 2. archiep. Cantuariensi, qui anno 801 (v. Anglo-saxon chronicle et Florent. Wigorn. ad annum 799) post diem 5 Apr. (post „secundam diem pascae", v. Coenulfi regis tabulam ap. Kemble Cod. dipl. I p. 217) Romam profectus est, ubi die 18 Ian. 802 a Leone III papa de totius Angliae primatu bullam accepit (v. Regesta pontt. Rom. n. 1914). Cf. etiam Theopold Krit. Untersuchungen über die Quellen zur Angelsächs. Gesch. p. 41. 3. S. Iudocum (Saint-Iosse-sur-mer), de qua cella in Lupi Ferrariensis ep. 11 (opp. ed. Baluzius p. 30 haec habentur: „Cellam S. Iudoci, quam magnus Karolus quondam Alcuino ad eleemosynam exhibendam peregrinis commiserat", cf. supra p. 480. 4. Eorum alter fuit Chunibertus ep. Vintoniensis, testibus Anglo-saxon chronicle et Flor. Wigorn. ad 799 (pro 801). 5. de quibus cf. ep. 172 supra p. 619 n. 2—4. 6. ep. 172 supra p. 618.

spera cito advenire. Aurum perfecti decoris non erit, nisi fornace ardoris probetur. 801 post Apr. 5

Arbitror, ex te ipso tuae partem tribulationis oriri; qui forsitan inimicos regis[1] recipias vel inimicorum illius possessiones tutaris.

Si vero iuste patieris, quid turbaris? Si vero iniuste, cur non recorderis sanctorum? *Tribulationes Iob audistis*, dicit Iacobus apostolus, *et finem Domini vidistis*[2]. Qui particeps est tribulationis sanctorum, particeps erit et gloriae.

Noli fugam meditari sed coronam sperare. Sta fortiter in acie quasi signifer castrorum Christi. Si fugit vexillum ferens, quid facit exercitus? Si tuba tacet in castris, quis se praeparat ad bellum? Si dux timidus erit, quomodo salvabitur miles? *Necdum*, dicit apostolus, *usque ad sanguinem restitistis; et obliti estis consolationis vestrae; castigat Deus omnem filium, quem recipit*[3]. Pro paternae pietatis castigatione filius contristari non debet. *Impii fremebant super iusto*[4], dicit scriptura, *sed Dominus conteret dentes eorum*[5]; et ad nihilum redigit impetus eorum. Lege diligenter, quomodo senex Matathias in ipsa morte inminente hortatus est filios suos[6]: ut viriliter agerent et fortiter debellarent adversarios Dei; et quomodo sancti per tribulationes coronati sunt; et quam, non dicam parva, sed etiam nulla sit gloria peccatoris; dicens inter cetera: *A verbis viri peccatoris non timueritis; quia gloria eius stercus et vermis; hodie extollitur et cras non invenitur; quia conversus est in terram suam et cogitatio eius periit*[a][7].

Nec longe antiquorum[b] exempla temporum quaerere opus est, dum habes praesentia sufficienter. Tu ipse vidisti, quomodo perierunt reges[8], principes, qui adversati sunt antecessoribus tuis[9] et ecclesiae Christi. Numquid Deus in ho-

a. periet *H.* b. ante quorum *H.*

1. Eardulfi regis Northanhumbrorum 796—809. 2. Iac. 5, 11. 3. Hebr. 12, 4—6. 4. Cf. Ps. 36, 12. 5. Ps. 57, 7. 6. 1 Macc. 2, 49 sq. 7. 1 Macc. 2, 62. 63. 8. Interfectus est Aelfwaldus rex Northanhumbrorum d. 23 Sept. 788, Aethelredus d. 18 Apr. 796. 9. Aelberhto (767—778) et Eanbaldo I (778—796) archiepiscopis Eboracensibus.

801 post Apr. 5 rum[1] dormit sceleribus, quia aestimant se inpune[a] posse insanire, nec putant oculum Dei vigilare super eorum insaniam? Stulti facti sunt in sapientia sua[2], non timentes Deum iudicem. Tua vero patientia et bona voluntas oret pro illis, ne[3] forte det Deus illis paenitentiam, et fiant ex inimicis amici Dei facti. Sin autem illorum perditio praefinita est, tua siquidem sanctitas nullatenus erit sine remuneratione aeternae felicitatis. Sicut fumus illorum evanescit superbia, et tua pacientia sicut lux splendet in diem perfectum.

Harum obsecro lectio litterarum animum tuum confortet viriliter agere et constanter stare in acie exercitus Christi. Quis trepidare debet, Christo duce et praeeunte agmina certaminis sui? Prior ille portavit crucem suam ad passionem, pati pro mundi salute paratus; clamans omnibus: *Qui vult venire post me, abneget semet ipsum, tollat crucem suam et sequatur me*[4]. *Ego sum lux mundi; qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae*[5]? *Ego sum via, veritas et vita*[6]. His testimoniis roboratus, intrepido pede curre post Christum, ut eius misericordiam merearis habere in aeternum.

Scio, diem adpropinquasse meum; et gaudeo, te superstitem habere. Tu vero de anima mea age, sicut fidelis filius de patre.

Et sicut Cuculo[7] praecepi tuae dicere beatitudini, factum habeo[8]; miserante Deo, in Christo quietus vivere desiderans, qui ait: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris.*

Summa Dei gratia te comitetur in omni via tua, defendat, regat et gubernet, fili mi, fili dilectissime.

a. inpuni *H.*

1. i. e. Eardulfi regis, v. supra p. 621 n. 1. 2. Cf. Rom. 1, 22. 3. anne. 4. Matth. 16, 24. 5. Ioh. 8, 12. 6. Ioh. 14, 6. 7. Cf. ep. 167 supra p. 610: „De infirmitate mea vobis praefatus ales (Cuculus) dicere potuit.“ 8. i. e. se „deposuisse onus pastoralis curae“; v. ep. 178 infra.

174. *Alcuinus Calvino presbytero et monacho S. Stephani et Cuculo scribit, commoneant Eanbaldum II archiepiscopum Eboracensem, ab Eardulfo rege Northanhumbrorum infestatum, ne animo deficiat, ne alienas possessiones appetat, ne nimis multos milites alat. Se munus abbatis deposuisse*[a]. (F 175) 801

Albinus Calvino[1] et Cuculo carissimis filiis salutem.

Audivi tribulationes carissimi filii nostri Simeonis[2]. Vos vero exortamini eum, ut fideliter faciat et non pusillanimis[b] sit in temptationibus. Talia solebant antecessores sui pati; non solum illi, verum etiam omnes sancti. Iohannes baptista pro veritatis testificatione occisus legitur. Studeat ne in se sit alia causa temptationis nisi veritatis praedicatio.

Timeo, ne propter possessiones terrarum vel etiam susceptiones inimicorum regis[3] aliqua patiatur[c]. Sufficiant[d] sua sibi; non appetat aliena, quae in periculum saepe habentibus eveniunt. Dum paucis prodesse[e] se putat, multis obest, pro quibus intercedere est cotidie; vel gregi[f], quem regere debet, noceat.

Et quid ei in comitatu suo tantus numerus militum? De misericordiae causa eos habere videtur. Nocet monasterialibus, qui eum cum suis suscipiunt. Plures, sicut audio, multo habet, quam antecessores sui habuerunt. Item et illi[4] gregarios, id est ignobiles milites, plures[g] habent, quam deceat, sub se. Magister noster[5] neminem dimisit ex suis satellitibus[h] plus habere nisi unum; praeter rectoribus familiae suae, id est duobus tantum. Inprudens est misericordia, paucis prodesse[i] et illis forte reis, et multis nocuisse[k] et illis etiam bonis. Non me accuset talia suggerenti, sed se emendet talia facientem[l].

a. *ex H 61—61v.* b. pusillanimi *H.* c. pacietur *H.* d. sufficiens *H.* e. prodisse *H.* f. grege *H.* g. pluriores *H.* h. satellibus *H.* i. prodisse *H.* k. nocuisset *H.* l. facienti *H.*

1. presbytero et monacho S. Stephani; v. supra p. 563 n. 1. 2. Eanbaldi II archiepiscopi Eboracensis. 3. Eardulfi regis Northanhumbrorum. 4. milites illi. 5. Aelberhtus archiepiscopus Eboracensis (767—778). Cf. ep. 72 supra p. 331: „magister meus dilectus Aelberhtus archiepiscopus."

801 Nos vero, sicut dixi Cuculo[1], deposito onere pastoralis curae, quieti sedemus apud Sanctum Martinum; spectans, quando vox veniat: *Aperi pulsanti, sequere iubentem, exaudi iudicantem*. Sancta sollicitudo vestra adiuvet, ut diem illum donante Deo evadere valeam. Omnesque amicos nostros ammonete, ut nostri habeant memoriam in sanctissimis orationibus suis; maximeque omnium, in quo maxime confido, filium nostrum Symeonem sacerdotem. Deus propitius[a] sit in hac vita, ut futuram mereatur cum sanctis Dei accipere beatitudinem.

Vivite felices, fili carissimi, in aeternum.

Credulum ceterosque amicos nostros ex nostri nominis officio salutate.

---

175. *Alcuinus a Leone III papa petit, ut sibi, rerum saecularium occupatione iam liberato, peccata ignoscat*[b].

801 Domino in Domino dominorum[c] dilectissimo Leoni pape[d] humilis levita Alchuinus salutem.

Quanta sit in vos, mirande pater, meae mentis dilectio, vel quanto totius animi desiderio vestrae gloriosae dignitatis beatitudinem in Domino valere et proficere ecclesiisque Christi per latitudinem christiani[e] imperii prodesse[f] cupiam, nullius[g] linguae eloquentia, fateor, enarrari valet; dum tanto plus laudabile laboris vestri studium omnibus ubique necessarium esse haud[h] dubium est, quanto plurimorum caritatem refrigescere. multis probari poterit exemplis.

Proinde etiam sancta caritas ex tui sanctissimi cordis ferventi flammarum calore ignitas doctrinae catholicae[i] spargere

a. proprius *corr. in* propius *H.* b. *ex L 137v—139:* Item alia eiusdem ad Leonem apostolicum urbis Romae (*descripta est saec. IX ex cod. L in codice lat. bibl. imp. Paris. 17448 quondam Navarr. 5 fol. 113—114*); *K cod. mus. Britt. King's 6 B VIII membr. s. XII fol. 27v—28:* Item alia eiusdem ad Leonem apostolicum urbis Romae. *Edidit Monnier, Alcuin et Charlemagne p. 371.* c. in Domino dominorum *om. K.* d. *om. L.* e. christiano *L*, *corr. in* christiani *K.* f. prodisse *corr. in* prodesse *L.* g. nullus *L*, *corr. in* nullius *K.* h. aut *L.* i. chatolicae *K.*

1. Cf. ep. 173 supra p. 622: „et sicut Cuculo praecepi tuae dicere beatitudini."

scintillas ad inluminandas ecclesiarum faces[a] Christi longe lateque debebit. Nec ardens divinae gratiae lucerna in vestri pectoris prudentia nullatenus sub modio abscondi fas est; sed supra candelabrum apostolicae sedis ponenda, ut lucidissimo illis fulgeat splendore[1], qui per turmas supra foenum in convivio dominicae benedictionis recumbere iubentur[2]. Hoc est opus tuum, haec laus dignitatis tuae, haec gloria beatae retributionis, dum venerit rex Christus sedere in sede maiestatis paternae, angelorum atque omnium sanctorum circumstantibus tronum[b] gloriae suae agminibus, et libri aperientur meritorum in laudes vel vituperationes unius cuiusque personae a primo Adam usque[c] ad novissimum huius vitae exulem, teste semper uni cuique propria adstante[d] conscientia, vel accusante vel defendente opera prioris[e] vitae. Illa vero die, illa etiam te omnipotens, pater sancte[f], turba caelestium vel terrestrium inter apostolicos viros in sede iudicaria sedentem aspiciat[g], discernentem praemia fidelium cum apostolis populorum.

801

Ut tam gloriosa istius honoris sedes tibi, sancte[h] sanctorum successor, in die domini nostri Iesu Christi venire valeat, nullius[i] te laboris terreat asperitas, nullius[i] adolationis[k] a via veritatis avertat iocunditas, nulla saecularis ambitionis cupiditas sanctissimi gutturis tui tubam[3] tacere inliciat. Tu claviger caelestis regni; tu de luce, quae inluminat omnem hominem[4], lumen habens sapientiae[l]; tu pastor ovium Christi, pasce[m], quas accepisti, pane vitae, virtutum floribus, praedicationis verbo. Aperi illis clave apostolicae auctoritatis in[n] perpetuum[o] portas paradysi; quatenus totus cum suo pastore[p] in regno aeternae beatitudinis grex gaudeat[q].

Cum quo, divina miserante gratia, vestrae sanctitatis deductus orationibus, quamvis extremus, utinam inveniar civis[r]. Respice pietatis intuitu ad te respicientem, te deprecantem.

a. facies *L K*. b. thronum *K*. c. us *L*. d. adstantes *K*. e. propriis *L*, prioris *K*. f. sanctae *L*. g. aspitiat *L*. h. sanctae *L*. i. nullus *L*; *corr. in* nulla *K*. k. adulationis *K*. l. sapientia *L K*. m. paschae *L*; *corr. in* pasce *K*. n. in *om.* *L K*. o. *corr. in* perpetui *K*. p. pectoris *L*. q. rex gadeat *corr. in* grex adeat *K*. r. cives *L K*.

1. Matth. 5, 15. 2. Matth. 14, 19. 3. Osee 8, 1. 4. Ioh. 1, 9.

801 Laus est medici sanitas aegroti. Gloria pastoris, si oves sibi commissas integro praesentare numero[a] et magnum mercedis augmentum acceptae pecuniae multiplicatio.

Ego, filius vestrae bonitatis, saecularis nutricii[b] occupatione liberatus, soli Deo servire desiderans, vestrae auctoritatis humili voto flagitans benedictionem; quatenus mihi[c] in huius desiderii sanctitate divina concedat pietas perseverantiam; ne arreptum iter qualibet astutia impedire valeat hostis[d], qui mille[e] habet artes nocendi.

Ideo tam obnixe[f] intercessionis vestrae deposco suffragia, quoniam optime[g] novi cum beato Petro, principe apostolorum, te, sanctissime pater, accepisse potestatem solvendi. Solve in filio pietate paterna, virtute apostolica, catenas peccatorum; ut ego vel veniam recipere merear, dum ceteri vestrae sanctitatis filii in caelesti tecum gloria aeternae beatitudinis coronas recipere iudicentur.

Incolumem[h] Christus faciat te[i] vivere semper,
O pater, o pastor, papa valeto, Leo[k].

---

176. *Alcuinus archiepiscopo cuidam nuntiat, se negotiis saecularibus renunciavisse. Petit, ut pro se precetur*[l].

(F 168)

801 Sanctissimo patri archiepiscopo humilis filius Alchuinus[m] salutem.

Sciat dulcissima paternitatis vestrae dilectio, quod ego filius tuus, saeculi occupationibus depositis[1], soli Deo vacare desidero.

Ideo deprecor almitatem vestram, ut me eximiae sanctitatis vestrae benedictio et oratio consequatur: quatenus divina clementia paucos vitae meae dies, qui supersint, in suo sancto servi-

a. potest *excidisse videtur*. b. *an* servicii *legendum?* c. michi *K*. d. hostes *L*, *corr. in* hostis *K*. e. millae *L*. f. obnixae *L*, obnixę *K*. g. obtime *L*. h. In quo lumen *L*, Incolomem *K*. i. te faciat *K*. k. papa valete Leo *K*, valeto o Leo *L*. l. *ex H 65—65 v*. m. Alchuiñ *H*.

1. Cf. ep. 174 supra p. 624: „Nos vero — deposito onere pastoralis curae —“

tio ad salutem animae meae conservare dignetur. Dum omni 801
homini necesse est, vigili cura se praeparare ad occursum domini Dei sui, quanto magis senioribus, qui sunt annis et infirmitatibus crebris confracti, suas sollicita cura lampades ornare, ut dignus, donante Deo, efficiatur lucentibus lampadibus[a] occurrere caelesti sponso[1], ne foras stare cogatur, intrantibus aliis ad convivium superni regis, quod pietas domini nostri Iesu Christi me filium tuum vobiscum, sanctissime pater, perpetua prosperitate intrare concedat.

Dominus Deus venerandam sanctitatis vestrae caniciem sanctarum donis virtutum frui[b] faciat, desiderantissime pater.

---

177. *Alcuinus Adalhardo abbati Corbeiensi respondet. Angilberti abbatis Centulensis moribus emendatis gaudet. De secularibus negotiis a se abiectis*[c]. (F 213)

Filio carissimo Antonio[2] Albinus salutem.

Laetatus sum in lectione cartulae, quam mihi tua direxit 801
caritas; sed amplius in solacio germanitatis tuae[3]. Quia valde ex die cognitionis tuorum, intimo cordis affectu amavi eos, quamvis non aequaliter ut te, quia aequaliter ad me non pertinebant; te specialius ex omnibus fere amicis unum.

Gratias, quod tandem aliquando refloruisti, aperire os, appellare patrem, sive caritatis vel etiam hospitalitatis gratia. Mandavi Rubone, qui praeest rebus sancti Martini, ad satisfaciendum animo tuo condicto die obviam tibi esse.

Quod de emendatis moribus Homeri[4] mei scripsisti, satis placuit oculis meis. Licet semper honorabiles habuisset mores, tamen nullus est talis in hoc saeculo, qui non habeat oblivisci, quae retro sunt, et se extendere in anteriora[5], donec perveniat ad perfectionis coronam. Unum fuit de histrionibus, quorum vanitatibus sciebam non parvum animae suae periculum inmi-

a. lampades *H.* b. frui *addidi.* c. *ex H 83v—85:* Ad Antonium monachum.

1. Cf. Matth. 25, 1 sqq. 2. Adalhardo abbati Corbeiensi, cf. supra p. 478 n. 1. 3. germanorum tuorum. 4. Angilberti abbatis S. Richarii Centulensis. 5. Philipp. 3, 13.

801 nere, quod mihi non placuit. Quapropter scripsi[a] aliquid exinde[1], ut integram amoris mei illi ostenderem solicitudinem. Mirumque mihi visum est, quomodo tam sapiens animus non intellexisset, reprehensibilia dignitati suae facere et non laudabilia.

Suadeo dilectioni tuae, ut, ubicumque vadas, verbum Dei fulgeat in ore tuo, secundum oportunitatem temporis vel loci, quatenus bona conversationis tuae fama praedicationis instantia adornetur.

Quod in prima paginolae tuae parafrasticas apologitici sermonis excusationes legebam, paradigmatico calamo conscriptas, grate suscipiebam eas; quamvis minus necessarias aestimarem illas. Conscius cordium nostrorum novit, qua caritate litterarum consolationes[b] tuarum desiderarem. Vel quo timore calamum suspendisses in pariete regularis domus? Aut ego forsitan tanto indignus fui consolatore[c], aut magis spem posui in homine, quam Deo placuisset; tamen nolim, tuam bonitatem de aliis id egisse, sed omnibus omnia factus[2], ut ex omnibus mercedem merearis habere apud Deum. Christus, ut in historiis legitur[3], Abagaro regi pagano scripsit epistolam. Aut beatus Paulus inter eos non fuit, de quibus scriptura dicit: *Erat illis cor unum et anima una, et erant illis omnia communia*[4], et bene fecit scribendo amicis; aut si fecit, male fecit tantas amicis scribendo epistolas. Vel quomodo meas ausus fuisti legere litterulas, et tuas mihi non dirigere? Si contra regulam est, aliis scribere; utique contra regulam est, et aliorum legere. Opto ex magno cordis mei desiderio, nullatenus te plus peccasse in custodia regularis vitae, quam exhortatorias volentibus edere chartas[d].

Vulnerasti siquidem cor meum. Sed si tempus medendi adhuc fieri valeat, sana vulnus caritatis calamo, ne putrescat in peius. Non enim tibi sunt Indica[e] pigmentorum genera

a. scribsi *H.* b. consolationis *H.* c. consolatori *H.* d. aedere carthas *H.* e. indiga *H.*

1. Cf. ep. 116 supra p. 479. 2. 1 Cor. 9, 22. 3. Eusebii Hist. ecclesiast. I c. 13. 4. Act. ap. 4, 32.

magno emenda pretio, nec cum periculo cor leonis extrahendum. Sed aperi cor caritatis tuae, et inriga caelestis rore benedictionis arentia cordis mei rura, ut spem generare incipiat prioris pacis et concordiae. 801

Numquid non me familia Sancti Petri[1], te hortante et deprecante, in gremium fraternitatis suae suscepit quasi unum ex illis? Si amico prodesse[a] timuisti, quare non fratri et consocio germanitatis tuae? Numquid regularis constrictio prohibet te fratrem exhortari tuum? Aut falsum est, quod promisistis; aut verum est, quod tu de fratre bene non fecisti.

Sed cessent quaerimoniae, fiant caritatis solacia inter fratres, sine qua nihil Deo placere poterit; et si sit in corde, agnoscatur opere; si intus ardeat, foris fulgeat. Ideo Spiritus sanctus missus est in specie ignis et linguarum, ut, quod intus ardet in corde, foras ferat in verbo caritas, ut poeta cecinit:

Mentibus instat amor, sermonibus aestuat ardor.

Ego, militaris cingulo laboris deposito, quietus Deo servire desiderans; nimium trepidus exspectans, qua hora dicatur mihi: *Aperi pulsanti, festina ad tribunal iudicis tui, ut audias quicquid operatus*[b] *in vita tua fuisti*[2]. Si te, fili mi, superstite haec hora[c] adveniat patri, tu vero cum tuis omnibus fidelis intercessor adesto, ut diras accusantium facies evadere deo Iesu miserante valeam; cui laus et gloria omnium bonorum suorum, quae non solum mihi, sed omni humano generi mira contulit pietate.

Tu vero, fili carissime, prospere proficiens et feliciter vivens, valeto in aeternum.

a. prodisse *H.* b. operasti *H.* c. ora *H.*

1. Corbeiensis. 2. Cf. ep. 174 supra p. 624: „deposito onere pastoralis curae, quieti sedemus apud S. Martinum; spectans, quando vox veniat: „„Aperi pulsanti, sequere iubentem, exaudi iudicantem.““

790-802 178. *Alcuinus Moroaldum abbatem et monachos Farfenses rogat, ut se in fraternitatem recipiant*[a].

(C 45, Q 80, F 145)

Beatissimae et sanctissimae Dei genetricis semperque virginis Mariae congregationi et pio patri Moroaldo[1] ultimus sanctae ecclesiae clientellus[b] Alchuinus in Christi caritate salutem.

Saepius vestrae sanctitatis audiens famam, et ideo me vestrae familiaritati adiungere desideravi[c]. Sed modo tempus oportunum[d] occurrit, per praesentem fratrem obnixis precibus me ipsum vobis commendare. Quapropter per sanctae virginis filium vestram suppliciter obsecro unanimitatem, ut me, licet indignum, vestris animis atque manibus accipere dignemini, non quasi ignotum sed quasi fratrem. Quia licet oculis carnis non vidissem, tamen oculis cordis vos videre[e] videor[f] et valde diligo; honestatemque vitae vestrae animo complector studioso[g]; cupiens, vestram beatitudinem ubique proficere[h] in Domino et ad perpetuae pacis pervenire laetitiam.

Orantes[i] pro nobis, vos semper valete in Christo, fratres dilectissimi.

---

179. *Alcuinus Nathanaelem discipulum ad vitam honestam et religiosam exhortatur et vitare iubet columbas coronatas volitantes per cameras palatii*[k]. (F 186)

c. 801 Dulcissimo filio meo Nathanaheli[2] Albinus pater salutem.

a. *ex T 85v; K 63v:* Alcuinus Moroaldo abbati; *G p. 182—183. (Est etiam in N 88:* Alchuinus ad congregationem sanctae Mariae et patrem Moroaldum.) b. clientulus Alcuinus *K.* c. curavi *K.* d. *om. K.* e. videri *K.* f. video *TKG.* g. studiose *G.* h. facere *G.* i. Orantes — dilectissimi *om. K.* k. *ex H 98—98v.*

1. s. Mauroaldo „natione Franco, Warmatia oriundo“, abbati Farfensi 790—802; v. Constructio Farfensis, Mon. Germ. SS. XI 529. 2. Cf. infra p. 632: „sed nuper, de nido paternae edocationis educti, ad publicas evolastis auras“; ante has literas igitur nostrae scriptae sint oportet, in quibus Nathanaelem de modo in palatio vivendi instruit. Magistrum eum fuisse in schola palatii docet etiam Alcuini epistola 205. Iam a. 796 eum in aula versantem describit Theodulfus (ad Carol. reg. v. 175—176, opp. ed. Sirmond p. 186):

„Stet levita decens Fredegis sociatus Osulfo,
Gnarus uterque artis, doctus uterque bene.“ *D.*

Obsecro te, fili mi, fili carissime, ut vita tua fiat et conversatio honesta et relegiosa atque[a] sine omni reprehensione, in quantum fieri possit, coram Deo et coram hominibus; ut intellegatur, quanta eruditione edoctus fuisti. Sanctitas tua et venerabilis relegio laus est mihi apud homines et merces apud Deum. Non veniant[b] coronatae columbae ad fenestras tuas[1], quae volant per cameras[c] palatii; nec equi indomiti inrumpant ostia camerae; nec tibi sit ursorum saltantium cura[d], sed clericorum spallentium. Sint verba in veritate modesta, et vox temperata, et silentia considerata; et cui dicas, diligenter examinatum. Nec te alienis inmisce dissensionibus, nec te praetereat horarum spalmodia sanctarum; nec missarum maxima virtus in corpore Christi; nec caritas desit. Legatur ante te lectio sancta, per quam fieri possint ad convivas verba praedicationis. Sit tuum velle et nolle ad mentis arcem constitutum, ne penitere cogaris de quolibet facto. Esto pauperum pater, ut de pane tuo manducent, quia in paupere Christus reficitur. Quam felix mensa, in qua est conviva Christus. Esto inreprehensibilis et morum dignitate, magnificus in sanctitate, laudabilis in ratione dati et accepti, iocundus in verbis, gaudens in aspectu, laetus ad miseros, largus ad pauperes, omnibus odor vitae factus[2], ut ex omnibus, Christi gratia consequente, mercedem habere merearis. c. 801

180. *Alcuinus Candido et Nathanaeli discipulis suis, in aula versantibus, mandat, obtestentur Carolum imperatorem, ut ecclesiae S. Martini Turonensis perfugium inviolatum tueatur a Theodulfo episcopo Aurelianensi*[e]. (F 118)

Karissimis in Christo filiis Candido et Nathanaheli Albinus salutem[3]. 801 ex. vel 802

a. adque *H.* b. venient *H.* c. camaras *H.* d. ora *H*, cura *W.* e. *ex P 112—116, M 70v—74v:* Epistola ad Candidum et Natanael. *Edidit Baluzius Capit. T. I 1442.*

1. Isai. 60, 8: „quasi columbae ad fenestras suas.“ 2. 2 Cor. 2, 16. 3. De tempore, quo haec et sequentes epistolae scriptae sint, cf. infra epp. 183. 184.

801 ex. vel 802 Cura mea et caritas mea vobiscum, filii, omnibus vigilat horis; optans, vos moribus et religiosa vita Deo placere et domino meo David; et ut exemplo sitis boni operis aliis in palatio iuvenibus. Gratia est patris filius sapiens[1]. Sapientia vera est, quae ad vitam ducit aeternam; nec nobis ignobilia quaedam statuit praecepta, sed valde nobilia et omni honore dignissima; in quibus[a] vitam possumus promereri perpetuam et inter homines laudabilem habere honorem. De quibus siquidem praeceptis saepius vos ammonui in scola eruditionis vestrae. Sed nuper, de nido paternae edocationis educti, ad publicas evolastis auras. Intellegatur in vobis, quod audistis a nobis. Vivat pater in filiis, qui modo trepidus diem expectat mortis suae. Opto, vos habeat superstites, quos habuit in servitio Dei laboris sui conmilitones.

Plurima mihi essent scribenda, quae vobis necessaria sunt observanda. Sed scio, me de honestate vitae saepius vestram ammonuisse caritatem litterisque monita mea saepius prosequi et renovare. Quapropter dicamus, quae modo nobis et vobis necessaria esse videntur.

Igitur venerabilis pater Theudulphus[b] episcopus[2] quibusdam confratribus sancti Martini, fidelibus vestrae prosperitatis intercessoribus, de quodam reo fugitivo habet disceptationem.

Qui reus, post plurima poenarum genera subito de vinculis elapsus, ad ecclesiam confugit sancti Martini, praecipui confessoris Christi; confitens peccata sua; reconciliationem deposcens; cesarem appellans; viam ad eius sanctissimam presentiam flagitans. Quem reddidimus missis[c] eiusdem praefati episcopi. Propter insidias sibi paratas in via, ut fertur, abeuntes eum dimiserunt ante fores ecclesiae stantem.

Sed eiusdem venerandi episcopi, his transactis, hostiliter venerunt homines quam plurimi, ut conpertum est.

Sed octo primates homines intraverunt cum episcopo nostro[3]

a. *sequitur* ad *in* *P M*. b. Theudulfus *M*. c. *om.* *P M*.

1. Cf. Prov. 10, 1. 2. Aurelianensis, c. 788—821. 3. Iosepho archiepiscopo Turonensi.

die dominico in ecclesiam. Non illi octo, qui in propheta leguntur in gladiis et lanceis pascere terram Nemroth[a][1], sed rapere reum et sanctitatem domus Dei profanare et sancti confessoris Christi Martini imminuere honorem; inruentes siquidem intra cancellos altaris. Quos expulerunt[b] fratres ante faciem altaris. 801 ex. vel 802

Si aliud dicunt, omnino falsum ferunt[c]. Quia illorum nullus caput tunc temporis inclinavit ad altare Dei.

Sonuit siquidem: ante civitatem venisse hostem Aurelianensem ad profananda sancti Martini suffragia; quia sciebant commanentes per[d] villulas homines, exinde[2] venientes. Concursus fuit in civitate subito mendicorum ex omni parte, suum parati defensorem defendere; timor et tumultus ubique increbuit[e]. De quorum manibus fratres nostri eripuerunt praefati episcopi homines, ne quid mali[f] paterentur; populumque foras ecclesiam expulerunt.

Sed scio, ante nominatum pontificem[3] multas dicturum[g] esse accusationes contra fratres nostros; et quae gesta sunt, exaggerare; et plurima addere, quae gesta non erant; sicut in eius legebatur litteris[4].

Quapropter, filii carissimi, praecipiendo praecipio vobis: ut prostrati veniatis ante pedes domini mei David imperatoris aequissimi et serenissimi; postulantes[h], episcopo veniente, locum defensandi et disputandi cum eo: si iustum sit, ut vi raperetur de ecclesia ad easdem poenas reus, de quibus aufugit: et an aequum sit, ut, qui cesarem appellat, ad cesarem non adducatur; et utrum fas sit, ut paenitens et confitens scelera sua spolietur omnibus bonis usque corrigiam calciamenti; vel si bene custodiatur illud dominicum verbum, quo ait: *Superexaltat misericordia iudicium*[5].

a. Nembroth *P.* b. expoluerunt *M.* c. fuerunt *PM.* d. ex *PM.* e. increpuit *PM.* f. male *PM.* g. dicendas *PM.* h. postolantes *PM.*

1. Michaeas 5, 5: „et octo primates homines"; 5, 6: „et pascent terram Assur in gladio et terram Nemrod in lanceis eius." 2. ex urbe Aurelianensi. 3. Theodulfum. 4. quae litterae non iam reperiuntur. 5. Iac. 2, 13.

801 ex. vel 802 In tali siquidem facto e contrario superexaltat iudicium misericordiam. Et ubi est multotiens laudata misericordia ab ipso domino nostro Iesu Christo, quae inter euangelicas legitur beatitudines: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*[1]; item praeceptum dominicum: *Estote misericordes, sicut et pater vester misericors est*[2]? Item cautelam providam consideremus, ubi ait: *Nolite condempnare, et non condempnabimini*[3]; et alia multa, quae in euangelii[a] leguntur auctoritate de misericordia; et ipsius Domini verbo, ubi ait: *Non veni vocare iustos, sed peccatores*[4]. Quapropter peccatricem mulierem, quae sanctos tetigit pedes, non abhorruit[b 5]. Quae non[c] ex tactu obprobrium contulit Christo, sed insignia virtutis eius elicuit; neque enim inmunditia eius polluit mundum, sed puritas mundi purificavit inmundam. Recordemur, nos illius esse servos, qui, ductus ad crucem, pro crucifigentibus oravit[6].

Et quomodo venerabilis pater dicit, reum peccatorem ecclesia non debere recipi? Si ecclesiam peccatores non intrant, fortassis sacerdos non invenietur, qui missas cantet in ea, neque[d] qui cantanti respondeat, nisi quislibet nuper baptizatus: dicente Iohanne apostolo: *Si dixerimus, quia*[e] *peccatum non habemus, nosmet ipsos seducimus et veritas in nobis non est*[7].

Sed eundem reum diabolum nominari in venerabilis episcopi litteris invenimus, non hominem. Non cogitas, quid apostolus ait: *Nolite iudicare ante tempus*[8]. Numquid praescribimus potentiae Dei, ut misereatur cui vult, qui ait: *Erunt novissimi primi, et primi novissimi*[9]. Cuius sapientiae interpretationem in Iuda et latrone.. Ille de apostolatu pependit in laqueo[10]; iste de cruce paradisum[f] intravit[11]. *Duo sunt,* dicit beatus Gregorius de hac eadem sententia, *quae sollicite pensare debemus; quae enim? „Multi vocati, sed pauci electi*

a. euangelio *PM*. b. aborruit *P*. c. quae non *om. PM*. d. ne *PM* (*pro* neque). e. quae *M*. f. paradysum *M*.

1. Matth. 5, 7. 2. Luc. 6, 36. 3. Luc. 6, 37. 4. Matth. 9, 13. 5. Luc. 7, 39. 6. Luc. 23, 34. 7. 1 Ioh. 1, 8. 8. 1 Cor. 4, 5. 9. Matth. 19, 30. 10. Matth. 27, 5. 11. Luc. 23, 43.

*sunt*" [1]. *Primum est, ut de se quisque minime praesumat: quia*[a], 801 ex. vel 802
*etsi iam ad fidem vocatus*[b] *est, utrum perhenni regno dignus sit, nescit. Secundum vero, ut unus quisque proximum, quem*[c] *fortasse iacere in viciis conspicit, desperare*[d] *non audeat; quia divinae misericordiae divicias ignorat*[2]. Numquid aliquis peccator talis est, qui Christi sanguine purgari non possit; et tam[e] profunda scelerum voragine demersus, ut[f] misericordia Christi eum mederi non possit? Quid aliud ait, qui hoc dicit, nisi ut Christus frustra mortuus[g] sit? Frustra autem mortuus[h] est, si aliquos non potest vivificare, qui[i] nobis veniam cotidie donat. Numquid iustum est, eam aliis denegare, quam nobis sedulis optamus votis dari? Ad ecclesiam confugimus, ut in ea exaudiantur preces nostrae; et aliorum preces in ea exaudire dedignemur? Nobis per sanctorum preces in ecclesia peccata dimitti confidimus; et confitenti peccata duro corde in eadem ligamus ecclesia? At[k] apostolus praecipit, delinquentes[l] corripere in spiritu mansuetudinis[3]. Et apostolus Iacobus: *Si zelum amarum habetis, et contentiones sunt*[m] *in cordibus vestris, nolite gloriari*[4] et cetera, quae in[n] sequentibus terribili censura leguntur de his, qui zelum habent amarum. Zelus[o] siquidem bonus[p] est, si spiritu mansuetudinis mitigatur. Curandum est, ut rectorem subditis et matrem pietas et patrem exibeat disciplina; atque providendum, ne aut districtio rigida aut pietas sit remissa. Nam disciplina vel misericordia multum destruitur[q], si una sine altera teneatur. Idcirco in arca et virga et manna fuisse legitur[5], ut in pectore rectoris esset virga districtionis et manna dulcedinis; ut psalmista: *Virga tua et bacutus tuus, ipsa me consolata sunt*[6]. Sit zelus, sed moderate[r] saeviens; sit pietas, sed[s] non plus quam expediat parcens.

a. quae *PM*. b. vocatum *PM*. c. quae *M*. d. disperare *PM*. e. quam *PM*. f. demersunt *M*. g. mortus *M*. h. mortuus *corr. in* mortuum *P*, mortum *M*. i. quae *P*. k. Ad *PM*. l. dedlinquentes *M*. m. contentionibus *M*. n. in *addidi pro* ad *quod superscriptum est in P;* quae ad *M*. o. Zelum *PM*. p. bonum *PM*. q. distruitur *P*. r. moderatae *P*. s. si *PM*.

1. Matth. 20, 16. 2. S. Gregorii homil. L. I hom. 19 c. 6; opp. edd. Benedictini T. I p. 1514. 3. Gal. 6, 1. 4. Iac. 3, 14. 5. V. Hebr. 9, 4. 6. Ps. 22, 4.

801 ex. vel 802 Sed videamus[a], quid de fugitivis ad ecclesiam sancti[a*] canones censeant.

In canone Aurelianensi, capitulo 1 legitur: *De homicidis et adulteris et furibus, si ad ecclesiam confugerint*[b], *id constituimus*[c] *observandum, quod ecclesiastici*[d] *canones decreverunt et lex Romana constituit: ut ab*[e] *ecclesiae atriis vel domo*[f] *episcopi eos abstrahi*[f*] *omnino non liceat, nec alteri*[g] *consignare; nisi, ad euangelia*[h] *datis sacramentis, de morte de*[i] *debilitate et omni poenarum genere sint securi*[1]. O[k] Aurelianensis pontifex contra Aurelianensem synodum facere audet, in qua fuerunt episcopi, ut legitur, septuaginta duo. An aequum et honestum videri poterit eiusdem civitatis pontificem suae propriae civitatis auctoritatem infringere? Item in[l] synodo Aurelianensi capitulo 21: *Si quis necessitate*[m] *conpulsus*[n] *ad ecclesiae*[o] *septa confugerit et, sacerdote seu praeposito ecclesiae praetermisso*[p] *atque contempto, eum quisque de locis sacris vel atriis seu vi seu dolo abstrahere aut sollicitare fortasse praesumpserit, ut inimicus ecclesiae ab eius liminibus arceatur, quousque iuxta pontificis discretionem digna per indictam*[q] *paenitentiam emendatio subsequatur; eo tamen, qui a se raptus est, prius ecclesiae restituto*[r] [2]. Item sanctus Silvester in titulo 21: *De servis, qui pro qualibet culpa ad ecclesiae septa confugerint, id statuimus observandum, sicut*[s] *in antiquis constitutionibus tenetur scriptum. Pro concessa culpa datis a domino sacramentis, quisquis ille fuerit, egrediatur, de venia iam securus. Enimvero*[t] *si inmemor fidei dominus transcendisse convincitur, quod iuravit, ut is, qui veniam acceperat*[u], *probatur, postmodum*[v] *pro ea culpa qualicumque*[w] *supplicio cruciatus*[x], *dominus ille*[y], *qui inmemor*

a. *Quae sequuntur:* Sed videamus — qui scire desiderat, legere poterit, *insunt etiam ep. 181, quae in uno codice Z habetur, quem codicem in recensendis his epistolae partibus adhibui.* a*. sanctae *Z.* b. confugerunt *P.* c. statuimus *Z.* d. ecclesiastice *Z.* e. ad *PM.* f. domū *MP*, domu *Z.* f*. abstrai *P.* g. aliubi *Z.* h. ecclesia *Z.* i. *om. PM.* k. O — infringere *om. Z.* l. *om. PM.* m. necessitati *PM*, necessitatis *Z.* n. conpulsi *Z.* o. ecclesia *M.* p. intermisso *Z.* q. indicta *PM.* r. restituatur *PZM.* s. sicunt *Z.* t. ego vero *Z.* u. acciperat *PM.* v. tantummodo *PM.* w. qualecumque *PZM.* x. cruciatur *PM.* y. *om. Z.*

1. Concil. Aurelian. I c. 1 (Mansi Coll. concc. VIII 350). 2. Concil. Aurelian. IV c. 21 (Mansi IX 116).

*fuit date fidei, sit ab omnium communione suspensus*[1]. Item 801 ex. vel 802
sinodus Agathensis[a]: *Placuit, ut*[b] *homicide a foribus ecclesiae non cito pellantur, et ab*[c] *omni*[d] *genere poenarum sint liberi; ita tamen, ut eis, quibus rei*[e] *sunt, satisfaciant*[f]. Item sinodus Agathensis: *Omnis fidelis, qui in sinum ecclesiae confugerit, hoc*[g] *est, matris, non facile repellatur; sed in ea ecclesia, quantum iudices*[h] *veritatis iudicaverunt*[i], *satisfactione sanetur.*

Sed et de Constantino imperatore legimus[k], dum baptizatus fuerit[l], ut die quarta[m] huiusmodi[n] statuisset legem: ut, in quocunque loco fuerit fabricata ecclesia, consecrationis hanc virtutem obtineat[o], ut quicunque reus in eam fugerit, iudicis periculo[p], qui in praesenti[q] fuerit, defensetur.

Sed et perspectis cautissimis Romanorum libris[r], ita de fugitivis ad ecclesiae cuiuslibet suffragia invenimus scriptum, vel de eis, qui caesarem appellant vel ad principem se duci flagitant. *Theodosius*[s] *et Valentinianus Aug.*[s*] *Antiocho*[t] *praefecto praetorio* ....... *Data X. Kal. Aprilis Constantinopolim*[u] *Antiocho et Basso*[v] *consulibus.* INTERPRETATIO. *Ecclesia ac loca Deo dedicata reos*[w], *qui ibidem compulsi timore*[x] *confugerint, ita tueantur, ut nullus*[y] *locis sanctis ad direptionem*[z] *reorum vim ac manus*[aa] *afferre praesumat*[bb]: *sed quicquid spatii*[cc] *vel in porticibus vel in atriis vel in*[dd] *domibus vel in areis ad ecclesiam adiacentibus pertinet. velut interiora templi praecipimus custodire; ut reos*[ee] *timoris necessitas non constringat circa altaria manere et loca veneratione digna polluere*[2]. *Imp.*[ff] *Honorius et Theodosius Aug. Ciciliano praefecto praetorio*[gg]. *Post alia*

a. sinode Agathensi *PM*. b. placuit qui ut *Z*. c. *om.* *P*. d. omne *P*. e. reis *Z*. f. sufficiant *Z*. g. hoc *corr. in* hęc *P*; haec *ZM*. h. ubique *Z pro* iudices. i. iudicaverint *Z*. k. legitur *Z*. l. fuit *Z*. m. quinta *Z*. n. huiuscemodi *Z*. o. obteneat *Z*. p. indicentur populo *Z*. q. presentiam *Z*. r. legibus *Z*. s. Theodosi *P*. s*. agustus *Z*. t. Antioco *P*, Anthiocho *Z*. u. Constantinopoli *Z*. v. Barso *Z*. w. rei *PZM*. x. timorem *Z*. y. nullis *PM*. z. disripientem *Z*. aa. manibus *PM*, mortibus *Z*. bb. presumant *Z*. cc. spatium *Z*. dd. *om.* *PM*. ee. reus *PM*. ff. pōp. *add.* *P*. gg. praeposito *P*.

1. Concil. Aurelian. V c. 22 (Mansi IX 134). 2. Lex Romana Visigoth.; cod. Theodos. L. IX tit. 34; ed. Haenel p. 208. 210.

801 ex. vel 802 . . . . . . . *Data*[a] *IX.*[b] *Kal. Febr. Ravenna, Honorio VIII*[c] *et Theodosio Secundo augustis*[d] *consulibus.* INTERPRETATIO. *Omnibus dominicis diebus iudices sub fida*[e] *custodia de carceribus reos educant, ut eis a christianis vel a sacerdotibus substantia praebeatur; et*[f] *ad balneum praedictis diebus sub custodia, religionis contemplatione*[g], *ducantur. Si quis*[h] *de iudicibus*[i] *hoc implere neglexerit, poenam, quam lex ipsa constituit, cogatur implere*[1]. *Lege Iulia de vi publica dampnatur*[k], *qui aliqua potestate preditus*[k*] *civem Romanum, imperatorem appellantem, necaverit necarive*[l] *iusserit, torserit verberaverit condemnaverit, inve*[m] *publica vincla*[n] *duci iusserit. Cuius rei*[o] *poena*[p] *in humiliores capite*[q], *in honestiores insulae deportatione*[r] *coherceatur*[s][2]. *Lege Iulia decretum est: ut pro violentia*[t] *dampnetur, quicunque iudex appellantem, ut ad principis praesentiam*[u] *ducatur, ingenuum hominem vel civem Romanum factum torserit occiderit vel occidi iusserit vel in vinculis publicis adstrinxerit vel flagellis ceciderit aut dampnare praesumpserit. Pro qua re humiliores personae capite puniuntur*[v], *honestiores in insulam*[v*] *relegantur*[w][3]. Legitur in Orosio libro VII de Alarico rege, qui Romam obsedit inrupit vastavit, quali intentione locis sanctis idem paganus rex parcere iussit; ut eadem verba ponamus[x], quae idem historicus vir[y] posuit, qui post congruam rerum gestarum seriem[z] litteris subiunxit: *Adest Alaricus, trepidam Romam obsidet, turbatamque inrumpit; dato tamen praecepto prius, ut, si qui*[aa] *in sancta loca, praecipueque*[bb] *in sanctorum apostolorum Petri et Pauli basili-*

a. datur *PM*. b. non. Septemb. *Z pro* IX Kal. Febr. c. octavo *Z*. d. augusto *Z*. e. fide *PM*. f. ut *Z*. g. contemplationem *Z*. h. qui *Z*. i. indices *Z*, custodibus *M*. k. damnantur *Z*. k*. praedictus *M*. l. necarive — condemnaverit *om*. *PM*. m. in via *PZM*. n. *om*. *Z*. o. cui re *Z*. p. poene *Z*. q. capita *PM*. r. deportione *P*. s. cohercitur *Z*. t. per violentiam publica *Z pro* pro violentia. u. praesentia *P*. v. ponuntur *PM*. v*. insula *PM*. w. religantur *PZ*. x. ponimus *PM*. y. *om*. *Z*. z. *om*. *Z*. aa. quis *PM*. bb. precipue *PM*.

1. Lex Rom. Visig., cod. Theodos. L. IX tit. 2, 3.; ed. Haenel p. 174. 2. Lex Rom. Vis., Pauli sentent. L. V tit. 28, 1 sententia; ed. Haenel p. 438. 3. Lex Rom. Vis., Pauli sent. L. V. tit. 28, 2 interpretatio; ed. Haenel l. l.

*cas*[a] *confugissent*[b], *hos inprimis inviolatos securosque*[c] *esse sinerent*[1]. Et quo honore vasa sancta reportare iussisset inventa ad ecclesias, ibi, qui[c*] scire desiderat, legere poterit[d]. 801 ex. vel 802

Si quis[e] haec, quae posuimus, canonum[f] et legum testimonia minores esse auctoritates aestimet, legat ipsius Domini de fugitivorum civitatibus praecepta[g]; et intellegat, divinitus esse statutum, ut rei et peccatores, domino Deo demandante, loca defensationis[h] debuissent habere, ubi protegerentur[i] a persequentium insidiis.

Nec non et ipsam Romam aliasque per mundum civitates asylum statuisse ad reorum defensationem, legitur; ut per illius loci vel templi, qui apud eos sanctus habebatur, reverentiam[k], severa legum cautio mitigaretur. An fas est, apud christianos minoris esse honoris ecclesiam Christi quam templum Iovis apud paganos; vel beate Mariae genetricis Dei domum quam impie Iunonis asylum inferioris venerationis haberi? Aut ipse beatus Martinus, verus Dei cultor, in christiano imperio minus venerari fas est, quam Scolapius falsator in paganorum potestate habuit?

Haec siquidem omnia si domino meo David imperatori[l] christianissimo et[m] omni honore Dei devotissimo legantur vel verbis pacificis dicantur, scio sanctissimum illius animum et pietate plenissimum et in custodia mandatorum Dei cautissimum, qui[n] nullis poterit muneribus de via veritatis averti, qui omnia ita decernit et diiudicat[o], sicut domino deo Iesu Christo placuerit et sanctis eius; et sibi erit merces[p] perpetua in aeterna beatitudine et filiis suis benedictio sempiterna[q].

Ecce sanctorum[r] censura canonum, ecce legalium scita litterarum firmissime honorem[s] ecclesiarum Christi in patrociniis fugitivorum conservari iubent. Nunquam credimus, ut christianissimus et serenissimus imperator domnus Carolus au-

a. basilicae *PM.* b. confugisset *PM.* c. securos *PM.* c*. ubiq; *corr. in* illi qui *P.* d. potuerat *Z.* e. *om. PM.* f. canonem *PM.* g. praecepti *P.* h. defendationis *PM.* i. protegentur *P.* k. reverentiam *suppl. Watt.* l. imperatore *PM.* m. in *add. M.* n. cui *M.* o. deiudicat *M.* p. mercis *PM.* q. *sic.* r. sanctarum *P.* s. honore *PM.*

1. Orosii adv. paganos hist. L. VII c. 39.

801 ex. vel 802 gustus aliter praecipiat, nisi ut sanctorum censurae[a] canonum et legalium[b] edicta[c] litterarum se habent et ut antecessores sui statuerunt. Nec sanctae Dei ecclesiae honor nec sui magni nominis reverentia et timor minor debet esse in regno excellentissimo et imperio potentissimo vel in aliqua dignitate et honore minui, sed semper augeri ad laudem et gloriam domini nostri Iesu Christi; qui eum super omnes alios reges et imperatores sapientiae decore honoravit et regni potentia exaltavit.

---

181. *Alcuinus episcopo cuidam scribit de ecclesia s. Martini Turonensi contra Theodulfum archiepiscopum Aurelianensem protegenda*[d][1]. (F 118 in adnotationibus)

801 ex. vel 802 Igitur venerabilis pater Theodulfus archiepiscopus ex[e] fratribus sancti Martini quandam habet disceptationem, fidelibus vestris, de quodam reo fugitivo; magis, ut arbitramur[f], ex petitione suorum quam sanctae mentis[g] illius perturbatione vel iracundia.

Qui reus, post plurima poenarum genera subito de vinculis elapsus per neglegentiam custodum, ad ecclesiam confugit sancti Martini, praecipui confessoris Christi; confitens peccata; veniam poscens; cesarem appellans; viam ad eius sanctissimam praesentiam flagitans. Qui redditus eiusdem praefati episcopi missis, ut sanus deduceretur ad praesentiam domni archiepiscopi sub fide illorum ad canonicam paenitentiam. Quo accepto, non ausi sunt eum ducere propter insidias sibi paratas in via, ut fertur; abeuntes eum dimiserunt ante fores ecclesiae stantem.

Sed eiusdem venerandi pontificis post tempus hostiliter venerunt homines quam plurimi, ut conpertum est.

Sed principales homines intraverunt ecclesiam die dominica cum sanctissimo episcopo nostro, ut visum est, rapere reum

a. censura *PM*. b. *hic desinit P; quae sequuntur habet M tantum*. c. edita *M*. d. *ex Z 117—123*. e. *an* cum? f. arbitramus *Z*. g. meritis *Z*.

1. Huius epistolae fragmentum tantum superest. Cf. ep. 180 supra p. 636 n. a.

iacentem ante sepulchrum sancti confessoris[a] Christi et sancti- 801 ex. vel 802
tatem domus Dei profanare et sancti confessoris Christi Martini imminuere honorem, inruentes siquidem intra cancellos altaris. Quos expulerunt fratres ante faciem altaris, timentes, ne inter altare et sepulchrum sanctissimi confessoris Christi sanguinis effusio foret. Raptus est quidam homo illius fugitivi medio populi, ut duceretur foras. Qui clamavit auxilium. Hoc populus partim videns, partim audiens, fuit subito clamor ingens et concursus populi, maxime pauperum, ex omni parte civitatis.

Sonuit siquidem, ante civitatem[b] venisse hostem Aurilianensem ad profananda[c] sancti Martini suffragia; quia sciebant, manere plurimos de civitate praedicta homines foras per villulas. Timor et tumultus ubique increbuit. De quorum manibus fratres nostri eripuerunt praefati episcopi homines, ne quid mali[d] paterentur, populumque foras ecclesiae expulerunt.

Sed sui plurima dicunt, quae ibi gesta non erant audacia, et quae gesta sunt exaggerant[e] verbis superfluis.

Vestra sanctitas consideret: si iustum sit, ut vi rapiatur fugitivus reus ad ecclesiam Christi; et an aequum sit, ut, qui cesarem appellat, ad caesarem non ducatur; et utrum fas sit, ut paenitens et confitens scelera spolietur omnibus bonis usque ad corrigiam calciamenti.

Certum est, eundem reum multa perpetrasse peccata et scelera impia valde. Sed testes habet presbyteros viventes adhuc, quibus suam dedit confessionem — Christianum de monasterio sancti Benedicti[1] et Adalbertum de monasterio sancti Martini[2] — antequam deprehenderetur vel vinculis constringeretur vel poenis torqueretur.

Quid est, quod ipse dominus Iesus ait: *Nolite condempnare et non condempnabimini*[3]*;* et alia multa, quae in euangelii leguntur auctoritate de misericordia; et ipsius Domini verbo, ubi

a. confessores *Z.* b. ante in civitate *Z.* c. profanandam *Z.* d. male *Z.* e. exaggerare *Z.*

1. Turonensi. 2. item Turonensi. 3. Luc. 6, 37.

801 ex. vel 802 ait: *Non veni vocare iustos sed peccatores*[1]. Quapropter peccatricem mulierem, quae sanctos tetigit pedes, non abhorruit[2]. Quae non ex tactu obprobrium[a] contulit Christo, sed insignia virtutis eius elicuit; neque enim inmunditia eius polluit mundum, sed puritas mundi purificavit inmundam.

Hoc ideo dico, quia sunt, qui dicunt, tales peccatores non debere ecclesiam Christi intrare. Forte rari intrant, si peccatores non intrant. *In quacumque die* dicit propheta *conversus fuerit peccator, vita vivet et non morietur*[3].

Sed videamus, quid de fugitivis ad ecclesiam sancti canones censeant . . . . . . . . . . . . . . . . qui scire desiderat, legere poterit[b].

Si quis haec, quae posuimus de canonibus vel lege Romana testimonia minoris esse auctoritatis aestimet, legat ipsius Domini de fugitivorum civitatibus praecepta, et intellegat, divinitus esse statutum, ut rei et peccatores, domino Deo demandante, loca[c] defensionis debuissent[d] habere, ubi protegerentur a persequentium insidiis; in tantum, ut de servis fugitivis in deuteronomio legitur demandasse, ut non redderentur dominis propter timorem tormentorum, eadem verba, quae ibi leguntur: *Non trades servum domino suo, qui ad te confugerit; sed habitabit tecum in loco, qui ei placuerit et in una urbium tuarum requiescet; nec contristes eum*[4]. Haec Domini sunt verba, non alterius; quae omni veneratione intellegenda sunt atque[e] observanda[f] secundum temporis oportunitatem. Sed et in historiis veterum legitur, in civitatibus poene ubique asylum esse propter refugium sceleratorum. Et hoc apud paganos. Quanto magis apud christianos misericordiae causa ecclesiae debent habere honorem suum in fugitivorum solacium.

a. obtemperare Z. b. *Haec leguntur in Z omnino ut in ep. 180 supra p. 636 – 639, quare hic omittenda duxi.* c. loco Z. d. debuisset Z. e. a te Z. f. observandum Z.

1. Matth. 9, 13. 2. Luc. 7, 39. 3. Ezech. 33, 11. 12. 4. Deut. 23, 15. 16.

182. *Carolus imperator Alcuinum et fratres S. Martini Turonenses increpat, quod adversus imperium suum Theodulfo episcopo Aurelianensi clericum fugitivum non reddiderint. Quem reddi iubet. Fratrum vitam reprehendit; Alcuinum iis frustra praefectum esse scribit. Fratres in ius vocat*[a]. 801 ex. vel 802

(F 119)

In nomine Patris et Filii[b] et Spiritus sancti. Karolus et reliqua[c] Albino venerabili magistro et omni congregationi monasterii sancti Martini.

Pridie, quam ad nostram praesentiam a vobis missa venisset epistola, adlatae nobis sunt litterae a Theodulfo episcopo[1] missae, quaerimonias continentes de inhonoratione hominum suorum; et non tam illorum quam episcopi huius civitatis, vel contemptu iussionis imperii nostri. Quam iussionem de redditione cuiusdam clerici, de custodia ipsius elapsi et in basilica sancti Martini latitantis, sub nostri nominis auctoritate conscribere iussimus[2]; cuius etiam nobis exemplaria misistis. In quibus nos nequaquam iniuste aliquid decrevisse, ut vobis visum fuit, putamus.

Sed cum utrasque epistolas, vestram scilicet ac Teodulfi, nobis relegere fecissemus, asperior multo nobis et cum iracundia conposita vestra quam Teodulfi videbatur epistola, et in nullo erga illum caritatis condimento respersa; sed potius quasi reum defendens, et episcopum accusans; et sub velamine quodam celati nominis continens: quod reus[d] vel posset vel admitti ad accusationem deberet; cum hoc omnino et divina et humana lege sanccitum sit: nulli criminoso alterum accusanti dari licentiam. Quanquam a vobis ad hoc defensus et conser-

a. *ex C cod. lat. bibl. imp. Paris. 2718 (quondam Colbert. 4593) membr. S. IX fol. 124—126:* Epistola domni Karoli imperatoris ad Albinum magistrum et ad congregationem sancti Martini monasterii missa. *Edidit Balusius Capit. I 413.* b. fili *C.* c. et reliqua *scripsit librarius pro* serenissimus augustus a Deo coronatus, magnus pacificus imperator, Romanum gubernans imperium, qui et per misericordiam Dei rex Francorum et Langobardorum; *v. Caroli epistolas supra* T. IV 387. 388. 391. 401. 402. 409. 415. d. quod reus *addidi.*

1. Aurelianensi; cuius epistola non iam exstat. 2. Hae Caroli litterae interierunt.

801 ex. vel vatus sit — sub obtentu iussionis nominis nostri — ut, qui
802 iam accusatus et in conspectu populi civitatis suae[1] iudicatus est, accusandi locum habere caesarei nominis appellatione deberet ad exemplum beati Pauli apostoli. Qui, apud principes Iudaeae a gente sua accusatus sed nondum iudicatus, caesarem appellavit[2], et ab eisdem principibus ad caesarem iudicandus missus est. Quod nequaquam praesenti negotio convenit. Paulus enim apostolus, a Iudaeis accusatus sed non iudicatus, caesarem et appellavit et adire permissus est. Hic vero infamis clericus, et accusatus et iudicatus et in custodiam[a] missus et de custodia elapsus, basilicam — quam nisi post paenitentiam ingredi non debuerat — contra legem ingressus, et adhuc, ut fertur, perverse vivere non cessans, ut dicitis, sicut Paulus caesarem appellavit. Sed nequaquam ut Paulus caesarem aditurus est[3].

Illi[4] enim, apud quem accusatus et a quo iudicatus atque in custodiam[a] missus est et de cuius custodia evasit, praecipimus, ut reddatur. Et ille eum ad nostram audientiam, sive vera sive falsa dicentem, adducat.

Quia non decet, ut propter talem hominem nostrae primae iussionis ulla fiat inmutatio.

Sed et valde miramur, quur vobis solis visum sit nostrae auctoritatis sanctioni et decreto contraeundum[b]; cum liquido pateat, et ex consuetudine veteri et ex constitutione legum latorum[c] decreta rata esse debere, nec[d] cuiquam permissum, illorum edicta vel statuta contemnere.

Et in hoc satis mirare nequivimus, quod illius scelerati hominis precibus, quam nostrae auctoritatis iussionibus obtemperare maluistis, cum nunc clarissime liqueat, cum eodem homine amorem discordiae ex inruptione caritatis de hoc loco vetuit egredi[e].

a. custodia *C.* b. contra eundem *C.* c. legum latorum *scripsi pro* legum alterū *C.* d ne *C.* e. *sic C.*

1. Aurelianensis. 2. Act. apost. 25, 11. 3. Act. apost. 25, 12: „Caesarem appellasti? ad Caesarem ibis." 4. Theodulfo.

Ipsi quippe nostis, qui congregatio huius monasterii ac servi Dei — et utinam veri — diciminia[a]: qualiter iam crebro vita vestra a multis diffamata est; et non absque re. Aliquando enim monachos aliquando canonicos aliquando neutrum vos esse dicebatis. Et nos — consulendo vobis et ad malam famam abolendam — magistrum et rectorem idoneum[1] vobis elegimus et de longinquis provintiis invitavimus. Qui et verbis et admonitionibus vos rectam vitam instruere et, quia religiosus erat, bonae conversationis exemplo potuisset informare. Sed pro dolor aliorsum cuncta conversa sunt. Et diabolus vos quasi ministros suos ad seminandam discordiam, inter quos minime decebat, invenit; scilicet inter sapientes et doctores ecclesiae[2]. Et qui peccantes corrigere et castigare debuerunt, cogitis ad peccatum invidiae atque iracundiae prorumpere. Sed illi, Deo miserante, nequaquam adsensum vestris malis suggestionibus praebituri sunt. 801 ex. vel 802

Vos autem, qui contemptores nostrae iussionis extitistis, sive canonici sive monachi vocamini, ad placitum nostrum, iuxta quod praesens missus noster[b][3] vobis indixerit, nobis vos adsistere scitote et, quamvis ad nos missa hic factae seditionis vos excuset epistola, venite et condigna satisfactione inustum crimen eluite.

---

183. *Alcuinus Arnoni archiepiscopo Salzburgensi fugitivum Theodulfi episcopi Aurelianensis clericum tuendum mittit*[c].

(F 120)

Dilectissimo Aquilae Albinus matricularius[d] perpetuae beatitudinis in Christo salutem. 801 ex. vel 802

Direxi hoc[e] animal, vitulum enchiridion[f] meum; ut adiuves[g] illi[h] et eripias eum de manibus inimicorum suorum. Et adiuva, quantum valeas. Quia[i] venerabilis episcopus[4] mul-

a. dicemini *C.* b. ni *C.* c. *ex Z 162v, R 77—77v.* d. fratri *R pro* Aquilae — matricularius. e. ho *corr. in* o *Z;* ó *R; scripsi* hoc. f. encheridion *Z.* g. adiuvas *R.* h. *sic.* i. quia — Teodulfus *om. R.*

1. Alcuinum. 2. inter Theodulfum et Alcuinum. 3. Teotbertus; v. p. 648 infra. 4. Aurelianensis.

801 ex. vel 802 tum ardet super nos, id est Theodulfus. Misi quoque in ora pueri huius, quamvis vitulus contra naturam rationale sit animal, quod ipse in auribus sanctitatis vestrae habet mugire.

Habeo[a] enim illum ad erudiendum Deo mecum in domo mea. Et poterit proficere, Deo donante, in lectionis studio seu grammaticae artis disciplina[b] in domo sancti Martini. O Aquila! *Hi in curribus et hi in equis; nos autem in nomine Domini nostri magnificabimur*[1].

Valeas vigeas semper in aeternum.

---

184. *Alcuinus Carolo imperatori se fratresque S. Martini Turonenses excusat de tumultu facto contra Theodulfum episcopum Aurelianensem; veniamque petit*[c]. (F 195)

801 ex. vel 802 Domino excellentissimo atque omni honore dignissimo Carolo regi imperatori atque augusto victoriosissimo maximo optimo atque serenissimo Albinus matricularius praesentis prosperitatis et future beatitudinis aeternam in domino deo Christo salutem.

In prima harum facie litterarum mihi ex toto corde gratiarum actiones domino Deo nostro agendas esse video pro sospitate et salute vestra, non solum mihi sed omnibus christianis valde necessaria. Deinde a pietate vestrae bonitatis misericordia — corpore prostrato, corde contrito, voce lacrimabili — deprecanda est pro fratribus sancti Martini, in quorum me servitium vestra bonitas quamvis minus dignum delegavit.

Deum invoco testem conscientiae meae, quod nunquam eos tales intellexi, quales audio illos a quibusdam denotari, qui paratiores sunt accusare quam salvare. In quantum vero videri poterit et cognosci, digne Deo faciunt officia in ecclesiis Christi, sicut — verissime testor — perfectius non vidi alios in quolibet loco celebrantes nec diligentius consuetudine

a. Habeo — Martini *om. R.* b. disciplinam *Z.* c. *ex H 86—89:* Ad Carolum excellentissimum imperatorem.

1. Ps. 19, 8.

cotidiana pro vestra incolomitate et christiani inperii stabilitate intercedere. 801 ex. vel 802

Illorum siquidem conversationem et vitam a viro perfecto et iudicé incorrupto et misso fideli Uuidone[1] audire potestis[a]; qui, eorum omnia scrutans, agnovit, quid egissent vel qualiter vixissent.

Nec ego tardus fui eos ammonere de honestate monasterialis vitae, sicut illi ipsi testes sunt, si quis eorum testimonio credendum putat. Neque illorum scio culpas in accusatores suos, cur eos tanto prosequantur odio.

Et mirum, quid se in alienam — contra edictum legis — messem mittere velint[2]; hoc idem prohibente egregio doctore[3], ubi ait: *Tu quis es, qui alienum servum iudicas? Suo domino stabit aut cadet; stabit quidem, potens est Dominus statuere eum*[4]. Habet enim Tyronica civitas pastorem[5], in moribus electum, in praedicatione devotum; qui tritici mensuram familiae Christi optime ministrare[6] novit. Vigilet unus quisque pastor super gregem suum, ne quis in eo gratiae Dei desit; ut, cum pastor omnium adveniat, dignos eos inveniat perpetua remunerari mercede.

De concursu[b] vero et tumultu, qui ortus est in ecclesia beati Martini vel foras in atrio, in conspectu illius testor, qui singulorum corda considerat: quod nec me exhortante vel praesciente vel etiam volente factus est. Nec umquam me maiori esse angustia in alienis peccatis, quam tunc temporis me fore fateor. Nec, quantum intellegere potui vel audire, fratrum consilio quicquam inde gestum est. Immo nec voluntatem eorum agnoscere potui, ut fieret; nec ullus Deum timens vel suae salutis curam habens, ut non dicam facere sed etiam nec cogitare debere non dubium est[c].

Numquid non missus auctoritatis vestrae, vir venerabilis

a. audiri potest *H.* b. concurso *H.* c. *sic H. Forlasse scripserat Alcuinus:* ut fieret, quod nec ullum Deum timentem vel suae salutis curam habentem, ut non dicam facere sed etiam nec cogitare debere, non dubium est.

1. Britannici limitis comite. 2. i. e. Theodulfus episcopus Aurelianensis. 3. Paulo apostolo. 4. Rom. 14, 4. 5. Iosephum archiepiscopum. 6. Luc. 12, 42.

801 ex. vel 802 Teotbertus decem[a] et novem dies pro hac inquisitione inter nos fuit; etiam et per vices accusatores nostri cum eo? Quos volebat flagellavit; quos volebat in catenam misit; quos volebat iurare fecit; quos placuit, ad vestram vocavit praesentiam.

Frustra ego tanto tempore serviebam domino meo Iesu Christo, si in tantum illius me misericordia et providentia deseruit, ut in tam impium scelus in diebus senectutis meae caderem. Sed verissime absque omni dubitatione fateor: nec tantum me[b] mereri velle auri, quantum tota habet Francia, ut ex meo consilio vel preparatione tam periculosus tumultus in ecclesia Christi esset adunatus. Ego vero, pauper et peregrinus in hoc seculo[c], Deum timeo, perpetuae salutis animae meae quantulamcumque curam habens; quamquam minus perfecte hoc in vita claruisset mea. Et maxime nunc, in diebus senectutis et infirmitatis meae, praecavendum mihi novi tam inmanissimum sceleris pondus; qui, iudicium vitae meae mihi adpropinquasse, non ignoro. Huius iudicii timore a tumultu huius seculi — vestrae beatitudinis consilio — me liberavi[1], ut quietus Deo soli servirem pro vobisque in remunerationem omnium bonorum, quae mihi Deo propitiante egistis, cotidianis intercederem[d] lacrimis.

Ceterum huius tumultus rationem secundum veritatem, quantum intellegere valui, vestrae excellentiae pandere non erubesco, nemini parcens, quominus[e] veritati testimonium proferam.

Videtur enim mihi: nullum plus peccasse in huius impietatis facto quam custodem illius scelerati, ex cuius neglegentia tanta mala postea exorta[f] sunt. Ut cum pace eorum dicam, qui has litteras legere audiant, iustius aestimo esse: illum, cuius neglegentia ille reus lapsus est de vinculis, eadem pati vincula quam eundem reum fugitivum ad Christi dei nostri et

a. decim *H.* b. me *addidi.* c. s̄lo *H.* d. intercedere *H.* e. qui minus *H.* f. exhorta *H.*

1. Ex hoc loco apparet contentionem illam Theodulfo et fratribus S. Martini Turonensibus incidisse post deposita ab Alcuino negotia saecularia; v. epp. 170. 173. 176 supra p. 615. 622. 626.

sanctorum eius patrocinia de ecclesia ad eadem reddi vincula. 801 ex. vel 802
Nec hoc ex mea dicam aestimatione, sed Domini roboratus sermone, qui prophetam regi Israhelitico, qui dimisit regem Syriae de manibus suis, iussit dicere: *Haec dicit Dominus: Quia dimisisti virum dignum morte, erit anima tua pro anima eius*[1].

Deinde secundo loco incitatores esse huius tumultus intellego, qui armati venerunt maiori numero, quam opus esset, de civitate Aureliana in civitatem Tyronicam. Maxime, quia fama cucurrit per aures populi: ad hoc eos venisse, ut violenter rapuissent eum, qui confugerat ad patrocinia ecclesiae Christi et beati Martini. Illud etiam commune est omnibus ubique, quod moleste ferant, suos dehonorare sanctos. Fortassis et ille miser hortatus est ad mansionem suam rusticos venientes inter pocula, ut defenderent ecclesiam sancti Martini, ne violenter raperetur ab ea.

Tertia fuit huius tumultus instigatio, dum sanctus pater et pontifex noster[2] nimis inoportune, populo praesente, intravit ecclesiam cum hominibus, qui ad rapiendum venisse reum putabantur. Sed forte hoc fecit corde simplici, nihil mali ex hoc accidere[a] posse aestimans. Haec videns vulgus indoctum, qui semper res inconvenientes sine consilio agere solet, conclamarunt, ad fustes cucurrerunt; aliqui inpigri a foris venerunt, dum signa sonare audierunt. Quorum motio per indoctorum manus ministrata est; sicut exquisitum est a vestrae auctoritatis missis immo et ab ipsis accusatoribus nostris. Nam illis praesentibus sanctum allatum est euangelium, ligno sanctae crucis superposito; quoscumque iusserunt iurare ex fratribus, fecerunt. Fratres vero, audientes signa, prosiluerunt de refectorio ad sciendum, pro qua sonuissent causa. Qui venientes, quantum potuerunt, ut audivi, sedaverunt tumultum; nisi, qui inventi sunt ut aestimo infantes[3], qui vestrae ducti sunt praesentiae, in illo peccaverunt concursu. A quibus audiri potest, quid egissent;

a. accidisse *H.*

1. 3 Reg. 20, 42. 2. Iosephus archiepiscopus Turonensis. 3. pueri.

801 ex. vel 802 qui et ipsi iuraverunt: nullius se hoc ipsum egisse hortatu, nisi ex impetu stultitiae suae. Nec ullus ex vassis sancti Martini ibi fuit nisi unus, Amalgarius nomine; qui mecum eadem fuit hora. Quem statim misi cum aliis fratribus ad sedandum tumultum, hominesque venerandi episcopi eripere de manibus populi, ne quid mali in eos gestum esset. Qui, sedato tumultu, ducti sunt in monasterium, ubi salvi esse potuissent. Qui tanto odio exarserunt in me, ut bonum, quod eis iussi facere, in malum verterint[a]; dicentes, me in obprobrium illis eulogias[1] direxisse. Quod omnino falsissimum est; nescientes siquidem, me dominico imbutum esse praecepto, qui ait: *Benefacite his, qui oderint vos*[2].

Haec sancta pietas vestra, domine piissime, consideret verumque cognoscat; et propitietur famulis suis in Dei omnipotentis amore et sancti Martini intercessoris vestri honore, qui semper honoratus[b] fuit in regno et a regibus Francorum.

Solemus Deo dicere in confessione peccatorum nostrorum: *Si iniquitates observaveris*[c], *Domine, Domine, quis sustinebit*[3]? Dicamus et tibi, quia nobilissimum eiusdem capitis te membrum esse novimus: Si iniquitates observaveris[c], domne imperator, quis sustinebit? Maxime, quia specialis virtus bonitas atque laus imperatorum semper fuit clementia in subiectos suos, in tantum, ut Titus nobilissimus imperator ait, neminem ab imperatore tristem debere recedere[4]. Laetifica animos servorum tuorum per misericordiae tuae munus altissimum; superexaltet misericordia iudicium[5]. Qui maximas perfidiae culpas in vestram peccaverunt auctoritatem, laudabili pietate perdonare potuistis; ignosce infelicitati nostrae secundum piissimam sanctissime mentis vestrae nobilitatem. Quam semper agnovi in animo sapientiae vestrae mirabiliter vigere; et sicut David patrem Christi laudatum legimus in misericordiae magnitudine et aequitate iudiciorum, ita vestram beatitudinem semper in

a. verter *H*. b. honortais *H*. c. observaberis *H*.

1. cibos. 2. Matth. 5, 44. 3. Ps. 129, 3. 4. Sueton. Tit. c. 8. 5. Iacob. 2, 13.

his meritorum titulis laudabilem atque praedicabilem, Christo donante, esse cognovimus. 801 ex. vel 802

Omnipotens Deus pater per unicum filium suum dominum nostrum Iesum Christum in spiritu paraclyto omni benedictione et sapientia cor beatitudinis vestrae inluminet repleat atque laetificet, nobilissimeque proli vestrae perpetuam, in salutem populi christiani, prosperitatem perdonare dignetur, domine desiderantissime optime atque augustissime pater patriae.

Floreat et vigeat sophia virtute triumphis
Rex David, magnum magnus in orbe decus.

---

185. *Alcuinus Paulino patriarchae Aquileiensi*[1] *pro litteris missis gratias agit. Virtutem eius laudibus effert. Sortem suam graviter accusat. De suo vitae fastidio significat*[a].

(C 58, Q 62, F 35)

Dum ferventis cancri igneus sol sidus ascendit, ut[b] nimio diuturnoque calore arida tellus imbres expectat, sic[c] — tua[d], pater optime, in refrigerium magni amoris sitiens — in meo pectore voluntas tuae beatitudinis diu desiderabat litteras. Iterum atque iterum per singula horarum momenta aestuans hoc revolvebat elogium: *Quando venient desiderati mei dulcissimi apices? quando videam signa salutis dilectissimi mei? quando mihi Ausonia*[e] *nobilitatis pagina optati prosperitatem ostendet*[f] *amici? ut videam: si aliqua foederatae in Christo amicitiae in illius pectore maneat memoria, si Albini sui nomen stilo caritatis in cordis arcano*[g] *reconditum habeat, sicut suavissimum Paulini patris nomen perpetua*[h] *dilectione in corde filii aeternis viget litteris inscriptum*[i]. 801 ex. vel 802

Ecce venit, ecce venit[k] paternae pietatis pagina, quam

a. *ex T 77—78 v, G p. 202—210 sine lemmate; K 70 v—78 v:* Albinus Paulino patriarchae. (*Est etiam in N 71—72:* Albinus ad quendam.) b. ut *scripsi pro* et *TGK*. c. sit *T*. d. *corr. in* tuas *K*. e. Auxonia *T*, Hausonia *K*. f. ostendit *TK*. g. archano *G*. h. perpetue *G*. i. scriptum *T*. k. ecce venit *semel tantum in K*.

1. Cum Paulinus patriarcha die 11 mensis Ianuarii a. 802 mortuus sit (cf. supra p. 162 n. 4), haec epistola anno 801 exeunte aut 802 ineunte scripta sit oportet.

801 ex. vel 802 diu desiderabam, omni melle palato[a] meo dulcior, omni obrizo oculis honorabilior. Hanc laetus ambabus[b] accipiebam manibus et toto amplectebar[c] pectore; suspensus, quid[d] mihi de meo nuntiaret[e] Paulino? Solutisque sigillis[f], avidis oculorum obtutibus per singulas lineas iter aperui[g]. Desiderabilemque optate salutis sospitatem[h] patris agnoscens, in illis mox singulis literarum apicibus osculo[i] libabam[k]. Totumque me deo Christo in gratiarum effudi actiones, dicens: *Auditui meo dabis gaudium et laetitiam*, *et exultabunt ossa humiliata*[1]. Et qui[l] ante humiliatus fui in tristitia, nunc exaltatus sum in laetitia. Et si[m] quid pleno caritatis modio superaddi potuisset, cumularem utique pristina[n] dilectionis plenitudine novae[o] habundantiam laetitiae. Novit itaque, quicumque mellifluo caritatis iaculo vulnera omni favo dulciora in corde accipiet[2]: non me auctumnali[p] frigore flaccentia[q] verborum folia in huius cartule exaggerare gremium, sed de vivo veritatis fonte ad inrigandos verae flores dilectionis haec prona pectoris mei dextera haurire[r], quatenus mei magni amoris stillicidium tuis infunderem visceribus.

Plura[s] mihi de sanctissimo tui cordis epithalamio rorifluo nectare exundantia protulisti exempla; ut verius Aristotelicum[t] illud in te video impleri proverbium, qui, acutissimas Periermeniarum[u] scriptitans[v] argumentationes[w], dicitur in mente[x] calamum tinxisse[3]. Te vero agnosco de aeterno caritatis thesauro affluenter nova proferre et vetera et in fide fraterni[y] amoris pennam tinxisse pietatis.

Tuum vero sanctissimum cor terra est repromissionis, sapientiae melle manans et suavissimae[z] caritatis lacte[aa] redun-

a. palatu *TG*, *corrigit in* palatui *K*. b. ambobus *TG*. c. amplectabar *TG*, *corr. in* amplectebar *K*. d. quod *K*. e. nuntiarent *T*. f. singillis *G*. g. iteravi *K pro* iter aperui. h. sospitatis *K*. i. osculari *K*. k. *om.* *K*. l. quia *GK*. m. *om.* *T*. n. pristinam *T*, prima *GK*. o. nova *G*. p. auctumnale *T*, autumnalae *G*. q. flacentia *G*. r. aurire *T*. s. plurima *GK*. t. Aristotolicum illut *G*. u. Pergameniarum *K*. v. scriptitas *TG*, scriptas *K*. w. argumentationis *K*. x. merente *G*. y. fraternae *TG*. z. suavissimo *G*, suavissima *K*. aa. lacte *scripsi pro* luce *TK*, lucẽ *G*.

1. Ps. 50, 10. 2. Paulinus. 3. Haec allata sunt ex Isidori Hispal. originum L. II c. 27, 1. Cf. Alcuini Dialect. c. 16 p. 350.

dans[1]. In qua verus et gloriosus Salomon virtutum gemmis templum pulchrae[a] habitationis[b] suae maiestati[c] construxit, non Chaldea[d] flamma periturum[2], sed aeterna pace permansurum; in quo sancta sanctorum[3] summo[e] et vero pontifici soli Christo pervium[4], non semel in anno[5] sed semper in aeternum. Ibi arca[f] sapientiae et duorum tabulae testamentorum[6]. Et haec omnia Cherubin[g] in multitudine tegunt scientiae[7]. Horum subter alas divina populis oracula respondent[8], et flumina viventis aquae in salutem sitientibus[h] saliunt[i] aeternam[9]. Quo, qui sitiat[k], de aridis terrarum ignorantiae partibus veniat et bibat. 801 ex. vel 802

Quid in tam affluenti tui cordis thesauro non invenitur? cuius habitator[l] ille agnoscitur esse, in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi[10], qui habet clavem David, aperit et nemo claudit, claudit et nemo aperit[11]. Quae vult[m] ad profectum aliorum per tuae[n] linguam eloquentiae, caritatis clave aperit; et quae[o] vult, in arcano[p] pectoris tui[q] thesauro[r] clave sapientiae claudit. Haec sanctissima somniantis Iacob scala[12]; per quam caeli secreta septenis spiritalium carismatum gradibus pia penetrare solet intellegentia, et iterum ad aedificationem subiecti sibi populi fraterni amoris passibus descendit[s]; ut fiat doctor[t] ecclesiasticus divinae contemplationis cum Maria compos[13], et iterum cum Martha[u] dominicae mensae conviva[v], sedulae amministrationis sollicitus[14]. His duabus alis sanctorum animae cum magna meritorum gloria ad caelestis regni beatitudinem cotidie feruntur; his[w] etiam sae-

a. pulchra *G*. b. pulchra habitatione *K*. c. magestatis *G*, maiestatis *K*. d. Chalde *G*, Caldea *K*. e. summa *T*. f. archa *G*. g. chirubin *TG*, Cerubim *K*. h. scientibus *T*. i. salient *TGK*. k. sitat *T*, sitiat *GK*. l. habitatio *GK*. m. vel *GK*. n. perpetuae *GK* (per tuae *T*). o. qui *K*. p. archano *G*. q. sui *K*. r. thesauros *K*. s. discenditur *T*, discernitur *G*. t. doccior *G*. u. ad *add*. *T*. v. convivas *T*. w. *corr*. *in* hos *K*.

1. Exod. 3, 8. 2. 4 Reg. 25, 9. 3. Hebr. 9, 3: „tabernaculum, quod dicitur sancta sanctorum.“ 4. sc. tabernaculum, v. n. 3. 5. Hebr. 9, 7. 6. Cf. Hebr. 9, 4. 7. Hebr. 9, 5. 8. V. Exod. 25, 20. 9. Ioh. 4, 14. 10. Coloss. 2, 3. 11. Apocal. 3, 7. 12. Gen. 28, 12. 13. Luc. 10, 39. 14. Luc. 10, 40.

801 ex. vel 802 culi huius procellosos[a] gurgites securo[b] transeunt navigio et ad portum perpetuae quietis cum[c] virtutum mercimoniis pervenient.

Sed vereor — quod sine maximo cordis dolore non dico —: me ulterius in hac vita tuae beatitudinis faciem non visurum[d]. Quia in via divisionis iter agimus laboriosum et per vallem lacrimabilem ad incertum properamus finem; et cito fragilis[e] caro, unde sumta est[f], revertetur; et omnis decor illius, urente percussa vento[1], flaccescit[g]; et ibit homo in domum[h] aeternitatis suae, et circa eum stabunt in platea[i] plangentes[2], et spiritus revertetur ad Deum, qui dedit illum[3]. Ubi tunc inlecebrae carnalium delectationum? ubi saecularis pompe superba ambitio? Nonne omnia haec veluti fumus, ventosis[k] procellarum in aerem dispersus[l] gurgitibus, evanescunt? Et quanto plus quislibet haec vana delectabilia amaverit[m] in mundo, tanto magis ea, aeterno praesentatus iudici[n], odio habuerit. Beatus, qui necessitatem verterit[o] in voluntatem et ea, Christi amore conpunctus, voluntarie[p] amiserit[4], quae debita cogente morte amissurus[q] erit.

Haec, meae memor miseriae, lacrimosis dictavi querelis[r]; non ut te, quod opus non est[s], ex meis corrigeres[t] dictis; sed[u] ut mecum me ex meis plangeres[v] iniquitatibus[5], et pascentem in regione longinqua[6] omnes[w] inmunditie porcos[7] tuis[x], sanctissime adiutor, precibus sublevares[y] et ad paternae pietatis aepulas diu perditum[z] reduceres[8].

Adhaesit itaque oculo cordis mei pulvis cogitationum ini-

a. procellosus *G*. b. ad *add.* *T*. c. *om.* *K*. d. vidisse *TK*. e. flagellis *T*. f. *om.* *T*. g. flacessit *G*. h. domo *G*. i. domo *GK*. k. ventuosis *T*. l. dispersis *T*. m. amabitur *G*, ambit *K*. n. indic *T*, indice *G*. o. vertit *GK*. p. voluntariae *T*. q. amisurus *TK*. r. querellis *G*. s. sit *T*. t. corrigere *GK*. u. se *T*. v. plangere *K*. w. omni *GK*. x. tuos *G*. y. sublevaris *T*, subleveris *GK*. z. perdentibus *G*, *corrigit K sic in margine:* perditas.

1. Iob 27, 21. 2. Eccle. 12, 5. 3. Eccle. 12, 7. 4. Ex his verbis iudicari debet, Alcuinum tum magna rerum desperatione affectum fuisse. 5. i. e. iniquitatibus sibi illatis. 6. in Gallia. 7. Apud Lucam 15, 15 legimus haec: „Et misit illum — ut pasceret porcos.“ Alcuinus autem, se „pascere — omnis immunditiae porcos“ scribens, planum facit, monachos suos sibi reapse displicuisse; cf. ep. 184 supra p. 646. 8. Luc. 15, 20.

quarum, ut summum beatitudinis bonum nec videre nec amare perfecte valeam[a]. Si viderem, utique amarem. Sed a te, qui spiritum ab eo consolationis accepisti, qui vult[b] omnes homines salvos fieri[1], adsiduae[c] orationis suffragia flagito; quatenus aeternae pacis[d] medicus collyrio suae misericordiae inunguat[e] oculum, iniquis obcaecatum cupiditatibus; ut verum perpetuae bonitatis lumen videre valeat, et amare quod videat. 801 ex. vel 802

Memento mitissimam[f] Samaritani mentem, qui vulneratum omnique praesidio destitutum[g] oleo et vino fovebat, pietatis fascia ligavit, levavit in iumentum, duxit in stabulum, duos pro eo dedit denarios, ut curaretur[2]. Quid hac pietate mitius? quid hoc exemplo salubrius?

Ecce creator omnium[h] in precium se ipsum tradidit hominum, ut eos liberaret, quos creavit. Fateor me unum ex illis, quos redemit. Sed dum, alienae avidus pulchritudinis, Cananitidas ex paterno tabernaculo[3] perrexi videre, lupi me vespertini[4] invenerunt, rapuerunt, laceraverunt[i], vulneratum dereliquerunt[5]. Tandem aliquando, divina praeveniente gratia, in memet reversus dixi: *Surgam et ibo ad patrem meum*[6]. Teque, mitissime pastor, in hoc iter, sicut praedixi, ductorem deposco[k].

Potuit igitur idem Lazari solvere vincula[l], qui eum de monumento prodire iussit[7]. Sed ut potestatem solvendi sanctos habere doctores demonstraret, circumstantibus dixit: *Solvite eum, et sinite abire*[8]. Tu vero, egregie[m] pastor, solve iubente Deo mortiferas mihi peccatorum catenas, ut, liber vitaeque

a. valeat *GK*. b. vel *G*. c. adsuaduae *T*. d. pietatis *GK*. e. inungat *GK*. f. notissimam *K*. g. distitutum *GK*. h. *cetera desunt in T*. i. rabuerunt, laseraverunt *G*. k. te posco *G*. l. vingula *G*. m. egreie *K*.

1. 1 Tim. 2, 4. 2. Luc. 10, 33—35. 3. e Britannia. 4. Soph. 3, 3: „Principes eius in medio eius quasi leones rugientes; iudices eius lupi vespere.“ 5. Huc retulerim ex ep. 184 supra p. 647 verba haec: „Numquid non missus auctoritatis vestrae, vir venerabilis Teotbertus decem et novem dies pro hac inquisitione inter nos fuit; etiam et per vices accusatores nostri cum eo? Quos volebat flagellavit; quos volebat in catenam misit“ cet. 6. Luc. 15, 18. 7. Ioh. 11, 43. 8. Ioh. 11, 44.

801 ex. vel 802 redditus[a], inter convivas dei Christi in[b] aeternae beatitudinis epulis recumbere merear.

186. *Alcuinus monachis Fuldensibus et pallium ad sancti Bonifacii corpus et cartulam missalem mittit; eosque cohortatur, ut virtuti studeant neve Baugulfum abbatem infestent. Responsum postulat*[c]. (F 192)

801-802 Sanctissimis nobisque cum omni caritate colendis fratribus sancti Bonefatii[1], patris et protectoris nostri, humilis levita Alchuinus aeternae beatitudinis in Christo salutem.

Memor dulcissime dilectionis vestrae, qua me benignissime cum omni gaudio olim suscepistis, et quantum tunc laetatus sum in praesentia vestra, tantum nunc torquetur animus in absentia; quaerens videre, quos amat, et habere praesentes, quos diligit. Sed quia hoc carnalibus non est concessum oculis, fiat spiritali praesentia perpetua dilectio; quia caritas quae deseri potest, numquam vera fuit[2].

Quapropter tendamus ad illam, quae numquam finem habitura est, in qua beata aeternitas est et aeterna beatitudo. Ut ad hanc pervenire mereamini, nullus labor vos terreat, nullae saeculi huius blanditiae retrahant. Sed semper illius amor ardeat in cordibus vestris, qui tertius in via comes apparuit duobus discipulis[3]; qui, sublato eo[d] ab eorum oculis carnalibus, dixerunt: *Nonne cor nostrum ardens erat, dum loqueretur in via et aperiret nobis scripturas*[4]*?* In litteris sanctorum patrum quaeramus illum, quem illi, necdum docti in scripturis, intellexerunt. Modo aperta sunt omnia; modo ipse aperuit sensum, de quo dictum est: *Tunc aperuit illis sensum, ut intellegerent scripturas*[5]. Nunc euangelica veritas toto resplendet in orbe; nunc prophetarum enigmata sole lucidius fulgent in ecclesiis Christi. Hanc lucem[e] veritatis tota[f]

a. reditus *G*. b. *om. K*. c. *ex H 56—57 v*. d. sublato eo *scripsi pro* sublatus *H*. e. luce *H*. f. toto *H*.

1. Fuldensibus. Cf. supra p. 19 n. 3. 2. S. Hieronymi ep. 3, opp. ed. Vallarsius I 13: „Amicitia quae desinere potest, vera numquam fuit." 3. Luc 24, 13. 15. 4. Luc. 24, 31. 32. 5. Luc. 24, 45.

anima sectamini et Christum intellegite; in illa Christum amate, Christum sequimini; quatenus, eius vestigiis sacratissimis inhaerentes, vitam aeternam[a] in eius sanctissima praesentia habere mereamini. 801-802

Memores apostolici mandati dicentis: *Fratres, stabiles estote et inmobiles, in opere Domini semper; scientes, quod labor vester non est inanis in Domino*[1], stabiles estote in loco vestro et in devotione propositi vestri. Nolite derelinquere sanctissimum patrem vestrum[2]. State circa sepulchrum eius; quatenus ille preces vestras offerat omnipotenti Deo. Nolite concupiscere seculares vanitates, sed caelestes amate beatitudines. *Et nolite*, sicut doctor gentium ait, *conformari huic saeculo, sed reformamini in novitate sensus vestri*[3]. Turpe est enim monacho, militiam spiritalem amittere et saecularibus se implicare negotiis.

Non sint murmurationes inter vos, non odia, non invidiae, non detractiones[4]; et nolite iudicare alterutrum. Sed in humilitate et concordia omnes vestrae fiant actiones; oboedientes praepositis[b] vestris, non ad oculum tantum, sed ex corde, quasi coram Deo[5]. Oboedientia vestra, caritas vestra, humilitas vestra notae sint omnibus; ut plurimi vestris bonis exemplis erudiantur et proficiant in salute animarum suarum.

Si vero venerandus pater Bonulfus[6], dilectissimus meus amicus, non valeat pro infirmitate sua implere regularis vitae duritiam, vos illum iudicare nolite. Sed ex corde oboedite illi[c], et amate ut patrem. Quia ipse rationem redditurus erit de animabus vestris. Ille pro vobis laborat vagando et currendo, ut quiete vivatis[d] et regularem vitam vestram custo-

a. vita aeterna *H.* b. propositis *H.* c. illum *H.* d. vivere *H.*

1. 1 Cor. 15, 58. 2. sanctum Bonifacium. 3. Rom. 12, 2. 4. Cf. 1 Petr. 2, 1. 5. Cf. Coloss. 3, 22. 6. Baugulfus abbas Fuldensis 780—802; de quo in Annal. Fuldens. (Mon. Germ. SS. I 353) sic est ad 802: „Eo anno Bougulfus, abbas Fuldensis coenobii, relicta quam habuit potestate, Ratgarium successorem accepit.“ Alcuini vero epistola argumento est, Baugulfum ideo abdicavisse, quod in monachorum suorum offensionem incurrisset.

801-802 diatis et corpori vestro necessaria habeatis. Vos vero facite sicut filii carissimi. Deum timete, Deum diligite, et curam sanctissimi patris vestri habete in orationibus vestris, quatenus longeva prosperitate vobiscum vivat feliciter et vobiscum, vosque cum illo, vitam habere mereamini sempiternam.

Adolescentulos vestros ammonete instruite docete in omni disciplina sancta et doctrina catholica; ut digni habeantur in loco vestro stare, et orationes pro[a] vobis dirigere, ubicumque maneatis. Ammonete eos de castitate corporis, de confessione peccatorum suorum, de lectionis studio et labore[b] manuum sine murmuratione, et de omnibus rebus, quae tali aetate necessaria videantur. Et illi subditi fiant senioribus et magistris suis humilitate bona, in relegione piissima. Et vos, seniores qui estis, bona eis praebete exempla, ut non solum verbis sed vitae relegione vestrae erudiantur. Non sint luxoriosi, non ebrietati[c] servientes, non contemptuosi, non inanes sequentes ludos; sed discant officiales esse boni in domo Dei, ut benedictionem et gratiam per intercessionem sancti Bonefacii patris sui a deo Christo recipere mereantur.

Meque deprecor, ut perpetua memoria habeatis vobiscum in sanctis orationibus vestris. Tempus enim adpropinquat, quod nullus effugere valet. Praeparet se unus quisque, ut vestitus bonis moribus, non nudus appareat in conspectu domini Dei sui.

Direxi unum pallium storacium ad corpus sancti Bonefacii patris nostri, de cuius sancta intercessione pro peccatis meis magnam habeo fiduciam; quatenus ego peccator vel veniam habere merear ea die, qua vestra sanctitas coronam recipiet beatitudinis aeternae.

Misi cartulam missalem vobis, o sanctissimi presbiteri, ut habeatis singulis diebus, quibus preces Deo dirigere cuilibet placeat: quando in honorem sanctae Trinitatis, quando de amore sapientiae, quando de penitentiae lacrimis, quando de caritate perfecta, vel quando de suffragio angelico postulan-

a. orationes pro *scripsi pro* orationum *H.* b. labores *H.* c. ebrietate *H.*

do[a], vel omnium sanctorum cuilibet postolare placet: vel etiam 1082-80
si quis pro peccatis suis, vel pro quolibet amico vivente, vel etiam pro amicis plurimis, vel etiam fratribus de hoc saeculo recedentibus facere velit orationes; vel quando specialiter beatae Mariae genetricis Dei virginis perpetuae deprecari[b] velit intercessiones; vel etiam sanctissimi patris vestri Bonefacii cantare quis velit, et praesentiam illius piissimam advocare precibus. Haec omnia caritatis intuitu vobis dirigere curavimus; deprecantes humilitatem vestram, benigne suscipere, quod plenissima caritate vobis dirigimus. Faciat quislibet de eis, quodcumque placeat; et ne me reprehendat in caritatis officio. Unus quisque enim in suo sensu abundet[1], et semper faciat Deo placita et omnibus sanctis; quatenus cum illis perpetua visione domini nostri Iesu Christi frui digni inveniantur.

Mei memorem sanctam beatitudinem vestram dominus Deus in omni postolatione sancta exaudiat, et praesentem felicitatem futuramque beatitudinem vobis condonare dignetur, dilectissimi fratres.

Deprecor, ut nobis per litteras beatitudinis vestrae notum faciatis: si hae ad vos pervenerint[c] litterae, et quid exinde vestrae placeat prudentiae. Quod meum est feci, caritatis implens officium in amore et honore domini nostri Iesu Christi.

---

187. *Alcuinus Oniae sacerdoti Candido presbytero Fredegiso diacono discipulis suis commentarium super Salomonis ecclesiasten dedicat*[d].

Dilectis[e] in Christo filiis, Oniae sacerdoti[2], Candido pres- 801-802
bytero et Nathanaheli[f] diacono, Albinus[g] perpetuae prosperitatis in domino Deo salutem.

a. suffragia angelica postulanda *H.* b. deprecare *H.* c. pervenirent *H.* d. *ex A cod. lat. Mon. 14614 (Rat. S. Emm. 614 F CXVII) membr. sec. IX f. 16—17v; G cod. bibl. imp. Paris. 12268 membr. s. X—XI fol. 83v—84; E cod. lat. Mon. 14478 (Rat. E CI) membr. saec. XII fol. 40—41. (Vidi hanc epistolam etiam in Musei Britannici cod. Harlei. 213 membr. saec. X f. 2—3.) Ediderunt Quercetanus p. 309, Frobenius I 410.* e. dilectissimis *GE.* f. Nathaeli *G*, Nathaheli *E.* g. Alcuinus *G.*

1. Rom. 14, 5. 2. Cf. supra p. 583.

802 - 11 Postquam de paternae pietatis nido in publicas saecularium negotiorum evolastis auras[1], mentis meae sollicitudo vestram omnibus pene horis occupationem comitata est, optans vos, divina donante gratia[a] in caritate[b] perfecta, sanctarum titulis virtutum Deo placere, honestisque vivere moribus coram[c] hominibus, et quod didicistis sub alis paternae eruditionis, nobilibus ostendere moribus[d]. Nec velim sapientiae decus, quod habetis in corde, seculi obscurari vanitatibus[e], inter quas religio vestrae conversationis fulgeat, quasi claritas[f] lucis in tenebris. Mementote vos aliena dispensare, non propria possidere: de quibus ipsa Veritas ait: *Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis*[2]*?* Alienae sunt a nobis huius seculi facultates, id est, extra nostram sitae naturam. Nihil enim intulimus in[g] hunc mundum, haud[h] dubium, quia nec auferre quid possumus[3]. Nostra autem possessio[i] regnum caelorum, nostra vita Christus est, nostrae opes sunt spiritalium operum fructus: quas congregare vos, filii karissimi, omni intentione exortor[k]: nec in incerto divitiarum sperare, quae aut deserunt possidentem, aut a possidente deseruntur. In quas mentis nostrae[l] intentionem Spiritus sanctus per prophetam anhelari[m] prohibuit, dicens: *Divitiae si affluant, nolite cor adponere*[4]. Quarum copia est aliorum inopia. De quibus et Dominus in euangelio ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis*[5]. Idcirco iniquas nominavit huius[n] seculi divitias, quia[o] mammona Syra est lingua, et latine divitiae dici possunt, quia divitiae aut per iniquitatem congregantur, aut[p] inique pauperibus subtrahuntur.

De quarum vana possessione in huius saeculi deliciis pene sapientissimus Salomon totum conposuit librum, cuius[q] titulus

a. clementia *G*. b. karitate *G*. c. coram hominibus *om*. *G*. d. consuetudinibus *G*, *ubi lacuna sequitur verbaque* Nec velim *om*. e. *om*. *G*, *ubi lacuna videtur*. f. *om*. *G*. g. in — mundum *om*. *A*. h. haut *G*. i. est *add*. *G*. k. exhortor *G*. l. *om*. *G*. m. anhelare *A E*, anchillare *G*. n. igitur *A pro* huius — quia. o. igitur *G*. p. vel *G E*. q. cui *E*.

1. Cf. supra p. 632 ep. 180 ad Candidum et Nathanaelem missam: „Sed nuper, de nido paternae edocationis educti, ad publicas evolastis auras.“ *D*.
2. Luc. 16, 12. 3. 1 Tim. 6, 7. 4. Psal. 61, 11. 5. Luc. 16, 9.

est ecclesiastes, dicens in capite libri: *Vanitas vanitatum, dixit ecclesiastes, omnia vanitas*[1]. Si omnia vanitas, quae utilitas divitias retinere[a] caducas? In quem librum, ex sanctorum opusculis[b] patrum, ac maxime de beati Hieronimi commentario, parvum conposui breviarium[2], vestri causa, nati[c] karissimi, quatenus paterna sollicitudine ammonerem vestrum nobile ingenium, ne nimio amore studeatis caducis, et cito transitoriis inhiare divitiis, quae citissime[d] velut volatiles recedunt umbrae[e], et ut, si quid supersit in eis necessario vitae vestrae stipendio, pauperibus erogare studeatis: quia, ut idem Salomon ait, *Redemptio animae viri, propriae divitiae eius*[3]. Sedula mente ipsius Domini sanctum considerate[f] praeceptum, quo nos ammonuit, caelestibus magis, quam terrenis inhiare thesauris, dicens: *Thesaurizate vobis thesauros in caelo, ubi neque erugo, neque tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt, nec furantur: ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum*[4]. Hunc siquidem librum supradictum semper pro magistro habeatis in manibus, ut discatis terrena non amare, sed caelestia: dominari[g] divitiis, non servire: laudem non quaerere terrenam, sed a iudice Christo[h], miserorum consolatore, amabilem audire sententiam inter[i] eos, quibus dicturus erit[k]: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum. quod vobis paratum est ab origine mundi*[5]. 801-802

Flumina qui metuat modica sulcare carina
    Grandia, ne mergat turbidus auster eam,
Iste suo placidas lembo pernaviget undas,
    Currentes inter florida prata pie.
Sic qui magnorum sensus rimare profundos
    Doctorum timeat pectoris ingenio,

a. reservare *G*. b. oposculis *G*. c. filii *G E*. d. citissimi *E*. e. *om*. *G E*. f. considerare *A*. g. dominare *G*. h. Christo expectari (expectare *G*) inter miserorum consolatores amabilem *A G E* (*pro* Christo amabilem). i. inter eos *om*. *G A E*. k. est *G*.

1. Eccle. 1, 2. 2. Meminit huius breviarii Alcuinus ipse infra p. 668 in ep. 189 die 24 mens. Maii a. 802 ad Arnonem missa: „Direxi quoque ad transcribendum . . . opusculum in ecclesiasten Salomonis." Cf. supra p. 28 n. 9. *D*. 3. Prov. 13, 8. 4. Matth. 6, 20. 5. Matth. 25, 34.

801-802 Nostra legat felix animo commenta sereno,
De gazis veterum quae tulit unca manus[a].
Vos vivete[b] Deo semper, nam vivere mors est
Huic mundo; vera est vivere vita Deo.
Vos[c], rogo, conservet felices gratia Christi,
O dulces nati, sancta salutis ope.

---

188. *Alcuinus apud Arnonem archiepiscopum Salzburgensem de omisso responso ad plures epistolas conqueritur. Dolet amicum saecularibus negotiis implicitum; infirmus animo ut precibus Arnonis adiuvetur rogat*[d]. (M 21, F 112)

802 Venerando patri et vere caritatis alis amplectendo[e], colendo et desiderando Aquilae[f] archiepiscopo, humilis matricularius Albinus[g] in Christo salutem.

Anniversario[h] tempore plurimas vestrae sanctae dilectioni direxi litterulas, secundum caritatis affectum exaratas; sed nescio, si ad vestram venerandae dignitatis pervenerunt faciem; quia necdum merui rescripta solitae familiaritatis: sive neglegentia portitorum fuit, sive occupatio vestrae sanctitatis impedivit, ut non scriberes. Scio[i] integram in pectore pietatis vestrae dilectionem non solum apud me, sed apud omnes amicos firmiter permanere, quae probabitur in adversis, laudabitur in prosperis. In cuius pennis sanitas, in cuius gressibus scalae, quam somniavit Iacob patriarcha[1], ascensio ad eum, qui ait: *In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem*[2]. Ecce signum discipulatus Christi, ecce caelestis regni ianua, ecce vitae nostrae fundamentum et culmen. Sed vix ibi creditur firma[k] esse, ubi indicio quolibet non apparet, sive in solatio pauperum, sive in

a. Flumina — manus *supplevit Frobenius II 612 ex codice S. Pauli Ratisbonensi. Eosdem versus habet codex S. Amandi apud Mangeart Manuscrits de Valenciennes p. 41, ubi legitur v. 1* metuit *v. 3* praenavigat *v. 5* penitrare *v. 6* metuit. *D.* b. vivite *E.* c. Vos — ope *om. GA.* d. *ex Z 156v — 159v, R 69v — 75.* e. amplectando *Z.* f. ill. *R.* g. *om. R.* h. Anniversario — scriberes *om. R.* i. Sič R. k. fama *ZR.*

1. Gen. 28, 12. 2. Ioh. 13, 35.

exhortatione ad fratres, qui proximi sunt, sive in scribendo ad longinquos corpore, proximos siquidem spiritu. 802

Doleo te, frater, doleo[a] ex intimo cordis maerore propter negotia saecularia, quae impediunt quadam[b] nubium concretione caritatis radios, qui ex pectoris vestri flamma multos inradiare potuissent, si non caligine occupationum terrenarum[c] obscurarentur[1]. Tamen vigilet in corde, et foras temporibus oportunis fulgorem exerat, ut luceat omnibus, qui in domo Dei sunt[2]; qui non sint[d] caeci ad videndum, vel surdi ad audiendum[3]. Quid est tui officium nominis, nisi apertum habere os ad omnes in veritatis testificatione, per eum, qui ait: *Aperi os tuum, et ego implebo illud*[4]. *Noli*[e] *neglegere gratiam, quae data est tibi*[5], sed ut magis magisque proficiat, intende. Multae sunt tribulationes iustorum[6], quia[f] inter multos vocatos pauci eliguntur[7], et quo rariores inveniuntur, eo instantius verbum Dei eis[g] praedicare necesse est. Pene omnes quaerunt, quae sua sunt[8], et pauci, quae Christi esse videntur. Pastores[h] curae turbant saeculares. Qui Deo vacare debuerunt, vagari[i] per terras, et milites Christi saeculo militare coguntur, et gladium verbi Dei inter oris claustra, qualibet cogente necessitate, recondunt: quem, heu pro dolor, perpauci possident, quamvis plurimi se promittant eum habere: sed in die certaminis mercennarios se ostendunt, non milites.

His consideratis diligentius, dilectissime pater, te ipsum considera, circumspice et intende, quis[k] sis, vel quo vadas[9], vel quid dicas in iudicio, in praesentia illius, qui te speculatorem posuit populi sui. Me vero scito saecularibus propemodum exterius negotiis liberatum, sed male interius multis fatigatum occupationibus atque[l] inanissimis cogitationum turbis,

a. *om.* *R.* b. quibusdam *Z R.* c. terrenorum *Z R.* d. sunt *R.* e. non *R.* f. qui *Z.* g. eos *Z R.* h. pastorales *Z R.* i. vagare *Z R.* k. qui *Z R.* l. antiq: *Z*, antiquę *R.*

1. Cogitat de regni negotiis, in quibus Arnoni misso dominico constituto inde ab anno 802 versari necesse erat; cfr. infra p. 667 n. 3. *D.* 2. Matth. 5, 15. 3. Isai. 42, 18. 4. Ps. 80, 11. 5. 1 Tim. 4, 14. 6. Ps. 33, 20. 7. Matth. 20, 16; 22, 14. 8. Philipp. 2, 21. 9. Genes. 32, 17.

802 quae me prohibent puro corde clamare: *Iesu fili David miserere mei*[1], quae tuis sanctissimis orationibus, frater dilectissime, ut abigantur aliquantulum, supplici deprecor obsecratione. Adiuva laborantem, erige iacentem, porrige manum pietatis fratri pene in salo procellosae cogitationis[a] submerso. Nec aestimes, haec frustra precari; sed teste Deo dicam: quod satis indigeo de huius temptationis molestia tuae sanctitatis precibus sublevari. Corpus coartare utcumque valeo, sed non cordis vagabundos[b] gressus constringere; quia caelestia tantum desiderare debuissem. Terreni pulveris caligine pene oculos cordis excaecatos habeo, nisi ille gratuito pietatis suae munere illud inluminet, ad quem saepius mihi cum propheta clamandum est: *Quoniam tu inluminas lucernam meam, Domine: Deus meus inlumina tenebras meas*[2]. Item: *Inlumina oculos meos, ne umquam obdormiam in morte*[3]. Ex parte video, ubi est requies mea, ubi sitis meae saturitas. Ubi? nisi in eo, ad quem propheta clamavit: *Sitivit anima mea ad Deum vivum: quando veniam et apparebo*[c] *ante faciem Dei*[4]*?* Et ad se ipsum conversus in alio dicens loco, quasi huius petitionis responsionem invenisset: *Haec requies mea in seculum seculi, hic habitabo, quoniam praeelegi eam*[5]. In hanc se exhortans alio versu[d] inquit. *Convertere anima mea in requiem tuam. quia Dominus benefecit tibi*[6]. Pro quo benefacto[e] magni muneris se ipsum ad laudandum Deum excitat alibi: *Lauda anima mea Dominum*[7]. Et quasi ipsa respondisset, subiungens: *Laudabo Deum meum in vita mea, psallam Deo meo, quamdiu ero*[8]. Quia semper ero, semper laudabo Deum meum dicens: *Laudent eum caeli et terra, mare et omnia, quae in eis sunt*[9]. Hos versus sic iunctim posui, quia nihil mihi dulcius videtur cantandum in orationis conpunctione, quam hos ita conpositos; deprecans, ut meae devotionis[f] ammonitione eos saepius cum magno

a. cogitationes *Z.* b. vagabundus *ZR.* c. parebo *ZR.* d. verso *Z.* e. benedicto *R.* f. devonis *R.*

1. Marc. 10, 47. 2. Ps. 17, 29. 3. Ps. 12, 4. 4. Psal. 41, 3. 5. Psal. 131, 14. 6. Psal. 114, 7. 7. Psal. 145, 2. 8. Psal. 145, 2. 9. Psal. 68, 35.

animi gaudio decantare in consuetudine habeas, pro aeternae beatitudinis memoria; meique nominis quantulacunque recordatione[a] in hac et in omni salutiferae petitionis prece. Divina te exaudire gratia dignetur, domine pater desiderantissime, et nostri cordis amori[b] dulcissime. 802

---

189. *Alcuinus Arnoni archiepiscopo Salzburgensi respondet. De infidis litterarum baiulis. De vita canonica et regulari se scripturum non esse; iudiciorum scientiam se non habere; de fide catholica se expositurum esse. De aegrotatione sua. De Caroli imperatoris voluntate bona et de hominum avaritia. Rogat, ne pro iurisdictione pecuniam accipiat. De muneribus gratias agit. Mittit munera et opusculum describendum*[c]. (F 110)

Reverentissimo patri Aquilae[d] archiepiscopo humilis matricularius Albinus[e] salutem. 802 Mai 24

Nono[f] Kal. Iunii, hora tertia, beatitudinis vestrae missus ad nos pervenit; horaque nona eiusdem diei[g] necessario se reversurum praedixit. Quapropter, in tam angusto temporis articulo me constituto[1], alia dictare non potui, nisi gratias tantummodo agere pro dulcissima caritatis vestrae munificentia, et de sanctae fidei probatione, quam semper vestro inesse pectori[h] veraciter agnovimus.

Sed multum meae nocet devotioni infidelitas accipientium litteras meas vobis dirigendas. Nam memini, me anno transacto[2] vobis, de Italia revertentibus, duas dirigere cartulas; similiter modo obviam vestro adventui[i] duas transmisi ad palacium[3]; sed nescio, quae ex illis ad vestram pervenerunt praesentiam.

a. quantulamcumque recordationem *Z R.* b. amore *Z R.* c. *ex Z 159 v — 162 v, R 75 — 76 v.* d. ill. *R.* e. *om. R.* f. Nono — pervenerunt praesentiam. Quia *om. R.* g. die *Z.* h. pectore *Z.* i. adventu *Z.*

1. Itaque haec epistola ipso die 24 Maii scripta est. 2. 801. 3. Aquisgranense. Ex eo arbitrari licet, Arnonem interfuisse aut synodo a Carolo imperatore mense Novembri 801 aut synodo m. Martio 802 Aquisgrani habitae; de qua memorant Annales Iuvav. maiores (Mon. Germ. SS. III 122) 801 et 802.

802 Mai. 24 Quia, sicut mihi suave fuit vestrae allocutionis conlatio, sic mihi iocundum est satis, litteraria salutatione saepius vestram appellare auctoritatem. Atque in accipiendis vestrae dilectionis litteris multum me gaudere, certissime scito. Quia non est pontifex in hoc regno, cuius me magis fidei[a] crediderim; aut magis eius salutem optarem in Domino; vel illius sancta consolatione frui — vel in loquela vel in litteris — desiderarem[1]. Sed miseria[b] huius mundi disiungit caros et convenientes separat animos, atque ardentius exinde nos docet: ad eam festinare vitam, ubi numquam carus deerit, numquam inimicus aderit. Cuius vitae beatitudinem qui agnoscit, facile huius seculi spernit delicias[c]; quae non sunt deliciae[d] sed deceptiones, non dulcedines sed amaritudines, non verae divitiae sed falsae adolationes. Sed, heu pro dolor, multi sunt amatores huius deceptionis et pauci cultores verarum divitiarum, dicente ipsa Veritate: *Multi sunt vocati, pauci vero electi*[2]. Sed inter paucos contendamus esse, ut inter electorum numerum mereamur deputari.

De[e] canonica vita vel regulari institutione quid mea ignavia scribere vel vestra occupatio[3] implere poterit? Vel quid sanctis canonibus addere vel regulari discretioni[f] mea sufficit inperitia, vel te inde ammonere, unde ab infantia eruditus fuisti?

Vel quid scire valet de iudicio saeculari[4] mea socordia, inter quae numquam fieri volui? Tamen, si mea diligentia aliquid inde agnoscere poterit — dum certius sciam, quid quaeras exinde — segnis non ero, quid sentiam, ostendere.

De catholicae fidei vero ratione tempore oportuno, divino inspirante spiritu, non me abnego aliquid inde considerare secundum catholicorum scripta patrum atque ad vestrae augmentum sanctitatis transscribere. Quod valde necessarium multis video,

a. fide *Z R.* b. misera *Z R.* c. dilicias *Z R.* d. diliciae *Z R.* e. De — Deo placere *om. R.* f. discretione *Z.*

1. Cf. infra p. 682: „Non est episcopus, cuius magis velim praesentia uti . . quam vestra.“ *D.* 2. Matth. 20, 16. 3. Cf. infra p. 667 n. 3. 4. Cf. infra p. 667 n. 3.

qui magis saecularia quaerunt, quam spiritalia; nescientes, quod secundum apostoli dictum *inpossibile est sine fide Deo placere*[1]. 802 Mai. 24

De orationibus vero pro vobis nullatenus mea mens oblivisci potest. Sed quadam suavi recordatione[a] in conspectu Dei tuae beatitudinis nomen cordi meo infixum teneo, maxime ante sepulchrum confessoris Christi atque intercessoris vestri beati[b] Martini; inter sacrificiaque sanctorum Christi sacerdotum illud scribere feci.

De[c] statu vero infirmitatis meae et voluntatis Candidus meus tibi omnia dicere potuit. Quapropter superfluum est, aliquid inde scribere, nisi hoc tantum dicere, ut omnis corporis mei dignitas recessit[2] et saecularis delectatio procul aufugit.

De bona siquidem voluntate domni imperatoris valde certus sum, quod omnia ad rectitudinis normam in regno sibi a Deo dato disponi desiderat; sed tantos non habet iustitiae adiutores[3] quantos etiam subversores, nec tantos praedicatores quantos praedatores[4]. Quia plures[d] sunt, qui sua desiderant quam Dei[5].

Tua vero sanctitas a nemine[e] munera suscipiat pro causis[6]; quia optime nosti in lege dictum: *Munera excaecant corda sapientum et subvertunt verba iustorum*[7]. Quod malum nimię in-

a. recordationi *Z.* b. beati Martini *om. R.* c. De — nisi istud tantummodo *om. R.* d. pluriores *Z.* e. nemini *Z.*

1. Hebr. 11, 6. 2. Cf. infra p. 676: „Omnis igitur corporis mei, ut vere fateor, dignitas et fortitudo recessit.“ *D.* 3. Annales Laureshamenses (Mon. Germ. SS. I 38) 802: „. . Carolus apud Aquis palatium . . . noluit de infra palatio pauperiores vassos suos transmittere ad iustitias faciendum propter munera; sed elegit in regno suo archiepiscopos et reliquos episcopos et abbates cum ducibus et comitibus, qui iam opus non abebant super innocentes munera accipere; et ipsos misit per universum regnum suum, ut ecclesiis viduis et orfanis et pauperibus et cuncto populo iustitiam facerent“; cf. capitulare Aquisgranense (Mon. Germ. LL. I 91) c. 1. Ipsum Arnonem scimus iam anno 802 in Bavaria „missum“ Caroli imperatoris de compluribus causis iudicavisse: diebus 15 Febr. (Mon. Boica XXVIII. I 66), 11 Iunii, 4 Augusti (Meichelbeck Hist. Frising. T. I II 90 n. 118; p. 87 n. 115; p. 88 n. 116; p. 89 n. 117). 4. Cf. supra p. 321. 5. Philipp. 2, 21. 6. Cf. n. 3. 7. Exod. 23, 8.

802 Mai. 24 ter christianos viget; quia, qui propria spernere iubentur, aliena cum iniquitate rapiunt. Hoc vero maxime tua bona providentia prohibeat omnibus, tuae venerandae veritatis legationem[1] spectantibus.

Munera vero dilectionis vestrae suavissima cum omni mentis alacritate suscepimus. Licet nullius nunc mens mea desideret munuscula propter animi mei requiem, tua tamen mihi sunt semper dulcia, maxime in vestimentis, quae meo corpori[a] satis oportuna[b] semper fuerunt.

Dereximus benedictionis gratia caritati vestrae duo[c] capitia[d] propter duo[c] praecepta caritatis; et unum sagellum album subtile propter perpetuae pacis concordiam, quae semper una eadem debebit esse inter nos.

Direxi quoque ad transcribendum, si placeat — nobisque iterum reddendum, quia aliud[e] non habeo nisi illud[f] tantum — opusculum in ecclesiasten Salomonis[2]. Cuius opusculi causam et rationem ex ipso prologo[3] intellegere poteris. Sed deprecor, ut citius transcribatur, si dignum ducas, atque mox remittatur nobis[4], ne pereat pueris nostris laboris nostri devotio. Quia aliud[g], sicut dixi, non habeo, nisi istud[h] tantummodo.

Omnipotens Deus perpetua te[i] prosperitate custodire dignetur atque in omnibus sanctarum divitiis virtutum florere concedat, domine pater et desiderantissime frater.

a. corpore *Z.* b. oportune *Z.* c. dua *Z.* d. capitia *scripsi pro* capita *Z.* e. alium *Z.* f. illum *Z.* g. alium *Z.* h. istum *Z.* i. vos *R.*

1. Cf. p. 667 n. 3. 2. ed. Frobenius in Alcuini opp. I 410—448. 3. v. ep. 187 supra p. 660. 4. Huc pertinent versus codicis S. Pauli Ratisbonensis (cf. p. 662 n. a), qui sequuntur eos quos supra addidimus:

„Pontifici magno hunc Arnoni reddite librum,
Ut legat, Albino moxque remittat eum.
Pax tibi, vita, salus semper sit, sancte sacerdos,
Atque memor nostri iam sine fine vale.“ *D.*

190. *Alcuinus Aethelhardo archiepiscopo Cantuariensi, Roma domum reverso, de restitutis ecclesiae Cantuariensis iuribus gratulatur. Munera mittit*[a]. (F 63*) 802

Domino sanctissimo atque omni honore dignissimo Ethelardo archiepiscopo[b] [1] humillimus Christi famulus ill. in Domino salutem.

Ex[c] pietatis[d] vestre apicibus[e] audita[f] prosperitate itineris vestri[2] atque[g] reversionis in patriam[3], et qualiter apostolica benignitate suscepti[h] fuistis, toto cordis affectu animoque letissimo gratias egi domino Deo sempiterno. Qui magno clementiae dono viam vestre peregrinationis prospero direxit itinere; et dedit vobis gratiam in conspectu patris apostolice legationis[4], et voti effectos compotes patriam redire[i] concessit; et primi[k] doctoris patrie nostre[l] [5] sanctissimam sedem ad pristinum dignitatis culmen per te iterum exaltare dignatus est. Quae cuiusdam dissensionis scissura quorumdam invidiosa contentione ad horam discissa esse videbatur; quorum[m] inconsiderata contentio tunicam Christi dividere non metuebat[n], quam milites Romani in passione redemptoris nostri scindere ausi non fuerunt[6]. Felix, qui unitatem pacis fraterno amore conservare studet: sed ille multo[o] felicior, qui pio labore ab aliis disrupta caritatis viscera ad unius compagem corporis reformare nititur.

Igitur nunc, gratia operante divina, membrorum unitas capiti[p] coheret[q] proprio et sacerdotalis dignitas antiquo gratulatur honore; et germana pax inter summos Britanniae ponti-

a. *ex A 129v—130v; O n. 108. Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 540. Excerpta praebet Willelm. Malmesbir. de gest. pontt. Angl. L. I p. 18.* b. ill. *A O*, Ethelardo archiepiscopo *Will. Malm.* c. Lectis *Will.* d. prosperitatis *A Will.*, *corr. O in* sanctitatis; *scripsi* pietatis. e. litteris *Will.* f. audiat que prosperitatem *corr. manus recens in* audiens de prosperitate; *scripsi* audita prosperitate; prosperitate *Will.* g. et *Will.* h. suscepi *A.* i. effectu et voti compotem redire *Will.* k. nostri *add. Will.* l. patrie nostre *om. Will.* m. quorum — fuerunt *om. Will.* n. metuebant *A.* o. multo *om. A O.* p. capite *A.* q. adheret *Will.*

1. Cantuariensi. 2. itineris Romam facti anno 801; cf. Anglo-Saxon chronicle et Florent. Wigorn. ad 799 (pro 801); supra p. 620 n. 1. 3. anno 802. 4. Leonis III papae, qui die 18 Ian. 802, sublato archiepiscopatu Lichfeldensi (v. supra p. 160 n. 3), ecclesiae Cantuariensi iura restituit. V. Regesta pontt. Rom. n. 1914 et 1915. 5. S. Augustini. 6. Ioh. 19, 23.

802 fices splendescit et sub duabus metropolitanorum civitatibus[1] una pietatis et concordiae viget voluntas, sicut in litteris vestrae beatitudinis lectum intellexi[a]..

At nunc, potestate corrigendi accepta et libertate predicandi condonata, nolite timere, nolite tacere. Silentium in sacerdote pernicies est populi. Mementote, vos oculos esse patriae caelestis, sapientiae luce referti[b]. Illuminate patriam sanctae praedicationis splendore; adunate consacerdotes vestros in communi, oportuno tempore et loco, concilio; coniungite dextras concordiae, diruta renovate, discissa resarcite, conturbata ordinate, uni cuique personae suam restituentes dignitatem, apostolicam recogitantes intentionem, qui ait: *Omnia omnibus factus, ut omnes lucrificarem*[2]. Estote in fortitudine arietes; quem sapientissimi Salomonis paradigma decantat ubi ait: *Aries, non est rex qui resistat ei*[3].

Divisa est sacerdotalis atque regalis potentia. Illa portat clavem in lingua caelestis regni[4], iste gladium ad vindictam reorum[5]. Sed multo praestantior potestas quae vivificat, quam illa quae occidit; quia melior est vita quam mors, melior est eterna beatitudo quam[c] temporalis iocunditas. Quae multis maculatur adversitatibus[d]; illa perpetuis permanet letitiae bonis. Si haec tanto desiderio amatur temporalis vita, quae cito finienda est, quanta aviditate diligenda est illa, cuius beatitudo numquam finem habitura est, in qua paucorum huius vitae labores dierum eternae gloriae remunerabitur requie.

Non sit durum sacerdotibus Christi loqui pro Christo et predicare Christum. Si lingua non cessat in predicando Christum, Christus non deerit in remunerando. Verba proferat sacerdos in salutem audientium. Multiplicet sibi honores in regno Dei; in quo ut feliciter regnare mereatur, hic instanter praedicare non cesset. Sanctaeque praedicationis verba exemplis

a. *huc usque Will.* b. refecti *A.* c. *om. A.* d. cum *superscripsit manus recens in A.*

1. Cantuariensi et Eboracensi. 2. Cf. 1 Cor. 9, 19. 3. Prov. 30, 31. 4. Matth. 16, 19. 5. Cf. 1 Petr. 2, 13. 14.

bonorum operum ut confirmandum[a] studeat, ut videat auditor 802
in vita illius, quod audiat ex ore eius. Memor ipsius Veritatis sententiam, qua distinguit praedicatores non facientes et facientes predicatores[b], ubi ait: *Qui solverit unum de mandatis istis minimis et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno caelorum; qui autem fecerit et docuerit. hic magnus vocabitur in regno caelorum*[1].

Perpetua redemptoris nostri pietas te, sanctissime pater, cum omnibus Britanniae sacerdotibus in omni sanctae predicationis verbo, in omni religiosae vitae conversatione ad salutem totius populi christiani eterna benedictione regere exaltare et conservare dignetur.

Domini sanctissimi et desiderantissimi, patriae lumina, vitae doctores, ianitores regni Dei et iudices inter apostolicas sedes. Misi dilectioni vestrae unam pallam storacen et unum vestitum caritatis gratia, non cuiuslibet vobis necessitatis causa. Quae obsecro vestram pietatem benigne suscipere, magis considerantes[c] munificentiam caritatis quam munuscula parvitatis.

---

191. *Alcuinus Carolo imperatori manualem libellum de sancta Trinitate dedicat*[d].

Domino glorioso Karolo[e] imperatori[f] augustissimo atque 802
christianissimo humilis levita Alchuinus, in domino Deo praesentis prosperitatis et perpetuae beatitudinis salutem.

Dum dignitas imperialis a Deo ordinata, ad nil aliud[g] exaltata esse videtur, nisi populo praeesse et prodesse: proinde

a. confirmatium *A.* b. *sequitur in A:* qua dicitur, ubi ait. c. desiderantes *A.* d. *ex G cod. S. Galli 272 membr. s. IX p. 55—58; S cod. lat. Mon. 15813 (Salisburg. capit. 13) membr. s. IX fol. 37—39; E cod. lat. Mon. 14510 (Rat. S. Emm. 510, F. XIII) membr. s. IX fol. 76—77v; A cod. lat. Mon. 14614 (Rat. S. Em. 614, F. CXVII) membr. s. IX fol. 151—153v. (Vidi hanc ep. etiam in cod. Musei Britan. Harlei. 4980 membr. s. IX fol. 76v sequ.; in cod. bibl. Trecens. 1165 membr. s. IX; in cod. bibl. Trecens. 1528 membr. s. IX fol. 1—3; in cod. bibl. imp. Paris. 2826 membr. s. IX fol. 139v—141; in eiusd. bibl. 2849 (Colb. 5536) membr. s. IX fol. 1; in eiusd. bibl. 2341 membr. s. IX fol. 198; in eiusd. bibl. cod. 2390 membr. s. XI fol. 53v; in cod. Musei Britannici King's 6 B VIII membr. s. XII fol. 28v; King's 6 A XII membr. s. XII fol. 147; in cod. Eporediensi 30 membr. s. X.) Ediderunt Quercetanus p. 701—704, Frobenius I 703, priorem partem etiam Waitz Deutsche Verfassungsgeschichte III 192.* e. Carolo *ASG.* f. imperatore *E.* g. aliut *G.*

1. Matth. 5, 19.

802 datur a Deo electis potestas et sapientia: potestas, ut superbos opprimat[a], et defendat ab inprobis humiles; sapientia, ut regat et doceat pia sollicitudine subiectos. His duobus, sancte[b] imperator, muneribus divina[c] vestram inconparabiliter sublimitatem, eiusdem nominis et numinis antecessoribus gratia superexaltavit et honoravit, terrorem potentiae vestrae super omnes undique gentes inmittens, ut voluntaria subiectione ad vos veniant, quos prioribus[d] bellicus labor temporibus sibi subdere non potuit. Quid igitur? Quid agendum est vestrae Deo devotissimae sollicitudini, tempore[e] serenitatis et pacis, quo militaris laboris cingulo soluto, totus pacifica quiete populus[1] concurrere festinat ad vestrae iussionis edictum[f], intentusque ante thronum[g] gloriae vestrae consistens[h], quid cui persone vestra[i] auctoritas praecipere velit, nisi etiam omni dignitati[k] iusta[l] decernere, rata praecipere, sancta admonere, ut quisque laetus cum perpetuae salutis praeceptis domum redeat?

Ne vero meae in domino devotionis studium otio torpens, vestro in praedicatione catholicae fidei defuisset adiutorio, direxi sanctissimae[m] auctoritati vestrae de fide sanctae et individuae Trinitatis, sub specie[n] manualis libelli, sermonem, ut divinae laus et fides sapientiae sapientissimi hominum probaretur iudicio. Nec videlicet alio quolibet vestrae imperialis maiestatis munere digniorem aestimabam sapientiam: nec alium quemlibet tam excellenti dono in accipiendo aeque dignum putabam, dum principem populi christiani[o] cuncta scire et praedicare, quae Deo placeant, necesse esse, notissimum est. Neque enim quemquam magis decet vel meliora nosse, vel plura, quam imperatorem, cuius doctrina[p] omnibus potest prodesse subiectis. Non quo, imperator invicte et sapientissime rector, aliquid[q] scientiae vestrae fidei catholicae incognitum esse, vel

a. obprimat *E*, oprimat *G*. b. sanctae *AG*. c. divinam *A*. d. propriis *E*. e. tempus *G*. f. edictus *G*. g. tronum *G*. h. consistens *corr. alia manus in* consistit *et addidit* expectans *in E*. i. *om. E*. k. dignitate *AESG*. l. iusto *G*. m. sanctisime *G*. n. speciae *AG*. o. crhistiani *G*. p. dortrina *G*. q. aliquit *G*.

1. Cf. ann. Lauresham. 802 (SS. I 38): „Eo anno demoravit domnus caesar Carolus apud Aquis palatium quietus cum Francis sine hoste.“ *D*.

minus exploratum cogitarem: sed ut mei nominis, quo a quibusdam magister licet non merito vocabar, officium ostenderem: 802
necnon, ut convincerem eos, qui minus utile aestimabant, vestram nobilissimam intentionem dialecticae[a] disciplinae discere velle rationes[b], quas beatus Augustinus in libris de sancta Trinitate adprime necessarias esse putavit, dum profundissimas de sancta Trinitate quaestiones, non nisi categoriarum subtilitate[c] explanari posse probavit. Quod etiam in ante nominato[d] eiusdem patris opusculo pius et devotus inquisitor facile inveniet, si philosophiae[e] cognitionem in discendo habere non neglegit.

Haec omnia devota mentis acie[f] considerans, tempore celeberrimi conventus, quo sacerdotes Dei et populi praedicatores christiani in unum[g] imperiali praecepto conveniunt[1]; non ignava[h] ut reor opum pondera in ratione[i] catholicae fidei, vestrae excellentissimae auctoritati adtuli[k], si Dominus, qui voluntatem discendi[l] dederat, spiritu gratiae cor, ut de eius confido misericordia, in agnitione veritatis inluminaverit[m]. Nec aliquid[n] mea invenire valuit devotio, quod liberius adferret, nec regalem benivolentiam gratius accepisse putarem. Quid[o] exinde efficerem, vestrae probationis expectat[p] iudicium, si digne meus iste labor in sacerdotales procedere valeat aures. Ergo vestrae dignitatis dextera dante ad legendum, nemo iuste[q] mea dicta spernere poterit: quia probantis auctoritas pluris aestimatur, quam scribentis devotio. Multa est omnibus fidelibus in vestra pietate[r] gloriandi facultas, dum clementiae vestrae sollicitudo sacerdotalem, ut decet, habet in praedicatione verbi Dei vigorem, et perfectam in catholica fide scientiam et sanctissimam

a. dialectiae *A*. b. rationis *G*. c. suptilitate *G*, sublimitate *E*. d. antea nominato *E*. e. phylosophiae *A*. f. aciae *E*. g. in unum *om*. *E*. h. ignavia *E*. i. racionem *G*. k. attuli *AS*. l. dicendi *ASG*. m. inluminavit *ASG;* inluminavit *corr. in* inluminaverit *E*. n aliquit *G*. o. Quit *G*. p. spectat *ASG*. q. iusta *E*. r. piaetate *S*.

1. Frobenius hanc synodum eandem esse ratus, quam Carolus mense Octobri anni 802 Aquisgrani habuit (cf. de ea Boretius Capitularien im Langobardenreiche p. 71 sqq.), recte mihi iudicavisse videtur. *D*.

802 pro omnium salute devotionem. Quapropter universorum precibus[a] fidelium optandum est, ut in omnem gloriam vestrum[b] extendatur imperium; ut scilicet catholica fides, quae humanum genus sola vivificat, sola sanctificat[c], veraciter in una confessione cunctorum cordibus infigatur: quatenus summi regis donante pietate, eadem[d] sanctae pacis et perfectae caritatis omnes ubique regat et custodiat unitas. Nec aliud[e] omnipotenti Deo munus amabilius esse probatur, quam in catholica fide divinae[f] concordia caritatis, ut omnes unum sint in Christo, qui pro omnibus mortuus est: per quem cuncti credentes in eum efficiuntur filii aeternae beatitudinis[g].

O rex augusto clarissime dignus honore,
Et dux, et doctor, et decus imperii.
Te pater, atque patris proles[h], te spiritus almus
Protegat, exaltet, salvet, honoret, amet.
Quem tua per populos, terras, per regna, per urbes,
Mens pia permandet semper amare Deum.

---

192. *Alcuinus Arnoni archiepiscopo Salzburgensi curam canonicorum, monachorum tertiique gradus inter illos medii commendat; queritur de simoniaca haeresi, quae etiam in sedem apostolicam irrepserit. Epistolam de confessione ab Adalberto expetitam mittit; cum illo aut Adalberto librum de catholica fide conscriptum legere vult*[i]. (F 116)

802 Venerando pontifici Aquilae[k] Albinus salutem.

Pridem plura[l] scripsi, quapropter modo pauca scribere ratum duxi; hoc solum suadens, vestram sanctam auctoritatem in Deo et pro Deo loqui, et in Deo confidere, ut diligenter examinetur, quid cui conveniat personae; quid canonicis, quid monachis, quid tertio gradui[m], qui[n] inter hos duos variatur: superiori gradu canonicis, et inferiori monachis stantes. Nec

a. praecibus *A*. b. vestram *S*. c. sanctificat *ASG*, iustificat *E*. d. eandem *G*. e. aliut *AG*. f. divina *E*. g. *versus om. E*. h. prolis *ASG*. i. *ex Z 215v—216v, R 146v—148*. k. humilis Christicola *R pro* Aquilae Albinus. l. plures *R*. m. gradu *ZR*. n. quid *R*.

tales spernendi sunt, quia tales maxime in domo Dei inveniuntur. 802

Et hoc praecipue intendite, ut simoniaca heresis funditus subvertatur, quae male dominatur in multis, radicem a iudicibus saeculi sumens, ramos usque ad ecclesiasticas tendens personas: ita, ut qui spinas eruere avaritiae debuerunt, spinis punguntur acerbitatis[a], quae magis atque magis crescentes, pene apostolicam inrepserunt[b] sedem, ex qua palma pietatis dactilico florens fructu crescere debuit: inde[c] rancor invidiae ebullivit. Ignosce dicenti, vel magis timenti, cur super caput suum aliquid cogitare audeat. Utinam qui hoc dicat, fallax inveniatur, ut innocens sit, qui alios debet innocentes facere per sanctae praedicationis verba.

Rogavit[d] me Magus meus[1] in litteris dilectionis suae, sive vestra mandante auctoritate, vel propria instigante voluntate, epistolam de confessione vel penitentia dictare. Sed illam direxi, quam pridem habui, filiis sancti Martini[2], quorum est multitudo magna, dictatam atque conscriptam: quae sola vestris quoque iuvenibus sufficere posse arbitror. Utinam venias, si fieri possit; sin autem: vel Magum tempore oportuno dirige propter lectionem unius libelli, quem noviter scripsi de catholica fide[3], et domno imperatori per hunc puerum direxi. Qui libellus[e] nullatenus vestras effugiat manus, sed omnimodis scribatur, ut habeatis; quia necessarius est valde fidem volentibus scire catholicam, in qua summa salutis nostrae consistit. Benedictus Deus benedicat te tuosque tecum aeterna benedictione, domine pater dilectissime.

a. acervitatis *Z R*. b. inrapserunt *R*. c. inde — ebullivit *om. Z*. d. Rogavit — consistit *om. R*. e. libella *Z*.

1. Adalbertus, postea abbas Ferrariensis (cf. epp. 107. 134. 235). 2. supra ep. 154 p. 574. 3. Libellum manualem de fide sanctae Trinitatis, cuius praefationem v. supra p. 671—674.

c.802-803 193. *Alcuinus Carolo imperatori pro beneficiis gratias agit et ut ob corporis infirmitatem apud S. Martinum sibi requiescere liceat supplicat*[a]. (Q 19, F 106)

Domino piissimo David regi[1] Albinus perpetuae beatitudinis salutem.

Summa Dei[b] Trinitas vestrae bonitati, omnium dilectissime David, aeterna restituat beatitudine, quicquid pietatis vel benignitatis fecistis[c] in me, famulum vestrum. Sicut prima cognitione adventus mei ad vos misericorditer promisistis, ita omnia fideliter implestis; et ad cumulum plenissimae veritatis, quae semper vestri pectoris[d] insidet[e] thesauro[f], centuplum addidistis, ut cunctorum luce clarius oculis patescit, auribusque per longinquas terrarum[g] resonat multorum. Quid enim addi potuit felicitati peregrinationis meae, vel vestrae bonitatis indicio super me, minus digno his omnibus donorum[h] largitionibus? Vel quales gratiarum actiones vestrae misericordiae condignas persolvere possum, nisi perpetua piae orationis sedulitate misericordissimi Dei omnipotentis clementiam deprecari: quatenus aeterna remuneratione in caelesti beatitudine omnia multipliciter reddat in meam vestrae largissime bonitatis benefacta parvitatem?

Quod ut meam liceat apud[i] Sanctum Martinum cotidie instantiam agere, supplex suppliciter, humilis humiliter, devotus[k] devote obsecro. Quia, valde infirmatus corpore, nil[l] aliud iteneris vel laboris perficere valeo[2]. Omnis igitur corporis mei, ut vere fateor, dignitas et fortitudo recessit abiit et cotidie fugiet; nec in hoc, ut vereor[m], saeculo revertetur.

Speravi atque optavi, me transactis diebus vestrae adhuc[n] vel semel beatitudinis faciem videre. Sed, ingravescente in-

a. *ex T 37—38, L 193—195. (Est etiam in N 34:* Item ad eundem.) b. deus *T*, dei *L*. c. *om. T*. d. peccatoris *L*. e. *om. L*. f. de thesauro *L*. g. terram *L*. h. donorum largitionibus *om. L*. i. aput *T*. k. devotis *T*. l. nihil *L*. m. revereor *T*. n. me *iterum add. TL*.

1. Regium nomen tribuit Alcuinus imperatori, quia David eum nominat. 2. De Alcuini valetudine infirma atque mala cf. epistolas subsequentes.

firmi corporis flebilitate[a], omnimodis hoc idem fieri non posse, probatum habeo. c.802-803

Quapropter deprecor vestrae invictae bonitatis misericordiam, ut nullatenus mens sancta, voluntas benigna, quae in vobis[a*] est, meae irascatur infirmitati; sed pia conpassione fessum concedat requiescere, orationibusque pro vobis instare et praevenire faciem[b] aeterni iudicis in confessione et lacrimis; ut si quoquo modo, deo Iesu miserante, metuendas antiqui hostis accusationes[c] evadere valeam, et aliquem sanctorum habere adiutorem merear, mecum stantem[d], pro meaque intercedentem fragilitate; ne tradar in manus inimicorum meorum[1].

O quam timendus est omni homini dies ille, et quam necessarium est uni cuique: praeparare se in occursum domini Dei sui, hortante nos ipsa Luce, quae inluminat omnem hominem, atque clamante: *Ambulate, dum lucem habetis, ne vos tenebrae conprehendant*[2]. Sed et quomodo in ea[e] luce ambulare debeamus, alio ostendit loco, dicens: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona et glorificent patrem vestrum, qui in caelis est*[3].

David, in aeternum tecum sit gratia Christi,
Ut vigeas, valeas, victor in orbe potens,
Post haec et[f] teneas caelestia regna beatus,
Cum sanctis pariter semper in arce[g] poli.
Multiplici Christus reddat tibi munera mitis,
In me quot[h] bonitas contulit ecce tua.
Gramina quot[i] tellus habeat, vel litus harenas,
Tot, miserante Deo, David, habeto *Vale*.
Inclitus aeternis[k] David feliciter annis,
In Christo meritis vivat ubique sacris.

a. flebilitati *L*; *an* debilitate? *Tittmann*. a*. nobis *L*. b. faciam *L*. c. accussationes *L*. d. stante *L*. e. hac *L*. f. ut *L*. g. semper mare *L*. h. quod *TL*. i. quod *L*. k. aeternus *T*.

1. Cf. Eccle. 4, 22. 2. Ioh. 12, 35. 3. Matth. 5, 16.

c. 802-803 194. *Alcuinus Arnonem archiepiscopum Salzburgensem ad se Turonos venire cupit, cum ipse infirmus palatium adire nequeat. De animae suae salute amicum consulere vult*[a]. (M 15, F 108)

Domino merito amabili Aquilae[b] praesuli[c] pio pacifico[d] Albinus salutem.

Perpetua caritas occasionem semper inveniet salutationis ad amicum, ut gaudeat in lectione litterarum animus fidelis, cui non est datum in praesentia laetari[e] oculorum. Sed melior est fidelis animi aspectus in caritate, omni intuitu pupillarum. Ideo animo spiritaliter Deus inspiciendus est, non oculis carnalibus, quos communes habemus cum vermiculis: cuius visio vera[f] est beatitudo, quae sanctis promittitur in sempiterna gloria, a qua tolluntur impii, ne videant gloriam Dei. Ad hanc perpetuae beatitudinis visionem nos[g] invicem exhortemur[h], quia frater a fratre adiutus[i] civitas est firma[1].

Tamen[k] si haec vera, quae dixi de animi visione, valde vera videri[l] debeant, quoddam mihi dispendium esse in absentia[m] faciei vestrae video, non[n] propter nigros in capite capillos, sed propter oculos dulcissimos[o][2], et amabilem caritatis loquelam, quam inter nos fideliter habere consuevimus. Ego[p] siquidem vocatus ad palatium, propter infirmitatem corpusculi mei venire nequeo[3], te spectans, vita comite, in domo Dei et sancti Martini. Si quoquo modo[q] desiderium hoc mihi amabile, Deo miserante, evenire[r] valeat[s] ad[t] invicem contemplari, antequam rumpatur vitta aurea, et conteratur rota super fontem[4], et eat homo exterior in domum aeternitatis suae plan-

a. *ex H 60—61, Z 136v—138v, R 39v—42v.* b. *om. R.* c. praesuli *om. H.* d. pio praesuli et pacifico *R.* e. laetare *Z.* f. omnis *ZR.* g. uos *H.* h. exortemur *R.* i. iuvatus *Z*, adiuvatus *R*, iuventus *H.* k. Tamen — debeant *om. R.* l. videre *HZ.* m. absentiae *H.* n. multum cupiens *R pro* non propter — dulcissimos et. o. dulces *H.* p. Ego — Martini *om. R.* q. aliquando *R pro* quoquo modo. r. evinire *Z.* s. valent *H.* t. ad — contemplari *om. HZ.*

1. Prov. 18, 19. 2. Cf. supra p. 527 ep. 135. 3. Cf. infra p. 681: „Vocatus fui ad dominum meum David, sed infirmitate tardatus non veni.“ *D.* 4. Eccle. 12, 6.

gentibus[a] circa eum amicis; et spiritus revertatur ad iudicium illius, qui dedit eum[1]. c.802-803

Huius vero iudicii terrore totus contremesco, saecularisque negotii deposito onere Deo soli servire, licet pigro corde et inposito gradu, eligam, ne me minus paratum dies illa per omnia inveniat[b]. Sed Deo miserante vitaque comite, vulnera, quae huius saeculi miseria mihi infeliciter[c] inflixerat, secundum consilia vestrae sanctitatis mederi adgrediar: hisque transactis inter nos consiliis, quod sine lacrimis non dico, ultimum vale fiat inter Aquilam[d] et Albinum. Et ego perpetualiter tuis sanctissimis corroboratus[e] consiliis atque orationibus, spectans spectabo in[f] loco praefinito, quando revertatur dominus meus a nuptiis pulsare ianuam[2], an custodem domus vigilantem inveniat; huiusque timendae momento horae peracto[g], utinam tuam beatitudinem propter necessarias pro peccatis meis intercessiones superstitem relinquam. Quia fides in extremis probatur, quae pene rara invenitur in hominibus. Omnes enim valde ea[h] indigent, sed pauci habere videntur. Has[i] te non pigeat[k] saepius legere litterulas, quas lacrimis dictavi obortis[l]; quatenus in memoria habeas, quid maxime a te meum spectet desiderium: et quod vix invenitur in quam plurimis, in te certum mihi habere agnoscat anima mea in loco praedestinato sibi.

Te[m] vero divina clementia, pater desiderantissime[n], multo tempore in servitio sanctae ecclesiae, et multarum profectu animarum proficere faciat; ut cum multiplici laboris tui fructu ad aeternam laudabiliter pervenire merearis beatitudinem. Iterum atque iterum dico, et cum lacrimis dico, mei memor esto[o]. Omnipotens Deus te custodiat et in omni bonitate florere concedat, dulcissime et omnium dilectissime praesul.

a. plangentibus — amicis *om. H.* b. inveniet *RHZ.* c. *om. H.* d. me et te *R pro* Aquilam et Albinum. e. corroporatus *H.* f. in — praefinito *om. R.* g. huiusque timendae memento horae per acta *R.* h. eam *RHZ.* i. Has — praedestinato tibi *om. R.* k. pigent *H.* l. abortis *HZ.* m. Tu *H.* n. ardentissime *H.* o. memorem *HZR pro* memor esto.

1. Eccle. 12, 7. 2. Luc. 12, 36.

c.802-803 195. *Alcuinus Arnonem archiepiscopum Salzburgensem ad se Turonos venire cupit rogatque eum ut pro se precetur*[a]. (M 14, F 107)

Optimo praesuli Aquilae[b] Albinus salutem.

Occurrat cartula, caritatis calamo conscripta, vestrae reverentiae, frater desiderantissime, tuis susurrans[c] auribus, ut venias, si fieri possit, ad limina beati Martini patris nostri, protectorisque vestri, ut tuus tecum familiari conlatione Albinus[d] agere extrema salutationis verba valeat[1]: quia festinat hora divisionis inter fratres, separationis inter amicos. Eunti homini in domum aeternitatis suae, et circumeuntibus circa eum in platea plangentibus[2]; tunc vera probabitur amicitia, dum falsa cessabit adolatio. Multi promittunt societatem, sed pauci custodiunt. Nec mirum; quia multi sunt vocati, pauci vero electi[3].

Sed quid ad haec? Iungat se homo Deo, et habebit cuncta, quae necessaria sunt. Quaerite primum regnum Dei et iustitiam eius et omnia adicientur vobis[4]. Dolores et tribulationes huius vitae nos cotidie ammonent Deo iungi, terrena fugere, caelestia amare. Sed heu, pro dolor, his optamus miseriis diu interesse, et minus perpetuam quaerimus requiem: nostris inhiamus[e] cupiditatibus, minus Dei praeceptis inherentes, qui paterna pietate nos castigat, ut animo haec temporalia fugiamus, et ad aeterna festinemus, ubi vera est beatitudo. Ut ad hanc pervenire merear, Deo miserante, tua me sanctitas orationum suffragiis adiuvet. Periculum meum novi, peccata mea agnosco. Ideo supplex servorum Christi deposco intercessiones, ut mei misereantur. Spes et consolatio mea omnium redemptor deus Christus, cui laus et gratiarum actio pro omnibus bonis, quae mihi gratuita pietate concessit in hoc saeculo.

a. *ex Z 135 v — 136 v, R 37 — 39.* b. euangelicoque doctori *R pro* Aquilae — salutem. c. susurrens *R.* d. sodalis *R pro* Albinus. e. iniamus *Z.*

1. Cf. supra p. 679: „hisque transactis inter nos consiliis, quod sine lacrimis non dico, ultimum vale fiat inter Aquilam et Albinum." *D.* 2. Eccle. 12, 5. 3. Matth. 20, 16. 4. Matth. 6, 33.

Vive Deo felix, mundo nam vivere mors est; c.802-803
Vera quidem est homini[a] vivere vita Deo.

---

196. *Alcuinus ad litteras per Arnonem archiepiscopum Salzburgensem missas rescribit; rursus praesentia eius frui desiderat*[a*]. (M 20, F 109)

Domino merito in membris Christi amantissimo Aquilae archiepiscopo Albinus[b] matricularius sancti Martini[c] sempiternam salutem. c.802-803

Currenti legatione litterae beatitudinis tuae venerunt ad me, suavissimae salutationis adferentes verba; quibus laeto perlectis animo, nota agnovi, desiderata consideravi, laeta legebam: in omnibus vestri animi[d] sanctissimam de nobis devotionem vigilare. Ad[e] quas, accito notario, propter festinationem portitoris pauca rescribere curavi. Maxime quia per Candidum filium nostrum, fidelem famulum vestrum[1], duas ante direxi cartulas: unam ad Gundulfovillam[f 2], aliam ad Aquis palatium. Quem reor, miserante Deo, te revertentem ibi invenisse. Qui omnia de nobis tibi viva voce pandere potuit[g]: quomodo Dei clementia super infirmitatem et senectutem nostram respexit et nos pacifice a strepitu huius seculi liberavit[3]; ut quieta conversatione spectarem diem extremum, qui pene nemini longe est, sed maxime est timendus ei[h], cui prope esse agnoscitur et iam in ianuis stare.

Tua vero sanctitas vigilet super gregem Christi, ne lupinis morsibus aliquis desit gratiae Christi tuis subiectis ammonitionibus ad[i] te respiciens; quia perditio cuiuslibet animae pastoris est detrimentum.

Vocatus[k] fui ad dominum meum David; sed infirmitate

a. Vera quidem homini est *Z R*. a*. *ex Z 155—156 v, D 239 v—240 v, R 66 v—69.* b. patri humilis *R pro* Aquilae — Albinus. c. sancti Martini *om. R.* d. animis *D.* e. Ad — ianuis stare *om. R.* f. Gundolfovillam *D.* g. poterit *D.* h. eo *Z D.* i. a *Z D.* k. Vocatus — detentus *om. R.*

1. Cf. supra ep. 170 p. 615. 2. Gondreville ad Mosellam prope Toul. 3. Cf. p. 624: „Nos vero . . deposito onere pastoralis curae quieti sedemus apud S. Martinum“ etc.

c.802-803 tardatus non veni, seu et Dei[a] voluntate detentus. Ille felix est, qui castigatione Dei catenatus est, et ab huius saeculi turbatis liberatus procellis. Nec umquam tantum divitiis saeculi circumfusus laetabar, quantum consideratione quieta vitae meae[b] gavisus sum.

Opto, Deo miserante, ut per tuam[c] efficiatur dilectionem, quod per meam segnitiem fieri non poterit; id est: ut amplexibus et alloquiis caritatis vestrae liceat mihi horam frui. Non est episcopus, cuius magis velim praesentia[d] uti secundum Dei miserationem, quam vestra[e]. Quod ut fiat, ille efficiat, qui ait: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*[1]. Periculum est fragili animo, in huius saeculi permanere tempestate. Martha ministrabat Christo, sed tamen circa plurima occupata, Domino dicente, legitur esse: *Maria vero optimam partem elegit, quae non auferetur ab ea in aeternum*[2].

Si[f] placet Deo, ut venias ad limina Sancti Martini, multum desidero opto atque deprecor. Sin autem, vel litterae vestrae veniant loquentes in aures Albini tui, uti per portitorem illarum longiorem[g] cartulae seriem vobis dirigere valeam.

Mirabar in quadam cartula dilectionis vestrae quoddam verbum, quod ibi legebam. In ea, ubi post conpetentes et animo meo desiderabiles sensus dixisti, quod propter occupationes nil mihi transmittere potuisses munusculi; quasi in auro vel argento caritas nostra consistat; dum tanta est, ut vere fateor, in animo meo vel etiam, ut credo, et in tuo: ut in conparatione[h] eius caritatis omnis[i] divitiarum species vilescit. Illa est vera, de qua modo scripsisti, te pericula fluminum non subire, de quibus dicitur: *Flumina multa non obruent caritatem*[3]. Haec vigeat in cordibus nostris, non vana auri vel argenti species: quae non prosunt possidentibus illa, sed magis

a. *om.* *D.* b. me *D.* c. ut per petuam *D.* d. praesentia *ZR*, praecepta *D.* e. vestram *ZDR.* f. Si — valeam *om.* *R.* g. longiore *D.* h. conparationem *ZD.* i. oms *R.* omnes *ZD.*

1. Matth. 18, 20. 2. Luc. 10, 42. 3. Cant. 8, 7.

obsistunt[a], nisi eis, qui illa[b] uti ad salutem animae suae in largitionibus pauperum didicerint[c], et opere perfecerint[d]. c.802-803

Omnipotens Deus sanctitatem tuam ad multorum profectionem salute perpetua, benedictione felici[e] incolomem[f] protegere, et custodire dignetur, domine pater dilectissime et desiderantissimae, atque omni[f*] honore in Deo dignissime.

---

197. *Alcuinus de intermisso cum Ricbodo archiepiscopo Trevirensi litterarum commercio queritur; ad horam expetit quaedam Leonis et Bedae scripta. Ad Sanctum Martinum invitat*[g]. (F 197)

Machario patriarchae[1] Albinus salutem.

Quid proficit sapientia abscondita vel thesaurum invisum[2], c.802-803
vel caritas muta? Num ignis in silice, nisi excutiatur, flammifacit[h]? Quare tua, frater carissime, caritas taciturnitate obmutescit? Cur non movebis linguam ad dictandum, manum ad scribendum? Quid talentum humo obruis? Quare ammonitoria non currit cartula? Legat quid desiderat; consideret quid faciat. Timeo, ne Muslense bacha[i] litterae submersae sint: tamen si tua taceat mihi fistula, aliis obsecro resonet, ut excitentur dormientes, et sanentur languentes, et aures surdorum audient, et claudi viam disciplinae Dei currere[k] certent, ut fiat merces monstranti viam veritatis. Scriptum est: *qui audiat, dicat veni*[3].

Vocatus fui, sed infirmitas praepedivit iter meum[4]. Vos loquimini, quae[l] Deo placeant, et ad sanam pertineant doctrinam. Omeliam sancti Leonis, et tractatum beati Baede in Tobia deprecor, ut ad horam prestes nobis. Sed ut video porrectam habes manum ad accipiendum et collectam ad dandum.

a. obsunt *D*. b. illi *D*. c. didicerent *D*. d. perficerint *Z*.. e. *om*. *Z D*. f. incolomen *Z*. f*. *om*. *Z R*. g. *ex H 18v—19:* Ad Ricbodum archiepiscopum cognomento Macharium. h. flāıfač *H*. i. muslense bacha *H* (muslense ba *ab eadem manu in litura posita sunt*). k. concurrere *H*. l. quod *H*.

1. Ricbodo archiepiscopo Trevirensi 791—804, 1 Oct. 2. Eccle. 20, 32. 3. Apoc. 22, 17. 4. Cf. supra p. 681: „Vocatus fui ad dominum meum David, sed infirmitate tardatus non veni.“ *D*.

c.802-803 Iter vero, quod restat viae nostrae, deprecor sanctis orationibus vestris adiuvari, ut ad portam perpetuae civitatis pervenire merear.

Si veniens veneris, excipiet te dextera Dei patris et adiuvaverit te intercessio sancti Martini[1]. Florentem te in omni bono et proficientem in sancto sapientiae studio divina comitetur et provehat[a] gratia, dilectissime frater.

---

198. *Alcuinus Carolo imperatori se excusat, quod vocatus ad eum non veniat*[b]. (Q 17, F 104)

[c]Discingat[d] chartam mitis, rogo, dextera David,
Victricem faciat quam Deus almipotens.

---

c.802-803 Domino merito laudabili et omni caritatis officio amplectendo[e], nobisque nimium desiderantissimo[f] David regi humillimus sanctae Dei ecclesiae vernaculus Albinus perpetuam aeternae gloriae salutem.

Quia flamma perpetuae caritatis iugiter ardescit in corde, fas esse videtur, oportunis vicibus litterarum foras scintillare officio; ne taciturnitate vilescat, quae novis[g] semper beneficiorum fomentis nutritur.

Ecce Flaccus, effeto corpore, militaris cingulo laboris deposito[2], secundum piissimum domini sui David consilium devote[h] Deo[i] soli quieta pace servire toto elegit desiderio. Quid iterum pugnare cogitur et sub fasce armorum desudare, quae infirmi corporis denegat fragilitas de terra tantummodo levare[k]? nisi forsan subsequenti tempore eius misericordia, qui allevat elisos[l][3] solvit compeditos[4], vires ei praestare dignetur[m].

Forte quidam dicturus est dialecticus: *Consilio valet, cui fortitudinem annosa negat infirmitas.* Sed illi etiam verissima

a. proueat *H.* b. *ex T 36—36v:* Item ad domnum regem apoligitica, quod ad palatium venire non possit; *L 190—191v.* (*Est etiam in N 32v.*) c. *Versus hi concludunt epistolam in TNL. Sed eos extrinsecus ab Alcuino scriptos esse, et argumentum demonstrat et hoc verbum:* SUPERISCRIPTIO *in margine T additum;* superscriptio *in NL.* d. Distingat *L.* e. amplectando *TL.* f. derantissimo *T.* g. nobis *L.* h. devoto *T.* i. Dei *T.* k. lavare *T.* l. allisos *L.* m. digne *L.*

1. Turonensis. 2. exeunte anno 801. 3. Ps. 145, 8. 4. Ps. 145, 7.

opponi poterit responsio: *Si quid dignum in corde viguerit* c.802-803 *Flacci, hoc totum in sacratissimo pectoris thesauro pius possidet*[a] *David; in tantum, ut, ubi ille est, ibi etiam et Flaccus. Respondeat pro utrisque amborum ditissimus sapientiae.*

Et ut simpliciter dicam[b], quod mihi simpliciter deprecari necesse est: ne queso sancta mens domini mei irascatur tarditati meae, quod modo venire non valeam. Erit iterum, si Deo placuerit, tempore oportuno.

Nec meam reor devotionem vestrae excellentiae in aliquo loco plus prodesse posse, quam assiduis apud Sanctum Martinum orationibus; quatenus divina clementia, quae vos per singulos magistratus in altissimum saecularis potentiae evexit honorem, eo longaeva prosperitate uti concedat, atque ex huius sublimitatis[c] dignitate ad apicem aeterni regni ascendere faciat[d]. Quo misericordia[1] et iustitia, Deo[e] miserante, vestram deducat beatitudinem.

Ille homo recte feliciter felix dici poterit, qui de hac praesenti felicitate ad aeternam merebitur pervenire felicitatem. Et implebitur in eo pulcherrima illius versiculi promissio: *Ambulabunt*[f] *sancti de virtute in virtutem, donec videatur*[g] *Deus deorum*[h] *in Sion*[2].

Alma dei Christi tribuat tibi regna potestas
Aurea cum sanctis, David, in arce poli.

---

199. *Alcuinus Gundradam, Adalhardi abbatis Corbeiensis sororem, laudat et confirmat. Petit, ut se Carolo imperatori purget, quod propter valetudinem ad eum non accesserit*[i]. (F 184)

Venerande in Christo filiae Eulaliae[3] Albinus salutem. c.802-803

a. possedit *L.* b. dicam — mihi *om. L.* c. sublitatis *T.* d. fecit *T.* e. a deo *L.* f. ambulant *L.* g. videbitur *L.* h. *om. L.* i. *ex H 85—86:* Ad Gundradam virginem cognomento Eulaliam.

1. Cf. ep. 184 supra p. 650: „Laetifica animos servorum tuorum per misericordiae tuae munus altissimum; superexaltet misericordia iudicium." 2. Ps. 83, 8. 3. Gundradae (v. huius paginae not. i), sorori Adalhardi abbatis Corbeiensis, de qua sic est in Paschasii Vita Adalhardi (ap. Mabil-

c.802-803 Saepe familiaritas nominis inmutationem solet facere; sicut ipse Dominus Simonem mutavit in Petrum[1], et filios Zebedei filios nominavit tonitrui[2]. Quod et iam antiquis vel his novellis diebus probare poteris.

Tu vero, virgo clarissima et sponsa Deo dignissima, te ipsam in omni castitate custodi corporis et animae; quia iuxta apostolum virgo Dei debet[a] esse corpore casta et anima[3]. Esto ceteris in palatio virginibus totius bonitatis exemplar; ut ex tua discant sancta conversatione se ipsas custodire vel cadentes resurgere. Praeveniant[b] in conversione faciem Iudicis. Sint nobiles in moribus, sicut sunt nobiles ex parentibus. Non serviant carnali desiderio, sed Christi magisterio. Vivant coram hominibus honeste et coram Deo digne. Agant de praeteritis poenitentiam et caveant se de futuris; quia scriptura dicit: *Deus dat poenitentibus partem iustitiae*[4]. Nota sunt Domino[c] cuncta, quae in occulto gerimus; quod si non dixerit[d] lingua, non poterit celare conscientia. Patet Deo omne, quod clausum est. Credat homo, totum quod peccat veniabile esse, si in confessione praeveniet faciem Dei[5]. Sed multa dicuntur in publico, quae geruntur in occulto: quia non potest civitas super montem posita abscondi[6]. Vilis pauperum persona scelera abscondit inmania; dignitas creberrima vix celat, quae gerit. Currunt[e] per ora singulorum, quae infra parietem geruntur. Agnosce, quid dicam; et ignosce dicenti.

Bonum castitatis atque honestatis, quod de te audivi, a te non recedat. Securitas te non decipiat; nec laus minuatur, sed magis augeatur. Felicitas praesens tibi ad perpetuam proficiat felicitatem. Memento, te parvi temporis hospitem esse.

a. decet *H*. b. Praevenient *H*. c. duo *H*. d. direxit *H*. e. Currit *H*.

lon Acta SS. Ord. Bened. saec. IV P. I 321): „Gundrada — virgo familior regi, nobilium nobilissima, quae inter venereos palatii ardores et iuvenum venustates, etiam inter mulcentia deliciarum et inter omnia libidinis blandimenta sola meruit — ut credimus — reportare pudicitiae palmam, et potuit — ut dicitur — carnis spurcitias illaeso calle transire.“

1. Marc. 3, 16. 2. Marc. 3, 17. 3. 1 Cor. 7, 34. 4. Eccle. 17, 20. 5. Ps. 94, 2. 6. Matth. 5, 14. Cf. supra p. 631.

Esto solacium miseris, et consilium timidis; vas sanctarum nobile scripturarum, et caelestis cubile sapientiae. Euangelicis orna animam praeceptis; in ore modesta, in consilio prudens, in convitio patiens; in ore humilis, in oratione pervigil, in elymosinis larga et in omni bonitate laudabilis. c.802-803

Pro me quoque, obsecro, tuae prosperitatis intercessore, loquere domino meo David[1], ne irascatur famulo suo; quia venire non valui, sicut voluit, continua praepeditus corporis infirmitate[2]. Opus meum aliud non est, nisi orationibus instare, et praeparare mihi habitationes aeternas, secundum domini nostri Iesu Christi misericordiam, qui non deserit sperantes in se[3].

Aeterna felicitate valeto, filia carissima.

---

200. *Alcuinus Petri archiepiscopi Mediolanensis paternis affectibus et sacris orationibus se commendat*[a].

(C 34, Q 59, F 128)

Dilectissimo in Christo patri Petro archiepiscopo[4], Albinus aeternae beatitudinis in Christo[b] salutem. 784-803

Memor dulcissimae humilitatis et dilectionis vestrae, ingemesco absentiam illius, cuius caritatis flamma in corde ardescit filii[c]. Quanta est huius saeculi infelicitas, quae tam caros disiungit amicos, quae filium separat[d] a patre. O si

a. *ex T 75—76 sine lemmate, G 156—159, K 53v—54v:* Albinus Petro archiepiscopo. (*Est etiam in N 69v—70:* Albinus ad Petrum archiepiscopum.) b. in Christo *om. KG.* c. fili *K.* d. seperat *G.*

1. Cf. supra p. 685 not. 3: „virgo familior regi"; Hibernici exulis versus ad Karolum imper. (Ang. Mai Classicorum auctorum V 410):

„His ego litterulis domini deposco salutem
Perpetuam Karoli servulus ipse sui,
His te, praeclara Gundrada, saluto, puella,
Quae licet ore nitens, pulchrior es merito.
Littera festina dominae conferre salutem
Gundradae egregiae moribus et facie." *D.*

2. Cf. supra p. 683: „Vocatus fui, sed infirmitas praepedivit iter meum." 3. Cf. Iudith 13, 17: „qui non deseruit sperantes in se." 4. Mediolanensi 784—803. Obiit 15 die mensis Maii. Cf. supra p. 510. 519. *D.*

784-803 pennas aquilae habuissem, ut altitudines[a] Alpium velocior Euro transvolare valuissem[b], quam cito ante paternos stetissem pedes, ut refrigerarem[c] ex paterna visione pectoris mei ardorem.

Sed quia hoc fieri non valet, induamur nos duplicis[d] caritatis pennis: simus in Christo semper praesentes, qui sumus in seculo absentes. Quid est caritas, nisi unitas animorum; dicente ipsa Veritate[e], dum pro suis[f] oraret[g] ad patrem: *Pater conserva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut et nos unum sumus*[1]? Ego vero filius tuus obsecro te per eius misericordiam, qui haec dixit, ut in sanctissimo paternae memoriae[h] thesauro filii tui Alchuini[i] nomen habeas reconditum, et inter dignissimas Deo oblationes orationum tuarum, vel semel, ore proferas.

Quanta tibi, pater optime, apud pietatis remuneratorem deum[k] Christum remanet merces, si me peccatorum ponderibus praegravatum ab iniquitatis oneribus[l] paternae misericordiae[m] praecibus sublevare coneris. Fateor, me tantae auctoritatis degenerem[n] esse filium; tamen iunioris filii, qui a patre in longinquam recessit regionem, roboratus exemplo audeo dicere: *Pater peccavi in caelum et coram te; ideo non sum dignus vocari filius tuus*[2]. Et te credo paternae memorem pietatis, laetis revertenti[o] occurrisse amplexibus: prudentiam quoque tuam recordari beatissimi[p] Iob pro filiis devotionis, qui cotidie pro illorum prosperitate Deo sacrificia offerre studuit[q][3], valde desiderans, quos[r] saeculo genuit, Deo enutrire. Ideo in[s] omnibus temptationibus, tamquam aurum in fornace[t], probatus[4] inventus est. Laus enim patris in salute exstat filiorum, et merces[u] pastoris in multiplicatione gregis[v] adcrescit. Nam et ipse princeps pastorum post resurrectionis gloriam beato Petro,

a. altidudines *G.* b. voluissem *T.* c. refrigerer *T*, refrigerarer *KG.* d. duplices *K*, duplici *G.* e. caritate *T.* f. sui *G.* g. orat *K.* h. maemorie et *G.* i. Alcuini *K.* k. dominum *K.* l. onere *K*, *ubi iterum sequitur* praegravatum. m. mesericordie *G.* n. degenerā *G.* o. reverenti *T.* p. beatissimae *T*, beatissime *G.* q. studivit *T.* r. quae *T.* s. *om. K.* t. fornacae *T.* u. mercis *T.* v. regis *T.*

1. Ioh. 17, 11. 2. Luc. 15, 21. 3. Iob 1, 5. 4. Sap. 3, 6.

ob[a] confessionis trinae in suo amore soliditatem[b], pascendas 784 - 803
oves, quas pio redemit sanguine, commendavit[1].

Tuum est, pater sancte, absentes precibus adiuvare, praesentes verbis erudire, exemplis confortare, ut paterna pietas et pastoralis devotio omnibus prosit in salutem. Patres igitur filiis thesaurizare solent[2]; tu vero beatitudinis[c] thesauros tuis[d] relinque nepotibus, ut per longas ecclesiasticae eruditionis series caelestis regni gloria tibi semper augeatur.

Opto, si fieri valeat, quatenus me tuae paternitatis litteris reficias, ut aviditatis meae oculis legam, quod auribus audire voluissem, si forte fieri valuisset[e]. Concessum est[f] enim humano generi pectoris arcana cartis mandare, et litteris innotescere tacentibus[g], quod lingua non valet loquente[h]. Nam et beatus Paulus apostolus absentes filios piis ammonitionibus[i] saepius[k] erudire solebat, ut cotidiana litterarum lectio aeternam patris praeceptorum mentibus filiorum infigeret[l] memoriam. Sanctitatis vestrae auctoritatem divina pietas ad exaltationem et gaudium sanctae suae ecclesiae longeva prosperitate custodire dignetur, pater dilectissime.

---

201. *Alcuinus Higbaldo episcopo Lindisfarnensi scribit de suo in eum amore. Admonitiones addit*[m]. (F 205)

Dilectissimo patri Sperato[3] episcopo fidelis amicus Alchui- 793 - 803
nus[n] salutem.

Sempiterna me[o] cogit caritas, saepius vestrae dilectioni litterulas dirigere. Licet minus videaris nobis vicem rependere tuis litteris, tamen ego non cesso tibi prosperitatem optare et per cartas tuae innotescere sanctitati: quod nullatenus mens mea tui habeat oblivionem, sed omnimodis firma radice tui nominis obtineat memoriam. Recordor dulcedinem vestram et

a. *om.* *K.* b. solidatum *K.* c. beatissimos *K.* d. tuisque *T.* e. voluisset *T,* valuiset *K.* f. est *om.* *G.* g. tacentis *K.* h. loqui *K.* i. piae ammonitionis *TK.* k. *om.* *K.* l. infleret *TG.* m. *ex H 31v—32v.* n. alchunū *H.* o. ꝑh *H.*

1. Ioh. 21, 17. 2. 2 Cor. 13, 14. 3. Higbaldo episcopo Lindisfarnensi 780—803; v. ep. 81 supra p. 353 n. 4.

793-803 germanitatem, quam habuimus inter nos praesentia corporali. Quae etiam spiritaliter observari[a] debet nec ulla terrarum longinquitate deleri, quatenus amicitia olim condicta perpetualiter conservetur.

Tu vero, sanctissime pater, considera diligenter locum nominis[b] tui, ubi maneas, ubi statuta sit dignitas tua. Et quod diceris ab omnibus, hoc opere impleas. Fiducialiter praedica omni personae, oportune inportune[1], id est volenti vel nolenti. In moribus tuis fulgeant exempla sanctitatis et in verbis veritatis praedicatio nitescat; quia haec duo maxime conveniunt episcopo: ut bonis vivat[c] moribus et praedicationis verba non taceat; sicut ipsa Veritas ait: *Sint lumbi vestri praecincti et lucernae ardentes in manibus vestris*[2]. In lumbis morum castitas, et in lucerna lumen verbi Dei demonstratur. Habeas inreprehensibiles socios; ut ex illis alieni discant tuae vitae relegionem et edificentur, quicumque veniant ad te, sive ex te ipso sive ex illis. Lectionis vero studium nullatenus dimitte: sed habeas tales iuvenes apud te, qui semper discant, et magis gaudeant discere quam inebriari; Deo servire, et non saeculi sectari pompas. Talem te para, qualem te cupias stare ante tribunal Christi. Meique semper memor esto in orationibus tuis, quatenus divina clementia dies meos ad finem deducat perfectum; et ut tu habeas mercedem bonam ex me et ego remissionem peccatorum per te. Fides vero et dilectio sancta numquam frigescat in animis nostris, sed semper magis magisque augeatur, Christo deo miserante, qui nobis propitius sit in aeternum.

Opto, te valere et in Christi caritate proficere, dulcissime pater.

a. observare *H.* b. nomis *H.* c. uiuiuat *H.*

1. 2 Tim. 4, 2. 2. Luc. 12, 35.

202. *Alcuinus Arnoni archiepiscopo Salzburgensi se litteras eius familiares per Adalwinum episcopum ad S. Martinum venientem accepisse nuntiat. Odulfum comitem capellanos monachos S. Hrotberti de officiis admonere exoptat*[a]. 803? ante diem 13. Aprilis

(M 24, F 113)

Sanctissimo patri Aquilae[b] archipontificatus honore sublimato humilis levita Albinus[c] aeternae pacis et prosperitatis[d] salutem.

Veniente dulcissimo[e] fratre[f] Adaluuino[g] episcopo[1] orationis gratia ad[h] Sanctum Martinum, suavissima vestrae salutationis deferens nobis verba, et optatae prosperitatis vigorem adnuntians, valde, ut fateor, laetati sumus in eius adventu: et ut vestra demandavit dilectio, privata mente suscepimus eum, dulcissimaeque familiaritatis alloquio usi sumus. Est enim, ut agnovi in eo, vir valde fidelis, et in sancta devotus relegione.

Vestris quoque syllabis, quae adtulit, perspectis, invenimus eas caritatis penna perscriptas, cuius etiam caritatis melliflua dulcedine refecti sumus semper a vobis et in vobis, quae nos duabus dilectionis alis ad caelum usque, Deo miserante, portare poterit. Et haec est optima pars, quam elegit beata Maria ad pedes sedens salvatoris, intenta verbum salutis audire ab eo[2]. Proinde maneamus iugiter in caritate perfecta, cuius una pars ad Deum tendit in fide et vitae honestate, altera vero proximos amplectitur in patientia et benignitate. Hoc vero quadruvium vestra, frater karissime, intentio pacifice pergat, donec videatur Deus Deorum in Sion[3] summae beatitudinis. In his morare praeceptis, aliosque erudire studeas, ut fidem discant catholicam, eamque sobria operum conversatione ostendant, patientesque atque benefici esse contendant in[i] socias huius laboris animas.

Nec aliquid novi de palatio vestrae sinceritati demandare

a. *ex Z 214—215v, R 143v—146v.* b. *om. R.* c. orator *R pro* levita Albinus. d. prosperitate *R.* e. dilectissimo *R.* f. fratri *Z R.* g. Adalwino episcopo *om. R.* h. ad — Martinum *om. R.* i. in — demandare habuimus *om. R.*

1. Reginensi anno 791 exeunte—814. Carolo iam imperatore eum Turonos venisse, ex ep. 203 p. 695 elucet. 2. Luc. 10, 39. 42. 3. Ps. 83, 8.

803? ante diem 13. Aprilis habuimus. Vestrae vero devotionis sanctitas praedicet Odulfo[a] nostro olim amico[1] verbum vitae saepius, ut sit iustus in iudiciis, et misericors in pauperes, quia scriptum legimus: *Misericordia et veritas custodiunt principem*[2] et exaltant ambulantes in eis. Recordetur semper, quem velit habere in periculis defensorem, eumque diligat et opere, quantum valeat, illius impleat[b] praecepta. Nec se inconsulte tradat periculis, quomodo quidam antecessores[c] sui fecerunt[3], et ideo inproba morte perierunt. Sit illi Christus in corde, et praecepta eius in ore et opere, ut vivat feliciter in hoc seculo, et in futuro beatam obteneat gloriam.

Vestros vero discipulos et capellanos meo, precor, officio saluta, ammonens eos honeste vivere coram hominibus, ut vestra ex eorum conversatione laudetur dignitas. Fratres quoque sancti Hrotberti[d] confessoris Christi hortare saepius, ut sincera caritate et devota relegione et sancta humilitatis oboedientia Deo fideliter deserviant, respicientes in perpetuae beatitudinis remunerationem. Militant[e] enim in castris ecclesiae Christi militiam, quatenus in caelestibus cum eo sedibus sempiterna felicitate gaudeant: meique ut memores sint, non solum eos opto ammoneas, sed omnes regionis vestrae famulos famulasque Dei, quorum et quarum multiplicet dominus Deus numerum, et nomina iubeat perscribi in caelesti bibliotheca. Divina vos gratia prosequatur omnes, et ad gloriam perpetuae beatitudinis pervenire faciat, domini dilectissimi.

a. *om. R.* b. implet *R.* c. antecessoris *Z.* d. Hrodberti *R.* e. militent *Z.*

1. Geroldo anno 799 interempto Audulfus comes quidam Francicus, quondam regiae mensae praepositus, missi regii persona suscepta provinciam Bavaricam gubernare coepit in eoque munere a. 819 defunctus est; cf. commentationem meam De Bohemiae condicione scriptam p. 24. Audulfus fortasse idem est mensae praepositus, quem Menalcae nomine Alcuinus ac Theodulfus laudant; cf. supra p. 410 n. 4. *D.* 2. Prov. 20, 28. 3. De Geroldo praefecto Baioariae 1 Sept. 799 ab Avaris interempto atque de Erico marchione Foroiuliensi apud Tarsaticam occiso cogitare videtur, cf. p. 501 n. 1, sed Frobenius affert locum annalium S. Emmerammi a. 802 „Cadaloc et Gotehrammus seu ceteri multi interfecti fuerunt ad Castellum Guntionis.“ (Roth Verzeichniss der Freisinger Urk. p. 90.) *D.*

Scripsissem[a] ad singulas personas supra nominatas exhortationis litteras, nisi me festinatio prohiberet huius venerandi portitoris. Vestra vero bonitas fiat, obsecro, vivens epistola et Deo placabilis, ut nostro nomine singulos quosque ammoneas de salute animarum suarum, orationibusque meis, quos Christus ubique conservare dignetur. 803? [ante diem 13. Aprilis]

---

203. *Alcuinus Arnonem archiepiscopum Salzburgensem propter occupationes saeculares afflictum consolatur. Litteras per Adalwinum episcopum missas commemorat; pro casula gratam spondet memoriam*[b]. (M 25, F 114)

Domino desiderabiliter honorabili et honorabiliter desiderabili Aquilae[c] archiepiscopo humilis levita Albinus salutem. 803? [April. 13]

Acceptis vestrae caritatis muneribus omni auro amabilioribus, et apicibus omni favo dulcioribus, in quibus lectum erat de angustia mentis vestrae pro servitio saeculari adversus sanctitatis vestrae dignitatem, ita ut non liceat melioribus instare officiis, nec animarum gregis Christi lucris inservire. Vestra cogitet, obsecro, beatitudo, quis umquam sanctorum hoc saeculum sine temptatione transigeret. *Solus*, ut ait beatus Hieronimus in quadam epistola, *Salomon semper in deliciis*[d], et ideo forte peccavit. Exhortans nos ad patientiam beatus apostolus ait: *Iob audistis, et finem Domini vidistis*[1]. Et[e] ipse Dominus in euangelio inquit: *In patientia vestra possidebitis*[f] *animas vestras*[2]. Recurramus ad Christum tota intentione, assiduis precibus, qui est unicum de omni tribulatione refugium. Sicut psalmista praecipit: *Iacta in Deum curam tuam, et ipse te enutriet*[3]. Dicamus Deo cum propheta: *Esto mihi in Deum protectorem et in locum munitum. ut salvum me facias*[g 4]. Deus est, in cuius manu cor regis[5], et quocumque voluerit, vertet

a. Scripsissem — dignetur *om. R.* b. *ex Z 216v — 219v, R 148 — 153v.* c. ill. sancto patri venerabili archiepiscopo humilis Christicola in Deo patre *R pro* Aquilae — Albinus. d. dilitiis *Z.* e. Et ipse *om. R.* f. possedebitis *Z.* g. faciamus *R.*

1. Iac. 5, 11. 2. Luc. 21, 19. 3. Psal. 54, 23. 4. Psal. 70, 3. 5. Prov. 21, 1: „cor regis in manu Domini.“

803? April. 13 illud. Qui numquam deserit sperantes in se[1], qui ait vera promissione et fortissimo solacio: *Omnis enim, qui petit, accipit, et qui quaerit, invenit, et pulsanti aperietur*[2]; et cetera, quae in eodem loco profunde satis de spe accipiendae petitionis effectus disputat, et exemplis confirmat.

Ab initio mundi, vel etiam nascentis ecclesiae semper Deo servientes tribulationibus fatigati sunt. Si legeris in divinis libris saeculi eventum, etiam hoc, quod dico, verum probabis: vel exterius famulos Dei apertam pati persecutionem, vel interius in pace ecclesiae clandestinis affici incommodis. Contra haec omnia sola valet in Dei nomine patientia, ipso dicente Domino, victore[a] mundi huius, ad discipulos suos, vel magis ad eorum successores: *In mundo pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum*[3]. Memores esse debemus, quid ipsa Veritas temptatoribus suis respondit: *Reddite Caesari*[b], *quae Caesaris sunt, et Deo, quae Dei sunt*[4]. Si apostolico exemplo vivamus, et pauperem agamus vitam in terris, sicut illi fecerunt, saeculi servitium iuste abdicamus. Nunc vero saeculi principes habent iustam, ut videtur, causam, ecclesiam Christi suo servitio opprimere. Dum beatus Paulus apostolus Titum dilectum filium suum de singulis ecclesiasticae dignitatis officiis instruit, ait inter cetera: *Ammone illos* quos, nisi christianos? *principibus et potestatibus subditos esse, dicto oboedire, ad omne opus bonum paratos esse*[5]. Et beatus Petrus consentanea, utpote eodem spiritu, scripsit dicens: *Dominis carnalibus oboedite, non tantum bonis et*[c] *modestis, sed etiam discolis*[6]. Si etiam discolis: quanto magis sapientissimo principi et relegione sancta devotissimo debemus prompta[d] voluntate oboedire. Nec hoc dico, quod non magis optem te cum tuis discipulis Deo vitam in sancta relegione quietam ducere atque optimam cum felicissima femina, quae sedens ad pedes Domini audire verba caelestia, elegerat[e] partem, quae numquam auferetur[7]. Sed

a. victori *ZR*. b. caesaris *R*. c. et modestis *om*. *Z*. d. prumpta *Z*. e. elegere *ZR*.

1. Iudith 13, 17. 2. Matth. 7, 8. 3. Ioh. 16, 33. 4. Matth. 22, 21. 5. Tit. 3, 1. 6. 1 Petr. 2, 18. 7. Luc. 10, 39. 42.

vereor fortassis, si moveatur causa, nec vestram beatitudinem ad desiderata pervenire posse, nec gratiam habere imperialem. Ideo sicut superius dixi, sola videtur salubris causa, Deo totum precibus in angusto situ[a] nostri desiderii commendare eventum, ut sua sancta clementia et pietate[b] provideat nobis, quomodo pacifice ad nostram pervenire valeamus voluntatem. Si tamen nobis nostra quaerenda est voluntas, eo quod ille, id est, dominus Iesus de se ipso dixit: *Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui me misit*[1]. Ideo decantare in oratione dominica iubemur: *Fiat voluntas tua*[2]. Nam voluntas Dei omne bonum est, quae ut semper in nobis fiat, omni mentis intentione et omni operum bonorum exsecutione postulandum[c] est.

803? April. 13

Haec interim sub festinatione propter occupationem diei festi dictavimus. Utique missus beatitudinis vestrae ad nos die sanctissima dominicae cenae venerat, exigens a nobis litteras, ne vacuis reverteretur manibus. Pleniorem, Deo miserante, responsionem sperare habetis: sive de consolatione laboris vestri, aut etiam angustia[d] mentis, nec non et de inquisitionibus, quas embolim habuit ex persona carissimorum nobis vestrae caritatis discipulorum.

Saluta[e], obsecro, Dei famulam sororem vestram meo officio: suade ei meis verbis relegiosam in terris ducere vitam, ut beatam possidere[f] digna inveniatur in caelis. Venerabilis pater Adaluuinus episcopus[3] cum magno et multiplici venit ad nos honore, vestrae dilectionis deferens syllabas, cui cartulam nostrae responsionis posuimus in manu. Quod me tarditatis vel neglegentiae scribere vobis accusastis[g], ut fateor iuste; et hoc propter inopiam portitorum, qui vix fideles inveniuntur. Igitur longinquitas terrarum prohibet ex his partibus ad vos quemlibet, nisi raro, transire. Tamen sciat dilectio vestra, quod nemini, post domnum imperatorem, sudare plus meum ingenio-

a. situs *ZR*. b. pietas *Z*. c. postolandum *R*. d. angustiae *ZR*. e. Saluta — missarum solemniis *om. R*. f. possedere *Z*. g. accusasti *Z*.

1. Ioh. 6, 38. 2. Matth. 6, 10. 3. Reginensis; v. supra p. 691 n. 1.

803? April. 13 lum optarem; quia nulli plus debitor sum propter semper vestrae beatitudinis probatissimam fidem et dilectionem. Unum quiddam legebatur in epistola, quam modo direxit reverentia vestra; quod noluissem, ut scriberetur, vel umquam factum esset: id est, quod vobis ultra non esset spes videre faciem meam. Hoc graviter animus meus ferebat, quia praesentem rogavi, ut me sub spe revertendi ad Sanctum Martinum dimisisses[a]. Fiat voluntas Domini. Vel si hic in hac temporali luce fieri non valeat, fiat, Deo miserante, in perpetua.

Casula, quam misisti, ob vestrae caritatis memoriam, utar in missarum solemniis. Gloria et laus Deo! apud nos omnia prospera sunt, et apud filios nostros, quos nosti, qui una mente vestram salutant beatitudinem, eamque multo valere tempore optant in Domino. Scito certissime, quod tui nominis memoriam dulcissimam habemus in orationibus apud sanctum Martinum[b]: et si quando spiritus Domini in conpunctione visitat cor, semper recurrere in mentem facit vestri nominis recordationem. Deus, qui dives est in misericordia[1], misereatur perpetua pietate vobis pater, frater, fili carissime in aeternum.

---

204. *Alcuinus Arnonem archiepiscopum Salzburgensem rogat, ut pro se tanquam sene infirmo precetur; duo vascula mensalia ei mittit*[c]. (M 26, F 115)

803? Dilectissimo filio[d] Aquilae archisacerdoti Albinus in Domino salutem.

Solet caritas olim germanitate fideli conpacta novis saepius litteris reformari, ut firma agnoscatur in fide, quae est dulcis in consuetudine. Unde ego cartulam cartulae coniungo, ut legatur in pagina, quae est in cordis tabula conscripta, non atramento perituro[2], sed spiritu sempiterno, qui gemitus excitat inenarrabiles pro sospitate vestra in meo corde. Vestra

a. dimississes *Z*. b. Martynum *R*. c. *ex Z 219v—220v, R 153v—155*. d. in Christo filio humilis Phoebigena perpetua prosperitate *R pro* filio — Domino.

1. Ephes. 2, 4. 2. Cf. 2 Cor. 3, 3: „scripta non atramento sed in tabulis cordis carnalibus."

vero dilectio, ut certissime novi, nostri nominis non obliviscatur, quia crebra infirmitas cogit nos amicos ammonere de sanctarum orationum suffragio, ut propitietur peccatis meis pietas divina, et renovetur vita mea in melius, sicut aquilae iuventus[1]; nec me iudex meus et testis meus iudicet secundum merita mea, sed secundum suam magnam misericordiam parcat confitenti sibi servulo, se esse peccatorem; nec derelinquat eum in diebus senectutis suae[2], sed solacio sancti Spiritus foveat eum, et misereatur illi. Haec eadem verba vestra recordetur de se ipsa sanctissima mens et acutissima prudentia: in qua dum tempus habeas[3], labora opus Dei, ut in die magno Domini nostri mercedem laboris tui sortiaris cum sanctis Dei sempiternam. 803?

Divina vos vestrosque filios vestramque familiam gratia sempiterna protectione custodiat, praeveniat, donis augeat et meritis in aeternum. Duo[a] vascula direxi vestrae caritati, pater sancte[b], quae deprecor, ut humiliter accipias, habeasque aliquantum temporis ante oculos tuos in mensa; veluti ego casulam[4] in missarum solemniis habiturus sum.

---

205. *Alcuinus Carolo imperatori per Nathanaelem ex morbo recreatum mittit novi testamenti libros uno codice comprehensos*[c]. (Q 20, F 103)

Domino desiderantissimo[d] meritoque amabili David regi Albinus praesentis prosperitatis et aeternae beatitudinis in Christo salutem. 801 Dec. - 803 Dec.

Diu deliberans, quid[e] mentis meae devotio ad splendorem[f] imperialis potentiae[5] vestrae atque augmentum opolentissimi thesauri vestri muneris condignum reperire potuisset — ne ingeniolum animi mei, aliis diversa divitiarum dona offe-

a. Duo — habiturus sum *om. R.* b. sc̄ae *Z.* c. *ex T 38—38 v, L 195—196 v. (Est etiam in N 34 v:* Item ad eundem.) d. desiderabili rabili *L.* e. quit *T.* f. speldoris *L.*

1. Psal. 102, 5. 2. Psal. 70, 9. 3. Gal. 6, 10. 4. Cf. de hac casula supra p. 696. 5. Carolus igitur iam imperator creatus erat. Vana sunt quae de hoc munere sibi effinxit Lorenz, Alcuins Leben p. 236. *D.*

801 Dec.-803 Dec. rentibus, otio torpuisset inani, et vacuis manibus parvitatis meae missus ante faciem beatitudinis vestrae venisset — tandem Spiritu sancto inspirante inveni, quid meo nomine conpeteret offerre et quid vestrae prudentiae amabile[a] esse potuisset.

Ergo in vestrae pietatis sacratissima sollicitudine non dubie patet: quid per vos in[b] totius ecclesiae salutem Spiritus[c] sanctus operetur; et quantis[d] universorum fidelium precibus sit optandum[e], ut in omnem gloriam vestram extendatur imperium; et ut intus sit omnibus Deo fidelibus amabile et foris sanctissimo nomini[f] illius[g] adversariis terribile. Sed quaerenti mihi[h] et[i] desideranti[k] nihil[l] dignius[m] pacatissimo[n] honori vestro inveniri[o] posse (videbatur[p]) quam divinorum munera librorum, qui, Spiritu sancto dictante et Christo deo ministrante, ad salutem totius humani generis, caelestis gratiae calamo conscripti sunt. Quos, in unius clarissimi corporis sanctitatem conexos atque diligenter emendatos[1], vestrae altissimae[q] auctoritati per[r] hunc carissimum filium nostrum[s][2] vobisque fidelem famulum dirigere curavi[3]; quatenus plenis manibus iocundis-

a. amabilem *TL*. b. *om*. *L*. c. Christus *L*. d. tantis *L*. e. opitatium *L*. f. domini *T*. g. *om*. *T*. h. me *TL*. i. illius *L*. k. *om*. *T*, desideranti *L*. l. nil *L*. m. dignus *L*. n. peccatissimo *L*. o. invenire *L*. p. videbatur *addidi*. q. almissimae *L*. r. *om*. *T*. s. vestrum *T*.

1. Codicem euangeliorum significare videtur quondam Prumiensem nunc Trevirensem pulcherrime scriptum, in quo post librum generationis Iesu Christi hi versus leguntur:

„Suscipe, rex, parvum magni modo munus amoris,
Quod tuus Albinus obtulit ecce tibi.
Magna ferunt sęcli gazarum dona potentes,
Fert mea pauperies ista minuta duo, (cf. Luc. 21, 2)
Ne vacua in sacris venisset dextra diebus
Ante piam faciem, rex venerande, tuam.
Nomina sanctorum signavi sancta parentum
Haebrea depromens ore, Latine, tuo.
Fer mea, carta mea, supplex munuscula domno,
Corpore premodico viscera magna gerens.“

(Cf. Pertz Archiv für ältere deutsche Geschichtskunde VII 139; Frobenius I 456.) *D*. 2. Nathanaelem, v. infra ep. 206. 3. die natalis Domini offerendos, v. ep. 206 p. 700.

simo vestrae dignitatis adstaret servitio, qui, longa fessus infirmitate, Deo miserante dum aliquantulum convaluit, affatim[a], vestram adire festinabat pietatem. 801 Dec.–803 Dec.

Sed et lacrimarum munuscula mearum in orationibus apud Sanctum Martinum, pro desiderantissima auctoritatis vestrae prosperitate vobis fideli transmitto sponsione[b]. Ille[1] serviat, sicut decet, domino piissimo; ego orabo pro domino[c] dilectissimo, quomodo sancti Spiritus visitatio cor meum inluminare dignabitur. Si quid igitur melius mentis meae devotio invenire valuisset, utique prona voluntate in augmentum honoris vestri offerrem[d].

---

206. *Alcuinus Nathanaeli mandat, ut codicem libros novi testamenti comprehendentem natali Christi die Aquisgrani Carolo imperatori offerat. Gislae abbatissae Calensi sorori imperatoris et Rotrudae eiusdem filiae salutem ascribit*[e].

(F 185)

Albinus Nathanaeli salutem.

Cognoscat te in benedictione[2], qui agnitus est a te, beato praedicante Philippo; qui te sub ficu veteris delicti vocavit ad virum de Nazaret[3]. Qui te sine dolo Israhelitam esse concedat[4]; ut dignus efficiaris, non solum verbis dicere, sed et opere implere: *Rabbi, tu es filius Dei, tu es rex Israel*[5]. Hunc sequere, donec videas eum cum beato Petro et filiis Zebedaei[6] stantem in litore[7] et clamantem: *Mittite rete in dexteram navigii, et invenietis*[8]; uti post hanc piscationem ad convivium vocato[f] dicatur tibi inter ceteros sanctae piscationis socios: *Veni et prande*[9]. Quid hoc convivio dulcius? quid hac praesentia beatius? ubi sempiternum nullo fine clauditur gaudium. Ad quod tantummodo magni pisces seligentur, qui, 801 Dec.–803 Dec.

a. affectate *scripsit laffeus pro* affatim *TLN*. b. spmsione *L*. c. domno *T*. d. offerem *L*. e. *ex H 63v—64*. f. vocatus *H*.

1. Nathanael. 2. Eccle. 44, 26. 3. Ioh. 1, 45. 48. 4. Ioh. 1, 47. 5. Ioh. 1, 49. 6. Ioh. 21, 2. 7. Ioh. 21, 4. 8. Ioh. 21, 6. 9. Ioh. 21, 12.

801 Dec.- 803 Dec. non scisso rete, apostolica capti sunt praedicatione[1], crescente numero ab uno usque ad decem et septem propter decalogum et septem sancti Spiritus dona. De cuius numeri mira divisione et significatione olim me scripsisse[2] memoro, dominoque meo David dixisse[3], calido caritatis corde, in fervente naturalis aquae[a] balneo[4]. Ubi te, alumne, praesentem esse non ignoro.

Saluta Luciam[5] sororem nostram et filiam Columbam[6]. Deprecare[b] eas: memores esse senectutis meae in sacris orationibus et salutis suae in bonis operibus. Nec illis tuae decorem sapientiae abscondas, sed inriga florentes bonae voluntatis in eis areolas. Quid pulchrius[c] sapientiae floribus, quae numquam marcescunt[7]? Quid scientiae divitiis locupletius, quae numquam exhauriuntur? Ad has exhortare eas. Vivant in meditatione legis Dei die ac nocte[8], ut eum inveniant, quem scripsit Moyses in lege et prophetae[9]. Teneant eum nec dimittant[10], donec introducantur in cellaria regalis gloriae[11], ut ordinata caritate floribus aeternae beatitudinis fulciantur[d][12]; mittente sponso de thalamo suo[13] praesentis prosperitatis levam sub capite earum et dextera aeternae beatitudinis amplexetur eas[14].

Epistolam vero parvitatis meae[15] cum sanctissimo divinae scripturae munere — die natalis Domini — et verbis salutationis pacificis redde domino meo David. Cui tantas grates et laudes agimus pro omnibus bonis, quae mihi meisque filiis faciebat, quantas habet liber ille syllabas; et tantas a Deo

a. atque *H*. b. deprecari *H*. c. pulchris *H*. d. fulceantur *H*.

1. Ioh. 21, 11. 2. ad Arnonem episcopum Salzburgensem anno 796 post Aug. 10, v. ep. 71 supra p. 326. 3. sine dubio eodem anno 796; v. n. 2. 4. Aquisgrani. Einharti vita Caroli c. 22, supra T. IV 529: „Delectabatur etiam (Carolus) vaporibus aquarum naturaliter calentium. . . . Ob hoc etiam Aquisgrani regiam exstruxit.“ 5. Gislam abbatissam Calensem, sororem Caroli imperatoris. 6. Rodtrudam, imperatoris filiam. 7. Sap. 6, 13. 8. Ps. 1, 2. 9. Ioh. 1, 45. 10. Gen. 32, 26. 11. Cant. cant. 1, 3. 12. Cant. 2, 5. 13. Ps. 18, 6. 14. Cant. 2, 6. 15. ep. 205 supra p. 697.

dari benedictiones illi optamus, quantae in eo litterae leguntur scriptae. 801 Dec.-803 Dec.

Vive Deo felix, fili, florentibus annis,
Ut te conservet Iesus ubique tuus;
Quo sine nil prodest cuiquam vaga gloria saecli[a].
Nate, memor patris semper, amate, vale.

---

207. *Alcuinus Aginonem episcopum Constantiensem rogat, ut promissas sanctorum reliquias per Angilbertum sibi mittat*[b]. (C 49, Q 65, F 26)

Dilectissimo Agino episcopo[1] Albinus magister[c] salutem. 781-804

Recordetur caritas vestra[d], quod praesenti conloquutione[e] aliquas mihi sanctorum reliquias dirigere promisisti[2]; ut honorificetur Deus in illis, et nostra protegatur vita cum illis, et vestra accumuletur merces pro illis. Ecce adest gerulus fidelis, filius equidem meus Angilbertus[f][3], per cuius manum mittere poteris, quod vester animus nobis dirigere curaverit[g]. Obsecro, ut[h] veraciter perficias, quod hilariter promittebas. Si quid[i] enim benignitas vestra huius relegiosae petitionis[k] peregerit, humilitas nostra gratissime accipiet vobisque secundum temporis oportunitatem et voluntatis vestrae agnitionem remunerare non desistet[l]. Et ubicunque sanctorum patrocinia perferuntur, ibi cotidie orationes pro vobis[m] aguntur.

Divina te ubique comitetur benedictio, sanctissime pater.

---

208. *Alcuinus Benedicto abbati Anianensi mandat, ut epistolas suas, quibus destinatae sint, tradat; in his unam Carolo regi. Eum saepius ad se litteras scribere cupit*[n]. (F 210)

Benedictus Deus Benedicto patri benedictionem det aeternam. 782-804

a. sch *H*. b. *ex K 65v—66:* Albinus Agino episcopo, *G p. 188—189*, *N 76:* Albinus ad Aginum episcopum. c. *om. KG;* magister *N*. d. *om. K*. e. collocutione *N*. f. Angilbertus *N*, Engilbertus *K*, Engilpertns *G*. g. curavit *KG*, curaverit *N*. h. ut *om. K*. i. Siquidem *N*. k. petionis *K*. l. desistit *KG*. m. pro vobis *om. K*. n. *ex H 62v—63.*

1. Constantiensi 781—813. 2. Cf. supra p. 150 n. 1. 3. abbas Centulensis 790—814.

782-804 Scripsi epistiunculas aliquas; sicut intellegere earum lectione[a] poteris, si tibi dignum videatur. Redde singulis singulas.

Regi[1] vero suam cum multis salutationis[b] verbis. Et melius mihi visum est, te dicere eius pietati de nobis nostraque voluntate et filio nostro, quam inde aliquid scripsissem. Quia litterae per manus currunt multorum, verba vero in corde permanent fideli.

Epistolam vero ad fratres nostros communiter scripsi; si dignum quid in ea invenies, iubeam melius perscribere; et si quid addendum aestimas, fac secundum consilium. Quia sub festinatione dictata fuit ad rememorandum amicitiae iocunditatem et orationum pro nobis sedulitatem; sicut scis magnum nos habere desiderium, magnam etiam necessitatem spemque bonam de illorum habere sacratissimis orationibus. Ubi tu, ibi et ego; et Deus nobiscum in aeternum.

Secundum oportunitatem portitoris saepius litterae veniant. Nec rusticitas, de qua te excusare soles, caritatem tacere faciat; ne minus flamma luciscat[c] illius, sed fulgeat in cartulis, quae in corde perpetualiter incensa ardet.

Vadens vade, Deo miserante, cum omni prosperitate.

Videat te oculus meus, antequam moriar, non semel sed saepius. Donante Deo, semper in aeternum valeas.

---

209. *Alcuinus Arnoni episcopo Salzburgensi librum de catholica fide dictatum mittit; quomodo substantia essentia subsistentia natura de Deo dicantur, ab eo interrogatus exponit*[d].

(F 122)

785?-804 Albinus Aquile[2] salutem.

Miror, quomodo me sub unius momenti angustia in brevi tabella vitae aeterne formam depingere poscis. Quid est ca-

a. lectionum *H.* b. *corr. in* salutationibus *H.* c. luciscatur *H.* d. *ex C 33v—34. Excerpta huius epistolae praebet B 48v—49 ap. Rockinger Salzburgisches Formelbuch Nr. 99 p. 151.*

1. Carolo. 2. Arnoni episcopo 785—821; sed potuit haec epistola iam missa esse ad Arnonem abbatem Elnonensem 782—821. *D.*

tholica fides, si per dilectionem operatur, nisi vita aeterna? 785?-804
Aliquid inde, ne inoboediens praeceptis tuis viderer, brevi sermone dictavi.

Quod vero me interrogare vestram sanctitatem placuit, quid sit inter substantiam, essentiam et subsistentiam? aut si dici fas sit sanctam Trinitatem esse naturam, sciendum est, quod essentia proprie de Deo dicitur, qui semper est, quod est, qui Moysi ait: *Ego sum, qui sum*[1]; Deus enim solus vere est, quia incommutabilis est; quicquid enim mutabile est, quodam modo vere non est, quia esse poterit, quod non est, vel non esse, quod est. Substantia vero commune est nomen omnium rerum, quae sunt: caelum, sol, luna, terra, arbores, herbae, animalia viventia quaeque, homines etiam, substantiae dicuntur; nam, quod nulla substantia est, nihil omnino est, substantia ergo aliquid esse est: Deus igitur substantia est, et summa substantia et prima substantia, et omnium substantiarum causa, quia omnium rerum creator est. Unde contra venenum Arriane perfidiae solemus dicere, patrem et filium et spiritum sanctum unius esse substantiae: quia pater et filius et spiritus sanctus una est substantia; nam substantia dicitur, quia subsistit. Ideo Graeci solent dicere de Deo: una usia, tres ypostases[a], id est, una substantia, tres subsistentiae[b]: quod beato Hieronimo non placuit, melius esse dicendum arbitratus latino eloquio: una substantia, tres personae. Dicuntur enim usitato nomine divitiae substantiae, sicut de prodigo legitur in euangelio: *Dissipavit substantiam suam*[2], id est divitias. Naturam vero Dei libera voce dicimus, quia omnis natura natura est, et maxime illa, quae sola vera est natura, quia semper est, quod est, quia nullatenus de ea natura, qua semper est, mutabilis est in aliam quamlibet naturam: quod sepius in libris catholicorum patrum invenitur, patrem et filium et spiritum sanctum unius esse naturae.

Hoc vero, quod vos legisse dicitis dictum in opusculis

a. ypostasis *C*. b. subsistentias *C*.

1. Exod. 3, 14. 2. Luc. 15, 13.

785?-804 sancti Augustini, quod Deus nec necessitate, nec voluntate filium genuisset, sed natura: bene arbitramur dictum, quod natura pater genuisset filium, quia eiusdem naturae est pater et filius, non necessitate, nec voluntate: quod quendam hereticum impie interrogare legimus christianum, utrum Deus filium volens an[a] nolens genuisset? ut, si diceret nolens: necessitas in Deum caderet; si vero volens diceret, statim responderet, voluntatis esse filium, non naturae. At christianus vigilantissime vicissim quaesivit ab eo, utrum Deus pater volens an nolens sit Deus? ut si responderet nolens, sequeretur miseria necessitatis, quam de Deo credere magna insania est; si autem diceret volens, responderetur ei, ergo et ipse voluntate sua Deus est, non natura. Quid ergo restabat, nisi ut obmutesceret[b], et sua interrogatione obligatum insolubili[c] vinculo se videret? Igitur Deus natura est Deus, et filius natura est filius. et spiritus sanctus natura est spiritus sanctus, et est una natura horum trium, sicut una est essentia, et una omnipotentia, et una divinitas.

Ceterum pro diversis eventibus multae sunt tribulationes fidelium, et una quaeque persona temptationibus subiacet in hoc mundo, quia exilium est, ubi vivimus, non patria; admonent enim nos hae molestiae temptationum patriam quaerere et quietam vitam, quae nullatenus hic inveniri poterit, nisi in spe aeterne quietis viventi. Explicit.

---

210. *Alcuinus episcopi cuiusdam amicissimi amori se commendat*[d]. (F 121)

785?-804 Dilectissimo patri, egregio pontifici[1], leve Christi iugum[2] portare cupiens, in cuius unitate optat vobis salutem.

Omni melle dulciores nobis per fratrem nostrum litterae delatae sunt, quarum seriei[e] dum respondere paravi, supervenit filius meus, cuius gratissima visitatio a longiore respon-

a. ac *C*. b. omutesceret *C*. c. insolubile *C*. d. *ex R 156v—157*. e. serie *R*.

1. Arnoni fortasse Salzburgensi episcopo. 2. Matth. 11, 30.

sionis sermone paululum me suspendit. Non tamen ulla seculi ambitio a caritatis suavitate cor meum suspendere poterit. Quin immo magis atque magis crescat de die in diem, et pleno caritatis mei modio cumulum cotidie addit. Omnipotens Deus, qui praesenti nos caritate coniunxit, perpetua nos caritate coniungere dignetur in aeternum. 785?-804

---

211. *Alcuinus Riculfi archiepiscopi Moguntini diuturnam absentiam aegre fert. Monet, ut divinis humana postponat*[a].

(C 50, Q 41, F 40)

Probatissimo amico Damoetae[b] [1] Albinus salutem[c]. 787-804

Nimium mihi[d] longum[e] videtur tempus, quod tuae dilectionis faciem non vidi, verba non audivi. Et quantum ex praesentia tui gaudebat[f] animus, tantum in absentia contristatur. Quid faciet[g] mens, nisi lugeat, dum[h] paucos habet amicos. Pro dolor, sed illi semper paene[i] absentes. Tamen, quod valeo, faciam[k]; te[l] memorans[m] apud[n] Deum, tibi prospera semper illius concedere clementiam deprecans[o]. Cuius dilectione[p] tuum semper[q] impleatur pectus. Hae[r] sunt[s] verae divitiae, quae numquam decipiunt habentem nec in ipsa morte amittuntur[t], sed plus habundant, dum cernitur[u], quod amatur. Inter temporalia et aeterna hoc[v] interest: quod[w] temporale aliquid plus diligitur, antequam habeatur, vilescit autem[x], cum advenerit; aeternum autem ardentius[y] diligitur adeptum quam desideratum. Ideo plus amemus aeterna, quam temporalia, ut in aeternitate beate[z] et feliciter vivere mereamur. Valeto[aa] in[bb] perpetuum[cc].

a. *ex T 62v—63:* Ad Riculfum archiepiscopum Magensis citatis cognomento Dameta; *K 66:* Albinus Damoetae; *G p. 189—190, Z 184v—185, R 111—112v, B 46—46v. (Est etiam in N 58.)* b. Damoetae Albinus *om. ZR*, illi *B.* c. Albinus salutem *om. B.* d. *om. ZRB.* e. longe *ZR.* f. gaudebit *G.* g. fatiat *B.* h. dies *ZR.* i. *om. TKG.* k. faciat *KG.* l. *om. ZRB.* m. tamen orans *G.* n. ante *GBZ.* o. depraecans *T.* p. dilectio *R*, dilectioni *ZB.* q. *om. B.* r. haec *K*, hec *G.* s. enim *add. B.* t. amittunt *KG.* u. cernit *G*; decernitur *ZRB pro* dum cernitur. v. aeternaque *B.* w. quod temporale *om. TKG.* x. *om. B.* y. *om. B.* z. beatae *T.* aa. vale valete *B.* bb. in perpetuum *om. KB.* cc. saeculo *TGZ.*

1. Riculfo archiepiscopo 787 Mart. 4—813 Aug. 9. *D.*

c.790-804 212. *Alcuinus Radoni abbati Vedastino vitam sancti Vedasti emendatam mittit eumque et monachos eius ad morum honestatem cohortatur*[a]. (C 33, Q 58)

Dulcissimo dilectionis filio Radoni abbati[1] humilis levita Albinus salutem[b].

Dilectionis vestrae venerabile secutus[c] praeceptum, vitam sancti Vedasti, patris vestri et intercessoris nostri, emendare studui: non quod[d] aliquid[e] illius excellentissimis meritis dignum dicere[e*] valuissem, sed quod nihil tuae reverentiae iussis denegare[f] ratum putavi. Idcirco ad te maxime[g] pertinet harum laus vel vituperatio litterarum. Utinam tibi et fratribus, qualescumque sint, placeant. Deprecans[h], ut meum laborem orationum vestrarum solatio remunerare dignemini; et unus merear esse vestrum in caritatis communione: illius semper memores mandati, qui dixit: *Hoc est mandatum meum, ut diligatis invicem*[2]. In hoc enim mandato[i] omnium salus[k] consistit: hoc cunctis pernecessarium esse constat, et maxime his, qui gregem Christi regendum[l] accipiunt.

Quapropter tu, carissime fili[m], gregem, quem[n] accepisti regendum, fraterno amore diligenter erudire studeto, et sanctis ammonitionibus eum per pascua vitae deducere satage. Habes[o] in omni opere[p] bono Christum adiutorem, sanctum quoque Vedastum intercessorem. Sicut magno labore domum Dei optime habes ornatam[q], et largissimis donis decoratam, ita tibi[r] subiectos bonis moribus ornari[s] contende, et eos in divina laude[t]

a. *ex G 151—156, H cod. S. Galli 559 membr. s. X p. 190—194, M cod. S. Galli 563 membr. s. X p. 180—182, T cod. Trecens. 1165 fol. 72v—75. (Est etiam in K cod. mus. Britann. King's 8 E XV f. 51v—53; N 68—69:* Albinus ad Radonem abbatem.) *Ediderunt Surius De probat. sanct. histor. I 870; Acta sanct. Bollandi Febr. I 794; Quercetanus p. 1403—1408, Frobenius II 163.* b. filio illi salutem *G.* c. sequutus *MT.* d. quid *T.* e. aliq̄ *G.* e*. *om. H.* f. delegare *G.* g. maxima *G.* h. depraecans *HT.* i. mandatum *G.* k. solus *T.* l. regendam *T.* m. *om. H.* n. quam *G.* o. habeas *G.* p. tempore *M.* q. hornatam *G.* r. sibi *T.* s. ornare *H,G.* t. laudae *G.*

1. Rado primo notarius (a. 772), tum cancellarius (776—794) Caroli Magni, denique abbas S. Vedasti Atrebatensis (c. 790—815) templum et cultum S. Vedasti magnis sumptibus instauravit; cf. de eo infra ep. 224, Sickel Acta Karolinorum I 77. 80, II 55, supra Biblioth. IV 286. *D.*
2. Ioh. 15, 12.

devotissime fac consistere; et quod angeli semper agunt in caelis, hoc fratres iugiter faciant in ecclesiis. Tuum est praecipere[a], illorum oboedire. Tuum est[b] praeire, illorum subsequi. Omnium itaque in servitio[c] Dei una debet esse voluntas, ut una fiat in regno[d] Dei remuneratio. c.790-804

Nullus horis canonicis se divinis subtrahat laudibus, ne propter aliquam neglegentiam cuiuslibet locus in conspectu Dei vacuus inveniatur: et verba Dei in ecclesiis intimo cordis affectu[e] proferantur, et cum magna reverentia Dei omnipotentis officia celebrentur, omne vero[f] ministerium Christi humiliter et devote impleatur. Omnis itaque oboedientia in saeculi necessitatibus fideliter et strenue peragatur. Fiat equidem inter omnes concordissima pax, et sanctissima caritas et devotio vitae[g] regularis[h]. Seniores bonis exemplis et sedula ammonitione erudiant iuniores, illosque diligant ut filios: et illi quasi patres eos honorificent, illorum[i] omni alacritate oboediant praeceptis. Tua vero, venerande[k] fili, conversatio omnibus sit exemplum salutis. Cave, ut nec minimus[l] quis in tua scandalizetur vita, sed aedificetur et roboretur in via veritatis: quia tibi ex illorum salute merces[m] iudicabitur aeterna. Cani capilli extremum denuntiant properare diem. Quapropter paratus esto omni hora in occursum domini Dei tui. Dilectio fraterna, et elemosinae miserorum, et vitae[n] castitas praeparent tibi gradus in caelum. Diligenter elabora aeternos tibi dies[o] felices. Honor saecularis, quem habes, spiritalem tibi habundet[p] in gloriam.

Festivis diebus veniente[q] ad[r] ecclesiam populo, fac eis praedicari verbum Dei; et quocumque[s] vadas[t], clerici, qui servitium Dei pleniter peragant, tecum eant[u], sobrietate ornati, non ebrietati adsueti; quorum honestas vitae aliis sit doctrina salutis: curamque ubique habeas maxime pauperum, viduarum et orfanorum, ut audias in die tremendo a deo

a. praecibere *G*. b. *om.* *MTG*. c. servitium *T*. d. rego *G*. e. effectu *T*. f. omneuenero *M*. g. *om.* *G*. h. regulis *T*. i. illi *G*. k. veneranda *G*. l. minus *G*. m. mercis *T*, meritis *G*. n. vita *H*. o. *om.* *T*. p. abundaet *G*. q. eveniente *T*, venientem *G*. r. *om.* *H*, in *G*. s. quoque *G*. t. vadis *H*. u. erant *T*.

c.790-804 Christo cum aliis elemosinam[a] facientibus: *Quamdiu uni ex his minimis fecistis, mihi*[b] *fecistis*[1]. Esto miseris ut pater, et causam[c] ad te clamantium diligenter discute, et parce in te peccantibus, ut Deus tuis parcat peccatis. Esto iustus in iudiciis, et misericors in debitis; magister virtutum[d], moribus honestus, verbis iocundus[e], vita laudabilis, in omni opere Dei[f] devotus.

Fratres quoque cohortare, ut sanctas diligentissime legant scripturas. Non confidant in linguae[f*] notitia[g], sed in veritatis intellegentia, ut possint contradicentibus veritati resistere. Sunt tempora periculosa[2], ut apostoli praedixerunt, quia multi pseudodoctores surgent, novas introducentes[h] sectas[3], qui catholicae fidei puritatem impiis assertionibus[i] maculare nituntur. Ideo necesse est ecclesiam plurimos habere defensores, qui non solum vitae sanctitate, sed etiam doctrina[k] veritatis castra Dei viriliter defendere valeant.

Has vero piae ammonitionis litterulas non quasi nescienti direxi, sed ut vere caritatis in meo pectore fidem ostenderem. Quid facit amicus, si verbis se ipsum non ostendit? Si divites pauperum munuscula non spernunt, cur et vestrae flumina sapientiae[l] nostrae rivulos[m] intellegentiae respuere debent? Nam et maiores amnes rivulis[n] augentur influentibus, etiam et[o] ipse Dominus viduae laudavit duo minuta[4], quae ex inopia suae paupertatis larga manu Deo, quod habuit, obtulit[p]. Et ego quamvis scientia inops, tamen fraterno fidelis amore vestrae haec munuscula direxi pietati, obsecrans, ut tam[q] humili ea[r] fraternitatis intuitu respicere digneris, quam nos pia[s] devotionis caritate illa vobis dirigere studuimus. Omnipotens Deus te[t] tuosque carissimos fratres in omni bono proficere faciat,

a. elimosinam *H*, aelemosinam *G*. b. mihi fecistis *om. T*. c. causas *G*. d. virtututum *H*. e. iudicundus *T*. f. bono *G*. f*. lingua *G*. g. notitię *H*. h. introduceres *G*. i. adsertionibus *G*. k. doctrine *G*. l. vestri flumine sapiencia *G*. m. rivelos *T*. n. rivolis *G*. o. et *om. M*. p. optulit *M T*. q. uo tum *G*. r. eam *TG*. s. pie *G*. t. de *G*.

1. Matth. 25, 40. 2. 2 Tim. 3, 1. 3. Cf. 2 Petr. 2, 1. 4. Luc. 21, 2.

et ad beatitudinem aeternae gloriae pervenire concedat, filii[a] fratres patres[b] et amici in Christo carissimi[c]. c.790-804

---

213. *Alcuinus Remigio (Remedio) episcopo Curiensi negotiatorem commendat utque pro anima Iosephi discipuli precetur, petit*[d]. (Q 74, F 132)

Dulcissimo[e] patri Remigio[f] episcopo[1] Albinus humilis filius salutem. 791-804

Hunc[g] nostrum negociatorem, Italiae[h] mercimonia ferentem, his litteris tuae paternitatis commendo protectioni, ut per vias vestrae patriae[i] tutus eat[k] et redeat; et in montium claustris a vestris non teneatur tolneariis constrictus, sed per latitudinem caritatis latam habeat eundi et redeundi semitam.

Iubeas, obsecro, orare pro anima Ioseppi discipuli mei[2].

Floreas et proficias de virtute in virtutem, donec videas laetus et gaudens Deum tuum in Sion[3]. Memorque mei sis, sanctissime pater, obsecro.

---

214. *Alcuinus de Ricbodi archiepiscopi Trevirensis absentia dolet, ob restitutam eius sanitatem gaudio affectus*[1]. (F 198)

Sanctissimo nobisque cum summo honore nominando patri Machario[4] humilis lęvita Albinus salutem. 792?-804

Ex quo vestra mihi innotuit caritas, familiari quadam flamma in corde meo efficacius haec eadem ardebat, ita, ut mens mea respondebat mihi: *Caritate vulnerata ego sum*[5]. Sed nunc quodam modo amarum est, quod olim dulciter sapuit in

a. Amen *H pro* filii — carissimi *KTG*. b. patres et fratres *G*. c. amici karissimi *G*. d. *ex T 82*. (*Est etiam N 84v:* Albinus ad Remigium episcopum.) e. Dilectissimo *N*. f. Remegio *T*. g. Hanc *T*. h. Italium *T*. i. patri *T*. k. erat *T*. l. *ex H 52 – 53*.

1. Curiensi, de cuius aetate nihil certi constat. Anno 820 obiisse dicitur; cf. supra p. 561. *D*. 2. De Iosepho cf. supra p. 170. 176. Cum Alcuinus anno 790 exeunte ad eum adhuc epistolam miserit, non ante annum 791 obiisse eum elucet. *D*. 3. Ps. 83, 8. 4. Richbodo archiepiscopo Trevirensi (791—804) et abbati Laureshamensi (784—804). Utrum haec epistola ad archiepiscopum an ad abbatem tantum scripta sit, ambiguum est. *D*. 5. Cf. p. 445 n. 2.

792?-804 pectore meo. Nam longa absentia dulcissimi vultus vestri torquet animi mei secretum, et conlocutio sapientiae vestrae suavissima meam fatigat memoriam, non audiens desiderantissimum oris vestri eloquium, et suavissimam cordis fraternitatem, quae spirare solebat in auribus meis verba salutiferae conlocutionis, memor[a] illud commatici elogium: *Quid dulcius est, quam habere amicum, cum quo possis omnia loqui, sicut tecum?* Sed recedant quaerimoniae, ubi emendationis efficacia fieri non aestimatur; pacienter supportatur, quod humanae necessitatis fragilitas cogit sufferri, et fiat mentium dulcis praesentia, ubi est facierum tristis absentia, et volat saepius carta, caritatis alis pennata, implens officium linguae, pandens fraterni amoris secretum, et paterni affectus filio demonstratura dulcedinem, ne longa taciturnitas oblivionis rubigine maculetur.

Dum semper cupidus[b] vestram audire prosperitatem, advenientesque saepius interrogans, quid de meo mihi nuntiarent Machario, subito praetristi fama prosternatus, infirmitatis vestrae totis dolens praecordiis spectavi, quando mihi optata legatio sanitatis vestrae veniret; quando, qui eriget elisos[c], sanaret contritos corde[1], et verteretur tristitia mea in gaudium, quod numquam utinam auferatur a meo corde, in quo semper vobis perpetuam opto prosperitatem et salutem: quam audiens a narrantibus vobis redditam esse, magna me fateor laetitia affectatum esse, quia quod diu optabam, Deumque devotius deprecatus sum, audire merui.

At nunc, carissime fili, frater, pater et amice, Deo gratias agamus assiduas pro omnibus bonis, quae nobis largitus est, te sanitati restituens, et me gaudio perfundens. Facientes faciemus voluntatem illius, in quo solo salus est, et vita, indeficiensque felicitas. Hunc amemus, praedicemus et colamus, quia haec est vita aeterna. Igitur in carnali desiderio mundo vivere mors est, non vita. Sola tantummodo vera est vita, vivere Deo, sicut ipse de se ait: *Ego sum via, veritas,*

a. memorans *fortasse emendandum est.* b. cubidus *H.* c. elissos *H.*

1. Luc. 4, 18.

*et vita*[1]*;* via, per quam itur; veritas, ad quam pervenitur; vita, in qua statur. Feliciter vivas, fili, frater, pater et amice in aeternum. 792?-804

---

215. *Alcuinus de Ricbodi archiepiscopi Trevirensis amici absentia dolet litterasque eius exoptat*[a]. (C 19, Q 40, F 130)

Dilecto patri Machario[b][2] humilis levita[c] Albinus[d] salutem[e]. 792-804

Caritatis dulcedinem litterarum officia implere non possunt, tamen aliquod[f] lumen illius ostendere nituntur. Sicut[g] digito[h] praesens homo ostenditur, ita litteris absentis caritas demonstratur. Fateor[i], meae[k] mentis dilectio[l] tui[m] tedet absentiam: essetque aliquod[n] amoris refrigerium, si vel tui cordis affectum per alterius[o] audirem os; vel cum litteras legerem, quem[p] ardentius cuperem[q], intellegerem[r]. Non disiungat[s] saeculum, quod Christi caritas coniunxit. Et veniat per eum optata dies videndi, qui omnes dies creavit[t] ad videndum. Multa tecum habuissem utilia[u] conferre, si tuae conlocutionis[v] familiaritate uti valuissem. Veniet[w] tempus, dum[x] vult ille, qui[y] disponit omnia suaviter[3], ut[z] te[aa] cum omni caritatis dulcedine videre[bb] valeam[cc]. Valeas[dd] fili[ee], frater, et[ff] amice[gg].

a. *ex T 62v:* Ad Rigbodum episcopum, qui et Macharius; *K 31v:* Item alia; *G 92—93; B 46v—47; Z 185—185v; R 112v—113.* (*Est etiam in N 57v.*) b. Machario *om. Z;* evangelicoque doctori *B pro* Machario; illi *B.* c. *om. Z;* terrigena *R pro* levita Albinus. d. *om. G.* e. humilis — salutem *om. B.* f. qualicumque *TG*, qualecumque *K*, aliquid *B.* g. Si *TZRGB.* h. tigito *G.* i. fateor — intellegerem *om. R.* k. mei *TKZG.* l. dilectionis *ZB.* m. tuae *B.* n. aliquot *G*, aliquid *B.* o. altius *ZB.* p. quam *TKZGB.* q. cupirem *G.* r. intellegere *TZ*, intelligere *KB.* s. disiungit *TKZGB.* t. crauit *G.* u. *om. TKZGB.* v. conlationis *TRZB.* w. veniat *R.* x. cum *ZRB.* y. quis *G.* z. suaviter ut *om. ZB.* aa. tempora *TKG pro* suaviter ut te. bb. cernere *B.* cc. videre valeam *om. TKG.* dd. *om. ZR.* ee. *om. R.* ff. et *om. TKZG.* gg. valeam — amice *om. B.*

1. Ioh. 14, 6. 2. Richbodo archiepiscopo, Weomadi a. 791 die 8. mens. Novembr. mortui successori. *D.* 3. Sap. 8, 1: „et disponit omnia suaviter."

---

792-804 216. ***Alcuinus de Ricbodi archiepiscopi Trevirensis quondam discipuli sui absentia et de intermisso litterarum commercio conqueritur. Reprehendit in eo nimium amorem Maronis***[a]**.**
(C 18, Q 34, F 129)

Pio patri[b] et amico carissimo[c] Machario[d], monacho et pontifici[e], Flaccus[f] Albinus[g] in caritate Christi salutem.

Quod Deus coniunxit, saeculum non separet[h] [1]. Ecce qui venit ignem mittere[2] in corda suorum, ille faciet[i] ardere, quod incendit: nec flumina infidelitatis[k] obruent[l] ignem[3], qui in altari[m] Dei die noctuque[n] ardere praecipitur: nec alienum quislibet audeat ignem portare, in tabernaculum[o] spiritale, ne occidatur ab eo[p], qui suum semper ardere iussit[4]. Quis est ignis Dei, nisi caritas? Et quis[q] alienus[r], nisi amor saeculi? Ideo duo[s] servati[t] sunt ex filiis Aaron propter duo praecepta caritatis; et duo perierunt[5] propter saeculi amorem et amatorem illius. Optimam partem elegit sibi Maria, quae non auferetur ab ea[6]. Amemus, quod[u] non auferetur[v], fugiamus, quod auferri potest. Impium est, diligentem non diligere, et retribuenti non retribuere. Quid retribuit nobis Deus? Retribuit nobis pro malis nostris bona sua: retribuamus[w] ei pro bonis suis bona nostra. Quae sunt bona nostra, nisi[x] ut diligamus eum[y], et mandata eius observemus? quae[z] sunt mandata illius[aa], nisi ut diligamus invicem? In his duobus praeceptis tota lex pendet[bb] et prophetae[cc] [7].

Cur ista tam[dd] longo repetita principio, nisi ut scias ar-

a. *ex G 88—92:* Ad bontificem Ricbodum Treverensis civitatis conomento; *T 58v—59:* Ad pontificem Rigbodum Treverensis civitatis, cognomento Macharium; *K 30—31v:* Albinus Richbodoni episcopo cognomento Machař; *R I 30—33 et R II 115—116, Z 131v—132v (187—188v).* (*Est etiam in N 53v—54.*) b. fratri *T.* c. *om. T;* karissimo *Z.* d. illo *R I pro* Machario; Machario — salutem *om. R II.* e. pontifice *Z.* f. flaůiůs *Z.* g. Albinus *om. R I.* h. dividit *K.* i. faciat *G.* k. infidelitates *G.* l. obruant *K.* m. altare *TKZG.* n. nocteque *K.* o. tabernaculo *Z.* p. a deo *R II.* q. est *add. K.* r. elienus *G.* s. duo *om. Z R I et R II.* t. reservati *R I et R II.* u. quae *K.* v. aufertur *Z R II.* w. retribuemus *TZGRI R II.* x. *om. K.* y. eum — diligamus *om. K.* z. quae — invicem *om. Z R I R II.* aa. eius *K.* bb. pendit *G.* cc. *reliqua om. R II.* dd. *om. T.*

1. Matth. 19, 6. 2. Luc. 12, 49. 3. Cant. 8, 7. 4. Levit. 6, 12: „ignis autem in altari semper ardebit.“ 5. Levit. 10, 2. 6. 6. Luc. 10, 42. 7. Matth. 22, 40.

dorem cordis mei[a]? Paene[b] mihi melius esset, te pauperem habere praesentem, quam divitem absentem. Quid mihi divitiae, si non habeo, quem amo; si non considero, quem desidero? tua potentia mihi est miseria. Ubi est dulcissimum inter nos conloquium? Ubi sacrarum litterarum studium desiderabile? Ubi laeta facies, quam[c] conspicere solebam? Ubi communio[d] caritatis, quam[e] fraternus amor hinc inde exercuit? Ubi saltim memoria nominis nostri? Ecce totus[f] praeteriit annus, quo nec litterarum consolatio[g] oculis advenit, nec salutationis officium auribus insonuit. Quid peccavit pater, ut a filio oblivisceretur? Quid magister, ut discipulus neglexerit[h] eum? Forte exaltatio saeculi dedignata est nomen magistri in[i] illo? Aut[k] peregrinatio mea viluit in oculis tuis? Aut[l] amor Maronis[m] tulit memoriam mei? O si mihi nomen esset Virgilius, tunc semper ante oculos luderem tuos, et mea dicta tota pertractares[n] intentione, et iuxta proverbium illius essem apud te 792-804

Tunc[o] felix nimium, quo[p] non felicior ullus[q] [1].

Quid faciam? An meam doleo[r] infelicitatem, quia[s] non sum, quem diligis? An[t] tuam[u] laudo sapientiam, quia diligis illum, qui[v] non est? Flaccus[w] recessit, Virgilius accessit, et in loco[x] magistri nidificat Maro[y]?

Hoc[z] dolens dictavi, vel propter oblivionem[aa] mei, vel propter absentiam tui, paululum ferociori[bb] pumice[cc] cartam terens, ut vel iratus aliquid rescriberes: quia bos laesus[dd] fortius[ee] figit[ff] ungulam. Incipe vel te defendere, vel me offendere, ut intellegam studium, in quo otium istius anni exercuisti[gg]. Et quo thesauro cor impleris[hh] tuum, pande nobis ut

a. sui *T.* b. Poene *K*, Pene *Z.* c. quem *G.* d. communia *Z K G.* e. quem *Z R.* f. dotus *G.* g. solacium *K.* h. neglexrit *G.* i. in illo *om. R K.* k. aud *G.* l. ut *Z.* m. marronis *G.* n. pertractaris *Z T*, perscrutares *K*, perscrutaris *G.* o. Tú o *R pro* Tunc; Tuo *Z.* p. cui *K*; et cui *T Z G R pro* quo. q. alter *K.* r. dolo *T.* s. qui *G.* t. aut *Z.* u. tua *Z.* v. quem *T Z G.* w. fi *T*, filius *K G.* x. locum *T G.* y. Mara *T Z R.* z. hec *R*, haec *Z.* aa. oblionem *T.* bb. feroci *Z*, ferori *R.* cc. pumicę *R*, pomice *K.* dd. lesus *G T*, lessus *Z*, laetus *K* (*cf. supra p. 368*). ee. fortior *Z.* ff. fuget *T*, figet *Z R G.* gg. exercui *T.* hh. impleres *T Z R K*, inpleres *G.*

1. Cf. Verg. Aen. IX 769: „quo non felicior alter.“

792-804 tecum gaudeamus in bono tuo. Utinam euangelia quattuor, non Aeneades duodecim, pectus compleant[a] tuum[1], et ea te vehat[b] quadriga ad caelestis regni palatium, ubi est honor indeficiens et regnum sempiternum, ubi pro me intercedere, credo, memor eris; qui te[c], ut illuc venires, exhortari[d] gaudebam[e].

---

217. *Alcuinus monachis Hiberniensibus de fama optimae conversationis per Dungal episcopum delata gratulatur, ad fidem catholicam studiaque litterarum colenda hortatur; quae vita principum monachorum monialium omnium christianorum esse debeat, docet*[f]. (F 221).

c.792-804 Nobilissimis sanctae ecclesiae filiis, qui per latitudinem Hiberniensis insulae deo Christo religiosa conversatione et sapientiae studiis servire videntur, humilis levita Alchuinus perpetuae prosperitatis in Domino salutem.

Audiens per fratrem venerabilem, vestrae eruditionis doctorem, Dungal[2] episcopum, relegiosam Deoque placentem regularis vitae vobiscum conversationem vigere, valde me gavisum fateor, quod dominus Iesus in hoc ruinoso cadentis saeculi fine tantos sui sanctissimi nominis laudatores et veritatis praedicatores, et sanctae sapientiae sectatores probatur habere, quantos audio inclitam Hiberniae insulam usque hodie possidere. Quapropter, excellentissimi patres, et relegiosissimi fratres, et

a. complent *Z R*. b. ducat *K*, et a te vehat *G*. c. quia *G*. d. exortari *R*. e. caudebam *G*. f. *ex H 81—83:* Ad fratres, qui in Hibernia insula per diversa loca Deo deservire videntur.

1. Cf. versus Alcuini praefixos commentariolo in canticum canticor. (Frobenius I 392):

„Has rogo menti tuae, iuvenis, mandare memento,
Cantica sunt nimium falsi haec meliora Maronis.
Haec tibi vera canunt vitae praecepta perennis:
Auribus ille tuis male frivola falsa sonabit"; supra p. 24 n. 6. *D.*

2. Dungal episcopus nusquam commemoratur, sed fortasse Dungal presbyter sancti Dionysii cum in Hibernia insula adhuc moraretur, episcopi titulo insignitus est; cf. epistolas eius ex eodem Alcuini codice *H* supra editas Biblioth. IV p. (396); 429—436 atque epitaphium ap. Mabillon Annal. Benedict. II 726. *D.*

nobilissimi filii, vestram piam unanimitatem tota cordis mei affectione deprecor, ut antiquam sanctae relegionis consuetudinem, et sanctae sapientiae studium assiduis ammonitionibus, exhortationibus, increpationibus renovare studeatis, ut lux veritatis et scientiae per congregationes ecclesiarum Christi consueto more per vos, et a vobis multis mundi partibus uberrime fulgeat. c.792-804

Igitur antiquo tempore doctissimi solebant magistri de Hibernia[1] Brittanniam, Galliam, Italiam venire et multos per ecclesias Christi fecisse profectus; et quanto magis periculosa nunc esse tempora[2] noscuntur, et plurimos, secundum apostolicam prophetiam, a via veritatis avertentes[3]; tanto instantius ipsa catholicae fidei veritas ubique inter vos discenda est et docenda, ut habeant orthodoxae fidei praedicatores, quo possint contradicentibus veritati resistere, et palam vincere adversarios apostolicae doctrinae. Erumpunt subito apostatica[a] seducti calliditate pseudodoctores[b], novas et inauditas introducentes sectas, qui dum novis dogmatibus sibi laudem adquiri putant, inveniuntur reprehensibiles omnibusque odibiles esse, sicut in Hispaniae partibus vidimus[c] factum[4].

Unde, sanctissimi patres, exhortamini iuvenes vestros, ut diligentissime catholicorum doctorum discant traditiones, et catholicae fidei rationes omni intentione adprehendere studeant, quia sine fide Deo inpossibile est placere[5]. Nec tamen saecularium litterarum contempnenda est scientia, sed quasi quoddam fundamentum tenerae[d] infantium aetati tradenda est grammatica, aliaeque philosophicae subtilitatis[e] disciplinae, qua-

a. apostolica *H.* b. sqeudodoctores *H.* c. videbimus *corr. in* vidimus *H.* d. teneri *H.* e. subdili'atis *H.*

1. Cf. vitam S. Galli l. II c. 47: „de natione Scottorum, quibus consuetudo peregrinandi iam pene in naturam conversa est." *D.* 2. 2 Tim. 3, 1. 3. 2 Petr. 2, 1. 2. 4. Alcuinum hic de errore Adoptianorum loqui perspicuum est: inde has litteras vix ante annum 792, quo Feliciana haeresis primo damnata est, scriptas esse coniicio; cf. quae monachis Gothiae c. 798 scripsit (supra p. 385): „Novas vero . . Hispanici erroris sectas tota vobis cavete intentione." *D.* 5. Hebr. 11, 6.

c.792-804 tenus quibusdam sapientiae gradibus ad altissimum euangelicae perfectionis culmen ascendere valeant; et iuxta annorum augmentum sapientiae quoque accrescant divitiae. Nec ferventem adolescentiae flammam sinite per praecipitia vitiorum corruere, quia *Spiritus sanctus*, sicut scriptum est, *non habitat in corpore peccatis subdito*[1]; sine cuius gratia nihil humanum proficere valet ingenium; sed si quid doni adolescens habere videtur, auferetur ab eo, si se in castitate conservare non curat. Serenus sanctus et mundissimus Spiritus mundam et castam ingreditur[a] animam. Non solum seniores verbis ammoneant iuniores suos, verum etiam bonis exemplis erudiant illos. Ergo magistri minuitur auctoritas, si doctrina eius destruitur[b] opere: sapientia doctoris fulgeat in honestate morum, ut videatur in facto, quod audiatur ex ore.

Si quid, quod absit, contra christianae auctoritatem religionis principes agere inter vos saeculares inveniantur, ammoneant eos sedula sacerdotes Christi praedicatione malas amittere[c] consuetudines, et bonis potestatem suam ornare moribus, et ut vivant in castitate, unam habentes uxorem secundum euangelicae[d] praeceptum auctoritatis; iustissimoque iudicio causas discernant populi, et misericordiam faciant in pauperes et miseros. Non sint veloces ad humanum fundendum sanguinem, quia *viri sanguinum*, sicut sacer psalmus cantat, *non dimidiabunt dies suos*[2]. Si felicitatem praesentis cupiant habere regni et potestatis, sciant se aliter habere non posse, nisi Deo praestante; nec futurae beatitudinis gloriam possidere, nisi domini nostri Iesu Christi misericordia donante. Idcirco omni intentione euangelicis inhereant praeceptis, ut benedictione divina confirmentur in regno praesenti, et perpetuum cum sanctis Dei recipere digni inveniantur.

Quicumque vero monachicae vitae conversationem[e] Deo promiserint, sciant se debitores esse implere, quod promise-

a. ingredietur *H.* b. distruitur *H.* c. ammittere *H.* d. euangelici *H.* e. conversatione *H.*

1. Sap. 1, 4. 5. 2. Psal. 54, 24.

runt, dicente scriptura: *Vovete*[a] *et reddite domino Deo vestro*[1]. c.792-804
Et iterum: *Melius est non vovere, quam votum non implere*[2]. Fiat illorum conversatio casta et honesta, absque omni reprehensione, Deo placabilis, hominibusque honorabilis, non in comessationibus[b] et ebrietatibus, non in cubilibus et in inpudicitiis[3], sed induant se ipsos exemplis domini nostri Iesu Christi, lucentes inter saeculares, sicut stellae in caelo fulgentes, ut illorum lumine inlustrati multi exhortentur mundi huius fugere voluptates, et numero illorum se ipsos congregare studeant.

Feminarum siquidem monasteria sint in castitate virginali Deo, casto corpore, in pudicitia et humilitate servientes. Si caelestem regem elegerunt[c] sibi sponsum, caelesti sponso debitam[d] studeant custodire castitatem, quatenus cum beatissima genitrice Dei, semperque virgine sancta Maria per supernas habitationes agnum sequi, quocumque ierit, mereantur.

Omnes siquidem commune sanctae caritatis praecepta integra perfectione conservare conentur, in qua signum discipulatus sui deus Christus constituit, dicens: *In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem*[4]. Singuli humilitatem habeant in discendo, et devotionem in docendo, et diligentiam in misericordiae operibus ad pauperes et miseros: nullusque senior sive iunior, saecularis vel monasterialis, vir aut femina sua erubescat confiteri peccata, atque per poenitentiam emendare, quicquid contra Dei voluntatem fecisset. Melius est habere unum hominem testem peccatorum suorum in salutem animae suae, quam spectare[e] accusationem diabolicae fraudis ante iudicem omnium saeculorum, et ante angelorum choros, et totius humani generis multitudinem. Dum vero homo vivit in hoc saeculo, fructuosa est confessio et poenitentia; in futuro scilicet iudicio poenitentia erit peccatorum, sed non fructuosa, quia unus quisque iudicabitur secundum opera sua. Metuant criminosi et peccatis

a. Vovite *H.* b. comesationibus *H.* c. eligerent *H.* d. debita *H.* e. spectari *H.*

1. Eccle. 5, 3. 2. Eccle. 5, 4. 3. Rom. 13, 13. 4. Ioh. 13, 35.

c.792-804 onerati aeternorum flammas tormentorum. Gaudeant iusti, etiam et poenitentes de perpetuae beatitudinis gloria cum Christo, qui ait: *Ibunt impii in ignem aeternum, iusti autem in vitam aeternam*[1]. Et alibi: *Iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum*[2].

Orantem pro nobis beatitudinem vestram deus Christus perpetua prosperitate custodire dignetur, domini desiderantissimi patres, fratres, filii et amici.

---

218. *Alcuinus episcopum quendam ob studium praedicandi laudat et in eo confirmat*[a].

793?-804 Pio pontifici ill. Albinus salutem.

Obsecro ut has litteras alterius cartule iubeatis dirigere ad fratrem vestrum ill. episcopum.

Multum me laetificavit ill. presbiter[3] de unanimitate vestra et de instantia praedicationis et de fortitudine fidei et desiderio, quod habeas de salute patrie[4] habitantiumque in ea. Hoc est, domine sanctę, opus vestrum, haec est merces vestra, haec laus et gloria vobis sempiterna, ut praedicetis verbum Dei omni personae cum magna fiducia. Nullum gladium timentes, quanto magis nec linguas vaniloquas que sibi cum divite purpurato flammas incendere probantur. Vos vero verbi Dei doctores parate vobis locum letitiae, non dico in sinu Abrahae sed in domini[b] Salvatoris aeterna beatitudine, quo translatus est idem pius patriarcha cum omnibus prioris seculi sanctis. Sternite cum apostolis vestimentis vestris viam asino Christi[5], ut plano pede illum portans pergat ad Ierusalem, non Romanis manibus destruendam sed animabus sanctorum perpetuo construendam, quo me, vobiscum meritis non confidentem precibus pietatis vestrae, gratia donante divina, dedu-

a. *ex A 134—134v:* Epistola Albini; *O n. 113.* b. domino *A; m. rec. corr. in* domini.

1. Matth. 25, 46. 2. Matth. 13, 43. 3. fortasse Eanbaldus presbyter Eboracensis; cf. supra p. 252 n. 1. *D.* 4. Angliae. Haec igitur epistola post reditum Alcuini in Franciam scripta videtur. *D.* 5. Matth. 21, 8; Luc. 19, 36.

cite, ubi pariter[a] dicamus: *Sicut audivimus, ita et videmus*[a*] *in civitate Dei nostri*[1], *gloriosa dicta sunt de te; civitas Domini est pax perpetua mihi*[b] *virtute tua et abundantia totius letitiae in turribus tuis*[2]. 793? - 804

Opto vos bene valere et in Christo semper proficere, karissimi et clarissimi patres.

---

219. *Alcuinus Aethelhardum archiepiscopum Cantuariensem hortatur, ut ligaturas ferri populique conventicula in regionibus montanis agi vetet*[c].

Domino patri Aedelhardo archiepiscopo[3] Alquinus salutem. 793 - 804

Saepius mihi scribendum est, quod semper diligendum. Et dum caritas[d] non cessat, litterae non taceant. Refrigerium est quoddam, caritatis apicibus exerere flammas et vice lingue frui litterulis. Quapropter tuae venerandae dilectioni non sit durum legere, quod nostrae devotioni suave est scribere; desiderans, vestram beatitudinem in omnibus proficere bonis et multam Deo lucrari[e] plebem, ut multum apud Deum habeas mercedem. Non taceat lingua sacerdotis, nec cor in caritate frigescat.

Multas videbam consuetudines, que fieri non debebant. Quas tua sollicitudo prohibeat[f].

Nam ligaturas[g] portant[h], quasi sanctum quid estimantes. Sed melius est in corde sanctorum imitare exempla, quam in sacculis portare ossa; euangelicas habere scriptas ammonitiones[i] in mente magis, quam pittaciolis exaratas[k] in collo circumferre. Haec est pharisaica superstitio[l]; quibus ipsa Veritas improperavit philacteria sua[4].

a. parviter *A O.* a*. vidimus *A*, *corr. m. rec. in* videmus. b. mihi *corr. in* in *O.* c. *ex A 126—127:* Epistola Albini ad Aedelheardum archiepiscopum; *O n. 106.* d. diligendum. Et dum caritatis *addidi ex O.* e. lucrare *A.* f. prohibeant *A.* g. ligaturus *m. r. corr. in* ligaturas *A.* h. portantes *A.* i. ammonitionis *corr. in* ammonitiones *A.* k. exaratus *A.* l. superstitia *manus recens corr. in* superstitio *A.*

1. Cf. Ps. 47, 9: „sicut audivimus sic vidimus in civitate . . . Dei nostri.“ 2. Ps. 121, 1: „fiat pax in virtute tua et abundantia in turribus tuis.“ 3. Cantuariensi 790—805. 4. Matth. 23, 5.

793-804 Et illa conventicula, in quibus deceptus est populus, aecclesias relinquentes et montana petentes loca, ibi non orationibus sed ebrietatibus servientes; dicente ipso Christo: *Si quis dicat vobis in desertis, quae sunt Christi, non in aecclesia, qui foras facit congregationes*[a] *et Christi amittit aecclesias.*

Talia sunt plurima, in quibus necesse est vestram vigilare sollicitudinem; ut mala tollatur consuetudo et bona inferatur: invencio auferatur humana et euangelica custodiatur amonitio. Quod apostoli fecerunt et patres nostri, hoc audiatur[b] ab ore tuo; ne cuiusvis sanguis queratur ab anima tua, sed lucrum habeas in omnibus et in omnibus honorificetur dominus noster Iesus Christus. Valeto in pace, karissimę et excellentissime pater.

---

220. *Alcuinus archiepiscopum quendam Anglicum in praedicandi studio confirmat; Anglorum superstitionem et coniurationes reprehendit*[c].

793?-804 Benedicto patri ill. archiepiscopo[1] Alchuinus diaconus salutem.

Direxi hunc fratrem nostrum, vestrae pietati optime notum, ad agnoscendum vestrae prosperitatis desiderabile nobis nuntium, quod semper leto animo audiam. Quia valde necessarium est habitatoribus Brittanniae, talem habere praedicatorem, sicut vos haut dubium scio. Et opto, esse in Domino, quapropter[d] vestra verba Dei in praedicando diligentia non taceat. Sed aperiat os suum in eo qui ait: *Aperi os tuum et ego adimplebo illud*[2]. Ammone consacerdotes tuos et laboris tui cooperatores de discendo et praedicando fidem catholicam[e]; sine qua, sicut beatus apostolus ait, *inpossibile est Deo placere*[3]. Inpossibile est, quod omnino fieri non poterit. Fundamentum est

a. congregationis *A.* b. audiator *A.* c. *ex A 130v—131v:* Epistola Albini. *O n. 109.* d. quiapropter *corr. manus recens in* quapropter *in A.* e. fide catholica *A O.*

1. Aethelhardo fortasse Cantuariensi. Adiungo hanc epistolam alii, in qua Alcuinus easdem superstitiones populi Britannici reprehendit. *D.* 2. Ps. 80, 11: „dilata os tuum et implebo illud." 3. Hebr. 11, 6.

salutis nostrae et initium redemptionis fides apostolica; et re- 793?-804
legionis nostrae summa felicitas, si ea dilectionis operibus exaltabitur. Habes enim plurimorum libros patrum, in quibus vestrae auctoritatis sanctitatem optime eruditam esse novi.

Nec ullatenus sinas novas sectas introducere in relegionem cristianam[a], quae purissime tradita est a beato Augustino[b] et caeteris doctoribus Brittanniae. Quicquid illi docuerunt, doceatur, et quicquid illi non docuerunt, habeatur quasi alienum.

Ligaturas vero quas plurimi homines illis in partibus habere solent et sancta quaeque in collo portare, non in corde desiderant; et cum illis Dei verbis sanctissimis vel reliquiis sanctorum vadunt ad inmunditias suas vel etiam uxoribus debitum solvunt; quod magis est peccatum quam premium, magisque[c] maledictio quam benedictio. Lege in libris de doctrina cristiana, quid exinde sanctus Augustinus[d] dicat, et in eius pio capitulo CCLXXV[e]. Ubi talia diabolicae convenientie pacta esse pronuntiat et multum cristianis vitanda esse testatur[1].

Sed et conventus singulares, quos solent habere et nominant coniurationes, omnino Deo non placere certissimum est nec religioni cristianae[f] convenire. Nec umquam audivimus, sanctos doctores talia tradidisse vel fecisse. Pura fides absque ulla inmissione malarum consuetudinum debet esse in populo christiano. Quam tua, pater sancte[g], sanctissima sollicitudo, sicut optime didicit, optime docere studeat; ut totus Brittanniae populus de luce, quam tibi Christus perdonavit, illuminatus, per semitas vitae vias ambulare lucentes agnoscat et ad patriam sempiternae lucis pervenire mereatur[h]. Vestrae beatitudinis

a. christianae *corr. in* christianam *manus recens*. b. Agustino *A*. c. magis quod *A*. d. Agustinus *A*. e. dicat Libr. 2 c. 23 *O*. f. religione cristiana *corr. manus recens in* religioni cristianae *A*. g. sanctae *A*. h. mereamur *A; corr. in* mereatur *manus recens*.

1. Augustini De doctrina christiana l. II c. 23 (opp. ed. III Veneta III 43): „Omnes igitur artes huiusmodi vel nugatoriae vel noxiae superstitionis ex quadam pestifera societate hominum et daemonum quasi pacta quaedam infidelis et dolosae amicitiae constituta penitus sunt repudianda et fugienda christiano.“

793? - 804 auctoritatem divina exaltare gratia et perpetua custodire prosperitate dignetur, sanctissime domine.

---

221. *Alcuinus presbyterum quendam Anglicum rogat, ut pro se precetur. Admonitiones addit*[a].

Karissimo filio ill. presbitero[b] ill. salutem.

793? - 804 Audio te esse in servitio sancti Augustini primi praedicatoris nostri[1]. Idcirco te magno deprecor desiderio[c], ut apud eundem sanctissimum salutis nostre ministrum me recordari digneris in sanctis orationibus tuis, et hoc summa voluntate obsecro, ut lectionis studio in docendo iuvenes deservias[d], eosque exhortare sepius de confessione peccatorum suorum, ne antiquus hostis dominetur illis in desiderio carnali vel quocumque peccato. Dictum est enim: *Spiritus sanctus in malivolam animam non intrat, nec in corpore subdito peccatis habitat*[2]. Magna anime tue retributio manet apud Deum in salute illorum, sicut optime nosti apostolum Iacobum dicere: *Qui converti fecerit peccatorem*[3] et reliqua. Mundandum est cor a conscientia totius mali, ut dignum habeatur sapientie vasculum et divinitatis visitatione. Quapropter studiosissime hec duo doceto, cum propheta dicens: *Deverte a malo et fac bonum*[4]. Nec sufficit unum ex his, nisi alterum sequatur. Aperiant adolescentuli vulnera sua medicis spiritalibus, ut salutem sempiternam mereantur accipere. Saluta, obsecro, filium meum, fratrem vero venerande dignitatis tue, et de his omnibus meis verbis ammoneas illum, ut honeste vivat aliosque doceat, ut sit vas utile in domo Dei. Tuosque, qui tecum sunt, discipulos meo nomine, obsecro, saluta et peto, ut memores sint mei nominis inter sanctissimas eorum preces. Deus, Dei filius, salvator et redemptor omnium fidelium augeat numerum vestrum et vos proficere faciat in omni bono et sapientia, filii karissimi.

a. *ex V 168—169.* b. prebo V. c. desidero V. d. deservies *corr. in* deservias V.

1. id est in ecclesia Cantuariensi. *D.* 2. Sapient. 1, 4. 3. Iac. 5, 20. 4. Psalm. 33, 15.

## EPILOGUS EPISTOLE.

Bene elegisti apud sanctissimum patrem ill. episcopum[1] 793?-804
habitare eumque adiuvare in docendo sapientie studium. Quod iterum atque iterum ammoneo, ut diligenter facias. Hec est tibi merces magna apud Deum, quoniam qui erudiunt multos, fulgent meritorum claritate ut firmamentum in perpetuas aeternitates[2].

---

222. *Alcuinus discipulum quendam Britannicum ob morum perversitatem reprehendit et ad vitae emendationem hortatur*[a].

(M 9, F 157)

Dilectissimo[b] filio[3].

Dulcissime[c] fili, frater et amice, cuius[d] nomen, opto, ut cae- c.796-804
lestis bibliotheca teneat in aeternum. Olim te genui, nutrivi, alui, et ad perfectum virum usque, Deo donante, perduxi, artibus studiose eruditum, sapientiae sole inluminatum, moribus adprime ornatum; ita ut tuam laudem tota pene decantat Brittania[e]: et latior est fama nominis tui, quam notitia faciei tuae. Huius ego[f] tibi[g] decoris[h] devotus, Christum obtestor, adiutor exstiti, et pro virium mearum[i] portione te[k], si[l] non idoneus, tamen voluntarius, sicut potui, et adhuc absentem obnixe[m] orationibus prosequar, quem quondam praesentem sacris disciplinis provexi. Sed per eius te misericordiam intentius deprecor, qui nos redemit, inluminavit et exaltavit, et suae agnitionis participes[n] effecit[o]; ne caritati meae, quae[p] me non sinit tacere,

a. *ex Za, 123v—124v; b 196—197, D 231—232; B 84v—85v; 72—72v; R 18v—23.* b. Dilectissimo filio, dulcissimo fratri et amico, cuius nomen *B.* c. dulcessime *Zb.* d. ill. cuius *D.* e. regio *R.* f. ergo *B.* g. vel *DZb.* h. decorii *D.* i. meorum *DBZaZb.* k. tam *DBZb* (*pro* te) tū *B*, tum *Za.* l. *om. Zb.* m. obnice *Zb.* n. participem *B.* o. efficit *BZaZb.* p. qui *D.*

1. Aethelhardum fortasse Cantuariensem archiepiscopum. *D.* 2. Dan. 12, 3: „Qui ad iustitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi splendor firmamenti in perpetuas aeternitates.“ 3. Frobenius lascivum hunc discipulum Osulfum fuisse coniecit, quem ab Alcuino saepius admonitum esse ex vita eius (c. 15) discimus. Anno 796 laudat Theodulfus Osulfum inter aulicos Caroli Magni eiusque doctrinam praedicat (Carmen ad Carol. reg. v. 175—180, Theodulfi opera ed. Sirmond. p. 186). *D.*

c.796-804 irascaris, si aliquid durius tecum loquatur[a]. Urguet enim me paternitatis[b] affectus fari, quod pennigero rumore narrante didici, quia quaedam[c] agis, quae nec tuae conveniant[d] dignitati, nec meae placeant[e] dilectioni[f]: quia nolim famam claritatis tuae maculis fuscari[g] nigris, ne alius tibi debitum subripiat locum, ut sit novissimus primus et primus novissimus[1].

Quid est, fili, quod de te audio, non uno quolibet in angulo susurrante, sed plurimis publice[h] cum risu narrantibus: quod adhuc puerilibus deservias[i] inmunditiis, et quae[k] numquam facere debuisses, numquam dimittere voluisses. Ubi est nobilissima eruditio tua? ubi est clarissima in scripturis sacris[l] industria tua? Ubi morum excellentia? Ubi animi fortitudo? Ubi timor gehennae? Ubi spes gloriae? Quomodo[m] illa perpetrare non horrescis, quae[n] aliis prohibere debuisses? Converte[o] obsecro in te animum tuum, et dic cum propheta: *Quis dabit capiti meo aquam et fontem lacrimarum oculis meis, ut plangam die*[p] *ac nocte*[2] non Ierusalem[q] Babilonio[r] igne usturam[s], sed animam Sodomitanis flammis arsuram. Per singula momenta properat dirus exactor[t], quem nullus vitare potest. Quid respondebis tunc aequissimo iudici tuo, si nunc non corrigis foedissima facta tua?

Obsecro te, dilectissime fili, per terrorem illius iudicii, quod[u] omnes subire cogimur, ut[v] ab ea die, qua hanc perlegas paginulam[w], intimo dolore dictatam, pura caritate conscriptam, sancta fide sigillatam, constanti animo incipias[x] catenam huius diabolicae[y] suggestionis et impiae consensionis[z] disrumpere, et procul a te abicere[aa], quatenus puras et liberas manus ad dominum Deum tuum levare[3] valeas, qui praesto est tibi, de longinqua regione revertenti, occurrere[bb], si tu

a. loquar *D.* b. paternitas *Zb.* c. quoddam — quod *D.* d. conveniunt *DR.* e. placent *DRZaZb.* f. lectioni *DZaZb.* g. fuscare *DBRZaZb.* h. puplice *B.* i. deservies *DBRZaZb.* k. quod *D.* l. sanctis *DZaZb.* m. quoniam *DZb.* n. quod *D.* o. converte *B*, convertere *RDZaZb.* p. diae *B.* q. Hierussalem *B*, Hierusalem *DRZaZb.* r. Babylonio *RZaZb*, Babillonio *D.* s. futuram *DBRZaZb.* t. exauctor *Zb.* u. quem *DBRZaZb.* v. tu *DZaZb.* w. paginolam *DBRZa.* x. incipies *DBRZaZb.* y. diabocae *B.* z. consentionis *DBRZb.* aa. abiecere *ZaZb.* bb. occurre *BD.*

1. Matth. 19, 30. 2. Ier. 9, 1. 3. Cf. 1 Tim. 2, 8.

non tardaveris surgere et dicere: *Pater, peccavi in caelum et coram te, ideo non sum dignus vocari filius tuus*[1]. Et non solum obviare, sed etiam amplectari, osculari, optimaque induere stola et anulo[a] ornare et calciamentis munire[2], insuper et deducere dignabitur in domum deliciarum[b] suarum[3], qua[c] angelicis coniunctus coetibus, beata aeternitate et aeterna beatitudine decantabis: *Beati, qui habitant in domo tua, Domine, in seculum seculi laudabunt te*[4]. c.796-804

---

223. *Alcuinus discipuli prodigi perversos mores reprehendit et ad vitae emendationem eum hortatur exemplo cuiusdam nunc episcopi olim condiscipuli eius*[d]. (Q 103, F 158)

Filio prodigo[5] pater lugens[e] salutem.

Quis dabit capiti meo aquam et fontem lacrimarum oculis meis, ut plangam[6] non imaginariam civitatem Chaldaea perituram flamma, sed animam imagine[f] Christi inclitam, et infinita permansuram aeternitate? Heu heu, infelix anima! ex pretio sanguinis Christi nobilis, sed ex peccati contagione ignobilis: quare dereliquisti fontem vitae et fodisti tibi cisternas dissipatas[7]? Cisternas, in quibus non est aqua salutis, sed volutabrum porcorum. Quare dimisisti patrem, qui te ab infantia erudivit, qui te disciplinis liberalibus inbuit, moribus[g] instruxit[h], perpetuae vitae praeceptis munivit? et iunxisti te scortorum gregibus, potatorum conviviis, superbientium vanitatibus? Nonne tu es adolescentulus[i] ille, omnium ore laudabilis, omnium oculis amabilis, omnium auribus desiderabilis? Heu heu[k], nunc omnium ore reprehensibilis, omnium oculis c.796-804

a. annulo *Zb*. b. dilitiarum *B*, diliciarum *DRZaZb*. c. quia B. d. *ex D 233v—235v, R 128v—135, H 67v—69v.* (*Est etiam in Z 202v—205v, N 107v—108v:* Utilis admonitio patris ad filium prodigum). e. legens *DRH*. f. imaginem *R*, imaginae *H*. g. moribus — munivit *om. R*. h. instruit *DH*. i. adulescentulus *H*. k. hae heu *H*.

1. Luc. 15, 21. 2. Cf. Luc. 15, 22. 3. Cf. Mich. 2, 9. 4. Psal. 83, 5. 5. Ad eundem Osulfum, ad quem supra ep. 222, haec quoque Frobenio scripta esse videbatur. *D*. 6. Ierem. 9, 1. 7. Ierem. 2, 13: „Me dereliquerunt fontem aquae et foderunt sibi cisternas dissipatas."

c.796-804 execrabilis, omnium auribus detestabilis. Quis te sic subvertit, nisi ebrietas et luxoria? Quis te, formose[a] puer, filius ecclesiae, venerabile lumen, persuasit porcos pascere, de siliquis eorum edere? Surge fili, surge et revertere ad patrem tuum, et dic saepius, non semel: *Pater, peccavi in caelum et coram te, et ideo non sum dignus vocari filius tuus*[1]. Adhuc modicum lumen in te est, curre, dum lucem habes[b], ne modo aeternae perditionis tenebrae te adprehendant[c 2]. Crede in perpetuam miserationis lucem, ut filius lucis fias. Pius est pater, statim occurret[d] revertenti[e] tibi, et in amplexus tuos ruet. Stolam primam tibi afferre iubebit[f], et anulo[g] imaginis suae dexteram decorabit[h] tuam. Noli diutius per vepres vitiorum, velut[i] ovis perdita oberrare, sed revertere ad eum, qui nonaginta novem oves in caelesti altitudine dimisit[3], ut unam, quae in terris erravit, inveniret, reportaret[k], et collocaret cum caeteris ad gaudium angelorum in caelesti patria. Cogitans cogita, quanta sit letitia angelorum super unum peccatorem paenitentiam agentem, et quam pius et misericors sit ille, qui ait: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat*[4]. Et iterum per prophetam inquit: *In quacumque die conversus fuerit peccator, vita vivet et non morietur*[5].

Noli fili, noli vocantem spernere, nec miserantis neglegere pietatem. Recordare aeternorum flammas tormentorum, vermium venenatos dentes, frigoris inmensitatem, plangentium luctus, inmitissimas tortorum facies[l], infinita miseriae[m] spatia. Considera item beatissimas[n] angelorum cohortes, gloriosas sanctorum turmas[o], et ipsius omnipotentis Dei[p] ineffabilem beatam visionem, qua sancti fruituri sunt in aeternum. Adhuc

a. formonse *DH*. b. habeas *DRH*. c. adprehendant *R*. d. occurrit — ruit *DRH*. e. revertendi *H*. f. iubet *DRH*. g. anulum *R*. h. decoravit *DRH*. i. velud *D*. k. reportet *D*. l. tormentorum faces *DR*. m. miseria *H*. n. beatissimos *DH*. o. termas *D*. p. *om*. *D*.

1. Luc. 15, 21. 2. Ioh. 12, 35: „Adhuc modicum est lumen in vobis, ambulate, dum lucem habetis, ut non vos tenebrae comprehendant." 3. Matth. 18, 12; Luc. 15, 4. 7. 4. Ezech. 33, 11: „Nolo mortem impii, sed ut convertatur impius a via sua." 5. Ezech. 33, 12.

poteris illa devitare tibi, et ista elegere. Ad illum finem impiorum luxoria[a] et iniquitas perveniet[b] tua: ad istam itaque sanctorum gloriam et laudabilem beatitudinem conversio[c] tua et paenitentia poterit, Deo miserante, pervenire. Sufficit tibi praeteritum tempus in luxoriis et deliciis[d] transactum. Resipisce aliquando ab hac perditione tua, et diabolicae suggestioni[e] noli diutius obtemperare. Sed confitere peccata tua, et[f] in spe veniae poenitentiam age. Quis scit, si convertatur et ignoscat Deus[1]? Multae sunt enim miserationes illius, et infinita pietas super eos, qui peccata sua plangere curant, non addere: abicere[g] fascem iniquitatis, non augere criminosum onus. c.796-804

Memento latronem in cruce pendentem, et Ninivitas[h] in cinere sedentes, et impium Manassen regem de Babilonia[i] revertentem captivitate. Sicut illis pietas divina post poenitentiam miserata fuit, ita et tibi erit certissime, si in illam[k] tota intentione cordis, et conversione vitae, et poenitentiae[l] lacrimis revertere vis. Vide condiscipulum tuum, qui omni devotione cordis Deo semper adhesit, et modo episcopatu[m] praesidet[n] nobilissimo[2], omnibus amabilis, laudabilis et desiderabilis. Tu vero, miserrime, errabundus per vitiorum fruteta[o], nemini honorabilis, sed omnibus reprehensibilis. Memento, quanto fuisti clarior in donis, melior in eruditione, acutior in sensu, et omni[p] ecclesiastica doctrina praecellentior. Sed nunc quasi tugurium in vinea[q] derelictum, vulpibus et feris habitatio, qui depascere solent vineam Christi. Ille vero tuus quondam compar et eruditionis particeps, templum Dei vivi, et sancti Spiritus habitatio, Deo dilectus et hominibus, aeternas sibi in caelo cotidie praeparat mansiones, dum tu terrenas se-

a. luxoriam *D*. b. perveniat *D*. c. conversatio *DR*. d. diliciis *H*. e. diabolica suggestione *DRH*. f. *om*. *D*. g. abiecere *DRH*. h. Ninevitas *DR*. i. Babyllonia *D*. k. ad illum *R*, ad illam *H*. l. penitentia *D*. m. episcopato *DH*. n. praesedit *DRH*. o. frutecta *DRH*. p. omnia *H*. q. finia *RH*.

1. Ioel 2, 14. 2. De Eanbaldo II archiepiscopo Eboracensi Alcuini discipulo Frobenius haec intellegere voluit. Qui cum a. 796 ad dignitatem archiepiscopi promotus sit, hanc et antecedentem epistolam post hunc annum scriptam esse suspicor. *D*.

c.796-804 queris foeditates et lugubrę perditionis iter per vitiorum praecipitia ruiturus recurris.

Surge, obsecro, fili mi[a] karissime, surge et vade ad fratrem tuum, de quo ante dixi, quia vos una genuit ecclesia, una erudivit disciplina, unus instruit et pater: fiat vobis nunc quoque una concordia, et unum salutis tuae consilium, et una ecclesiasticae pietatis habitatio. Scio illum tuis multum gaudere profectibus. Noli preces paternas contempnere, noli lacrimas magisterii mei neglegere. Consolare me de tua salute, ne diabolus glorietur contra me in perditione tua. Ego te filium carissimum nutrivi, alui, erudivi[1]. Non sis mihi in confusionem et tibimet ipsi in contumeliam[b], et coaetaneis tuis in obprobrium. Fac viriliter et confortare in Domino, et vince omnes adversarios tuos per eum, qui ait: *Confidite, ego vici mundum*[2]; ut gaudium meum plenum sit in te, et gaudium tuum nemo tollat[c] a te. Filius sapiens gloria est patris[3]. Non tantum mihi, qui te genui, gaudium facies ineffabile, sed etiam iuxta euangelicam parabolam, quam paulo ante in hac eadem epistola proposui, omnibus angelicis gaudium facies dignitatibus. Noli subtrahere illorum laetitiae[d] et tuae beatitudini. Si modo in praesenti[e] facias illos laetari[f] in tua poenitentia, cum illis in gloria tribuet te Deus laetari[f] in aeternum.

Haec tecum maneat cartula[g], et sepius legatur, donec perficiatur[h], quod optat, qui dictavit illam. Credo, faciens faciet[i] Deus, quod paterna caritas quaerit in filio. Sed tu noli tardare converti ad Deum, quia nescimus, quid ventura pariat[k] dies[4]. Deus hodiernam recipit certissime poenitentiam, sed longevitatem praesentis vitae non promisit. In dubio ultimi[l] diei[m] nos dereliquit, ut semper paratos inveniret cum bonorum lampadibus[n] meritorum obviare sibi.

a. *om.* *D R*. b. contumelium *H*. c. tollit *D*. d. letitia *D*, laetitia *R H*. e. praesente *D H*. f. laetare *D*. g. cartola *R*. h. perficiat *D R H*. i. faciat *R*. k. pareat *D*; *corr. in* pariat *H*. l. ultimae *R*. m. *om.* *D*. n. *om.* *R*.

1. Cf. supra p. 723: „Olim te genui, nutrivi, alui.“ 2. Ioh. 16, 33. 3. Cf. Prov. 10, 1. 4. Prov. 27, 1.

224. *Alcuinus monachis S. Vedasti Atrebatensibus mittit versus in ecclesia a Radone abbate denuo aedificata inscribendos; et missas, partim e missali libro Turonensi petitas partim a se scriptas. Addit de admonitione homiliari postea scribenda*[a]. (F 46) c.796-804

Carissimis in Christo fratribus humilis levita Albinus[b] salutem.

Sicut domni abbatis[1] vestraque suavissima caritas demandavit, versus per singulos titulos ecclesiarum et altaria singula dictavimus; et utinam tam rationabiliter quam libenter. Quia vestrae sanctitatis iussio compellit citato dictare sermone. Tamen vestra pietas defendat, quae nostra humilitas obedienter exaravit.

Missas quoque aliquas de nostro tuli missale[2] ad cotidiana et ecclesiasticae consuetudinis officia: primo in honore summae Trinitatis; deinde sanctorum intercessiones deprecandas etiam et angelorum suffragia postulanda, quae multum necessaria sunt in hac peregrinatione laborantibus. Postea sanctae Dei genitricis semperque virginis Mariae missam superaddidimus per dies aliquot, si cui placuerit, decantandam; nec non et sancti Vedasti patris vestri et protectoris nostri dictavimus missam, quatinus illius familiaris advocatio sempiternum suis famulantibus afferret solatium. Pro peccatis quoque et elemosynam facientibus adiunximus orationes; quatinus, si quis vel pro suis neglegentiis vel pro aliorum benefactis offerre voluisset, haberet convenientes intercessiones suae voluntati. Arbitror, vos melius haec omnia vel in sacramentis vestris conscripta vel in consuetudine cotidiana habere. Tamen, ne inobediens vestrae essem dilectioni, scripsi, quod nos[3] in consuetudine habemus et vobis proficuum esse putavi; obsecrans vestram venerabilem almitatem, ut mei nominis memoriam ha-

a. *ex cod. Vedastino saec. IX ediderunt Martene et Durand Vet. Script. ampl. coll. I 49—51.* b. Albini *M.*

1. Radonis; v. infra p. 731 n. 2, supra p. 706 n. 1. 2. sine dubio de missali libro S. Martini Turonensis. 3. Turonenses.

c.796-804 beatis, vel inter has vel inter alias vestrae sanctitatis intercessiones. Ut vere fateor, multam habeo fiduciam in vestris sanctis orationibus ad promerendam misericordiam domini nostri Iesu Christi. Qui vos custodiat et in omni bonitate proficere faciat, et orationes vestras exaudire dignetur vel pro vivorum salute vel pro morientium profectu.

Vos vero, viri fratres, in unitate caritatis firmiter permanete et in humilitatis obedientia sollerter adsistite. Iste est honor vester coram hominibus; ista est via vestra ad regnum Dei. In his enim mercedem a Deo sperare debetis; ad hos enim sanctissimos[a] tramites, seniores qui sunt, iuniores deducant. Corripite eos in spiritu mansuetudinis et bona illis praebete exempla, ut, vestris sanctissimis vestigiis inhaerentes, vitam vobiscum in Christo sempiternam habere mereantur. Saeculum, quod sprevistis, nolite quaerere; saepius cum propheta decantantes: *Inclina cor meum in testimonia tua, et non in avaritiam*[1]. Radix enim omnium malorum cupiditas est[2]. Melius est enim Deum habere in corde quam nummos in sacculo[b]. Lectionis sacrae studia inter labores obedientiae vestrae diligentissime exercete, ita ut vel opus vel libellus in manibus semper videatur vestris; quia in libris sanctis Deus loquitur ad hominem, et in orationibus suis homo loquitur ad Deum. Quid dulcius debet esse, quam Deum audire loquentem? In his enim et solatia peccator et gaudia benefactor inveniet. Sicut lux laetificat oculos, ita lectio corda. Custodiam oris diligenter observate. Verba, quae ad aedificationem audientibus faciant, semper proferte; quia aliorum salus vestra est retributio. Laus Domini semper sonet in ore vestro, dicente propheta: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo*[3]*;* et iterum: *Sacrificium laudis honorificabit; illic iter, quo ostendam illi salutare Dei*[4].

Necdum mihi, carissimi fratres, occurrit tempus dictandi

a. has — sanctissimas *M.* b. saeculo *cod.*

1. Ps. 118, 36. 2. 1 Tim. 6, 10. 3. Ps. 33, 2. 4. Ps. 49, 43.

homiliarem ammonitionem[1]; sed vita comite, Spiritu sancto c.796-804
inspirante, non ero immemor petitionis vestrae et promissionis meae.

Divina vos clementia in omni bonitate florere et proficere faciat, fratres carissimi. Amen[2].

---

225. *Alcuinus Regnoidae abbatissae precibus se commendat, de vita aeterna disserit*[a].

Dilectissimae in Christo matri Regnoidae Alchuinus, sancto Martino serviens[3], sempiternam salutem.

Satis mihi placet bonitatis vestrae conversatio et caritatis 796-804
dulcedo, quam audivi vos pro Christi nomine in fratres et sorores habere. Unde et religiosa vestrae pietatis vita te nobis perfecit amabilem et desiderabilem in Christi caritate; obsecrans, ut nobis habeatis memoriam in Christi karitate et intercedere cum tuis sanctis sororibus pro nobis studeatis, quatinus divina clementia vitam nostram dirigere in suae voluntatis effectum dignetur.

Quid est enim vita hominis in hoc mundo, nisi ut serviat Deo et ex huius operis effectu eternam sibi prosperitatem promereri contendat? Quicquid enim in hoc saeculo amatur vel visibile videtur, omnia enim recedunt et quasi umbre vel fumus evanescit. Tantum quod pro Deo quisque agit, hoc perpetualiter manet in mercede superna. Unde Deo serviens semper

a. *ex A 41v—42v:* Epistola Albini ad Renoide; *O n. 32.*

1. Scripsit postea Alcuinus hanc „adhortationem ad imitandas virtutes S. Vedasti", quae legitur in Alcuini opp. ed. Frobenius II 172—174. 2. Sequebantur in codice a Martenio et Durando adhibito versus (quos edidit Frobenius Alc. opp. II p. 209—211), his praemissis verbis: „In ecclesia S. Vedasti in pariete scribendum." Quarum inscriptionum initium hoc est:

Haec domus alma Dei flammis crepitantibus olim
Arsit et in cineres tota redacta fuit.
Sed miserante Deo Radon, venerabilis abba,
Construxit melius ac renovavit eam.

3. id est abbas monasterii sancti Martini Turonensis; cf. supra p. 552, ubi se ipsum vocat: „famulus et serviens sancti Martini".

796-804 praevidere debet, quid cotidianis diebus in Dei servitio peragat vel in elemosynarum largitione vel in humilitatis officio vel in obedientiae puritate vel in orationis vigilantia. Multis enim modis potest homo aeternas sibi praeparare habitationes et qualiter quisque laborat, taliter accipiet remunerationem. Si quis mille annos in hoc saeculo vivere potuisset, hoc nimium breve esset, quasi unius diei momentum ad comparationem aeternitatis[1]. Ideo vera est sapientia, ut quisque se ipsum considerans dum volens dum nolens aeternus erit, ut aeternam sibi ex hoc brevi labore comparet requiem. Unus quisque tunc cupit habere, quod nunc adipisci per gratiam Dei poterit, sed sic quisque habet, quomodo laborat. Qualiter tunc in illa vita cupiat habere, hoc in hac prevideat. Per huius vitae sanctitatem in aeternam poterit quisque pervenire beatitudinem. Unus quisque sibi ipsi laboret, quia pro se ipso rationem reddere habet in conspectu Altissimi. Nam hinc memor, sanctissima mater et dulcissima Dei ancilla, totis viribus et tota intentione tibi praepara aeternae gloriae cum sanctis Dei beatitudinem, ubi omnis aeterna est laetitia et aeterna est beatitudo, in quam te dominus Deus cum subiectis sororibus tuis perducere in sua misericordia dignetur, dulcissima mater.

---

226. *Alcuinus Raganbertum episcopum Lemovicensem hortatur, ne presbyteris ecclesiarum ad coenobium S. Martini Turonense pertinentium in dioecesi Lemovicensi nova tributa imponat*[a]. (F 199)

796-804 Domino venerando, nobisque Christi amore colendo Raganberto[b] episcopo[2] Alchuinus levita salutem.

Memor[c] condictae amicitiae inter nos, quae mihi fiduciam praestat aliquid scribendi ad vos, quod nobis ex utraque parte necessarium videtur. Dictum est mihi, quod vestri iunio-

a. *ex H 39v—40v:* Ad Raganbertum episcopum. b. Ragerberto *H; cf. supra n.* a. c. sum *excidisse videtur.*

1. Cf. Ps. 89, 4: „Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna.“
2. Lemovicensi.

res[1] aliquam novam consuetudinem misissent super ecclesias et presbiteros sancti Martini; immo et de vobismet ipsis dixerunt. Tamen de vestra sanctitate hoc non credebam; aestimans, vos canones optime servare, et maxime domini nostri Iesu Christi euangelicam sententiam, ubi ait: *Gratis accepistis, gratis date*[2]. 796-804

Dicunt enim: vestri missi mandassent presbiteros nostros: de pane modio I et dimidio[a]; de vino modio I; de annona ad caballos modia quattuor; casios VI; ova C; pisces et orto[3] et ligumen ad sufficientiam[b] ab[c] uno quoque presbitero; et si hoc non reddidissent, ex vestra auctoritate interdictum haberent, missas non cantare in ecclesiis nostris; nec etiam alios presbiteros in ecclesiis sancti Martini cantare licitum habere.

Mirum mihi videtur, qua auctoritate ecclesias Christi excommunicare voluisti. Si presbiteri peccaverunt, quid ecclesia peccavit? Quare non memorant tui iuniores, quam terribiliter beatus Petrus princeps apostolorum venditores gratiae in primo huius heresis inventore[d] percellit[e], dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditione*[f][4]. Deprecor, clementissime pater, in ea caritate, qua Deus nos coniunxit, et in ea fide, quam[g] condiximus, ne quid novi mittas in ecclesias sancti Martini et in res illius. Potens est sanctus Martinus apud Deum defendere res suas, si necesse est illi clamare ad Deum.

Dimitte, si placeat et si fieri possit, sic esse ecclesiis Christi, quae sunt in emunitate sancti Martini et in parrochia vestra, donec conloquamur. Quicquid enim iustum est tuam recipere ab eis auctoritatem, non rennuo. Sed omnino, si tibi oboedientes non erunt, ego tecum constringo eos. Ad tuam[h] enim sinodum venire debent et rationem reddere de officiis spiritalibus, et tu gratis dare illis, quae Dei sunt, sicut ante praedixi; domino Iesu demandante, ut gratis spiritalia dona

a. dimedio *H.* b. ad sufficient *H.* c. ad *H.* d. inventori *H.* e. percellet *H.* f. peditione *H.* g. qua *H.* h. tuum *H.*

1. iidem, qui post paulo „vestri missi" vocantur. 2. Matth. 10, 8. 3. horto i. e. herbam in hortis natam. 4. Act. ap. 8, 20.

796-804 dentur ab omnibus. Et maiorem tibi prosperitatem praestat intercessio sancti Martini et sancti Aredii[1] quam illorum consilium, qui hanc hortantur exactionem et tributa solvere. Et si aliis facere voluisses, numquam tamen nostris hanc necessitatem inponere te velle putavi propter amicitiam inter nos condictam, vel magis honorem sancti Martini; quem Deus tanta honoravit auctoritate, ut omnibus auxilium sanctis suis intercessionibus praestare poterit.

Incolomem et felicem beatitudinem tuam, recteque praedicantem divina clementia protegere et exaltare dignetur, domine sanctissime.

---

227. *Alcuinus Theotgarium abbatem rogat, ut pro se aegroto precetur; veniam eius pro monachis inoboedientibus vel neglegentibus, qui ad Sanctum Martinum venerant, implorat*[a]. (F 217)

796-804 Sanctissimo patri Theotgario[2], et omni Deo electae etiam et benedictae familiae, Alchuinus[b] famulus sancti Martini cum fratribus in eius monasterio Deo deservientibus[3], perpetuae beatitudinis salutem.

Misi vestrae pietati per Sigimarium fratrem vestrum verba salutationis; et nunc iterum secundo eadem repetere propter oportunitatem horum fratrum, qui venerunt ad nos, ut se commendarent sancti Martini intercessionibus, idem repetere fas et necessarium esse visum est; unde et has litteras vobis dirigere studui, quia praefato fratre[c] abeunte magna me febrium molestia fatigare coepit[4]. Unde obnixius deprecor clementiam vestram, ut me adiuvare dignemini in sanctissimis vestrae

a. *ex H 40v—42:* Ad Teotgarium abbatem et fratribus, quibus praeesse videtur. b. Alchuiñ *H.* c. fratri *H.*

1. Coenobium S. Aredii Atanacense (S. Yrieix), dioec. Lemovicensis, monasterio S. Martini Turonensi subditum erat. V. Bouquet Recueil II 382 et Gallia Christ II 547. 2. Cui monasterio Theotgarius abbas praefuerit, haud liquet. 3. Alcuinus igitur hanc epistolam scripsit, cum iam monasterio Turonensi praefectus esset. *D.* 4. De hoc malo saepius redeunte agit Alcuinus in compluribus epistolis; cf. supra p. 479 n. 1. *D.*.

unanimitatis orationibus, quia scio vestram relegiosam, Deo devotam sanctitatem multum valere in precibus apud superni regis[a], dicente ipsa Veritate: *Quodcumque petitis credentes accipietis*[1]. Credentes dixit, quia inpossibile est sine fide Deo placere[2]. Quae catholica integritate vestris maneat in cordibus, quatenus quicquid petieritis in nomine Iesu, accipere mereamini, seu pro stabilitate vitae vestrae et perseverantia[a*] boni operis usque in finem; sive pro amicis vestris, qui fidem habeant de vestra bonitate et caritate. Caritas enim cooperit multitudinem peccatorum[3]; et qui in caritate manet, in Deo manet, quia Deus caritas[4]. 796-804

In huius vero caritatis[b] sanctitate hos fratres vestros, et iam nostros, ad vestram pietatem dirigere curavi, qui orationis gratia sancti Martini reliquias visitare voluerunt; sed et mihi secretissime aliquid de sua inoboedientia vel neglegentia dixerunt, precantes nos cum sancti Martini pietate intercessores esse pro illis, ut recipiantur in locum suum; et ego mandavi illis firmiter, tacere apud omnes homines de causa neglegentiae suae, nolens aliquid foras venire a sanctissima congregatione vestra, nisi optima quaeque; quia multi sunt reprehensores vitae nostrae magis, quam sectatores, cupientes sua criminosa peccata monasterialium reprehensione abscondi. Sed quicquid secus agamus, quam regularis vita[c] definiat, remaneat apud nos tantum, et reconcilietur, et in concordiam revocetur grex Christi, ne gaudeant inimici super nos. Non est homo, qui non peccet; et bonum est errantem ovem revocare in ovile Christi, eius exemplo, qui de caelo descendit, ut ovem perditam requireret in terris.

Patientia praelatorum salus debet esse subiectorum. Melius est ignoscere delinquentibus, quam expellere peccantes; quia si tantum iusti remanent et sani, forsan solus pastor solus remanet absque grege. Quodsi[d] ipse pastor peccat, quis rema-

a. clementiam *aut simile quid in H excidisse videtur.* a*. perseverentia *H.* b. caritate *H.* c. vitae *H.* d. quid si *H.*

1. Matth 21, 22. 2. Hebr. 11, 6. 3. 1 Petr. 4, 8. 4. 1 Ioh. 4, 16.

796-804 net in loco Deo consecrato? Memores debemus esse apostolum Iohannem dicentem: *Quia si dixerimus, peccatum non habemus, nosmet ipsos seducimus, et veritas in nobis non est*[1]. Sed si agnoscimus, peccatores nos esse, et confitemur iniquitates nostras, cum publicano dicentes: *Deus propitius esto mihi peccatori*[2], habemus advocatum, id est, propitiatorem dominum Iesum apud patrem, qui semet ipsum tradidit pro peccatis nostris, ut nos redemeret in sanguine suo, et adquireret Deo populum acceptabilem[3].

Haec considerantes, fratres carissimi, recolligite oviculas errantes cum gaudio, recordantes eius pietatem, qui nonaginta novem oves dimisit[a] in montibus, ut unam errantem inveniret[4]: et humeris suis imposuisset, reportaretque ad domum gloriae suae, ut angeli congauderent de ove inventa. Haec omnia in mente habentes ignoscite, ut ignoscat vobis Deus, quia haec est via et celestis regni culmen: aut non peccare[b], aut peccantibus ignoscere. *Considera*, dicit apostolus, *te ipsum, ne et tu tempteris; alter alterius onera invicem portate, et sic implebitis legem Christi*[5].

Divina vos gratia in caritate oboedientia et humilitate semper conservare dignetur, domini patres fratres et filii.

228. *Alcuinus abbati cuidam fratrem reum commendat*[c].

796-804 Familia autem N. iam vobis omnibus in Christo salutem. maxime tamen tibi, qui es abbas vel abbatissa ecclesiae tuae commendate in Deo.

Rogant enim omnes unanimiter fratres nostri[6] cum consilio episcopi sui[7], ut suscipiatis fratrem istum, qui est portitor litterarum istarum, cum benignitate et karitate Dei; et si quid cum neglegentia aut cum inobedientia sua deliquit[d], ut dimit-

a. dimissit *H.* b. paccare *H.* c. *ex A 63:* Epistola Albini magistri; *O n.* *47.* d. deliquid *A.*

1. 1 Ioh. 1, 8. 2. Luc. 18, 13. 3. Tit. 2, 14. 4. Matth. 18, 12. 5. Gal. 6, 1. 2. 6. Turonenses, quibus Alcuinus igitur iam praeerat. *D.* 7. Iosephi archiepiscopi Turonensis, ut videtur.

tatis ei. Recordanimi, quomodo nobis omnibus sermo divinus clamat et per semet ipsam Veritas dicens: *Dimittite et dimittetur vobis; si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec pater vester celestis dimittet vobis delicta vestra, et in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis*[1]. Vale valde pollens prospere in commune cum tuis, kare in Christo. 796-804

---

229. *Alcuinus Aedilburgae abbatissae Flaedanbyrgensi, Offae, Merciorum quondam regis filiae, pro muneribus missis gratias agit. De regum iniuriis eam consolatur. Addit de omisso ab ea itinere*[a]. (Q 100, F 147)

Albinus Eugeniae[2] filiae virgini carissime in Christo salutem. 797-804

Litteris dilectionis vestrae acceptis et dulcissimis cum gratiarum actione muneribus, valde laetatus sum in fide et caritate vestra. Auditisque tribulationibus, quas non solum vestra innocentia patitur, verum etiam pene omnis servorum Dei multitudo. Quia reges[3] vobiscum tyranni facti sunt, non rectores; nec ut olim reges a regendo[4], sed a rapiendo dicuntur. Sed forti animo esto — *multae sunt* enim *tribulationes iustorum* clamat psalmista — ut consequi valeas, quod sequitur: *sed de his omnibus liberabit eos Dominus*[5]. Et Dominus in euangelio: *Tradet frater fratrem in mortem*[6] et cetera; *sed in patientia vestra possidebitis animas vestras*[7]. Aurum non splendescit, nisi igne probetur. Iob lateret occultus, nisi tribulationibus probaretur; de quo Iacobus apostolus, dum nos ad pacientiam hortaretur, ait: *Iob audistis et finem Domini vidistis*[8]. *Tribu-*

a. *ex H 22v—24:* Ad Aedilburgam, filiam regis Offani cognomento Eugeniam. (*Est etiam in N 103v:* Albinus ad Eugeniam filiam.)

1. Matth. 6, 14. 15. 2. i. e. Aedilburgae abbatissae Flaedanbyrgensi, filiae Offae regis Merciorum; v. huius paginae n. a et ep. 59 supra p. 293 n. 1. 3. Coenuulfus rex Merciorum 796—819, et Eardulfus rex Northanhumbrorum 796—809. 4. Isid. Etym. IX 3, 1: „reges a regendo vocati." 5. Ps. 33, 20. 6. Matth. 10, 21. 7. Luc. 21, 19. 8. Iac. 5, 11.

797-804 *latio pacientiam operatur*[1], ut ait apostolus, *patientia autem probationem, probatio vero spem*[2]. Qualem spem, nisi perpetuae beatitudinis? Si margaritam invenisti pretiosam, venditis omnibus eme illam[3]; teneas nec dimittas eam. Saeculum hoc in maligno positum[4]. Sunt homines se ipsos amantes, euangelio Christi non oboedientes. Unus quisque viam voluntatis suae graditur, non sequens eum, qui ait: *Ego sum lux mundi; qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae*[5]; item: *Qui vult post me venire, abneget semet ipsum, tollat crucem suam et sequatur me*[6]. Crux tollitur, dum per patientiam tribulatio vincitur. Nemo miles coronabitur, nisi qui legitime certat[7]. Legitime certare est virginis, ut sit sancta corpore et anima[8] et sit digna deo Christo sponsa; cantans cotidie: *Dilectus meus mihi et ego illi, qui pascitur inter lilia*[9], id est candore virginitatis. Memor esto, virgines esse prudentes, esse et fatuas. Si antiquus hostis in te ipsa, id est in corpore tuo, temptationis locum non invenit, omnino exterius quaerit, quomodo animi fortitudinem enervare valeat; cui forti animo resistendum est. *Non sunt enim*, ait doctor egregius, *condignae passiones huius temporis ad superventuram gloriam, quae revelabitur in nobis*[10]; dum revelata facie videbitur Deus deorum in Sion[11]. Et virgo, quocumque ierit, agnus sequitur eam[a][12].

O nimium felix, cui nec felicior ullus[13],

quae, beata Dei genetrice ducente, omnia secreta caelestis regni intrare merebitur penetralia.

Non nocet multum, quod iter[14] perficere non valuisti, quod coepisti, Deo aliquid melius providente tibi. Expende in pauperum solacia, quod in tanti iteneris viaticum tibi praeparasti. Da, quod habes; ut accipere merearis, quod optas.

a. eum *H.*

1. Rom. 5, 3. 2. Rom. 5, 4. 3. Matth. 13, 46. 4. 1 Ioh. 5, 19. 5. Ioh. 8, 12. 6. Matth. 16, 24. 7. 2 Tim. 2, 5. 8. 1 Cor. 7, 34. 9. Cant. cant. 2, 16. 10. Rom. 8, 18. 11. Ps. 83, 8. 12. Cf. Apocal. 14, 4. 13. eundem versum laudat supra p. 713. *D.* 14. De itinere Romam suscipiendo cogitavisse videtur Aedilburga.

Habeto eius pleniter in corde caritatem, quem defensorem tibi petis in tribulatione. Non est diabolo facilis vastatio domicilii, in quo est habitatio Christi; a cuius latere cadent mille et decem[a] milia a dextris eius[1]. Illum habeas opto consolatorem in omni tribulatione tua, quem habebis remuneratorem totius patientiae tuae. Respice in eum, qui ait: *Confidite, ego vici mundum*[2]. Illius te aeterna potestas in omni tribulatione vincere faciat et palmam perpetuae beatitudinis accipere concedat, qui ait: *Dabo ei mannam absconditum, quem nullus novit, nisi qui acceperit*[3]. 797-804

Valeto, in omni virtute et sapientia florens, carissima filia.

---

230. *Alcuinus Alchardi Elmhamensis et Tifredi Dummocensis episcoporum amori se commendat. De Lullo abbate*[b].

(F 206)

Sanctissimis et venerabilibus patribus Alchardo[4] et Tifredo[5] 798-804
episcopis Alchuinus lęvita salutem.

Deprecor piissimam bonitatem vestram, ne parvitatis meae litteras praesumptiosas aestimetis. Vestrae igitur caritatis fiducia easdem scribere ausus sum. Quia humilitas christiana nullum spernere debet, sed omnes benigne suscipere pio dilectionis gremio. Quam in vobis opto habundanter per Spiritum sanctum splendescere, ut flumina de ventre vestro aquae vivae, id est doctrinae sacrae, sicut in euangelio ipsa Veritas ait, sufficienter fluere[6] videantur.

Vestrum est omnibus praedicare verbum Dei, omnibus lucere in domo[c] Dei, ut omnes per vos veritatis lumen agnoscant et per pascua perpetuae beatitudinis deducantur. Os vestrum tuba debet esse dei Christi, quia linguae[d] auctoritatis vestrae

a. *corr. in* decim *H.* b. *ex H 49v—50. Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 551.* c. domum *H.* d. linguā *H.*

1. Ps. 90, 7. 2. Ioh. 16, 33. 3. Apoc. 2, 17. 4. episcopo Elmhamensi 786—811. 5. episcopo Dummocensi (Dumvich) 798—816. 6. Ioh. 7, 38.

798-804 claves sunt caeli, habentes potestatem aperire et claudere; paenitentibus aperire, resistentibus veritati claudere. Quapropter tantae excellentiae vosmet ipsos dignos bonis moribus efficite; scientes, laudem esse sacerdotum praedicationis adsiduitas. Non est ludus saecularis, sacerdotalis honor; sed magna diligentia in mandatis Dei se ipsum exercere debet sacerdos Christi, ut exemplis simul et verbis populum erudiat christianum.

Laudabat mecum vestram bonam conversationem venerabilis frater Lullo abbas. Ideo supplex ego vestrae sanctitati me ipsum commendare curavi; deprecans, ut iubeatis nostri nominis per vestras ecclesias aliquantulam fieri memoriam. Non pro meis meritis, sed pro Christi caritate haec ipsa flagitare praesumpsi. Facite exinde, sicut de vestra bona pietate confido.

Deus dominus augeat vos meritorum gratia et proficere faciat in omni sanctitate et praedicatione verbi Dei, carissimi et desiderabiles patres.

---

231. *Alcuinus Ardbertum virum illustrem laudat et admonet; Lullum abbatem commendat*[a]. (F 207)

798-804 Alchuinus sancti Martini famulus Ardberto[1] viro inlustri perpetuae beatitudinis salutem.

Audiens vestram laudabilem conversationem, sicut decet vestrae personae, valde me gavisum esse fateor. Tu vero, vir optime, semper quae Deo placeant fac aliisque suadeas; ut benedictio Dei te ubique comitetur, et proficias in consilio salutis tuae, multorumque profectu, populo iustitias faciens, pauperibus misericordiam, ecclesiis Christi honorem; ut servorum Dei intercessio domini Iesu clementiae te cotidie commendet. Quia multum valet deprecatio iusti[2], quanto magis plurimorum.

a. *ex H 48v—49v.*

1. Heardberhtus dux in variis Offae, Egfridi, Coenulfi regum Merciorum tabulis legitur annorum 794. 796. 798. 2. Iac. 5, 16.

Habeto pauperum curam, qui ante hostium convivii tui stare solent. Quia in pauperibus Christus suscipitur, qui dicturus est in die iudicii illis[a], qui elymosinam pauperibus diligenter faciunt: *Quamdiu uni ex minimis fecistis, mihi fecistis*[1]. Quos sequitur illa felicissima sententia, quam Dominus dicturus erit illis, qui in hoc saeculo in[b] pauperes peregrinos miseros et infirmos benigni fuerunt, dicentis: *Venite, benedicti patris mei, percipite regnum; quod vobis paratum est ab origine mundi*[2]. 798-804

Nostri nominis memoriam per ecclesias ditionis vestrae, deprecor, ut iubeatis fieri. Gaudeo siquidem de vobis semper meliora audire; sciens, multorum esse prosperitatem tuae bonitatis pietatem in servitio Christi.

Plura[c] siquidem scripsissem dignitati tuae, si talis cognitio inter nos esset, ut praesumtiosum[d] non videretur, me subito vestrae excellentiae ingerere. Sed quod cum Christi caritate scripsi, obsecro, ut humiliter legere digneris.

Nam praesens huius indiculi portitor, Lul venerabilis abbas[3], vestram solebat apud me laudare bonitatem. Ea fiducia has etiam litteras scripsimus. Quem benigne in suis causis ut suscipiatis, deprecamur tali pietate[e], qualem nobis de vobis referre solebat.

Opto, ut feliciter longeva prosperitate in hoc saeculo vivas et post huius vitae terminum, Deo donante, ad perpetuae beatitudinis regnum pervenire merearis, vir nobilissime nobisque amantissime.

---

232. *Alcuinus regem quendam*[4] *ad virtutem cohortatur*[f].

Fuganda sunt omnimodis et abscidenda ac ferro totoque artificio separanda: languor a corpore, imperitia ab animo, 798-804

a. illius *H.* b. in *addidi.* c. pluriora *H.* d. praesuntiosum *H.* e. pietatis *corr. in* pietati *H.* f. *ex cod. ecclesiae cathedralis Coloniensis 106 membr. saec. IX fol. 26 v*: Albinus ad regem. *Edidit Knust in Pertz Archiv VII 857.*

1. Matth. 25, 40. 2. Matth. 25, 34. 3. Cf. ep. 230 supra p. 740. 4. non Carolum, sed forsitan unum ex regibus Angliae. Haec epistola

798-804 luxoria a ventre, a civitate sedicio, a domo discordia et in commune a cunctis rebus intemperantia.

Amicorum debent esse cuncta communia; duorumque temporum maxime habenda cura mane et vespere: et eorum quae[a] acturi sumus, et eorum quae gesserimus.

Post Deum veritas maxime colenda.

---

233. *Alcuinus Arnoni archiepiscopo Salzburgensi de numero septenario psalmorum paenitentiae, de psalmo centesimo octavo decimo, de psalmis graduum exponit; ad studium psalmorum incitat*[b].

798-804 Sanctissimo patri et summo pontifici Arnoni episcopo[1] humilis levita Alchuinus salutem.

Dum vestram, venerande[c] pater, sanctissimam voluntatem catholicae fidei fervore fulgentem, et sanctae caritatis a Deo donis abundantem agnovi, ita, ut me, minimum divinae scripturae vernaculum, de multis ecclesiasticae dignitatis consuetudinibus quasi patrem consulere[d] voluistis; ne fortassis aliquid vestrae prudentiae incognitum remaneret, quid, a quibus patribus[e], de qualibet re sanccitum esset. Proinde subito sermo inter nos habitus de paenitentiae psalmis, qui essent, vel qualiter intellegendi, vel usitandi fuissent, inquirebat. Quos septem esse ex venerabilium patrum discretione mox inventum est. Nec non, unde psalmus centesimus[f] decimus octavus tam celebri laude, vel, cur tam perpetua consuetudine canonicis horis

a. qui c. b. *ex C cod. ecclesiae cathedralis Coloniensis 106 fol. 2—5; E cod. lat. Mon. 14447 (E. LXX) membr. S. IX fol. 1—8; G cod. S. Galli 267 p. 33—45, X fol. 81—86:* Incipit epistola Albini magistri ad Arnonem archiepiscopum. (*Vidi etiam in cod. Eporediensi 30 saec. X.*) *Ediderunt Lucas Dacherius Spicileg. IX 111—116; Frobenius I 342—345.* c. venerandae *E.* d. consulure *C.* e. *om. G.* f. centissimus *C.*

ante subsequentem scripta sit oportet, in qua scilicet codex, qui eam nobis servavit, commemoratur. *D.*

1. Scripta esse videtur haec praefatio postquam Arno a. 798 ad dignitatem archiepiscopalem accessit, cum haec sub titulo summi pontificis lateat. Laudantur hae literae etiam in codice 106 Coloniensi aequali tanquam „epistola Albini magistri ad Arnonem archiepiscopum“ (v. infra p. 748 n. 2). *D.*

decantari solitum sit: aut unde psalmi graduum dicerentur, quorum quindecim esse nemini, librum lectitanti[a] psalmorum, dubium esse reor. De quibus vestrae sagacissimae sanctitati breves expositiunculas, quasi quoddam enchiridion, id est, manualem librum fieri flagitastis. Cui petitioni[b] almitatis vestrae libens annui, arreptisque sanctorum patrum tractatibus, qui copiose de singulis in psalmorum libro versibus scrutati sunt; quatenus de his quoque, quid dicerent, adnotarem, floresque colligerem dulcissimos ad vestrae voluntatis satisfaciendum desiderio[c]. 798-804

Sed primo omnium numerorum eruendas rationes ratum putavi, id est, cur etiam psalmi paenitentiae septenario numero consecrati essent? aut quare centesimus[d] decimusque octavus psalmus viginti duobus periodis divideretur, quorum singuli octo haberent versus? Aut quid rationis sit, quindecim esse psalmos, qui cantico graduum titulo praesignarentur? Notissimum quippe est, in sancta scriptura magnam habere perfectionem septenarium in significatione ubique numerum, vel ex eo maxime, quod sancti Spiritus dona, prophetali definitione, in Christo esse, ab Isaia[e] summo prophetarum praedictum est, ubi idem secretorum Domini conscius ait: *Egredietur virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet: et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini*[1]. Ipse quoque Dominus septem nos petitionibus informare voluit[2], et in apocalypsi[f] Iohannis septem candelabra vidisse, septemque stellas, ac septem scripsisse se ecclesiis testatur[3], et multa alia sparsim in divinis repperiuntur libris, quae septenarii numeri perfectionem ostendunt. Unde est et illud Salomonis: *Sapientia aedificavit*[g] *sibi domum, excidit columnas septem*[4], quae

a. lectitantem *CEGX*. b. Qua petitione *corr. in* Cui petitioni *E*; Qua petitione *CGX*. c. desidero *X*. d. centissimus *C*. e. *corr. in* Esaia *G*. f. apocalypsin *C*, apocalipsin *QX*. g. aedificabit *CX*.

1. Isai. 11, 2. 2. Matth. 6, 9. 3. Apoc. 1, 4. 13. 16. 4. Prov. 9, 1.

798-804 longiorem poscunt sermonem; si tamen est nostri temporis quis idoneus, universa eiusdem numeri explanare mysteria. Qui etiam in principio creaturarum ipsius creatoris requie consecratus est, et nunc ordo saeculorum per eundem numerum decurrere constat: qui etiam, si in duo dividitur membra maioris portionis habitudinis suae, id est, in tres et quattuor, mirabile universitatis habet arcanum. Nam in tribus sancta Trinitas creatrix omnium, quae sunt, designatur; et in quattuor scilicet, universitas demonstratur creaturarum; seu ob quattuor mundi plagas; sive propter quattuor elementorum[a] originem; aut etiam temporum distributionem, quae quadrifarie currere noscuntur: quocirca propter perfectam remissionem peccatorum, quam in baptismo accepimus, vel etiam[b] lacrimis confessionis et paenitentiae, psalmi paenitentiales septenario numero consecrantur. Sic etiam et psalmi novissimi in psalterio, in laudem domini Dei aeterni, eadem perfectionis regula septenario numero dedicantur. Psalmus siquidem centesimus atque octavus decimus, cui ad purgationem animae, inherendo sacris orationibus Deo, nullus aequiperari posse putatur, iuxta alfabetum Hebraicae linguae conpositus est, qui secundum numerum litterarum eiusdem linguae viginti duobus periodis constare videtur; quorum quisque octo versus habet, semper secundum alfabeti a .b.[c] incipientes littera, fortassis propter euangelicas octo beatitudines, in quibus legalium constat esse perfectio praeceptorum: sive propter octavum circumcisionis diem, quae in novo homine exspoliationem carnalium designat voluptatum: cuius psalmi versus sunt, si[d] simul aggregati bis LXXXVIII quasi per decem[e] legalia praecepta ad octo euangelicae perfectionis beatitudines ascensus patesceret. Unde mihi modo locus esset idoneus disputandi de mirabili numerorum congruentia cum salutis nostrae mysteriis[f], si alibi oratio non intenderet.

Similiter vero et de psalmis graduum quindecim pulcher-

a. aelementorum *C.* b. in *add. CGX.* c. ab eadem *corr. in* a .b. *E;* ab eadem *CGX.* d. si *superscriptum est in E; om. CGX.* e. decim *CX.* f. misteriis *G.*

rimus ascensionis ordo designatur usque ad caenaculum, in quo Spiritus sanctus in igneis linguis cum flatu vehementi super nomina virorum centum viginti venerat. Ergo si conputare[a] incipies singulos numeros ab uno usque ad quindecim, et omnem summam eorum in unum congregabis cumulum, centum viginti repperies, id est, de ter quinis ter quadragenos nasci; numerum videlicet, in quo Moyses ieiunando legem meruit recipere, vel Helias prophetali spiritu exaltatus est; vel etiam ipse dominus noster Iesus Christus post ieiunium quadraginta dierum temptatorem gloriose[b] vicit malignum. 798-804

His omnibus consideratis, quanta sit numerorum excellentia in divinis scripturis, et quam necessarium sit eas legentibus, illorum nosse scientiam, perspicue patet: per quos etiam saeculorum ordo decurrit, et nostrae vitae ratio constat. Unde in sancta scriptura legitur, dominum creatorem omnia in numero, pondere, et mensura fecisse[1]. Quocirca fas esse videtur, sanctam auctoritatem vestram iuvenes exhortari ingeniosos, in talibus se exercere[c] studiis; discant ferventi aetatis ingenio, ut habeant maturo annorum tempore, quid doceant discipulos suos: quatenus vestra sanctitate diligenter praedicante plurimi erudiantur in lege Domini. Sacerdotis quippe est, ex alto culminis fastigio praevidere[d], quid cui conveniat personae, quibus pascuis nutriat gregem sibi commissum; ne forte quaelibet ex grege ovicula errans, pastoris neglegentia lupinis pateat morsibus. Unus quisque equidem doctor rationem acceptae pecuniae redditurus est domino suo, nec parvum sibi quislibet pastor fingat in animo inminere periculum, multa milia animarum in rationem animae suscepisse suae: laboret studiose[e] in domo Dei doctor bonus, ut mereatur gloriose[f] coronari in regno Dei. Tempus itaque laboris transiet cito; beatae vero retributionis numquam finietur. Si enim feliciter vivere quaeramus, illuc animo tendamus, ubi vera est felicitas, ad quam non nisi cari-

a. conputari *CEGX*. b. gloriosae *E*. c. exerceri *CEGX*. d. praedicare *G*. e. studiosae *E*. f. gloriosae *E*.

1. Sap. 11, 21.

798-804 tate suffultus nemo pervenire poterit, quae nos de terrenis tollat ad caelestia. Nihil saepius in hac vita nostrae peregrinationis animo meditemur, nisi qualiter redemptori et iudici nostro placeamus, scientes, quod hic semper non erimus, sed in alia quadam vita semper erimus. Quam miser est, qui de huius mortalitatis labore, in maiorem inmortalitatis perveniet laborem; et quam felix est, qui de hoc labore transiet in requiem, cuius nullus erit umquam finis. Proinde non transitorias amemus divitias, sed semper manentes. Dominus Iesus non nobis promisit honores transeuntes, sed perpetuos: non gloriam terrenam, sed caelestem; non hic longevitatem vitae, ubi peccato nascimur, labore vivimus, dolore morimur; sed in beatitudine perpetua aeternam nobis promisit vitam; et non perituras spopondit divitias, sed semper permanentes: huius vero saeculi divitiae bonis malisque communes esse videntur, quibus boni bene utuntur ad augmentum salutis sibi sempiternae, mali vero male utuntur eis ad perditionem sui. Illud vero promisit dominus Deus caritate ferventibus, quo nihil beatius esse poterit, id est, perpetuam suae beatitudinis visionem, ad quam mundato corde festinandum est, sicut ipsa Veritas ait: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*[1].

Mundi sunt videlicet corde, quos nulla cuiuslibet malitiae macula conturbat, qui casta mente Deum laudare caelestibus hymnis adsuescunt. Hi angelicam in terris agunt vitam, qui in Dei laudibus laetantur et psalmodiae puro corde delectantur. Nullus mortalium virtutem psalmorum pleniter explicare poterit. In his confessiones peccatorum, in his paenitentiales lacrimae excitantur, in his conpunctio cordis renovatur: nam totus psalmorum liber caelestibus redolet mysteriis[a], spiritalibus abundat[b] praeceptis, divinis repletus est laudibus. Quicumque psalmos intenta mente decantare, et scrutari[c] didicit, inveniet in eis omnem salutis nostrae dispensationem praedictam, miras caelestium iocunditates gaudiorum.

a. misteriis *G*. b. habundat *G*. c. scrutare *CBG*.

1. Matth. 9, 8.

Proinde, sanctissime pater, hortare fratres sanctos, eorum diligenter discere sensus; ut sciant, et intellegant corde, quid ore et lingua resonent; apostolico imbuti exemplo, qui de se ipso dixisse legitur: *Psallam spiritu, psallam et mente: orabo et mente*[1]. Verba siquidem cantantis mens meditetur intellegentis, quia Domino patescunt cogitationes singulorum, qui cor contritum et humiliatum in prece ad se clamantium non spernit. Sicut quidam[a] sapientium ait, humiliati preces caelum ascendunt. Humilitate et misericordia Christi salvati sumus, qui ait: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris*[2]. Qui misericordiam facit, miserebitur illius Deus, ipso Domino dicente: *Estote misericordes, sicut et pater vester caelestis misericors est*[3]. Imago Dei, ad quam reformamur in mente, in misericordiae maxime stat operibus, pro quibus sanctis et iustis regnum promittitur aeternum, dum discernentur agni ab haedis[b], ad audiendam vocem desiderabilem summi regis, et iudicis in sede paternae maiestatis sedentis: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi*[c 4]. 798-804

Haec lege, sancte[d] pater felix[e] feliciter, atque
Sis memor Albini per tempora longa magistri,
Dum sacris Domini supplex altaribus adsis,
Ut pius omnipotens solita pietate relaxet
Vincula criminibus, cuius condigna nefandis,
Ut valeat tecum gaudens laudare tonantem,
Post huius Domino vitae miserante labores.
Angelus almipotens caeli directus ab arce,
Per terras, silvas, colles comitetur euntem.
Per castella, vicos, per fortia flumina terrae,
Semper ubique, precor, ducat simul atque reducat
Gaudentem, sanctae cum prosperitate salutis,
Te pater alme, deo Christo donante, per aevum.

a. quidem *G*. b. edis *CGX*. c. *versus om. G*. d. sanctae *C*. e. felix *om. X*.

1. 1 Cor. 14, 15. 2. Matth. 11, 29. 3. Luc. 6, 36. 4. Matth. 25, 34.

798-804 Tu valeas, vigeas semper, carissime[a] praesul!
Cumque tuis cunctis ovibus, per pascua vitae
Quae currant, sanctos virtutum carpere flores;
Te ducente, pater, pastor, patriarcha, sacerdos.

---

234. *Alcuinus Arnonem archiepiscopum Salzburgensem de libello multa de diversis rebus continente, quem per Fredegisum ei miserat, certiorem facit*[b]. (F 117)

798-804 Venerando euangelistae[1] Aquilae[c] Albinus salutem.

Direxi dilectioni vestrae per[d] Fredegisum, filium meum, manualem libellum multa continentem de diversis rebus[2]; id[e] est: breves expositiones in psalmos septem paenitentiae; in psalmum quoque 118; similiter et in psalmos[f] quindecim graduum[3]. Est quoque in eo libello psalterium[g] parvum, quod dicitur beati Bedae presbyteri psalterium, quem ille collegit[h] per versus dulces in laude Dei, et orationibus per singulos

a. carissimae *C.* b. *ex Z 220v—221v, R 155v—156.* c. in Domino *R pro* Aquilae Albinus. d. per — filium meum *om. R.* e. id — Ediildryde nomine *om. R.* f. psalmis *Z.* g. psalterio *Z.* h. collexit *Z.*

1. Propter hoc cognomen hanc epistolam eodem fere tempore scriptam esse suspicor, quo Alcuinus Arnonem euangelicum nominat; cf. supra p. 505. 507. 2. Hunc libellum manualem eundem esse ac codicem ecclesiae cathedralis Coloniensis 106, observavit iam Knust (Pertz Archiv VII 855), qui eum eodem tempore a diversis scribis scriptum esse affirmat. Cf. summarium codicis ab eo relatum: „In huius codicilli corpore continentur epistola Albini magistri ad Arnonem archiepiscopum. Item expositio in VII psalmos poenitentiae. Item eiusdem epistola ad pueros adulescentulos de confessione peccatorum. Item expositio in psalmum 118. Item hymnus beati Bedae presbyteri de opere sex dierum primordialium et de sex aetatibus mundi. Item eiusdem hymnus pulcherrimus elegiaco metro compositus opere pulcherrimo de virginitate Aethilrythae reginae. Expositio quoque de patrum dictis brevis in psalmos XV graduum. Item hymnus de eisdem psalmis. Item oratio pulcra rhythmico sermone composita. Item beati Bedae presbyteri dulcissimi versus collecti de singulis psalmis vel laude dei et oratione, quod psalterium eiusdem patris nominatur. Item oratio pulcra. Item alia oratio.“ Ex hoc codice quondam Darmstadtii asservato hymnos nonnullos edidit Mone, Lateinische Hymnen I 1. 82. 92. 365. 367. 393. 395. Similis argumenti est codex Eporediensis 30 membran. saeculi X. *D.* 3. Frobenius I 342—389; cf. supra p. 28 n. 6, et 742.

psalmos iuxta Hebraicam veritatem[1]. Est quoque hymnus pulcherrimus de sex dierum opere et de sex aetatibus mundi[2]. Est et in eo epistola de confessione, quam fecimus ad infantes et pueros[3]. Est et in eo hymnus vetus de quindecim psalmis graduum[4]. Habet et alias orationes, et hymnum quoque nobilissimum elegiaco metro conpositum[a] de quadam regina Edildryde nomine[5]. 798-804

Quem libellum[b] posui in manus[c] Fredegisi[d] filii mei. Tu quaere illum ab eo; ne forte in oblivione habeat propter alias occupationes tibi eum reddere. Et nullatenus permittas, nisi habeas illum ob memoriam nostri sive in domo[e] sive in itinere; ut audias illum quasi me tibi loquentem in cor. Plura misissem in eum[6], nisi festinatio eius[7] praeveniret me, ut non habebam tempus eum ordinare, sicut dispositum habui. Valeto prospere et feliciter, legens illum meique memor in orationibus, semper sine fine vale.

Obsecro clementissimam benignitatem vestram, o dilectissime Aquila[f], ut filium meum Fredegisum[g] benigne suscipiatis et familiariter, eumque adiuvetis secundum possibilitatem vestram, habeatisque illum fratrem in Christo. Qui vos conservet in aeternum.

---

235. *Alcuinus de Arnonis archiepiscopi Salzburgensis visitatione laetus de brevitate praesentiae eius dolet; discipulos communes Adhelricum diaconum, Adalbertum, Guntarium omnesque gregis eius oves admonitas vult*[h]. (M 23, F 89)

Desiderando meritoque amando Aquilae[i] archiepiscopo, humilis levita Alcuinus salutem. 798-804

Multa mihi dulcedo fuit ex visitatione venerandae dilectio-

a. conposito *Z.* b. *om. R.* c. manu *R.* d. *om. R.* e. domu *Z R.* f. frater *R pro* Aquila. g. *om. R.* h. *ex Z 212 v — 214, R 141 — 143 v.* i. illo sanctissimo patri humilis terrigena in domino *R pro* Aquilae — Alcuinus.

1. Frobenius II 96 — 102. 2. Mone Latein. Hymnen I 1. 3. S. Martini; supra ep. 154 p. 574. 4. Frobenius I 389. 5. Bedae Hist. ecclesiast. gentis Anglor. IV c. 20, Frobenius II 548; cf. supra p. 105 v. 780—784. 6. librum. 7. Fredegisi.

798-804 nis vestrae. Licet laborem haberes, tamen eo pietatis tuae consolatione[a] reficiebar; ita ut iuxta beati Benedicti responsum, pascha me in tuae dilectionis adventu habere viderer[1]. Sed breve[b] praesentiae diu optatae tempus plangebam; et quantum laetus fui in aspectu faciei vestrae, tantum tristis in abscessu torquebar.

Sed quid ad haec? Tale est huius seculi gaudium, nos ad futurum tendere ammonens, quae numquam finem habitura est; sed semel hausta dulcedo semper praesens esse non desinit, ad quam tota mentis alacritate festinandum est[c]. Qualis est illa laetitia, quae nihil perturbationis habebit, numquam finem habere timebit? Haec est in spe modo habenda; post huius vero vitae finem perpetualiter possedenda. Quam felix est illa dilectio inter fratres, quae sine fine vivit, sine fastidio[d] augetur.

Hortare[e], pater sanctae, filios nostros communes Adhelricum[f] levitam, Adalbertum Magum[2], et Guntarium pedisecum pietatis vestrae, huic se praeparare dignos caritati. Suade paternis eos oboedire praeceptis; vere fratres esse in Domino et filios aeterni patris, coheredes Christi dei[3]. Non solum pastorali sollicitudine vobis his haec suadenda sunt, sed omnibus gregis tibi conmissi ingerenda sunt, in sancta caritate et castitate permanere. Mundus in maligno positus est[4]; et multi de veritatis via et fidei praeceptis se avertunt, seculo amplius servientes, quam Deo: non considerantes oculum divinae maiestatis super eos ubique vigilare, qui uni cuique redditurus est secundum opera sua[5]. Quocirca clarissime verbi Dei praedicator, insta oportune, inportune[6], quia plurimi sanae resi-

a. consolationem *Z*. b. brevi *R*. c. *om*. *R*. d. fastidia *R*. e. quam hortare *Z R*. f. Adhelricum — pietatis vestrae *om*. *R*.

1. Gregor. Dialog. l. II c. 1 (Opp. edd. Benedictini II 212): „cui (sc. presbytero) vir Dei respondit dicens: Scio quia pascha est, quia videre te merui." *D*. 2. abbatem postea Ferrariensem, de quo cf. supra p. 526 n. 2. Successit ei Aldricus, postea (a. 829) archiepiscopus Senonensis; cf. vitam Alcuini c. 10 p. 24. *D*. 3. Rom. 8, 17. 4. 1 Ioh. 5, 19. 5. Matth. 16, 27. 6. 2 Tim. 4, 2.

stunt doctrinae, se amantes, non sempiterna quaerentes: ex quibus quantos valeas, divina opitulante gratia, de flammis erue perpetuae perditionis, et congrega in caulas Christi ovium: quatenus ex illorum salute tua multiplicetur gloria in die domini nostri Iesu Christi. 798-804

Paternitatem vestram pietas divina regere et proficere faciat in domo Dei usque in diem perfectum, dilectissime pater.

---

236. *Alcuinus Nifridium episcopum Narbonensem et Benedictum abbatem Anianensem ad laboris assiduitatem cohortatur*[a].

Dilectissimis in Christo deo patribus Nifridio episcopo[1] Benedicto abbati[2] exiguus meritis sed fidelis caritate Alchuinus aeternae beatitudinis salutem. c.799-804

Fateor: me frequentia litterarum vestrae sanctitatis occupasse oculos, sed nec sic tamen implesse caritatis dulcedinem, quae meum nullatenus permittit[b] quiescere calamum nec lassescere[c] linguam in dictando; volens ostendere magnitudinem amoris et fidei fervorem, quo animus meus in vestram conligatus est dilectionem fratribusque conglutinatus, quos divina superni pastoris gratia per vestrae devotionis instantiam illis coadunavit in partibus[3]; ut cives caeli angelicam agerent in terris vitam; patienter expectantes beatam spem et adventum magnae remunerationis, qua angelis aequales efficiantur non solum animarum dignitate sed etiam corporum resurrectione.

Quis labor cuiquam durus[d] videri debet, dum fideliter in Christi sudantibus praeceptis angelica promittitur aequalitas? Quid futurus regni Dei possessor difficile in terris aestimare vel timere debebit, dum eundem habet adiutorem in ascendendo

a. *ex H 35v—36v:* Ad Nifridium episcopum et Benedictum abbatem. b. permitt *H.* c. lasescere *H.* d. durius *H.*

1. Narbonensi, qui primum anno 799 commemoratur (Abel Iahrbücher des fränkischen Reiches I 361 n. 2). 2. Anianensi. 3. Cf. Versus Theodulfi ad monachos S. Benedicti (opp. ed. Sirmond p. 175):

„Quod fuit Ausoniis Benedictus rector in arvis,
Hoc modo tu in nostris es, Benedicte, locis.“ *D.*

c.799-804 ubique, quem habet remuneratorem semper in redeundo? Quis felicior illo, qui aliam non habet partem in hoc saeculo nisi dominum Deum? qui ideo descendit de paternae maiestatis sede, ut nobis patefaceret viam, caelestis regni ascendere gloriam. Tantum nos tardi non simus in accipiendo, quod ille valde largus est in praestando. Hoc magnopere considerandum est, ut integra fide, catholica pace, indefesso labore usque in finem firmum perseveremus in opere Dei et, quod semel elegimus, semper teneamus. Propositi nostri non derelinquamus professionem. Stet unus quisque in acie exercitus Christi, non derelinquens locum suum: sed viriliter pugnet cum conmilitonibus suis. Quia multorum auxilio tutius laborem militiae sustinet, quam si solus contra plurimos stare incipiat vel, quod absit, fugiendo terga ostendat persequentibus se. Teneat unus quisque arma sua, in quibus triumphare debet; nec ea inimicis praestet suis. Coerceat linguam suam a murmuratione vel reprehensione aut certe ceteris linguae vitiis; quae data est ei ad laudem Dei, ad veritatem proferendam, vel fraternum exhortandum[a] laborem. Ut[b] non habet adversarius, quid ei noceat in linguae officio, sic de ceteris membrorum ministerio sentiendum est. Infirmus est serpens in sua virtute, si nostra illi non demus arma ad vulnerandum nos. Teneamus firmiter, quae nostra sunt, ut possimus evadere, quae nostra non sunt, id est aeterna tormenta[c], sed habere, quae nostra voluit Deus esse, id est regna caelorum. Videat quisque, quid valeat, quo donatus sit talento, et laboret viriliter in eo, ut multiplici munere dignus habeatur in conspectu altissimi largitoris. Veniet enim quaerere pecuniam suam, qui dedit. Cui rationem unus quisque pro se redditurus erit; studeatque[d], ut ei[e] plenis bonorum operum manibus occurrat, qui rationem donorum suorum quaesiturus adveniet. Habeamus semper in praesentia iudicis iustitiam, examinis severitatem, meritorum retributionem; et non perdamus tempus misericordiae Deoque accepta-

a. exhortando *H.* b. et *H.* c. aeterna tormenta *scripsi pro* atormenta *H.* d. studeatque *scripsi pro* steatque *H.* e. ei *addidi.*

bile. Dum lucem habeamus, curramus in luce, ne tenebrae nos adprehendant[1]. Quales fieri optamus ante tribunal Christi stantes, tales nos praeparemus viventes in hoc saeculo. Quia haec peregrinatio nobis data est ad promerendam patriam sempiternam. Qui hic viriliter laborat in Christo, ibi feliciter regnabit cum Christo. c.799-804

Vos divina gratia fortes efficiat in certando et felices in regnando, fratres carissimi.

---

237. *Alcuinus Widoni Britannici limitis comiti ab eo rogatus librum de virtutibus et vitiis saepius legendum mittit*[a].

Dilectissimo filio Widoni[b] comiti[2], humilis levita[c] Alchuinus[d] salutem. c.801-804

Memor peticionis tuae et promissionis meae, qua me obnixe flagitasti aliquod[e] tuae occupationi, quam te in bellicis rebus habere novimus, exhortamentum brevi sermone conscribere[f], ut haberes[g] iugiter inter manus paternae ammonitionis sententias, in quibus te ipsum considerare potuisses, atque ad aeternae beatitudinis excitare studium: cui tam honestae petitioni libenter me[h] annuere fateor, optans meae devotionis apices tibi ad perpetuam proficere salutem. Quos etiam, quamvis minus eloquenter videantur esse compositi[i], tamen certissime scito, sanctae caritatis vigore eosdem esse dictatos. Singulis siquidem huius sermonis seriem distinxi[k] capitulis, quatenus facilius vestrae devotionis memoriae haec mea dicta inhaerere

a. *ex A cod. S. Galli 146 membr. s. IX in 4° p. 120—121, B cod. lat. Mon. 4601 (Benedictob. 101) membr. saec. X fol. 102—102 v, G cod. S. Galli 677 membr. saec. X p. 132—137, T cod. bibl. Trecensis 1742 s. IX fol. 5—6. Ediderunt Quercetanus p. 1217. 1244; Frobenius II 128. 145.* b. Witoni *G.* c. laevita *T.* d. Alcuinus *A*, Alchuinus *T.* e. aliquod *A*, aliquid *B*, aliquot *G T.* f. conscriberem *A G T.* g. habeas *G.* h. *om. A.* i. compositis *G.* k. distincxi *T.*

1. Cf. Ioh. 12, 35: „Ambulate dum lucem habetis, ut non vos tenebrae comprehendant.“ 2. „Wido comes ac praefectus Brittanici limitis“ a. 799 totam Brittonum provinciam armis subegit regique Carolo a. 800 arma ducum, qui se dediderant, detulit; cf. ann. Einharto adscriptos. Obiit ante annum 814 (cf. Wüstenfeld in Forschungen zur deutschen Geschichte III 392). *D.*

c.801-804 potuissent[a]; sciens, te in multis saecularium rerum cogitationibus occupatum.

Unde precor sanctum salutis vestrae desiderium, ad[b] harum sepius, quasi ad quoddam recurrere solatium, litterarum lectiones; ut animus exterioribus fatigatus molestiis, ad se ipsum reversus[c] habeat, in quo[d] gaudeat; et quo maxime festinare debeat, intellegat. Sicut meas diligenter flagitasti piae exhortationis litterulas; ita te humiliter deposco, ut easdem saepius legere digneris. Et hoc tuam, dilectissime[e] fili, dilectionem obnixe deposco[f], ut plurima tibi ipsi elemosinarum largitione, et iudiciorum aequitate, et misericordiae sedulitate, caelestis gloriae habitationem indefessa[g] voluntate praeparare studeas. In quo opere et desiderio divina te clementia semper[h] ubique adiuvare dignetur, dilectissime fili.

Haec tibi, dulcissime fili Wido, brevi sermone, sicut petisti, dictavi; ut habeas cotidie quasi manualem in conspectu tuo libellum, in quo possis te ipsum considerare, quid cavere, vel quid[i] agere debeas: atque per singulas vitae huius prosperitates vel adversitates exortari, quomodo ad culmen perfectionis ascendere debeas. Nec te laici habitus vel conversationis secularis terreat qualitas; quasi in eo habitu vitae caelestis ianuas intrare non valeas. Igitur sicut in omnibus equaliter regni Dei predicata est beatitudo, ita omni sexui, etati et personae aequaliter secundum meritorum[k] dignitatem regni Dei patet introitus. Ubi non est distinctio, quis esset in seculo laicus vel clericus, dives vel pauper, iunior vel senior, servus aut dominus: sed unus quisque secundum meritum boni operis perpetua coronabitur gloria. Amen.

a. potuisset *G*. b. in *T*, ad — lectiones *om. A*, ad *om. G*. c. harum — sepius lectiones *hoc loco add. A*. d. unde *A pro* in quo. e. dilectissimam *A*. f. deprecor *AGT*. g. indefensa *A*. h. et *add. A*. i. quod *B*. k. meritum *B*.

238. *Alcuinus Carolo imperatori librum de vita miraculisque Richarii confessoris, quem Angilberto abbate rogante composuit, dedicat*[a].

Domino semper venerabili semperque desiderabili, piissimo sanctae ecclesiae tutori, gratia Dei semper Augusto Karolo, vestrae salutis perpes amicus Albinus. 801 - 804

Remorante vestrae excellentiae pietate in loco sancto et 800 merito venerabili Centulo[1], cum et ego vestrae gloriae ser- April. 19 vus, vestrae pietatis vestigia ibidem prosecutus, aliquantisper commorarer, oraverat meam parvitatem vir magnus in Christo dominus et venerabilis abbas Angilbertus, quo in laudem conditoris, qui mirabilis semper apparet in electis suis[2], quendam libellum stilo simpliciori digestum, de vita sanctissimi ac vere magnifici confessoris Richarii cultius annotarem. Dumque exauditis continuo precibus eius, quae ipsi divinae maiestati[b] exaudibiles et carae noscuntur, eundem mihi exhiberi libellum petissem; non parum miratus sum, cur tanti nominis confessor, quem tantarum virtutum operatorem esse constabat, quemque prisca fama miraculorum patratione post ipsos apostolos nulli ferebat secundum, tam modico gestorum volumine potiretur. Idque mihi stupescenti innotuit iam dictus memorabilis vir Angilbertus, ac spirituales fratres eiusdem sancti loci, haberi apud se, quin et apud diversas ecclesias, codicem alium grandioris quantitatis, in quo scilicet illa miracula legebantur, quibus non inmerito sanctum Christi confessorem omnis Gallia attollebat. Cuius simplex et minus polita loquutio quia fratribus ad recitandum in populo aptior[c] videbatur, sufficere sibi eandem descriptionem consenserunt. Dumque in his[d], quae rogabant, praenotandis iam iamque animos applicarem,

a. *ex cod. bibl. imp. Paris. 8433 membr. saec. XIII fol. 6—6v. Ediderunt Surius De probatis sanctorum historiis II 981—982; Acta sanctorum Aprilis III 442; Mabillon Acta sanct. ord. S. Bened. saec. II 189; Quercelanus p. 1419; Frobenius II 175.* b. magestati *c.* c. apertior *c.* d. hiis c.

1. Cf. Ann. Einharto adscriptos a. 800: „Rex . . . pascha in Centulo apud sanctum Richarium celebravit.“ Est S. Ricquier prope Abbeville. *D.*
2. Ps. 67, 36: „Mirabilis Deus in sanctis suis.“

801-804 repente vestrae pietatis nuntio sum conventus[a], uti ea, quae tractabam, sic notarem, sicut revera vestrae sapientiae auribus inferenda. Hinc ego vocato notario, et fixo prae oculis iam dicto libello, ea quae referre videbatur de conversatione[b], de moribus, de continentia, et sanctitate vere incomparabili, necnon de gloriosissimo transitu eius ad Christum, seu[c] de relatione pretiosi corporis in locum priorem, dictatu admodum compendioso, titulo[d] vitae beatissimi patris Richarii[e] aptavimus: et nisi propria decipior inperitia, veluti preciosum obrisum vestrae prudentissimae[f] sapientiae, ad ornandum diadema[g] christianae philosophiae[h], fide humili devotissime commendamus. Et quia in vestri pectoris cubili gloriam Christi, et sanctorum eius honorem regnare cognoscimus, hanc nostri tam beati opusculi praefationem vestrae in Domino beatae honorificentiae dedicamus.

---

239. *Alcuinus Carolo imperatori de duobus euangelii gladiis respondet. Hortatur, ne permittat, ut presbyteri ab episcopis praedicare vetentur. Addit de altaribus a contaminatione tuendis*[i]. (C 12, Q 6, F 124)

801-804 Domino desiderabiliter venerabili et venerabiliter desiderabili David regi in fide et caritate Flaccus[k] Albinus[l] salutem.

Litteris vestrae nobilissimae pietatis acceptis, in quibus vestram nobis valde amabilem sanitatem, et cuncto christianitatis imperio pernecessariam prosperitatem cognoscens, totum cordis mei affectum in gratiarum actiones Christo, clementissimo regi, effudi; illius[m] sedula oratione deprecans pietatem cum omnibus nostrae devotionis cooperatoribus: quatenus vestram pacificam et amabilem potentiam ad exaltationem sanctae

a. concentus *c.* b. conversione vel conversatione *c.* c. se *c.* d. tytulo *c.* e. Bycharii *c.* f. prudentiae vel prudentissimae *c.* g. dyadema *c.* h. philosophye *c.* i. *ex T 12v—17:* Item ad domnum regem de eo quod in euangelio legitur: „Domine, duo gladii hic sunt"; *Y 156—162:* Explanatio gladiorum qui dicuntur in passione; *K 26—26v:* Item alia; *G p. 74—75. (Est etiam in L 132v—144; N 11v—15.)* k. *om. KG.* l. Albimus *G.* m. illius — dignetur *om. KG.*

suae aecclesiae et sacratissimi gubernacula imperii[1] longaeva prosperitate custodire regere et dilatare dignetur. 801-804

In quibus laudabilibus quoque vestrae sapientiae apicibus[a] meam, ut soliti estis, segnitiem[b] per interrogationes prudentissimas sagaciter[c] excitare velle inveni; immo per inquisitiones magis[d] docere, quam ignorata discere agnovi. Quia *sapienter interrogare docere est*, veluti in vestrae auctoritatis pagina scriptum repperimus.

Ubi post congruam sententiam veridico[e] sermone exaratum perspeximus[f]: *Cognoscat igitur industria tua, carissime in Christo praeceptor, propositam nobis a quodam, non clerico sed laico, de euangelio quaestionem. Cui tunc tamen a nobis usque in praesens est dilata responsio; non quia, iuxta quod interrogavit, respondere non valuissemus* et reliqua.

Vere et valde gratum habeo, laicos quandoque ad euangelicas effloruisse inquisitiones; dum quendam audivi virum prudentem aliquando dicere, clericorum esse euangelium discere, non laicorum. Quid ad haec? Omnia tempus habent[2]; et saepe posterior adfert hora, quod prior non poterat. Tamen iste laicus, quisquis fuit, sapiens est corde, etsi manibus miles; quales[g] vestram sapientissimam auctoritatem plurimos habere debet[g*].

Sed ad responsionem interrogationis vertamus stilum ad satisfaciendum inquisitoris animo[h]; si tamen nostra parvitas tam praeclaro ingenio satisfacere valet.

Nodus vero propositae quaestionis, veluti in vestrae excellentiae litteris inveni, huiusmodi constrictus fuit, ut eadem ponamus verba, quae in illis legebam: *Est enim locus euangelii secundum Lucam, ubi dominus Christus, ad passionem venturus, tunicam ac peram vendere gladiumque emere discipulos iussit*[3]. *Cui cum responsum esset, binos ibi esse gladios*[i], *dixit*

a. vos *excidisse videtur*. b. segniciam *G*. c. prudentissima sagacitate *T*. d. magis — discere *om. T*. e. veredico *G*. f. *reliqua om. KG*. g. qualis *T*. g*. decet *corr. Quercetanus*. h. animosi si *T*. i. gaudios *T*.

1. Hinc liquet, epistolam hanc ad Carolum iam imperatorem missam esse. 2. Eccle. 3, 1. 3. Luc. 22, 36.

801-804 *satis esse*[1]. *Quorum uno Petrum in abscisione auriculae Malchi usum fuisse*[2] *putamus; cui et tunc a Domino dictum est: „Converte gladium tuum in vaginam; omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt*[3].“ *Quomodo sibi convenit*[a], *ut, qui nunc vendere tunicam, emere gladium iusserat, is statim accipientes gladium gladio diceret esse perituros? Si gladius est verbum Dei*[4] *et Dominus, quando gladium emere praecepit, verbum Dei significavit; quomodo congruit, ut omnis, qui accipiat verbum Dei, verbo*[b] *Dei pereat?*

Sed facilis est solutio, si singulorum consideratur euangelistarum huic loco circumstantia et diversae intelleguntur gladii significationes. Non enim aequaliter ubique gladius significat, itaque[c] sicut *leo* aliter significat, ubi dicitur: *Ecce vicit leo de tribu Iuda*[5], aliter, ubi dicitur: *Circuit quasi leo, quaerens quem devoret*[6] — ille leo Christus est, iste diabolus — etsi eisdem scribatur litteris *leo*, non tamen eisdem congruit significationibus. Nam et *abyssus* in scripturis sanctis multifarias habet allegorias, ut studiosis lectoribus facile est invenire. Abyssus: inmensitas aquarum[7]; abyssus: profunditas scripturarum; abyssus[d]: ineffabilia iudicia Dei[8]; abyssus: sapientia[9]; abyssus: corda hominum[10] significat. Et multa talia in scripturis sanctis inveniuntur, quae secundum qualitates locorum varias habent intellegentias. Sermo Domini oculosus est et undique perforari potest; et alta profunditas mysteriorum Dei, quis omnia secreta illorum investigare potest? Igitur et *gladius* multifarie[e] significare videtur. Nam et venenatas Iudaeorum maledictiones in Christum significat[f], ubi dicit: *Qui exacuerunt ut gladium linguas suas*[11]; etiam et mortem significat, ubi dicit: *Qui liberasti David servum tuum de gladio maligno*[12]. Scilicet et tribulationem passionis Christi significat, ubi dicit:

a. conveni *T*, conveniat *V*. b. verbum *T*. c. itaque — significat *om. T*. d. abyssus — Dei *om. T*. e. multifariae *T*. f. *om. T*.

1. Luc. 22, 38. 2. Luc. 22, 50; Ioh. 18, 10. 3. Matth. 26, 52. 4. Ephes. 6, 17. 5. Apoc. 5, 5. 6. 1 Petr. 5, 8. 7. Gen. 7, 11. 8. Ps. 35, 7. 9. Prov. 3, 20. 10. Eccle. 42, 18. 11. Ps. 63, 4. 12. Ps. 143, 10.

*Et tuam ipsius animam pertransibit gladius*[1]*;* id est: „tribulatio passionis illius tuam torquebit animam.“ Divisionem quoque significat, ubi dicit: *Non veni mittere pacem, sed gladium*[2]*;* id est: „separare bonos a malis“. Sed et vindicta gladii nomine intellegitur, ubi legitur: *Non enim frustra gladium portat; vindex est enim in eos, qui operantur malum*[3]. Iudicium quoque Dei gladii nomine legitur designatum: *Inebriatus est in caelo gladius meus*[4]*;* item *quia exacuam ut fulgur*[a] *gladium meum, et aget iudicium manus mea*[5]. Et iuxta apostolum verbum Dei intellegitur gladius[6]. 801-804

Sed forsitan ille laicus, qui in uno solebat pugnare gladio, unam eum putabat habere interpraetationem; non considerans, illum ipsum, quem manu tenet, ancipitem[b] esse. In quo et inimico vitam auferre nititur et suam defendere gaudet.

Ideo secundum aliam significationem in Matheo Dominus dixit: *Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt*[7]*;* iuxta aliam vero in Luca: *Sed nunc, qui habet sacculum, tollat similiter et peram; et qui non habet, vendat*[c] *tunicam suam et emat gladium*[8]. Iste vero gladius videtur ei placuisse, ille itaque displicuisse; ideo illum converti in vaginam, istum emi praecipit. Idcirco diligentius considerandum est, quid uterque significet. Et sacri sanctorum patrum proferendi sunt sensus, ne quid nostra parvitas praesumptiose dicere videatur.

Ille vero gladius secundum Matheum vindictam iniuriarum nostrarum intellegitur designare. Quam qui exsequitur, in suis periturus erit sceleribus, ipsa dicente Veritate: *Si non remiseritis hominibus peccata sua, nec pater vester caelestis dimittet vobis delicta vestra*[9]. Quapropter et hunc converti in vaginam cordis praecipit, ut ibi iuxta euangelicam duorum servorum parabolam unus quisque remittat fratri suo de corde suo. Et haec est nostrorum[d] indulgentia delictorum, ut in nos peccan-

a. fulgor *T.* b. accipitem *corr. in* ancipitem *T.* c. vendet *T.* d. nostrum *T.*

1. Luc. 2, 35. 2. Matth. 10, 34. 3. Rom. 13, 4. 4. Isai. 34, 5. 5. Deut. 32, 41. 6. Ephes. 6. 17. 7. Matth. 26, 52. 8. Luc. 22, 36. 9. Marc. 11, 26.

801-804 tibus dimittamus; ipsa attestante Veritate: *Dimittite et dimittetur vobis*[1].

Sed videamus, quid ille secundum Lucae euangelium gladius significare possit, de quo totius inquisitionis oriebatur series. Ille est nimirum verbum Dei, quem, venditis omnibus saecularis vitae inpedimentis, nobis emere necesse est et viriliter in eo pugnare contra omnes antiqui serpentis insidias. Quem gladium salvator noster, cum triumpho gloriae ad paternam rediens sedem, discipulis suis dedit dicens: *Ite, docete omnes gentes*[2].

Non igitur ad huius gladii ictum, sicut extraordinariae huius inquisitor quaestionis arbitrabatur, Dominus respondit: *Converte gladium in vaginam suam*[3], sed ad illius, qui in Matheo legitur. Ad istius atque dixit: *Sinite, usque adhuc*[4], quatenus uterque suam propriam habere potuisset significationem. Nam aliquoties in uno facto[a] aliorum salus et aliorum perditio provenit. Ut in tota Christi passione Iudaeorum est perditio, nostra autem salus; ita et factum apostolicae audatiae iuxta allegoriae subtilitatem dupliciter ex ipsius Domini verbis intellegi potest. Quaeratque ille, quisquis est, cur in alio euangelista Dominus praeciperet virgam portandam[b][5], in alio praeciperet non portandam[6]; et tunc intellegat, gladii diversas esse significationes.

Sed considerandum est secundum vestrae sapientiae venerabile praeceptum: *quid significet huius emptio gladii; quid sacculum; quid pera*[c]*; quid tunica; cur postremo in duobus gladiis satis esse dicatur?* De conversione itaque gladii in vaginam suam et de periculo accipientis[d], loco suo diximus. Emptio siquidem huius gladii est saeculi renuntiatio. De qua ipse Dominus dixit: *Qui non renuntiaverit omnibus, quae possidet, non potest meus esse discipulus*[7]; hoc est: avaritiae sectator non potest veritatis esse praedicator, quia quod ore prae-

a. factu *T.* b. portandum *T.* c. quip pera *T.* d. accipientes *T.*

1. Luc. 6, 37. 2. Matth. 28, 19. 3. Matth. 26, 52. 4. Luc. 22, 51. 5. Marc. 6, 8. 6. Matth. 10, 10. 7. Luc. 14, 33.

dicat, opere destruit[a]. Igitur in sacculo: occulta divitiarum substantia, in pera: publica designari potest. In tunica carnalis delectatio demonstratur. Quae omnia funditus vendenda, id est abicienda sunt, ut dignus in gladio verbi Dei sectator Christi efficiatur[b] miles. Quod autem discipuli dixerunt: *Ecce duo gladii hic sunt*, et Dominus respondit: *Satis est,* duo gladii sunt corpus et anima, in quibus unus quisque secundum sibi a Deo datam gratiam in domini Dei voluntate proeliari debet. Et satis erit voluntati Dei, si corpore et animo illius implebuntur praecepta. 801 - 804

Sed et haec proposita quaestio alteram advocat, quia abyssus abyssum invocat[1], et dum nodum validae conplexionis solutum aestimavi, ecce in alterum ex latere occultum constrictionis offendi. Quem non laico prioris inquisitionis auctori, sed vestrae venerande dignitati exsolvam[c].

Si gladius iste, ut diximus, verbum Dei est, cur auriculam abscidit adversantis? dum verbum Dei ex auditu ad secreta cordis cubilia pervenire solet, ut ibi fidei fructum centesimo, sexagesimo, vel trigesimo ferat effectu[2]. Quid ista, obsecro, significat abscisio, nisi ut infidelitatis auricula abscidatur? ut divinae tactu gratiae nova sanetur, et veteris hominis expoliatio in novae reformationis transeat gloriam. Unde et iste servus *Malchus* dicebatur. Malchus in Latinam linguam vertitur *rex* vel *regnaturus.* Quomodo rex et servus, nisi, quia in vetere homine servi fuimus peccati, in novo itaque, domini Dei sanati gratia, reges et regnaturi erimus cum Christo? Quid est, quod ipse Dominus persecutorem suum sanavit, nisi quod omnis praedicator in ecclesia Christi nec suos verbo pietatis sanare inimicos desistat? Unde et ipse Dominus tempore passionis suae opera etiam in suos persecutores non deseruit sanitatis. Ac[d] ideo forsitan permissus est Malchus vulnerari, ut Petri ostenderetur constantia et Domini[e] claresceret pietas;

a. distruit *T.* b. efficitur *T.* c. et solvam *T.* d. Hac *T.* e. *sequitur in T non sed est deletum.*

1. Ps. 41, 8. 2. Matth. 13, 18.

801-804 et nobis ad omnes boni operis daretur exemplum, quatenus salutis aeternae munus etiam inimicis praestaremus nostris.

Quur duo gladii in dominica postmodum passione inventi sunt, et in uno apostolica pugnavit fiducia, alium vaginae exemptum non legimus? Diximus, duos gladios corpus et animam significare. Quae ambo per unam fidem operari debent; ut fides, quae in anima latet, foras per corpus ostendatur in opere. *Ex habundantia cordis os loquitur*[1]. Unde et discipuli, dona sancti Spiritus in igneis linguis accipientes, loqui dicuntur magnalia Dei[2]. Quia, ubi caritas per donum sancti Spiritus intus ardescit in animo, mox foras in verbo clarescit praedicationis. Possunt quoque non inconvenienter duo gladii fides et opus intellegi; illa in corde latens, istud in facto in palam procedens. Et diligentius consideranti par priori significationi[a] haec quoque invenitur; quia fides animae est, opus vero corporis. Unde et unus quisque ad cordis sui penetralia dirigat intentionem, et videat in eo, quantum diligat Deum; et eandem Dei dilectionem proferat in opus.

Et maxime praedicatores ecclesiae Christi caritatem redemptoris nostri per verba sedulae praedicationis populis ostendant. Sint lucernae ardentes[3] in domo Dei, sint civitates firme in montibus virtutum consitae[4] et contra omnes insidias hostilis exercitus munitissimae; sint pastores providi, gregem Christi per pascua vitae aeternae ducentes; quatenus cum multiplici[b] animarum fructu gaudia domini Dei sui mereantur ingredi. Hos tua excellentissima dignitas et sanctissima in Christi caritate voluntas semper admoneat, immo suavissimis exhortationibus ad praedicationis inpellat officia; quatenus in die magno domini nostri Iesu Christi tu quoque amabilem merearis audire sententiam: *Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini Dei tui*[5]. Nec enim hoc solis sacerdotibus vel clericis audien-

a. significatione *T.* b. multipli *T.*

1. Matth. 12, 34. 2. Act. 2, 11. 3. Matth. 5, 15. 4. Matth. 5, 14. 5. Matth. 25, 21.

dum ibi arbitreris, sed etiam bonis laicis, et bene in opere 801-804
Dei laborantibus dicendum esse credas; et maxime[a] his, qui in sublimioribus positi sunt saeculi dignitatibus, quorum conversatio bona et vitae sanctitas et ammonitoria aeternae salutis verba suis subiectis praedicatio poterit esse. Nam unus quisque de pecunia domini sui, quam accepit, rationem redditurus erit in die iudicii; et qui plus laborat, plus mercedis accipiet. Quapropter, dilectissime et honorande ecclesiarum Christi defensor et rector, tuae sanctissimae sapientiae venerabile studium alios ammonendo exhortetur, alios castigando corrigat, alios vitae disciplinis erudiat; ut, omnibus omnia factus[1], ex omnibus mercedem habere merearis perpetuam; ut cum magna et laudabili populorum multitudine gloriosus in conspectu domini Dei tui appareas.

Audio etiam per ecclesias Christi quandam consuetudinem non satis laudabilem; quam vestra prudentissima auctoritas facile emendare potest. Si tamen vera est opinio, et non magis falsa excusatio; ut, quod facere non volunt presbyteri, suis iniciant[b] episcopis. Nam dicunt, ab episcopis interdictum esse presbyteris[c] et diaconibus praedicare in ecclesiis; dum in apocalypsi legatur: *Spiritus*[d] *et sponsa dicunt: Veni; et qui audiat, dicat: Veni. Qui sitit, veniat; qui vult, accipiat aquam vitae gratis*[2]*;* nec non et apostolus: *Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat; potestis enim per singulos prophetare*[3], id est docere; item ad Timotheum: *Qui bene praesunt presbyteri*[e], *duplici honore digni habeantur; maxime qui laborant in verbo et doctrina Dei*[4]. Dicant enim, in quibus canonibus interdictum sit presbyteris[e] praedicare. Quin magis legant et intellegant: ab initio nascentis ecclesiae quanti et quam mirabiles ex diverso clericorum ordine per totam mundi latitudinem fuere praedicatores, etiam et apostolica in diversas partes transmissi auctoritate. Et desinant speciale habere, quod

a. maxima *T.* b. iniciunt *T.* c. praesbyteris *T.* d. ep̄is *T.* e. praesbyteri *T.*

1. 1 Cor. 9, 22. 2. Apoc. 22, 17. 3. 1 Cor. 14, 30. 31. 4. 1 Tim. 5, 17.

801-804 ad maius[a] animarum lucrum plurimorum poterit esse. Nam et ipse dominus noster Iesus Christus apostolis suis ad praedicationis officia secundi ordinis viros subiunxit, ut in Luca apertissime legitur: *Post haec autem designavit Dominus et alios septuaginta duos, et misit illos binos ante faciem suam*[1]. Et paulo post: *Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit; et qui me spernit, spernit eum, qui me misit*[2], et cetera, quae ibi de dispensatione verbi Dei leguntur. Quare in ecclesiis ubique ab omni ordine clericorum omeliae leguntur? Quid est omelia nisi praedicatio? Mirum est, quod legere licet, et interpretari[b] non licet, ut ab omnibus intellegatur. Quid est aliud, nisi ut audientes sine fructu fiant; et impleatur Virgiliacum illud:

Dat sine mente sonum[c 3] . . . . . ,

et non euangelicum: *Quod in aure audistis, praedicate super tecta*[4]? Dicit enim beatus Hieronimus in epistola ad Nepotianum presbyterum[d], ubi eum de praedicationis officio instituit: *Pessimae consuetudinis est in quibusdam ecclesiis, tacere presbyteros*[e] *et praesentibus episcopis non loqui, quasi aut invideant aut non dignentur audire. „Et si alii“ inquit*[f] *Paulus apostolus, „fuerit revelatum sedenti, prior taceat. Potestis enim per singulos prophetare, et omnes discant et omnes consolentur; et spiritus prophetarum prophetis subiectus est; non enim dissensionis est Deus, sed pacis*[5]*.“ Gloria patris est filius sapiens. Gaudeat episcopus iudicio suo, cum tales Christo elegerit sacerdotes. Docente te in ecclesia non clamor populi sed gemitus suscitetur. Lacrimae auditorum laudes tuae sint*[6]. Haec tantus et tam mirabilis doctor huic tam malae consuetudini obposuit. Plurima exinde dici possint; sed sapienti pauca sufficiunt. Nec

a. maiorem *T*. b. interpretare *T*. c. sono *corr. in* sonū *T*. d. praesbyterum *T*. e. praesbyteros *T*. f. inquid *T*.

1. Luc. 10, 1. 2. Luc. 10, 16. 3. Verg. Aen. X 640. 4. Matth. 10, 27. 5. 1 Cor. 14, 30—33. 6. Hieronymi ep. 52 cap. 7. 8, in S. Hieronymi opp. ed. Vallarsius T. I 262. 263.

nostrae rusticitatis est, vestrae laudabilis[a] sapientiae aures plurimis aggravare verbis; sed tantum supplici deprecari[b] devotione, ut talia paterna provisione iubeatis, si vera sint, emendare; quatenus sublime regalis potentiae regimen omnibus ubique proficiat ad salutem, et tibi cum Christo domino Deo nostro et sanctis eius praemia perpetui honoris augeantur. 801-804

Vidimus quoque aliquibus in locis neglegenter altaria Dei absque tecto, avium stercoribus vel canum mictu fedata. Quod facile vestra veneranda in Deo voluntas per episcopos[c] emendare valet[d]; ut cum honore condigno maneat mensa Domini in loco suo vel portetur in ecclesiam maiorem, secundum sanctam sacerdotum Dei providentiam; et honorifice tractetur seu altare Christi, seu consecratio corporis et sanguinis illius, et praecipuum salutis nostrae sacramentum omni veneratione consecretur habeatur et custodiatur.

---

240. *Alcuinus Carolo imperatori respondet ad magistri Graeci quaestionem de salutis humanae pretio, quod a Paulo apostolo in prima ad Corinthios epistola commemoratur*[e].

(F 126)

In nomine[f] dei Christi salvatoris mundi. David, christo Domini, Albinus perpetuae pacis et prosperitatis[g] in Domino salutem. 801-804

Sapientia est, ut philosophi[h] diffinierunt, divinarum humanarumque rerum scientia. Quam, excellentissime imperator, religiosissima vestrae humilitatis prudentia diligenter ab hominibus requirere adsuescit, ut omnium sensus proprio cordis thesauro infundat; quatenus de hoc abundantissimo divitiarum gazofilatio iuxta euangelicum scribam nova et vetera proferre[1] valeat.

a. laudabili *T.* b. deprecare *T.* c. episcopus *T.* d. ualet *T.* e. *ex P 96—101:* Epistola eiusdem ad Karolum. (*Est etiam in M 56v—61*). *Edidit Baluzius Misc. I 365—374.* f. nomen *P.* g. proprietatis *P.* h. sapientes *M.*

1. Matth. 13, 52.

801-804 Quocirca cuiusdam sapientis Greci[1] interrogationem, de precio salutis humanae[2], cui daretur, inquirentis, nostrae parvitatis ingenio dirigere studuistis; non, ut optime novi, ignorando, sed probando, quid nostrae parvitatis intellectus exinde sensisset vel a magistris didicisset. Quod precium cui daretur, sapiens ille praedictus a quibusdam catholicae eruditionis filiis in palatio inquirere dicitur et — ut visum est eius sapientiam audientibus — velle eum adstruere, huius precii acceptricem esse mortem; putans[a], redemptionem esse non posse, nisi forte esset, qui precium accepisset ab emptore[b] atque aliquid sui iuris emptori pro precio tradidisset accepto; hoc ipsum quoque apostolicae auctoritatis sententia confirmare nisus, quia dictum est: *Regnavit mors ab Adam ad Moysen*[3].

Ad cuius questionis profunditatem, ne quid temere dicam, sensibus patrum respondere ingrediar; adque[c] eius obscuritatem si respondere velim[d], magnitudine libri opus erit; tamen ita temperabo calamum, ut longioris epistolae modum non excedat.

Primo querendum esse video, de qua morte beatus apostolus testimonium protulisset: sive de diabolo, qui sepe mortis nomine designatur; vel de peccato, quod est mors[4] animae: aut etiam de morte carnis, quae est poena peccati. Deinde de precio salutis nostrae, quicquid eius gratia nostro suggerit animo, qui pro nobis illud precium obtulit, dicemus.

De peccato quidem disputans, apostolus hoc subinfert testimonium dicens: *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen*[5]. Si de morte carnis solummodo intellegendum putaret, utique dixisset: „Regnavit mors ab Adam usque in illum diem", de quo alio loco idem ait: *Novissima inimica destruetur mors*[6]. Quam adhuc in carne nostra regnare dolemus. Unde et ipse

a. putaris *P*. b. entore *P*. c. atque *P*. d. velim *scripsi pro* vel in *P*.

1. Eundem Alcuinus infra his verbis designat: „Atheniensis sophista" et „doctor prudentissime" et „magister". 2. 1 Cor. 6, 20: „Emti enim estis pretio magno"; 7, 23: „Pretio emti estis." 3. Rom. 5, 14. 4. Rom. 5, 12. 5. Rom. 5, 14. 6. 1 Cor. 15, 26.

apostolus ait: *In hoc enim ingemescimus pregravati, quia nolumus expoliari, sed supervestiri, ut obsorbeatur hoc, quod mortale est, a vita*[1]. Proinde aliud quoddam genus mortis his verbis apostolum significare putamus, quod regnasse dictum est ab Adam usque ad Moysen, id est usque ad ultima tempora legis et initium gratiae, quae hoc regnum mortis destruxit. Mors vero, de qua dicitur: *Regnavit mors ab Adam*, illa est sine dubio, de qua propheta ait: *Anima, que peccaverit, ipsa morietur*[2]. Huius vero regnum mortis, gratia adveniente, destructum est; postquam Christi sanguis cirographum, quod peccata nostra scripserunt, delevit: adfigens illud cruci[3], interficiens inimicitias in semet ipso[4], quae erant inter Deum et hominem. 801 - 804

Sed hoc mortis genus nullum habuit in Christi anima, redemptoris nostri, regnum. Quia numquam illa peccavit; ideo nec moriebatur. Si vero Christus peccatum non fecit, quod est mors animae; et caro eius, dampnato mortis aculeo, cum triumphi gloria surrexit de sepulchro, *cui mors ultra*, ut dicitur, *non dominabitur*[5]; ubi est precium, quod mors sibi traditum esse gloriatur? Quare non tenuit, si iure emptionis accepit illud?

Nec statim consequens est, ut precium illi detur, a quo aliquid redemptum esse dicitur. Propheta enim precatus est Deum, ut se redimeret ab angustiis[6]; nec tamen aliquid Deo, unde angustiis, quibus propheta angebatur[a], precii tradidisse dicendum est. Item dicitur in alio psalmo: *Dicant nunc, qui redempti sunt a Domino, quos redemit de manu inimici, de regionibus congregavit eos*[7]; neque enim Deus omnipotens totiens[b] precium dedit gentibus vel regibus vel inimicis, quotiens populum suum redemit ab eis. Item in alio psalmo: *Et redemit nos de manu inimicorum nostrorum*[8]. Si ad istoriam adtendas, nullum precium Aegyptiis dedit, quando Hebreos de ma-

a. *verbum aliquod excidisse videtur.* b. totis *corr. in* totiens *P.*

1. 2 Cor. 5, 4. 2. Ezech. 18, 4. 3. Col. 2, 14. 4. Ephes. 2, 16. 5. Rom. 6, 9. 6. Ps. 118, 134. 143. 7. Ps. 106, 2. 8. Ps. 135, 24.

801-804 nibus eorum sanguine mistici agni[1] liberare dignatus est. Atque hic considerandum esse putamus, cui iste agnus in redemptionem populi Dei immolatus esset: Deo domino misericordissimo vel Pharaoni regi impiissimo? vel quos[a] sanguis illius superliminaribus inlitus defendisset ab angelo percutiente[2]? Numquid carcer propriam habet in puniendos per se potestatem? aut aliquis carceri dat precium redimendi vinctos ex eo? aut gladio, ultori scelerum, munera non nocendi[b], et non magis iudici, qui habet potestatem ligare vel solvere, occidere et vivificare?

Si igitur propter nomen redemptionis — quod sancta solet scriptura saepius pro nostra ponere liberatione — vult ille sapiens, necessariam esse in salute nostra venditionem atque emptionem cum morte, diceret[c], ubi prior emptio esset; ut ex ea priore secunda reemptio — ut ille interpretatur — iuste dici valeat. Quod vero dicimus recreatio vel reformatio, ideo dicimus, quia fuit prima creatio et formatio, quando homines creati sunt atque formati. Nullatenus ita intellegi potest redemptio, quasi quedam esset emptio ante.

Nec etiam hoc, quod dicitur redemptio, ad emptionem tantum pertinet, quantum ad liberationem, sicut superius ostendimus. Quod et ipsius Domini verbis probari potest, ubi ait: *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam redemptionem pro multis*[3].

Quis audet dicere, animam illam sanctam, inmaculatam, segregatam ab omni peccato, morti datam esse? Magis videamus, cui hec in redemptionem nostram daretur. Refert beatus Lucas euangelista deum Iesum in cruce clamasse: *„Pater, in manus tuas commendo spiritum meum"; et hec dicens expiravit*[4]. Spiritus et anima diversa sunt nomina; sed his testimoniis Domini una esse res agnoscitur. Non igitur aliqua

a. quo *P.* b. non occidit *P*, *ubi* nocendi *superscripsit alia manus.* c. diceret *scripsi pro* dicere *P.*

1. Exod. 12, 5. 6. 2. Exod. 12, 23. 3. Matth. 20, 28. 4. Luc. 23, 46.

necessitate coactus, sed propria voluntate, tradidit, dum voluit, spiritum. Sive animam sive spiritum dicamus, Patri commendavit et tradidit in redemptionem nostram; sicut ante praedixit, ubi ait: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam*[1]. Animam vero suam Christus pro nobis posuit; et quando voluit, posuit; et quando[a] posuit, Patri commendavit; et iterum, quando voluit, sumpsit eam. Ponere ergo animam, mori est. Caro posuit animam, et caro iterum sumpsit eam potestate inhabitantis verbi Dei in ea. Quod hic dicit: *Potestatem habeo ponendi animam meam;* ubi dictum est: *Inclinato capite tradidit spiritum*[2], qui spiritus anima est. Quam posuit Christus, dum voluit. In se enim potestas erat, non in morte: quando poneret animam, quando iterum sumeret eam. Quid vero in redemptore nostro mors potestatis habuit; dum omnia propria voluntate perfecit, quae nostre salutis causa communi cum patria[a*] voluntate gerere disposuit? Igitur ut[b] de dormientis Adam latere Eva, quae interpretatur vita, formata est[3], sic de Christi latere, dormientis in cruce, prolatum est ecclesiae precium. Unde et ipse per prophetam: *Ego dormivi* inquit[c] *et somnium coepi, et resurrexi, quoniam Dominus suscepit me*[4]. 801 - 804

Nisi forte quislibet audeat dicere, quod sanguis Christi, qui effusus est lancea militis[5], in terra[d] morte remansisset quasi precium, audiat, quid beatus Augustinus[e] in libro quarto pulcherrimi operis de sancta Trinitate sentiat. Dicit enim post congruam de morte Christi disputationem: *Et unus ex discipulis, etiam cicatrices eius contrectans, exclamavit dicens: „Dominus meus et Deus meus.“ Et cum illius carnis tota integritas appareret, demonstratum est in ea, quod suos exortans dixerat: „Capillus capitis vestri non peribit*[6].“ Verum si capilli sanctorum non pereunt[f], quanto magis nec sanguis Christi?

a. quod *P.* a* patrie *corr. in* patria *P.* b. ut *addidi.* c. inquid *P.* d. terram *P.* e. Agustinus *P.* f. periunt *P.*

1. Ioh. 10, 18. 2. Ioh. 19, 30. 3. Gen. 2, 21 sq. 4. Ps. 3, 6. 5. Ioh. 19, 34. 6. S. Augustinus de Trinitate L. IV c. 3.

801 - 804 Similiter beatus Fulgentius de tota humanitate corporis Christi ascendentis in caelum testimonium tale in libro de fide christiana proferens: *Postea* inquit *quam posuit animam et resumpsisset, secundum totam humanitatem suam in caelum ascendit, et in dextera Dei sedisset*[1]. Redemit enim nos diversas sustinens iniurias et passiones; vincula passus, alapis caesus, flagellis verberatus est. Redemit utique sanguinem passione[a]. Ad postremum redemit nos, miracula resurrectionis ostendens[b], sicut dicit apostolus, cuncta conplectens: *Magno precio redempti estis*[2].

Quis vero illud accepisset[c] tam potens precium, audiamus quid Cassiodorus[d], eximius interpres psalmorum, dixisset de eo versu: „*Redemptionem misit Dominus populo suo.*“ *Convenienter enim* ait *dicitur „redemptionem misit“, quoniam hoc videbantur indigere captivi. Sed tale precium fuit, quod non tirannus sumeret, sed ille qui absolvebatur acciperet. Lucratus est captivus redemptionem suam; et ipse est magis inde ditatus, qui tenebatur obnoxius, et tirannus damnatus, qui tenebat eum*[3].

Sed querendum est diligentius atque merito intuitu inspiciendum: an iustius dicatur mortem a salvatore nostro suscepisse precium, an ipsam mortem precium esse redemptionis nostrae. Audiamus, quid beatus Augustinus[e] indicat in libro quarto de sancta Trinitate, ubi plurima disputabat de poenali et iustissima miseriae nostrae et non debita domini nostri Iesu Christi morte. *Ad mortem* inquit *per peccatum venimus, et ille per iustitiam; et ideo, cum sit mors nostra paena peccati, mors illius facta est hostia pro peccatis*[4]. Similiter alio capitulo eiusdem libri de morte Christi ita dicit: *Neque enim cuiusquam iure potestatis exutus est carnaliter, sed ipse se exuit.*

a. sanguine passionem *P.* b. ostendisset *P.* c. accipisset *P.* d. Casiodorus *P.* e. Agustinus *P.*

1. Fulgentii Rusp. ad Trasimund. reg. L. III c. 34 (opp. ed. Sirmond 211): „Idem atque inseparabilis Christus secundum totum hominem, quem accepit, terram localiter deserens ad coelum ascendit et in dextris Dei sedit.“ 2. 1 Cor. 6, 20. 3. Cassiodori expositio in psalm. 110, 9 (opp. ed. Garetius II 382). 4. S. Augustinus de Trinitate L. IV c. 12.

*Nam qui possit non mori si nollet, procul dubio quia voluit mortuus est; et ideo principatus et potestates exemplavit, fiducialiter triumphans eas*[a] *in semet ipso. Morte sua quippe uno verissimo sacrificio pro nobis oblato*[1] et cetera, que mirabiliter prosequitur de eadem re. Item post pauca, in eo capitulo, cui talem proposuit titulum: *De sacrificio perfecto et vero, quod ipse pro nobis salvator effectus est*, lucidissime ostendit, qui esset sacerdos et quod sacrificium pro quibus vel a quo oblatum esset. Ait enim: *Quis ergo tam iustus et sanctus sacerdos quam unicus Dei filius, qui non opus haberet per sacrificium sua purgare peccata, nec originalia, nec humana vita quae adduntur? Et quid tam congruenter ab hominibus sumeretur, quod pro eis offerretur, quam humana caro? Et quid tam aptum immolationi, quam caro mortalis?* Et paulo post: *Quid tam grate offerri et suscipi possit, quam caro sacrificii nostri corpus effectum sacerdotis nostri; et quoniam quatuor considerantur in omni sacrificio — cui offeratur, a quo offeratur, quid*[b] *offeratur, pro quibus offeratur — idem ipse unus verusque mediator per sacrificium pacis reconcilians nos Deo, unum*[c] *cum illo foret, cui offerebat, unum in se faceret, pro quibus offerebat, unus ipse esset, qui offerebat et quod offerebat*[2]. Nonne perspicuum est, his verbis beati Augustini[d] bene intellectis, cui hoc sacrificium obtulit? Nisi forte quis audeat dicere: aliud esse sacrificium, quod Deo patri oblatum est, aliud precium, quo redempti sumus. In omnibus iniuriis obprobriis ac passionibus, quas unicus Dei filius sustinuit pro nobis, quid gestum est nisi oblacio pro peccatis nostris, nisi precium redemptionis nostrae? 801-804

Et superfluum videtur quaerere, quis hanc oblationem vel hoc precium accepisset, dum beatus Paulus, in tertium raptus caelum, tale de eo, qui est sacerdos et hostia, precium et ob-

a. ea *P.* b. quid offeratur, pro quibus offeratur *om. P.* c. unicum *P.* d. Agustini *P.*

1. S. Augustinus l. l. L. IV c. 13, 17. 2. S. Augustinus l. l. L. IV c. 14.

801-804 lacio, proferre testimonium non timuit, *qui semet ipsum* dicens *pro nobis obtulit sacrificium Deo in odorem suavitatis*[1]. Et quod vita venerit ad mortem, testatur idem Augustinus[a] in quinquagesimi octavi psalmi tractatu; *quid autem fecerunt* inquit *in Christo? Non vitam, sed mortem occiderunt. Extincta quippe morte, vita resurrexit*[2]. Ipse vero salvator noster, in quantum medicina est et salus, nobis datus est, sicut dicitur a propheta: *Filius datus est nobis, et factus est principatus eius super humerum eius*[3]. Scilicet Isaac crucem portavit in humeris ad immolationem sui. Idem sacerdos et sacrificium Deo patri a semet ipso oblatus pro salute nostra in odorem suavitatis. De quo propheta Dominum iurasse dicit: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech*[4]. Quod testimonium beatus Cyprianus doctor egregius et martir gloriosus ita intellegi voluit. *Nam quis magis* inquit *sacerdos Dei summi quam dominus noster Iesus Christus, qui sacrificium Deo patri obtulit, et obtulit hoc idem, quod Melchisedech obtulerat, id est panem et vinum, suum scilicet corpus et sanguinem*[5]. Pro nobis obtulit, ut nos eo redimeret sacrificio. Utrumque, et pro nobis obtulit hoc sacrificium, et nobis dedit in memoriale sempiternum, sicut in euangelio legitur: *Et accepto pane* inquit euangelista *gratias egit et fregit, et dedit eis dicens: „Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur; hoc facite in meam commemorationem.“ Similiter et calicem, postquam cenavit, dicens: „Hic est calix novi testamenti in sanguine meo, quod pro vobis fundetur*[6].“ Idem itaque victor et victima; et ideo victor quia victima. Idem itaque sacerdos et sacrificium; et ideo sacerdos quia sacrificium. In ea quippe natura sacerdos, qua sacrificium, excelsior caelis[b] factus[7], semper vivus interpellans se[c] pro suis[8]. Idem ipse potens cum Deo patre et Spiritu sancto vitam dare[d] credentibus in se. Idem Deo et vivo unigenitus

a. Agustinus *P.* b. caeli *P.* c. interpellans se *scripsi pro* interpellasse *P.* d. dare *addidi.*

1. Ephes. 5, 2. 2. Augustini enarratio in psalm. 58, sermo II cap. 4. 3. Isai. 9, 6. 4. Ps. 109, 4. 5. Cypriani ep. 63 (opp. ed. Baluzius p. 105). 6. Luc. 22, 19. 20. 7. Hebr. 7, 26. 8. Hebr. 7, 25.

Dei filius, dominus noster Iesus Christus, cuius laus et gloria in saecula sempiterna. 801-804

In Patris et Nati, Paracliti et nomine magno
Sit tibi prosperitas gloria vita salus.
O mi dulcis amor, David, in secla valeto;
Sit laus lux virtus Christus ubique tibi.

Fortassis Atheniensis sophista ex academica[a] scola huiusmodi protulit questionem. Cum quo Platonicis paulisper liceat argumentis verba conserere[b]. Porro beatum Paulum legimus cum Stoicis disputare[1], ut eorum eos disciplinis ab errore in viam veritatis transduceret. Nam et populus Dei, redimendus[c] a servitute durissima, Egyptiacis ditatus diviciis, ducem a Deo directum sequutus; ex quibus in tabernaculi aedificationem plurima Deo dona obtulit. Cur non, tam praeclaris[d] eruditus exemplis, dialecticos illi questionario proponimus syllogismos[e]? ut, suorum sauciatus armis, in catholici exercitus libens castra recurrat.

Dic rogo dic, doctor prudentissime, utrumne mors sit substantia? quatenus videamus, si digne dici debeat, tantum eam suscepisse[f] praemium. Igitur, si mors substantia est, creatura Dei est; quia nulla est substantia, nisi aut ipse sit aut a se creata. Si vero a Deo creata mors est, inter opera sex dierum eam esse creatam nemini dubitare licet: quia ipse creator, ut sancta refert historia, sexto die consummavit opera sua et in septimo requievit ab omnibus operibus suis[2]. Si igitur inter illos sex dies mors creata esse non invenitur, utique creatura non est; et si creatura non est, ergo nec aliquid substantia. Nec plane, quicquid nomine mortis significari[g] videtur, prius fuit, quam homo peccasset; quae est originalis peccati poena, nec[h] inter originales creaturas condita, atque ideo nec recte creatura dici posse probatur.

Si vero hac dialectica praefatus magister ratione creden-

a. achademica *P.* b. consecserere *P.* c. redimendos *P.* d. praeclarus *P.* e. sillagismos *P.* f. suscepit *P.* g. significare *P.* h. nec *addidi.*

1. Act. ap. 17, 18. 2. Gen. 2, 2.

801-804 dum non estimet, mortem non esse creatam, Dei vel sanctae scripturae testimonio credat, quae dicit, ut legitur: *Dominus mortem non fecit*[1]. Igitur si Dominus eam non fecit, utique, ut diximus, nec creatura est. Nec aliud videtur esse mortem nisi absentiam vitae[a]; quia ubi vita[b] a vivente[c] recedet, ibi erit illud, quod mors dicitur; sicut tenebre nil aliud sunt nisi absentia lucis.

At si mors creatura non est — ut vere divinarum testimonio[d] litterarum vel argumentorum rationabili necessitate probatum est — quomodo accipere potuit precium, omnibus creaturis excellentius? Quicquid in domini salvatoris nostri passione diabolica invidia vel Iudaica perfidia gestum esse legitur, hoc totum fuit divine pietatis dispensatio, usa[e] eorum malitia[f] in sue[g] bonitatis effectum nostraeque salutis profectum. Ac quicquid diabulus per eorum carnificas manus suos gessisse[h] putavit, hoc totum illius, qui passus est, voluntaria fuit permissio vel dispositio, non mortalis dominatio necessitatis. Et mirum, quomodo morti dare precium putaretur, qui morti nihil debuit? Nec mors, sicut dictum est, substantia est, ut tale precium iure exposcere potuisset.

---

241. *Alcuinus Carolo imperatori respondet de hymno post coenam Domini dicto, cuius mentio apud Matthaeum 26, 30 et apud Marcum 14, 26 facta est*[i]. (Q 106, F 125)

801-804 Rege[k] regum deo Christo donante, Carolo regi, imperatori augusto optimo maximo perpetuo humilis matricularius Albinus sempiternam celestis gloriae salutem.

Mirabilis sapientiae vestrae litterarum serie perlecta, invenimus eas eloquentiae nitore splendidas et profunditate sen-

a. vitae *addidi*. b. vite *P*. c. uuientute *P*. d. testimonia *P*. e. usus *P*. f. militia *P*. g. se *P*. h. suas gesse *P*, *ubi* suas *perperam correctum est in* suis. i. *ex H 89—91v:* Item ad domnum imperatorem; responsio ad interrogationem illius, quis esset hymnum, de quo in euangelio legitur: „Et hymno dicto exierunt." (*Est etiam in N 113v—115:* Responsiones Alcuini ad Karolum imperatorem.) k. Regi *HN*.

1. Sap. 1, 13.

suum subtilissimas et inquisitionis gratia iocundissimas. Unde 801 - 804 patenter agnosci poterit, non tantum imperatoriam vestrae prudentiae potestatem a Deo ad solum mundi regimen sed maxime ad ecclesiae praesidium et sapientiae decorem conlatam; et iuvenum mentes, quadam inertiae rubigine obductas, ad acumen ingenii per vestram sanctissimam sollertiam elimandas. Siquidem praeter imperiales et publicas curas, euangelicas quaestiones achademicis vestris a nobis enucleandas inquiritis[a].

Quamquam vestrae prudentiae, ut in epistola dignitatis vestrae dicitur, easdem quaestiones notissimas esse sciamus; tamen, ne senilis taceat segnities, quibusdam interrogationum stimulis somnigeram illius socordiam excitare voluistis. Unde etiam me magis doceri vestris inquisitionibus intellego, quam vestrae aliquid affluentissimae sapientiae ex mea addi possit responsione[1]. Nam sapienter interrogare, docere est[2]. Igitur prudenter quaerere via est inveniendi; veluti fertur, Pythagoram[b] ordinatis interrogationibus puerum quendam de geometria magis docuisse quam discere quid ab eo velle. Sicut et Dominum in euangelio quibusdam parabolis egisse[c] legimus.

Sed ut ad inquisita respondeam, prout meae inspiraverit menti gratia illius[3], de cuius sermone huius inquisitionis orta est interrogatio; quamvis vestrae claritati vix mea aliquid dignum parvitas conferre valeat. Quia non talis mihi inest formae vel cogitationum fiducia, sicut legitur de Dinocrate ar-

a. inquiris *H.* b. Phytagoram *H.* c. egissime *H.*

1. Cf. Albini disputationem de rhetorica et virtutibus c. 1 (Rhetores lat. minor. ed. Halm p. 525): „Albinus. Deus te, domine mi rex Karle, omni sapientiae lumine inluminavit et scientiae claritate ornavit, ut non solum magistrorum ingenia prompte subsequi, sed etiam in multis velociter praecurrere possis, et licet flammivomo tuae sapientiae lumini scintilla ingenioli mei nil addere possit, tamen, ne me aliqui inobedientem notent, tuis promptulus respondeo interrogationibus, et utinam tam sagaciter quam oboedienter." *D.* 2. Cf. supra p. 757: „Quia sapienter interrogare docere est, veluti in vestrae auctoritatis pagina scriptum repperimus." Albini disputation. de rhetor. c. 35 (ed. Halm p. 543) Karlus: „Nam interrogare sapienter est docere: et si alter sit qui interrogat, alter qui docet, ex uno tamen, hoc est sapientiae fonte, utrisque sensus procedit." *D.* 3. Christi.

801-804 chitecto. Qui, populea fronde coronatus et pelle leonis vestitus, inter turbas populi incessit contra tribunal Alexandri Magni, et quaesitum est ab eo, quis vel unde esset. At ille: *Dinocrates* inquit *ego architectus Macedo, qui ad te cogitationes et formas, tuae claritati condignas, adfero*[1]. Sed talem mihi inesse voluntatem de vestrae excellentiae Platonicis video, qualis de Aristippo philosopho scribitur, qui, naufragio perditis omnibus, vix vivus evasit ad litus. Dixisse suis legitur: *Ite Athenis et dicite discipulis nostris eas congregare divitias, quae naufragio perire non possint*[2], sapientiam volens intellegere. Nec etiam haec veteris monimenta historiae proferrem, nisi vestrae auctoritatis apices ad philosophorum me nomina provocarent.

His praelibatis, ad interrogationem litterarum veniamus vestrarum. In quibus post congruam epistolae praefationem scriptum invenimus, ut eisdem utamur verbis:

*Ymnum post caenam mysticam vel discipulos vel potius ipsum Dominum dixisse, ex ipsius sacrae historiae lectione auctoritate collegimus. Ac propter hoc sumus non mediocri stupore perculsi: cur tantae dulcedinis ymnus — vel ab ipso Domino vel, si a discipulis, in praesentia tamen Domini dictus — ab euangelistis omnibus sit praetermissus.*

Haec est totius summa interrogationis: cur tacitus sit ab omnibus tantae dulcedinis ymnus euangelistis; dum certissime ex verbis sacre historiae constat, *ymnum* post caenam mysticam dictum esse a discipulis vel potius ab ipso Domino.

Cuius itaque nominis interpretatio primo dicenda est. Igitur Graecum nomen est *ymnus,* et Latine interpretari potest *laus carminis*. Sive ut beatus Isidorus ait: *Hymnus est canticum laudantium, quod de Graeco in Latinum laus interpretatur, pro eo quod sit carmen laetitiae et laudis. Proprie autem ymni*

1. Haec desumpsit Alcuinus e Vitruvii de architectura Lib. II c. 1 (v. Vitr. ed. Rose p. 31). 2. Attulit Alcuinus hanc quoque narratiunculam e Vitruvii de archit. Lib. VI c. 1 (l. l. p. 131.)

*sunt continentes laudem Dei*[1]. Unde et liber psalmorum a plerisque doctorum liber ymnorum appellatur. Quod vero euangelistae dixerunt: *Et hymno dicto exierunt*[2], a plerisque simpliciter traditur ita: *Laude Deo dicta exierunt.* Quidam itaque putant, vigesimi primi psalmi versum eos cantasse[a]: *Manducaverunt et adoraverunt omnes divites terrae*[3]. Et hoc ex commentario sancti Hieronimi suspicantur, qui ait: *„Et hymno dicto“, hoc est, quod in psalmo legimus: „Manducaverunt et adoraverunt omnes pingues terrae*[4].“ Sunt etiam et qui priore versu hanc laudem aptare volunt, ubi dicitur: *Edent pauperes et saturabuntur, et laudabunt Dominum, qui requirunt eum*[5]. Sed fieri potest, Iudaeos habere in consuetudine aliquando hymnidicam post caenam decantare laudem; sicut solebant, transeuntes viam, in agro laborantes hoc versu benedicere: *Benedictio Domini super vos, benediximus vobis in nomine Domini*[6]. 801-804

Sed his atque huiusmodi opinionibus quorundam, — quamvis spernendae non sint, ut videtur — omissis[b], liquidam veritatis pandamus interpretationem.

Consuetudo itaque est euangelistarum: quaedam plenius dicere, quae ab aliis tangi breviter videntur, quaedam ita dicere, quae alii omnino tacuerunt. Quod maxime beatum fecisse Iohannem euangelistam, probatur. Cuius rei idoneus lector in eis sufficienter exempla repperire poterit, quae nos epistolaris brevitas tangere prohibet, nisi quae huius interrogationis responsioni[c] necessaria esse videntur. Igitur de hac mystica veteris vel novi testamenti caena toti quattuor dixerunt vel, quid in ea gestum esset vel dictum, partim similiter partim dissimiliter protulerunt. Quae tamen omnia vera esse necessario creduntur. Quod illi itaque tres de panis calicisque consecratione dixerunt,

a. cantare *H.* b. omisis *H.* c. responsione *H.*

1. Isidori Hisp. Etymologiarum L. VI 17 (opp. ed. Arevalus T. III 282). 2. Matth. 26, 30; Marc. 14, 26. 3. Ps. 21, 30. 4. Hieronymi comment. in Matth. L. IV cap. 26 (opp. ed. Vallarsius T. VII 217). 5. Ps. 21, 27. 6. Ps. 128, 8.

801-804 hoc Iohannes omisit; maxime moratus in humilitate Christi ostendenda, qua pedes discipulorum suorum lavare dignatus est, atque in longissimo sacratissimoque sermone, quem, exeunte filio perditionis, illis undecim electissimis secreta et spiritali loquela disseruit.

Qua locutione terminata, idem beatus euangelista subiunxit dicens: *Haec locutus est Iesus, et sublevatis oculis in caelum dixit*[1]; non solum illa designans verba, quae ipse Iohannes Dominum dixisse refert, verum etiam et ea, quae alii scripserunt, eum in illo sacrosancto convivio locutum esse. Quod vero beatus euangelista Iesum elevatis oculis in caelum dixisse subinfert: *Pater, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te*[2] usque in eum locum, ubi, hac hymnica terminata laude et sanctissima oratione finita, ait: *ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, et ego in ipsis*[3] — quam pro se suisque discipulis immo et omnibus fidelibus, qui usque ad consummationem saeculi venturi essent, pius salvator Deo patri profudit — iste est hymnus sacratissimus et pulcherrimus, et cunctis pernecessarius credentibus, quem advocatus noster[4] dominus Iesus Christus, peracto nostrae salutis et suae pietatis convivio, magna dulcedine et mirabili suavitate[a] praesentibus suis discipulis decantavit.

Iste est hymnus, quem sancta sollicitudo sapientiae vestrae inquirit. Istum perpetua, dulcissime mi David, in laudem domini salvatoris nostri et in spe aeternae beatitudinis teneatis memoria. Potuit enim haec eadem verba hymnicae laudis et orationis filius patri silenter dicere; sed oratio filii doctrina est discipulorum, immo et omnium, qui in oratione laudis Deum deprecari[b] consuescunt. Nulla oratio dulcior est, quam quae in divinae bonitatis laude profunditur, unde[c] et ipse Dominus per prophetam ait: *Sacrificium laudis honorificabit me; illic iter est, quo ostendam illi salutare Dei*[5].

a. savitate *H.* b. deprecare *H.* c. ude *H.*

1. Ioh. 17, 1. 2. Ioh. 17, 1. 3. Ioh. 17, 26. 4. 1 Ioh. 2, 1. 5. Ps. 49, 23.

242. *Alcuinus Carolo imperatori librum de processione spiritus sancti dedicat*[a].

Serenissimo Augusto Karolo salus, pax, virtus, vita, 801-804
victoria.

Sacra, serenissime Auguste, christianorum turba, quae sub gloriosissimo vestrae dominationis imperio est constituta, pro vobis et pro totius regni vestri statu, divinae etiam protectioni vestrum commendans imperium, omnipotenti Domino, qui vestri est regni gubernator, vota persolvit: immensas etiam ei agendo gratias pro eo, quod in universali ecclesia, quae sub excellentissimo dominationis vestrae imperio conversatur, universis Dei cultoribus tranquillissima pax est et quies. Non solum enim ab impetu gentilium et omnium christiani nominis inimicorum, quos favente Domino vestra sublimitas terret atque prosternit, sunt protecti, sed per vestri imperii et sapientiae excellentiam, adductis ab idolorum cultu innumerabilibus populis ad fidei catholicae et ad divini cultus agnitionem cotidie in Christo credentium propagatur numerus, et domus Dei in cunctis regni vestri terminis divino cultui et sacris pro vobis orationibus implendis vacans exultat: cernendo etiam per vestrae gubernationis providentiam christianorum turbam immensa cotidie recipere augmenta, et perversa hereticorum dogmata cum perfidis eorum auctoribus esse damnata, Christo etiam, qui vestri est cordis possessor, per vos de ipsis triumphante: quique etiam inter cetera gloriosissima, quae vobis largitus est dona, excellentissimo et incomparabili divinae et humanae scientiae munere vos ditavit, ut non solum hi, quibus est liberum vestrum cotidie serenissimum conspicere vultum, purissimo vestrae sapientiae fonte sint refecti; sed etiam qui longe lateque a vestra praesentia sunt remoti, vestris rumigeris moribus et excellentissimo vestrae scientiae lumine inradiantur.

a. *ex codice ecclesiae Laudunensis saeculi IX exeunt. Nr. 122 bis, de quo conferas Catalogue des manuscrits des départements I 106. Contulit codicem cum editis V. C. Mathey, tabulario Laudunensi praefectus. Edidit Frobenius I 744.*

801 - 804 Idcirco ex diversis mundi partibus et generationibus vestra etiam, serenissime Auguste, pietate vocante innumerabiles ad vos cotidie concurrunt populi, quos vestra regalis benignitas latissimo et gloriosissimo sinu recipiens, in spiritali et liberali erudire non cessat scientia; idcirco vestrae gloriosissimae et tranquillissimae dominationis titulus nulla aetate, nulla etiam vetustate abolente, in universali manebit ecclesia: quia sub iustissimo vestrae dominationis imperio nulla in ea fraus, nulla perversae doctrinae suggestio latere valet; sed omnes orthodoxi vestra luculentissima admonitione instructi, sanctam catholicam et apostolicam sequendo ac defendendo fidem, divino vocantur cultui. Inter quos ego, exiguus vestrorum videlicet extremus famulorum, de processione et missione Spiritus sancti a patre et filio; et de eo, quod idem Spiritus sanctus patris et filii in sacris voluminibus vocatur spiritus: sancti etiam euangelii et beatorum patrum auctoritatem secutus parvum, secundum vestrae sublimitatis iussionem, conscripsi libellum.

---

243. *Alcuinus Gundradae virgini nobili ab ea rogatus de animae ratione exponit, admonitiones addit*[a].

801 - 804 Carissimae in Christi[b] caritate sorori Eulaliae virgini[1] Albinus in Domino salutem.

Sanctae sollicitudini[c] vestrae et laudabili in Deo studio placuit deprecari, de ratione animae aliquid nostram scribere

a. *ex A cod. lat. Mon. 14614 membr. s. IX fol. 226—242; E cod. lat. Mon. 14510 membr. s. IX fol. 168—186; S cod. lat. Mon. 15813 fol. 90v—102; G cod. S. Galli 272 membr. s. IX p. 214—242. Vidi hanc ep. etiam in cod. Musei Britann. Harlei. 4980 membr. saec. IX fol. 131v sequ., in cod. Trecensi 1165 membr. s. IX, cod. Trecensi 1528 membr. s. IX, cod. bibl. imp. Paris. 5577 membr. s. IX fol. 101—112; in eiusdem bibl. cod. 2341 membr. s. IX fol. 169; in eiusdem bibl. cod. 2390 membr. s. XI fol. 79 sq.; cod. Mus. Britann. Addit. 18327 membr. s. XII fol. 86v—94. In cod. Musei Britannici, King's 6 B VIII membr. saec. XII fol. 52—57. In cod. bibl. imp. Paris. 2849 membr. s. IX fol. 42 habetur haec epistola cum hoc lemmate:* Incipit liber de anima ad Gundradane. *(Est etiam in M 61v—69.) Ediderunt Quercetanus p. 769—782, Frobenius II 146—153.* b. xpo *E.* c. sollicidine *E.*

1. Gundradae, Adalhardi sorori, Caroli imperatoris consobrinae; de qua cf. supra p. 685 n. 3.

devotionem; propter quasdam inquisitiones, ut ais[a], anno transacto inter vos ventilatas[b]. Quod libenter fecissem, si me tanto flagrari ingenio nossem, ut tam arduas rationes digne exponere posse confiderem. Sed ex parte indignum esse videtur dicere, me ipsum me[c] nescire. Quid sum ego nisi[d] anima et caro? Caro quid sit, omnibus notum est, qui se sciunt homines esse: animae vero rationem vix paucorum est pleniter nosse. Nec aliquid magis homini in hac mortalitate viventi[e] necessarium est nosse, quam Deum et animam. Quantum enim quisque Deum agnoscit, in[f] tantum diligit, qui minus agnoscit, minus diligit: ergo naturale est omni[g] homini Deum amare. Si naturale est homini bonum amare, naturale est etiam Deum amare, quia Deus summum bonum est, sine quo bono nihil[h] boni quisquam habere poterit. Ille est indeficiens bonum, plena pulchritudo, totius felicitatis abundantia[i]. Amor vero huius boni, non nisi in anima esse poterit; et hoc animae excellens bonum est, illud[k] amare bonum, in quo solo, et a quo, et per quem, quicquid boni est in ulla creatura, bonum est. . . . . . . . 801 - 804

Origo vero animarum unde sit, solius Dei cognitioni[l] relinquendum est. Quam multa exinde philosophi vana finxerunt, et plurimas christiani doctores opiniones inde posuerunt, et nihil pene certum reliquerunt. Ergo et beatus Agustinus de origine animae beato Hieronimo scripsit et misit, volens scire, quid adfirmaret tantus doctor de origine animae[1]. Si ille liber vobiscum inveniatur, lege et intellege, quid ille acutissimus rerum naturalium inquisitor de origine dixerit animae. Quatuor quasdam in ea posuit disputatione opiniones, ut arbitror, cui beatus Hieronimus una parvissima, sed acutissima respondit epistola: quem libellum in patria legimus, sed hic nobiscum non repperitur; nec etiam epistola responsionis ad eum. Fecit quoque idem doctor, ut in libris retractationum eius legitur,

a. a$\overset{h}{\text{i}}$s *E*. b. ventilatis *E*. c. *om*. *AE*. d. *om*. *G*. e. vivente *AESG*. f. in — agnoscit *om*. *G*. g. omne *G*. h. nil *ESG*. i. habundantia *E*. k. in illud *E*; illut *G*. l. cognitione *ES*.

1. Hieronymi opp. ed. Vallarsius I 997 ep. 131.

801-804 alia de ratione animae opuscula, id est, de quantitate animae librum unum, de inmortalitate animae librum unum, de duabus animabus librum unum; de inmortalitate animae et eius origine libros quattuor, qui necdum inventi sunt a nobis. Si forte in armario imperiali inveniantur, quaerite, legite, et communione caritatis nobis dirigite ad legendos. In hoc enim omnes consentiunt catholici scriptores, quod anima a Deo sit condita; nec partem eam esse Dei naturae, quia si ex Dei esset natura adsumpta, peccare non possit. Nec etiam corpus esse palpabile vel visibile; nec mori eam posse, ita ut non sit; nec a reatu primae prevaricationis liberari posse, nisi per gratiam et misterium mediatoris Dei et hominum, domini nostri Iesu Christi, qui plenam humanitatis nostrae naturam, absque omni peccato, in suae divinitatis adsumpsit personam: quia totus homo peccavit, et totus homo liberandus erat, secundum dispensationem aeterne pietatis in Deo. Totus homo adsumendus erat, id est, anima et caro, cuius anima, id est, redemptoris nostri, tantae sanctitatis et iustificationis est, ut omnes in se credentium animae per eam sanctificari et iustificari possint[a], et caro tantae munditiae et libertatis a peccato, ut omnium in se confidentium carnes, divina in ea operante gratia, purgari et liberari possint[b], quia sanguis, qui de eadem carne, lancea militis vulnerata, fluxerat, pretium est salutis humanae, per cuius effusionem extincta est flammea illa paradisi custodia, et via fidelibus aperta est ad lignum vitae, quod plantatum est secus decursus aquarum[1] viventium. Cuius ligni sapientissimus Salomon, dum de laude sapientiae multa dixisset, recordatus est, ita dicens: *Beatus homo, qui invenit sapientiam, et qui affluit prudentia*[2]. Et paulo post: *Viae eius viae pulchrae, et omnes semitae eius pacificae. Lignum vitae est his, qui adprehenderint eam, et qui tenuerit eam, beatus*[3].

Humanae vero animae pulchritudo est et decus sapientiae studium, non illa, quae in terrenis solet occupari negotiis, sed

a. queunt *ES*, quaeunt *A*. b. possunt *E*.

1. Ps. 1, 3. 2. Prov. 3, 13. 3. Prov. 3, 17.

illa magis, qua Deus colitur et amatur. Cui te ipsam studeas, virgo nobilissima, tota mentis intentione mancipare; quia in hac est vita omni tranquillitate beatissima: in hac est illius summae Trinitatis imago feliciter perfecta. Hic est thesaurus[a] desiderabilis, qui requiescit in ore prudentis, et abundat in corde sapientis. Haec in Virgiliacis[b] non invenietur mendaciis[1], sed in euangelica affluenter repperietur veritate. De vera scilicet sapientia dicitur: *Omnis sapientia a domino Deo est*[2]. Quicquid enim recte per sapientiam intellegitur et amatur, Dei donum est. Proinde omnis, qui secundum Deum sapiens est, beatus est. Unde in Iob dicitur: *Sapientia hominis est pietas, recedere autem a malo*[c] *scientia*[3]: uno vero nomine pietatis, cultum totius divinae religionis designare volens. Quid beatius est animae, quam summum diligere bonum, quod Deus est? Quid felicius, quam se dignam aeterna preparare beatitudine[d], dum inmortalem se esse verissime novit? Nec aestimes tibi tantum sufficere, nosse quid facere debeas, nisi etiam opere impleas, quae nosti. Quam plurimi se sapientes aestimant, et viam se veritatis nosse gloriantur, sed nequaquam vere sunt sapientes, qui non habent fortitudinem animi ad perficiendum opere, quod sapiunt. Ergo vera est sapientia, nosse, quae debeas, et nota perficere. Proinde nullam[e] quattuor animae virtutum, de quibus supra diximus, perfecte habet anima, si totas non habet, quia haec omnia ad unum caritatis intendunt preceptum, quae sola in catholicae fidei veritate, dignam efficiet animam habitationem sanctae Trinitatis, ad cuius imaginem conditam esse superius ostendimus, de cuius ratione et natura, sicut flagitasti, haec pauca perstrinximus, prout epistolaris angustia concessit. Mirumque quodammodo a scolasticis videri poterit, quomodo te plus mihi cognitam esse putare voluisses, quam tibi ipsi. Unde vivis vel ratione viges, nisi in animae 801 - 804

a. thessaurus *E*. b. vergiliacis *A*. c. molo *S*. d. beatitudini *A*. e. nullum *E*.

1. Cf. Vitam Alcuini c. 19: „Virgiliique mendacia“, supra p. 713.
2. Eccle. 1, 1. 3. Iob 28, 28.

801 - 804 substantia? dum te perraro oculis vidi meis, per quos animae naturam tuae cernere non potui. Quamvis iuxta commune preceptum Domini diligam; nec non pro optima tuorum fama studiorum, quae aliis narrantibus de te saepius audivi, in quibus velim te semper proficere, et Deo placere, ut digna efficiaris animae rationem et naturam nosse, et quod nunc in enigmate vides, perfecta scientia in futura perspicias beatitudine.

Proinde opto te, filia carissima, aeternae patriae felicitatem, quam tuam desiderare optime[a] novi sapientiam, integra prosequi voluntate. Nec te ab eius desiderio ulla huius saeculi avertat ambitio; nec cuiuslibet temporalis rei delectatio[b]. Pauci sunt huius vitae dies; et meritorum retributio nullo terminatur fine. Vera est scilicet sapientia, veram[c] toto corde diligere vitam; et totis viribus intendere, ut ad eam pervenire mereatur, qui eam diligere verbis se verissime profiteri videatur[d], quia non est in sermone tantummodo regnum Dei, sed in virtute sancti Spiritus, et sanctorum perfecta[e] meritorum claritate.

Qui mare, qui terram, caelum qui condidit altum:
  Qui regit imperio cuncta creata suo:
Iusserat hic hominem rebus dominare sub astris,
  Qui sensu solus[f], et ratione viget:
Qui valet inter enim viventia, noscere mundi
  Iamque creatorem mentis in arce suum.
Factus ab aeterno, felixque aeternus ut esset,
  Mira quidem magni solus imago Dei;
Nobilis exinde est animae natura sagacis,
  Atque potens sensu cernere cuncta suo:
Quae mare, quae terras, caelum quae pervolat altum[g],
  Quamvis sit carnis carcere clausa suae:
Corporis utque[h] oculus[i] visus ad sidera tendit,
  Uno stet quamvis carnis in arce loco,

a. optimae *G.* b. dilectacio *G.* c. verum *E.* d. videtur *A.* e. profecta *E.* f. solet *G.* g. omne *superscriptum est in E, ubi om.* altum. h. ut quae *G.* i. oculos *S.*

Inmortale decus, huius lux aurea vitae, 801 - 804
In se digna[a] Deum semper habere suum.
Si bona, si sapiens, Christi si se ornat amore,
Ut felix valeat vivere in arce poli,
Et post huius enim[b] vitae, per secla, labores,
Caelesti in regno cernere semper eum.
Lux aeterna Deus, cui laus et gloria, merces,
Si bene[c], si digne vixerit ipsa Deo.
Sit modo sancta, piis meritis sit casta, pudica,
Floreat in studiis semper ubique sacris.
Se regat, atque[d] suae carnis vivaciter actus,
Ut regina potens, legibus aethereis.
In se nil cupiat[e] pravi, nil optet[f] iniqui[g],
Nil cuiquam noceat, optet[f], agat vel amet.
Ne maculis sibimet fuscet data tempora[h] vitae[i],
Sit pia servire, sancta, quieta, Deo.
Moribus egregiis[k] in se iam vivat honeste,
Ut placeat sponso mens moderata pio.
Spiritus est anima, in membris iam totus ubique
Quippe suis vivax, factus amare Deum.
Atque[l] creatorem laudet sine fine benignum,
Qui se[m] concessit scire patenter eum.
Et cultu prudens illum venerarier almo,
Est quod sola salus, gloria, vita animae:
Scilicet aethereis quapropter se actibus ornet,
Ante oculos Domini, nocte dieque, sui,
Omnia qui cernit cordis secreta superno
Lumine, quem[n] nullum velle latere potest.
Quocirca incumbit[o] magnum nos namque necesse,
Ut pia pertractet mens bene digna Deo:
Quatenus inspiciat tantum tractare superna,
Iam plenum sancto pectus amore Dei.

a. In sua digne *E*. b. *om*. *E*. c. bône *G*. d. adque *G*. e. cupiet *AEG*. f. oportet *A*. g. inqui *E*. h. tempera *S*. i. vita *E*. k. aegregiis *G*. l. Ad *E*. m. *om*. *E*. n. que *E*. o. imcumbit *E*.

801 - 804 Haec vera est animae vere[a] super omnia nostrae
Gloria, nobilitas, atque beata quies.
In hoc te studio nunc exercere memento,
Femina, quod placeas, inclyta[b] sponsa, Deo.

Te homo laudet
Alme Creator
Pectore, mente,
Pacis amore:
Non modo parva[c]
Pars quia[d] mundi est.

Sed tibi sanctae
Solus imago
Magna Creator
Mentis in arce
Pectore puro
Dum pie vivit.

Te cui castum
Corpore, mente,
Dirige templum
Dulcis amica,
Et sine semper
Fine valeto.

O Deus et lux,
Laus tua semper
Pectora et ora
Conpleat; ut te
Semper amemus
Sanctus[e] ubique.

Haec pia verba
Virgo fidelis
Ore caneto,
Ut tua mitis[f]
Tempora Christus
Tota gubernet[g].

Qui tibi solus
Sit rogo semper
Lux, amor, atque
Forma salutis,
Vita perennis,
Gloria perpes[h].

Hoc carmen tibi cecini senario[i] numero nobili[k], qui numerus[l] perfectus est in partibus[1] suis, te optans esse perfectam in sensibus tuis. Cuius numeri rationem, sicut et aliorum, sapientissimus imperator tuae perfacile ostendere potest sagacitati[m]. Cuius mentis miranda est nobilitas: dum inter tantas palatii[n] curas et regni occupationes philosophorum pleniter archana[o] curavit scire mysteria, quod vix otio torpens alius quis

a. verae *A*. b. inclita *ASG*. c. prava *E*. d. qu... *E*. e. sp̄s *A*. f. mittis *E*. g. gubernat *G*. h. *in S sequuntur hi versus*: Candida florigeris ..... (*Frobenius II 153*). i. fenario *E*. k. nobile *ESG*. l. numeros *E*. m. sagacitate *G*. n. placii *EG*. o. arcana *EG*.

1. Cf. de senario numero infra ep. 259.

modo cognoscere studet. Nec tibi a nobis necesse est causas quaerere[a] rerum, vel rationes phisicae[b] occultas scientiae, dum illius clarissima cotidie uteris[c] sapientia, ac venerandam[d] intueris faciem. Nec tibi longo[e] laboriosoque itinere de Aethiopia[f] Hierosolyma visitanda est, ut videas Salomonem de rerum disputantem naturis. Ecce iuxta te[g] est, quem per tantas terrarum difficultates regina quaesivit Austri. Sed cum[h] eadem caelebri laude tibi dicendum est: *Beati viri tui, et beati servi tui, hi qui stant coram te semper, et audiunt sapientiam tuam. Sit dominus Deus tuus benedictus, cui conplacuisti, et posuit te super thronum populi sui, eo quod dilexerit Dominus populum suum in sempiternum*[1]. 801 - 804

O filiae Hierusalem, cernite Salomonem nostrum in diademate fulgentem sapientiae; imitamini mores illius nobilissimos; aversamini vitia, colite virtutes. Magna vobis incumbit, si dissimulare non vultis, optime vivendi necessitas, apud eum cotidie conversamini, in quo totius honestatis habetis exemplar, quatenus per praesentis[i] illius sacratissimos mores ad eius cum eodem pervenire mereamini praesentiam, de quo ipsa[k] cecinit Sapientia: *Ferculum sibi fecit rex Salomon de lignis Libani; columnas eius fecit argenteas, reclinatorium*[l] *aureum, ascensum purpureum*[m] *media caritate constravit propter filias Hierusalem*[n][2].

---

244. *Alcuinus Carolo imperatori*[3] *breviarium supplicandi ad Deum dedicat*[o].

Beatus igitur David rex magnus et servus Dei altissimi ?801 - 804

a. quaere *E.* b. physicae *G.* c. ut aeris *E.* d. venerandum *E.* e. longum *E.* f. aetiophia *G.* g. *om. G.* h. secundum *E pro* Sed cum. i. praesentes *E.* k. ipse *G.* l. reclinatorum *E.* m. purporeum *A.* n. Explicit *add. S.* o. *ex cod. bibl. nat. Paris. 2731 membr. s. X fol. 40—41v:* In nomine Dei summi incipit scriptum Albini magistri ad Karolum imperatorem. *Edidit Frobenius II 52.*

1. 3 Reg. 10, 8. 9. 2. Cant. 3, 9. 10. 3. Utrum Carolo regi an Carolo imperatori hoc breviarium dedicatum sit, ex codicis haud aequalis auctoritate vix certo definiri potest. *D.*

?801-804 nobis psallendi regulam dedit, qualiter per dinumeratas horas quaslibet homo ad Deum preces fundere debeat, ita dicens: *Septies in die laudem dicam tibi*[1]. Hoc est prima hora, secunda, tertia, sexta, nona. vespertina et duodecima. Per has itaque septem horas David rex laudem dicebat Deo, sed et sanctus Danihel propheta tertia et sexta et nona hora diei ad deprecandum Dominum ascendens in solarium suum expansis manibus ad caelum deprecabatur Deum pro se et pro populo Israel. Sed et isdem rex David adhuc dixit: *Et adiciam super omnem laudem tuam*[2]. Proinde rursus ait: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi*[3], id est, nocturna hora. Et iterum ait: *Memor fui in nocte nominis tui, Domine*[4], quod est gallorum cantus. Sic *memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te*[5]. Hi sunt per noctes tres offitii cursus, et per diem septem: quibus aptis simul efficiuntur decem, quos nos secundum decem verba legis Moysi sectantes cantamus.

Sed quia vos rogastis, ut scriberemus vobis breviarium comatico sermone, qualiter homo laicus, qui adhuc in activa vita consistit, per dinumeratas horas has Deo supplicare debeat: et licet vos, qui christiano ordine vivitis et christiana opera facere desideratis, non ignoratis, qualiter Domino supplicetur: sed quia rogastis, dicemus breviter, quod sentimus. Cum enim de lectulo stratus vestri surrexeritis, dicendum vobis est: dic primum: *Domine Iesu Christe fili*[a] *Dei vivi, in nomine tuo levabo manus meas, deus in adiutorium meum*, tribus vicibus[b] cum psalmo: *Verba mea*, usque: *Mane adstabo tibi.* Deinde, *Pater noster*, et preces: *Dignare Domine die isto: perfice gressus meos: Benedictus Dominus die cotidie: dirigere et sanctificare digneris: Fiat misericordia tua Domine super nos.* Et surgens incipiat versum: *Domine, labia mea aperies.* Ipso expleto cum gloria incipiat psalmum: *Domine, quid multiplicati*

a. filii *c*. b. tres uitibus *c*.

1. Ps. 118, 164. 2. Ps. 70, 14. 3. Ps. 118, 62. 4. Ps. 118, 55. 5. Ps. 62, 7.

*sunt*. Deinde sequitur: *Miserere mei Deus*. Deinde: *Venite exultemus Domino*. Deinde psalmos quantos volueris[a]. ? 801-804

---

245. *Alcuinus Carolum regem, Caroli imperatoris filium, laudat et confirmat. De Ludovico Aquitaniae rege*[b]. (F 179)

Domino merito insigni regalique honore dignissimo Carolo[1] 801-804
filio Albinus triumphalem in Christo salutem.

Gaudeo, dilectissime fili, in devotione bonae voluntatis vestrae, quam Osulfo famulo vestro narrante audivi, seu de elemosinarum frequentia vel de mandati humilitate. Quae omnia certissime scito Deo[c] multum[d] placere perpetuamque tibi apud eius misericordiam promereri[e] benedictionem. Tu vero, fili mi, fili carissime, faciens facito Dei omnipotentis semper, quantum valeas, honorem in omni bonitate et pietate; sequens excellentissimi patris tui exempla in omni honestate et sobrietate, quatenus divina Christi dei clementia illius benedictionem te hereditario iure possidere[2] concedat.

Esto miserorum pius auditor, causasque illorum iustissime discernens. Neque subiectos tuae potestati iudices permittas per sportulas vel praemia iudicare, quia: *Munera*, ut in[f] scriptura legitur sancta, *excecant corda sapientum*[g] *et subvertunt verba iustorum*[3]. Honorabiles habeto famulos Christi, qui veri sint servi Dei; quia quidam veniunt in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces[4]; sed Veritas ait: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*[5]. Habeto consiliarios sapientes, Deum timentes, non adulatores[h]; quia adulator[i], ut dicitur, blandus est inimicus[6] et saepe seducit[k] consentientes sibi. Esto[l] pru-

a. *sequitur:* Incipit confessio, incipiunt psalmi de paenitentia cet. b. *ex L 207—208v, H 19—20.* c. dm̄ *L.* d. multom *L.* e. promeriri *HL.* f. *om. L.* g. sapientium *L.* h. adolatores *L.* i. adolator *L.* k. seducitur *HL.* l. estu *L.*

1. Cf. de Carolo a. 800 Dec. 25 coronato supra p. 600 n. 2. Dubitare licet, utrum tempore huius epistolae coronam regiam iam acceperit, quia Alcuinus eum minime regem appellat. *D.* 2. E quo perspicuum est, Carolum imperio post patrem possidendo destinatum esse. 3. Exod. 23, 8. 4. Matth. 7, 15. 5. Matth. 7, 16. 6. Hieronymi ep. 22 cap. 2 (opp. ed. Vallarsius T. I 89).

801-804 dens in cogitatione et cautus in eloquio; spem habens semper in Deum, qui numquam deserit[a] sperantes in se[1].

Utinam mihi liceat sepius ammonitionis cartulam dirigere almitati vestrae; sicut nobilissimus iuvenis Chlodoicus[b][2] germanus tuus me rogavit saepius mittere ammonitorias illi litteras. Quod iam et feci et, volente Deo, faciam; quas etiam cum magna humilitate legere solet[3].

Hoc mihi maximum est gaudium, quando bonos, sicut dignum est, mores de[c] vobis audiam. Hoc enim Dei donum est, prosperitas regni, dominos populi christiani eligantissimis vivere moribus Deoque placenti vita conversari[d] inter homines. Inde benedictio caelestis[e] genti et regno[f] provenire certissimum est; quam Deus vestrae nobilitati aeternaliter concedere dignetur.

Floreas, valeas et vigeas, proficiens in omni bono et prosperitate ad exaltationem sanctae suae ecclesiae, dulcissime fili.

---

246. *Alcuinus, ut videtur, apud amicum quendam se excusat eique se Deo soli vacare scribit. Vestem pelliceam sibi mitti iubet*[g].

801-804 Aliorum neglegentia mihi non est imputanda[h], qui ita non fecerunt, sicut ego mandavi. Nihil meum mea voluntate tibi alienum voluissem fieri, sed sive infidelitas sive infirmitas eorum fuit, quod non factum est sicut mandavi, nullatenus tua inputet bonitas, qui tibi cupio sicut et mihi deservire meos.

Tu scis tamen, quod negotiis secularibus utcumque me liberatum habeo[4], Deo soli vacare desiderans, vestrisque sanctissimis orationibus adiuvari perpetualiter deposco, vestram semper habentes memoriam, nomen scriptum inter nomina san-

a. esse *add. L.* b. Chlodoocus *corr. in* Chlodoicus *H*; Chlodoicas *L.* c. de vobis *om. L.* d. conversare *HL.* e. caelesti *L.* f. regna *HL.* g. *ex V 167v—168.* h. imputanta *V.*

1. Iudith 13, 17. 2. Rex Aquitaniae, postea imperator. 3. Alcuinus eum „fratribus suis humiliorem“ appellavisse dicitur in vita c. 15. *D.* 4. De hoc Alcuini consilio cf. supra p. 626 n. 1. *D.*

ctorum patrum, quod inter nomina sanctorum apostolorum in celesti libro scriptum est[a], opto et credo per Dei misericordiam. 801-804

Mitte mihi tempore oportuno pelliciam longam, qualem mihi misisti, nisi forte alba potest esse, que molliorem lanam habere videtur.

---

247. *Alcuinus monachos Gothiae ad bonos mores cohortatur. Petit ut pro se precentur. Munera mittit. Adversus periculum instans eorum animos confirmat*[a*]. (Q 99, F 95)

Sanctissimis in Christi caritate fratribus Deoque in diversis Gothiae partibus fideliter servientibus humilis levita Alchuinus[b] salutem. c.801-804

Legimus, Dominum discipulis praecepisse[c], ut turbas per contubernia[d] discumbere fecissent quinquagenos et quinquagenos; quos omnes unius panis soliditate refici volebat[1]. Quinquagenarius numerus — in quo lex data est, ipse Spiritus paraclitus a patre et filio missus in centum viginti[2] nomina descendit[3] — remissionem[4] peccatorum significat. Quam omnes fideles in ipsius sancti Spiritus gratia accipiunt: primo in sacramento[e] baptismatis; secundo in paenitentiae lacrimis, quibus anima peccatrix abluta ad visionem Dei salvatoris pervenire merebitur; dicente ipsa Veritate: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum*[f] *videbunt*[5]. *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis*[6]. *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes salutem animarum nostrarum*[7].

Haec vero scientes et optime intellegentes, carissimi fratres, nil sordidum in vestra remaneat conscientia, sive de carnis fragilitate contractum, sive de spiritus inquietudine infectum;

a. *an* esse? a*. *ex H 80—83v:* Ad fratres in Gothiae partibus Deo deservientibus. (*Est etiam in N 102:* Ad fratres in Gothia.) b. alchuiñ *H.* c. praecipisse *H.* d. contubernias *H.* e. sacramenti *H.* f. *om. H.*

1. Luc. 9, 14. 2. Act. ap. 1, 15. 3. pentecoste (quinquagesimo post pascha die). Act. ap. 2, 1. 4. Num. 36, 4. 5. Matth. 5, 8. 6. 2 Cor. 6, 2. 7. 2 Cor. 7, 1.

c.801-804 ut dignam in cordibus vestris Spiritus sanctus sibi inveniat habitationem. Nullam malignus hostis in vestra bona conversatione inveniat suae malitiae partem; nec aditum, quem quaerit, repperiat vestris in cordibus. Sed omni custodia animas vestras confirmate in caritatis munimine, in tutela oboedientiae, in muro humilitatis, in castitatis observatione, in sanctae pacis coniunctione. Viriliter pugnate contra antiquum hostem, et communibus[a] manibus debellate eum, qui rugiens circuit quaerens, quem devoret[1]. Portate in frontibus vexillum crucis, et in cordibus caritatis munimenta et catholicae fidei firmamentum. Spe firma vosmet ipsos erigite ad Deum, et nihil contra vestram valet unanimitatem illius insidiosa calliditas.

Magis humili mente senioribus vestris oboedire parati sitis[b], quam murmurationis vitio diiudicare, quid vobis iniungatur operis. Vovistis vos Deo servire paternisque regi consiliis. Nolite vosmet ipsos super rectores exaltare vestros nec eorum iudicare acta vel consilia; sed contenti tantummodo estote eorum iudicio, quid agatis, regularisque vitae praeceptis, in quibus maxime humilitas oboediendi cum caritate praecipitur. Horae vero vestrae omnes animabus vestris utiles inveniantur, vel in opere manuum vel in lectionis studio vel in orationis gratia. Oret operarius corde, ut duplici mercede dignus habeatur: simul et[c] in refectione corporis anima reficiatur in gratiarum actione Deo; vel si corpus labore afficiatur, mens conpunctione confirmetur. Sic vero armatum monachum duplici suffragio, nil antiquus hostis nocere poterit; qui quaerit per vagationem mentis mercedem minuere laborantis.

Ego vero, saeculi tempestatibus turbatus, casso multis in locis labore desudavi. Sed modo quasi naufragus, Deo miserante, ad portum deiectus quietis; in quo me fessum et vulneratum iacentem[2] deprecor sanctarum assiduitate orationum

a. communis *H.* b. sitis *addidi.* c. simul et *scripsi pro* similiter *H.*

1. 1 Petr. 5, 8. 2. Alcuinus haec certe scripsit in monasterio S. Martini et fortasse eo tempore, quo se ab omnibus saecularibus rebus penitus iam receperat. *D.*

vestrae unanimitatis auxiliari; ut quandoque ad florentia virtutum rura pervenire merear, et bona securitate illi soli servire, in quo solo est totius spes salutis; sine quo nec cadens resurgere, nec bene stans firmo gradu stare poterit. c.801-804

Misi munuscula parva dilectioni vestrae, sed Deo teste non parva caritate, quantum in pectore peccatoris eius igniculus scintillare valet. Tametsi[a] Deus mihi vobiscum in sanctitate vitae stare necdum dedisset, tamen piissima illius gratia vestram veraciter corde meo infudit caritatem; optans atque humiliter deprecans, quatenus per vestras sanctissimas orationes munus voluntatis meae Deo acceptabile esse eiusque donum in anima mea recipere dignetur, qui gratiam pro gratia dare solet; de cuius plenitudine accepimus, quicquid boni habere videremur. Illius sit semper caritas in corde, laus in ore, et in opere bono signum perfectae dilectionis.

Plurima vestrae beatitudini scribere desideravi, sed nuntio tribulationis consternatus[1], haec pauca dictavi. In qua vero tribulatione vos viriliter agere et constanti esse animo obsecro; scientes, quod Deus numquam deserit sperantes in se[2]. Et si, qualibet tribulatione cogente, locum[b] mutari necesse sit, numquam regularis vitae observatio mutetur; nec tribulatio corporis animi fatiget constantiam. Nox et dies vices suas peragunt. Maris tempestas serenitatis tranquillitate mitigatur. Nec perpetua prosperitas in hoc praesenti saeculo inveniri valet; quia in exilio sumus et ad laborem nascimur[3]. Et sicut flagella infantes erudiunt ad discendum[c] sapientiae decus vel bonis adsuescere moribus, ita et nos laboribus et doloribus ammonemur[d] ad perpetuae beatitudinis properare quietem; quae nullo dolore vel labore fuscatur, nullo fine terminatur, sed perpetua iocunditate et felicitate stabilis permanet in aeternum. Ad hanc adipiscendam[e] nullus vestram sanctam intentionem deterreat la-

a. Tamen si *H.* b. locus *H.* c. discendam *H.* d. ammone *H.* e. episcendam *H.*

1. V. supra p. 512: „Paganae vero naves multa mala fecerunt per insulas oceani partibus Aquitaniae“ cet. et quae ad hunc locum n. 1 adnotavi. *D.* 2. Iudith 13, 17. 3. Iob 5, 7.

c. 801-804 bor; nullae huius saeculi blanditiae retrahant; sed fortiani mo, fratres carissimi, estote in omni opere bono stabiles, scientes, quod labor vester non est inanis apud Deum[1]; et qui plus laborat, plus mercedis accipiet.

Dominus Deus, qui vos in unius ovilis caritatem congregavit, aeterna benedictione intra moenia catholicae fidei et sanctae caritatis divitias in bonis operibus adiuvare perpetualiterque custodire dignetur, domini patres fratres et filii desiderantissimi atque mei animi caritate dulcissimi.

---

248. *Alcuinus Aethelhardum archiepiscopum Cantuariensem admonet, ut officii sui partes impleat et pro sese deum invocet. Mittit munera*[a].

802-804 Reverentissimo patri Aethelhardo archiepiscopo[2] Alchuinus lęvita perpetue beatitudinis salutem.

Audiens sapientiae decorem in corde et veritatis constantiam in ore vestro, beatam estimabam gentem, tam pium et prudentem habentem doctorem nec non et tam probatum intercessorem apud Deum.

Quia sacerdotis ministerium est, inter Deum hominesque stare et sanctarum turibulo[b] orationum inter vivos mortuosque discernere. Ille est gallus succinctis lumbis[3] predicator optatae aurorae, quae numquam tenebris fuscatur. Ille est aries, cui regalis potentia resistere non poterit[4]. Ille est speculator, in turre virtutum consistens, previdens castris Christi, ne quis inimicus, hostili mucrone clam succinctus, incautum quemlibet vulnerare valeat. Ille est splendidissima in domo Dei lucerna, omnes ignorantiae tenebras discutiens, ut sol verus[c] luceat in cordibus credentium.

Hanc altissimam vicariamque apostolici honoris dignitatem

a. *ex V 152—153 v. (Est etiam in A 123—125.) Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 552—554.* b. turribulo *V.* c. sola veritas *V, ubi alia manus corrigens superscripsit:* l(ege) sol verus.

1. 1 Cor. 15, 58. 2. Cantuariensi. 3. Prov. 30, 31. 4. Prov. 30, 31.

diligentissime secundum sapientiam tibi ad Deo datam, dulcissime pater, considera. Honora cum apostolo ministerium tuum [1], praedica verbum Dei omni pietatis instantia. Messis quidem multa est, sed operarii pauci [2]. Quapropter instantius laborandum est tibi, ut simul gaudeas cum seminantibus [3]. Opus summum est sacerdotis praedicare verbum Dei extirpareque de agro dominice possessionis peccatorum spinas; seminare mundissimum [a] euangelicae veritatis frumentum; novare prius novalia [b] et non seminare super spinas [4], ne forte erumpentem boni seminis herbam spineta scelerum suffocent. Ubi multae segetes, ibi manifesta fortitudo bovis [5]. Bos est bene laborans sacerdos in populo Christi [c], qui veniet in exultatione portare manipulos suos [6] ad horreum regis aeterni, qui eum oeconomum [d] familiae suae constituit, ut det illis in tempore tritici mensuram [7]. Beati, qui seminatis super omnes aquas [8]. Aquae sunt populi, seminator verbi Dei predicator est. Qui servat ventum, numquam seminat [9]. Qui timet terrenas potestates, tacet a predicatione veritatis; habens locum regiminis, sed opus rectoris negans; luporum rabiei [e] non resistens, sed mercennaria timiditate fugiens [10]; transitorium metuens perdere honorem, magis quam celestem nitens adquirere gloriam. Hos tales, si forte inveniantur in sede aecclesiasticae dignitatis, tua sanctissima, pater optime, fiducialiter censura castiget, ut solus de omnium habeas mercedem labore: quia tu solus pallii honore [11] et clarissimae sedis dignitate omnes excellere videris. Sit tua dextra sceptro equitatis armata et sinistra clipeo pietatis honesta. Illinc potentibus splendeat veritas, hinc miseris auxilietur pietas; quatenus omnibus tuae auctoritatis prosit devotio. *Omnibus* [f] 802-804

a. scilicet opus summum sacerdotis *superscripsit alia manus.* b. navare — navalia *V.* c. scilicet predicans *addidit manus alia.* d. dispensatorem *superscripsit alia manus.* e. rabie *V.* f. scilicet sis tu *addidit alia manus.*

1. Rom. 11, 13. 2. Matth. 9, 37. 3. Ioh. 4, 36. 4. Ierem. 4, 3. 5. Prov. 14, 4. 6. Ps. 125, 6. 7. Luc. 12, 42. 8. Isai. 32, 20. 9. Eccle. 11, 4. 10. Cf. Ioh. 10, 12. 11. Unde apparet, hanc epistolam scriptam esse post initum annum 802, quo Leo III papa, sublato archiepiscopatu Licidfeldensi, vetera ecclesiae Cantuariensis iura confirmaverat. V. Regesta pontt. Rom. 1914 et 1915.

802-804 *omnia factus*[1] cum apostolo, ut ex omnium salute tibi aeternae beatitudinis lucra multiplicentur.

Meique, deprecor, ut habeas in sanctis orationibus tuis memoriam. Festinabit et non tardabit dies amara, quam nullus effugere valet; sed non est[a] metuenda, qui[b] paratus est pulsanti aperire[2]. Sed quantum me peccatorem scio, tantum me fateor metuere illam, ne forte, pondere peccatorum suppressus, caput[c] in conspectu iudicis mei elevare non audeam. Adiuva, pater piissimę, adiuva obsecrantem; et inter sanctorum reliquias patrum et predicatorum nostrorum lacrimis pietatis tuae aliquid huius gravissimi ponderis minue de cervice mea. Quia quo tua bonitas instantius deprecetur pro me et liberior ab hac sarcina impietatis meae caput levare audeam, cogita, quanta tibi sit merces in salute fraterne prosperitatis. Quanto maiore redemptoris, divina operante gratia, per te[d] cingeris corona, tanto maiore gloria coronatus stabis ante tribunal redemptoris nostri.

Misi dilectioni vestrae unam cuppam argenteam et unum olosericum et vestitum caprinum camissaleque lineum[e]; deprecans, caritatis intuitu ea modica recipere[f], magis caritatis fidele munus intendens quam specierum raritatem.

Pontificalis apex, pater Aethelharde, valeto;
  Omnipotens tribuat prospera cuncta tibi.
Sis decus aecclesiae, Christi praecepta secutus[g],
  Clarus in officio, cautus in eloquio.
Sit tibi larga manus, letum cor, Christus in ore,
  Egregii mores et pietatis amor.
Ad te qui veniat, tristis non exeat umquam;
  Sis spes[h] pauperibus atque salus miseris.
Previus esto Dei populo ad caelestia regna,
  Ut, te namque sequens, pergat ad astra poli.

a. scilicet illa dies *addidit alia manus*. b. scilicet illi *addidit alia manus*. c. capud *V*. d. pte *V*. e. lineo *corr. in* lineum *V*. f. respicere *V*. g. sequtus *V*. h. pes *V*.

1. 1 Cor. 9, 22. 2. Cf. Luc. 12, 36.

Insere veridicis vitalia semina verbis 802-804
Cordibus humanis, crescat ut inde fides.
Luceat in tenebris oriens ceu lucifer atris[a]
Exemplis, verbis lumen ubique tuum.
Non te divitie secli, non magna potestas
Blanditiis faciat vera tacerę quidem.
Nec rex, nec iudex, etiam nec carus amicus
Os sacrum claudat a pietate tuum.
Est breve nam tempus vitae et presentis in annis,
Atque pede tacito[1] mors citius properat
Exosisque[b] tuae digitis fert ostia vitae;
Ingrediens secum, quicquid habes, rapiet.
Hunc idcirco diem atque hoc inamabile tempus
Prevideas semper nocte dieque tibi;
Utque domus patrem vigilantem Christus ab arce
Inveniat veniens, tumque beatus eris.
Felix illa dies, vocem qua iudicis almi
Auditurus eris, proque labore tuo
Tunc gaudens: *Intra, nimium mi serve fidelis*[2],
*Aeterni aeternus regna beata patris.*
Tunc memor esto mei et dic: *Mitissimę Christe,*
*Pauperis Albini nunc miserere, precor.*
Nos nunc velivoli pelagi spectamus in horis[3],
Quando Dei[b'] adveniat, quando serena dies.
Tuque iter[c] hoc nostrum, devoto pectore posco,
Ad Christum precibus auxiliare piis.

---

249. *Alcuinus monachis Lirinensibus de bonae conversationis fama gratulatur, precibus eorum se commendat, ad mutuam caritatem et pacem eos exhortatur*[d]. (F 216)

Relegiosae congregationi sanctissimi patris Honorati[4] Alchuinus diaconus salutem. ?802-804

a. atris *corr. in* astris *V.* b. ex ossisque *V.* b'. Deo *V.* c. item *V.* d. *ex H 42—43v:* Ad Hillirienses fratres.

1. Cf. Ovid. Ars Amat. II 670. 2. Matth. 25, 21. 23. Luc. 19, 17. 3. oris. 4. monasterii in Lirinensi insula saeculo quinto ineunte ab Honorato episcopo Arelatensi conditi. *D.*

?802-804 Congaudeo multum de optima fama conversationis vestrae, et regularis vitae observatione, et piae pacis unanimitate, quam testimonio nostrorum vel aliorum audivimus. Sed certius horum fratrum relatione[1] omne bonum, sicut desideramus, de vobis audientes, idcirco studiosius meam parvitatem sanctis orationibus vestris commendare curamus, deprecantes, ut nostri nominis habere dignemini memoriam; sicut beatae memoriae pater vester venerandus olim mihi perdonatum habere credimus, quod his litteris, horumque simul fratrum suggestione renovare studemus; quia magnam, ut fateor, fiduciam de Deo servientium intercessione in cordis dulcedine habemus: quia quod mihi deest in meritis, illorum precibus, largiente divina gratia, possidere[a] optamus. Quid est, quod pia unanimitas sanctae congregationis non valeat impetrare apud eum, qui ait[2]: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum?* Quid est dulcius, quam Christum semper habere praesentem, quam filii Dei vocari, ipsa Veritate dicente[3]: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur?* Ideo pernecessarium est omnibus, sed magis in sacro ordine regularis vitae degentibus, concordiae bonum omni studio observare et pacis unanimitatem; quia qui veritatem sanctae pacis non custodiunt, dignitatem filii perdere certum est: *videte,* dixit[4] egregius doctor, *si invicem mordetis, ne invicem consumamini.* Non potest recte filius Dei dici, qui pacem non vult amplecti. Pax concordiam fratrum et caritatem copulat proximorum. *Pacem meam,* dixit dominus, *do vobis, pacem meam relinquo vobis*[5], id est, in pace dimisi vos, in pace inveniam vos. Proficiscens voluit dare, quae desiderabat rediens in omnibus invenire.

De hac piae pacis bonitate ideo diligentius suggero vobis. carissimi fratres, quia maxime fraus diabolica murmurationis

a. possedere *H.*

1. Cf. infra p. 800: „fratres venerabiles et relegiosi de monasterio Hilirinae insulae ante paucos dies venerunt ad nos." Exemplar epistolae monachis Gothiae de erroribus Hispanorum scriptae iam a. c. 798 Lirinensibus misit; cf. supra p. 392. *D.* 2. Matth. 18, 20. 3. Matth. 5, 9. 4. Gal. 5, 15. 5. Ioh. 14, 27.

sagittam inter fratres inmittere solet, sciens, perfectam ibi non esse caritatem, ubi murmurationis telo caritatis unanimitas[a] vulneratur. Caritas est, quae cooperit multitudinem peccatorum[1], sine qua etiam peccata non dimittuntur: quam beatus apostolus in tantum laudavit, ut nec martirium, nec saeculi contemptum, nec flammarum incendia sine illius bonitate prodesse testetur; *in hoc enim,* inquit, *dixit dominus Iesus, cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem*[2]. Omnis oboedientia vel humilitatis subiectio in monasteriis caritatis munimine roborari debent, quae, sine simulatione falsae extrinsecus ostentationis in corpore, fieri necesse est; sed ex corde diligere nos debemus opereque ostendere, quod in cordis thesauro reconditum habemus. Angelicam vitam vivit in terris, qui pacifica caritate et sancta dilectione vivere inter homines studet; et quod hic ex parte habere incipit, in beatitudine caelesti pleniter possidere gaudebit. Haec est optima pars, quae non auferetur ab eo[3], qui vestigia Christi in caritatis officio in hoc seculo omni studio amplecti intendit. ?802-804

Intercedentem pro populo christiano sanctitatem vestram divina clementia exaudire dignetur, dilectissimi fratres.

---

250. *Alcuinus Adalhardum abbatem Corbeiensem hortatur, admoneat Bernarium fratrem suum, e coenobio Lirinensi a Carolo imperatore in aulam revocatum, ut ad monachos redeat*[b]. (F 212)

Pio prudenti atque relegioso filio Antonio[4] Albinus matricularius salutem. 802-804

Quidam praedicator iuxta apostolum inportunus debet esse[5]. Sic etiam quaedam caritas inportuna se minime grato ingerit auditori; nec spreta tacere novit. Quae etiam nec fluminibus obrui[6] valet nec tempestatibus extingui; ne, semel accensa, subito extinguatur.

a. *corr. in* unianimitas *H.* b. *ex H 45—46.*

1. 1 Petr. 4, 8. 2. Ioh. 13, 35. 3. Cf. Luc. 10, 42. 4. Adalhardo abbati Corbeiensi. 5. 2 Tim. 4, 2. 6. Cant. cant. 8, 7.

802-804 Causa fuit huius cartulae, quam subnectere calamus meus curavit.

Igitur fratres venerabiles et relegiosi de monasterio Hilirinae insulae ante paucos dies venerunt ad nos, omnia narrantes de illis prospera partibus. Sed et hoc addiderunt, quod filius meus, frater[a] vester[1], cum abbate palatium adire iussus esset, secundaque ebdomada post pascha[2] iter incepisse[b]. Hoc te scire volui, ut provideas bono consilio, fratri tuo quid sit agendum.

Quantum meae parvitatis consideratio perspicit, valde necessarium ei videretur: ut revertatur ad fratres suos; et ea vita vivat, in qua salvatus fuit de periculo mortis, in quo pene periit. Quid iterum regreditur, ubi propemodum perditus fuit? Non sit tibi durum: cum Homero[3] nostro consilium inire salutis[c] perpetuae de fratre[d] tuo; et mittere ad amicos vestros, qui sint in palatio, qui illum bonis erudiant consiliis, et revertendi ei licentiam inquirant; litterisque vestris illum admonere, ne dubitet animo, ne titubet gressus illius; sed unanimiter pietatem imperialem poscat regrediendi facultatem.

Credas velim, has litterulas ex caritate dictatas esse; ut tu habeas mercedem et frater tuus salutem aeternam.

Vive feliciter in caritate Christi et omni religione sancta, fili carissime.

a. fui *H.* b. incipisse *H.* c. salutes *H.* d. fratri *H.*

1. Bernarius, quem scimus postea a Ludovico I imperatore „Lirinum remissum esse". V. Paschasii Vita Adalhardi c. 35 ap. Mabillon Ann. ord. Ben. saec. IV P. I 322. 2. i. e. aut d. 3—9 Apr. 802, aut d. 23—29 Apr. 803, aut d. 7—13 Apr. 804. Cf. infra verba haec: „sed unanimiter pietatem imperialem poscat". 3. Angilberto abbate S. Richarii Centulensi.

251. *Alcuinus Hrabanum magistrum Fuldensem monet, ut promissum sibi libellum scribat*[a]. (C 48, Q 55, F 111) 803-804

Benedicto[b] sancti Benedicti puero Mauro[1] Albinus salutem.

Libellum, quem, me rogante scribi, promisisti, rogo; ut tua fiat promissio firma et mea impleatur laetitia. Multis haurientibus, fons non siccatur venae vivae. Ita nec vestra minuitur sapientia, tametsi[c] nostra inde hauriat indigentia[d]. Noli spernere me rogantem, nec te[e] promittentem abnuere; sed veritas tua fiat satietas mea. Dilige diligentem te, et da petenti; ut omnia, qui[f] haec mandat, habenti placere valeas.

Feliciter vive[g] cum pueris[2] tuis et in populo[h] caritatis. Orantes pro me fratres[3] saluta[i].

a. *ex T 72v—73 sine lemmate; K 65v:* Albinus Mauro; *G p. 187—188. (Est etiam in N 67:* Albinus ad Benedictum.) b. benedictio *K*, bediccio *G*. c. tamsi *TKG*. d. indiencia *G*. e. *om. K*. f. quae *TG*, qui *K*. g. *om. G*. h. poculo *G*. i. salutate *K*.

1. Hrabano magistro Fuldensi, postea abbati Fuldensi (822—842) et archiepiscopo Moguntino (847—856). Miserat hunc Ratgarius abbas Fuldensis (802—817) haud dubie iam anno 802 ad Alcuinum, teste catalogo abbatum Fuldensium (ap. Dronke Traditiones et antiqu. Fuldenses p. 162): „Tercius abbas Ratger — Hrabanum et Hatton Turonis direxit ad Albinum magistrum liberales discendi gratia artes"; cf. etiam Hrabani versus „ex persona magistri sui" in Hrabani opp. ed. Pamelius T. VI 202. Se autem ab Alcuino Maurum appellatum esse, ipse Hrabanus memoriae prodidit his verbis praefationis in quatuor libros regum (opp. T. III 45): „Mauri nomen — magister meus beatae memoriae Albinus mihi indidit." Et sumpserat Alcuinus nomen hoc a S. Benedicti discipulo Mauro, qui „cum bonis polleret moribus, magistri adiutor coepit existere", ut retulit S. Gregorius in Dial. L. II c. 3, opp. edd. Benedictini II 220. Nec supervacaneum videtur, Alcuini ad eundem Hrabanum versus (Alcuini opp. ed. Frobenius II 233 n. 250) hoc loco repetere:

Has tibi, sancte puer Benedicti Maure, camoenas
  Albinus vates versiculis cecinit;
Valde optans animo tibi prospera cuncta fideli,
  Ut felix vivas semper ubique Deo.
Pro quo funde preces solita pietate Tonanti,
  Conservet famulum ut Christus ab hoste suum.

2. discipulis. 3. Fuldenses.

803? - 804 252. *Alcuinus Angilberto abbati Centulensi, iussu Caroli imperatoris sciscitanti respondet de genere vocabuli „rubus“ et de his verbi formis „despicere“ et „dispicere“* [a].

(Q 27, F 23)

Flaccus Albinus Flavi Homeri[1] optat salutem[b].

Miror: cur Flaccinae pigritiae socordiam septiplicis sapientiae decus, dulcissimus meus David, interrogare voluisset de quaestionibus palatinis; emeritaeque nomen militiae[2] in castra revocare pugnantia, ut tumultuosas militum mentes sedaret; dum saecularis litteraturae libri et ecclesiasticae soliditatis sapientia, sicut iustum est, apud vos inveniuntur, in quibus ad omnia, quae quaeruntur, verae inveniri possunt responsiones.

Hanc tamen duarum partium orationis discretionem, prout potui, consideravi. Currens per priorum[c] exempla doctorum, inveni illos quoque in his partibus sibi dissentire. Idcirco visum est mihi: in vos mittere huius examinis[d] auctoritatem, dum cognoscatis illorum sententias vel in constructione partium vel in regularum[e] proprietate.

Prima interrogatio fuit de rubo: cuius esset generis? De quo nomine diversa invenimus exempla. Legitur enim in metro, quod in eptatheco[3] conscribitur, huiusmodi versus:

*In quo conspicua flammarum lampade cernit,*
*Procurvam fulgere rubum neque ignibus uri*[4].

Item Ambrosius in hymno paschali:

Et flamma famulum provocans,
Rubum non perdas spineam.
Cum sis ignis concremans,
Non uris quod inluminas.

Item grammaticus quidam ita ait: Item feminina in .us. secun-

a. *ex T 46—48. (Est etiam in N 42—43.* Epistola Albini ad Homerum.) b. om. *T.* c. priorem *corr. in* priorum *T.* d. examicis *T.* e. regulorum *T.*

1. Angilberti abbatis Centulensis. 2. Haec verba satis indicant, epistolam hanc ad novissimos Alcuini annos pertinere. 3. heptateucho (qui pentateuchum et Iosue et iudices comprehendit), de quo Caius Vettius Aquilinus Iuvencus poema fecit. Cf. Pitra Spicilegium Solesmense T. I prolegomena p. XXXVI. 4. ap. Pitra Spic. Solesm. I p. 177, v. 185. 186.

dae declinationis numero plurali carentia, regnorum vel arborum: Tyrus, Cyprus, populus, cypressus, alnus, fraxinus, rubus. Item Donatus de arboribus dixit: *Neutro fructum, feminino ipsas arbores saepe dicimus*[1]; nota, quod *saepe* dixit, non *semper*. Paterius vero ex verbis sancti Gregorii papae masculino posuit: *Nam per succensum rubum Moysen alloquens, quid aliud*[a] *ostendit, nisi quod eius populo doctor fuerit, qui et legis flammam perciperet et tamen peccati spinam nequaquam vitaret*[2]*?* Item Isidorus in commentario geneseos: *Quod vero Dominus in eodem rubo apparuisse legitur*[3]. Arnovius in conflictu, quem habuit cum Serapione, rubum posuit masculini generis, dicens: *Et sicut vere rubus flammam habuit, sic vere passus est filius hominis; et sicut vere non incensus est, sic vere non passus est filius Dei*[4]. Iosephus quoque in hystoriis dicit: *Et facto sacrificio, Moyses populo ministrabat iuxta rubum*[b], *qui flammam ignis evaserat*[5]. Item Vergilius haud contempnendae auctoritatis falsator: 803?-804

*Mella fluant illi, ferat et rubus asper amomum*[6].

Tamen si *aspera* esset, potuit per synalipham versus stare. Priscianus vero, veracissimus grammaticae artis doctor, de rubo ita ait: *Specialia unius cuiusque arboris nomina feminina sunt, excepto „oleastro“*[c], *quod tam forma terminationis quam declinatio prohibuit esse femininum. Nam „siler“* — quod est neutrum — *non est inter arbores ponendum, sicut nec „rubus“*[7]. Inter hos vero auctores vestra videat prudentia, quid sequendum sit. Possunt enim quaedam ex his exemplis vitio scripto-

a. alius *T*. b. rubtum *T*. c. aleastro *T*.

1. Donati ars grammatica II 4 (Grammatici Latini ed. Keil T. IV 376). 2. S. Paterii liber de expositione veteris et novi testamenti, de diversis libris S. Gregorii papae concinnatus II c. 4 (S. Gregorii opp. edd. Benedictini T. IV 54). 3. immo Exodi c. VII 3 (Isidori Hispal. opp. ed. Arevalus V 363). 4. Arnobii et Serapionis conflictus, Maxima bibliotheca veterum patrum, Lugduni 1677, VIII p. 228. 5. Iosephi Antiquit. Iudaicarum L. III c. 3. 6. Verg. Ecl. III 89. 7. Prisciani instit. V 19 (Grammatici Lat. ed. Keil II 154).

803?-804 ris esse corrupta, et *u* pro *a* vel etiam *a* pro *u* posita. Tamen certius videtur: masculinum esse quam femininum.

Secunda vero interrogatio fuit inter *de*, *dis*[a]: an debuisset esse *dis*pexeris sive *de*spexeris[b 1] . . . . . . . . . . Sed *dis*pexeris esse non potest propter sequentem *s*, quae exigit *dis*, ut Priscianus vult[2]. Sed inter *de* et *dis* tantum versatur inquisitio.

Considerandum esse videtur: quo modo habeat in Greco; quae ibi praepositio inveniatur, sive quae *dis* significet, sive quae *de* significet. Dicit enim Priscianus[3], *de* habere plures[c] significationes et non pro una greca praepositione poni, sed pro tribus, vel forsan pluribus[d]; ita dicens: *„De" non solum* τὸ ἀπό[e] *significat, sed etiam* τὸ περί *memorativum, ut „de partibus orationis"; accipitur etiam pro* κατά *locali in conpositione, ut „deduco, descendo, detraho, deicio, despicio, derideo"; est etiam intentivum, ut „deprehendo, dedo, depravo, deprimo, deminuo, dehisco, deterreo, deligo, decurro"; est etiam privativum, ut „desperatur, demens, desum, deierat".* Nota, quod *despicio* dixit, unde erit *despexeris*. Nam *spicio* multas in compositione recipit praepositiones et nullam in appositione, quia *spicio* in usu non est[4]. Invenitur enim: *aspicio*, *respicio*, *suspicio*, *despicio*, *conspicio*, *prospicio*, et utrumque invenitur: *despicio et dispicio*.

Ideo superius dixi considerandum esse, quae praepositio in Greco esset posita; et inde agnosci, quae in Latino scribi debeat; quia talis dubitatio ex antecedentis linguae consideratione solvi poterit. Habet enim in Greco ille versus: *Exaudi, Deus, orationem meam et ne despexeris deprecationem meam*[5]: Ἐνώτισαι, ὁ θεός, τὴν προσευχήν μου, καὶ μὴ ὑπερίδῃς τὴν δέη–

a. *sequitur* et des *in T.* b. *sequitur iterum:* sive despexeris *in T; ubi alia quaedam etiam de „di" et „dis" excidisse, facile cognitu est. Quam ob rem puncta interposui.* c. pluras *T.* d. plurioribus *T.* e. τολπω *T.*

1. In hoc versu Ps. 54, 2: „Exaudi, Deus, orationem meam et ne despexeris deprecationem meam." Cf. infra verba haec: „in eo versu, unde haec inquisitio orta est". 2. v. Priscian. XIIII 53 (l. l. III 56) 3. Priscian. XIIII 45 (l. l. III 48). 4. Prisc. VIII 81 (l. l. II 435). 5. Ps. 54, 2.

σίν μου. Item in psalmo XXI ille versus: *De ventre matris* 803? - 804 *meae Deus meus es tu*[1] habet in Greco: ἀπὸ γαστρὸς μητρός μου θεός μου εἶ σύ; ubi nos dicimus *de*, ibi ἀπό legitur. Item ubi nos habemus: *Descendet*[a] *sicut pluvia in vellus*[2], in Greco habetur: καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον; κατά pro *de*, sicut superius περί pro *de* in eo versu, unde haec inquisitio orta est[3].

Nam et beatus Hieronimus in tractatu epistolae ad Titum[4] has praepositiones, id est περί et κατά, sine dubio ad contemptum pertinere dixit. Et idem ponit esse *contempnit* et *despexit*. Sed et bonum et malum esse contemptum; bonum, quando quis tormenta vel obprobria Christi nomine contemnit et despicit. Et has distinctiones in praepositionibus tantummodo esse his verbis docet, ubi in Greco legitur ad Titum dictum περιφρονείτω, et illud quod ad Timotheum legitur καταφρονείτω, et apostolum Paulum pro varietate causarum variis uti praepositionibus asseruit. Tito igitur scripsit: *Nemo te contempnat*[5], et Timotheo: *Nemo adulescentiam tuam contempnat*[6]. Et ad utrumque propter περί vel κατά Grecas praepositiones, *despicit* ponit. Stoicorum[b] quoque, qui subtiliter inter verba discernunt, exemplo hoc ipsum confirmat.

Habet quoque *de* alias significationes in Greco; ut est: *De caelo respexit Dominus*[7], in Greco habet: ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ κύριος[c]; ἐξ etiam pro *de* positum. Item, ubi nos dicimus: *Non defecit de plateis eius*[8], in Greco legitur: ἐκ τῶν πλατειῶν αὐτῆς[d]; ἐκ pro *de* positum.

*„Di" quidem et „dis"* secundum Priscianum[9] *eandem significationem habent, sicut „ab" et „abs". Sunt autem separativae, ut: „divido, diruo; distraho, discurro", quod apud Grecos* διά *praepositio facit.* Nam ubi nos dicimus: *Disrumpamus vincula*

a. descendit *T.* b. stoichorum *T.* c. κ̅ς *T.* d. *εκ τον πλατιον αυτοις T.*

1. Ps. 21, 11. 2. Ps. 71, 6. 3. v. supra p. 804 n. 1. 4. Hieronymi commentar. in epistolam ad Titum (opp. ed. Vallarsius VII 727). 5. Tit. 2, 15. 6. 1 Tim. 4, 12. 7. Ps. 32, 13. 8. Ps. 54, 12. 9. Prisc. inst. XIIII (l. l. III 56).

803?-804 *eorum*[1], habet in Greco: Διαῤῥήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν[a]; item quod nos habemus: *Domine, a paucis de terra divide eos*[2], in Greco legitur: κύριε ἀπολύων[a*] ἀπὸ γῆς διαμέρισον αὐτούς.

His etiam consideratis, videte vel ex antecedentis linguae notitia vel constructe orationis serie, quae magis in eo versu praepositio poni debeat. Nam haec duo maxime dubitationem solvere solent et ad certum lectorem perducere sensum et contentiosas scolasticorum terminare quaestiones. Ideo de *rubo* posui veterum sententias auctorum; et in praepositionibus Grecae linguae auctoritatem; ne meam quis calumniis notaret sententiam et praesumptiosam reprehenderet[b], si nullis priscorum fulciretur doctorum exemplis. Quia multoties in vili persona veritas dispicitur, cui nihil praeferri debuit, si tantum in quaestionibus illius expectaret iudicium et non propriae sententiae defenderetur praesumptio[c].

---

253. *Alcuinus Carolo regi ad interrogationes quasdam respondet*[d]. (F 127)

...-804 Kapitula quae tali convenit in tempore memorari.

I. *Testamentum in mortuis confirmatur*[3], apostolo protestante. Ideoque post obitum testatoris omnimodam firmitatem obtinuit. Quod etiam ante mortem consensus omnium confirmavit. Non itaque postea valet infringi, quod antea nullo modo potuit improbari.

II. Quicunque testatori repperitur ingratus, insuper et contumeliosus existat, ipse sibi testis est, quia testamento dignus non est. Verbi causa: Chanaan patris inexhonoratio servum constituit; Esau[e] propter intemperantiam primogenita perdidit; Ruben iunioribus fratribus contumelia paterna post-

a. *διαρριξομεν τους δεσμους αυτον T.* a*. *απο ολιγον T.* b. reprehendet *T.* c. praesumpti *T.* d. *ex M 114v—115. Edidit Baluzius Miscellanea I 375 ex P.* e. Esair *M.*

1. Ps. 2, 3. 2. Ps. 16, 14. 3. Hebr. 9, 17.

posuit. Ad postremum quoque: *Qui maledixerit patri*[1], et reliqua. . . . - 804

III. Benedictiones patrum in filios haereditare genuinum est. Contra leges autem naturae pugnant, qui parentibus inoboedientiam seu contumaciam parant. Legitimus igitur heres erit, qui praefixos ordines erga parentes tenuerit.

IIII. Aliud est indebite clementer admitti, aliud ex debito competenter asscribi. Nec possunt ex debito repeti, quae prorsus indebite concessum est adipisci. Diversitas siquidem meritorum diversitates exigit praemiorum[a].

V. Quod optime natus, et haereditatem legitime consecutus, neque legis antiquae seu novae contemptor inventus, nec adversus patrem saucius, neque contra populum vulneratus, magnam debeat haereditandi[b] gerere, Domino miserante, fiduciam.

VI. Fracto capite subiecta quaeque languere perspicuum est, cum de firmitate capitis totius proveniat incolumitas corporis; nec possunt ea sanitate membra subdita gloriari, quam constat in capite non haberi.

VII. Hic si veritas quaeritur: non est incognita; si ratio: non est ambigua; si auctoritas: non est incerta. Quoniam et auctoritas supereminet, et ratio patet, et veritas abscondi non potest.

VIII. Tripertita distributione videntur ista omnia includi, consulentium scilicet, ac nocentium, et eorum, qui sic inter utrosque semper ambigui sunt, ut quos obtinere perspexerint, eis se continuo socient. Sunt ergo consulentes utiliter adiuvandi, resistentes autem viriliter obviandi; dubii vero vel rationabiliter adtrahendi, vel circumspecte dissimulandi; cunctisque monstrandum, nec auctoritatem posse corrumpi, nec rationem vinci, nec veritatem paenitus superari.

IX. Populus iuxta sanctiones divinas ducendus est, non sequendus; et ad testimonium personae magis eliguntur honestae.

a. meritorum *M*. b. horeditandi *M*.

1. Exod. 21, 17; Levit. 20, 9.

...-804 Nec audiendi, qui solent dicere: *Vox populi, vox Dei.* Cum tumultuositas vulgi semper insaniae proxima sit.

X. Vulgare proverbium est: *De duro superatur aliquid, de molli vero remanet nihil.* Debet tamen et sapientia ministrare constantiam, et constantia perficere sapientiam, ut sit constantia sapiens, et sapientia constans.

XI. Sic exercenda est praedicatio pacis, ne sub nomine pietatis inducatur assertio falsitatis. Nam sicut pacem rumpere pessimum est, ita veritatem negare blasphemum. Multum sibi denique concinunt verax unitas et pacifica veritas.

XII. Haec et eiusmodi, reor, inculcanda simplicibus; eo quod ignorantia veritatis cogat errare quam plurimos. Porro veritate[a] manifestata contrarii confundentur, amici solidabuntur, universi vero pariter excusatione carebunt.

Ista, supplico, dignanter ac diligenter inspicite. Vestrae siquidem fidelitatis immensitas parvitatem meam reddit inpatientem pro vobis, facit etiam supra vires audentem[b]. Enimvero fidem non perdit, nisi qui nunquam habuit. In cuius manu sunt reges[1] et iura regnorum, ipse coronas vestras[2] multiplicet, tueatur, obumbret.

---

254. *Alcuinus Carolo regi per Candidum interroganti, quae inter aeternum et sempiternum, perpetuum et inmortale, saeculum aevum et tempus sit differentia, exponit*[c].

(Q 16, F 123)

...-804 Domini[d] David[3], rectoris optimi[e], victoris maximi Flaccus Albinus optat salutem[f].

a. veritatem *M.* b. audenter *M.* c. *ex T 33v—35v, P 123—126:* Item ad domnum regem (imperatorem *P*) quid sit inter aeternum et sempiternum et perpetuum et inmortale et seculum et aevum et tempus; *G cod. 12292 (S. Germani 852) membr. s. IX fol. 80v—81v. (Est etiam in L 185—190; N. 30v—32. M 79v—80.) Edidit Quercetanus p. 765. 1512.* d. Domino *PG.* e. obtimi *P.* f. salutem *om. T.*

1. Cf. Prov. 21, 1: „cor regis in manu domini.“ 2. Cogitat de coronis Francorum ac Langobardorum et fortasse etiam de imperatoria. 3. Utrum

De quorumdam nominum proprietate, revertens a nobis Candidus noster[1], quaestiones nobis proposuit: de[a] quibus ut ex tempore diligentius perscrutaretur, interim tacere disposui. Sed ille vestrae voluntatis nimius exactor, et inportunus[b] inquisitor, moras me facere non sinebat. Quapropter paucas eorumdem nominum rationes repentino et inculto[c] notavi sermone; vestrum de his, quae dicta sunt, sicut et de meis omnibus dictis vel scriptis spectans iudicium. Nam oboedientis[d] devotio laudanda est, si auctoritate iubentis probatur[e]. ...-804

Haec ergo est interrogatio, quae nobis[f] ab eodem adlata[g] est: scilicet: quid[h] sit inter aeternum et sempiternum; et perpetuum et inmortale; et saeculum, et aevum, et tempus? Primum enim sciendum est, quod unum significare videntur aeternum, et sempiternum; et simplex esse nomen aeternum; sempiternum vero conpositum ex adverbio semper, et nomine aeterno. Ideo omne aeternum potest dici et sempiternum; et converso ordine omne sempiternum et aeternum. Perpetuum vero videtur dirivatum esse ex eo, quod est perpes; et significare[i], quod nullo dirimitur[k] intervallo, sed semper eodem modo perstat[l], quo[m] est. Inter aeternum[n] autem et inmortale hoc distare videtur, quod omne aeternum, inmortale: non tamen omne inmortale, aeternum recte dicitur. Inter aevum et saeculum ita discerni potest; quod aevum quiddam[o] aeternum potest intellegi: saeculum vero temporale aliquid. Sed modo videamus horum distantiam nominum. Inmortalis enim illa dicitur natura, quae mori non potest, non tamen semper inmutabilis, id est, quae inmutari non possit: sicut anima humana, quae inmortalis creata est, sed inmutabilis procul dubio non est, quia de peiore in melius, vel de meliore in peius[p], vel[q]

a. de — disposui *om.* *P.* b. inoportunus *PG.* c. in occulto *P.* d. oboedientes *T*, oboediens *PG.* e. probatus *P.* f. in nobis *P.* g. ablata *G.* h. quid sit *om.* *G.* i. significari *TPG.* k. dirimit *G.* l. praestat *P.* m. quod *G.* n. aeternum — dicitur. Inter *om.* *G.* o. quidam *TPG.* p. in peius — de meliore in *om.* *G.* q. vel — peius *om.* *T.*

haec epistola ad Carolum regem an ad Carolum imperatorem scripta sit, non liquet. *D.*

1. De Candido sive Wizzone cfr. supra p. 20 n. 4.

...-804 de peiore in peius vel de meliore in melius mutari potest, sicut dictum est: *Ibunt sancti de virtute in virtutem*[1]. Solus Deus vere inmortalis et inmutabilis, quia solus vere et proprie aeternus, et semper quod est, de quo apostolus: *Qui solus habet inmortalitatem*[2]. Et[a] inmortale posuit pro inmutabili; quia quod mutabile est, quodammodo moritur eo, quod est, dum aliud aliquid incipit esse, quod non erat. Sed abusive[b] saepe aeternum[c] legitur dictum, quod tempori[d] vel mutabilitati obnoxium est, nec semper eiusdem modi est; ideo aeternum non recte dicitur. Quod[e] enim mutatur, non manet, idque, ut supra diximus, inter inmortale[f] et aeternum est, quod omne aeternum inmortale est; non omne inmortale satis subtiliter et aeternum dicitur: quia etsi semper aliquid vivat, tamen si mutabilitatem patitur, non proprie[g] aeternum[h] appellatur; quia non semper eiusmodi est: quamvis inmortale, quia semper vivit[i], recte dici possit. Vocatur tamen aeternum interdum etiam, quod inmortale est: aeternum enim[k] cum proprie[g] dicitur, neque quicquam praeteritum habet, nec futurum; sed quicquid est, semper est, quod solus est Deus; et ideo solus Deus aeternus est secundum proprietatem aeternitatis. Hoc vero quod[l] de aeterno diximus, hoc idem licet intellegi de sempiterno. Sed quid est, quod apostolus dicit: *Ante tempora aeterna*[3]? Si enim tempora, quomodo[m] aeterna; dum tempora non sunt[n], nisi in creaturis? nisi forte ante omnia tempora intellegi voluit. Aeterna autem maluit dicere, quam omnia; fortasse ideo: quia tempus non coepit ex tempore; aeterna enim[o] tempora aevum significant. Inter aevum autem et tempus hoc distat, quod illud stabile est, tempus autem mutabile[p].

Saeculum vero dicitur, post creatas rerum species, et in

a. Et *om. PG.* b. abusivae *T.* c. aeternae *T.* d. tempora *TP*, temporali *G.* e. quid *P*, *ubi* o *superscriptum et deinde deletum est.* f. mortale *PG.* g. propriae *T.* h. autem *P.* i. uiūū *G.* k. etiam *G.* l. *om. TP.* m. qıodo *T.* n. sint *G.* o. et in *G* (*pro* enim). p. est *add. P.*

1. Psal. 83, 8. 2. 1 Tim. 6, 16. 3. Rom. 16, 25; 2 Tim. 1, 9.

diversas[a] temporum mutabilitates distinctae[b]; videturque saeculum et tempora simul coepisse. Sed multis[c] locis, saeculum[d] in sancta scriptura pro sempiterno legitur; ut dicitur: *Quoniam in saeculum misericordia eius*[1]. In saeculum, scilicet in perpetuum dicitur[e]; quoniam misericordia ipsius aeterna et indeficiens est. Saeculum est enim mundi ordo decurrens, qui[f] ad futura tendens praeterita deserit, et ideo saecula dicta esse putantur[g], quia in se iugiter revolvuntur[h] tempora. Sed differentia est, dum dicitur: a saeculo; et dum dicitur: in saeculo[i]; et dum dicitur: in saeculum saeculi. Adam namque a saeculo fuit; id est, in principio saeculi[k]. Ceteri vero patres, Noe, Abraham, in saeculo, sed non a saeculo fuerunt: sicut omnis humani generis series in saeculo fuerunt, vel sunt, vel futurae[l] sunt. In saeculum vero saeculi, futurum est saeculum, quod post hoc erit saeculum, quod et in saecula saeculorum[2] dicitur. Nam quibusdam in locis in saeculum saeculi, aeternitatem Domini absolute significat; quoniam ille et ante saeculum, et in saeculo, et post istum[m] saeculum misericors esse monstratur. Et ideo dicitur de eo: *Misericordia autem*[n] *Domini a saeculo et usque in saeculum super timentes eum*[3]. Item *in saeculum saeculi*[4] propter duo[o] testamenta saepe legitur positum; quia hoc[p] novum testamentum prioris saeculum[q] saeculi est; sicut et futurum istius praesentis erit. Invenitur quoque saeculum pro cuiuslibet temporis fine poni. Nam in lege Domini dicitur: *Sit tibi servus in saeculum*[5], id est, usque in iubileum[r] annum. Sed sciendum est, quod aeternum tribus modis in sancta[s] scriptura legi solet. Primo[t], quod vere et proprie aeternum dicitur, omni mutabilitate carens, sicut solus Deus est. Alter vero modus est, cum ea res aeterna dicitur,

a. diversa *G.* b. distinctas *TP*, distinatas *G.* c. in *add. PG.* d. saeculum saeculi *G.* e. dicit *PG.* f. quid *T.* g. putatur *T.* h. resolvuntur *P*, resolvunt *G.* i. saeculo — dicitur in *om. PG.* k. *om. G.* l. futuri *TPG.* m. istud *G.* n. misericordiautem *T.* o. qua *T.* p. quia in hoc *P.* q. saeculi saeculum *PG.* r. iobeleum *T*, iubeleum *G.* s. saecula *T pro* sancta; sacra *G.* t. Primo — dicitur *om. T.*

1. Psal. 105, 1; 117, 1. 2. Tob. 9, 11. 3. Psal. 102, 17. 4. Psal. 10, 16. 5. Exod. 21, 6.

. . . - 804 quae ipsa quidem per se aeterna non[a] est, sed quod significat, aeternum est; veluti est eo quod[b] Abrahae dicitur: *Dabo tibi et semini tuo terram hanc in possessionem aeternam*[1]. Cum nec ipsa terra, nec eius habitatores aeterni esse potuissent: sed terra viventium, quae per hanc terram significatur, aeterna est; et habitatores illius aeterni, de quibus dicitur: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt*[c] *terram*[2]. Tertius modus est, quando ea[d] res aeterna appellatur, cui finis non constituitur, aut ita fit, ut deinceps non sit facienda, quantum ad curam vel ad[e] potestatem facientis, aut dicentis pertinet, eo genere locutionis[f], quo quidam[g] poeta ait:

Serviet aeternum, qui parvo nesciet[h] uti.

Non enim potest aeternum servire, cuius ipsa vita aeterna esse non potest. Sed mira[i] quaedam differentia est inter essentiam[k] omnipotentis Dei et volantia[l] humanae vitae tempora. Legimus enim[m] tria tempora esse, id est, praeteritum, praesens, vel futurum; sed pene nihil nobis praesens sit[n], sed omnia praeterita et[o] futura. Verbum enim cum dico, priorem dum[p] dixi syllabam, posterior futura fuit: et dum posteriorem dico, praeteriit[q] prior. Deo[r] vero nihil praeteritum vel futurum, sed omnia praesentia sunt, qui servo suo Moysi ait: *Ego sum, qui*[s] *sum*. Et: *Dices*[t] *filiis Israel: qui est, misit me ad vos*[3]. Sed si[u] subtilius quaerere incipias, etiam ipsae duae[v] syllabae, dum dixi: *Deus aeternus*, aeternae non sunt, sed illud, quod istae syllabae significant, omnimodis aeternum est. Verba enim, quibus loquimur, nihil aliud sunt[w], nisi signa rerum earum, quas mente concepimus, et quibus[x] ad cognitionem[y] aliorum venire[z] volumus: quae verba numquam recte proferuntur, nisi veritatem significent. Veritas enim omni homini naturalis est in tantum, ut nullus umquam pro veritate falsum

a. *om.* *T*. b. veluti est hoc quod *PG*. c. possedebunt *T*. d. ita *G*. e. *om.* *PG*. f. loquutionis *T*. g. quondam *P*. h. nesciat *G*. i. magis *PG*. k. aessentiam *T*. l. volentia in *T*, volventia *PG*. m. *om.* *T*. n. fit *G*. o. vel *G*. p. cum *G*. q. praeterit *TPG*. r. Dum *T*. s. qui sum *om.* *G*. t. Dicis *TP*. u. Sed ipsi *T*. v. ipse duo *T*. w. *om.* *T*. x. *om.* *TPG*. y. cognationem *T*, cogitationem *PG*. z. *om.* *G*.

1. Genes. 17, 8. 2. Matth. 5, 4. 3. Exod. 3, 14.

velit audire, eo[a] modo, ut ipsum[b] verum putet, quod falsum est; nisi nimium ipse vanus sit, et ab omni veritate aversus. ...-804

Sed quia ad finem cartulae properat series, videtur ratum, aliquid de ipso fine dicere. Est enim locus, ubi finis, quod sine fine est, significat, ut in euangelio: *Cum dilexisset suos*[c], *qui erant in mundo, in finem dilexit eos*[1]: id est, in aeternum dilexit eos. Est etiam ubi perfectionem significat, ut: *finis enim*[d] *legis Christus est*[2]: id est, perfectio legis. Est[e] quoque, ubi ipsum significat Christum, ut in quibusdam psalmorum titulis: *in finem David*[3]: id est, in Christum. Quando finis finem significat cuiuslibet rei[f] vel temporis; ut in Danihelo: *in fine autem dierum illorum*[g] [4]. Nec mihi multitudo verborum et cartulae longitudo obicienda[g*] est; quia longitudo temporum[h], vel magis illud, quod tempus non habet, plurima poscit verba, quibus demonstretur, quod vix demonstrari[i] poterit. Sed calamus in fonte[k] caritatis[l] tinctus[m] dulce habet cum eo loqui, cui omnia bona dulcia sunt; cui Deus aeternam concedere dignetur dulcedinem[n].

---

255. *Alcuinus Rodtrudae et Berchtae, Caroli regis filiabus, de suo erga eas obsequio scribit*[o].

Carissimis in Christo virginibus Rodthrudae et Berchtae[5] sempiternae beatitudinis salutem. ...-804

Memor dilectionis et pietatis vestrae erga me, non potui nisi salutationis litteras vobis dirigere, ut sciatis meae[p] fidei et caritatis in vos sinceritatem; desiderans, vobis semper prospera coram Deo et coram hominibus evenire. Cuius prosperitatis, quantum valemus, fideles erimus cooperatores, sive

a. eum *T*. b. ipse *PG*. c. eos *PG*. d. *om*. *G*. e. Eas *G*. f. regi *G*. g. eorum *G*. g*. oboedienda *T*. h. tempora *P*. i. demonstrare *TP*. k. fonte *G*. l. caritate *TP*. m. cunctus *T*. n. finit *add*. *P*; aeternam Amen *add*. *G*. o. *ex A 14v—15*: Epistola Albini magistri ad Rodtrudam et ad Berhtam; *O n. 15*. p. meae *scripsi pro* verae *A*.

1. Ioh. 13, 1. 2. Rom. 10, 4. 3. Psal. 51. 52. 4. Dan. 4, 31. 5. Caroli regis et Hildigardae filiabus.

...-804 orationum instantia sive officio fraterni amoris; sicut dignum est, domini mei David semper sobolem amare et bene cupiens esse ad omnes fideles ipsius. Tamen cordis mei devotio specialiter tendit in vos propter familiaritatem et pietatem, quam fecistis in nos. Quod vobis divina remunerare dignetur clementia.

Feliciter et prospere valete semper in sempiternum, carissimae filiae.

---

256. *Alcuinus Magenharium Senonensem comitem*[1] *hortatur ad virtutem curamque sui muneris*[a]. (C 54, Q 35, F 152)

...-804 Dilecto amico[b] Magenhario[c] comiti[d], humilis levita Albinus[e] salutem.

Audivi vos, vir venerande, nostrae parvitatis optasse[f] conloquia; et ut[g] vere fateor, vestram valde desideravi praesentiam, ut dulci conlocutione vestrae prudentiae[h] consolarer. Sed quia rerum eventu[i] hoc fieri non valuit, visum est mihi condignum, litteris implere[k], quod verbis non potui, et meam[l] in vos ostendere dilectionem[m], et vobis utilia per cartam suadere, ut vester[n] profectus meus esset fructus. Ut qui[o] in sublimi dignitate positus es in terris, per opera iustitiae et misericordiae caelestem tibi merearis[p] honorem. Cogita quod[q] transitoria sunt haec omnia, quae in hoc saeculo habemus[r], et quia necessarium est uni cuique hominum[s], aeternam[t] sibi per[u] tem-

a. *ex T 59—60:* Ad Magenharium Comitem Sensoniae Civitate; *K 67r—68v:* Albinus Maginhario comiti; *R 116—119, G 193—196. (Est etiam in Z 188v—190; N 54v—55:* Ad Magenhardium comitem Senonicae civitatis.) b. in Christo *T pro* amico. c. Magenhario — salutem *om. R.* d. comite *TG.* e. abb. *G.* f. obtasse *G.* g. *om. R.* h. vestra prudentia *R.* i. evento *T*, evente *G.* k. complere *K*, inplere *G.* l. in eis *pro* meam *K*, meis *G.* m. dulcedinem *K.* n. uh *TR*, vestre *G.* o. quoniam *K.* p. promerearis *K.* q. quam *R.* r. sunt *K.* s. homini *R.* t. veram *K*, veniam *G.* u. pro *R.*

1. Testamento Caroli M. subscripsit „Meginheri" comes (Einharti V. C. M. c. 33), idem fortasse, quem Carolus „virum sapientem et strenuum gnarumque utilitatis et honestatis regiae" Hludovico regi Aquitaniae misit (Vita Hludowici imp. c. 7, Scr. II 611); cfr. etiam diplomata Hludovici Pii annorum 825 et 835 (Sickel Acta Karolinorum Lud. Nr. 238. 337). *D.*

poralia benefacta promereri gloriam. Quapropter, ut ad perpetuam pervenias[a], Deo donante, beatitudinem, nulla te[b] saeculi delectatio[c], nulla carnalis concupiscentia[d] impediat. Sed esto in iudiciis iustus[e], in operibus misericordiae pius, viduis et orfanis quasi pater, defendens[f] eos ab omni violentia. ....-804

Esto quoque ecclesiis Christi quasi frater, ut per orationes servorum Dei, inter pericula hostium, fluminum, viarum[g], infirmitatum, divina te protegat dextera, regat, atque conservet semper ubique. Fac ut cotidie[h] pauperes de pane tuo comedant[i], quia miserorum[k] consolatio tibi erit aeterna remuneratio. Esto quoque in consiliis providus, sapiens in cogitationibus[l], modestus in sermone; Deum semper habens praesentem, quatenus illius loquens voluntatem[m], eius dignus[n] efficiaris protectione. Corpus tuum in castitate, et animum in sobrietate conserva. Fidelis esto ad dominos, quos dedit tibi Deus[1], ad amicos benignus, ad omnes homines aequus, et miseris largus. Debitoribus tuis[o] vel in te[p] peccantibus culpas ignosce, ut tibi ignoscat Deus, si quid contra eius fecisti voluntatem.

Tuis quoque[q] diligenter praecipe subiectis, ut iusti sint in iudiciis, misericordes in miseros, Deum timentes, ecclesiamque[r] Christi honorantes: ut illorum bonitas tibi in mercede[s] conputetur. Saepe subiectorum peccata rectoribus inputantur[t], si minus diligenter eos ammonent praelati, quomodo facere debent; sicut eorum bona opera[u] dominis prosunt[v] ad praemia, qui eos studiose erudiunt Deum timere, eiusque oboedire praeceptis.

Obsecro, ne[w] me praesumptiosum esse[x] arbitreris, haec[y] tibi scribentem[z]. Caritas Christi et vestrae salutis amor, et vestrae bonitatis fiducia, haec me[aa] monuit scribere; optans vos[bb]

a. venias *R.* b. *om. K.* c. dilectatio *T.* d. concupescentia *G.* e. *om. T.* f. defendas *KG.* g. variarum *K.* h. cotidiae *T.* i. comedent *TRG.* k. miserarum *G.* l. cogitatione *TR*, cogitacionis *G.* m. veritatem *K.* n. dignos *G.* o. *om. G.* p. uitę *R.* q. tuisque *T.* r. ecclesiam *KR.* s. mercedem *K.* t. implicantur *KG.* u. *om. KTG.* v. sunt *R*, presunt *G.* w. *om. T*, nec *R.* x. *om. TKG.* y. hoc *K.* z. scribens *TRKG.* aa. *om. TKG.* bb. *om. R.*

1. De Carolo rege ac filio eius Ludovico rege Aquitaniae (inde ab a. 781) loqui videtur. *D.*

...-804 et praesentem habere prosperitatem, et futuram promereri[a] beatitudinem. Divina vos gratia in omni bonitate florere faciat, vir dilectissime[b].

---

257. *Alcuinus Fridugiso discipulo de tribus visionum generibus scribit*[c]. (F 155)

...-804 Tria sunt genera visionum: unum corporale, aliud spiritale, tertium intellectuale. Corporale est, quod corporeis oculis videtur. Spiritale est, quod, remota corporali visione, in spiritu solo per imaginationem quandam cernimus, sicut forte dum[d] quidlibet[e] ignoti oculis perspicimus, statim eius rei imago formatur in spiritu, sed prius non apparet illa spiritalis imaginatio, quam corporalis adlata sit intuitio. Intellectuale est, quod sola mentis vivacitate[f] consideramus, veluti dum scriptum legimus[g]: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*[1]. Litterae autem corporali visione leguntur, et proximus spiritali imaginatione rememoratur, et dilectio sola mentis intellegentia.

Primum autem genus visionis omnibus notissimum est. Secundum aeque[h] cunctis consuetum. Tertium a plerisque ignoratum, quia discernere nequeunt, quid sit spiritale, quid intellectuale? quae duo apostolus una sententia et hac brevissima optime discrevit inquiens[i]: *Orabo spiritu, orabo et mente: psallam spiritu, psallam et mente*[2]. Spiritum occultas significationes, quae sunt in scripturis sanctis, nominavit; et mentem manifestas harum intellegentias appellavit. Voluit enim nos cum intellegentia eorum[k], quae dicimus, vel orare vel psallere. Unde et in alio loco dicit: *Si oravero lingua, spiritus meus orat, mens mea sine fructu est*[3]. Hic autem lingua obscuras

a. promeriri *T.* b. dilectissimae *T.* c. *ex E cod. lat. Mon. 14727 (Rat. S. Em. G CXI) membr. saec. IX fol. 129, G cod. bibl. imp. Paris. 13373 (quondam S. Germani 1291) membr. saec. IX fol. 95—96:* De tribus generibus visionum. (*Est etiam in T 154 v—155.*) *Edidit Lucas Dacherius Spicileg. VI 396 ex cod. abbatiae S. Germani a Pratis.* d. *om. G.* e. quilibet *E.* f. vivatitate *G.* g. legemus *G.* h. aequae *G.* i. *om. G.* k. earum *G.*

1. Matth. 19, 19. 2. 1 Cor. 14, 15. 3. 1 Cor. 14, 14.

et mysticas significationes, quae solent tantummodo spiritu cerni, ... -804
designavit[a], quarum si intellegentiam ignoramus, mens nostra infructuosa remanet.

Haec quoque duo genera visionum in Pharaone[b] et Ioseph mirabiliter distinguuntur[c 1]. Illi enim in spiritu futura ostendebantur; isti in mente horum revelatio facta. Illius spiritus informatus est, ut videret; istius mens inluminata est, ut intellegeret. Similiter et Danihelis excellentia temptata est et probata[2], qui et somnium futurorum, quod rex videbat spiritu, intellexit, eiusque interpretationem regi ostendit. Ideo magis ille fuit propheta, qui mente intellexit, quam rex, qui spiritu cernebat. Sed haec tria quoque genera visionum in illa scriptura, quae coram rege Baltasar[d] in pariete depicta est, ostenduntur[3]. Nam corporali visione rex cernebat in pariete litteras perscriptas[e], cuius nec spiritus informatus fuit, ut eas, licet videret, legere potuisset, nec mens inluminata intellegere[f] eas. Accessit autem et propheta, qui utrumque et in spiritu obscuritatem scripturae perlegebat, et obscurissimas eius significationes mentis vivacitate intellexit.

Haec tibi, karissime fili Fridugilse[4], citato sermone dictavi, ne ignarus huius tripartitae rationis esses, quae omnibus usitata est, sed a paucis intellecta[g].

---

258. *Alcuinus Fredegiso discipulo quaestiones de sancta Trinitate dedicat*[h].

Desiderantissimo filio[i] Fredegiso[k 5] Albinus salutem. ... -804

a. signavit *E*. b. Faraone *G*. c. distinguntur *G*. d. balthasar *G*. e. perscribtas *E*. f. intelle *G*. g. *sequuntur in E haec:* Explicit liber Albini magistri iussit quem praesul Baturicus scribere dignum. h. *ex G cod. S. Galli 272 f. 202—203; A cod. lat. Mon. 14614 f. 218v—219v; S cod. lat. Mon. 15813 f. 86—86v; E cod. lat. Mon. 14510 fol. 160v—161. Vidi hanc epistolam etiam in codice bibl. Trecensis 1165 membr. s. IX; in codice musei Britann. Harlei. 4980 membr. s. IX f. 126v; in cod. bibl. Trecensis 1528 membr. s. IX; in cod. bibl. nat. Paris. 2341 membr. s. IX fol. 166; in eiusdem bibl. cod. 2849 membr. s. IX fol. 38v; in eiusdem bibl. cod. 2390 membr. s. XI fol. 77; in musei Britann. cod. King's 6 B VIII membr. s. XII f. 71. Ediderunt Quercetanus p. 759—762, Frobenius I 739.* i. *om. A.* k. Fredegyso *G*.

1. Gen. 41, 1. 15. 2. Dan. 2, 4. 3. Dan. 5, 25. 4. id est Fridugise. *D*. 5. Diacono in aula conversanti. „Omnibus fidelibus et domni

. . . - 804 Placuit prudentiae vestrae, fili carissime[a], aliquas praeponere mihi ad solvendas de sancta Trinitate quaestiones, quibus fortassis alios[b] vestrae aures sapientiae inquietare putamus. Nec ullatenus eruditionem vestram, et in catholica fide puritatem[c], minus aliquid in talibus intellexisse reor, dum maxime divina operante gratia ab ineunte virilis robore sensus tecum hoc egi, ut robustus praedicator et insuperabilis[d] doctor in fide sanctae Trinitatis esse videreris. Cui non deesse, iuxta apostolicam prophetiam, contradictores[e] olim prioribus et nunc nostris probatum habemus temporibus: sed satis[f] benigne suscipio, quicumque est, de huiusmodi rebus interrogantis devotionem, sed[g] magis laudo hanc[h] praedicantis instantiam, quia parum prodest discendi devotio, sine docendi studio, iuxta sententiam Salomonis: *Thesaurus*[i] *invisus et sapientia abscondita, quae utilitas in utrisque*[1]*?* Quocirca tota debet esse cura bene intellegenti in docendo, ne frustra laboret[k] in discendo, quia, sicut in propheta legitur, *qui multos erudiunt, sicut firmamentum in perpetua fulgebunt claritate*[2].

---

259. *Alcuinus Daphni discipulo de sexagenario numero reginarum et octogenario concubinarum Salomonis regis exponit*[l].

. . . - 804 Dilectissimo filio meo Daphni[3] Albinus pater salutem.

Quia pridem de numerorum ratione mecum egisti, interrogans, quomodo in excellentissimo cantico Salomonis sexa-

a. carissimae *G.* b. alii *AESG.* c. puritate *E.* d. inseparabilis *A*; *corr. in* insuperabilis *G.* e. contradictores prophetiam *AESG.* f. factis *G.* g. set *G.* h. haec *AESG.* i. Thesauros *E.* k. laboraret *ESG.* l. *ex E cod. lat. Mon. 14727 fol. 123, G cod. lat. bibl. nat. Paris. 13373 fol. 90—92:* De sexagenario reginarum et octogenario concubinarum numero. *(Est etiam in Y 150v—153.) Ediderunt Canisius VI 366—368 ex cod. S. Galli, Quercetanus p. 306, Frobenius I 408.*

nostri serenissimi principis Karoli in sacro eius palatio consistentibus Fredigysus diaconus" scripsit epistolam de nihilo et tenebris (*P* f. 134—137), quam edidit Baluzius (Miscellanea I 405). *D.*

1. Eccle. 41, 17. 2. Dan. 12, 3: „Qui ad iustitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi splendor firmamenti in perpetuas aeternitates." 3. Cf. de hoc Alcuini discipulo alias ignoto carmen de Cuculo (Nr. 277 p. 237 ed. Frobenius) v. 1: „Plangamus Cuculum, Dafnin, dulcissime, nostrum" et v. 22: „Te Dafnin iuvenis optat habere suus." *D.*

genarius numerus reginis conveniret, et octogenarius concubinis[1], et cur adolescentulae[a] sine numero essent, igitur si noverim te plenariam huius rationem in sanctorum patrum tractatibus legisse, tamen ne tuam contristem[b] sollicitudinem, dicam, quod meae videtur imperitiae posse convenire, et quod tantum inter familiares aures latitari velim, quia publico magnorum doctorum iudicio[c] praesentare non audeo. ....-804

Legimus enim in numerorum subtilissima ratione, alios numeros esse pares, alios inpares; et item parium numerorum alios esse perfectos, alios inperfectos; item et inperfectorum alios esse superfluos, alios exiguos. Pares autem numeri sunt, qui in duo equalia dividi possunt: ut octo in bis quattuor, et quattuor in bis duo. Inpares sunt, qui in duo equalia dividi non possunt, ut septem vel novem[d], quos si divides, duas equales in eis partes invenire non potes. Item ipsorum parium numerorum alii sunt perfecti, alii inperfecti. Perfectus numerus est, qui partibus suis impletur: nec diminutione frangitur, nec multiplicatione partium superabundat[e], ut senarius numerus. Habet enim senarius dimidiam sui partem tres, et tertiam duo, et sextam unam, qui simul iuncti eundem implent senarium, nam unum, duo, tres faciunt qui partibus suis[f] impletur. Nec diminutione frangitur, nec abundantia[g] supercrescit, idcirco perfectissimus creator, qui universa valde bona creavit, in eo numero originalis mundi creaturas condidit, ut ostenderet, omnia in suo genere[h] esse perfecta, quae condidit.

Item octonarius[i] numerus, si eum in partes a se ipso nominatas divides, minor se ipso ipse invenitur, habet enim dimidiam sui partem quattuor, et quartam duas[k], et octavam unam[l]: quae simul ducta octonarium[m] non implent, sed septenarium[n]; unum, duo, et quattuor septem efficiunt, non octo: et idcirco secunda huius[o] generis origo ab octonario[p]

a. adulisceatulae *G*. b. contrister *G*. c. inditio *G*. d. octo *E*. e. superhabundat *G*. f. *om*. *E*. g. habundantia *G*. h. genera *E*. i. octogenarius *E*; *corr*. *in* octonarius *G*. k. duo *EG*. l. *corr*. *in* unum *G*. m. octogenarium *E*. n. septinarium *EG*. o. humani *corr*. *Frobenius*. p. octogenario *E*.

1. Cant. 6, 7.

...-804 numero crescere coepit. Videlicet octo animas in arca esse legimus, a quibus totius humani generis multitudo pullulavit[a], ut ostenderetur secunda origo esse inperfectior, quam prima, quae in senario numero creata est. Ita et inde[b] redemptor noster et reparator primae perfectionis, sicut Adam sexta die ex virgine terra[b*] creatus[c] est, ita ille sexta aetate ex virgine Maria factus est homo, ut senarii numeri perfectionem suo dicaret adventu, quam in primi hominis monstravit conditione.

Item progressionem numerorum articulis, quasi quibusdam unitatibus, ad infinita crescere per quasdam finitas formas videmus. Nam prima progressio numerorum est ab uno usque ad decem[d]. Secunda a decem[e] usque ad centum. Tertia a centenario numero[f] usque ad millenarium. Et eandem regulam perfectionis vel inperfectionis, quam[g] prima unitas in suis numeris sub denario servat, eandem et secundam[h] in suis denariis sub centenario servare necesse est. Nam sicut senarius numerus in suis partibus per unitatem positis perfectus est in se ipso, ita et sexagenarius partibus suis positis per denarium perfectus esse dinoscitur, ita ut semper in sexagenario numero denarius numerus locum obtineat unitatis in senario; et fit[h*] illius divisio per partes suas eiusmodi: medietas sexagenarii est tricenarius, sicut ternarius senarii; et est tertia pars vicenarius, sicut binarius in senario; et denarius in eo locum tenet[i] unitatis; quae summa si colligitur eundem implet[k] sexagenarium. Decem itaque, et viginti, et triginta, sexaginta sunt, sicut et tres, et duo, et unum, sex.

Poteris et per te ipsum, iuxta eandem regulam, octogenarii explorare diminutionem. Nam octogenarii quadragenarius medietas, et viginti quarta pars, et denarius octava: quae simul ducta septuaginta faciunt[l] non octoginta; decem et viginti et quadraginta, septuaginta sunt.

Sexaginta vero reginae et octoginta concubinae rectores

a. p̄pullulavit *G*. b. Ita et inde *E*, Inde et *G*. b*. terrae *EG*. c. creata *EG*. d. decī *E*, decim *G*. e. decim *EG*. f. *om*. *G*. g. quae *EG*; *corr. Frobenius*. h. secunda *G*. h*. *sic legendum videtur pro* sit *EG*. i. teneat *G*. k. implent *G*. l. fatiunt *G*.

sunt sanctae ecclesiae. Sed alii ex illis propter solam carita- . . . - 804
tem Christi docent; alii, terrena sequentes commoda, laborant in ecclesia, non caelestis patriae ardore[a], sed terreni[b] lucri gratia desudant in docendo. Hi[c] in sua inperfectione octogenario numero comparantur, illi perfecta beatitudine sexagenario designantur, et reginarum numero digni efficientur, quia spiritalem sobolem propter amorem solummodo sponsi, et multiplicandis filiis in caelestem patriam, felicem prolem baptizando, seu praedicando generare non desinunt[d]. Illi vero concubinarum nomine denotantur, quia seculi ambitione, vel temporalis honoris gratia, praedicando seu[e] baptizando nobiles quidem sepe generant filios, sed illi ignobiles in se ipsis[f] permanent.

Quorum tu contubernium, fili karissime, fuge obsecro, et si te quandocumque Dei misericordia doctorem dignetur efficere, tu pro eius amore laborare non cessa, qui pro tua[g] salute sanguinem suum fundere non dubitavit, ut tibi sit merces[h] non periturae divitiae, sed perpetua gloria in caelesti thalamo domini nostri Iesu Christi, cui laus et gloria in omnes aeternitates. Amen.

---

260. *Alcuinus Gallicellulo discipulo de numerorum ratione in veteri et nova lege comparata exponit*[i]. (F 154)

Dilecto filio meo Gallicellulo[k] Albinus salutem. . . . - 804

Quia me rogasti de numerorum ratione, vel magis de[l] comparatione, qui in veteri[m] lege inveniuntur, ad auctoritatem novi testamenti proferre[n]; quia non occurrit nobis iter agentibus plura scribere; a denario tamen incipiamus, donec usque ad unitatem perveniamus, ut cum pedibus gradientis calamus currat scribentis.

a. ardorem *G*. b. terrē *G*. c. Hii *G*. d. desistunt *G*. e. vel *G*. f. semet ipsis *G*. g. tu *G*. h. mercis *G*. i. *ex E cod. lat. Mon. 14727 fol. 125v — 127v; G cod. lat. bibl. nat. Paris. 13373 fol. 92—93v:* Comparatio novi et veteris testamenti a denario numero usque ad unum. (*Est etiam in Y 153—154.*) *Ediderunt Lucas Dacherius Spicilegium VI 391—398 ex cod. abbatiae S. Germani a Pratis, Bernardus Pez Thesaurus anecdotor. II 1, 1 ex cod. S. Emmerammi.* k. Gallicellule *G*. l. *om. E*. m. vetere *E*. n. referre *G*.

...-804 Decem[a] praecepta sunt legis, quae data sunt in duabus tabulis per Moysen et Aaron populo Dei[1]. Decem[a] minas[b] dedit Christus utriusque praedicatoribus populi[2].

Per decem plagas percussa est Aegyptus, ut populus Dei[c] liberaretur. Per decem persecutiones coronata est ecclesia Christi.

Decima die mensis primi tenendus fuit agnus paschalis, qui immolandus fuit XIV die mensis eiusdem[3]. Decima hora agnus paschalis pro mundi salute, hoc est, Christus, in cruce spiritum emisit[4].

Decima generatione venit diluvium, et perdidit impios. Post decem[a] reges novissimi temporis[5] nascitur Anti-Christus, cum quo pereunt omnes inpii.

Novem lapidibus opertus est archangelus[d], qui cecidit de caelo. Novem ordines angelorum remanserunt in caelo.

Octo animae salvae factae sunt in arca[6]. Octo beatitudinibus[e] salvantur animae fideles in ecclesia[7].

Octavo die in populo Dei[f] circumcidendus fuit masculus puer[8]. Octavo[g] die circumcisus est Christus[9], per cuius circumcisionem octo vitia principalia destruuntur[h].

Septima die requievit Deus ab omnibus operibus suis[10]. Septima aetate requiescunt sancti a laboribus huius seculi.

Septem columnas excidit sapientia[11] ad construendam sibi domum. Septem donis Spiritus sancti Christus domum suam, id est ecclesiam, confirmavit.

Sex diebus fecit Deus caelum et terram, et omnia, quae in eis sunt. Sex aetatibus omnia[i] currunt huius seculi tempora.

Sexta die creatus est homo de inmaculata terra. Sexta aetate[k] filius Dei de inmaculata virgine factus est homo[12].

In quinque libris Israhelitico populo Moyses dedit[l] prae-

a. decim *EG*. b. mnas *G*. c. *om*. *G*. d. angelus *E*. e. beatitudinis *G*. f. dei *F*, die *G*, *om*. *E*. g. octava *G*. h. destruentur *G*. i. *om*. *E*. k. die *E*. l. dederat *G*.

1. Exod. 20, Deuter. 10. 2. Luc. 19, 13. 3. Exod. 12, 3. 6. 4. Matth. 27, 46. 50. 5. Apoc. 17, 12. 6. 1 Petr. 3, 20. 7. Matth. 5, 3—11. 8. Levit. 12, 3. 9. Luc. 2, 21. 10. Gen. 2, 2. 11. Prov. 9, 1. 12. Cf. supra p. 820.

cepta vivendi. Quinque talenta Christus ad caelos rediens fideli tradidit servo[1]. ... - 804

Quatuor de uno paradysi fonte ad inrigandam profluunt flumina terram[2]. Quatuor euangelia de uno fonte, qui est Christus, procedunt ad inriganda corda arida, ut virtutum floribus vernent.

Quatuor sunt elementa, quibus mundi ornatus[a] constat maxime. Quatuor sunt virtutes, quibus minor mundus, id est homo ornari debet.

Tribus modis Adam temptatus est, et superatus, id est, gula, iactantia, avaritia. In his tribus iterum Christus temptatus est, et vicit victorem Adae[b][3].

Totus orbis in tres dividitur partes, Europam[c] et[d] Africam[e] et Indiam, in quibus partibus tribus modis colendus est Deus: fide, spe[f] et caritate.

Tria praecepit Deus Abrahae dicens: *Egredere de terra tua et cognatione tua et de domo patris tui*[4]. Tria promittuntur nobis: resurrectio, vita et gloria.

Duae fuerunt tabulae testamenti, in quibus decalogus digito Dei scribebatur[5]. Duo sunt praecepta caritatis, quae digito Dei, id est Spiritu sancto, in cordibus scribuntur credentium.

Duo fuerunt Cherubin[g] in templo[6]: Cherubin[h] multitudo scientiae interpretatur. Ideo duae partes sunt scientiae; una est diabolum relinquere, altera Deum diligere.

Una fuit arca, in qua mundo pereunte fideles sunt salvati[i]. Una est sancta Dei ecclesia, qua[k] pereuntibus peccatoribus salvantur fideles.

Unus fuit transitus Israhelitici populi per mare rubrum[7],

a. mundus *E*, mundi ornatus *G*. b. Adā *E*, Adam *G*. c. Eoropam *G*. d. et *om.* *G*. e. Affricam *E*. f. spe, fide *G*. g. Cerubin *E*. h. Cherubim *G*. i. saluti *G*. k. q *E*.

1. Matth. 25, 15. 2. Gen. 2, 10. 3. Matth. 4, 10. 4. Genes. 12, 1. 5. Exod. 31, 18. 6. Numer. 7, 89; 3 Reg. 6, 23. 7. Exod. 14.

...-804 ut promissam accepissent[a] terram. Unum est baptisma[1], per quod transeundum est ad vitam aeternam.

261. *Alcuinus Oduino presbytero baptismi caeremonias exponit*[b].

...-804 Albinus magister filio karissimo Oduino[c] presbytero[d][2] salutem.

Et quia divina donante gratia[e] ad id diutino[f] te[g] perduxi labore[h], ut sacerdotalis[i] honoris dignus habearis, et utinam tam[k] eliganter[l] illud administres[l*] in domo Domini[m] officium, quam te diligenter per donum[n] Dei erudire curavi ad cognoscendum[o] rationabilem sacri baptismatis ordinem, de mysteriis[p] totius officii tibi breviter[q] scribere volui; ut cognoscas, quam necessarium sit, nihil pretermittere, quod a sanctis patribus institutum[r] est in illo officio.

Primo paganus caticumenus[s] fit[t]; accedens ad baptismum ut renuntiet maligno spiritui, et omnibus eius damnosis[u] pompis. Exsufflatur etiam, ut fugato diabolo, Christo deo[v] nostro paretur introitus. Exorcizatur, id est, coniuratur malignus spiritus, ut exeat et recedat dans locum Deo vero. Accipit caticumenus salem[w], ut putrida et fluxa eius peccata sapientiae sale, divino munere, mundentur. Deinde symboli apostolici traditur ei fides, ut vacua domus, et a prisco habitatore derelicta, fide ornetur, et[x] ut[y] preparetur habitatio Dei[z]. Tunc fiunt scrutinia, ut exploretur sepius, an[aa] post renuntiationem satanae sacra verba datae fidei radicitus corde defixerit[bb]. Tan-

a. accipissent *G.* b. *ex G cod. S. Galli 446 membr. s. IX p. 145; E cod. lat. Mon. 14727 membr. s. IX f. 127v—129; P cod. bibl. nat. Paris. 13373 fol. 94—95:* De sacramento baptismatis; *cod. lat. Mon. 6047 (Frising. 207) membr. s. IX fol. 105. Vidi huius epistolae fragmentum etiam in cod. bibl. Trecensis 1528 membr. s. IX. Ediderunt Quercetanus p. 1149, Frobenius II 127.* c. Aduino *corr. in* Oduino *G.* d. Oduino presbytero *erasum est in cod. Frising., ubi in litura* illi *positum est.* e. *om. G.* f. diu te *E.* g. ti *P.* h. laborare *P.* i. sacerdotali *Fris.* k. *om. Fris.* l. eleganter *G.* l*. ministres *G Fris. P.* m. Dei *Fris. G P.* n. domum *E.* o. cognoscendam *Fris.* p. ministeriis *Fris.* q. *om. E.* r. sumptum *Fris.;* constitutum *G*, statutum *P.* s. cathecuminus *E*, caticumenus *Fris.*, catecuminus *G*, cathecuminum *P.* t. sit *P.* u. et *add. Fris.* v. domino *Fris.* w. sal *E.* x. et *om. Fris.* y. ut *om. E G P.* z. deo *G P.* aa. ut *E G P;* servus an *corr. in* sepius quam firmiter *Fris.* bb. defixerint *E P Fris.;* devinxerint *G.*

1. Ephes. 4, 5. 2. Commemoratur Oduinus quidam supra p. 170 in epistola ad Iosephum missa. *D.*

guntur et nares, ut quam diu[a] spiritum naribus trahat, in fide accepta perduret. ...-804 Pectus quoque eodem perunguitur oleo, ut signo sanctae crucis diabolo claudatur ingressus. Signantur et scapulae, ut undique muniatur. Item in pectoris et scapulae unctione signatur fidei[b] firmitas, et operum bonorum perseverantia. Et sic in nomine[c] sanctae Trinitatis trina submersione baptizatur. Et recte homo, qui ad imaginem sanctae Trinitatis conditus est, per invocationem sanctae Trinitatis[d] ad eandem renovatur imaginem, et qui tertio[e] gradu peccati, id est, consensu cecidit in mortem, tertio elevatus de fonte per gratiam resurgat[f] ad vitam. Tunc albis induitur vestimentis, propter gaudium regenerationis, et castitatem vitae, et angelici splendoris decorem. Tunc[g] sacro chrismate caput perunguitur[h], et mystico tegitur velamine; ut intellegat, se diadema[i] regni et sacerdotii dignitatem portaturum[k], iuxta apostolum: *Vos estis genus regale et sacerdotale*[l][1], *offerentes vosmet*[m] *Deo vivo hostiam sanctam et Deo placentem*[2]. Sic corpore et sanguine dominico confirmatur, ut illius sit capitis[n] membrum, qui pro eo[o] passus est, et resurrexit. Novissime per inpositionem manus a summo sacerdote septiformis gratiae spiritum accipit; ut roboretur per Spiritum sanctum ad praedicandum aliis, qui fuit in baptismo per gratiam vitae donatus aeternae.

---

262. *Alcuinus Remedium episcopum Curiensem ut pro se precetur rogat*[p]. (F 200)

Desiderantissimo patri Remedio episcopo Curiae civitatis[3] ...-804
humilis levita Alchuinus salutem.

Memor dilectionis vestrae et foederatae olim amicitiae inter nos, has tuae reverentiae, optime frater, litterulas dirigere

a. quando *E*. b. fidaei *E*. c. *om*. *G*. d. conditus est *iterum add*. *P*. e. terno *E*. f. resurget *Fris*. g. Tum *P*. h. perunguetur *P*. i. diademata *E*, deademate *P*, deadema *Fris*. k. portare *E Fris. G P*. l. et sacerdotale *om*. *E G P*. m. vosmet ipsos *P*. n. *om*. *E G P*. o. ipso *G*, nobis *Fris*. p. *ex H 64v—65*.

1. 1 Petr. 2, 9: „Vos autem genus electum regale sacerdotium.“ 2. Rom. 12, 1. 3. Cf. supra p. 709 n. 1.

...-804 curavi, ob recordationem prioris pacti, quod inter nos pepigimus; obsecrans per summi regna Tonantis, uti nostri nominis iuxta vestrae promissionis veritatem in sacrosanctis orationibus memoriam habere digneris; etiam a servis Dei intercessiones pro me fieri iubeatis, qui sunt in monasteriis per vestrae diocesis[a] latitudinem. Nam ego, plurimis huius saeculi iaculis vulneratus, diem trepido animo expecto, quo duci ad iudicium vocer[b]; ignorans, quid habeam respondere iudici meo Iesu Christo, qui mihi tanta tribuit in hoc saeculo bona; et ego quasi his omnibus ingratus plurima feci, quae non debui.

Tu vero, sanctissime pater, secundum caritatem, quam habes in membra Christi, et fidem probatam in salvatorem nostrum me assiduis orationibus adiuvare digneris, ut misericordem inveniam dominum Deum meum. Te quoque ipsum iuxta sapientiam tibi a Deo datam in omni bonitate praepara ad occursum illius, ut dignus habearis, cum multiplici laboris tui fructu, gaudens et gloriosus stare ante tribunal Christi, atque ex brevissimo huius vitae labore aeternam, donante Deo, beatitudinem cum sanctis omnibus intrare merearis. Dominus Iesus, qui ait: *Per me si quis intraverit, salvabitur, ingredietur et egredietur*[1], custodiat introitum tuum et exitum tuum ex hoc nunc et usque in saeculum[2], sanctissime pater.

---

263. *Alcuinus Remedio episcopo Curiensi pro litteris acceptis precibusque gratias agit. Admonitiones addit*[c]. (F 201)

...-804 Beatissimo patri Remedio episcopo humilis levita Alchuinus salutem.

Acceptis amabiliter venerandae dilectionis vestrae litteris, quae me multo gaudio laetificaverunt, de prosperitate dignitatis vestrae, seu de recordatione nominis vestri. Quia multum confido per Dei gratiam de intercessionibus sanctitatis vestrae:

a. vestri diocesi *H*. b. vocar *H*. c. *ex H 96—97*.

1. Ioh. 10, 9. 2. Ps. 120, 8.

et quanto me plus peccatorem agnosco, tanto magis me indigere sanctas orationes vestras novi. Non solum me aliquid venie mereri non dubito per vestrae caritatis continuas supplicationes, sed vosmet ipsos magnam habere mercedem pro integritate sanctae fidei congratulor; nam et promissionem verissimam ipsius Veritatis habemus, quae ait: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi*[a] *sum in medio eorum*[1]. Congregatio nostra est in spiritu caritatis, non in corporis praesentia; et cui omnia praesto sunt, non latet eum caritatis nostrae puritas, sine qua nil placet Deo, nec munus ad aram. Hanc ergo sequamur intimo cordis affectu, ut ad illum pervenire mereamur, qui est vera caritas, et indeficiens beatitudo, et beata aeternitas: ut labor non sit inanis, sed ad perfectae retributionis perveniat gloriam. ...-804

Ad hanc vicissitudinem solicita litterarum tuarum dilectio[b] meam segnitiem hortari nullatenus inmemor esto, quatenus ad illam beatissimam visionem domini nostri Iesu Christi pervenire mereamur, ubi est lumen aeternum et quies perpetuae pacis laetissima. Ad huius beatitudinis pacem omnes ad te venientes, vel etiam pertinentes exemplis optimae vitae trahere non desistas; nec admonitionibus dulcissimis corda arentia inrigare segnis[c] esto, ut culmen nominate dignitatis in te sublimitatem meritorum habeat in conspectu Dei.

Sint verba tua sale sapientiae condita, ut de te verissime dicatur: *Ecce sacerdos magnus, qui in diebus suis placuit Deo;* qui multiplicatis dominice pecunie talentis[d] Domino suo occurrere dignus habeatur, et audire vocem desiderabilem: *Euge serve bone et fidelis, intra in gaudium domini Dei tui*[2]. Properat enim dies ultimus, et tacito pede fessa senectus ingreditur cubile nostrum[3]; stat ad ostium, qui pulsat, si leto animo adventum ipsius suscipiamus. Dies sunt pauci laboris nostri, sed bene laborantem sequitur merces sine numero dierum, eius

a. ubi *H.* b. dilectionem *H.* c. segnes *H.* d. talentes *H.*

1. Matth. 18, 20. 2. Matth. 25, 21. 3. Cf. supra p. 608; Ovid. Ars Amat. II 670: „Iam veniet tacito curva senecta pede."

...-804 ordinatione, qui ordinat diem aeternum, secundum merita singulorum; in cuius domo mansiones multae sunt[1]; sed hae omnes divitiis felicitatis et gloria beatitudinis sunt plenae, ubi sancti post huius vitae sudorem aeterna pace fruuntur, qui nostrum de supernis sedibus expectant[a] agonem, desiderantes, ex nobis augeri numerum suum, quo tu properans, beatissime pater, meque precibus tecum rapere, secundum fidelissimas promissiones tuas, satage, ut corona gloriae tuae mihi proficiat, Christo donante, in perpetuam miserationis Dei salutem.

Divina gratia te, tuosque fideliter in ecclesia Christi servientes, in omnibus proficere faciat, dilectissime et sanctissime pater.

---

264. *Alcuinus Remedio episcopo Curiensi pro muneribus acceptis gratias agit; admonitiones addit*[b]. (Q 57, F 133)

...-804 Venerando patri Remedio episcopo humilis levita Alchuinus salutem.

Acceptis caritatis vestrae muneribus, multum laetati sumus de prosperitate vestra, seu quod memoriam nostri habetis; sperans, me misericordia divina participem esse per vestras sanctissimas orationes. Caritas vero inter amicos melior est auro, et fides inter absentes praetiosior gemmis, ubi Deus tantummodo considerat et remunerat. Vos, quod vestrum est, diligentissime exsequimini, et accepta dominicae pecuniae talenta multiplicate, ut cum gaudio ante conspectum summi regis venire digni efficiamini, et vocem illam audire desiderabilem: *Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium domini tui*[2]. Nunc tempus est laborandi, tunc quiescendi; nunc promerendi, tunc remunerandi. Fac ut sis, ut tibi veniat, quod vis. Dilige diligentem te, quatenus ad beatissimam illius sessionem per-

a. expectat *H.* b. *ex T 73v.* (*Est etiam in N 68:* Alchuinus ad Remedium episcopum.)

1. Ioh. 14, 2. 2. Matth. 25, 21.

venire merearis et dicere: *Sicut audivimus, ita et vidimus in civitate Dei nostri*[1], in qua est tota felicitas et nulla perturbatio, summa requies et sempiterna beatitudo. Vestram[a] omnipotens Deus sanctitatem in omni bono florere faciat, venerande pater. . . . - 804

---

265. *Alcuinus Elegio episcopo et fratribus eius de mutua caritate et vita angelica scribit. Pipinum filium de emendatione morum admonitum vult*[b].

Sanctissimo patri Elegio episcopo[2] cum omnibus sanctae conversationis fratribus humilis lęvita Alchuinus salutem. . . . - 804

Olim vestra beatissima caritas benigne nos suscepit et perdonavit nobis assidua sanctarum apud se orationum suffragia, in quibus fiduciam habens magnam, vobis has dirigere litterulas curavi ad renovandam pristinae promissionis fraternitatem; optans, ut vel unus ex vobis in vinculo caritatis fieri merear. Et dum omnibus in caritate debitores estis, quanto magis illi, qui humili prece vos deposcit, quatenus illius nomen in alveo[c] fraternae dilectionis transcribere iubeatis. Merces enim vobis magna est in caritatis latitudine, si omnibus gremium pietatis apertum habetis. Igitur dum omnium salus in caritate consistit, in qua qui offendit, erit omnium reus, sed maxime monachicam vitam agentibus haec pernecessaria est, qui nihil saeculi diligere debent, sed totum animi affectum ad spiritales transferre divitias, quorum vita est abscondita in Christo, qui nihil mundialis pompae aspicere debent, sed tota intentione caelestibus inherere et oboedientiae passibus ad portos perpetuae beatitudinis festinare humilitatisque habitu virtutum decore animas vestire communisque[d] manibus huius vitae miseriam sus-

a. vostra *T.* b. *Descripsi ex cod. Bruxellensi 5854, quondam conventus Sigebergensis, quem descripsit Bethmann (Pertz Archiv VIII 495) membr. s. IX fol. 7 v. Edidit Nolte in ephemeride l'avenir catholique du 17 juin 1869 p. 233, inde repetiit Bibliothèque de l'école des chartes XXXI 257 a. 1870.* c. albo *corr. Nolte.* d. *sic cod.*

1. Ps. 47, 9. 2. Cuiusnam sedis Elegius episcopus fuerit, ignoro; ad regnum Francorum eum pertinuisse ex nomine Pipini coniicere licet. *D.*

...-804 tentare et pacifica unanimitate Deo deservire ac nihil speciale quaerere, sed omnia communia habere in Christo[a], quibus totus mundus divitiarum est, quorum usui caelum servit et terra, et licet pedibus vestigia calcent terrena, tamen animo semper ad caelestia tendere debent.

Quid est felicius, quam vitam caelestem imitari in terris et angelicis coetibus animo interesse et in laudibus omnipotentis Dei horis competentibus exultare, ut[b] quod semper acturi erunt in regno caelesti cum sanctis, hoc saepius agere cupiant cum fratribus. Tota angelica vita in caelis vigiliae sunt et laudes aeterni regis, et qui plus vigilat in laudibus Dei inter fratres, plus aequalem angelis agit vitam. Et quid est beatius, quam laudibus illius insistere, per quem omnia bona habemus? Quapropter nullus se subtrahere debet horis canonicis ecclesiasticis officiis, ne forte angelis visitantibus chorus[c] fraternae congregationis aliquis inerciae causa deesse videatur, quia quod seminat homo, haec et metet[1]; et qui plus laborat, plus mercedis accipiet. Seniores bonis exemplis iuniores aedificent et illi devota humilitate quasi filii Deo digni patrum sequantur exempla, ut utrisque merces maneat aeterna.

Filio vero Pipino vale ex meis dicite verbis. Et rogate illum, ut puro corde et inficta caritate et devota pietate Deo deserviat; ut, si quid[d] impiorum consilio peccavit, sanctorum admonitione emendet. Larga est pietas Dei nostri, qui vult omnes homines salvos fieri et neminem perire[2], nec inputat peccata perseveranti in bonis. Quia non qui ceperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit[3]. Hoc vero omnibus necessarium est, si peccata dimittat, perseveret in bonis, et votis, quae Deo voveat, viriliter permaneat; dicente scriptura: *Vovete et reddite domino Deo nostro*[4], et qui aratrum teneat divini operis, nullatenus respiciat retro[5], sed sem-

a. xp̄o *superscriptum est.* b. et *c*, ut *corr. Wattenbach.* c. choros *Nolte.* d. quid quod *c.*

1. Gal. 6, 8. 2. 1 Tim. 2, 4. 3. Matth. 10, 22. 4. Ps. 75, 12. 5. Luc. 9, 62.

per in anteriora extendat, donec perveniat ad bravium supernae vocationis in Christo[1]. ...-804

Valete, fratres karissimi.

---

266. *Alcuinus patribus quibusdam de suo erga eos amore scribit. Nifridium abbatem Orbionensem rogat, ut monachis S. Mariae Orbionensibus salutem nuntiet*[a]. (F 203)

Dilectissimis in Christo patribus perpetuam salutem. ...-804

Quos fida semper sequitur caritas, saepius litterarum sequatur et series; quia quoddam est amantis refrigerium, aestuantis animi fervorem verbis vel litteris explicare. Quia verba data sunt ad veritatis demonstrationem; uti quod cor veraciter concipit, lingua non fallaciter proferat; et suum cor frater alterius infundat cordi, et fiat unanimitas animorum, in quibus est communio caritatis. Nam anima sine caritate mortua est, non habens divinae bonitatis imaginem, ad quam creati sumus, etiam et renovati per bonitatem salvatoris nostri, qui ait: *In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem*[2]. De cuius dulcedine non mihi opus esse arbitror, plurima scribere vestrae sanctitati, quam olim didicistis et habere innotuistis. Superest, ut usque ad finem firmum retineatis: quia, qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit[3].

Saluta quoque, sanctissime pater Nifridii, fratres nostros, servientes siquidem sanctae Mariae[4]. Optimam vere elege-

a. *ex H. 51—52.*

1. Phil. 3, 14. 2. Ioh. 13, 35. 3. Matth. 10, 22. 4. In coenobio S. Mariae Orbionensi s. Crassensi (dioec. Carcassensis, Lagrasse), condito a Nifridio. Nifridium enim abbatem Orbionensem et Nifridium archiepiscopum Narbonensem eundem fuisse, constat ex his necrologii Crassensis verbis a Mabilione (Acta SS. ord. Bened. saec. IV T. I 196 n. a) allatis: „Kal. Ianu. Nimfridius abbas et archiepiscopus Narbonensis." — Meminit eius Theodulfus in versibus ad monachos S. Benedicti (opp. ed. Sirmond. p. 176):

„Hinc pete Nebridii patris venerabilis aedes";

cf. autem Sickel Acta Karolinor. II 281, qui Mabilionis opinionem argumentis haud levibus impugnat. *D.*

. . . - 804 runt dominam et optimum sponsum eiusdem dominae et reginae caelorum; et dignum est, ut optimo regi optime serviatur. Qui bona eligat, bona custodiat, bona non derelinquat; sed perpetualiter bona retineat. Parum est, incepisse[a] bona, nisi ut perseveret in bonis, qui bona eligit. Quid est, laborem fructuosum derelinquere et labori[b] infructuoso mancipari? Labor itaque monachicae vitae fructuosus est; labor vero saeculi infructuosus est. Sine labore nemo vivit in mundo. Et felix nimium, qui de labore venit in requiem. Et infelix, qui de labore venit in tormenta; laborat enim, ut male habeat; et non intellegit, quid facit. Intellegentia enim opus est in vita; ut sciat homo, ad quem finem tendat retributio laboris sui. Parvus labor in bono homine perpetua remunerabitur quiete.

Omnipotens Deus ad multorum salutem vos longeva prosperitate proficere concedat, carissimi patres.

---

267. *Alcuinus Adalhardum abbatem Corbeiensem rogat, ut pro se precetur*[c]. (F 214)

. . . - 804 Antonio Albinus, mansionario matricularius salutem.

Ideo dico mansionarium te, quia multae sunt mansiones in domo patris[1] aeterni, quarum te non solum habitatorem, sed etiam inter apostolicam auctoritatem iudicem esse opto: quis in qua dignus habitare discernatur. Deprecor tota cordis intentione, ut habeas Albinum tuum in ore et corde, dum animam offers[d] tuam in conspectu Spiritus sancti; deprecans, ut eruat[e] me Spiritus paraclitus de spiritalibus animi mei temptationibus; quatenus digna sit anima mea summum bonum, id est Deum verum amare et laudare. Quia haec est angelica vita; semper et hoc agunt iugiter, quod nobis necesse est saepius agere. Et qui plus amat Deum in terris et laudat, magis eum habet in caelis. Infelix est haec vita et tota erumnis

a. incipisse *H.* b. *corr. in* laborari *H.* c. *ex H 91v—92:* Ad Tonium monachum. d. efferis *H.* e. eruet *H.*

1. Ioh. 14, 2.

plena; et non est nobis salus nisi in domino deo Christo, quem ... - 804 tua semper devotio amet laudet et praedicet. Et in orationibus tuis sanctis conservos tuos semper adiuva, et me maxime peccatorem, quem patris nomine licet indignum dedicasti. Et saluta fratres nostros, conmilitones tuos, ex nostri nominis officio, et specialiter eos, quos familiarius nos dilexisse scias.

Vos vero omnes in fraterna caritate et in unitate pacis sanctae divina gratia in perpetuum custodire dignetur, dilectissimi fratres.

---

268. *Alcuinus Arnoldi abbatis ac congregationis eius conversationem laudat, ad vitam religiosam hortatur*[a]. (F 225)

Venerando patri Arnoldo abbati[1] et sanctae congregationi ... - 804 humilis levita Albinus salutem.

Satis mihi placuit religiosa conversatio vestra in Domino, et caritatis humilitas, et ecclesiae ornatus, et domorum, quas in transitu cernebam, constitutio, et dulcissima susceptio, qua me cum magna familiaritate suscepistis; cognoscens, in cordibus vestris illum habere praeparatam habitationem, qui dixit: *In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis invicem*[2]. Ideo supplici deprecatione exortans fraternitatem vestram, ut in perfecta permaneatis fideliter caritate, et concordia pacis inter vos vigeat, et oboedientiae decus resplendeat in conversatione vestra, et humilitatis honestas videatur in omni actu vestro, et corporis castitas, quasi lilia, floreat in conspectu Dei, et sitis unanimes in omni opere perfecto, oboedientes patri spiritali absque omni contradictione, quia ipse rationem redditurus erit pro vobis in die magno Domini, et vos similiter oboedientiae vestrae plurimam in die illa accepturi eritis mercedem.

a. *ex H 13₉—15:* Ad Arnoldum abbatem.

1. Cui monasterio praefuerit plane ignoratur, nisi forte sit Arnulfus abbas S. Filiberti in insula Heri, cui Ludovicus a. 819 diploma dedit (Sickel Acta Karolinorum L. 134). *D.* 2. Ioh. 13, 35.

...-804 Non est regnum Dei esca et potus[1], sed caritas in conscientia pura; hae[a] sunt itaque victimae, quas monachi singulis horis domino Deo offerre debebunt; his hostiis placabitur maiestas divina; per has semitas regni caelestis portae aperiuntur. Hoc cogitate iugiter, hoc rememorate semper, in his conversamini deliciis[b]: haec sunt nuptialia vestimenta, in quibus superni regis convivia possidere digni efficiamini[2]. Nullus ex vobis avaritiae studeat, nec caducas congregare divitias quaerat; nec unum habeat absque patris sui licentia nummum: sufficiat uni cuique communis vitae iocunditas, seu in vestimentis, seu in cibi potusque religiositate[c]; tantum pater spiritalis praevideat, ne iustam quislibet habeat murmurationem; nec quarumlibet indigentia rerum regularis vitae destruat[d] ordinem, sit unus quisque contentus, secundum facultatem loci et temporis, stipendio, quod ei administratur, et quo maiore suffert humilitate indigentiam, si subito eveniat, eo maiorem a Deo accipiat mercedem. Qui pro regno Dei certare desiderat, non debet pro uno calice vini contendere. Nobilissimus omnium creator pater nobiles habere filios cupit: magna generositas est filium esse Dei; sed haec dignitas, tam alta et praeclara, magna morum et conversationis nobilitate observari debebit.

Quod caritate cogente scripsi, vestra humilitas patienter relegere dignetur, et si quid memoriae dignum ex his meis litteris invenietis, ob intentionem salutis vestrae, et recordationem nominis nostri, in thesauro cordis vestri recondite, quatenus divina pietas vos in gaudium supernae beatitudinis deducat, et mihi peccatori veniam peccatorum meorum per sanctas orationes vestras concedat. Vestram sanctitatem superni regis pietas, in omni bona conversatione proficere faciat, fratres carissimi.

a. haec *H*. b. diliciis *H*. c. relegiositate *corr. in* religiositate *H*. d. distruat *H*.

1. Rom. 14, 17. 2. Cf. Matth. 22, 11. 12.

269. *Alcuinus monachos Murbacenses, quos aliquando ipse visitaverat, ut pro se precentur rogat. Admonitiones addit*[a]. ...-804

(F 222)

Sanctissimis in Christo fratribus, sub protectione beati Leodegarii episcopi[1] Deo servientibus, Alchuinus salutem.

Olim magistri mei[2] vestigia secutus vestrae congregationis laudabilem conversationem videbam et amabam, meque ipsum inter vos esse desiderabam, quasi unus ex vobis[3]. Unde deprecor, carissimi fratres, vestram piissimam dilectionem, ut dignemini, me in sanctis orationibus vestris fratrem habere, quasi unum ex vobis, ut vestrae sanctitatis intercessione peccatorum meorum merear a deo Iesu indulgentiam accipere, qui est salus et beatitudo omnium in se sperantium; quem vos in sancta relegione regularis vitae semper honorate, et amate, quatenus dignam in vobis, sicut certissime credimus, mansionem sibi inveniat. Quid illi congregationi prosperitatis deesse poterit, ubi ille est in medio, qui ait: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*[4].

Pacem semper habete veram in caritate sancta; et oboedientiam sine murmuratione, et humilitatem sine simulatione, quae sunt maxime monachicae vitae virtutes, et Spiritui sancto amabiles ad habitandum in eis: atque erudite pueros et adolescentulos vestros, cum omni diligentia, in castitate et sanctitate, et disciplina ecclesiastica, ut digni habeantur vestrum post vos tenere locum, et pro vobis sanctis orationibus, Deoque acceptabilibus assidua consuetudine intercedere.

a. *ex H 83—83v:* Ad fratres Corbeienses.

1. Monasterium Murbacense in Alsatia conditum Leodegario episcopo Augustodunensi dedicatum erat; cf. supra p. 339 n. 4; ideoque in lemmate codicis vitium irrepsisse videtur. *D.* 2. Aelberhti (archiepiscopi Eboracensis 767—778); v. supra p. 331. 338. 3. Hoc in primo Alcuini itinere Romano factum esse videtur, cuius supra p. 458 mentionem iniicit („dum ego adolescens Romam perrexi"). De Aelberhto enim canit Alcuinus ipse (De pontificib. Eborac. v. 1457. 1458 supra p. 125):

„Hic quoque Romuleam venit devotus ad urbem,
Dives amore Dei late loca sancta peragrans." *D.*

4. Matth. 18, 20.

...-804 Dominus Deus, qui vos in ovile sanctitatis congregavit, ipse numerum vestrum augere dignetur, et a dextris sibi in die iudicii stare concedat, ad audiendam amabilem sententiam, qua dicturus erit sanctis suis: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum ab origine mundi*[1].

---

270. *Alcuinus monachos Montis-Olivi abbatemque Olomundum in familiaritatem recipit et ut pro fide catholica militent et in observantia regulari perseverent, hortatur*[a].

(F 223)

...-804 Religiosis fratribus, Deo et sancto Iohanni[b] praecursori Christi servientibus[2], humilis servulus eiusdem Christi et praecursoris eius Alchuinus[c] salutem.

Nam prima congregatio, quam, Deo dispensante, gubernandam accepi, beato Iohanni baptistae[d] consecrata est. Quapropter fas aestimo, vos fratres agnoscere et commilitones, unum habentes dominum Deum, et unum patronum, cuius intercessio nostrum hinc inde numerum augere dignetur. Patrem vero vestrum Olomundum[3] in Christo, et fratrem nostrum in caritate, familiari pietate accepimus, quasi unius familiae germanum, et unius domini cultorem, et unius protectoris conservum; et in eo ipso vos omnes recipiens quasi fratres carissimos, deprecans, ut me meosque per eius manus familiariter in sanctas orationes vestras recipere dignemini. Optime enim scitis, quanta est verae caritatis communio, quae absentes corpore, praesentes efficit in spiritu. Nihil vero nocet absentia corporalis, ubi est praesentia spiritalis.

a. *ex H 36v—38:* Ad fratres in ecclesia beati Iohannis baptistae deservientibus. b. Iohanne praecursore *H.* c. Alchuiñ *H.* d. Iohanne baptista *H.*

1 Matth. 25, 34. 2. Monasterii Montis Olivi sancto Iohanni dedicati (Montolieu). 3. Olomundum abbatem Carolo rege monasterium Malasti in territorio Carcassensi super Duranum fluvium construxisse charta Ludovici Pii a. 815 nos docet (Sickel Acta Ludowici imper. 71). Meminit eius Theodulfus in versibus ad monachos S. Benedicti (opp. ed. Sirmond p. 177):
„Atala te videat, dicque Olemunde vale." *D.*

Vos vero filii, fratres et patres, in Christi clementia deprecor, unanimes estote in fide catholica, idem sapientes, idem volentes; firmiter permanentes in loco certaminis vestri, nil tela antiqui hostis metuentes, communibus[a] manibus pugnate contra eum. Melius in acie cum pluribus pugnat miles, quam si solus foris inveniatur in campo. Campum vero dico saeculi latitudinem. Quid vero vobis cum saeculari consuetudine? Christum elegistis, Christo certare vosmet ipsos constrinxistis, perseverantes in agone regularis vitae. Nil vobis durum videatur in mandatis Dei; spe perpetuae remunerationis consolamini, scientes, quod non coronatur, nisi qui legitime[a*] certat[1]. Nullatenus legitime certat, qui locum certaminis sui derelinquit, et signa suae militiae deponit. Temptatio est haec vita; in temptationibus fortes estote, in tribulationibus constantes, nihil dubitantes de remuneratione. Pauci sunt dies laboris, sed perpetui sunt retributionis dies. Nolite turbari[b] de paucitate vestra, dicente ipso duce nostro: *Nolite timere pusillus grex, quia conplacuit Patri vestro dare vobis regnum*[2]. ....-804

Tantum absque murmuratione et taedio servite Deo in confessione regularis vitae; numquam deerit remunerator Deus, si vestra non deerit vobis devotio in servitute illius. Si quicquam pio patri congregationi vestrae placeat inmutare, vel renovare congregationis vestrae, nolite murmurare inde; sicut enim prudentissima apis de multis floribus unam colligit dulcedinem, ita providus pater ex multorum colligere debet conversatione unum optime relegionis mel. Nullatenus in uno campo omnia florum genera colliguntur, ita nec in uno quolibet omnis morum dignitas inveniri[c] poterit; quidam enim caritate abundat; quidam humilitate micat; quidam elymosinis fulget; quidam sapientia claret; quidam sanctarum scripturarum cognitione laetatur. Ideo sapienti de singulis singula elegenda sunt, ut fiat unius coronae splendor in animo Deum possidente, qui dividit uni cuique secundum mensuram suae voluntatis, vel possibilita-

a. communis *H.* a*. legittime *H.* b. turbare *H.* c. invenire *H.*

1. 2 Tim. 2, 5. 2. Luc. 12, 32.

...-804 tem accipientis. *Omnia probate, quod bonum est tenete*[1]; id est, plurima considerate, optima quaeque eligite.

Opto Deumque deprecor, ut vester numerus augeatur, et sanctis virtutibus semper florescat, quatenus multi vestris bonis[a] erudiantur exemplis, et vos multa mercede in conspectu altissimi iudicis digni habeamini, beato Iohanne intercedente, et Christo deo miserante, donante. Gratia caelestis vos provehat et in omni bono proficere faciat, fratres carissimi.

---

271. *Alcuinus fratres ecclesiae Candidae-casae rogat, ut pro se precentur. Carmina de S. Nynia facta laudat. Mittit donum*[b].

...-804 Venerande dilectionis fratribus in loco Deo servientibus, qui dicitur Candida Casa[2], Alchuine[c] diaconus salutem.

Deprecor vestrae pietatis unanimitatem, ut nostri nominis habeatis memoriam. Intercedere pro mea parvitate dignemini in ecclesia sanctissimi patris vestri Nynia episcopi.

Qui multis claruit virtutibus; sicut mihi nuper delatum est per carmina metricae artis, que nobis per fideles nostros discipulos, Eboracensis aecclesiae scolasticos, directa sunt. In quibus et facientis[3] agnovi eruditionem et eius, perficientis miracula, sanctitatem[d] per ea, quae ibi legebam.

Quapropter obnixius deprecor, ut sanctis orationibus vestris illius me precibus commendare studeatis; quatinus per eiusdem patris vestri piissimas preces et vestrae karitatis assiduas intercessiones peccatorum meorum veniam, deo Christo miserante, accipere merear et ad sanctorum pervenire consortia, qui saeculi labores fortiter vicerunt et ad coronam perpetuae laudis pervenerunt.

a. boni *H.* b. *ex V 160 v — 161. Partem huius epistolae ediderunt Usserius de primordiis Britann. eccl. p. 669 et Frobenius I 297 ex Willelmi Malmesbir. Gestis pontiff. Angl. l. III p. 256.* c. Alchine *V.* d. *Verba* Deprecor — sanctitatem *exstant apud Will.*

1. 1 Thess. 5, 21. 2. in Scotia, provinciae Glascuensis, „Hwiterne“. 3. poetae.

Direxi ad sancti patris nostri Nyniga corpus sagum[a] olosericum ob memoriam nostri nominis, ut illius atque vestram piam merear intercessionem habere semper. . . . - 804

Protegat atque regat Christi vos dextera, fratres.

---

272. *Alcuinus Aethelbaldo S. Petri Wiremuthensi et S. Pauli Girwensi abbati constituto gratulatur. Petit, ut fraternitatem sibi tributam confirmet. Admonitiones addit*[b].

Venerabili patri et sanctae congregationis pastori Aedelbaldo abbati[1] humilis clientellus[c] vester Alcuine in Christi caritate salutem. . . . - 804

Non ignotum esse tuae dilectioni, venerande frater, credo: quod olim sancti patres, antecessores tui, mihi licet indigno familiaritatis vestre gratiam perdonaverunt et in albo beatitudinis[d] vestre meae parvitatis nomen conscribi iusserunt; ita ut unus essem ex vobis, ubicumque Deo volente essem. Quapropter has mee devotionis litterulas tue, dulcissime pater, direxi dignitati; obsecrans, ut per tuam bonam voluntatem renovetur in me, quod per priorum patrum piam dilectionem perdonabatur mihi.

Et ut vere fateor, multum gavisus sum, dum te illorum loco audivi subrogatum; sperans, divina donante clementia, te illorum tota devotione sequi exempla, quorum regiminis et honoris sedem tenere videris; certissime sciens, eorum te gloriae[e] coniungi in celis, si illorum vestigia secteris[f] in terris.

Memor esto cotidie nobilissimi patris Benedicti, primi fundatoris vestri, et successoris eius Ceolfridi[2]. Et regularem vitam, quam illi optima discretione conposuerunt, exercendo, ammonendo toto corde sectare. Sic enim et cum hominibus laudem tibi et honorem adquirere poteris et cum sanctis Dei

a. sagum *scripsi pro* suum *V.* b. *ex V 163 v—164 v (A 3 v — 4 v).* c. clientelus *corr. in* clientulus *V.* d. beatudinis *V.* e. gloria *V.* f. ł sequeris *superscripsit alia manus.*

1. S. Petri Wiremuthensi et S. Pauli Girwensi. 2 V. ep. 27 supra p. 197 n. 5. 6. *D.*

. . . -804 perpetuam gloriam et beatitudinem[a] possidere. Non seculi hominibus in vestimento vel ebrietate vel aliis vanitatibus te ipsum ullatenus conformare, sed praenominatis patribus in sobrietate continentia et caritate assimilari omnimodis stude. Nec solum te ipsum ad illorum corriges exemplum, sed alios quoque diligentissime admoneas[b]. Si qua sunt errata, corrigere non cessa; et benefacta hortari satage; ut mercedem habeas ex omnibus; sciens te rationem redditurum pro omnibus. Grandis honor est, quem accepisti; sed grave pondus, quod portas: te solum ex cunctorum tibi subditorum factis iudicari. Et idcirco omni instantia contende, ut premium habeas ex illis, non penam. Et ideo ut pastor devotissimus singulorum vitam suspicere et perscrutari[c] non cessa; ne[d] aliquam ex ovibus tibi commissis insidiantis lupi calliditas laceret aut devoret; sciens: quantum diliges fidelem pastorem ovium carnalium, tanto[e] magis Deus amat fidelem pastorem ovium spiritalium. Et si rationem queris a pastore tuo de ovibus tuis, si aliqua per neglegentiam illius deperiit, quomodo non Deus multo magis requiret rationem a te de animabus ovium, quas tuae commisit custodire diligentie[f]? Heu frater, heu, quia poene ubique regularis vite in hac terra cadit normula, et secularis vitae crescit formula. Et quod pessimum est, ipsi structores multis in locis fiunt destructores, et edificatores dissipatores. Et hoc est, quod[g] per prophetam dictum est: *Ipsi enim pastores erraverunt*[1]. Ideo, dilectissime frater, studiosius intende, ut cum bonis pastoribus connumerari merearis et audias beatam vocem: *Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini Dei tui*[2].

Obsecro, ne me praesumptiosum[h] estimes et vanum, dum te, haec omnia melius scientem, ammoneo. Caritas me conpulit loqui, quae omnia suffert[3]; per quam ut meam imperi-

a. beatutinē *V.* b. dilientissime admones *V.* c. perscutari *V.* d. nę *V.* e. quanto *V.* f. dilientie *V.* g. qud *V.* h. *corr. in* praesumptuosum *V.*

1. Cf. Isai. 56, 11. 2. Matth. 25, 21. 3. 1 Cor. 13, 7.

tiam sufferas deprecor et ut diligentem te diligas. Quia, qui in caritate manet, in Deo manet; quia Deus caritas est[1]. ... -804

Divina clementia ad profectum sancte congregationis, cui deservies, incolumem et prosperis successibus florentem in multa tempora te conservare dignetur.

273. *Alcuinus Friduino S. Petri Wiremuthensi et S. Pauli Girwensi abbati constituto gratulatur. Monet, ut officia exsequatur precesque pro se faciat*[a]. (F 220)

Sanctissimo patri Friduino[2] olim notus et semper amicus Alchuinus salutem. ... -804

Audiens paternam curam ovilis Christi vobis delegatam, multum me gavisum esse fateor vel de exaltatione tantae dignitatis vel de commoditate boni operis. Quia habes, unde te sanctis patribus nomine et meritis coaequare valeas.

Ideo, sanctissime pater, diligentius regularem vitam in loco optimo erigere studeas. Nec nova te cudere suademus, sed vetera omnimodis renovare; quia fundator et renovator eiusdem mercedis esse possunt[b] apud Deum. Non tibi per inanes adulationes nomen quaeras, sed Deo per sanctas admonitiones laudem. Exemplis sanctorum patrum Benedicti et Ceolfridi[3] vivas; quatenus, illorum merita sequens, illorum mercede dignus efficiaris.

Non permittas ullatenus vanitates vestimentorum et luxoriantes ebrietates et libidinosas voluptates in te vel in tuis dominare fratribus; sed omnia vestra regulari moderamine fiant in cibo potu vestimento et castitate. Et sicut tu primus in dignitate, ita primus esto in totius bonitatis conversatione. Quid erit de grege, si pastor oberrat? Sanitas gregis et multiplicatio, gloria et merces est pastoris. Non te carnalia decipiant,

a. *ex H 98v—99v.* b. *post H.*

1. 1 Ioh. 4, 16. 2. abbati Wiremuthensi et Girwensi, v. infra n. 3 et p. 842 n. 3. 3. De quibus cf. supra p. 197. 839.

...-804 sed spiritalia exaltent. Esto lucerna in domo Dei, et in omni loco forma salutis. Angeli vero, visitantes officia ecclesiastica et opera fraternae unanimitatis, te vero in primis stantem, in primis operantem, in primis intercedentem pro populo christiano omnimodis inveniant. Non te specialia auri vel argenti pondera decipiant, sed generalis et sancta conversatio Deo amabilem efficiant. Sit thesaurus tuus ecclesia et ornamenta illius, non archa singularis; ne damnet te tua conscientia, habentem, quod habere non debeas; ne dicatur tibi: *Medice, cura temet ipsum*[1]. Vel quomodo alios doceas, quae tu ipse non facis? Error vitae claudit os magistri. Melius est, te Deum habere in archa cordis, quam aurum in archa cubilis. Confusio est vitae tuae, digitos auro radiare, collum siricis ornare vestimentis; ornet pectus tuum orarium[2] sanctitatis, non inanis vestimentorum cultus. Melius est, animam virtutibus decorari, quam corpus coloratis vestibus ornari.

Cogita: quam pauci tibi supersint dies; vel quam longeva prosperitate primi fundatores monasterii, in quo modo Deo deservis, vivebant in conversatione sancta; et quam cito rapti sunt de hac vita, qui primorum parentum aliquantulum scindebant statuta. Recordare, quam felices sunt illi, qui apud Deum gaudent in caelis. Hoc non luxoria vitae, non vestimentorum vanitas, non saeculi pompa promeruit, sed zelus Domini et regularis vitae custodia, et maior animae cura quam corporis, et fraterni profectus sollicitudo in caritate. Fac, quod tibi proficiat honor praesentis hore ad futuri temporis gloriam.

Meique, obsecro, cum fratribus semper memoriam habeas, sive in speciali oratione sanctitatis tuae sive in generali fraternae intercessionis communione; quatenus Deus dirigat cursum vitae meae ad salutem, non solum mei solius, sed, Christo deo donante, salutem multorum.

Vos vero divina clementia cum omnibus fratribus, beatissimis apostolis[3] intercedentibus, semper in omni bono proficere

1. Luc. 4, 23. 2. „id est stola" FROBENIUS. 3. „Petro et Paulo, quorum honoribus monasteria Girovense et Wirmuthense dedicata sunt" FROB.

faciat et in omni sanctitate ultimum expectare diem; ut digni . . . - 804
efficiamini stare ante tribunal Christi et audire beatam vocem: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi*[1].

---

274. *Alcuinus monachos S. Petri Wiremuthenses rogat, ut sui meminerint. Monasterium eorum laudibus prosequitur. Virtutem suadet*[a]. (F 219)

Sanctissimis in sancti Petri ecclesia[2] fratribus Deo servien- . . . - 804
tibus humilis clientellus Alchuinus perpetuae gloriae salutem.

Saepissime corporali[b] specie amici disiunguntur; sed numquam caritatis dulcedine separari debent. Et ubi vera est dilectio, ibi firma est germanitatis memoria; ubi radix condictae amicitiae in pectoris thesauro figitur, inde rami floribus fidei vestiti[c] pululasse certissimum est, usque dum fructibus aeternae beatitudinis refecerint[d] veram habentes inter se caritatem. Quam ego opto de mea parvitate vestris firmiter inhaerere mentibus, sicut olim mihi antecessores vestri pia voluntate promiserunt.

Locus vero habitationis vestrae mihi valde desiderabilis fuit, licet me condicio peregrinae conversationis longe tulisset a vobis[3]; quamvis corpore, sed nullatenus caritate. Quia omnia, quae apud vos videbam, sive in habitationibus domorum sive in conversatione vitae regularis, valde mihi placuerunt; et utinam ut Deo semper placeat pietatis vestrae oboedientia et humilitas et regularis vitae observatio.

Haec est laus vestra coram hominibus, ut sive in vestimentis sive in omnibus monachicae vitae disciplinis firmiter permaneatis; sicut patres vestri, viri Deo amabiles et hominibus honorabiles, instituerunt. Qui primi fuerunt fundatores congregationis vestrae, certum est illos saepius visitare loca

a. *ex H 30—31v. Ediderunt Haddan and Stubbs Councils III 470.* b. corporalis *H.* c. *sic.* d. reficerint *H.*

1. Matth. 25, 34. 2. Wiremuthensi. 3. in regnum Francorum.

...-804 habitationis vestrae. Et quoscumque inveniant honeste vivere et sua custodire statuta, congaudent illis, et pro eis intercedere apud pium iudicem nullatenus desistunt. Sed et angelorum visitationes loca sancta frequentare non dubium est. Fertur enim, magistrum nostrum et vestrum patronum, beatum dixisse Baedam: *Scio, angelos visitare canonicas horas et congregationes fraternas; quid, si ibi me non inveniunt inter fratres? Nonne dicere habent: „Ubi est Baeda? quare non venit ad orationes statutas cum fratribus?“* Magna est apud Deum communis oratio et magna caritatis communio. Et multo est melius, cum fratribus communiter orare manducare et dormire, quam in speciali habitatione solum cum periculo manere. Quia facilius diabolus expugnare poterit illum, qui solus est, quam eum, qui fraterno auxilio undique cingitur; dicente scriptura: *Frater, qui a fratre adiuvatur, quasi firma est civitas*[1].

Vestra enim laus est: honeste vivere, relegionem votorum vestrorum servare. Quid vobis vestimentorum pompa? Maior exinde erit reprehensio quam laus; vanitas est enim et superbia, et nihil aliud, et perditio vitae regularis. Melius est, animam bonis ornare moribus, perpetualiter permanentem, quam corpus, quod in pulverem redigitur, pompaticis ornare coloribus vel luxoriosis conviviis pascere vermium escam.

Haec cogitate, carissimi fratres; et quid vobis ad aeternam proficiat beatitudinem, sequimini. Patribus oboedite vestris, senes honorate, infirmos visitate, adulescentulos bene docete; ut habeatis, qui super sepulchra vestra stare possint et intercedere pro animabus vestris. Considerate mentibus vestris: quales sint, qui modo in sepulchris iacent; et quam beatae sint animae illorum, qui in relegione et regulari vita et castitate corporis et caritatis oboedientia dies suos usque ad finem perduxerunt. Horum est regnum caelorum, quod labore adquisierunt. Qui pro vobis intercedant cotidie; quatenus ad illorum societatem, Deo donante, pervenire mereamini.

1. Prov. 18, 19.

Omnipotens Deus vestrae unanimitatis sanctitatem in ae- ....-804
terna beatitudine adunare dignetur, domini fratres.

---

275. *Alcuinus monachos Girwenses hortatur, ut, promissi memores, pro se precentur. Admonitiones addit*[a]. (F 218)

Sanctissimis in Christo fratribus Gyroensis ecclesiae humi- ....-804
lis levita Alchuinus salutem.

Memor pietatis vestrae, qua me gremio caritatis in communionem sanctae orationis vestrae suscipere dignati estis, placuit parvitati meae, hanc veritatis vestrae sponsionem in memoriam revocare his litterulis; optans vobis bona, Christo miserante, aeterna, et per vestrae dilectionis intercessiones me ab aeternis erui tormentis; ut, dum vobis in die domini nostri Iesu Christi corona laudis reputabitur, mihi ab eodem iudice vel venia peccatorum tribuatur. Nec terrarum longinquitate caritatis munificentia[b] separari debet, quae semper praesens in servis Dei esse debet per eum, qui ait: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*[1]. Quicquid in illo amicitiarum esse coepit, inviolabili firmitate permanere necesse est, quia qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit[2]. Ideo permaneamus in caritatis fraternae soliditate; nihil aliud attendentes in ea nisi humilitatem et oboedientiam, et ut invicem sancto adiutorio unus quisque alterum adiuvet. Et dum omni personae summum est caritas, quanto magis famulis Christi, quorum vitae meritum totum[c] in caritatis et humilitatis et oboedientiae virtute constat. In quibus vestram sanctitatem cotidie proficere optamus; quia, quibus nihil secundum propositum regularis vitae cum saecularibus pompis et vanitatibus deliciarum[d] commune est, totam vitam regulare constrictione perfectam[e] esse decet.

a. *ex H 32v—34.* b. munificentiae *H.* c. tota *H.* d. diliciarum *H.* e. perfectum *H.*

1. Matth. 18, 20. 2. Matth. 10, 22.

. . . - 804 Recordamini, carissimi fratres, nobilissimos principii vestri patres et parentes, qui vos genuerunt in Christo, et nobilissimos magistros, quos habuistis in vestrae germanitatis congregatione. Horum doctrinis inhaerentes et horum exemplis viventes et horum statuta sequentes, illorum certissime consociati beatitudine in futuro saeculo eritis. Benedictus locus a Deo, qui tales meruit habere doctores; et benedicti, qui in eo loco illorum praecepta custodire satagunt.

Quid servis Dei, qui monachicae vitae voto se constrincxerunt, inanis vestimentorum pompa, quae nec saecularibus prodest et multum Deo servientibus obest? Quid conviviorum frequentia, quae animam a religione melioris vitae avertere[a] solet? Quanta mala generet ebrietas, nemo est qui nesciat, qui curam suae animae habere contendit. Seniores adulescentulos bonis erudiant[b] exemplis. Et pater, qui praeest, se sciat rationem redditurum de ovibus, quas recipit regendas. Unus quisque se ipsum consideret, et quomodo Deo placeat, quomodo salutem[c] animae suae operetur? Sed vos specialiter, carissimi fratres, in servitio Dei permanere decet et in lectionis studio proficere, propter optimos parentes et praeclaros[d] magistros vestros. Quid vero librorum copia prodest, si non erunt legentes in eis et intellegentes eos? Quid laus parentum[e] proficit, si sectatores illorum non erunt praeceptorum post eos?

Vos vero filii estis sanctorum, vos nobile[f] genus et regale sacerdotium[1], in ecclesia Christi nutriti. Nobilitatem vestram bonis moribus ostendite; quatenus plurimi vestris bonis exemplis erudiantur et, qui vos foris videat, a vobis discat, quomodo vivere debeat. Nam ex paucorum conversatione ab his, qui foris sunt, saepe illorum vita, qui intus sunt, nominatur. Dicit enim apostolus: *Quamdiu sum apostolus gentium, ministerium meum honorificabo*[2]. Sic debet unus quisque suam personam vel suum propositum relegiosis ornare moribus, ut lau-

a. advertere *H.* b. erudiantur *H.* c. sal *H.* d. praeclaros (p̄claros) *scripsi pro* paucos *H.* e. parentem *H.* f. nobili *H.*

1. 1 Petri 2, 9. 2. Rom. 11, 13.

dem cum hominibus habeat et vitam aeternam cum sanctis accipere mereatur. . . . - 804

Pro nobis intercedent m, beatitudinem vestram Deus omnipotens custodiat et in omni bono proficere faciat, fratres carissimi.

---

276. *Alcuinus monachos Anglosaxonicos coenobii Mugensis in Hibernia siti ad perseverantiam et officia persequenda cohortatur*[a].

Dilectissimis in Christo patribus Mugensis ecclesiae[1] humilis levita Alchuinus salutem. . . . - 804

Valde vestrae semper cupidus karitatis, quam saepius, dum in patria remansi, per fratres vestros ad nos venientes deposcere curavi, quam etiam nunc quoque litteris meis flagitare studeo; magnum mihi aestimans apud Deum esse solatium, si vestris me adiuvare dignemini precibus; sciens, deprecationem[b] sanctitatis vestrae multum valere[2] posse apud pietatem Christi dei. Qui vos longeva prosperitate conservare dignetur et ad perpetuam sanctorum pervenire gloriam concedat; pro cuius nomine patriam[3] relinquentes, peregrinari[4] voluistis et tribulationibus opprimi nefandorum non renuistis hominum; scientes, apostolum dicere: *Tribulatio probationem facit*[5]; et item: *Non sunt condignae passiones huius saeculi ad superventuram gloriam, quae revelabitur in nobis*[6].

Ideo, karissimi fratres, confortamini in Domino[7] et viriliter state, locum certaminis vestri non deserentes. Quia non incipiens sed perseverans in finem salvus erit[8]. Multae sunt tribulationes iustorum, sed maiora sunt praemia perseverantium in patientia. Regularem vitam, a sanctis patribus vestris

a. *ex A 42v—44:* Epistola Albini magistri | ad patres Mugensis aeclesiae; *O n. 33.* b. deprecationem *scripsi pro* peregrinationem *A O.*

1. De hoc Anglosaxonum coenobio in Hibernia sito v. supra p. 159 n. 5. 2. Iacob. 5, 16. 3. Britanniam. 4. in Hibernia. 5. Cf. Rom. 5, 4. 6. Rom. 8, 18. 7. Ephes. 6, 10. 8. Matth. 24, 13.

...-804 vobis statutam, omni studio conservare nitimini. Quia observatio mandatorum Dei protectio est a tribulatione adversariorum. Et lectionis studium diligenti cura exercete. Magnum enim lumen scientiae a vobis per diversa patriae nostrae processit loca; et multorum profectus multa[a] vobis merces in futuro dinoscitur. Sine reprehensione estote omnibus, et luceat[b] lux vestra in medio nationis perbarbarae[1], quasi clarissima stella in occidua caeli parte. Viventes in karitate et castitate et concordia sanctae pacis, adolescentulos vestros diligenter erudite, et senes honorate, et sacerdotibus vestris oboedite.

Et domnum episcopum[2] habete quasi patrem in omni reverentia et dilectione. Et ille vos gubernet et vestram regat vitam cum omni timore in conspectu Dei; ut magnam ex vobis mereatur mercedem apud Deum, et vos per ipsum donante Deo aeternam recipiatis coronam; quatinus ille cum antecessoribus suis, sanctissimis videlicet patribus, vobiscum aeternae beatitudinis gloriam recipiat et, multiplici numero vestrae congregationis honoratus, laudabilis in conspectu aeterni iudicis stare dignus habeatur. Nam salus gregis laus est pastoris et eruditio filiorum gloria est magistri.

Haec omnia pio animo considerantes, corrigite vosmet ipsos, facientes voluntatem Dei cum omni sollicitudine: ut ex brevi huius temporis labore aeternam cum Christo et sanctis eius possideatis requiem.

Gratia divina vos, fratres karissimi, in omnibus bonae vitae meritis florere faciat et ad beatitudinis pervenire gloriam concedat.

a. multo *A.* b. lucead *A.*

1. Hibernorum. Cf. Philipp. 2, 15: „sine reprehensione, in medio nationis pravae et perversae.“ 2. Coenobio Mugensi proprios episcopos praefuisse, retuli supra p. 159 n. 5; cf. etiam ep. 7 supra p. 151.

277. *Alcuinus Gothiae incolas cohortatur, ne peccata sacerdotibus confiteri supersedeant*[a]. (C 26, Q 71, F 96) ...-804

Dilectissimis viris fratribus et patribus in provincia[b] Gothorum humilis ecclesiae Christi vernaculus Albinus[c] diaconus salutem.

Plurima vestrae sagacitatis et religionis[d] laus nostris saepius insonuit auribus seu propter sacratissimam monachorum vitam[e], seu propter religiosam[f] laicorum conversationem[g]; dum illi ab omni strepitu secularis inquietudinis soli Deo vacare[h] desiderant, et isti inter mundanas occupationes castissimam vitam rationabili[i] consideratione degere dicuntur. Quid[k] hac fraternae caritatis vicissitudine[l] iocundius? Illi cotidianis suos contribules[m] orationibus adiuvare non desistunt, isti intercessores suos praesentis vitae solatiis sustentare gestiunt; quod[n] quisque[o] gratiam benedictionis, sibi a Deo datam[p], in alterutrum[q] refundat. Unde et nos, vestrae pietatis exemplis edocti, nostri navigii cursum orationibus vestrae sanctitatis ad portum perpetuae[r] quietis dirigi precamur[s].

Nos[t] quoque mutuo caritatis officio vestrae sanctitati aliquantulas piae admonitionis[u] litterulas dirigere curavimus[v] propter quasdam consuetudines, quae[w] vestris inolevisse[x] feruntur[y] regionibus.

Dicitur vero: neminem ex laicis suam velle[z] confessionem sacerdotibus dare; quos a deo Christo cum sanctis apostolis[aa] ligandi solvendique accepisse potestatem[1] credimus.

a. *ex K 41v—45v:* Albinus fratribus in Gothia constitutis; *Q 131v—133v; G 125—136; T 79—81, ubi initium epistolae deest; M cod. Ambrosian. Mediol. I 89 saecl. IX:* De eo quod male sentiunt qui dicunt non esse faciendam confessionem peccatorum sacerdotibus sed soli Deo tantummodo. Epistola hec Alcuini magistri missa ad viros illustros fratres ac presbiteros qui sunt in Gotie partibus constituti de confessione peccatorum mirifice edocet. (*Est etiam in Y 167v—171v, N 81—83:* Albinus ad fratres in provintia Gothorum). b. provinciis *K*. c. Alchuinus *Q*, Alcuinus *K*. d. religiosam *Q*. *pro* religionis — sacratissimam. e. omni *add*. *G*. f. vitam *add*. *Q*. g. *om*. *Q*. h. vagare *G*. i. rationabili consideratione *om*. *KG*. k. Quid — desistunt *om*. *KG*. l. *om*. *M*. m. contribulos *QM*. n. quo *M*. o. quodque quis *K*. p. accepit *add*. *K*, sibi *add*. *G*. q. alterum *K*. r. *om*. *KG*. s. precamus *G*. t. Vos *M*. u. ammonitionis *M*. v. curamus *M*. w. quas *M*. x. inoluisse *GM*. y. fertur *M*. z. *om*. *M*. aa. apostolicis *G*.

1. Matth. 16, 19; 18, 18.

. . . - 804 Quid solvit sacerdotalis potestas, si vincula non considerat ligati? Cessabunt opera medici[a], si vulnera non ostenduntur[b] egroti. Si vulnera corporis carnalis medici manus expectant, quanto magis vulnera animae spiritalis medici solatia deposcunt?

Deo vis, o homo, confiteri, quem nolens volens[c] latere non poteris[d]; ecclesiae Christi, in qua peccasti, satisfacere neglegis. Cur[e] ipse Christus leprosum, quem[f] mundavit, sacerdotibus se iussit ostendere[1]? Cur Lazarum[g] quatriduanum[h] resuscitatum[i] alios solvere iussit[2]? Nunquid non[k] fasciamenta mortui eodem verbo solvere potuit, quo mortuum[l] vitae redditum de sepulchro prodire iussit? Cur interrogavit cecos ad se clamantes, quid voluissent[3]? An ignorare cordis eorum voluntatem potuit, qui optatum lumen oculis illorum[m] reddere valuit[n]? Forte si Deum latere sicut hominem[o] potuisses, nec Deo plus quam homini confiteri voluisses. Superbiae hoc genus esse videtur, sacerdotem iudicem despicere.

Si dicis: *Bonum est confiteri Domino*[4]; sed bonum est huius confessionis te habere testem. Licet non semper *confessio* poenitentiam significet, sed saepissime laudem; ut in euangelio ipsa Veritas dixit[p]: *Confiteor tibi pater*[q] *caeli et terrae*[5], id est laudo te pater[r] caeli et terrae. Et in symbolo[s] dicitur: *Confiteor unum*[t] *baptisma* et cetera, quae sequuntur, ad idem respicientia verbum; quod verbum, id est *confiteor*, in hoc[u] loco[v] confessionem fidei, non peccatorum designat.

Erubescis homini in salutem tuam ostendere, quod non erubescis cum homine in perditionem tuam perpetrare. Ancillam tuam iniquitatis tuae consciam vis habere, et sacerdotem

a. medicorum *K*, medicarum *G*. b. ostendantur *M*. c. volens nolensque *M*. d. poterit — satisfacere negligens *K*. e. Quur *G*. f. leprosos quos *M*. g. quem *add. M*. h. quadriduanum *QGM*. i. resuscitavit *M*. k. num quia *pro* Nunquid non *K*; non *om. G*. l. mortuo *M*. m. eorum *K*. n. voluit *Q*. o. homines *M*. p. dicit *M*. q. domine *add. M*. r. domine *add. M*. s. symbulo *G*. t. nū *G*. u. *om. Q*. v. *Reliqua leguntur in T*.

1. Matth. 8, 4. 2. Ioh. 11, 39. 3. Matth. 20, 32. 4. Ps. 91, 2. 5. Matth. 11, 25.

Christi reconciliationis tuae non vis habere adiutorem? Per inimicum corruisti, et non vis per amicum resurgere? Multum[a] offendisti Deum tuum, et alium non vis habere reconciliatorem nisi te ipsum? . . . -804

Confidis[b] per orationes tuas[c] salvari[d]? Spernis[e] apostolicum[f] praeceptum dicentis: *Orate invicem, ut salvemini*[1]*;* et iterum: *Si quis peccaverit*[g], *oret pro eo sacerdos, ut salvetur*[2]. Quid ad haec dicis[h], quae in eadem[i] epistola leguntur: *Confitemini alterutrum peccata vestra*[3], ut deleantur delicta vestra? Quid est, quod dixit[k]: *alterutrum* nisi homo homini, reus iudici, egrotus medico? Ipsa quoque[l] sapientia per Salomonem dixit: *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur*[4], id est non dirigetur[m] in viam[n] salutis, qui peccata sua celare studet[o].

Nunquid Deo abscondi[p] possunt scelera nostra, qui omnia videt, novit et considerat? Ab homine[q] possumus abscondere, quae agimus, et non Deo. Nonne David praesente Nathan propheta, qui se arguebat pro suo peccato, dixit: *Peccavi Domino*[r 5]*?* Ecce tantus vir testem[s] confessionis suae voluit habere prophetam[t], et quia non erubuit[u] confiteri, quod impie[v] gessit, statim audivit: *Ecce Dominus transtulit peccatum tuum*[w 5]. Homini patefecit vulnus suum, et a Deo mox remedium accepit. Nam et in levitico saepissime[x], Domino mandante, peccator ad sacerdotem mittitur cum victima, quam offerens Domino oret pro eo, et[y] dimittetur ei[6]. Quae sunt nostrae victimae pro peccatis a nobis commissis nisi confessio peccatorum nostrorum? Quam pure[z] Deo[aa] per sacerdotem[bb] offerre debemus; quatenus orationibus illius nostrae[cc] confessionis oblatio Deo acceptabilis fiat et remissionem ab eo accipiamus, cui est

a. Per te iustum *Q pro* multum. b. Si te credis *Q pro* Confidis. c. solas *add. Q.* d. lauari *M.* e. sperni *Q.* f. apostoli *Q.* g. peccator est *KG.* h. Dicitis *T.* i. ea *KG.* k. ait *K*, de *G.* l. ipsaque *KG.* m. dirigentur — student *G.* n. via *M.* o. student *G.* p. cęlare *M.* q. homini *KM*, homine *G pro* ab homine. r. domine *KG.* s. *om. Q.* t. confitens *K pro* prophetam — confiteri. u. erubuerit *Q.* v. inique *Q.* w. a te *add. Q.* x. saepissimae *T.* y. pro eo et *om. M.* z. purae *T.* aa. Domino *K.* bb. deo et sacerdoti *Q.* cc. nostra *Q.*

1. Iac. 5, 16. 2. Cf. Iac. 5, 14. 15. 3. Iac. 5, 16. 4. Prov. 28, 13. 5. 2 Reg. 12, 13. 6. Lev. 4, 26. 31 sq.

...-804 sacrificium[a] spiritus contribulatus, et[b] cor contritum et humiliatum non[c] spernit[1].

Christus pro nostris sceleribus ab inimicis iudicari in hunc mundum venit, ut nos redimeret a diaboli servitute; et nos dedignamur a sanctis Dei sacerdotibus iudicari, ut liberemur a vinculis peccatorum nostrorum? Ille absque omni[d] peccato, hominum[e] adsistere — et hoc impiorum — iudicio non rennuit; et nos cum multis peccatis hominum iudicia — et hoc[f] sanctorum — subire contemnimus?

Nonne[g] in sacro baptismate sacerdotibus Christi nostrae fidei confessionem et abrenuntiationis[h] satanae dare debemus, et sic sacerdotali ministerio[i], divina operante gratia, ab omnibus ablui peccatis? Cur[k] etiam et in secundo[l] poenitentiae baptismate per confessionem humilitatis nostrae ab omnibus, post primum baptisma peractis, eadem divina miserante[m] gratia, sacerdotali similiter auxilio non debemus absolvi[n] peccatis?

Si peccata sacerdotibus non sunt prodenda, quare in sacramentario[o] reconciliationis orationes scriptae sunt? Quomodo sacerdos[p] reconciliet[q], quem peccare[r] non novit?

Si consiliis iuxta Salomonem tractanda sunt bella[2]; quali audacia sine consilio ecclesiasticorum ducum pugnare nos adversus[s] diabolum[t] confidimus? Item, eodem dicente, legimus: *Frater, qui adiuvatur a fratre, quasi civitas firma est*[3]. Quem adiuvat[u] sacerdos Christi, dux exercitus Dei et rector castrorum illius, si nullus ab eo suae salutis auxilium quaerere dignatur, si nemo occulta[v] diabolicae fraudis vulnera illius medicinali[w] dexterae tractanda ostendit?

Inaniter itaque posita[x] sunt in ecclesis remedia et synodali auctoritate[y] litteris mandata contra omnia[z] peccatorum

a. cuius et sacrifitium *M*. b. qui *add*. *Q*. c. contritum quod deus non *M*. d. *om*. *M*, omi *G*. e. hominibus *K*. f. hec *M*. g. Nos *K*. h. abrenuntiationibus *M*. i. mysterio *Q*, mynisterio *M*. k. Quid enim et *K pro* Cur — et. l. in hoc seculo *M*. m. *om*. *M*. n. nos ablui *pro* absolvi *K*; non absolvi *G*. o. sacramentorio *TQ*. p. *om*. *T*. q. reconciliat *G*. r. peccatorem *M*. s. adversum *M*. t. diabulum *T*. u. adiuvet *Q*. v. occulte *M*. w. medicinalis *K*, medicinale *G*. x. positę *M*. y. *om*. *M*. z. omnium *GM*.

1. Ps. 50, 19. 2. Prov. 20, 18. 3. Prov. 18, 19.

vulnera, quae vel antiqui hostis versutia vel neglegentia mandatorum Dei spiritaliter aut carnaliter nobis infliguntur; si non his, qui in ecclesia Christi statuti sunt ad sananda[a] putrida scelerum[b] nostrorum ulcera[c], revelantur[d]. *Corde enim creditur*[e] dicit apostolus *ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem*[f][1]. Non solum catholicae fidei, sed etiam pura[g] peccatorum confessio[h] cum[i] cordis compunctione nobis ad salutem proficit sempiternam; dicente scriptura: *Dic prior iniustitias tuas, ut iustificeris*[2]*;* et iterum: *Iustus in principio*[k] *accusator sui est*[3]. Si iustus, quanto magis et[l] peccator? . . . -804

Sed[m] forte dicis cum[n] psalmista: *Dixi, confitebor adversus me iniustitiam meam*[o] *Domino*[4]. Et ego cum eodem dicam: *Quoniam tacui, inveteraverunt*[p] *ossa mea*[5]*;* et iterum cum alio propheta: *Conputruerunt iumenta in stercore suo*[q][6]. Quid est enim[r] iumenta in stercore suo putrescere, nisi criminosos[s] quosque in putredine peccatorum suorum iacere? Qui peccat, iacet; qui confitetur, surgit. Qui poenitentiam agit, revertetur[t] ad patrem suum, sicut prodigus filius in euangelio legitur dixisse: *Surgam et ibo ad patrem meum, et dicam ei: Pater, peccavi in caelum et coram te*[7]. Sed[u] semel sacerdoti in praesentia divinae pietatis confessio facienda sufficit; semper autem Domino cum lacrimis et cordis contritione faciendam esse arbitramur: *Omnis enim, qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem*[v]*, ut non arguantur opera eius; qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur eius*[w] *opera, quia in Deo sunt*[x] *facta*[8].

Vos igitur, viri[y] fratres, filii lucis estis et non tenebrarum; populus adquisitionis, et non perditionis; gens sancta[9],

a. sanandum *K*. b. scelera *M*. c. vulnera *KG*, ulcere *M*. d. reveneretur *M*. e. cre *T*. f. salutem *erasum in T*. g. *om*. *Q*. h. confessione *T*. i. cum *om*. *G*; cum — compunctione *om*. *T*. k. primordio *K*. l. et *om*. *K*. m. Si *K*. n. Iustus — dicis *om*. *M*. o. iniustitias meas *M*. p. omnia *add*. *M*. q. stercora sua *M*. r. *om*. *TKG*. s. criminos *G*. t. reverteretur *T*, revertetur *Q corr. in* revertitur *K*. u. si *M*. v. et non — lucem *om*. *M*. w. *om*. *T*. x. *om*. *G*. y. *om*. *Q*.

1. Rom. 10, 10. 2. Isai. 43, 26. 3. Prov. 18, 17. 4. Ps. 31, 5. 5. Ps. 31, 3. 6. Ioel 1, 17. 7. Luc. 15, 18. 8. Ioh. 3, 20. 21. 9. 1 Petri 2, 9.

...-804 Christi sanguine adquisita. Ambulate ut filii lucis in omni bonitate[1] et pietate et castitate[a], exuentes veterem hominem cum peccatis[b] suis, et induentes novum, qui secundum Deum creatus est[2]. Sit conversatio vestra caelestis et non terrena. Diligite iustitiam et odio habete iniquitatem. Qui sanus est, defendat se scuto fidei[3], ne clandestina antiqui[c] hostis sagitta eum[d] vulnerare valeat. Si quis vero propter fragilitatem carnis, vel propter neglegentiam circumspectionis vulneretur[e], citius ad confessionis medicinam recurrat; ne per inlecebram[f] malae consuetudinis vix eradicari[g] valeat peccatum.

Tres enim mortuos dominum Iesum Christum euangelica narrat historia suscitasse: filiam archisynagogi[h] in domo[4], filium viduae extra portam civitatis[5], Lazarum quatriduanum[i] de monumento ad vitam vocavit[6]. Qui sunt hi tres mortui nisi tria peccantium genera, quae modo cotidie divina confitentibus[k] suscitare solet[l] gratia? Filiam suscitat in domo, dum, consentientem in corde peccare, revocat a peccati perpetratione. Filium[m] viduae extra portam civitatis suscitat, dum peccantem foris[n] in opere ad poenitentiae medicamenta confugere facit. Foetentem[o] vero in mala consuetudine peccati[p], dum lacrimas poenitentiae elicit ex corde, suscitat et ecclesiastica auctoritate solvere eum[q] iubet, ut dignus sit communione Domini et particeps sacri altaris efficiatur.

Haec cogitate, carissimi fratres, et in qualicumque[r] harum trium mortium[s] genere[t] si quis iaceat, citius ad confessionis probatissima medicamenta confugiat, salutifero poenitentiae se abluat medicamine[u]; ut[v] non ad iudicium damnationis, sed ad salutem sanctificationis communicet corpore et sanguine[w] domini

a. iustitia et veritate *Q pro* pietate et castitate. b. actibus *Q*. c. occulti *K*. d. cum *T*. e. vulneratus est *M*. f. inlecebra *TKG*. g. eradicare *TKGM*, eradicasse *Q*. h. archisynagogae *T*, archisinagoge *Q*, archisigogae *KG*. i. quadriduanum *GM*. k. confitentiq; *T*. l. divina quasi sententia solvit *Q pro* divina — solet. m. filiam *K*. n. foras *TQK*. o. foetantem *T*. p. pietati *T*. q. *om*. *T*. r. qualecumque *T*, quacumque *Q*. s. mortuorum *K*, mortuum *GM*. t. genera *G*. u. medicamento *Q*. v. *om*. *M*. w. corpori et sanguini *M*.

1. Ephes. 5, 8. 9. 2. Coloss. 3, 9. 10. 3. Ephes. 6, 16. 4. Marc. 5, 38. 41. 5. Luc. 7, 12. 14. 6. Ioh. 11, 38 sq.

nostri Iesu Christi. Et[a] cum gratiarum actione semper rememorate[b], quomodo vos[c] divina misericordia, de terra tenebrarum et frigoris, de regione[d] ignorantiae et iniquitatis, transtulit in loca[e] lucis et laetitiae, in[f] tabernacula abundantiae et iustitiae; et elegit vos sibi in filios pietate[g] paterna, ut per vos nomen illius nuntietur[h] in gentibus. Sequimini sanctorum vestigia patrum, et nolite in catholicae fidei[i] relegionem novas inducere sectas[k]. Cavete vobis[l] venenosum erraticae infectionis[m] fermentum; sed in sinceritate et veritate mundissimos sacre[n] fidei panes comedite et vinum, quod divina electis suis miscuit sapientia, bibite; et cantate Deo[o] vestro in concordia pacis et unanimitate caritatis perpetuae canticum laudis, et cum militia[p] caeleste consona voce laudate Deum[q] et dicite: *Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bone voluntatis* [1]. ...-804

Divina vos praeveniat gratia, et subsequatur ubique clementia, et in omni opere bono florere faciat, viri fratres dilectissimi et sanctissimi[r] patres[s].

---

278. *Alcuinus abbatis ac monachorum quorundam familiaritatem et orationes exoptat. Hortatur ad caritatem humilitatem obedientiam laudesque divinas*[t]. (F 224)

Venerando patri, et sanctissimis fratribus in congregatione ...-804
beatissimi confessoris Christi humilis levita Albinus salutem.

Gaudens vestrae beatitudinis audivi prosperitatem, et relegiosam vitam et Deo condignam, atque hominibus laudabilem; quapropter meae parvitatis nomen diligentius sanctis vestris orationibus conmendo, ut me habeatis quasi unum ex vobis. Ego vero peccator, multum indigens sanctorum intercessione[u],

a. Sed *Q*. b. sememorate *T*, remomorate *G*. c. *om. M*. d. *hic desinit Q*. e. locum *M*. f. in — pietate *om. T*. g. pietas *M*. h. nutriatur *M*. i. fidaei *T*. k. rectas *T*. l. a vobis *M*. m. invectionis *TKGM*. n. sacrate *M*. o. domino *M*. p. milia *KM*. q. dominum *G*. r. sanctissime *G*. s. Amen *add. M*. t. *ex H 77—78*. u. intercessiones *H*.

1. Luc. 2, 14.

...-804 sciens multum valere deprecationes iustorum[1], iuxta apostoli Iacobi testimonium, nihil de meis confidens meritis, sed totum me per famulorum Christi intercessiones divinae gratiae commendans; et licet peccatis meis inpedientibus non sim dignus inter eos numerari, tamen, Deo miserante[a], illos diligere scio et illis honorem inpendere[a*] debitum. Quapropter obnixe deprecor, ut me ea caritate recipiatis, qua vos humiliter deposco. Caritas enim benigna est[2], in qua tota servorum Dei vita consistit, quam vestra unanimitas, sicut audio, optime habet, per quem vitam aeternam habebit, quicumque habere dignus erit; quam toto corde sequimini, carissimi fratres, quia tota monachorum vita in caritate, humilitate et oboedientia consistit; et quia vestra pietas Deum elegit sibi dominum et regem, tota virtute Deum amate, et praeceptis eius oboedire studete. Unus quisque alteri sit magister in opere bono, et unus quisque alteri discipulus in humilitatis oboedientia, dicente apostolo: *Si vero iuniori revelatum fiat, prior taceat*[3]. *Spiritus enim ubi vult spirat*[4]. Dei enim donum est, si quis recta intellegit, si quis iusta[b] amat; Dei enim donum in nulla aetate, in nulla persona contemnendum[c] est.

Seniores inter vos iuniores erudiant, ut digni[d] habeantur pro se in suo stare loco: docete eos in omni mansuetudine, erudientes in timore Dei, ut discant ab ineunte aetate Deo servire, et praeceptis regularibus informari. Iuniores debitum honorem senioribus inpendant; sitis enim sicut unum corpus, alter alterius membra[5], ut in omnibus honorificetur Deus[6] et omnes aedificentur, et omnes ad gloriam perpetuae beatitudinis pervenire mereantur.

Scripsi vobis has paucas litterulas ex caritatis fonte, non quasi ignorantibus, sed quasi haec omnia melius scientibus, et in Deo diligentius perficientibus; et ut meam circa vestram salutem, immo et omnium servorum Dei cognoscatis volunta-

a. Deo *iterum add. H.* a*. inbendere *H.* b. iuste *H.* c. contemnenda *H.* d. digne *H.*

1. Iac. 5, 16: „multum enim valet deprecatio iusti assidua." 2. 1 Cor. 13, 4. 3. 1 Cor. 14, 30. 4. Ioh. 3, 8. 5. Rom. 12, 5. 6. 1 Petr. 4, 11.

tem; et ut familiaritatem animae meae sciatis apud vos. Vestra . . . - 804
vero bonitas et fraterna humilitate legat, et solita pietate recipiat, quae vobis scribere curavi. Deus vero totius consolationis pater vos ubique consolari dignetur, et ad aeternae[a] beatitudinis regnum pervenire concedat, cuius laus sit semper in ore et in corde caritatis vestrae; quia haec est sanctorum vita, laus bonitatis Christi et caritas in praesentia illius, quae numquam excidit[b] [1], numquam praeterit[c], numquam fastidit; et quicumque saepius in his in hac mortali vita versatur, maiorem sanctorum angelorum similitudinem habet; angeli vero Dei semper in vigiliis Deum laudant; et qui vigilare studet ad laudes Dei, angelicam vitam agit in terris; et quod omnes sancti acturi sunt in caelis, temporibus secundum humanam fragilitatem statutis agit in terris. Non somnus, non saeculare desiderium, nec vana cogitatio inpediat cursum religionis vestrae, et laudes divinas, ut angelice visitationes inveniant unum quemque[d] vestrum in loco suo stantem Deumque laudantem. Igitur qui in hac mortalitate Deum laudare student, in felicitate perpetua cum psalmista cantare habent; *Beati, qui habitant in domo tua, Domine, in saeculum saeculi laudabunt te*[2].

Sanctam vero unanimitatem vestram, carissimi fratres, dominus Deus in omni proficere faciat bono, et ad aeternae beatitudinis felicitatem pervenire concedat, dilectissimi fratres.

---

279. *Alcuinus Aedilburgae, abbatissae Flaedanbyrgensi, Offae Merciorum regis filiae, castitatem et beneficentiam suadet*[e].

(C 57, Q 44, F 148)

Carissimae in Christo filiae Eugeniae[3] Albinus[f] levita[g] sa- . . . - 804
lutem.

a. aeternam *H:* b. excedit *H.* c. praeterití *H.* d. unū quāq; *H.* e. *ex T 63v—64:* Ad filiam spiritalem; *Q 121v:* Incipit epistola ad Eugeniam; *D 237v—238, K 70—70v:* Albinus Eugeniae, *Z 172—173, G p. 200—202. (Est etiam in N 58v.)* f. Alchuinus *Q.* g. *om. TQKZG.*

1. 1 Cor. 13, 8. 2. Psal. 83, 5. 3. i. e. Aedilburgae filiae Offae regis Merciorum, v. epp. 59 et 229 supra p. 293 n. 1 et p. 737 n. 2.

...-804 Placet[a] mihi sepius, tametsi[b] paucis litteris[c], non tamen parva officia salutationis[d] tuae dirigere germanitati et tuis ingerere[e] cogitationibus ammonitionis[f] meae[g] vel promissionis[h] tuae[i] salutiferas conlationes[k]; quatenus nobilissimum virginitatis decus integro conservare corpore coneris, rememorans gloriosam castitatis mercedem eorum, qui[l] in caelis per magna aeterni[m] regis palatia agnum sequuntur[n], quocumque ierit[1]. Quid hac gloria beatius vel hac beatitudine gloriosius? ubi naturae[o] victor omnium[p] conditori creaturarum consociabitur[q]. Nec labor cotidianus deterreat[r], quem spes[s] tantae remunerationis[t] consolabitur. Paucorum labor dierum aeternis remunerabitur praemiis.

Sit quoque virginitas elimosinarum largitate fertilis; nec sibi caducas divitiarum gazas avida congreget[u] manu, sed larga mente in membra sui distribuat[v] sponsi. Geminis[w] caritatis scilicet et castitatis pennis ad alta caelorum regna transvolet. Nec[x] virgo, carnis concupiscentiae[y] vinculis libera, avaritiae laqueis constringatur[z]; sed, sui ipsius victrix, etiam saeculi ignavae cupiditati[aa] non succumbat. Sed sibi misericordiae operibus[bb] quasi ramis virentibus in arcem[cc] caelestis Hierusalem viam sternat, ubi, laudibus excepta angelicis, magni[dd] imperatoris thalamum aeterna introducatur[ee] laetitia.

Ut hoc fieri valeat, vigilare debet huius inquisitor margaritae[ff], non inertiae[gg] sopitus[hh] somno dormitare; immo saepius orationibus[ii] nocturnis vel diurnis pulsare ianuas perpetuae[kk] civitatis. Et veniens[ll] apertas inveniet, quas[mm] quisque, ab hoc[nn] carnali carcere deductus, nimium intrare cupiet[oo].

a. placuit *ZD*. b. tamsi *TZ*, tam̄ si *D*. c. si paucis tamen litteris *K*, si paucis tam litteris *G*. d. salutationes *TG*. e. ingere *ZD*. f. ammonitiones *TKG*. g. meas *K*. h. promissiones *G*. i. sanctae *Z*, *om*. *G*. k. conlocutiones *K*. l. et *TKDZG*, eorum qui *Q*. m. aeterna *T*. n. sequentes *D*. o. natura *ZD*. p. omne *Z*. q. sociabitur *K*. r. descrescat *K*. s. spei *K*. t. remuneratione *K*. u. congregat *TZDG*, *corr. in* congreget *Q*. v. dispenset *K*. w. gemmis *TZDG*, Gēmis *Q*. x. Haec *D*. y. concupiscentia *G*. z. confringatur *Q*. aa. ignava cupiditate *TZDQ*, ignavia cupiditate *KG*. bb. operis *D*. cc. arce *Q*. dd. magna *ZD*. ee. introducitur *TZD*, inducatur *K*. ff. margaretae *TZG*. gg. inercia *G*. hh. sopitur *ZD*. ii. oratione *G*. kk. *om*. *D*. ll. venies *G*. mm. quia *D*. nn. hac *TDZQK*, ac *G*. oo. cupiat *ZD*. cupiens *Q*.

1. Apocal. 14, 4.

Quod[a] ante summa diligentia praevidere debet[b], ut portas tunc ... - 804
inveniat[c] patentes angelicosque choros[d] suscipientes obviis[e] manibus animam ad deducendam[f] in cubiculum regis, aeternis[g] fruituram[h] gaudiis[i]. Perpetuumque laudis carmen decantabit in praesentia sui sponsi, dicens: *Benedic anima mea Dominum*[1] *et omnia opera eius*[k]*; in omni loco dominationis*[l] *eius benedic anima mea Dominum*[2].

Vivas valeas et floreas, virgo nobilissima in Christo.

---

280. *Alcuinus Adaulam abbatissam ad virtutem exhortatur*[m].

Albinus Adaulae sorori salutem.

Vere soror in Christo suavi caritate te rememorare soleo, ... - 804
optans, ut bene habeas in Domino et proficias in conspectu eius de die in diem. Ideo diligentius obsecro, ut contendas placere ei in omni humilitate patientia pietate et dilectione, et non dimittas ire animum tuum post vanitates huius seculi. Praeterit enim figura huius mundi[3], et maiores eius dilectiones maiores postea parturient dolores. Sit vita tua sobria et casta, et sermones tui pauci et pleni veritatis. Quia de omni re quodcunque feceris vel loqueris, rationem reddituro eris coram terribili iudice Christo. In omni momento ante oculos tuos habeto poenas impiorum et praemia iustorum. Non deficiat spes et dilectio tua in bonitate Dei, tunc non deficiet misericordia eius in te. Ora illum assidue et conservabit te semper. Quia ille solus fidelis est amicus aeternus, sicut ipse ait: *Qui autem diligit me, diligetur a patre meo, et ego diligam illum. Et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus*[4]. Item-

a. *om.* *Q.* b. est *Z D;* debet — angelicosque *om.* *G.* c. inveniet *T Z D K; corr. in* inveniat *Q.* d. choras *G.* e. obvios *K.* f. ducendam *K*, ad te ducendam *G.* g. *corr. in* aeterni *Q;* aeterni *K.* h. fruitura *Z D.* i. gaudens *K.* k. *om.* *T Z.* l. dominationes *T.* m. *ex A 8—8v:* Epistola Albini magistri ad Ulam abbatissam; *O n. 5.*

1. Ps. 102, 1. 2. Ps. 102, 22. 3. 1 Cor. 7, 31. 4. Ioh. 14, 21. 23.

...-804 que Iohannes: *Qui in caritate manet, in Deo manet et Deus in ipso, quia Deus caritas est*[1].

Bene valeto, dilectissima soror.

---

281. *Alcuinus Eanulfum presbyterum rogat, ut pro se precetur; ad caritatem fraternam et curam animarum hortatur*[a].

(F 226)

...-804 Dulcissimo fratri Eanulfo presbitero Albinus salutem.

Quia caritas memor est totius bonitatis, ideo te obsecro, ut mei habeas memoriam in sanctis orationibus tuis, et te ipsum in omni castitate conservare studeas in conspectu domini Dei altissimi; et humilem habeas conversationem inter fratres, et sollicitudinem magnam regularis vitae, quia qui maius portat iudicium, maiorem accipit honorem. Quid tibi saeculi dignitas, quae sicut flos feni decidit[2]? Nolo te vagabundum[b] esse per loca, sed stabilem in servitio Dei, ubi electus es in servitium Christi. Vivas inter fratres quasi Lucifer inter stellas, ut plurimi tuis bonis exhortentur exemplis. Sicut ego curam habui de salute animae tuae, ita tu curam habeas de salute multorum. Noli torrem de incendio raptum[3] disperare, sed paenitentiae fonte extingui, quatenus qui in flamma libidinis exarsit, in flamma caritatis et munditiae luceat in conspectu Dei. Tu scis fragilitates adulescentiae; tu nosti flumen iniquitatis, quomodo per praecipitia rapiuntur multi in voragines diversae luxoriae. Quapropter sollicita mente labora, Deo adiuvante, ut quam plurimos per admonitiones dulcissimas ab errore iniquitatis revoces. Erit tibi maxima merces apud Deum, si salutem fraternam non neglexeris.

Plurimi sunt nomine tenus doctores, sed pauci karitatis officio. Non cesses seminare verbum Dei; Deus novit, ubi vult, ut cadat. Nullatenus tibi illius bonitas deerit in remuneratione. Qui converti fecerit peccatorem ab errore viae suae,

a. *ex H 99v—100.* b. vacabundum *H.*

1. 1 Ioh. 4, 16. 2. Cf. 1 Petr. 1, 24. 3. Amos 4, 11: „quasi torris raptus ab incendio."

cooperit multitudinem peccatorum[1] suorum. Vivas utinam in mansuetudine pacientiae, et humilitate et obedientiae et caritatis dulcedine inter fratres; quatenus misericordia redemptoris nostri te florere faciat in vario virtutum genere, et ab omni adversitate clementer custodire dignetur. ... -804

Saluta, obsecro, fratres nostros, quoscumque scias aliquo caritatis officio mihi esse coniunctos, et semper admoneas de orationibus meis, quoscumque habeas amicos, vel Deum timentes, vel sanctae conversationis socios. Vivite[a] in omni caritate, et valete in aeternum.

---

282. *Alcuinus Monnam presbyterum et fratrem eius ad saeculi contemptum et ad humilitatem exhortatur*[b].

(C 37, Q 46, F 139)

Dilectissimis in Christo amicis fratri[c] et filio Anthropo[d] [2] ... -804
et Stratoclei[e] humilis levita Alchuine[f] salutem.

Solet caritas litteris appellare, quos oculis cernere non valet: quia apices cartarum amoris magnitudinem[g] exprimere conantur, ut oculis legatur in syllabis, quod videri non potest in mentibus. Ideo vestrae[h] memor, carissimi[i], germanitatis hanc cartam vobis[k] in commune[l] direxi, ut cognoscatis, quantam[m] pro vobis habeo sollicitudinem, quam[n] nec[o] terrarum longinquitas, nec temporum diuturnitas delere valuit, quo minus ammoneam, quos magis diligam; desiderans salutis vestrae prosperitatem et in Deo credere, et in saeculo scire. Ut utrumque fiat, unum est studendum, id est, Deo placendum. Praeterit[p], quicquid amatur in mundo, et solum permanet, quic-

a. vivete *H.* b. *ex T 65—65v, Q 122v—123v* (Epistola *Q*): Ad Monnam presbiterum et fratrem eius; *G 164—167, D 239—239v, R 96v—99v, K 66v—68:* Item Albinus dilectis amicis. (*Est etiam in Z 174v—176, N 60.*) c. fratri—salutem *om. R;* ill. *GK pro* fratri—Stratoclei. d. Antropo *Q*; Anthropo et Stratoclei *om. D.* e. Stratodei *Q.* f. Albinus *KD*, Alchuinus *Q.* g. magnidudinem *G.* h. vestri *K*; vestrae non inmemor *K.* i. karissime *R*, kmi *Q.* k. vobis—commune *om. R.* l. communem *KG.* m. quantum *G.* n. quia *KG.* o. *om. K.* p. praeteriit *TDR.*

1. Iac. 5, 20. 2. Anthropon idem significare quod Monna patet; quid Stratocles sibi velit, nescio. *D.*

...-804 quid[a] agitur in Deo. Ideo temporalia non tardent iter ad aeterna[b] tendentium, dicente discipulo, quem diligebat Iesus: *Nolite diligere ea, quae in mundo sunt*[1]. Numquid ex umbra panis esuriens se saturare[c] poterit? Umbratica est saeculi felicitas, vera tantummodo[d] in futuro spectatur.

Nolite vinculis saeculi teneri, nec laqueis diaboli[e] ligari[f]. Et vincula, quae per confessionem et poenitentiam praecidistis, nolite reformare[g], ut liberas[h] manus valeatis relevare[i] ad Deum, et puro corde deprecari, quem toto corde amare debetis. Vigiliae[k] et orationes sint assiduae vobis. Beatus servus ille, quem, cum venerit[l] dominus eius, invenerit vigilantem[m][2]. Vigilandum est in bonis operibus, non dormiendum[n] in delectationibus carnalibus. Ebrietatem quasi perditionis foveam fugite, quia iuxta prophetam *vinum et ebrietas auferunt*[o] *cor*[3]. Pompas vestimentorum non sequimini[p]. Beatus homo, qui non respicit in vanitates et insanias falsas[4]. Melius est animam[q] ornare, quae[r] permanet, quam corpus[s] vestimentis, quod putrescit in pulverem[t], dicente quodam[u] philosopho: *Ridiculum est in vanitate laudem quaerere;* volens vestimentorum supervacuas curas vanitatem intellegi[v]. Quodsi plurimi hoc faciunt, scriptum est: *Non sequeris turbam ad faciendum male*[5]. Melius est[w], cum paucis salvari[x], quam cum plurimis perire.

Scitote, cuius exempla diligentius sectamini[y], eius meritis maxime[z] adhereatis[aa]. Christus per humilitatem viam nobis fecit ad[bb] caelum; quid[cc] superbiam pravorum sequimur? Angelus per superbiam proruit e caelo; quid superbit homo terra[dd] et cinis? Quis superbienti homini locus deputetur, si angelo superbienti infernales poenae praeparatae sunt[ee]? Non est opus,

a. quod *K*. b. eternam *G*. c. satiare *K*. d. tamen modo *D R*. e. diabuli *T D*. f. *om*. *Q*. g. reformari *G T R D Q*. h. liberans *T*. i. revelare *T*; levare *K*. k. vigilias *D*. l. verit *G*. m. *Reliqua om*. *D*. n. tormiendam *G*. o. aufert *T K G*. p. sectemini *K G*. q. moribus *corrigens add*. *Q*. r. quam *G*. s. corbus *G*. t. pulvere *R Q*. u. quidam *R*. v. intellegere *R*. w. *om*. *G*. x. salvare *G*. y. sectamini *T Q K*, sectaemini *G*. z. *om*. *K*. aa. inhaereatis *K*. bb. in *K*. cc. quod si *K*. dd. pulvis *K* *pro* homo terra. ee. deputata est *K*.

1. 1 Ioh. 2, 15. 2. Luc. 12, 37. 3. Osea 4, 11. 4. Ps. 39, 5. 5. Eccle. 18, 32.

vos quasi insipientes[a] vel inscios ammonere[b], dum euangelium Christi ante oculos habetis. Legite et intellegite, quid sit cavendum vel quid observandum. Quicquid[c] ibi scriptum est, necesse est ut fiat, dicente ipsa Veritate: *Caelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt*[d 1]. Item: *Si quis diligit me, sermones meos*[d*] *servabit*[e 2]. Indicium[f] dilectionis Dei est, mandata eius observare; et praemium dilectionis visio[g] est[h] divinitatis[i]; eo ipso[k] promittente[l], quem diligere iubemur, qui dicit[m]: *Qui autem diligit me, diligetur*[n] *a patre meo, et ego diligam*[o] *eum, et manifestabo*[p] *ei me ipsum*[3]. ...-804

Pro me orantes valete, viri fratres karissimi in[q] Christo.

---

283. *Alcuinus Hechstanum presbyterum ad virtutem cohortatur et precibus amicorum cupit se commendari*[r].

(C 36, Q 45, F 138)

Filio meo carissimo Altapetra[s 4] Albinus[t] levita[u] salutem. ...-804

Utinam iuxta nomen tuum fiat merces[v] tua alta et firma. Hoc vero, ut, Deo donante[w], fiat, labora instanter: curre, dum lucem habes[5], ascende[x] cotidię per singulos gradus[y] virtutum[z], ut de te dici possit: *Ibunt sancti de virtute in virtutem*[6]; ut, quod sequitur, fieri possit; hoc est[aa], ut[bb] a te *videatur*[cc] *Deus Deorum in Sion*.

Vigiliis et orationibus insta, castitate et humilitate, dile-

a. insipientes vel *om. TQK*. b. ammore *G*. c. quod *K*, quid *G*. d. transient *R*. d*. sermonem meum *R*. e. servat *GKQ*. f. indicium *erasum est in K*, indicionis *G*. g. visitatio *K*. h. est *om. KTQ*. i. dilectionis *T*. k. *om. R*. l. promitte *G*. m. qui dicit *om. TKQ*, eo promittente, qui dicit, quem diligere iubemur *R*. n. diligitur *G*. o. dilicam *G*. p. manifesto *K*. q. in christo *om. KG*. r. *ex T 64—64v:* Ad Hechstanum presbiterum; *Q 121v—122v:* Epistola ad Hestanum presbiterum; *D 238v—239, R 93—96, G 161—164, K 55v—56v:* Albinus Altae petrae. (*Est etiam in Z 173—174v, N 59.*) s. *corr. in* Altapetrae *KQ*. t. Alchuinus *Q*, Albinus — salutem *om. KR*. u. *om. TQG*. v. mercis *TDG*. w. dante *D*. x. ascendere *T*. y. grados *D*. z. virtututum *R*. aa. *om. TQDR*. bb. vero *D* (*pro* ut), *om. Q*. cc. videbitur *Q*, videtur *G*.

1. Matth. 24, 35. 2. Ioh. 14, 23. 3. Ioh. 14, 21. 4. Tam Hechstani nomen, quod in altam petram transfertur, quam sociorum eius Scaest et Baegnod clericos Anglicos eos fuisse probare videtur. *D*. 5. Ioh. 12, 35: „ambulate, dum lucem habetis.“ 6. Ps. 83, 8.

...-804 ctione[a] Dei et proximi, et aliorum mandatorum observatione te ipsum exorna. Quae tamen omnia[b] ad caritatis firmamentum respiciunt[c], in qua tota lex pendet et prophetae[1]. Si nondum[d] adhuc annorum[e] ordine, tamen sacri[f] ministerii senior esse coepisti. Nam *presbiter* senior Latine interpretatur[g][2]: ut significet, moribus esse debere[h] senes, constantia perfectos[i], praedicationi[k] verbi Dei intentos[l], ita ut opere impleant, quod ore doceant[m].

Tu vero, fili[n] carissime[o], vigilanter tibi[p] praepara[q] bonis meritis domum perpetuam in caelis. Modo[r] est tempus laborandi et promerendi Deum: tunc erit tempus iudicandi, et pro bonis operibus videndi Deum; quia tunc iudicabitur unus quisque secundum opera sua[3]. Non tibi sit saeculi pompa suavior, quam salus aeterna; nec delectatio[s] carnalis dulcior, quam dilectio Dei. Qui hic Deum diligit, ibi cum Deo esse laetetur. Quam iocunda est beatitudo aeterna, et quam misera perditio sempiterna. Qualis in vita futura fieri velis, talem te praepara in praesenti. Parvi temporis[t] hospes perpetuam tibi[u] promerere[v] mansionem[w]. Hodie te cogita cras esse moriturum. Omnis[x] dies quasi ultimus est habendus. Ideo semper homo debet esse paratus, ut quacumque die iudex pulsaverit ostium[y], aperiatur ei cum laetitia[4]. Rapietur[z] ad iudicium[aa] anima, dum ducetur[bb] de corpore.

Quid tunc ebrietas, quid tunc[cc] luxoria[dd] carnalis[ee], quid pompa vestimentorum, quid anulus in digito, quid aurum in sacculo[ff]? Dives moritur similiter sicut et pauper, et una est

a. dilectio *D*. b. *om*. *DR*. c. respicient *TDQG*. d. non de *R*. e. annis *TDQGK*. f. sacro *G*. g. senior in latina interpraetatur *TKG*, senior et latina interpretatio *D*; senior in latina lingua interpretatur *Q*. h. *om*. *KG*. i. perfecti *TDR*, perfectus *G*. k. praedicatione *TDGRQ*. l. intentus *G*. m. impleat — doceat *KTDQG*. n. o fili *Q*. o. carissimae *T*. p. *om*. *D*. q. praepera *G*. r. Nunc *D*. s. dilectio *TKG*. t. tempore *D*. u. vel *D*. v. promeriri *T*, promereri *RG*, promeriti *D*. w. Parvi temporis ut hospes — promereri valeas mansionem *sic corr*. *Q*. x. oms *R*. y. statim *add*. *K*, hostium *G*. z. Raperint *T*, Rapitur *DRQ*, Rapiatur *KG*. aa. imalicium *G*, domicilium animae *K*. bb. deducitur *Q*; deducetur *R pro* dum ducetur; deducitur *D*; educitur *K*. cc. *om*. *TQKG*. dd. luxus *TRQK*. ee. carnis *D*. ff. saeculo *TG*.

1. Matth. 22, 40. 2. Isidori Origg. VII 12, 20: „presbyter graece latine senior interpretatur.“ 3. Matth. 16, 27. 4. Luc. 12, 36.

amborum conditio; nisi forte[a] quis melior altero[b] fiat[c]. Bonus . . . -804
in vitam vadit sempiternam[d], impius tormentis[e] traditur[f] aeternis. Esto filius vitae et[g] non mortis. Esto heres caeli cum Christo, non esca ignium cum diabolo. Per singulos dies semper esse melior studeto[h], ut semper cum Deo esse merearis.

Saluta meo[i] nomine Scaest et Baegnod[k] Dei famulos, amicos nostros, filios vitae aeternae. Roga eos, nostri esse memores in orationibus suis cum sua familia, quam[l] diligenter[m] in Dei servitio erudiunt[n], quatenus mercedem ex illis habeant et non poenam, laudem et non contumeliam. Quia profectus subiectorum[o] salus est praelatorum[p], et[q] pastor bonus ex[r] gregis multiplicatione coronabitur. Et tu[s], fili mi[t], memor esto mei et tui in orationibus, ut divina nos clementia[u] perpetuo munere in[v] salute sempiterna conservare dignetur. Vale[w], vale[x], fili, in aeternum.

---

284. *Alcuinus Oniae sacerdoti scribit de caritate*[y].

(F 227)

Albinus Oniae sacerdoti[1] salutem.

Mirabile est, quod dulce versum est in amarum. Nam . . . -804
caritas dulcis est in praesente, sed extrema[z] quodam modo in absente, dum non videt[aa], quem amat, angustiatur in absentia eius; quae siquidem in beatis et regno Dei dignis semper dulcis erit, quia praesens illi, qui amatur; cuius visio omnis est beatitudo, ad quam ut pervenire mereamur, omnia dura dulcia per patientiae donum videri debent; et omnia[bb] huius saeculi dulcia quasi nihil reputandum est.

Hoc memor, fili carissime, ut vivas feliciter sub timore Dei, in caritate Christi, in omni sobrietate, castitate et cari-

a. *om.* *Q.* b. alteri *TDGRQ; om. K.* c. nisi forte quis melior inveniatur, ut ad regnum perducatur aeternum *K pro* nisi — sempiternam. d. aeternam *DR.* e. poenis *K.* f. tradetur *Q.* g. et — mortis *om. K.* h. stude *R.* i. meo — famulos *om. DR.* k. Begnod *Q*; illos *KG pro* Scaestet Baegnod. l. quas *TRQ;* qui sunt *D.* m. dilienter *G.* n. eruditi *D.* o. supiectorum *G.* p. praedicatorum *K.* q. *om. K.* r. *om. K.* s. tui *G.* t. mei *DR; om. K.* u. gratia *R.* v. in — sempiterna *om. DR.* w. valae *G.* x. *om. D.* y. *ex H 52.* z. extrama *corr. in* extrema *H.* aa. vidit *H.* bb. omni *H.*

1. De Onia sacerdote alias ignoto cf. supra p. 583 n. 7. *D.*

...-804 tate, proficiens de die in diem in omni opere bono, ut dignus efficiaris ad eam pervenire caritatem, quae numquam mutabitur, nunquam finem habitura est. Vive feliciter in caritate Christi et omni relegione sancta, fili carissime.

---

285. *Alcuinus Oniam sacerdotem de caritate admonet*[a]. (F 228)

...-804 Albinus Onie sacerdoti salutem.

Prosperitas et gaudium animi vestri multum mihi[b] placere fateor, quae *caritas*, sicut apostolus ait[1], *numquam excidit*[c], quae semper nova et antiqua; nova ex praesentia, antiqua ex memoria: quam semper utinam fideliter sequaris cum omni homine[d], quantum in te est, et quantum ad Dei honorem honestum et utile videris[d*]. Non est caritas, quae in ebrietate tenetur, vel in peccatis coniuncta conglutinatur, sed impia voluntas, non bona suavitas. Ama Deum semper, qui amantem se amat, et diligentem se diligit. Habeto illum amicum, qui uni cuique amicus est secundum se. Pauperum memor esto in elymosinis et miserorum in defensione et peregrinorum in solacio, ut Deus tibi reddat[e] in die magno, ubi dividet omne[f] humanum genus in duas partitiones, aliis propter duritiam cordis indeficientes tormentorum flammas, aliis propter misericordiae opera et caritatis officia perpetuae beatitudinis regnum. Hoc faciens feliciter vive, fili mi carissime.

---

286. *Alcuinus Dodonem discipulum luxuriae ac vanitati deditum ad morum emendationem instanter exhortatur*[g].

(C 64*, Q 114*, F 159*)

...-804 Do do iuxta nomen tuum, tu mihi da da.
Do tibi me totum; sed tu, Dodo, mihi te da.

a. *ex H 54v—55.* b. me *H.* c. excedit *H.* d. homini *H.* d*. videaris *H.* e. reddet *H.* f. omnē *H.* g. *ex V 162—163:* Epistole Albini; *K 78—79, G 224—225 sine lemmate.*

1. 1 Cor. 13, 8.

Karissimo filiolo meo, quem et sero genui et cito dimisi[1]. Nec bene ablactatus raptus est ab uberibus meis. Inmitiorque[a] noverca, tam[b] tenerum[c] de paterno gremio per libidinum vortices caro rapuit[2]. Heu pro dolor, quid faciam nisi plangam pereuntem, si forte calidis lacrimarum fomentis resuscitari[c*] possit. Ve carni, quae non timet sulphureos[d] quinque urbium ignes[e] vel potius perpetuas[f] infernalium tormentorum flammas. Constringe[g] te ipsum, obsecro, huius timoris catenis et tempta, quomodo vel unam ardoris scintillam sufferre possis, et cogita, quid si forte totum[h] corpus aeterno crucietur incendio. Resipisce tandem et noli consentire ei[i], qui tibi talia praeparat[k] incendia. Sed magis castiga te ipsum et paternis adquiesce obsecrationibus et Dei oculis te semper praesentem esse recole[l] et[m] sanctorum[n] aspectibus apertum. Erubesce in conspectu illorum facere[o], quae horrescis[p] in conspectu cuiuslibet hominis perpetrare. Scio, quod iudicium credis omnibus esse futurum. Ubi credis illos[q] esse, qui talia egerunt, qualia tibi cotidie diabolus suadet? Ecce heri fecisti voluntates[r] carnis tuae; quid hodie habes ex illis? Quod commedisti[s] et bibisti hesterno, hodie[t] stercus est, quod non dico tangere sed etiam horrescis[u] videre[3]. Tales sunt nostrae vo- ....-804

a. inimicior qūę *G.* b. *om.* *G.* c. tenera *G.* c*. resuscitare *G.* d. sulphoreos *G.* e. ignis *G.* f. vel pena *G.* g. Stringe *G.* h. quid sit totum *G.* i. eo *G.* k. parat *G.* l. cognosce *G.* m. et ante *G.* n. angelorum *add.* *G.* o. fcere *V.* p. orrescis *G.* q. et te credis inter illos *G.* r. voluntatem *G.* s. cōmedisti *V.* t. hodie vadis in incendio ignis eterni *G; cetera desunt.* u. horresscis *V.*

1. Ex his verbis apparet hunc Dodonem non eundem esse discipulum, cui Alcuinus scripsit (cf. supra p. 723): „Olim te genui, nutrivi, alui et ad perfectum virum usque, Deo donante, perduxi" etc. 2. Cf. Versus Alcuini De Cuculo (Nr. 277 p. 237 ed. Frobenius):

„Plangamus Cuculum, Dafnin, dulcissime, nostrum,
Quem subito rapuit saeva noverca suis .....
Heu mihi! si Cuculum Bacchus demersit in undis,
Qui rapiet iuvenes vortice pestifero." *D.*

3. Cf. Versus Alcuini (ap. Frobenium II 212 N. 70), qui inscribuntur: Ad latrinam:

„Luxoriam ventris, lector, cognosce vorantis,
Putrida qui sentis stercora nare tuo.
Ingluviem fugito ventris quapropter in ore,
Tempore sit certo sobria vita tibi." *D.*

...-804 luptates[a]: stercus et putredo. Talia sunt corpora, in quae deperimus[a*], omni putredine et inmunditia sordidiora, dum in sepulchro iacent.

Quid in haec ardes, quae te in perpetuum ardere suadent? Si tibi sit aliqua patris tui memoria, si aliqua salutis recordatio, si aliquod celestis beatitudinis desiderium[b], si aliquis in te sit Dei timor vel horror[c] eius praesentie, qui omnia videt, viriliter age et te ipsum castum et inmaculatum illius cotidie offer aspectui, ut mei memor gaudeas cum illo. De praeteritis penitentiam agere non cessa[c*] et de futuris praecavere memento. Adolescentia enim et voluptas vana sunt[1]. Esto animo vir, etsi corpore puer. Ora cotidie cum lacrimis, ut te adiuvet, qui te redemit; ut te custodiat, qui te sibi adoptavit in filium. O quanta est generositas, esse filium Dei. Sed quanta diligentia haec nobilitas est observanda. Gratis enim nobis donatum est, esse filios Dei. Sed magno labore, adiuvante gratia eius, contendere debemus, ne tanto patri degeneres simus. Spiritus itaque sanctus fugit corpus peccatis subditum, sicut dixit apostolus: *Vos enim estis templum Dei et spiritus Dei abitat in vobis. Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos*[2], et iterum: *Sancti estote, quia ego sanctus sum*[3]. De cetero, dilectissime fili, caritate Dei confortatus in humilitate et patientia[d], in castitate et sobrietate, in pietate et benignitate, in vigiliis et orationibus te ipsum exerce. Hac te lorica contra venenatas diaboli sagittas armare[e]. Non a te vacuus redeat miser, cui benefacere valeas. Non infirmus sine tuo solacio iaceat. Neminem ledas. Nemini convitia facias. Nemo propter te tristis efficiatur. Non te canonicae praetereant horae absque suo synaxi, memor propheticum illud: *Septies in die laudem dixi*

a. voluntates *V.* a*. deperimur *V.* b. desiderum *V.* c. honor *V.* c*. cessas *V.* d. patienta *V.* e. arme *corr. in* armare *V*; *an* arma *legendum?*

1. Eccle. 11, 10. 2. 2 Cor. 6, 16; 1 Cor. 3, 16. 17. 3. 1 Petri 4, 16: „Sancti eritis, quia ego sanctus sum."

*tibi*[1]. Quis, si tu taces, pro te psallat? Quomodo inermis pugnat contra armatum[2]? Quis tui curam habet, si tu te ipse neglegis? Quis tibi erit amicus, si tu tibi ipse eris inimicus? Quis nolentem sanare potest, nisi Ypocratis vinculis alligetur[3]? Quis sano capite salutem suam odit? Sanandum est caput conscientie, ut salutem suam amare sciat. 804

Dum pauca tibi scribere curaveram[a], et calamum in caritatis fonte semel et iterum tinxeram, nescio qua dulcedine repletus plura scripsi quam cogitavi. Non plura[b] quam volui, tamen qualiscumque sit haec pagina, testem eandem habeto admonitionis meae. Et quotiescumque eam perleges, me loquentem in corde tuo agnosce, et si tibi sit mei cura praecepti, sepius eam perlegere non refuge. Credo ex eius lectionis assiduitate posse, divina donante gratia, virtutum pectori tuo adcrescere constantiam; in ea meam poteris erga te noscere dilectionem et tuae salutis sepius discere ammonitionem. Ne queso me rogantem spernas, sed toto animo quae nobis prodesse posse cognoscas, prosequere, quatenus Deo donante, me ammonente et te laborante cum triumphis glorie ad vitam pervenias sempiternam.

Auribus haec cordis quaeso te audire libenter,
    Ut capias vitam, quam tibi corde loquor.
Hec tibi si recipis, fert palam pagina patris,
    Hec tibi si respuis, pagina testis erit.
Hec tibi demonstrat affectum pagina patris,
    Hec tibi celestis sit rogo causa vite[c].
Hec tibi, queso, comes, fili, sit pagina semper,
    Hec te perficiat esse Deo comitem[d].
Hec nostri memorem faciat te vivere Christo,
    Hec tibi demandat pagina mille vale.

a. curam *V.* b. pluriora *V.* c. *an* viae *legendum?* d. cômitê *V.*

1. Psalm. 118, 164. 2. Cf. Decreta Damasi papae c. 13 (Pseudoisidorus ed. Hinschius p. 503): „Scimus enim homines inermes non posse cum armatis rite pugnare“ 3. Cf. de Hippocrate supra p. 449.

. . . - 804 Vive Deo felix, felix carissime vive,
Noxia despiciens, quae bona sunt cupiens.

---

287. *Aquila (Arno episcopus) Cuculum amicum ad vitae emendationem hortatur*[a].

. . . - 804 Kartula dic: Cuculus valeat per saecula noster[1].
Prospere nos spectet.

Carissimo[b] avi Cuculo Aquila[2] salutem.

Memor esto mei et tui, ut, quod praecepi, facias et quod promisisti, impleas. Esto suavis et fidelis patri nostro, esto Deo oboediens et devotus. Dilige eum, qui te de stercore erexit[3] et fecit ante principes stare. Salus tua laus illius est, ut psalmista: *Sacrificium laudis honorificavit me*[4]. Sta viriliter contra adversarium tuum, ascende et noli descendere; profice et noli deficere. Contende ad bravium superne vocationis[5]. Christus te vocat: curre, festina, amplectere pedes illius, lacrimis lava. Si quid commisisti, ille clemens et pius periclitanti occurret filio et cum letitia deducet in domum deliciarum[c] suarum[6]. Angeli et omnes sancti te desiderant socium suae beatitudinis habere. Cur tu non ardenter concupiscis, qui maxime indiges, quod illi inhianter optant? Noli te subtrahere illorum societati. Dic carni: *Quid me impedis? Omnes qui me debellant, timebunt*[d], *quia ego sperabo in Domino. Spes mea et salus mea Deus, non timebo, quid faciat mihi caro. Omnis caro foenum est*[7]. Adolescentia et voluptas vana

a. *ex V 163 – 163v.* b. carrissimo *V.* c. diliciarum *V.* d. timebant *V.*

1. Cuculum, Alcuini discipulum, vino nimium indulsisse, versus, quibus Alcuinus eum exhortatur et ad studia revocat, nos docent; cf. Carmen 277 „De Cuculo" p. 237 ed. Frobenius. Cum epistola Alcuini Dodoni inscripta similisque argumenti in eodem codice hanc antecedat, Cuculi cognomen Dodoni alias ignoto inditum fuisse mihi persuasum est. *D.* 2. Arno; utrum tunc iam ad abbatiam S. Amandi, an ad episcopatum Salzburgensem, an ad neutrum accessisset, haud constat. *D.* 3. Cf. Psal. 112, 7. 4. Ps. 49, 23. 5. Phil. 3, 14. 6. Mich. 2, 9. 7. Isai. 40, 6.

sunt[1]. Memento creatoris tui in die iuventutis tuae, antequam veniat tempus adflictionis[2]. . . . - 804

Calamum in caritate tinxi, dum hanc cartulam scripsi[a]. Surge, surge, gratissima avis. Iam hiems transit[b], imber abiit et recessit. Flores apparuerunt[c] in terra, tempus carminis advenit. Fac amicos, id est angelicas dignitates, audire vocem tuam. Vox tua dulcis est illis, et facies tua decora sit domino Deo tuo[3], qui concupiscit speciem tuam. Cui laus et gloria semper in ore tuo sonent et in corde caritas Dei ardescat et in opere efficacia[c*] fulgeat. Fiat tibi pax et salus in sempiternum.

Adveniant aquilae cuculi, rogo, carmina nostri,
Audiat ut cuculi prospera cunta sui.
Mellifluum turdus[d] variat de gutture carmen,
Ecce tuum resonat semper in aure mea.

---

288. *Alcuinus Doguulfo scriniario de mutuo amore scribit*[e].

(C 65, Q 115, F 153)

Dilecto amico Doguulfo scriniario Albinus[f] salutem. . . . - 804

Placuit mihi[g] caniciem[h] vestram parva salutationis cartula[i] appellare[k], sed non parvo[l] caritatis officio; ut sciatis, licet longe positus[l*], vestri tamen habere memoriam et familiaritatis non oblivisci, quam praesentes suavissima dilectione[m] et collocutione[n] nos inter habuimus; desiderans[o], firmam semper inter nos permanere in Christo[p] caritatem[q] nec quolibet

a. scipsi *V.* b. *sequitur* ut *sed deletum V.* c. apparunt *V.* c*. eficacia *V.* d. *superscriptum vel* sturdus *V.* e. *ex A 15—15 v:* Epistola Albini magistri ad Dogpuleum; *121 v:* Epistola Albini ad amicum; *K 79:* Albini epistola ad amicum; *G p. 225—226; O n. 16.* f. Doguulfo — Albinus *om. AbKG.* g. mihi *om. AbKG.* h. caritatem *AaO.* i. kartula *Ab.* k. apellare *G.* l. parva *G.* l*. sim *superscriptum est in O.* m. deleccione *G.* n. consolatione *AbKG.* o. desiderans *om. AbKG.* p. Christi *AbK.* q. *corr. in* caritate *K.*

1. Eccle. 11, 10. 2. Eccle. 12, 1. 3. Cant. 2, 10—14; cf. versus de Cuculo (quem supra p. 609 „vernalem avem“ Alcuinus vocat):

„Non pereat Cuculus, veniet sub tempore veris,
Et nobis veniens carmina laeta ciet.“ *D.*

...-804 vento falsiloquii[a] destrui, sed solida firmitate inter omnes huius seculi adversitates immobilem semper consistere.

Nostri memor in orationibus tuis, semper valeto, frater carissime.

---

289. *Alcuinus discipulum in Italia peregrinantem ad vitam recte agendam litterasque colendas exhortatur. Studia olim communia in memoriam revocat*[b]. (F 230)

...-804 Pater filio, pacificus peregrino, magister discipulo, socius socio peregrinationis[1] sempiternam salutem.

Magnum mihi, fili carissime, de vestra salute et prosperitate desiderium est. Ideo litteras exhortationis meae vice verborum paternae pietatis vobis dirigere studui, obsecrans perpetuae mentis dilectione, et tota virtutis intentione Deum te habere in oculis, et in memoria, quatenus illius piissima misericordia te custodire dignetur inter adversa, et inter prospera, ut via regia pergens ad perpetuae civitatis portam pervenire merearis. Sit tibi Christus in ore et corde, et operis constantia. Noli pueriliter agere, et desideria iuvenilia sectari; sed perfectus esto in omni[c] honestate, continentia et modestia, ut laudetur Deus in opere tuo, et non reprehendatur pater, qui te genuit. Esto sobrius in cibo ac potu saluti tuae magis praevidens, quam delectatione carnali, vel vanissima hominum laude, quae non proficit, si Deo displiceant[d] actus tui. Melius est Deo placere quam histrionibus[e], pauperum habere curam quam mimorum. Sint tibi honesta convivia et convivae relegiosi. Esto senior in moribus, quamvis iunior in annis. Nimia quaeque nocent[2].

Italia infirma est patria et escas generat noxias. Idcirco[f] cautissima consideratione videas, quid, quando, vel qualiter,

a. falsiloqui *G.* b. *ex H 107—109.* c. homni *H.* d. displicient *H.* e. strionibus *H.* f. idcircor *H.*

1. Candido fortasse, cum in Italiam abiret, aut Osulfo, quem in Langobardia decessisse ex Alcuini vita (c. 15) discimus. *D.* 2. Cf. Alcuini grammaticam (Frobenius II 266): „Notum est omnia nimia nocere.“

vel quibus utaris cibis; et maxime ebrietatis assiduitatem devita, quia ex vini calore febrium ardor ingruere solet super incautos. ...-804

Tedet animus meus multum pro absentia tui. O quam dulcis vita fuit, dum sedebamus quieti inter sapientis scrinia[a], inter librorum copias, inter venerandos patrum sensus; quibus nihil defuit, quod relegiosae vitae et studio scientiae deposcebat. Utamur tamen sorte praesenti secundum virtutem animae, in gratia confidentes divina, quae nos numquam derelinquit, si totam spem ponamus in illam. Ego vero tediosus et tristis desiderabilem vestrae faciei praestolabor aspectum, ignorans, si te venientem videre merear, vel si tu me veniens invenire merearis; occulta sunt enim iudicia Dei[1], praeparet sibi unus quisque lampades ardentes, ut quacunque hora sponso occurrere iubeatur[2], cum luce bonorum operum thalamum aeterni regis intrare mereatur.

Si quid in nobis bonae consuetudinis vidisti, hanc sequere, ut benedictionem Dei ex illa habere merearis; si quid vero erroris et impii[a*] tramitis, hunc[b] horresce et fugias ab eo[c], ne nostris peccatis nobiscum involvaris. Cursus cotidiani synaxeos cum missarum solemniis et vigiliis sanctorum cotidiano usu, in capella nostra ut vidistis, obliviscere noli. Senioribus et sapientibus utere consiliariis. Recordare Roboam filium Salomonis[d]. Omnis lascivia longe sit a consuetudine tua. Sint tibi verba in veritate, mores in honestate, corpus in castitate, habitus in relegione, cibus et potus in modestia, et tempora statuta[e] in quo agere debeas. Indisciplinate loquele non adsuescat os tuum. Sint tibi verba simplicia sine iuramento, veritate plena, sapientiae sale condita. Cor iudicet, antequam lingua loquatur. Multae sunt invidiae et perfidiae hominum; plurimi sunt amici in mensa, et rari in necessitate.

Quid opus est plura scribere, dum optime nostis, quid

a. scrinias *H.* a*. impie *H.* b. hanc *H.* c. ea *H.* d. Solomonis *H.* e. *sequitur* qdinquo agere debes.

1. Cf. Psalm. 35, 7: „Iudicia tua abyssus multa.“ 2. Cf. Matth. 25, 1.

...-804 saepius in cor caritatis vestrae suadere solebam. Ex meritis oboedientiae paterna benedictio filiis, ut reor, eveniet. Considera Ruben, memento Iudam, de uno patre et matre[a] genitos, ex diversis meritis diversas habentes benedictiones. Petrus et Iudas ambo in apostolatum sunt electi, sed non ambo pari devotione secuti sunt Dominum; ideo iste elevatus est in principatum apostolatus, ipse[a*] principi[b] demoniorum traditus. Stephanus et Nicolaus[c] in ministerium altaris[d] aequaliter electi, sed propter dissimilem fidem dissimilis eos consecutus est finis. Plenae sunt scripturae documentis oboedientiae; plenus est mundus exemplis, quid cui ex humilitate[e] oboedientiae evenisset, quorum copiosam multitudinem exsuperat redemptoris nostri mirabile exemplum, de quo doctor gentium ait: *Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semet ipsum exinanivit*[f], *formam servi accipiens; oboediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis; propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur celestium, terrestrium, et inferorum, et omnis lingua confiteatur, quia Iesus est Christus in gloria Dei patris*[1].

---

290. *Alcuinus discipulum quendam ad virtutem secundum exempla sanctorum exercendam hortatur. De libris ab eo postulatis addit*[g]. (Q 102, F 143)

...-804 Dilectissimo filio atque animali[h] meo Albinus salutem.

Litterarum series tuarum laetificavit oculos meos; aspiciens in eis bonae devotionis intuitum, et sanctae sapientiae decorem, atque[i] eam discendi amorem; quod maxime tuis modo conpetit annis, vel pro aeternae vitae beatitudine, vel pro sae-

a. mare *H.* a*. *an* ille? b. principe *H.* c. Nicalaus *H.* d. alte altaris *H* e. humilitatis *H.* f. exinavit *H.* g. *ex H 58v—60; N 106v—107:* Albinus ad quendam filium. h. amabili *N* (?). i. in *add. N.*

1. Phil. 2, 6—11.

cularis[a] honore, quia nihil laudabilius est in homine, quam sapientiae decus et caritatis affectus. Quod vero postulasti meos[b] tibi inscribere mores, mirum videtur, dum die noctuque mecum fuisti, nec aliquid tibi celatum fuit, quid nobiscum ageretur. Nec dignum videtur, mea multum te sequi velle vestigia, nisi forte ammonitionis verba, quae saepius audisti. Sed etiam magis sanctorum te instruant exempla, quae in sanctis leguntur scripturis: et nostrae vitae stabilimentum dignoscitur[c] esse. Tu vero, fili carissime, in caritate te ipsum exerce, et in ecclesiasticis officiis ornare vitam tuam memento; vigilias et orationes frequentans, et in lectionis studio die noctuque desudans quaere[d] Christum in litteris prophetarum praedictum, et in euangelica ostensum auctoritate. Et dum invenias eum, non amittas eum, sed introduc eum[1] in domum cordis tui, et habeto eum rectorem vitae tuae. Ama eum sicut redemptorem gubernatoremque tuum omniumque tibi largitorem bonorum. Custodi mandata illius[2], quia in illis vita est aeterna. Et magna discretione te ipsum circumspice, considerans, quid agendum, vel quid cavendum praecipiatur tibi. Et quicquid accepisti a magistro, vel Spiritu inspirante sancto intellegas[e], trade diligentissime, et doce; ut tibi semper augeatur intellegentiae donum, quia omni habenti dabitur[3], id est, docendi studium habenti augetur intellegendi scientia. ...-804

Esto pauperibus et miseris quasi pater, humilis in ministrando, largus in dando; quatenus illorum benedictio veniat super te. Ammoneasque adulescentulos, qui tecum sunt, de castitate corporis sui, de confessione peccatorum suorum, de adsiduitate discendi, de conversatione sobria, de ebrietate cavenda, de luxoria fugienda, de vanitate huius saeculi non sequenda. Sed discant in adolescentia[f], ut habeant, quid[g] doceant in senectute. Deferant enim honores senioribus; ament vero ecclesiastica officia. Ergo praevide, ut bona videant in

a. saeculis *corr. in* saecularis *H*, secularis *N*. b. meas *H*. c. dinoscitur *N*. d. quaerere *N*. e. intellegis *N*. f. adoliscentia *HN*. g. quod *N*.

1. Cant. 3, 4. 2. 1 Ioh. 5, 3; Matth. 19, 17. 3. Matth. 13, 12.

...-804 te exempla cum sanctorum exortatione verborum. Pro huiusmodi religione et devotione Dei omnipotentis[a] te gratia consequitur[b] et exaltat[c], et honorificat[d] inter homines, et vitam tibi praestat[e] sempiternam.

De libris vero, quos rogasti, id est, in epistolas apostolorum beati Baedae tractatum, soror mea Gysla[1] habet. Dum illa remittet eum mihi, dirigam vobis. De benedictione patriarcharum, de quibus rogare tibi quoque placuit, conposui olim epistolam[2] sub nomine tuo Samuhelisque condiscipuli tui[3]. Nescio si de ea postulasti, sive de quolibet alio auctore.

De epistola interrogasti, quid esset? Nam *epi* super, *stola* habitus Grece dicitur. Unde Hadrianus imperator Epitetum[f] philosophum inter alias inquisitiones interrogavit, quid esset cinctum? At[g] ille videns eum epistolam manu tenentem, respondit: *Quod manu tenes*[4]. Volens intellegere, quasi supercinctorium esset epistolae sigillum, quo a foris vestiatur cartula. Hanc habeto interpretationem, donec meliorem invenias vel veriorem.

---

291. *Alcuinus discipulum quendam aegrotum solatur et ad peccatorum confessionem hortatur*[h]. (F 231)

...-804 Carissimo filio unicae dilectionis in Christi benedictione salutem.

a. omnipotenti *H.* b. consequetur *N.* c. exaltet *N in ras.* d. honorificet *N in ras.* e. praestet *N in ras.* f. Epithetum *N.* g. Ad *H*, At *N in ras.* h. *ex H 15—16 v.*

1. Caroli regis soror, abbatissa Calensis. 2. quae iam non exstat. 3. episcopi postea Wormatiensis et abbatis Laureshamensis (840—856), cuius Alcuinus in carmine ad Angilbertum (Nr. 238, ed. Frobenius p. 230) meminit: „Sis memor ut Samuel, dulcis Homere, precor.“ Quem Samuelem cum Rabanus abbas Fuldensis, item Alcuini discipulus, sodalem postea appellet (Hrabani poemata ed. Brower 21 p. 24), ad Rabanum ipsum haec epistola scripta videri possit. *D.* 4. Cf. de hac interrogatione Haupt's Zeitschrift für Deutsches Alterthum XIV 544. 549. Huc pertinet etiam carmen Alcuini „Ad quemdam episcopum“ (Nr. 240, p. 232 ed. Frobenius):

„Nulla manus (cartam) discingat, ni tua, praesul,
Solve, pater sancte, et lege tu feliciter illam.
Succinctum solvat, cupiat qui abscondita scire,
Nulla tamen dextra, ni tua, sancte pater.“ *D.*

Festinavi obviam vestrae dulcedinis praesentiae, et ecce ...-804 mutuata vice pro laetitia visionis vestrae, tristitiae cartula advenit, vestram denuntians lacrimabili textu infirmitatem, propemodum te in limine huius vitae suspirare; sed quantum de tuo contristor labore, tantum de divina laetificor pietate, qui te tam diuturna infirmitate decoxit, ut purior appareas conspectui illius. Beatus homo, qui corripitur a Domino[1]; flagellat vero omnem filium, quem recipit[2]. Haec spes te consoletur, carissime fili, et si quid saeculi in tuam deveniat potestatem, quasi obsides pacis praemitte ad Dominum, et diligenter minutissimas quasque[a] verborum vel cogitationum[b], immo et factorum sordes apud confessorem fidelem et prudentem, secundum tuam conscientiam, purifica, ut nihil remaneat, in quo malignus te apud summum iudicem habeat accusare. In domino Iesu fortissima spe confide, qui ad unam confessionis vocem latroni paradisum promisit[3]: et si illius clementia, que occidere solet et vivificare, te in pristinum sanitatis officium revocare velit, talis esto moribus, qualis nunc voluntate; et talis tunc opere, qualis nunc cogitatione, ut tibi in salutem proficiat perpetuam sive infirmitatis labor, sive sanitatis effectus. Habes me, quantum valeo, fidelem sive in iter illud terribile adiutorem, sive in vitae praesentis solacium consiliatorem.

Quod vero tua inquisivit caritas de duorum distantia locorum, id est: sive in canonica sede, sive in monachica sanctitate melius esset ultimi diei[c] expectare spiraculum, ubique Deus est, qui meritorum[d] magis, quam locorum considerat qualitatem; et si sub orario plus laborasti, quam sub cucula in servitio Dei, quid causae est, in articulo mortis tui laboris insigne abicere, et alterius quaerere indicium? Nisi forte sub cucula, si[e] Deo miserante ab hac convalescas infirmitate, militare disponis, tamen quamdiu vivas, in maiorem sanctae Dei ecclesiae profectum tuae cogitationis dirige voluntatem: oratio-

a. minutissimos quosque *H* b. cogitationem *H.* c. dei *H.* d. meritor *H.* e. si *reasum est in H.*

1. Tob. 5, 17. 2. Hebr. 12, 6. 3. Luc. 23, 43.

...-804 num igitur causa et fraternae intercessionis solatium cum monachis corporis requies optanda esse videtur.

Si quid perperam dixi, non mala voluntate, sed inperitia me arbitreris loqui: tu vero consiliarios tecum, scio, pios et prudentes habes, quorum consilio ad salutem animae tuae uti ratum esse videtur; mea vero parvitas numquam a vestra recedit caritate, et si, ut decet, intellegere nequeat, tamen, ut debet, desiderare non cessat. Rogo, ut quicquid de tua eveniat vita, citius me cognoscere facias, ut sive abeuntem[a] lacrimosis prosequar intercessionibus. Deo miserante dies aeternos vel temporales habeas semper felices in Christo.

---

292. *Alcuinus ob discipuli cuiusdam prosperitatem et litterarum studium gaudet; ad poenitentiam et ad pugnam contra hostes animae hortatur. Ornatum corporis reprehendit*[a*].

(C 38, Q 36, F 141)

...-804 Dilectionis vestrae litteras grata[b] suscepi dextera, et laeto legebam animo, intellegens in eis vestrae vitae prosperitatem, et litteralis exercitii[c] studium, ex quo dictantis eloquentia claruit. Hoc mihi maximum esse[d] gaudium constat, ut filios meos[e] florere videam in conversationis puritate et profectus diligentia[f]. Iste est ornatus, quem optavi[g] in eis. Istae sunt deliciae[h], quibus illos desideravi vestiri. Ista est munditia, quam[i] concupivi in illis. Hae[k] sunt aepulae, in quibus illos[l] iocundari amavi[m]. His etiam anima reficitur esuriens et sitiens iustitiam. Hoc est vinum, quod miscet sapientia invitatis ad mensam suam, dum septem columnis subnixam sibi domum construxit[1]. Huius te domui[n], fili[o] karissime, te habitare sem-

a. *nonnulla excidisse videntur.* a*. *ex T 60—61:* Albinus ad quendam discipulum; *G 167—171:* Ad quendam discipulum; *K 58—59v:* Item alia; *Z 139—140v (190—191v), RI 43—48v et RII 119—123.* (*Est etiam in N 55—56.*) b. gratia *T.* c. litterulis exercui *K.* d. *om. K.* e. *om. TKG.* f. diligentii *TG.* g. ornavi *K.* h. diliciae *TKZG*, dilitiae *RI RII.* i. quae *Z.* k. Haec *Z.* l. illis *Z.* m. *corr. in* amabam *K.* n. domu *Z.* o. *sic RI;* in hac te domu fili karissime habitere *RII*; in hac te domu (domo *K*) fili (frater *K*) carissimae te habitare *TK*, in hac de domu frater *G.*

1. Cf. Prov. 9, 1. 2.

per obsecro; illius te aepulis pasci deprecor; huius[a] te calicis ...-804 mero inebriare[b] exopto; non vanas saeculi pompas, non noxias corporis delectationes[c] exsequi, quae non proderunt ambulantibus in eis: sed suos sequaces in aeternae perditionis voraginem demerserunt[d].

Tu vero, amor animae meae, si quid sordium ex his contraxisti[e], lacrimis lava, paenitentia[f] ablue[g], et vitae melioris manu[h] dele; memor tui, memorque mei; animam meam laetificans, tuae parcens: quia salus tua consolatio mea est. Noli patrem sua mercede[i] fraudare de te. Noli filii nomen delere in te. Si pro te non vis, vel pro me fac. Si vel[k] me non curas, et te neglegis[l]: Deum time, dilige[m], honora. Ille est verus pater, ille redemptor, ille omnium largitor bonorum suscitat dormientem in deliciis[n] animam.

Contra tres tibi cotidie pugnandum est inimicos: contra diabolum, contra saeculum, contra carnem. Quomodo poteris[o] secure[p] dormire? Te vero dormiente vigilant, qui te occidere quaerunt. Quomodo non times flammas aeternae perditionis? Quid tu, parvi temporis hospes, patriam quaeris in peregrinatione, et illam oblivisceris, in qua civis[q] conscriptus es in baptismo[r]? Cogita, quis pro te pependit in cruce patienter[s] sustinens probra invidorum, cuius[t] latus lancea perforatum tuae sanguinem redemptionis emanavit. Noli parvi pendere pretium propriae[u] salutis[v]. Pro te traditus est, qui te fecit: immo omnium[w] creator[x] ad redemptionis tuae pretium se ipsum expendit. Cur te ignobilem facis, nobilissimo emptus pretio? Noli ex filio[y] Dei facere servum diaboli.

Quid pompaticis carnem induis vestimentis, et ornamenta animae non quaeris? Beatus vir, cuius est nomen Domini spes eius[z], non respicit[aa] in vanitates et insanias falsas[1]. Melius

a. hac *T*. b. inebriari *K*. c. dilectationes *TZ*. d. dimerserunt *K*. e. construxisti *Z*. f. penitentie *G*. g. ablua *B II*. h. manu *Z*. i. suam mercedem *G*. k. vel si *K*. l. neglegis *TZG*. m. et *add*. *K*. n. diliciis *TZRG*; dilitiis *R II*; peccatis *K*. o. potes *ZRII*. p. securus *TKZBII*. q. cives *TZG*. r. babtismo *T*. s. patienter — invidorum *om*. *TKZRIIG*. t. huius *TKG*; cuius *om*. *RI*. u. tuae *TK*. v. precium *add*. *K*. w. omni *ZRI*. x. cretor *G*. y. filium *T*. z. et *add*. *K*. aa. respexit *ZRIBII*.

1. Psal. 39, 5.

...-804 est collo[a] sapientiae monile[b] suspendi, quam sirico vanitatis involvi. Melius est castitate lumbos circumcingi, quam numerosis pomparum cingulis constringi; et ardentes bonorum operum in manibus portare lucernas[1], quam digitos anulis ostentationis[c] radiare[d]. Satius est pedes in euangelium[e] pacis expeditos esse[2], quam longo fasciarum nexu ligari. Heu quod corrumpitur, tanta diligentia ornatur[f]; et quod permanet, tanta socordia neglegitur? Illud omni cura ornatur pascitur[g] et[h] vestitur: hoc[i] quasi vile suppellectile[k] nullo[l] decore dignum ducitur[m]? Terrenum colitur, et caeleste non curatur? Dei[n] imago[o] vilescit, et terrae species honoratur? Non ita, fili, non ita in te sit.

Tu sacri altaris minister; tu summi honoris socius; tu sapientiae vas[p]: flos adolescentiae, dignitatem tuam adtende, et esto, quod nominaris. Cogita corpus tuum in pulverem reverti et animam tuam ad iudicium rapi. Qualis[q] tunc esse cupias, talem te nunc exhibe. Nunc tempus est laborandi, tunc remunerandi; nunc promerendi, tunc accipiendi. Qui plus laborat, plus mercedis accipiet. Curre, dum lucem habeas[r][3]. Qui hodie est[s], cras non erit, dicente scriptura: *Noli tardare converti ad Deum, quia nescis, quid ventura pariat[t] dies*[4]. Omnis gloria[u] saeculi quasi flos feni decidet. Arescit fenum et flos eius deperit[5]. Memento creatoris[v] tui, antequam[w] veniat tempus adflictionis. Pugnemus fortiter, et[x] vincamus viriliter[y], ut coronemur feliciter. Illum habemus adiutorem, quem et remuneratorem. Ille prior hostem vicit, ut nos vincere possimus[z]. Triumphavit in cruce, ut nos regnemus in caelo.

a. collum *R I.* b. munile *T K R I R II;* munili *G.* c. ostentationibus *R I.* d. radiari *T Z G R I R II.* e. euangelio *R II.* f. *om.* *K.* g. *om.* *T.* h. *om.* *K.* i. hęc *R I.* k. abutitur et *add.* *K.* l. nulla *T Z.* m. dicitur *T.* n. Dei — honoratur *om.* *Z R I R II.* o. magno *T.* p. decus *K;* curatur *add.* *T.* q. te *add.* *R I.* r. habes *K.* s. es — eris *K.* t. pariet *Z T K R I R II.* u. Omnes gloriae *Z R I.* v. cratoris *R I.* w. attequam *T.* x. et — viriliter *om.* *R II.* y. perniciter *T K*, *corr. in* pertinaciter *Z.* z. possumus *T.*

1. Cf. Luc. 12, 35. 2. Cf. Ephes. 6, 15. 3. Ioh. 12, 35. 4. Eccle. 5, 8. 5. 1 Petr. 1, 24: „Gloria eius tanquam flos foeni, exaruit foenum et flos eius decidit."

Ad nos descendit[a] in terram, ut nos ascendamus ad illum in caelum. Filius hominis factus est, ut nos filii Dei esse mereremur[b]; cui laus et[c] gloria in omnes aeternitates, Amen. ...-804

---

293. *Alcuinus amico fideli ardorem amoris sui significat, hortatur, ut omnibus exemplum sit bonae vitae, commendat lectionem euangelii et libri pastoralis sancti Gregorii*[d].

(C 29, Q 47, F 142)

Dulcissimae dilectionis fratri et amico[e] in Christi caritate salutem. ...-804

Amico antiquo novus non est similis[1]. Amicus qui fortunam sequitur, et tempus observat; qui iuxta loci qualitatem mutatur, numquam verus fuit. O si mihi[f] vox ferrea esset, et omnes pili verterentur in linguas[g], ut vel[h] sic ad aures[i] tui cordis verba dilectionis meae pervenire valuissent; vel in tuo pectore spiritus esset prophetiae, ut perspicere cordis mei arcana[k] potuisses[l], crederes utique: quam[m] suavissimo sapore tui amoris pectus meum impleretur[n].

Sed nunc, quod valeo, faciam. Hos parvos apices, magnae indices caritatis, tibi dirigo, ut per hos intellegas, quod vix intellegi potest. Sicut[o] flamma potest[p] videri, tangi autem non potest; ita caritas in litteris cerni potest, sed vix in animo scribentis sentiri[q] valet. Quia sicut[r] scintillae de igne sparguntur[s], ita dilectio litterarum[t] officio volat[u]. Sed plurimi[v] sunt, in quorum cordibus[w] exstinguitur[x]: ideo gratius lucescit, ubi vel aliqua eius flammula[y] ardescit.

a. discendit *TZ*. b. meremur *T*, mereamur *K*. c. et *om*. *R I R II*. d. *ex T 65v—66v*, *Q 123—123v:* Ad amicum fidelem, *R 99v—102v*, *G 143—146*, *B 44v—45v*, *K 48v—49v:* Alcuinus ad amicum. (*Est etiam in Z 176—177*, *N 60v—61.*) e. amico karissimo ille tamen vilis exiguusque tuus per omnia fidelis ac devotus germanus *B*. f. *om*. *KG*. g. linguis *K*, linguam *B*. h. velut *B*. i. auris *G*. k. archana *KGB*. l. potuisset *KG*. m. quod *B*. n. completur *K*, inpleretur *G*, imploretur *B*. o. sic *B*. p. *om*. *K*. q. sentire *TG*. r. quasi *TKRQGB pro* quia sicut. s. sparcuntur *G*, asparguntur *B*. t. literum *G*. u. valet *K*. v. plurimis *T*. w. corde *TQKGB*. x. exstinguetur *R*, extinguuntur *B*, extinguntur *K*. y. flammivola *Q*, flamma *K*.

1. Eccle. 9, 14.

...-804 Quia[a] in te, frater sanctissime[b], veram inveni caritatem, ideo nulla terrarum spatia me prohibent, secundum oportunitatem[c] portantis visere[d] cupiens[e] te[f] in Christo perenniter frui, cuius amor nostra utinam impleat corda, ut per eius dilectionem nobis inviolabilis permaneat fraternitas[g], cuius caritatem[h] sicut sacerdos Dei summi[i], sicut[k] tuba caelestis, sicut praeco salutis cunctorum ingerere cordibus studeas. Quicquid illius respuit sanctitas, instantissime[l] prohibe[m]: quicquid illius diligit[n] bonitas, ardentissime[o] praedica. Non te[p] terrenae fragilitatis terreat potestas, non saecularis ambitio sacerdotalem severitatem conpescat. Noli timere eos, qui corpus possunt occidere[q], animam[r] autem non possunt[s] [1].

Esto omnibus vitae lucerna, praevius viarum Dei, exemplum honestatis: esto miseris consolatio, medicina vulneratis[t]: afflictis[u] consolatio, pastor, non mercenarius, domus Dei, non spelunca latronum[2], palma florens, oliva[v] semper virens. Noli columbas Dei vendere. Gratis da, quod gratis accepisti[3]. Inreprehensibilem[w] te ipsum in omnibus exhibe, ut vita tua doctrina sit populi, ut[x] ex bona conversatione tua aedificentur[y] plurimi.

Lege diligenter, obsecro, euangelia[z] Christi; libros quoque alios canonicae auctoritatis[aa]. Sed et pastoralem beati[bb] Gregorii papae saepissime perscrutare[4]. His aepulis animam tuam pasce, ut habeas, unde alios quoque[cc] reficere valeas[dd].

Mei quoque[ee], obsecro, ut memoriam habeas inter missarum sollemnia et sacras orationes tuas[ff], ut divina clementia

a. Qua *G.* b. karissime *BK.* c. opornitatem *G.* d. *om.* *TQKB.* e. cupientes *R.* f. in te *B.* g. caritas veraque fraternitas *B.* h. caritate *TRG*, i. ammonitus *add.* *R.* k. sic° *T.* l. instantissimae *T.* m. respue *K.* n. diligi *G.* o. ardentissimae *T.* p. *om.* *G.* q. qui occidunt corpus *Q pro* qui — occidere. r. anima — potest *T.* s. occidere *add.* *Q.* t. salutis *Q.* u. adflictis *G.* v. ovile *K.* w. inrepreensibilem *G.* x. *om.* *K.* y. edificent *G.* z. euangelium *R.* aa. actoritatis *G.* bb. *om.* *R.* cc. *om.* *K.* dd. cuius caritatem — reficere valeas *om.* *B.* ee. humiliter *B.* ff. aliis orationibus *B.*

1. Matth. 10, 28. 2. Cf. Matth. 21, 13. 3. Matth. 10, 8: „Gratis accepistis, gratis date.“ 4. Cf. supra p. 339 n. 1.

veniam mihi peccatorum, et coronam tibi meritorum praestare dignetur[a]. . . . - 804

---

294. *Alcuinus episcopum quendam amicum ad pietatem reliquasque virtutes hortatur curamque divinae laudis in ecclesiis ei commissis commendat*[b]. (C 31, Q 53, F 137)

Pars mea, dixit Dominus animae meae[1]. Pars mea, dixit . . . - 804 pater filio suo, cui sit pars cum sanctis in aeternum. Tuae beatitudinis perlectis litteris gaudebam de tuae prosperitatis salute, cuius praesens, quantum valui, fautor fui; etiam et nunc absens cupidus. Et utinam, ut litteris promisisti, memor sis antiquae[c] paternitatis et dulcedinis inter nos in Domino, qui semper nos in sua provehat[d] voluntate, et proficere faciat in suis mandatis. Memores simus, quod nos de[e] stercore erexit, et posuit inter principes populi sui[2]; non nostris meritis, sed sua gratuita misericordia; cui semper gratias agamus[f] in omni vita nostra, ut ille, qui exaltavit, etiam[g] conservet.

Omnes vero ecclesias, quas Deo donante ad regendum accepisti, diligentissime in Dei laude exorna. Sint in eis canonicis horis psalmorum melodia, orationum instantia, missarum solemnia et intercessiones pro te tuisque amicis. Sint tibi, fili mi, mores[h] cum honestate et temperantia, vestimentorum moderatus cultus, convivia[i] non[k] in luxoria et ebrietate, sed in sobrietate et congruentia temporibus et personis. Ubique Dei timorem[l] ante oculos habeas. Humilitas te exaltet, et veritas honorabilem faciat, et misericordia amabilem. Sit tua manus pauperibus larga, amicis benigna. Esto fidelis dispensator domui Dei. Esto forma salutis omnibus tecum habitantibus[3]. Et quia Deus te[m] honore nobilem fecit, esto quoque et mori-

a. Divina te in omni bono florere faciat pietas, fili et frater karissime *add. B.* b. *ex G 147—149, T 72 sine lemmate, K 50—50v. (Est etiam in N 66:* Item eiusdem ad quendam.) c. antiqui *G.* d. proveat *K.* e. te *G.* f. agimus *G.* g. et *add. K.* h. filii minores *K pro* fili mi mores; filii minoris *G.* i. conviviae *T*, convia *G.* k. nun *G.* l. timore *G.* m. de *T.*

1. Thren. 3, 24. 2. Psal. 112, 7. 8. 3. Cf. 1 Thess. 1, 7.

. . . - 804 bus nobilis. Luceat lux tuae bonitatis coram omnibus. Glorificetur in te pater caelestis, qui te in hac praesenti vita custodiat, et in futura vita gloriam tibi cum sanctis concedat aeternam.

Pars mea, pars valeas; semper sit[a] pars tua Christus.
Esto memor patris, pars, precor, alma tui.

---

295. *Alcuinus episcopum quendam rogat, ut pro se preces faciat; hortatur eum ad officium pastorale strenue obeundum, superstitiones populi aboleri cupit*[b]. (M 22, F 135)

. . . - 804 Dulcedinem dilectionis brevitas cartae non explicat. Sed spero, fides vestrae pietatis tenet, quod[c] meae imperitiae littera non sufficit proferre. Utcumque enim memoria caritatis absentiae tristitiam consolatur: et quem sibi praesentari per singula momenta oculus querit, hunc animus absentem semper amare non desistit. Heu, quam dura est huius mortalitatis conditio, quae variis eventibus toties amicos disiungit, nec patitur semper videre amantem amatorem suum. O quam felix est aeterna beatitudo, ubi semper videtur, quod amatur, et nunquam cernitur, quod non amatur. Ad hanc nos festinare oportet, ut illam intrare mereamur. Nullus nos labor deterreat, nulla delectatio[d] retardet, sed tanto avidius totis viribus tendamus ad illam, quanto beatius illam habere poterit, qui intrat.

Me tecum, dilectissime frater, obsecro, continuis precibus adtrahe. Tu vero aries, cui iuxta Salamonem[e] nullus resistere valet[1]: ego morbida inter gregem euangelicae pascuae ovicula. Tua lingua clavis est regni caelorum; quapropter nunquam a bonis sileat, nunquam ab ammonitionibus cesset. Superbos et contumaces duris increpationibus castiget: humiles et quietos piis exortationibus refoveat: talentum, quod accepisti, quasi devotus negotiator superaugmentare contende. Non tardat Do-

a. *om. K.* b. *ex Z 197—200v, R 125v—128.* c. enim *add. Z R.* d. dilectatio *Z.* e. Salomonem *R.*

1. Prov. 30, 31: „aries, nec est rex qui resistat ei."

minus, qui dedit, revenire, et rationem[a] exigere pecuniae suae. ...-804
Vide et intentius considera, quantas animas in periculo animae tuae regendas accepisti. Fac tibi lucrum ex illis, non damnum. Ad exemplum domini Dei tui recurre, quomodo per civitates, castella, vicos etiam et domos singulas[b] praedicando cucurrisset[1], immo convivia publicanorum et peccatorum non abhorruit[c], quatenus ex[d] familiaritatis communione praedicationis occasionem haberet. Ita tu eius roboratus exemplis, ubicumque ad convivia venias, ibi praedicationis officia gerere[e] non cesses, ut pro carnalibus, quae ministrantur tibi tuisque sociis, spiritalia sibi suisque commanipularibus accipiant[2]. Memor, quanta se ipsum districtione pius praedicator Paulus obligavit dicens: *Vae mihi, si non euangelizavero*[3]. Et iterum, quam terribilia comminatus est Dominus ipse Ezechieli prophetae, dum praedicationis ei officia ingessit: *Fili hominis, speculatorem posui te domui Israel*[4]. Et post pauca: *Si enim non adnuntiaveris iniquo iniquitatem suam, et ille morietur in peccatis suis, sanguinem eius de manu tua requiram*[5]. Et iterum per Esaiam prophetam de tacentibus dicitur praedicatoribus: *Canes muti non valentes latrare*[6]. Qui sunt canes muti, nisi pastores tacentes, contra diabolicas insidias, per praedicationem[f] latrare non valentes? Idcirco, dilectissime frater, te diligentius obsecro, ut omnes ad tuam pertinentes diocesim[g] verba vitae audire facias, vel per te ipsum, vel per tuos adiutores presbyteros, ut subiectorum tibi salus tua sit gloria apud Deum. Si quis vero, quod absit, postea ....[h], sanguis eius sit super caput suum; tu vero inmunis a perditione illius inveniaris, qui praedicasti ei, licet non oboedisset tibi. Raro enim aperta[i] fronte apud christianos pugnat antiquus hostis: sed sub praetextu[k] pietatis venena mortiferae suggestionis occultat[l].

a. ratione *Z.* b. singulos *Z.* c. obhorruit *ZR.* d. et *R.* e. agere *R.* f. praedicatione *Z.* g. diocesem *Z*, diuocesim *R.* h. *non est lacuna in ZR.* i. aperto *Z.* k. pratextu *R.* l. occultet *ZR.*

1. Matth. 9, 35. 2. Rom. 15, 27; 1 Cor. 9, 11. 3. 1 Cor. 9, 16. 4. Ezech. 3, 17. 5. Ezech. 3, 18. 6. Isai. 56, 10.

. . . - 804 Auguria[a] quoque et avium cantus, et sternutationes et talia plurima omnino vetanda sunt, quae nil valent, nisi apud eos, qui ea aliquid valere credunt, ut secundum fidem suam fiat illis. Permissum est enim maligno spiritui ad deceptionem ista observantium[b] facere, ut aliquid auguria saepe verum praedicent. Igitur et in lege veteri auguria observantes morte puniri iubentur[1]; ut sciamus sub gratia viventes, quali poena plectendi sint animae, qui hoc malum in consuetudine habent. Haec[c] vero et huiusmodi pestes quasi[d] pio pastori et prudenti medico convenit commisso tibi praecavere gregi[e], uti eum in conspectu aeterni iudicis inmaculatum adducere merearis, et vocem desiderabilem[f] audire dignus efficiaris: *Euge serve bone et*[g] *fidelis, intra in gaudium Domini tui*[2].

---

296. *Alcuinus ex episcopi cuiusdam amici infirmitate se quoque dolere dicit; hortatur ad virtutes, ad studia curamque scholarum*[h]. (F 136)

. . . - 804 Litteris vestrae beatitudinis acceptis satis me letificavit facies illarum, et sensus omnia gaudiis perfudit viscera, nisi tantum infirmitas vestra meas perturbavit venas. Sed iuxta apostolum infirmitas corporis fortitudo est animi[3]: gaudeat filius, ut erudiatur a patre. Aurum examinatur in fornace[4], ut purius[i] splendescat ex flammis; et homo in dolore corporis excoquitur, ut purior exiliat anima de ergastulo carceris sui. Placeat tibi castigatio paterna, quia flagella patris proficiunt ad salutem.

Pauci[k] sunt dies laboris et perpetuae mercedis. Idcirco instanter laboret lingua in praedicationibus, manus in elymosinis, pes in circueundo gregem Christi. Animus vigilet in orationibus, et in psalmodiis solidetur, et in laude Dei laeti-

a. Auguria — huiusmodi pestes *om. R.* b. observantiam *Z.* c. hae *Z.* d. Idcirco quasi *R.* e. commissum — gregem *R.* f. voce desiderabile *Z.* g. et — domini tui *om. Z.* h. *ex Y 4 — 4 v.* i. purior *Y.* k. paucis *Y.*

1. Deuter. 18, 10. 12. 2. Matth. 25, 21. 3. Cf. 1 Cor. 1, 25: „quod infirmum est Dei, fortius est hominibus." 4. Prov. 27, 21.

ficetur. Quod semper erit acturus homo in caelis, hic saepius ...-804
agat in terris. *Sacrificium laudis honorificavit me*, dicit Deus per prophetam, *illic iter est, quo ostendam illi salutare Dei*[1]. Sit humilitas in corde et in corpore; sit patientia in moribus et verbis; sit servus Domini fervens in mente; sit pax in ore, et in corde caritas; et semper suavia verba misceantur[a] durioribus, quia facilius durum cor penetrant mollia verba, quam amara. Sit discretio, quid cui conveniat tempori, personae, aetati et operi. Sit lectio crebra, et ieiunia sobria et convivia modesta, et honor hospitum, et ordinatio pauperum, et cura familiae, et diligentia in populo.

Quid agam, et quid est, quod scribo? nisi quia caritas tacere nescit, et quoddam refrigerium cordis est, verbis proferre, in quo mens inflammatur. Et scio te rusticitatem meam pacienter ferre, et familiaritatis litterolas non abhorrescere. Ideo non erubesco prius dicta rescribere, et iterare, quae ante direxi. Etsi inmemor sim, quid prius scribserim, non tamen inmemor sum caritatis aeternae.

Nunc velim te properare in patriam[2] et ordinare puerorum lectiones, quis gramaticam discat, quis epistolas et parvos libellos legat, quis sanctam scribturam sobria mente haurire dignus sit. Tu vero, sanctę pater, euangelicis maxime studeas lectionibus et canonicis sanctorum scribturarum inservire eruditionibus, quia tibi decet meditatio divinae legis, ut dicatur de te: *In lege Domini meditabitur die ac nocte*[3], ut fructus tuus vigeat in aeternum, et omnia, quaecumque facias, prosperata tibi sint ad salutem. Et mei memor valeto, sanctissime pater.

---

297. *Alcuinus archiepiscopum quendam Anglicum ad praedicandi studium cohortatur; pro muneribus gratias agit*[b].

Domino patri ill. archiepiscopo humilis levita Alchuinus ...-804
salutem.

a. miscentur *V*. b. *ex A 131v—132v:* Epistola Albini; *O n. 110.*

1. Psal. 49, 23. 2. Angliam. 3. Psal. 1, 2.

...-804 Gaudens gaudebo de prosperitate dilectionis vestrae et predicationis[a] verbi Dei instantia et veritatis testificatione, in qua vos laudare[b] supervenientibus illis de partibus[1] laetus audio. In qua etiam opto Deumque deprecor, ut proficias in exaltatione aecclesiarum Christi, quarum te patrem in caritate et predicatorem in veritate, defensorem in virtute Dei idoneum esse non dubitamus. Quia haec est laus et gloria dignitatis tuae in die magno domini nostri Iesu Christi, quando sedebit in sede[c] magestatis sue iudicare mundum et reddere uni cuique sanctorum beneque laborantium servorum eterne beatitudinis coronam.

Quapropter, sanctissime pater, omni instantia, dum tempus habeas, labora in verbo Dei, multiplica pecuniam dominicam, aedificans turrem pertingentem ad solium sublimis Dei, ubi perpetua laboris tui corona tribuetur tibi inter apostolicos sacerdotes, qui mundum glorioso martyrio sibi sancta confessione vicerunt. Dum illi vitae suae pro Christi nomine non pepercerunt tempore persecutionis, quanto magis nec nunc christiani[d] linguae parcere debent tempore pacis in veritatis testificatione, in iudiciorum aequitate, in castigatione delinquentium, in consolatione laborantium, qui lumbis in sobrietate precinctis, lucernas bonorum operum manibus portare[2] ante[e] tribunal Christi cotidie debent. Illi sunt arietes iuxta parabolam Salomonis quibus reges resistere non valent[3]. Illi etiam ductores gregis Dei, illi defensores sponsae Christi, nec non tubae clamantes cum omni fiducia dicentes omnibus: *Devertite a malo et facite bonum*[4]. Qui sunt speculatores in turre altissima constituti, providentes cautissima consideratione hostium adventum, quibus cordis claustra observanda[f] sunt amicorum. Idem angelicarum virtutum visitationes considerantes, quibus cum magno cordis

a. precationis *A*. b. *rec. man. corr. in* laudari. c. sed *A*. d. Christi *man. rec. corr. in* Christiani. e. et non *corr. rec. man. in* ante. f. observanda *man. rec. corr. in* obseranda.

1. ex Anglia sine dubio. *D*. 2. Luc. 12, 35: „sint lumbi vestri praecincti et lucernae ardentes in manibus." 3. Prov. 30, 31: „aries nec est rex qui resistat ei." 4. Cf. Ps. 33, 15.

gaudio ostium conpunctionis aperiendum est. Nam de fidelibus suis ipsa Veritas ait: *Amen dico vobis, quia angeli eorum*[a] *vident faciem patris mei, qui in caelis est*[1]. ...-804

Incolomem beatitudinis vestrae dignitatem dominus Iesus custodire et exaltare dignetur, domine sanctissime. Munera dilectionis vestrae laeto corde suscepimus; cognoscentes fidei vestrae immutabilem caritatem. De qua magis gaudeo quam de auro vel argento; quia fidei integritate nulle divitie seculares comparari poterunt.

---

298. *Alcuinus episcopo cuidam restitutionem gratulatur; diaconum ad eum missum ei commendat*[b].

Domino in Christo caritate dilectissimo ·ꝉꝉ· humilis levita[c] Alcuinus salutem. ...-804

Acceptis litteris tuis simul et suavissimis muneribus letatus sum, sed maxime de prosperitate et reversione vestra ad sedem pristine[d] dignitatis vestre. De cuius amissione[e] plenius tibi remandavero per filium nostrum ·ꝉꝉ· diaconum, quem volente Deo direxero ad vos. Ideo rogo, ut iubeatis eum cum honore ad vestram ducere praesentiam, ut et per vos dirigatur per viam pacis.

Gratias tibi agimus, domine pater, qui nostri dignatus es habere memoriam, sicut nos tui iugiter habemus, et utinam Deus te proficere faciat in omni opere bono et exaudire dignetur intercedentem pro sancta sua aeclesia. Vive feliciter in eternum, domine pater.

---

299. *Alcuinus mulieres duas ad bona opera hortatur et precibus earum se commendat*[f]. (Q 33, F 146)

Albinus matri et filiae in Christo salutem. ...-804

a. angeliorum *A*. b. *ex V 167—167v*. c. leviti *V*. d. pristrine *V*. e. amisione *V*. f. *ex T 58:* Ad matrem et filiam. (*Est etiam in N 53v.*)

1. Matth. 18, 10.

...-804 Laetante animo salutationem accepi vestram, suppliciter deprecans, ut deus Christus misericorditer respiciat devotionem vestram; magis magisque faciat vos in sua proficere voluntate, et ad coronam gloriae vestram deducat conversationem. Filia sit matri in omni bono oboediens; mater sit in salute filiae devota; utraque in Dei servitio semper studiosa, in castitate facientes, quae sunt Deo placita. Subiectamque vobis filiam in omni timore Dei educate[a], quasi rationem redditurae pro singulorum animabus. Quapropter ut filios filiasque cum omni diligentia eos erudite, ut non solum carnale solacium, sed etiam spiritale gaudium habere mereamini. In pannoso paupere Christus non despiciatur, sed in domum deducatur foveatur et reficiatur; quia refectio egeni[b] salus est divitis. Canonicas horas in laude divina omni studio peragite, quatenus ab angelis exaudiatur et a Christo accipiatur[c] concentus psalmodiae vestrae. Modestia vestra, iuxta apostolum[1], nota sit omnibus hominibus; quatenus et praesens vita exemplum sit in salutem multis, et futura pro laudabili pietatis conversatione[d] a Deo remuneratore omnium bonorum recipiatur.

In fine vero huius cartulae vestram deprecor almitatem, ut inter vestras orationes mei nominis memoriam habere dignemini, et ea caritate mihi salutem deprecamini perpetuam, qua vos per hanc epistulam de vestra ammonere studui; hosque[e] legentes apices in Christo valete semper, carissimae sorores.

---

300. *Alcuinus mulieribus duabus in prosperis et adversis aequanimitatem servare suadet exemplo sanctorum, quorum vitas et miracula eas legere vult*[f]. (F 190)

...-804 In Christo carissimis personis sorori et filiae pietas paterna salutem.

Gratias agimus divinae clementiae de vestra prosperitate

a. edocate *T.* b. egenis *T.* c. accipiat vir *T.* d. conversationem *T.* e. hasque *T.* f. *ex H 93—94 v.*

1. Philipp. 4, 5.

et salute et de omnibus bonis, quae illius ineffabilis misericordia vobis condonavit. Etiam et illius continua voluntate laudamus pietatem, qui nobis, licet indignis, tam fidele solacium et tam dulcem caritatem in vestra dilectione contulit. Unde et necessarium est omnibus in Christo pie viventibus, illius supereminentem laudare gratiam, qua humano generi misertus est; et quicquid boni egerimus, ad illius semper referre benignitatem, sine quo, ipsa Veritate attestante, nihil efficere valemus[1]. . . . - 804

In qua bonitate vestra semper unanimitas laeta remaneat; nec adversitatibus saeculi vel infidelitatibus mundi amatorum frangi debet; nec tristitiam habere, licet nobis multa eveniant adversa. Sic est huius praesentis vitae varietas, ut prospera semper misceantur adversis; sicut dies nocte immutatur; sicut sanitas corporis morbis supervenientibus afficitur; sicut flos iuventutis senectute superveniente marcescit; sicut aestatis tranquillitas hibernalibus atteritur tempestatibus. At nihil horum religiosam mentem fatigare debet, sed semper stabili tenore erecta spe ad Deum firma soliditate immobilis permanere. Unde et testificatione ipsius Veritatis Iohannes baptista laudatur, quod non esset *arundo vento*[a] *agitata*[2], id est nec adversitatibus saeculi nec reprehensione invidiosa, vel etiam adulatione subdola, vel prosperitate arridente a stabilitatis rectitudine mentem declinare voluit[b]; sed semper aequali mentis soliditate, quae adversa pertulit, vel laeta temperavit; cuius exemplo vestrae firmetur in Deo, dilectissimae personae, exercitatio mentis. Proficiunt enim saepe temptationes, (ut[c]) probata pacientia in mercedem aeternae retributionis crescat.

Sicut aurum igne probatur, ita tribulationibus mens christiana examinatur, dicente scriptura: *Fili, accedisti ad servitutem Dei, praepara animum tuum ad temptationem*[3], non ad securitatem. Roborate vosmet ipsas exemplis sanctorum, legentes per vices illorum vitae dulcissima exempla, et sanctorum

a. venta *H.* b. valuit *H.* c. ut *deest, margine folii partim avulso.*

1. Ioh. 15, 5: „quia sine me nihil potestis facere." 2. Luc. 7, 24.
3. Eccle. 2, 1.

...-804 verborum hortamenta necessaria; sit illorum vita vobis in speculum. Nam fessae mentis acumen levioris lectionis interpositio saepe reficit. Ideo difficilior[a] in apostolica auctoritate sensus procul dubio saepius fatigare habet; sed tenete nunc in manus vel vitas patrum, vel miracula sanctorum, quorum in dialogis[b] beati Gregorii, doctoris nostri[1], multa inveniuntur lucidissima exarata eloquentia et sententiis sanctae scripturae semper confirmata[c]. Haec et inter vos conferre et in conviviis aliis edere, iam si[d] consuetudinem incipietis habere, valde vobis esse iocunda arbitrandum[e]. Sicut diversitate ciborum fastidium manducanti tollitur, ita varietate lectionis mens reficitur legentis. Quae omnium vestra caritas considerata providentia videat, quid cui tempori[f] vel qua persona conveniat, ut plurimi vestris optimis admonitionibus ad salutem animarum suarum proficiant.

Haec scripsi paterna admonitione, ut dilectio vestra in hanc cartam meam saepius habeat praesentiam, sicut caritas vestra nostrae menti firmiter infixa manebit. Videte, quam planum est intellegere in caritate mutua, quod in euangelio ipse Dominus dixit: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*[2]. Non tantum hoc de praesentia corporali dictum putemus, sed magis de praesentia sanctae caritatis, quae diffusa est per Spiritum sanctum in cordibus nostris[3]. Habentes thesaurum verae dilectionis in pectoribus nostris, inde unus quisque alium adiuvet secundum mensuram donationis Christi, sive in solacio saecularis necessitatis, sive in communione spiritalis doctrinae. Et ubi haec fiant, ibi certissimum est Christum esse in medio, qui de corde religioso in cor alterius caritatis suavitatem diffundit, ut sit una concordia omnium Deum diligentium, et una pietas invicem se adiuvantium.

a. difficiliore *H.* b. dialogiis *H.* c. confirmate *H.* d. sic *H.* e. arbitrantium *H.* f. tempore *H.*

1. id est Angliae; cf. supra p. 339 n. 1. 2. Matth. 18, 20. 3. Rom. 5, 5.

Haec vos assidua considerantes dulcedine nostrique memores, Christo miserante, semper de die in diem in caritate crescite, in fide confirmamini et in spe divinae bonitatis indeficientes aeterna prosperitate valete, carissima et iocundissima dilectionis sanctae nomina. . . . -804

---

301. *Alcuinus discipulum quendam ad virtutem hortatur*[a].

Albinus Vitulo[1] salutem.

Deprecor te, fili carissime, ut verba patris perpetua retineas diligentia, et te ipsum ad aeternam custodias beatitudinem. . . . -804 Non te diaboli seducat astutia, non corporalis voluptas evertat, non ambitio saeculi decipiat, non tristitia pusillanimem reddat, non laetitia immoderatum efficiat. Esto in puerili corpore moribus senior, animo constans, in opere sedulus, in oratione pervigil, in oboedientia hilaris, in humilitate devotus, in verbis pacificus, in factis honestus, corpore castus, penitentia fervens, caritate sufficiens in Deo, in spe bonitatis Domini semper gaudens, fraterno amore iocundus, pietate in parentes amabilis. Disce, ut habeas quod doceas, sciens tibi loqui Deum, dum illius sacratissimas legeris scripturas, et versa vice loqui Deo, dum compuncto corde oraveris ad Deum. Quid dulcius est quam hac vicissitudine frui cum Deo. Cogita illum tibi semper esse praesentem. . . . . illius[b] sacratissima praesentia te prohibeat ab omni peccato. Et in honestate verbi vel facti immo et cogitationis, ut iugiter mundus anima et corpore appareas in conspectu altissimi iudicis. Et angeli Dei laetificentur in operibus tuis optimis et intercedere pro te dignentur[c], quia quos in opere Dei devotos invenient, pro his orare ad Deum

a. *ex cod. bibliothecae Minervae Romanae B IV 18 membr. saec. IX f. 173 hic illic exstincto et lasso descr. Gardthausen* b. Nillius *cod.* c. di . . . . . . *c.*

1. Idem Alcuini discipulus esse videtur, de quo supra (p. 615) anno 801—802 Arnoni scripsit: „Direxi hoc animal vitulum enchiridion meum“ et „quamvis vitulus contra naturam rationale sit animal“ etc. Similis est inscriptio ep. 290: „Dilectissimo filio atque animali meo.“

...-804 non desinent[a]. Similiter et spiritus[b] sanctorum nostris favent semper lacrimis, si nos agnoscunt in caritate fervere Christo et operibus . . . . . .

Hęc cartula sepius aperiatur ante oculos dilectionis tuae . . . . . . . . . . . .[c] tui recondatur, quatinus pro lingua patris semper tibi (praesens sit)[d] et te gaudentem inveniat, dum reversus fuerit. Memor esto semper, quod guttur tuum tuba Dei debet esse et lingua omnibus praeco salutis. Et quanto plus appropinquat dies remunerationis, tanto magis mercedis tuae felicitatem accumulare studeto.

---

302. *Alcuinus Fordradum presbyterum peregrinantem amicis commendat*[e]. (C 67, Q 43, F 160)

...-804 Fraternae dilectionis amicis per diversas nominum dignitates constitutis[f] Albinus[g] conservus in Christo vester[h] salutem.

Licet terrarum longinquitas diversas christianorum faciat habitationes, tamen sanctae caritatis societas, sub uno pastore Christo, unum eos facit esse[i] gregem. In cuius fiducia vestrae pietati per praecatorias nostrae parvitatis litteras hunc presbyterum[k], Fordradum[l] nomine, diligentissime[m] commendo[n], ut dilectionis vestrae iuvamine[o] suffultus facilius sanctae[p] peregrinationis viam peragat, et vestrae bonitatis merces ante oculos omnipotentis Dei augeatur. Qui est via vita et veritas[q 1] vobis viam vestrae salutis ostendere et veritatem[r] aeternae gloriae tribuere[s] et beatissimam vitam concedere dignetur[t].

a. des . . . . . *c.* b. spes *c.* c. et in thesauro cordis *fortasse supplendum est.* d. praesens sit *supplevi.* e. *ex T 63—63v, K 80—80v:* Litterae commendaticiae ad amicos; *G 230—231:* Litere commendacias ad amicos; *D 231, R 124v—125v.* (*Est etiam in Z 194v—195, N 58v.*) f. *om. TDKG.* g. abb *D, ubi alia manus addidit* Albinus; *om. R.* h. *om. D,* conservus in Christo frater optet salutis vestrae gloriam diutius in bono perseverare *R.* i. *om. KD;* nomine ill. *KG.* k. fidelem nostrum *R pro* presbyterum — nomine, praesbiterum *T*, missum *KG.* l. *om. KD;* nomine ill. *KG.* m. vobis *add. R*, diligentissimo *G.* n. commendamus *R*, comendo *G.* o. iuvaminae *G.* p. suae *R.* q. qui *superscriptum est in K.* r. requiem *KG.* s. tribuę *D.* t. Proficientem te karissime frater divina auxilietur gratia in aeternum *add. RZ.*

1. Ioh. 14, 11.

303. *Alcuinus amicis omnibus Norobertum presbyterum commendat*[a]. (C 52, Q 51, F 161)

Omnibus in Christi caritate amicis humilis levita Alchuine[b] salutem[c]. ...-804

Ubicumque iste presbiter, Noroberet[d] nomine, in[e] vestram perveniat praesentiam, obsecro, ut benigne eum suscipere dignemini, in quocumque negotio vel necessitate[f] opus habeat[g]. Certissime[h] Deum habetis[i] bonitatis vestrae remuneratorem, qui dicturus erit in die iudicii: *Hospes eram, et suscepistis*[k] *me*[1]. Et si mea quid parvitas poterit[l] vobis gratiarum actionis[m] in quantalibet[n] causa rependere, studiose et fideliter facere curabo. Hunc vero[o], vel alios pro Christi nomine peregrinantes, in sua mansione[p] suscipientem, illum divina in caelesti habitatione suscipiat clementia. Valete viri fratres in Christo[q].

---

304. *Alcuinus amicis omnibus litterarum portitores Romam peregrinantes commendat*[r]. (F 162)

Omnibus venerabilibus viris, et diversarum potestatibus dignitatum et sanctae caritatis filiis humilis levita[s] Alchuine[t] sempiternae beatitudinis[u] salutem. ...-804

Scimus[v] itaque vestrae bonitatis pietatem pro Christi amore et futurae gloriae retributione peregrinos et hospites et maxime[w] eos, qui pro ecclesiastica necessitate vel pro salute animarum suarum, sacra sanctorum apostolorum limina visitare solent, benigne[x] suscipere. Qui hos receperit[y] in domo sua, Christus eum recepturus[z] erit in gloria sua; quia ita[aa] in talibus Chri-

a. *ex G 191—192, T 71 sine lemmate, Q 127, K 66v—67:* Alcuinus de Norberto presbitero precator. (*Est etiam in N 65v:* Alcuinus ad omnes amicos.) b. Alchuinus *Q*, Alcuinus *G K*. c. *om. T*. d. Norbret *G*; Nortbertus *K*; Niedberech *Q*. e. ad *K G*. f. necessitatem *G*. g. ut *add. K*. h. certissimae *T*. i. habeàtis *T*, habeatis *K G*, habetis *Q*. k. collegistis *K G*. l. potest *K*. m. actiones *G T*, actionis *Q*. n. qualibet *Q*. o. volo *K G*. p. in suam mansionem *K*, sua mansionem *G*. q. p̃ *T*; *om*. in Christo. r. *ex L 139—139v:* Commendaticia ad amicos; *B 68—63v:* tractura; *K 28—28v, V 172*. s. sanctae catholicae et orthodoxae ècclesiae vernula episcopus scilicet sive abbas aut comis *B*. t. Alchuine *corr. in* Alchuin *V*, *om. B*, Alchuinus *L K*. u. benedictionis in domino salvatore *B*. v. sumus *B*. w. maximae *L*. x. benignae *L*. y. susceperit *B*. z. suscepturus *B*. aa. qui ita *L*; ita *om. K V*.

1. Matth. 25, 36.

...-804 stus receptus[a] erit; ut ipsa Veritas in euangelio ait: *Hospes fui et suscepistis me*[1]. Tamen pro portitoribus[b] cartulae huius ego Alchuine[c], fidelis vester amicus[d], o patres optimi[e] et fratres sanctissimi et filii dilectissimi, vestram summopere deprecor caritatem, ut benigne eos suscipiatis, in quocumque negotio vel necessitate illi opus habeant. Habetis Deum remuneratorem, meque[f] debitorem secundum oportunitatem temporis, ut vestrae voluntati[g] satisfaciam in Christo[h].

---

305. *Alcuinus presbytero cuidam puerum, cui in itinere opem ferat, commendat*[i].

...-804 Carissimo in Christo patri iłł. presbitero ·iłł· in Domino salutem.

Quamvis corporali praesentia mihi actenus ignotus sis, tamen spiritali praesentia, ut aliorum relationum compertum habeo, famam tuam bonam erga omnes ad te venientes, qui experti sunt, solent refferre. Et ideo spiritaliter nobiscum in orationibus iugiter praesens es. Quapropter ac fiducia fretus, misi hunc puerum ·iłł· ad te, rogans et obsecrans, ut vestro patrocinio et salvatione mereatur ad summum amicum tuum reverti, dominum suum. Et si in hac petitionum nobis innotescere dignemini, vicem reddere vobiscum parati sumus de his, quos nostras in partes dirigere desideratis[k].

Omnipotens Deus vestram vitam incolomem et prosperam multum tempus custodire dignetur, domine pater dilectissime.

---

306. *Alcuinus archiepiscopo cuidam Anglico pro comitate eius erga se suosque gratias agit*[l].

...-804 Venerando et amabili in caritate Christi patri et fatri iłł. archiepiscopo iłł. humilis levita in Domino salutem.

a. recepturus *B L K*. b. portatoribus *B*, paritoribus *K*. c. Alchuinus *L K B*. d. ego — amicus *om*. *B*. e. obtimi *L*. f. neque *K*. g. voluntatis *K*. h. orantem pro nobis incolomitatem vestram divina tueatur gratia reverentissimi in Christo patres *add*. *B*. i. *ex V 167 v*. k. disideratis *V*. l. *ex V 168*.

1. Matth. 25, 35.

Veniens ad nos filius noster ill. tuae nobis caritatis salutationes dulcissimas et sermones iocundissimos et amicitiam optatissimam adtulit, sed et nostri memoriam te in tuis sacrosanctis orationibus habere velle dixerat. Hec omnia gratanti animo suscepimus et pro eis gratias agimus et eadem tibi facere in istis nostris partibus studebimus. Et volumus, sicut per eum petisti, amicitiam nostram inter nos confirmare in illo, qui nos exaltavit et elegit et populo suo praeesse voluit. Vestre fraternitatis legationem et homines semper cum honore sumus accepturi. Et ita rogamus, ut quandocumque nostri venerint, familiariter eos accipiatis. Hec enim vestre beatitudini velociori manu admodum perscripsimus, ne nos[a] putaretis vel salutationem vestram neglegere aut amicitiam spernere, iterum Deo volente et vita comite certius et firmius scripturi. ...-804

Bene te valere cupio, venerande et amabilis[b], in caritate pater et frater.

a. nos V. b. amalis V.

# INITIA EPISTOLARUM

HUIUS TOMI.

# ADDENDA ET CORRIGENDA.

p. 33 n. a *adde:* Exstat etiam in cod. lat. Monacensi 18628 (Tegerns. 628) saec. XI f. 93v hoc lemmate: Epitaphium Alchuini, ubi v. 23 legitur Alchuine. Ediderunt Frobenius II 236 (v.1—18), Martin Gerbert Iter Alemannicum I 287 ex codice Rhenaugiensi.

p. 35 l. 10 *adde:* Huic Beornrado, cui Samuelis nomen imponit, dedicavit Alcuinus versus nonnullos, quos invenies in codicibus Bernensi et Parisiensi (cf. Archiv für ältere deutsche Geschichtskunde V 500, VII 70). Meminit eiusdem etiam in carmine codicis Parisiensis 528 f. 132 *Cartula perge cito*, quod edidit Frobenius II 449:

„Hinc castella petes currenti nave per undas,
Donec ad optatae pertingas flustra Musellae.
Remigio postquam spatium sulcaveris amnem,
Hic tunc siste ratem, puppis potiatur harena,
Et pete Wilbrordi patris loca sancta pedester;
Atque sacerdotis Samuhelis tecta require,
Castalidas portas plectro pulsare memento,
Constanter puero pithea dic voce ministro:
*Publius Albinus me misit ab orbe Britanno,*
*Predulci dulcem patri perferre salutem.*
Si tibi praesentis fuerit data copia verbi,
Fusa solo supplex plantas tu lambe sacratas,
Dicque: *valeto pater Samuhel*, dic: *vive sacerdos*.
Detege iam gremium, patres et profer honestos:
Priscianum, Focam, tali quia munere gaudet,
Si non Neptunus pelago demerserit illos.“

p. 38 l. 28 *pro* quod *lege* quem.

p. 101 n. 1 *adde:* Sancti Cudberti miracula tangit Alcuinus etiam in carmine de clade Lindisfarnensis monasterii, quod edidit Frobenius II 240.

p. 133 l. 32 *pro* reclusi *scribe* presbyteri.

p. 137 l. 11 *adde n.* 1 Dabo hic codicis lectionem cum Iaffei editione collatam. Biblioth. IV 423 l. 4 habet codex: prȩcibus existentes. l. 9 cordi tuo. l. 11 praeces. 13 babtismo. 18 tua queso. Sequuntur tum sine lemmate versus marini. p. 426 v. 1 qui tempora. 2 paras. 4 tostas. 5 habitans fors. 6 Maximus ipse. ad fercula. 7 lambens arcton. turbidus. 9 dominusque. 13 sic Gregorius. undas. 15 ma-

iores surgere sero. 17 Sumere. 19 tabulasque relinquo. p. 427 v. 23 tandem. 25 lymphas. 26 cursim revocat ad dura cinia. 28 palmas augere. 29 manu. 30 Singulto. 32 sydera. 34 pręces. 37 lustravimus. 38 decim hanc. ambo. 39 statuum. claudant. 40 opaca evaderet urbis. 41 Sed sancti. 42 Aut fors ut. 44 saecla. 46 ipse. 47 palatia. 48 Hic loquitur. evum. p. 428 v. 49 natorum. 51 laxati. trahebat. 52 cum iens fera. 56 quatiunt et viscera. 58 Vatis. 59 satieris. 60 Et fugias. rigidosque. 62 monstrat protus. flamina. 64 Sta procul a terra Sclavorum litora linquę,

Pelliculas tendant fratres pluviasque repellant.

67 aeclesiam. 68 Obviam stat. cohoors. 71 lacrimas. 72 bassia. 73 Abba meus letus. 75 nunc exiliens. 76 quoniam tristitia. 77 polum. p. 429 v. 79 quondam rege.

p. 138 l. 13 *pro* 32 *scribe* 42.

p. 143 l. 13 *pro* 212 249 *scribe* 212 250.

l. 14 *lege* I 297*.

p. 144 n. 1 *adde:* Alcuinum iam a. 773 a Carolo rege Romam missum esse, ut Iaffeus hic coniecit, persuadere mihi non possum. *Wattenbach.*

p. 190 n. 1 *adde:* Eundem Alcuinus carmine elegiaco de clade Lindisfarnensis monasterii, in quo rerum humanarum vicissitudinem exemplis demonstrat, consolatus est, apud Frobenium II 238—240.

p. 209 l. 8 *adde post errorem n.* 1 Epistolam hanc, quam Frobenium secutus dubitanter anno 793 adscripsi, nunc re melius perspecta, anni 800 eodem mense Iunio scriptam esse persuasum habeo, quo etiam epistolam 144. Huic tempori et ipsius epistolae argumentum etiam Candidi domicilium tunc apud Alcuinum collocatum et codicis Harleiani ordo convenit. Cf. p. 548 n. 4.

p. 251 l. 9 *adde post praeparate n.* 1 Fratribus Eboracensibus misit Alcuinus etiam carmen similis argumenti (N. 260 ed. Frobenius II 234) „pelagi trans aequora magni“, in quo inter caetera eos monet:

22 „Ebrius iniiciat vobis neu vincula Bacchus,
Mentibus inscriptas deleat neu noxius artes;
Nec vos Cretensis depellat ab arce salutis
25 Improbus ille puer, stimulis armatus acutis,
Nec vos luxivagus raptet per inania mundus,
Vortice submergens vitalia pectora nigro“ etc.

p. 270 l. 17 *adde post filio n.* 2* Eidem fortasse discipulo infenso dedicavit Alcuinus carmen N. 262 ed. Frobenius II 235:

„Cur rogo, nate, tuo patri irasceris, amate“ etc.

p. 279 n. 4 *adde:* Leonem papam Alcuinus carminibus nonnullis celebravit, ut gratiam eius sibi adscisceret, N. 223—226 apud Frobenium II 227. 228.

p. 288 n. 4 *pro* 27 *scribe:* d. 25. Dec. 795.

p. 358 n. 6 *adde:* De hac legatione Anglica Alcuinus loqui videtur in carmine ad Leonem papam misso N. 226 p. 228 ed. Frobenius:

„Miserat hunc puerum vestrae pietatis amator
Praesul Eanbaldus munera parva gerens.
Quem tua suscipiat bonitas, obsecro, benigne,
Est famulus vester, filius atque meus.“

p. 368 l. 8 *lege cum correctore pro* „bos lassus“ *codicum* bos laesus; cf. p. 713 n. dd.

p. 380 l. 12 *adde post currenti n.* 1* Eundem salutat carmine N. 244 (II 232 ed. Frobenius; exstat etiam in codicibus H 78v—79v, R 166v — 169v) his verbis:

„Per montes campos Aquilam mea cartula quaere.“

p. 392 l. 16 *adde post concedat n.* 2* His litteris Alcuinus carmen a Frobenio II 234 (N. 261) editum adiecisse videtur, in quo de eisdem dicit:

„Has rogo litterulas placido percurrite sensu,
Quas modo direxit vobis dilectio sancta“

et paulo post:

„Inque piis precibus memores estote, rogamus,
Albini semper, scripsit qui talia vobis.“

p. 410 n. 4 *adde:* Huc pertinent etiam versus Alcuini (N. 228, ed. Frobenius II 228):

„Ipse Menalca coquos nigra castiget in aula,
Ut calidos habeat Flaccus per fercula pultes.“

p. 436 l. 8 *adde post moratur n.* 1* Lucani versus sunt, Pharsal. X 201—203, quos laudat Isidorus, Origg. l. III c. 65, 3.

p. 478 l. 15 *adde post nobis n.* 5* Lucilii satur. l. III versus est, quem laudat Isidorus Origg. l. XX c. 6, 1.

p. 512 l. 22 *adde post vitam n.* 6 Ad hanc cellam Cormaricensem Mabillonius et Frobenius carmen Alcuini N. 106 p. 215 referre voluerunt.

p. 516 l. 4 *adde post cartam n.* 1* Eidem Paulino scripsit Alcuinus (ed. Frobenius II 231, N. 239):

„Quam festiva dies fuerat, cum pagina nobis
Lecta fuit titulis optatae inscripta salutis.
Omnia dicta mihi caritatis melle manabant“ etc.

p. 526 l. 7 *pro eo nigro scribe:* meo nigro.

p. 594 n. 2 *adde:* Occurrit idem cognomen in carmine N. 256 (ed. Frobenius II 233).

„Lucia vive Deo felix clarissima virgo,
Semper in aeternum Lucia virgo vale.“

p. 709 n. 4 *adde:* Eidem Alcuinus versus quoque dedicavit (ed. Frobenius II 232, N. 247):

„Haec tibi, Macari, devovi munera, pastor,
Cum Christo et sanctis tu sine fine vale.
Sis memor Albini, memoret te gratia Christi“ etc.

p. 887 l. 23 *pro sanctorum scribe:* sanctarum.

# INDEX NOMINUM.

Berolini apud Weidmannos (J. Reimer).

Typis Breitkopfii & Haertelii Lipsiensium.